

Lábam előtt mécses a Te igéd (Ószövetség)

*Naponkénti segítség
az Ószövetség olvasásához*

I. II. Összevont kötet

– Kálvin János születésének 500. évfordulójára

2. átnézett, javított kiadás (2009)

- Írta: Dr. Szabó Andor -

Tartalomjegyzék

Az első kiadás előszavából	33
Előszó a második kiadáshoz	35
1Mózes 1,1–19 – Az ég és föld Ura	36
1Mózes 1,20–31 – Szövetségre alkalmas társ	37
1Mózes 2,1–14 – Az ember otthona	38
1Mózes 2,15–25 – Egyenrangú társként	39
1Mózes 3,1–13 – Rossz választás	40
1Mózes 3,14–24 – Kegyelem és küzdelem	41
1Mózes 4 – Testvérgyilkosság	42
1Mózes 5 – Az első nemzetségtáblázat	43
1Mózes 6 – Vég és új kezdet	44
1Mózes 7 – Összedől a világ	45
1Mózes 8 – Kirajzás	46
1Mózes 9 – Új körülmények	47
1Mózes 10 – 70 nép és 70 tanítvány	48
1Mózes 11 – Új szakasz küszöbén	49
1Mózes 12 – Elhívás hitre és engedelmességre	50
1Mózes 13 – Ki az igazi birtokos?	51
1Mózes 14 – Szabályszerű küzdelem	52
1Mózes 15 – Szövetségkötés	53
1Mózes 16 – Feszültségek	54
1Mózes 17 – Szövetségjel a testen	55
1Mózes 18,1–15 – Jahve küldöttei	56
1Mózes 18,16–33 – Befejezetlen beszélgetés	57
1Mózes 19,1–22 – Emlékezzetek Lót feleségére (Lk 17,32)	58
1Mózes 19,23–38 – Tűzözön	59
1Mózes 20 – Próféta ő	60
1Mózes 21 – A nevetés változatai	61
1Mózes 22 – Hit által kiállt próbatétel	62
1Mózes 23 – Ábrahám estéje	63
1Mózes 24,1–27 – Vezetetés	64
1Mózes 24,28–49 – Hívó diplomácia	65
1Mózes 24,50–67 – Elválás és találkozás	66
1Mózes 25 – Jákóbot szerettem	67
1Mózes 26 – Kutatás a források után	68

1Mózes 27,1–29 – Nem magánügy	69
1Mózes 27,30–46 – Sírás – megbánás nélkül	70
1Mózes 28 – Idegenben – istenközelben	71
1Mózes 29 – Meglepő fordulatok	72
1Mózes 30 – Versengés – hátrányokkal	73
1Mózes 31,1–35 – Idegenből hazafelé	74
1Mózes 31,36–54 – Igazságos egyezség	75
1Mózes 32 – Előkészület a találkozásra	76
1Mózes 33 – Testvéri fogadtatás	77
1Mózes 34 – Veszélyes félmegoldás	78
1Mózes 35 – Az utolsó útszakasz	79
1Mózes 36 – Nemzetségfők és királyok	80
1Mózes 37 – Ha Isten kézbe vesz	81
1Mózes 38 – Erő az erőtlenségben	82
1Mózes 39 – Igaz érdekek védelmezője	83
1Mózes 40 – Lelkigondozás	84
1Mózes 41,1–36 – Időben adott kijelentés	85
1Mózes 41,37–57 – Eredményes előrelátás	86
1Mózes 42 – Több esély az életre	87
1Mózes 43 – Jobb adni, mint venni	88
1Mózes 44 – Gyökeres változás	89
1Mózes 45 – Nagy szabadítás	90
1Mózes 46 – Jelenidő, a múlt és jövő tükrében	91
1Mózes 47 – Mentő intézkedések	92
1Mózes 48 – Az áldás folytonossága	93
1Mózes 49 – Kibontakozó jövő	94
1Mózes 50 – Epilógus	95
2Mózes 1 – Kedvezőtlen fordulat	96
2Mózes 2 – Sikeres életmentés	97
2Mózes 3,1–12 – Az elhívás főbb elemei	98
2Mózes 3,13–22 – Jahve az ÚR	99
2Mózes 4 – Egyiptomból hívtam ki fiamat	100
2Mózes 5 – Fejjel a falnak?	101
2Mózes 6,1–7,7 – Új kijelentés – új kezdet	102
2Mózes 7,8–29 – Isteni erők	103
2Mózes 8 – A fáraó konok szíve	104
2Mózes 9 – Elrettentő példa	105
2Mózes 10 – A végidők jele	106

2Mózes 11 – A felelősség bonyolult szálai	107
2Mózes 12,1–28 – Az ÚR páskája	108
2Mózes 12,29–51 – Ünneplő gyülekezet	109
2Mózes 13 – Megváltott fiak	110
2Mózes 14 – Isten népe újból megszületik	111
2Mózes 15 – Megelőző gyógykezelés	112
2Mózes 16 – Mindennapi kenyerünk	113
2Mózes 17 – Vereség és győzelem	114
2Mózes 18 – Hézagpótló látogatás	115
2Mózes 19 – Sasszárnyon hordozott	116
2Mózes 20,1–11 – A szövetség igéi	117
2Mózes 20,12–17 – Isten és a felebarát	118
2Mózes 20,18–26 – Egyetlen közbenjáró	119
2Mózes 21 – Az együttélés fegyelme	120
2Mózes 22 – Megtapasztalt és gyakorolt kegyelem	121
2Mózes 23 – Nem magárahagyottan	122
2Mózes 24 – Kivételes alkalom	123
2Mózes 25 – Jelen van vándorló népe közt	124
2Mózes 26 – A szent hajlék	125
2Mózes 27 – Szerény méretek	126
2Mózes 28 – Papi öltözet	127
2Mózes 29 – A fölszentelés rendtartása	128
2Mózes 30 – Cselekmények jelbeszéde	129
2Mózes 31 – Betöltve Lélekkel	130
2Mózes 32,1–14 – Az aranyborjú	131
2Mózes 32,15–35 – Törésvonalak	132
2Mózes 33 – Boldogok, akik nem látnak, de hisznek	133
2Mózes 34,1–26 – Megváltozott feltételek	134
2Mózes 34,27–35 – Az istenközelség visszfényei	135
2Mózes 35 – Életritmus	136
2Mózes 36 – Jól működő munkaközösség	137
2Mózes 37 – Berendezési tárgyak	138
2Mózes 38 – Pontos számadás	139
2Mózes 39 – Alkotó együttműködés	140
2Mózes 40 – Íme, az Isten sátora az emberekkel van	141
3Mózes 1 – Jóillatú áldozat (Ef 5,2)	142
3Mózes 2 – Hiteles áldozat	143
3Mózes 3 – Ami nélkül nincs teljesség	144

3Mózes 4 – Helyettes elégtétel	145
3Mózes 5 – Jóvátétel	146
3Mózes 6 – Áldozat és megélhetés	147
3Mózes 7 – Ne a könnyebbik végén!	148
3Mózes 8 – Kenet és odaszenteltség	149
3Mózes 9 – Ami az áldozatot hitelessé teszi	150
3Mózes 10 – Idegen tűz	151
3Mózes 11 – Tisztaság óhajítása	152
3Mózes 12 – A tisztaság útjai	153
3Mózes 13 – Poklosok szabadulása	154
3Mózes 14 – Elégtétel a bűnért	155
3Mózes 15 – Kényes kérdésekről természetesen	156
3Mózes 16 – A csúcstről messzebb láthatunk	157
3Mózes 17 – Isten dicsőségére és közös épülésre	158
3Mózes 18 – Együttélés a családban	159
3Mózes 19 – Szentség a részletekben	160
3Mózes 20 – A jövőendő édes terhe	161
3Mózes 21 – Az ív két végpontja	162
3Mózes 22 – A személyes döntés hatása a közösségre	163
3Mózes 23 – Az ÚR ünnepei	164
3Mózes 24 – Megszakítatlan folyamatosság	165
3Mózes 25,1–34 – A nyugalom és elengedés esztendeje	166
3Mózes 25,35–55 – A végidők jele	167
3Mózes 26 – Záradék	168
3Mózes 27 – A tetteink csak válaszok	169
4Mózes 1 – Ékesen, jó renddel!	170
4Mózes 2 – A szentsátort övezve	171
4Mózes 3 – Kijelölt helyen	172
4Mózes 4 – Munkamegosztás	173
4Mózes 5 – A kegyelem próbája	174
4Mózes 6,1–21 – Názírok	175
4Mózes 6,22–27 – Az ároni áldás	176
4Mózes 7 – Igazságos rend	177
4Mózes 8 – Ti vagytok a világ világossága (Mt 5,14)	178
4Mózes 9 – Új szakasz kezdetén	179
4Mózes 10 – Hit és gyakorlat	180
4Mózes 11 – Megosztott felelősség	181
4Mózes 12 – Nincs helye versengésnek	182

4Mózes 13 – Ígéreték és félelmek között	183
4Mózes 14,1–25 – Nem érdemelt kímélet	184
4Mózes 14,26–45 – Nélküle nem érdemes	185
4Mózes 15 – Biztatás és szigor	186
4Mózes 16 – Lázadások buktatóin át	187
4Mózes 17 – Élet és halál mezsgyéjén	188
4Mózes 18 – Veszélyes közelségben	189
4Mózes 19 – Mikor a halálnak még fullánkja volt	190
4Mózes 20,1–13 – Mindvégig a hitben	191
4Mózes 20,14–29 – Lemondásban tanúsított nagyság	192
4Mózes 21,1–9 – A rézkígyó	193
4Mózes 21,10–35 – Énekre serkentő lendület	194
4Mózes 22,1–21 – Kapzsiság csapdája	195
4Mózes 22,22–41 – Vészjelzések	196
4Mózes 23 – Amikor erők ütköznek	197
4Mózes 24,1–13 – Leborulva, de nyitott szemekkel	198
4Mózes 24,14–25 – Melyet Bálám látta régen (325. énekünk)	199
4Mózes 25 – Nem e világból való (Jn 18,36)	200
4Mózes 26 – Mindenki számon van tartva	201
4Mózes 27 – Jó kezdeményezések	202
4Mózes 28 – Az istentisztelet folytonossága	203
4Mózes 29 ,1–30,1 – Hitvalló ünnepek	204
4Mózes 30,2–17 – Az odaszánás változatai	205
4Mózes 31 – Kései emlékezés	206
4Mózes 32 – Vállalás és többlet teher	207
4Mózes 33 – A megtett út	208
4Mózes 34 – Kitűzött határok és a valóság	209
4Mózes 35 – Megbéklyózni az indulatokat!	210
4Mózes 36 – Szabálmódosítás	211
5Mózes 1 – Múltbeli tanulságok	212
5Mózes 2 – Múlt nélkül nem érthető a jelen	213
5Mózes 3 – A kegyesség próbája	214
5Mózes 4,1–24 – Isten közelében	215
5Mózes 4,25–49 – Nemcsak elméletben	216
5Mózes 5 – Újból a Tíz igé	217
5Mózes 6 – Hallás és hit	218
5Mózes 7 – Nem a csüggedés lelkével	219
5Mózes 8 – Nemcsak kenyérrel	220

5Mózes 9 – Az ószövetség közbenjárója	221
5Mózes 10 – Ó és új – az Ószövetségen belül	222
5Mózes 11 – Ki a természet Ura?	223
5Mózes 12 – Ami fel nem adható	224
5Mózes 13 – Az ÚR, vagy Belial!	225
5Mózes 14 – Tiszta és tisztátalan	226
5Mózes 15 – Az elengedés éve	227
5Mózes 16 – Ünnepek és hétköznapiak	228
5Mózes 17 – Nem kullogva és elmaradva	229
5Mózes 18 – A pap és a próféta	230
5Mózes 19 – Irgalmasságot keresve	231
5Mózes 20 – Hadviselés és emberség	232
5Mózes 21 – Mellékág ömlik a folyamba	233
5Mózes 22,1–23,1 – Cselekvő tisztaság	234
5Mózes 23,2–26 – A hadrakelés feltételei	235
5Mózes 24 – A védtelenek oldalán	236
5Mózes 25 – Törvény és Lélek	237
5Mózes 26 – Történeti Credo – személyes vallástétel	238
5Mózes 27 – Áldás és átok	239
5Mózes 28,1–44 – Kik az áldottak	240
5Mózes 28,45–69 – Megbecsülten, vagy kiszolgáltatva	241
5Mózes 29 – Szövetség és kijelentés	242
5Mózes 30 – A jó választás feltételei	243
5Mózes 31 – Hol az igazi folytonosság?	244
5Mózes 32,1–18 – Ugyanaz, és mégis mindig új	245
5Mózes 32,19–43 – Nem érdemelt kímélet	246
5Mózes 32,44–52 – Életet adó ige	247
5Mózes 33 – Más, de nem külön	248
5Mózes 34 – Mózes halála: új kor kezdete	249
Józsua 1 – Halál után élet	250
Józsua 2 – Hit és botránkozás	251
Józsua 3 – Csodálatos átkelés	252
Józsua 4 – Többrendbeli hitelesítés	253
Józsua 5 – Két sákramentum	254
Józsua 6 – Jerikó kőfalai leomlanak (Zsid 11,30)	255
Józsua 7 – Reménység kapuja (Hós 2,17)	256
Józsua 8 – Út az Ebál hegyig	257
Józsua 9 – A segítség feltételei	258

Józsué 10,1–15 – Több, mint emberi diadal	259
Józsué 10,16–43 – Tűréshatárok	260
Józsué 11,1–20 – Komor háttér	261
Józsué 11,21 – 12,24 – Visszatekintés és összegezés	262
Józsué 13 – Peremvidékek	263
Józsué 14 – Az Úr ad osztályrészt	264
Józsué 15 – Júda öröksége	265
Józsué 16,1–17,6 – József utódai	266
Józsué 17,7–18 – Isten döntése, s a vállalkozó ember	267
Józsué 18 – Tétovázás nélkül	268
Józsué 19 – Az elosztás rendje	269
Józsué 20 – A menedék módozatai	270
Józsué 21,1–42 – Léviták leendő városai	271
Józsué 21,43 – 22,8 – A nyugalom kilátásai	272
Józsué 22,9–34 – Kérdezz, és felelek	273
Józsué 23 – A szeretet közösségében	274
Józsué 24,1–15 – Szabad döntés	275
Józsué 24,16–33 – A szövetség pecsétjével	276
Bírák 1 – Az egység próbája	277
Bírák 2 – Változó életfeltételek	278
Bírák 3 – Az utánzás nem követés	279
Bírák 4 – Siserahad	280
Bírák 5,1–18 – Fontolgatás helyett tettek	281
Bírák 5,19–31 – Kétféle anya	282
Bírák 6,1–24 – Az Úr szemében: erős vitéz!	283
Bírák 6,25–40 – Biztató jelek	284
Bírák 7 – Midján napja	285
Bírák 8 – A naggyá-létel kísértése	286
Bírák 9,1–21 – Előzmények és következmények	287
Bírák 9,22–57 – Nem épületes, de tanulságos	288
Bírák 10 – Nem látványos, de hasznos	289
Bírák 11 – A szükséges és a fölösleges	290
Bírák 12 – Nem várva elismerést	291
Bírák 13 – Élet a halálból	292
Bírák 14 – Ha nagy tét forog kockán	293
Bírák 15,1–16,3 – Egyedül, de nem elhagyottan	294
Bírák 16,4–31 – Akikre nem volt méltó a világ (Zsid 11,32.38)	295
Bírák 17 – Elegyítetlenül, és ne így!	296

Bírák 18 – Elődök és utódok	297
Bírák 19 – Nem jobbak Sodománál	298
Bírák 20 – Benjámin, s ami mögötte van	299
Bírák 21 – Irgalom a maradékon	300
Ruth 1 – Széttéphetetlen összetartozás	301
Ruth 2 – Vezetetés és vonzalom	302
Ruth 3 – Jog és érzelem	303
Ruth 4 – A küzdelem jó véget ér	304
1Sámuel 1 – Utolsókból első	305
1Sámuel 2,1–10 – Az Úr fölkentjének arca előttünk	306
1Sámuel 2,11–36 – Tisztaság szigete	307
1Sámuel 3 – Szólj, mert hallja a te szolgád!	308
1Sámuel 4 – Isten nem tehető eszközzé	309
1Sámuel 5 – Hitelét egyedül is megvédi	310
1Sámuel 6 – Az óemberre veszélyes közelség	311
1Sámuel 7 – Élet, a törvény lelke szerint	312
1Sámuel 8 – Az Úr a királyom!	313
1Sámuel 9,1–13 – Isten előhossa jelöltjét	314
1Sámuel 9,14–27 – Sűrűsödő jelek	315
1Sámuel 10 – Maradjatok meg énbenem (Jn 15,4)	316
1Sámuel 11 – Az a kipróbált, akit az Úr ajánl (2Kor 10,18)	317
1Sámuel 12 – A pótselekvés csökkent értéke	318
1Sámuel 13 – Engedni az Úr szavának!	319
1Sámuel 14,1–23 – Fordul a kocka	320
1Sámuel 14,24–52 – Ami másokat felüdít	321
1Sámuel 15 – Szakítás	322
1Sámuel 16 – Tartós felkenetés	323
1Sámuel 17,1–30 – Kihívás...	324
1Sámuel 17,31–58 – ... és a válasz	325
1Sámuel 18 – Szegény király!	326
1Sámuel 19 – Az üldöző és az üldözött	327
1Sámuel 20 – Mi minden lakozhat a szívben!	328
1Sámuel 21 – Űzöttek, de nem elhagyottak	329
1Sámuel 22 – A hit alapvonalai	330
1Sámuel 23 – A szabadulás keskeny ösvénye	331
1Sámuel 24 – Tisztelet és mértéktartás	332
1Sámuel 25,1–22 – Ha csak önmagammal beszélgetek	333
1Sámuel 25,23–44 – Istentől tanított asszony	334

1Sámuel 26 – Őrizője embertársának	335
1Sámuel 27 – Eszményképek viszonylagossága	336
1Sámuel 28 – Tévutakon	337
1Sámuel 29 – Mégis az élő Úr!	338
1Sámuel 30 – Váratlan fordulatok	339
1Sámuel 31 – A testet megölhetik (Mt 10,28)	340
2Sámuel 1,1–16 – Hazugság bére	341
2Sámuel 1,17–22 – Kötés és oldás	342
2Sámuel 2 – Erők összemérése	343
2Sámuel 3 – Túlméretezett önbizalom	344
2Sámuel 4 – Hitből és következetesen	345
2Sámuel 5 – Fölgyorsulnak az események	346
2Sámuel 6 – Isten szentsége és következményei	347
2Sámuel 7,1–17 – Tervek keresztútján	348
2Sámuel 7,18–29 – Megsemmisülten, de fölmagasztalva	349
2Sámuel 8 – Hatalma delelőjén	350
2Sámuel 9 – A király asztalánál	351
2Sámuel 10 – Az irgalmasság göröngyös útja	352
2Sámuel 11 – Ó! Én nyomorult ember! (Róm 7,24)	353
2Sámuel 12,1–14 – Fölébresztett lelkiismeret	354
2Sámuel 12,15–31 – A kegyelem nem olcsó	355
2Sámuel 13 – Megfenyítve	356
2Sámuel 14 – Az emberi erőfeszítés korlátai	357
2Sámuel 15,1–22 – A hűtlen fiú és egy hűséges idegen	358
2Sámuel 15,23–37 – Lelki fegyverzetben	359
2Sámuel 16 – Újból a hit magaslatán	360
2Sámuel 17 – Hiúság vására	361
2Sámuel 18,1–18 – Gyászos vég	362
2Sámuel 18,19–19,1 – Győzelem, veszteséggel	363
2Sámuel 19,2–24 – Diadalmenet és megbocsátás	364
2Sámuel 19,25–44 – Ami még elrendezendő	365
2Sámuel 20 – Hosszú árnyékok	366
2Sámuel 21 – Lezáratlan ügyek	367
2Sámuel 22 – A bölcs és hálás király	368
2Sámuel 23 – A király tükre	369
2Sámuel 24 – Jövőt munkáló kegyelem	370
1Királyok 1 – Az öregség nyomorúsága	371
1Királyok 2 – Amit vet az ember, azt aratja (Gal 6,7)	372

1Királyok 3,1–15 – Fiát nevelő Atya	373
1Királyok 3,16–4,20 – Igazság és békeség	374
1Királyok 5 – Kedvező körülmények	375
1Királyok 6 – Fölépül a templom	376
1Királyok 7 – Nagyvonaltú alkotások	377
1Királyok 8,1–26 – Áldás és könyörgés	378
1Királyok 8,27–53 – Templomszentelő imádság	379
1Királyok 8,54–66 – Örömnünnep	380
1Királyok 9 – Fény és árnyék	381
1Királyok 10 – Hírét fölülmuló valóság	382
1Királyok 11 – Nyílt beszéd	383
1Királyok 12,1–19 – Megragadott és eljátszott lehetőség	384
1Királyok 12,20–33 – Jeroboám vétke	385
1Királyok 13,1–19 – Az ifjabb próféta	386
1Királyok 13,20–34 – Az öreg próféta	387
1Királyok 14 – Kiragadva a romlásból	388
1Királyok 15 – Szépítgetés nélkül	389
1Királyok 16 – Lejtőn	390
1Királyok 17 – Csodák változatai	391
1Királyok 18,1–20 – Ki a romlás okozója?	392
1Királyok 18,21–46 – A Karmel hegyén	393
1Királyok 19,1–14 – A próféta gecsemánei kertje	394
1Királyok 19,15–21 – Van folytatás	395
1Királyok 20 – Meggyőzési kísérletek	396
1Királyok 21,1–16 – Egy a mártírok közül	397
1Királyok 21,17–29 – A rossz megelőzendő	398
1Királyok 22,1–23 – Az igazság mértéke: Isten maga	399
1Királyok 22,24–54 – Végén csattan az ostor	400
2Királyok 1 – Visszafogott ítélet	401
2Királyok 2,1–14 – Váltás	402
2Királyok 2,15–25 – A Lélek hatalmában	403
2Királyok 3 – Kockázatos vállalkozás	404
2Királyok 4,1–17 – Egymás terhének hordozása	405
2Királyok 4,18–44 – Hogy végül az élet győzzön	406
2Királyok 5,1–19/a – Szabadításra szorult szabadító	407
2Királyok 5,19/b–27 – Isten, vagy a Mammon	408
2Királyok 6 – Körös-körül védelem	409
2Királyok 7 – Váratlan fordulat	410

2Királyok 8 – Elszalasztott lehetőség	411
2Királyok 9,1–20 – Formák változatossága	412
2Királyok 9,21–37 – Végkifejlet	413
2Királyok 10 – Fölös buzgóság	414
2Királyok 11 – Megszakítás nélkül	415
2Királyok 12 – Az építés gondja	416
2Királyok 13 – A következő lépés embere	417
2Királyok 14 – Csalóka fények	418
2Királyok 15 – Malomkövek között	419
2Királyok 16 – Szégyenletes kapkodás	420
2Királyok 17,1–23 – A gyertyatartó kimozdítottatik (Jel 2,5)	421
2Királyok 17,24–41 – Népek kapuja	422
2Királyok 18 – Méltó válaszként –hallgatás	423
2Királyok 19 – A kegyesség mentő ereje	424
2Királyok 20 – Isteni következetlenség	425
2Királyok 21 – Zavaros nézetek	426
2Királyok 22 – Az ige ereje	427
2Királyok 23,1–30 – Ami jó még megtehető	428
2Királyok 23,31 – 24,20 – Hanyatlás...	429
2Királyok 25 – ...és a vég	430
1Kronikák 1 – Nemzedékek sora	431
1Kronikák 2 – A szövetség olvasztótégelye	432
1Kronikák 3 – Láncszemek módján	433
1Kronikák 4 – A hit nem végzetszerűség	434
1Kronikák 5 – Siker –hátrányokkal	435
1Kronikák 6 – A szolgálat terhének hordozói	436
1Kronikák 7 – A teljesség igénye	437
1Kronikák 8 – Viszontagságok között	438
1Kronikák 9 – Ki–ki a maga helyén	439
1Kronikák 10 – A hűtlenség pusztulásba visz	440
1Kronikák 11 – Kibontakozó képességek	441
1Kronikák 12 – Visszapillantás az előzményekre	442
1Kronikák 13 – A jószándék határai	443
1Kronikák 14 – Ő előttünk jár	444
1Kronikák 15 – Az igazi diadal	445
1Kronikák 16 – Átmeneti állapot, jó megoldásokkal	446
1Kronikák 17 – Az üdv háza	447
1Kronikák 18 – Határok biztosítása	448

1Krónikák 19 – Ki az igazán vesztes?	449
1Krónikák 20 – Ellenpéldák	450
1Krónikák 21 – Csalóka számok	451
1Krónikák 22 – Alapvetés, amelyre más épít	452
1Krónikák 23 – Megváltozott körülmények	453
1Krónikák 24 – A különbségek kiegyenlítendőik	454
1Krónikák 25 – Zene és a prófécia	455
1Krónikák 26 – Nevek és összefüggések	456
1Krónikák 27 – Eszmény és valóság	457
1Krónikák 28 – Őszinte, nyílt beszéd	458
1Krónikák 29 – Lényeges dolgok tisztázódnak	459
2Krónikák 1 – A szükséges és a ráadás	460
2Krónikák 2 – Az áldozat a mérvadó	461
2Krónikák 3 – Valóság és képzelet	462
2Krónikák 4 – Jelennek és jövőnek szolgál a múlt	463
2Krónikák 5 – Sátorból a maradandóba	464
2Krónikák 6 – Közbenjáró imádság	465
2Krónikák 7 – Isten válaszol	466
2Krónikák 8 – Függetlenség és szentség	467
2Krónikák 9 – Ami igazán boldoggá tehet	468
2Krónikák 10 – Válságos fordulat	469
2Krónikák 11 – Az egyetlen járható út	470
2Krónikák 12 – Kétféle szemlélet	471
2Krónikák 13 – Akikre az ige bízott	472
2Krónikák 14 – Megragadott lehetőség	473
2Krónikák 15 – Reform, prófétai ösztönzésre	474
2Krónikák 16 – Cselvetés, vagy hit	475
2Krónikák 17 – Az ige erejével	476
2Krónikák 18 – Kesorú igazság	477
2Krónikák 19 – A feddés haszna	478
2Krónikák 20 – Ellentmondások embere	479
2Krónikák 21 – Veszedelemes ügyeskedés	480
2Krónikák 22 – Illanó remények	481
2Krónikák 23 – Királyok és az egyetlen Király	482
2Krónikák 24 – Az igazak vére	483
2Krónikák 25 – Néhány tanulság	484
2Krónikák 26 – Gyámkodás nélkül	485
2Krónikák 27 – Ha keveset is, de jót	486

2Krónikák 28 – Emberséges bánásmód	487
2Krónikák 29 – Kezdve a magam megszentelésén	488
2Krónikák 30 – Kegyelem és odaszenteltség	489
2Krónikák 31 – Alapos rendszerességgel	490
2Krónikák 32 – Az istenfélelem kihatásai	491
2Krónikák 33 – Teljesebb ismeret a kegyelemről	492
2Krónikák 34 – Egy asszony hiteles szót mond	493
2Krónikák 35 – Nagyvonalú ünnep; de hol az öröm?	494
2Krónikák 36 – Fölfelé a mélypontról!	495
Ezsdrás 1 – Maradékból első zsenge	496
Ezsdrás 2 – Sokféleből néppé ötvöződve	497
Ezsdrás 3 – Ünnep és örömkönnyek	498
Ezsdrás 4 – Sűrűsödő akadályok	499
Ezsdrás 5 – Nem kihívóan	500
Ezsdrás 6 – Dárius bőkezűsége	501
Ezsdrás 7 – Az írástudó	502
Ezsdrás 8 – Hitből és gyülekezetként	503
Ezsdrás 9 – Útját állni a romlásnak!	504
Ezsdrás 10 – Körültekintéssel	505
Nehémiás 1 – A szabadítás embere	506
Nehémiás 2 – Szerényen, de céltudatosan	507
Nehémiás 3 – Rejtett tartalékok	508
Nehémiás 4 – Építés közben védekezés	509
Nehémiás 5 – Ne gyalázzák Isten nevét miattunk	510
Nehémiás 6 – Egyedül	511
Nehémiás 7 – Van még tartalék	512
Nehémiás 8 – Út, mely eljuttat az örömezésig	513
Nehémiás 9 – Vallástétel Isten előtt	514
Nehémiás 10 – Isten hűségére válaszul	515
Nehémiás 11 – Akik nem futamodtak meg	516
Nehémiás 12 – Messzeható öröm	517
Nehémiás 13 – Megszentelt nyugalom	518
Eszter 1 – Előjogok?	519
Eszter 2 – Gyökér, mely hordoz és táplál	520
Eszter 3 – A hatalom nem játékszer	521
Eszter 4 – Sorsdöntő lépések	522
Eszter 5 – Nagy hal a horgon	523
Eszter 6 – A gyűlölet vereséget szenved	524

Eszter 7 – Kegyelem és kegyvesztettség	525
Eszter 8 – Önvédelem	526
Eszter 9,1–19 – Hogyan épít, ami nem épületes?	527
Eszter 9,20 – 10,3 – Ünnepek és az üdvtörténet	528
Jób 1,1–12 – Nézetek ütközőpontján	529
Jób 1,13–22 – Megingás nélkül	530
Jób 2 – Isten kezéből fogadva a jó, s a rossz is	531
Jób 3 – A lét és nemlét határán	532
Jób 4 – Mindig a célt keressük!	533
Jób 5 – Közbenjáró nélkül	534
Jób 6 – Készen vagyunk-e az együtt-szenvedésre?	535
Jób 7 – Útkeresés	536
Jób 8 – Tanrendszer, vagy személyes ismeret?	537
Jób 9 – Van-e, aki a szakadékot áthidalja?	538
Jób 10 – Torzít a kép	539
Jób 11 – Törékeny igazhitűség	540
Jób 12 – Hol a bölcs?	541
Jób 13 – Odalépve Isten elé	542
Jób 14 – Indokolatlan óhajtasból ígéret	543
Jób 15 – Ki hát a szájalomra méltó?	544
Jób 16 – Én Istenem, miért hagytál el? (Zsolt 22,2)	545
Jób 17 – Megtiportan, de le nem győzve	546
Jób 18 – Vádak ösztüzében	547
Jób 19 – Töretlen hittel	548
Jób 20 – A művészet igazságtevése	549
Jób 21 – Egyoldalú álláspontok	550
Jób 22 – Van-e harmadik eshetőség?	551
Jób 23 – Istenkeresés	552
Jób 24 – Egy sorban a szenvedőkkel	553
Jób 25 – Elfogytak az érvek	554
Jób 26 – Szálla alá poklokra	555
Jób 27 – Lehetőségek határain belül	556
Jób 28 – Lehetetlen, ami mégis lehetséges	557
Jób 29 – Poraiból megelevenedő főnix	558
Jób 30 – Csak a diagnózis	559
Jób 31 – Vádlottból koronatanú	560
Jób 32 – A bölcsesség utóvédharca	561
Jób 33 – Fény és árnyék	562

Jób 34 – Az előzőkhöz mérten – visszalépés	563
Jób 35 – A szálla meg a gerenda	564
Jób 36 – Kölcsönhatásban	565
Jób 37 – A magánakvaló bölcsesség vége	566
Jób 38,1–38 – Isten megosztja gondját velünk	567
Jób 38,39–39,30 – A természet nevetése	568
Jób 40 – Helycsere	569
Jób 41,1–42,6 – A látásig vezető út	570
Jób 42,7–17 – Istentől való vég	571
Zsoltárok 1 – A boldogság természetrajza	572
Zsoltárok 2 – Reszketve és vigadva ölelte	573
Zsoltárok 3 – A fegyvertelen nem védtelen	574
Zsoltárok 4 – Tenni valamit értük	575
Zsoltárok 5 – Megváltozott étellel	576
Zsoltárok 6 – Az elodázás veszélyei	577
Zsoltárok 7 – Küzdelem az igazságért	578
Zsoltárok 8 – Kicsoda az ember?	579
Zsoltárok 9 – A halál és az élet kapuja	580
Zsoltárok 10 – Amikor Isten előáll	581
Zsoltárok 11 – Vallástétel	582
Zsoltárok 12 – Fölkél az Úr!	583
Zsoltárok 13 – Út a kétségől az örömig	584
Zsoltárok 14 – Látletel	585
Zsoltárok 15 – Aki áll, vigyázzon, el ne essék (1Kor 10,12)!	586
Zsoltárok 16 – A legfőbb jó	587
Zsoltárok 17 – Váratlan látogató	588
Zsoltárok 18,1–31 – Az Úr kiemel a mélyből	589
Zsoltárok 18,32–51 – Biztos talajon állva	590
Zsoltárok 19 – A fel nem fogható és az érthető beszéd	591
Zsoltárok 20 – Könyörgés győzelemért	592
Zsoltárok 21 – Minden hatalom tőle függ	593
Zsoltárok 22,1–22 – A helyettes szenvedésig vezető út	594
Zsoltárok 22,23–32 – Halálból élet	595
Zsoltárok 23 – A juhok nagy pásztora (Zsid 13,20)	596
Zsoltárok 24 – Ki az alkalmas?	597
Zsoltárok 25 – Istenhez emelt szív	598
Zsoltárok 26 – Vallunk arról, hogy kik vagyunk	599
Zsoltárok 27 – Sok lakóhely van az Atya házában (Jn 14,2)	600

Zsoltárok 28 – A senkik és a valakik	601
Zsoltárok 29 – Zengéstől az érthető szóig	602
Zsoltárok 30 – Élet és halál válaszfútján	603
Zsoltárok 31 – Lelkemet Istennek ajánlva	604
Zsoltárok 32 – Közkincsé tett tapasztalat	605
Zsoltárok 33 – A friss ének forrásai	606
Zsoltárok 34 – A gyülekezet magva	607
Zsoltárok 35 – Kétféle ember	608
Zsoltárok 36 – Vonzó és taszító erők	609
Zsoltárok 37,1–20 – Bizalomteljes várakozás	610
Zsoltárok 37,21–40 – A béke embere	611
Zsoltárok 38 – A személyes bűnbánat összefüggései	612
Zsoltárok 39 – Óh, én nyomorult ember!	613
Zsoltárok 40 – Hívás és felelet	614
Zsoltárok 41 – Jó és rossz tapasztalatok	615
Zsoltárok 42 – Sívárgás Isten után	616
Zsoltárok 43 – Amikor imádságban kérdezzünk	617
Zsoltárok 44 – Történelmi lecke	618
Zsoltárok 45 – A szeretet vonzáskörében	619
Zsoltárok 46 – A békéhez vezető út	620
Zsoltárok 47 – Néki adatott minden hatalom	621
Zsoltárok 48 – A ház és annak Ura	622
Zsoltárok 49 – Szegény Lázárok bölcsessége	623
Zsoltárok 50 – Próféta és reformátor	624
Zsoltárok 51 – Karjaiba menekülve	625
Zsoltárok 52 – Elnyomók és elnyomottak	626
Zsoltárok 53 – Szegletkő, vagy megütközés köve?	627
Zsoltárok 54 – Szorult helyzetben	628
Zsoltárok 55 – Mikoron Dávid...	629
Zsoltárok 56 – Magasfeszültség	630
Zsoltárok 57 – Aki az oroszlánok között is énekel	631
Zsoltárok 58 – A hatalom felelőssége	632
Zsoltárok 59 – Szükséges közrend	633
Zsoltárok 60 – Az Isten–mutatta út	634
Zsoltárok 61 – Kiáltás a messzeségből	635
Zsoltárok 62 – Gonoszért, jóval fizetve	636
Zsoltárok 63 – Ínségben – megelégtíve	637
Zsoltárok 64 – Leleplező imádság	638

Zsoltárok 65 – A természet egyensúlya	639
Zsoltárok 66 – A közösség tagjaként	640
Zsoltárok 67 – A misszió felelőssége	641
Zsoltárok 68,1–19 – A kezdeményezés Istené	642
Zsoltárok 68,20–36 – Az idő és tér távlatai	643
Zsoltárok 69,1–19 – Emésztő szeretet az Úr házáért	644
Zsoltárok 69,20–37 – Küzdelem Isten igazságáért	645
Zsoltárok 70 – Egyén és közösség	646
Zsoltárok 71 – Az életkor változásai között	647
Zsoltárok 72 – Király, akihez nincs más fogható	648
Zsoltárok 73 – A végkifejletből levont következtetés	649
Zsoltárok 74 – Bátortalanok biztatása	650
Zsoltárok 75 – Ez itt még nem a vég	651
Zsoltárok 76 – Visszametszett büszkeség	652
Zsoltárok 77 – Az imádság születése	653
Zsoltárok 78,1–39 – A mi okulásunkra	654
Zsoltárok 78,40–72 – Isteni „de”	655
Zsoltárok 79 – Martalékul odavetve	656
Zsoltárok 80 – Igével átszőtt imádság	657
Zsoltárok 81 – Hitet teremtő ige	658
Zsoltárok 82 – Istenek csődje	659
Zsoltárok 83 – Nem szabad préda!	660
Zsoltárok 84 – Ki van közel, s ki van távol?	661
Zsoltárok 85 – Az igazi – úgymond –, szerencse	662
Zsoltárok 86 – Szegény ember szándékát boldog Isten bírja	663
Zsoltárok 87 – Távlatok	664
Zsoltárok 88 – Kétségbeesés	665
Zsoltárok 89,1–28 – Minden tette szabadítás	666
Zsoltárok 89,29–53 – Feloldásra váró ellentmondás	667
Zsoltárok 90 – Mulandó és a maradandó	668
Zsoltárok 91 – Megerősítve hitelesítéssel	669
Zsoltárok 92 – Ünnepek és hétköznapiak	670
Zsoltárok 93 – Király ő mindeneken	671
Zsoltárok 94 – Ember az embertelenségben	672
Zsoltárok 95 – Külső és belső feltételek	673
Zsoltárok 96 – Új tettekre új dal	674
Zsoltárok 97 – Ösztönzés vallástételre	675
Zsoltárok 98 – Íme, újjáteremtek mindent (Jel 21,5)	676

Zsoltárok 99 – Az egyetlen Közbenjáró előfutárai	677
Zsoltárok 100 – Hálaadásunk öröme	678
Zsoltárok 101 – Elhívásunk méltósága	679
Zsoltárok 102 – Magunkat elveszítve megtartatni	680
Zsoltárok 103 – Válasz Isten jótéteményére	681
Zsoltárok 104 – Keze munkája őt dicséri	682
Zsoltárok 105,1–23 – Az üdvtörténet napfényes oldala	683
Zsoltárok 105,24–45 – Segítség – alkalmas időben	684
Zsoltárok 106,1–27 – Most pedig az árnyékos oldal	685
Zsoltárok 106,28–48 – Az összekeveredés buktatói	686
Zsoltárok 107,1–32 – Hányatott sorsú zárándokok	688
Zsoltárok 107,33–43 – Amit Isten mond áldásnak!	689
Zsoltárok 108 – Ha a készség megvan	690
Zsoltárok 109,1–20 – A kárhozat fia, aki elveszett (Jn 17,12)	691
Zsoltárok 109,21–31 – Hamis bírák veszte	692
Zsoltárok 110 – Az Atya jobbján	693
Zsoltárok 111 – Teljes szívvel és jókedvvel	694
Zsoltárok 112 – Ígéretes életút	695
Zsoltárok 113 – Irgalmában mutatkozik meg fensége	696
Zsoltárok 114 – Tegnap és ma és örökké ugyanaz	697
Zsoltárok 115 – Soli Deo Gloria – egyedül Istené a dicsőség	698
Zsoltárok 116 – Szeretetével megelőzött	699
Zsoltárok 117 – Evangélium dióhéjban	700
Zsoltárok 118 – Erőm és énekem az ÚR (14)	701
Zsoltárok 119,1–40 – Boldogok, akiket Isten éltet	702
Zsoltárok 119,41–80 – Egyén és közösség egymásért van	703
Zsoltárok 119,81–128 – Rejtekhely és pajzs	704
Zsoltárok 119,129–176 – Egy célra összefogott erők	705
Zsoltárok 120 – Színlelés helyett békesség	706
Zsoltárok 121 – Hazatérő zárándokok	707
Zsoltárok 122 – Örömmel és nem megszokásból	708
Zsoltárok 123 – Bizalmas közelség	709
Zsoltárok 124 – Aki teremtetett, meg is szabadít	710
Zsoltárok 125 – A szilárd hit titka	711
Zsoltárok 126 – Az átmeneti idő szorongásai	712
Zsoltárok 127 – Életöröm, ahogy az ige látja	713
Zsoltárok 128 – A teremtmény Isten munkatársai	714
Zsoltárok 129 – Nehéz, de tanulságos ifjúkor	715

Zsoltárok 130	– Kiáltás a mélységből	716
Zsoltárok 131	– Az Úr kebelén	717
Zsoltárok 132	– Teremtő nyugtalanság	718
Zsoltárok 133	– A testvéri egység áldása	719
Zsoltárok 134	– Éjjeli szolgálat	720
Zsoltárok 135	– Istenismeretből fakadó dicséret	721
Zsoltárok 136	– Örökkévaló szeretet	722
Zsoltárok 137	– Keserű ének	723
Zsoltárok 138	– Ő az egyetlen Úr!	724
Zsoltárok 139	– Ki máshoz mehetnénk?	725
Zsoltárok 140	– Üldözöttek, de el nem hagytak	726
Zsoltárok 141	– A megszentelődés útján	727
Zsoltárok 142	– Ha senki sem áll mellettem	728
Zsoltárok 143	– Gondolatban végigjárt utak	729
Zsoltárok 144	– Béke óhajtása	730
Zsoltárok 145	– Ének Isten országról	731
Zsoltárok 146	– Nemzedékről nemzedékre uralkodik	732
Zsoltárok 147	– Az istendicséret szépsége és igaza	733
Zsoltárok 148	– A tudomány istentisztelete	734
Zsoltárok 149	– Túl a történelmi időn	735
Zsoltárok 150	– Kóstoló a teljességből	736
Példabeszédek 1	– Új viszonyok között	737
Példabeszédek 2	– Istentől adott bölcsesség	738
Példabeszédek 3	– Megszentelt értelemmel	739
Példabeszédek 4	– A jó nevelés – növelés	740
Példabeszédek 5	– Lelji örömet házastársadban	741
Példabeszédek 6,1–19	– Bölcsesség az anyagiakban	742
Példabeszédek 6,20–7,27	– Hűség a szövetséghez	743
Példabeszédek 8	– A testetöltött igehirdető	744
Példabeszédek 9	– Válaszúton	745
Példabeszédek 10	– A szív teljességéből szól a száz	746
Példabeszédek 11	– Üdítés és felüdülés	747
Példabeszédek 12	– Jellemformáló erő	748
Példabeszédek 13	– Az intés módozatai	749
Példabeszédek 14	– Emberismeret és élettapasztalat	750
Példabeszédek 15	– A beszéd lehetőségei	751
Példabeszédek 16	– Ember tervez, Isten végez	752
Példabeszédek 17	– Ha hallgattál volna...	753

Példabeszédek 18 – A beszéd – hatalom	754
Példabeszédek 19 – Bölcsesség és felelősség	755
Példabeszédek 20 – Balgaságnak tűnő bölcsesség	756
Példabeszédek 21 – Mi ér többet az áldozatnál?	757
Példabeszédek 22 – A nevelő és a gyermek	758
Példabeszédek 23 – Bölcsesség és józanság	760
Példabeszédek 24 – Határesetek	761
Példabeszédek 25 – Jog és tapintat	762
Példabeszédek 26 – Az ostobaság természetrajza	763
Példabeszédek 27 – A barátság dicsérete	764
Példabeszédek 28 – Őszintén az anyagiakról	765
Példabeszédek 29 – Igazság a társadalomban	766
Példabeszédek 30 – Az ismeret véges	767
Példabeszédek 31 – Egyenrangú félként	768
Prédikátor 1 – Az ismeret kínjai	769
Prédikátor 2 – A rész és az egész	770
Prédikátor 3 – A rendelt idő	771
Prédikátor 4,1–16 – A szemtanú	772
Prédikátor 4,17 – 5,19 – Hol van gazdagság?	773
Prédikátor 6 – Keserű pirula	774
Prédikátor 7 – Visszapillantó tükör	775
Prédikátor 8 – Kortörténeti vázlat	776
Prédikátor 9 – A menyegző kapujánál	777
Prédikátor 10 – A vállalkozás kockázata	778
Prédikátor 11 – Lendítő erők	779
Prédikátor 12 – A halál költészete	780
Énekek éneke 1 – A szerelem helye Isten rendjében	781
Énekek éneke 2 – Eljött az éneklés ideje	782
Énekek éneke 3 – Ímhol jó a vőlegény (304. é. 2.v. Szőnyi Benjámin)	783
Énekek éneke 4,1–5,1 – Érzelmek ritmusa	784
Énekek éneke 5,2–16 – Ajtó előtt áll és zörget	785
Énekek éneke 6 – Múlt, jelen és jövő	786
Énekek éneke 7 – A házasság célja	787
Énekek éneke 8 – Tartózkodás és siettetés	788
Ézsaiás 1,1–17 – Izráel szentje szól	789
Ézsaiás 1,18–31 – A közösség megtisztulása	790
Ézsaiás 2 – Fény, vagy sötétség	791
Ézsaiás 3,1–15 – A letarolt szőlő	792

Ézsaiás 3,16–4,6 – Társ a szövetségben	793
Ézsaiás 5,1–10 – A türelem határai (Lk 13,6–9)	794
Ézsaiás 5,11–30 – Vége a telhetetlenségnek!	795
Ézsaiás 6 – Az elhívás gyötrelme	796
Ézsaiás 7,1–12 – Megmaradás – hit által	797
Ézsaiás 7,13–25 – Immánuél	798
Ézsaiás 8,1–10 – Jelek és értetlenség	799
Ézsaiás 8,11–23 – Amíg a pecsét fel nem töretik	800
Ézsaiás 9,1–6 – Örök Atya a Fiúban	802
Ézsaiás 9,7–20 – Ha az ígét nem fogadják be	803
Ézsaiás 10,1–19 – A bot, s aki kézben tartja	804
Ézsaiás 10,20–34 – Életre vivő út	805
Ézsaiás 11,1–10 – A Messiás uralma	806
Ézsaiás 11,11–12,6 – Naggyá lesz az Úr, népe között	807
Ézsaiás 13 – Történelmi erők és az Úr napja	808
Ézsaiás 14,1–23 – A zsarnokság vége	809
Ézsaiás 14,24–15,9 – Mindeneket magához von (Jn 12,32)	810
Ézsaiás 16 – Jövevényként befogadtatok (Mt 25,35)	811
Ézsaiás 17 – Tekints föl Alkotóra!	812
Ézsaiás 18 – A föld pereméről érkezők	813
Ézsaiás 19 – Tévtút helyett ösvény	814
Ézsaiás 20 – Jel és magyarázat	815
Ézsaiás 21 – Éber, s együttérző őrálló	816
Ézsaiás 22 – Pótcselekvés	817
Ézsaiás 23 – Minden rossznak gyökere	818
Ézsaiás 24 – Szövetségszegők	819
Ézsaiás 25 – A kegyelem terített asztala	820
Ézsaiás 26 – Formálódó feltámadás–hit	821
Ézsaiás 27 – Minden térd meghajol előtte	822
Ézsaiás 28,1–13 – Nála van a felüdülés	823
Ézsaiás 28,14–29 – Isten szántóföldje, Isten épülete	824
Ézsaiás 29 – Vég után a kezdet	825
Ézsaiás 30,1–18 – Megtérés a megmaradás útja!	826
Ézsaiás 30,19–33 – Van keskeny út (Mt 7,14)	827
Ézsaiás 31 – Az istenhit próbája	828
Ézsaiás 32 – A szálak összefutnak	829
Ézsaiás 33 – Bűnbocsánat: feltétel és ajándék	830
Ézsaiás 34 – Edóm titka	831

Ézsaiás 35 – Az Úr érkezén eltűnik a gyötorem	832
Ézsaiás 36 – Veszítve nyerni	833
Ézsaiás 37,1–20 – Át nem léphető korlátok	834
Ézsaiás 37,21–38 – Felelet – Istentől	835
Ézsaiás 38 – Nem véletlen egybeesések	836
Ézsaiás 39 – Fölösleges dicsekvés	837
Ézsaiás 40,1–11 – Utat annak, aki eljövendő!	838
Ézsaiás 40,12–31 – Vigasztalanok vigasztalása	839
Ézsaiás 41,1–16 – Nyílt tárgyalás	840
Ézsaiás 41,17–29 – Jó hír a szomjazóknak	841
Ézsaiás 42,1–12 – Szolgája által kezd újat Isten	842
Ézsaiás 42,13–25 – Az Úr már elindult	843
Ézsaiás 43,1–15 – Szolga és tanú	844
Ézsaiás 43,16–28 – Bűnök eltörlésének ára	845
Ézsaiás 44,1–8 – Mintha pünkösöd volna	846
Ézsaiás 44,9–28 – Vallás és hit	847
Ézsaiás 45,1–13 – Szabályt erősítő kivétel	848
Ézsaiás 45,14–25 – Lakóhelyből otthon	849
Ézsaiás 46 – Mindvégig hordoz	850
Ézsaiás 47 – A jövőt vállalnunk kell!	851
Ézsaiás 48,1–11 – Neve dicsőségéért	852
Ézsaiás 48,12–22 – Már most, és – még nem	853
Ézsaiás 49,1–6 – Panasz és többrebízatus	854
Ézsaiás 49,7–13 – Szolga, akinek királyok hódolnak	855
Ézsaiás 49,14–26 – Tétova kishitűség	856
Ézsaiás 50,1–3 – Karja nem rövidült meg	857
Ézsaiás 50,4–11 – Az Úr Szolgája, tanítványként	858
Ézsaiás 51,1–8 – Mindenkihez van egy jó szava	859
Ézsaiás 51,9–23 – Ha senki sem, Ő melléd áll!	860
Ézsaiás 52,1–10 – Térj magadhoz drága Sion (394. ének)	861
Ézsaiás 52,11–15 – Előkészített hazatérés	862
Ézsaiás 53,1–7 – Vágóhidra hurcolt, néma bárány	863
Ézsaiás 53,8–12 – Isten akarata, áldozat által célhoz ér	864
Ézsaiás 54 – Az Úr szolgálai, mindahány tanítvány	865
Ézsaiás 55,1–7 – Sürgető hívás	866
Ézsaiás 55,8–13 – Az ige esőszerű körforga	867
Ézsaiás 56 – Megváltozott körülmények	868
Ézsaiás 57,1–13 – Kísért a múlt	869

Ézsaiás 57,14–21 – Félre az akadályokkal!	870
Ézsaiás 58 – Igeszerű böjt	871
Ézsaiás 59 – Fojtogató elzártág	872
Ézsaiás 60,1–14 – Bizalom és nyíltság	873
Ézsaiás 60,15–22 – Sokak jól felfogott érdekében	874
Ézsaiás 61,1–4 – Az Úr Lelkével fölment	875
Ézsaiás 61,5–11 – Az odaszenteltség hatóköre	876
Ézsaiás 62 – Örök a romokon	877
Ézsaiás 63,1–14 – Lelke munkál népe között	878
Ézsaiás 63,15–64,11 – A „Mi Atyánk” előzményei	879
Ézsaiás 65,1–16 – Hamis remények	880
Ézsaiás 65,17–25 – Változás a történelmen belül	881
Ézsaiás 66,1–14 – Szegényként sokakat gazdagítók (2Kor 6,10)	882
Ézsaiás 66,15–24 – Ami még biztonsággal elmondható	883
Jeremiás 1,1–10 – Örök végzésből, elhívás	884
Jeremiás 1,11–19 – Felövezett derékkal	885
Jeremiás 2,1–19 – Isten szív szerint emlékezik	886
Jeremiás 2,20–37 – Mentegetőzés helyett	887
Jeremiás 3,1–13 – Látszat és valóság	888
Jeremiás 3,14–25 – A lélek mélyéig megrendülten	889
Jeremiás 4,1–18 – Magunk és mások érdekében	890
Jeremiás 4,19–31 – Hányféle fájdalom!	891
Jeremiás 5,1–17 – Tűzzé tett ige	892
Jeremiás 5,18–31 – Akik visszaélnék tisztükkal	893
Jeremiás 6,1–15 – Ha az Úr kinyújtja kezét	894
Jeremiás 6,16–30 – Követendő út	895
Jeremiás 7,1–15 – Kegyes kufárok	896
Jeremiás 7,16–34 – Lejáratott hitelű áldozatok	897
Jeremiás 8 – Aki mindenkiért beteg (2Kor 11,29)	898
Jeremiás 9,1–15 – Sírni azért szabad!	899
Jeremiás 9,16–25 – Intés az utolsó napokra	900
Jeremiás 10,1–16 – Napra szóló parancs szerint	901
Jeremiás 10,17–25 – Egységben Istennel és a néppel	902
Jeremiás 11,1–14 – A szövetség intése	903
Jeremiás 11,15–23 – Kedves népem (15.v)	904
Jeremiás 12 – Kitépve és visszaültetve	905
Jeremiás 13,1–14 – Hasznavehetetlen öv	906
Jeremiás 13,15–27 – Kérlelve is, ha kell	907

Jeremiás 14,1–12 – Érezd magad otthon nálunk!	908
Jeremiás 14,13–22 – Az utak szétválnak	909
Jeremiás 15 – Kétféle magány	910
Jeremiás 16,1–13 – Egyszeri jeladás	911
Jeremiás 16,14–21 – Isten ki nem sajátítható	912
Jeremiás 17,1–13 – A porba írt írás	913
Jeremiás 17,14–27 – Jeles napok, s a végső nap	914
Jeremiás 18,1–17 – Isteni hajlékonyság	915
Jeremiás 18,18–23 – Krisztusi többlet	916
Jeremiás 19 – Megint a fazekasműhelyben	917
Jeremiás 20,1–6 – Méltatlan eljárás, dicstelen vég	918
Jeremiás 20,7–18 – Megújul szeretetében (Zof 3,17)	919
Jeremiás 21 – Ha a megmaradás jelenti az életet	920
Jeremiás 22,1–19 – Temetés a kapun kívül	921
Jeremiás 22,20–30 – Az utolsó aranyágacska	922
Jeremiás 23,1–8 – Dávidi sarj	923
Jeremiás 23,9–22 – Előfeltételek a békességhez	924
Jeremiás 23,23–40 – Prófécia – haszonra!	925
Jeremiás 24 – Nehezebb sors – több kegyelem	926
Jeremiás 25,1–14 – Majd másként beszélek velük!	927
Jeremiás 23,15–38 – A harag serlege	928
Jeremiás 26,1–15 – Itt állok, másképp nem tehetek!	929
Jeremiás 26,16–24 – Eltérő próféta–sorsok	930
Jeremiás 27 – Igában a jövődőért	931
Jeremiás 28 – Ha szívem mást mond is	932
Jeremiás 29,1–15 – Józan bátorság	933
Jeremiás 29,16–32 – Utórezgések a levél nyomán	934
Jeremiás 30,1–11 – Teljesség és egyoldalúság	935
Jeremiás 30,12–24 – Harag után irgalom	936
Jeremiás 31,1–14 – Jöjjetek, menjünk a Sionra! (6.v)	937
Jeremiás 31,15–30 – Összefutó szálak	938
Jeremiás 31,31–40 – Istentől tanítottan	939
Jeremiás 32,1–25 – A jel ellentmondásai	940
Jeremiás 32,26–44 – Bosszúság – okkal	942
Jeremiás 33,1–13 – Az ige nyitott kapu	943
Jeremiás 33,14–26 – Fennáll, míg a világ világ lesz	944
Jeremiás 34 – Emberiesség – szeretet nélkül?	945
Jeremiás 35 – Az ígét követve, Lélek szerint	946

Jeremiás 36,1–19 – Friss forrásvíz	947
Jeremiás 36,20–32 – Könyvégetés	948
Jeremiás 37 – Kevesek ereje	949
Jeremiás 38,1–13 – Halálnál is rosszabb helyzetből	950
Jeremiás 38,14–28 – Az összezártság kínjai	951
Jeremiás 39 – Összeomlás	952
Jeremiás 40 – Szent igénytelenség	953
Jeremiás 41 – Folytonosság – másként	954
Jeremiás 42 – Szavak helyett tettek!	955
Jeremiás 43 – Az erőszak a gyengeség jele	956
Jeremiás 44,1–19 – Megszépítő messzeség	957
Jeremiás 44,20–30 – Talajt veszítve	958
Jeremiás 45 – Visszafogott vágyak	959
Jeremiás 46 – Kétféle „de”	960
Jeremiás 47 – Az ítélet érvei	961
Jeremiás 48 – Amit próféták és királyok sem láthattak	962
Jeremiás 49,1–22 – Vége az elbizakodottságnak!	963
Jeremiás 49,23–39 – Mentő szolgálat	964
Jeremiás 50,1–20 – Kibontakozó jövő	965
Jeremiás 50,21–46 – Erős Megváltó	966
Jeremiás 51,1–40 – Leomlott Babilon!	967
Jeremiás 51,41–64 – Prófécia – hosszabb távra	968
Jeremiás 52 – Szétszóratás és egybegyűjtés	969
Jeremiás Siralmi 1 – Jobb későn, mint soha	970
Jeremiás Siralmi 2 – Ígérek és az ítélet feszültségében	971
Jeremiás Siralmi 3,1–33 – Az együtt–szenvető	972
Jeremiás Siralmi 3,34–66 – Kétségek közt, de kétségbe nem esve	973
Jeremiás Siralmi 4 – Több feladat, nagyobb felelősség	974
Jeremiás Siralmi 5 – Jövendőt keresve	975
Ezékiel 1 – Isten cselekvő dicsősége	976
Ezékiel 2 – Helyzetelemző fölkészítés	977
Ezékiel 3,1–15 – Szolgálatra fölszerelten	978
Ezékiel 3,16–27 – Helyén mondott ige	979
Ezékiel 4 – A jelbeszéd sajátosságai	980
Ezékiel 5 – További intő jelek	981
Ezékiel 6 – A szó és a jel összefüggései	982
Ezékiel 7 – Értékelés, nézvést a végkifejlet felől	983
Ezékiel 8 – Szavahihető szemtanú	984

Ezékiel 9 – A maradék	985
Ezékiel 10 – Eltávozóban az Isten dicsősége	986
Ezékiel 11 – Diagnózis és terápia	987
Ezékiel 12 – Halogatás helyett	988
Ezékiel 13 – Az álprófétaság természetrajza	989
Ezékiel 14 – A kétfelé sántikálás csődje	990
Ezékiel 15 – A szőlő haszna a gyömolcs	991
Ezékiel 16,1–34 – Nem a származás, hanem a kegyelem	992
Ezékiel 16,35–63 – Kegyelem – Sodomának	993
Ezékiel 17,1–15 – Ítélet alatt is van út, hit által	994
Ezékiel 17,16–24 – Kiszaggatás és elültetés	995
Ezékiel 18,1–20 – Az élet kapujában	996
Ezékiel 18,21–32 – Az élet pedig Krisztus	997
Ezékiel 19 – Siratóének	998
Ezékiel 20,1–17 – Amire fénynek kell derülnie	999
Ezékiel 20,18–31 – Múltat értékelő fölmérés	1000
Ezékiel 20,32–44 – Nem megalkuvás, de szabadítás!	1001
Ezékiel 21,1–22 – Az ítéletes szenvedés fokozatai	1002
Ezékiel 21,23–27 – Rossz, vagy helytálló következtetések	1003
Ezékiel 22 – Aki odaáll a törésbe	1004
Ezékiel 23,1–27 – Vágy és undor	1005
Ezékiel 23,28–49 – Pohár, eltérő tartalommal	1006
Ezékiel 24,1–14 – Az eseményekkel egy időben	1007
Ezékiel 24,15–27 – Az érzéseket uralja az ige!	1008
Ezékiel 25 – A hallgatás nem üres tétlenség	1009
Ezékiel 26 – Korai káröröm	1010
Ezékiel 27 – Hullámsírba merülő dicsőség	1011
Ezékiel 28,1–19 – Elveszített Isten–közelség	1012
Ezékiel 28,20–26 – Elfogultság nélkül	1013
Ezékiel 29 – Kidől az emberi támasz	1014
Ezékiel 30 – Az Úr napja –, történelemben ágyazottan	1015
Ezékiel 31 – Felhők magasságából halál mélységébe	1016
Ezékiel 32 – Halálban is az Úr foglyai	1017
Ezékiel 33,1–20 – Isteni következetlenség	1018
Ezékiel 33,21–33 – Félreértett prófécia	1019
Ezékiel 34,1–16 – A pásztor gondoskodása	1020
Ezékiel 34,17–31 – Az egyetlen pásztor fősege alatt	1021
Ezékiel 35 – Vérmes remények	1022

Ezékiel 36,1–23	– Még mindig szenvedéstörténet	1023
Ezékiel 36,24–38	– Kőszív helyett hússzív	1024
Ezékiel 37,1–14	– Életre támadva	1025
Ezékiel 37,15–28	– Összegező jel	1026
Ezékiel 38	– De ez még nem a vég (Mt 24,6)	1027
Ezékiel 39	– A jövődőről – józanul	1028
Ezékiel 40,1–27	– Ihletett látás	1029
Ezékiel 40,28–41,4	– Út a szentek szentjéig	1030
Ezékiel 41,5–26	– További részletek	1031
Ezékiel 42	– Szentséget őrző falak	1032
Ezékiel 43,1–12	– Isten dicsősége visszatérőben	1033
Ezékiel 43,13–44,3	– Előkészület egy új korszakra	1034
Ezékiel 44,4–31	– Mindent újból átvizsgálva	1035
Ezékiel 45	– Szentségben és igazságban Őelőtte (Lk 1,75)	1036
Ezékiel 46	– A szolgálat méltósága	1037
Ezékiel 47,1–12	– Éltető és gyógyító víz	1038
Ezékiel 47,13–48,35	– A mennyei Jeruzsálem felé	1039
Dániel 1	– Mélyről táplálkozó gyökerek	1040
Dániel 2,1–16	– Jósok csődjé	1041
Dániel 2,17–30	– Párbeszéd Istennel, s emberekkel	1042
Dániel 2,31–49	– El nem múló királyság	1043
Dániel 3,1–18	– Szabad lelkiismerettel	1044
Dániel 3,19–33	– Tűzben sem perzselődsz meg (Ézs 43,2)	1045
Dániel 4,1–15	– Isten tudatja, mit fog tenni	1046
Dániel 4,16–34	– Az alázat magasiskolája	1047
Dániel 5,1–16	– Megelégtelt túlkapások	1048
Dániel 5,17–30	– Megmértve	1049
Dániel 6,1–18	– Mint halálra váltak, és íme, élők (2Kor 6,9)	1050
Dániel 6,19–29	– Mélységeken át a fényre	1051
Dániel 7,1–14	– Az Emberfiáé a hatalom!	1052
Dániel 7,15–28	– Tűrés, s majd uralkodás Ővele (2Tim 2,12)	1053
Dániel 8,1–14	– Meddig?	1054
Dániel 8,15–27	– A látás emberei	1055
Dániel 9,1–19	– Ha az ige megszólít	1056
Dániel 9,20–27	– Tanítja a jelent a múlt	1057
Dániel 10,1–11,1	– Erő az erőtlenségben	1058
Dániel 11,2–20	– Világtörténelmi kistükör	1059
Dániel 11,21–45	– Antikrisztusi vonások	1060

Dániel 12 – Feltámadás és örökélet	1061
Hóseás 1 – Prófétasors: üzenet Isten népének	1062
Hóseás 2 – Isten frigyajándékai	1064
Hóseás 3 – Céltudatos szeretet	1065
Hóseás 4 – Elveszített istenismeret	1066
Hóseás 5 – Vagy – vagy	1067
Hóseás 6 – Szent kapkodás	1068
Hóseás 7 – Így ne!	1069
Hóseás 8 – Ő ismer–é engem?	1070
Hóseás 9 – A termékenységet Isten adja	1071
Hóseás 10 – Törzsek föl új ugart!	1072
Hóseás 11 – Az Ószövetség tékozló fia	1073
Hóseás 12 – Próféták sora	1074
Hóseás 13 – A halál tövise és fullánkja	1075
Hóseás 14 – Meghiúsult remények – érvényes ígéretek	1076
Jóel 1 – A természeti csapás lelki haszna	1077
Jóel 2,1–17 – Közel az Úr napja!	1078
Jóel 2,18–27 – Isten szeretetre buzdul	1079
Jóel 3 – Lélek a magasból	1080
Jóel 4 – Kétféle összegyűjtés	1081
Ámós 1 – Az íróprófétaság születése	1082
Ámós 2 – A jogrend kegyelemre épül	1083
Ámós 3 – A szövetség ajándékai	1084
Ámós 4 – Engedd, hogy beszéljen hozzád!	1085
Ámós 5,1–17 – Miként találjunk életet?	1086
Ámós 5,18–27 – Jahve napja	1087
Ámós 6 – A bővölködés kísértései	1088
Ámós 7,1–9 – Látások és közbenjárás	1089
Ámós 7,10–17 – Vereségen át hiteles üzenet	1090
Ámós 8 – Szomjúság az ige után	1091
Ámós 9,1–10 – Isten népe a rostában	1092
Ámós 9,11–15 – Ígéretes jövőendő	1093
Abdiás – Testvéri felelősség	1095
Jónás 1 – Elhívás után menekülés	1096
Jónás 2 – Könnyörgés a nagy mélységből	1097
Jónás 3 – Isteni megbánás	1098
Jónás 4 – Dac, majd türelmes meggyőzés	1099
Mikeás 1 – Szent helyéről eljön az Úr	1100

Mikeás 2 – Szétszórátás, s majd összegyűjtés	1101
Mikeás 3 – Inkább Lélekkel betöltve	1102
Mikeás 4 – Isten gondolataként, a békéről	1103
Mikeás 5 – Utolsóból első	1104
Mikeás 6 – Kegyelmes tettek, s az ember válasza	1105
Mikeás 7 – Bűn és bűnbocsánat	1106
Náhum 1 – A történelem Ura	1107
Náhum 2 – Kellő szabadság az istentiszteletnek!	1108
Náhum 3 – Beszédes hallgatás	1109
Habakuk 1 – Isten népének léte folyamatos	1110
Habakuk 2 – Csönd! Mert az Úr szól!	1111
Habakuk 3 – Minél előbb, ha meg kell lennie	1112
Zofóniás 1 – Méltó válasz a kihívásra	1113
Zofóniás 2 – A késlekedés veszélyei	1114
Zofóniás 3,1–8 – Áldás helyett bajok forrása	1115
Zofóniás 3,9–20 – Megalapozott öröm	1116
Haggeus 1 – A félbemaradt építés folytatódik	1117
Haggeus 2 – Szerényebb külső, nagyobb dicsőség	1118
Zakariás 1 – Isten újabb segítséget támaszt	1119
Zakariás 2 – Az Úr elégséges védelem	1120
Zakariás 3 – Töredelmes, de ígéretes út	1121
Zakariás 4 – A Lélek erejével, s nem másként	1122
Zakariás 5 – A szövetség rendje és tisztasága	1123
Zakariás 6 – Változatos eszközök	1125
Zakariás 7 – Istennek tetsző böjt	1126
Zakariás 8,1–12 – Az Úr visszatér a Sionra	1127
Zakariás 8,13–23 – A megáldottság vonzása	1128
Zakariás 9 – Alázatos király	1129
Zakariás 10 – Összegyűjti a szétszéledtet	1130
Zakariás 11 – Pásztor – kényszerhelyzetben	1131
Zakariás 12 – Inkább bűnbánat, mint dicsekvés	1132
Zakariás 13 – Kemény feltételek, gazdag ígéretek	1133
Zakariás 14 – Az Olajfák hegyén	1134
Malakiás 1 – Látszat és valóság	1135
Malakiás 2 – Szövetségek kötelékében	1136
Malakiás 3,1–12 – Tevékeny Isten – állhatatlan ember	1137
Malakiás 3,13–24 – Befejezés és tárt kapuk	1138
Epilógus	1139

Az első kiadás előszavából

Egyetlen igever s által is szólhat hozzánk Isten, de összefüggéseiben érteni az ígét több és igényesebb feladat. Könnyebb az Újszövetség olvasásakor, nehezebb az Ószövetség esetében. A Zsoltárok könyvét olvasva előnyösebb a helyzetünk, de számos részlete van az Ószövetségnek, ahol szükség van némi segítségre.

Ezt a legszükségesebb segítséget óhajtja a bibliaolvasó kezébe adni ez a munka.

Egy-egy igeszakasz elolvasása után hozzásegíthet, hogy értsük és épüljünk, sőt az Ószövetség sokszínűségére és gazdagságára is rácsodálkozhatunk, annak példaként, hogy az ige nagyobb, mint értelmünk és szívünk befogadó képessége.

Mivel e munka az alapszövegtől elindulva, szakszerű magyarázatok elolvasása után készült rövid összegezek sora, segítségére lehet az ígehírdetőnek is. Bár nem pótol kommentárokat, mert nem is ilyen ígénnyel íródott.

Ha a bibliaolvasás során az Ószövetséget kezdjük olvasni, mindig érzünk valamiféle kötelességszerűséget. Nekem legalábbis sokáig ez volt az érzésem, s talán így kaptam ösztönzést, hogy alaposabban foglalkozzam vele. Ennek az elmélyülő érdeklődésnek is gyümölcse ez a könyv. A munka célja tehát az, hogy segítséget adjon a naponkénti bibliaolvasás során az Ószövetség jobb megértéséhez.

Természetesen nincs semmi kivetnivaló abban, ha az új szövetség népe az Újszövetség lapjait forgatva érzi igazán otthonosan magát a Bibliában. Feladatombnak tekintettem, hogy az Ószövetség ismeretének gazdagításával növekedjék a teljes ige utáni vágy és érdeklődés, s a bibliaolvasás során csökkenjen a kötelességszerűség, a merő formalitás.

Reménységem továbbá, hogy eközben eleven tartalmat kaphat újból elődeink hitvallása, hogy a teljes Szentírás hitünk zsinórmértéke. Ők ezt még úgy vallották meg, hogy átélték, szinte sorsmagyarázatként alkalmazták éppen az Ószövetséget a magyar történelem küzdelmes századaiban. - Ahogy a folyókban addig van élet, amíg van elég erejük az öntisztulásra, úgy a népek is életet és újulást nyerhetnek, kegyelemből, Isten ígéből önön tisztulásukra. Történelmünkben, s vele összefonódva az egyháztörténelemben legalább olyan erős indítatásokat kaptunk önvizsgálatra, bűnbánatra, az ítélet és kegyelem elfogadására az Ószövetségből, s szintúgy az Újszövetségből. Ez a sajátosan magyar örökség irányt mutat nekünk a jelenre és a jövőre. Ha tehát az Ószövetség ismerete koronként

igen meggazdagította az igehirdetést, s az egyház életét, következőleg: mellőzése megszegényít, sőt veszélyeket is hordoz magában.

Bár köztudott lehetne, kimondva, megértve serkentő, hogy Jézus és az első tanítványi gyülekezet Bibliája az Ószövetség volt. Megemlítendő továbbá, hogy az utóbbi 100 évben sokat fejlődött az ószövetségi tudomány. Ennek ismeretében a felszínes allegorizálás alig elviselhető. A kutatások eredményeiből is szeretnék hasznosítani valamit annak érdekében, hogy az igében rejlő energiák erőteljesebben hathassanak.

A könyv, jellegét, műfaját tekintve nem egyszerűen elmélkedések sora. Előfordulhat, hogy nehezebben érthető helyek olvasása után elővéve a segítő hozzáfűzéseket, maga az ige fog közelebb férközni a szívhez. Az Ószövetség természete is megkívánja az effajta magyarázatot, mely nevezhető a kemény eledel egyik változatának. Mivel egy tőlünk távolabb eső korban adott isteni kijelentést kell megértünk, a választott módszer a kommentár és az üzenetet kereső magyarázat közé helyezhető. Röviden: írásmagyarázat dióhéjban, anélkül, hogy mindent el tudna mondani, amit pedig szeretne megtenni.

Hadd beszéljek arról is, hogy könyvem felépítésében van egy formai tartó erő, mely nem derül ki azonnal, de azért nem szükséges elhallgatnunk. Az Ószövetség -, mint az Újszövetség is -, éppen három évre van felosztva. A tartalomjegyzék szerinti tájékozódás azonban nem köti meg a bibliaolvasót, mert bármely vezérfonal esetében felhasználható.

Aki kész válaszok helyett ösztönzéseket vár, indíttatásokat önálló gondolatokra, bízom benne, hogy nem fogja érezni magát cserbenhagyottnak.

Aldáskívánással bocsátom útjára e könyvet. Épüljön az olvasó és legyen a Krisztus egyháza alkalmasabb a szolgálatra, kapjon hasznos serkentéseket mindaz, aki az életet és a jövőt keresi.

Az egész munka terjedelmes, egy-egy részlete mégis igen rövid. A hiányérzetet szüntetheti, ha az ige nyomán az olvasó maga is keresi, s talán meg is hallja az üzenetet, így mégsem volt hiábavaló az érte folytatott fáradozás.

Dicsőíttessék Isten neve és épüljön egyháza!

Előszó a második kiadáshoz

Harminc éve fogtam hozzá az Ószövetség feldolgozásához, és 20 éve jelent meg a két kötet, régen el is fogyott már. Két éve kezdtem hozzá -, második kiadásban reménykedve -, hogy átfésüljem, itt-ott bővítsek is az első kiadás szövegén. 2008 a Biblia éve, örömmel ünnepeltem munkával ezt az esztendőt, és Istent dicsőítve ünnepelem, ha megadatik, a 2009. évet, Kálvin János reformátorunk születésének 500. évfordulóját, melyre emlékezve ajánlom is munkám ószövetségi két kötetének ilyen formában lehetővé tett megjelenését.

Zárásként található egy Epilógus, melynek megtekintését ajánlom a könyv használóinak figyelmébe.

Áldást kívánok minden bibliaolvasó életére.

Soli Deo Gloria!

1Mózes 1,1–19 – Az ég és föld Ura

Jóllehet a Biblia első fejezeténél kezdtük olvasni az igét, ne gondoljuk, hogy időrendben ugyanígy írták elejétől végig, folyamatosan. A Szentlélek ihlető munkája igen változatos volt, ami még csodálatosabb így, mintha a Szentírás készen hullott volna alá az égből.

A biblia központi üzenete az, hogy Isten szabadítója népének. Előbb az egyiptomi szolgaságból, majd, a maradék számára, a babiloni fogságból, aztán pedig az egész emberiségnek, Jézus Krisztus által, bűnből és halálból. Amikor az embert ez a jó hír megragadta, akkor támadt ilyen kérdése is: igen, de mi volt kezdetben? A válasz rá az, hogy ugyanaz az Isten, aki nekünk szabadítónk, alkotta a mennyet és a földet is.

E rövid, tömör közlésben hallatlan céltudatosság, tervszerűség és küzdelem van. Isten, teremő szóval és cselekvő közbeavatkozással, lépésről lépésre haladt előre, megteremtve az élethez szükséges feltételeket. A feltámadás erejével visszaszorította a sötétséget. Prófétaí fény hull innen Jézus feltámadására a hét első napja reggelén. Isten teremő szava a mély ösvizeket is partok közé fogja, hogy előtűnjék a szárazföld, s kedvező talaja lehessen, legelőbb is az alacsonyabb rendű növényi életnek. Majd pedig – a korabeli világkép fogalmai szerint –, befedte az egészet egy hatalmas boltozattal, hogy onnan fentről a kék mennyei vizek alá ne zúduljanak.

Ámde: a Nap, Hold, meg a csillagok azon a negyedik napon... Nem áll mégiscsak a feje tetején itt minden? Ha összevetjük e részletet a kor hatalmasabb népeinek a hiedelmeivel, ott az égitestek istenségnek számítottak. Itt viszont csak lámpák, s meghatározói időszakoknak, tehát meg vannak fosztva isteni méltóságuktól, ámbár, némi tiszteletből, nem mondja ki nevüket, hanem körülírja meghatározásukat.

A fönti, címszerű mondattal egybecsendül a feltámadott Jézus Krisztus igéje: „Nékem adatott minden hatalom mennyen és földön„ (Mt 28,18). Mindaz tehát, amit Isten – igéjével (Jn 1,3.10) – alkotott és folyamatosan fenntart Őbenne (Kol 1,16k), az Ő, azaz a Krisztus uralma alá tartozik.

1Mózes 1,20–31 – Szövetségre alkalmas társ

A teremtés történetének a 16-28 versekben foglaltak a csúcspontja. Mint amikor az egymás után elvégzendő munkák során egy bizonyultabb feladathoz érkezünk, s magunkat biztatva így szólunk: nos, fogjunk hozzá – s már ég is kezünk alatt a munka, ilyen magabiztatásként értendő a 26.v. többes száma. Ennyi van az igében, s nem több (11,5-7!) A hatodik napon, a szárazföldi állatok megalkotása után, még aznap sor kerül az ember teremtésére is.

Miként értsük, hogy Isten képére és hasonlatosságára teremtetett? Elsőrenden nem az emberről mond el valamit az ige, hanem az Alkotóról. Nincs Nála magasabbrendű minta: önmagát vette tekintetbe, amikor az embert elgondolta és megalkotta. A bibliai hitvallás elhatárolódik az idegen vallásoktól. Izráel mindenütt azt látta maga körül, hogy az ember gondol ki és farag, önt, formáz magának ember-, vagy állat formájú istenségeket. Éppen fordítva történt! Isten alkotta az embert – és csakis őt –, a maga képére! S a Lélek ezt a következtetést hiteles igévé emelte. Isten műve felől érkezünk tehát az emberhez.

Mégis, miben áll az istenképűsége? Nem személyiségének egy része, hanem egész valója: a szétválaszthatatlan testi-lelki egység jöhet csupán szóba. (Ám a sorrendet nem lehet megfordítanunk, s azt kérdeznünk Istenről, hogy akkor neki is van teste? A bibliai vallástétel pontosan ezt utasítja el. Az Ige testté lételeből – Jn 1,14 – sem vonható le olyan következtetés, hogy akkor a test ige volna. Nem! A sorrend megfordíthatatlan). Ha mégis közelebb szeretnénk férkőzni az istenképűséghez, akkor az embernek magasabb rendű közlésre: értésre és beszédre, egymással és Istennel vállalt közösségre lehető alkalmassága emelendő ki. A 29k. tanúsítja: Isten abban a tudatban beszél az emberhez, hogy az képes megérteni őt. Ezért „igen jó” számára minden.

Minket is fölemel, ha közli velünk és értjük is szándékait.

1Mózes 2,1–14 – Az ember otthona

Jóllehet a felsorolás rendre és teljességre törekedett, a szüksézsavúság nem véletlen. Szerbe-számba venni csak azt szükséges, ami belőle az ember számára is látható. Ha valami említetlen maradt, nem azt jelenti, hogy az eredete valahol másutt van. Ezért az 1. vers úgy összegez, hogy ami nem soroltatott fel, az is Isten teremtménye. Menny és föld, s minden seregük neki köszönhetik létüket.

Az igéből mintha az sejlene, hogy még a hetedik napra is maradt volna valami teendő. Nem más az, mint a kész mű számbavétele, mint amikor az öröm ünnepi érzésével tekintünk valamely befejezett munkánkra. Feloldódott a nemes teremtmény feszültség, s jó érzés áradt szét a szívben: a célt elértem! Az idők egymásutánja, s minden megelőző tett az Isten nyugalmaiban, a megáldott és megszentelt hetedik napban érte el célját. Az életnek ez a ritmusa: munka, s majd felüdülés. Az üdvösség történetében is ez a rend jut érvényre (Jn 5,17), s végül vár reánk az eljövendő szombat (Zsid 4,9k). E végső napot már igénken sem határolja este és reggel! Záloga a Feltámadott győzelme a hét első napján. Találóbb neve: az Úr napja (Jel 1,10)!

A 4. vers második felétől egy másik hitvallástétel beszél hozzánk a teremtésről. Először is megállapítja, hogy a föld és a menny (sorrendjük ezúttal fordított!) teremtése már megtörtént ugyan, de még nem volt alkalmas rá, hogy az élet bölcsője, s az ember otthona lehessen. Elmondja, hogy mi nem volt még, s hogy ember sem volt, aki a termőföldet megművelte volna. Ezután következik a részletek kidolgozása. Legfontosabb életfeltétel a víz, ami eső és a földből feltörő édesvíz, továbbá a keleten elterülő Éden vidéke négy ágra szakadó folyói által öntözve mindent megtermékenyít, különös tekintettel ama kertre, ahová a porból gyúrt embert helyezte el Isten. Életet lehelt belé, így válhatott élőlénné. Leheletét, ha Isten visszavonja, megszűnik az élet (Jób 34,14k).

Pusztá létünk is Tőle függ. Ő pedig minden teremtményének, legkivált az embernek helyet készít a földön. Ha Isten báránykát ad, legelőt is ad hozzá. Így vallották elődeink. El ne vesztessük ezt a hitet, mert a hit ezen a téren is legyőzheti a világot (1Jn 5,4).

1Mózes 2,15–25 – Egyenrangú társként

Az embernek rendeltetése van. A kert művelése és őrzése a dolga. Isten munkatársaként dolgozni sosem lealacsonyító. A munkálkodó ember nem csupán termel és fogyaszt, de őrzője is a rábízottaknak. Itt már felvillan egy intő jel, hogy szükséges a kert őrzése a lesben álló erőkkel szemben, nehogy összekuszálják ezt a szép rendet.

Azután parancs is elhangzik. Különös, mert felszabadító hatása lehet: egyél bátran minden fáról! Voltaképpen számos lehetőségre mutat rá, közülük választhat az ember. Tilalom is van –, s ha összevetjük a lehetőségekkel, csupán csak tört része annak. Emberi, közösségi élet nincs tilalom nélkül, de a tiltásnak célja van (5Móz 8,2).

Őszinte együttérzés szövi át a megállapítást: nem jó az embernek egyedül (18). Annak, aki az egyöntetű „jó”, sőt „igen jó” hitelesítő jeggyel láthatta el minden eddigi keze munkáját, most azt is ki kell mondania, mi a „nem jó”. Egybevetve az előzőkkel (1,27.31), az „igen jó”-hoz ezen a „nem jó”-n át vezetett az Isten útja.

S mily körültekintően járja végig e megállapítások sorát. Látnia kell, hogy mily gyámoltalan ez a férfi egymaga. Tehát társra van szüksége. Az ember elé vezet sorban a kezével gyúrt, formált különféle állatokat, hogy ő adjon nevet nekik. Íme, az Isten munkatársaként közreműködő ember.

A hozzáillő segítőtárs és gyámol mindazáltal erőteljesebb beavatkozást igényel, operációhoz hasonló műveletet: az oldalából vétetik ki egy rész, hogy azután önálló lénnyé formálva, személyisége részének, tulajdon testének (Ef 5,8) ismerje fel és nevezze meg őt a férfi. – A 24. v. későbbi magyarázat, következtetés az előzményekből: Hát ezért olyan, akadályokat nem ismerő a ragaszkodás a szeretett társához!

Minden házasságban legyen valami kikerekedő rész ebből az őszekedtből: egy-egy újrakezdés az emberiség életében.

1Mózes 3,1–13 – Rossz választás

Az ÚSZ a sátán megjelenési formájának mondja a kígyót, aki itt hirtelen a színre lép (Jel 12,9, 20,2 „ősi kígyó”). Ne ejtsen ámulatba ravaszságával! Úgy tesz, mintha sok mindent tudna, de azért hagyja magát kiigazítani. Ha már szó esik róla, mutassunk rá, hogy az UR (Jahve) név nem adatik a szájába, ismerő képessége ehhez elégtelen.

Ha a művelés, meg az őrzés és az adott életlehetőségek határai között maradt volna az ember, tartva magát hivatásához, akkor lett volna a legszabadabb. Ám sikerült a kígyónak, hogy gyanút ébreszsen az emberben, aki e nyomon választja a csábos utat, hogy versenytársává lehessen Istennek a jó és a rossz ismeretében. A célt valóban el is éri (22!), de milyen áron! Mivé szűkült a „jó”, melyben a szó legteljesebb értelmében már része volt. Hiszen minden eddigi célszerű „jó” az ő javára is tekintett. Lett belőle egy kíváncsnak tűnő gyümölcs közös megízlelése és a falevelekből összefércelt körülrökött ötlete (lám, az Isten közelségében mégis és máris meztelennek érzik magukat), s a félelem szülte ügyesség az elrejtőzésben. Ezért nem volt érdemes engedniük a csábítónak. Az önigazolás is származhat ilyen esetben, hogy jót is, rosszat is ismernem kell (Jel 2,24), mert gyarapszik közben a tapasztalatom. Az eredmény pontosan az ellenkezője: kiszolgáltatta önmagát, beszűkült látóköre, s az ember helyzete kilátástalanná válik.

Isten szavának áthágása a bűn forrása, ami csak akkor lepleződik le, midőn keresni kezdi Isten az embert. A szóváltás során adatszerűen peregnék vissza az események. Lélektanilag is elemezhetnénk mentegetőzésüket. Lényegében úgy mondanak el mindent, ahogy az történt. Az is megállapítható párbeszédükből, hogy Isten számolt ellenlábásával: „Ki mondta..., hogy meztelen vagy?” (11), de a kígyót nem méltatja kérdésre, a válaszadás az ember felelőssége, aki csak zavart félelmét vallhatja meg, s már a házastársak között sem felhőtlen a közösség.

Mit ér a vélt felsőbbrendűség, melyről – ha vallatóra fogják –, kiderül, hogy veszteség, sőt vereség?

1Mózes 3,14–24 – Kegyelem és küzdelem

A kígyóra mondott átok első hallásra okadatoló magyarázata kúszó mozgásának, de ítélet is. Szójátékkal élve: lábatlankodott, hát ne legyenek lábai! Elmélyítve a fenyítést: Isten támaszt ellenségeskedést a kígyó és az asszony között, s jelentése ennek üdvtörténeti, drámai a feszültsége, mert kettejük küzdelme – ha nem is reménytelenül –, de egyelőre lezáratlan. Annyi kiderül emez ősigéret, ősprófécia alakulásából, hogy a harcban hamarosan az asszony utóda vállalja az oroslánrészt. A kígyó (mintha magváról, illetőleg utódáról nem is esett volna közben szó) ellentámadásával csupán annyit tehet, hogy a fejére taposó lábat sarkon marja.

Oh, hát ez Krisztusra mutat! – fedezzük fel az összefüggést. Az ÓSZ görög fordítása is, mely a Krisztus előtti századokban készült (LXX = Septuaginta), e helyt egy férfiúra következtetett. Jó okunk van hát a feltevésre, hogy a keresztyének kezdettől Krisztusra gondoltak ennek az ígéretnek olvasása során, jóllehet az ÚSZ-ben hiába keresünk rá utalást, hogy e jövendölés Jézus Krisztusban már beteljesedett. Alkalmazza viszont a tanítványokra Jézus maga (Lk 10,19), s Pál apostol a gyülekezetre (Róm 16,20). Van tehát e küzdelemnek olyan szakasza, ami reánk, asszonytól szülöttekre tartozik. Nem lehet magunktól elhárítva mindent lezártnak, befejezettnek tekintelnünk, ha a tusa végkimenetele felől nem is lehetnek kétségeink.

Miként értsük a fenyegetést, hogy ha esznek arról a fáról, akkor meghalnak? (2,17). Bekövetkezett, vagy nem? Mert van olykor fájdalom és az ember bűne miatt megátkozott a termőföld (elsivatagosodás pl., amit a Kétfolyóvölgy népei saját bőrükön tapasztaltak, s nekünk most kell szembesülnünk veszélyeivel!), s van belőle izzadsággal kicsikart mindennapi kenyér, ha van, s végül szembesülnünk kell testünk visszatéréseivel a porba, amelyből vétettünk! Ez igaz, de azért mégiscsak létezik korlátozott kegyelmi idő, s nem azonnali, egyetemes halál. Isten – szeretetből –, olykor hosszan tűr, érettünk – Az élet fájához vezető út, vélhetően, az egyetlen járható ösvény lett volna, hogy kerten belül kerüljön az ember, s lehet, hogy éppen ott kellett távoznia. S mert fiaskót szenvedett, az őrzést – az ő ellenében is –, átveszi az őrző kérub.

Jézus Krisztus az Atyához vezető egyetlen út már ma, de lesz az elveszített isteni közelségnek olyan része is, amit csak a teljes váltság napján fog az ember visszakapni (Jel 22,2).

1Mózes 4 – Testvérgyilkosság

A kenyérkereső munka eredménye, s az abból vitt áldozat összetartoznak. Szükségtelen magyarázatát keresnünk annak, miből következtetett arra Kain, hogy az ő áldozata nem volt kedves Istennek, az Ábelé viszont az volt. A lecsapódó, illetőleg a felszáló füst gyerekes, és racionalista túlmagyarázás, kegyes változata pedig az, hogy Kainnak is bárányt kellett volna áldoznia. Nyugodjunk bele, hogy az eset magyarázata rejtve marad számunkra. Figyeljünk inkább a személyes utalásokra, mert érezhető az ősi feszültség, mely melegágya minden irigységnek, hogy miért sikeres mások élete, míg a magunk küzdelmes munkája ösztövérebb eredményt hozott. Nem a láthatókon, emberek tehetősebb életmódján, aztán a magam küzdelmeiből feltételein mérhető le, hogy Isten kegyelemmel tekint-e rám; hanem azon, hogy beszél hozzám, s mindennek ellenére, gondja van rám. Bátorít, ha csüggeteg vagyok és időben figyelmeztet a lesben álló kísértésekre, tanácsol, hogy miként háríthatom el őket. A dolog lényege az, hogy Isten próbára tette Kaint, de nem hagyta tanács nélkül. Meghökkenítő, hogy Kainhoz mennyit beszélt, míg Ábelhez intézett szavainak nincs nyoma.

Kain, az egyik ember, most a másik ember testvéreként kísértetik meg. A baj ott kezdődik, hogy Isten intése süket fülekre talált nála. Csüggedésében bűnbakot keres és megöli testvérét. Az is túlmagyarázásnak tűnik, hogy a tetemmel és a kiontott vérrel akarta termékenyíteni a talajt, de hát az, ettől függetlenül már termett! Nem az elvetemült emel kezét öccsére, hanem az elsőszülött, aki szintúgy elvégezte munkáját és vallásos kötelességének is eleget tett, de Kain képtelen volt elviselni, hogy Isten a kevésbé jogosultat részesítette előnyben. Tette az embertestvér elleni bűnbeesés, s a bűn ezúttal is az Isten kérdései nyomán és a félvállról adott válasszal árulja el magát: épp a pásztornak lenne szüksége őrizetre, s miért lennének éppen én a felelős?

S bár a testet – vélhetően –, elrejtette, a kiontott vér kiáltott, és Isten meghallotta. – Kain büntetése a kitaszíttottság, ám a reá helyezett óvó bélyeg gátat vet a további bosszúnak

A 19-22 v. a legősibb kulturtevékenységeket ágaztatja szét. A romlás nem ezekben, de a Lámek gőgjében van (23k). Sokszorozott védelemben bízik, de milyen indokkal? – A 77-szeres megbocsátás, adományként, s mint feladat (Mt 18,22) előbbre való minden haragunknál (Ef 4,26).

1Mózes 5 – Az első nemzetségtáblázat

Most találkozunk a Bibliában először olyan felsorolással, ahol, monoton egymásutánban nevek, rövid utalásszerű adatok sorakoznak. A nemzetségtáblázatoknak is jelentőségük van. Hasonló, vagy éppen azonos nevek már az előző fejezetben is előfordultak. Vessük egybe az 1-9 és a 4,25k., illetőleg a 12-32, valamint a 4,17k. részleteket. Kutatók szoros párhuzamba állították ezeket a sumer királyok ékirásos listáival. Ma nagyobb hangsúlyt kapnak a különbségek. Főként az, hogy a bibliai őstörténet nem királyok felsorolásával bajlódik.

Érdeklődésünk előterében az Ádámtól származó ember áll. A név maga is „ember”-t jelent, egységben a férfi és a nő. Isten áldásának hordozójaként, és a fiak nemzedékeiben az Isten képének továbbplántálói ők (3). Az istenkép – láttuk korábban –, az ember megszólíthatósága, akit Isten be akar vonni szövetségébe. A hosszú életkor számai az ŐSZ ősi fordításaiban ingadozóak, de még mindig mértéktartóbbak, mint az említett királylisták tízezer évei. Az apák életkora, a fiak nemzése idején, szintén magas. Voltaképpen nem tudhatjuk, hogy hány nap itt egy esztendő.

Külön kiemeli Énókot, aki „az Istennel járt”, s aztán nyoma vészett, mert Isten magához vette őt (21-24). Életkora, a főntemlítették között a legrövidebb: 365, azaz egy kerek nap-év napjainak a száma. Már az ŐSZ-ben sem a hosszú életkor a kegyesség egyetlen jutalma. Ha Istennel járom végig, teljes élet az is, ami rövidebb az átlagosnál. Nem szakad meg az üdvtörténet, ha érthetetlen módon, néha az érdekesebb rövidebb ideig él. A matuzsálemi kor csak mennyiségében jelenti a csúcst (27). Minőségében az Énók élete és Istenhez jutása beszédesebb.

Mai mértékkel, Jézus fiatalon (Jn 8,57) szolgált nekünk életével, halálával és feltámadásával. S van-e az övéénél teljesebb élet? Neki minden értelemben teljessége volt és van (Jn 1,16).

1Mózes 6 – Vég és új kezdet

Az 1-4. v. körüli bizonytalanságot talán soha nem sikerül eloszlatnunk. Ha angyalokra gondolunk (2Pt 2,4?) az „istenfiak” kapcsán, kerülnünk kell a kísértést, hogy képzeletünkkel színezzük az ige szűkszavúságát. Inkább vegyük számba, ami biztosra vehető. – Izráel népe többféle mitológiával találkozott már Kánaánban is, s a távolabb lakó népek hiedelmeiről is volt tudomása. Egyiptomban a fáraókat egy istenség és a király anyja fiaként tisztelték. Szembesültek azzal is, hogy a hatalom ismérve volt a hárem, oda az uralkodók tetszése alapján bárkit besorolhattak (12,10-20). A bibliai szöveg számol a lehetőséggel, hogy egyvalaki esetleg több leányt is választott. A mítoszok fordulatait alkalmazva illeti kritikával az ige a történelem e tekintélyes előfutárait. Olybá veszi, mint egy kollektív bűnbeesést, amelyben az egész emberiség vétkes, s a tollhegyre tűzött eset következménye, hogy Isten határt szab az emberi élet idejének. Őelőtte nem állhat meg korlátozás nélkül az öntörvényű, magát felsőbbrendűnek képzelő hatalom. A hírneves néki olykor csak hírhedt.

A gonoszság immár általános romlás, mert az erőszak az úr (13), ama nemzedéknek teljes az eldurvulása. Róluk az 1Pt 3,19k. is, mint börtönben várakozó lelkekről beszél (Krisztus még ezekhez is elment. Tehát az egynapos halálban sem aludt –, eszerint). Az elhatalmasodó nemtörődömség és féktelenség jelszava azóta is: utánunk az özönvíz! Jönnie kell, bizony! Pedig Isten felettebb elszomorodott a tényeken, hogy le kell törölnie az életet a föld színéről.

Isten teremő léte, továbbá a bánkódása, amit az ember, s csak is az ember megteremtése miatt érez, s az özönvíz ítéletén érzett szomorúsága összetevőiből születik a mentő gondolat, hogy Nőét és családját mégis megmenti. Részletekbe menően bízva rá, hogy milyen bárkát építsen, s hogy kiket, s mennyi állatot vigyen be a bárkába. A „tisza” állatok nagyobb száma (7,2k) – esetleg –, az ember táplálkozására van tekintettel. – Ekként lesz, kegyelemből, az elhatározott „vég” (13) egy új korszak kezdetévé. Isten nem tagadhatja meg magát (2Tim 2,13), képtelen rá, mert szövetségi hűséggel szeret.

1Mózes 7 – Összedől a világ

A 2., illetve a 8k. és a 15. versek különbözőségei a szentírók lelki ismeretességéről tanúskodnak, midőn mindent igyekeztek átadni, amit maguk is úgy vettek másoktól (1Kor 15,3). – A „nem tiszta” állatok lehet, hogy csak egy pár. Számuktól függetlenül, Isten ezeket is meg akarja menteni! A tiszta és a nem tiszta tekintetében még nem a későbbi kultuszi szabályok a mérvadók. Az a nem tiszta, amelyik az ember számára valami oknál fogva félelmet gerjeszthet, vagy veszélyérzetet kelt, s ezért tabu. S mégis van helye a pusztulásra ítélt földről majd eloldódó mentőbárkán –, gazdag példatáraként a kegyelemnek. Mint valami ünnepi menet, úgy vonulnak el ők lelki szemeink előtt.

Nőé igaz volta egész családjára kiható menekvés. Pontosan és a megadott időben kell cselekednie. Egy szót sem hallunk a szájából, még sincs riadalom és kapkodás. Óramű pontosságával vágnak egybe az események. Aznap, amikor beszállásolnak a bárkába, már kezdetét is veszi az özönvíz. Az ajtót (a bárka tetején?) Isten zárja be mögöttük (16). Ebben van valami hallatlanul gyermeki, de ne feledjük, hogy őstörténetet olvasunk, ahol a közvetlen érintkezés Isten és ember között fő jellegzetesség. Hát akkor egyáltalán nem történt meg? Meseszerűsége ellenére, az özönvíz motívumai –, nemcsak a Bibliából eredően, az egész világon megtalálhatók. A Medárd utáni 40 napos eső néphagyományában is ez az ősi, közös előtörténeti emlékezés él.

Az ítélet vizein úszik a kegyelem csodálatos hajója, benne a teremtésből megmentett maradék, életre összezártan. Közben a kozmosz épülete összeomlik. A teremteskor szétválasztott vizek fent és alant újból összezsapnak. Az egy helyre összegyűlt vizek is áttörik korlátaikat. Szárazföld, s a hegyek sem állhatják útjukat. Képtelen csodájaként Isten mentő gondolatának, a halál kellős közepén, a vizek hátán ott úszik a bárka!

1Mózes 8 – Kirajzás

Az egymást követő időpontok arról beszélnek, hogy Isten átgondolt terv szerint cselekszik. Nőé is magáévá tette e nyugodt mérték-tartást. Tud várni a megfelelő időpontig. Az állatok is alkatuk szerint idomulnak e rendhez. A holló a vadon élő állat természete szerint viselkedik. A galamb a szelíd, ház körül élő állatok kezességével száll ki Nőé kezéből, s tér vissza rá. Másodszor a sarjadó új növényi élet jelét hozza a csőrében. Harmadszorra már talál fészekrakó helyet.

Nőé kiköltözését a bárkából mégsem a kedvező külső híradások szabják meg, hanem Isten szava. Az Ő hívására a kivonulás éppoly ünnepélyes, mint volt a beköltözés kerek egy éve (a 7,11-től a 8,14-ig = egy holdév + 11 nap = 1 napév). A szombatnak, s a későbbi újév ünnepnek kozmikus összefüggései is vannak (13). Az évi munkarend, az évszakok változása az ún. ciklikus, körforgásban ismétlődő idő-szemléletnek is helyet ad. Az idő kereke forog, s úgy halad célja felé.

Nőé első tette a hálaadás. Most olvassuk először, hogy az ember oltárt épített. Előbb épül oltár a megújult földön, mint tető a fejük fölé. Aki időben vette észre teendőit, most is tudja mit kell tennie, ellentétben elpusztult kortársainak a nemtörődömségével. Ők „semmit nem sejtettek” (Mt 24,37kk).

Meghökkentően emberi, ahogy Isten megérezte az áldozat kedves illatát. Enged magára hatni az Isten és engesztelődik, mégsem az áldozón van ezúttal a hangsúly, hanem az áldozaton. Emlékezteti Őt a vétlen áldozatokra, sejtetve egy fontos megkülönböztetést. Mint-ha Isten azt mondaná magában: méltánytalan volt, hogy a szüntelenül rosszra hajló ember miatt megátkoztam az alacsonyabb rendű életet is. Nem teszem többé! (21). Ezt az ígéretet nem sajátíthatja ki az ember csupán magának.

Az állatvilág iránti szánalom végigvonul a fejezeten. Isten gyönyörködik a természet sarjadásában, nyüzsgésében. Nevezhetnénk a 21. verset a természetvédelem lókusának. Ebbe az ökológiai egyensúlyba az ember is beletartozik, és felelős is érte.

1Mózes 9 – Új körülmények

Eddig is érvényes volt, hogy az állatvilág az ember uralma alá vetetett. Hozzá csatolódik most, az ember táplálkozásában, az állatok leölése és a húsevés. „Megkezdődik a teremtet világ sóhajtozása” – mondja egy magyarázó (vö. Róm 8,22). A vér evésének tilalma sok törvényeskedő félreértéshez vezetett. (A 3Móz 17,11-ről majd a maga helyén szólnunk). Az 5Móz 12,23 „a vér lélek” vezetett az Ap-Csel 15,20-hoz. A mérvadó, a legfőbb, s egyben a legmélyebb értelme e tilalomnak a 4. versben van –, megvilágítva az 5-7 által. Együtt enni a húst a még meleg, lüktető vérrel, vérszomjasság. Tilos az ölésben keresett mohó élvezet, a gyilkolás, magáért a gyilkolásért. E korlátozással a „szaporodjatok” igényének ad az Isten nagyobb tereket. A 6. vers ételszabálya mellé pedig a Mt 26,52 jézusi intése helyezendő: „... mert akik kardot fognak, kard által vesznek el”.

A következő központi üzenet itt a szövetség, amit Isten vállal, minden élőlényre tekintettel. Isten kegyelmi tetteinek egy-egy új szakasza egymást követő szövetségek füzére, s e szövetségek sem egy formátumúak. Most például egyedül Isten a cselekvő és vállaló. Még azt sem mondja, hogy fogadjátok el. Jeleként e szövetségnek, a szivárvány is egyedül Őt emlékezteti. Csupán sejteni engedi, gondolván arra is: ha az ember észreveszi, rá fog emlékezni a csatolt ígéretre. Határozott utalás azonban nincs ilyesmire, ami lényeges különbség a szövetségek későbbi módozataihoz képest.

Szóljunk végül Nóé részegségéről, s a belőle támadt bonyodalmakról. A szőlőművelés több gondot igényel. Előrehaladás, ha valaki jártas benne. Nóét ne mai erkölcsi mértékkel mérjük, mert akkor nem esett ilyen megítélés alá. Minden nemzedéknek vannak felfedezései és új eredményei –, veszélyekkel, s árnyoldalaival együtt. S néha van olyan másodík nemzedék, amelyik képtelen felnőni az előző nemzedék nagyságához.

A jó kritika tisztelettel szűri ki az atyák munkájából azt, ami előrevivő, gyarlóságait pedig kész elfedezni.

1Mózes 10 – 70 nép és 70 tanítvány

Majd minden írásmagyarázó idézni szokta e helyt az ApCsel 17,24-26 részletet Pál apostol beszédéből: „Az Isten, aki teremtette a világot és mindazt, ami benne van... Az egész emberi nemet egy vérből teremtette, hogy lakjon az egész föld színén...” Számunkra most ez az átfogó szemlélet fontosabb, mint a nevek aprólékos vizsgálata. Engedtessek meg az óvatos korrekcióm, azaz, hogy immár csupán közvetett elődünk az első emberpár, mert Nőé és családja közelebbi elődje a ma élő emberiségnek. Teremtett elődünk az őszünk, igaz, de az egész emberiség egészében egy megmentett állomány, s az életnek minden változata az ítéletből, s az ítélet után, onnan kimentett, halálból feltámadt előzmények közvetlen örököse!

A nevek közül emeljük ki Nimródöt. Ügyessége és a vadászatban tanúsított bátorsága közmondásos volt (9). Már 5000 éve fejlődésnek indultak a városi települések és kultúrák a Tigris és az Eufrátesz völgyében. Eredetüket a 10k. Nimród nevéhez köti. Hiteles történeti emlékezés áll a háttérben, mert amikor az ember még csak kezdte ismergetni a fémöntést, naponként fenyegették vadállatok a településeket. Aki hatásosan védelmezte a közösséget, az nevet szerzett „az Úr előtt”, azaz a földön.

Honnan, kiktől ered Izráel népe? Kereshetne magának dicső őst, aki kiemelten ősatya lehetne Isten választott népének. Mégis Arpaksad (24. 11,10) az az előd, aki szerényen sorakozik a többi említett közé, mielőtt – még Peleg idejében –, szétágaztak volna a föld népei (25). A szétvándorlás oka a túlnépesedés lehetett.

A népek száma – némi ingadozással –, hetven. Az ŐSZ-nek, valószínűleg Alexandriában keletkezett görög fordítása (Kr.e. 2. szd) 72 népet sorol fel. Ismert nevén, a Septuagintát (eredetileg csak a Mózes öt könyvét, a Tórát) – egy irat szerint-, 72 kiválasztott fordító 72 nap alatt végezte el. Az első keresztyének terjesztették ki e mondát az egész ŐSZ-re. Ugyanez az ingadozás van a Lk 10,1-17. számaiban is (70, illetve 72 tanítvány). Az üzenetes szemlélet bennük a döntő, hogy Isten és népe is számon tartja az egész emberiséget. Sorsközösséget vállalunk velük, mert, tanítványként, tartozunk nekik az evangéliummal.

1Mózes 11 – Új szakasz küszöbén

Az 1-9 v. telítve van kultúrtörténeti és teológiai elemekkel. – A népvándorlások fő irányából, keletről (földrajzi pontosítással, úgy lehet, északkeletről) a hegyek felől érkezik egy életerőtől duzzadó nép. Termékeny síkságra talál. Feltehetően a Tigris és az Eufrátesz melléke (továbbiakban: Kétfolyó völgye, vagy Folyamköz) az a hely. Hozzáfognak, hogy várost és tornyot építsenek. Az egy nyelv, s a közös cél nagyot-akarásban összegeződik. Feltalálják az égetett téglát, s kötőanyagnak a szurkot. A titanizmus nem is abban érhető tetten, hogy a torony (vagy erőd?) „teteje az égig érjen” (4). Élhetett bennük a hegyek emléke. Másrészt ma már fel sem tudjuk fogni, hogy a kor emberének milyen fogalma volt a magasság méreteiről.

Tisztes határait azzal lépi túl az ember, hogy nevet akar szerezni magának. A Babel név árulkodik e fennhéjázásról: „Isten kapuja”. Ezt pedig mi fogjuk megépíteni. Az „összezavar” igéből levezetett magyarázat töről metszett népetimológia (9), utólagos feltevés a megmagyarázhatatlan kudarcra és szétziláltságra.

Ismelten szó esik arról, hogy Isten „leszáll” (5-7), hogy lássa mi-ben mesterkednek. Itt állunk az őstörténetek és a történeti idő, s benne a vörös fonálként húzódó ÓSZ-i üdvtörténet határvölgyszélénél. Isten már nincs olyan közvetlen közelben, hogy csak úgy odaszól az embernek. Távolság van közöttük, amit át kell hidalnia. Nem az ember teszi meg letről fel, hanem Isten száll alá, hogy az embert meglátogassa. Vajon gyönyörködik Isten abban, hogy összekuszálja egyöntetű nyelvüket? Célra tekintő intézkedés és kényszerítő lépés az. Ezzel veszi rá az embert, hogy tegyen eleget rendeltetésének és töltse be a föld színét.

Építészeti összefüggésében a temlomtornyok és az első városi kultúrák zikkurátjai, e szent hegyek között sejthető némi eszmei hasonlóság. Legyünk hát mértéktartó gondozói épületeinknek és töltse be azokat a Szentlélek „nyelveket egyező hitre” vezérlő munkája (ApCsel 2). Az első pünkösdőn kitöltetett Lélek kezdte gyógyítani a bábéli zűrzavart. Ámde mi lesz addig? – Isten hamarosan elhív magának valakit, s az érteni fogja Őt.

1Mózes 12 – Elhívás hitre és engedelmességre

A biztonság fontos támaszairól (szülőföld, rokonság, atyai ház) kell Ábrámnak lemondania, midőn az Úr hívására elindul. Isten áldása azonban védelmet is ad neki. Aki őt áldani fogja, azon megnyugszik Isten áldása, s ha netán szidalommal illetné valaki, nem kell védenie magát vele szemben, Isten fogja útját állni a fondorlatoknak. Senki sem akadályozhatja meg, hogy nagy néppé legyen. A nagyság minőséget jelent inkább, mint létszámfölényt. Az ígélet messzetelektől prófécia, s követi az utódról szóló, nagy horderejű kijelentés (7), mely a Gal 3,16 szerint Jézus Krisztusban teljesedett be. A föld minden nemzetsége Ábrámban nyer áldást és nem csupán a jövőben.

Az eget ostromló korábbi vállalkozásban megzavart és szétszóródásra kényszerített kortárs emberiség is az áldás közelségébe kerül most, amikor egyetlen emberhez kezd beszélni az Isten, érthető nyelven. Igaz, hogy kihívja közülük, de nem azért, mert a többi veszni hagyná. Ha a terítő egyik sarkát húzom, mozdul az egész, s minden ami rajta van (Török István). – Ábrám elhívásával az egész emberiséggel kezd új üdvidőt az Isten. Ő pedig zokszó nélkül engedelmeskedik és nem kapkodva vág neki az útnak.

A későbbiekből ismert, hogy Lót inkább tehertétel volt számára, mégis igaz lehet a sejtés, hogy a gyermektelen Ábrám kiszemelte örököséül Lótot. Hiszen az utódra tekintő határozott ígélet csak Kánaán földjére érve adatik Ábrámnak. Menet közben kell tehát terveit módosítania. Két ideillő idegen szó alkalmazásával: a statikus életfelfogást ismételten háttérbe szorítják a dinamikus isteni közbelépések és a ráfelelő engedelmesség a követésben.

Ábrám (Ábrahám) minden idők hívóinak ősatya. Hitben gyermekeinek útja is hasonló az övéhez. A hit: engedés a szónak, s egyben vállalkozás. Az agyafúrt ügyeskedés eltérés az isteni vezettetéstől. Ilyen volt egyiptomi kitérője (10-20). Sikeres volt anyagiakban, de megalázó, amikor a fáraó megfeddi és kitoloncoltatja. Ez a varga-betű nem a hit szabálya szerint íródott.

A hit megőrzése emberi méltóságunkat is védelmezi, hosszabb távra edzi is a hitet.

1Mózes 13 – Ki az igazi birtokos?

Az oltár, amit egyiptomi kitérője előtt épített, ígéretes hely volt Ábrám számára, hogy ott talál rá ismét a hit útjára, amin elhívását követően járt. Lehet, hogy már nem állt ott az az oltár, de a hely emlékeztette a hálaadásra, s hogy mennyire rá van utalva Isten kegyelmére. Nem tétovázik, hanem újból segítségül hívja az Úr nevét. Az alapszöveg igéje azt is jelentheti, hogy hirdette az Úr nevét. A két jelentés jelölhet élő szóval végzett egyetlen cselekvést, mely minden istentisztelet két szükséges feltétele.

Neki is, szintúgy Lótnak, sok lábas jószága van, s ez feszültséget okoz közöttük. Pásztoraik civakodása a szűkös legelőkért arra készíti őket, hogy váljanak el egymástól. Ábrám kész vállalni hátrányt is, nem óhajtja az előnyösebb részt magának, bár ő kezdeményezett. Lesz még Lótnak szüksége bátyja erejére, mikor majd az elhurcolásból kell őt kimentenie (14,14). Erő szunnyad abban is, hogy Ábrám átengedi Lótnak a választás lehetőségét. Aki egy szemrebbelés nélkül nézi ki magának a Holt-tenger menti termékeny vidéket (mondják, hogy Jerikó környékén ma is több forrás csörgedez). – A hajdani Sodomát és Gomorát, Cóárral együtt, a Holt-tenger déli részén sejtik, amit most víz borít. A pusztító kataklizma előtt olyan volt az a rész, mint az Úr kertje (10), reá az emlékezet, íme, ott élt a lelkekben! – Ábrámnak tehát a sivárabb rész maradt.

Midőn az Úr szava az előnytelen választás után megszólítja őt, ahol áll, a föld pora tanítássá, jellé nemesül számára (16). Választhatta Lót a kedvezőbb részt, a haszna rövid éltű lesz, mert az az egész föld, a szélrózsa minden irányában, ameddig a szem ellát, Ábrámé és utódaié lesz. – Lót is felemelte tekintetét (10), Ábrám szintúgy, de ő Isten indítására tette (14). Azonos mozdulatok háttérben más-más az indíték! Ábrám esetében nem a kaparj kurta! Hanem a hit által megragadható, majdani birtokbavétel. Nem akarta az életét minden áron megtartani, ezért is találta meg (Mt 16,25). S bár csak annyi földet mondhat a magáénak, amennyit talpával érint, mialatt bejárja az egészet, reménységben az övé az, mert a szelídek öröklik a földet (Mt 5,5). Délen, Hebrónban felállított oltára pedig az ÚR (Jahve) legfőbb tulajdonjogát ismeri el.

1Mózes 14 – Szabályszerű küzdelem

Nem úgy ismertük meg Abrámot, mint fegyverforgató férfit. Nem is való neki, de ha nincs más választása, a hit szabálya szerint küzdi végig. Nézzük e küzdelem jellegzetességeit.

Mint Gedeon (Bír 7,7), aránylag kevés emberrel indul el a mentőakcióra. Lót ugyanis fogságba esett, s vele még számosan, elhurcolt asszonyok és más védtelenek –, valamint a zsákmány. Abrám teljes sikerrel hoz vissza mindent és mindenkit. Sodoma királya (talán utódja annak, aki szurokba fulladt), nagy tisztelettel fogadja. Most kitérülhetne Abrám előtt a gazdag vidék minden lehetősége, amit Lótnak engedett át. Lehet, hogy, ha elsőnek választ, akkor sem élt volna helyzetének előnyével, mint ahogy most sem kell neki egy fonalszál sem a felkínált osztozkodásból. Nem óhajt meggazdagodni mások javaiból (23). Arra viszont gondja van, hogy emberei, akik odaszánták és kockáztatták életüket a szabadító vállalkozásra, továbbá szövetségesei is, kapják meg a nekik járó részt.

Mindennél maradandóbb kincset kap Abrám abban az áldásban, amit Melkisédek mond reá, midőn a tisztességadás jeleivel: kenyérrel és borral fogadja őt. Ő pedig tizedével viszonzozza. Elsietett dolog volna mindjárt az úrvacsorát látnunk bennük. A Felséges Isten nevében mondott áldást szív szerint fogadja el, s máris alkalmazza, sőt egybefűzi a nevet az ÚR (Jahve) istennévvél (22). Melkisédek közeledése, barátságának jelei és Istenről mondott hitvallása oly módon szólítják meg Abrámot, ahogy Isten is – elsőként – megszólította és ígéreteivel mind ez ideig, folyamatosan tanácsolta.

Immár nem vélheti magáról Abrám, hogy ezen a vidéken ő az egyetlen, aki Istent ismeri. Lám, más is van és egy más nép fia –, anélkül, hogy a személyére és utódaira tekintő ígéret csorbát szenvedne, sőt kettejük találkozása erősíti kegyelem-szabta helyzetében. Isten olykor meglepetéseivel is reánk köszön, s amit így ad, ízesebb minden zsákmánynál. Melkisédek titokzatosnak is mondható személye a Zsolt 110,4-en át –, a Zsid 5-7. fejezetek szerint, Jézusra mutató prófécia.

1Mózes 15 – Szövetségekötés

Tévedés volna a hit idealizált hősét látnunk Ábrám személyében. Istennek megújult küzdelmet kell folytatnia velünk is, hogy életünk minden szakaszában a hit álláspontja szerint szóljunk és cselekedjünk. Mily nagy értetlenség, hogy amikor Isten minden lehetőt: védelmet, jutalmat ígér, akkor odavetjük elé masszív fenntartásainkat és jövőt illető elgondolásaink kuszaságát.

Talányos, hogy miként került hirtelen előtérbe a damaszkuszi Eliézer? Talán csalódva Lótban, most – a kor jogszokása szerint –, egy kedves rabszolgáját emelné örökösévé, cserében a tisztességes eltemetetésért? A kapott ígérek fényénél ez a döntés zsákutca lenne.

Isten most megint segítségére siet. Gondoskodó, pásztori szereppel vezeti ki az Úr a ragyogó csillagos ég alá: nézz fel és számold meg, ha tudod! Ennyien lesznek utódaid! Ábrám hitt, és Isten igaznak fogadta el őt. Az iménti előzmények után ilyen, elképesztően egyszerű a változás? Igen! S újjaltan támad fel a szívben a ráfelelő hit. Megigazító kegyelem vesz megint hatalmába, és az embernek, eközben, nincs mivel dicsekednie (Róm 4,1-3). – „Hiszek, segíts hitetlenségemen” – küzdött Jézus előtt az apa a fiáért, reménytelen helyzetükben (Mk 9.24).

A botladozó hitet neve és igaz valója feltárásával erősíti Isten. Önmagáról és tetteiről szólva (7), majd hogy szó szerint egyezőt mond a Tíz ígét (parancsolatot) bevezető mondattal (2Móz 20,2). Valami jel is szükséges, túl a szavakon, olyan, ami hitelesítő pecsét is egyben. Az igényre egy szövetségkötés a felelet. Ábrám készíti el a kettévágott állatok övezte véres utat. Ilyenen mentek volt végig a szerződő felek, magukra vállalva, hogy mi legyen a sorsuk, ha a frigy megsejtnék. Ábrámnak nem kell végigmennie ezen az úton, a szövetségben Isten vállalja a tetemes részt. A füstölgő kemence és a tüzes fáklya Őt képviseli. Ábrám csak elfogadó, de neki is van részlet tennivalója. Azt sem nézhette tétlenül, amikor ragadozó madarak veszélyeztették a készülő szent kötés zavartalanságát.

Szembeállni a szövetséget zavaró tényezőkkel, óvni azt, s nemzedékeken át hűnek maradni benne, ez a mi dolgunk.

1Mózes 16 – Feszültségek

Meglehet, hogy Száraj már nem is gondolt a jó tíz éve kapott ígéretekre az utódok sokaságáról, csak saját szorongató kínja, meddősége gyötörte. Neve: „fejedelemasszony” jelentésű, s e tudattal a keleti nők legnagyobb szégyenét, a meddőség bélyegét kénytelen viselni. S bár tudomásul veszi, hogy Isten zárta be a méhét, öltözköztetően indítványoz egy másik, de emberi megoldást, hogy mégis legyen utód. Ha ugyanis egy szolgáló úrnője „térdein szült” (30,3.9), úgy a férj nemzette gyermek jogilag a feleség gyermekének számított. Netán segíteni óhajtott Istennek, hogy a hajdanvolt ígéretből mégis legyen valami?

Bármi is volt az indíték, a szokásjoggal védett lépés nyomán leírhatatlan feszültség támad a családban. Amint Hágár fölismeri, hogy gyermeket vár, a kezdeményező feleség egyre elviselhetetlenebbül érzi a hátrányt, ahová jutott. Szemrehányást tesz férjének, az pedig szabadkezet ad neki. Az ellentét tetteles sanyargatássá fajul. Hágár védtelen, kiszolgáltatott. A gyötrő családi feszültség folyamatos öröklődés mindöjüknek. Ha egy közösségben bárkit nem a maga emberi tisztességében, tehát nem emberségesen, hanem önös érdekből, eszközként kezelek, az első vesztes nem is a sértett, hanem én magam vagyok. A sértett pedig joggal lázong.

Van ennek az együttesnek egy negyedik tagja is. Nem az Úr követére, angyalára gondolunk most (az ő közbelépésére áll helyre, egy időre, a családi béke). Az a negyedik a megszületendő gyermek, akit Isten már név szerint ismer. Ezt a nevet kapja majd Abrámtól. Hágárnak a kis jövevény érdekében kell magát megaláznia, ezért tér vissza úrnőjéhez. Az élet előbbvaló, s helyet követel magának. A fegyverszünet a családban neki is tulajdonítható. Egyetlen élet számtalan jövő utód sorát nyithatja meg.

Hágár számára fölemelő a tudat, hogy Isten rátekintett, mert emberi méltóságát adja vissza, s – követében –, ő is fölismerhette Istent. – Gyógyító a lekezeltnak, hogy Istene emberszámba veszi őt a földönfutót, akivel igaztalanul bántak.

1Mózes 17 – Szövetségjel a testen

A korábbi szövetséget újítja meg Isten Ábrámmal, olyan új elemek beiktatásával, melyek visszavonhatatlanná teszik részéről is a vállalat. Új nevet is kapnak: Ábrahám, illetve Sára (Száráh). Jelenítésük szerint csak módosult formái az előzőeknek, mégis új távlatokat nyitnak. Részesévé válni Isten szövetségének nem maradhat következmények nélkül. Hatással van egész testi, lelki valójukra. Oly képtelen módon, úgymond: kapuzárás után, hogy Ábrahám, arccal a földre borulva, az imádat mozdulatával takartan, nevetni kénytelen. Ámde, a választott nép nem születhetett volna meg, ha Ábrahám – mint még 13 évvel korábban –, még nemzőképes volna. Egy elpusztíthatatlan nép csak hit által foganhatott (Zsid 11,11k) oly módon, hogy ami már elhalt, a feltámadás erejének életnedvekig ható csodájával áldatik meg.

Egyház sem lenne már régen, ha az üdvözítő Jézus Krisztus nem a Szentlélektől fogantatott volna a József jegyese, Mária szűz méhében. –, mondja egy írásmagyarázó. A következtetés a királyok Királyáig ez esetben kézenfekvő, mert a „királyok”, sőt a „népek királyai” (6,16) sorából miért maradna ki éppen Ő? – Ábrahám még tesz egy tétova kísérletet, hogy ésszerűen a Hágár-fi, Izmaél felé terelje a gondolatokat (18). A válasz rá határozott „Nem!” Ő is nagy néppé lesz, de szövetséget azzal köt az Isten, aki egy év múlva fog megszületni, s Nála már neve is van: Izsák.

Amilyen üres volt az elmúló, több mint egy évtized, most, az isteni közlés nyomán, egymás sarkába lépnek az események. Ábrahám sem rest. Latolgatás nélkül, még aznap hozzáfog, hogy a körülmetélést végrehajtsa családjá férfitagjain. Izmaelen kezdi, s önmagát is aláveti a véres operációnak. A rítus ismert más népeknél is és bizonyos kapcsolatos a tisztaság igényével, különben nem lenne értelme a szív körülmetélésének (Jer 4,4). A régi élet levetése pedig a kéz nélküli körülmetélés (Kol 2,11k), halálba adása a testnek és feltámadás Krisztussal együtt. Eszerint a háznépek (családok) keresztsége – a szolgálkat is beleértve –, joggal lépett a körülmetélés helyére az ÚSZ-ben. – Még egy rövid megállapítás: A körülmetélés nem (ön)csontkítás, aki csontkít, azért az felel, aki végrehajtja (vö. pl. Mt 19,12).

1Mózes 18,1–15 – Jahve küldöttei

„A vendégszeretetről meg ne feledkezettetek, mert ez által egyesek – tudtukon kívül –, angyalokat vendégeltetek meg” (Zsid 13,2). – Ekként fogadnánk az Úr küldötteit, ha fáradtan és porlepetten, jövevényként kopogtatnának ajtónkon? Vannak ám olyanok is, akik jó fellépésükkel lépre csalják a segítőkész jóakarót! Isten gyermekeit azonban nem lehet félrevezetni, ha egyébként készek a felebaráti szeretetre. Az Úr küldöttei (az „angyal” küldöttet jelent), eltikkadt vándorok, három „férfi”, akiknek a jóból is először csak kevés kell, s majd ha összeszedték magukat, utána jöhet a dúsabb vendégség. Ekként adagolva a gondoskodást, Ábrahám igen bölcs diakónusnak bizonyul.

Az Úr küldöttei, mint egyebüktől is, Jahve megnyújtott karjai. Nem Ő maga, de őt képviselik, mintha személyesen volna jelen. Jahve megjelenése küldötteiben rangrejtett, tehát, aki felületes, elvetheti, hogy mitévő legyen. Először a szerény megjelenés ötlük a szemünkbe. Megpróbálva ezzel szeretetünket, van-e bennünk olyan készség, amely nem vár viszonzást?

Másrészt úgy sejtjük, hogy mégis megérintette Ábrahámot az Isten közelsége. Mialatt fölemeli tekintetét, már ott termettek előtte azok hárman. Az ilyen, hitből táplálkozó fölismerés óvhat meg attól, hogy bárki is visszaéljen szolgálatkészségünkkel. Mi pedig időben ismerhetjük fel, hogy miként ölthet testet a tetteinkben Jézus szava: „Jövevény voltam és befogadtatok” (Mt 25,35).

A nap idáig eseménytelenül telt, talán még bóbiskolt is Ábrahám a déli hőségben. Most egy csapásra eltűnik az üresség és a kín, szorgos tevékenység lép a helyére. Öröm kapni, de tartalmasabb, s örövendeztető az élet úgy, ha az ember kellő időben tud adni.

Minden képzeletet fölülmuló, nem remélt jutalom is rájuk köszön, oly erővel, hogy legkivált Sára nevetésre kényszerül a hallottakon (17,17). Képtelenség! Bizonyos, hogy az Izsák név (jelentése a héber „nevetni” igéből ered) mindig emlékeztette arra, hogy az Úr nem ismer lehetetlent(14).

1Mózes 18,16–33 – Befejezetlen beszélgetés

Ábrahám állhatatosan küzd Sodomáért. Figyeljünk mégis elsőrenden Istenre, hogyan jut érvényre igazsága. Ami Ámósznál már eldöntött: „... az ÚR semmit nem tesz addig, míg titkát ki nem jelenti szolgálainak, a prófétáknak” (3,7), Ábrahámmal kapcsolatosan még latolgatás tárgya. Isten azt fontolgatja, hogy Ábrahám megbízása a tanításra (19), és a majdan beteljesedő ígélet mit enged meg elvégzett döntése közléséből, azaz, hogy mennyit tudasson vele Sodoma sorsából. Végül is azt közli vele, hogy a társadalmi visszaélések miatti jajkiáltás elhatolt hozzá. A város helyzete eljutott a krízisig, amit szükséges személyesen megvizsgálnia. (20k). Az Úr mintha még várna valamire (Ábrahám előtt állt –, az egyik kéziratban. Más kéziratok szerint Ábrahám állt az Úr előtt. 22.v).

Ekkor kezdődik el a szent alku Sodomáért, benne küzdelem folyik, hogy miként érvényesülhet Isten tűrése és igazsága ez ügyben. Ő, aki az egész föld bírāja, hogyan juttatja érvényre igaz ítéletét, ha közben az igaz is pusztul a bűnössel együtt? Az alku állomásai: 50 – 45 – 30 – 20 – 10, s az Úr ismételten csak annyit mond, hogy, ha talál annyi igazat a városban, megmenekülhet az egész. Ő, aki oly határozottan mondott „nem”-et (17,19) most ilyen engedékeny? Ha pedig így van, akkor miért állnak meg mindketten a tíznél? Ábrahám jó érzékkel ismeri fel Isten tervét, s a hűrt e végponton túl nem feszíti. Elpusztításról egyébként nem esett szó, de a szándékot kikövetkeztette.

A drámai alku befejezetlensége, azaz, hogy nem mennek el az egy igazig, valami teljesebb igazságra vár, hogy egyetlen igaz is elegendő lehessen. Pedig e helyt is Ábrahám egymaga küzd Sodomáért, de nem mondhatta, hogy énrám tekintettel kíméld meg az egész várost, hiszen ő maga is por és hamu (27). Jön majd az idő teljességében valaki, aki – mielőtt Ábrahám lett volna, már volt (Jn 8,38). Az „egy Jézus Krisztus által” kaptuk a kegyelem és igazság ajándékát. Annak az „egynek igazsága minden ember számára az élet megigazulásává lett” (Róm 5,12k).

1Mózes 19,1–22 – Emlékezzetek Lót feleségére (Lk 17,32)

A két angyal (nem szárnyas lény, hanem küldött) megérkezik Sodomába. Jelenlétük, kihívásként, minden visszasságot és bűnt felszínre hoz. Eleddig, mások társaságában, Lót is ott ült a nyilvánosság és a közügyek fő döntési helyén: a város kapujában. Mindennek, ami itt történik, jogszerűen van súlya. Perekben bírói döntéseket itt hoznak. Amint Lót megpillantja a két idegent, csak ő megy elébük és elhalmozza őket a vendégszeretet gondosságával. Ők vonakodva engednek neki, s máris felborul a látszólagos polgári kiegyensúlyozottság, melybe Lót úgy-ahogy már beilleszkedett. Háza körül zűrzavaros jelenetek torlódnak, mert a város apraja-nagyja a megkívánt két ifjúra vetné magát. Vele is úgy tennének –, inkább dühükben (9). Minden ígéretét latba vetné, két érintetlen leányát is prédául adná nekik, hogy vendégeit mentse. A két angyal az utolsó pillanatban rántja be a házba a támadás elől. Sodoma tehát kimutatta a foga fohérét. Az Úr, küldöttei bőrükön tapasztalhatták a lakosság elfajultságát. Tovább nem tartható, amit Lót, gyötrődve lelkében, eleddig is nehezen tűrt (2Pt 2,6k). Tarthatatlan helyzetében: ki Sodomból, családotól, tüstént!

További ellentmondásoknak kell napfényre jönniük. Menthethné egész családját és mindenét, ha időben cselekszik. Mégis, övéi egymás után mondanak csődöt. Fiai épphogy szóba kerülnek. Várományos vőire külön gond van, mégis elutasítással válaszolnak. Netán tréfának vették a fenyegetettséget? Hajnaltájt sürgető unszolással szölongatják az angyalok, de már csak felesége és két leánya jöhet szóba (15). Sodoma romlása fészkelhette be magát családja szívébe is, ezért tétováznak.

Lót is aggályoskodik. Nem ismerhető fel rajta a hitből való döntés határozottsága. Vonakodik, alkudozik. Aki oly szemfülesen választotta volt a jobb legelőt, most szűkülve esd könnyebb egérútért: Had lehessen mentsvára, az utasított és távlatosabb hegy helyett, a maga választotta közeli városka. Ám legyen! S még egy kis haladéket is kap, de hátra nem tekinthet(nek)! Szinte akarata ellenére, erővel vonszolják ki mentő angyalaik a városból Lótot és családja nőtagjait, s végszóra még asszonya is, hátra tekintve, kővé dermed. A kegyelem érthetetlen csoda, de teljes szívvel kell rábíznom magam, kárnak és szemétnak ítélve mindazt, ami addig lenyűgözött (Fil 3,7k).

1Mózes 19,23–38 – Tűzözön

Egy hajszálon múlt, hogy Lót megmenekült. Felesége, kissé lemaradva, hátratekint. Búcsúpillantása elég arra, hogy ottrekedjen a halál határai mögött. Egy erózió-marta sziklatömb az ő alakját idézte, intő jelül az utókor számára.

Az előző cím idézte evangéliumi részlet együtt említi az özönvizet és Sodoma pusztulását. A világ különböző népei között él a tűzözön szájhagyománya is. Sodoma pusztulása az utolsó ítélet előhírnökének is tekinthető. Ezért is lesz Sodomának elviselhetőbb sorsa ama napon. (Mt 10,15. 11,24)? Ki tudja? Határt kell szabnunk kíváncsiságunknak. A 13,10 során már szó esett arról, hogy azt sem lehet tudnunk pontosan, hol állottak az elpusztult városok. Nemcsak Lót, de Ábrahám sem pillanthatott Isten fenyítő tettébe, mint ahogy a lángvágó fényébe sem nézhetünk szabad szemmel következmények nélkül.

Reggelre kelve már ott áll Ábrahám azon a helyen, ahol e dologban az Úrral beszélt. Hajnaltájt bizonynyal hallotta a dübörgést, s most Sodoma és Gomora felé kutat a tekintete, de csupán felszálló füstöt észlel. Még nem tudja, hogy az Úr kimentette Lót a megsemmisülésből.

Találkoztak-e a későbbiekben? Annyi bizonyára tudomására jutott, hogy közbenjárása Sodomáért mégsem volt hiábavaló. Róla emlékezett meg az Úr (29). Midőn Lótot kihozta a pusztulásból.

Szomorú epilógus áll a fejezet végén, s Lótról semmi továbbit nem tudunk. Bárcsak ennyi utórezgése se maradt volna botladozásainak! – Időben kellett volna a hegyre mennie, de ő elérhetőbbnek vélte Cóart. Most meg fél Cóarban, s megy a hegyre. Egy barlangba húzzák meg magukat, s lesz leányainak tehetetlen eszközévé. A törzs fenntartása iránti szenvedélyes igyekezet megértet valamit ebből anélkül, hogy az ítélkezésre, vagy a mentegetésre feljogosítva éreznénk magunkat. A tűzben megjelenő ítélet napja mindenki munkáját megpróbálja majd (1Kor 3,13k).

1Mózes 20 – Próféta ő

Háromszor adódik ehhez hasonló helyzet (még 12,10k. 26,1k). A pásztorkodó törzsek, a patriarchák is, emberileg szólva védtelebnek voltak, mint a településeken lakó, részben földművelésből élők. – Ábrahám, minden ügyessége ellenére sem képes kivédeni a veszélyt, ami fenyegeti az ígért örökös anyját. Isten azonban hatásosan gondoskodik a védelméről. – Sára ekkor még fiatal. Kétségtelen, hogy az eset jóval korábban történt. – Isten oly, részletekbe menő gondossággal jár el, hogy legalább annyi figyelmet szentel a gerári királynak és országának, mint Ábrahámnak. Sőt, Abimelekhez még el is megy álomban és megint. Meghallgatja indokolt védekezését, elismeri tiszta szándékát, s utasítja, hogy az asszonyt küldje vissza férjéhez. Reggelre kelve a király máris hívatta Ábrahámot és fejére olvassa, hogy nem mondott igazat neki, s ezzel, majdnem helyrehozhatatlan vétekbe sodorta a vendéglátó országot.

Az érzékeny lelkiismeretű Abimelek megnyeri együttérzésünket. Egy kis városállam keresztezi most az üdvösségtörténet vonulatát, s találkozik Ábrahám áldásával, jeléül annak, hogy Istennek gondja van más népek üdvösségére is. Ábrahám azonban kis híján bajt hozott befogadóira, mert félt attól, hogy kimondja a teljes igazságot. Ennyiben rajta is áll, hogy valóban áldássá lehessen. Magatartásáról miként vélekedjünk? Részben igazat beszélt, mert Sára a féltestvére volt (12. v, endogámia), amit a későbbiekben a törvény tiltott (3Móz 18,9k. 20,17). Mindazáltal, joggal éri szemrehányás. S mégis, mindezek ellenére „prófeta ő” (7) – adja tudtul Isten Abimeleknek.

Ábrahám és Sára is teljes jóvátételt kap. Ábrahám imádkozik értük, s áldásra fordul az addigi büntetés Abimelek házában. – A 10.v. („mire gondoltál?”, vagy „mit láttál?”) ahol is Abimelek érdeklődik tőle, szintén prófétai észrevezést, látást jelent. – Érezhető a történetek során Isten szándéka, hogy helyreállítsa Ábrahám hitelét, amit ő maga veszélyeztetett.

A teljes igazság a nehezebb út, s mégis ezt kell választanunk, ha meg akarunk maradni az áldás hordozóinak.

1Mózes 21 – A nevetés változatai

„Azután úgy cselekedett az ÚR Sárával, hogy megígérte,..., és fiút szült Ábrahámnak, öregkorára,” Istennek le kellett győznie a meddőséget és kettejük öregségét. Emberileg idejétmúlta az, ami Isten-nél időben pontosan kimért, tervszerű cselekedet. Meg is jelentette már egy évvel korábban (18,10). Az ígért örökös világra jöttében ott volt szemük előtt, s az ölükben, Isten szavatartása. Az a szó, úgy-mond, testet öltve bizonyult valónak. Ennél csodálatosabb ajándék csak a testet öltött Ige lesz (számunkra már lett, amikor Betlehem-ben megszületett). S, ha Izsák, Sámuel, Sámson (Bír 13,3), s végül Keresztelő János születésének előzményei (Lk 1,13) egyazon isteni hatalom tettbeszéde, akkor az Úrnak már itt a messiást előkészítő terve lép egyet a megvalósulás felé. Evégre Jézus Krisztus az Ábrahám fia is (Mt 1,1k). Méltán mondotta Jézus: „Ábrahám... meg is látta (az én napomat) és örült” (Jn 8,56).

Ó, ez az öröm mily különös is! Örülnek, természetesen, de mint-ha szégyelni kellene magukat. Zavaruk indokolatlan lehetne, de idő-be tellett, amíg zavartalanná lett az örömük. Lehettek kaján csúfolódók. Sára mintha hallótávolságon túlról is harsány kacagást hallana, ami bizonyára túlzás. Meg kell küzdeniük belső viszolygásukkal, s mások balítéleteivel. Ez volt a helyzet az egyház születésekor is. A Szentlélek kitöltetett, de némelyek gúnyosan azt mondták, hogy a tanítványok édes bortól részegedtek meg (ApCsel 2,11k).

A megérkezett örökös elől ki kell térnie Hágárnak és Izmaélnek is. Majd az első pünkösdőn tárul fel a távolvalóknak, hogy közel-valókká lehetnek (Ef 2,13), s az értő hallgatóság között találtnak „Zsidók és prozeliták, krétaiak és arabok „ (a hagyomány szerint ők az Izmaél leszármazottai).

Izsák megszületése idején (22) veti meg Ábrahám igazán a lábát azon a földön, ahol eddig csak jövevény volt. Kutakat mondhat a magának, mert ő ásta, vizet keresve. Birtoklásukat az Abimelekkel kötött szövetség hitelesíti (30). Apró életjelek és erőteljes jeladások: Isten terve utat tör magának.

1Mózes 22 – Hit által kiállt próbatétel

Az első mondat már utólagos összegezés: Isten tette próbára Ábrahámot. Isten szava úgy érte először, mint derült égből a villámcsapás. A néven szólítás még nem, rá mindjárt felel: „itt vagyok”, hanem a rövidre fogott, mégis részletekbe menő utasítás arról, mit kell tennie. Engedelmesen készít elő mindent, anélkül, hogy sejtene: istenfélelme vettetik próba alá. Mi már fölfedezhetjük a szándékot abból, hogy hiányzik a parancsból a „nekem”, de utólag könnyű okosnak lenni, erre a helyzetre is bátran alkalmazható a mondás. Akkor és ott csak az visszhangzott Ábrahám szívében, mely jó előre el is vágta a lehető ellenvetések útját: igen, jól értetted, fiadról szóltam, tudom, hogy egyetlened, s azt is, hogy, szereted!

Tétova reménysugár maradhatott a része, hogy Isten majd megmutatja a hegyet, ahol az elgondolni is borzalmas áldozatot el kell végeznie. Nincs magára hagyva tehát, s fia sem, ama nehéz úton. Útközben két forrpont azonos mozdulattal kezdődik: „felemelte Ábrahám a tekintetét” (4. 13). Egyik a hegy megpillantása, s fent a gyötrelem, amit lélekben átélnek mindketten. A másik a kos megpillantása. Végül is azt áldozza meg fia helyett: kiút a mélységből, miután kettejük szűkszavú, s mégis oly sokat mondó engedelmesége az utolsó mozdulatig volt kész elmenni, illetve: Izsák részéről a mozdulatlanságig elviselni azt. Az utolsón túlit, hogy a felvillanó kés le is sújtson, már nem kellett fián elvégeznie.

Amit a végrehajtásban nem kívánt Isten Ábrahámától, megkívánta Önmagától, midőn odaadta egyszülött Fiát, mert „úgy szerette Isten a világot” (Jn 3,16). Nem mintha a Fiút nem szerette volna, de a világ iránti mentő szeretetét a Fiú váltságra adásában jelentette ki.

Ábrahám próbatételének az a veleje, hogy, midőn már büszkén tekintett fölserdült fiára, akkor kellett megtanulnia, hogy nem rendelkezhet vele. Az ígéretek sosem birtokolhatjuk, mindig csak újból visszakaphatjuk, hogy hit által megragadhassuk (Zsid 11,17k). – Az élethez az út lemondáson és halálán át vezet, a feltámadás hasonlatossága szerint.

1Mózes 23 – Ábrahám estéje

Alkonyodik, s Ábrahám minden lépése jövőt készítő. – Sára életkora körülményesnek ható fogalmazásba olvasható az alapszövegben: száz, meg huszonhét. Más szavakkal: az életünk kegyelmi idő, hosszabb rövidebb toldások sora. Nézzünk szembe e ténnyel, s akkor tudjuk a legtöbbet belesűríteni az elvégzendő szolgálatokból. S végül még a halálunk is szolgálni fogja Isten népének jövődjét.

Ábrahámnak a keleti udvariasság által megkívánt, többszöri főhajtása a föld birtokosai, a hettita telepesek előtt kemény küzdelmet takar. Vele szemben lépésről lépésre szorul vissza a birtokon belüli, tekintélyes együttes. Istenéről hallottak, őt megsejtve Ábrahám mögött, félelem és tisztelet keveredik bennük. Úgy bánnak vele, mint ami udvariasságból kijár egy valóságos fejedelemnek. Mint semmi nélkül valók és mindennel bírók, mondotta Pál a maga apostolságáról (2Kor 6,10).

Ábrahámnak halottja van, el kell temetnie Sárát. Most segíti Isten hozzá, hogy az eleddig jövevény és zsellér (1) a sírhellyel együtt mezőt is mondhasson magáénak. Eszközként, a halál, az ígélet megvalósulását kénytelen szolgálni. Ábrahámot nem téveszti meg az elismerő szavak kenetessége, meg a kecsegtető ajánlat, hogy válassza ki a legszebb sírhelyet, s megkapja ellenszolgáltatás nélkül. Tudja, hogy fizetnie kell érte, nem óhajt adósuk maradni. – Az alku új szakaszba lép. Ábrahám már kiszemelte a megfelelő helyet. A tulajdonos ott ül a többiek között. Úgy kéri mégis közbenjárásukat, mintha épp az érintett nem volna jelen. Mire megszólal a néven nevezett, ő is csak ajándékozna. Ez sem veendő szó szerint, mert csak bevezető, hogy amikor ezüstről lesz szó, magasra szabhassa a vételárat. Ábrahám alkudozás nélkül fizet. Az a barlang lesz majd a saját és utódainak sírja is (25,9. 35,29. 49,31. 50,13). Szó sincs arról, hogy a legszebbet választotta volna. Azt látta az Isten ígéreteivel leginkább egybevezethetőnek. Részünkről ez is csak sejtés. Mindenkor vigasz, ha arra a sírhelyre, amely szeretteimé, vagy ahol majd nyugszom, úgy tekinthetek, hogy, elsőrenden Isten tulajdona az a hely. A továbbiakban is rendelkezék vele Ő.

1Mózes 24,1–27 – Vezetetés

Az Úr mindennel megáldotta Ábrahámot. A jövőre tekintettel azonban valamit még el kell rendeznie. Nem egyszerű feladat feleséget találnia Izsák számára. Olyan kellene, akiben ugyanaz a lelkület van, mint bennük, tehát örökébe tud lépni Sárának, az ígért nemzedékeinek anyjaként. Ezért küldi, szent esküvel kötelezetten, öreg – mai nyelven – gondnokát a rokonok földjére, hogy onnan hozzon feleséget Izsáknak. Fiát oda semmiképpen nem viheti vissza, ez kizárt. Egy bizonyossága van eközben: Isten is küldi angyalát, hogy egyenesse a feladat megoldásának menetét.

Az öreg szolga lélekben egy Ábrahámmal. Ilyen a jó munkatárs. Neve mindvégig említetlen marad (ő lenne Eliézer? Vö: 15,7). Lényegesebb mozzanat az imádságos merészség, s egy lélegzetre vele: a mértéktartó méltóság, ahogy urát képviseli Isten és emberek előtt. Egyértelmű jelet kér „még ma” (12). Imádkozik, míg a tevék térdre ereszkedve pihennek a kútnál. Még végére sem ért a szónak, érkezik egy leány, vállán korsóval. Rebeka az, a család közeli rokona. Arca szépségét mindjárt észre is veszi a szolga, közelebbit még nem tudhat. Az összehatás több, mint amit kért és várt, s a többlet még csak halmozódik a továbbiakban.

Korát meghazudtoló frissességgel fut elébe az öreg és kér egy ital vizet. Bőségesen kap inni, s már hallja is az ajánlatot, hogy megitatná a tevéket is „míg eleget nem isznak” (19). Sietve lépeget le a leány a víztükörhöz, s fáradhatatlanul térül-fordul a kiürült, aztán a megtöltött korsóval, míg mind a tíz tevét meg nem itatta. Az öreg szolga közben áll és figyel, vajon „szerencsésé tette-é útját az ÚR” (21)? Az imádság, ráhagyatkozás az isteni vezetésre, a gyakorlatiaságra utaló jelek is, meg az ismeretlen vénember iránt tanúsított segítőkészség, nem szűnő gondoskodás az állatokról, ezek együtt már meg is hozták a fölismerés örömét: ő az, akit kerestem, akit Isten nekünk készített!

A naponkénti keresztyén élet lüktető szíve: éber figyelem a vezetésre, mely várni is tud, de tétovázás nélkül cselekszik, ha a tettek ideje elérkezett.

1Mózes 24,28–49 – Hívó diplomácia

A leánynak torkában doboghatott szíve, amikor a találkozás hírével hazafutott. Lábának, a bátyjának a háza az ő otthona is. Az ottlévőket kell a szolgának meggyőznie. Többneűség esetén az egyazon anyától származó felnőtt fiútestvérnek jobban kiterjedt a figyelme nőtestvéreire, mint az apának.

Az Úr áldott emberét tárt karokkal fogadják, aki igen tartózkodóan viselkedik. Az út porának lemosása után, hagyományosan, evés következne. Mégis első teendő ezúttal, hogy Ábrahám követje elmondja jövetelének célját. Leírja ura gazdagságát. Apró módosítások vehetők észre, mialatt beszél. Szükségtelen kitérnie a tilalomra, hogy semmilyen körülmények között vissza ne vigye Izsákot oda, ahonnan az elődök származtak. Megbízásának teljesítése viszont annál határozottabb: az apai házból és nemzetségéből hozzon a fiúnak feleséget (38). Oly módon terelgeti érdeklődésüket, hogy megnyerje őket, sőt a szelíd kényszerítésnek sincs híján. Ha a leány netán vonakodna, Isten angyala segítségére lesz a követnek, útját szerencsésé teszi, hogy az apai házból való feleséget mégis magával vihesse (40). Lehet minderre nem-et mondani?

Beszámolójában ismételten hangsúlyozza kapcsolatát Istennel. Pontosan írja le találkozását a leánnyal. Maga a leány is most pillanthat bele a vezettetés csodájába! A sorrend annyiban változik, hogy a rokoni szálak kerülnek előtérbe, s máris következik az elbeszélésben az ajándékokkal elvégzett fölékesítés, ami – láthatóan – igen megragadta Lábán figyelmét (30). Eredetileg előbb volt az elpecsételés az ékszerekkel, s utána a leány kilétének tudakolása (22k). Ilyen fokon nem érthette meg a Náhór-beli rokonság a hit logikáját. Nem kíván a szolga tőlük többet, mint amit valóban képesek feldolgozni magukban. Van még néhány sarokba szorító mondata: „Ha nem adják neked” (41), továbbá: ha szeretetet és hűséget akarnak tanúsítani az ő ura iránt, mondjanak igen-t, vagy nem-et (49), de ne halogassák a döntést.

Szabad, sőt szükséges tekintettel lennünk a hallgatók érzékenységeire, ha igazán óhajtjuk, hogy eljussanak az igazság fölismerésére. Mélyebb emberismeret híján el is ronthatjuk a reánk bízott jót. Kényszerítés kerülendő, a késztetés a Lélek munkájának jó eszköze lehet.

1Mózes 24,50–67 – Elválás és találkozás

Az öreg szolga elbeszélése nyomán lefegyverző az Úrtól lett vezetetés. A tények beszédesek, velük szemben „sem rosszat, sem jót” nem szólhatnak. Rebekát átadják, az Úr végzése szerint. Midőn Ábrahám szolgája látja, hogy elhárult minden akadály, leborul az Úr előtt. Ezt tette a korábbi fordulatnál is (26k). Nem tulajdonít semmit magának a sikerből. Ő csak a vőlegény barátja. Annak kell növekednie, néki pedig alább szállania (Jn 3,30) –, lehetne a továbbiakban is mottó ez a Keresztelő János-i mondas.

Reggel újabb meglepetés: meg kellene adnia a módját a búcsúzkodásnak – a háziak szerint, a szolga meg rögvést indulni akar. Lehet, hogy a fejekben kezd valamiféle ellenkezés mocorogni, hátha a tíz nap alatt még történe valami. Az indulás ideje azonban elérkezett. Nincs ott további keresnivalójuk, igyekezniük kell!

A leányt eddig meg sem kérdezték a házbeliek. Kapóra jön most az ő véleménye is, hátha tétovázik. Benne azonban az eljövendő találkozás öröme már fölülkerekedett az elválás szomorúságán. Válasza határozott: Elmegyek! Pedig nem lát mást maga előtt, csupán egy ráncos arcú öregembert, de azok a jegyajándékok, nem is értékük okán, hanem a hívogatás jeleként, az eljövendő beteljesülés hírnökei. Nincs mit tenni, oda az utolsó kibúvó is. Megadással mondanak áldást Rebekára és hosszan néznek az elvonuló karaván után. – Ábrahámról egyébként a találkozás során majd nem esik szó, mintha már nem is élne, de ez a hiány mit sem csökkent a fejezet gazdagságán.

Estefelé Izsák kísétál a mezőre. Az „imádkozás” (63) kegyesítő megoldása egy, jelentésében még fel nem tárt szónak. A magányos férfiak módján ódöng (Varga Zsigmond magyarázó megjegyzése –, de ez nem fordítási javaslat, csupán, hogy árnyaltabban értsük mi történik a lelkekben), mint aki sejtve várja is, meg nem is, hogy történjen vele valami. Rebeka látja meg őt előbb. Megkérdi, hogy ki az. Nem lepődnének meg, ha szíve mélyén már ébredne a bizonyosság. A szolga válaszára lefátyolozza magát. Még egy beszámoló az elvégzett feladatról, s utána a boldog egymásra találás.

Ennél teljesebb találkozásunk csak akkor lesz, midőn ama menyegyeri város alászáll, mint egy férje számára fölékesített menyasszony (Jel 21,2).

1Mózes 25 – Jákóbot szerettem

Szükségtelen mindenáron egyeztetnünk az Ábrahámról szóló különféle adatokat, mert téves következtetésekre jutnánk, hogy például nem is volt akkora csoda az Izsák nemzése, hiszen mintegy 40 évvel később, egy másik asszony oldalán még további nemzedékek ágaztak ki ebből az életerős törzsből. Építő, s egyben a valóságnak megfelelő megoldás, ha észleljük a hagyományozók gondosságát, akik – ellentmondásokat is vállalva –, minden darabkát igyekeztek megmenteni a feledéstől. – A mellékajtás-fiak között a figyelmünk mégis a törzshajtáson van, hogy Ábrahám „Izsáknak adta mindezt” (5), és holtában is Sára mellé került. A sírnál pedig jelen van Izsák és Izmáel is (9). Voltak valaha is így együtt? Talán soha. A halál nem elválaszt, hanem összeköt, leront válaszfalakat. Ígéret, mely Krisztusban lett igenné.

Izsák házasságában is nehezen tör utat magának a jövőre. Eseedezésére az Úr az élet ajándékozásával felel és Rebeka, végre, anyának érzi magát. A küzdelem változatai ettől fogva végig kísérik Jákób életútját. Az élet mozdulásai ijesztőek, mintha kemény rugások érnék az anyát a szíve alatt. Nem is két magzat csupán, de két népviaszkodik ott. Az elsőszülött vörös szőrzettel születik (mint a koraszülöttek?), népi szójáték az utódok, az edomiak nevével. Ugyanígy a Jákób név is, mely a „sarok” szó jelentéséhez áll közel. Mintha némi humor is bujkálna a sorok között.

A küzdelem az élet velejárója, nem a csupasz létért, hanem az áldásért is. Kettejük viaskodásában itt a különbség. Ézsau a betevő falatért küzdő ember, az áldásra késve éhez rá. Jákób –, vert helyzetből is szívósan tud küzdeni az elsőszülöttségért, ami magasabb rendű értelmet adhat életének. Az ige mégsem eszményít. Ő a szelíd és szolid (27), de egy kis furfangért nem kell a szomszédba mennie. Vele is sokat kell még küzdenie Istennek, amíg új nevet nem kaphat. Arra hívtunk el, hogy áldást örököljünk (1Pt 3,9). Járjunk elhívásunkhoz méltóan.

1Mózes 26 – Kutatás a források után

Immár harmadik változata annak, ami Ábrahámmal kétszer is megesett (12,10k. 20. fejezet). Lehet azonban, hogy ez a legősibb, mert a valóságnak megfelelően szól a nyájtartó nomádokról, hogy például időnként földet is műveltek (12). Viszont a filiszteusok legalább 400 évvel későbbben jelentek meg Palesztinában. Ezek szerint évszázadok alakító munkáját hordozza magán a fejezet.

Az üzenetet keresve rá kell jönnünk, hogy Isten ismeri a gyengéinket. Izsák máris indulna Egyiptomba, hiszen szomszédiasan bőgő és bégető állataival mindenki oda igyekszik. Neki pedig maradnia kell, majd Isten megmutatja, hol lesz számára elegendő tér. Tanulnia kell apja, tehát az előző nemzedék tévútjaiból. Így is eléri a veszély és vonzó megjelenésű feleségére szemet vetnek a geráriak. Az ősi, úgyahogy bevált fogás szerint ő is testvérének mondja Rebekát. Hasonló helyzet időnként előfordulhatott. Emlékezzünk rá, amikor az egy anyától születtek egymás felelős vállalásáról szóltunk (24. fejezet), háttérben a többnejűséggel, meg a rokonok között házassággal, amit endogámiának hívnak.

Izsák kevésbé óvatos, vagy Abimelek a kíváncsi? Annyi bizonyos, hogy véletlenül szemtanúja lesz enyeltésüknek. Ezt aztán szemrehányás követ, hiszen könnyen bajba sodorhatta volna őket, ha valaki netán tettelességre vetemedik. – Egyébként mindhárom hagyomány-változatban szembeötlő a házasság jogi és erkölcsi tekintélye.

Óvatosan bánt Abimelek Izsákkal. Megérzi, hogy az Úr van vele. S mert szabadulni szeretne tőle, Izsák kitér előlük. Kiás rég betömött kutakat, amik vízgyűjtő ciszternák lehettek. Közben egy forrásra is rábukkan, ezen vita támad (19k). Aztán olyan tágas legelőre jut el, ahol már nincs surlódása a gerári pásztorokkal. Isten megújítja vele szövetségét. Abimelekkel is egyességre jut. Béke veszi körül az Úr áldott emberét. Derűs időszak köszön rá, kár lett volna fejvesztetten Egyiptomba szaladnia. Van elég vizük, csak meg kell keresni az élő folyóvizet (Jn 4,10).

Legtöbbször a nehezebb út az Isten szerint való, ha olykor bukdácsolunk is rajta. Válasszuk mindig azt.

1Mózes 27,1–29 – Nem magánügy

Amikor Rebeka elment (egy kultuszhelyre?), hogy Istent megkérdezze, mert a magzatok gyötörték a testét, ezt a választ kapta: „a nagyobb szolgál a kisebbnek!” (25,23). Amikor most minden következményt magára vállal (13), bizonyára amaz isteni válasz is megfordult a fejében, lehetetlen, hogy elfelejtette volna.

Jákóbnak vannak ugyan aggályai (12), mégis gátlástalanul csapja be apját. Hazudik és ellopja az áldást bátyja elől. Az eset legalább olyan kemény dió az írásmagyarázók számára, mint a hamis sáfár jézusi példázata (Lk 16,1). Isten elvégezte a célt, hogy a kiválasztás életvonala Jákób személyén át fog tova futni, de anya és fia ezt a lehetőséget álnok eszközökkel orozza el az elsőszülött Ézsau orra elől. Elébe vágnak Istennek, s ezzel elfedik azt, ahogyan Isten, egyenes úton érvényesítette volna akaratát. Az áldás Jákóbé, elvehetetlenül, de hús év hazátlansággal és szolgasággal kell fizetnie érte, a család pedig két darabra hull szét. Ebben viszont Ézsau és Izsák is vétkes, mert túlságosan feledékenyek. Ézsau azt hitte, hogy amikor egy tál lencséért eladta elsőszülöttségi jogát, az csak jelentéktelen adok-ve-szek volt? Avagy mindenestől Jákóbot okolja, hogy már akkor megcsalta őt (36)? Azt a kötést nem lehet meg nem történtnek tekinteni, bármennyire nem is gondol vele most.

Vadas ételleivel korán beopta magát apja szívébe, akinek olyankor eszébe sem jut a kisebbik fia. Mentsége lehetne az öregsége, meg vak is. Mégis szellemileg frissen készül, hogy az áldást átadja (jó volna, ha még közelebb férközhetnénk az áldás tartalmi jelentéséhez, mert ilyen kizárólagosan többé soha nem fordul elő). A kedvelt étellel is erre a megáldásra óhajtja magát fölkészíteni. A test és a lélek elválaszthatatlanok, s hozzá még a kor emberének lelkivilágát is jól meg kell értenünk, hogy felfogjuk, miről is van szó. Az áldásért folytatott küzdelem során, családon belül, maguk között akarják eldönteni azt, ami elsőrenden Istenre tartozik. Mintha nem is számolnának vele, hogy Ő mit akar, mit mutatnak jeladásai. Négyőjük közül tehát egyiknek sincs igaza, csak egyedül Istennek marad meg sértetlenül jövőbe mutató igazsága.

Szeretetünket – családon belül is –, irányítsa, lendítse, de tartsa fegyelem alatt az Isten kiválasztó szeretete.

1Mózes 27,30–46 – Sírás – megbánás nélkül

Apját megszólítva Ézsau tisztelettudóbb, mint volt az imént Jákób. Egymásra torlódó szavai (33) mutatják Izsák megrendültségét. Kérdezi ugyan, hogy ki vagy te? – de tapintásra nincs szükség. Kétségen kívül Ézsau az. S ki volt a másik? – kérdezi tovább –, miközben Ézsau kétségbeesett kifakadással áldásért kiált –, a választ is Izsák adja meg önmagának: „Öcséd jött be...” (35). A fogalmazás módja azt sejteti, hogy kisebbik fia most vágódott az eszébe, mert nem is tartogatott áldást a számára. S most, midőn Ézsaunak kellenie adnia legalább azt, ami a Jákób része lett volna, semmit sem tud szólni. Igazából csak egy áldása van. Az ŐSZ görög fordításában (a továbbiakban: LXX) a 38. versnek többlete van: „de Izsák hallgatott”. Arra vár, hogy mit mond az Isten? Amit fiának felelni tud (39k), voltaképpen az elcsent áldás ellentéte. Benne egyetlen biztatás van, hogy öccse igáját majd sikerül letörnie nyakáról.

Ézsau keserűen lázad a visszavonhatatlan ellen. Most már emlékszik arra a korábbi esetre (36), mégsem hibáztatná magát. Képtelen megtalálni a megbánás helyét, hiába kereste az áldást könnyhullatással (Zsid 12,16k). Bűnbánat híján a sírás nem megtisztulás, csak lázadás, vagy kétségbeesés. Amíg öccsét csalónak nevezi (szójáték a Jákób névvel), benne kaini indulatok forrnak. Apja halálára vár, hogy öccsével leszámolhasson, Istenre nem is gondol.

Rebeka, az anya, most is csupa szem és fül. Azonnal cselekszik, de az ő számításába is hiba csúszik. Kézenfekvő, hogy haza, Háránba küldi fiát. Megsejti, hogy Ézsau idővel megenyhül öccse iránt. Jól ismeri embereit. Az idő Ura Isten, s Rebeka a jövőre hagyatkozva elszámítja magát. Nem „egy ideig”, de két évtizedig tart majd a távollét, s kisebbik fiával ők ketten soha többé nem fognak találkozni. Másik fiára csak most gondol, amikor mindkettő elvesztésétől retteg (45), bár az csak „bátyád” (42). Ha ugyanis Ézsau gyilkolna, éppúgy elveszett lenne családja és közössége számára, mint az áldozata.

Nem alakíthatjuk emberek sorsát saját szájunk íze szerint. Mindennél előbbvaló Isten jótetszése.

1Mózes 28 – Idegenben – istenközelben

Az ÓSZ többféle hagyományból ötvöződött egybe, de ezt a folyamatot is a Szentlélek vezérelte. Hasonlattal élve: a szivárvány színei együtt adják a kijelentés fénylő színét. Ezért az sem meglepő, hogy Jákób ezúttal illedelmesen válik el apjától, aki egyenesen Betuél és Lábán házához küldi. A végső lökést az adta e döntéshez, hogy Ézsau hettita feleségei keserítették együttélésüket a családban, s nem akartak Jákóbbal is így járni.

Ézsau sem szeretne lemaradni a versengésben, tetteivel azonban csak utánozza öccsét, bármilyen ügyes lépés is részéről, hogy ő meg Izmaélhez megy, s elveszi még feleségül annak egyik leányát is. Megteszi, ami telik tőle, s mégis oly szálnalmas vergődés az igyekezete, mint amikor a botfűlű hangverseny-bérletet vált és le is üli pontosan vállalt kötelezettségét. Ám, ne váljon senki bátortalanná. E hasonlattal csupán élére állítottuk a páli mondást: „nem azé, aki akarja és nem is azé, aki fut, hanem a könyörülő Istené” (Róm 9,15k).

A hit embere se tartsa magát birtokon belülinek. Ez a tanulsága Jákób kényszerű távozásának. Új oldaláról, jókötésű, erős legénynek ismerjük meg emberünket. Jó lesz egy kő is fejealni! Éjszaka múltán megbirkózik a mintegy 2 m. hosszú kővel, amíg sikerül felállítania szentoszlopnak (maccébának). A sorsával dacoló erős ember közben minden ízében remeg az álom miatt, ami annak a helynek, Bétélnek, egy későbbi szentélynek, az Isten-közelségét adja tudtul neki. A folyamközi mesterséges szent hegyek (zikkuratok) lépcsős feljáróihoz hasonló, grádicsos emelkedőt lát. Isten angyalai fel és alá járnak rajta, mintha követek érkeznének, s indulnának folyamatosan. Tekintetét egyre följebb emelve, legfölül ott áll az Úr. Megszólítja Jákóbot és neki is kijelenti az Ábrahámnak és Izsáknak adott ígéretet, amit még további biztatásokkal tetézt. Ennek ismeretében fölöttébb visszas, hogy – válaszul –, Jákób fogadalma feltételeket szab Istennek: „Ha... és amennyiben”, pedig a hit sosem lehet kiszűrű, s mily nagy türelem, mely elhordozza akadékoskodásainkat!

Az ÚSZ-ben pedig ellenvetései voltak Nátánáélnak. Jézus még nagyobb dolgok ígéretével fegyverzi le: megnyílt eget fog majd látni, s hogy Isten angyalai fel-, és leszállnak majd az Emberfiára (Jn 1,46k).

1Mózes 29 – Meglepő fordulatok

A nagy fedőkövet elhengerítve, Jákób megitatja Lábán juhait. Aztán megcsókolja Ráhelt, sírva fakad, s csak ezután kezd beszélni, hogy ki is ő voltaképpen. Meglátni és megszeretni egy pillanat műve volt. Viselkedése furcsa sorrendjét a meghódítás szándéka is mozgathatta. Nem kiszámított, inkább ösztönös mozdulatok ezek, mégis ott munkál bennük Isten vezetése, ahogy tervét gördíti tovább.

Jákób könnyen viseli a nehézségeket, vérében van a pásztorkodás. A juhok megpillantása is oka megindultságának (10). Ráhelért a hét év úgy repült el, mintha csupán néhány nap lett volna. – Az új szakasz kezdetéig (30) elő sem fordul Isten neve, jelenléte mégis minduntalan felismerhető.

Az önpusztító képmutatás, vagy az önzés szégyelli az érzelmeket. Más fajta torzult változat a népesebb család miatti sajnálkozás – másokon. Egészséges szemléletre gyógyít, ha fölismerjük, hogy egy nagy család, sőt egy nép van itt születőben.

Terve véghezviteléhez Lábán ravaszságát is eszközül veszi Isten. Lea szeme fátyolos, nem oly csillogóan beszédes, mint a Ráhelé, mely Jákóbot lebilincselte. Mekkora szemeket mereszthetett, amikor a nász után meglátta, hogy „íme” (szócska a meglepetés kifejezésére. Van ilyen az ŰSZ-ben is) Lea az! Mit tettél velem? – vonja felelősségre apósát. Ő pedig a jogszokásra hivatkozik, hogy az idősebbé az elsőbbség. Egy hét után, most már előlegbe, újabb hét esztendőért, megkaphatja Ráhelt is. Aki becsapta bátyját, s fiatalabb létére elvette elsőszülöttségi jogait, sorsa fordulóiban most hasonló intést kap.

Az érzelmeknek is helyük van a hitben –, az igazság egyik fele ez, de a szerelem nem mindenható. Isten uralma helyet kér magának benne. Neki kell engednünk, s ez az igazság másik fele. Lám, Ráhel egyelőre meddő. A kötelességből szeretett Leát viszont az Úr felemeli. Olyan fiak születnek tőle, mint Lévi, vagy Júda, s máris feldereng előttünk a Lévi utód: Mózes alakja, azután Dávid királyé, Júdától és a Dávid fia Jézus.

1Mózes 30 – Versengés – hátrányokkal

Az elszenvedett megaláztatásokért Isten bőven kárpótolta Leát. Négy fia születésével az élete kiteljesedik. Hálát ad értük Istennek (29,35). Ettől kezdve viszont állandó torzsalkodásba bonyolódik a két versengő asszony. (A többnejűség nyomorúsága ez!) Minden lehető bevetnek, hogy a másikat kiszorítsák, s életét megkeserítsék. Mindkettő szolgálója szül, úrnője helyett („a térdén”). A 14.vers korhű adat egy mágikus tévhitről, hogy a Rúben találta nadragulya-félének a termése varázserejű, növeli a várandóság esélyeit (talán emberalakot formázó gyökerei okán kötődött hozzá a hiedelem). Végül is Lea nem annak hatására fogan, hanem Isten hallgatta meg őt (17). Majd még egy fiú, s aztán egy leánya is születik.

Mikor Lea végleg fölényben érezhette magát, jött a váratlan fordulat. Isten megemlékezett Ráhelről, s megszüli Józsefet. Ha tudná, hogy ezért a fiúért érdemes volt imádkozni, túrni és várni! Kár volt korábban civakodnia férjével, s oly sok éven át a testvérével – A hit emberei soha ne legyenek versenytársak, hanem társak a nemes harcban. Ott mindenkinek megvan a tennivalója, amit senki más nem vehet el. Evódia és Szüntükhé éljenek egyetértésben (Fil 4,2).

Árnyaltan láttatja az ige Jákób küzdelmét az önálló létért. Lábán minden eszközzel tartóztatná vejét, mert ügyes pásztor. Áldottsága hasznából ő is részesedett, Istentől való jelekből szerez tudomást róla Lábán. Megnyugszik kissé, midőn látja, hogy veje még nem akar elmenni, csak önálló létalapra törekszik. A most már udvariasági formákkal takart, de szívós küzdelem így folyik tovább. Lábán szűkítené veje lehetőségeit, mondhatjuk, hogy ellene küzd. Jákób küzdelme valami ért folyik, úgy tűnik, hogy magasabb rendű, mint apósa motívumai. A 37k. megint egy ősi hiedelem nyoma, hogy ha az anyajuhok és kecskék maguk előtt látják a csíkosan hántott veszőket, akkor tarkákat fognak elleni.

Az üdvtörténetnek szinte nyoma vész az emberi huzavonák között, mégis, búvópatak-szerűen ott kanyarog a mélyben. Versengés és anyagiasság szorítja a felszín alá. Nem kellene ennek így lennie!

1Mózes 31,1–35 – Idegenből hazafelé

Nincs rajta mit szépítgetni, Jákób lába alatt forró lesz a talaj, mert Lábán fiai zúgolódnak gazdagodása láttán, s Lábán arckifejezése sem biztat sok jóval. Ekkor szólal meg az Úr: Eljött az ideje a hazatérésnek atyái földjére. Elindulása az isteni parancsra, nagy vonakodásban, hasonlít az Ábraháméhoz. A részletező elbeszélés megérteti velünk, hogy nem is volt olyan egyszerű ekkora útra vállalkoznia. Megnehezítették a jogi és gazdasági összefüggések is. Aki otthagyt a nagycsalád közösségét, olyan kötelekből szakította ki magát, amely számára addig biztonságot és védelmet is jelentett, ámbar Jákóbnak hátrányokat is el kellett hordoznia. Lábán igazságtalanul bánt vele – tudjuk meg utólag. Önkényesen csűrte-csavarta a bérét, tízszer is megváltoztatta (7. 41). Isten azonban kárpótolta, ha megrövidítették, s nem engedte becsapni azt, aki neki egykor, Bételben fogadalmat tett. A nyájával szinte együtt lélegző pásztor látja álmában, hogy mikor milyen színűek a bakok, s a születő bárányok olyanok lettek, amilyenben megegyeztek, hogy az lesz a bére. Végző soron Isten döntött és cselekedett kettejük vitájában, s talán fölöslegesek is voltak Jákób praktikái (30,37-42), amikre egyébként nem is kapott utasítást.

Lábán önmagát hozta előnytelen helyzetbe, midőn háromnap járóföldre távolította el a saját nyáját (30,36), s most amikor Jákób nyomába ered, még ezt a hátrányt is le kell dolgoznia. Hiába volna meg minden hatalma, hogy akár erőszakkal is visszavegyen mindent Jákóbtól, tehetetlen, mert Isten, álomban, őt is megintí. Ne mondjon „se jót, se rosszat”, tehát ne akarja befolyásolni Jákóbot.

Derűs kritika a bálványok tehetetlenségén, hogy Ráhel ott ül rajtuk, mialatt körülötte mindent feldúlnak. Azért kereste egyébként Lábán olyan buzgón a házi bálványokat, mert, hiedelem szerint, aki ezeket birtokolta, helyzetét erősítette a vagyonjog tekintetében.

A körülmények egymásra hatása is segíteni kénytelen Isten üdvözítő tervének továbbadását.

1Mózes 31,36–54 – Igazságos egyezség

Jákób nem tud a teve nyergébe rejtett házi bálványokról, s a nyilvános szóváltásban az ő oldalára billen a mérleg. A gazda és pásztora közötti szerződésbe, az utóbbi jogi függőségébe ad bepillantást a 38k. –, némi szónokiassággal fűszerezve. A Nuzi-ban talált agyagtáblák egyikén egy gazda vádolja pásztorát, hogy állatokat vágott le magának ahelyett, hogy óvta volna a kezére bízott nyáját. A nagyjából Ábrahám-kori Hammurabi törvénykódex fölmenti a pásztor, ha megesküdött, hogy a prédára leső vadállat támadása ellen képtelen volt bármit is tenni. A 2Móz 22,12 úgy rendelkezik, hogy a pásztor mutassa fel a fölfalt jószág maradványait (Ám 3,12).

Nagyobb volt a nappal és kisebb az éjjel nyoma veszett jószág utáni kártérítés, de Lábán – Jákób szemrehányó szavai szerint –, nem tett különbséget. Pedig ő nem háborgatta a fölfalt állatok maradványaival sem, hagyta a maga rovásán. Viselte közben a hideg és a hőség, meg az álmatlanság gyötréseit. Kivette részét a pásztor-sors mostohaságából húsz évig. Üres kézzel mehetne haza, ha nem lett volna vele az „Ábrahám Istene és Izsák Félelme”. Lehet, hogy az utóbbi a legősibb az ÓSZ-i istennevek közül. Eredetét homály fedi. Utalhat netán arra, hogy apja oldalán, a hegyre fölfelé menet, Izsákot elfogta a félelem a testi és a lelki teher súlya alatt. Jobb híján, ez is csak tétova találgatás.

Lábán, mert Isten meginti, és a két részre váló népes család nyilvánossága előtt lelepleződve, tehetetlen. Válaszában, hogy ami Jákóbnál van, az mind az övé, annyi kortörténeti igazság van, hogy létezett olyan házassági életforma is, amelyben az asszony a szülői háznál maradt (Bír 14,1-15,1). Végül ő ajánl szerződést Jákóbnak. Egyezségüket tanúsítja az oszlop és a kőrákás, határvökökként ket-tejük területe között. Családot érintő feltétele továbbá, hogy ne alázza meg leányait, melléjük véve még más feleségeket. Mindegyikük a maguk Istenét hívják ítélőbírónak, ha a szerződést megszegnék.

Isten szövetsége aláhajló kegyelem. Emberek közötti szövetségek próbája, így a házasságé is, hogy a gyengébb fél otthonosan érzi-e magát benne.

1Mózes 32 – Előkészület a találkozásra

Békésen válnak el Lábántól, s Jákóbnak máris készülnie kell az újabb erőpróbára. Mielőtt bármit is tenne, hirtelen Isten angyalai bukkannak rá az úton, mint amikor váratlanul összefutunk valakivel, s már megy is ki-kí a maga útjára. Szótlan találkozás volt, s lehet, hogy egyedül Jákób ismerte fel őket –, mint ahogy az egész útszakasz során Jákóbra irányul a figyelem. Sok az esemény, de kevés a beszéd. Annyi értelmezést megkockáztathatunk, hogy közeledve atyái földjéhez, sűrűsödnek Isten közelségének jelei.

A találkozást Ézsauval gondosan előkészítendő, népét két táborra osztja (8) – Hatásosabb védelem, hogy Isten seregei is ott táboroznak. Közte és Ézsau között tehát nem a senki földje van. Bár a biztatlanságból alig fog fel valamit a szorongató félelem miatt. Túl kicsinek és méltatlannak érzi magát mindarra a gazdagságra, amire szert tett, s most ott áll, hogy egy pillanat alatt kihullhat a kezéből. Az életük sincs biztonságban, hírét vette ugyanis, hogy bátyja már jön is elébe, s túlerőben van. Annyira mégsem bénul le, hogy leleményességét elveszítené. Részletekben küldi maga előtt a busás ajándékot, hogy mire találkoznak, bátyja szívét meglágyítsa. Üzenetében szolgának nevezi magát, Ézsaut meg urának.

Legvégül a családját is átszállítja a Jabbók-gázlón, ő pedig a túlsó parton marad éjszakára. Egy valaki azonban ráveti magát és életre-halálra menő tusakodás folyik közöttük egész éjjel. Az a valaki csak úgy bír vele, hogy megérinti (jobb? bal? vagy mindkét) csípőjének forgócsontját. A küzdelem nyomát élete végéig bicegve viselte testében. – Bocsátkozzunk találgatásokba, hogy ki is lehetett a küzdő fél? Annyi bizonyos, hogy áldást hozott, de nem adta olcsón. Jákób küzd az áldásért (vagy megtartásáért?) és meg is kapja még hajnalhasadta előtt. Új nevet is kap, úgy hívják ezután, hogy Izráel (35,10). A vele küzdő nem árulja el nevét, nem adja magát Jákób hatalmába, míg ő, a névcseré által, Isten hatalma alá vétetik, jobban, mint eddig bármikor. Győzelmét nem úszhatta meg lényé változása nélkül.

A lelki Izráel sem születhet meg másként (Gal 6,15k).

1Mózes 33 – Testvéri fogadtatás

Ézsau és emberei egész éjszaka úton lehetnek, hogy minél előbb találkozassanak. S ki hinné – Jákób a legkevesbé –, hogy Ézsauban nem maradt a haragnak egy szikrája sem. Futása, ölelése és csókja az elveszett, de megtérő kisebbik fiú apjának feltétel nélküli megbocsátására emlékeztetnek (Lk 15,20).

Ellenben szálnalmasnak tűnik Jákób újabb ügyeskedése – ment-sük, ami menthető –, ahogy elől megy (ez azért új vonás a jellemében, testével takarja övét), továbbá, ahogy szeretete hőfoka szerint rangsorolja az asszonyokat, s fiaikat. A sort zárja a két leginkább féltett: József és Ráhel. – Hétszer borul le bátyja előtt. (Így hódoltak a kis városállamocskák fejedelmei a hatalmas fáraók előtt.) Zavarunkban már-már azt kérdezzük, melyik is az Isten választotta a kettő közül? Mégis, a választott tud csak így szólni: „... amikor megláttam arcodat, mintha Isten arcát láttam volna” (10).

Ézsau vonzóan nagylelkű, testvéri és emberséges. Nyoma sincs kapzsiságnak. Magunkat szégyellve, becsüljük meg, ha valahol ilyen fogadtatásban van részünk. Jákób előreküldött ajándéka új értelmet kap. Ezúttal áldásnak nevezi azt (11). Már nem az engesztelés a fő mozgató erő, hanem a jóvátétel szándéka. Ami pedig a Jákób lelkében végbement, az a magasabb rendű fölismerés a találkozás-kor, összefüggésben van az előző éjszaka küzdelmével: „... láttam az Istent színről-színre, mégis életben maradtam” (32,31). Az akkori élmény, s most a tárt karokkal elébe futó Ézsau első, döbrent megpillantása szinte egy fókuszba egyesül és ráismeréssé válik: a két arc hasonlít, e mostani emlékeztet az előbbire. – Van úgy, hogy Isten küld valakit a maga képében, lehet nem vonzó, talán egy beteg, s benne mégis az Ő arca tekint reánk kér(d)ően. Ekként fogadták a (szem)beteg Pál apostolt is a Galácia-beliek. Nem vetették meg, nem utálkoztak, hanem „úgy fogadtatok, mint Isten angyalát, mint Krisztus Jézust” (Gal 4,14).

Jákób nem fogadta el a felajánlott kíséretet, s halad a maga üteme szerint. Érvei elfogadhatók, ha Ézsau nem akadékoskodott, mi miért tegyük?

1Mózes 34 – Veszélyes félmegoldás

A most olvasottak élesen világítanak rá társadalmi viszonyokra, gyakori villongásokra a letelepült városlakók (zárt települések, s ne gondoljunk valami nagy városra) és a legelőváltás, alkalomadtán földművelés, életformájában élő félnomád törzsek között (már a szarvasmarhatartást is ismerték: 32,16).

Megismerhető továbbá, milyen veszélyekkel járt, ha valaki csupán kíváncsiságból, rövid időre is, kilépett a törzsközösség szoros rendjéből. Dina csupán szét akart nézni és kapcsolatot keresett a környék leányaival. Sikem szabad prédának tekinti. Később azonban apjával együtt elmennek a végsőkéig, hogy a házasság szabályszerű medrébe tereljék kettejük dolgát, mivel Sikem megszerette a leányt. A rendezés szándéka dacára, vállalkozásuk Dina édestestvéreit: Simeont és Lévit vérbosszúra ingerli. A többiek pedig a városka kifosztásában vesznek részt.

Jákób, fejét fogva sopánkodik, hogy „búzlóvé”, illedelmesebben: undort keltővé tették őt fiai az ország lakói előtt. S mert amazok többen, övéi pedig kisebbségben vannak, életveszedelembe sodorták az egész családot.

Már a végkifejlet előtt kölcsönösen csapdát állítanak egymásnak az ütköző felek. A jákóbfiaké az agyafúrtabb, mert a körülmetélkedés seblázában, mely a harmadik napon a legsúlyosabb (25), a város férfiai végképp tehetetlenek. Ekkor csapnak le rájuk a támadók. A másik csapda inkább csak számítás arra, hogy, ha kölcsönösen összeházasodnak, többségük folytán, idővel majd a zsebükbe vándorol a Jákób család vagyona (23).

Az így kikerekedő kép érthetővé tette az ellentmondásos helyzetet, de hol van itt az építő, az előrevivő igei szándék? A 21.v. mutatja, hogy az eset időben később történhetett, hiszen milyen leányokra számíthattak a sikemiek Jákób családjában? Azért került ide ez a láncszem, hogy intő jellé váljék az olvasóknak és hallgatóknak: Jákóbnak egészen Bételig kellett volna mindjárt elmennie, a családjában rejtegetett bálványocskáktól mentesen.

Félút, félmunka, fércmunka, rendezetlenség a szövetség Urával, Istennel visz többféle családi, társadalmi válságba és sodor csődbe.

1Mózes 35 – Az utolsó útszakasz

Isten emlékezteti Jákóbot hajdani fogadalmára, amit Bételben tett. Most zsákutcába jutottak. Kivezető út számukra, ha oda elmennek. Az egész háznép felkészül, mint akik zarándoklatra mennek. A holmik között rejtegetett istenszobrocskákat, gonosz erők távoltartására viselt ékszereiket, elássák. Vélhetően, később is volt ilyen fölmenetel Bételbe, amikor – a fejlettebb Jahve-hit ellenére, vagy éppen azért –, újfent le kellett számolniuk a babonás hit amulettjeivel (Józs 24,14.23). Magukat megtisztítva (önmegtartóztatással együtt), ruhát váltanak. Isten pedig valamilyen rettentéssel tartja féken a kánaáni lakosságot és nem indulnak utánuk, hogy üldözzék őket.

Megérkezve, Jákób oltárt épít Istennek, s a helyet, a név egyetlen előfordulásaként, Él-Bételnek nevezi el, Bétel Isten, vagy Bétel Istene jelentéssel. Látható ebből, hogy csak fokozatos volt az átmenet az egy-egy helyhez kötött Istenségtől – ha helyenként ugyanazt az Istenséget értették is rajta –, a mindenség Urába vetett hitig. – Ugyanott hal meg Rebeka dajkája. Az említésből látható, hogy olyasmik is történtek közben, aminek nincs írásos nyoma. Hogyan került Izsák környezetéből ide? – S Rebeka haláláról is csupán egy kurta híradás beszél (49,31).

Válságos előzmények után jutnak el tehát ama helyig, ahol Isten is tudni akarta őket. Jelét adja jótetszésének. Megújítja ígéretét Jákób és utódai számára. A 9k. „szaporodjál” inkább már csak a születendő unokákra alkalmazható. Ámbár még egy unokaszámba menő fiúnak, Benjáminnak meg kell születnie. Akkor lesz teljes a fiak 12-es létszáma. Haláltusájában, anyja „fájdalmam fiá”-nak nevezi, amit Jákób hamarosan „jobbkez -”, vagy „szerencse fiá”-ra változtat. A név jelentése akkor ugyanis jobban kifejezte, vagy meghatározta a név viselőjének tulajdonságait, vagy életútját. Ráhel ezzel betöltötte küldetését. Még apjához, Izsákhöz is eljut Jákób, s Ézsauval közösen temetik el őt Mamréban, az ősök mellé.

Miként is ért mindenki céljához? Úgy, hogy megtisztították magukat. Szükségtelemné váltak a cselek, mert Isten vállalta és védelmezte az önmagát felkészítő népet.

1Mózes 36 – Nemzetségfők és királyok

Az edomiakkal foglalkozó lista a helyén van itt –, mondja egy magyarázó, mivel apjuk halála után a testvérek elváltak egymástól. A 6k. is szól erről. Ézsau ezúttal is nagylelkű, öccsének több teret ad azzal, hogy a Jordánon túl délre húzódik el, a Széír hegye felé és ott telepszik le, aholis népe a hóriakkal házasodik össze (20-30). A hóriak már a 2. évezredben megjelentek a Folyamközben, aztán délre is áttértek csoportjaik. A korabeli egyiptomi szövegek egyszerűen ezen a néven említik Szíria-Palesztina lakosságát.

A fejezetben hat névlista követi egymást. Tartalmuk olykor párhuzamos egymással. A szakemberek rendre megállnak ama kérdésnél, hogy az Ézsau feleségeire utaló adatok másként alakulnak, mint a 26,34 és a 28,8. A válasz erre ismét a száj-, és az írott hagyomány részletekbe menő, hűséges megőrzésében keresendő, tekintettel ama megbecsülésre is, ahogy Ézsau fogadta Jákóbot. Az edómiaknak, későbbi, kiábrándító magatartásuk ellenére (4Móz 20,14k. Ám 1,11), mint testvérnek, megadták a lehetőséget, hogy az Úr gyülekezetéhez tartozzanak (5Móz 23,8k).

Szükségtelen hozzáfognunk a névlisták boncolgatásához. Hejlyette néhány idevágó megjegyzést közlünk róluk. Edómnak előbb voltak királyaik, mint Izráelnek (31). Következtetésül: Első királyaik esetében Izráel az edómi mintára is tekintett, jóllehet Edómban választották a királyokat, de az izráéli döntések is hajaznak e mintára, s közben az Úr választása tör utat magának. E kettő szövéde olyan, mint a fonott kalács. – Edóm fejlettebb államszervezetben élt, városokkal, nemzetséggfőkkel (köztük két nő: 12.14. ill. 40k. Timná és Oholibámá?). Ókori méretekben is mennyi nagyság, hatalom és méltóság.

Izráelben a patriarchákat sem nevezték nemzetséggfőknek. A királyság is vontatottan honosodott meg. Mégis ők voltak az Isten népe, s nélkülük Edómból még hírmondó sem maradt volna meg!

Népek süllyedtek feledésbe a történelem során, de Isten népe él!

1Mózes 37 – Ha Isten kézbe vesz

Apai dédelgetéstől a rabszolgaságig visz József útja a fejezet során. Meleg fészekből ekkorát esni, hogy mégse üsse meg magát, csodával határos. Védőbeszédében István vértanú így summázza a történeteket, kezünkbe adva a kulcsot, hogy az események nyitját meglessük: „Az ősatyák féltékenykedtek Józsefekre és eladták Egyiptomba, de az Isten vele volt” (ApCsel 7,9).

A hit látásával szemlélve, voltaképpen az történik, hogy – mialatt sorsa kicsúszik az apai kézről –, egyre inkább az Isten kezébe kerül avégre, hogy szándékainak megfelelő munkatársává válhasson a jövőre. Az isteni közbeavatkozás első mozzanatai az álmok voltak. Próféta erő van bennük, s nem kell találgatnia senkinek sem a családban, hogy mi az értelmük. Hiúsága és vágyai kivételéseként magyarázzák –, ennyit tehetnek. A gyűlölet egyre sűrűbbé válik körülötte. József gyanútlanul viselkedik, amikor ezt is, azt is elmond.

A gyűlölködőknek végre kapóra jön a megfelelő alkalom, ezt két bátyja csak enyhíteni tudja, megakadályozni nem. Testvérei megragadják ott a vízgyűjtő ciszternánál, letépi róla a díszes, hosszú ruhát, őt pedig a kiszáradt kútba dobják. Csak a 42,21-ből tudjuk meg, hogy könyörgött nekik kíméletért, mindhiába. Az ige elő-előtűnő szándéka, hogy enyhítse, mentesse a testvéreket, mintha a midjániak adták volna el az izmaeliaknak (akik pedig rokonok volnának, hiszen ők is Ábrahám leszármazottai). Végül mégis a midjániak adják el Egyiptomban Potifárnak. Bárhogyan is történt, kétségtelen, hogy testvérei dobták a kútba, s hogy eladták, arról az a megválaszolatlan kérdés árulkodik, honnan tudják, hogy 20 ezüst volt a pontos vételár? Ők vérezik be szétszaggatott ruháját és viszik, hogy apjuknak bemutassák. Megtesznek minden lehetőt József gyermekkori álmának kijelentés-szerű hatalma ellen. „Majd meglátjuk, mi lesz az álmaiból”, mondogatják csúfondárosan (20). Végső soron Isten ellen lázadoznak. Vajon ki lesz az erősebb, ők az „Isten ellen harcolók” (ApCsel 23,9! Fel kell venni ezt a kézirat támogatta többletet a bibliafordítás szövegébe!), vagy Isten?

1Mózes 38 – Erő az erőtlenségben

Korunktól, felfogásunktól elütő vallási szokásokat kell első rendben áttekintenünk. A sógorházasság azt jelentette, hogy, ha a férj gyermektelenül halt meg, testvérének kellett elvennie az özvegyet. Ha gyermek született így tőle, az elhunyt utódjának számított, „hogy ne töröltessék ki annak neve Izráelből” (5Móz 25,5k).

Izráelen kívüli vallásos szokás volt továbbá, hogy férjes asszonyoknak kellett olyan fogadalmat tenniük istenüknek – Herodotosz szerint például Babilonban –, hogy életükben legalább egyszer egy arramenő idegennek „odaszentelik” magukat. A 21k. háromszor ismétlődő elnevezésében is nyoma van ennek az odaszenteltségnek. Ne feledjük, hogy Támár kánaáni volt, tehát saját vallásos lelkiismerete szerint cselekedett. Nem csupán saját jogaiért küzd, amit Júda végképp semmibe venne, hanem – akaratlanul bár –, azért is, hogy meg ne szakadjon Júda törzsének folytonossága, mert most jutott a legnagyobb veszélybe az az üdvtörténeti láncolat, ami aztán Dávidon és Salamonon át fut tova. Egy asszony, erőtlensége eszközeivel hidalja át a hirtelen támadt szakadékokat és megmenti a jövő számára, ami már veszni látszott.

Életét is kockáztatja. A tűzhalál szoros közelségében mutatja fel a zálogokat. Mire Júda, legyőzve, kénytelen kimondani: „Igaza van velem szemben” (26). Támár céltudatosságára és emelkedettségére jellemző, hogy nem az elmaradt gödölye miatt pöröl –, meglehet, szüksége volna rá –, hanem gyermeke(i) jogi elismerését tartja szem előtt, s mit sem törődik azzal, hogy nem lesz felesége Júdának, aki éppen olyasmiket tesz, vagy szándékozik tenni, amik kereszteznék, megghiúsítanák azt, hogy Isten váltságterve éppen ezen a nyomon folytatódjék. Visszatartja harmadik fiát, majd pedig máglyára küldené az asszonyt –, később kiderül, hogy két magzatával együtt. Vétkesként a bírói székbe ül (igen ősi elem, hogy a családfő egyben ítélőbíró is), de hamar a vádlottak padjára kerül.

Különös ironia, de egyedül Támár érdeme, hogy négyőjüket ott találjuk Jézus nemzetség-táblázatában (Mt 1,3).

1Mózes 39 – Igaz érdekek védelmezője

Nem mindennapos kísértésnek volt József kitéve, s tévedünk, azt gondolván, hogy könnyű volt elhárítania az asszony meg-megújuló követelőzését. Az önmaga ellen vívott küzdelem is hat abban, hogy vonakodott. Távolból felrémlik az Édenkert-beli megkísértés, aholis csak egy fáról volt tilos ennie az embernek. Ura bizalma Józsefet is felügyelővé tette egész házában (esetleg a konyha dolgai nem tartoztak a „héber” rabszolga illetékességébe, kizáró vallásos étkezési szabályok miatt, 6.vers), de asszonyától kifejezetten eltiltotta.

Mégsem a tilalom fogta vissza elsőrenden, inkább az a belső töltés, minél fogva helyzetének minden változásában másként viselkedik, mint ahogy az ember cselekedni szokott. Bár rabszolga, de rövidesen kiderül, hogy szolgálkúség nélkül. Bármit rá lehet bízni. Ez a helyzet a börtönben is. Élete a mélypontról is fölfelé lendül. Oka mégsem a jellemében van csupán, mert ötvözet az, aminek szilárdságát az Úr áldása adta. Vádakkal és félremagyarázott bizonyítékokkal méltánytalanul sújtva is „az Úr Józseffel volt” (21). E mondattal jutottunk el a József-történetek vezérlő gondolatáig.

Legkivált az a nap (11) vált a válság forrponyjává, midőn minden úgy alakult az asszony megítélése szerint, hogy eljött a kedvező alkalom. Senki sincs jelen a háznépből, s most megragadja Józsefet a ruhájánál fogva. Aki azonban kiszakítja magát az asszony kezei közül, s ruháját hátrahagyva kifut a házból, jószerivel mezítelenül.

Könyvünknek ez a novellaszerű, utolsó nagyobb egysége bőven használ fel lélektani hatásokat. Ezúttal is nyomon követhető, miként változik a megghiúsult kívánság és kísérlet egy csapásra gyűlöletté, s hogyan varrja az asszony a nála maradt terhelőnek állított bizonyítékot a háznép, majd pedig a férje előtt, mindenestől a József nyakába. József pedig mártírja lesz hűségének, s mégsem viselkedik akként, ahogy mi a mártírokat elképzeljük. Zokszó nélkül fogadja az újabb próbát, s ottléte a tömlöcben is áldást hoz.

Önkéntelenül is az Úr imádsága jut eszünkbe: „és ne vígy minket kísértésbe, de szabadíts meg a gonosztól” (Mt 6,13).

1Mózes 40 – Lelkigondozás

A helyzet a börtönben vontatottan érlelődik, s fordul kedvezőbbre. József ugyanis most kettős alávetettségben leledzik: fogoly, s fogoly főemberek csicskása. Hosszabb idő telik el így (40), de Józsefnek is fel kell nőnie rá, hogy a két főember lelkigondozója lehessen, ne gondoljuk, hogy egycsapásra alkalmas lett rá. Akkor érett meg a feladatra, amikor észrevette a reá bízottak nyugtalanságát. Oka nem csupán sorsuk kilátástalanságában keresendő, Isten lépett közelebb hozzájuk, rájuk terhelődött éjjeli álmuk, mert megsejtették, hogy valami történni fog velük. József is ekkorra kész, hogy segítségükre legyen, s van mersze, hogy rákérdezzen, mi bajuk. Túljutott azon, hogy saját sorsán tipródjék, bár megmarad továbbra is küzdő embernek, hiszen beszélgetésükben maga is kéri a majd szabaduló főpohárnok segítségét (14k). Aki ugyan szabadulása után megfeledekezik Józsefről, Isten viszont nem, s ez igazán a döntő. A pohárnok feledékenységébe inti a mindenkori lelkigondozót, hogy ne várjon jutalomra. Közvetve, szánalmat se óhajtsunk kelteni magunk iránt, de bízzunk Isten szabadításában, s ha aztán teszünk is valamit érte, az csak arról legyen jel, hogy nem a végzet marka szorításának adjuk át magunkat tehetetlenül, de tudatosan tesszük le életünket Isten kezébe.

Balgaság lenne magunkat kellelni. József Istenre irányítja rabtársai figyelmét: „Istennél van a megfejtés. Beszéljétek csak el nekem!” A neki adott kegyelmi ajándék szerint szolgál nekik és a karizmát bölcsen használja. Ez esetben elkerülhetetlen a kertelés nélküli beszéd, mert három napja van még a sütőmesternek is, hogy őszinte legyen önmagához, hiszen mindketten ténylegesen vétkeztek valamiben (1). Ne mérje tehát sorsát a máséhoz. Életünk, sorsunk személyünkre szabott. Isten nem dolgozik kaptafával és nem is sorozatgyártó. Sorsunk lehet különböző, de Isten senkivel sem igazságtalan.

Az álmokról szólván, a József történetek első felében találhatóak, Isten rendkívüli eszközöként. Aztán megszűnnek, az érthető szónak adnak utat, mert tetszett az Istennek, hogy ige által szólítson meg, érthető beszéddel (1Kor 1,21).

1Mózes 41,1–36 – Időben adott kijelentés

Az egyiptomi, úgymond: álomfejtő szakemberek csődöt mondanak a tudományukkal, mert kibogozhatatlan a fáraó kétszeri, azonos vonásokkal rajzolt álma. Nincs pedig bennük kuszaság, menetük áttekinthető, bár, tagadhatatlanul álomszerű a hét, jól táplált tehén, meg a hét telt kalász. Még a fáraó következtetései is életrevalóbbak az udvari kosztosoknál. Bizonyosan napközben is foglalkoztatta az álma. Elbeszélve Józsefnek, hogy mit látott, jó irányba tesz maga is néhány lépést: „... nem lehetett észrevenni, hogy a gyomrukba kerültek, mert külsejük ugyanolyan rút volt, mint azelőtt” (21).

József, ha lehet, még határozottabban hárítja el magától a feltételezést, hogy neki volna képessége a megfejtésre, vagy, hogy ez lenne a foglalkozása. „Tőlem egészen tekintsenek el” – lehetne visszaadnunk szó szerint József választát. Isten adhatja meg a magyarázatot arra nézve, „ami a fáraó békeességére van” (16). Mert valami jót készített elő számukra, s nyomatékul két azonos jellegű álmommal időben adta a tettekre készítető indítást, de sürget is az álmok által. – A hozzáértők bár tanácstalanok voltak, s a fáraó lelke háborog, mégis szétárad a fejezeten valami derűlátás, hogy a jövő az ország számára minden kétségen kívül szerencsésen fog alakulni.

A közvetlen előzményekre vetve egy pillantást: A börtönben két év telt el még, hogy József ott vesztegelt mintegy „lyuk”-ban felejtve (40,14), akár egy sírban. Ám Isten most közbeavatkozik, s az események mozgásba lendülnek. A fáraó álmai közbeszéd az udvarban, s a főpohárnoknak eszébe vágódik múltbeli hasonló élménye a börtönben, meg az a fogoly. Akkori vétkére emlékezik, vagy feledékenységé miatt vádolja magát most nyilvánosan? Rádöbben, hogy álomfejtő társáról bizony megfeledkezett (9). Így adatik meg Józsefnek, hogy feltárhatja a fáraó előtt, amit Isten tudtul adott. A hetes szám hét évet jelent, előbb a bő termést hozók, utána meg az ínségesek következnek. – Alig észrevehető, ahogy a kijelentés magyarázata átfordul előrelátó tanács közlésébe, miként hidalhatók át az ínséges esztendőik.

A hit és a hétköznapokra is kiható tettekészség együtt képes elhárítani a tétlen csüggedést. S mert Isten mindig időben szól ígében, ránevel, hogy tetteinkben nagyobb teret adjunk a megelőzésnek. Hol van ma ez a bölcsesség, s hol e bölcsesség forrása, s hogy ne szégyelljük ráutaltságunkat?

1Mózes 41,37–57 – Eredményes előrelátás

Ilyen csak a mesében van – mondhatnánk, hogy valaki szellemi fegyverekkel, világos okfejtéssel mindenkit lebilincsel, kivétel nélkül. Meg az is, hogy éppen ő lesz az a király után második, aki az általa javasolt megelőző intézkedéseket, a fölös gabona tárolását, a ráruházott kivételes megbízatás alapján, sikeresen végre is hajtja.

Lévén Egyiptom jellegzetesen hivatalnok állam, úgy előre jutni, hogy ne akadjon senki, aki a kákán is keresné a csomót, nagyobb csoda volt, mint az álom maga. S mégsem vonhatjuk kétségbe, hogy adódott egy olyan történelmi pillanat, mely József intézkedéseinek szabad utat készített. Sajnos a Szentírás hallgat arról, hogy az a fáraó ki lehetett, milyen nevet viselt. Ennél fontosabb, hogy felfigyeljünk a történelem mozdulásaira. Elegendő volt egyetlen megrázkódtatás a birodalomban és az alkalmatlanok félresöpördtek az útból. Esetleg hallgatásra kényszerültek, s a kor feldobta, vajúadásában megszűlte, ne szégyelljünk mélyebbre ásni: Isten előhívta a kihívásnak megfelelő embert, az Ő emberét, aki a tornyosuló feladatok között helyt tudott állni. Szerencsésen alakul a történelem, ha ez a folyamat eléri célját, de elmarad a kor támasztotta igényektől, ha a születendő jó elhal. Ám ha fel-, és elismerjük, hogy a történelem Ura a magát ígéjében kijelentő Isten, Ő mindenféle halálból, kútba esett lehetőségek után is, meg elsíratott reménységek temetése gyászából is képes részesíteni az embert föltámadásban. Józsefet már másodszor vonta elő kilátástalan helyzetéből. Számára nincs reménytelen eset. Van-e hitünk hozzá, van-e hitünk a feltámadott Krisztusban?

József élete is föllendül a bőség hét éve alatt. A nagyvezér tiszte az övé. Az ige meglepő nyitottsággal tárgyal személyét érintő dolgokat. Házasságát az Ón (Heliopolis) papjának leányával, meg neve megváltoztatását. Két gyermekük születik. Közben bejárja Egyiptomot, felméri az országot, a gazdaság helyzetét. Nyomában eredményesek az intézkedések. A bőséges esztendő erősíti igazát és tisztét, s a szűk esztendő nem érik váratlanul az országot. S mert József tud bővölködni és szűkölködni is (Fil 4,12k), sokak megmentője lesz –, túl Egyiptom határain is.

1Mózes 42 – Több esély az életre

Nem dönthető el teljes bizonyossággal, hogy végül is mi indította Józsefet az enyhített feltételekre, amit testvéreire szab. A következők igazolják, hogy harmadnapra helyesen döntött. Először azt szabta meg, hogy közülük egy mehet haza legkisebb testvérükért, Benjáminért, a többi pedig marad (16). Mégis változtat és enyhít feltételein, kilenc mehet, s csak egy marad. Egyetlen rövidke mondat fedí fel csupán a lelkét mozgató indulatokat: „Hiszen én is félem az Istent.” Ezért döntött, felelős államférfiként is úgy, hogy egyre nagyobb teret ad testvérei és az otthoniak életben maradásának. Kilenccen ugyanis nagyobb mennyiségben vihettek gabonát az éhezõ családoknak.

Ínséges esztendőekben az ország keleti, s egyben a legsebezhetőbb határán, valahol ott, ahol most a Szuezi csatorna van –, az éhezõ nomád és félnomád törzsek, nagy tömegben áramlottak Egyiptom felé, mert ott a termés elsőrenden a Nílus szabályszerűen vissza-visszatérő kiöntéseitől, s nem az időjárástól függött.

József végül is nem tudhatta, hogy az eltelt időszakban kik, mik lettek a testvérei. Hogy kik voltak, a bőrén tapasztalhatta. Kétségtelen mégis, hogy megmaradásukat segítette elő, akik annak előtte az életére törtek. Ha vállalják a megszabott feltételeket, nem fognak meghalni (18k). A szigorú kegyelem megnyilatkozása egyszeriben fölébreszti testvéreiben a lelkiismeretet, s maguk között, gyanútlanul, jelenné válik a múlt, mintha tegnap történt volna. Most szerzünk tudomást róla, hogy József könyörgött nekik, amikor megragadták, de süket fülekre talált a kérés. Mintha az akkori kérlelés, meg a Rúbené is akkor, csak most hatolt volna a szívükbe. József hallja és érti beszélgetésüket, elfordul és sír.

Elbocsátva a hazaindulókat, még tetéződik a titokzatos kegyelem, mert a vételár, amit hoztak, lám, ott van a bekötözött zsákokban. Szorongás vesz erőt odahaza mindenkin, s a jel, egyelőre, hogy a pénzt hiánytalanul visszakapták, szinte semmit sem nyom a latba. Hiszen tudván tudják, hogy újabb két testvért fenyeget veszély (36). Közben pedig József szíve kétségtelenül meglágyult testvérei iránt. A látszat és a valóság között feszül a húr, de nem pattan el.

1Mózes 43 – Jobb adni, mint venni

József bizonyosan számított rá, hogy az ínséges esztendőök elhúzódnak, amint Isten tudtul is adta. Biztosra vehette, hogy a szűkség újból elébe hozza majd a testvéreit. Nem tévedett, itt vannak megint. Előbb azonban meg kellett küzdeniük apjuk jogos aggályaival és szemrehányásaival: miért árulták el, hogy van még egy testvérük? Mit tehettek egyebet, amikor „az az ember” oly sürgősen érdeklődött családi körülményeik iránt? – Felszerelik magukat ajándékokkal. Önmagukban nem nagy értékek, de József számára a szülőföld híradásai. A múltkorival együtt újabb pénzmennyiséget is visznek magukkal (talán ezüstrudak lehettek).

Már a ház bejáratánál kezdik tisztázni a vélt félreértést: jelentik a háznagynak, hogy magukkal hozták az akkor, rejtélyes módon zsákba visszatett pénzt is. A kapott válaszban tör át félelmeiken először a biztató reménynek egy fénynyalábja. Isten cselekedett akkor, midőn „azt a kincset” a zsákjaikba juttatta (22k). A nyomasztó gond felhői mintha távolodnának, még nem tűnnek el a fejezet során, de mind erőteljesebben bontakozik ki az, ami a testvérek részéről kényszerűségből indult: a kölcsönös megajándékozás.

A porlepte, félszeg pásztor emberek megmoshatják fáradt lábait, az öszvérek is békésen abrakolnak. Aztán, némileg feloldódva veszik elő és álogatják fel ajándékaikat. Meglepetten veszik tudomásul, hogy ott fognak ebédelni, s várják a ház urát. A találkozás nagy érzelmi hullámvázzá vált ki Józsefből. Hírét veszi, hogy apja él. A férfiak között felfedezi Benjámint, az édestestvért, akit „fiam”-nak nevez, anélkül, hogy a kérdésre megvárná a választ(29).

Az irodalomra érzékeny, ha olvassa a 30k. részecskét, egyik ámulatból a másikba eshet, tapasztalva a lélektani finomságot, az ábrázolás tömör, s mégis beszédes mesterművét.

Tekinthető próbának is, vajon el tudják-e szenvedni most a testvérek a kivételezést, az ötszörös részt, amivel a legifjabbat, Benjámint elhalmozzák. A kölcsönös feloldódásban, kis híja, hogy minden kiderüljön. Várni kell még rá, mert nem jött még el az ideje.

1Mózes 44 – Gyökeres változás

Tagadhatatlan, hogy József próbára teszi testvéreit: vajon a rég-voltakhoz hasonló helyzetben most miként cselekesznek. Tudja, az élet nem ismétli önmagát, ezért, háznagyával teljes egyetértésben, úgy alakítja az eseményeket, hogy a szív titkai napvilágra jöjjenek. Emberileg rossz tréfának tűnhet, mégis igen hasznos eredménnyel jár, nagyobb, mint amire maga is gondolt. Ezért Isten eszköze ő. A testvérek pedig teljes mértékben kiállják a próbát. Hiszen, Benjámin állítólagos vétke, a lopása kiderülve, hagyhatná őt a háznagy, illetőleg József rabszolgájaként, s mehetnének vissza apjukhoz, immár valós indokkal igazolva magukat és Benjámin elvesztését.

Mégsem ez következik be, jöllehet előbb már kimondták a halálos ítéletet arra, akinél az ominózus pohár előkerül. Menekülést is megkísérelhetnének, mert, mintha a háznagy egymaga eredt volna a nyomukba. Ilyesmi azonban távol áll tőlük. Nem esnek Benjáminnak sem, hogy haragjukban megtépjk. Saját ruháikat tépik meg (s nem mint egykor a Józsefét, 37,23), és megrendülten indulnak vissza valamennyien, együtt vállalva a következményeket.

Tekintetbe véve, hogy a József története – mint mondtuk –, meglepő szabadsággal beszél róla úgy, mint aki vallásában is szinte egyiptomivá lett, az írandó most egyértelműen javára, hogy nem óhajtja olyannak mutatni magát, mint aki istenként irányít. Tűnjék ő inkább varázslónak (15), minthogy Isten helyén tetszelegjen az emberek csodálatára. A hatás mégis túlhaladja minden várakozását. Előáll Júda (ő kerül egyre jobban előtérbe testvérei közül), és nem is az állítólagos mostanira, de arra a régi, valóban elkövetett bűnre tekintette mondja el bűnvallásukat: „Isten hozta napvilágra szolgálid bűnét” (16). Kész vállalni a rabszolgasorsot vétkes öccse helyett.

A büntetés vállalása másokért előre küldött hírnöke a Júda törzséből származó Messiásnak. Ha nem óhajtunk ily messzire menni, elég felismernünk, hogy ebben a bűnvallásban, ahogy benne ők egységesek, egy nép, az Isten ŐSZ-i népe született meg az ősatyák nemzedékében. – Közös bűnbánatból támad egy nép számára új élet!

1Mózes 45 – Nagy szabadítás

Mostani igényeknek, majd pedig, egyre messzebb gyűrűző körökkel, a József történeteknek, aztán a Mózes öt könyvének és az ŐSZ-nek, továbbá az egész Szentírás tanúságtétele szerint, a Krisztus Jézusban elvégzett, s majd az Isten országában kiteljesedő váltságműnek is a főnti cím a központi gondolata. Isten szabadítása nem ismerhető meg és összefüggéseivel együtt át sem tekinthető a szabadító megismerése nélkül. Amikor József sírva-kiáltva így szól: „Én vagyok József” (3k), akit Egyiptomba eladtatok, mégse bánkódjatok, mert Isten küldött el engem előttetek, hogy számotokra is életlehetőséget és megmaradást készítsen, akkor az „Én vagyok” tömondatában belecsendül az, amit Isten mond majd önmagáról, küldve Mózeszt, hogy legyen népének szabadítója: „A Vagyok küldött engem hozzatok” (2Móz 3,14). A János evangéliuma szerint, Jézus is szólt, önmagát kijelentő hatalommal ilyen formulával: Én vagyok az... az élet kenyere... a feltámadás és az élet... az igazi szőlőtő stb. A megrettent tanítványok félelmét ekként oldotta fel: „Bízzatok, én vagyok, ne féljetek!” (Mt 14,27). Szabadításának oly módon válok részesévé, hogy ráismerek a Szabadítóra Őbenne, bűnbánatban mindazért, amikben ellene vétkeztem akkor is, ha embertársaim ellen vétkeztem.

Szerves része e döntő fordultnak – gyökerei az előző fejezetig nyúlnak –, az, hogy József, a fáraó házáig elhallatszó sírásban elemi erővel rendíti meg és dönti le a válaszfalakat, ami eddig tőlük elválasztotta őt. Nincs többé a fáraó képében eljáró, hatalmas úr és a senki-fia pásztor, akiket – foglalkozásuk miatt –, Egyiptomban (is) tisztátalannak tartottak, csak testvérek vannak. Midőn a fáraó felkínálja nekik a letelepülés lehetőségét, még Egyiptom és a nyájaikkal kóborló, lenézett héberek között is kiegyenlítődnek a különbségek.

E csodálatos eseménysornak azonban volt egy szükséges előfeltétele: a bocsánat, ahogyan József magához ölelte testvéreit, felismerve Isten tervét. Ekként lett teljessé a megszületett Isten népének a száma. A Gal 3,28 szerint: „nincs sem szolga, sem szabad...”, mert ti mindnyájan egyek vagytok... Ha pedig Krisztuséi vagytok, Ábrahám utódai vagytok és ígéret szerint örökösök.”

Jézus Krisztus személyes ismerete híján bármely történelmi szabadítás torzító, rávetül a tévedések, félmegoldások, a töredékesség árnyéka, hiszen még a hit dolgai is csak részlegesek, a teljességhez mérten (1Kor 13,9k).

1Mózes 46 – Jelenidő, a múlt és jövő tükrében

Megújult reménységgel készül Jákób a találkozásra. Fia, akit mind ez ideig halottnak hitt, íme él! A csoda még egy öregembernek is szárnyakat adna. Miért időzik akkor Beérsebában? Apjának, Izsáknak a küzdelmei e kultushelyhez kötődnek (26,23k.33). Illő, hogy áldozatot mutasson be Istennek. Mégis, mintha még valami többre várna, félelem is van benne (3). Okokat keresve, csak találghatunk. Talán indíttatásra vár, mert Isten még nem szólt. – Elődei kaptak volt olyan intéseket, melyek most körültekintővé teszik. Ábrahám életében vargabetű volt egyiptomi útja. Izsákot pedig vissza is fogta Isten, hogy ne menjen oda (26,2). Mi hát a teendő? Megnyílt lehetőségek még nem jelentenek szabad utat, ha Isten hallgat. Óvatosságra intő tapasztalatok ellenére Istennek lehet új irányú parancsa. Nem is hagyja Jákóbot sokáig tanács nélkül. Feloldja félelmét, s nemcsak küldi, de ígéri is, hogy vele megy Egyiptomba. Immár bátran indulhat!

Isten népének nem a körülmények alkalmas, vagy kedvezőtlen fordulatai, nem a szív óhajta, sem emberek kedves hívása a legfőbb mozgató ereje –, legyen az akár a szeretett hozzátartozóé. Isten kijelentését semmi meg nem előzheti. Csak olyan útnak van értelme, ahová Ő velünk jön. Nem csalogathatjuk Őt akárhová, ellenben Ő hordoz, ha akarata szerinti cél felé indulunk. Olykor meghökkenítő közlései is vannak, most például arról beszél Jákóbnak, hogy József fogja majd le a szemét – idegenben (4). Miként fogja akkor hazahozni őt? Erről nem esik szó. – A nagycsalád oly mértékben érezte egynek magát halottaival, hogy ez a tény még késleltette is a feltámadás hitének kifejlődését.

Az ÚSZ népét viszont éppen a feltámadás bizonyossága erősíti meg arra nézve, hogy élő organizmus vagyunk a Krisztusban, mely az elmúltakat is magába foglalja. Mégse tekintsünk magunkra olyképpen, mint akiknek értékesebb része – reménység alatt bár –, de már porrá lett. Midőn a múlt és a jelen megöleli egymást (30), József személyében a jelen és a jövő mégiscsak ígéretesebb.

Jövevény voltunk felold bennünket a múlt tétlen csodálatától. Az egyház története sokra tanít, de van-e reménységünk a történelmen belüli keresztyén jövőendő felől (Jn 1,50. 14,12).

1Mózes 47 – Mentő intézkedések

A fejezet első harmadából, mely folytatása az előzőnek –, szembeötlő József elővigyázata, hogy családja megőrizze jövevény életformáját. Isten a tudója, miért, de az üdvösségtörténet kezdő szakaszában az állattartó, félnomád életmód volt az igazán alkalmas arra, hogy biztosítsa Isten népének a szükséges lelki és anyagi feltételeket. Jövőbe is mutató erővel ábrázolta ki továbbá, hogy idegenek és vándorok (vagyunk) a földön (Zsid 11,13). És mégsem zárta ki eleve annak lehetőségét, hogy alkalmasságuk szerint megbízást kapjanak az ország társadalmi és gazdasági életében, ha az életmentés (6).

Életmódjuk küzdelmességéről őszintén beszél az öreg Jákób a fáraó előtt, aki kora után érdeklődik. Egy napszitta öregembert lát ugyanis maga előtt. A magas korú iránti tisztelet keveredik szavaiban némi leereszkedéssel. Fel sem fogta tán, hogy annak a vénembernek az áldásmondása sokkal szükségesebb az ő számára, mint a kihallgatás lehetősége, amit ő kegyeskedett megadni neki.

Az éhínség okozta gazdasági válság kivédésére József határozott intézkedéseket tesz. Három fokozatban: előbb a pénz, majd jószágok, s végül az ország népe is a fáraó tulajdonába kerül. A 20%-os haszonbér (26) nem is magas, jóval magasabbak is voltak akkor, fel 60%-ig. Mégsem szabad eme fejleményeket mai mércével mérnünk. A kor támasztotta követelmények változók. A szándék és az eredmény alapján lehet csak felmérnünk, hogy a döntések elérték-e céljukat.

A súlyosbodó életfeltételek közepette, bizonnyal, nem volt jó az ország közérzete, de nem veszítették el bizalmukat Józsefben. A végén pedig kimondják, hogy célirányos volt, amit tett: „Te mentetted meg az életünket” (25). A történelem, s a társadalom alaptörvénye a humánus, az élet mentése. Az már második lépés, hogy milyen változó társadalmi alakzatot ölt. Ha a forma elegendő teret ad a tartalomnak, akkor életképes. Ha kiöli az emberséget, akkor a történelem Ura előbb-utóbb ítéletre vonja.

Józsefben a történelemnek egy korai és nagy személyiségét ismerhettük meg, aki az élet, s benne Isten népe érdekében –, mindezt megváltoztatott maga körül. Emberséggel előre vinni az emberséget, a rátermettség próbaköve.

1Mózes 48 – Az áldás folytonossága

Az egyiptomi feleségtől szült fiak előtt bizonyosan minden lehetőség nyitva állt. Számukra mégis mindennél jobb nyereség, hogy Jákób, a nagycsalád fejeként, legidősebb fiai: Rúben és Simeon mellé sorolja, a maga neve alá fogadja őket. A térdekre ültetés a jogi érvényű döntés kiábrázolója (12). József az, aki mindennél fontosabbnak tartja, hogy a látásában már meggyengült, idős apja utoljára még megáldja két fiát.

Lévén pontos ember, gondosan készíti elő az ünnepélyes, bensőséges találkozást, nehogy valami visszás dolog történjék a megáldás során. Az elsőszülött essen apja jobbjára felül, a kisebb pedig a másik kéz alá. Jákób azonban keresztezi karjait és úgy helyezi kezét a fejükre. József arca rosszállást tükröz, s előbb mozdul, aztán szól. A hibát kiigazítandó, megragadja apja karját, de az eres-inas vén karok nem engedelmesskednek. Akinek még szeme intésére is egy ország figyelt és engedett, most tehetetlen, mert az ésszerűtlenül áldó mozdulat Isten végzését jelenti, amit Józsefnek kénytelen-kelletlen, tudomásul kell vennie. A bölcsesség mintaképe el kell, hogy fogadja a helyreutasítást: „Tudom fiam, tudom” (19). Efraim lesz a nagyobb, bár az áldásban Manassé is részesedik –, de öccse után. Megáldatásuk hasonlít ahhoz, amit Jákób és Ézsau kapott. A kisebbet előnyben részesítő döntésben azonos a kettő, de e mostani csak a sorrenden fordít és nem zárja ki a második helyre kerülőt. – Történeti tény, hogy Júda után Efraim törzse vált a legjelentősebbé Izráelben. Egy időben (Hós 13,1) ez a név az egész elszakadt északi királyságot jelölte.

Jákób áldása tehát nem merő elisméltelése a korábbinak. További új elemek is előtűnnek benne. Itt neveztetik Isten először pásztornak, amit büszke jelzőként öltöttek magukra az ókori kelet nagy királyai. Sokat mondó továbbá a megváltó angyal (15k). Ő Isten maga (vö 18,1k. 22-33), s kapcsolata lehet a Jabbók gázlójánál történekekkel (32,25). Megváltónak hívták azt, aki a szabadulás árát lefizette (3Móz 25,25). A kijelentés itt is a megváltó Jézus Krisztus felé mutat.

Vaksi szemek és mekkora belső világosság! Szilárd bizonyosság, mely érteni tanít múltat, jelent és a messze jövőt.

1Mózes 49 – Kibontakozó jövő

Ez az áldás kétélű kard, de nem élesebb annál (Zsid 4,12k), midőn köt és old. A halálra készülő Jákób olyan dolgokat mond el a messze jövőről (1), melyek vagy elmarasztalnak, már megesett ballépések miatt –, vagy pedig fölemelnek, nem is az érdemek, hanem a kegyelem alapján. E próféciaiban a törzsek későbbi sorsa is visszatükröződik, bár nem változhatatlanul. Lévivél például nem vállal közösséget Jákób(5k), bizonyosan erőszakossága okán (34,25k), mégis az ő utódai viselik majd a papi tisztet.

Az áldásmondás vonulatának két kiemelkedő csúcsa van. Egyik Júda, a másik József. Júdát az elnyújtózkodó, rettegve tisztelt orosz-lánhoz hasonlítja, s a folytatás már messiási színeket ölt. Uralkodók sora támad majd e törzsből, míg elérkezik egy olyan „fejedelem”, akinek a népek is engedelnek (8k). Feltehetően ez a jelentése a mind ez ideig vitatott Siló névnek (10). Egy korai időszakban a hasonló nevű helységben volt a központi kultuszhely (Józs 18,1), az viszont efraimi területen volt. A messiási fejedelemség azonban nem helyhez, inkább egy személyhez fűződik. Szőlőtőhöz kötött szamara, a ruháit borban mosó csodálatos király, akinek mélyen tűző szemei és fehér fogai vannak, csupa bizarr kép, s mégis kifejező hasonlatok a kibeszélhetetlenről. Vajon nem ezt közelíti-e Jézus, első jelével, midőn éppen a tisztálkodásra használt hatalmas kövedreket tölteti meg vízzel, s az lesz borrá a kánai menyegzőn? A násznagynak vitt kóstoló azt jelzi, hogy itt van a messiási idő (Jn 2,7k). A Jel 5,5 pedig így biztat: „Íme, győzött az oroszlán a Júda törzséből.”

Júda mellett József személye emelkedik ki társai közül. A testvérek között ő a megszentelt (26). A názírság fogadalma Istennek odaszentelt életet jelent, egy bizonyos időszakra tekintő érvénnyel (4Móz 6,1k). Egy életre is elkötelezhetett, mint a Sámuelé, gyermekségétől fogva. Szülei Efraim hegyvidékén éltek és apja Lévi törzséből származott. A Léviről fönt mondottakat is tekintetbe véve, kétségtelen, hogy egyetlen fejezetre száz esztendőök sora nyomta rá bélyegét, s mi egyszerre vehetjük számba a múlt nyomait, s kémlelhetjük, Jákóbbal együtt, az eljövendő Messiás királyi érkezését.

1Mózes 50 – Epilógus

Az egyiptomiak mesterei voltak a mumifikálásnak. Ők veszik kezük alá Jákób tetemét (majd a Józsefét is, aki elsőnek megy el a testvérek közül). Egyéb források szerint, a királyokat megillető gyász 72 napos volt Egyiptomban. Jákóbot tehát, közelítőleg, királyoknak kijáró gyásszal tisztelték meg az egyiptomiak. E gyászidő leteltével, közvetítők útján kéri József a fáraó engedélyét a nagy útra. Miután a tetemmel nagy kerülőutat tesznek, a Jordántól keletre tartottak egy hétnapos gyászünnepet. A két(féle) gyászünnepe más-más tartalmat jelez: Az egyiptomiaknál a halottkultusz szinte az egész életet uralta, a patriarchák a gyász idején sem részesítették halottaikat vallásos tiszteletben.

Milyen – ha az élet úgy hozza –, a gyászolásunk? A fájdalmas emlékezés uralja érzéseinket, vagy a rendíthetetlen reménység? Jézus mindig úgy beszélt Ábrahámról, Izsákról és Jákóbról, mint akik élnek (Mt 8,12. 22,32. Lk 16,23k). Nem magyarázza a mikéntet, de nemcsak a róluk alkotott képet teszi teljesebbé, de a mi halandó voltunkat is az örök élet és a feltámadás reménységébe öltözteti. S mert feltámadott, élő Urunk van, ne legyünk hát gyászunkban minden embernél szájalomra-méltóbbak (1Kor 15,19).

A testvérek lelkiismerete még mindig nyugtalan. Gyanú keríti hatalmába őket, hogy netán csak apjuk jelenléte tartotta vissza Józsefet a bosszútól, s elkövetkezik rájuk a leszámolás. Talán még Jákób is gondolt ilyen eshetőségre (16k). Üzenetük, bocsánatkérésük hallatán József sírva fakad. Több ez elérzékenyülésnél, még mindig nem értették meg őt! Épp abból eredően, hogy soha nem képzelte magát Isten helyébe, tanulta meg és alkalmazta, hogy Isten szemszögéből szemlélje az eseményeket. A 20.vers az egész eseménysor kulcsmondata: „Ti rosszat terveztetek ellenem, de Isten terve jóra fordította azt.” Nemcsak őt, de sokak életét, a gonoszt forralgatóként is, ily módon tartotta meg. A megbocsátás és a szeretet forrása a jót munkáló, élő Istenbe vetett, mindent lebíró, de erőszaktól, kényszerítéstől mentes hit. – József válasza Jézus golgotai áldozatának, s az evangéliumnak, azaz örömhírnek is a summája.

2Mózes 1 – Kedvezőtlen fordulat

Egyiptom második otthonává lett Izráel fiainak. Fel kell rázni őket, mert Isten terve nem az volt, hogy az Ígélet földjét feledve, új hazát keressenek maguknak. Egyiptom válhatott átmeneti tartózkodás helyé, de csak azért, hogy azután, az első adandó alkalommal térjenek vissza szülőföldjükre (Mt 2,19k). rs vége így is fordítható). Az új fáraó (II Ramszesz?) rettegése Isten akaratát munkálja. Attól tartott ugyanis az uralkodó, hogy ez a felszaorodott, birodalmában otthonosan nyüzsgő nép végül majd felkél és hatalmába keríti országát (a 10. veVégső soron azért támad a szorongatottság, s kezd lábuk alatt égni a talaj, mert közeleg az ideje, hogy visszatérjenek az Isten által nekik kijelölt földre. Félelmetes lehetett az elkényelmesedett egyiptomiak szemében ez a megsokasodott, életerős nép, akiket ők csak hébereknek, apiruknak hívtak. Az egyiptomi hieroglifák tudnak erről a népről. Pontosítva, nem is annyira egyetlen elkülönített népet neveztek így, inkább egy társadalmi réteget, egyfajta ókori földönfutó népet, önkéntes, vagy kényszermunkásokat. Kellett ugyanis az olcsó munkaerő a hatalmas építkezésekhez (11), evégre erőszakkal is igyekeztek rabszolgasorban tartani őket. Ezt a pórnépet vallási értelemben is tisztátalannak tartották (1Móz 43,32), hasonlóan a hindu társadalom érinthetetlenjeihez, a páriákhoz. Ez magyarázza a fáraó tehetetlenségét is. Munkafelügyelők útján tartja őket vasmarokkal. Ám a kemény munka csak jót tesz nekik. Ráedződnek a bekövetkezendők elviselésére.

Újabb intézkedés a gyökérnél igyekszik megfojtani a feltörekvő életerőt. El kell pusztítani a megszülető fiúgyermeket. A két bábával kapcsolatban anakronizmus volna bármiféle szervezett egészségüggyel számolnunk. Igazából arról van szó, hogy az újszülöttek dolgában csak általuk érintkezhetett a fáraó a szolganéppel. A feldühödött királynak tehát kötve van a keze. Az élet egy ütemmel mindig előbbre tart, mint az elvakultság-szülte intézkedések, s elég két aszszony istenfélelme, hogy csődöt mondjon minden gyilkos szándék.

2Mózes 2 – Sikeres életmentés

Mérhetetlen felindultságában és tehetetlenségében parancsolhatta meg a fáraó, hogy minden újszülött héber fiút dobjanak a Nílusba, s tegyék hozzá, mert talán nem tévedünk, hogy azt gondolta: menten felfalják őket a krokodilok. Csak a leányokat hagyják életben (1,22), s íme ott a három hónapos fiúcska a sás közé téve (véltük, hogy olyan tenger-közei helyen a deltában, ahol biztonságosan lehetett akár fürödni is), nővére pedig távolról figyeli, mi fog vele történni. Elsőrenden nem félelem vezérelte a szülőket. Akkor sem féltek, mialatt rejtegették (Zsid 11,23), s tettük következményei igazolják hitből eredő leleményüket. Mozdulásukban jelen van a kegyetlen parancsnak engedő mozzanat, de a reménység is, hogy valaminek történnie kell, ami a gyermeknek biztonságot és jövőt adhat. Igazából Isten kezébe tették le gyermekük sorsát, miközben az adott lehetőségek között mindent megtettek avégre, hogy életét megmentse.

A szurokkal bevont kosárka hasonlít egy egyszemélyes Nőé bárkájához (1Móz 6,14), s a parányi lélekvesztő biztos partot ér. A fáraó leánya magáénak vállalja, ezzel a védelemmel kerül vissza anyja ölébe, hogy mintegy 3 évig nyugodtan nevelődhessen otthon. Ezután viszik a királyi udvarba. A legkorábbi írott prédikáció erről István vértanú beszédében található (ApCsel 7,17k). Bár kifejezetten most nem olvashatunk tiltakozásáról, hogy ne nevezzék őt a fáraó leánya fiának (Zsid 11,24k), vonzódása rabszolgasorban tartott népéhez, minden egyéb őt ért hatásnál erőteljesebben munkált benne. Ez vitte ki őt közéjük akkor is, amikor észre nem vett tanúja volt egy atyjafia agyonverésének (az alapszöveg erre enged következtetni), mire egyetlen csapással végzett az egyiptomival. Erre már voltak más szemtanúk is és a hír terjedni kezdett. Tette következményeire akkor eszmél rá Mózes, midőn másnap kísérletet tett arra, hogy két civakodó héber között igazságot tegyen. Nem maradt más menekvés számára, mint a pusztába menekülés. Midján papjának a családjába kerül, miután megvédte leányait juhaik megítatásánál.

Balul sikerült közbelépései, majd meg helyénvaló és sikeres segítő beavatkozása olyan szabadítót jellemez, aki érzi, hogy tennie kell valamit, de elhívást még nem kapott. Istennek kell még megtennie egy döntő lépést, hogy Mózes megtalálja helyét népe sorsa alakításában.

2Mózes 3,1–12 – Az elhívás főbb elemei

A hely nem önmagában szent. Az Úr jelenléte avatja azzá, ha hosszabb-rövidebb időre kijelentése helyéül választja (1Móz 28,16). Az ŐSZ folyamán változtak a helyek. Az ÚSZ-ben beállt a nagy fordulat. Isten kijelentése a testet öltött Igéhez: Jézus Krisztushoz van kötve. Amikor nekünk szólóan, akár magánosan, akár közösségben ezt átéljük, a Szentlélek munkál bennünk. Ezek előre bocsátásával fogadjuk el, ahogyan Isten kijelenti magát Mózesnek.

Ennek fényében mellékessé válnak olyan kérdések, hogy az elhívás miért éppen ott történt? Mi teszi különlegessé azt a hegyet? Miért éppen abból a tövisbokorból szól? (A vadrózsát idéző csipkebokor magyarázza az egészen más pusztai körülményeket). Az égő, s a bokrot el nem emésztő tűz mikéntje is csak arra való, hogy mint a Mózesét, a mi érdeklődésünket is fölkeltsse. Miközben minket is elérhet elhívó szava, mint Mózeset annak idején, midőn kétszer hallotta saját nevét, ahogy az Úr elkiáltotta azt (1Móz 22,11). Nem a körülményekben, a környezet sivárságában kell hát keresnünk a történetek lényegét, inkább abban, hogy mi végre történik az elhívás.

Először is feltárja Isten azt, hogy ki is Ő, – erről majd még többet is közöl. Az Ábrahám, Izsák és Jákób Istenének nevezve magát, vele üdvözítő munkájának sodrásába vonja az elhívottat. Ez az Ő neve az ÚSZ népe számára is (Mt 22,31k), meggazdagodva azzal, hogy a Jézus Krisztus atyja, s általa a mi Atyánk is.

Szentsége közelségét csak meghajtott térddel és elfedezett tekintettel viselheti el az ember. Saruja leoldása végett meg kell hajolnia Mózesnek és riadtan takarja el kíváncsi tekintetét (ApCsel 7,30k). Látás helyett fontosabb a hallás. Együttérzéséről beszél Isten, amit népe nyomorúsága iránt érez. Szinte együtt szenved velük, szólva arról, hogy ismeri fájdalmukat (7). Leszáll, hogy megszabadítsa őket. Választott eszköze erre Mózes. Biztató jelet, ígéretet is kap. Ennél a hegynél fogja majd tisztelni Istenét a nép.

Az elhívás mindig egy meghatározott szolgálatra is kötelez, a Krisztus-teszten belül.

2Mózes 3,13–22 – Jahve az ÚR

Nem az utolsó ellenvetése ez Mózesnek, de Isten minden fenntartását kész elosztatni. Mert kérdése jogos. Mit feleljen, ha népe rákérdez, hogy mi a neve annak az Istennek, akinek felhatalmazása alapján ilyen sorsdöntő üzenetet hozott. A név ismeretével az ókor emberének az volt az érzése, hogy hatalmában tarthatja azt, akinek nevét megismerte és kimondja. Isten válasza éppen ezért olyan, hogy csak a legszükségesebb tudnivalót tárja fel önmagából Mózes és népe előtt. Tehát kijelenti, de az ember rendelkezésére nem bocsátja, önmagát.

Kijelentése minket vesz tulajdonba, de mi nem adhatunk neki utasításokat. Ő az, aki „van”. Fordíthatjuk akként is, hogy „lesz”. Abból ismerhetjük meg, hogy kicsoda Ő, amit majd népéért tenni fog (Pákozdy L. Márton). Létét tetteivel bizonyítja. Az ÓSZ-ben az egyetlen istennév-magyarázat a Jahve névé. A zsidók ki sem ejtik, helyette adonáj-t olvasnak (Úr). A bibliaolvasónak jobban kell ismernie e nevet, már csak azért is, mert régebbi énekekben, vagy éppen szektás tartalmú iratokban találkozhat a Jehova névvel. A Tetragrammaton (JHVH, azaz négybetűs) istennév, mai ismereteink szerinti, legvalószínűbb olvasata: Jahve. Új fordításunk „ÚR”-nak fordítja. Vannak még más nevei is az ÓSZ-ben Istennek. Nevének változatai személyének gazdagságát jelenítik meg előttünk. Az előbbi, legszükségesebb tudnivalókat ismernie kell a bibliaolvasóknak.

Vajon, úgymond, szükséghezugság az, amit mondaniuk kell a fáraónak: „Hadd menjünk azért háromnapra útra a pusztába, hogy áldozzunk Istenünknek, az ÚRnak!” (18). Szó sem lehet kétszínűségről! Idézzük emlékezetünkbe a „héber” név társadalmi töltéséről mondottakat, hogy elnyomott néprétegek szabadulnak meg rabszolgasorsukból. Ám, ugyanilyen jelentőségű a vallási tartalom, s ezt gyakorta elhallgatjuk. Isten azért is hozta ki őket Egyiptomból, hogy szabadon, az Ő tetszése szerint tisztelhessék őt. Vallási szabadtás is volt tehát az övék!

Jézus Krisztuson kívül nincs „az ég alatt más név” (ApCsel 4,12), amely által megszabadulhatunk a bűn szolgaságából az Isten tisztelétére.

2Mózes 4 – Egyiptomból hívtam ki fiamat

Így hangzik a Hós 11,1 összegezése arról, amire Isten, most előbb Mózeset, majd pedig segítségként Áront, s végül népét is előkészíti. Az idézet visszacsendül a Mt 2,15k. szavaiban, mert József is így indul majd el Máriával és a gyermek Jézussal, mint tette volt Mózes kicsiny családjával, amikor megtudta, hogy mindazok meghaltak, akik halálra keresték (19k).

Mégis, mily nehezen adja meg magát elhívásának! Újabb ellenvetése alapos indok. Hogyan győzze meg népét, ha a szavakat is nehezen ejti ki? Alkalmatlan vagyok Uram, küldj, akit akarsz, de tőlem tekints el (10k)! Ekkor állítja mellé Áront, akinek jó a beszédkészsége, s már el is indította Mózes elé a pusztába (27). Örömteli találkozásukra nem vetődik rá a múlt nyomasztó árnya, mint Jákób és Ézsau találkozására, ha el is hessegették maguktól akkor. (1Móz 33). Érezhető mégis, hogy a társul és száj gyanánt adott testvér csak része a távlatos ígéretnek, hogy Isten vele lesz Mózes szájával (12.15), vagy a korábbi még átfogóbb biztatásnak: „...én veled leszek” (3,12). S mintha az ároni segítség másodlagos megoldás lenne Isten részéről. Mózesnek meg kellett volna elégednie, hogy azokkal az erőt sugárzó jelekkel támassza alá küldetését – és oldja fel a dadogó beszéde miatti, esetleges megütközést, amelyekkel legelsőknek őt magát is meg akarta győzni Isten (1k. 17. 20k).

Miként értsük, hova tegyük e jeleket? Túlságosan mágikusnak hatnak. A jelek másodlagosak, a szót húzzák alá, emelik ki, utalva a hatalomra, amellyel Isten ruházza fel küldöttét. A jelek mindig a kor és a körülmények nyelvéhez és képrendszeréhez igazodnak. Egyiptom akkoriban a kígyóbűvölés hazája volt. Az első jel (a későbbiekben újból elővételik: 7,8k) ehhez az adottsághoz igazodik. – Tegyük azonban még egy lépést vissza a források felé. Már e jelek adása is gyözködés volt Isten részéről Mózes kétségei miatt. A 3. fejezetben csak szóbeli elhívás volt, ám ott is volt figyelem felkeltésül jel, az el nem égő tövisbokor. –

Ha ad is Isten jeleket, hogy szavának nagyobb hangsúlyt adjon, általuk nem mond mást, mint amiről már érthetően beszélt. Az ígén túl, a látható jelek hajszolása és túlhajtása tévút.

2Mózes 5 – Fejjel a falnak?

A fejezet jó keresztmetszete az ókori keleti, közelebbről az egyiptomi rabszolgatartó társadalomnak. Fent a csúcson az isteni fáraó. Nem csak azért fog hatalmas építkezésekbe, hogy dicsőségét öregbítse, vagy az elmúlás miatti rettegését oldja, hanem, hogy lekösse a birodalmában nyüzsgő, lenézett „mihaszna nép” (5) erőit. Épített kőből –, erről tanúk az impozáns emlékek, de az alantas sármunka, a vályog-épületek felhúzása ama népségnek volt a dolga.

Mégis, mi jut eszükbe, hogy ezek a héberek Istenének akarnak áldozni a pusztában? Teszünk róla, hogy elvegyük a kedvüket! Különbösen is „kicsoda az a Jahve?”, hogy a nevében ez a Mózes, meg Áron fel mer lépni: „Így szól az ÚR!” (1k). Majd adok én nektek! „Így szól a fáraó”: Szalma nincs, szedjétek magatoknak, de a napi teljesítményből nem engedünk (10k)!

Az alsóbbrendű-rangú köztes hajcsárok pontosan továbbítják a parancsot és az alávetettek napjai verítékesebbé szomorodnak. A „sanyargatók” kapták az ukázt, ők adták tovább a tömegből kiszemelt, kiemelt felügyelőknek, mondhatni: kápóknak. Ha a munka nem ment a kívánt ütemben, a verés el is csattant rajtuk (14), hogy aztán milyen eszközökkel hajtották be a kivetett mennyiséget, érte ők feleltek. Őrlődtek két malomkő között. Kínjukban elpanaszolják a fáraó előtt, hogy méltánytalanság éri őket, s végül is népe ellen vétkezik az uralkodó (16). A fáraótól jövet Mózesnek is szemrehányást tesznek. A bonyolódó helyzetet mégis mintha csak a maguk szemszögéből néznék. Az a legnagyobb bajuk, hogy ők váltak ellen-szenvessé a fáraó előtt. Mózes adta kezébe a fegyvert, amely most ellenük fordult. – Mózes helyzete sem könnyebb. Az emberi vélekedés szerinti, jogos szemrehányásra nem válaszol önigazolással, hanem az Úr elé tárja. Nem a maga biztonsága aggasztja, hanem az, hogy népe sorsa rosszabbodott, amióta igényekkel léptek fel. (22k). Mózes alakja, mint egy prófétáé! Ez magyarázza egyedülálló függetlenségét, hogy egy ujjal sem mernek hozzá nyúlni. De nem elhibázott-é, amit csinál?

A végső kimenetel ismeretében könnyű ma kimondanunk a választ, bár akkor a legnagyobb képtelenségnek tűnt, amihez hozzáfogott. Isten bízta meg, tudjuk, nem önféjűségéből cselekedett.

2Mózes 6,1–7,7 – Új kijelentés – új kezdet

Miután Mózes az Úrhoz fordult, kapott választ(1). Eszerint, nem úgy lesz, hogy majd kéreti magát a fáraó, s aztán, leereszkedően kegyet gyakorol és elengedi őket, hanem ő maga fog kiűzni titeket az országból, örülve, hogy megszabadul tőletek.

A továbbiakban a papi teológia sajátos szempontjai jutnak érvényre, midőn újból szó esik Mózes elhívásáról. Lévi törzséről szólván, a nemzetségtáblázat ezért részletező. Célja pedig az, hogy Mózesig és Áronig vezesse a leszármazottak sorát. Lévi törzse adta később a papságot. Némi egyoldalúság is van abban, hogy Áron neve a Mózesé előtt áll (26).

Új szempontokat is mutat fel az ige. Előtérbe állítatik a szövetség, midőn az atyáknak még úgy szólt önmagáról, mint mindenható Isten. Erről az istennévről az 1Móz 17,1 tesz említést. Most azonban Jahve-ként jelenti ki magát: „Én vagyok az ÚR!” (3). E néven a régiek nem tudtak róla, immár ekként lesz ismeretes előttük. Az új önkijelentés újabb isteni tetteket hoz magával. A szabadulást, amire – vezetőként –, Mózes és Áron az elhívást kapja. Hallunk, röviden, Mózes első próbálkozásáról. Alkalmat talál rá (9), hogy mindezt elbeszélje Izráel fiainak. Ők ellenben a kishitűség és a kemény szolgálat miatti elkeseredés, vagy fásultság állapotában, nem hallgatnak rá.

Még fel sem ocsúdik első sikertelenségből, máris még nagyobb fába kell a fejszét vágnia. Be kell mennie a fáraóhoz, azzal, az emberileg minden alapot nélkülöző, felháborító követeléssel, hogy bocsássa el a népet. Mózes tiltakozásában megtalálható valami a próféták ellenvetéseiből (Ézs 6,5), ajka „körülméletlen” (12. 30). Különös felmagasztaltatás rá a válasz: mintha Isten volna, úgy áll majd a fáraó előtt. Áron pedig prófétájává lesz (7,1).

Az ismeret előbbvaló, mint az ékesszólás (2Kor 11,6). Mózes ereje abban van, aki magát vele megismertette. Alkalmasságunk – az elhívás mértéke szerint –, Istentől van (2Kor 3,5) ma is.

2Mózes 7,8–29 – Isteni erők

Áron prófétai megbízatásából eredően, a kígyóvá változó bot prófétai jel. A jel kérésének eshetőségéről csak Isten szavából értesülünk, elegendően arra nézve, hogy feltételezzük, a fáraó valóban igényelte bizonyítékul a csodát. Bizonyára foglalkoztatta, hogy a rabszolganép szabadon bocsátásának hallatlan követelését ugyan mivel tudnák alátámasztani, hogy az isteni eredetű.

A fáraó bölcsei, titkos mágiával sikerrel utánozzák a jelet. Mégis óriási a különbség a kettő között. Ez csak mutatvány, üzenet nélkül, s talán démoni eredetű. Áron esetében a csoda az üzenet hitelesítésére szolgál, és botja el is nyeli a mágusokét. Mindennek ellenére a fáraó szíve hajthatatlan marad. A későbbi rész-engedmények ellenére fokozódik makacssága. Erők feszülnek tehát egymásnak, s a szellemi erők e küzdelmében mindkét részről észrevehető, hogy a párviadalnak volt valamiféle etikettje, amihez mindnyájan tartották magukat. Különben a fáraó rövid úton elintézhette a két nyugtalan, s látszólag védtelen embert. Avagy ez a lehetőség eszébe sem jutott? A szív konokságával együtt járt a tehetetlenség?

Az Úr is arra tanítja Mózeset és Áront, hogy küzdjenek nyílt sisakkal. Tehát előre megmondják, mi fog következni. Reggel odaállnak a fáraó elé, amikor éppen kimegy a Nílushoz. Igazából ez az első olyan találkozó, amikor tisztázódik, hogy mi járatban vannak. Mégsem ők állnak az előtérben, hanem az isteni szándék, hogy népét szabaddá tegye, s közben még a fáraó is megtudja, hogy a héberek Istene az egyedüli Úr.

A második összecsapásnál a mágusok utánzóképesége eléggé homályban marad, hogy valóban eredményes volt-e (22)? Az Úr verte meg a Nílust (25), s ha a vizek vérré váltak, ebben nekik nem sok részük volt, ha ugyanazt tették is, mint Áron s Mózes tette, az Úr szavára.

Mi pedig Isten ígését, akaratát követve messze elkerülünk bármiféle szemfényvesztést.

2Mózes 8 – A fáraó konok szíve

A 7,11 során a fáraó hívta a bölcseket és varázslókat, most még egyszer – kéretlenül –, előszedik fortélyait (3). Szükségtelenül, mert békából van elég, rémítően sok. Sürgetően szükséges a valódi segítség, hogy a varangyok eltakarodjanak. Evégre immár Mózeset és Áront kéri a fáraó, hogy könyörögnének az Urhoz, távolítaná el róluk ezt az istencsapást. Ohaja időre teljesül. Megszűnik a mindent ellepő békainvázio. Csupán a Nílusban marad belőlük, ott a helyük a kiöntésekben. A folyó időnként vörös agyaghordaléktól volt zavaros, időszakos szintemelkedéseivel, áradásaival tette termékeny-nyé a Deltavidéket. A békák egyébként az életet szimbolizálták, az egyiptomiak felfogása szerint.

Az állattartásra, legelőváltásra berendezkedett héberek a Nílustól függő életformát Alsó-Egyiptomban idegenkedve nézték. A pusztai vándorlás során, időben és térben egyre távolodva tőle, egyre különösebbé vált emlékeikben a sok múltbeli élmény, például a szűnyogok és bögölyök félelmetes rajzása. Tüzetesebben vizsgálva az egyiptomi csapásokat, a kilencediket kivéve (10,21k), mindegyik összefüggött a Nílus-delta bőséges vízkészletével. Kártevők és a járványokat előidéző mikroorganizmusok robbanásszerűen kezdtek szaporodni, ha volt elegendő nedvesség. Az ottani természeti jelenségek, csatoltan az egyiptomiak életével és szemléletével, ütköztek a héberekével, együtt adván az ige történeti háttérét.

Csapás csapást ér, és a mágusok is kénytelenek kimondani: „Isten ujjá ez!” (15). Kétségtelen bizonyítékai Isten jelenlétének (18) abban is, hogy Gósen földjét, ahol népe lakik, közben megkíméli. – A fáraó magatartása egyre ellentmondásosabb. Színre, mind nagyobb engedményeket kényszerül (21. 24), érzi, hogy rá van utalva Mózes közbenjárására, de szíve mélyén változatlanul konok marad, vissza is vonja, amit megígért a bajban, jóllehet Mózes figyelmeztette (25).

Jézus „Isten ujjával” űzte ki a démonokat, s az erős fegyveres foglyait megszabadította (Lk 11,20k).

2Mózes 9 – Elrettentő példa

Pál apostol értelemszerűen idézi a 16.v-et: „... így szól az Írás a fáraóhoz: „Éppen arra rendelvelek, hogy megmutassam rajtad hatalmamot, és hogy hirdessék nevemet az egész földön. Ezért tehát akin akar, megkönyörül, akit pedig akar, megkeményít,” (Róm 9,17k). Isten örök végzése megelőz minden emberi döntést. Mégis, ha az ember elfogadja, vagy elutasítja az isteni szót, nem háríthatja Istent a felelősséget. Erre szolgál példaként a fáraó, akiről jóelőre megmondta Isten Mózesnek, hogy meg fogja keményíteni a szívét. Nem megleckéztetés a célja, hanem hogy minél többen megtudják, hogy Isten az egyedüli Úr (7,3k).

Majd pedig tanúi lehettünk felszínes engedékenységének, amit növekvő megrettenése váltott ki belőle. Elmúlván a vészterhes napok, kiderült, hogy lelke mélyén a fáraó konok maradt. Újból erős uralkodónak mutatta magát, s nem enged egy jottányit sem. Dacossága, szíve keménysége minden esetben a Mózes által előterjesztett kéréssel és prófétai üzenettel szembeni ellenállás (7). Fokozódó merevség a mélyben, s bűnbánatról szóló beszéd a szájon. Egyetlen emberi magatartáson belül két végletes tünet, egy lépés előre, kettő hátra. A szűk emberi értelem nehezen boldogul Isten titkaival. Számunkra is az a legbölcsebb, ha az ígét és a tényeket hagyjuk beszélni, szemléltetésül.

Ha hajlunk a szóra, még az ijedelem is jelenet valamicskét. Mert akik hazamentették szolgálkat és jószágokat, nem érte őket akkora veszteség a példátlan vihar és jégeső nyomán, mint akik fülük botját sem mozdították (20k). – Közben a fáraó megejtő szavakkal beszél arról, hogy ő is, népe is vétkezett. Tagadhatatlan, hogy nagy dolog, ha egy istennek tartott uralkodó bűnt vall. Vagy csak beszél a bűnbánatról? A kettő nem azonos. Le kellene mondania vélt istenségéről. Szó sincs ilyesmiről!

Bűnöcskéket vallunk meg, s beszélve róluk, újból átéljük. Köszörlgetjük istenített énünk, erőnk és értelmünk csorbáit. A mímelt bűnbánat nem lehet a megtérés pótléka. Nagy baj, ha a vallás merő pótcselekvés. Isten akarátának megtevése semmi egyéb kegyes húzással nem pótolható!

2Mózes 10 – A végidők jele

A csapások mind apokaliptikusabbak. Prófétáknál a sáskák (Jóel 1,3k) és a sötétség (Ám 5,18) jeladások az Úr napjáról, s beleszővődnek a szabadulást segítő, sőt kikényszerítő csapások emlékei. Az „egyiptomi sötétség” egyenesen közmondásszerű a modern nyelvekben, tanúsítván, hogy milyen mély nyomot hagyott Istennek ez az ítéletes tette a keresztyén eszmevilágban.

Alkalom adódik ezúttal rá, hogy felejünk a kérdésre: mi a helyes magatartás, ha a végidőkről van szó? A 2.v-ben először olvasható a Szentírásban az utasítás, hogy amit az Úr tett, el kell mondaniuk a gyermekeknek és az unokáknak. Beszélni kell tehát majd előttük az Isten szabadító tetteiről. Hogyne kellene akkor szólnunk a legnagyobb szabadításról, melyet a minden népből elhívott lelki Izráélért tett Isten az Ő Fiában, Jézus Krisztusban. Benne jelentette ki dicsőségét az Isten az egész világ számára, mely látható lesz az ég egyik sarkától a másikig elható villámlás fényerejével (Mt 24,27), amikor majd dicsőségében a Fiú visszatér. A keresztyén tanúságtétel szerves része, ha szólunk erről, amit elhallgatnunk mulasztás, sőt bűn.

Az is bűn, ha visszaélünk vele, számítgatjuk, vagy kárörvendve rászámítunk. Nagyot csalódhat, aki játszik az ítélet napjának gondolatával. Meglepetés érheti, amit – élére állítva – egy neves keresztyén gondolkodó akként fogalmazott meg, hogy sokan szeretnének majd bégetni ama napon, de mekegni fognak (Karácsony Sándor. Vö. Mt 25,32). Mert igaz az, hogy az Úr szólt és Mózes (néhánykor Áron) előhívta a jeleket, de a fáraó kérésére habozás nélkül készek voltak a könyörgésre, hogy háruljon el a csapás, és úgy is lett. Nem ők akarták a csapást, de megszűnését – jóllehet őket nem károsította –, maguk is akarták.

Az időnként fel-fellángoló apokaliptikus váradalmak gyakran bonnyolódtak emberi számítgatások útvesztőjébe. A különféle szektás végidő-menetrendek építőkövei ÚSZ-iek ugyan, de a konstrukció mégis bibliaellenes. Krisztust nem lehet kerek számokkal megkötnünk. A keresztyén gyülekezet bibliai józansággal és serény szolgálattal készüljön Ura váratlan eljöttére.

2Mózes 11 – A felelősség bonyolult szálai

Mózesnek nem kellett adnia a tekintélyest, megbízatása járuléka volt az. Jól meggondolva, a tisztelet – kimondatlanul is –, egyedül Istent illette, akinek hatalmát megsejtették Mózes és népe forgolódásában. A vesszőket a szőlőtőke hordozza (Jn 15,1k), s nagy balgaság lenne a „vesszők”-től, ha valamit is maguknak tulajdonítanak a dicsőségből, ami egyedül Urukat illeti meg.

A 8. vers –, mely, kivehetően, még egy megjelenéséről tud a fáraó előtt, a maga töredékességében is jól tükrözi Mózes eltökéltségét, ahogy népe előtt jár. Midőn a fáraó szolgálai eljönnek és leborulva kérik, hogy minél hamarabb szedjék a sátorfájukat, a rettegő tisztelet nem kábítja el Mózeszt. A tiszte hordozza személyét, anélkül, hogy közben ő személytelenné válna.

Milyen hatást váltott ki Egyiptomban Mózesnek és népének meg-növekedett tekintélye? Egyrészt igaz, hogy az Úr támasztott jóindulatot az egyiptomiakban irántuk (2k) és Ő keményítette meg a fáraó szívét is (10), másrészt – esett már szó róla –, teljes súlyával marad érvényben egyúttal az emberi felelősség.

Az ország népének jóindulata ezüst és arany ékszerek átadását gerjesztette bennük. A 12,35k. (vö.még:3,22) újból sort kerít e mozzanat elbeszélésére. Az alapszövegben ott „kifosztás”-t olvashatunk, midőn átadták ajándékaikat. A fordítások igyekeznek szelídíteni a kifejezés érdességén, mivel sok megbotrátkozást okozott az idők folyamán. A meglepő szóhasználat nagyobb összefüggésekbe ágyazva magyarázható valóságként. – Ez a hagyományszál az egyiptomiak között, s nem külön a Gósen földjén lakva, tünteti föl a hébereket. Tehát egy rabszolgasorba döntött társadalmi réteg robbanásszerű kirajzását is észlelhetjük szabadulásuk mentén. Következésképpen az egyiptomiak lelkiismeretükön igyekeznek könnyíteni ajándékaikkal. Forradalmak még radikálisabb gazdasági következményekkel szoktak járni. Annál súlyosabb a fáraó vétke tulajdon népe ellen, hiszen azok, íme, mindent megtettek múltbéli visszaélések és mulasztásaik jóvátételére!

Egy-egy korszak lezárásakor, ha lehet, nem szabad hagyni egyetlen elvarratlan szálát sem közös és egyéni dolgainkban. Enélkül nincs egészséges újrakezdés!

2Mózes 12,1–28 – Az ÚR pászkája

Két különböző életformából eredő ünnepi szokás összefűzéséből állt elő az ŐSZ-i páskaünnep. A bárányáldozatot a nomád és félnomád pásztorkodó törzsek gyakorolták. A kovásztalan kenyér rendtartása pedig a már letelepült, inkább földműveléssel foglalkozó életformához kötődik. Isten kijelentésére és Mózes kezdeményezésére (21) a két szertartás ötvöződése abban a forró kohóban mehetett végbe, mialatt a tizedik csapás drámai eseményei peregtek, amikor körülöttük sorra haltak az elsőszülöttek.

A fogság utáni időkről tanúskodik viszont a 2k. Ekkortól jelölték az ősi tavaszi hónapot, az Ábibot a babiloni Níszán névvel (Neh 2,1) – mint ahogy a többi hónap nevét is babiloni néven említették –, s tavaszra került át az évkezdés is, jölehet letelepülésük korábbi idején ősszel ünnepelték az újévet (23,16. 34,22). A fejezet tehát évszázadok nyomait viseli magán. Ezt tudomásul véve oldódik meg a talány, hogy miként volt lehetséges az utolsó csapás előtt, amikor egyébként is sietniük kellett –, a négynapos várakozás a báránnyal (6), a kovásztalan kenyérrel meg egy hét. A történeti mélységű ismeret szabaddá tesz bennünket arra, hogy átadjuk magunkat az előzményeket összegező, s az ünnepi rendtartást előíró ige jótékony hatásának.

A korábbi ítéletes csapások elkerülték a héberek otthonait, s az általuk lakott vidéket. A tizedik csapás azonban vészes közelségben „sántikál” el mellettük (a peszach, a páska eredeti jelentése ez). Mi mentette meg őket? Az Úr által rendelt, s levágott hibátlan bárány (4k), amit szűk, de nem feltétlenül családi körben fogyasztottak el, s a báránynak a vére; azzal jelölték meg az ajtófélfákat, s a szemöldökfát. A be nem kovászolt tésztából (34) csak másnap, meg az után süthettek hirtelen kovásztalan lepényeket (39).

Atyáinktól hiábavaló életet örököltünk, s nincs saját érdemünk, amely megmenthetne. Szent félelemmel töltjük hát jövővénységünk idejét, ama bizonyosságban, hogy a szeplőtelen Báránynak, a Krisztusnak drága vérére váltattunk meg (1Pt 1,17k).

2Mózes 12,29–51 – Ünneplő gyülekezet

Mennyi dráma egyetlen éjszakába sűrítve. – Hiába próbálnánk magyaráztatni az egyiptomi elsőszülöttek halálát, útvesztőbe jutnánk. A döntő tett itt az, hogy Isten olyan helyzetet teremt, melynek nyomán szabad utat nyit népének. A fáraó és népe kimondani kényszerül, hogy sürgősen induljanak: „tiszteljétek az Urat, ahogyan kívántátok... Kérjétek áldást rám is!” (31k).

Futva menekülnek hát Egyiptomból. – A páskabarány leölése – csontja megtörése nélkül (46), és gyors elfogyasztása – kapkodás nélkül, valamint az útközben készített kovásztalan kenyér foglalatossága kötötte le minden figyelmüket. Egyéb nem volt rájuk bízva, a többi az Úr dolga volt. Arra kell összpontosítanunk, hogy mi az egy napra szóló teendő. Ha fölismertem, tegyem dolgomat haladéktalanul, a szükséges feltételeket Isten adja meg. Éberség, felövezett derék, saru a lábon, egy szál bot a kézben (11), a keserű füvekkel ízesített étel közös és útrakész elfogyasztása; ez az ember elvégzendő dolga, az Úr pedig éberen vigyázza és elhárítja annak az éjszakának veszélyeit (42). Le nem hunyja szemét övéiért. Ebből jobban érthető Jézusnak az éberségre, felelős helytállásra intő tanítása (Lk 12,35k), hogy az őrálló ébersége időben találkozzék az övével.

Az első páska sietős megünneplése később a gyülekezet ünnepévé, méltóságteljesebbé, de körülményesebbé is vált. Mégsem engedhető meg, hogy az első alkalom éber frissége, ami a ráemlékezést ünneppé tette, kivesszen a gyülekezet tudatából. Enélkül az ünnep maga is értelmét vesztené. Minden ünnepnek van eredete és célja. Isten tette alapján készít fel az előttünk álló útszakaszra. Nem önmagért való, hanem a hétköznapiakért is van, s közben alakot ölt a gyülekezet. E fogalomnak két kulcsszava van az ÓSZ-ben, mindkettő megtalálható a 12,6 alapszövegében. Isten szabadító tette, s a hit alapján ráfelelő engedelmesség formálja ki a gyülekezetet. Határait nem a faji hovatartozandóság szabja meg (38), hanem a szövetséghez való csatlakozás készsége, mely nyitva áll a velük tartó jövevény előtt is, ha ő vállalja.

2Mózes 13 – Megváltott fiak

Ne lepődjünk meg, ha az 1-16.v. stílusa nagyon emlékeztet az 5Mózes könyvére. E kettő egyazon korból való és egyívású. Viszonylag kései a fejezet további része is, mert a „filiszteusok” (17) mintegy 100 évvel később kezdtek megtelepedni Palesztinában –, a földrajzi megnevezés róluk vette eredetét. E fejezet, láncszemként, mégis ide való. Ki kell derülnie ugyanis, hogy azért mentette meg az Úr népének elsőszülötteit, mert magáénak vallja őket. Tulajdona minden elsőszülött, még az állatoké is. Ezért kellett megváltaniuk őket (bárány áldozattal?). Az elsőszülöttre bejelentett igény annak kifejezője, hogy az egész, azaz mindőjük az Úr tulajdona. A rész közülük az első zsenge, mely az egész odaszenteltségéről szóló jeladás.

Ami igaz a családokra, elmondható a népekre is. Már a 4,22-ben elhangzott: „Izráel az én elsőszülött fiam.” Izráelben nem csupán egyetlen népet szeret az Isten, hanem e nép kiválasztása azt fejezi ki, hogy minden nép, az egész föld az övé. A rész tehát az egészért van, elkülönítése nem vezethet a többitől való elkülönüléshez. A magunk szentsége sohasem végső cél, hanem eszköze a másokra tekintő odaszenteltségnek, hogy dicsóíttessék általuk is az Isten. A helyettes váltság aztán, a két szövetség fordulóján, egyetlen egyre terhelődik, érvénye viszont kiterjed az egész világra: „Íme, az Isten báránya, aki hordozza a világ bűnét!” (Jn 1,29), mutatott rá Keresztelő János a hozzá közelítő Jézusra. Az üdvösségtörténet egészének ez a dinamikája!

Gondja van Istennek arra is, nehogy népe a feledékenység bűnébe essen. A kezeken viselt jel, kezdetben talán valami tetoválás, s a homlokkötőt díszítő függők szüntelen emlékeztetik őket (ezekből fejlődtek ki a zsidók imaszíjai). A fiakat pedig kíváncsivá tették. E fordulattal is gyakran találkozunk: „ha majd megkérdezi a fiad” (14). Hűség a magam emlékeztetéséhez fel fogja támasztani a fiakban is az érdeklődést, minden erőltetés, vagy kényszerítés mellőzésével, s akkor a válaszban elmondhatják az atyák Jahve szabadítását, vallhatnak örök szeretetéről.

S végül ott van előttük a felhő és a tűzoszlop (21). Nem tévúton járnak, az Úr megy előttük. – „Akiket pedig Isten Lelke vezérel, azok Isten fiai” (Róm 8,14).

2Mózes 14 – Isten népe újból megszületik

Szabadításából ismerhető meg Isten. Önmagát is ekként jelenti ki: „Én az ÚR vagyok a te Istened, aki kihozta te és az egész Izrael Egyiptom földjéről, a szolgaság házából” (20,2). Ennél csak egy döntőbb esemény van országunk eljöveteleig, az üdvösségtörténet központi eseménye: a szabadító Jézus Krisztus megváltó halála és a halált is legyőzve, a feltámadása.

Ne féljete! Álljatok helyt és meglátjátok az Úr szabadítását. Harcol értetek, ti pedig maradjatok vesztig! (13k). E döntő erejű útmutatások kétségtelenné teszik, hogy egyedül Isten cselekszik avégre, hogy megmutassa dicsőségét, s még az egyiptomiak is tudják meg, hogy kicsoda Ő. Nem magyarázhatunk bele missziói szándékot, mégis észrevehető, hogy Isten vet egy pillantást Egyiptomra is. Tekintete nem mindenestől megsemmisítő, ha az üldöző harcikocsik hadinépe oda is vész.

Szabadító tetteiben változatos eszközökkel küzd az Isten. Megváltoztatja a menetirányt, hátha a fáraó azt gondolja majd, hogy Izrael fiai eltévedtek (3). Megkeményíti a fáraó szívét, aki válogatott gyorsadtestet szed össze, s küldi őket, hogy a menekülő népet újból befogják és visszahozzák. Végül, épp a makacs üldözés hajszolása lesz a vesztük. A tenger, mely utat nyitott a kevés holmival menekülő népnek, az üldözőknek lesz sírjává, midőn a vizek dagályként térnek vissza medrükbe. Isten angyla, s a felhők – eddig ezek vezették őket –, a legveszélyesebb szakaszon a két tábor közé állnak. A felhő most nem világít, sötét marad, még áthatolhatatlanabbá téve az éjszakát. A mentés, szabadítás minden részlete Istennek köszönhető, s mégis kell a Mózesé, valamint a nép hite is. Hitből kell lépniük, helyette nem elég, ha csak kiáltanak Istenhez; ki kell mozdulniuk (10. 15).

Az emberi vélekedés csak két eshetőséget lát: maradni Egyiptomban, s enni megadással a rabszolgaság kenyerét, vagy elindulni és meghalni a pusztában. Milyen szónokias az érvelésük, ahogy Mózeset feddik (11). Ezt is el kell szenvednie a megnyíló harmadik lehetőségért, amit Isten készített el. Botját is ki kell nyújtania, hogy a tengeren át feltáruljon a járható ösvény. – E feszültségek szülik meg Isten népét. Most hisznek az Úrnak és szolgájának, Mózesnek.

A keresztyén magatartás sajátos harmadik út. Nem merő vallásos felbuzdulás, hanem élő, személyes kapcsolat a feltámadott Krisztussal, – a Szentlélek vezetése nyomán, az ígében keresve naponként az indíttatásokat.

2Mózes 15 – Megelőző gyógykezelés

Isten csodálatos szabadítása – a tények tárgyilagos közlésével, egyetlen mondatba sűrítve –, a 16. versben olvasható. Tömörségében is elindítója lett később kibomló ajándékoknak, és új erőre kapott az, amit a történelmi körülmények sivársága évszázadokra megdermesztett. Vulkáni erővel tör elő a prófétaság. Korábban alig volt jele, hogy ilyesmi létezett közöttük (7,1. 1Móz 20,7). A 20.v; és a szintén ősi Bír 4,4 tanúsítja, hogy a prófétaság főként eksztatikus jellegű volt és nőknek is adatott Izráelben. Mirjám rövid énekéből, mint magból, sarjad ki később az 1-18 részlet zsoltár-költészete. Virágba borult, ami itt csírájában már életjelet adott magáról. Megszületett tehát az énekköltészet is. Olvassuk el hozzá a 106. Zsoltárt. – Kezdetét veszi továbbá az istentiszteleti rend, s az életet jó mederbe terelő szabályok (25), ha mibenlétüket nem is tudjuk pontosan.

A fényt árnyék is kíséri. Kezdődik a megszabadított nép lázadása, hol mint lázongó morgás, majd, mint ölni is kész, pusztító indulat. Az elsőnek megtalált víz keserű. Még egy kis türelem kellett volna hozzá, hogy Élimbe megérkezve zavartalanul élvezhessék a bő forrásokat (27). Könnyű volt megegyezniük mégis, mert minden törzsnek jutott egy belőlük.

Jó volna már gátját vetnünk magunkban a mindenben hibát és hiányt kereső emberi balgaságnak. Érett hit, bölcsesség kelletik, hogy örülni tudjunk annak, amiben Isten rész eltet bennünket. Igen, rész az, s nem a teljesség. Szükségszerű, hogy legyen keserűje is. Ne esünk időzavarba, nincs még itt az Isten országa. Hiszen még a keserű is meggyógyulhat, mint a víz ott Márában. „Mert én, az ÚR, vagyok a te gyógyítód” (26). Alig van a Szentírásban ennél fénylőbb örömhír, azaz evangélium.

Krisztus annyival több, hogy megtestesíti a mennyei orvost. Számunkra Ő maga az. Vegyük azonban jól szemügyre az összefüggést, ahol ez a mondat áll. Nem a bajok utólagos gyógyításáról beszél, holott erre is van hatalma Istennek, hanem, mint a korszerű gyógyászatban, meg akarja előzni a bajokat.

Fordítunk-e figyelmet a bűn, betegség és bajok megelőzésére?

2Mózes 16 – Mindennapi kenyérünk

Az egyiptomi húsos fazekak (3) – még a róluk szóló mondásban is –, tényleges bőséget jelentenének, pedig már akkor is csalóka önámítás volt, mikor emlegették. A sivár körülmények szűkössége közben megszépült néhány kivételes alkalom, amikor valóban jól-lakhattak Egyiptomban. Ókori uralkodók azzal is önmagukat tömjéneztek, ha évfordulókon, ünnepeken etették a rabszolganépet. Inkább jóllakva meghalni, mint éhen, mert nincs más választásunk. Ezen a szűk körön belül mozog az emberi okoskodás. Pedig létezik még egy változata az életnek, a megélhetésnek: a manna, amivel reggelenként megterítette Isten a mezőket a tábor körül, csak fel kellett szedniük. – A fürjek emléke a 4Móz 11-ben kidolgozottabb. Említésük ezúttal csak érintőleges.

A manna népi etimológiával azt jelenti: „mi ez?“, mégis fogalommal lett és előre mutató jeladás Istentől az élő kenyérről, aki Krisztusban a mennyből szállt alá, hogy életet adjon a világnak (Jn 6,41k). – Van természeti magyarázata is: egy tetűfajta élősködő. A cserje, amit ellep, mézszerű váladékot hullat, mely megdermedt állapotában felszedhető és elűzi az éhet. A beduinok ma is élnek vele, ha a szükség ráviszi őket. Ha pedig a nap rásüt, hamar elolvad ez a mézpótlék. Az emlékezetül eltett egy ómernyi belőle hogy-hogy nem olvadt el? Fejtörés helyett arra figyeljünk, hogy ennyi volt egy ember fejadagja.

Üzenetes az, hogy bármennyit szedett is valaki, egyenlően kellett elosztaniuk az egészet. Az ügyesebb és az ügyetlenebb között kiegyenlítődték a különbségek. Az ügyeskedők viszont hoppon maradtak, mert a másnapra tartogatott manna tönkrement. Csak szombatra lehetett tartalékolniuk, hogy békésen ünnepelhessék meg. Az igazságos kenyérelosztás, az Istennek szentelt közösségi élet, s a megfegyelmezett kapzsiság egy kerek egészet alkot, hogy tanulhassanak, okulhassunk mi is esetükből.

Legnagyobb nyereség a megelégedettség, istenfélelemmel (1Tim 6,6). Igaz és szép a Lukács szerinti Miatyánk e változata: „a mi mindennapi kenyérünket add meg nekünk naponként” (Lk 11,3).

2Mózes 17 – Vereség és győzelem

Önmagam állítsam elsőrenden Isten akaratának mércéje alá. Ha a gerendát eltávolítom saját szememből, akkor – belső indításra –, hozzáfoghatok, hogy testvérem szeméből, nagy körültekintéssel, eltávolítsam a szálkát (Mt 7,1k). A nép zúgolódása során ilyesmiről szó sincs. Már a 16,7-ből kiderült, hogy keserű morgolódásuk igazából lázadás –, nem is Mózes és Áron, hanem egyenesen Isten ellen. Szomjúságukban most ismételten istenkísértésre vetemednek. Mire Mózes – mint később is –, közbenjáró esedezéssel kiált Istenhez, és a kegyelmes válasz nem késik. Vesszejével a sziklára kell sujtania és elegendő víz fakad fel, olthatja szomját mindenki. Szinte látjuk Mózes, az előbb még a nép elpusztításával vádoltat, s kis híján megkövezettet, kezében Isten szabadító tettének jele. Ezt a botot már ismerték (5). Ezzel nyitott utat népe előtt a tengeren át (14,16). Ezúttal azonban az első csapásra emlékezteti őket általa (7,17.20). Némi burkolt intés is hat benne, mert szívük mély nyugtalanságában azon tipródtak, hogy közöttük van-e az Úr, vagy nincs közöttük (7).

A bot, jeleként az ítéletnek, meg a kegyelemnek, arra int, hogy rajtuk is áll, miként van jelen az Úr. Ha perlekednek, ítéletesre fordulhat kegyelmes jelenléte. Most úgy lehet, hogy néhány vén kivételével, akiket Mózes maga mellé vett, a nép egésze nem lehetett szemtanúja e csodának. – Elgondolkodtató a kegyelemnek, emlékeztető intéssel csatolt közlése, mert az első ízben gyakorolt kegyelem mindig feltétel nélküli, a „másodszor” (2Kor 1,15), vagy újólag kapott kegyelem – azt hiszem –, soha sincs az intésnek valamilyen módozata nélkül.

Az 1Kor 10,4 hozzáfűzi a példázatos esethez, hogy a lelki italt adó kőszikla, további útjukon együtt haladt a néppel. E hagyományos magyarázathoz az apostol hozzá fűzi, hogy az a kőszikla a Krisztus volt, szemléltetve e meghökkentő utalással azt, hogy mily valóságosan van velünk, jár velünk az Úr. Ha kétségeim támadnak, oka nem az Ő hiánya, hanem tulajdon vakságom és kishitűségem.

Az Úr jelenlétével volt lehetséges győzelmük Amálékon. Nem Mózes felemelt kezében szunnyadt és hatott valamiféle varázserő. E mozdulás szintén jel volt arról, hogy az Úr jelen van, hadijelvényként, mint egy zászló, emelkedik a magasba. Midőn ernyedni kezdett a kar, kővel támasztották alá és két oldalról fogták. A megtámasztott erőtlenség ujjmutatás volt az Úrra, akinek van elég ereje rá, hogy megtámasztott trónusát (16) megvédje.

2Mózes 18 – Hézagpótló látogatás

A későbbiekben elmérgesedett a nép viszonya Midjánnal (Bír 6), de a szoros rokoni kapcsolatok nyomán, most még felhőtlen. – A gyors szárnyakon járó hír, hogy az Úr mily csodás módon hozta ki népét Egyiptomból, eljut Mózes apósához, Midján papjához is, s arra készíti őt, hogy útnak eredjen nyomban, s vigye vissza Mózeshez a családját. Kettejük kapcsolatát felhőtlenné teszi az, hogy Jetró is az Úr, azaz Jahve tettének tulajdonítja a szabadítást és áldja is Őt érte (10). Ebből eredően minden tekintetben előmenetelt jelent a megjelenése Isten népe között. Mózes újból együtt lehet családjával. Modern képzeteket tulajdonítanánk Mózesnek, csupán azt feltételezve, hogy előrelátásból hagyta családját bátorságosabb helyen. Legalább ilyen erővel hatott amaz ősi jogszokás is, amikor az asszony a gyermekeivel együtt a szülők (az anyja?) házánál maradt.

Mózes elmond apósának minden említésre érdemes, ami velük történt, nem hallgatva el az átélt gyötrelmeket sem. Jetrót könnyű meggyőznie (a 2,18 Reuél névvel említette őt). Ráfelelve, osztatlan örömmel nyilatkozik meg: „Most már tudom, hogy Jahve nagyobb minden istennél” (11). A többisten-hit tarka szöttezésből kiemelkedik előtte az Úr személye, s Áronnal, meg Izráel véneivel együtt, áldozatokat mutat be Neki. Ez volt a második nagy szolgálattétel abban, hogy odaérkezett. Áldozat bemutatásáról ugyanis eddig megfeledkeztek, bár oltár már épült nemrég (17,15). – Lám, ilyen úton-módon adta meg Isten nekik, hogy ne maradjanak hazugságban, s ne feledkezzenek meg a hálaadásról. Emlékezzünk rá, hogy elmenetelük célját több alkalommal is mivel indokolták: Áldozni akarnak Istenüknek. Jetró hálaáldozata, az égő-, meg véresáldozat hozzásegíti őket, hogy valóban legyen istentiszteletük a pusztában. Elkezdődik valami közöttük, s később rendszeressé válik. – A látogatás harmadik hozadéka, segítség, könnyítés mindannyiójuknak a tapasztalt vezető tanácsa arranézve, miként intézzék, osszák meg terhét a mindennapos ügyeknek. Mózesre csak a bonyolultabbak terhelődnek ezek után.

Ha igazán együtt tudunk örülni, vagy éppen szomorkodni másokkal (Róm 12,15), minden tekintetben áldás kíséri utunkat.

2Mózes 19 – Sasszárnyon hordozott

Az 5Mózes 32,11 tovább fejleszti, magyarázza is egyben e költői ihletésű hasonlatot, mellyel Isten értésére adja népének az eddig történeteket. Mert tagadhatatlan, hogy megszabadultak, de milyen áron! – mondhatta a kényesebbje. Hogy mennyi szorongás közepette futottunk ki Egyiptomból, otthagya sok mindent, amit mégis sikerült összekuporgatnunk! Majd elaléltunk a fáradságtól és a rettegéstől, amikor utánunk nyomultak az üldözők. Azután éhség, meg szomjúság gyötört. El sem tudjuk dönteni, hogy örülünk, hogy megérte-e?

Ez azonban csupán visszája annak, amit átéltek. A színe pedig az, ahogy Isten összegezi Mózes előtt: „... hordoztalak benneteket sasszárnnyakon” (4). Amit pedig közben átéltetek, hajszoltság és próbatételek, meg a kísértések, mind szükségesek volt a cél érdekében: ezekkel gyúrtalak titeket olyanná, amiből – ha hallgattok szavamra –, kifermálódhat belőletek a papok birodalma és a szent nép, tehát kiváltképpen az én tulajdonaim lesztek, annak jeleként, hogy enyém az egész föld (6). Értsük helyesen a mondottakat. Papi szolgálatra köteleztettek ők a népek között, mint ahogy Lévi törzse is az volt a tizenkét törzs kötelékében.

Az ÚSZ lelki Izráelének ugyanez a hivatása: „Ti azonban választott nemzetség, királyi papság, szent nemzet vagytok”, hogy hirdesétek nagy tetteit Annak, aki a sötétségből az ő csodálatos világosságára hívott el titeket (1Pt 2,9).

Isten népévé formálódásukat munkálja az, ami máris történni fog. Úgy hívjuk ezt szaknyelven: Teofánia. Isten megjelenését kíséri a Sinaí hegy rengése. Füst és láng csap fel, mintegy vulkáni jelenséggént. Az érthető szó mégis fontosabb az azt aláhúzó látványnál, mert igéje által közli akarátát velük az Isten.

Jézushoz is övéi érdekében beszél az Atya, amit némelyek angyal szavának, mások mennydörgésnek vélnek. Jézus személye semmivel össze nem hasonlítható, az Atya Istennek egyetlen teofániája Ő, aki magához von (Jn 12,28-32). – Itt még vissza kell a népet tartania Mózesnek (Zsid 12,18-24). De Jézus már nem von kordont maga köré.

2Mózes 20,1–11 – A szövetség igéi

Szükséges, hogy hagyományos képzeinket egybevevessük az ige adataival, s a pontos értelmezés maradjon meg bennünk. Egyedül a 34,28 (5Móz 5,22) támogatja azt, hogy a két kőtáblán csak a Tíz ige (parancsolat) volt olvasható. A 32,15 szerint az első táblák – ezeket törte össze Mózes –, mindkét oldalukon tele voltak írással. Ingadozás van tehát az idevágó adatok között. Előnye viszont, hogy fölöslegesen látszik az ősi vita, hogy miként számozzuk a parancsolatokat, s mennyi volt az egyik, s mennyi a másik táblán. E megállapítás áll az újból írt kőtáblákra is (34,29).

Az a magva az itt olvashatóknak, hogy Isten tudatja akaratát Mózeszel, aki – egyéb rendelkezésekkel együtt –, leírta „az ÚR összes igéjét” (24,4), s az már nem köre íródott. Az üdvözítés történetében jelentős állomáshoz értünk. A 17,14.-ben az Úr parancsot adott Mózesnek az írásra. Amikor pedig hozzáfogott, kezdetét veszi a pergamenre, vagy papiruszra írt Szentírás anyagának rendezettségre törekvő és módszeres egybegyűjtése. Az ige Isten írása (24,12) és egyben ember írása is, oly módon, hogy közben Isten Mózesnek is, népének is a szívébe véste, hogy mi az Ő mennyei, de földön is érvényre juttató akarat, ami mégsem gerinctörő szándékú.

Bár az új szövetség (Jer 31,31k) nem olyan lesz, mint volt az első. Mégis már az első sem hideg kő, s nem betű csupán, mert mindjárt az elején szívet megérintő. Hiszen evangéliummal kezdődik: Én, Jahve vagyok a te Istened, akit az életedben véghezvitt szabadításból ismerhetsz meg. S ha vannak is e világon úgynevezett más istenek – létükkel még számolt az ókor embere –, valójában csak az az egy élő Isten létezik, aki Krisztusban Atyánk (1Kor 8,5k). – Midőn az ember ki akarta ábrázolni Istent, vagy ha nevét unos-untalan felemlgette, vele a maga hatalmába óhajtotta vonni, szolgálatába akarta állítani Őt, hogy fölötte rendelkezék, hogy megidézzék, ha a szükség úgy kívánta. Isten azonban határozott tiltással állja útját az efféle visszaélésnek. Ne ütközzünk meg rajta, de féltékeny minden más, magunk formálta istenképre. Nem óhajt ürüggyé silányulni a szánk. Mint a házasságban, olyan társunk Ő, nem tűr meg mást maga mellett. Isten monogám társunk a vele való szövetségben.

A nyugalom napjának megszentelése pedig azt jelenti, hogy Isten teremő, alkotó életritmusához közelítjük mindennapi munkánkat. – Krisztus feltámadt a hét, sőt a teremtés első napján. Azért ez az ünnepe az ÚSZ-nek, mert az a nap lett az új teremtés kezdete is!

2Mózes 20,12–17 – Isten és a felebarát

A kőtáblák tartalma nyomán osztható két részre a Tízparancsolat, eltekintve attól, hogy miként voltak fölírva (vésve) négy oldalon. Már az ÓSZ-ben is volt összegezése. Az 5Mózes 6,5 így fogja egybe az Istenre tekintő részt: „Szeresd azért az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes erődből!” – A 3Móz 19,18 pedig ezt mondja: „...Szeresd felebarátodat, mint magadat! Én vagyok az ÚR!” Midőn Jahve a záró akkordban beszél Úr voltáról, arra emlékeztet, hogy mivel is kezdődött a parancsolatok gyöngysora. Ezek szerint a kör ugyanazon kijelentéssel záródik. El sem kezdődhet az Isten iránti szeretet, ha a felebarátot kirekesztem szeretetemből. Felebaráti szeretet sincs az Isten ismerete, szeretetben vállalt szövetségének érvénye nélkül. – Olykor találkozunk hívőket is megszégyenítő mély humanizmussal olyanoknál, akik másként gondolkoznak. Okulhatunk belőle mi is, kiket, új emberünket, örök végzése szerint olyan bordából szőtte, hogy a kettősen egy szeretetet együtt higgyük és gyakoroljuk.

Jézus is összefűzte e kettőt (Mt 22,37k), s nem vette élet az emberre tekintő egyes parancsolatoknak sem. Belőlük – szavai szerint –, egyetlen vesszőcske sem veszhet el. Sőt megerősíti érvényüket, midőn még csak a szívben gerjedező kívánságot is, már a törvény megsértésének nevezi (Mt 5,17-48). Tehát a parancsolatok végső kicsengése lépés az irányba, hogy már a kívánság is bűn: „Ne kívánd...” (17). Amit tehát Jézus részletesen magyaráz a Hegyi beszédben, ezen módon folytatása és betetőzése a mózesi Tíz igének.

Olvasva a 12. verset, az öreg szülők iránti felelős tisztelet mai kérdései villannak fel előttünk. S már akkor is ilyesmi gondról beszélt, de nem arra való, hogy gyermekeink fejére olvassuk, mintha csak másnak szólna, s nem nekünk. A többi parancsolat is embertársamról szól, hogy életét ki ne oltsam. Jegyesemet, majd házasságban társamat meg ne csáljam (Mal 2,14k). A „ne lopj” emberlopást jelent, tehát egy végletes esetből kiindulva védi a gyengébbek jogait. Hasonló szándék vezérli, midőn tiltja a hamis tanúzást a bíróság előtt (16). – A törvény betöltésének további kérdéseiről az 5Mózes 5-hez érve, még majd szó esik.

2Mózes 20,18–26 – Egyetlen közbenjáró

A 19. fejezetben olvashattunk az intésekről és megelőző rendelkezésekről, hogy a nép csak egy bizonyos távolságra közelítheti meg az Úr kijelentésének helyét (a Hóreb ugyanannak a hegységnek a neve, amit az Írás másutt Sínainak nevez).

Szó esett arról is, hogy az ÚSZ-ben Jézus Krisztus fenntartás nélkül von mindenkit magához. Mégis, midőn megjelenik a magdalai Máriának a feltámadott Úr, így szól hozzá: „ne érints engem...” Arról sem tudunk, hogy a kételkedő Tamás valóban megérintette volna Jézus sebeit (20,17.28). Az ember mindig csak szent érzéssel –, képletesen szólva: csak levett saruval közelíthet hozzá. Van valami megnevezhetetlen hatása az Úr szentsége jelenlétének. Egyszerre vonz, de távol is tartja lényemből azt, ami szentségtelen. Ezzel tette próbára Isten akkor is a népet, de azért „ne féljete” –, mondja Mózes (20).

Midőn kéri közvetítő, közbenjáró szolgálatát, helyesen szólunk. Az ember rá van szorulva közbenjáróra, s egyetlen Közbenjárónk van Isten és emberek között: az ember Krisztus Jézus (1Tim 2,5k). Nevének fordított sorrendje az immár feltámadott Úrról tanúskodik. Ő a mi Szószólónk az Atya előtt. Lelkünkben pedig a tőle küldött Szentlélek a Vigasztaló, avagy Szószóló, aki bizalommal, s egyben szent félelemmel engedi, hogy közelítsek Istenhez. Az el nem mosódó határ Isten és ember között nem elválaszt, inkább összeköt. A kálvini teológia és kegyesség fő kulcsmondata ez: A Szentlélek által vagyunk Vele egy szövetségben, közösségben. Nincs ennél szorosabb kapcsolat Ővele. Nem oldódunk fel Vele és Benne, még ha a Krisztus él is bennünk (Gal 2,20). Ez az igeszerű misztika. Nincs felsőfokú emberi szentség. Kegyelemből minden hívő szent. A tökéletesség, a bibliai alapszó szerint, az egy célra tekintő úton járást jelenti (Fil 3,12-14).

A 22. verstől a 23,33-ig terjedő egységnek a „Szövetség könyve” nevet adták. A földből emelt oltár, vagy a lépcsőt mellőző, faragó szerszám nélkül építendő kőoltár ősi rendelkezés, a nomád életformát idézi, s megérint bennünket itt is a szentség jelenléte. Bennük jövőbe mutató az, hogy Isten nem köti magát egyetlen helyhez sem, Ő is úton van, együtt halad népével. Egyetlen ígéret köti őt: „Elmegyek hozzád és megáldalak minden szent helyen, ahol emlékeztetés teszem a nevedet” (24).

2Mózes 21 – Az együttélés fegyelme

Az 5Mózes 15,12k. korához alkalmazva, módosítja e rendelkezéseket, de még így is az olvasó értetlenségével, visszatetszésével találkozhat. Vegyünk elő egy példát. Ha valaki átfúratja újszülött leánygyermeké fülét, hogy majd ékszerrel viselhessen, maga sem tudja, hogy milyen ősi, mitoszától úgy-ahogy már megfosztott cselekménynek hódol. Nincs arról szó, hogy nem teheti. Ne törvényeskedjünk! De legyünk tisztába' vele, hogy az emberiség szinte minden jó, vagy rossz szokása, divatja, akár művelődésének nemesebb formái is (irodalom, képzőművészet, zene, színpad és táncművészet) mindmind a vallás törzséből ágaztak ki, még ha idővel el is halványult vallási jellegük. Ám, eredetüket megérteni annyit tesz, mint a múlt folytatásaként fognunk fel a jelent. Nem mintha a jelennek magával kellene hurcolnia a múlt minden hagyományát. Ha azonban jól értem a társadalom-, a művelődés-, és vallástörténeti előzményeket, hitben kialakul bennem egy rostarendszer, mely elválasztja egymástól a különböző jellegű elemeket, hogy azok az őket megillető helyre rendeződjenek.

A Mózes könyveiben (Tóra) még majd többféle szabályra, tilalomra, rendelkezésre találunk. Eligazodás végett legalább négyféle megkülönböztetést kell tennünk:

1. Vannak, amelyek idegen kultuszok beütései ellen védenek. Amikor megszűnt az abból eredő kísértés, a rendelkezés csupán érdekességgnek vehető.

2. Érvényüket veszítették az ÓSZ-i korhoz, társadalmi körülményekhez kötődő szabályok is (például a rabszolgaságé).

3. Maradandóak viszont a szeretet mozgósító rendelkezései Isten és a felebarát iránt. Ezeket könnyű felfognunk, de időben alkalmaznunk mindig hitbeli döntésünkből eredően lehet csak.

4. S van végül olyan részlet, melyben felfénylik valami prófétai jeladás a megváltásról, a Megváltóról.

A továbbiakban nem rangsorolunk. A megfontolt megkülönböztetés esetenként tovább élesíti kinek-kinek ítélőképességét. Hasznosabb lesz bibliaolvasásunk, nem válik gépiessé. A Biblia nem törvénykönyvként olvasandó, mert örömhírmondás az, szélesebb értelemben evangélium!

Belemagyarázás nélkül annyit fűzhetünk e fejezethez, hogy az emberi együttélés – korlátozó, de az árnyalatokra is érzékeny rendszabályok nélkül lehetetlenné válik. A teremtésnek is volt emberre és állatra érvényes rendje.

2Mózes 22 – Megtapasztalt és gyakorolt kegyelem

A mózesi törvényeket, s rendelkezéseket, fogalmazásuk jellege szerint is két csoportba osztják. E fejezet példát szolgáltat mindkettőre. Egyikük az esetekre alkalmazandó (kazuisztikus), a másik a tiltó (apodiktikus) rendelkezések. Az előbbi jellemzője a feltételes „ha” szócska (21,1-22,16). A második, ellentmondást nem tűrve, tilt, vagy parancsol. Ide sorolandó a „Tíz ige” is, ismertebb, de kiindulási pontjára (20,2) nem tekintő elnevezése szerint: a Tízparancsolat. – Majd pedig a 17-30 során mindkét fajtával találkozunk. Formai megkülönböztetésük nem változtat hatályukon. Arra viszont jó, hogy jobban értsük, amit olvasunk. Lelkét veszi az igének, aki úgy véli, hogy paragrafusok kásahegyén kell átrágnia magát. A törvényeknek is van evangéliumuk, mert üdvtörténeti tettel, és a reá mutató, idéző emlékeztetéssel kezdődik: Isten megszabadította és tulajdonába vette népét. Majd ennek vannak változó és minden korban érvényes következményei. A különféle törvényeknek az előzmények adják meg alaphangját. Vagy egyből ezzel kezdődik, mint a Tíz ige sora –, mint főtebb rámutattunk; vagy visszautal rá, mint itt a 20.vers.

Mialatt fölismerjük, megragadjuk a lényegét, az ragad meg minket. Íme: „mert ti is jövevények voltatok Egyiptomban”. Fölismerjük a hit józanságával, hogy Isten nem emlékezik meg többé bűneinkről. Azt sem tévesztjük soha szem elől, hogy mikből és hogyan szabadított ki Isten. Tetteire emlékezve, nem élek vissza az előnnyel, amiben kegyelemből részesített. Nem teszem embertársam, sorsából adódó hátrányát még keserűbbé, elviselhetetlenné. Sőt igyekszem időben (még naplemente előtt! 25.v) helyrehozni; kiegyenlítve a társadalmi, vagy személyi adottságokból eredő szintkülönbséget.

S bár nem oldható fel sokféle egyenlőtlenség, mert szinte velejárója az emberi életnek, mégsem szabad beletörődnünk meglétükbe. E nemes nyugtalanság, előre lendítő feszültség elől sem szabad kitérnünk. Hadd jusson érvényre Isten igazsága, ha lehet –, legtisztább formájában: a kegyelemben és bocsánatban, a megengedésben, az elengedésben.

Nem viselkedhetünk irgalmatlanul, mint tette volt a gonosz szolga (Mt 18,21k).

2Mózes 23 – Nem magárahagyottan

Jézus a Hegyi Beszédben így szólt: „Hallottátok, hogy megmondatott: Szeresd felebarátodat és gyűlöld ellenségedet. Én pedig azt mondom néktek: Szeressétek ellenségeiteket.” (Mt 5,43k). Megjegyzendő, hogy az ellenség gyűlöletére szóló parancsot nem találjuk az ÓSZ-ben. A Holt-tengeri tekercsekből, ill. az időszámításunk fordulója táján élt qumráni szekta tanításából vált ismertté ez a rendelkezés 1947 óta. Feltételezhető, hogy Jézus is erre gondolt, őket idézte.

Van-e akkor valami ÓSZ-i előzménye az ellenség iránti szeretetnek? A 4k. kétségtelenül különböztet az ellenség és bajba jutott jószága között, amit úgy is fel lehet fognunk, hogy segíts rajta, miért szenvedjen az állat a gazdája miatt. Mégsem lehet egészen elválasztanunk a gazdát a tulajdonától. Érzelmileg elképzelhetetlen, hogy a roskadozó állaton segítve a gazdáját levegőnek nézem, aki netán éppen ott verítékezik mellette tanácstalanul. A mondottakkal nem gyengítjük az újat, amit Jézus hozott, csupán rámutattunk, hogy nem hiányoztak az előkészítő feltételek.

Tüzetesebben megnézve a 14-19 részletet, feltűnik, hogy az évi 3 főünnep felsorolásánál nem esik szó a páskáról, csak a kovásztalan kenyerek ünnepéről. Ugyanakkor szóhoz jut a történelmi indoklás, a kijövetel Egyiptomból. Van, aki azt mondja, hogy a Kánaánba betelepülő izráeli törzsek átvették ugyan az ottlakó népek ünnepeit, melyek mind a földműveléssel álltak kapcsolatban, utána azonban szívos szellemi erővel mindinkább átformálták az ünnepek indoklását oly módon, hogy elsősorban Istenük történelmi tetteire emlékeztek. A küzdelem tehát az ottlakó népekkel, szellemi harc volt. Védekezniük kellett Izráel fiainak, nehogy törbe csalják a termékenységi kultuszokkal. Ilyen rítus volt az anya tejében főzött gödölye is (19). – A Szövetség könyvének rendelkezései ígérettel zárulnak: Isten elküldi őrzőangyalát, hogy velük legyen az úton és bevigye őket a nekik kijelölt földre.

Ígéreteivel fölszerelten egyedül sem vagyunk magunkra hagyva.

2Mózes 24 – Kivételes alkalom

Rendkívüli események követik egymást. Említettük a meghagyást, hogy Mózes fogjon hozzá a rendelések, történések leírásához (17,14). Ő pedig le is írta az Úr összes ígését (4). Negyven napos fenn-tartózkodása során az Úrtól veheti át a kőtáblákra írt törvényt és parancsolatokat (12-18). Az áldozat bemutatása a szövetségkötés része. Az oltár közelében felállított 12 oszlop egyedülálló az ŐSZ-ben, a 12 törzset jelképezik. Ifjak mutatják be az áldozatot. Nincs említve, hogy Lévi törzséhez tartoztak volna. A vér felét Mózes az oltárra hinti, mert „vérontás nélkül nincs bűnbocsánat” (Zsid 9,18k). Utána felolvassa a nép előtt „a szövetség könyvét”. Emlékezzünk a nemrég említett szakkifejezésre, hogy a 20,22 – 23,33, nagyobb részlete kapta ezt a nevet a szakemberektől.

A nép válasza beleegyező. Ezek után a vér másik felével a népet hinti meg Mózes, majd kihirdeti, hogy az ígék alapján e helyt kötött Isten szövetséget velük. E szövetség mindaddig érvényben volt, míg óvá nem tette a Krisztus vérével kötött új szövetség. Az új előkészítőjeként, az ó is magán visel olyan vonásokat, melyek a messze jövőbe, a végső idők felé mutatnak. Mózással és társaival együtt 70 vén is fölment az Úr színe elé. Meglehet, hogy ők az egész emberi nemzetségre tekintettel számlálnak éppen hetvenet (vö. 1Mózes 10).

A színről-színre látás boldog teljessége érint meg bennünket, értesülve arról, hogy látták az Istent (10k) és mégsem semmisültek meg közelségében. Figyelmüket különösen az égszínkéék ragyogás köti le, az Úr lábai alatt. Mintha azért mégsem merték volna feljebb emelni a tekintetüket. Látják Istent és esznek-isznak. Bizonyára nem dúskáltak minden jóban. Étkezésük jelentősége az, hogy általa erősítetik meg a szövetség. Hasonló hozzá az úrvacsora is, Jézus utolsó vacsorája folytatásaként, ahol is Jézus azt ígerte, hogy legközelebb mint újat issza majd borát, velük együtt az Atya országában (Mt 26,29).

Valóban „Boldogok, akik hivatalosak a Bárány menyegzőjének vacsorájára!” (Jel 19,9). Hogy ez így van, már e különleges fejezetből is kiolvasható.

2Mózes 25 – Jelen van vándorló népe közt

A szövetséges nép istentisztelete nem ötletszerűen alakult ki. A szükséges kellékek sem emberi képzelő erő szülöttei. A mintát Isten mutatta meg Mózesnek a hegyen (9.40). Téves a következtetés, mintha volna a mennyben egy ősidea, vagy ábrázolás, amit Mózes megpillantott, magának jól megjegyzett, hogy aszerint alkossák meg földi párját. A helyénvaló magyarázat a prófétai látás, mellyel a feladatot, az elérendő célt fölismeri. Általa Isten ad medret és lendületet az egész nép istentiszteletének.

Meggondolva az elvégzendőket, bizony nagy feladat elé állítja Isten őket. Felötlik a kérdés, hogy honnan és miből fog mindez elkészülni? Van, aki az amálekiekkel vívott sikeres harc (17,8k) zsákmányából magyarázza. Mások a letelepült életforma, illetőleg, a salamoni templom ékessége idői visszavetítésének fogják fel. Az utóbbi csak színezhette a történeti emlékezést. Prófétai ereje és üzenete abban van az igének, hogy fölismerhetjük dinamikáját. Azaz, Isten láttat valamit, s bár tudatában vagyok az adottságok szükségének, mégis hozzáfogok. Teszem azt abban a bizonyosságban, hogy, ha ilyen részletekbe menően előírta Isten, megadja majd a szükséges hozzávalókat is.

A végrehajtás azon a nyomon halad, mint volt a teremtés. Isten ígét szólt, s amit kimondott, megtett. Ezúttal olyan változat jut érvényre, hogy Isten kimondja, s az ember keze alá adja, sőt kezét is megtölti szakértelemmel, hogy megépüljön az alkotás. Evégre jelöli ki, ruházza fel kegyelmi ajándékaival a szakértő mestereket (31,1k). – Hány csodás templom épült égbe szökő gótikával, s szerényebb, vidéki, falusi társa az egyház története során, s magunk is átértük, templomok épültek, felújítás készült el hazánkban is, a legnehezebb évtizedek sem kivételek, amikor jószerivel a semmiből építettünk, hitből, s a feltételek, a szívvel és kézzel hozzáértők is előjöttek időre a semmiből. Csodákat éltünk át a pusztaságban mi is.

A kultusztárgyak között legfontosabb a szentláda, hogy magába fogadja a Bizonyságot, a törvény két kötéltábláját. Arany lap fűdi le. Anyagából kiképezve, két angyal áll fölötte. Erről a trónusról beszél majd Isten, mert Ő is lépést tart népével, vállalta velük a sorsközösséget. Jelbeszéd erről, hogy a rudaknak állandóan a hordozó karikákban kell lenniük (15), tovább haladásra mindig készen!

Zarándok utunkon velünk van Isten, igéjével tanácsol, sőt esetenként teremtető szóval is fölszerel, Szentlelkével vezet.

2Mózes 26 – A szent hajlék

Az alábbiakban kísérletet teszünk rá, hogy röviden, s lehetőleg közérthetően írjuk le a szentsátor méreteit, alakját és beosztását.

Feleannyi volt, mint a Salamon által épített templom (1Kir 6,2.20). A közelítő pontossághoz ragaszkodva képzeljük magunk elé a mintegy 13,5 m. hosszú 4,5 m. magas és ugyanilyen széles faépítményt sittimfából (hasonlóan szívós és tartós faanyag, mint az akác). Bent két részre tagolta az építményt a kárpit. Belül volt a szentek-szentje, benne állt a szentláda. A külső helyiség északi oldalán helyezték el a szent kenyerek asztalát, déli felén pedig a hétágú, arany lámpatarót. Alakja, valószínűleg egy fához volt hasonló. Két oldalán, három szintről indultak a száraz fölfelé, oly módon, hogy a rájuk helyezendő mécsesek magassága a középső szárral volt egy szinten. Talán láttunk már erről ábrázolatot.

Az egész építmény nyitott volt kelet felé. Bejáratát csupán az egyik takaró lelógó vége zárta le időlegesen (12k). A kerubokkal díszített, legalsó takaró valamivel rövidebb volt, mint a ráterített kecskebőr sátorlapok, tehát nem érte a földet. Míg az utóbbi 3 szor 4,5 m. szélességével és bő 19 m. hosszúságával jobban takarta az építményt elől, s talán hátul is. Az új fordítású Biblia jegyzeteiben megtalálhatók a „könyök” méretei.

Érthetőbb számunkra a kissé bonyolult leírás, ha tudjuk, hogy a hurkokkal összefűzött sátorlapok szeletei nem hosszában, hanem haránt feküdtek az épület-testen, párhuzamosan követve egymást, ráborítva a deszkafalra. Még egy harmadik, vörösre festett, koszbőrből készített takaró, sőt egy negyedik is, valószínűleg delfinbőrből való, is fedte az építményt. Ezekről csak érintőlegesen esik szó (14). A részletező leírás ellenére se várjunk feleletet a kérdésre, hogy amikor a második takaró rákerült a templomra, a sarkainál mégiscsak a földet kellett hogy söpörje. Nem hangzik el tiltás e lehetőség ellen, bár épp ezen a ponton van a szövegben némi homály. – A lényegbe vágót láttatta Isten Mózesrel, de – mondjuk így –, a „tervjazot” szavával, igéjében közölte vele.

Aki az ígét készségesen fogadja, követi és cselekszi, az esetleg megvalósulva is láthatja itt a földön azt, ami prófétai ihletés nyomán már megképzett lelki szemei előtt.

2Mózes 27 – Szerény méretek

A cím nem véletlenül fogalmazódott a fönti módon. A derékig érő oltár, alig 2,30 m. szélességével és hosszúságával feltűnően kicsi. Még hozzá az oltárnak, s belőle kiképzett négy szarvának fából kellett készülnie, s bár a tűzzel érintkező részein be volt borítva rézzel, mégis találgatásokra vagyunk utalva, hogy miként viselte el a fa a tűz hevét? Az ige talán megenged annyi feltételezést, hogy az üres deszkaalkotmányt (8) – ha rajta áldozni szándékoztak –, előbb megtöltötték földdel. Rúdon hordozva csak az üres ládaszerű keretet kellett emelniük. A szerény, hordozható oltár volt az egész kultuszhely, s az istentisztelet szíve. Szarvaira úgy tekinthetett a hívő, hogy arra hintettek az engesztelő vérből (29,12), s a bajban odamenekülhetett és megragadhatta őket (1Kir 1,50. 2,28). Bár a személyes felelősségtől az sem mentesített. A szántsándékkal vétkező nem bízhatott az oltár, valamiféle mágikus erőterében, hogy az őt megvédheti (21,13k).

Nincs tájékoztatás arról, hol állt az oltár. Általánosan elfogadott, hogy a szent hajlék keletre néző, nyitott vége előtt állhatott, az egész hajlékkal együtt az udvar hátsó felében. Első felét ugyanis a gyülekezet töltötte meg, amikor a szintén keletre néző, jó 9 m széles kerítéskapun beáramlott. Így is csak töredékük férhetett el a belső szabad téren, ami legjobb esetben 23 szor 23 m. nagyságú lehetett, számítva arra is, hogy hely kellett az oltár körül forgolódo papoknak és lévítáknak is.

A szűk méretek meglepnek. Ezékiel méretei a majdani új templomról (40-46 fejezetek) nagyléptékűek, prófétai láttatásaként az eljövendő dicsőségesnek. A Mózesé is prófétai látás az adott körülmények között megvalósíthatóról és célszerűről. Ékességét megadja majd az ezüst és a réz.

A szerény méretek tehát a történeti emlékek pontossága mellett szólnak. Arra tanítanak, hogy mindig megvan a zárandok életforma, a célszerűség, s a művészi érték egyensúlya, csak meg kell keresnünk és el kell fogadnunk.

2Mózes 28 – Papi öltözet

A főpapi ruhák közül a legkorábbi felszerelés az efód lehetett (1Sám 2,28. 14,3. 22,18). Nagyjából, a vállakat is befedő, hátul megköthető kötényhez volt hasonló. A vállrészein, továbbá a mellre kívül felkötött hósenen, a „szíve fölött” (29k) is viselte a főpap Izráel törzseinek a nevét. A hósen rejtette magában az úrimot és tummímot (30). Nem tudható, hogyan nézhetett ki, s miként használták. Annyi bizonyos, hogy amikor két eshetőség között nem tudták eldönteni, mi az igaz, a helytálló, ilyen esetben, Isten akaratát megtudakolandó, ezt alkalmazták sorsvetésre. Ritkán említett (pl. 4Móz 27,21), s lehet, hogy csak Dávid idejéig volt használatban.

A palást, amit a fej számára nyitott kivágáson átbújva öltött magára a főpap, eltakarta az előbbieket. Ezért kérdéses, hogy minden öltözéket egyszerre viseltek-e. Meglehet, hogy a palástot csak akkor vette magára a főpap, ha az Úr színe elé szándékozott bemenni a szentélybe. Járását a szegélyen függő apró csengők hangja jelezte. A főpapnak is szüksége volt személyét és tiszte terhét elfedező öltözékre az Úr közelségében, mert a legszentebb dolgokban ő is vétkezhetett óhatatlanul. Ezért is tekintendő talán a legfontosabbnak a fejen viselt homlokdísz, virág alakú diadém. Jeleként annak, hogy a homlokán viselve hordozza a szent dolgokban elkövetett bűnök terhét, amit Izráel fiai követtek el, amikor odavitték szent ajándékaikat. Rá volt vésve: „Az Úrnak szentelt!” (36).

Szó esik még köntösről és turbánról is. Tekintetbe véve az előzőket, halmozásnak tűnnek. Nem így az öv (39), mert szükség volt rá, hogy az öltözékek ne akadályozzanak a mozgásban. Akár a sátor esetében, ezúttal is feltűnnek a kék, a bíbor és az arany élénk színei. A végső idők apokaliptikus ellenlábasának is, áltatóan hamis, démonikus utánzatként, hasonló az öltözéke (Jel 17,4k).

Az öltözékek némelyike királyi díszruhára emlékeztet. A Jel 1,13 a dicsőséges Krisztust láttatja a főpapéhoz hasonló, fénylő öltözetben. A Jel 19,12k. pedig a fejdísznek ad kiemelt jelentőséget. – Jézus Krisztus az ÚSZ főpapja és dicsőséges királya.

2Mózes 29 – A fölszentelés rendtartása

Most még csak a majd elvégzendő szertartásokra kap Mózes utasítást, miként kell Áront főpappá, fiait meg papokká szentelnie. Ez később meg is történt (3Móz 8). A felavatási szertartás rendjében szinte teljes számban szóba jön minden áldozati forma, ami előfordul a mózesi rendelkezésekben, a 3Móz. könyvében. Sorra kerül a vétekáldozat (14), égőáldozat (18), olajos kovásztalan kenyérrel megtetézett tűzáldozat (23), fölajánlás, amit szertartásos mozdulattal az Úr előtt föllendítettek. Ami ezek után, a békeáldozat részeként, Ároné és fiaié lett. – A páskabarány leölésére emlékeztet, ahogyan a felavatásra szánt kos húsát elfogyasztották. Annak is (12,10), ennek is (34) el kellett égetniük a maradékát. Végül, az egyéb szertartások között, olvashatunk naponkénti vétekáldozatról (36), reggel és este bemutatandó állandó áldozatokról, étel-, ital-, tűz-, s égőáldozat címszavakkal jelölve (38-42).

Ha mostmár a fölszentelés áldozataira tekintünk, jelentésük előtűnik az utasításból. Áronra és utódaira nézve már eddig is újólag visszatért a határozott igény, hogy ők mindenekelőtt Istennek papjai (1). Immár visszavonhatatlanul az Ő tulajdonai, s nem szabad vele visszaélniük (vö. 3Móz 10). Csak akkor maradnak népük hű papjai, ha nem tévesztik szem elől Istennek ezt az előjogát az életükre nézve. A szolgálat feladatával Isten tölti meg a kezüket. A 22.vers „felavatás” fogalma ezt a jelentést hordozza.

Alkalmatlanságuknak is, mindezen szolgálatra nézve, ki kell derülnie. Ezért Mózesnek előbb meg kell mosdatnia őket a sátor bejárata előtt. A felöltöztetést követi az olajjal való felkenetés (4-8). Áronnak és fiainak minden áldozat előtt rá kell támasztania kezét (nemcsak rátenni!) az állat fejére. A fölavatás e mozdulata több, mint a bűnök képletes átruházása. Az ÚSZ-ben a gyülekezetnek van papi tiszte, mégsem állhat meg Isten előtt, ha nem hagyatkozik Krisztus tökéletes, egyszeri áldozatára. A hallást, a kezet és a lábat, következőképpen egész valójukat az Úrnak kell szentelniük. A vérrel megjelölt kicsiny testfelületek (20) a teljes igénybevételt jelzik. Egyedül ez lehet szolgálatuk alapja.

2Mózes 30 – Cselekmények jelbeszéde

Allegorizálás az a módszer, amikor az igét kiemeljük történeti összefüggéséből, mert, tévesen, azt feltételezzük, hogy az ige mást beszél, mint amit mond. A fönti eljárás fogalmának ez a szó szerinti jelentése. Az eljárás, esettől függő látványossága ellenére, nem bizonyult kielégítőnek. Éppen azzal becsüljük meg az ÓSZ értékeit, és a Biblia egészén belül, akkor tekintjük az ÚSZ egyenrangú párjának, ha figyelembe vesszük a kortörténeti hátteret is.

Elengedhetetlen továbbá, hogy követnünk kell az üdvözítés történetének időbeli menetét, s az ígéretek nyomán járva jutunk el Jézus Krisztusig. Bibliáját, az ÓSZ-et ő maga is ekként magyarázta tanítványainak (Lk 24,44k).

Ezek után már azt is kimondhatjuk, hogy a kijelentésben olyasmiket is közölt Isten, ami többet is mondott, mint amit az ige leírói megérthettek. Nem mást mondott, hanem többet! A kultuszi rendelkezések értelmét keresve, meg kell kísérelnünk, hogy rátaláljunk a többletre, amiről ezek az aprólékos előírások beszélnek.

Szembeötlő, hogy az illatáldozati oltár és a papok tisztálkodását szolgáló rézmedence utólag került az elkészítendő kellékek sorába. Valószínűleg későbbi történeti és kultuszi fejlődés visszavetítéseként. Fejezetünk jelentését kutatva, a tisztaságnak, az odaszenteltségnek az igényét kell a szívünkbe vésnünk. Az illatáldozati oltárra nem juthat előírásoktól elütő „idegen” áldozat (9). A papok mosakodásának nem higiénikus értelme van. A rész az egész felé mutat, a külső tisztaság belső megtisztulásra ösztönöz. Ha csak a test egyes felületeit érte is a víz, a teljes átadást tanúsította „hogy ne haljanak meg” (21). Mekkora súlya van e rövid mondatnak!

A csekély összegű, mindenkire egyforma mértékkel kirótt följajánlás (15, nincs rá jobb szó!) a kultusztárgyak elkészítését közügyggyé teszi. Legyen része mindenkinek benne, anélkül, hogy belőle, akár az olajból, akár a füstölőszerből (33. 38) visszavehetne magának. Az oltáron elfüstölögtetett, ebben az összetételben másra nem alkalmazható fűszerek pedig a gyülekezet állandó imádságát kiábrázoló és kísérő jeladások (Zsolt 141,2. Jel 5,8).

2Mózes 31 – Betöltve Lélekkel

Ki lesz az, aki a sátort és kellékeit, az igényes ötvösmunkákat, valamint a papi öltözeteket elkészíti? A feladathoz valóban ezermester kell. Mózes nem is érdeklődött efelől az Úrtól. Pedig jogos lett volna a kérdés, miként fog a bonyolult feladat jó végre menni. Isten azonban már név szerint ismeri azt a mindenhez szer két embert, akiknek feladatuk lesz, hogy irányításukkal (36,1) az egész munka elkészüljön. („szer hozzá” mondta a bihari ember arra, akinek kisujjában volt a szakmai készség egy feladatra). Ők majd később szereznek tudomást róla, de elhívásuk Istennél már elvégzett dolog. Korábban is volt már szakértelmük, vagy egészen új adományként fedezik majd fel magukban a képességet? Valószínű, hogy korábbi hozzáértésüket szentelte meg az Úr, betöltve őket Lelkével, felruházva növekvő készséggel. Megbízásukat a kegyelmi ajándék, a karizma ajándékozásának példájaként foghatjuk fel, mely körülhatárolt feladatra, s talán időszakra –, szólt.

A hegyen kapott utasítások sorát a szombat megtartásának szigorú rendelkezése zárja. Azt a következtetést vonhatjuk le belőle, hogy – amint a teremtés művét lezárta a hetedik nap isteni nyugalma, úgy e mostani tervre is a mesteremberek kijelölése teszi fel a koronát. A lelkiismeretes szakmai munka, még inkább az ihletett művészi tevékenység, magán hordozza a Szentlélek indíttatásait és fegyelmező rendjét. Minden további nélkül nem lehet itt egy kalap alá vennünk bármiféle tevékenységet, amely magának a művészet fogalomkörét igényli. A sátán is át tudja változtatni magát, mintha a világosság angyala volna (2Kor 11,14). Mégis hangot kell itt kapnia a kálvini tanításnak, midőn nemcsak az egyházi dolgok körén belül észleli a Szentlélek munkáját, de föl-, és elismeri a Lélek ihletését a hozzáértésben, a tudományban és a művészetekben. Isten is a teljes alkotást zárta a szombattal. Van tehát egyetemes, úgy is fogalmazható, hogy kozmikus összefüggése annak, hogy a szombat az egész terv felvázolása, s a kézművesek kijelölése után említetik. A teremtés megnyugodott és „fellelegzett” (17) ezen a napon. – Most is nyugalom árad szét Isten és Mózes szívében.

2Mózes 32,1–14 – Az aranyborjú

Íme a példa, hogy nem minden írható a Lélek ihletésének címszáva alá, ami az ember kezéből kikerül. Bármennyire hamari munka volt is, amit Áron csinált, mégis aranyból öntött borjú formája volt. Az aranyat a fülekből (eksztátikus mozdulattal?) előkapott ékszerek adták. Mentegeti ugyan magát Áron, hogy a tűzbe vetve magától formálódott borjú alakúvá a megszilárdult anyag.

Vita tárgya, hogy miként is nézhetett ki ez a Jahve-ábrázolás. Összefüggése kétségtelen az 1Kir 12,28-al, ami még tovább bonyolítja a dolgot. Van olyan feltételezés is, hogy fából lehetett, s aranylapokkal vonták be. Így elképzelhető az elégetése, porrá zúzása, és – vízbe keverve –, a megitatása a néppel (20). Abban érhető tetten a hűtlenség, hogy szabadító Istenük kiábrázolásának veszik. Áron ünnepet hirdet, mely átcsap a Baal-kultuszokra jellemző orgiába.

Tettük az ÚSZ gyülekezete számára is visszariasztó példa, mert bálványimádás volt (1Kor 10,7). A borjúkép meglehetősen esetlen figura lehetett. Csúfondáros humor bujkál a sorok között. Az ötletet, a mintát egyiptomi emlékekből vehették. Ősi idők óta tisztelték ott, bika alakban kiábrázolva a termékenység istenét: Ápiszt, de, hát ami itt Áronnak sikeredik, csupán csak „borjú”.

Az átlagos műveltségű ma is ismeri és alkalmazza az aranyborjú fogalmát az anyagiak imádatára, az istenítés áhítatával körültáncolt javak, gyakran semmit érő dolgok kultuszára, hasonlóan a mammonhoz, amiről Jézus tanított (Mt 6,24). – Ha kezdenek eluralkodni rajtunk az anyagiak, akkor e bibliai megnevezések átvitt értelme leleplez, s alkalmas a kinövések nyesegetésére.

Eközben Mózesnek nagy ígéret adatik. Egy új és nagy nép (10) ősatyjává lehetne. Nem kap az alkalmon. Talán még fogalmazhatunk úgy is, hogy ez volt az ő megkísértése. Megmarad szilárdan az atyáknak adott ígéretnél. S hogy népe sorsa arra épüljön ezután is, fontosabb annál, mint hogy népe romjain virágozzék ki az ő jövődjé és utódaié. Igazi közbenjáró ő, ahogyan esedezik a bocsánatért, egész népéért!

2Mózes 32,15–35 – Törésvonalak

A közbenjárás drámai küzdelmébe pillanthatunk, mikor azt mondja Isten Mózesnek: „... elromlott a néped” (7). A viszontválasz sem várat sokat magára: „Miért gerjedsz haragra néped ellen ...? (11). A hirtelen támadt feszültség akkor oldódik, amikor az Úr szájalomra indul és mégsem hoz bajt rájuk, amit pedig már kimondott (14). A megbocsátás ellenére sem múlt el következmények nélkül, hogy letértek rendelt útjukról (8). Intő jel a tartózkodó fogalmazás: „(ez) a nép”. Eljátszani könnyű bármit is, visszaszerezni annál küzdelmesebb, s el kell szenvedniük további, keserves veszteségeket.

Jön le a hegyről Mózes. Kezében a mindkét oldalán teleírt kőtábla. A gyanútlan Józsué jót feltételez, midőn meghallják a zsvajt. Mózes ellenben tisztában van a történetekkel. És mégis, megpillantva a borjú körül kavargó sokaságot, felindulásában eldobja a kőtáblákat, sőt össze is töri. Lesz majd mása, de az már nem Isten ujjával fog íródni (vö. 31,18. 34,28).

A borjúsobor megsemmisítése már tudatosan alapos munka. Mózes elégeti, porrá zúzza, vízbe keveri és megitatja a néppel. Magyarán szólva: Megitták a levét! Hasonló hozzá a féltékenységi áldozat keserű, átokhozó vize (4Móz 5,23k). Hűtlenségüknek 3000 ember halála a következménye. Hogy eközben Lévi fiai bizonyítják hűségüket (5Móz 33,9) – mai ésszel –, sovány vigasznak tűnik. A törésvonal szülőket, gyermekeket és testvéreket választ el egymástól. Isten népe életében ilyen még nem volt, ezek után számolniuk kell vele (Mt 10,34k).

Áron és Mózes magatartása elüt egymástól. Áron magyarázkodása szájalmas. Minden felelősséget a népre hárít, saját szerepét meg szépítgeti. Mózes ellenben újból az egyetlen lehetőt teszi. Közbenjárása során elmegy a végsőig: Ha a bocsánat nem lehetséges, „engem törölj ki könyvedből”, így tusakodik Isten előtt (32). – Tulajdon testével fogva fel az ítéletet, ennél többet csak Jézus Krisztus vállalt a golgotai kereszten –, érettünk, hűtlenekért.

Mégis marad egy törésvonal Isten és népe között. Mert egyelőre annyi biztatást adhat, hogy –, ha Ő nem is, de anyaga velük fog menni. Ez a megoldás, kísérthezőségükhöz és az út nehézségeihez mérten, s mert közvetlenség helyett közvetett kapcsolat Istennel, csak fenntartásokkal elegendő.

2Mózes 33 – Boldogok, akik nem látnak, de hisznek

A szentsátor még ezután készül el. Valószínűnek látszik, hogy korábban is volt egy, a „kijelentés sátora” néven említett hajlék. Nevét később átvitték a megépülő szentsátorra. Ítéletes eltávolodás, de kegyelmes közelség, hogy a sátrat Mózes a tábortól távol, mégis szemmel elérhető helyen állítja fel. Azt, hogy az Úr ott jelen van, leereszkedő felhőoszlop adja a gyülekezet tudtára. Ha valaki kereste Őt, ki kellett mennie a táborból. Mózesrel is a felhőoszlopból beszél Isten úgy, hogy hallható, de ő maga nem látható.

Mózes pedig látni szeretné, beletekinteni az orcájába. Nem öncélú a kívánsága. Talán azt véli, hogy a további feladatokhoz erősebb élmény, nagyobb bizonyosság szükséges. Ne tartsuk önzőnek; az egész népért teszi. Túl van azon a próbán, hogy lemondva az egész népről, önmagát állítsa kivételezett helyzetbe. Érvei lefegyverzőek: „Nézd, ez a nép mégiscsak a te néped!” (14). Más az, ha tudom, hogy orcája velem jön, s megint más, ha ezt az orcát láthatom is. S jóllehet Jézus Krisztusban, aki a „láthatatlan Isten képe” (Kol 1,15), kirajzolódnak előttem Isten arcának vonásai, mindazáltal hitben járunk ma is és nem látásban (2Kor 5,7), mert nincs még itt az ideje. Ezt kell Mózesnek is megértenie. Oly gazdag kijelentéseket kap közben, hogy félreérthetlenebb, biztatóbb, világosabb beszéd nem is kell: „Van itt hely nálam, állj a kösziklára!” (21).

Isten az érthető igében van jelen, a Lélek által velünk tart az úton, de minden egyéb élményt határok közé szorít. Az ige ereje és gazdagsága kiteljesedik, ÚSZ-i magasságokig emelkedik, a látás élménye viszont az antik tükrök által vetített, homályos visszfény (1Kor 13,12) mértékére szorítkozhat csupán. Isten már háttal volt, amikor Mózes megpillanthatja a szikla hasadékból, miután kezével már nem takarta el Isten őt. Nem azért, mert az Úr minden áron rejtőzködő volna. Csak így maradhat meg a Mózes élete, hogy meg ne semmisüljön.

Néha szeretnénk látni és lattatni csodákat. Csak körvonalaiban ismerhető fel, utólag, hogy itt járt Ő. S az is nagynéha. A legnagyobb élmény és csoda a Szentlélek által megszólító ige marad, amíg majd színe elé állíttatunk.

2Mózes 34,1–26 – Megváltozott feltételek

Lehet mindent kezdeni újra. Isten a szövetséget is megköti velük. Mégis lehetetlen észre nem vennünk a tényeket, melyek visszavonhatatlanul megváltoztak. Menten kitűnnek a különbségek, ha összemérjük a 19-24. és a 33-34. fejezeteket, mikor már megesett Isten népének bűnesete, az a bizonyos aranyborjú. Azelőtt mehetett Mózes hol Áron –, még fiai is –, hol meg Józsué, sőt még 70 vén is, aki „Látták Izráel Istenét”, sőt ettek és ittak előtte (24,10), s nem haltak meg színe láttán. Az az idő azonban elmúlt.

Az eset után megnőtt Mózes jelentősége. Viszont egyes-egyedül reá terhelődik a közbenjáró szolgálat minden küzdelme. Tetteire figyelve, feltárulnak népéért vállalt közbenjárásának részletei. Eközben új változatra is rálelünk. Csodálhatjuk leleményességét és szolidaritását. Nem határolja el magát kemény nyakú népétől, hanem így esedezik: „Bocsásd meg mégis bűnünket és vétkeinket, és tégy tulajdonoddá bennünket!” (9). Eszünkbe juttatja Dániel közbenjáró imádságát (Dán 9.1-19), melyben magát is a bűnösök közé számlálja. Mégis a szövetség ajándékát azért kapják meg újra, mert Isten nem változott meg. Ha lehet, még teljesebben tárja föl irgalmának kibeszélhetetlen gazdagságát (5k). A korábbiak, lásd: 3,14 – 20,5k. Majd pedig a 33,19k által kicövekelt vonulat irányultságát követve érkezünk el e versekig, s közben elámulunk, hogy szeretetének változatlan ragaszkodásában miként teljesedik ki önkijelentése – változatos bőségben!

Mégis, az új kőtáblákat nem készen kapják. Mózesnek kell azokat olyanná faragnia, amilyenek az előbbiek voltak. Ebből ismerheti fel a nép, hogy mégsem vesztek el a szövetség kilátásai? Vagy Mózesnek is veritékeznie kell amiatt, hogy felindulásában összetörte a készen kapott korábbi; holott nem volt rá fölhatalmazása? Bánjunk csínján a találgatással. Egy bizonnnyos, hogy itt is módosultak a feltételek. S okulva a törtéteken, először jut kifejezésre a Szentírásban az, hogy a részvétel idegen kultuszokban paráznaságnak tekintendő (15k). A 18-26 pedig a már ismert Szövetség könyvének (20,22-23,33) rövidített változata.

A változatlan kegyelem a változó feltételekhez is kész igazodni.

2Mózes 34,27–35 – Az istenközelség visszfényei

E mostani kőtáblák szintén Isten írása (34,1), de a Mózes keze által. Az előző 40 napon csupán az volt a teendője, hogy pontosan figyeljen mindenre, amíg Isten beavatta terveibe. Az újabb 40 nap másféle: bőjtnek, a kemény, s egyben aprólékos munkának ideje az, mialatt a szövetség tíz igéjét fölróttá a táblákra. Van olyan vélemény is, hogy ezúttal nem is a Tízparancsolatról van szó –, az volna az etikai dekalógus. Emez viszont, a 10-26 versekben, a kultuszi dekalógus lenne. Nehéz azonban a kerek tízes számot fellelnünk a rendelkezésekben. Másrészt számításba veendő, hogy a tízes szám nem rideg tételek foglalatát jelenti, inkább egy kerek egészet jelez, többek között arra tekintettel, hogy így könnyebben volt emlékezetben tartható. A kőbe vésett szavak az emberi szív hústáblái felé kíváncznak (2Kor 3,3).

Magános böjtölése napjait követve, figyelmét lekötő és erőt emésztő munka után egy megviselt öregembert várnánk, ahogy Mózes nehézkesen ereszkedik alá terhével a hegyről. Nem tudható, hogy ő maga mit érzett, de ami rajta látható, fölülmúl minden várakozást. Ő talán nem is észleli, de aki arcára tekint, az Isten közelségének visszfényét látja tükröződni vonásain. Arcbőre sugárzik, úgyhogy a közösség vezetői csak hívásra, s félve-vonakodva mernek közelíteni hozzá. Emiatt Mózes leplet borított arcára. Pontosabban: a leplet azután teszi fel, miután elmondta Izráel fiainak a rendelkezéseket. A továbbiakban is, ha bement az Úr színe elé (nyilván a szent hajlékba), ott bent letette a leplet. Tehát a szóbeli közlés idején –, akár az Úr beszélt hozzá, akár ő beszélt a néphez –, leplezetlen volt az arca. Ha szünetelt a szó, átmenetileg volt elfedve az arca, talán azt hangsúlyozandó, hogy az ige, s nem az ő személye a fontos.

Pál apostolt is megragadta ez a részlet. A 2Kor 3.-at e szakasz mellé tehetjük párhuzamként. Gondolatmenete több ponton eltérő, de tovább vivő is, mely szerint a lepel a szíven van. Krisztusban azonban eltűnik, s akkor fedetlen arccal tükrözzük az Úr dicsőségét, s közben át is formálódunk az Ő arcára (2Kor 3,18).

2Mózes 35 – Életritmus

A 31. fejezet során láttuk, hogy nem véletlenül követi az egész terv fölvázolását a nyugalom napjára utaló rendelkezés. A szombati nyugalom egyrészt jel Isten és népe szövetségéről. Kifejezi továbbá a megnyugvást, amikor végére érhetnek egy-egy részfeladatnak. Ezt a sorrendet követi most Mózes. Miután átadja a gyülekezetnek az Úrtól vett igéket, követi a szombatra tekintő rendelkezés. Ezzel záródik egy szakasz, s máris kezdődik egy újabb, azaz elkészítése mindannak, amire Isten útmutatást adott.

Eközben is őrizniük kell az életnek, a mindennapi munkának a ritmusát. Megtartása Isten teremtésbeli munkarendjéhez idomul. A rendelkezés szigorúan parancsoló, mint amikor az orvos ágyba parancsolja a beteget, mivel az az életet jelenti számára. – A tűzgyújtás tilalma új mozzanatot. Jól meggondolva, munka volt a javából, nem csupán egy gyufa fellobbantásából állt. Közvetve, már a 16,23-ban is érvényesült e tilalom.

A keresztyén gyülekezet életritmusát, a hét első napján, Jézus feltámadásának megünneplése szabja meg. A Feltámadott erejével indulunk, s előttünk a végcél: „A szombati nyugalom... még ezután vár az Isten népére” (Zsid 4,9).

Megragadó az önkéntes adományok áramlása. A lelkiület egészen más, mint volt az aranyborjú bűvöletében. Akkor eksztatikus rándulással tépték le testükről az arany ékszereket. Most szívből és önkéntes áldozatként hozza elő a nép mindazt, ami kell a hajlékhoz és felszereléséhez. Adomány, s nem ragadomány, amit átadtak (2Kor 9,5). Rá példaként szolgál az asszonyok gondossága. Előre megfonva adták át a különféle anyagokat (25k). Igen alkalmas párhuzam az egészhez, hogy a korinthusiaknak is a hét első napján kellett félretenniük adományukat (1Kor 16,2). Az odaszentelt idő és az istentisztelet nyitja meg az önkéntes áldozat forrásait.

Minden héten két pihenőnapunk van. (Tisztelet annak, akit több munkára utasít foglalkozása).

Magát újíttja meg, akit szíve arra készítet, hogy adottságaival Istennek áldozzon szabadidejéből. Az élet ritmuszavaraiból kigyógyult ember építheti az egyetlen jó fundamentumra, nemesebb anyagból, a hasznos emberi közösségeket (1Kor 3,10-15).

2Mózes 36 – Jól működő munkaközösség

A gyülekezet egyetemlegesen buzdul fel az adakozásra. Jelentkeznek a hozzáértő emberek, hogy segítsenek a szent hajlék elkészítésénél. Az isteni Lélekkel betöltött két szakember irányítja őket. Becalél a jelentősebb. A feladathoz mindannyiójuknak fel kell nőniük, tanítva és tanulva dolgoznak (35,34). A serénykedő gyülekezet tevékeny tagok jól együttműködő közössége. Határozott jellemzői vannak az élet e pezsdülésének. Egy lélegzetre bőkezűek és mértéktartók, mert amikor a szakemberek észlelik, hogy bőven elegendő az összehordott anyag, máris jelentik Mózesnek, aki menten megállítja az adományozók véget nem érő sorát. Tudja, hogy mennyi az elég. Közös céljuk, hogy jól és szakszerűen használják fel, ami összegyűlt.

Szinte egy ütemre ismerik föl a munka elérkezéének idejét. Mindezt, ami szükséges, szép sorban vesznek mesterkéz alá: mérnek, szőnek, hurkolnak, deszkát, oszlopot egyengetnek. Aranyat, ezüstöt, rezet öntenek és kalapálnak. S bár mindent előre elkészítenek, a sátort nem részletekben tákolják, hanem majd egyszerre, egy meghatározott napon állítják fel (40,17). Ezt a tényt figyelembe veszi a hagyomány leírója, mert, bár szinte szó szerint követi a 26. fejezetet, de a sátor felállítására utaló részeket (26,9b.12k.30.33-35) gondosan kihagyja.

Ezek után levonhatjuk a megszívlelendő tanulságot. Soha nem mondhatunk le arról, hogy a gyülekezet élő és tevékeny munkaközösség legyen. Nem ötletszerűen cselekesznek, bár készek az Úr helyreigazító intéseinek engedni, mégis átgondolt áldozatkészségből teszik, fölismerve rendre, mikor minek érkezett el az ideje. Az ÚSZ sem adja alább: „... ráépültetek az apostolok és próféták alapjára, a sarokkő pedig maga a Krisztus Jézus, akiben az egész épület egybeilleszkedik, és szent templommá növekszik az Úrban”. A gyülekezet előljáróit is Ő adja „a szolgálat végzésére, a Krisztus testének építésére” felkészítve általuk, a szenteket (Ef 2,20k. 4,12k). Ma csak a részletek láthatók. Az egész a végső időkben lesz egybeépítve.

2Mózes 37 – Berendezési tárgyak

Amikor a szent hajlék elkészítésére kapta Mózes az utasításokat, az általános bevezetés után mindjárt a legfontosabbról, a szövetség, vagy bizonyosság ládájáról beszélt az Úr (25,10-22). Előbb a kellékek, aztán a sátor, ez volt a sorrend. A végrehajtás menete fordított. Először a szentsátor elemeit készítik el, utána következnek a berendezési tárgyak, amelyek egyedül Becalél művei.

A szövetségládához hasonlóan nemigen találunk más vallások gyakorlatában, tehát egyedülálló a maga nemében. Lett volna több minden ebben a ládában, legalábbis a köztudat így tartotta számon (Zsid 9,1-5), de tartósan csak a két kőtábla volt benne (1Kir 8,9). Különben az utóbbi az utolsó adat a ládáról, további sorsa ismeretlen. A régi helyett Salamon nem csináltatott újat. A fogság utáni, Zerubábel által épített templomban a helyén egy kő állt, arra helyezte a főpap a tömjénezőjét, miután belépett a szentek-szentjébe. Később az úgynevezett Nagy Heródes által épített templomban is üres volt a legbelső helyiség.

A leírtakból kivehetően a szentíró tudja, hogy olvasói tisztában vannak vele, milyen volt ez az arany lappal fedett, s két szárnyas kerubbal (angyallal) ékesített láda. Salamon templomában már külön álló alakok a kerubok. A ládának tehát viszontagságos sorsa lehetett az ideig is (1Sám 5,1-7,1). Mégsem szenvedett csorbát, amit jelképezett. Az Istennel való találkozás, a kijelentés, az engesztelés helyét és jelentőségét állította középpontba. Az ige mégis mindenáron egyetlen helyhez, vagy tárgyhoz kötve. Isten szava akkor is megtalálta a közlés útját-módját és alkalmait, amikor a szentláda eltűnik szemünk elől.

A szent kenyerek asztaláról némi fogalmunk lehet Títusz császár római diadalívéről, de nem biztos, hogy ősi formája pont úgy nézett ki. Ugyanez mondható el a hétágú lámpatartóról. Nincs szó példának okáért arról, milyen volt a talpa. Középső szárát (20) négy virágkehely ékítette, vélhetően a legalsó lefelé nézett és ez szolgálhatott talp gyanánt, de ez csak sejtés.

Az ihletett alkotások megfelelnek Isten gondolatainak. Egyszerre kifejezői Isten Lelke ihletésének és az emberi léleknek, de nem kijelentés erejűek. Ez egyedül az írott igének sajátja.

2Mózes 38 – Pontos számadás

Lehetséges, hogy az illatáldozati oltár és a rézmedence később, Kánaánban történt letelepedésük után iktatódott a szentsátor felszerelések közé (vö. a 30,1-10. 17-21). Ezt sejteti a meglepő közlés is (8), hogy a papok mosakodására szolgáló rézmedence a kijelentés-, pontosabban: az Istennel való találkozás sátrának bejáratánál szolgáló asszonyok tükreiből készült. Tehát valóban állhatott valamilyen sátor már a pusztában, istentisztelet céljaira a tábor központjában. Asszonyok szolgálatáról az 1Sám 2,22k. is beszél. Sajnos az Éli fiainak bűnlajstromát felsorolandók során esik szó erről a kor-, és vallástörténeti elhajlásról. Semmiképpen nem az volt az asszonyok szolgálat, amit Sámuel könyve szemrehányással is illet. A rosszszallásból következik, hogy torzulás volt, amit elítél. Adatok híján asszonyok tennivalóit a sátor körül nem tudjuk pontosan meghatározni. Kétségtelen, hogy a legtisztább szándék és áldozatkésztség jellemezte őket, mert, lám, ezek az asszonyok is legkedvesebb személyes holmijaiktól váltak meg éppen most, midőn a rézmedence megalkotása fölmerült a gyülekezet előtt, s ezzel hiányt töltöttek be. Áldozatkésztségük, lemondással, az egész közösség és az istentisztelet gazdagítására, a kultuszi tisztaság szolgálatának könnyítésére, idején való helytállás volt. Mértéktartással, mégis örömmel vesszük tehát észre a nőkre is kiterjedő szent szolgálat halvány felvillanását e talányos két sorban.

A 21-31 részletből arról értesülünk, hogy a fölhasznált nagy tömegű anyagról pontos kimutatást vezettek. Az ezüst adatainál (26k) a besorozottak száma egyezik a 4Móz 1,45k. összesítésével. Nem merülhet feledésbe továbbá az sem, hogy a másik irányító szakember Oholiab kiváltképpen a szövésnek volt mestere.

A leltár pontos és részletekbe menő. Van miről elszámolniuk, mert mindenki hozzájárult az egészhez a maga rész-áldozatával. – És ma?

2Mózes 39 – Alkotó együttműködés

E fejezet kapcsán van valami összefüggés a központi helyen álló elem és az onnan hiányzó részlet között, mert hiába keressük a 28,30 megfelelőjét. A 3Móz 8,8-ban, Áron és fiai felszentelésekor megtalálható ugyan, hogy Mózes elhelyezte a hősénbe az úrímot és a tummímot, de a döntéseket szolgáló eszközök elkészítéséről, számbavételéről, s hogy Mózes megszemlélte volna őket, hallgat az Írás. Áronnak még nem kell döntéseket hoznia, talán ebből magyarázható e hiány, és személye is háttérben marad. A nép közös műve, alkotása áll a figyelem előterében, s az, hogy Mózes megelégedéssel szemléli sorban a műgonddal kimunkált darabokat.

Igen! A 32. vers egyetemlegesen Izráel fiainak tulajdonítja az elvégzett munkát! Szíve és adottsága szerint, keze munkájával mindenki hozzájárult a feladat pontos elvégzéséhez, amit az tett lehetővé, hogy ugyanaz a Lélek vette hatalmába mindahányat, ami, Aki betöltötte Becalélt, vagy magát Mózeset is. Ezért lehetett egységes a gondolat és a megvalósítás. Felülről, s aztán belülről támadt az egyöntetűség, s megtalálta mindenki a nekivaló teendőt. Az egységnek külső kifejeződése, hogy a főpapi és a papi ruhák egyazon színes anyagokból készültek, mint a sátor függönyei és legalsó takarója. – Kivetítve a gondolatot az ÚSZ-ig, a szolgálat elágazásaiban belső azonosulásunk mégis jelentősebb, mint az egységes formák; s két tálum ugyanannyit ér a felméréskor, mint az öt, „én pedig az utolsónak is annyit akarok adni, mint neked.” – a jézusi példázat szerint (Mt 20,14).

A jól elvégzett munka számbavétele után Mózes megáldja mindőjüket, s a két záró versben olyan nyugalom árad szét, hogy a teremtes műve jut mindjárt az eszünkbe, midőn Isten kimondta rá, hogy az igen jó. Ezt követi a hetedik nap megáldása és megszentelése (1Móz 1,31-2,3). Az alkotó ember, ha munkájával Istent óhajtja dicsérni, követnie kell az Ő akaratát, s akkor munkatársává válik, a Lélek által új szívvel, a teremő, gondviselő és újat teremő Istennek.

Az ÚSZ népéért a Mózes tisztét is magára vállalta Krisztus. Hitben „atyáink” Mózesre keresztelkedtek meg (1Kor 10,1k), mi pedig a Szentháromság Isten nevébe(n) (Mt 28,19) vétettünk fel az új szövetségbe. Mózes hű volt a maga házában (4Móz 12,7), még inkább a Fiú, akinek a háza mi vagyunk (Zsid 3,1kk).

2Mózes 40 – Íme, az Isten sátora az emberekkel van

A cím voltaképpen idézet a Jel 21,3-ból, melynek hajszálgökörei e részből is táplálkoznak.

Isten megvalósuló tervének részletei, s az idő hosszabb-rövidebb szakaszai is előtűnnek (2.17). Vessük egybe a korábbiakkal. Egyiptomból lett szabadulásuk az év első hónapja közepén volt (12,2.6). Két hónap múlva érkeztek meg a Sínai hegyhez (19,1). Ha a 2×40 napot, s ami még közben eltelt, összegezzük, az újabb 3 hónap. A sátor elkészítése 7 hónapot vett igénybe, együtt az egész, 28 napos hold-hónapokban számolva, kerek egy évet tölt meg. A sátor felállítása egy új év kezdetére esik. Isten terve szerint pontosan történt minden. Kedvező a kép, bár árnyék is vetődik rá.

Az eddig megtett út arra tanít, hogy Istennek, az idő határai közé fogott terve (is) van, s nekünk e tekintetben is hozzá kell igazodnunk. Az Ef 5,15k. szerint: pontosan járjatok el, megragadva az időpontokat és alkalmakat, s ily módon kifogtok a napok gonoszságán. A legfontosabb, hogy megértsétek, mi az Úr akarata. Lényegében nekünk is így kell gazdálkodnunk az idővel.

A továbbiakban megint különböztetnünk kell a Mózesnek adott utasítás és a végrehajtás között. Nemcsak Áronnak és fiainak a felkenése, de a szentsátor olajjal leendő megkenése is csak később történik meg ténylegesen (3Mózes 8,10k). Az olaj megszentelésük jele. Azaz el vannak különítve a szent szolgálatra. A Szentlélek nincs gépiesen kötve a mózesi mozdulatokhoz, de kötve van Isten jelenlétéhez, mert először Isten veszi birtokba a házat, amikor a Sínai hegyre leszáll dicsősége. Mózes egyszer már bement a felhőbe (24,18), most azonban ő sem tud bemenni a kijelentés sátrába, mert az Úr dicsőségeként, betölti a felhő. Ettől kezdve közöttük van az Úr. Róla bizonyosság nappal a felhő, mely a hajlék fölött látható, éjjel pedig – hasonló módon –, a tűz.

Az ÚSZ-ben Isten népét a Szentlélek vezeti (Róm 8,14), mert az Úr a Lélek (2Kor 3,17) –, amíg a végső célhoz el nem érkezünk (Jel 21,3).

3Mózes 1 – Jóillatú áldozat (Ef 5,2)

Az első 7 fejezet áldozati rendelkezések sora. Mózeszt szólítja az Úr, elmondva neki, hogy mit tolmácsoljon népének. Az égőáldozat többféle lehet. Értékük között nagy eltérések lehetnek, mégsem mondja az ige, hogy a lábasjóság a galambfiókánál értékesebb az Úr előtt, mert a szív szándéka a mérvadó. A lényegében háromféle áldozat úgy vethető egymáshoz, mint a gazdagok perselybe vetett nagy adománya és a szegény özvegy két darab fillérese (Mk 12.41k). Az utóbbi lehet értékesebb Isten szemében. Kétségtelen azonban, hogy esetenként az adta oda mindenét, aki marháját áldozta fel.

Szembeötlő továbbá, hogy az áldozat során mennyi mindent kell magának az áldozónak elvégeznie: A kijelölt helyen ő vágja le az odaszánt állatot. A vérrel és az áldozat részeivel a papoknak van teendőjük. Szó sincs tehát olyasmiről, hogy mindent a papok csináljanak, s az áldozó csak tétlen szemlélő volna. Az ÓSZ-i üdvtörténet során később megnőtt a papság szerepe. Mégsem felejtendő, hogy milyen arányos a laikusok és a papi rend tennivalója mindjárt itt, az első áldozati rendelkezésekben. A „laikus” bibliai értelemben vendő, nem azt jelenti, hogy nem ért hozzá, hanem, hogy „az Isten népéhez tartozó”.

Elgondolkodtató még az, hogy a kezdeményezés nem a papoktól ered: Ha valaki áldozni akar (3.10.14), viheti, amikor szíve arra indítja. Levághatja, amikor akarja. Igazából a papok szolgálnak neki abban, hogy elvégzik az áldozatnál azt, ami nem az áldozóra, hanem rájuk tartozik: A vért az oltár köré, és az oltárra hintik. Az áldozó által megnyúzott és szétdarabolt áldozatot sorban az oltár tüzeire rakják. A belső részeket és a lábszárait előbb meg is mossák. Talán azért, mert ezekhez óhatatlanul hozzátapadt a tisztátalanság képzelete (Jn 13,10). Az áldozat gyülekezeti cselekmény, hiszen többen is forgolódnak körülötte. Nem tévesztendő szem elől tehát, mekkora tere van az egyéni kezdeményezésnek, s a hívő személyes döntésének. Ha áldozni óhajt, nem lehet akadályt gördíteni elé.

Testünk odaszánása – önként –, az Istennek kedves áldozat (Róm 12,1k), s ezzel Övé egész valónk.

3Mózes 2 – Hiteles áldozat

A külön ételáldozat régebbi szokást tükröz. A későbbiekben együtt van a véresáldozatokkal és az italáldozattal, bár megmaradt sajátos jelentése is (4Móz 15,1-21). Az ételáldozatról szintén elmondható, hogy nincs kötelezően előírt mennyisége és nincs kötve időhöz sem. Van, hogy az első termésből, a zsengeből kellett bemutatniuk (14). Ebből arra következtethetünk, hogy hálaadást fejezett ki az érésig jutott termésért. Összetétele, hogy mennyi kerüljön belőle az oltár tűzére, pontosan meg volt határozva. Nem tartalmazhatott semmi erjesztőt, de benne kellett lennie a szövetség tartósságára utaló sónak. Az olajjal kevert lisztből egy marékka, s az összes tömjént belőle a papnak kell elfüstölögtetnie. Ez az emlékeztető rész. Lényege az Isten segítségül hívása. Tekinthető az imádság egyik, jelszerű kifejezésének.

A jelentősége számunkra abban van, hogy az imádságot nem szabad csupán szavakra korlátoznunk. Isten nem azért adott másféle lehetőséget is a hálaadás és a könyörgés kifejezésére, mert egy régi korban az ember iskolázatlan volt rá, hogy érzéseit szavakba öntse. Az élet megrázó, megindító, meglepő dolgaira ma is mondjuk, hogy nem találunk rá szavakat. Ha erőm, időm, jövedelem első zsengeből áldozok az Úrnak, olyan az, mint az imádság, bár nem helyettesíti mindenestől! Nem én emlékeztetem Istent, mintha Ő erre rá volna szorulva! Önmagamát emlékeztetem, hogy el ne feledkezzem semmi jótéteményéről (Zsolt 103,2). Az áldozat emlékeztető, serkentő, rendező hatásának új összefüggéséről szól Jézus a Hegyi Beszédben. Ha bárki oltárra viszi áldozati ajándékát és ott eszébe jut, hogy (ember)testvérének valami panasa van ellene, nem lehet az áldozatot hitelesen befejeznie addig, míg előbb meg nem békél atyjafiával (Mt 5,23k).

Hálaáldozatom úgy igeszerű, ha nincs a szívemben visszavonás és a magam részéről megteszem azt, ami rajtam áll (Róm 12,18), hogy emberi kapcsolataim békésen rendeződjenek.

3Mózes 3 – Ami nélkül nincs teljesség

A békeáldozatnak sok aprólékos részlete van. Az áldozónak hozzáértéssel kellett nyúlnia az állat belső részeihez, hogy gondosan fejtse le róluk a kövérjét, a májat fedő hárttyát és a két vesét. Az volt a Jahvét illető rész, amit azután a papok „tűz-eledelel”-ként füstölögtettek el az oltáron. A vért pedig körül az oltárra hintették. Ezúttal is hiányzik, hogy milyen esetben került sor effajta áldozatra. A békeáldozat voltaképpen közösségi áldozatként is felfogható. A „béke” az ŐSZ-ben mindenütt a teljesség, a külső és belső rendezettség felé tekint. Valószínű, hogy akkor került sor ilyen áldozatra, ha Istennel a közösséget megzavarta valami a hívő (esetleg a családja, akár a környezete?) életében. Ilyenkor mutatták be a háromféle áldozat valamelyikével a békeáldozatot. A részletek jelentését ma már nem tudjuk feltárni. Annyi bizonyos, hogy midőn az áldozó rátette a kezét a levágandó állat fejére (azaz: rátámaszkodott), a bűnvallásnak volt a kifejező mozdulata. Beismerése ráutaltságának, hogy az áldozati állat vére hullása nélkül, s ha most az áldozatra nem hagyatkozhatna, tört élete nem lehetne újból teljessé és Istennel a megzavart békesség sem állhatna helyre nélküle.

Mi történt az állat többi részével? Ha a papoké lett volna, lenne rá utalás. Feltehetően az áldozó fogyasztotta el, hozzátartozóival együtt. – Nincs Istennel békesség, s életem sem teljes, ha családommal, sorstársaimmal és a rászorulókkal képtelen vagyok egy asztalhoz ülni.

A későbbi jelentés-módosulás ellenére kívánczik még egy általános megjegyzés az 1-7. fejezethez. Bennük a leggyakoribb szó az áldozatra a korbán. Jézus szerint (Mk 7,11) nem lehetséges az áldozati ajándékra hivatkozva kizárni a közösségből azt, aki iránt a szeretet diakóniája befogadásra, gondoskodásra kötelez, – kezdve a szülőkön.

3Mózes 4 – Helyettes elégtétel

„Mert a törvény Mózes által adatott, a kegyelem és az igazság Jézus Krisztus által jelent meg” (Jn 1,17). Az ŰSZ népe számára hatályukat veszítették az áldozati rendelkezések, sőt a Krisztus halála az első, tehát az ŰSZ idején elkövetett bűnök váltságáért is történt (Zsid 9,15), beteljesítve, ami itt még csupán ígéret. Éppen ezért hasznos figyelni az áldozati rendelkezések erővonalaira. Például arra, hogyan számol az óhatatlanul elkövetett vétkekkel is, anélkül, hogy bárki is mentegethetné magát.

A főpap vétke az egész közösséget vétkessé teszi, s ha nem is mondják a szemébe, mint ahogy a 23. 28.v. esetében történik, de lelkiismerete rezdüléséből, vagy a nép között mutatkozó hátrányos következmények tükrében észre kellett vennie, hogy rendeznivalója van. Felkenetése is ösztönözte, ez irányba mozdítva őt. – Nem tudható, hogy főpap, vagy törzsi vezető (22) valaha is megtette, de ha igen, látványa megrendítő lehetett. Nem kellett hozzá sok beszéd. Am látták, ahogy vezetni áldozatát az oltárhoz valami, nem szándékosan elkövetett bűn rendezése végett és előírás szerint tesz-vesz körülötte. Láttán, akiben csak egy szikrája is volt az önismeretnek, igyekezett maga is rendbe tenni saját dolgait.

Az ige mélyen és igazán számol az emberi gyarlósággal, de a helyrehozatal szükségességével is. A közembertől, azonos, vagy hasonló esetben, kisebb értékű áldozat is elegendő volt (27k), mert „akire sokat bíztak, attól többet kérnek számon” (Lk 12,48). Felvillan a fejezetben a helyettes elégtétel gondolata is. Nem csupán abban, hogy állat vérenek kellett hullania. Ez jól ismert előttünk. A 13kk. számol olyan esettel is, amikor az egész közösség téved meg és válik vétkessé. Közös felelős terhük csak később tudódik ki. Nincs szó arról, hogy mindenáron keressenek valakit, akire ráterhelhető az egész romlás. Ehelyett a közösség véneinek kell ugyanúgy eljárnia, mintha ők vétkeztek volna.

A közösségért, illetve másokért vállalt bűnbánatnak és elégtételnek az igénye és reá való készsége prófétai erővel telíti a törvényt és beszél Arról, Aki a mi igazságunkért lett bűnné (2Kor 5,21).

3Mózes 5 – Jóvátétel

Az igénytelenebb áldozatoktól eltekintve (7-11), nem tér ki a rendelkezés arra, hogy mi legyen magával a jóvátételi áldozattal. A 7,1-7 beszél majd róla. A késeltetés arra tanít, hogy nem a cselekmény formális végrehajtása a lényeg, hanem az őszinte szándék. A kiragadott példák az élet különféle területeiről begyűjtött esetek, s csak a fő vonalakat húzzák meg és az az érzésünk támad, hogy a lelkiismeret élesítését is célozzák avégre, hogy a fel nem sorolt esetekben is hasonlóan cselekedjék az, aki vétkezett.

Az áldozat különféle lehetőségei az ember anyagi helyzetére vannak tekintettel. Ha megvan a készség, úgy véresáldozat helyett 2-3. kg liszt is elegendő, olaj és tömjén nélkül. Mit is mond a Zsid 9,22? „A törvény szerint majdnem minden vérrel tisztítatik meg, és vérkiontása nélkül nincs bűnbocsánat.” A szegény ember vértelen jóvátételi áldozatát olybá veszi Isten, mintha véresáldozat lenne. Ennyire igaz, hogy érvényessége a szándékon fordul meg, s még valamin: „vallja meg, hogy miben vétkezett, azután vigye... áldozatát” (5k). Az őszinte bűnvallás nevezhető a mindent megelőző többletnek, előjelnek, mely meghatározta, hogy hatályos-é az áldozat. Az áldozat kifejezi azt is, hogy kész vagyok helyre is hozni, amit mulasztottam, vagy meggondolatlanul, eskü alatt kiejtettem a számon, vagy amit netán agyonhallgattam.

Ismét meghúzhatók a szálak a Hegyi Beszédnek, a törvény lelkével egyező intéséig: „Ha ...csak egyet is áthág” (19), valamint: „Tehát ha valaki a legkisebb parancsolatok közül akár csak egyet is eltöröl,” (Mt 5,19). Idézhetők továbbá a 4. és a 24.v. visszaélései az esküvel és a Mt 5,33k. eskü tilalma.

A szeretet a törvény betöltése (Róm 13,10). A szeretetnek pedig tettekben kell megmutatkoznia. Ezért, ha az Úr dolgait, avagy a felebarátját károsította meg bárki, a jóvátétel egyötödével kell még megtoldania a fölbecsült kos árát (16.24). – Zákeus is kész volt, vagyona felén túl a négyszeresét adni a jogtalanul kiszoroltnak (Lk 19,8. 2Móz 21,37). Ez pedig már meg is haladta a törvény mértékét és szorongatóvá lesz a kérdés: A szükségesnél nem halványabb-é a jóvátételi készségünk?

3Mózes 6 – Áldozat és megélhetés

Lényegében az eddig tárgyalt áldozatokról szólnak most is a rendelkezések, csak a látószög más. Áronnak és fiainak, illetve a papoknak kötelességei és jogai soroltatnak fel. Az elrendezés átgondolt. Előbb volt szó arról, hogy mit kell tennie az áldozónak, ezt követi most a papok dolga, feltételezve náluk is az 1-5. fejezetek ismeretét. A papi tiszt és teendői a gyülekezetre épülnek, s nem fordítva.

A papnak legyen gondja rá, hogy az oltáron állandóan égjen a tűz. Ügyeljen öltözetére, mialatt az égőáldozat (1. f) maradékát eltávolítja az oltárról. A 2Móz 20,26 visszas eshetőségét a 28, 42k. elhárította. Ezt tartsa szem előtt, midőn az áldozati maradványok eltakarításához öltözik. Nem véletlen az sem, hogy olyan áldozat áll az első helyen, amiből a pap(ok)nak semmi sem jutott. A kötelesség, s az, hogy teheti, volt az őt megillető rész. A zsíros, égett hamu tisztes eltakarítása az ő kiváltsága. Szentül kellett eljárnia szolgálatában, és nem lehetett finnyás. – Csak futólag esik szó (23) egy másik olyan áldozatról (4,3-21), amiből megint csak nem jutott semmi a papoknak.

E kettőtől keretezetten jönnek sorra olyan áldozatok, melyekből őket illette a megmaradó rész, ám, közben nekik is kellett áldozatot hozniuk (12-16). „Nem tudjátok-e, hogy akik a templomi szolgálatokat végzik, a szenthelyből származó eledellel élnek, és akik az oltár körül forgolódnak, az oltárra vitt adományokból részesednek?” Az evangélium hirdetőinek is ebből kell(ene) megélniük (1Kor 9,13k). S, jóllehet az ÚSZ népének nincs külön papi rendje, az alapelvek – a változó tényezők beszámításával –, ugyanazok.

Az ige kérdése a gyülekezethez, hogy biztosítja-e az ige elhívott szolgájának, élethivatásból lekipásztorának az életfeltételeket, amit – ha saját életszínvonaláról van szó, természetesnek tart, küzd érte és az élettől kiköveteli? A pásztorokhoz szóló kérdés pedig az, hogy szentül és megalégedéssel fogadja-e azt, ami az oltárról nekik jut? Első-e az Isten országa és annak igazsága, melyhez járulékosan van csatolva a megélhetése? Hitből átélhető csoda ez. Rejtve marad például e fejezetben is, hogy miből élt a papok családja.

3Mózes 7 – Ne a könnyebbik végén!

A gyakorlat által felvetett kérdésekre meg kellett kapniuk a választ. Tisztázódik (1-7), hogy a jóvátételi áldozatból (5.fejezet) mi illeti a papokat. A kor ízlése szerint a kövérje volt a legértékesebb, valamint az ott honos zsírosfarkú juh vastag farktöve, továbbá a vesék. A véren kívül ezek kerültek az oltárra. A papok része az lett, ami értékében másodrangúnak számított. Általános szabály volt érvényben, hogy életével fizetett, aki az Urat illető részből: a kövérjéből és a vérből evett. Az 1. fejezethez képest módosulás, hogy, bár minden az oltárra helyezendő, bőre az áldozat bemutatásánál feladatát végző papé lett (8). Egyes ételáldozatokon Áron összes fiai osztoztak, akár segédkeztek, akár nem (10).

A békeáldozat (3.fejezet) során csak sejtettük, hogy a nemesebb részek elfüstölögtetése után, maguk az áldozók fogyasztották el. A 28-36.v. annyiban részletez, hogy a szeggy, miután az Úr előtt felmutatták (meglóbálták), Áron fiait illette meg. A jobb (hátsó?) comb pedig az áldozat bemutatását végző papé lett. A papi igényeknek tehát szigorú előírások szabtak határt, s nem lehetett a háromágú, hosszú villával kénye-kedve szerint válogatnia a húsok között (1Sám 2,12kk). Ha engedménynek tekintjük e későbbi hagyomány-réteget, oka nem a telhetetlenség volt, hanem a papok valóságos megélhetési gondjai.

A 15-21.v. a békeáldozat húsáról, illetve elfogyasztásának feltételeiről rendelkezik. A dolog természetéből eredően, mind a népre, mind a papokra tartozó előírás arra enged következtetni, hogy az áldozat húsát haza is vihatték. Különben nem képzelhető el, hogy a vallási értelemben tisztátalan miként férhetett volna hozzá. A békeáldozat esetében további fejlődés, hogy hálaadását ezzel fejezte ki, fogadalmát ily módon teljesítette a hívő. Összegezve: A fejezetből kiolvasható, hogy a papi rendhez tartozók egyáltalán nem dúskáltak a földi javakban. A könnyítések válaszoltak a gyakorlatban fölmerült nehézségekre.

Vállaljunk előbb keményebb feltételeket is, s nem fogunk soha csalódni. Kis könnyítés is nagy jótétemény lesz.

3Mózes 8 – Kenet és odaszenteltség

Immár sor kerülhet Áron és fiai fölkenetésére, amint a 2Móz 29 során már utasítást adott rá az Úr. Észjárásunk azt diktálná, hogy jöjjenek előbb az áldozatok, s majd az egész megkoronázásaként az olajjal való fölkenetés. A sorrendben azonban első az, amelyben közvetlenebb utalás van Isten tetteire. – Megmosással kezdődik a cselekmény. Mózes felöltözteti Áront. Utána megkeni a hajlékot és minden felszerelését olajjal, hint belőle az oltárra is, majd pedig Áron fejére (Zsolt 133,2). Áron fiait is felöltözteti. Fölkenetésükről nem olvasunk, ami egyszerűen brevilocuencia (sűrített beszéd, e közlésmóddal számolnunk kell az egész Szentírás során!). – Az áldozatok ezek után következnek. Sorrendjükből megint vonhatunk le következtetéseket. Az egymást követő áldozatokból ráismerünk az 1-7. fejezetekből megismertekre. A vétekáldozat azonban megelőzi az égőáldozatot.

Áron és fiai az áldozati bika fejére helyezik kezüket. A vétekáldozat nemcsak értük, de az oltárért is van (15). A felcserélt sorrend arról beszél, hogy Áron, s minden őt követő főpap, maga is rá van szorulva, hogy áldozati vér hulljon értük is, szabaddá téve őket az akaratlanul elkövetett vétkektől. Követi aztán az égőáldozat. Szokták egészen égő áldozatnak is nevezni, mivel az áldozati kost mindehhez elégették az oltáron.

Eközben szükséges rámutatnunk az égőáldozat és a tűzáldozat közötti különbségre. Az égőáldozatról épp az imént volt szó. A tűzáldozat viszont gyűjtőfogalom, jelentve mindazt, ami az oltárra helyezendő, benne foglaltatik mindenféle véres-, illetve ételáldozat is. –

A hét napon át megismételt fölavatási áldozat – az ismétlésekre csak közvetve van utalás (33) –, emlékeztet a békeáldozatra. Hálaadasként és fogadalmi áldozatul mutatták be (7,15k). Kivételesen most Mózes tölti be a szolgáló papi tisztet, ezért övé a papot megillető rész (29).

A fül, a kéz, s a láb egy-egy pontjának megérintése az áldozati vérrel (23k) arra tanít, hogy a teljes odaszenteltség tagjaink részletekbe menő odaszánásával bizonyul valósnak (Róm 6,13.19). Az egyetemes papság, Krisztus fölkenetésének részeseként, számot tart életünk egészére.

3Mózes 9 – Ami az áldozatot hitelessé teszi

Fölkenetése, és a bemutatott áldozatok alapján kapja meg Áron a felhatalmazást, hogy fiaival együtt elkezdhesse a rendszeres szolgálatot az oltár körül. Mózes bevezető papi forgolódása minta is egyben, hogy miként kell most nekik tisztüket ellátniuk. Mózes nem saját feje után ment, hallgatólagosan benne rejlik az igében, hogy a hegyen kapott utasítás szerint cselekedett.

Először önmagáért kell Áronnak bemutatnia a vétek-, és az égőáldozatot, utána pedig a népért, amely békeáldozattal is kiegészül. Az áldozatok sorrendje azonos a bevezető cselekményekével. Az önmagáért bemutatott ároni áldozat nem előjog, hanem gyarlósága miatti szükségszerűség. Pál szavaival: első a bűnösök között. Együttérzésre kötelezett a tudatlanokkal és a tévelygőkkel. A Zsid 5,1-3. 7,27-eként mutatja föl a pap és a nép áldozatának együvé tartozását. Innen tekint a Krisztus egyszeri és tökéletes áldozatára, példaként, hogy miként kell az idők rendjét szabályszerűen végig járnunk; még ha nem is emlegetjük unos-untalan a Krisztus nevét, Őt megkerülni, kifelejtteni, vagy átlépni nem lehet.

Épp a papság tiszté dolgában legyünk igeszerűségben éberek, csábító kisiklásokat kerülendő. Vélt papi kiváltságok és előjogok ellen jó védőanyag, ha kitartunk amellett, hogy azért kellett Áronnak áldoznia legelőbb is önmagáért, mert ő maga is bűnös volt. Csak ezt vállalva járhatott a nép előtt, ily módon maradhatott pásztori sorsközösségben népével.

A 15.v.-től különben az a sejtésünk támad, hogy az áldozatok bemutatása kapcsán soha nem jutott nyugvópontra, kinek mennyi a rész-teendője az oltár körül. Az 1-7. fejezetek során az áldozó végzett el sok mindent, s csak az oltárral összefüggő teendők tartoztak a papokra. A 15.v.-nek nincs alanya, vélhetően Áron az. Megnő tehát a papság szerepe, mindent ők akarnak elvégezni. Ám a végén korlátozza őket az Úr. Lehet a pap tevékeny, s az áldozat szabályszerű, mégis az Úrtól érkező tűz teszi az áldozatot hitelessé és elfogadottá.

Pál pásztori lelkülete iránymutató: „... hogy a pogányokért (a népekért) legyek Krisztus Jézusnak szolgálója, és végezzem az Isten evangéliumának papi szolgálatát, hogy a pogányok (azaz: népek) áldozata a Szentlélek által megszentelt és kedves legyen” (Róm 15,15k). – Laikus (Isten népére tartozó) és logikus pásztori intés dolgok rendezésének rendjére a jézusi szó: „Képmutató, vedd ki előbb saját szemedből a gerendát”, hogy aztán „kivehesd atyádfia szeméből a szálkát” (Mt 7,5). Mi lenne, ha külön, és belpolitikai feszültségekben is ez a sorrend jutna érvényre?

3Mózes 10 – Idegen tűz

Nádáb és Abihú ott lehetett Mózes kísérői között, midőn Isten ragyogó dicsőségét is megpillanthatták (2Móz 24,9k). Akkor nem emelt kezét rájuk az Úr, most azonban meg kell halniuk, mert „idegen tűzzel” áldoztak előtte. Mi több: Felhatalmazás nélkül cselekedtek, „senki sem szerezheti meg... önmagának ezt a tisztséget, csak az, akit az Isten hív el, mint Áront is” (Zsid 5,4). A szolgálatnak belső rendje van. Barnabás és Pál a Lélek által kijelölve, s az antókiai gyülekezet által kibocsátva indul első missziói útjára (ApCsel 13,1k), s ezt a jeruzsálemiek is tiszteletben tartják!

Az idegen tűz nem csupán önállószkodásukat jelenti! A 8. versben az Úr közvetlenül szól Áronhoz, ami rendkívüli lépés. Megtiltja, hogy részegítő italt igyanak, amikor a kijelentés sátrába lépnek (Ez 44,21). Meg kell őrizniük józan ítélőképességüket, hogy másokat is taníthassanak. Az ókori kelet kultuszaiban nagy szerepet játszott az erjesztett italokkal előidézett révültség. Nem lehetetlen, hogy az idegen tűz itt – e kultuszok hatására –, alkoholos befolyásoltság volt. Az Ézs 28,7k. papoknak és prófétáknak tesz ilyesmiért szemrehányást. – „Ne részegedjete meg,... hanem teljete meg Lélekkel” (Ef 5,18). Az Úr szentségének elsősorban a hozzá közelállókban kell megmutatkoznia (3).

Más megítélés illeti ama formai hibát, melybe a másik két áronfi: Eleázár és Itámár esik. A vétekáldozatból őket megillető részt a szent helyen kellett volna megenniük. Ők azonban úgy jártak el, mint amikor a főpap nem szándékosan vétkezik és ezért mutat be áldozatot (4,11k). Egyébként a húsból – vétekáldozatról lévén szó –, csak akkor volt tilos enni, ha a véréből vittek a kijelentés sátrába (6,23). Ezt viszont elmulasztották. Áron mentegetőzik: rendkívüli megrázkódtatás volt a két fiú elvesztése és önmagát is teljesen méltatlannak érezte (19). Érthető, hogy áldozatukat főpapi vétekáldozatnak tekintették. Másként látják tehát ők azt, ami megesett, és másként Mózes. E lelkiismereti kérdésben végül is Mózes igazat ad Áronnak.

Isten népe közösségében senki nem viselkedhet úgy, mintha Isten kizárólag csak neki mutatná meg akarátát, nincs szükségünk hívó diktátorokra sem, egyebek is kaphatnak másféle vezettetést.

3Mózes 11 – Tisztaság óhajtása

Az 5Mózes 14,3-21 rövidebb és későbbi. E szakasz mélyebb rétegeit tárja föl például a megehető sáskák felsorolása (21k). Nekünk undort keltő a nomád és félnomád népek ilyenén eledele, amire őket bizonyosan a kényszer vitte rá. Fejét, szárnyát, lábait és emésztőcsatornáját eltávolítva, csak a húsosabb(?) részeit ették. Tűzön enyhén megpörköelve, vagy napon szárítva és sózva fogyasztották. Esetleg lisztte is őrölték. Keresztelő János tápláléka is ilyenféle lehetett. Az ízlést, hogy mi a fogyasztható és mi a kerülendően utálatos, mindig befolyásolták a kor szokásai és életkörülményei.

A megkülönböztetésnek főként mégis üdvtörténeti és etikai indítékai voltak: „Ne tegyétek magatokat tisztátalanokká semmiféle csúszómászó állattal,... Mert én vagyok az Úr, aki fölhoztalak benneteket Egyiptom országából, hogy a ti Istenetek legyek. Legyetek azért szentek, mert én szent vagyok!” (44k). Vajon a különböztetések csupán arra valók, hogy általuk a hétköznapi szentségét fönntartásák? Többről van itt szó! Minden tilalom mögött előzmény sejthető. Némely étkezési tilalom vallásos elhatárolású. Ezeket az állatokat idegen kultuszokban tisztelték, avagy kultuszban fogyasztották. Izráel fiainak emiatt váltak tisztátalanná.

Fölfedezhető továbbá egyféle higiénia igénye is. Hosszú tapasztalatok láncolatán át kellett rájönnie az embernek, hogy a tetem fertőző. Következésképpen, ha pedig valamilyen anyaggal érintkezett, azt ki kellett mosniuk, aztán lesz, vallási értelemben is, tiszta (32). A tisztaság (higiénia) elemi ismeretei, íme, szintén a vallásból ágaztak ki. – Felfedezhető továbbá a fajok kezdetleges osztályozása. Megfigyelték a hörcsög és a nyúl állandó szájmozgatását, ezért tartották mindkettőt kérődzőnek (5k).

A fejezet lendítő hatása a tisztaság iránti mély, emberi óhajtás fölébresztése. Mocsáron is fehér lótuszok után vágyakozott a költő Ady is. Etika nélkül a tisztáról és tisztátalanságról folytatott vita a szűnyog megszűrése, s elnyelése a tevének (Mt 23.24k).

3Mózes 12 – A tisztaság útjai

Leány születése után a tisztulási idő mindkét szakasza kétszer olyan hosszú volt, mint amikor fiú született. Az utóbbi mögött élet-tani megfigyelés áll: a szülés utóhatásának biológiai vége. A fönti különbségtétel ellenben korhoz kötött szemlélet. Az Isten előtti egyenlőség felé vezet az, hogy a gyermekágyból felkelt asszony maga vihette el áldozatát a paphoz, aki azt az Úr színe előtt bemutatta. Férje – esetleg – elkísérte, ahogy Mária esetében is történt. A gyermek Jézussal együtt ekkor az anya is, önálló személyiségként, a szenvedést bejelentő prófécia hatókörébe került (Lk 2,34k). Az ő szenvedése azonban mindvégig anyai háttér-szenvedés maradt, melynek nincs elégtétel erejű felhatalmazása.

Különbség van a vallási értelemben tisztátalan és a bűnösség között. Már volt szó az égőáldozat és a vétekáldozat sorrendjéről, hogy a legtöbbször fordítva követték egymást. Ezúttal a vétekáldozat – az akaratlanul elkövetett vétkekért –, áll a második helyen.

A családi közösségben a gyermek nemzése, a házastársak testi közössége nemhogy bűnnek, de igen szent dolognak számított. Ezért is volt kerüendő házasság idején. E területen minden fölös, a törvényt is túllicítálni akaró öngyötrés hamis: „Legyen megbecsült a házasság mindenki előtt, és a házasság legyen tiszta!” (Zsid 13,4). Ezért, az égőáldozatnak sokkal értékesebbnek kellett lennie a vétekáldozatnál. Csak, ha a szegénynek nem tellett báránynya, vihetett gerlicét, vagy galambfiókát, tehát vétekáldozatával egyenértékűt. A szegényeknek tett engedménnyel élt Mária is (Lk 2,24).

Az égőáldozat indítékáról és céljáról hallgat az 1. fejezet. Nagy a valószínűsége, hogy ebben az esetben a hálaadást fejezte ki, mind a gyermekért, mind pedig ama segítségért, amit az anya az elmúlt fájdalomban, majd meg az egyre növekvő örömben megtapasztalhatott. Ahogy magát mind erősebbnek érezte, hálaadással fedezte fel, hogy a teremő Isten munkatársa lehetett abban, „hogy ember született a világra.” (Jn 16,21), mely maga is prófécia a messiási elégtételről, ami nemcsak szabadulásunk a bűn terhetől, de az új teremtés megszervezett előfeltételének önkéntes vállalása is Krisztus részéről. Feltámadása ezért az új teremtés kezdete, további magvetése pedig az igehirdetés, melynek nyomán új életre támadhatunk.

Isten terv szerint alkotott és az üdvözítésnek is van terve. Ezért helye van a családtervezésnek is, ha beépül Isten fönti terveibe.

3Mózes 13 – Poklosok szabadulása

Az ókorban a bőrbetegségeknek sokfélesége sújtotta az embert. Ebből következően a fejezetben előforduló tünetek nem feltétlenül nevezhetők leprának. Többnek jelentése, pontos orvosi meghatározása bizonytalan. A megszabott időre szóló elkülönítés a közösség védekezése volt. Járványok idején még ma is szokás a szükség-karantén. Csodának is vehetjük, hogy egy kis nomád nép, pánik helyett, a rendet kereste és a remélt visszafogadás útját-módját szabályozta. Szóba sem hozza a végleges kizárást, sem a halált. Minden rendszabály az élet felé tekint, s át, meg át van szöve reménységgel, hogy a beteg egyszer majd tiszta lesz. Nem ír le senkit előítéllettel, nem mond le senkiről.

Ha a betegség tünetei már múltóban voltak, s hétnapi elkülönítés után sincs semmi rosszabbodás – bár a hegek még láthatók –, a pap már tisztának jelenthette ki, s a beteg, a remélt visszafogadás örömeivel moshatta ruháit (6. 34). Előfordul súlyosabb eset is. Ilyenkor a második vizsgálat elrendelte a további elkülönítést (27). Más esetben a tisztának nyilvánítást kellett – a terjedő tünetek láttán –, megváltoztatniuk (35k).

Meghökkentő a 13.v. Ha ugyanis a kiütések teljesen ellepték a testet, s a bőrfelület mindenütt fehérlett, akkor tisztának volt nyilvánítható. Mint amikor az anya, szutykos gyermeke láttán, összecsapja kezét, s azt mondja: Tiszta kosz vagy! Furcsa magyar fordulat ez, mert azt sejteti, hogy, ha már nem mentegetőzhetünk, s magunkat mosva még jobban összekennénk magunkat, ilyenkor nincs mit tenni: beismerjük menthetetlen szennyünket, s anyánknak engedünk, hogy ő mosson meg tetőtől talpig, hogy tiszták legyünk – végre. Ilyen a magát kegyelemre bízó ember, aki eljutott a tisztaság lehetőségének küszöbéig.

Csak, ha valami kinövés megtörte a teljes fehérséget, kellett várni addig, míg el nem tűnt a bőrfelületről (14k). Úgy tűnik, hogy a fehér, a tisztaság színeként még a diagnózist is befolyásolta.

A közösség épségét védő rendelkezés, hogy az elkülönített meszsziről kiáltott: „tisztátalan, tisztátalan”, s rá lehetett ismerni tépett ruhájáról, elfedett bajuszáról (45k). Ezért áll meg távol a tíz leprás és kiált hangosan Jézusnak. Fejezetünkben nincs terápia. Jézus hozta el azt, s mire az Ő szavára a papokhoz érkezik az a tíz, mind meg is gyógyul. Mégis testnek és léleknek teljes gyógyulása a tizből annak az egynek van, aki hálaadással vissza is tér Jézushoz (Lk 17,11-19),

3Mózes 14 – Elégtétel a bűnért

Tisztának nyilvánítás után, e tényt még aznap közhírré kellett tenniük, jelképes cselekmények kíséretében (5k). Hét nap átmenet után, amikor a megtisztult már bemehetett a táborba, de sátrába még nem –, a nyolcadik napon még nyomósabb áldozatokat kellett bemutatnia. A tényleges gyógyulás személyes közlése, majd kinyilvánítása a közösség előtt, nyomában a befogadásuk, egymással összefüggő cselekmény-sor volt. A teljes jogú visszafogadás áldozatai esetében a rendelkezés engedményeket ad a szegényeknek.

A jóvátételi áldozatnál azonban nincs könnyítés. Egy bárányt nekik is hozniuk kellett, hogy a pap levágja, s az áldozat vérével, azután az olajjal meg kellett érintenie a tisztulandó jobb fülét, jobb hüvelykujját és a jobb lába nagyujját, s végül a maradék olajat az áldozó fejére kellett kennie. E cselekmény nagyon hasonlít az Áron és fiai fölkenetésére (8,12. 23k).

Betegségből kellett gyógyulnia annak, akivel aztán a főpapéhoz hasonló fölkenetés megtörténhetett, előre mutató jelként, hogy csak a kegyelem által meggyógyult ember lehet a Krisztus „felkenetésének részese” (részlet a Heidelbergi Káté 32. kérdésére adott feleletből).

Jézus e szavakkal bocsátotta el a meggyógyított leprást: „... menj el, mutasd meg magadat a papnak, és ajánld fel az áldozati ajándékot, amelyet Mózes elrendelt, bizonyságul nekik” (Mt 8,2k). A követendő eljárás itt annyiban több, hogy jeladás is az orvos jelenlétéről. A mózesi törvény nem ad gyógymódokat, messze elkerüli még a kuruzslás látszatát is. E hiány várakozásként is vehető, hogy majd az idő teljességében, Krisztusban elérkezik hozzánk a testet öltött gyógyító.

A fejezetben központi helyre kerül a jóvátételi áldozat báránya. Fordítják bűnért való áldozatnak is. Attól függ, hogy az áldozat célját, vagy okát vesszük fontosabbnak. Talán kifejezőbb lenne az „elégtétel áldozata”. – Az egyén, a ruha, a ház „poklossága” a közösség épségét veszélyeztette. A gyógyulás után, vagy annak érdekében, a zavart előidéző kárt helyre kellett hozniuk az Úr színe előtt. Az áldozat egyben az Úrnak följánlott elégtétel is(5,18).

Egyedül Jézus áldozata bizonyult tökéletes elégtételnek.

3Mózes 15 – Kényes kérdésekről természetesen

Mózesnek és Áronnak beszélnie kellett a néppel olyan betegségekről is, melyek – úgy látszik –, egyidősek a civilizációval. Ha nem is tudták pontosan meghatározni, a tünetekből (3) arra kellett következtetniük, hogy valami rendellenesség esetével kell szembe-sülniük. Minden, ami a beteg férfi testével érintkezett: fekvőhely, ülő alkalmatosság, akár edény is, tisztátalannak volt tekintendő, sőt az is, aki ezeket érintette. Mosakodás, leöblítés, ruházat kimosása után, csak estére tűnt el tisztátalansága.

Kikövetkeztethető továbbá (8), hogy, ha bárkinél efféle betegség ütötte fel fejét, az intézkedés a feltörő indulatok mederbe tartását, a közösség nyugalalmát is szolgálta. Előfordult bizonynyal, hogy akiről e kórismét állapították meg – esetleg, ha csak ráfogás volt –, s az illető a végsőkhöz tiltakozott, s mélységesen fel volt háborodva, kifejezést adva feldúltságának, az intézkedés lezárhatta a kedélyeket borzoló eseteket. Nemcsak az elkülönítésre, de a közösségbe újra visszaépítő, egyszerű szertartásra is kiterjedt a rendelkezés. Az a tény, hogy gyógyulással is számol az ige, azt sejteti, hogy e betegség könnyebb előfordulásait is ismerték. Legjobb védekezés a megelőzés, valamint követése, szem előtt tartása a tiszta élet normáinak, ami már több is a testi higiéniaiánál, mert a megszentelődés irányába vezet (2Kor 7,1).

Ne ütközzünk meg a 18. versen, számon kérve tőle a kor színvonalát meghaladó élettani ismereteket. Azt azonban ösztönösen érezték, hogy az emberi test biológiai ritmusa nem olyan tisztátalanság, hogy megszűntével áldozati szertartás volna szükséges. Elegendő volt a test megmosása, ruhák kimosása. – Ellenben áldozati szertartást igényelt, még ha egyszerűt is (29k), ha egy asszony hószáma a megszokottnál hosszabb ideig tartott.

A 27. vers alapján megállapítható, mily merész volt a 12 év óta vérfolyásban szenvedett asszony, amikor megérintette Jézus ruháját (Mt 9,20k). Személyes hite bizonyosság is volt, hogy nem ő teszi Jézust tisztátalanná, midőn megérinti, hanem Jézus fogja őt megszabadítani bajától. Szemléltető példájává lett ő annak, hogy mekkora fordulatot hozott Jézus az emberiség megtisztítására és üdvösségére, s hogy a személyes kapcsolat vele ma is égetően szükséges, s e lehetőség szó szerint is a kezünk ügyében van.

3Mózes 16 – A csúcsról messzebb láthatunk

Az áldozati szertartások legfontosabbikáról esik most szó. – Nádáb és Abihú esete (10.f), valamint az Úr hajlékának megóvása bármely tisztátalanságtól (15,31), a bűn fogalmának mélyebb megértéséhez, illetve őszintébb önismerethez vezetett. A „hitszegés” (16. 21) csak itt olvasható könyvünkben, és a Mózes öt könyvében is csak helyyel-közzel találkozunk e fogalommal (1Móz 31,36. 50,17. 2Móz 22,8. 23,21. 34,7). Gyakoribb a prófétáknál, a Zsoltároknban és a bölcsességirodalomban.

A bűnért pedig engesztelés szükséges, és a főpap sem kivétel. Sőt! Áronnak bikát kell áldoznia a nagy engesztelési ünnepen (23,27k. 25,9). Ez után kerül sor a nép vétekáldozatára, a két bakra. Sorsolás után az oltáré lesz, amelyik az Úrnak jutott. A vétekáldozatok vérével egyedül a főpap mehetett be a szentek-szentjébe, hogy a szentláda fedelét meghintse, mialatt illatáldozat füstje védelmezi őt (13k). Miután kijött a sátorból, az oltár szarvait kellett vérral megkennie, így tisztítva meg a szentélyt, s az oltárt, mivel a tisztátalan nép közepette álltak.

A „tisztátalan” (16) ezúttal mélyebb jelentésű, s nem csupán időszakos, betegségekkel összefüggő, vagy ember által meghatározható, a tisztától elhatárolható tünetek valamelyike. Az ember küzd bűnössége tudatával és Isten küzd az emberért, hogy – ha időlegesen is –, szabaddá tehesse bűne terhétől. E végett vezetik ki a másik bakot a pusztába, miután a főpap mindkét kezét az állat fejére helyezte és nyilvánosan megvallotta Izráel fiainak minden bűnét. A 21. vers a bűn három jellegzetes elnevezését fűzi egymáshoz.

Az egyetemes bűnösség fölismerése korai. A főpap öltözete ugyanis e helyt még egyszerű (4), semmi nyoma a díszes kellékeknek. A gonoszt megszemélyesítő pusztai Azázel is ősi képzet és nem is fordul elő a Bibliában másutt. A két kos égőáldozata csak röviden említetik (24). A bűnökért elvégzendő engesztelésre összpontosul minden figyelem.

A Zsid 9,11k. éppen e fejezettel veti egybe Jézus főpapi áldozatát, aki „tulajdon vérével” szerzett „egyszer s mindenkorra” váltságot számunkra. Tökéletes áldozata nem csupán teljes engesztelés, de hathatós megtisztulás is.

3Mózes 17 – Isten dicsőségére és közös épülésre

Ősi gyökérből táplálkozhat, hogy állatok leölése, ha nem áldozat végett történik, vérengzésnek tekintendő (4). Lehetséges, hogy régi korok embere – gyérek a vallástörténeti adatok –, az állatvágást rendre összekapcsolta vallásos képzetekkel. E fejezet akként rendelkezik, hogy étkezés céljára is csak akkor vághat állatot bárki –, akár Izráel fiai közül való, akár jövevény –, ha véresáldozatként a kijelentés sátrának bejáratához viszi. Leggyakoribb változata e cselekménynek a békeáldozat lehetett (3.f. 7,11-38). Meg volt határozva, hogy kinek mi a része az áldozatból. Következésképpen az étkezésnek is kultikus jelet adott e rendelkezés.

Nem anyagi érdekből köttetett ilyen szigorúan az oltárhoz a húsfogyasztás. Kísértés volt számukra (7), hogy, ha nem Jahvénak, akkor képzeletszülte pusztai démonoknak fognak áldozni az állatvágáskor (vö. 1Kor 10,20). Szomszédos nomád törzseknél ismert lehetett ilyesmi. Ezért, ha valaki áldozni készült, csak az Úrnak mutathatta be. A rendelkezés erről nem volt kíméletes (8k).

Az ősegyház végképp megfosztotta vallásos ragadványaitól a hús vásárlását és elfogyasztását. Korlátozó szempont egyedül a szeretet volt azok iránt, akik azzal a zavart lelkiismerettel ették (volna), hogy netán bálványáldozati húst esznek, és ha keresztyént láttak, hogy eszik belőle, meg is botránkoztak. Rájuk tekintettel a szabad lelkiismeretű hívőknek is jobb lemondaniuk a hús evéséről (1Kor 8. 10,23-33). Az építő hitbeli magatartás minket egyéb dolgokban int visszafogottságra. Lelkiismeretünk figyelmeztessen, hol, mikor, mi a követendő eljárás! Imádkozhatunk is érte, hogy Isten tanácsoljon kritikus helyzetekben.

És mi a helyzet a vér evésével? Minden a 11. vers helyes megértésén dől el. Isten az áldozat vérét a benne lüktető élet miatt szánta az oltárra. Krisztus áldozata az idő teljességében, az üdvtörténet központi eseményében, e tilalom érvényét is hatálytalanította. Mindazáltal észrevehető ellenérzés van bennünk a vérevel együtt fogyasztott hússal szemben. A kérdés, mai ismeretekkel, túl is haladott, hiszen a hús piros színe igazából a hajszálerektől származik.

Végső soron az Isten országa nem ételekben való válogatás, hanem igazság, békesség és a Lélek által adott öröm (Róm 14,13k).

3Mózes 18 – Együttélés a családban

A 17-26. fejezeteket a Szentség törvénye(i) gyűjtőnévvel foglalja egybe a bibliatudomány. Hasznos, ha a bibliaolvasó is tud erről az összegezésről, mert segít a részletek megértésében. A 26. fejezet végén valóban olvasható egy lezáró mondat.

„A családi élet tisztasága” címmel illeti e fejezetet bibliafordításunk. A kor viszonyait is figyelembe véve, valóban erről van szó. Vegyük számításba a társadalom alapsejtjét az ŐSZ-i nagycsaládot, ahol olykor négy nemzedék is élt együtt, számos nős fiúval és férjezett leánnyal, meg utódaikkal. Ott voltak továbbá a még házasság előtt állók. Ebben a zárt együttélésben rendet kellett tartaniuk, hogy mindenki a maga hitese társához ragaszkodjék és vele megelegedjen. Igazából nem házassági akadályokról esik szó, hanem esetleges viszályok, túlkapások elől zárja le a sorompót. A vérokonok közötti házasság tilalmi körét a modern törvények is körülbelül ott húzzák meg, ahol azt e mózesi rendelkezések kijelölték. Figyelmesen elolvassva az ígét, a lelkiismeret szerinti jó ízlés csak igent mondhat e tilalmakra. „A törvény tehát szent, a parancsolat is szent, igaz és jó” (Róm 7,12).

A családi élet körén kívül is széttekintve, minden ellenvetést leszerel a szófukar közléseken is átsütő, szenvedélyes, de fékezett harag leleplező igaza. Ha a kánaáni népek valóban ilyen gátlástalanok voltak, úgy még inkább indokolt a világos, félreérthetetlen beszéd: „Ne tegyétek magatokat tisztátalanná mindezekkel” (24). Nincs semmi okunk kételkedni a tények hitelességében. Közöttük külön is elképesztő a Moloknak vitt gyermekáldozat. Sipos István bátyánk egy alkalommal drámai mozdulatok kíséretében ecsetelte ezt lelkész szolgatársai előtt: „A Molok gyomrában ott égett a tűz, s dobálták bele a csecsemőket”. Meglehet, hogy így is történt, mert az ige csak a legszükségesebbeket közli, nem célja a népek sommás elmarasztalása. Gondolatai, intései gyülekezetszerűek, amikor népről beszél, melyhez a jövevény is odatartozik.

Az ŐSZ-ben e színgazdag egységnek kell kiteljesednie: „itt nincs többé görög és zsidó,... barbár és szkíta, szolga és szabad, hanem csak Krisztus van. Ő minden és ő van mindenkiben.” (Kol 3,11).

3Mózes 19 – Szentség a részletekben

„Szentek legyetek, mert én, az Úr,... szent vagyok” (2). Hallva a szentség igényéről, vélénk, hogy most csupa olyan előírás következik, melyek kizárólag az istentisztelettel, vagy tisztasági követelményekkel foglalkozik. Ehelyett az ÓSZ-ben is egyedülálló sorrendben mindjárt ezt halljuk: „Anyját és apját mindenki tisztelje”, az előny tehát a gyengébbé.

A fejezet kristályosodási pontja a felebaráti szeretet (18. 34), mely nem szakadhat el Istentől és az igeszerű istentisztelettől. Laza egymásutánban, hol Istenre, hol pedig a másik emberre tekintő rendelkezések váltogatják egymást. A kívánságok között nem leljük az előfeltételt, hogy szeresd az Urat, a te Istenedet, amit ismertek ugyan már a törvénytudók is az egymásnak adott szájhagyományból, és csírájában ott volt már a Tíz igében is (2Mózes 20,6. 5Móz 5,10), de csak az 5Mózes 6,5 során rögzítik, hogy értse meg az is, aki olvassa. Ez esetben példászerűen akadunk nyomára, miként formálódott szavakban, majd öltött testet az írott igében az, ami gondolatként megszületett. Továbbadták, ízlelgették, gyakorolták, s aztán írott igévé kristályosodott, s ez nem merevséget, inkább erőtelji dinamikát rejt magában. A kellő következtetést végül Jézus összegezte az irgalmas samaritánus példázatában (Lk 10,25-37).

A 15-18 négyféle elnevezését adja a felebarátnak, s bár mindegyik belül marad a választott nép határain, íve, látóköre szélesebb, mint amelyet általában az ÓSZ-nek tulajdonítanak. A 34. vers a szeretet körébe vonja a nép között lakó jövevényt. Szeressétek úgy, mint magatokat, hiszen ti is jövevények voltatok Egyiptomban. Ha nem feledkeznénk meg mi sem arról, milyen mélységekből hozott ki bennünket Isten, több megértésünk lenne mások iránt és szeretetünknek több mentő ereje volna. – Figyelmeztető az ige szociális érzékenysége. A napszámos bérét másnap reggelig sem szabad visszatartaniuk (15). Mint ahogy az Ábel vére Istenhez kiáltott, a késleltetett bér is az égre kiált (Jak 5,4), mert a bérmunkás máról holnapra élt. Kiváltképpen óvó szeretet védi a siketeket és vakokat. Ha visszaélünk kiszolgáltatott helyzetükkel, Istennel találjuk szembe magunkat. Ő ott van a közelükben.

Az istenfélelem és szentség próbája nem a rendkívüliség, hanem a kicsinyek között gyakorolt, hétköznapi is éber diakónia.

3Mózes 20 – A jövődő édes terhe

Az ige tartalma itt, összességében párhuzamos a 18. fejezettel. Figyeljünk most olyan részletekre, amelyeket korábban csak néhány szóval érintettünk. A 2-5. versek újból szóba hozzák a Moloknak bemutatott gyermekáldozatokat. A többi ÓSZ-i könyvből összegyűjtve a tudnivalókat e felkavaró áldozatról, az 1Kir 11,7-ből tudjuk, hogy az ammóniak istene volt. Megtudható továbbá, hogy Salamon kaput nyitott a Molok-tiszteletnek is. Amikor Jósiás király megreformálta az istentiszteletet, e tévelygésnek is véget vetett (2Kir 22,10). A Jeruzsálem melletti Ben-Hinnóm völgyében volt egy Tófet nevű hely. Állhatott ott egy oltár, esetleg egy üreg, ott dobták a tűzbe a szerencsétlen, kicsiny áldozatokat (Zsolt 106,37k. Jer 7,31. 19,4k. 32,35).

Szinte felfoghatatlan, mily nagy kísértés volt Izráel népének a kánaáni hatás, azaz fertőzés. Fűhöz-fához kapkodásukat felfedi az Ez 23,37k. és a Mik 6,7. Nem csoda, sőt igazmondás, hogy az 5k. többször is paráznaságnak bélyegzi, ha valaki e kultusz csapdájába esett. Izráel szent népe Istennek. Szentségük azt jelenti, hogy Jahve számára elkülönítettek (24k). S mert szövetségük Vele a házassággal példázható, ezért az elhajlásokat joggal illeti a fönti megbélyegzés. A kemény szavak előbb meghökkentenek, de be kell látnunk, hogy Istennek van igaza.

S máris álljunk meg egy szóra! Ma nincsenek áldozatul odadobott, az önzés és a szenvedélyek emésztő tűzű oltárára kitett gyermekek? S mi egyebet mondhatunk a háborúk sújtotta gyermeki sorsokra, vagy a katonaként bevetett, terrorra kiképzett kamaszokra. Isten olyannyira a gyermekek pártjára állt akkor, hogy a kánaáni népeket éppen emiatt utálta meg. Egyben a jogot is elvesztették arra a földre. Ha pedig népe leutánozná förtelmüket, a föld őket is ki fogja hányni. Mintha a fogság vészt jósló árnya suhanna át e sorokon.

Egy nép létjoga a föld hátán összefügg a gyermekekben vállalt jövődővel.

3Mózes 21 – Az ív két végpontja

Helyt-helyt igen ősi előzmények villannak elénk. A kijelentésben a fokozatos előre haladás, a tisztuló látás tényeivel is számolnunk kell. Istennek tehát vannak lelkigondozó szempontjai, amikor az ember lépéseihez, felfogó készségéhez mérte lépteit, mint Jákób tette volt, midőn gyöngye gyermekek, meg szoptatós juhok és tehenek üteme szabta meg előre haladását (1Móz 33,13). Volt, amikor mégis megnyújtotta lépteit Isten, hogy serkentse övét. – Csiszolatlanul ősiek a 6.8.17.21k. versek, ahol Isten kenyeréről beszél az ige. A 12.v. szerint a főpap ki sem tehetné lábát a szenthely területéről. A 23. vers csak a mozgássérült ároni utódnak tiltja meg, hogy a kárpithoz közelítsen. Következőleg, mások bizonyosan megtehették. Különb. oda kellett nyúlniuk a szentek-szentje falaihoz, függönyéhez, amikor szétszedték, meg összeépítették egy újabb táborhelyen a Kéhat fia. A 4Móz 4,5-15 utólag pótolja ezt és tesz eleget most támadt hiányérzetünknek. Történetileg vele kerekébbé és szemléletesebbé alakítja tudósítását.

S most az ív másik végétől, Jézus Krisztus felől tekintsünk vissza a kezdeti, egységesítő törekvéseket megelőző állapotokra, kikötéseket ujjhegyre szedő rendelkezésekre. Például arra, hogy halott megérintésétől, közelségétől legkivált a papoknak kellett óvakodniuk és igazán most értjük meg, mekkora diadal öltött testet Jézusban, midőn megfogja a halott kezét és azt mondja: „Talitha kúmi” és Jairus leánya fölkel (Mk 5,41k). Vagy, amikor bekiált a negyednapos, halott Lázárnak: „Lázár jöjj ki!” És azt parancsolja az ottlévőknek, hogy a sírból épp csak most előjött Lázár testéről oldozzák le a pólyákat (Jn 11,43k). Jézus szentsége nem vonul fedezékbe, sőt másokat is támadásba lendít a tisztátalanság ellen. Lehet az ördög hetedmagával, mégis kiűzte a magdalai Máriából, sőt a feltámadott Úr neki jelent meg először (Mk 16,9). Az ősegyház fontosnak tartotta erről a részleteket is (Jn 20,11-18), jelzi a hallatlanul újat, a forradalmian mást, a gyökerektől el mégsem szakadót, mely az idő teljességében Őbenne megjelent. Ide sorolandók a gyógyítások, testi fogyatékosok éppé tétele. – Végletes esetekben mindazáltal jobb csonkán és sántán menni be az (örök) életre, mint épkézláb jutni a gyötrelmekre (Mt 18,8k).

A szolgálatra kicsoda alkalmas? Egyedül a kegyelem tehet minket rá alkalmassá!

3Mózes 22 – A személyes döntés hatása a közösségre

Az 1-3.v. óvja minden odaszentelt dolognak a szentségét. Istene az, bánjanak vele Őhöz illő módon. A továbbiakban e fő követelményt ágaztatja szét az ige. Az áldozatokból nekik jutó részt a papok csak szent módon fogyaszthatták el. E követelmény kiterjed a háznépre is. Ezt tekintsük meg alaposabban. Az együtt élő közeli rokonok, a nagycsalád volt a háznép, természetesen a kiskorú gyermekek, sőt a velük élő rabszolgák is benne foglaltattak e körbe (11). A család egyetlen organizmusként élt együtt.

Korunk családesezménye sem lehet más, ha köre szűkebb is, létszáma kevesebb és legfeljebb három nemzedék él együtt. Az ÚSZ sem tekint ránk másként. Amikor Jézus életadó szavával kiragadta a halál torkából a királyi tisztviselő gyermekét, az apa hitt, s vele „egész háza népe” (Jn 4,53). Az eset egyedülálló az evangéliumokban, szavakba öntése gyakoribbá lesz a Szentlélek kitöltése nyomán.

A tisztasági törvényeket tisztelő Péter látomásban csúszómászókat lát, melyek érintése tisztátalanná tett (5!) és hallja a szót: „öljed és egyél!” (ApCsel 10,13k). Tiltakozik, de Isten meggyőzi, hogy amit ő megtisztított, ne mondja tisztátalannak. Ezek után hisz az evangéliumnak Kornéliusz és a nála egybegyűltek. Hitt és megkeresztelkedett egész házanépével együtt a börtönőr is Filippiben (Ap Csel 16,33k).

A hibátlan áldozati állat követelménye (17-25) előzetes jeladás a Messiás Jézus tökéletes odaszenteltségéről: „én őérettük odaszentelem magamat, hogy ők is megszentelődjenek az igazsággal” (Jn 17,19). Átadottság, egészen a szenvedésig, ez volt az Ő útja. Tőle van a mi megszentelődésünk is. „Mert a megszentelő és a megszenteltek mind egytől származnak, ezért nem szégyelli testvéreinek nevezni őket” (Zsid 2,10k).

Olykor fenýt ugyan, de azért teszi, hogy szentségében részesítsen (Zsid 12,10).

3Mózes 23 – Az ÚR ünnepei

A megnevezett ünnepek az Úréi, s mégis bennük népére tekint szent hívással. – A munka éppúgy elvégzendő, mint ahogy pihenés is megilleti a munkálkodót a hetedik napon. – Az első kéve, az első zsenge bemutatása (9-14) az árpa beérésétől függhetett, az pedig az időjárástól, ezért hiányzik, hogy mikor kell tartaniuk. Bevárva a szombatot, a következő napon kellett felmutatniuk, meglóbálni az első kévét az Úr előtt és elvégezniük az előírt áldozatokat. – A szombatot követő nap ünnepében az ÚSZ gyülekezete mindjárt fölfedezte, hogy az Úr napjának előzményei, tápláló gyökerei egészen idáig nyúlnak. Sőt a hetek ünnepét, a későbbi pünkösdt is a szombatot követő naptól számították ki (15k). – A feltámadott Krisztus az első zsenge a halottak közül (1Kor 15,20k). Izráel is első zsenge volt a népek között. Az evangéliumot elsőként elfogadók pedig egy-egy földrajzi egységnek voltak első zsengei. A gyülekezet is a Lélek zsengejét vette (Róm 8,23.11.16. 16,5), s az utolsó időknél, az eszkatológiának is lesznek majd zsengei (Jel 14,4).

A hét első napja az új üdvidő zsengeje, a Feltámadott győzelmével. Akkor élünk vele helyesen, ha időnk, erőnk, anyagi javaink színe-javát sem sajnáljuk az Úrtól, s nem szégyelljük az evangéliumot. A keresztyén egyház, ha valóban az, ami, nem a múlt ittfelejtett emléke, hanem a holnap ígérete, Isten teremtésének első zsengeje (Jak 1,18).

Az ünnepek felsorolása közben ismétlődik a 19,9k. intése: aratás-kor gondolniuk kell a szegényekre, levágtatlanul hagyva a learatandó táblák szélét, hogy a nyomorultnak és a jövevénynek is jusson. Nincs teljes ünnep a rászoruló gondjának felvétele nélkül (Jak 1,27). – A 23k. halványan mutatja még a babiloni fogság előtti időszámítást, amikor az esztendő ősszel kezdődött.

Az ünnepeket nem a szent komorság, sokkal inkább a hálaadás és örvendezés szövi át. Az Úr előtt ünnepelnünk jó és gyönyörűséges, egyúttal felelősségteljes szolgálat.

3Mózes 24 – Megszakítatlan folyamatosság

A lámpatartó hét ágára helyezték fel a hét égő mécsest (2Mózes 25,31k). Tiszta olaj égett bennük, nem volt fűszerekkel elegyítve, mint a fölkenés olaja (2Móz 25,6. 35,8). Áronnak kellett törődnie vele (3), a 2Móz 27,21 a fiait is felelőssé teszi érte.

Nem tudható teljes bizonyossággal, hogy csak éjjel égett a hét mécses, vagy nappal is. A 2Mózes 30,7k. szerint reggelenként kellett rendbe hozni a mécseseket és este felhelyezni a tartókra. Ezt támogatja az 1Sám 3,3 is. Véltetően az oltárról vett tűzzel gyújtották meg, nappal pedig innen vehették a tüzet az oltárhoz, vagy az illatáldozat elfüstölögtetéséhez. Idővel módosultak a szokások. Salamon templomában 10 arany lámpatartó állt (1Kir 7,49). Később, a fogóság utáni templomban megint csak egy lámpatartó állhatott. Josephus történetíró azt mondja, hogy hármat a hét ágból nappal is égve hagytak. Bárhogyan volt is, a tűznek folyamatosan kellett égnie a szentély valamelyik részében. Gyakorlati szempont is emellett szólt, mert körülményesebb volt, ha a tüzet újra kellett gerjeszteniük.

A 12 tetemes súlyú, darabonként mintegy 7 kg-os lepénykenyér szombatonként került frissen a szentkenyerek asztalára. Rájuk, vagy melléjük tömjént helyeztek, amit (egy hét múltán?) elfüstölögtettek, mint tűzáldozatot. A régi kenyér az asztalról az Ároné lett és fiaié. Ott kellett elfogyasztaniuk a szent helyen. A friss az Úré volt, amit ők aztán szárazon megehettek. Úgy is elképzelhető, hogy két csoportban, egymásra rakva álltak az asztalon, mégis valószínűbb, hogy két sorban egymás mellé rakták a kenyereket.

Meghökkentő a 10-23.v. Megtanulható belőle, hogy Isten neve szent, nem lehet büntetlenül visszaélni vele. – Mózesnek olyan esettel kellett szembesülnie, amire nincs írott törvény. Várnia kell a közvetlen kijelentésre, amiből végre kiderül, hogy bárki, aki a gyülekezethez tartozik, származásától függetlenül, jogokban, de kötelesekben is, egyenlő a többiekkel.

A Lélek nem úgy vezet, hogy kinyitom a Bibliámat és találok rá paragrafust, mint egy törvénykódexben. Ám, amit a Lélek mond, az igyebeccsindül az ígével.

3Mózes 25,1–34 – A nyugalom és elengedés esztendeje

A 7. esztendő szombatév, a nyugalom esztendeje. A 2Mózes 23,10k. szerint a szegénynek és a mezei vadnak is hadd jusson. Ezúttal az az indoklás, hogy a szántóföldnek is élveznie kell némi nyugalmat (26,34k). A 2Krón 36,21 a babiloni fogság egyik okát abban látja, hogy utólagosan vele pótlódnak a talán soha tekintetbe nem vett nyugalomévek, mert a teremtet világnak is részesednie kell Isten nyugalomában. Tekinthető védekezésnek is a föld gátlástalan kiszipolyozása ellen, amikor az ember még nem ismerte a talajerő pótlását. Időt kellett (volna) biztosítani a termőföld pihentetésének, ami, a maga idejében korszerű eljárás volt, egy szinten van a mai környezetvédelem és korszerű földművelés törekvéseivel. Vajon a környezetvédelemből is annyi fog megvalósulni, mint a szombatév kímélő szándékából Izráelben?

A fogság után újból rászánták magukat, hogy megtartják e rendelkezést, sőt az örömnép évének ez az elengedés gyakorlata hétevenként ismétlődik majd (Neh 10,32), mert a hétszer hét, azaz 49. esztendő volt a nagy örömnép, a kürtölés éve, midőn mindenkire visszaszállt az idő közben eladott birtoka. A föld az Úré, ezért nem sajátítható ki végleg. Az esetleges vételár mindig az 50. esztendőig még hátralévő évek remélt termésének árát jelentette. Visszaváltás esetén – önmaga, vagy rokona földjéért –, a kürtölés évéig még hátralévő időszak termésének az árát kellett lefizetni. Az örömnép évében azonban térítés nélkül kapta vissza mindenki eredeti tulajdonát (23k). Eltekintve attól, hogy, vajon megtartották-e a rendelkezést a gyakorlatban, nem világos, miként értendő a hétszer hetedik esztendő? Megtoldották volna még eggyel az esztendők számát? – Számoljunk egy kicsit! A 6. év, azaz a 48. év össze: betakarítottak és vetettek. A 7. évben arattak, de nem vetettek, ez a 49. év. A 8. esztendőben (50. év) vetettek (22). A 9. esztendőben (1. év) betakarítottak és vetettek. A 20-22. versek kiigazítják a 11. vers támasztotta nehézségeket, mert nem valószínű, hogy a kürtzengés, az örömnép éve még az 51. esztendőre is átnyúlt volna, hogy közben két éven át nem vetettek volna. Megnehezítette a pontos számolást, hogy itt megint az őszi gazdasági évkezdet volt a kiindulópont.

A föld gazdája Isten, az ember pedig sáfár. Miként sáfárkodunk a termőfölddel, vizekkel és a levegővel?

3Mózes 25,35–55 – A végidők jele

A szántóföld és a szőlők védelme mellett az emberiség is teret kért magának a kürtölés évében. A 2Móz 21,1-11 (5Móz 15,12-18) már hat év után megadta a lehetőséget, hogy a „héber” rabszolga a 7. év jöttével élhessen a szabadulás lehetőségével. E mostani részletben viszont a más népek fiai közül való rabszolgákról esik szó. Amit mond szabadulásuk lehetőségéről, nem valami ígéretes, mert sorsuk gyakorlatilag végleges (46).

Másként szól arról, „ha atyádfia elszegényedik és eladja magát” (39. 47k). Keserű sorsa-változása ellenére, annak a Jahvénak a (rab) szolgája és tulajdona, aki őt is kihozta Egyiptomból. E szabadító tett több jogot, nevezetesen: az önmagával rendelkező napszámos, vagy a zsellér bizonyos védettségét, kíméletes bánásmódot biztosított neki. S az örömműnnp évében váltságdíj nélkül szabadult, még akkor is, ha idegen kezébe jutott. Sőt rokonai korábban is kiválthatták. A fizetendő díj ilyenkor a hátralévő évek munkateljesítményének értéke volt (47-54).

Melyiket tekinthették a gyakorlatban követendőnek, a hétéves periódusokat, vagy az 50. év hozta szabadulást? Némelyek szerint az 50. év ritmusa, tehát e fejezet szabálya volt inkább keresztülvihető. A már idézett Neh 10,32, ahol minden kézi tartozás (vállalt kétkezi munka kötelezettsége) elengedéséről olvasunk, inkább a hétévenkénti kötelezettséget emeli ki és óhajtja átvinni a gyakorlatba. Az idegen rabszolga és az atyafi közötti különbségtétel alapján kétségtelen, hogy rabszolgatartó társadalmi képlet áll előttünk, korlátok közé fogva. Érezhető tehát a társadalmi igazságra tekintő törekvés, ama felismerés nyomán, hogy könnyebbé válhasson sorsa az elnyomottnak is.

Mivel a kürtölés évét a nagy engesztelési ünnepen (7. hó 10.) kellett kihirdetniük (9. 16,29k), e várva várt esztendőnek egyre inkább végidőt jelző, felszabadulást és gyógyulást hozó értelme lett. Az Úr jókedvének esztendejéről olvasott Jézus is Názáretben (Ézs 61,1k), Majd arról beszélt, hogy Őbenne ez az írás immár beteljesedett (Lk 4,17k).

3Mózes 26 – Záradék

Ókori uralkodók szerződéseinek végén volt egy lezáró szakasz. Ebben, szövetségszegés esetére átkokat, súlyos következményeket helyez kilátásba a kezdeményező fél, vagy – egyenlő erők szerződésében –, mindkét szerződő. A szentség törvénye (17 – 26. fejezetek) követi ezt a formai sajátosságot (ilyen záradék még a terjedelmes 5Móz 27-30). A hasonlóság a politikai változathoz azonban csak alaki, az igében mindkét mózesi részlet inkább tekinthető igehirdetésnek, mert tartalmában jóval gazdagabb a távoli párhuzamoknál.

Igénk előbb az áldások bőségéről beszél, ha megőrzik az Úr rendelkezéseit. Nem győzik majd behordani, feldolgozni a bő termést. A változatos színek szinte paradicsomi körülményeket láttatnak. Béke uralja mindennapjaikat, s ha lennének mégis rájuk támadók, kevesen is meghátrálásra kényszerítik majd őket. Az Úr velük jár és vezeti őket, nem fogja cserbenhagyni szövetségeseit.

Ha viszont ellenszegülnek, Istennel találják szemben magukat. A fenyegetések részletekbe menőek. Három fokozat különíthető el (kezdő versek: 14.23.27). A sport világából véve példát, három menetes mérkőzéshez hasonlítható a három szakasz. A kilátástalan és egyoldalú küzdelemben a hencegő (19) ismételten padlóra kerül. Végül gyáván, testben-lélekben megverten botorkál tova az engedetlen nép. Támolyogva buknak fel egymásban, mialatt, felriadva a semmitől, ész nélkül, hanyatt-homlok menekülnek (37).

Ki az, aki nem szegült már szembe a felismert isteni szándékkal, mert nem fűlött hozzá a foga? Mi a teendő ilyenkor? Semmiképpen nem a kilátástalan újabb roham, hogy némi látszateredményt ha kicsikarhatnának mégis. Keresve a megmaradás egyetlen lehetőségét, egészen mást kell tennünk. Terjenghet körülöttünk a halál illata bár (39), még mindig lehet bünt vallani, s válhat könnyebbé sorunk. Ha mindent elveszítünk is, bűnvallásunk találkozhat Isten hűségével, „mert ő meg nem tagadhatja magát” (2Tim 2,13). A bocsánat édességében találhatunk felüdülést, ha sorsunk keserű is, Isten visszaemlelhet a fészekbe, melynek melegéből kiestünk. S bár meg is ütöttük magunkat, Gyógyítónk helyreigazíthatja, ami kibicsaklott, könyörületéből hozhat élénk vadonatúj megoldásokat.

Még a próbatételben is lehetséges „teljes öröm”, ha a kísértésekből az állhatatosságig küzdjük előre magunkat (Jak 1,2-16).

3Mózes 27 – A tetteink csak válaszok

A könyvhöz kapcsolt utolsó fejezet a gyakorlatban szerzett tapasztalatok talajából sarjadt. A kegyességi gyakorlat néhány váratlan megnyilvánulását utólag kellett gátak közé fogniuk.

Tettek olyan felajánlásokat is, amik nem tartoztak az oltár előírt áldozataihoz. Volt közöttük fénylően előre mutató, mint például Sámuel édesanyjáé (1Sám 1,11. 2,11). Fogadalmát megtartotta és Sámuel már gyermekként Éli főpap mellé került. Ha anyja visszavonta volna fogadalmát, megválthatta volna (5k). Jó hogy nem tette. Előfordultak viszont meggondolatlan fogadalmak is, mint volt a Jeftéé. Leánya elvesztése nem mérhető kárt jelentett, Isten nem kérte ezt tőle, tehát értelmetlen fogadalom volt. Jobb lett volna, ha visszavonja és kifizeti a 10-30 sekelt (4k. Bír 11,30-40). E két példán kísérletük meg szemléltetni az 1-8. v. rendelkezéseinek alkalmazhatóságát, hogy miként értsük, s mire valók.

Lábasjóság és ingatlan fölajánlása esetén – eltekintve kivételektől –, lehetőség adatott rá, hogy 1/5-ével megtoldva, pénzben válthassa vissza a fölajánló. Körülmények kényszerű alakulása és egyéb tényezők hatására, volt aki egy idő után meggondolta magát. Súlyal mért pénzért újból birtokba vehette, amit korábban ajándékol oda-szentelt, a felbecsült értéket lefizetve, megtoldva ötödével. A rendelkezés, pásztori módon, tekintettel volt az emberi gyengeségre, de az élet váratlan fordulataira is, nem minden tanulság nélkül, hogy tehát ne a kényszer, vagy elsietett lelkesültség érvényesüljön, de a megfontolt önkéntesség, Pál apostol is ehhez tartja magát (1Kor 16,2. 2Kor 9,5). – Helye van viszont a hálának, s a gyülekezet serkentésének (Zsolt 50,14), de a kapkodó és számítgató cserélgetésnek gátat kell vetniük (10. 33). Szántóföld esetében a kürtölés évéig (50. év) elvetendő vetőmag értéke adott támpontot (16k).

Az ÚSZ kegyessége nem fogadalmakra épül, hanem a Krisztus áldozatára. Reá felel soha meg nem bánt hálaáldozatunk, nem emberi teljesítményként. Értékét úgylis csak Isten mérheti fel. Bízunk ezt egyedül Őreá!

4Mózes 1 – Ékesen, jó renddel!

Jahvéval a szövetség, s a hitélet rendszeres gyakorlása volt a belső összetartó erő, ami a népet egységbe fogta. Csak ez után következik Isten népének külső megszervezése, soraik rendezése. Két elemét közelebbről is meg kell tekintenünk, hogy a félreértéseket elhárítsuk.

Sokszor szemünkbe ötlük majd, hogy a férfinépet „besorozták”. Voltaképpen megszámlálták őket, mégis a hadkötelesek számbavételéről van szó, 20 évestől fölfelé. Szükség volt a férfiak fegyelmezett szolgálatára, mialatt a nép vonult Egyiptomból Kánaán felé a Sínai félszigeten. Portyázó, rabló hordák, ellenséges érzületű népek, akik a területükön megjelenő, áthaladni szándékozó idegeneket gyanakodva fogadták, továbbá a naponként megoldandó feladatok, a nép között támadt súrlódások, majd meg a rivalizálás voltak okai a megkövetelt rendezettségnek. Nem mutathatták alakatlan tömeg látványát sem. Minduntalan szükséges volt, hogy nép voltukat a helytállásban bizonyítsák. Végso soron mindennek van Istentől vezérelt rendje, s ők ebben Neki engedtek.

Midőn Dávid megszámlálta a népet (2Sám 24,1-10) előzményében és következményeiben is ítéletes volt a tette. Hiúság, számítás, büszkeség, s még több kétes indíték ösztönözhetette őt. Summája ez összevetésnek, hogy nincsenek kész megoldások. Ami Isten akaratából volt az átmeneti időben (vö. még a 26. fejezettel), hibás lépés volt az üdvösségtörténet másik szakaszában. Isten vándorló népének ma is esetenként kell meghallania Ura időszerű parancsát, „Mert minden, ami nem hitből származik, az bűn.” (Róm 14,23).

Meghökkentően magasak a létszámok. Az „ezer” csapatot is jelent, s későbbi nemzedékek már számnak fogták fel, nem ismerve az ősi jelentést. Egy neves írásmagyarázó szerint a 46.vers 598 csapat, 5550 fegyverforgató értelmében veendő. Egy-egy csapat (átlag 10 ember) a nagycsalád fegyvereseiből tevődött ki.

4Mózes 2 – A szentsátort övezve

Újból az előbbi létszámokat sorolja elő az ige, csak ezúttal a törzsek táborozása, illetve vonulások sorrendjében. Biztosra vehető, ha arra következtetünk, hogy a szentsátor – valamint Lévi törzse –, a tábor közepén kapta meg kijelölt helyét. Keletre, a fő tájékozódási égtáj felé, helyezkedett el, Júda fejedelme vezetésével, még két törzs. Ők indultak elsőnek, ha felszedték a sátorfát. Délről Rúben, s vele még két törzs táborozott. Ők indultak másodiknak. Követték a léviták, a kijelentés sátrával (17). Nyugatra Efraim táborozott, szintúgy két másik törzssel. Északra pedig, Dán vezetésével még két olyan törzs, akik – miután a Dán törzse, a letelepedést követő időben, új lakóhelyet keresett magának (Bír 18) – Dánnal együtt a három legészakibb törzs voltak Kánaán földjén.

Az ott lakó más népek fő égtája viszont észak volt. Képzeletükben a távol felködlő hegyekre helyezték el isteneik, mítoszok kódéba vesző lakhelyét, mint valami Olymposzt (Ézs 14,13). Volt rá kísérlet is, hogy ezt az irányváltást alkalmazzák a Sion hegyére (Zsolt 48,3), de tartósan nem tudott e képzet meghonosodni (Zsolt 89.13. vö. Zsolt 107,3. Mt 8,11. Lk 13,29), már csak azért sem, mert észak –, az asszír és babilóni állandó fenyegetettség, s a fogságra vitelek rögzös útiránya miatt, baljós fogalommmá vált, ahonnan nagy öröm lesz a remélt szabadulás (Ézs 43,6. 49,12).

E táborozási, illetőleg vonulási rend sem kizárólagos. A 10,17k. – midőn valóban elindulnak a Sinai hegytől –, módosít a sorrenden. A Júda vezette sereg után már indul egy lévita csoport. Majd pedig a Rúben törzse mellé rendelt két törzset követik Kehát fiai, hordozva a sátor tartozékait. Gyakorlati szempontok, fokozott védelem, vagy a tisztelet jeleként módosulhatott a sorrend. – Táborozás közben tisztas távolból vették körül a szentsátort.

Ahol, s Akiben az Úr kijelenti magát, az a biztos kristályosodási pont mindétiglen.

4Mózes 3 – Kijelölt helyen

A lévíták számbavételénél nem a hadi szempont volt a mérvadó. Az alsó határ, az egy hónapos kor az egész életre szóló szolgálati elkötelezettséget jelenti. Lévíta voltuk akkor is érvényes maradt, ha még nem, vagy már nem osztották be őket a naponkénti teendőkre.

Tekintve az összlétszámot, esetükben nem lehet az ezret csaptnak vennünk. A sejthetően nagy gyermekhalandóság miatt, a 22000-ből (39) esetleg 1/3-uk volt beosztható (vö. 4,48), ami a fel-tételezett 5550 összes hadra kötelezethez képest túl sok, viszont a 603 ezer, s valahányhoz vetve (2,32) meg kevés. A 22273 névjegyzékbe vett elsőszülött (43) is azt jelentené, hogy csak minden 45. számított (fiú)elsőszülöttnak, az egész nép között, ami szintén kevésnek tűnik, ha ragaszkodunk a hatszázezerhez és a 20 éven aluliak összlétszámaához. A lévíták 3, illetőleg 8 alcsoportja (17-20) sincs összhangban a 26,58 öt nemzetségével. Eme szövegbeli feszültségek arra serkentenek, hogy elmozduljunk a betűhittől a kijelentés dinamikus szemlélete irányába.

A tábori rend szerint a lévíták a szentsátor négy oldala közelében tartózkodtak. A keletre nyíló résznél táborozott Mózes és Áron, valamint a lévíták fő fejedelmeként, az áronfi Eleázár és testvére, Itámár. Tisztes rész jutott a Kehát fiainak: a sátor berendezésének gondja. Ők dél felől táboroztak, míg a gérsóniak nyugatra. A takarók, függönyök és kötelek voltak rájuk bízva. A Merári nemzetségek gondjára voltak bízva az oszlopok, talpak és deszkák. Ők a bejárat-tól balra, tehát észak felől kapták kijelölt helyüket. Az utóbbi két Lévi-ág vezetője Itámár volt (4,28.33).

Mindegy hová állíttatunk, s lehet, hogy a terhek közül azt kell vinnünk, ami leginkább terhelődik a vállra, s végső esetben: „ha itáláldozattá leszek is a hitetekért végzett áldozatban és szolgálatban, örülök, és együtt örülök mindnyájatokkal” – mondja Pál apostol (Fil 2,17). – Az egyház apostoli szolgálata már nincs papi rendhez kötve, mert csecsemőktől a vénekig, férfiak és nők számára, zsidóknak és „görögöknek” az egyetemes papság van érvényben.

4Mózes 4 – Munkamegosztás

Ezúttal Kehát, Gersón és Merári fiainak kötelességeiről szólnak a rendelkezések. A szentsátort nekik kellett szétszedniük és vinniük a következő táborhelyig. Rész-feladataik jobbára ugyanazok, mint az előző fejezetben megismertek, csak most Kehát kerül az első helyre, nem érvényesül a születési sorrend (2Móz 6,16), fontosabb a feladat. Evégett legyen külön gond arra, hogy Kehát nemzetsége ki ne vesszen a léviták közül (18). Rájuk volt bízva ugyanis a legveszélyesebb teendő. Ők hordozták, karikákba dugott rudakon, vagy más módon, de akkor is rúdon, a legszentebb tartozékokat, téve ezt azzal a gondossággal, hogy a már letakargatott, begöngyölt eszközöket meg sem érinthették, különben meghalnak (15. 2Sám 6,6k). Csak Áron és fia (Mózes és Áron is keháti volt: 2Móz 6,18k) nyúlhattak hozzá a bizonyág ládájához, a szent kenyerek asztalához, a lámpatartóhoz, az oltárokhoz és tartozékaikhoz. Mindezeket előírászerűen, nekik kellett letakarni, beburkolni, s a hordozáshoz előkészíteniük.

A 2Móz 25,14k úgy rendelkezik, hogy a rudak állandóan a karikákban legyenek. A 6. vers eltér ettől (vö. 1Kir 8,8). – Egyébként, ha részletező volt a rendelkezés abban, hogy miként készüljenek fel az indulásra, úgy nem olvasható egy szó sem arról, hogy a megérkezés után miként bontsák ki a begöngyölt eszközöket és hogyan építsék fel újból a sátrat. Kétségtelen, hogy a korábbi körütekintés ekkor is kötelezte őket. – Csak a 30-50 évesek vehettek részt a szentsátor elemeinek hordozásában. A nehezebb tartozékokat szekereken vitték (7,7k). Fegyelmezettségük próbája volt, hogy még a Kehát fiai sem érinthették a letakart szent dolgokat –, ezért vitték rudakon és ha állt a sátor, nem mehettek be oda csak úgy kíváncsiságból (20).

Tartózkodó közelség jellemezze Isten gyermekeit, amikor Istennek szolgálnak.

4Mózes 5 – A kegyelem próbája

A tábor tisztaságát védi az 1-4.v. (vö. 3Mózes 13,45k). Egyébként, ha ma bárkit ragályos betegség miatt fertőző osztályra helyeznek, a kor szintjét tekintve, lényegében az történik vele, mint, amikor az ŐSZ idején valakit a táboron kívülre küldtek. Minden betegség többé-kevésbé elkülönítettséget hoz magával. A gyógyulás pedig újból összeköt emberekké, mindennapos munkámmal. Jézus Krisztus azért is jött, hogy a betegeknek teljes gyógyulást hozzon, visszaadva őket, nemcsak embereknek, de Istennek is. A gyógyulásnak e két lépcsőfoka több esetben világosan előtűnik (példaként: Lk 17,11-19). – Törekedjünk teljes gyógyulásra, hogy közelebb jussunk Istenhez. Amíg lehet, ne adjuk fel, de fogadjuk el az Ő döntését. Szép és vonzó mondás: Legutoljára a remény hal meg. Nincs a Bibliában, de számomra vonzó, igazát most nem mérícskélem.

Krisztusban kapunk választ ama kérdésekre is, melyek a 11-31.v. féltékenységi törvényének elolvasása során támadtak bennünk. Hasonló vízpróbákat ismertek és gyakoroltak, példának okáért, az ókori Folyamközben. A középkorban pedig tűzpróbákról tudunk. Sommás ítéletet nem mondunk ezúttal róluk, inkább szembesítsük mindezeket Jézus bűnbocsátó kegyelmével. Mivel a kibontott haj (18) a megvádoltság, továbbá a tisztátalanság tudomásul vétele (3Móz 13,45), sőt kifejezője a bűnbánatnak, ennek nyomán értjük meg igazán a bűnös nőt, aki hajával törölte meg Jézus lábát. Ő pedig nem taszítja el magától, ahogy a farizeusok elvárnák tőle, hanem bűnbocsánatot hirdet számára (Lk 7,37-50).

A bűnbánatban, az őszinte bűnvallásban magam próbálom meg magamat Isten előtt. Próba ez is, nem vízé és nem tűzé, hanem a kegyelemé.

4Mózes 6,1–21 – Názírok

A názírság különleges fogalom –, történhet hálából, vagy valamilyen elvállalt feladat elvégzésére készülve. A Bír 13. tartalmazza legősibb formájában e fogadalmat. Az anyának nem szabad innia bort, sem más erjesztett italt, és a születendő Sámson fejét nem érintheti borotva. A gyermek Sámuel is vehető názír fogadalommal odaszenteltnek (1Sám 1,11). – A3Móz 27,1-8. nem szól ugyan kifejezetten názírságról, mégis a különböző értékű megválthatóság bizonyítással arra is érvényes volt, midőn egy odaszentelt meg akarta váltani fogadalmát, amit maga, vagy saját akaratán kívül, de reá vonatkozóan, szülei tettek. A fogadalom nem feltétlenül szólt egy egész életre, s hogy megváltható volt, biztosította az önkéntességet.

Igénk ezúttal is egy időszakra szólóan számol a názír fogadalommal, vélhetően ismétlődő is volt. A lévitákra tekintő rendelkezések közé iktatva, a názírság laikus mozgalmának minden lehető tiszteletet megad az ige. Tehetett fogadalmat férfi és nő is, tehát nincsenek megkülönböztető kifogásai e rendelkezésnek. Számolva a fogadalmi idő lejártával, érezhető a törekvés, hogy a názírságnak legyen is megszabott ideje. Ez idő alatt éppúgy kellett óvakodnia halott megérintésétől, mint a főpaprak (7. 3Móz 21,11). Netán be se menjen a helyiségbe, ahol az fekszik? Szükszavú a rendelkezés, valószínűleg tilos volt még oda belépnie is. Fogadalmi idejének lejártával az áldozatoknak szinte minden változatát be kellett mutatnia. A jóvátételi áldozat csak a kényszerű újrakezdés esetén volt kötelező (12).

Az a sejtésünk támad, hogy a szőlőtermékek teljes elutasítása a hitvallástétel egyik megnyilvánulása volt (3k) a letelepedett életmód kultuszaival szemben, tekintettel a kánaáni népek szokásaira. A fogadalmi időszak letelte után azonban a názír ihatott bort. Huncutul mosolyognánk, de a gyakran ihatatlan, bűzös vizek, még a középkorban is, vihették arra embertársainkat, hogy sört főzzenek és gyümölcsökből bort erjesszenek, s fogyasszák. Ezért is nevezték a forrásvizet élő víznek, de ez nem állt mindig rendelkezésükre.

A názír mozgalom lehetett a bölcsője az izráeli prófétaaságnak. Visszaélés volt, amikor erővel bort itattak a názírokkal (Ám 2,12). Az Úrnak szentelt élet olykor ellenkezést vált ki, mégis helye van az Isten népe életében.

Az ÚSZ-i názírság a Róm 12,1k. értelmében, életre szólóan, mindnyájunkra érvényes.

4Mózes 6,22–27 – Az ároni áldás

A maga nemében egyedülálló és a könyvben váratlanul tárul eléink az ároni áldás. Szól az Úr Mózeshez, aki továbbadja Áronnak, hogy mely szavakkal áldják meg ő és fiai Izráel fiait. Ha az Ő nevét ekként helyezik a népre, az Úr is meg fogja áldani őket (27). – Istentiszteleteinken ma is ez a leginkább ünnepélyes áldás, főként úrvacsoraosztás végén, mialatt a lelkész áldásra emeli kezét. Bár itt kifejezetten nincs szó róla, Áron gyakorolta e mozdulatot (3Móz 9,22). Az imádságot is kísérte a fölemelt kéz. A Zsolt 134,2k. érthető olyképpen, hogy előbb Istent áldották e mozdulattal, aztán, vele egy lélegzetvételre, áldást mondtak személy szerint valakire, vagy egybegyűltekre.

E szoros összefüggés arról beszél, hogy tartalmában az áldás az imádság egyik válfaja. Áronnak és fiainak nem azt kell mondania, hogy az Úr ezennel megáld, megőriz, orcáját rád ragyogtatja. Nem gépiesen ható mondatokat mondanak, mintha minden további nélkül áldást közvetítenének, mert akkor fölösleges volna az ígélet: „és én megáldom őket” (27). Csak isteni felhatalmazás nyomán lehet ekkora bátorsággal szólni: „Áldjon meg...”, mintha parancsolhatna Istennek, aki, furán szólva: haptákban állna, várva parancsunkra. – Áron és fiai csak azért szólhatnak ily határozottsággal, mert Isten ígéletére támaszkodhatnak.

Isten felől tekintve, közbenjáró, papi küldetéstudattal szólhatnak, erővel teljesen, felemelt kézzel mondva áldást a népre. Emberi oldalról nézve, maradjunk szerényen annyiban, hogy fölemelt kezük az imádságnak, az esedezésnek mozdulata, melyben elismerik, hogy, ha Isten nem hallgatná meg őket, tehetetlenül vergődnének, áldása nélkül, ám van ígélet rá, hogy Isten kész az áldásra. – Reá vagyunk utalva felénk fordított orcájára. Kegyelem ez, melynek talajáról nem léphetünk le soha.

Az ároni áldás Krisztusban telítődött meg újult tartalommal. Benne ragyog ránk Isten orcája (2Kor 4,6). Ő a mi békességünk (Ef 2,14). Isten neve Őbenne nyugodott meg rajtunk. Elhívásunk, hogy áldást örököljünk, s ezért mondhatunk áldást másokra is (1Pt 3,9), prófétai, papi és királyi tisztünkben az Ő felkenetésének vagyunk részesei.

4Mózes 7 – Igazságos rend

Az ÓSZ egyik leghosszabb fejezete felsorolja (12-83) a 12 törzs fejedelmeinek egymásával mindenben azonos ajándékait. A fejedelem, névvel nem említett, de kiemelt személye, törzsi vezetőként figyelmet kelt, mintha halvány nyomát viselné egy lazább törzsi szövetség emlékét, akiből azután összeállt Izráel népe, maga is mint egy olvasztó tégely, keveréke főként sémita törzseknek. A sejtés megpendítésén túl azonban alig mehetünk.

A fejezetet átjárja az igazságos teher-elosztás igénye. A Merári fiak szállították a legnehezebb sátorelemeket, ezért járt nekik kéttannyi igaerő, mint a Gérson fiainak. Kehát fiai viszont vállon vitték a terheket (9). Kitüntetés volt többre bízatusuk, elégedjenek meg vele.

Az oltár felszentelésére vitt törzsi ajándékok teljesen egyforma súlyúak és számúak. Ne legyen egyiknek sem előnye a másikhoz képest. Az így kirajzolódó összkép eszményítő. Áron alakja háttérben marad, Mózes veszi át a kijelentés sátrának szánt ajándékokat. Az Úr általa közli, hogy felajánlásaikkal a törzsek milyen sorrendben kövessék egymást 12 nap alatt. A felszentelés kulcsszava a hanuka (10k.84.86). Salamon is 8 napos ünnepen végezte el az oltár fölszentelését (fölvatását, 2Kir 7,9), a kulcsszóval ott is találkozunk. A későbbi templomszentelési ünnepnek lett aztán hanuka a neve, midőn a Makkabeusok megtisztítják a megszenteltetett templomot és az oltár megújítását 8 napig ünneplik (1Makk 4,52-56). Ez a templomszentelési ünnep eredete. A korral közelebből is megismerkedhetünk majd a Dániel könyve során. Jézus is részt vett egy ilyen ünnepen (Jn 10,22k).

Az ige törekvése az igazságos teherelosztás. Jövőbe vetítve: áhítozik az Isten országa tökéletes igazsága után. – Az egyház történetében olykor észrevétlenül halmozódnak fel leterhelő egyenetlenségek. Rá, szükségszerűen következnek be a reformok –, esetleg reformációk. Ilyenkor az egyház jobban figyel az Isten országa belső törvényszerűségeire és közben megújul. Jézus újjászületésnek is nevezi az Isten országát. Beszélt is róla tanítványainak, hogy ülnek majd 12 királyi székben és ítélik Izráel 12 törzsét (Mt 19,28). Menél inkább figyelünk Őrá, annál igazabbul formálódik közöttünk az ékes és jó rend.

4Mózes 8 – Ti vagytok a világ világossága (Mt 5,14)

A lévíták szolgálatba állítása hasonlít az Áron és fiai fölszenteléséhez (3Móz 8). Itt is van megmosattatás, s vannak a megtisztulásnak további cselekményei. Nem hiányzik a vétekáldozat és az (egészen) égő áldozat sem. – Izráel fiai –, egybegyűlve az Úr színe elé –, a lévítákra helyezik kezüket, nem hangsúlyozott, hogy a fejükre-é. Tömegekre gondolván, elegendő lehetett, ha testüket érintették. A mozdulat ezúttal elsőrenden nem a bűnök átruházása, jöllehet az is benne foglaltatik, amit ők aztán – a maguk bűnével együtt –, a két állat fejére helyezett kézzel az áldozatra hárítanak át.

A lévítákra nehezedő kezek azt fejezik ki most, hogy az egész közösség ajánlja fel őket. Cselekedetüket nevezhetjük élő áldozatnak is, mert a lévíták egészen az Úréi. Kiválasztásuk jelenti Izráel elsőszülötteinek kiváltását. A szolgálatban helyettük állnak helyt. Erről már a 3,12k.-ben olvashattunk. A 2Móz 13,13. 34,20 rendelte el, hogy minden elsőszülött fiút meg kellett váltaniuk (mert ők az Úréi: Lk 2,23), de nincs megszabva, hogy mivel. Általában juhra követtettek. Valószínűnek látszik, hogy már akkor is a lévíták álltak az elsőszülöttek helyére. A pénzbeli megváltás másodlagosnak látszik (18,15k).

Azért formált jogot az Úr az elsőszülöttekre, mert az egyiptomi szabadulás éjszakáján megkímélte őket, amikor lesújtott Egyiptomban minden elsőszülöttre (17. 2Móz 12,29). A lévíták tehát az elsőszülötteket helyettesítik engesztelő szolgálatban az Úr előtt, amelynek veszélyt elhárító értelme is van (19).

A Zsid 12,23 aKrisztusban hívőket „az elsőszülöttek ünnepi seeregéhez és gyülekezetéhez” sorolja, „akik beírtak a mennyekben”. Kivetítve az egész emberiségre, az egyház lévita szolgálatot végez a kortárs emberiségért. A gyülekezet a hét lámpatartó. Közöttük járkel a dicsőséges Úr (Jel 1,20). A langymelegét kimozdítja helyéről (Jel 2,1.5). A lámpának nem a véka alatt van a helye, s az sem mind egy, miként világítunk (Mt 5,14k).

4Mózes 9 – Új szakasz kezdetén

Mint a könyv két fedele, úgy fogja össze a két páska az időközben letelt esztendő sűrű eseményeit. Az első az Egyiptomból lett szabadulás éjszakája volt (2Móz 12,6). E mostani a Sínai pusztában eltöltött időszakot zárja. Közben Isten fölszerelte szövetséges népét. Nem kényszerű, hanem belülről kifelé ható rendező erők szabják meg kinek-kinek helyét és teendőit. Egy számba vett és kiforrott nép néz elébe új utaknak, kísértéseknek és nehézségeknek.

Már ez a páska is tartogat meglepetést. Önhibájukon kívül némelyek nem tudták megünnepelni. Amint mondják: „Nem mutathatunk be áldozatot az Úrnak” (7). Most mi legyen? Kis idő múltán szól az Úr, hogy, ha valaki holttest miatt éppen tisztátalan, vagy messze úton távol van, az ilyen egy hónap eltolódással utólagosan is tarthat érvényes páskát. Egyedülálló az összes kultuszi rendelkezések között, hogy lehetőség adatik egy szertartás bepótolására. A páska központi jelentősége miatt van így. Mint az ellipszisnek, az ŐSZ-nek is két középpontja van: az egyiptomi szabadítás, s majd a babiloni fogság feloldása.

Az utó-páska lehetőségében is van valami fénylő jele a kegyelemnek. Isten tekintettel van az ember személyes, vagy családi gondjaira. Elképzelhető, hogy távoli úton jártak némelyek, szükséges beszerzések okán. Nincs minden leírva, ami a családok ezreivel történt közben. A szigor is érvényesül, ha valaki indokolatlanul mulasztja el a páskát. A kiírtást némelyek kiközösítésre szelidítik. A kor viszonyai közé helyezve el újfent az eseményeket, elképzelhető az eset valóságosan is. Olybá veendő, mintha valaki utólag halna meg az egyiptomi elsőszülöttekkel, mert a kegyelmet megvetette.

A továbbiakban az úton járó nép vezettetéséről szól a fejezet. A „felhőben és a tengerben” Mózesre megkeresztelkedett atyák (1Kor 10.1k) példája arra tanít, hogy az indulás és a maradás ritmusát Isten adja meg. Mikéntjé az éjszaka, vagy a nappal adottságaihoz szabja. Vezetése töretlen és pontos követést kíván.

4Mózes 10 – Hit és gyakorlat

Gyakorlatban felmerült szempontok kérnek szót a fejezetben, oly módon, hogy közben a hit döntését is igénylik. A kettőnek egymást kell kiegészítenie.

Két harsona készítendő. Négyféle jelzést kell leadni rajtuk: gyülekezésre, indulásra és hadba vonulásra szólókat. Velük jelezzék az ünnepeket, illetve a hónapok kezdetét is. Valójában többféle jeladásra volt szükségük, hogy jól eligazodhassanak. Belőlük csak néhány említettik. Némely ókori fordítás ki is egészíti a 6. verset, hogy milyen jelre induljanak a másik két égtáj irányában táborozó törzsek. A legszükségesebbek közlése a szabad döntésnek ad teret további kürtjel-változatokra. – A keleti és déli tábor után, természetesen – ma úgy mondanánk, hogy az óra járását követő irányba –, a nyugati, s végül az északi tábor következik (ez világlik ki a 2. fejezetből is).

Meglepő szabadsággal járnak el, ugyancsak a 2. fejezetben foglaltak alkalmazásában, amikor a vonulás rendjét alakítják ki. Nem szentségtörés, hogy Gerson és Merári fiait már az első seregtest után besorolják. Őket követi a második hármas törzs seregteste. Utánuk következnek a Kehát fiak. A sort a hadinép második fele zárja: hat törzs. A módosításban az ésszerűség dönthetett. Mire a Kehát fiak odaértek terhükkel, már felépített sátort találtak, ahová nyomban elhelyezhették az értékes berendezést és az oltárt. A különböző hagyománytörödékek összhatása nem zavaró, inkább a változatosság, s a feltételekhez szabott, rugalmas alkalmazkodás benyomását keltik.

A 33-35. versek szerint, például nagy merészség a ládát a menet elejére sorolniuk. Mégis, ha ott van az Úr, mert a láda az Ő trónusa, vagy lábzsámolya, akkor szükségtelen védelemmel körülpárnáznuk. Van az Úrnak elég ereje, hogy magát megvédje és ellenségeit szétszórja. A láda jelöli ki, azaz, általa az Úr mutat népének pihe-nőhelyet, s nem megfordítva! A felhő és a láda mellett van még más vezető is, Hóab, Mózes sógora. Helyismerettel rendelkezik és a kérésnek, sejtetően, eleget is tett.

A hitben való járásnak, a körületekintésnek és a gyakorlatiasságnak tanulságos ötvöze ez a fejezet.

4Mózes 11 – Megosztott felelősség

Hús után áhítozik a nép (legkivált ama része, kik olyanformán csapódtak hozzájuk, mint ahogy Lót ment Ábrahámval). Isten teljesíti a kérést, de egyben meg is bünteti őket. Mert nem ismernek határt, oly telhetetlenek; betegre, sőt halálra eszik magukat (33k). Érthető, hogy a Mózesre nehezedő teher szinte elviselhetetlen. Ő szülte volna ezt a népet? Inkább jöjjön a halál (11-15)! Mózes fönti kesergésére Isten válasza a 70 vén kiválasztása. Miután veszik a Lélek ajándékát, a számuk 72, mert a táborban marad még kettő. Ők is eksztázisban prófétálnak, ami nem kis zavart támaszt. A vének csoportjának adott felhatalmazás egy része annak, amit Mózes kapott Istentől. Összességében tehát az erők mértéke nem nagyobb, mint ami eddig egyedül benne munkálkodott, hordozva a nép minden gondját.

A Lélek prófétás megnyilvánulása meghökkentő. Itt jelenik meg először Izráel életében a prófétai eksztázis. A rendkívüli azonban nem jelent minőségében többet a korábbinál, csak megjelenésében feltűnőt. A megállapítás az ŰSZ népének is tanulságos. Mózes minden további nélkül veszi tudomásul a történeteket. Nem háborog a tőle elvett miatt, hogy az a véneknek adatott. Nem így Józsué. Ő bizony féltékeny, s elhallgattatná azt a kettőt, aki a táborban prófétál. – A Szentlélekkel azonban nem mi rendelkezünk. Ő veszi birtokába azt, akit akar. Ajándékaival elbizakodni dőreség, de lebecsülni, kioltani, vagy irigyelni a másikat megintcsak értelmetlen dolog. Mint ahogy túlbecsülnünk sem szabad, ha ajándéka látványosan mutatkozik meg. A Lélek az ŰRé, nem Mózesé. Jóllehet Mózes szavaiban továbbra is munkál a Lélek, ő megmarad az érthető beszédnél, nem ragadtatja el magát erővel, hogy versengjen másokkal. Megfeddi Józsuét, s kimondja szíve szerinti óhajtását, mely imádsággá magasztosul: „Bárcsak az ŰR egész népe próféta volna, és nekik is adná Lelkét az ŰR!” (29). Ez irányba a Jóel 3,1 teszi meg a következő lépést: „... kitöltöm majd Lelkemet minden testre”. Ez volt Péter apostol pünkösdi bizonyoságtételének alapigéje (ApCsel 2,16-21).

Kérjük bátran a Szentlélek ajándékait, de elégedjünk meg azzal, amint kinek-kinek Isten adja, jótetszése szerint. Ne keressük a feltűnő ajándékokat. Mózesnél maradt a kíváncsabb ajándék-rész, az érthető beszéd. Pál apostol is inkább akart öt szót kimondani értelemmel, mint tízezret nyelveken. A szeretet távlatain belül legkivált a prófétálás ajándékát kérjük (1Kor 14,1.19), melyből asszonyok sincsenek kizárva (1Kor 11,5).

4Mózes 12 – Nincs helye versengésnek

Mégha eleinte támadnak is kérdések bennünk, végül arra a következtetésre juthatunk, hogy a kúsi asszony nem egy titokzatos harmadik, hanem maga Cippóra az, aki a 2Móz 2,16.21 szerint midjáni volt. A Hab 3,7 együtt említi Kúsánt és Midjánt. A kúsi tehát nem kusitát (etiópót) jelent, hanem egy, a midjániakkal rokon, vagy társult nomád törzset. Az is elképzelhető, hogy a „kúsi” névben van egy kis lenézés, lehet amolyan ragadványnév (bőre színe miatt?). Mirjám –, a 2Móz 15,20 szerint „prófétanő, Áron néne” –, tépázni kezdi Mózes tekintélyét. Ő a hangadó, neve az Ároné előtt áll. A feleség miatti fanyalgás jó ürügy, hogy kétségbe vonják Mózes kiemelt tisztét népe élén. Hiszen általuk is beszélt már az Úr, mi jogon tart igényt kivételezett helyzetére?

Leköti figyelmünket a Mózes alázatosságához fűzött megjegyzés (3), hogy példa nélkül állónak mondja szelidségét. Utólagos magyarázatnak látszik Mózes érthetetlen viselkedésére, hogy nem háborodik fel, s nem fenyegetőzik. Gyenge volna, meg határozatlan? Az alázatosság itt a helyes éretelmezés, s azért nyugodt, mert ugyanazon indulat uralja, amivel népét is biztatta: „Az ÚR harcol értetek” (2Móz 14,14). Biztos tehát abban, hogy Isten majd válaszol helyette. – Higgadtsága ama szoros közösségből merít erőt, amit maga az Úr mond el a felhőoszlopból, a sátor bejáratánál, midőn Áront és Mirjámot (figyeljük meg: változott a sorrend!) maga elé szólítja. Való igaz, hogy másokhoz is szól prófétai kijelentéssel, de egyik sem vethető a közvetlenséghez, ahogyan bizalmas szolgájával, Mózzsal beszél szemtől szembe.

Midőn az Úr haraggal távozik el, Áron közbenjár, hogy Mózes imádkozzék a poklosan és felfehéren ott álló Mirjámért, aki aztán a legenyhébb kizárás után, hét nap múlva térhet vissza, immár megtisztultan, a táborba. Mózes csak közbenjáró imádsággal vállalt részt a személye körül mesterségesen keltett viharban.

Jézus is mondotta: „tanuljátok meg tőlem, hogy szelíd vagyok, és aláztatós szívű” (Mt 11,20).

4Mózes 13 – Ígéretek és félelmek között

Csupa nemes, tekintélyes embert küld el Mózes, hogy Kánaán földjét kikémleljék. A feladatot teljes sikerrel oldják meg. Mégis csődöt mondanak, midőn a hit meggyőző erejével kellene bátorítaniuk honfoglalásra népüket. Tolmácsolva első benyomásaikat, még telve vannak lelkesedéssel, ám hamar meghanyatlanak és a továbbiakban mindent elkövetnek, önmagukat is ijesztgetve, hogy lehervasszák a közösség vállalkozó kedvét. Bizony nem elég a nemes származás, valami még kellett, az a más lélek, amely Kálebben volt (14,24), hozzá zárkózik majd fel Józsue is. – Ugyanaz a Szentlélek tette bátorrá a remegő szívű tanítványokat, hogy az üdvözítés új korszakába vezessék át azokat, akik hittek az evangéliumban és vették a Szentlélek ajándékát, az első pünkösddel kezdődően (ApCsel 2).

A sikeres kémlelő út során biztatást, látható jelet is kaptak arról a földről, hogy javaiban mindannyian bizonyonnyal részesedhetnek. A lemetszett szőlővesszőn ott az a hatalmas fürt. Vállra vették, úgy cipelték. Természetes, hogy később ez a jel eltűnik szemünk elől. Negyven év hosszú idő. Úgy állhat a dolog, hogy ez a jel nekik szólt. Amíg ették, szívüket bizakodásra gerjesztette. Otthon sem hallgatták el, beszéltek róla, ezért tudhatunk mi is felőle. Van egyéb gyümölcs is náluk, ezeket is onnan hozták. A nép elé tárják a táborban, ízesen és hitelesen tanúsítják annak a földnek gazdagságát.

Mégis, már következő szavaikban csüggesztő fordulat áll be. Erőt vesz rajtuk a kishitűség, s szemükben nagyra nő a valóban meglévő nehézségek réme, s lassan fölülkerekedik bennük a félelem. A riadalmat átveszi a közvélemény, Mózes és Káléb ellenében, holott ők mindent megtesznek, hogy úrrá legyenek a közhangulaton (30). A nagyra nőtt Anák fiak rémítő óriásokká nőnek a szemükben. Az ígérettel szembe fordult, torzult emlékezés, hozzájuk mérten, már csak nyomorult sáskának látja önmagát.

A gonosz fölnagyított, felfújtt mumussá válik szemükben, ha sokat foglalkozunk vele, s végül inkább hiszünk benne, mint Isten elévázott szabadításában és ígéreteiben. Pedig az utóbbiakkal kellene inkább betelnünk, s nem félelmeinkkel. A nehézségek valóságosak, de legyőzhetők. Az oroszlán bajuszát nem rángatjuk, de a sátánnal nem foglalkozunk fölöttébb!

4Mózes 14,1–25 – Nem érdemelt kímélet

Ha annyi figyelmet fordítanak az ígéretesen nehéz feladatra, mint amit elpazarolnak a sírátkozásra és az ellenkezésre, hamar vége lenne bolyongásuknak a pusztában. Ők maguk legfőbb akadályai a jónak, az Isten által elkészítettnek. Halállal ijesztgetik egymást, asszonyaik, gyermekeik zsákmányul eshetnek! Válasszunk gyorsan egy olyan főnököt, aki rögvést visszavisz Egyiptomba! Mentsük a menthetőt! Isten népe olykor igen szánalmas társaság! Érdemeljük-e egyáltalán, hogy Isten törődik velünk? – A történelemnek esetenként szorongató kérdése, hogy lehet-e egy népet akarata ellenére boldogítani? – Maradjunk azonban Isten népe életkérdéseinek körén belül. Hatása úgyis kihat egy egész ország közérzetére.

Néhányan maradtak csupán, akikben más lélek van. Megtettek ők mindent a közhangulat megfordítására, nem érheti szemrehányás őket. Mózes és Áron arca borul a háborgó gyülekezet előtt. Mi végett? Talán azt kifejezendő, hogy még térden csúszva is készek a kérésre. Netán néma kísérlet volna, hogy a szégyenteljes gyávaság ellenére, romjaiban is megadják népüknek a tiszteletet? Józsué és Káláb újból a hit érveivel igyekszik meggyőzni a háborgó népet.

Már-már agyonköveznék a négy embert, amikor az Úr dicsősége megjelenik a kijelentés sátra fölött, s ettől kezdve Mózeshez beszél az Úr. Ellenük szegülve, Istent utálták meg, benne nem hisznek. Meddig kell még gyözködni velük? Mintha Isten türelme fogytán lenne irántuk. Egyetlen szavába kerülne, s a dögvész pontot tenne mindjüket életére, de Mózeset naggyá tenné! Mózes immár másodszor utasítja el a kecsegtető lehetőséget (vö. 2Móz 32,10k). Érvel és harcol. Mit mondanának a népek? Hogy Isten nem volt képes véghez vinni tervét, azért ölte, rövid úton, halomra őket. Hol van hatalma és hosszútűző irgalma? Mózes közbenjárására megszületik a másféle döntés. Isten életben hagyja őket, de a megígért földet nem fogja az a nemzedék meglátni. Induljanak hát az ellenkező irányba, a Nádas tenger –, a mai Akabai-öböl felé.

Nincs kínzóbb az Istentől elkészített, s kishitűségünk miatt mégis elszalasztott lehetőség tudatánál.

4Mózes 14,26–45 – Nélküle nem érdemes

Sorsuk hátrányos alakulása, okainak keresése mélyen lelkükbe ivódott, amit aztán egyik nemzedék átadott a másiknak. Ezért ismétlődik, amiről a fejezet első felében már hallottunk, s ebből eredhet a 25a és a 45a ellentmondása. Álljon azonban figyelmünk előtérben az, ami a korábbiakhoz képest többlet.

Mózeshez és Áronhoz beszél az Úr, s szavai ezúttal egy árnyalattal szigorúbbak. Húsz évesnél idősebbnek besorozása az Úr seregébe kitüntető kötelezettség. Ellenkezés az Úrral szemben következményeket von maga után. Isten népe nem tömegemberekből áll, nem takarózhatnak azzal, hogy megszámoltak, besoroztak, parancsoltak, be voltam fogva a fölé-, és alárendeltség közé egy fogaskeréknek. Mivel pedig a legfőbb döntés lehetőségével bírók más nézetten voltak, mindenkinek megadatott a lehetőség, hogy a közhangulattal szemben foglaljon állást. Éppen ezért személy szerint felelős mindenki.

Az atyák tehát elvesznek a pusztában, de a korhatár alatti, ifjabb fiak, akiknek jövőjét féltették az atyák, bemennek majd az Ígéret földjére. Bár őket is érzékenyen érinti atyáik ellenszegülése, mert 40 évig pásztorok lesznek a pusztában. Negyven napig tartott a sikeres kémlelés és mégis a kémek közül tízen voltak főként a ludasok abban, hogy a nép meghátrált. Minden napért egy esztendő a várakozás, míg a 40 év kitelik. – Hogy ma mit teszünk, mit vállalunk, Istennek mennyiben engedünk, kihat az utódok sorsára és visszahat tulajdon életünkre is. – A 12 kémlelő elsőnek léphetett az áhított földre, közülük 10 meghátrált. Az ellen-ígéret rajtuk telik be elsőnek. Ők veszítik el legelőbb az életüket, amit annyira féltettek és minden áron meg akartak tartani. Az ige nem részletezi, mi volt a csapás, miben hulltak el.

Hallva az Úr döntését, a nép megkísérli behozni a mulasztást, de már lekéstek. Mindennek szabott ideje van. (Préd 3,1). A vakmerőség nem engedelmesség. Nem megy velük az Úr, és Mózes sem. Amálék és a kánaáni népek ellencsapása szégyenteljes futásra kényszeríti őket. Jézus mondotta: „nélkülem semmit sem tudtok cselekedni” (Jn 15,5).

4Mózes 15 – Biztatás és szigor

Kegyelem, hogy most észrevehetővé válik a kultuszi rendelkezések evangéliuma. – Isten hátraarcot parancsolt. Akik nem tudtak beletörődni e döntésbe, csúfos vereséget szenvedtek. Gyógyír és biztatás itt az isteni szó: „Amikor bementek arra a földre”(2). Isten tehát nem vetette el végleg népét.

Ezek a rendelkezések a 3Móz 1-7. kiegészítései, s majd csak akkor kell eszerint eljárniuk, ha már letelepedtek lakóhelyükön. Részletekbe nem bocsátkozva, rámutathatunk, hogy nem a megtetézett keserves kötelességet vehette ki belőlük a hallgató, hanem a közvetett biztatást: Lám az Úr mégiscsak számol vele, hogy egyszer célhoz érünk, érdemes hát a jövőbe pillantanunk. Amikor meg a babiloni fogságban voltak, vagy félezer évvel később, a reménykedő maradéka hasonló hatással voltak a részletező kultuszi rendelkezések, miközben meghányták-vetették, hogy mi is a szabályszerű az egyes áldozatok esetében, milyen rész-feladatok várnak rájuk, ha majd újból lesz templomuk és oltáruk. Legkivált ilyen szorosságok közepette fénylettek a különféle rendelkezések ígéretes biztatással. Hallatán nem kényszerít, inkább felszabadító örömet éreztek.

A 22. verstől a nem szándékosan elkövetett vétkek kétféle esetről olvasunk. Voltaképpen nem határozható meg pontosan, hogy mi az a vétkek, ami a „közösség tudtán kívül” esett meg. Meglehet, hogy az elkövető személye se tudódott ki, vétke mégis mindenkire ránehezedett. Az egész közösségnek kellett engesztelő áldozatot bemutatnia érte. Egy kisebb-nagyobb közösség lelkiismeretét terhelő bármilyen bűn, vagy mulasztás feltárása, gyógyítása, azaz kegyességi tudatunkon és gyakorlatunkon esett folt tisztázása sürgető. Hiszen cipelünk magunkkal ilyen terheket, mint a hálóból magát kitépett rovar, húzva maga után a hálómaradványokat. Feldolgozását, rendezését átgondoltabban és tükörbe néző önvizsgálattal kellene elvégeznünk.

A szándékosan vétkezők más elbírálás alá estek. S mindjárt egy példa olyan valakiről, aki a szombatnap munkája és tűzgyújtása (2Móz 35,3) tilalmát szegte meg, tudatosan. A kialakuló keresztyénség is súlyosabbnak tekintette az igazság megismerése utáni, szándékos vétket (Zsid 10,26k). A lelkigondozás számára a megátalkodottság a leg súlyosabb eset, majdnem reménytelen.

4Mózes 16 – Lázadások buktatóin át

Egyetlen fejezetben többféle lázongásnak emlékei ötvöződtek. A rúbeni Ón (1) szóba sem jön többet. Valószínű, hogy az elsőszülött fiút ősenek valló törzsből némelyek berzenkedtek, hogy nem övék az elsőség. Hasonlóképpen elégedetlen volt nemzetsége rangjával a Kehát fia, Kórah. Ha már a lévíták között kiemelt szolgálatot végeznek, miért ne lehetnének ők is papok (10), nekik is lehet joguk hozzá! Dőreség, hogy a hivatal osztogatását emberi dolognak fogják fel, s Áront ügyefogyottnak, önmagukat meg alkalmasabbnak tartják. Az elhívás azonban Istentől van, vele pedig nem számolnak.

Dátán és Abirám (ők is Rúben törzséből valók) egyenesen Mózes ellen lázad, aki hivatja őket, de fülük botját se mozdítják. Az igazságot elferdítve, szándékos tördőfés Mózesnek, sőt Istennek, s kiforgatása mindannak a kegyelemnek, ami eddig velük történt, hogy Egyiptomot nevezik tejjel és mézzel folyó földnek. Lehet, hogy másoknak az volt, de ők csak messziről áhitoztak rá. Amikor a nép halak és különböző kerti vetemények után kesergett (11,5), abban még volt őszinteség, de ez itt, amit felrónak, merő orcátlanság. Mózes a felelős, hogy vissza kellett fordulniuk, ő a hibás, kecsgettette, de csúnyán becsapta őket –, mondják. E különböző indítékú lázongások egymásba fonódnak, néhol előbukkan egy-egy szála a dohogásnak: „holott csak egy ember vétkezett” (22).

A büntetés is összetett. Egyik esetben az egész közösségnek kell távortartania magát Kórah, Dátán és Abirám hajlékától, nehogy velük együtt elvessenek. Másik esetben istenítélet végett kell odaállania Áronnak is és a 250-nek is, kezükben szenes-serpenyőjükkel. Az Úr színe elől kicsapódó láng az utóbbiakat mind megemészti. „Mert a mi Istenünk emésztő tűz” (Zsid 12,29). – Az ősegyház tagjai, legkivált a korinthusiak, sem voltak mentesek a széthúzástól. Valóban a tűz próbálja meg, hogy a fundamentumra mit építettünk, s örüljön, aki – ha tűzön át is –, de megmenekül attól, amit pedig megérdemelne (1Kor 3,12k). – Egyebekben is intő jel volt a Kórah pusztulása (Júd 11. Kóré).

Az ítéletnek ne keressük természeti magyarázatát, mert eltérnénk a lényegtől, inkább figyeljünk az Isten házán kezdődő ítéletre, melyben „az igaz is alig menekül meg” (1Pt 4,17k).

4Mózes 17 – Élet és halál mezsgyéjén

A drámai eseményeknek koránt sincs végük, sőt még nagyobb hullámokat vernek. Arra kell következtetnünk, hogy az Áron elleni támadás és küzdelmük a papságért előre megtervezett akció volt. Mert honnan vette az a 250 ember a szenes-serpenyőit? Ez az áldozati kellék az oltár felszerelése között volt tárolva (2Móz 27,3. 38,3). Tisztéből eredően Áron használhatta, esetleg volt neki saját tulajdonában is. A lázadó csoport azonban maga készíthette magának, egymásnak is segítve. Vállalkozásuk eszerint szinte összeesküvés. Pusztulásuk után e füstölő eszközöknek anyagából borítás készül az oltárra. Nem tudható, melyik részére, mert az oltárnak már volt rézborítása (2Móz 27,2).

Tudatos hangulatkeltés is folyt önmaguk mellett, mert a felháborodott tömeg így beszélt róluk Mózes és Áron előtt: „Ti öltétek meg az ÚR népét!” (6). Netán azt is állították magukról, hogy ők lennének az Úr igazi népe? Meglehet. S most a közhangulat elsöpörni látszik a magára maradt Mózeset és Áront. Ekkor jelenik meg újólág a sátrat betakaró felhő, s az Úr dicsősége. A lázongó népet pedig az a veszély fenyegeti, hogy az ítéletes pusztulás nem áll meg a lázadó csoport elemésztésénél, mert már el is kezdődött a csapás a népen (11k). Voltaképpen ekkor derül ki igazán, hogy a lázadás nemcsak a 250-re korlátozódott. Már sokan meghaltak, amikor Mózes ösztönzésére Áron odarohan serpenyőjével az élők és a holtak közé, hogy engesztelést végezzen vele és megszűnjön a csapás. – Ő, aki visszahúzódó személyiség volt, s került volt a közhangulat sodrásába is már (2Móz 32,1k), íme, most kész a bátor cselekvésre. A titok nyitja az, hogy az Úr elhívása változatlanul érvényes. A kivirágzó és gyümölcsöt hozó mandulavessző mindenki előtt kétségtelenné teszi, hogy az Úr továbbra is vállalja őt. Ezt senki, önhatalmúan nem változtathatja meg.

Életünk az Úr választásából táplálkozva bontakozhat ki a gyümölcsözésig. Mert „a mi alkalmasságunk az Istentől van. Ő tett alkalmassá... arra, hogy új szövetség szolgálja legyünk...” (2Kor 3,5k).

4Mózes 18 – Veszélyes közelségben

Áronnak és fiainak helyzete, a legszentebb dolgok közelségében, fokozottan nehéz és felelősségteljes. Ha valami nem előírászerű, büntetése őket éri. Az 1. versben olyan szó olvasható erre, ami bűnt és büntetést is jelenthet. Azaz, a bűn nyomában máris ott a büntetés. Lényegében a léviták kiemelt tiszte is hasonló terhet hordoz (22). A 3Móz 10,3 alkalmas magyarázat a föntiekre, azaz: Az Úr a hozzá közel állókban akarja megmutatni, hogy Ő szent és dicsőséges. Ha nem így történik, az elvétett dolgok következményei a papokat és a lévitákat terhelik. Szolgálatuk tehát akként is vehető, hogy Izráel fiait helyettesítik e veszélyes közelségben. A papi tiszt Jahve ajándéka, szintúgy a lévitáké is – az egész közösség érdekében –, kitéve a veszélynek, hogy a többi meg ne haljon.

A közvetlen előzményekre visszapillantva, az elpusztult 250 talán nem is volt mind lévita (vö. 5Móz 11,6). Kórah fiait mindenestre életben találjuk a 26,11-ben. Hogy tehát ilyen illetéktelen kísérlet többé ne forduljon elő, ezért tisztázza most az Úr közvetlenül Áronnal, külön a papok feladatát és külön a lévitákét – rövid summázatban.

E kétszeres biztonsági zár, melynek célja a kívülállók védelme és életben maradása, fölöslegessé vált a Jézus Krisztus nyitotta úton. Vére által bármikor bizodalunk lehet a szentélybe való bemenetelhez (Zsid 10,19k). E nyitottság nagyszerűségét csak az érzékelheti, aki a mózesi feltételeken iskolázott füllel is hallja a bátorító hívást: Jöjj bizvást, a veszélyek elhárultak, mert az Atya odaadta az egyszerű Fiút az oltárra (Jn 3,16), tehát őt tette ki a veszélynek, sokkal inkább, mint tette volt Áronnal és a lévitákkal –, hogy neked, nekünk szabad bejárásunk lehessen a kegyelem királyi székéhez!

Nem a szolgálat kockázatának vállalásáért, egyszerűen a megélhetésért illetve az áldozati rendelkezésekben előírt rész a papokat, továbbá mindennek tizede (3Móz 27,30k) a lévitákat. Ők ebből is adtak tizedet Áronnak. – A tized nem törvény, s a keresztyén háláldozat nem mérhető százalékkal (Lk 21,1kk).

4Mózes 19 – Mikor a halálnak még fullánkja volt

Egyedülálló rendelkezés, amit itt olvashatunk! Először arról van benne szó, hogy miként kell elkészíteni – nincs rá jobb szó –, alapanyagát a „vétektől megtisztító víz”-nek (9. Itt egy szó többlet van, ha a 8,7-el egybevetjük. Lehetséges, hogy a két megtisztító víz nem is azonos). Szükség esetén azután forrásvíz (élő víz:17) hozzáadásával készült el az a víz, mely tisztulásra való volt olyankor, ha valaki-nek környezetében haláleset történt.

Isteni rendelkezés ugyan, de mégiscsak toldozgatás, amit tenni tudtak. A fejezet feltárja a félelmet, ami az embert elfogta, midőn megérintette a halál közelsége. Szánandó a tehetetlensége, s a haláltól való félelme miatt valóban rab az ember egész életében (Zsid 2,15), míg a döntő fordulat be nem következik.

A vörös tehén hamva elkészítésénél az áronfi Eleázárnak kell jelen lennie. Hétszer hint a vérből a sátor felé. Cédrusfát, izsópot és karmazsin fonalat dob az égő részek közé. Minden egyéb teendőt, akár az elkészítés során, főként az alkalmazáskor, bárki elvégezhetett. Egyetlen kikötéshez kellett csupán tartania magát, hogy vallási értelemben tiszta legyen. Majd pedig a hamvak összeszedése után, továbbá azok alkalmazása végeztével, meg kellett mosakodnia és ruháját is ki kellett mosnia.

Mivel nem volt e szertartás a lévitasághoz kötve, oda sorolható a laikus jellegű cselekmények közé. A 17. vers vétekáldozatnak nevezi az állat elégetését. Bizonyos, hogy a halál mindennapos volt hol egyik, hol másik családban, így a szertartás mély gyökeret vert, ezért is kaphatott áldozati értelmezést.

Az ŐSZ idején isteni megbízásból is, csak ennyit tehetett az ember a halál ellen. – S ha a tehén hamva a tisztátalanokra hintve megszentelt, mennyivel inkább a Krisztus vére, mely bűntől és holt cselekedetektől is mentessé tesz, és alkalmassá arra, hogy szabad lelkiismerettel szolgáljunk az élő Istennek (Zsid 9,13).

4Mózes 20,1–13 – Mindvégig a hitben

Ki tudja melyik évnek az első hónapja, hogy megint Kádesben találjuk a népet. Innen indultak el hajdanán a kémek és ide tértek vissza (13,3.26). Majdhogy észrevétlen telt el közben a 40 év jókora része. A kesergő nép pedig mintha most jött volna ki Egyiptomból.

Mégis érezhető a megszépítő messzeség. Nem halat, meg holmi zöldségfélét emlegetnek áhítózva, hanem szántóföldeket, füget, szőlőt és gránátalmát. – A vízhiány miatt indokolt a panaszkodás. Mózes és Áron arcra borul a kijelentés sátrának bejárata előtt. A helyzet nagyon hasonlít a 2Móz 17-hez. Feltűnő például, hogy a sziklából fakasztott víz mindkét helyen a Meriba (17,7 + Masszá) nevet viseli. A név a nép perkedésére figyelmeztet. A kettő azonban nem azonos. A Kádes név most az Úr szent voltára irányítaná figyelmüket. Ez a hely egyébként gyakori szálláshelyük lehetett az eltelt évtizedekben.

Itt és most döntő fordulathoz érkeztek, mert elindulhatnak, hogy az Ígéret földjén megvessék lábukat. Új korszak küszöbén állnak. Mindazáltal rávetül a történésekre a lezáruló réginek halálos árnyéka. Meghal Mirjám, és követnie kell Áronnak és Mózesnek is. Hiába kutatjuk az okát, miért nem mehetnek be ők sem az oly igen áhított földre, felfedni a leplet teljesen nem tudjuk.

Az Úr parancsára veszi kézbe botját Mózes – az Úr színe előtt (9). Mégis, mintha az Áron, gyümölcsöt érlelt vesszeje lenne, mert az állt a láda előtt (17,25), s nem a ládában, mint ahogy a Zsid 9,4 alapján vélnők. – Természetesen magyarázkodhatunk, hogy csak szólnia kellett volna a sziklának, s nem kétszer ráütnie. Továbbá mentegetőzhetnénk, hogy Mózes is elragadtatta magát a beszédben (Zsolt 106,32k). Mintha nem is az Úr, hanem ők cselekednének valami látványos dolgot. Mindez bizonynyal igaz, mégis érezzük, hogy indoklásaink nem kielégítőek. Valamiben a hite elégtelennek bizonyult, ezért haragudott meg az Úr Mózesre. Pedig mind ez ideig jól állt helyt a szolgálatban.

Fogadjuk el Isten kezéből, ha más fejezi be, amit elkezdünk (1Kor 3,6-10)!

4Mózes 20,14–29 – Lemondásban tanúsított nagyság

Két hagyomány szála fonódik össze arról, hogy Edóm területén szerettek volna átvonulni Izráel fiai. Az egyik szerint még kútvizet se innának, mialatt a „király útján” (17) haladnának. A másik változat szerint fizetnének a vízért, haladva északi irányba az „országúton” (19). Mindkettő ugyanannak az ősi karavánútnak a neve).

Nem célja az igének, hogy embert magasztaljon, de lehetetlen észre nem vennünk Mózes emberi nagyságát. Most mondta meg neki az Úr, hogy nem fog bemenni az áhított földre. Csak ő lehetne megmondhatója, milyen érzékeny pontra tapintott Isten, mégsem vesztette el kedvét és lendületét. Talán még tisztábban is látja a célt, hová kell eljutnia népének. Szinte javára szolgált, hogy immár tudatában van a számára rövidre szabott időnek. Sorsát tekintve, vert helyzetben is erős szívű maradt, mint aki látja a láthatatlant (Zsid 11,27). Saját személyénél fontosabb volt az Isten népének célhoz érkezése.

A követek útján küldött üzenet Edómnak csupa nyíltság és testvéri bizalom. Az ősatyákat: Jákóbot, Ézsaut testvérként tartották számon, tekintet nélkül arra, hogy Edóm mindezekről hogyan gondolkodott. Beszél a híradás sanyarú sorsukról Egyiptomban, de nem sopánkodik. Szól továbbá arról, hogy Jahve meghallotta kiáltásukat és angyalával, küldöttével kivezette őket kiszolgáltatott helyzetükből (2Móz 14,19. 23,23 32,34). Éppen most kellett tudomásul vennie Mózesnek, hogy nem dicsekedhet önmagával. Ezért eljárása példászerűen hitvalló, és a diplomáciai jogszokásokat is figyelembe veszi. Bizonyos, hogy pontosan tartották volna magukat a vállalt feltételekhez. Ennek ellenére Edóm nem engedi átvonulni őket a területén. Hasonlóképpen viselkedett Móáb is (Bír 11,17).

Kádes városából (16!) elindulva, a Hór hegyénél Eleázárra ruháztatik a főpapi tiszt. Mózesnek újabb intő jel, hogy Áron meghal. Eltemetik és megsiratják, de ruháit és a tisztét már más viseli. Nincs törés a szolgálat folytonosságában.

4Mózes 21,1–9 – A rézkígyó

Délről, majd pedig kelet felől kellett a Holt-tengert megkerülniük, azután hatolhattak észak felé, meghódítva a Jordán keleti partján annyi területet, hogy biztonsággal kelhessenek át Jerikónál a folyón. A továbbiakban –, még Józsué könyvében is –, ez a történeti váz, melyhez, hol szorosabban, hol lazábban kötődnek a részletek.

Lehetséges, hogy egyes csoportoknak dél felől is sikerült beszivárogniuk (vannak még bonyolultabb elméletek is Izráel honfoglalásáról). Az 1-3.vers sejtetni engedi ezt a lehetőséget. Arád ugyanis – későbbi nevén Horma –, a Holt-tenger és Beérseba között feküdt. Ha ott ekkora győzelmet arattak, mégis nyílhatott út előttük e tengertől nyugatra is. A Horma név többszöri, súlyos harcok emlékét őrzí („kiírtott” vagy „megsemmisített” vö. Bír 1,17).

A nép zöme azonban nagy kerülővel jutott a kánaáni népek háta mögé (összefoglaló néven: „emóriak”). A nagy kitérő megint a szűkös pusztai körülmények vállalását róttá rájuk. A menetirány újolag az Akabai-öböl felé mutat (4). Fogytán a türelmük. Minduntalan, még 38 év után is, Egyiptomot emlegetik és a halállal rémítgetik egymást. Az eledel egyhangú és megunt (manna?), kenyér-, és víz-szűkében vannak. A köves sivatagban váratlan veszélyek leselkednek rájuk.

Az Úr ítéletes válasza nem várat magára. A halál, amitől rettegetek, ott terem. A „tüzes” kígyók marásától sokan meghalnak. A kígyóféle nem határozható meg pontosan. A név egyik tagjából (szeráf, vö. Ézs 6,2) arra gondolhatunk, hogy képzeletük szárnyakkal látta el őket, oly váratlan lehetett a támadásuk. Talán most hull el az első nemzedékből, aki idáig még eljutott.

A nép bűnvallására válaszul Isten gondoskodik gyógyulásról. Mózes készít egy póznára tűzött rézkígyót, s ha valakit megmártak a kígyók, meggyógyult, ha föltekintett a rézkígyóra. A Mózes imádságára adott egyszeri és hatékony segítség később bajelhárító hiedelem tárgya lett. Ezért kellett Ezékiás királynak összetöretnie a rézkígyót, a Nehustánt (2Kir 18,4). – Jézus a Jn 3,14-ben pontosan ezt mondja: „ahogyan Mózes felemelte a kígyót a pusztában, úgy kell az Emberfiának is fölemeltetnie,„ A folytatás legalább ilyen szemléltető erejű példa: felnézni rá, hinni benne, s megtartatni általa!

4Mózes 21,10–35 – Énekre serkentő lendület

Nagy utat hagytak maguk mögött, mire megkerülték Edóm és Móáb földjét. Ha megnézzük egy bibliai térképen, a Holt tenger és az Akabai-öböl törésvonalán, a kettő között, nagyjából egy téglalap alakú területen települt meg Edóm. Északi szomszédja Móáb volt, a Holt-tenger keleti partján. Innen még északabbra tekintve, ott folyt a Jordánba a Jabbók. A két folyó határolta beszögellés nemrég cserélhetett gazdát, az emóriak foglalták el Móábtól. Ide érkezve ugyanúgy járnak el, mint amikor Edómon akartak átvonulni (20,14k). Szoros kötelmeket vállalva, békésen szeretnének az emóriak területén végighaladni, s elérni a Jordánt, de Szíhón nemcsak elutasítja a követek tolmácsolta kérést, de rá is támad Izráelre. A csatát azonban elveszti és a két folyó közti terület Izráel kezébe kerül. Sőt a 32k. még további északi vidékek elfoglalásáról is tud, túl a Jabbókon.

Básán a Genezáret tavától északkeletre feküdt. Királya, Óg ellenük vonul, s valahol a közbeeső Gileád keleti, pusztá felé eső részén, Edreiben vereséget szenved. Ezek szerint, összesítve: kezükre jut az egész Jordánon túli terület, ahol majd a két és fél törzs telepszik le (32,33). Bizonyos, hogy egyetlen fejezetbe sűrítve, az események sokkal több időt, erőt és áldozatot követeltek tőlük, mint ahogy itt felvázolódott előttünk. Talán csak szűkös emléktöredékek maradtak fenn róla. Más oldalról viszont érezhető az események felgyorsulása. Lehet, hogy a dolgok kedvező fordulatot vettek, az idő röpi látszik, s az ajkak dalra gyúlnak.

Mily sok gyötrelmet okozott korábban a vízhiány! S most ott a kút előttük. Kezdetnek jó! Nem ők ásták, rátaláltak (17k). Mózes és Mirjám éneke óta (2Móz 15) elhalt a nóta, de most megint tudnak énekelni. Még egy olyan regós dalt is átvesznek, amit az emóriak énekeltek, midőn Móábot kiszorították a vitatott területről (27-30). Eltanulják, sajátjukká lesz. Csak csínján a kánaáni népektől átvett dolgokkal! Nagy csapda ez, tekintettel a termékenységi kultuszokra, még a későbbi századokban is. – Most szinte minden a kezükre dolgozik. Isten még más népekkel is törte, készítette számukra az utat.

Ha vannak énekre serkentő, kedvező idők, éljünk vele bölcsen és határozottan!

4Mózes 22,1–21 – Kapzsiság csapdája

Bálám jelleme ellentmondásos. Magatartása – tekintve jót is, rosszat is –, tanulságos. – A róla szóló történetek az ÓSZ legősibb rétegeihez tartozóknak mondják. Feltűnő, hogy az Eufrátesz környéki arámok közül való próféta (5Móz 23,5k) ismeri Jahvét, az Urat, azaz kapcsolata van Istennel (Elohímmal). Ebből is látható, hogy a prófétizmus köre esetenként szélesebb volt Izráel vallási közössége határainál. Hasonlót észlelhettünk Mózes apósa esetében is (2Móz 18,1). Most is vannak itt midjániak, Móábbal szövetségben (7). Hamarosán ellenségesé válik viszonyuk Izráellel (31. fejezet).

Bálámot tehát tekinthetjük elegendő istenismerettel felruházott, felelős döntésre képes Jahve-prófétának, akit ezúttal, teljes tiszteletadással arra kérnek, hogy siessen segítségére Móáb megrettent királyának, Báláknak, s lenne oly szíves eljönni, s Izráelt megátkozni. A történeten mindvégig érezhető némi fanyar, a fejezet második felében erőteljesebbé váló humor. – Az Úr kijelentésére, az ajándékkal érkező követnek Bálám egyenes elutasítással válaszol, mely szerint: Nem átkozhatja meg azt, aki áldott! Szögezzük le menten, hogy ehhez kellett volna ragaszkodnia akkor is, midőn a még tekintélyesebb, s nagyobb ajándékkal csábítgató második küldöttség a hívást megismétli. Határozatlanságát nagyotmondással leplezi (18). Mégis kibújjik a szög a zsákból: „De azért maradjatok csak itt...” hátha Isten mást mondana.

Vannak Istennek másodlagos megoldásai is, de nem olyan kedvére valók, mint, ha valaki elfogadná az elsőt. Megengedi, hogy Bálám elmenjen, ama kikötéssel, hogy csak azt mondhatja, amit Ő ad a szájába. Kétségtelen, hogy a továbbiak eszerint történnek, de sokkal jobb hatással lett volna Bálám személyes életére, ha nem engedi rábeszélni magát. Emiatt maradt kétes hírű prófétának a későbbi hagyományban (31,16. Józs 24,9k. 2Pt 2,15k. Júd 11. Jel 2,14). Isten jó dolgokat mondott általa, s mondhatni: ellenére, úgyhogy ő maga a saját kapzsiságának vált, kis híján, áldozatává.

4Mózes 22,22–41 – Vészjelzések

Irodalmi mestermű a Bálám-történeteknek ez a részlete, mégis, elsőrenden, az köti le figyelmünket, hogy valóságos hittapasztalatok összegeződnek benne. Ezek pedig, más-más változatban megismétlődhetnek, tehát tanulhatunk belőle.

Van Istentől elkészített út. Ekkor szinte kézről-kézre adnak egymásnak, visznek előre bennünket az összemunkáló tényezők. A Szentlélek vezetését élhetjük át közben. Máskor viszont értetlenül hőkölünk vissza az egymást követő, megfontolásra intő, utunkat késleltető, közbelépő akadályok miatt. Minek tulajdonítsuk, hogy oly kinkeservesen haladunk előre? Pedig mily nagyon akarjuk! Ilyenkor a minket visszavető tényezőknek szavak nélküli beszéde van, s a dolgok bölcsebbek és igazabbak nálunk, mi pedig fölüldülésünkben vagdalkozunk, mint Bálám, aki ütlegeti a nála tisztábban látó szamarát. Sőt, benne azt bántja, aki az életét mentette meg (33). A terveinket keresztező sorompók értelme túlmutat önmagán. Nem szabad megállni ott, hogy vajon hogyan tudott beszélni a szamar (28k). Vannak Istennek mehökkentően beszédes eszközei, melyek által, csak számunkra érthető módon adja tudtul, hogy veszedelmes az út, amin elindultunk.

A Bálám-történetek egészének egyik fő kérdése az, amit részben megválaszolatlanul hagy, hogy tudniillik létezik-e egy közbülső megoldás az Istennek tetsző és az embernek szája íze szerinti eljárás között? A levonható következtetés nem tartja e harmadik lehetőséget sem kizártnak, s talán végig is járható az út, ha csak azt mondom, amit az Úr mond. De eleve számolnom kell Isten angyalának pirongatásával, aki itt is, ott is utamat állja. Szégyenszemre elmarasztal, aminek pedig csak eszközi jelentősége volt, annak ad igazat. Hitben járó életünk nem véletlenek sorozata. Vannak idők, amikor – ha szükséges –, a kövek is képesek kiáltani (Lk 19,40) – a mi érdekünkben.

4Mózes 23 – Amikor erők ütköznek

A Jahvéval kapcsolatot kereső nem izráeli próféta megpróbál rálépni arra a babonásan varázsló útra, amit Bálák, Móáb királya, Istent nem ismerő észjárása szerint, parancsolóan igényel tőle. Kísérlete azonban megghiúsul, mert akaratlanul is kénytelen áldást mondani Izráelre. A varázslással később felhagy (24,1!), korábban viszont mindent: az oltárokat, a háromszori, bőkezű áldozatot is alárendeli a tőle megkívánt célnak.

Első alkalommal Istent is igyekszik befolyásolni, mondván: hét oltárt állított, az áldozatot is ő adta reájuk, ami úgy értendő, hogy mindenestől azonosítja magát a Bálák rontási szándékával, s igyekszik – mily dőreség –, Istent is rávenni, vegye hát tekintetbe, hogy mit meg nem tettek az ügy érdekében. Hátha sikerülne magát Istent is Izráel ellen hangolniuk! A 7k. és a 23. vers során öt különböző ige és főnév a megrottással, átkozással, varázslással függ össze.

A Bálák szempontjából balul végződött kísérletek mindegyike más-más földrajzi pontról irányult Izráel ellen, abból a téveszméből eredően, hátha a másik hely kedvesebb lesz Istennek, mint volt az előző. Bálám pedig ne lássa Izráel egészét, csak a töredékét, nehogy a tömeghatás, a látvány ellen-igézetként hasson rá. Némi derű is bujkál a sorokban, ahogy hurcolásszák Bálámot egyik helyről a másikra aszerint, hogy minél szűkebb rálátása legyen Izráel táborára (13). – Mégis, mindhiába minden áldozat és erőfeszítés, mert amint Bálám az Úr elé járul, s szájába Ő adja az ígét, azon a szájon át átok helyett áldás zendül.

A démoni szándék és furfang észrevehetően egyre hátrébb szorul. Második nekifutásra Bálám már nem hivatkozik az áldozatra, amit bemutatott (16). Aztán Bálák is meghátrál, s már kiegyezne semleges állásponttal is: „Ha már nem tudod megrottani, legalább ne áldd meg!” (25). Isten ígéje tehát fokozatosan tör utat, szerez érvényt magának.

Az egészben az a nagyszerű, hogy bepillantathatunk a küzdelembe, amit Isten folytat népéért, pillanatnyilag annak tudta nélkül. El nem hallgatja előlük, mit tett értük, akaratát kijelenti nekik, de szinte szemtanúi voltunk, míg olvastuk, hogy előbb beszél róluk, s csak utána tudatja velük ígéjében azt, ami történt. S ez a sorrend elgondolkodtató.

4Mózes 24,1–13 – Leborulva, de nyitott szemekkel

Fordulat áll be Bálám szemléletében. A szájába adott igéből fölismeri, hogy Izráel megáldása Isten jótetszéséből ered. Szó sincs arról, hogy köpönyeget forgatva most már annak oldalára állna, aki erősebbnek bizonyult. Az istenismeretben halad előre, rá kellett jönnie, hogy ez az ismeret nem választható el Isten népe sorsától, fenyíttetésben is érvényes megáldottságától. Mindez szerves része a bibliai istenfogalomnak. Nincs világos ismeret, ha a testi Izráel, a zsidó nép sorsa, Isten tervében elfoglalt helye felől nem az igéből tájékozódunk. Az iránytű hegye számunkra a Róm 9-11 fejezetek. S kétséges az ismeret mibenléte, ahol hiányzik a jó mózesi döntés, aki „inkább választotta az Isten népével az együtt sanyargatást,... mivel nagyobb gazdagságnak tartotta Egyiptom kincseinél a Krisztus gyalázatát” (Zsid 11,24k).

Közben állandóan előttünk a talány: Bálám személyisége. Még egy döntő lépést kellett volna megtennie, ezt pedig már áldásként ő ki is mondta: „Bár úgy halnék meg, mint az igazak, s lenne végem olyan, mint az övék!” (23,10), ami végül is csak jámbor óhaj maradt? Ki tudja? Lehet, hogy a következtetlenség miatt maradt az emléke torzó. Szándékosan szólok az emlékéről, s nem az életéről.

E fejezet nyomán Bálám alakja mégis tisztultabb és egyértelműbb, mint korábban volt. Midőn fölemeli tekintetét, mintha kiszakítaná magát a Bálák vontá bűvös körből. Megpillantva a törzsenként táborozó Izráelt, reá száll Isten Lelke, s szólása immár nem akarata ellenére mondott áldás. Őt magát is magával ragadja a belső látás. Megnyílt a szeme, s mialatt a földre borul, feltárul előtte Izráel jövődjé, hozzávetőlegesen Saul koráig. Ő verte le ugyanis Agágot (7. 1Sám 15). A látás ragyogóbb, mint lesz a valóság, de kifejezi azt, hogy Isten milyenné óhajtaná tenni népét. A fölismerés, mely a prófétát magával ragadja, kárpótolja minden kilátásba helyezett jutalomért, amitől a felbőszült Bálák végül is megfosztja. Főlöleges sajnálnia, hogy nem kapta meg, úgyis kiégette volna a zsebét.

4Mózes 24,14–25 – Melyet Bálám láta régen (325. énekünk)

Miután a hamis elkötelezettség béklyója lehullt Bálámról, immár szabad szívvel mondja tovább Bálák előtt mindazt, amit az Úr láttat vele a messze jövőből, s majd a napok végén fog megtörténni. A fölismertek, s általa elmondottak hasonlíthatók a csillagok együtállásához. Innen a földről olyankor egyetlen fénynek látjuk azt, ami a valóságban két, vagy több, egymástól távoleső bolygó ragyogása: „Csillag jön fel Jákóbból, királyi pálca támad Izráelből” (17). Megpillantja Dávid királyságát a messze jövőben, s mögötte fénylik a Dávid fia Jézus, a Messiás alakja, „mert az üdvösség a zsidók közül támad” (Jn 4,22). Maradva a csillag hasonlatnál, az ÚSZ hajnalán, a keleti csillagismerők (mágusok) a zsidók királya csillagát látták előtűnni, mely több bolygó tényleges konstellációja lehetett. A hívogató jel arra serkentette őket, hogy fölkerekedve, menjenek a mutatott irányba (Mt 2,1kk). Arra viszont nem tudjuk a választ, hogy a hazájába visszatérő Bálámnak volt-e valami része a betlehemi csillag fölismerésében, azaz, hogy leírta, továbbadta volna ott a jövőndöleseit.

A bálami prófécia körül is marad elég talány, hogy mennyi benne a sajátosan izráeli, s van-e benne olyan prófécia-töredék, ami más népek között maradt volna fenn? Rejtélyes pl. az utalás Sét fiaira (17). Bizony Sét utódairól, az általánosságokban mozgó 1Móz 5,6k. kivételével, hallgat az ŐSZ. – Móábot és Edómot Dávid hódoltatta meg (2Sám 8,2.13k). Nem egészen világos a kéniek és Kain összekapcsolása. S ha Sétet és Kaint is a törlendők közé számlálja, honnan származik Izráel? Talán csak nem ő a megalázandó Éber (Héber, 24)? Feltűnik a próféciaiban még Assúr is, s a népek fogságravitele, sőt a tengeri népek szétraajzásának egyik góca, a ciprusi Kition is. Kittim (24) azok a szigetek, ahonnan a filiszteusok is érkeztek (Kréta).

Bálák és Bálám útjai szétváltak, s a végén Bálám – úgy tűnik –, azonosult az áldást mondó próféciaival. Emléke mégis kérdőjeleket is hagyott maga után.

Nem elég, ha csak a prófeciánk tanít, legyen, egyértelműen azonosná vele a személyiségünk is.

4Mózes 25 – Nem e világból való (Jn 18,36)

A 18. vers azt a következtetést vonja le a két összefűzött történetből, hogy Móáb és Midján, most is egy követ fújva, más úton-módon igyekeznek megerősíteni ezt a veszedelmes népet, ha már a Bálámmal tett kísérlet nem sikerült. Nevezetesen: áldozati ünnepeikre szóló tömeges meghívással (ebben Móáb a kezdeményező), továbbá: tekintélyes családok összeházasításával. A midjáni Kozbi csak az első kitett családok lehetett, s a Simeon törzsbeli Zimri lépre is ment.

Menten megkérdezhetné bárki, hogy nem tekinthetők e lépések békés szándékúnak. Nem azzal pecsételték-e meg népek, vagy inkább uralkodóházak egymással a szövetséget a történelem során, hogy fiakat és leányokat házasítottak össze saját családjukból? Való igaz, hogy történelmi példák bőven felsorakoztathatók.

Az összekeveredésre, beolvasztásra tett kísérlet ugyanakkor kísértés, hogy az Úr iránti hűségüktől és hitüktől eltérítsék őket. A Peór hegyén tartott vallási ünnepek kultikus kicsapongást, bacchanáliát jelentettek a kultuszhely urának (Baaljának), valószínűleg a Kemós néven emlegetett istenségnek a tiszteletére. A második nemzedék most szembesül tehát először a termékenység ünnep roppant vonzerejével. Az eset és következményei intő jelek a későbbiekre nézve, amit a próféták sem győznek eléggé hangsúlyozni (Hós 9.10), vagyis, hogy mi történt Sittimtől Gilgálig (Mik 6,5).

Mózes erőteljes közbelépése útját állja a vallási keveredésnek, a Jahve elleni szövetségszegésnek. Az Úr nem tűr meg maga mellett más isteneket. A kacérkodás velük parázñaság, a szó átvitt értelmében éppúgy, mint valódi jelentésében. Ezt a felháborodást példázza az Áron unoka, Fineás felindulása is. Féltékenysége ugyanaz, mint Istené a Tíz igében (2Móz 20,5).

Kihallható az igéből az üzenet, hogy Isten népe úgy jár rendeltetése szerint helyesen, ha hű marad Urához, és megőrzi sajátosságait. Az egyház akkor tehet hathatósan jót a népekért, ha őrzi nem evilágból vett, Istentől kapott, igeszerű jellegét (Jn 17,14k).

4Mózes 26 – Mindenki számon van tartva

Annakelőtte, hogy a Sínai pusztából elindultak, népszámlálást kellett tartaniuk. Most ott állnak, Jerikóval szemben, az Ígéret földje határainál. Az Úr szava szerint az atyák nemzedéke elhullt a pusztában. – Káléb és Józsué kivételével (14,29k), az utódok is megrostálódtak nemrég (25,9). Az Úr úgy látja jónak, hogy most megint vegyék számba a 20 évesnél idősebbeket. Az a hajdani és a mostani népszámlálás csak a számok alapján vethető egybe, mert az első fejezet csak létszámot tartalmazott. Az ezer és a száz ezúttal is jelenthethet egy nagyobb és egy kisebb katonai egységet, kevesebb létszámmal, ahogy – ellentétként, de a példa mégis jól szemléltet –, az ezred, meg a század ma létszámban több az elnevezés által jelölnél.

Némely törzs létszáma nőtt, másoké csökkent. Az összlétszám alig kevesebb a korábbinál. Elődökkel a folytonosságot a nemzetségek neve őrzi. Egybevethetők az 1Móz 46,9-24 adataival. Ha eközben a nevek számában és írásmódjában eltérésekre lelünk, ne ütközzünk meg. Némely ősöknek utódai kihalhattak. Benjáminnak, példának okáért, 10 fia volt (1Móz 46,21), de a 38k. csak öt nemzettség-alapítóról tud, a többiek már az ő utódaik. A Manassé utódok közt három földrajzi nevet is találunk: Gileád (Az 1Krón 7,14-ben Aszriél-Mákír-Gileád a sorrend, itt Mákír-Gileád-Aszriél), Sikem, majd pedig Tircá: az ország kettészakadása után, az első északi főváros neve (1Kir 15,21).

Ma már nem dönthető el, hogy a földrajzi elnevezés, vagy a személynév az elsődleges. Fontosabb a belső összefüggés, hogy tudniillik ez a számbavétel már az országban kiosztandó örökségre van tekintettel. A felosztás módja a sorsvetés, eközben, közelebbről meg nem határozottan, az igazságos elosztásnak is érvényre kell jutnia.

A léviták számbavétele nem katonai jellegű. Náluk az alsó határ az egyhónapos csecsemő. A 3,18k nyolc nemzetségből négy maradt. Melléjük sorakozik ötödiknek Kórah nemzetsége (57k). Csak a kegyelemmel magyarázható, hogy a magvaszakadtaknak helyébe épp egy lázadónak megrostált utódai lépnek (11. 16,1). Mindamellett, intő jelként, őrzik ama ítéletes megrázkódtatásnak az emlékét (10).

Tegyen a kegyelem bölccsé a hitben: „Simon, Simon, íme, a Sátán kikért titeket, hogy megrostáljon, mint a búzát, de én könyörögtem érted,...” mondja Jézus, elfogatása éjszakáján Péternek (Lk 22,31k).

4Mózes 27 – Jó kezdeményezések

Már a 25,28-ban feltűnt, hogy Manassé, s Efraim a sorrend. A könyv utolsó harmadában is inkább Manassé törzse áll az előtérben. Nem mintha nem venne tudomást az 1Móz 48,20-ról. E törzs azonban tetemesen felszaporodott (1,35. 26,34). Fele a Jordánon innen fog örökrészt kapni (32,39k). Celofhád leányainak kérése is előtérbe állította a törzset. Előállításuk bátor, érvelésük talpraesett és józan. Nem hivatkoznak különleges érdemekre. Elmondják, hogy apjuk sem jobb, sem rosszabb nem volt annál a nemzedéknél, akik meghaltak a pusztában. Ő is a maga vétke miatt halt meg. Mivel nem voltak fiai, nem örökölhették-e ők, a leányai? Mózes sem elfogult, az Úr elé viszi a kérést és Isten igazat ad a folyamodó leányoknak. Jelzés erejű egyedi esetüket tekinthetjük az egyenjogúság felé tett lépésnek. Ha nincsenek férfiak, joggal állnak elő a nők, akár a prófétaságban is, mint Debóra a bírák korában, s ebben nem emberi fontolgatás, hanem Isten válasza dönt. – A most fennforgó kérdéshez lesz még hozzátennivalója az utolsó fejezetnek.

Idejekorán szól az Úr Mózesnek arról, hogy mennyi része lesz abból a földből, ahová Izráel fiai lesznek bemenendők. Neki annyi adatik, hogy betekinthet oda az Abárim hegyről. Az 5Mózes 32,49 még pontosabb meghatározást ad, a Nébó hegye a hely, ahonnan tekintetével magához ölelheti a megígért földet. Halála közelsége nem lázadást, vélt jogtalanság felemlegetését váltja ki Mózesből, inkább tovább növekszik felelőssége népéért. Ha az Úr így döntött, akkor késlekedés nélkül kell gondoskodnia megfelelő utódról, „hogyan legyen olyan az Úr közössége, mint a pásztor nélkül való nyáj” (17. vö. Mt 9,36). Az Úr és Mózes között teljes az összhang, helyt ad az Úr a kérésnek. – A fejezetre egyébként jellemző a jó kezdeményezések messzemenő figyelembevétele.

Józsuéban van (Szent)lélek. Mózes ráteszi kezét, így ruházza rá tisztét. Ha Józsué harcba indul, Eleázár pap útján kell kérnie az isteni döntést. – A váltás tehát megtörténik, de Mózesnek még van ideje, hogy egyet s mást elrendezzen.

Isten megadja a lehetőséget, hogy minél kevesebb elintézetlen, rendezetlen ügy maradjon utánunk.

4Mózes 28 – Az istentisztelet folytonossága

Két fejezet egyetlen összefüggő témakör. – Gondosan átolvasva ezt a részt, feltűnik, hogy hiányzik a páskaünnepet annyira jellemző páskabarány leölése. Itt tehát nem az egyéni indíttatásból, vagy családi körben bemutatott áldozatokról esik szó. Azok változatlanul érvényben vannak. Mellettük a felsorolt naponkénti, a szombati, az újhholdkor és az ünnepeken elvégzendő áldozatok a gyülekezet folyamatos készségét, az Isten előtti szolgálat folytonosságát tanúsítják. A fogság utáni, kései eredeztetés ellen szól a Neh 10,34, mely szerint csak ünnepeken volt égőáldozat, naponként akkor már csak ételáldozat volt (Ezsd 9,4).

A fejezet ősi elképzeléseket őriz az áldozatokról, vagyis arról, hogy azok Isten kenyere volnának (2. 24. 3Móz 3,11.16). Ugyanez mondható el az italáldozatról (7). Az erős italt (erjedő, vagy kiforrt bort?) az Úr elé, a szentélyben kellett kiönteniük. Egyébként a szentély korántsem foglal el olyan központi helyet, mint ahogy elvárnók. Oltárról meg egyáltalán nincs szó, ami írható a véletlen számlájára is, s nem következik belőle, hogy akkoriban még nem lett volna oltár. A 2Móz 29,38k. is előírta a mindennapos áldozatokat.

A tartalom emlékeztet az Ez 46-ra, aholis a fejedelem áldozatairól olvashatunk. Annyiban adhat segítséget a megértéshez, hogy ott is egy eljövendő kor áldozati rendelkezései foglalkoztatták a prófétát. Mint ahogy az áldozatok nagy mennyisége itt is, továbbá az étel-, és italáldozatok követelményei csak megállapodott, békés körülmények között voltak teljesíthetők. Az Úr azonban mindig úgy adja rendelkezéseit a mának, hogy tekintettel van a holnapra is, azt készíti elő, mert ő reménykedő és reményt keltő Isten.

Népe tehát átmeneti időben él. Ott áll az Ígélet földje küszöbén. Még bizonytalan, hol lesz helye az istentiszteletnek, ahol majd felállíthatják az Úr sátorát. Tehát még sok minden kialakulatlan, mindazáltal a kultusz, a mindennapos áldozatok, az ünnepek rendje nem szakadhat meg.

Olykor lehetnek szűkösek a feltételek. Isten azonban már ma úgy tanít az istentiszteletről, mintha minden rendelkezésünkre állna, hogy imádatunk teljesebb legyen, mert ő e tekintetben is reménységre biztat, mert „teher alatt nő a pálma” (Sub pondere crescit palma)!

4Mózes 29 ,1–30,1 – Hitvalló ünnepek

A 39. versből látható, hogy az előző, meg e mostani fejezet az esztendő gyülekezeti ünnepeiről szól, s nem tér ki a személyes indíttásból hozott önkéntes, vagy fogadalmi áldozatokra.

Az ünnepeknek hitvalló jelentőségük van. E tekintetben a 7. hónap volt igen kritikus, mert a kánaáni népek ünnepei szintén eme időszakhoz kötődtek. Fejezetünk csak ezzel a hónappal foglalkozik, amely a babiloni, tavaszi évkezdet szerint a hetedik. Arról sajnos nincs adat, hogy az egyiptomi tartózkodás előtt honnan számították az ősatyák (patriarchák) az év kezdetét, de semmiképpen nem lehet friss keletű, hogy eme hónap – bármelyik volt is a sorban –, úgy telítve volt ünnepekkel. Most újból kánaáni környezet veszi körül őket, s befolyása még fokozódni is fog a jövőben. – A kérdéses hónap (szeptember – október) a gyümölcsérés és a szüret örömében telt el. A kánaáni termékenységű szokásokkal szemben Izráel, a rendelkezéseken fölismerhetően, a maga hitét vallotta meg e napokon. S bár az egymást követő ünnepeknek nincs oly erőteljes üdvtörténeti indoklásuk, mint ahogy azt a 3Móz 23,42k. a sátoros ünnepel kapcsolatosan megindokolja, mégis az Úr ünnepei ezek Izráel számára.

Kürtzengés adja tudtul az ősi évkezdetet a hó 1-én (3Móz 23,24). A holdnaptár szerint újhold napja is. A nagy engesztelési ünnep, a hó 10-én nélkülözi ugyan ezt a nevet (vö. 3Móz 23,27), de az önmegtartóztatás tanúsítja bűnös voltuk beismerését, s hogy vétkük engesztelést kíván (3Móz 16,29k). – Szembeötlő a sátoros ünnep minden napját részletesen szabályozó, hosszú felsorolás, mintha ez volna a legfőbb ünnep. Az áldozatok nagy mennyisége, az ünnep súlya nem azonosulás, inkább szembenállás a kánaáni kultuszokkal. Nézzük csak, hogy a fejezet minden áldozatánál első a fiatal bika. A sátoros ünnepen, naponként csökkenő számban, de tetemes mennyiségben, szintén az első. Az ige azt kívánja hangsúlyozni vele, hogy ez az ókorban általánosan tisztelt kultusz-szimbólum Izráelben nem imádat tárgya. Meg van fosztva mitoszától, eszköznek (mondhatni: fogyóeszköznek) veendő, az Úrnak szánt áldozat számára.

Sajátos eszmei küzdelem során magasodik fel az Úr egyedülálló dicsősége, a neki szentelt ünnepek során. – Mi hogyan ünnepelünk a modern termékenységű fülleedség közepette?

4Mózes 30.2–17 – Az odaszánás változatai

A fejezet tekinthető a názír fogadalom változatának. Már a 6,2 említette futólag, hogy asszony is kötelezhette magát názírságra. Egyébként a fej nyíratlansága, illetve a haj lenyírása a fogadalom lejártakor csak férfira utalhatott. Tudunk ilyenekről az igéből (ApCsel 21,23k). E mostani rendelkezés férfi fogadalmáról csak érintőlegesen beszél, azt viszont jobban taglalja, ami nők fogadalmára tartozik, ámbár alaposabb részletezést várnánk e tárgyban. Azzal kell mégis megelégednünk, ami írásba foglaltatott. – Férfi csak apaként, vagy mint férj szólhatott bele leánya, illetve felesége fogadalmába.

Melyek a további részletei e fogadalomnak? Nincs rá adat, hogy asszony tehetett-e fogadalmat valamilyen áldozatra. Ez a fajta áldozat a családfő jogai közé tartozhatott, erre következtethetünk például a 3Móz 7,16 kapcsán. Az ApCsel 21,8k. Fülöp evangelista négy prófétáló hajadon leányáról beszél, de nincs említve, hogy a hajadonságot fogadalommal vállalták volna magukra. Csupán valószínűsíthetjük, hogy így történt.

Időben közelebb van fejezetünkhöz a Bír 13,4k, midőn Sámson leendő anyját kötelezi el az Úr anyyala názírságra, de a haj levágásának tilalma a születendő fiúra vonatkozik. Az asszony azonnal megjelent mindent férjének, a 13k-ből értjük meg, hogy miért. A férj érvényesíthette ugyanis, vagy ellenezhette a fogadalmat. Ha ebben késlekedett, az már az ő terhe volt (16).

Az „önmegtartóztatás” szó nem is felel meg egészen ama kifejezés visszaadására, ami egyébként, főnévi alakban csak ebben a fejezetben fordul elő az ÓSZ-ben. Valahogyan ily módon írható le: „ami-vel lelkiismeretét elkötelezi”. Ez a körülírás alkalmas a fogadalom többféle változatának elnevezésére, magába foglalja anyagi áldozat vállalását is. A Lk 8,3 beszél olyan asszonyokról, akik vagyonukból szolgáltak Jézusnak. Az özvegy, vagy egyedülálló nő szabadabban szánhatja oda magát az Úrnak (10). Gyakorlat volt az első keresztyének között is, hogy valaki időlegesen, netán életre szólóan kötelezte magát az Úr szolgálatára (1Kor 7). Ilyen vállalás megtehető ma is akár férfi, akár nő részéről.

4Mózes 31 – Kései emlékezés

Amit itt leírtak olyan időkből valók, amikor Izráel és Midján között feszültté váltak a viszonyok (Bír 7).

A zsákmányolt fémtárgyak tűzbe tartásáról nincs korábbi keletű rendelkezés, sem vízbemerítésükről. Lemosás a tisztítóvízzel (23k) a 19. fejezetre vezethető vissza, szintúgy a harcosok megtisztulásának szabályai – a foglyokkal együtt (19). Sejthetően, a 9. vers életben hagyottjai ők. Miattuk pöröl Mózes a haderő vezetőivel (14k).

Felháborodását a baal-peóri vétek indokolja. Móáb és Midján vénei kívánták a varázslás díjával maguk oldalára csábítani Bálámot (22,7). Később is Móáb leányai hívogatták a népet isteneik áldozati ünnepeire (15,2). A 25. fejezet további részét egy midjáni fejedelmi leány csábítása miatt támadt harag tölti ki. Emiatt kell Mózesnek indulnia támadásra ellenük. Egyedülálló adat olvasható a 16. versben, mely szerint Bálám adta volt a tanácsot Midjánnak, hogy miként csábítsák Izráelt hitszegésre.

Sehol másutt nem olvasható a zsákmány megfelezése a harcosok és az egész közösség között. A harcosok részéből, ötszázanként egy az Urat illeti meg. Az Izráel fiainak jutó részből pedig ötvenenként kell egy részt a lévítáknak átadniuk. Megint egyebütt példa nélküli, hogy a zsákmányolt ékszereket átadják, az Úrnak szóló áldozatul, „hogy engesztelést szerezzenek nekünk az Úr előtt” (50), – mondja a nép Mózesnek.

A felsoroltak, s a többi, másutt nem olvasható részlet az ősi hadviselési szokások kíméletlenségére vetnek riasztó fényt. Emiatt sokan ütköznek meg Bibliát csak nagy néha felütő emberek. Azt válaszolhatjuk nekik, hogy a Szentírás nemcsak azt mondja el, milyen az Isten, de azt is kendőzetlenül tárja fel, mintegy tükörben, hogy milyen az ember.

Nincs adat arról, hol is vívták ki a példátlan győzelmet Midjánon. Közülük pedig senki sem esett el (49). Az az összbenyomásunk, hogy az adatokat kifényesítő szájhagyomány ötvöződik itt ősi, hiteles elemekkel.

Minden emberi győzelemnél kíváncsabb a Krisztus halálával kivívott diadal (Kol 2,15). Őbenne lehetséges győzelmes hordoztatásunk (2Kor 2,14k).

4Mózes 32 – Vállalás és többlet teher

Rúben és Gád törzse kedvezőnek látja letelepedésre a Jordántól keletre eső vidéket. Sok lábasjószáguknak lenne itt elegendő legelő. Előállnak tehát, hogy kapnák ki itt örökrészüket. Mózesnek eszébe jutnak amaz idők, mikor egyszer már ott állottak az Ígélet földje határainál, de az ország megszemlélésére küldött kémek kedvét szegték a népnek, s elbátortalanították őket. Hány hiába elfecsérelt esztendővel kellett fizetniük érte, míg a pusztában bolyongtak 40 esztendeig! Most kelet felől lépnek át a Jordánt, de ha a két törzs valamilyen ürüggyel kivonná magát a vállalkozásból, kedvét szegheti a többieknek.

Keserű tapasztalat beszél Mózesből, vétkes ember fajzatának nevezve őket (14). Ezúttal azonban téved, mert ha egyszer Isten közelébe nevelő szeretetével, a keserves évek minden hátrányából – terve érdekében –, előnyt képes előhozni. E törzsek fiai is őszintén szólnak. Talán bennük is az a lélek munkál most, ami négy évtizede a tiszteletre méltó kivételt, Kálebet és Józsuet töltötte be, mert készek Izráel fiai élén elsőnek lépni Kánaán földjére és velük maradni addig, míg minden törzs meg nem kapja a maga részét. Bárhogyan nézzük is, vállalják a nagyobb kockázatot, mert csak a közös feladatok végeztével fognak visszatérni családjukhoz. Elgondolásuk bátor és jól megtervezett, mert mindenekelőtt felépítenék családjuknak és jószágaiknak a kellően védhető városokat és karámokat.

Mózes helyt ad a javaslatnak és a két és fél törzs kiépíti védett telepeit. Manassé fél törzséről a fejezet vége felé olvashatunk (33.39k). Vannak ugyan fenntartásai Mózesnek, szigora a sikeres véghezvitel és egységük érdekében indokolt, mégis hitre nevelő. A kilátásba helyezett fegyvelmezés ennek okán olyan különös. A Jordánt tehát mindenképpen át kell lépnie mindenkinek (30), mivel hitből teendő lépésnek minősül.

Neki magának is hinnie kell a javaslat életrevalóságában és meg kell tanulnia, hogy eredhet egy gondolat Istentől akkor is, ha nem az ő agyából pattant is ki.

4Mózes 33 – A megtett út

A fogalmazás korábbi iratok adataiból is merít. A 21,14 hivatkozik is az Úr harcainak könyvére, s éppen a 21,14-20 az a részlet, melynek helyneveit hiába keressük a 45k. adatainál. – Az Ijjim az Ijjé-Háabárim változata, szintúgy az Ábél-Hassittim a Sittim-é lehet (25,1), mert a földrajzi nevek sorsa változatos. Némelyiket egyik nép mindenestől átveszi a másiktól. Előfordul toldás, leírásban, kiejtésben módosítás, kiejtésük csak sejtések határáig követhető, s van példa új név adására is, megemlítve olykor a régi nevet. A 12b-14a, továbbá a 18b-34a helynevei nem találhatók az előző fejezetekben.

A régészeti és topográfiai kutatás olykor arab helynevekben akad rá a régi névhez rokonítható összefüggésekre. A hely megtalálása, azonosítása során néha csak a településnyomok néma kövei a tanúi annak, hogy ott valamikor emberek laktak. De mi volt a nevük? Kikkel hozható kapcsolatba az itt olvashatók közül? Volt, amelynek Izráel sem ismerte a korábbi nevét. Ijjim (45), említettük már, példának okáért egyszerűen „romok” jelentésű. A részletekben tehát sok az eddig még fel nem derített adat.

Az összkép mégsem olyan lehangoló. Ismert a kiindulás helye és a megérkezése, sőt – nagy vonalakban – az útvonal is. Elindultak Egyiptomból, majd a Vörös-tengerrel párhuzamosan haladtak a Sínai-félsziget déli részén emelkedő hegységig. Onnan az Akabai-öböl mentén északnak fordultak Ecjón-Geberig (Élat mellett: 5Móz 2,8), majd pedig Kádesig (36). Itt mintha egybemosódna az első és a második sikertelen behatolási kísérletük (13,26. 20,16). A továbbiakban Kádes – Ecjón Geber sorrendet várnánk, amikor Edómot kerülték meg. Erre lehetne következtetnünk a 21,4 alapján. Most viszont az is elképzelhető, hogy Edómot nyugat felől kerülték meg, s valahol a Holt-tenger déli csücske magasságában jutottak át Edóm és Móáb között, s így kerültek Móáb mögé.

A lehető legalaposabb bibliai térképtől sem szabad várnunk, hogy képes, korhűen, biztos útvonalat megjelölni. – A régészeti kutatás azonban állandóan folyik és tisztázódhat a problémák némelyike. Becsüljük meg e szakemberek fáradozását.

4Mózes 34 – Kitűzött határok és a valóság

Az Ígéret földjének határai nem tartalmazzák a Jordántól keletre eső szállásterületeket. A két és fél törzset csak pótlólag említi a 14k. A hiány oka üdvtörténeti. A Jordán és a Nagy (Földközi) tenger szegélyezte földnyelvet ígérte Isten az ősatyáknak. Itt voltak az ősi, s a majdani szentélyek. Összevetve az Ez 47,13-20 adataival, a próféta nagyjából ugyanezt a területet vázolja föl. Az Ez 48,1k. Dán törzse határaként Hacar-Énónt és Hamátot is megnevezi. Ezekre az északi határ adatai közt itt is rálelünk (7kk). Sőt a 10k. folytatólagos határvonala keletről éri el a Kinneret (Genezáret) tó partját. E körülhatárolt vidék már második szálláshelye volt Dán törzsének, ezt vetíti vissza honfoglalásuk idejére (Józs 19,47k. Bír 18,7kk).

A határokat kijelölő adatok tehát egy későbbi időben rögzítették írásba. Mégis jól illeszkednek az egészbe, mert délről tekintenek észak felé. Ebből az irányból szemléletes, hiszen délről érkeztek. Ha összevetjük a már idézett ezékieli leírással, meglepve észlelhetjük, hogy az meg északról kezdi meg a határ kijelölését és a törzsek elhelyezkedését, mert Babilonból nézve az esik közelebb, s onnan lépnek majd először hazájuk földjére, jöve a fogságból. – A mózesi hagyomány, legelőbb is, délről jelöli ki a határokat, utána következik a többi égtáj. Az ország felosztására kijelölt törzsi megbízottak sora is déllel kezdődik (Simeon, Júda tekintélye okán került második helyre), és a valóságnak megfelelő elhelyezkedés szerint halad észak felé. Érdekessége e sornak, hogy Dán még Benjámin után (21k), tehát a korábbi, alkalmatlannak bizonyult szálláshelyén található. A 16-26 részlet tehát régebbi, mint a fejezet első fele.

Az 1-12 határolta terület akkora, hogy csak Dávid és Salamon idejében volt az ország nagyobb, de a tengerparti filiszteus és föníciai városokat akkor sem birtokolták. Van tehát az eszményi keret, melyet idegen hatásoktól mentes eszmei tartalommal kell(ene) kitölteniük.

Mi lenne velünk az Isten országának előre lendítő látomása nélkül, még ha e célt, mely élénk tüzetett, csak részben érhetjük is el?

4Mózes 35 – Megbéklyózni az indulatokat!

A Józs 20-21. megnevezi a léviták-lakta menedékvárosokat. Itt van a rendelkezés, ott a végrehajtás. – E fejezetben belül két rétegződés világosan elkülöníthető: egy korábbi, s egy későbbi. Ha az ígének történeti dimenzióját készek vagyunk tekintetbe venni, nyereségünkke lesz, hogy nyomon követhető, miként birkózik a kegyelem rendje a vérbosszuló jogaival.

Adva van egy kemény életfeltételek közt, máról holnapra élő, hirtelen haragú, önfegyelmet alig ismerő nép. Az összezártságból és összezördülésekből eredően, midőn már a vándorló életmódból a letelepült életformába kell átváltaniuk, gyakorta folyhatott vér –, szándékosan is. Miként teremthető rend, ha egyszer az indulatok elszabadultak? Érvényes ugyanis az intés, hogy aki ember vérént ontja, annak vérént ontja (1Móz 9,6).

Átgondolt rendezésre vall, hogy legelőikkel együtt négyzet alakúra kimérendő lévita városok elosztással jutnak el minden törzs területére. Jelenlétük és rendjük az Isten szolgálatára intette a törzsek mindegyikét. Tudatos az is, hogy a hat menedékváros egyúttal léviták-lakta helység is. Kánaán földjén három innen, és három túl a Jordánon biztosítandó. Aki bemenekül oda, fokozott a biztonsága. A vérbosszuló nehezen férközhetett a közelébe. Csak aki szándékosan gyilkolt, azt ölhetette meg jogosan a vérbosszuló. Nem derül ki a rendelkezésekből, hogy ilyen esetben kiadta-e a menedékváros a gyilkost annak, aki a vért vérrel akarta lemosni. Aki viszont nem szándékosan ölt, megmentését jogerős döntés biztosította: visszaküldték a menedékvárosba. Lábát azonban nem tehetette ki a város határából, mert addig védte őt az oltalom.

A következőkben a főpap halála hozott teljes amnesztiát számára. Íme, a kegyelem akkor kerekedik fölül igazán, ha a fölkent főpap meghalt! Az érvénytelenítheti a nem szándékosan elkövetett bűnt, s helyezte hatályon kívül a bosszúálló jogait.

A második réteg a 30-34. versek, további megszorításokkal. Nincs szó vérbosszulóról, és bármely kivégzéshez két terhelő tanú szükségeltetik. – Nyomon követhető a fejezet során, miként nyomul előre az indulatok sűrűjében a kegyelem, a bűn eltörlése, meg a megbocsátás az új szövetség irányába.

4Mózes 36 – Szabálymódosítás

Celofhád leányainak kérésére döntés született, hogy ha egy családfő fiúutódok nélkül hal meg, s csak leányai vannak, ők az örökösök (27,1-11). Időközben kezdtek kirajzolódni az új életforma körvonalai, s ez a kivételes eset a birtokviszonyok tekintetében is határesetnek bizonyult. Egy későbbi alkalommal, amikor nemcsak Mózes, de az összes törzsi vezetők és a családfők is együtt voltak, azzal álltak elő Gileád fiainak családfői –, akiket a rendelkezés közvetlenül érintett –, hogy ha más törzsbelihez mennek férjhez a leányok, kisebb lesz a törzsi örökség területe.

Az esetleges rövidülést elhárítandó, Mózes úgy rendelkezik, hogy az öröklő leányok csak saját törzsbelihez mehetnek férjhez, s a gyakorlat ezentúl ekként módosul. Később kiderült, hogy ez a kikötés sem rendezte megnyugtatóan a problémát. Ezért került sor idővel a sógorházasság bevezetésére, bár az sem volt feszültségektől mentes (5Móz 25,5-10).

Íme, az akkori élet egy szeletének megoldandó kérdései, melyhez előbb szabályozás, majd pedig kétszeri módosítás volt szükséges. – Tanulva a szemléletes példán. Az elmélyült bibliaolvasó is számolhat azzal, hogy néha egyetlen fejezetben belül megtalálhatók a leírás változó indítékai, hiszen a Biblia oly módon Isten ígéje, hogy emberek által különböző korokban leírt könyvgyűjtemény. Ismeretünk gazdagodik, ha történeti mélységben is feltárul előttünk az írott ige testet öltésének többféle változata. Nevezhetnénk ezt holográfikus történet-szemléletnek. Az ige e történeti háttérből előlépve isteni kijelentés. Találó példa nyelvén szólva, ha nézem a csillagképeket: a Fiastyúkot és az Oriont (Ám 5,8: Vadász), vagy a Göncölszekeret, alkotó csillagaik fényét egyszerre fogja fel szemem, pedig egyike talán száz, másika esetleg ezer éve indult el felém. A tudomány derítette ki egymástól való távolságukat, melynek ismerete nem zavarhatja, sőt mélyíti az összehatást, midőn most ráemelem érdeklődő tekintetemet. Hasonlóképpen ma szólít meg az ige, mikor Isten kegyelme-sen hozzám hajol.

A történeti távlat ismerete nem feltétlenül szükséges, hogy az üzenetet meghalljam, de segíthet a jobb megértésben.

5Mózes 1 – Múltbeli tanulságok

Mózes, látva, hogy közelednek utolsó napjai, még egyszer összegezni óhajtja a közösen átélt múltat. Az elhangzott szó és a leírás között idő telt el. A könyvet bevezető 1-5. versek ugyanis már Kánaán földjéről emlékeznek vissza Mózes beszédeire „a Jordánon túl”. A könyv tehát különböző korokból származó igehirdetésekből tevődik össze. Az az időszak, mikor derekas része megkapta jellemző vonásait, a királyságot megelőző időszak lehetett. Saul, s majd Dávid már súlyos csapást mért az amálékiakra. A kénieket már előbb felszólítják, hogy szakítsanak velük (1Sám 15,7. 27,8). A kéniek jelentős személyisége volt Hóabáb (Bír 4,11), aki segítette Izráelt a pusztában (4Móz 10,29k).

Amálékról csak a 25,17k. során tesz említést a könyv. Most is, midőn a 4Móz 14,17k. ismeretében amálékiakat várnánk, a 20.27.44. versek következetesen emóriakról beszélnek. Ők hiúsították meg első, ám elkésett, mert nem hitből vállalt kísérletüket, hogy az Ígértet földjét birtokba vegyék. Ezért összegezõ megjelölésnek vehető a név, olybá, mint amikor kánaáni népekről beszél (70). A leírás idején Amálékot és a kénieket még baráti együttélés szálai fűzhették össze. Ezért sem részletezi a mózesi visszaemlékezés a tőlük elszenvedett kínos vereséget, amit egyébként –, mint említve volt –, az atyák maguknak kerestek (42k). A vereségre találó hasonlat a méhraj támadása.

Dúsabb, változatosabb vegetációra csak a Jordánon történt átkeelésük után lelhettek. Ott szereztek tapasztalatokat felőle (Bír 14,6k). A pusztában még csak áhítoztak a tejjel és mézzel folyó Kánaánra. Az ország középső részein, Efraim heggyvidékén alakult ki Istenről a bensőséges, családiás kép, hogy, mint apa a fiát, akként hordozta Isten Izráelt (31). A hasonlat majd beépül a Hós 11,1k. prófécijába.

A Kádésban töltött hosszú veszteglés okainak őszinte föltárása segítség arra, hogy korábbi ballépések ne ismétlődjenek meg. Jobb, ha a fiak az igéből ismerik meg, mi a jó és mi a rossz (39), mint saját keserű tapasztalataikból, amiket kénytelenek volnának aztán tudomásul venni. – Az ige hozzánk is evégre szól!

5Mózes 2 – Múlt nélkül nem érthető a jelen

Folytatódik a visszaemlékezés. A leírás feltételezett idejét támogatja a 12b. Izráel tehát már megvetette lábát a Jordán és a tenger között. Ama földön, amit Isten ígért az atyáknak. Ugyanakkor szállták meg a tengerpart mentén, Gáza környékét a filiszteusok, akik – a hagyomány szerint –, Kaftórból jöttek (23. Ám 9,7. Kréta?). – A fejezetet jellemzi egyébként, hogy Izráel népét kezdi érdekelni földjének és az ott talált egyéb népeknek a múltja. Ézsau fiai (Edóm), a hóriak (hurriták) helyére telepedtek (12. 22). Móáb émieknak nevezte az általuk elűzött őslakosságot. Ezeket Izráel refáiaknak ismerte. Magas növésű nép voltak, mint az anákok (11). Belső használatra így nevezték Kánaán őslakosságát (1,28. 4Móz 13,28.33). A kaftóriak meg az avviak helyére telepedtek (23). Szintúgy Ammón, akik az általuk zamzummiaknak nevezettek földjét foglalták el. Izráel ezeket is refáiaknak ismerte (20).

Földjük előtörténetét úgy dolgozták fel, hogy benne a kijelentés lett irányt mutató számukra. Ézsauának az Úr adta birtokul a Széír-hegyet. Ha majd áthaladnak ott, ehhez tartsák magukat. Enni-, és innivalónak adják meg az árát. Isten gondoskodott róla, hogy tudjanak fizetni érte (7). Móáb és Ammón Lót leszármazottai (1Móz 19,37k). Az Úrtól kapott jogaik sérthetetlenek, tilos harcot kezdeni velük (9. 19).

Számba vettünk már kétféle föltevést is, hogy kelet, illetve nyugat felől kerülték meg Edóm földjét (4Móz 21. és 33. fejezetek). Ezúttal olyan változatra lelünk, hogy Edóm és Móáb is átengedte volna őket (29). Haladva a királyok útján (27. 4Móz 20,17. 21,22) ez lett volna a legsimább megoldás. Meglehet, hogy egyes csoportoknak sikerült ezen az ősi úton végig haladniuk. Csak az emóri Szíhón mondott nemet. Ezért harccal törtek utat a Jordánig. Mögöttük, keletre Ammón fiainak földje volt. Őket, a tilalom szerint nem bántották. – A 34. vers elborzaszt. Ezt volt a herem, a „hadiátok”. A megölteket, mint idegen istenek tisztelőit, ekként szentelték az Úrnak. – Az ÚSZ-ben az élő áldozat, magunk odaszentelése kerül a helyére, hogy mások is életet találjanak.

A történelmi múlt kendőzetlen és tárgyilagos ismerete önkritikára ösztökél, hogy a jelen és a jövő tisztábban formálódhasson ki.

5Mózes 3 – A kegyesség próbája

Bármilyen változatos volt is az út, amit az emlékezése megtett, a leírtak Mózes személyes élményei és vallomásai. A kétféle fogalmazás: az „én” és a „mi” e tekintetben azt jelenti, hogy Mózes teljesen egy a népével. Sorsa, válságokon át, mégis a hit által megértett hűségesei isteni vezettetést megtapasztalva, egybefonódott a választott néppel.

Hosszú volt a négy évtized, s a cél messze távolodott a kihalásra ítélt első nemzedéktől. Ki tudja hányszor kerültek meg eközben a Széir hegyet (2,2), mialatt a fiak nemzedéke felnövekedett? Most azonban elérkezett a cselekvés ideje, és Isten kezdi valóra váltani ígéreteit, ahogyan az ősatyáknak kijelentette. Egyelőre két emóri (amurru eredetű) királyt győznek le: „Ne félj tőle, mert kezdedbe adom őt”, illetve visszapillantva a történetekre: „Kezünkbe adta az ÚR...” (2k). A serkentő biztatás már a 2,24-ben elhangzott és többször is megismétlődik. Mózes útja eredményes, olyan mint egy diadalmenet, midőn északi irányba, Gileád és Básán felé tör előre népe élén. S ha majd átkelnek a folyón, a sikersorozat folytatódni fog, míg csak az Úr nyugalmat nem ad az egész népnek (20). Erről beszél Mózes Józsuénak, aki majd átveszi tőle az irányítást.

Mindenféle diadalnak, még ha az Úrtól van is a siker, van keresztje is. Mózes tudván tudja, hogy nem teheti lábát a megígért földre, de hátha mégis... Könyörögni kezd Istennek: hadd mehessen át, hogy azt a jó földet meglássa! „De az ÚR megharagudott rám miattatok...: Elég, ne beszélj...többet erről...” A Piszga csúcsáról betekinthetsz oda (ennyiben tehát megláthatod), de több belőle nem adatik meg neked (25k). – Nincs eredményes munka tövis nélkül. Pál is hiába könyörgött háromszor, hogy vétessék el az tőle (2Kor 12,7k).

Könnyű elfogadni azt, amit óhajomra Isten megad, de elfogadnunk azt, amit megvont tőlem, ez a kegyesség igazi próbája.

5Mózes 4,1–24 – Isten közelében

Üzenetes gondolat itt az Úr közelsége tulajdonához, népéhez. – A kezdeményezés is övé volt, nem kötötte semmi feltételhez kegyelmes tettét. Kézen fogta őket és kihozta az egyiptomi vaskohóból, ama szándékkal, hogy legyenek az ő saját népe. Isteni szabadításán a közben eltelt évtizedek sem változtattak. Így van ez ma is, mondja Mózes (20). Vigyázzanak azonban magukra, hogy amiket láttak, arról el ne feledkezzenek, sőt ismertessék meg fiaikkal és unokáikkal.

Isten üdvözítő tettei folyamatosak, ám vannak benne kiemelkedő események, mint ami a Hórebén történt, midőn Mózes egybegyűjtötte őket, hogy az Úr igéit meghallgassák. „Akkor ti közelebb jöttetek és megálltatok a hegy lábánál” (11). A hegy égig érő lánggal izzott, áttörve fénye a beborító felhőn és homályon. Az Úr a tűz közepéből beszélt hozzájuk. Szavát hallották, de semmiféle alakot nem láttak. S e mostani tanításban a hangsúly azon van, hogy ne tegyenek kísérletet rá, hogy Istent kiábrázzolják. S ha látnak olyan népeket, akik napot és/vagy holdat imádnak, el ne tántorodjanak, mert Isten hagyta (egyelőre), hogy ama népek égitesteket imádjanak (19!). Népeket uraló és kormányzó hatalma változatos eszközökkel dolgozik, s ezt felfogván, helyesen fognak tájékozódni a sokféle nép és vallás közepette, amely körülveszi őket. – A 25k. a fogság szétszórásával is számol, de nem beszél még összegyűjtésükről. Azt viszont ígéri, hogy nem hagyja cserben őket. Ha megtérnek hozzá, nem vesznek el. Változó körülmények között tehát folyamatos hozzájuk az „élő igék” beszéde. Ezeket avégett kapta Mózes, hogy átadja nekik. ApCsel 7,38!

A 19. vers eleddig egyedülálló rugalmassága nem engedékenység. Izráel léte a népek között missziói létforma, ama céllal, hogy azok így szóljanak: „Bizony, bölcs és értelmes nép ez a nagy nemzet!” (6). Nem önmagában tekintélyes. Életének titka, hogy közel van hozzá Isten, aki senkihez és semmihez nem fogható és rendeléseinek igazsága is páratlan.

A kegyelemben lett dicsekvés mentes a gögtől: „... de nem én, hanem az Istennek velem való kegyelme”. Így vall Pál apostol a neki adott kijelentésről és sok fáradozásáról az evangélium szolgálatában (1Kor 15,8k).

5Mózes 4,25–49 – Nemcsak elméletben

A 32. vers az ige kutatására serkent, mert van már mérvadó, szinthe kánoni tekintélyű írott hagyomány, mely a teremtéstől kezdve követi nyomon Istennek, mind az alkotó, mind pedig szabadító tetteit: „Kutasd át a régi idöket,...attól fogva, hogy embert teremtett Isten a földre, s az ég egyik szélétől a másik széléig,... Volt-e olyan nép, amely hallotta a tűz közepéből... Isten szavát? Vagy volt-e olyan isten, amelyik megpróbált előállni, hogy kivegyen magának egy népet a többi közül...? És, mivel szerette atyáidat és kiválasztotta utódait, azért hozott ki (téged) ő maga, nagy erővel Egyiptomból.” (32k). S lehetne tovább idéznünk hosszasan e fejezet szélesen hömpölygő igehirdetéséből megragadó, személyhez szóló részleteket. – Honnan a derűs bizonyosság, mely még a népek elismerésére is számít (6)? Hiszen Isten népének útja soha nem váltott ki egyértelmű helyeslést a történelemben. Olykor még a bölcsességirodalom hasonlóan magabiztos (Péld 16,20-23) – A Róm 14,17k. szerint is kedves Istennek és kipróbált az emberek előtt, aki az Isten országát a Szentlélek örömével szolgálja, törekedve igazságra és békességre. Kétségtelen, hogy Isten személyes jelenléte, igéje és akaratának követése hívogat az ő magasztalására és másokat is serkent reá (Mt 5,16), ám ez csak hitben lehetséges, s nem mindenkié a hit (2Thessz 3,2). A mózesi tanúságtétel igaza ezért inkább csak a végső időkben lesz nyilvánvaló. E tény nem vethet vissza bennünket, nem szabad tétovázsnunk, s megállnunk félúton.

Az Írások tudakozói – engedve az ösztönzésnek –, általában eddig jutottak el, anélkül, hogy a döntő lépést megtették volna, hogy befogadják az Atya küldöttét, a Fiút. Pedig – hasonlattal élve –, nem elég menetrenddel a kézben álomutazást tenni, képzeletben. Fel is kell szállni a vonatra, hogy célhoz érhessünk. Az Írások hasonlóképpen hívnak, de vezetnek is Jézushoz, hogy igazán legyen életünk Őbenne (Jn 5,39k).

5Mózes 5 – Újból a Tíz ige

A 4,3k. szerint az első nemzedékből csak azok hullottak ki az utolsó rostán, akik a Baal-Peórhoz szegődtek, a hűségesek azonban élnek. A hagyomány tehát itt más úton jár, mint a 2,14k. A módosulást az tette lehetővé, hogy új helyzetekben Isten maga magyarázza korábbi ítéletes döntését oly módon, hogy előtűnjék a kegyelem érvényre jutása a valóban megtörténtek során, hogy akik mégis túléltek, saját sorsukon fedezzék fel a kegyelem csodáját. Ne maguknak tulajdonítsák, hogy élnek, inkább egyedül Istent magasztalják érte.

A 2Móz 20,1-17 közvetlenül Isten szava volt. E második alkalommal Mózes emlékezteti népét, miként is mondta el egykor az Úr igéit. – Eltérés a nyugalom napja indoklásában van. A korábban a teremtés művét bevégező Úrnak a nyugalma, emitt pedig a (rab) szolgálát is megillető pihenés joga az indoklás. Nem szabad megelégedezniük arról, hogy maguk is rabszolgák voltak Egyiptomban, amíg az Úr erős karral ki nem hozta őket onnan. Szociális követelmények és a mindenkit megillető jogok egyenes következményei Isten szabadításának. Amikor Jézus gyógyított szombaton, tehát addigi gyötrelmek után nyugalmat adott a testnek, nem azért tette, hogy ellenfelei haragját kihívja. Célja a szombati nyugalom törvényének a betöltése volt. „Mert a szombat lett az emberért, nem az ember a szombatért” (Mk 2,27k).

Mózes közbenjáró tiszte, ha egyáltalán fokozható, még nyilvánvalóbb. A tűz közepéből szóló Úr oly félelmetes és elviselhetetlen volt, hogy kellett Isten és a nép közé valaki (5), különben menthetetlenül meghalnak (25k). Isten e tárgyban igazat ad népének, s maga rendeli Mózeset közbenjárónak (31. Gal 3,19k). Már itt megtalálható csírájában a sejtés, hogy a törvény – közbenjáró híján – elviselhetetlen, mert Isten színe előtt a földre sújt, szinte megöl. Csak közbenjáró által képes életet adni. Vádló szava kegyelemre utaltságunk, Krisztusra szorultságunk fölismerésére késztet. Van tehát olyan szolgálata is a törvénynek, mely Jézus Krisztus ismeretében megszűnik. Ahol Őbenne bűnbocsánat adatik a bűnét fölismerőnek, ott a törvény vádolása már hatástalan (Róm 10,4. Gal 3,21k). Bűnösségünk fölismerése nem sorrend-függő, mert olykor Krisztus ismeretével együtt érkezik meg hozzánk menthetetlen bűnös voltunk tudata és a feloldozás bizonyossága.

5Mózes 6 – Hallás és hit

„Halld meg, Izráel”: Jahve egyetlen Úr. Azért nevezheted Őt Istenednek, mert magának választott téged. Ha bevisz majd arra a földre, amit már az atyáknak megígért, és terített asztalhoz ültet (10k) – meg nem érdemelt kegyelemből –, az elégedetlenség erőt ne vegyen rajtad, amint az Masszában (és Meribában) történt (16). Istenkísértés volt kérdezniük: „Köztünk van-e az ÚR, vagy sem?” (2Móz 17,7). Emlékeztetés végett kézre, homlokra kötve, ajtófélfákra és kapukra írva valamiféle jelzés intette őket, nehogy feledékenységbe essenek. Ebből alakult ki kegyes zsidóknál az imaszíjak gyakorlata (Mt 23,5). A reggeli imádság alkalmával ezeket kötötték a szívhez közel: a bal karra és homlokukra a kis tartócskákat, bennük – pergamenre írva, egy-egy Tóra-részlet (2Mózes 13,1-10. 11-16. 5Móz 6,4-9. 11,13-21) volt elhelyezve. Gyakorlata egyébként későbbi. Itt még nincs megadva, mi lenne az írott szöveg. Előbbvaló, hogy a szívben maradjanak meg az Úr parancsolatai, melyek nem nehezek, ha Őt szeretjük (1Jn 5,3).

Éppen a János irataiban gazdagodik további színekkel a gondolatsor. Jézus az Atya iránti szeretetben vállalta az engedelmisséget a váltságshaláláig. Szeretetem iránta, parancsolatai megtartásában bizonyul igaznak. Reá feleletül még többet mutat majd meg önmagából (Jn 14,21k). Következésképpen: „... aki megtartja az ő igéjét, abban igazán teljessé lett az Isten szeretete” (1Jn 2,5). Igazságunk, azaz megigazulásunk azonban nem saját teljesítményünk alapján lesz a mienk. A részt záró 25.v, megigazulásunk egyik ŐSZ-i lókusaként, sem érthető másként, csak úgy, ahogy Ábrahámot igaznak fogadta el Isten (1Móz 15,6). A Gal 2,16 szerint a Jézus Krisztusba vetett hit által igazulunk meg Isten előtt. A hit pedig hallásból van, s a hallás a Krisztus beszéde által (Róm 10,14.17).

Mai igénkből is észrevehetjük, hogy a halláson, az ige meghallásán fordul meg az engedelmisség, s az ígéretek beváltása(3k). A fiak előtti hitvallástétel is a meghallás nyomán születő hitben reménykedik. A cselekvésben is első lépés a hallás. Nélküle nem is lehetőségek további lépések.

5Mózes 7 – Nem a csüggedés lelkével

Az istenismeret és a józan önismeret egy kerek egész két fele. Először is a szívemen belül támadó hiú gondolatokkal szemben kell fölverteznem magam: lám, mégis számítok, vagyok valaki, azért szeret Isten. Pedig a kiválasztás nem kivételezés. A kivételező valami többletre tekintettel részesít előnyben egyvalakit, vagy többeket. A kiválasztás fordított kivételezés, mert a kicsinyekre, érdemekben nem dűskálókra tekint fölemelő irgalommal. Az Isten szerelmének csodája ez! Szeretete tisztán látó, s ezért kendőzetlen önismeretre vezérő kegyelem.

A 7k. az egész fejezet csúcsa, s e magaslatról áttekinthető az egész látóhatár. Ha semmi voltom példáján föl ismerem a kegyelmi kiválasztás ámulatra méltó isteni hűséget, jobban fogom ismerni Isten megmagyarázhatatlan ragaszkodását szövetségéhez és szövetségéhez, akit magához emelt. Az ily módon tisztázott indulatok és gondolatok erőit kölcsönöznék. A kegyelem rendjének ismeretére, s benne önismeretre tanítja Pál apostol az ŰSZ népét is: „Mert néztek csak... elhívátásokat, testvéreim.” Isten ugyanis e világ erőteleneit választotta ki, a lenézetteket és a semmiket, „hogyan egyetlen ember se dicsekedjék az Isten színe előtt” (1Kor 1,26k).

Hasonló szemléletre taníttatta Isten már az ŐSZ idején is választott népét. Ha elfogadják, hatalmas isteni erők szabadulnak föl, melyek szinte besodorják őket az atyáknak ígért földre és előkészít számukra annyi területet, ahol elegendő életlehetőségük lesz, és meg is áldja őket mindenben.

A fejezet valószínű leírása idején, a babiloni fogság után, egy második honfoglalás nehézségei között keresték a módját, miként akadályozhatnák meg idegen vallások beszivárgó hatását, mely szembe fordítaná őket Istennel. Ezért vannak a 3k. szigorú, elhatároló intézkedései. A 21,10k. ősbibb rendelkezései sokkal engedékenyebbek!

Isten előtti kicsiny voltom tudata vértézhet fel rá, hogy ne torpanjak meg különféle akadályok előtt, s vissza ne rettenjek (17k). – A beképzeltség, gyökerében hűtlenség, a félelem pedig hitetlenség.

5Mózes 8 – Nemcsak kenyérrel

A szeretet és viszontszeretet szövetsége az apa ragaszkodása a fiakhoz (Hós 11,1). Isten céltudatosan nevelte és nem kényeztette népét. Sem neki, sem a fiaknak nem elég, hogy a szívükbe lát, mert ezzel még nem változik semmi. Azért volt sanyargatása és próbatétele, hogy előhozza azt, ami bennük rejtőzött. Szeretete szigorát a manna ajándékával ellensúlyozta. Elégedetlenkedve, néha leszólták, mégis, e szűkösen elég tápláltatás – visszatekintve –, telítve volt gazdag jelentéstartalommal, ami abban a megállapításban összegeződik, hogy nemcsak kenyérrel él az ember, hanem mindazzal (is), ami az Úr szájából származik.

Az Istenfia, Jézus, megkísértésekor ezzel az igével hárította el a Sátán ravaszságát (Mt 4,4). Ha egyszer a fiúság szövetségébe lépünk, hitből, az étel és ital (15), az öltözet és a tűrhető egészség (4) gondját mennyei Atyánk veszi magára.

Izráel népét sok nyereséggel biztatta a jövőndő. Az ínséges pusztai évtizedek után álomszerű bőségnek néztek elébe. Az ígéretes változásnak megvan a helyzetből eredő kísértése is, mert már a viszonylagos bőség is felfuvalkodottá tehet. A pásztori szó idejében figyelmeztet a veszélyre. Vannak dolgok, melyeket el lehet feledni, egy ponton azonban maradjon éber az emlékezet: Ne feledjék soha, honnan hozta ki őket Isten. Ha nem lesznek feledékeny hallgatók, az eredményekből sem fognak saját erejükre következtetni, hanem mindent a kegyelem Urának tulajdonítanak majd. (17k). – A mindenben megpróbált keresztyén mintája Pál apostol: „...be vagyok avatva..., a bővölködésbe és a nélkülözésbe egyaránt” (Fil 4,12).

A 7k. túlzásig menő képei szinte édeni bőséget ígérnek. A küszöbön álló beteljesedés és a belőle meg nem valósuló még meszszebbre mutató próféciaá teszi az ígét. – Akiről a Megváltó megemlékezik, az még „ma” vele lesz a Paradicsomban (Lk 23,42k).

5Mózes 9 – Az ószövetség közbenjárója

A 6,25-höz fűzött magyarázat a megigazulásról a rákövetkező fejezetekben helyénvalónak bizonyul. Nyomon követhető, hogy a 7,7k. 8,17. során lépésről-lépésre szorul vissza az önigazság lehetősége, hogy e fejezetben ne maradjon még írmagja sem. Isten ítélete éri el az Anák-fiak néven emlegetett őslakosságot, midőn Izráel kezébe adja őket az Úr, de sehol nincs olyan állítás, mintha az ítélet eszköze feltétlenül igazabb volna. Nem ők, egyedül Isten igazsága küzd meg a hórihorgas néppel, akik el is hitték magukról a közszájon forgó mondást: „Ki állhat meg az Anák-fiak előtt?” (2) Kissé meglódult képzelettel: Így haltak ki az emberiség dinoszauruszai.

A megalázás eszköze nem egy nagyobb és igazabb nép volt, hanem valamennyi nép között a legkisebb, s ez pedig Izráel. Nem történelmi, vagy alkati adottságok alapján, hanem: mert Isten így döntött. Távol legyen hát bármiféle hamis következtetés. Tekintsek csak át az Egyiptomtól megtett út szüntelen lázongásait, mert kemény-nyakúságuk minduntalan kiütközött. Egyedül Isten szava-hűségén múltott, hogy nem törölte el őket is. Tartotta magát az atyáknak tett ígérethez: „Tudd meg azért, hogy nem a magad igazságáért adja neked birtokul azt a jó földet... az UR” (5k).

Mózes közbenjáró tusakodásában nemes hősiesség van, midőn a romlás közepette valami jobbert küzd. Felingerelték az Urat a Hóreben (8). A meglepő állítás bizonyul a 2Móz 32. rövid summázata. Ne kérjük számon az emlékeztető beszéden a szoros időrendet, amit nem követ a 22.v. sem. A 9-11 negyvennapos börtön, a két kőtábla összetörését követően, megismétlődik (18). A 25.v. is, vélhetően, az utóbbiról szól. A 2Mózes 32-ben ilyenről nem olvasunk. Ezúttal egyértelműbb, hogy a szövetség kőtábláinak összetörése nem merő felindulás volt Mózes részéről, inkább prófétai jelbeszéd: Összetörtétek a szövetséget az Úrral, mert letértetek az általa rendelt útról! A fönti többletek figyelembevételével Mózes küzdelme nemcsak annyi, hogy menti a menthetőt, hogy tartsa azt, amit eddig elértek, hanem tudatosan küzdi magát előre az üdvözítés útján – egész népéért, bár a Mózes közbenjáró tiszte azért is prófétai, mert időleges és a Messiás végérvényes jötte után kiált.

Egy közbenjáró feltétlenül szükséges (Gal 3,19), de egyetlen elegendő is, sőt a több kevesebbnek bizonyul a hit gyakorlatában, tehát a kevesebb elégtelen. Nem segít, ha számolatlanul szaporítjuk is, csak azt érzük el, hogy silányítjuk a közbenjárás hatékonyságát. – Az új szövetség egyetlen és egyedül elégséges közbenjárója, az ószövetségre is visszaható érvénnyel, Jézus Krisztus (1Tim 2,5. Zsid 8,6. 9,15).

5Mózes 10 – Ó és új – az Ószövetségen belül

Meggazdagítják a 2Móz 32-ből kapott ismereteinket, ha e fejezetet átolvassuk. Eszerint az ígéket nemcsak kőbe vésve adta át az Úr, de hirdette is a gyülekezetnek a tűz közepéből, a hegyen (4). Ismeretes könyvünknek igehirdetés jellege, de gyülekezet előtt az első igehirdető maga az Úr volt!

A kőtábláknak Mózes ládát készít. Ezek után harmadszor is eltölt 40 napot és éjszakát a hegyen, nem leborulva, hanem az Úr színe előtt állva. Népe engedetlensége kockára tette a szövetséget. Mózes helytállásának is köszönhető, hogy túljutottak a krízisen és az Úr haragja megenyhült irántuk. Immár szabad utat ad nekik, hogy birtokba vegyék az atyáknak ígért földet (10k).

A 6k. csak nagy vonalakban egyezik a 4Móz 33,31k. helyneveivel és nehezen helyezhetők el a térképen. Kiemelő hangsúlyt kap Lévi törzsének kiválasztása. A 4Móz 18,20-ban az Úr az Áron osztályrésze. Emitt már Lévi egész törzséé (9), hiszen Áron jóval korábban hal meg (4Móz 20,28).

A lévita írásmagyarázat ezek után rátér arra, hogy mit kíván az Úr – ma. Ebben a fejezet maga is újszerű, ÓSZ-i példajaként az olyan írástudónak, „aki őt és újat hoz elő élestárából” (Mt 13,52). A próféták beszéltek így: „Metéljétek azért körül szíveteket” (16). Aztán meg a zsoltárok költői magaslatain jár: Az egek egei az Úréi, s a föld, meg minden rajta lakó is az övé (Zsolt 24,1. Ézs 45,12). Ez valóban igehirdetés! Régi dolgokról tud mondani érvényesen újat, mert van üzenete kortársai számára. Szeretetet és istenfélelmet kíván az Úr, emberek iránt is azon indulatot, mely Őbenne van, Aki igazságot szolgáltat az árváknak és özvegyeknek. – Mikeás beszélt ilyen értelemben (Mik 6,8).

Botránkozásig menően új igény – eddig soha nem hallott –, a jövevény iránti szeretet (19). Indoklása, ellenvetéseket leszerelő, hiszen ők is jövevények voltak, s az Úr ott és akkor vállalta (fel) őket. Cselekedjenek hát hasonló irgalmasságot!

Az igehirdetésre pedig válaszoljon a gyülekezet éneke: „Őt dicsérje éneked, mert Ő a te Istened” (21). Szinte észrevétlenül tért rá újból az ige a személyes „te” fogalmazásra. Íme, az első és sokáig az egyetlen, de erőteljes biztatás az éneklés szolgálatára. – Hálaadásból születhet örvendező, magasztaló ének!

5Mózes 11 – Ki a természet Ura?

Megszólalt már korábban (4,4) a hagyomány másik változata is, hogy akik hűségesen ragaszkodtak az Úrhoz, nem pusztultak el, hanem élnek. Ezen a nyomon járunk most is: „Ti már ismeritek, nem úgy, mint fiaitok, akik... nem látták, hogy mit tett (Isten) Egyiptom haderejével ...” (2-5). Lehetséges, hogy a maradék fogalmának formálódását fedezhetjük fel itt, annak kezdeti szakaszában. Kristályosodása évszázadokig tarthatott, míg úgy meg nem szilárdult, hogy a babiloni fogság alatt és után építeni lehetett rá. A gondolat alakulása mögött Isten vezérlő keze munkált. Nem minden előkészítés nélkül dobott be valami újat, de jóelőre serkentette reá az elméket és szíveket azért, hogy tovalendítő segítséggé és hordozó erővé válják majd a kiérett ösztönzés.

Mind Egyiptomban, mind pedig a Kétfolyó (Tigris és az Eufrátesz) völgyében a folyók áradása, valamint a csatornák és vízkiemelő szerkezetek szolgáltatták a földek műveléséhez szükséges vizet. A lábbal való öntözés (10) jelentheti az ember készítette öntözési rendszert és taposómalom szerű üzemeltetését. Kezdetleges formájában, egyszerűen a merítést, a víz cipelését, kiöntése után újra kezdve, heteken, hónapokon át a kimerülésig; nem úgy, mint ama földön, hol – megszépítő távlatból áhítva –, ősszel a korai eső, tavasszal meg a kései, csak úgy magától lehullva az égből, az Úr ajándékaként, elvégezte az öntözést, emberi erőfeszítés nélkül.

Egyébként Palesztina csapadéka épp hogy elérte a minimálisan elégséges szintet. Az ígélet tehát nemesen túlzó, azzal az üzenettel, hogy Isten népének mindig a szükséges legyen elegendő is, sőt a bőség életérzésével kísért! Az ég áldása az Úr iránti engedelmeség függvénye. Ha pedig Izráel ember formálta istenkékhez hajolna, akkor eget és földet is lezár előle Isten, és úgy kiveszhet az ígéretes földről, mint az aszály miatt hervadó növényzet.

E szemlélet tűnhet gyermekdednek, ha az ige nem ezt mondaná, s ha korunk embere nem érezne hasonlóan valami megmagyarázhatatlan fölemelőt, midőn aranyat érő májusi esőt kapnak a termőföldek. Az ember nem ura, hanem része a természetnek, s a növény és állatvilág a teremtet és fölékesített föld jobbik fele. Meghökkenítő a megállapítás, de az ember vált a teremtet világ rossz szellemévé, bűne miatt, melynek terhe okán nyög a teremtet világ is. A természet egyensúlyának fölborulása veszjelzés, hogy az emberben zűrzavar van. A rendeződésnek is bennünk kell elkezdődnie.

5Mózes 12 – Ami fel nem adható

„Ne tegyetek úgy, ahogyan mi itt ma teszünk: mindenki, ahogyan jónak látja” (8). A bírák korában voltak hasonló közállapotok (Bír 2,10. 17,6. 21,25). A lévíták megélhetése nem olyan megalapozott, ahogyan róla a 4Móz 18,21kk. rendelkezett. Itt bizony az áldozó fogyasztja el a tizedet, háznépével együtt. Két feltétel köti: csak a központi kultushelyen ehető meg, s vendégül kell látnia lakóhelye lévítáját, sőt folyamatosan sem szabad magára hagynia őt (18k). Már a letelepült életkörülmények sejthetők a kétszer is elismételt engedményben: „...bármely lakóhelyeden vágatsz és ehetsz húst”, ha az nem fogadalmi, vagy egyéb áldozat. Csak vérét nem szabad megennie (15k. 20-25). – Tanúi vagyunk tehát, hogy a változó életviszonyok megkívánják a rendelkezések módosítását.

Miként védekezzenek a felhígulás és a hitélet erőtlenedése ellen? Mi a kerülendő és mihez kell ragaszkodniuk? Távol tartandó maguktól az olcsó, megalkuvó alkalmazkodás kísértése. Receptje, hozzávetőlegesen az volna, hogy megnéznék maguknak, milyen valóságos szokásaik vannak a helybeli kánaáni népeknek. Leutánoznák gyorsan, s mindjárt kedvesebben fogadott jövevényeknek tűnnének. Ezt téve hamarosan lépre mennének, s kezdenék ők is feláldozni fiaikat és leányaikat, ami utálatos az Úr előtt (30k). Ezt elkerülendő, az ilyen kultushelyeket fel kell számolniuk (2k), másrészt saját hitéletüket egyetlen helyhez kell kötniük, melyet az Úr választ ki, hogy nevét oda helyezze (5). Dávid koráig e központ változott, de a sátor – amíg megvolt –, majd meg a silói szentély, megadta a kiemelt helynek azt a tekintélyt, mely, főként a bajban, egybefogta a törzseket.

Minden nemzedéknek újra kell értelmeznie, mit jelent számára, hogy Isten népéhez tartozik. A jól megoldott feladat örvendezővé teszi őket a változó időkben is (7.12.18). Ehhez az alkalmas indítást soha nem a helyzet adottsága, hanem Isten ígéje adhatja. A vallástétel módja és formái változhatnak, a lényeg azonban marad. – Az ÚSZ-ben a Krisztus váltsága és a szeretet mindig új parancsa (Jn 13,34) minden időkre érvényes és az új élet születésétől kezdve a folyamatos követés mindennapos gyakorlatában soha fel nem adható.

5Mózes 13 – Az ÚR, vagy Beliál!

„Az URat, a ti Istenteket kövessétek, és őt féljétek, az ő parancsolatait tartsátok meg,... és hozzá ragaszkodjatok!” (5). Ezt olvasván, korántsem az életelő törvényeskedés jusson eszükbe, hanem az Isten szeretetének hívását halljuk ki belőle. Ilyen közegben a „parancsolat” fogalma nem dermesztő. Utat látunk magunk előtt és útjelző táblák segítik a biztonságos előhaladást. Továbbá: ha szeretjük Istent, nem hoz zavarba az sem, ha előállnak próféták és álomlátók, hogy jelekkel és csodákkal csábítsanak idegen istenek követésére.

A kérdéskör, hogy mikor igaz egy prófécia, s mikor nem, igen széles, és az ÓSZ-en belül nem is kapott kielégítő választ. A 18,22 (vö. Jer 28,9) a beteljesülésből következtet vissza, hogy hiteles volt-e a próféta beszéde, vagy nem volt az. Ezúttal azonban másról van szó. Nevezetesen: amikor megtévesztő szavakat próbál hitelesnek feltüntetni a szemfényvesztő jel. Isten pedig azért engedi meg e mesterkedést, hogy övéi ragaszkodását tegye próbára általa. A képzet szinte azonos a hamis krisztusok és hamis próféták jeleivel és csodáival. Jézus is, szólva az utolsó időkről, beszélt ilyenekről (Mt 24,23-27).

Hogyan vértessük fel magunkat a tévelygésekkel szemben? A teljes Szentírásra kell hagyatkoznunk, és minden szépen elrendeződik a megváltó Jézus Krisztus személye és szolgálata köré. A Szentlélek által élővé tett ige vezessen. Soha ne tartsuk az írott ígét különféle tantételek halmazának, melyhez nekünk kellene hozzákevernünk valamit, hogy korszerűvé tegyük. Az ígét a Szentlélek teszi eledellé, s annál nincs időszerűbb, azaz frissebb lelki táplálék.

Tévéútra édesgetés származhat a családból, vagy baráti körből is (7). Számukra is úgy válhatok megtartó erővé, ha nem szeretem őket jobban, mint Urunkat, Jézust (Mt 10,35k). Ő testvérenek vállalja azt, aki az Isten akaratát cselekszi (Mt 12,46-50). Akarata ellen cselekedve, törést okozunk a testvéri viszonyban is (1Kor 5,11). Démoni erők támadása az efféle kísértés. – Először esik szó az ÓSZ-ben beliál fiairól („elvetemült” – szó szerint „mihaszna”, vagy „gyümölcstelen emberek” 14). – ÚSZ-i változatában: Krisztusnak és Béliálnak semmi közük egymáshoz (2Kor 6,14-18).

5Mózes 14 – Tiszta és tisztátalan

A 8,5-ben még hasonlat volt, mely immár egyenes közlés: „Ti az Úrnak, Isteneteknek a gyermekei vagytok” (1), s mindjárt ellene is mond a halottakért végzett önsebzéseknek és a homlok fölötti rész lenyírásának. – A halottkultusznak nyoma sincs a Szentírásban. Legyen gond a tisztas eltemetésre, a gyásznak lehet hangos megnyilatkozása is, különösen, ha a halálban Isten ítéletének jelét kell fölismernünk, de sem a halált, sem a halottat nem övezzük vallásos tisztelettel. Mindenki maga ismerje fel, hogy a hálás emlékezésben hol a határ, ami még nem halottkultusz.

A 2. vers összekötő láncszem, visszafelé is tekint, midőn Isten tulajdonának, szent népének nevezi Izráelt. A halál határmezsgyéjén derül ki, milyen hófokon él bennem az elődök fogalmazta hitvallás: „mind életemben, mind halálomban nem a magamé, hanem az én hűségés Megváltómnak, Jézus Krisztusnak a tulajdona vagyok...” (Heidelbergi Káté 1. kérdés-felete).

Szent, azaz elkülönített voltunknak a mindennapokban is meg kell mutatkoznia. A tiszta és tisztátalan állatok közti különbségtétel számunkra már nem egészen áttekinthető, több okból is. Egyes állatfajok pontos meghatározása, s ezért fordítása, csak valószínű. Érthető, hogy szeretnénk tudni, miért tiszta, vallási értelemben, az egyik, s miért tisztátalan a másik. Minden igyekezet ellenére sincs rá kielégítő válasz. A 21b szokása (említve volt a 2Móz 23. során) a kánaáni tejvarázslás lehetett. Némely állat tisztátalan voltának oka az, hogy más népeknél vallásos tiszteletben részesült. Példának okáért a (vad)disznót a szír és föníciai kultuszok szent állatnak tekintették.

Kérdés most már az, vehetünk e bármilyen indíttatást eme ősi elhatárolásokból? Talán annyit, hogy élesíti ítélőképességünket, judíciumunkat a valláspótlékok fölismerésében, lélektani háttérük tettenérésében. A hitet nélkülöző ember vágyik valami titokzatosság után, tartozni is szeretne valahová, mert gyötri a magány, hogy valami misztikus kör tagjaként beavatott lehessen. – Isten szent népe távol tartja magát e bűvös körök vonzásától. A Krisztus követése, régies, de kedves nyelvi fordulat szerint „nem zugolyában lett dolog” (ApCsel 26,26), és tizedével bőkezű a lévita, a jövevény, az árva és az özvegy megsegítésére. Ez a tiszta és igaz kegyesség (Jak 1,27).

5Mózes 15 – Az elengedés éve

A fejezet példát ad rá, miként alkalmazható egy ősi rendelkezés megváltozott gazdasági viszonyok között. A 2Móz 23,10k. úgy rendelkezik, hogy hadd egyen a nép szegénye a 7. évben a bevetetlenül, azaz ugaron hagyott földről. Azt, ami az elhullott szemekből magától kelt ki. Hasonló ehhez a 3Móz 25,3-6. Indokai közül első a föld nyugalma a 7. esztendőben. – Rátérve a mostaniakra, az 1-11 az időközben adott kölcsönök elengedését köti a 7. esztendőhöz. Egyébként a 3Móz 25-ből ismerős az elengedés éve. Ott esik szó az eredeti birtokviszonyokat helyreállító 49. (50.) esztendőről, az örömmünnp, a kürtzengés évéről, s hogy a rabszolgák miként válthatók ki. Fejezetünk tárgya és gondolatmenete ezen a nyomon jár. A Neh 10,32 egybefűzi az ősi és az újabb rendelkezéseket, midőn a 7. évben ugaron hagyandó a föld és minden adósságot elengednek.

Az ÓSZ-i előzményekből jobban értjük Jézus néhány mondatát is. Példának okáért a Lk 6,34-36. részletet: „És ha azoknak adtok kölcsönt, akiktől reméletek, hogy visszakapjátok, miért érdemeltek jutalmat? ... Ti azonban szeressétek ellenségeiteket, tegyetek jót, és adjatok kölcsön, semmit nem várva érte: ... és a Magasságos fiai lesztek...” Ahogy a próféta (Ézs 61,1k) jövendölte: Jézus Krisztusban érkezett „az Úr kedves esztendeje” (Lk 4,16-21.38). Lehetséges, hogy a visszavárás nélküli kölcsönzés készsége az idők teljességére tekint reménységgel: „és boldog leszel, mert (a megvendégtelt elsetteknek) nincs miből viszonzniuk. Te pedig viszonzásban részesülsz majd az igazak feltámadásakor.” – Jézus nyilvános működésének rövid 1-3 esztendeje rendkívüli időszak volt, s benne és általa a nagy elengedés éve érintés-közelbe jött az emberhez.

Az adós szolgának is mérhetetlen nagy tartozást engedett el a király, s így kellett volna neki is cselekednie. E példázat is (Mt 18,21-35) ebből a talajból sarjadt, de az elengedés már a bűnbocsánat. Egymásnak is tartozunk vele és nemcsak kivételes alkalmakkor. Ahol az evangéliumot hittel elfogadják, ott a megbocsátásban jelet ad magáról az elengedés boldog esztendeje. – Mivel pedig szeretetben köttettünk Urunkhoz, szabad szívvel szolgálunk neki, mint elpecsételtjei (12-17. Jel 7,4).

5Mózes 16 – Ünnepek és hétköznapok

A három főünnepen minden férfinak kötelező megjelennie az Isten színe előtt. Újólág érezhető a törekvés, hogy egyetlen istentiszteleti hely jogosult az ünnepek megtartására. A 21k. mintegy hasítékon át, éles fénnel világítja meg a letelepedés utáni, kezdeti állapotokat. Az Úrnak csak oltára van még, s már jó előre szükséges az elhárító mozdulat, nehogy kísérletet tegyenek a kánaáni kultuszok majmolására. Könnyen kaphatók lehetnének rá, hogy a termékenységét kiábrázoló fa-, vagy kőoszlopot állítsanak az oltár mellé. Eszükbe se jusson ilyesmi!

A legtöbb változás a páska ünneplésén vehető észre. Kezdetben családi ünnep volt, s nem nevezték áldozatnak. Immár csak ott szabad levágniuk, melyet az Úr választott „hogy ott lakják az ő neve”, vélhetően Jeruzsálemben. Meglepő, hogy juh mellett marhát is vághatnak (vö. 4Móz 28,19), és a húst nem sütötték, hanem főzték (7), s másnap már vehették is az irányt hazafelé. Nem derül ki, hogy a kovásztalan kenyeret előtte, vagy utána ették-e hét napig. Pedig az összegező felsorolás (16) egyszerűen kovásztalan kenyerek ünnepének hívja. Az ünnepek tehát az idők folyamán különféleképpen módosultak.

Jézus idejében a templom belső udvarán vágták ugyan a bárányokat, de családi, vagy baráti körben fogyasztották el. A szokások tehát jobban hasonlítottak a 2Móz 12. rendelkezéseire, mint e mostani fejezetre. Ebből viszont a páskaáldozat fogalma mutat előre, ahogy Jézusra is ekként tekinthetünk: „Takarítsátok ki a régi kovászt, hogy új tésztavá legyetek,... mert a mi páskánk, a Krisztus megáldoztatott értünk” (1Kor 5,7).

Hanyagolásra, feledékenységre és hálátlanságra minduntalan fel kell hívni az ünneplők figyelmét, különben képesek lennének üres kézzel jelenni meg az Úr előtt (16. 2Móz 23,15. 34,20). Bezzeg, ha vitás ügyben keresik igazukat, van lelemény, s ott lapul kezükben a vesztegetés. Ilyesmi tilos, mert az ajándék a bölcseket is elvakítja (19). – A hálaadás áldozata idegen e kísértettől, mert sohasem megszerezni óhajt valamiféle kegyet, hanem tudatos felelet a meg nem érdemelt kegyelemre, amelyben Isten részesített!

5Mózes 17 – Nem kullogva és elmaradozva

Fejezetünk későbbi századok problémáival foglalkozik. Az Úr választotta helyen ítélkező bíró nem a Bírák könyve karizmatikus bírója, inkább hasonlít az elkövetkező időszakok papjára, vagy bírójára (12), arra, aki bonyolult jogügyekben döntött (vö. Mik 7,3).

A 14-20 királytörvényén is áttör a királyok önhatalmú viselkedése, miattuk a kiábrándultság, s hatalmuk mederbe szorítása. A hibák éppen a hírneves Salamon uralkodásakor kezdtek halmozódni. Ha tehát a király nem tanulmányozza állandóan az Úr törvényét, elbizakodottá válik és lényegében visszaviszi népét Egyiptomba. Talányos, hogy miként alakult ki például az elephantinei (asszuáni) zsidó katonai település? Netán lovakért (1Kir 10,28) szegődtek el zsidó zsoldosokat? Az onnan származó arameus szövegű papiruszok elég késeiek (Kr. e. 5. század vége). Esetleg korábban is előfordult ilyen csereüzlet? – Továbbá: a Nap és Hold, s a csillagok tisztelete jellegzetesen asszír hatás (3. 2Kir 23,3.11). A felsoroltakra nem kielégítő válasz, hogy Mózes mindezeket előre látta. Ez volna a felmerült magyarázatok közül az egyik.

Másféle válasz volna az, hogy amit itt olvasunk későbbi századok problémáinak visszavetítése Mózes idejére, hogy tekintélye súlyával küzdhessenek meg különféle kilengésekkel. – Mindenekelőtt szögezzük le, hogy Isten ajándékaképpen, igenis van prófétai előrelátás. Jézusnál például megvolt az előre-tudása Jeruzsálem pusztulásának, 30-40 évvel az események bekövetkezte előtt, bár a kitűzött időpontokról még a Fiú sem tartotta magát illetékesnek, hogy szóljon (Mk 13,1k.32).

A megoldás abban keresendő, hogy a prófétai Lélek által szólók, éberén vigyázva a változó jelenségeket, az új körülmények jöttén újra értelmezték és alkalmazták is a mózesi törvényeket, lényegük megőrzésével együtt. Nem utólag tévén ezt, hanem kellő időben, amikor éppen égetően szükség volt tájékozódásra, mert dönteni és cselekedniük kellett.

Az ige szavára figyelő egyház prófétai erővel megy elébe eljövendő történelmi időknek. Ige nélkül viszont készületlenül és szó nélkül, haneman bukdácsol új jelenségek útvesztőiben.

5Mózes 18 – A pap és a próféta

Folyamatosan hat a fejezetben az elhárító tiltás olyan próbálkozásokkal és praktikákkal szemben, amikor bárki tilalmas úton-módon akart behatolni rejtett dolgok szent titkaiba. Szokatlan a lévita pap megnevezés, s máris kérdezhetjük, hogy egyáltalán voltak-e olyan papok, akik nem Lévitől származtak. Idegen hatásra lehetett ilyen törekvés, de arra is hivatkozhattak némelyek, hogy Dávid is viselkedett papként (vö. 2Sám 24,25), vagy amikor Salamon szentelte fel a templomot (1Kir 8).

A papok járandósága változatos utat járt be. Vessük össze a 3. verset a 3Móz 7,8.31-34, valamint a 4Móz 6,19k. adataival. Bár az utóbbiakban egy-egy jól körülhatárolható áldozatról van szó. A szokások különféleképpen alakulhattak, s ha az ŰSZ-ben az egyetemes papságba torkollott is az érvényét veszített külön lévita papság, ez az egyedi, s anyagiakban létbizonytalanságot idéző kiváltság minden hívőre érvényes maradt: „az Űr az ő öröksége, ahogyan megígérte neki” (2). A hitből való bizonyosság naponként győzi le a létbizonytalanság érzését. Ennyi elég is a tisztességes megélhetéshez. Akit e biztosíték nem nyugtat meg, ne induljon el ezen az úton. Vessen azonban számot vele, hogy kezdenek majd dörömbölni ajtaján olyan hiedelmek, szokások és szenvedélyek, ahol az ember a holnapot áldozza fel a máért. Ha enged nekik és talajt veszít, benne Isten ítélete is közrehat majd, mert nem maradhat büntetlen, ami utálatos. „Légy feddhetetlen Istened, az Űr előtt!” (13).

A király és a lévita pap után, harmadiknak, de nem utolsóként, következik a próféta, akit Isten támaszt népe közül, „olyant, mint” Mózes. Minden ígéret többretegű, így ez is. Lehet, hogy utalás egy, még névtelen utódra, aki a mózesi rendelkezéseket hitelesen alkalmazta és értelmezte kortársai számára. Majd pedig felível a próféták hosszú sora.

Veszélyes hivatás besoroltatni közéjük, mert szájában csak az az ige lehet, amit Isten helyezett oda. A csúc s sorban Jézus. Róla szólónak mondták e helyet, a Lélek által, az első keresztyén tanúk (ApCsel 3,22. 7,37). – Nem előzmények nélküli az, hogy Jézus Krisztus főprófétánk, főpapunk és királyunk. Következőleg: a keresztyén ember hármasság tiszteletéről is tanítottak bennünket a 17-18 fejezetek.

5Mózes 19 – Irgalmasságot keresve

A menedékvárosok oltalmára azok számíthattak, akik nem szándékosan okozták embertársuk halálát. Gyakran okozott balesetet a tűzrevaló biztosítása, esetleg az építőanyag (gerendák) kitermelése (5). Az éles vasszerszámmal is csak mostanság kezdtek ismerkedni, tehát újdonságnak számított. Feltehetően, a filiszteusok hozták magukkal első példányait, s a kovácsok is közülük adódtak (1Sám 13,19-22). A vas, mint szó is alig fordult elő a megelőző könyvekben, egy kézen megszámálhatóak (1Móz 4,22. 3Móz 26,19. 4Móz 31,22. 35,16), de könyvünkben már többször is felbukkant.

Bármely ember-okozta halál megzavarta a közösség életét. Hogy a megbillent társadalmi egyensúly helyreállhasson, kialakult az általánosan ismert, kegyetlen gyakorlat, a megfizetés, a vérbosszú, melyre – jogi és vallási színezettel –, egy rokonnak kellett magát elköteleznie. Ennél nemesebb igényű és a kegyelemnek érvényt szerző a menedékvárosok kijelölése, s az odavezető utak biztosítása (3). Menedék volt annak, aki nem gyűlöletből oltott ki életet, főként, ha balesetet okozott. – Tekintetbe veendő, hogy az ország nagybővülésével szükség lesz még további 3 menedékvárosra a Jordán és a tenger között. További adatok rá hiányoznak, lehet, hogy kijelölésük soha nem valósult meg (Józs 20). Kitetszik az igéből, hogy a közfelfogás szerint jogosnak vélt vérbosszút igyekszik korlátok közé fogni a mózesi rendelkezés, hiszen az újabb kiontott vér megint csak teher a közösség lelkiismeretén. (10). Viszont, a szándékosan gyilkoló nem kapott kegyelmet (11-13).

Minden vitás ügyet igyekeztek jogszerű eljárások rendjében tisztázni. A tanúknak perdöntő szerepük volt a bizonyításnál. Két-három tanú szükségeltetett (2Kor 13,1). A hamistanúból egykettőre vádlott lett és most már vele szemben érvényesítették a *ius talionis*-t, a megtorlás jogát (21. 2Móz 21,23kk. 3Móz 24,19k).

Jézus e téren is radikálisan újat hozott (Mt 5,38-48. Lk 8,27-36). Az irgalmassághoz több erő kell, mint a bosszúhoz, mert a bosszú életet olt, a megbocsátás pedig új életre akarja segíteni a vétkezőt. Nemcsak a magunk megszentelődése végett gyakoroljuk a bocsánatot, de az Úr dicsőségéért is, továbbá, hogy az ellenünk vétkezőből testvér lehessen.

5Mózes 20 – Hadviselés és emberség

Az 5,1 és a 27,1 között egyszer sem található meg a Mózes név. – A hadviselés elhordozásának módja mégis az ő személyéhez kötődik. – Az első nemzedék még látott lovakat és harci kocsikat (1), midőn az üldöző egyiptomi hadak a nyomukba eredtek. Tapasztalhatták eközben, hogy az Úr harcol értük (2Móz 14,4.14). Fejezetünk tehát a mózesi hagyomány nyomán halad, de időben későbbi állapotokat sejtet. Harci kocsikkal a bírák idejében kellett először szembeszállnia az újabb nemzedékeknek (Bír 4,5). Távolabbi városok ostromára majd később kerülhetett sor, nem beszélve az ostromművekről (20). Ezzel a technikával csak az asszír és babilóni időkben ismerkedtek meg. Az itt olvashatók tehát hosszú évszázadok tapasztalatait összegezik.

A beözönlésük pontjaihoz közel eső helységeken végrehajtott hadiátok (herem, vö. 2. fejezet) indoklása a vallási fertőzés megelőzése volt (18). Értékelése, az ÚSZ alapján egyértelműen negatív. Semmiféle háború, és népirtás nem igazolható vallási, de nemzeti érvekkel sem. Ezért, inkább ama részletekre figyeljünk, ahol az emberiség, a kímélet kér szót. Az is nyilvánvaló, hogy igénk humánuma nem vehető mai értelemben, de emberiségünk törekvései hitvallásunkból következzenek.

Az új házat építő, vagy aki szőlőt ültetett, továbbá a házasságra készülő mentesült a hadiszolgálat alól. Azt is hazaküldték, aki gyávasága miatt volt alkalmatlan. Ez esetekben a közösség egyöntetűségét védte a gyengítő befolyásokkal szemben, s az ember saját érdeke másodlagos. Közrejátszott az is, hogy egy személy egyetlen lezáratlan ügye is erejét és kedvét szeghette az egész hadirendnek. Ne marasztaljuk el sommásan az akkoriakat, mert, ha a közösség kizárólagos érdekein belül a személyes gondok, életsorsok alakulása, meg a lélektani adottságok és gondok legalább ennyire kapnának ma is előnyt és fölmentést –, nemcsak békében, de rendkívüli idők, háborús őrlődései közepette is, úgy századunk joggal mondhatná haladottabbnak magát e jóval korábbinál. Sejtésem, hogy csak túltesszük magunkat a kínos szembenézésen anélkül, hogy igazán meghaladtuk volna e korábbi feltételeket.

Egyedülálló a gyümölcsfák védelme (19). Táplálékot ad, azért kímélendő. A megkülönböztetett figyelem itt olyan megkezdett vonal, melyet nekünk kell tovább húznunk, el egészen az élet tiszteletéig.

Félre azzal, ami megerőtlenít! Legyen az életnek több esélye!

5Mózes 21 – Mellékág ömlik a folyamba

Olyan ősi elemek sorakoznak itt, melyek nem vezethetők vissza az ősatyáig, amikor –, példaszerű esetekben (1Móz 25,23. 48,19), az elsőszülöttség háttérbe szorult Isten kegyelmi döntésével szemben. Az öröklésnél az áldás folytonossága mindennél fontosabb volt. Ezúttal viszont (17) az elsőszülöttet kétszeres rész illeti, a jogi és vagyoni szempont aztán általános érvényű lesz, eladdig, hogy ezt a kétharmadot kérte Elizeus is a prófétai lélekből Illéstől (2Kir 2,9)! – E fejezetben a továbbiakban is szokatlan, a korábbi rendelkezésekben előzmények nélküli jogi megoldásokról olvashatunk.

A – feltételezetten –, ártatlan vér kiontása tisztátalanná teszi a népet. Ezt elrendezendő, meg nem művelt, tehát szűzföldön, állandó vízű patak mellett nyakát szegték egy üszőnek. Az állat fölött a vének megmosták kezüket. A cselekmény alátámasztotta esedezésüket a bűnbocsánatért egész Izráel számára. Erre a legközelebbi város vénei voltak elkötelezve. Egyedi a rendelkezés, s nincs kielégítő válasz, hogy mely időszakhoz köthető. Papok és lévíták épp csak előtűnnek (5), mintha nélkülük is teljes lenne a bocsánatért való esedezés.

A fejezet támogat olyan sejtéseket, hogy talán nem az egész Izráel lehetett egyiptomi szolgaságban, mert e néptöredék közösségi élete mintha külön utat járt volna be. A kérdés nem lezárt, a vitatott mozzanatokat épp csak felvillantottuk. – Feltűnő az is, hogy a két feleség mindennaposnak tűnik. Nincs továbbá semmi fenntartás a fogoly nővel való házasság dolgában, és a legrosszabb esetben sem tehető rabszolgává később. Egyedülálló az apa és az anya közös fellépése az engedetlen fiúval szemben, akit aztán a város férfiai köveznek halálra. Bűnösök holttestének kipellengérezésére vannak már további példák is (vö. Józs 8,29).

A mellékágon futó hagyomány éppen itt kezd betagolódni a fő ágba. Itt, ahol a vétkest látjuk fára függesztve (22k). Ezen a ponton van a fejezetnek prófétai jelentése, mert a messiási szenvedéstörténet szerint (Jn 19,31) Jézus a kereszten lett átokká értünk (Gal 3,13).

5Mózes 22,1–23,1 – Cselekvő tisztaság

Csak az emberre legyen tekintettel az, aki segítőkész, vagy az elcsatangolt jószágra is? A ruha és egyéb elveszett holmi megőrzése a kárvallott tulajdonos érdekét szolgálja, de az anyamadár iránti kíméletből (7) következtetve, az állat iránti szánalomra is adhat indítást. Háttérben érezhető a keserű tapasztalatok sora, hogy mily gyakran nézték, s szenvtelenül, vagy bámészkodva nézik el ma is a mások baját és veszteségét. Bizony szükséges a szánkba rágni: „Ne nézd el.” Jézus szerint is, ki nézné tétlenül, akár szombaton is, hogy verembe esett a juha (Mt 12,11k)? Ő, a hasonlat során, kisebb értékűről a nagyobbra, az ember megmentésére következtetett. Mély emberismerettel, közvetve arra is rámutat, hogy a veszélyeztetett önérdék mindig talál kibúvót, s ha segítenie kellene, jeleskedik a maga mentegetésében.

Emberéletet véd a lapos tetőket bekerítő korlát. Indoka: a hitben szem előtt tartandó tisztaság szempontja, nehogy a ház vérontással szennyeződjék be. A szentség szenvedélyes igénye miatt van a tiltakozás mindenféle kevert eljárással szemben (9-11). Némelyikén mosolyognánk, ha nem volna tapasztalatunk róla, hogy a keveredésből elfajzás is eredhet, s korcs születik. Az már modern fölismerés, hogy keveredés vérfrissülést is hozhat. – Ha pedig az ember feledékeny lenne, mint zsebkendőn a bog, felső ruháján a bojtok (12. 4Móz 15,37-40) a szentség követelményére intik. A tisztaság személyes igény és közösségi követelmény.

Bonyolultabb esetek a férfi és nő vonzalmában, vagy elhidegülése esetén adódtak. A 22,13-23,1 különféle szabályozások sora. Célja a házasság védelme, a közösség rendjének és szentségének érdekében. Végletes esetben a halálbüntetés a gonosz eltakarítása. Szó szerint kiégetése a közösség testéből. – A szentségre törekvés örök feszültsége: miként legyek úgy tiszta, hogy ne legyek képmutató, álszemérmes, vagy közömbös? Képmutatás, ha a magát mindenki fölé helyező ember egyetlen törvényt ismer csak: a saját érdekét.

Szent az, aki a szeretet nyitottságával fegyelmezetten, segítőkészen és vidáman él!

5Mózes 23,2–26 – A hadrakelés feltételei

Ismét van itt néhány részlet, melyekre nincs kielégítő válasz. Ide sorolandó az elhárító mozdulat az ammóniakkal szemben. A Jordántól keletre eső területek elfoglalásakor, az Úr tiltására, s talán a hátbatámadás veszélyét kerülendő, óvakodtak tőle, hogy szembe kerüljenek Ammónnal (4Móz 21,24. 5Móz 2,19.37. 3,16). Első komolyabb összeütközésük Saul idejében lesz velük (1Sám 11. 14,47). A Bálám – úgymond –, felbérelésében Móáb mellett, Midján szegődött társul (4Móz 22,4.7), s nem Ammón. Egyértelműen elmarasztalta Bálámot, miként a 4Móz 31,8.16 is teszi, amit aztán átvett a 2Pt 2,15. Júd 11. Jel 2,14. A 4Móz 22-24 adatain kívül talán még egyebet is tudtak róla.

A Jákób-, és József-történetek nyomán Ézsaut és utódait, az edomiakat, sőt Egyiptomot is immár kedvezőbb színben látják. Tőlük nem áradt olyan kultuszi förtelmesség, mellyel most napról-napra szembe kellett nézniük, amikor észlelik a kánaáni szentélyeknél mindkét nem paráznáit. Ezek keresményéből tartották fenn a kultuszhelyeket.- Az undort keltő szokások miatt Lót és hagyomány szerinti utódai rendkívül kedvezőtlen színben tűnt fel a szemükben. Hozzá véve azt is, hogy ismert volt már az 1Móz 19,30kk. Ammónról és Móábról szólva, ez az összefüggés még erősebb motívum lehetett, mint az, hogy nem jöttek elébük kenyérrel és vízzel, hogy fogadják őket (5).

Hadrakelés esetén kínosan kellett ügyelniük rá, hogy egyszerű rendszabályok útján őrizzék meg a tábor tisztaságát. Minden, ami eltávozott testükből, kultuszi értelemben tábort fertőzhetett, jöllehet, sőt éppen azért, mert az Úr velük járt (10-15). – Az evangélium szerint a szívből származik, ami az embert megfertőzheti (Mt 15,19k). – A szentségben jobb cselekedni, mint minduntalan fogadkozni. Az egyértelmű „igen”, vagy „nem” az legyen, amit kimondásuk jelent (Mt 5,37).

5Mózes 24 – A védtelenek oldalán

Ha pontosan nem is egyezik a Hós 1-3 tükrözte helyzet az 1-4 vers eseménysorával, fő vonalakban mindkét esetben mégis arról van szó, hogy a férj másodszor is el szeretné venni azt, aki egyszer már felesége volt. Igazából nem értjük, miért volt utálatos az Úr előtt, ha a férj újból magához vette elbocsátott asszonyát, aki közben már másnak is volt a felesége. Az elváló levél hitelességét védi a rendelkezés? Lehet, hogy amit egyszer elváltak (erre utal az okirat szó szerinti neve), azt ilyen köztes frigy után nem lehetett megint összekötni.

A Hóseásnak adott utasítás (3,1) már feloldja e tiltást. Az ÚSZ-ben pedig a teljes bűnbocsánat jut érvényre. A megbocsátásban lehetséges olyan megoldás, ami a törvény alatt elképzelhetetlen volt. Sejthető továbbá, hogy az ókor embere is megérezte valamit abból, ha egy idő után kiderült, hogy párok olykor nem valók egymáshoz. E tapasztalat azonban csak valahol az ösztönös ráérezés, a tudat mélyén mozdult meg, s nem vonható le belőle elsietett következtetés. A farizeusok is sokat vitáztak az elválásról. Jézus rátapintott minden bajnak gyökerére, midőn a választ személyessé tette, és „szívetek keménysége miatt” megírtak ítélte a mózesi rendelkezést, hozzáfűzve, hogy „nem kezdettől fogva volt így” (Mt 19,1-9).

A 6-22 emberiességi rendelkezései – ahogy egyik gondolatát a másikba fűzi –, a szabadon elmondott intő beszédre emlékeztetnek. Az egész könyv egyébként olyan, hogy olvasása közben szinte látni véljük a nép elé lépő lévitát, amint a korábbi rendelkezésekből kiindulva részletesebben fejti ki a korszerű alkalmazást. Eközben új gondolatok közlésére is kap ihletet, hiszen szentírássá lesz, amit közölt, hogy példának okáért: az apáknak a fiakért, s fiaknak az apákért ne kelljen meghalniuk (2Kir 14,6). A Jer 31,29k. és az Ez 18,1- 4 a közvéleménnyel szemben ezt a látást juttatja érvényre.

A szegény és a jogfosztott védelme arra figyelmeztet, hogy az elnyomott kiálthat Istenhez (15), de áldhatja is azt, aki a jót cselekedte vele (13). Bármely visszaélésre hathatós válasz, ha a személyében megrövidített személy Isten elé tárja ügyét (Lk 18,7k).

5Mózes 25 – Törvény és Lélek

Pál apostol ötször kapott „negyven botütést egy híján” (2Kor 11,24). Büntetésére az 1-3.v. rendelkezését alkalmazták ama törvényt magyarázó és óvatos végrehajtással, hogy inkább kapjon eggyel kevesebbet, nehogy elvétele a számolást, a bírák is törvénszegésbe essenek. Ámde valami még sincs rendjén az illő körültekintéssel alkalmazott törvény dolgában. A hiba nem a törvényben van: „Mi azonban tudjuk, hogy a törvény jó, ha valaki törvény szerint él azzal”, s hogy „a törvény nem az igaz ellen van, hanem a törvénszegők és az engedetlenek ...ellen” (1Tim 1,8k). A törvény célja és vége: Krisztus (Róm 10,4), őmiatta kapta az apostol a veréseket. Ellentmondásos helyzet: a betű megtartásával tették magukat törvénszegővé. Lehet valaki a törvény megrontója, ha nem „a Jézus Krisztusban való élet Lelkének törvénye” (Róm 8,2) munkál benne, ha nem annak enged.

Az 5-10 lehetővé teszi, hogy az utód nélkül meghalt férj neve fennmaradjon. Evégre a sógorának kellett az asszonyt elvennie, s az első gyermek, aki ez után született, az elhunyt férj utódjának és örökösének számított. Ez volt a levirátus, a sógorházasság. Egyéb idevágó adatok szerint más rokon is eleget tehetett e kötelezettségnek (1Móz 38. Ruth 4). E példák lehetnek ősbiblikus, s az egyféle megoldás már korlátozás, hiszen az örökösödésre más szabályok is voltak (4Móz 27,5-11).

A levirátus fönti három példája szinte szabad kezűt adott az özvegynek, hogy küzdjön jövődjéért, a remélt utódokért. Támár csellel, Ruth vonzó közeledésével szerzett érvényt jogainak. Ruthot nem vállalta legközelebbi rokona, midőn lehúzta saruját (átadta Boáznak?). E mostani szabályozás szerint az elutasított asszony húzta le a vonakodó fél saruját, s felléphetett vele szemben még harciasabban, mialatt a hivatalos emberek, láthatóan, csak tessék-lássék vesznek részt a jog érvényesítésében. Boáz engedékenysége nem hozza a tanúkat kínos helyzetbe.

Jézust faggatva, a feltámadást tagadó szaddúceusok karikatúrát csináltak a levirátusból (Mt 22,23-33). Jézus válasza szerint azonban nemcsak az írásokat kell ismerni, hanem az Isten hatalmát is. Megszívlelendő tanács mindazoknak, akik a Szentírást kezükbe veszik.

5Mózes 26 – *Történeti Credo* – személyes vallástétel

Úgy tűnik, mintha a letelepedés után csak egyetlen alkalommal kellene megjelennie a hívőnek termése legjavával, az Úr által kiválasztott helyen. Valójában nem így van, mert hitvallástételével minden alkalommal úgy jelentkezik a szolgálatban lévő pap előtt, mintha épp a minap érkezett volna az Ígéret földjére. A pap helyezi az Úr elé a kosarat, mégsem szigeteli el a hívőt az Úrtól. Szolgálat csak segédkező, mert az ott megjelenő – esetleg többedmagával –, közvetlenül az Úr előtt mondja el személyes vallástételét. Benne összegezve él nemzedékek hitben megtett útja. A „bolyongó arámi” lehet Jákób, vagy Ábrahám is.

Feltűnik, hogy hiányzik a Sínai törvényadás, de tartalmazza Egyiptomból lett kihozatalukat (8) és a Tíz ige kezdő kijelentését és indoklását (2Móz 20,2). – A történeti hitvallásban egyes és többszám egyaránt megtalálható. Benne az élmény frissességével és örömeivel minden hívó, s minden nemzedék újból átéli a megérkezést a tejjel és mézzel folyó földre. Isten népe nem csupán mindig útrakelő és zarándok. Szabad néki örülnie a megérkezés örömeivel is. Ilyenkor minden olyan üdén hamvas, mint a termés legjava a kosárban. Útravaló gyanánt fogyasztják el, vendégül látva a lévitát és a jövevényt is (11).

A 16,4 alévita papok, míg a 4Móz 16,12k. az Áron fiai és a léviták részének nevezi az első termést. A szokások és elnevezés-árnyalatok tehát időnként módosultak, s nem tudható, melyik volt a korábbi. Ennek az adománynak nem volt megadott mértéke, nem hívták tizednek. A 4Móz 18,21 már kifejezetten tizednek hívja, ami a lévitát illette. A 12-15 aharmadik esztendő tizedét nevezi meg tizedadás éveként, a 14,28k-vel egyezően. A tized célja az volt, hogy támogassa a lévitát, a jövevényt, az árvát, s az özvegyet. Hitvallástétel kíséretében számolt be erről az Úr előtt az adakozó.

Sem az első zsenge, sem a tized nem sematikus, benne nem a törvény szigora, hanem a Jahve szövetségében élő ember hitének és hálaadásának öröme nyilatkozott meg. Ők is akkor jártak el helyesen, ha „először önmagukat adták az Úrnak” (2Kor 8,5), s aztán az adományukat.

5Mózes 27 – Áldás és átok

A 11,29k.földrajzi összefüggéseiből látható, hogy a Garizim és az Ebál hegye, s az első szálláshely: Gilgál, a Jordánon lett átkelés után (Józs 4,19k), lehetett ama szent terület, melyet első kultuszhelyüknek is nevezhetünk. A föntiek közötti völgyben Sikem, valamint a Móre tölgyese tartozott még hozzájuk. Az itt elvégzendő cselekmények tudatos kapcsolódás volt az ősatyák hitéhez. Ábrahám itt táborozott le első alkalommal, amikor átvonult az országon. Oltárt épített az Úrnak, aki megjelent neki (1Móz 12,6k). A faragatlan kövekből felépítendő oltár (5k) pedig a 2Móz 20,25-re utal. Nem tudható, melyik és mennyi mózesi igét kellett a nagy kövekre fölírniuk, s milyen eljárás értendő a bemeszelésen, vagy az íráson, hogy az jól érthető legyen. A kettő ugyanis, mintha kizárná egymást. Az elolvasható ige, ha csak rátekintéssel is, azoknak szól, akik nem tudtak olvasni, továbbá az áldozat teremtette közösség, a szövetség meg erősítésére szolgált Istennel és egymással.

A 14-26 átokmondások zordon szavai nem árnyékolhatták be az Úr színe előtti örömet (7. 3Móz 3), meg a békeáldozat egy részének közös elfogyasztását. – Tudok-e csendbe arra figyelni, amit az Úr mond? (Hab 2,20) Nincs igazi emberi önértelmezés, ha nem engedem, hogy Isten mondja meg, ki vagyok és mivé akar Ő formálni. Izráel nem a cselekményekből, hanem Isten szavából tudta meg, hogy ezen a napon lett (újból) az Úr népévé (9).

Talányos, hogy a Lea és a Ráhel törzsek (Rúbent kivéve) miért hiányoznak az áldásmondásokból? Az átokmondások sora annál részletesebb, de ez már későbbi rétegződés lehet. Egyedül a léviták mondják. Ők ott álltak az áldásmondók között is. – A 12 tagú sorozatban első a bármiféle bálvány felállításának tilalma, még ha titokban történne is. A továbbiak a családi, s az emberi együttélés rendezettségét szolgálják. Az Isten által megvont erkölcsi határokat nem lehet következmények nélkül áthágni akkor sem, ha ügyesen takargatott, s nem érhető tetten paragrafussal. – S akár rámondjuk az ámen-t, akár nem, ámenünk nem teszi az igét erősebbé, mert nélkülünk is hiteles az, de kifejezi azt is, hogy a gyülekezet vállalta a hallottakat. Hallgatásunkkal csak magunkat tesszük hitelvesztettekké.

5Mózes 28,1–44 – Kik az áldottak

Lehet küzdeni, birkózni az áldásért, ahogy Jákób tette volt (1Móz 32,27), de van közvetlenebb útja-módja az áldásoknak, csak meg kell lelnünk a szál végét. Nem tesszük-e túl egyszerűvé és gépiessé a dolgok menetét? Semmiképpen! Ha a kiindulópontunk az, hogy Isten ígéretei igazak, s Ő engedi magát szaván fogni, az áldás keresése egy irányba mozdul az ő szándékával, s tulajdon elhívásunkkal, hogy áldást mondjunk és áldást örököljünk (1Pt 3,9). Már Ábrahám elhívása is szorosan kötődött a megáldottsághoz és az áldás hordozásához.

Az újszövetség idején az „Ábrahám áldása a Jézus Krisztusban” lehet a népeké (Gal 3,14). A megoldás tehát mégsem olyan egyszerű. Könnyűnek csupán azért mondható, mert a nehezét Jézus Krisztus vette magára. Tőle elindulva, általa küldve ez a fogalomkör is új tartalommal telítődik. Mert jó dolog megáldatni a városban és a mezőn. Ki ne kívánná, hogy legyen áldott a méhe gyümölcse? Ha elindulásomban és megérkezésemben áldott vagyok, akkor, tanítványként, áldások hordozójává tettem. Első renden nem élvezője vagyok a megáldottságnak, célom az, hogy másokat is elérjen az a jó, amivel elküldtettem. Elutasítás esetén békességem reám száll vissza (Mt 10,13), mert nem létezik kárba veszett áldás!

A kegyelem feltétele alatt, Jézus Krisztusban változatlanul igaz marad, hogy engedelmesen hallgatva Isten szavára és akarátát cselekedve, áldás-emberségem sorsommá és jellememmé válik. Az áldás embereit egyszerűen nem lehet fölülmúlni, rajtuk kicsorbul minden fegyver éle, mert mit lehet kezdeni azzal, aki az őt átkozóra áldást mond? (Lk 6,28).

Főntebb, az áldás párhuzamaként, a békesség a teljes rendezettséget jelenti, s megvéd attól, hogy lebecsüljük a földi élet Istentől eredő áldásait, vagy, hogy forrását máshonnan eredeztessük. Félvértéz továbbá a másik egyoldalúság, vagyis az ellen is, mintha áldás-igényünk csupán a jólétre szorítkozna. Az egészséges kegyesség magában hordja a jelen, mind pedig a jövő ígéretét (1Tim 4,8b).

5Mózes 28,45–69 – Megbecsülten, vagy kiszolgáltatva

Az áldás ígérete és a fenyegető átkok között eleddig úgy-ahogy egyensúly volt. A 12k. megfelelője a 43k. S bár az átkok terjedelmesebbek voltak, az áldások ígérete ellensúlyozta őket. Most azonban szinte gátat szakítva ömlenek az átok-mondások. Rémítget az ige? A válasz érthetőbb és tanulságosabb lesz, ha a történeti távlatokat is számításba vesszük.

Először is: van előzménye e rétegesen bővülő második formulának a 3Móz 26,14-39 fenyítésében, csak éppen nem átok a neve. Továbbá: Nem kitalálás, ami itt írva van. Valóságos természeti és történelmi tapasztalatokból levont összegzések állnak a pörölycsapásként csattanó mondatok mögött. Bizonyos, hogy több évszázad megrázkódtatásai csapódtak le bennük. Már a 39. versben észlelhető volt az északi országrész pusztulása: „Elhurcoltat az ÚR, királyoddal együtt, akit magad fölé állítasz” (vö. Hós 8,4). Az ostromlott városokban a mérhetetlen éhínség olykor kannibalizmushoz vezetett (53kk), nem merő lázálomként, sajnos, mert a 2Kir 6,26-29 megint csak észak-izraeli példa. Itt volt honos egyébként Hóseás próféta. A visszavitetés Egyiptomba, büntetésként megtalálható a Hós 8,13. 9,3 próféciáiban.

S míg az átokmondások előbb a földművelés feltételeit vették célba, immár a városi körülmények között élőket sem kímélik. A jobban elkényeztetett (56k) mélyebbre is süllyedhetett. A felgyúlt történelmi tapasztalatokból arra kellett következtetniük, hogy engedetlenségeik miatt bűnhődnek. Könyvünk görög neve (Deuteronomium) nyomán eme történelmi és teológiai szemléletet a további történeti könyvek alakításában az úgynevezett deuteronomistának tulajdonítják a Biblia tudósai. Igehirdetésének intése tömören: Eltérés az Úrtól ítéletet von maga után. Ha pedig a fenyítés súlya alatt újból Istenhez térnek, megkegyelmez nekik és szabadítót küld hozzájuk, mint tette volt a feljebbvaló időkben is.

Az ígének engedve áldásoknak nyitunk utat, viszont Isten akaratának semmibevevése annyi, mint önmagunk megsemmisítése. Aki nem akar neki szolgálni, kiszolgáltatottá válik. Jézus szerint: „ha valaki nekem szolgál, azt megbecsüli az Atya” (Jn 12,26). S ha ő megbecsül, az már földi sorsomat is meghatározza.

5Mózes 29 – Szövetség és kijelentés

Isten legjobb adományai is elromolhatnak az ember kezén. A kitartó isteni szeretetnek köszönhető, hogy kilátástalan helyzetbe jutott népéhez újból odafordul és megújítja vele szövetségét. Ebből, az aránylag kései részletből is kiolvasható, hogy épp ilyen ítéletes szétszórtságban senyvednek: „Eldobta őket más földre, ahogyan van ez ma is” (27). A szövetség időről-időre esedékes megújítását egyéb tényezők is indokolták. Valahányszor történetük újabb szakaszához érkeztek és változott körülmények és feladatok elé állítottak, a kegyelmi szövetség addig rejtett erőforrásai törtek elő segítségül azért, hogy az elvégzendőkre ráedződjenek és hozzá felnőjjenek. Visszatekintve, így látják az utódok a Móáb földjén kötött szövetséget is (28,69). – Nem csupán az emlékezet élteti őket, mert ami régen az atyákkal kötöttett, rájuk is tartozik, pedig akkor még meg sem voltak (13k). Isten szövetséges ragaszkodása nem juthat el tudatukig, hacsak ki nem jelenti nekik. Nem elegendő látniuk saját szemükkel Isten tetteit, ha nincs értelmes szívük, látó szemük, hallásra kész fülük.

A 3.vers magyarázatul is szolgálhat, hogy miért is voltak eddig oly értetlenek. A bűnbocsánatban – képtelen módon –, még a fölmenés is lehetséges, mintha Isten magát okolná. Azért voltak – úgy-mond –, 40 esztendeig ily vaksik, mert nem adatott meg a készség, mellyel megérthették volna, hogy minden érettük történt. Isten megteheti önmagával szemben azt, amire egyébként ember soha nem vetemedhet Ővele szemben.

Okok keresése helyett Isten népének előre kell tekintenie, hogy eztán másként legyen, mint volt eddig. Az előretörő gondolat a fejezet végén jut el a teológiai összegezésig: „A titkok az Úréi,... a kijelentett dolgok pedig a mieink és fiainkéi..., hogy teljesítsük ennek a törvénynek minden ígését” (28). Isten népét nem a titkok megfejtése élteti, hanem a kijelentett dolgok befogadása és megcselekvése (Jak 2,20). A szövetség megújítása közös lelkigondozás is. Vigyázatok! „Ne legyen ...köztetek mérget és ürmöt termő gyökér!” (18). „Ügyel-jetek..., hogy a keserűségnek a gyökere, felnövekedve, kárt ne okozon,...” (Zsid 12,15).

5Mózes 30 – A jó választás feltételei

Amaz életnek ígéretes lehetőségeiről mond lényegbevágó dolgokat az ige, melynek válaszüjtára Isten most állítja népét (15k). Mert elhangzott már a „Halld meg Izráel...” Isten iránti szeretetre intő parancsa (6,4k), s az ÚSZ-ből is jól ismert, ahogyan Jézus summázta a törvényt, összekötve az Isten és a felebarát iránti szeretetet (Mt 22,34-40). Mégis, miként válunk alkalmassá erre a szeretet-feladatra? Vagyis arra, hogy ne csupán emberi erőfeszítés, hanem a szívünkbe helyezett törvény önkéntes illatáldozata legyen az. Egyenes válasz rá a 6. versben kapjuk meg! Istennek előbb a szívet kell körülmetélnie, s akkor szabadul fel indulatunk a szeretetre, mert magunk is akkor találunk életet. Íme a megtérés isteni oldala!

Az átvitt értelmű tett Isten közbeavatkozása, mely létünk és sorsunk centrumát éri. Késével dolgozik, s amit elvégez, felér egy operációval. Ezek sorába annyi minden sorolható. Nem teljesedett, amit megálmodtál, amit úgy óhajtottál. Lemondást kellett vállalnod. Betegség próbál, s még jobban fáj, ha szerettedet éri, s a szíved, úgy érzed, nagyon vérzik. Vagy tövist hordozol tulajdon testedben, netán valami lelki bánat gyötör. Lenéző meg nem értés metsző selet csap meg. Mit is mondott az agg Simeon Máriának? Lk 2,35: „a te lelkedet is éles kard járja majd át –, hogy nyilvánvalóvá legyen sok szív gondolata”. Ez tehát a szív körülmetélése, mit Isten végez el rajtunk, hogy megteremtse bennünk a szeretet és az élet jó választásának előfeltételeit.

Az Egyszülött Fiú oltárra tételében pedig maga Isten előzött meg mindent és mindenkit a lemondás vállalásában – értünk, mert szeretett: „Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta, hogy aki hisz őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen” (Jn 3,16). Belőle árad az új szövetség és az új szív is tőle van, mely befogadja azt, (Jer 31,33k), azaz Őt magát! Ekkor már otthonos az ige nálam, nem idegenül hangzik a számon, s boldogan választom újra az életet. Érvénye kihat utódaimra is.

Válasszuk hát azt, amit Isten elvégzett, megalapozott és tanácsol (19).

5Mózes 31 – Hol az igazi folytonosság?

Az 5. könyv elüt az előző négy mózesi könyvtől. Hozzávetőleges hasonlattal: mint a János evangéliuma az első három, szinoptikusnak nevezett evangéliumtól. Mégis, olvasván e fejezetet, mintha az előző könyvek sorai között járnánk. Források tekintetében ez nem is lehetetlen. Csupán felvillantva egy-két példát, a „kijelentés sátra” (14) e könyvben nem található egyebütt, ott van viszont a 2Móz 33-ban, s a 4Mózes 11-ben, meg egyebütt is. Továbbá: Mózesnek feljegyzéseket kellett vezetnie „emlékezetül, egy könyvbe” (2Móz 17,14), például a táborhelyekről (4Móz 33,2). Törvényeket leíró, és énekeket szerző munkája itt, s a következő fejezet fókuszában foglal helyet. – Józsué, igaz, Mózes utódja (7k.14k.23), de nem mindenben. Általa nem beszél oly módon Isten, mint ahogy Mózesrel, s az ő száján át beszélt.

Folytonosságot a kijelentésben most a leírt törvénykönyv jelenti. A papok kezére van bízva, ama meghagyással, hogy hétévenként, az őszi lombsátor-ünnepen olvassák fel a nép apraja-nagyja előtt. A 10-13 kétségtelenné teszi, hogy később ilyen időközökben volt szövetségmegújító ünnep. Eltekintve a rendkívüli sorsfordulóktól (ezekről a 29. fejezet kapcsán esett szó) –, sarkítottan fogalmazva: a felolvasás a kijelentés erejével telítődik, ami a következő nemzedékekre is igaz. ÚSZ-i fogalmakkal: vehető az igehirdetés (homília), és a tanítás (katechézis) alaptípusának. – Az egyház életének fő ütőere az írott és a hirdetett ígében van, ahogy az a Főtől, Krisztusból a Lélek által a tagokba árad. Ebben munkál az üdvtörténet folytonossága, nem gépiesen, hanem ott és akkor, ahol és amikor Isten akarja. A gyülekezet pedig, felvéve az ige terhét, magára vállalva a szolgálatot, részese és hordozója Isten üdvözítő munkájának úgy, hogy a hangsúly nem tehető át emberekre.

A Mózes énekéhez fűzött előzetes megjegyzés arra figyelmeztet, hogy be nem fogadás esetén e megtanulandó ige lesz a tanú az engedetlenek ellen. Az ige akkor is igaz és hathatós marad, ha elutasítják. Ilyenkor következik be ítéletes munkája (Jn 5,45. 12,48). Isten népe nem keze az üdvtörténet folytonosságának, egyes-egyedül az ige az. Tudomásunkra hozva, hogy olykor mily megátalkodottak vagyunk, jó előre lezárja orrunk előtt az elbizakodottság lehetőségét.

5Mózes 32,1–18 – Ugyanaz, és mégis mindig új

Isten a kőszikla (4), aki nemzette és szülte is népét (18). Zavarba ejtően merész hasonlatok a kibeszélhetetlenről. Az egész ének ilyen újnak, és másutt is fellelhető gondolatoknak művészi ötvözete. A Hós 9,10. 13,5 is arról beszél, hogy a kietlen pusztaságban talált rá az Úr e népre, s róluk folyamatosan gondoskodott. Költői színekkel fogalmaz most erről a 10. és 13. vers: „gondja volt rá, óvta, mint a szeme fényét... Mézzel táplálta a sziklából.” E hasonlatok visszatérnek a Zsolt 17,8. 81,17 képeiben. A fiait szárnyára vevő anyamadar ismerős a 2Móz 19,4-ből. A méz nem azonos a mannával, jóllehet a 2Móz 16,21.31 támogatná a föltevést.

Profétai és költői feldolgozásban a megszokottól elütő emlékek is fennmaradtak a pusztai vándorlásról. Visszatekintve, az Istennel való csodálatos együtt járás korszakaként élt az emlékezetükben. Nem a megszépítő messzeség hatott csupán, de a későbbi korok élményei is színezték emlékezetüket. Lehetséges tehát, hogy vele a valóságot is hívebben őrizték meg, mert a csupa manna inkább idealizáló. A tehenek vaja, a bárányok kövére ténylegesen lehetett táplálékuk, eltekintve most attól, hogy állatok kövérje általában az oltárt illette meg. Más körülményeket sejtet a básáni kosok és bakok említése. A 3,4.10.13k. 4,3 ellenére kétséges, hogy ily korán és tartósan jutott volna kezükre az északkeleti terület. – A tények szintjén szó esik itt még búzalisztról és színborról is a 14. versben.

A Jesurun ritka és jelentésében még meg nem fejtett becéző neve Izráelnek (15. 33,5.26). Megtalálható még az Ézs 44,2-ben. A Mózes éneke több ponton is közelíti a fogság Ézsaiását (Ézs 40-55), e költői mű az átélt múlt összegezése. A mózesi hagyomány fő folyamába tehát profétai és költői források vizei is betorkollottak. Hasonlattal élve: a Duna neve a forrástól a tengerig ugyanaz, pedig hányféle folyót és eret vesz fel útközben.

Midőn Isten népét megkísértette az önhiúság, az ige úgy küzd ellene a szülők szeretetével és gondosságával, hogy felmutatja Isten tetteinek szépségét és gazdagságát, hogy inkább hálaadásra készítse őket, s egyedül Őneki adjanak minden dicsőséget!

5Mózes 32,19–43 – Nem érdemelt kímélet

Tisztázandó lenne, hogy itt mikor ki beszél. Általában Isten az, de a 19.36, és a záró 43. vers mózesi szó. Nehezebben határolható el a 28-33. A 30k. is bizonyosan Mózes szava, de előtte és utána elmosódtak a határok. Fogósabb, hogy a 32-34 kire utal. Valószínű, hogy a 28-30 agőgössé vált ellenségekre. – Isten csak annyira engedett mérgüknek, hogy általa megfenyíthesse népét, de azt nem engedi, hogy dicsősége bárki előtt is kétséggé váljék. Jól ismeri, hogy ki-ben mi lakozik (Jn 2,25). Az ellenség epés, sőt halálos mérgét tehát gyógyszerként adagolja népének, de a méreg nagyobb részét elzárva tartja. Dühük eszerint képtelen kibontakozni. Máris eléggé megrészegette őket a siker, midőn egy az ezret, s kettő tízezret (sokakat) kergetett meg. Ebből arra következtettek, hogy ők mily nagyszerű hősök és hatalmasok, sőt, mi több, hogy isteneik erősebbek Jahvénál, holott „sziklájuk nem ér fel a mi Kősziklánkkal!” (31).

Azt sem engedi meg Isten, hogy népének ellenségei csúfolódó hangot üssenek meg. Ha csak azt venné számba, hogy népe mit érdemel, mikor semmitérő istenekkel bosszantja, hiábavalókkal ingerli Őt (21), minden további nélkül adná őket tűznek, veszedelemnek, éhségnek és keserű halálnak (22-25). Annyi erőfeszítésébe kerülne csak, mint egy tollpihe elfújása, s emléküik se maradna a halandók sorában. Ámde, Isten azt sem engedheti, hogy ezekből bárki is az ő erőtlenségére következtessen (27). – Az Ez 20,9-22 is szól e küzdelemről, mely Isten szívében folyik az ítélet és az irgalom két lehetősége között. Az igazi fordulat ott a 17. vers (vö. Hós 11,8), s ez hiányzik Mózes énekéből, hogy Isten megszánta népét. Mert irgalmában dicsőíttetik igazán az ő neve. Ebben az igében viszont a kegyelem másik oldala tűnik elő (39). Missziói erő is hat benne. Ő ugyanis azt akarja, hogy a népek is lássák egyedülvaló istenségét, midőn halálból életet, törettetésből gyógyulást hoz elő. Akik pedig ítélete eszközei voltak, ha megtették kötelességüket őket sem küldi el, mert be akarja láttatni velük, hogy Ő az Isten egyesegyedül. Élet és halál ura Ő. Ily módon készül a megbocsátás útja népétől (43) a népekig.

5Mózes 32,44–52 – Életet adó ige

A 31,9 aleírt törvényről, a 24.v. pedig „ennek a törvénynek igéi”-ről beszél. Közben a 19. versben már előre szól Mózes leírandó énekéről, melyre fejezetünkben kerít sort. – A két egyenrangú elnevezés váltogatása ezúttal is folytatódik. A 46.v. arra int, hogy tartsák meg és teljesítsék ennek a törvénynek minden igéjét. Hogyan függ össze egymással a két műfaj? A 31,22-ből megállapítható, hogy, ha szembefordulnak Istennel, Mózes énekének olyan következménye lesz, mint amit Pál apostol tulajdonít a törvénynek, mely a népek szívébe íródott, hasonlóan a zsidóknak adott törvényhez. Azaz: tanúskodni fog majd ellenük „azon a napon, amelyen megítéli Isten az emberek rejtett gondolatait” (Róm 2,15k).

Mégis, mind a törvénynek, mind a Mózes énekének elsődleges célja az élet. Az ige bármely alakban élet-szándékú, teremtő szó. Csak ha visszaélnék vele, akkor fordul vádlón az ember ellen. Az ŐSZ-től ne várjunk elemző boncolgatást, hogy vajon képes-e az ember betölteni a törvényt. Az ember jóra képtelen, szabadításra szorult állapotáról igazából csak az apostoli, főként a páli levelek írnak, mert ami Isten népe szívében, mélyben dolgozó nyugtalansággal mindig élt, azt éppen Pál fogalmazta meg, a válságból kivezető út felmutatásával együtt, hogy Jézus Krisztus váltságtette, halála és feltámadása által hitben szabaddá leszünk arra, hogy „új életben a Lélek szerint” szolgáljunk Istennek (Róm 7,6)

Mialatt életről, a birtokba veendő földön lehetséges megmaradásról beszél Mózes, őt magát a halálra készíti fel Isten. Küldötteinek sorsát a 2Kor 4,12 önti szavakba: „Azért a halál bennünk végzi munkáját, az élet pedig bennetek.” Mózes, Áronhoz hasonlóan, nem teheti lábát a megígért földre. Okot szolgáltatott rá, mi tagadás (4Móz 20,12. 27,12-14). Mégis nehezen barátkozunk meg Isten igazával. Pedig jobb, ha mi vagyunk szigorúak önmagunkhoz, mintha Isten tenné ezt velünk szembe: „Azért tehát ti is, ha teljesítettétek mindazt, amit parancsoltak nektek, mondjátok ezt: Haszontalan szolgák vagyunk, (csak) azt tettük, ami kötelességünk volt” (Lk 17,10).

5Mózes 33 – Más, de nem különb

Miként Jákób a fiait (1Móz 49), úgy – halála előtt – Mózes is megáldja a 12 törzset. Simeon hiányzik közülük, ezzel megmaradhatott a kerek tizenkettes létszám. Másrészt Simeon szállásai délen, távol estek a közép-izráeli, efraimi hegyvidéktől, ahonnan az ének, elhíntett magként kisarjadt. Végleges szétágazása évszázados utakat tett meg. Kezdetre, a „Mózes törvényt adott nekünk” (4) talajából táplálkozva, a Bír 18 és 19 közötti időszakra tehető. Dán már északra vándorolt: „Básánból tör elő” (22). A konfliktus Benjáminnal még nem pattant ki (Bír 10-21). Júda még egy a többi között, sőt, mintha ő szakadt volna el az északi részekről, s nem, ahogy valójában történt, épp fordítva (1Kir 12,19). Homályos, hogy ki lett a király Jesurúnban (hogy Jahve lenne az, csak szövegjavítási kísérlet: 5. vers). Mellé áll a lévita papság (8-11), szemben azokkal, akik kétségbe vonták felhatalmazásukat a tanításra, s az oltár körüli szolgálatra. Ők a biztosíték rá, hogy Izráel nem fog feloldódni, idegenekkel és idegen kultuszokkal keveredve, hiszen a lévíták, az aranyborjú miatti ítéletben, hozzátartozóikat sem kímélték (9. 2Móz 32,20).

Egyedül József megáldásában vannak szó szerinti és gondolati egyezések a Jákób idevágó áldásával (13.15. illetve: 1Móz 49,25). Ő a megszentelt, a názír, a testvérek között. A „csipkebokorban lakónak kegye” szálljon József fejére (16). Mózes áldása tehát egyrészt a lévíták helytállásában, másrészt a József fia Efraim tízezreiben (17) látja az összetartó erőt, mely egybefoghatja a törzseket. Izráel politikai egységét, a királyságot megelőző időben a törzsek alkalmi szövetsége jelentette. Nem tudható, hogy e szövetség mennyiben volt szervezett. Bizonyos, hogy időről-időre összejöttek a nép vezetői. A Jahve-kultusz pedig, ünnepeivel, a hétköznapiakban is, az érrendszer módján állandóan mozgásban tartotta a tagokban is az összetartozást. Ezt roncsolta (volna) a baál, termékenységi kultusz meg-megújuló kísértése, a próféták pedig felléptek ellene, s királyaikat is folyamatosan intették, vagy hűségre bátorították, ma így mondanánk, hogy sakokban tartották a hatalmat. A Krisztushoz hű egyháznak ma is ez a prófétai tisztból eredő kötelessége.

Isten népe jövődjét az áldás hordozza, s nem hatalmi tényezők, s ez az ószövetségi ígéret változatlanul érvényes az újszövetség idején is, az Isten országa eljöttéig. Biztonsága nem abban van, ha olyan lesz, mint a többi népek. E más-voltában van a boldogsága. Nem azért mert különb a többinél, hanem, mert az Úr védelmezi őket.

5Mózes 34 – Mózes halála: új kor kezdete

Mózes zokszó nélkül engedelmeskedik az Úr szavának (32,49). Fölment a Nébó hegyére (1), s tán még hálával is fogadta, hogy az Úr a Piszga csúcsáról megmutatta neki az egész országot. Mialatt tekintetével átfogja az égtájakat, pillantása egy test a jövőendő birtokbavétel ígéretével, ahogy Ábrahám esetében is történt (1Móz 13,14k). a 4.v. ígérete is hasonló az Ábraháméhoz. – Titok fedi Mózes halálát és eltemetését. Lehet-e belehalni egy pillantásba? „A tengert látni és meghalni” mondta valahol a pusztá látványát megunt, messze vágyó ember. Ám, ne vesszünk bele lélektani magyarázatokba!

Mózes betöltötte rendeltetését, leélt 120 évet. Szeme, látóképessége mind ez ideig nem romlott el és életereje sem csökkent. A fájdalommentes, elalváshoz hasonló halálra mondják, hogy valakinek „szép halála volt”. Mégis, nincs annál kíváncsabb meghalás, mint akkor befejezni az életet, amikor küldetésének is vége.

A nép vezetését olyan valaki veszi át, aki már járt azon a földön. Az efraimi Józsué az (Hóséa, a Nún fia 4Móz 13,8), akinek rendíthetetlen bizonyossága volt, hogy van hatalma Istennek bevinni őket oda. E hitéért majdnem meg is kövezték (4Móz 14,6-10). Kritikus helyzetekben – az ÚSZ nyelvén szólva –, a Szentlélek uralta állásfoglalását. Az Úr döntését követve, helyezte reá Mózes a kezét (9. 4Móz 27,18.22k).

Az Istentől vett közvetlen kijelentések dolgában azonban nem volt hasonlítható sem ő, sem más Mózeshez, aki az Úr szolgálja volt (5). Ez a lehető legnagyobb méltóságjelző az ÓSZ-ben. Legközelebb áll hozzá az Úr névtelen szenvedő szolgálja a babiloni fogságban, aki ugyancsak a szabadulást és az újbóli hazatérést hirdette, de nem érhetette meg azt (Ézs 53,9.12). – Mózesen kívül senkivel nem beszélt úgy az Isten szemtől szembe, mint ember szokott emberrel beszélni (2Móz 33,11). Őt csak az Egyszülött Fiú haladta meg az Atyával való közösségben (Zsid 3,5k). – Mégis, az illő meggyászoláson kívül, nyoma sincs halottkultusznak, sírja tiszteletének. A későbbi időkben (1.v. Dán már északon lakik!) lett eltemetése körülményei sem voltak ismeretesek. A 6.v. eléggé homályos, de legyen elég annyi, hogy halálában az Úrral volt. Kell-e ennél több bárkinek?

Józsué 1 – Halál után élet

A könyv és az események közvetlen folytatásai a Mózes 5. könyvének. – „Az én szolgálóm meghalt”, mondja az Úr (2.7) „Mózes szolgájának”, Józsuénak. Mózes, holtában is az maradt, aki volt: az Úr szolgája, Józsué pedig az ő művének folytatója, sőt bevégezője. Mózes közösségén Jahvéval mit sem változtatott a halál, sőt közelebb került Urához. A megdicsőülés hegyén dicsőségben jelent meg Il- léssel együtt, hogy Jézussal beszéljen annak haláláról, „amelyet Jeru- zsálemben kell végigszenvednie” (Lk 9,29k). Jézus neve a „megsegít, szabadít, üdvözít” igéjéből ered, akár a Józsué, vagy a Jósua főpapé (Zak 3). Mózes örökének töretlen folytatása, hogy az Úr megszólítja Józsué-t és felhatalmazza, hogy a Jordánon átkelve vegye birtokba népe az Ígért földjét. A megvont határok nagyvonalúak. Igazság az, hogy ekkora területet még Salamon király sem birtokolt. A „het- titák országa” (4) meglepő. Jó száz éve Kánaán ütközőpont, majd pedig egy királyi házassággal megpecsételt békekötés után, össze- kötő kapocs volt Egyiptom és a Hettita birodalom között. Az utóbbi hamarosan hanyatlásnak indult, majd pedig széthullott. Lehetséges, hogy a már szóba hozott Anák fiai (vö 4Móz 13,33) szintén hettiták voltak. – Azonagy időben Egyiptom is meggyengült, s két világha- talom között a területek senki földjét, mintegy vákuumot jelentettek nagyhatalmi szempontból. A kisebb kánaáni és emóri népek nem tudtak ellenállni a tenger felől benyomuló tengeri népek (filiszteu- sok), s a kelet felől érkező Izráel hódításainak. A történelem Ura e tényezők egymásra hatásával készítette elő a talajt, hogy választott népe meggyökerezze az atyáknak ígért földön. Történeti szinten ez a „Veled leszek” értelme és üdvtörténeti jelentése (5). A világ- történelem üdvtörténeti együttható. Kétséges, hogy fordítva is igaz lenne, amikor az üdvtörténet eszköze, az egyház akar mindenáron világtörténelmi együtthatóvá válni, pedig az uralkodó egyház kép- zete ezen törné magát. Gondoljuk át jól, hogy kísértésbe ne essünk. Hagyjuk, hogy Krisztus fejtsen ki hatalmát, de ne lábatlankodjunk körülötte, inkább legyünk rendíthetetlenek saját, körülhatárolt megbízásunkban. Tetteiben akkor lehet eredményes Józsué is, ha egész valóját átjárja a szüntelenül tanulmányozott ige (8). Szükséges a nép egyöntetű odaadása is, hogy bemehessenek az ígérkező zavar- talan nyugalomba (13-15).

S hogy mégsem a remélt módon történik minden, messzebbre mutató jeladás a nyugalomnak egy másik napja felől, amely még vár ránk a teljességben (Zsid 4,8k).

Józsué 2 – Hit és botrányozás

Hadászati szempontból nem nagy eredménnyel tér vissza a két felderítő. A velük történtek mégis erősítik a hitbéli bizonyosságot, hogy az egész országot kezükbe fogja adni az Úr. A fejezet összegezése a 24. vers. Annak híre, hogy Isten utat nyitott előttük a Vörös-tengeren át, s a két emóri király pusztulása megtette a kellő hatást, a kánaáni népek szíve megolvadt a félelemtől. Ennyit tudtak meg a felderítők és elmondják Józsuénak.

Ráháb személye és viselkedése áll minden tekintetben a figyelem előterében. Az ő száján fogalmazódik meg népe félelme, de személyes fölismerése is, s ezzel mindenkit megelőz, hogy Isten az Úr mennyen és földön, s ha Ő döntött a jövődőről, nem akadályozhatja meg senki emberfia, hogy véghez is vigye. Nem az erősebb előtti kényszerű megadás szava szerint szól, hanem kiérlelt meggyőződés fogalmazódik meg ajkán. S ezzel vált a hit példájává (Mt 1,5. Zsid 11,31. Jak 2,25). Lényeglátó, a jövő alakulását fölismerő vallomásával biztosítja szülei és testvérei életben maradását, s mindenestől átmenti őket a megszületendő új korba, formálódó új jövődbe. Közben többször is kockára teszi tulajdon életét. Kijátsza a király által küldött fogdmegeket, elirányítva őket a Jordán felé: de siessenek ám, mert még utolérhetik az arra menekülőket.

A várkapu zárva, de az asszony újabb mentőötlete kívül segíti őket a városon, leengedve őket ablakából egy kötélén. (A lelemény az újszövetség kezdő lépéseinél is segített Pál apostol menekítésénél Damaszkusból. ApCsel 9,25). – Kissé zavaró, hogy csak ezek után kapja meg tőlük a piros fonalat, amit majd arra az ablakra kell felkötnie, ahonnan menekítésük sikerült. De anakronizmus volna középkori várfalra gondolnunk és a gondolatfűzés menete sem igazodik szigorúan az időrendhez. A jelet pedig köthette akkor az ablakára, midőn az események kritikus ponthoz értek. A Szentírás jellemzője egyébként a rövidre-fogottság, ezt nevezzük brevilocuenciának (szóltunk már erről). Olykor rövidítettek is, de nem volt még gyorsírás. A közlés menete lehet hézagos, de a cél világos és az üzenet akkor is jól érthető.

S bár az asszony foglalkozása a kánaáni élet rendjébe tartozott, a botrányozásra hajlamos ütközzön meg inkább Jézus mondásán: „a vámszedők és parázna nők megelőznek titeket az Isten országában” (Mt 21,31k), – természetesen, ha hitre és új életre jutottak!

Józsué 3 – Csodálatos átkelés

Kr.u. a 13. századból Nuvairi arab író arról tudósít, hogy a Jordán meredek partfala Tell ed Damije (a 16.v. Ádám-ja) közelében leomolva, úgy eltorlaszolta a folyót, hogy a víz csak tíz óra elteltével tudott újból utat törni magának, 1927-ben, egy földrengés nyomán 20 óráig torlódott fel a víz ugyanitt. A csoda tehát az események egybeesésében lehetett. Így gondoskodott Isten kellő időben róla, hogy száraz lábbal kelhessenek át a folyómedren, belépve utána a nekik ígért földre. – Átjuthattak volna éppen másként is, de a második és harmadik nemzedéknek megadatik, hogy személyesen is átélhessék Isten jelenlétét és hatalmát, mert hasonló esik meg velük, mint ami történt atyáikkal, midőn átkeltek a Vörös-tengeren. Azok már meghaltak, de éltükben elbeszélték gyermekeiknek. Hasonlóságuk ellenére, e második menekítés mégis más, ebben van újszerűsége, mert Isten minden nemzedéknek ad jeleket önmagáról, minden új generációnak vállalnia kell a személyes döntés kockázatát. Nem lehet élnünk csupán a múlt dicső emlékeiből.

Isten együtt vándorol népével. Jelenléte záloga a szent láda. Tekintetbe véve a következő fejezetet is, a ládának 9 különböző elnevezése található itt. A nevek e változatossága az élő Isten ottlétének bizonyosságát, s a megbecsülés érzetét árasztja. – Elől mennek a ládát hordozó papok, tisztas távolban (800- 900 m.) követi a nép (4). Reá készülve, mindenki megszentelte magát az átkelésre. Önmegtartóztatás, előírt tisztasági rítusok, a hadba vonulás rendjéhez tartoztak. Távoli példa, de megértést segítő, midőn Pasteurt idézzük, mely szerint: annak adatnak váratlan fölfedezések, aki kellő tudományos felkészültséggel képes fogadni azt. Isten népe ne várjon csodákra, ha nem hisz és nem enged a szó-hordozta ígének, ha kételkedik Ura ígéretében, hogy velü(n)k van a világ végezetéig (Mt 28,20).

A papok sem lehettek idegesek, lábuk sem remeghetett. Talán átsuhant tudatukon, hogy mindjárt elsodorja őket az alázóduló víztömeg, de rendületlenül álltak mindaddig, míg az egész nép átsietett az üres folyómedren. Helytállásban, a rész-feladatokban mindenkinek engedelmeskednie kellett. A csoda igénybe vesz, nem megy végbe nélkülünk. Így olvasható az evangéliumban is: „Kelj fel, vedd fel... és járj” (Jn 5,8-12).

Józsué 4 – Többrendbeli hitelesítés

Jönnek majd újabb nemzedékek, akik megint másként fogják megtapasztalni Istenük hatalmát, mégsem fognak elszakadni attól, amit most a honfoglalókkal cselekedett. Az egybefűző szálak többszörösek. Ezért kell a 12 törzs száma szerint emlékköveket felállítaniuk Gilgálban. Egy másik tizenkettőt pedig a folyómederbe, ott, ahol a papok lábai állottak. A két sor emlékkő egymásra utalt. Ha pedig a fiak majd megkérdezik, hogy miféle kövek ezek (6k. 20-23), Isten csodálatos segítségének lesznek szemléltető példái e kövek, mialatt hallgatják az elbeszélést róluk. – A 9.versből kihallható, hogy a folyóból kiálló kőszirteket meg is mutatták, talán még rendre el is zarándokoltak oda. A hagyomány leírásának idején, tehát „mind a mai napig” még láthatók voltak. Feltehetően Gilgál volt az első szenthely az új hazában, ahol a törzsek Jahvét imádták. Az emlékeztető jelek, valamint az elbeszél, majd pedig leírt hiteles hagyomány együtt biztosították a folytonosságot az atyák hitével (23).

Isten tetteinek sorát sem beszűkíteni, sem elhallgatni nem kell. Van valami hallatlan nyugalom és bizonyosság abban, ahogy várnak a fiak érdeklődésére, s akkor mondják el nekik az emlékkövekhez fűződő hagyományt. Sőt! Istennek e hazavezérlő tette nemcsak őket veszi számításba. A jel tekintettel van a népekre is, „hogy megismerje a föld minden népe az ÚR kezét”, (24), mert Ő az egész föld Ura (3,11).

Egészen más irányú, nem kevésbé fontos a 3,7, illetve 4,14. Ha némelyekben kétely, akár lekicsinylés mocorgott Józsuéét illetően, mert a szemükben Mózes volt az igazi, a pótolhatatlan, most, Isten szava nyomán előre megmondja Józsué és pontosan le is vezeti a csodálatos átkelést. Mindez hitelesíti megbízását. Mózes hiteles utódjaként, egyszeriben megnő tekintélye a nép szemében. Azaz: kegyelmi ajándékaira Isten ráüti pecsétjét. Nem Józsuénak kell győzködnie velük. Ma is, a bennünk munkálkodó kegyelmi ajándék, a karizma Istené, amit ő hitelesít sajátunknak. Ezzel a tudattal sáfárkodva, Isten vigyázni fog arra, ami az övé, s érvényét Ő fogja biztosítani. A szolgálat is tekinthető kegyelmi ajándéknak és a hozzá szükséges lelki fölszereltség, fegyverzet is.

Jóuzsé 5 – Két sákramentum

Különös előkészület a harcra, de az Úr előtt az a legfontosabb, hogy népe a szövetség megkövetelte két hitvalló szertartást elvégezze magán, illetve, hogy megünnepelje. Nincs rá magyarázat, hogy a pusztában születetteknek miért maradt el a körülmetélés. Mégsem lett volna a pusztában rendszeres kultusz? Nem biztos, hogy a hiány feltétlenül ítéletet jelent. Ugyanis azok hulltak el a pusztában, akik egyébként körül voltak metélve, s a körülmetéletlen fiakat meg épp most vitte át Isten csodálatos vezetése a Jordánon. Íme! Mit sem ér a testen viselt jegy, ha hiányzik a gyakorolt hit. Most azonban megérett a helyzet rá, hogy a fiak nemzedéke is belépjen a szövetségbe, vállalva minden kincsét és kockázatát. Az elkészítendő kőkezekből általában a szertartás ősi voltára következtetnek. Ez így van, de a fémek kezdetleges ismerete és megmunkálása még nem pótolta a borotvaéles obszidiánt, hiszen a vas edzését és élezését még nem ismerték.

A másik, szövetséghez kötődő szertartás a páskaünnep volt. A 2Móz 12,25 így is érthető: „Amikor bementek arra a földre, amelyet az ÚR ad nektek..., akkor tartsátok meg ezt a szertartást.” Való igaz, hogy a pusztában egyetlen ilyen ünnepről olvashatunk (4Móz 9,1-14). Ennek ismeretében sem tudjuk eldönteni, hogy volt-e évenkénti páska négy évtized alatt. Esetleg-, igen. A kovásztalan kenyérrel fogyasztott pörkölt gabona vehető a szertartás módosulásának. Olyan többletként, mely hiányzik nemcsak a páska elrendeléséből, de egyebütt is, ahol megtartott páskáról van szó. Jelentheti azt is, hogy immár a gabona váltotta fel a mannát. Ismételten: az egész fölvetett kérdéskör összefügg azzal, hogy volt-e áldozat a pusztában. Mert ha volt, úgy nemcsak mannát ettek! Maradjon nyitva a kérdés, a próféták sem adtak rá határozott választ (vö. Ám 5,25. Jer 7,22k).

Most azonban páskát tartanak, e legfontosabb ünnepet. Ezzel lesz teljessé fölkészülésük az elvégzendőkre. Utána tudatja jelenlétét az Úr seregeinek vezérével, Józsuéval. Hasonló és mégis más ez, mint volt a Mózes elhívása (2Móz 3). Isten elhívása nem tömegre, hanem személyre szabott, még akkor is, ha „mindnyájan Mózesre keresztelkedtek meg a felhőben és a tengerben.” (1Kor 10,3k).

E fejezet olvasása kapcsán szabad tehát meghúznunk a szálakat az Újszövetség két sákramentumaig, de váljék személyessé a kérdés, hogy miként állunk két sákramentumunkkal: a keresztséggel és az úrvacsorával? Tanulmányozzuk hozzá az ÚSZ-et és az első század történetét, a keresztyénség kezdeteit, annak tudatával, hogy nem lehet mindent mindig újból előlről kezdeni, ha minden nemzedéknek el is kell jutnia a személyes döntésig Krisztus mellett.

Józsué 6 – Jerikó kőfalai leomlanak (Zsid 11,30)

A Szentírás magyarázata során – az üzenet megértése érdekében –, olykor tekintetbe kell vennünk a régészet eredményeit is. Jerikó, például, már a Kr.e. 15. században elpusztult. Izráel honfoglalása pedig a 12. századra tehető. Első szenthelyük, Gilgál közelében található romoknak üzenete volt számukra, hogy, lám, Isten megsemmisítő erővel volt képes utat törni előttük. Izráel ugyanígy tette története részévé, hitben, a jerikói romokat is, és ünnepi vonulással, kürtzengéssel, üdvrivalgással alkalmanként föl is keresték, körbe járták és történetére emlékeztek. Beépítve kultuszukba, föl sem merült bennük, hogy miként maradhatott épen Ráháb háza (22), ha a kőfalra volt építve (2,15)? De a történet magyarázatként szolgált arra, hogy Ráháb és háza népe milyen úton-módon tagolódott be közéjük „mind a mai napig” (25). Az iménti, gyakorta említett megjegyzés arról jelzés, hogy idő telt el az események és a leírás között, s már egy emberöltő is módosíthatta az emlékezést. A magyarázatnak eme módja, visszatekintve, átszínezte már a 2. fejezetet is.

A történet szívdobbanását felfogva, biztos tájékozódási pontra lelhetünk. Arra, hogy Ráháb – hitből –, kockáztatta az életét, midőn embereket mentett meg. Történetileg vizsgálva a tudósítást, hiába keressük most az ablakra kötött piros fonalat. Ezt szinte feledve, a megmentett kémek kihozzák őt és övét a házából. Egyelőre Izráel táborán kívül szállásolják el őket – átmeneti megoldásként, vallási tisztátalanságukra tekintettel.

Isten népe számára üzenete volt akkor a romoknak, nekünk is ezen a nyomon kell haladnunk „Mert testben élünk, de nem test szerint hadakozunk. Hadakozásunk fegyverei ugyanis nem testiek, hanem erők az Isten kezében erődítmények lerombolására” (2Kor 10,3-6). A harcosok, s a többiek sem tettek mást, mint kürtölve, s a megadott időben kiáltozva, járták körbe-körbe a várost, hétszer, s a falak, mintegy maguktól, leomlottak. – Isten királysága győzelmét is „kéz érintése nélkül” látja megérkezendőnek Dániel, végidőket kijelentő látomása (Dán 2,45). Amikor ezt először leírtam, s nyomtatva az érdeklődő olvasók kézbe vették (1988), együtt sem sejtettük, hogy egy év, s egy világhatalom fog, szinte magától, összedőlni, amint az megesett régesrég Jerikó falaival. Ilyen valós csodái vannak a történelem Urának!

Józsué 7 – Reménység kapuja (Hós 2,17)

Ma már nehezen békülünk meg az ÓSZ-i „hadiátok”, a korábban már magyarázott herem tényével, mely a 6-7. fejezetben gyakori. A teljes kiirtás, az Istennek szentelés, az átok alá helyezés a szent háborúk fogalomköréhez tartozott. Az így nevezett háborúk, ámbár túlhaladottnak tűnnek, mégis – s ez könyvem újabb kiadása során az előzőhöz képest korrigálandó –, a 3. évezredünk kezdetétől, a terrorizmus alakjában megint fellángolt. Pedig nem adhatjuk fel a korábban már megjelölt célt, hogy elítéljük a tömény erőszakot, s általában a háborúkat is, ez az út továbbra sem problémamentes. – Jézus nem azért beszélt, az utolsó idők jelei között, a háborúkról (Mt 24,6), hogy vele igazoljuk a fegyveres konfliktusokat, hanem, hogy éberségre intsen, s eljövételére fölkészítsen.

A hadiátok (alkalmasabb szó nincs rá) azt a célt is szolgálta, hogy gátat vessen a kapzsiságnak. Bár történt úgy is, hogy volt lehetőség a prédára, éppen Aj esetében (8,2). Első támadásuk e város ellen épp azért ütött ki balul, mert valaki vétett a Jerikóra kimondott herem ellen. Csak egyetlen ponton hatoljon be a testbe bármilyen fertőzés, az egész test megsínyli. Ennek tulajdonítható, hogy a felderítők alábecsülik az ellenfél erejét. A vereség csúfos, és ijesztő a megfutamodásuk. A kétségbeesett Józsué még Istent is vádolná. Tehetetlen jajveszékelés helyett cselekednie kell. Meg kell keresnie, aki visszaélt lehetőségeivel, s értékeket tulajdonított el az Úrnak szentelendő zsákmányból, mivel ellenállhatatlanul megtetszetek neki. Ezek miatt következett be a 6,18 baljós intése. Izráel maga került – feltételesen – átok alá, egyetlen ember (és családja) kapzsisága miatt. A kőhalom „a mai napig” emlékezetébe idézi az arra járóknak Ákán vétkeit.

Az első keresztyének is igyekeztek tisztán tartani gyülekezetüket a kapzsiság és anyagiasság bűnétől. Emlékezzünk Anániás és Szafira esetére (ApCsel 5,1-11). Valóban minden rossznak gyökere a pénz szerelme, aki erre adja fejét, önmagát szegezi át sok fájdalommal (1Tim 6,9k). – S ellenállhatatlanul tör fel bennem a kérdés: mi történt a 2. világháború alatt, után és a rendszerváltáskor zsákmányolt különböző eredetű vagyonokkal?

Nem is oly túlhaladott ez a hadiátok körüli problémakör, akkor legalább védelem volt a korlátlan zabrálási ingerekkel szemben, ha nem is mindig sikerrel!

Józsué 8 – Út az Ebál hegyig

Régészeti feltárások szerint Aj már jó ezer évvel korábban elpusztult. Közvetlen utalás is van rá, mert a hely nevének jelentése: romhalmaz. A félelmet keltő romterület (28) régmúlt idők pusztításának nyomasztó hatását keltették a szemlélőben. A harc leírása oly életszerű, hogy háttérében valóságosan megvívott csatának kellett állnia. A színlelt megfutamodásra adatok vannak különböző ókori, főként pusztai lovasnépekre jellemző taktikáról; de későbből, gyalogosokkal végrehajtva, e harcmodornak itt van első előfordulása az emberiség történelmében.

Lehet, hogy másik várost ért voltaképpen a megsemmisítő csapás. A 17. vers szerint a bételiek is kivonultak a tettetett menekülést színlelők üldözésére. Az ő sorsukra is hatottak a történetek, mert Bétel és Aj között csak mintegy 3 kma távolság. A 12,16 Bétel királyát is említi a 31 legyőzött király között, jóllehet a város elfoglalásáról csak a Bír 1,22-26 tudósít. Ezt a helycserét és indítékait megértendő, tudnunk kell Józsué könyvének ama jellegzetességéről, hogy a harcotól igyekszik távol tartani az emlékezetben azokat a helyeket, melyeknek valami közük volt a patriarchák történetéhez. Ezeknek ugyanis kultuszi jelentőségük volt, vagy lesz a jövőben. Nincs szó például Sikem elfoglalásáról, pedig az Ebál hegyén emelt oltárnak Sikemmel kellett összefüggésben állania. Sikem ott volt a Garizim és az Ebál közötti völgyben.

A 30-35 versekből megállapítható, hogy fő vonalaiban az 5Móz 27 rendelkezéseinek tesznek eleget. Az áldást fennhangon mondják el. Eltérő az, hogy nem a két hegytetőre állnak fel, hanem feléjük fordul mind az egyik, mind a másik csoport, talán háttal egymásnak, de átkot nem mondanak. – Bételtől Sikem légvonalban mintegy 35 km. Mi történt még közben? A könyv hallgat róla, s közvetve arra int, hogy szándéka nem a történetírás. Példákat emel ki, hogy népét miként áldotta meg Isten a sikerekben. Józsué fölemelt, dárdát tartó keze (vö. 2Móz 17,9-16) szintén az áldásról adott jel.

Megáldatásunk „első” (33) helye soha ne merüljön feledésbe!

Józsué 9 – A segítség feltételei

A közölt tények korlátain túl csak néhány óvatos lépést tehetünk, ha az ŐSZ-ben valami, nem egyértelműen előnyös megítélés alá esik. – A gibeóniak becsapják Józsué és a közösség vezetőit. Mégis, a velük kötött szövetség, s az életben hagyásukra tett ígéret akkor is kötelez, ha a turpisság közben kiderült. Emiatt támad feszültség a nép és vezetői között. Józsué azonban, határozott döntéssel „Megmentette őket Izráel fiainak kezéből”, de elrendelte, hogy a főt nevezettek legyenek a közösségnek és az Úr oltárának favágói és víz-hordói az Úr által kiválasztandó kultushelyen. „Így van ez ma is” (26k).

Mi bírta engedékenységre Izráel fiait? Talán meghökkentek a jövevények kimerültségén, s lerongyolódott állapotukon. Messzi útról jöttek – mondják. Mire a mózesi törvények jutottak eszükbe, miként kell bánniuk a jövevényekkel. Ha valaki rájátszik válságos helyzetére, hogy szánalmat keltsen, ez már az ő felelőssége. Bár, az adakozónak sem árt, ha vigyáz, hogy minden segítség a lehető legjobb elosztással érje el azt, akin valóban segíteni kell, nehogy túljárjanak az eszén. Egy vállrándítással lerázni sem lehet a segítséget kérőt. Másrészt semmi nem teheti érvénytelenné azt, amiről Jézus beszélt: „Mert éheztem és ennem adtatok...” (Mt 25,35), s folytatását jól ismerjük. – A gibeóniak vallásos érvelése is lefegyverző volt, mondván, hogy Jahve neve hírére jöttek, mert hallották, mit vitt véghez Egyiptomban és ismerték a Jordánon túl történeteket (9k). Jerikó és Aj nem kerül szóba. Az Isten titka marad, hogy a bekérezkedők igazából mennyire voltak őszinték, s mily mértékben fogadták el a Jahve-hitet.

Gibeónban áldozóhalom volt, ahol a későbbiekben sorsdöntő kijelentést adott az Úr Salamonnak (1Kir 3,4k). Bármilyen volt is e központ korábban, Isten elfogadta magáénak, egy időre. Gyülekezeti vetületének vehető, hogy Izráel fiai befogadták a gibeóniakat. – Lehet, hogy társadalmi megszorítások helyett inkább arra kellett volna ügyelniük, hogy hitben közelítsenek jobban egymáshoz. A folyamat csak elkezdődött, az erős fegyverest még ez után kell legyőzniük, hogy foglyait kiszabadíthassák (10,12k. Lk 11,21).

Józsué 10,1–15 – Több, mint emberi diadal

Mivel Gibeón békét kötött Józsuéval és népével, kihívta maga ellen az emóri városállamocskák királyainak haragját. Büntető hadjáratot indítanak, Jeruzsálem királya javaslatára. Teljes alakjában, a város nevével itt találkozunk először (vö. 1Móz 14,18). Összefogásuk távolabbi célja annak megakadályozása lehetett, hogy Izráel, a Jordán mély völgyéből fölfelé törve, tartósan megvethesse lábát a hegyvidéken, mely a folyóval és a Holt-tengerrel párhuzamosan észak-déli irányban húzódik. Józsué azonban egy éjszaka leforgása alatt újból megmássza seregével a kaptatókat, és – talán már reggel –, rajtaüt a Gibeónt támadókon. Azok pedig, megzavarodva a váratlan irányból jött csapástól, előbb nyugat, majd meg dél felé menekülnek. Nagy pusztítást okozott soraikban a kő nagyságú jegekkel aláúduló eső, amit az Úr bocsátott rájuk, aláhúzendó vele, hogy elsőrenden Isten a győztes.

Miként értendő, hogy Nap és Hold megállt a csata napján? A 12b-13 már maga is idézet egy Jásár könyve (2Sám 1,18) címet viselő iratból. Továbbá: nem Józsué szól a Napnak és a Holdnak. Mert az Úr szól (12), aki harcol is Izráelért. Parancsára marad vesztig a Nap és Hold. Nem mint természeti jelenségek, hanem istenként tisztelt hatalmasságok gyanánt kénytelenek tétlenül és lebénultan szemlélni a bennük bízók pusztulását. A könyv összeállítása idején már nem értették a mondás ezen ősbibliai jelentését, s a Nap tényleges megállására magyarázták. És mire való volt a Hold megszólítása. Erre már nem tudtak választ adni. Hozzáfűzik tovább, hogy ehhez hasonló nem esett meg sem azelőtt, sem azóta. Ebből is látható a hagyomány időbeli rétegződése. Az esethez tartozó még, hogy Azékáig vágva az üldözötteket, (10), útba ejthették Bét-semes-t, ami „Nap háza” jelentésű. Tehát lakhattak ott olyanok, akik a Napot tisztelték.

Isten győzelmes küzdelmét lefordítva az ÚSZ nyelvére: „Lefegyverezte a fejedelemségeket és hatalmasságokat, nyilvánosan megszégyenítette őket, és a Krisztusban diadalmaskodott rajtuk” (Kol 2,15).

Józsue 10,16–43 – Tűréshatárok

Nem lehet az ÓSZ-et jól megértenünk, ha nem számolunk az okfejtő (aitiológiai) magyarázat fogalmával. Kimetszett példa rá az aszszonyalakot formázó sötömb, amelyik Lót feleségét juttatta eszébe az arra menőnek. Ez volt tehát okfejtő magyarázata (1Móz 19,26), egyben teológiai magyarázat is. Az Úr ítéletes, vagy kegyelmes tettei közé sorolva, kapta meg hitelességét. – A makkédai barlang száját eltömő nagy kövek az 5 emóri király pusztulását példázták a következő nemzedékek előtt. Az igében található feszültségek csak így oldhatók fel. Az például, hogy, mire Hebrónhoz érkezik Józsue, annak azért van már új királya (37), mert elődjének teteme ott van eltemetve a barlangban. Debír helységnev (28). Korábban Eglón királyát hívták így (3). A nevek véletlen azonossága sincs kizárva, de a hagyományok rétegződése és különböző műfaja sem. Az okfejtő magyarázat hordozhat mondai elemeket.

Kétségtelen továbbá a válogatás ténye korábbi hagyományokból. Libná „királyával úgy bánt, ahogy Jerikó királyával” (30), ám nincs tudomásunk róla, miként végezte Jerikó királya. Tudtak valami olyat róla, ami végül is nem került az ÓSZ-be. – Történeti értelemben Kánaán földjének déli területeit portyázzák végig, el egészen Kádes-Barneáig és Gázáig. Mennyiben tekinthető mindez birtokbavételnek? A bejárt területet jogi értelemben tekinthették magukénak, de az még nem nevezhető elfoglalásnak. Jeruzsálemet például messze elkerülik. Kimarad Jarmút, pedig királyaik holtteste szintén a makkédai barnagban van. Makkéda fekvése egyelőre ismeretlen.

Ábrahámnak azt mondta Isten egykor, hogy az emóriak gonosz-sága még nem telt be (1Móz 15,26). A fentiek alapján következtethetünk, hogy immár betelt a pohár. Rajtuk ítélet, ami Izráel fiainak kegyelem.

Józsué 11,1–20 – Komor háttér

Bármekkora kísértést jelentett a gibeóniakkal kötött béke, közvetítésükkel kánaáni hatások érhatték az elegyítetlen Jahve-hitet, s a döntés előbb előcsalogatta a déli részek királyocskáit, utána meg az északiakét. Jeruzsálem királya „meghallotta” (10,1), hogy mi történt, s ijedtében összefércelte az öt király koalícióját. Majd megszerveződött az északiak véd-, és dacszövetsége: „Amikor meghallotta ezt,... Hácór királya” (1). Általában úgy kezdődött terület-részek meghódítása, hogy lakóik kezdik csörtetni a kardot. Ezek után szól az Úr Józsuénak, aki utasítása szerint cselekszik.

Az Akabai öböltől fölfelé haladva: Arábáh („síkság” 5Móz 2,8) – Holt tenger – Jordán – Kinneret (Genezáret tó) és a tőle délre eső síkság (2), majd még északabbra a Hulé tó jelez egy hosszú földrajzi törésvonalat. Ennek a kis tónak nyugati oldalán települt Hácór. – A különféle népesség Józsué-ellenes szövetkezésére árnyékot vet, hogy hadaikat Isten döntése ellen vonultatják fel. Mintha a Zsolt 2,1kk. szemléltető példái lennének ők. Ennek nyomán éppen Józsué a felkent, ők pedig ellene tombolnak. Emlékezzünk a korábbi magyarázatra e könyv kapcsán, hogy Józsué neve a „megszabadítani” ige főnévi származéka.

Ő és serege harcmodorában van valami sajátos, sugallva azt, hogy ők most Jahve harcát vívják, mint akik tudatában vannak, hogy tetteik nem sorolhatók a történelem sokféle háborúi közé. Nem száll el bátorságuk a töméntelen ellenséges had látványától és a fejlettebb haditechnika sem rettentí el őket és nincs szándékukban most, hogy maguk is alkalmazzák. Pedig most találják szembe magukat először harci paripákkal és hadiszekerekkel. Használhatatlanná teszik őket, de nem ülnék fel rájuk. Az lebeghetett inkább szemük előtt, hogy atyáik idején miként semmisítette meg Isten az üldöző egyiptomi sereget (2Móz 15,4. 5Móz 11,4). Akkor és most megint a történetek mögött munkál Istennek egy mindent meghatározó és megelőző döntése, az, hogy az ellenség szívét ő keményítette meg (20. Róm 9,18). Titok ez, de tény, amihez nincs további magyarázat, mert Isten nem jelentette ki. Üdvterve eme részét nem tudatta velünk. Biztos, hogy része ama szándékának, hogy rendíthetetlenül és rendre munkálja minden nép üdvösségét.

E komor háttér előteréből fénylőn és hívogatón világít a kegyelem, mellyel Isten most népét segíti.

Józsué 11,21 – 12,24 – Visszatekintés és összegezés

Eme részlet már a törzsek letelepedése utáni időkből tekint vissza a múlt küzdelmeire. Júda és Izráel egész hegysége voltaképpen az ország déli és északi része. Salamon uralmát követően ezekből lett két külön királyság: Júda és Izráel (az ÚSZ idején, szűkítetten: Júdea, római tartomány, illetőleg, északon: Galilea. A beazonosítást segítőndő, egyszerűsítettünk, hogy ne keverjük az időket és elnevezéseket!)

Eltérően a korábbiaktól, most Józsué kezdeményez (21). Kik azok az anákok? A név ismerős és Józsuéban kellemetlen emlékeket hív elő. Ifjúként ő és Káleb hiába győzködött, hogy a kikémlelt területeket kezükbe adja Isten, a gyávák fő érve éppen az Anák óriás fiai voltak (4Móz 13,28. 32k). Megjegyzendő, hogy óriásnak tűnő teremük dacára nem mutakoztak támadónak. – Az írásmagyarázat során kerülendő az allegorizálás, most mégis ekként fogalmazva: a múltnak, e mondai ködbevesző árnyaival végre meg kell küzdeniük. E nélkül nincs előrelépés. Szándékos az „árnyak” kifejezés, mert a „refáiak” (4k) szó szerint épp ezt jelenti, ha lefordítjuk. Az anákokat is közéjük sorolták. A refáiakat a móábiak émieknak hívták (5Móz 2,10k). – Különös alakzatú felületi kő képződmények látványa is megmozgatta az arra járók képzeletét, mintha a valamikori őslakosság sírkövei lennének (5Móz 3,11). A 22. vers szerint, utódaik három városban éltek túl Józsué korát és harcait. Nyilván azért, mert e filiszteus települések hozzáférhetetlenek voltak Izráel számára. Származásuk talán indo-iráni (európai) lehetett. Ennek okán is szívesen társultak velük a filiszteusok. Mindez azonban csupán sejtés.

Józsué küzdelmének kései folytatásaként, a Gátból való filiszteus Góliát, félelmetes termete és nagy ereje riadalmat kelt Izráel táborában, de Dávid legyőzi (1Sám 17,23k. 49k). A refáiak utódai ezek után is felbukkannak (2Sám 21,15-22. 1Krn 20,4-8). – A 7-24. királyok leverését veszi számba, lüktetés-szerű rövideggel. Nekik nem a természetük nagy, inkább a tekintélyük, de Izráel nem sokba nézi eme kiskirályokat. Összesen 31-et számlálnak, mindüket levertek.

Ne feledjük: ez is hitvallás, mert Jahve Úr-volta az egyetlen igazi tekintély!

Józsué 13 – Peremvidékek

Józsué megöregedett (1). A könyvben következendők tehát visszatekintés (vö. 13), s benne nem az idői egymásután a kizárólagos rendező elv. Az öregkor kétféle megnevezése nyomatékosit. Balgaság volna részéről, ha nem venné tudomásul a tényt, azt kell összegeznie elmúlt éveiből, ami helyénvaló volt. Az öreghez is beszél Isten, s nagy ajándék, ha van hozzá felfogó képessége. Józsué joggal várhatna némi elismerés-félét. Ehelyett arról beszél neki az Úr, hogy még mekkora terület maradt, mely birtokba veendő.

Magunk elé véve a térképet, elgondolkodtatóak a követelmények. Itt, bizony nemcsak az 5 filiszteus fejedelem(!) soroltatik elő, hanem Fönícia is: Szidón, s a gebáliak, ez pedig Biblosz, a legészakibb pont. Déli végpont – szintén a tengerparton –, Sihór. Vélhetően az egyebütti (15,4) Egyiptom patakjának nevezett Wadi El-Aris száraz folyómedre. A központi területek: a kánaániak és az emóriak földje (4). Előbbiek a tenger felé lejtő és a síkvidékre szelődülő dombok, az utóbbiak a Jordánhoz közelítő hegyvonulat lakói. Még Dávid és Salamon birodalma sem volt ekkora, s ez kérdéseket támaszt. Kiindulva az igéből a válasz az alábbiak irányában keresendő:

Általuk nem igazolhatóak evilági területi igények. Isten ebben egészen magának tartotta fenn a cselekvést (6). Tény, hogy e peremvidékek filiszteus és föníciai részét soha nem tudták birtokba venni, sőt Tíruszt és Bibloszt soha ki sem osztották a törzsek között. Szidón környékén először Illés járt – gyógyító erővel (1Kir 17,8-25), az után pedig Jézus (Mt 15,21-28), aki szűkebb hazája, Galilea városainak helyzetét súlyosabbnak látta az ítélet napja jöttén, mint e városokét. „Mert ha Tíruszban és Szidónban történtek volna azok a csodák, melyek bennetek történtek, rég megtértek volna zsákban és hamuban!” (Mt 11,21k).

A másik peremvidék a Jordántól keletre eső részek. A legnagyobb kockázatot vállaló 2 és fél törzs elsőnek kapja meg itt örökrészét. Amit vállaltak, megtették (4Móz 32). Mózes nekik tett ígérete most már hatályba lép. – Nekik is osztozniuk kell az ott lakó népekkel (13).

A föntiek szerint megállapítható, hogy a megadott határok inkább a hatások kisugárzását jelölték, mint a birtoklást. Nem mi rendelkezünk fölötte, amit az Úr kiemelten a magáénak mond! E földön nem birtokunk van, hanem küldetésünk és szolgálatunk!

Józsué 14 – Az Úr ad osztályrészt

A Káléb által hiába csitított zúgolódás (4Móz 13,30), igazából a kishitűség büntetése: a 40 esztendei pusztai vándorlás, voltaképpen pásztorkodás volt (4Móz 14,33k). Azóta eltelt 45 év (10). Ezek szerint 5 év múltán még mindig Gilgálban vannak. Innen indították az első hadjáratokat észak és dél felé, s ide tértek vissza. A törzsek letelepedése csak ezután kezdődött el, és nem ment egy csapásra. Az 5Móz 1,36, Mózes visszatekintő elbeszélése óta nem esett szó Kálebről (6). Hosszú idő után mintha most találkozna újból Józsuéval. A 4Móz 21,1-3 és a Bír 1,9-16 alapján nem kizárt, hogy Arád királya legyőzése után a kenizziek, Káléb vezetésével a Holt-tenger nyugati oldalán maradtak, tehát nem tettek nagy kerülőt, le az Akabai öböl, majd meg északnak fordulva Jerikóig fel, mint a többiek. Mindazáltal híven őrizték, hogy Júda törzséhez csatlakoztak, s Káléb e törzset képviselte közöttük (4Móz 13,6). Bárhogyan történt is, most Káléb is Gilgálban van és magát Júda törzséhez sorolva, járul Józsué elé.

A 4Móz 32,28-ban található utalás rá, hogy Eleázár pap, meg Józsué, valamint a törzsek családfei illetékesek, hogy az Úr parancsa szerint járjanak el az ország felosztásában. Mert ez a föld Jahve tulajdona, ők csupán osztályrészt kapnak belőle. Az 1-5 tudósít a nép vezetőinek szabályszerű döntéséről, s hogy ebben Isten akarata mondja ki a végső szót, arról sorsolás gondoskodik. Miként ejtették meg? Talán a főpapi úrimmal és tummimmal (5Móz 33,8), a 4Móz 27,21 mintha ezt támogatná. Bizonyos, hogy nem bízták a szerencsére, midőn sorsot vetettek, hanem az Úr végzését keresték.

Az örökifjú (11) Káléb nem úgy lép fel, mint aki egyenrangú Józsuéval, pedig hajdani közös helytállásuk tápot adhatna rá. Arra is megvolna az ereje, hogy Hebrónt magához ragadja. Éppen a törzsek rendjébe lett igazodása biztosít számára kivételes helyzetet. A „talán” (12) nem kishitűség, inkább megvallása annak, hogy a jövőendő Isten kezében van. Megindítóan szép, ahogy Józsué megáldja őt. Mégis kivételes áldásban részesül az, aki beáll a sorba, együtt a többivel – Az ősatyáknak esetenként még tanulatniuk kellett, hogy az áldás soha sem válhat, mások ellenében, ragadománnyá.

Hitben egyszerűen természetes, hogy a vett áldás elsőrenden másokért a mienk!

Józsué 15 – Júda öröksége

Júda határai, legkivált északon, részletekbe menőek. A 20-63. vers városnevei között más törzsek települései is megtalálhatók, például Simeoné. Ez a törzs igen korán beolvadt Júdába (19,9). Jeruzsálem alatt a határ a Ben-Hinnóm völgyében húzódott. A város tehát benjámini terület lett volna (18,16.27), mégis arról hallunk, hogy lakóit nem tudták kiűzni Júda fiai. „Ezért laknak ott a jebúsziaak Júda fiaival Jeruzsálemben még ma is” (63). Vélhetően, a júdai jegyzék Dávid királyságának első éveiből származik.

A 11,21 Józsuet nevezi meg, mint aki Hebrónt és Debirt, s a rettegett anákokat meghódoltatta. A 13-17. versek viszont már Kálebnek tulajdonítják a név szerint is ismert 3 anák kiűzését. Unokaöccse, Otniél pedig Debirt, régi nevén Kirjat-Széfert foglalja el. El kell tehát választanunk az első, a Józsué által vezetett hódoltató hadjáratokat a törzsek letelepedésével járó harcoktól. A 14,13k-ből megtudjuk azt is, hogy az örökrészek kiosztása e két, küzdelmes korszak közötti időszakban történt. Akkor kapta meg Káleb Hebrónt, de most kell igazából elfoglalnia. Hebrón lesz majd Dávid királyságának első székhelye (2Sám 2,4). Akkor még csak Júdában király, később lesz egész Izráelé. Júda tekintélyét tehát Káleb alapozza meg Hebrón elfoglalásával, s a Józsué személye itt délen kissé háttérbe szorul, ő ugyanis efraimi volt (4Móz 13,8). – A történeti szálak nyomon követése ekként segítheti egy meglehetősen monoton fejezet megértését, tartalmának kibontását.

A 17-19. versek során magára vonja figyelmünket egy szemfüles, talpraesett ember. Arra is rá tudja venni apósát, hogy ő adjon ajándékot a leányának, pedig, jogszokás szerint mindig a vőlegény adta a jegyajándékot, a móhart. Otniél ő, később Izráel egyik bírása (Bír 3,7-11). Talán e mozzanat lehetett elhivatottságának első jeladása, s benne Káleb is a jövőendő emberét ismerte föl, s ezért engedett. – Tréfásan szólva: Otniél óta lesz a jegyajándékból apóst terhelő nászajándék, amit a bihari nép móríngnak hív, és tréfásan, meg komolyan, móríng neki a hús mellé tett körítés is. – E kis kitérő helyt ad a hitben a humornak is, nehogy elszontyolodjunk!

Komolyra váltva a szót: mai tetteink alapvetés a jövőendő számára, mert általa az Isten országának sietünk elébe, mivel a történelmen belüli jövőendő a majdan dicsőségben megjelenő Krisztus elé fog érkezni

Józsue 16,1–17,6 – József utódai

Lehet, hogy a sorsvetésnél a nagyobb létszámú törzsek kerültek előre. Ezért –, délről észak felé haladva –, Efraim és Manassé következik (Benjámin és Dán később jönnek sorra). József két fiának törzsét számos szál fűzi egybe. A 16,9: „De Manassé fiai örökségéből is hasítottak ki városokat Efraim fiainak” a 17,8k. adataival egészítendő ki. A déli határ (1-3) nagyjából azonos Benjámin északi határával (18,12k). Meglepő, hogy Bétel és Lúz két külön helység (vö. 1Móz 28,19). Az északi határ úgy húzandó meg, hogy Mikmetáttól előbb kelet felé indul. E támpont valahol Sikemtől keletre esett (17,7), de egyelőre bizonytalan, hogy hol is lehetett. Később Tappúahból – s ez megint az efraimi terület derekánál van –, indul most már nyugat felé, s éri el a (Földközi) tengert. A Gézerben lakó kánaániak ott maradtak egy tömbben. Több településen élhetett együtt erős kánaáni lakosság, ami majd a dániak sorsára lesz kihatással (19,40-47).

Segíti a bibliaolvasót, ha keze ügyében van egy bibliai térkép. Eközben azt is észlelheti majd, hogy mily sok az olyan helynév, ami talán épp azért nincs jelölve, mert minden eddigi régészeti kutatás ellenére sem sikerült tisztázni, hol is lehetne föllelhető, melyik lakódomb (tell, törökül: tepe) rejtheti a keresett települést.

Manassé öröksége elsőrenden személyekhez kötődik. Földrajzi meghatározásként csak a Jordánon túli Gileád és Básán kerül szóba, amelyet Mákír örökölt (13,31. 17,1). – Bármennyire is a való történelem áll a bibliai történetek hátterében, nem kérhetjük számon tőle a történetírás szempontjait. Az üdvözítés történetét adja elénk a Szentírás hitelesen, tehát Isten útját népével, s az emberiséggel.

József – Manassé – Mákír – Gileád(!) – Héfer – Celofhád – s annak öt leánya, ha mind csak apja 30 éves korában született is, idejük együtt sem tesz ki többet 250 évnél. Ez bizony messze nem éri el a 2Móz 12,40k. 430 évét. A Gal 3,17 – mai ismereteink szerint jó érzékkel számol Ábrahám és a Sínai törvényadás között 430 évet. – A mi ismeretünk töredékes, Isten üdvözítése azonban – minden ellenkező híresztelés ellenére –, rendíthetetlenül folyamatos!

Józsué 17,7–18 – Isten döntése, s a vállalkozó ember

Manassé déli határainál vannak helynevek, melyek ismertek az Efraim északi határvonala kijelöléséből (16,6-8). Mégis, a törzseken belül észlelhető a terjeszkedés észak felé. A határvárosok Manassé területén voltak, de a valóságban Efraimé lettek. (8k). Manassénak viszont az északi két szomszéd: Issakár és Ásér területén jutott 6 jelentős város, 3 dombvonulattal (11), történeti adatként arra, hogy fokozatosan és legyezőszerűen terjeszkedtek. A 12k. időben ível át egy korszakot. Manassé fiai nem tudták birtokba venni a városokat, de amikor Izráel megerősödött, robotmunkára fogták a kánaániaikat.

Ide kívánczik most a rejtélyes jákóbi mondás, midőn megáldotta József két fiát: „De Efraimot megint Manassé elé tette. Azután ezt mondta Izráel Józsefnek:... Neked azonban egy hegyháttal többet adok, mint testvéreidnek, amit karddal és íjjal vettem el az emóriaktól” (1Móz 48,20-22). A „hegyhát” átvitt értelemben azonos Sikem nevével. A helység, a Garizim és az Ebál hegye, mint két „váll”, között helyezkedett el a völgyben. Szó esett már arról, hogy Sikem birtokbavételéről hallgat az ŐSZ, lehetséges azonban, hogy az 1Móz 34,21 a törzsek letelepedése idejéből való.

Józsué újabb lehetőségeket tár fel a József utódainak, Efraim és Manassé törzseinek, amikor panaszt tesznek előtte. Szóvá tették ugyanis, hogy ők csak egy(?) részt kaptak, holott népük számos és mindeddig megáldotta őket az Úr. Józsué javaslata szerint, ha szűk nekik az Efraim hegyvidéke, tehát a Bétel és Sikem közötti rész, (korábban Efraim derekának neveztük ezt a tájat), hatoljanak tovább a hegyekbe fel és irtsanak maguknak területeket lakhelyül (a refáiak földje névből sejthetően, a kapott tanács a Jordánon túlra is mutat, vö: 15. 5Móz 2,20. 3,11). Majd a hegyekből fognak lecsapni a síkságon lakó kánaániak vas harcikocsijaira!

Egy ország birtoklásában – Isten rendeléséből következően –, a művelődésre fordított veritékes munka értéke is szóhoz jut e helyen. Benne, tekintettel a népek megbízatására, jövőbe mutató erő van. Az élettér hatalmi igénye önző, a gondozás és művelés vállalása tekintettel van másokra, mert önmagát kötelezi el a feladatra, erre tekint, s nem a nyereségre.

Józsué 18 – Tétovázás nélkül

Gilgálból (14,6) Silóba tette át Józsué a törzsek központi irányítását. Itt állították fel a kijelentés sátrát és Siló lett egy ideig a legfőbb kultuszhely. Efraim területén volt, Bételből Sikembe menet félúton. Tekintélyt ad a helynek, hogy gyülekezésként oda sereglik Izráel fiainak egész közössége, s itt kap ösztönzést a hét kisebb törzs is, hogy foglalja el végre örökségét. Itt is van kisebb-nagyobb feszültség a dolgok menetében. Ugyanis már a 17,10k. említette volt Issakár és Ásér területét, holott a sorsvetés még ezek után következik. Mégis, szinte észrevétlen, már közelebb kerültek egymáshoz az események, s a róluk szóló írásos emlékek. A 16,10-ben fordultak elő ugyanis utoljára a visszatekintő „mind a mai napig”, illetve a „még ma is” megjegyzések.

Mintha Silóban már több lehetőség kínálkoznék arra is, hogy a legfontosabbakat leírják. A következtetést valószínűsíti, hogy törzsenként 3 férfi, összesen 21, – akik mind ismerői az írás tudományának –, leírást készítenek a bejárt és kisorsolandó területekről. Az elgondolás megalapozott és előrelátó. Miután a küldöttek elvégezték feladatukat és visszatértek Józsuéhoz, kezdetét veheti a sorsvetés.

Júda és a József törzsek közé ékelődik Benjámin törzse. Nyugati vége nem ér ki a tengerig, mert vele egyvonalban, ha átmenti időre is, Dán helyezkedik el. Benjáminnak – kis területe dacára –, központi jelentősége van. Határvonala a leginkább részletes és pontosan követhető. Neves települések adtak neki birtokul: Jerikó, Bétel, Avvim (Aj?), Gibeón, Geba (Gibeá), Rámá, Micpe (Micpa), Jebúsz, azaz Jeruzsálem. Bételt később az efraimiak, Jeruzsálemet pedig Júda (Dávid) vette birtokba.

Visszatérve Józsué szemrehányására (3), hogy a törzsek miért vannak ama területek birtokbavételétől, amit az Úr nekik adott, a magyarázat érthető: a tétovázó gyengébb törzsek, láthatóan féltek eltávolodni a két erősebb törzsi egység: Júda, illetőleg Efraim és Manassé, a két józsefi törzs közelségétől.

A nekünk adatott teret és lehetőségeit be kell töltenünk az Isten országa szolgálatával. Pál apostol Jeruzsálemtől Illíriáig (Pannóniától délre) betöltötte az evangélium hirdetését (Róm 15,19).

Józsué 19 – Az elosztás rendje

Inkább csak a határok, néhol csupán a települések lehettek a sor-svetés tárgyai „a kijelentés sátrának a bejáratánál” (31). A sorrendet így, ahogy olvassuk, délről észak felé haladva, a törzsek későbbi elhelyezkedése szabhatta meg. Ezért van Dán a legvégén. Dán ugyanis – bizonyára filiszteus behatolás miatt –, kiszorult területéről. Emiatt fent északon, a Hermón hegy lábánál foglalt magának területet (47. Bír 18). Épp e törzs sorsa mutatja, hogy az örökrészek kisorsolása nem jelentett azonnali birtokbavételt. A véghezvitelt ide-oda hullámzó csatározások kísérték, melyben siker és fiasco egyaránt volt megtalálható. Tanú rá a Bírak könyve, mely sok helyen fogaskereknek fogaiként kapcsolódik könyvünkhöz.

A helynevek sűrűjében egy-két eligazító megjegyzés talán segíthet. – Simeonnak, Júda területén csak városai vannak, legismertebb Beérseba. – Az is elmondható általános megjegyzésül, hogy ahol egy nemzetség letelepedett, az már városnak számított, ha valamilyen védőfal vette körül, akkor még inkább, bárha kicsiny volt is. A „falvak” pedig nem lehettek nagyobbak tanyaépületeknél. – Zebulon a többi északi törzs közepén helyezkedett el. Betlehem (15) nem a júdai helység (egyéb helynevek esetében is, volt több azonos elnevezésű település).

A Tábor hegy körülbelül Zebulon, Naftáli és Issákár (az ÚSZ-i Galilea) találkozási pontját jelölte. Ásér délről a Karmel hegyre támaszkodott. A hegy lejtője délkeleti irányba a termékeny Jezréel síkságba folytatódik, Zebulon és Issákár déli találkozásánál. – Ásérnél előtűnnek a neves föníciai városok, de csak mint határos részek, mint például Szidón-Rabbá, azaz a „Nagy-Szidón” (vö.11,8), valamint Tírusz erődített városa (28k). Észrevehető óvatossággal kerültek velük az összeütközést. Naftáli kapcsán érdekes és kérdéses a 34. vers: „Keleten pedig Júdával a Jordánnál”. A régi szövegbeli nehézség az egységes ország szemszögéből csak akként érthető, hogy a Jordán folyó eszmei összekötő volt észak és dél között, bár soha nem tekintették szent folyónak.

Végül Józsué is megkapja a kért efraim-hegyvidéki várost, és fel is építi. Sorban utolsóként elsőnek épít. Biztató jeladás a benutsággal küzdő kishitűeknek!

Józsué 20 – A menedék módozatai

Az oltárnak volt, nem mágikus, hanem jogi érvényű védőereje (1Kir 1,50-53). Aki ezt nem vette figyelembe, lelke rajta (1Kir 2,28-34)! E példák során a menedéknek egy másik lehetősége érvényesülhetett, hiszen Jeruzsálem nem volt menedékváros. Az oltalom-kérés mindkét válfaja a 2Móz 21,12-14-ből ágazhatott ki. Ezek szerint: az orvul gyilkolót „oltáromtól is vidd el”! A fogalmazás sejteti egy másféle menedék lehetőségét is, mikor valaki nem szándékosan ölt. Ebből alakulhatott ki a menedékvárosok nyújtotta védelem.

Az 5Móz 4,41-43. során e célra jelöli ki Mózes a Jordánon túl azt a 3 várost, melyek neve itt a 8. versben visszatér. Közülük Becer helye ismeretlen. Talán azért, mert Rúben területét Móáb gyakran dúlta. Mésa móábi király híres emlékoszlopán megnevezi az elfoglalt városok között e helységet (Bibliai Atlasz 43.o). – Az 5Móz 19,1-13. további utasítása szerint: „Ha majd kiszélesíti határaidat Istened, az ÚR., akkor jelölj ki még 3 várost” a korábbiak mellé, innen a Jordánon. Józsué még hármat nevez meg, az Úr utasítására: Kedest Naf-táli (itt olvasható először Galilea neve!), Sikemet Efraim és Hebrónt Júda hegyvidékén (7), de nem lehet valós, hogy számuk 9-re emelkedett volna. Maradt 3-3 innen, s túl a Jordánon. Mindük egyúttal lévita város, s korábban talán istentiszteleti helyek is voltak. A 4Móz 35,9-29 is hat városról tud, pedig a mózesi rendelkezések közül ez a legkésőbbi.

Az eszményi 9 helyett maradt tehát 6. Óvatos következtetéssel: éltek is a lehetőséggel a menedéket keresők, kiket – esetenként –, a város vénei befogadtak, ha nincs is rá közvetlen adat. Módosulás a korábbihoz képest, hogy megszürték, azaz megvizsgálták a védelemért bekérezkedőt. Módosulni az szokott, amit gyakoroltak. Továbbá: a történelem rázkódásai is beleszóltak a menedékvárosok rendeltetésébe, hogy funkciójukat valóságosan be is tölthessék.

A főpap halála, feloldó erőként (6. 4Móz 35,28) olyan ígéretes részlet, mely prófétás töltéssel, csírájában, már hordozza magában a teljesebbet és jobbat, az addig soha nem voltat Jézus Krisztus főpapi tisztéről és halálának büntörlő erejéről.

Józsué 21,1–42 – Léviták leendő városai

A 4Mózes 35,1-8 adta a rendelkezést a léviták városairól. Mostani kérésük tehát megalapozott, de türelmesen megvárják, míg végül rájuk is sor kerül. Nemzetségeiket úgy osztják szét, hogy 48 városban és minden törzs területén lakjanak belőlük. Kehát, élén Áron fiaival, 23 városban telepedhet le, mégpedig központi helyen, Júdában, Simeon és Benjámin területén, illetve Efraimban, továbbá Dán első letelepedése helyén és Manassénak Jordánon inneni részén. E vidékek adták később, az önálló államiság idején az ország derekas részét. Két menedékváros: Hebrón és Sikem a felsorolások elején áll (13.21).

A galileai és básáni törzsek közé telepedtek a gérsoni léviták. Túlnan Gólán, innen Kedes menedékvárosok nyitják a sort (27.32). Zebulon, érdekes módon a Jordánon túl letelepedő Rúben és Gád mellé társul, mint a meráriak szálláshelye. Becer nem viseli a menedékváros nevet (36), emlékezzünk a helység Móáb által veszélyeztetett helyzetére (20,8). Gileád menedékvárosa: Rámót ismét első helyen áll (38). A léviták városaiban azonban mások is laktak. Hebrónban lakott Káléb (12). Debirben (15) pedig Otniél (15,15-17). Így lehetett egyebütt is.

A kisorsolás alapján hozott döntés azonban csak a kezdetet jelentette, még meg is kell valósítaniuk. Becer példája mutatja, hogy nem mindenütt sikerült keresztülvinniük azt, ami itt oly szépen kirajzolódott. A történelem kétségtelenül módosította a lévita városok hálózatát. Elképzelhetetlen, hogy Jeruzsálemben ne laktak volna áronfiak, s más léviták is. A júdai Betlehem hiányzik a felsorolásban, mégis lakott benne lévita (Bír 17,7).

Minden esetben hangsúlyt kapnak a városok legelői. Talán arra vethetünk, hogy a léviták nem foglalkoztak földműveléssel, hanem csak állattenyésztéssel, emlékeztetve az egész népet a pusztai vándorlásra, s Jahvéra, a pásztor Istenre, aki együtt vándorol népével. Amit kaptak sem örökrész. Egész életmódjuk azt példázta, hogy Isten népe jövevényként él itt, semmit nem mondhat sajátjának, mert nem akart birtokolni semmit abból, ami egyedül az Úr tulajdona.

Józsué 21,43 – 22,8 – A nyugalom kilátásai

A 43-45 nem az eddigieket összegezi, hanem azt, ami a Silóban kapott isteni döntések alapján majd ezután történik. A kurta közlés csak sejtet: „Senki nem tudott megállni velük szemben...” Manassé féltörzsének gazdag zsákmánya is ad rá némi bizonyítékot (22,8). Valószínű, hogy a törzsek letelepedésével járó harcok nem azonosak az 1-12. fejezetek kezdeti hadjárataival. Inkább a Bír 1. hozza közelebb ezt az időszakot, ámbár a megkülönböztetés továbbra is nehézségekbe ütközik. Kérdés tovább, hogy történeti értelemben számolhatunk-e olyan időszakokkal, amikor nyugodtak a fegyverek, s a törzsek békésen verhettek gyökeret kimért részükön. Kizárva nincs egy viszonylag békés időszak, amíg a kánaáni, s egyéb népek fel nem ocsúdtak. Mindazáltal az ige saját szempontjai döntenek itt. Könyvünk egyik vezérlő gondolata már az 1,15 során elhangzott, szólván az elérendő és elérhető nyugalomról.

A Jordánon túli törzseknek mindaddig részt kell venniük a harcokban, a többiek oldalán: „Amíg nyugalmat nem ad az ÚR testvéreiteknek éppúgy, mint nektek... Azután visszatérhettek birtokul kapott földetekre...” A kiharcolt és elért nyugalom bizonyosság arról, hogy Isten szavatartó. Amit esküvel ígért meg az atyáknak, azt mind beváltotta. Egyetlen szó sem ment veszendőbe, minden beteljesedett.

A 2 és fél törzs is állta szavát. Mindvégig együtt harcolt testvéreivel, s most eljött az ideje, hogy ki-ki visszatérjen övéihez. A „sátraitokba” (4) újfent elárul valamit a tényekről, mert itt még nem átvitt az értelme, mint lesz majd a későbbiekben (például: 1Kir 12,16). Ha voltak hátramaradt, védelemre szoruló hozzátartozóik, őket csak mozgó, félnomád életmód védhetett meg a veszélyektől. – A 7. vers kezdő és záró mondata úgy is magyarázható, hogy Manassé féltörzsét külön bocsátotta el Józsué.

Túl mindezekben, mi mostmár a nyugalomban maradás kulcsa? Ha megőrzi a szeretetet Isten iránt, s mindenben neki engednek, akkor lesz tartós a nyugalomuk. Az ÚSZ nyugalma a Krisztus hívásának meghallásában van: „Jöjjetek énhozzám... és megnyugvást adok nektek...” Nyugalma együtt jár gyönyörűséges igája és könnyű terhe hordozásával (Mt 11,28-30).

Józsué 22,9–34 – Kérdezz, és felelek

Hol keresendő a Jordán melletti Gelilót? Itt építették fel ugyanis a folyón túlra visszatérő törzsek a félreértésre okot adó nagy oltárt. Szóba jöhet a Jerikó melletti Gilgál. Ilyen nevű helység volt másutt is, például Benjámin és Júda között (15,7), s neve Gelilót változatban ismét előjön (18,17). Az érvek mégis a legismertebb Gilgál mellett szólnak. Itt álltak a folyón lett átkelésük emlékkövei (4,20), itt volt a nép körülmetélése és az első páska is (5,9k).

Az új oltár híre futótűzként terjedt el a folyón innen. S egyemberként gyűlik össze Izráel fiainak egész közössége Silóba, készen a hitszegéssel vádolható törzsek megbüntetésére. Mielőtt azonban valami meggondolatlanságot követnének el, kiküldenek egy hivatalosnak tekinthető bizottságot, hogy megtudakolják a valódi okot. Nem tételeznek fel mindenestől rosszat. Olyasmire is gondolnak, hogy ragaszkodásuk jele is lehet az Úr oltárának ez a mása a Jordán nyugati oldalán, mivel tisztátalan földnek tartják a nekik kijelölt lakóhelyet. Ezért föl kínálják nekik, hogy lakjanak közöttük (19).

Hamarosan tisztázódik a félreértés, mert az oltárt nem áldozat helyének szánták, hanem épp annak bizonyságaként, hogy a folyó elválasztó vonala ellenére összetartoznak. Gondolva legkivált arra az időre, ha majd a fiakban netán meggyengül együvé tartozásuk tudata. Az az oltár tehát nem elkülönésük jele, sőt, előrelátó védekezés a kiközösítés ellen, mely – ha nem is velük –, de utódaikkal netán megtörténhet. A vád gyanújával érkezőknek egyszeriben saját félreértésükkkel kell szembesülniük, amit még majd fiaik is elkövethetnek. Ezek után kénytelenek elismerni, hogy feltételezett igaztalan vádakát ügyesebben meg sem előzhettek volna majdan távozó testvéreik annál, mint ahogy most tették volt.

A fejezetben minden törzs mintaszerűen hűséges Jahvéhoz. Elolvastván majd a 24. fejezetet, az összkép árnyaltabb lesz. Emitt a szándék, a tanító példa a mérvadó, hogy a távolság, vagy egyéb elválasztó tényezők sem tehetik egymás iránt bizalmatlanná őket. S gyakran éppen a jövőbe tekintő, előrelátó tettek idéznek elő rövidlátó és hamis feltételezéseket. Ám a félreértések tisztázásában is lehet eljárni mintaszerűen, s ebből – végül is –, az egész közösség okul.

Józsué 23 – A szeretet közösségében

Már a 13,1 során megmondta az Úr, hogy Józsué előrehaladott korú öregember lett, most pedig ő maga állapítja meg magáról ugyanezt. Életének summája nem az, amit ő vitt véghez, hanem amit Isten cselekedett népéért. Lelkében ez él, s ha netán elhomályosodott volna népe tudatában, emlékezetükbe idézi: „Láttátok,... amit Istenetek, az ÚR tett értetek,... az ÚR harcolt értetek” (4). Jócskán maradt azonban még tennivaló, s a jövődő a kezükben van. Haladhatnak dolgaik úgy, mint eddig, de ellenükre is fordulhat minden. Vigyázzanak hát, el ne veszítsék, amit Isten megadott ez ideig. „Legyetek azért igen erősek”, mondja Józsué a nép előjáróinak. Miként? Erőfitogatás talán kiválthatna olyan hatást, hogy egy elűz ezret? Akkor is, ha ezer csupán azt jelenti, hogy sok; ha nem hitből cselekszenek, csak nevetségessé teszik magukat. Az erő titka – legtöbbször az erő tudata nélkül –, hogy magukat tartják ahhoz, ami a Mózes törvénykönyvében írva van.

A 7. vers magyarázatánál általában rámutatnak a fogság utáni ezsdraí és nehémiási korra, amikor is pontosan ily módon keresték a jövődő útját (pl. Neh 8,1-8), illetve az átélt fenyítésekre a választ az itt felhangzó intések adták meg (15k). Lehet, hogy a fejezet valóban későbbi, míg a tárgyában párhuzamos következő fejezet korábbi és összetettebb. Amit azonban Isten kimondat a Józsué szájával, az mindenkor érvényes és ma is megszívlelendő.

Leegyszerűsíteniék Józsué tanácsát, ha a törvényekhez merő ragaszkodást súlykolnánk. Az ígéhez tartva magamat, vele hű kifejezését adom, hogy ragaszkodom Istenhez és szeretem őt. Eddig így volt, mondja Józsué, kétség sem fér hozzá. Immár az a teendő, hogy ebben őrizték meg lelküket és szeressék az Urat. Tiszteletét ne keverjék más istenekkel, s maguk se keveredjenek össze más népekkel. – Jézus búcsúbeszédeiben (Jn 13-17), s az 1Jn levelében lényegében ugyanezek az intések hangzanak el: „Ha parancsolataimat megtartjátok, megmaradtok a szeretetemben” (Jn 15,10. 1Jn 5,3), azaz a kölcsönös szeretetben, mely vele és felelősen egymásért és egymással összeköt.

Józsué 24,1–15 – Szabad döntés

Ugyanazok gyűlnek egybe Józsué hívására, mint a 23,2-ben. Nincs külön említés a papokról. Szóvá tehetjük, de nem vonható le belőle messzemenő következtetés. Inkább az köti le figyelmünket, hogy nem Siló az összegyülekezés helye (vö. 22,12), hanem Sikem, a 8,30-35 név nélküli színhelye. Egy cserfa alatt volt a szentély: „Oda álltak Isten színe elé” (1). Volt ott Isten törvényének egy könyve is, ebbe írta le Józsué a mostani szövetségekötés igéit és felállított egy emlékkövet is (26).

Az olvasónak az a benyomása, hogy az ősatyák korához, legkivált a Jákób személyével összefüggő hagyományokhoz kapcsolódnak most tudatosan. Igazán így érthető a 14. vers: „Távolítsátok el azokat az isteneket, amelyeket atyáitok szolgáltak a folyamon túl.” Mintha e formula nem annyira a bálványocskák rejtegetését érné tetten, hanem inkább elismétlése az 1Móz 35,2-4 jákóbi intésének: „Távolítsátok el az idegen isteneket. Jákób pedig elásta azokat a cserfa alá, amely Sikemnél van.”

Említhető itt, hogy főként a Józ 24-re hivatkoznak azok, akik arra gondolnak, hogy némely törzs esetleg eddig is itt élt, akik tehát nem jártak volna Egyiptomban. Fejezetünk háttérében tehát amaz esemény áll esetleg, midőn rokon félnomád törzsek törzsszövetségben egyesültek egy néppé központi szentélyüknél. Görög példák nyomán amphiktyonia a neve az ilyen törzsi szövetségnek. Az elmélet azonban nem cáfolhatatlan.

Történetileg biztosabb következtetés, hogy eleinte több szentély is létezett, s midőn Józsué elmondja Istennek, népe érdekében végzett szabadító tetteit (több ponton eltérve eddigi ismereteinktől, pl. 11), ezzel lesz a sikemi szentély újból a Jahve-hit és hitvallás bevett helyévé.

Isten sem teszi, Józsué sem kényszerít. Választásuk szabad. Dönthetnek a múlt, az elődök istenei, vagy e föld helyhez kötött istenségei mellett. Történjék is bárhogy „én és az én házam népe az Urat szolgáljuk!” (15). – Minden új nap és minden helyzetváltozás kihívás, válasszon bárki bármit, mi a Jézus Krisztus szolgálatára kötelezzük el magunkat –, ahogyan hitvalló elődeink is tették és, nem keresetten, de e hitvallást meg is szenvedték olykor.

Józsué 24,16–33 – A szövetség pecsétjével

A nép válasza egyöntetű. A szavak szépen és tisztán csengenek, fogalmazásuk egyszerű és meggyőző. A dolgok lényegét személyes meggyőződéssel valló bizonyoságtételnek ereje van. Am a fogalmi tisztázottság sem feledteti, hogy tenni is kell valamit azért, amit vallok. Élni azt, aminek a szolgálatáról beszéltem, több, mint szóban kifejezhető döntésem. Éppen e többlet hozza elő alkalmatlanságunk fölismerését, – jószándékunk dacára. Jóra képtelen voltunkról Pál apostol beszél leveleiben: „kegyelemből van üdvösségetek!”, s nem cselekedetekből, „hogymegmutassa az eljövendő világban kegyelemnek mérhetetlen gazdagságát... a Krisztus Jézusban” (Ef 2,1-10).

Eszerint, még az ŰSZ-ben is vannak eme isteni ajándéknak ez után feltáruló kincsei. Ne várjuk tehát, hogy az ŰSZ ugyanennyit tudjon róla. Mégis, fő vonalakban már Józsúé válaszában is kirajzólódik, hogy a szövetség, amelyet most kötnek, illetve köti Józsúé a nép javára, nem egyenlő felek egyessége, hanem a kapott kegyelem csodája: „Nem tudjátok ti szolgálni az Urat, mert szent Isten ő,...” és büntetni is fog, ha eltérnek tőle. Népe még háromszor válaszol, rövid tömörséggel. Kész szívvel állnak az Űr mellé, ha kell, önmaguk ellen is tanúskodva.

Istennek minden szövetsége kegyelem. Ilyen volt már a Nóénak, s vele az emberiségnek tett ígélet is, annak ellenére, vagy éppen válaszul rá, hogy „gonosz az ember szívének szándéka, ifjúságától fogva” (1Móz 8,21k). – A tanú felállított emlékkő megint csak a patriarchák történetére visszautaló mozdulat. Lábán mondta volt Jákóbnak: „... jöjj, kössünk szövetséget egymással, az legyen a tanú köztünk! Ekkor fogott Jákób egy követ és fölállította azt szent oszlopként” (1Móz 31,44-53).

Epilógusként, a könyv végén három temetésről olvasunk. Meghal Józsúé (vö. Bír 2,8k). Sikemben temetik el József csontjait (tetemét? Vö. 1Móz 50,25. 2Móz 13,19). Újabb szál, mely az ősatyákhoz köti őket. Eleázárt is eltemetik az efraimi Gibeában, s ez megint olyan helynév, ami nem található a 21. fejezet lévita városai között. Hiánya a történetiség mellett szól!

A kegyelem szövetsége nem szűnik meg életünk végével!

Bírák 1 – Az egység próbája

Józsué, valamint az áronfi Eleázár halála, továbbá József földi maradványainak eltemetése Sikemben a Józsué könyvét szorosan a Mózes öt könyvéhez köti. Ezért a Bírák könyvét csak így lehetett kezdeni: „történt Józsué halála után”, holott honfoglalásuk második szakaszának kezdete a 2,6.

Fejezetünk témája, sőt az egész könyvé is az, hogy immár a törzseken a sor: vegyék birtokba a nekik jutott részt és maradjanak is meg a helyzet uraként. Értsük ezt jól, azaz Jahvének, Uruknek engedelmességgel mindenben. A korábbi megállapítás (Józs 21,34): „Birtokba is vették és letelepedtek benne” inkább tűnik egy nagyobb irodalmi egység summázó gondolatának. Változatos az összkép e második szakasz kapcsán is. Az események ide-oda hullámanak. Van rajtaütés-szerű támadás, tartós letelepedés nélkül, mint pl. Jeruzsálem (8), vagy a filiszteus városok elfoglalása (18).

A Jordánon innen a sorsvetés először Júdára esett annak idején. Ezúttal is nekik kell elsőként indulniuk, hogy a nekik jutott részt birtokba vegyék. Júdán belül Káleb az, aki Hebrónt meghódítja. Józsué is az ő kérésüknek tett legelőbb is eleget (Józs 14,6-15). A 10-15 versek szinte szó szerinti ismétlés (vö. Józs 15,3-19), és ez látszik az első tartós birtokbavételnek. Itt is előtűnik, hogy Simeon igen korán vált Júda részévé. Felvette még magába Júda a kénieket, akik a pálmák városából (Hacecón-Támár, vö. 1Móz 14,7. 2Krn 20,2) vonultak fel a Holt-tenger menti Arádhhoz. Velük együtt a Horma helynév (17) emlékeztet bennünket a korábban említett feltevésre, miszerint egyes népcsoportok délről is behatolhattak Kánaán földjére, épp a Holt-tenger mentén (vö. 4Móz 21,1-3). A középső és az északi területek birtokbavétele jórészt a József-törzsek vállára nehezedett. Az ő kezükre jut Bétel.

A 27-35 valós képet ad arról, hogy a törzsek területén továbbra is laktak kánaániak, sőt néhol ők laknak a kánaániak között (32k). Az „emóriak” (36) „edómiak”-ra javítandó.

Kísértés, de serkentés is az idegen népek ottléte. Szétszórtságuk az egység próbája lesz és edzi hitüket. Megtanulhatják, miként lehet hátrányból előnyt formálniuk.

Bírák 2 – Változó életfeltételek

Isten angyala (küldötte), aki majd népe előtt jár, némelykor biztatás, mert Isten jelenlétének kezdése (2Móz 23,20-24), máskor megítéletes elrejtőzés, illetve egy közvetett megoldás eszköze (2Móz 32,34). A 2Móz 33,2-4. esetében a nép gyászolni kezd a kemény beszéd hallatán. Mind ez ideig – túl minden emberi vállalkozáson –, az Úr angyala vezette és be is hozta őket az esküvel megígért földre. – Bókim („sírók”) Bétel közelében lehetett (vö. 1Móz 35,8). Az Úr angyala oda megy fel Gilgálból és szemrehányást tesz nekik, egyelőre csak a mulasztások miatt. Aminek következménye lesz, hogy az idegen népek és isteneik csalogató csapdaként fognak ott maradni a már birtokba vett földön. Ezt hallva, a nép sírásra fakad és áldozatot mutat be az Úrnak (1-5). – Gilgál, Sikem, Siló után immár Bétel is a kultuszhelyek közé sorolandó.

Bárhová helyeznénk is időben a történeteket, – biztosat nem lehet állítani róla –, intő jel egy új korszakról, mely telve lesz vétkes feledékenységgel és nagy eltévelyedésekkel. Józsué és nemzedéke: a szemtanúk halála után gyorsan halványodtak az ismeretek Istentről, aki mind ez ideig vezette és megőrizte őket. A letelepedéssel együtt új nehézségek és kísértések támadtak. Küzdjenek meg velük!

Számos példa van rá a történelemben, hogy a hódítók átvették a műveltebb meghódítottak kultúráját, s vele vallását is. Fel fogja-e ismerni Izráel, hogy Istene szaván nyugvó üdvtörténeti hite értékeesebb, mint – a különben civilizáltabb kánaáni városállamok termékenységi vallása? Isteneik a különböző Baálok voltak (jelentése: úr. Régi magyar közbeszédben: „urát adom”, azaz megmondom, hogy ki a gazdája, ki a felelős). Baál női párja: Astarte (tsz. Astárot. Görög: Aphrodité. Latin: Vénusz). Parázna kultuszaikban a termékenységet, a természet körforgását igyekeztek – utánzással befolyásolni. A helyzet akúttá vált, mert már akkor megkezdődött közelketlen a kiszáradás, az elsivatagosodás!

Merő kegyelem volt e hisztérizált helyzetben Izráel népének megmaradása. A bírák is e kegyelem eszközei voltak, mint később a próféták, s némely királyok, élükön Dáviddal. Ha eltértek Istentől, máris alul maradtak a népekkel szemben. Panaszaikra szabadítót küldött Isten, és mégsem tanultak a fenytésekből. – A 11-23. részlet kulcsot ad az egész ÓSZ belső dinamikájának megértéséhez, mely ma sem mondható túlhaladottnak!

Bírák 3 – Az utánzás nem követés

Állandó lelki, bátran mondható, hogy teológiai feladatuk volt az okok felkutatása, miért is kell együtt lakniuk idegen népekkel. A probléma feldolgozásának másféle változata volt, hogy az újabb nemzedékeknek is meg kell tanulniuk a hadviselést. Az USZ fényében e válasz elégtelennek tűnhet, de a benne megmutatkozó törekvésre kell figyelniük, midőn sorskérdéseiket úgy szemlélték, hogy általuk vajon mit akar Isten, miként illeszthetők be kegyelmes szövetségébe és tervébe. Életünk, mindennapjaink alakulását, bennük Isten szándékát csak a Kijelentéssel adott élő kapcsolat révén értelmezhetjük mi is helyesen. Ez a kegyességi és teológiai feladat nem a múlt függvénye, amit kinőttünk, mint a gyermekcipőt. E földattal Isten népének folyamatosan szembesülnie kell, lebontva egyének sorsára is, azaz személyes önvizsgálattal, kegyességgel és hálaadással.

S van itt még valami, mely történetileg, s az Istennek, népét vezető tetteiben is egészen új mozzanat. Mózes (ApCsel 7,23.30), Áron és Józsué is elhívásuk után már jól előrehaladtak korban, amikor hozzá is foghattak feladataik elvégzéséhez. A bírák zűrzavaros korában viszont és a királyság kezdeténél – vonatkozik ez a prófétákra is –, egyre több a fiatal ember. Olykor már gyermekként megszólítja őket az Úr, megragadja és fölkeni őket. Botlásaikkal együtt egy friss energiájú nép lép itt a történelem színterére. Igazán átható erejük mégsem az ifjúi hev következménye, hanem az Úr Lelkének hatása. Ez ragadja meg Otniél is, hogy legyen népe szabadítója. Elsőként a bírák sorában, mint Káleb unokaöccse (1,12-15. Józs 15,16-19), ő testesíti meg a két korszak kapcsolódását. – Feltűnő, hogy a Hébróntól délkeletre letelepedettként, ő lesz messze északon az arámok ellen küzdő szabadító. Tudjuk azonban, hogy ókori hadak mekkora távolságokat tettek meg olykor. Istennek pedig tetszett a földrajzi értelemben legmesszebbre esőt elhívni eszközéül.

Éhúd tette se nem utánozandó, se nem követendő. A 12-30 lényege az, hogy Móáb, áthaladva Jerikón (13), ugyanazt a hadi vállalkozást óhajtja megtenni, mint Izráel. Izráelt azonban Isten vezette, Móáb pedig csak utánozná Izráelt, s a kettő mozgató ereje, mondhatni: ég és föld különbsége.

Bírák 4 – Siserahad

Izráel hitéről nem sok jó mondható el a bírák korában. Viszsa-visszatérő megállapítás: „...ismét azt tették, amit rossznak tartott az ÚR. Ezért odaadta őket...” idegen népek kezébe. Mégsem olvasható sehol, hogy bűnbánatra jutottak és megtértek volna, csupán azt halljuk, hogy nyögve sóhajtoztak (2,18). Mégis, a könyörület jeleként, Isten támasztott bírakat, akik fékeztek a romlást. Haláluk után megint visszaesés következett.

Emiatt kerültek Éhúd halálát követően is a Hácórban uralkodó kánaáni király kezébe. Székhelye nagy város volt a Hule-tó mellett, északon. Hadseregparancsnoka: Sisera pedig a Karmel-hegy északi lábánál, a Kísón patak mentén lévő Haróset-Gójimban, a „Népek Harósetjében” lakott. A két helység távol esett egymástól, de nem volt ismeretlen az ősi keleti népeknél, hogy a hadsereg a második ember kezében volt, s így övé volt a tényleges hatalom. Minden további nélkül lakhatott tehát másutt, mint a király. Ugyanilyen tisztességben lesz majd a szír Naámán, akkora hatalommal, hogy királya az ő „kezére támaszkodik” (2Kir 5,1.18). Az 5,19 is királyokról énekel, s meglehet, hogy királynak szólították a hadsereg parancsnokát is. (Nem is tudom, hogy ide illik-e a mi honfoglalásunk idejéből a példa: mily messze esett akkor Székesfehérvártól Gyulafehérvár. Távoli, de alkalmas példa keleti népek hatalmi berendezkedéséről).

Nem a Jábin névre hallgató király, hanem – tisztéből eredően –, Sisera az, akire irányul a figyelem, mert ő irányítja a 900 vas harci-kocsival támadó sereget, s veresége után ő ér gyászos véget, királya csak utóbb (24).

Debóra jókora távolságra, valahol Efraim és Benjámin határán tartózkodik. Tudja mi történik és bátrabb is, mint a hadvezetésre kiszemelt ember, Bárak, aki csak vele együtt hajlandó szembeszállni Siserával. – Tehát nő bírálja van Izráelnek, ő még próféta is. Ez az adománya alapozhatta meg bíra-voltának tisztét is. Fel van ruházva tehát két karizmatikus tisztséggel. Csak Sámuel lesz majd hozzá fogható. Prófétai mondása Debórának az is, hogy asszony kezére adja az Úr Siserát (9). Ha nem is önmagára gondolt, nem sejtette, hogy a Hácortól még északabbra menekülő Sisera épp egy asszony sátrában keres menedéket és ott éri majd utol a halál. Bujkál itt az igében jókora humor is. Tessék utána olvasni!

Bírák 5,1–18 – Fontolgatás helyett tettek

Királyok és fejedelmek előtt, énekben elmondott hálaadás e dal(3). Missziói kitekintése is van. Talán egyik legősibb, nagyobb lélegzetű költői mű az ÓSZ-ben. Minden során átüt a közeli élmény frissessége, ha a 12. verstől már nem is Debóra és Bárák éneke csupán, hanem a gyülekezeté is. A merész allegóriákkal tűzdelt stílus, nyelvében nehezen érthető részletekkel, s nem az események időrendjét követő gondolatmenettel küzdelmessé teszi számunkra, hogy áldást vehessünk belőle, de megéri.

Oly mértékben terhelődött Izráelre idegen népek súlya, hogy az útra kelő rejtett ösvényekre kényszerült. Sámgar (3,31) és Jáél tette-készsége hősi, de csupán felvillanó emberi merészség maradt volna (6), ha az Úr –, aki Sínaitól Edóm mezői mentén véges végig – mai fogalmazásban: mintegy a kertek alatt – vezette népét –, nem támogatja vezetőnek „Izráel anyjaként” Debórát. Volt egy jóval korábbi Debóra, Rebeka dajkajaként (1Móz 35,8), s íme, most van egy újabb, aki meg egész népét dajkálja. Ő kelt fel, hogy fegyverzettel alig rendelkező népét vezesse (7k). S lám ott teremtek azok, kiket – ha emberi szemek előtt rejtve is –, Isten megőrzött magának. Rájuk bízást lehet számítani (13). – Így lesz majd Illés idejében is, aki nem tudott a maradék 7000-ról, de az Úr ismerte, kiket hagyott meg magának (1Kir 19,18), mert neki mindig vannak rejtett tartalékai, akikre számíthat, mert Isten az igazán nagy stratégia!

A 14-18 során feltárul, kik álltak határozottan Debóra mellé, s kik ingadoznak. A jó döntést hozók a központi területeken élők, s a galileai törzsek: Efraim és Benjámin, Mákír (tkp. Manassé, vö. 4Móz 26,29), Zebulon, Issakár és Naftáli (Bárák törzse 4,6). Ők egymemberként keltek föl. Júda viszont hiányzik, s vele Simeón, kit már Mózes áldása sem említett (5Móz 33). – A tengermellékiek vagy tétlenek, vagy mással vannak elfoglalva (17), szintúgy a Jordánon túliak. Rúben nagy fontolgatásai (kétszer is: 15k) – érezhetően –, enyhe gúnyt váltott ki, mivel csak egyhelyben toporogtak, de tapodtat se jutottak előbbre a cselekvésig. Régi közegyházi jegyzőkönyvekben böngészve olvastam néhol: a közgyűlés nagy fontolgatással fogadta a javaslatot, azaz mielőtt tetté vált volna, el is halt még az életrevaló gondolat is.

Ahol a prófétai szót meghallják –, kövekből támadt fiakként (Mt 3,9) – a maradék felserkenése és tette-készsége nyomán, Isten elvégzi népe szabadítását.

Bírák 5,19–31 – Kétféle anya

Összeszővetkezett kánaáni királyok vonultak fel, hogy megütközzenek Izráellel. Aki ilyesmit forgat a fejében, legyen legalább annyi bölcsessége, amennyi Gamálielben volt, midőn nem akart Isten ellen harcolóvá válni (ApCsel 5,39). Ne kíváncson senki ilyet magának, mert nincs ennél szerencsétlenebb és kilátástalanabb küzdelem.

Csillagok harca Siserával összefüggthetett egy nagy esőzéssel. A Kísón patakja felduzzadt, s iszapos árja sodorta, harcképtelenné tette az ókor félelmetes tankjait, a vas harcikocsikat. Mint amikor felrivall a harcidal, akként csap fel az ajkáról a lelket sarkalló ének (21), s a mének még inkább megvadulnak, mintha ostor vágott volna hasuk alá. A harcos nem ura többé a gyeplőnek, mert az Úr maga harcol ellene. Az Úré a küzdelem, s ember akkor tehet valamit érte, ha időben ismerte föl a tettek óráját. Lám Méróz (23) ingadozott: menjek, ne menjek? Kedesből jövet, íme Bárak átvonult területén, de ő tovább tétovázott. Átkos dolog nem állni oda, ahol Isten angyalai harcolnak. Bizony áldott ez a Jáél, mert tett az ügyért valamit. Bátorsága értékelésébe nem szövődnek emberieségi szempontok. Kalapács is, meg cövek is szinte túlzás és a vér is sok. Tette, az ÚSZ mértékével mérve, visszariaszt. Ámde, vessük egybe őt, s magát Debórát, Izráel anyját a Sisera anyjával, s a különbség máris kitűnik. Azok ott népüket segítik szabadságra és életre. Sisera anyja meg aggódó, tétlen szorongással lesi a rácsozaton át, mikor érkezik meg imádott fia, diadalittasan. De, mintha késne, jaj mi lett vele? Ki vigasztal meg? Az udvarhölgyek szeme kérdően mered egymásra: melyikük mondana most valami igazán okosat, hogy oldódjék a torokszorító feszültség? Megvan! Zsákmánnyal rakodtan jön fia ilyen vontatottan! Egymás között osztzkodnak tán a riadt rabnőkön, tarka ruhákon! Biztos, hogy nem feledkezik meg érte aggódó anyjáról sem, festett kendőt borít majd reszkető vállára!

Isten szeretetében válhatok olyan szülővé, aki nemcsak gyermeknek ad életet, de terelgeti is az élet felé gyermekét, felmutatva előtte azt, hogy az élet nem zsákmányszerzés alkalmá, hanem része Isten teremtető-, és váltságműve egészének.

Bírák 6,1–24 – Az Úr szemében: erős vitéz!

Nem Izráel mentségére, de szabad megvizsgálunk tüzetesebben, mi is volt az, „amit rossznak tartott az Úr” (1)? Nos, kezdték tanulgatni a rendszeres földművelést, s a megtermelendő kenyérért folytatott küzdelmük a letelepült népek természetvallása felé sodorta őket. Továbbá: már ők is azok sorába kerültek, akik ki voltak téve rabló nomád törzsek fosztogatásának. Mózes hajdani rokonsága Midjánnal rég a múltté (2Móz 3,1). Amálékkal pedig mindig is ellenséges viszonyban voltak (2Móz 17,16). A 2.v. tényleges helyzetükről lebbenti fel a fátylat, azaz kénytelenek voltak behúzódni hegyi rejtekekbe és barlangokba. Nagy visszaesés a kezdeti lendület sikerei után! Kellott hát valaki, aki a külső szorongatásból, mind pedig lelki tévedezésükből kivezeti őket. Bár kiáltottak Istenhez, de nem voltak igazán tudatában, hogy mi miért van. – Ha nincs is rám bízva, „ki vétkezett?” (Jn 9,2), egy korszak eltévelyedéseinek közös vizsgálata kikerülhetetlen.

Gedeon sem néz mélyére az ok és okozat összefüggéseinek: „Hol vannak mindazok a csodák, amelyeket” atyáink elbeszéltek? „Hiszen most is eltaszított... az ÚR” (13). Pedig a csoda már jelen van, s kezd is megtörténni vele, csak még nem érzékeli. Mielőtt azonban kibontakozna, megelőzi egy próféta fellépése az egész nép megintése végett(7kk). Az ige szűken méri a szót, e névtelen küldöttről szólva, annyi mégis kétségtelen, hogy próféták megjelenése kezd rendszeressé válni.

Lehetséges, hogy már a 2,1-5 küldöttje is próféta volt. Egyöntetűen angyalnak fordítják, ami küldöttet is jelent, mégsem biztos, hogy helytálló, ha angyalnak értjük. Mint ahogy Gedeon meg embernek nézi az Úr angyalát, s angyalában az Urat magát. Zsugorgatott búzácskájukat csépelgeti éppen nagy titokban, amikor az Úr reá köszön. A hívó szóra elmondja minden, jogosnak tűnő ellenvetését, hogy nemzetsége a legszegényebb, s atyja házában ő a legkisebb. Ám nincs apelláta. Szabad kérnie jelet is, hogy küldetése felől végképp megbizonyosodjék. S az Úr még akkor is beszél, mikor angyala már eltűnt.

Az Úr ilyeneket szokott elhívni munkatársaiul, a gyengében és kicsinyben ő már látja és fölszereli az erős vitézt!

Bírák 6,25–40 – Biztató jelek

A Baal-kultusz elharapózásának ítélete volt, hogy a nomád népek sanyargatták őket. Isten gondolata szerint tehát szükséges volt szabadulniuk az idegen kultusz bűvköréből, különben képtelenek lesznek Midján visszaszorítására.

Nem túlozzuk-e el a jelentőségét annak, amit Gedeon valahol Manassében véghezvisz? Hiszen az országban egymást érhatték –, különösen a központi részekről északra, a Baal-oltárok. Mellettük Asera-fa állt. A termékenységet kiábrázolandó, eme szimbólum utalhatott Baal nőnemű társára, Astárára (2,13). Mindaddig csupán gyanított következtetés volt ez, míg nemrég feltárt régészeti lelet is alátámasztja, hogy létezett Izráel területén ilyen tévelygés. Veszedelmes igézet volt, amikor egyenesen Jahve mellé társítottak nőnemű isten-párt. Gedeon Istentől indított vállalkozása szabadtó erejű, hasonló igézetből. Bár csak éjszaka meri megtenni, hogy apja Baal oltárát lerombolja. Helyébe előírászerű Jahve oltárt épít (2Móz 20,25?)

Reggelre kelve nagy a felháborodás. A Jóás fiát felelősségre akarják vonni, de az apa ellenvetése elnémítja a háborgókat. Ha Baal valóban Isten, itt most bizonyíthatja hatalmát! Tévedés, ha azt hisszük, hogy csak fiát akarja menteni. Ő maga is ingadozik. Ezért látni óhajta, hogy Isten-é az a Baal valóban, akinek a tisztelete mostanában oly divatos lett. Evégből kockáztatja még fia életét is, mert ha valóban az, a fiú reggelre már nem él! S mindenkiben ez a kérdés bujkál, azért támad oly hirtelen csend, mint akik érzik, hogy e zűrzavarnak ki kell tisztulnia. Adjon hát jelet ez a Baal, ha képes rá! Az apa ellenvetése tehát jól betagolódik az egész fejezet menetébe. A történet némileg hasonlít Illés próféta Karmel-hegyi fellépésére (1Kir 18). Eközben Gedeon tekintélyét is emeli az Úr, amire még szükség lesz.

A hadi vállalkozásra az Úr felruhazza Lelkével elhívottját. Gedeon pedig jelet kér, erősítésül. A szárazon maradt gyapjúfürt az igazán döntő jel. – A hitet követik a jelek, kéretlenül is (Mk 16,17k). Az első keresztyének is könyörögtek jelekért. A jeleket azért mégsem hajszoljuk. Legyen elég az ige, jelek ráadása nélkül is. – Különbőség van jel és jel között. A döntő helyzetekben kért és kapott jel csak annak szolgál erősítésül, akinek szól. A jelek nem válhatnak játékszerré, ilyesmire akarta rávenni a kísértő Jézust is (Mt 4,1-11).

Bírák 7 – Midján napja

„Hiszen kifogynék az időből, ha szólnék Gedeonról...” A Zsid 11,32 nem követi szorosan az időrendet, mégsem lehet véletlen, hogy éppen Gedeon személye tör elő a szentíró emlékezetéből. Azért a hit hőse ő, mert engedett a cselekvő Istennek, megsejtve, hogy nincs ennél célravezetőbb lépés. Éppen e fejezet adja megragadó példáját a hit embere hajlékonyságának, midőn azt teszi, amit talán ésszel igazán ő sem tud felfogni, de az Úrral átélt szoros közösség átsegíti az akadályon, hogy elfogadja a felfoghatatlant. A 8,2 már nem oly fénylő, midőn elégedetlenkedve válaszol az efraimiaknak: „Ugyan mit tettem én hozzátok képest?”

A csodálatos nem feltétlenül érthetetlen, ám gyakorta csak a történetek után, visszatekintve fedezhető fel Isten gondolatainak magasabbrendűsége. Még hozzá úgy, hogy egy pillanatilag sem érezheti magát az ember felsőbbrendűnek.

Nos hát! Haza azokkal, akik félnek (5Móz 20,8), nehogy, öntetlen maguknak tulajdonítsák a sikert! Több mint 2/3 hazamegy, de még mindig ezek vannak. Voltaképpen nem vehető ki a szövegből, hogy a vizet hasalva szürcsölők, vagy az állva, markukból ivók az a háromszáz, akik kiállták az Úr próbáját. Az sem látható át egészen, hogy mi is ez a próba (4).

Lehetek Gedeonnak kétségei. Ezért adatik meg, hogy kihallgathatja a két ellenséges harcos beszélgetését a sátrat döntő árpakezről. Az álom értelmezését is ők adják meg, s visszahallhatja tulajdon nevét a beszélgetők szájából. Azt, hogy Isten már döntött, mert Gedeonnak „Kezébe adta... Midjánt és az egész tábor.” – Mintha éppen ez adna igazán lendületet Gedeon képzeletének, s kitalál egy leleményes harcmódot, amit ez a maroknyi, de egy ütemre cselekvő csapat, nevetségesen ártalmatlan felszereléssel sikerre visz. A harci kiáltás igazi, a kürtzengés is nagy sereg rajtaütését sejteti, de korszok csörömpölése, s fáklák kígyózó képe már csak ijesztésre jó, hogy az álmukból fölriadtak egymást kaszabolják le.

Előreküldött jeladás is ez a különös diadal. A próféta (Ézs 9,3) Midján napjához hasonlította a messiási idők csodálatos szabadítását.

Bírák 8 – A naggyá–létel kísértése

Alig észrevehető, hogy kimarad a fejezetből, ami előbb még a folyamatos vezettetést jelentette: „Az Úr ezt mondta Gedeonnak” (7,2.4k.7.9). mintha függetlenítette volna magát Istentől. Az összkép mégsem oly csüggesztő, ha nem is egyértelmű. Már idéztük az efraimiaknak adott válaszát. Egyébként tömör és szellemes, amit mond (2k). Mely szerint, ha tehát ő, Abiézer (6,11) nem szüretel, nyomában Efraim sem böngészhetett volna (ők tették ártalmatlanná a két ellenséges hadvezért), s újólag a már ismert ellenvetés: „Hozzátok képest mit tudtam én tenni.” Érezhető, hogy az én berzenkedik, miközben enyhíti az efraimiak felháborodását. Mint cseppben a tenger, úgy hordozza ez a mondat további dolgai ellentmondásosságát. Miközben a Jodánon túl is üldözi a két menekülő királyt, két Jabbók-menti település vezetői megtagadják tőle és embereitől az élelemet. Mikor aztán visszatér győztesen, mértéket nem ismerve büntet (16k). Őszintén szólva, visszatetszést szül a viselkedése. – Mit is mondott Jézus hasonló indulatokra? „Nem tudjátok, milyen lélek van bennetek...” (Lk 9,55k).

A továbbiakban Gedeon személye körül kezd formálódni valami, személyisége előnytelen alakulása részeként. Néven nevezve: a királyság. Visszautasítja ugyan, hogy királyként uralkodjék, mert ez a tiszt egyedül Jahvét illeti meg (22k). Mégis, sejtetően a két elfogott király, akaratlanul, elülteti Gedeon szívébe a királyság ötletét. Ettől kezdve, ha el is utasítja magától a gondolatot, de, észrevehetően, játszik vele. A két midjáni király, akik a Tábor hegyénél megölték Gedeon testvéreit, most hízelegve mondják, hogy olyanok voltak azok, mint ő, „mindegyik királyfinak látszott” (18k). Így próbálják menteni az életüket, s éppen ez lesz vesztükre.

A királyság elutasítása ellenére az arany efód a hiúság ötlete volt. Annyi mondható el, a tévedés kockázatával, eme köztiszteletre felállított kultusztaggyról, hogy Jahve a király, és ha bárki is e díszes ruhára tekint, így könnyebben beleképzelheti Istenét, s mellékesen: ezt Gedeon csináltatta neki! Íme, ez már nem a kicsiség tudatával, hanem inkább a nagyság kísértésével küzdő Gedeon!

Bírák 9,1–21 – Előzmények és következmények

Gedeon lelakiségének hátrányos alakulása drámai módon folytatódik Abimelek nevű fiában, akiből már előtör, hogy ő pedig király lesz, mindenáron. Pénzelve a sikemi kánaáni kultuszhely által, elfogad mindenre kapható bérgyilkosokat és kiirtja Gedeon (ezúttal következetesen: Jerubbaal néven) összes többi fiát. A hetven (8,30. 9,5) mégsem kerek hetven, mert vérengzése alkalmával közülük a legkisebb elbújt. Így sikerül életben maradnia, hogy a királyságról elmondhassa példázatát és mindjárt annak alkalmazását is (7-20). Ennyire telik a bátorságából. Derekas nyíltsággal tárja fel Sikem polgárai előtt, ami a szívéen fekszik. Aztán futva menekül, s végképp el is tűnik szemünk elől. Tehát próféciaát mond Abimelek kísérlete várható kudarcáról.

Kissé egyszerűsítve: a két életben marad fiú két embertípus. Az egyik irgalmatlanul gázol át féltestvérein, hogy kezébe kaparinthassa a hatalmat. A másik, Jótám, aki minden emberi számítás szerint halott, mert rajta van a hetvenes halál-listán. És mégis élnie kell egy üzenet végett, hogy azt elmondhassa. Példázata a kánaáni típusu királyság éles kritikája. Mintha apja jobbik éneje ebbe a legkisebbe szorult volna. Emlékezzünk, hogy apja ellene mondott a fellkínált királyságnak (8,22k). A példázat szerin a „fák” igényesek, midőn méltó és alkalmas, adottságokkal felruházott királyt óhajtanak maguk fölé. Az olaj-, a fügefa, majd a szőlő is visszautasítja, amikor királlyá tennék őket, mert gyümölcseik zamatát többre tartják, mint maguk kelletését mások feje fölött. A király-volt üres fennkölségében értelmetlenné válna az életük. Gyümölcseiknek lennének hűjával, amire pedig nevükből joggal következtet mindenki.

A királyság eme dilemmája ettől kezdve követhető nyomon az egész Szentírásban, s még Dávid esetében sem talál mindenben megnyugtató megoldást. A Dávid-fia Jézusban oly módon marad meg hasznót hozóan a gyümölcse, hogy méltóságát – földi útján –, szolgai formába öltözteti. Búzamagként a földbe temetve nem marad maga, hanem sok gyümölcst terem (Jn 12,24). Innen visszatekintve, Jótám sokkal inkább királyi abban, amit mond, s ahogy mondja, mint Abimelek minden akarnokoskodása és csörtetése.

Bírák 9,22–57 – Nem épületes, de tanulságos

Nem is olyan egyszerű nyomon követnünk, miként omlik össze Abimelek királysága. Ami nekünk bonyolult, Isten számára tökéletesen áttekinthető. Ő ad tanulságos bepillantást abba, miként rontja le, amit emberek összeesküvésre és vérontásra alapoztak és építettek fel. Egyetlen, általa küldött gonosz lélek elég, hogy teljes legyen a bomlás.

Csak a felszín pászttázza az, aki megrökönyödve kérdi, hogy Istentől rossz is származhat. S ezt tévén, miként egyeztethető össze szentségével? Bibliai szemlélettel érthető, hogy amikor a gonoszt rosszal fenýíti, annak Ő tudatos vállalója, s nem vagyunk rá fölhatalmazva, hogy emiatt Őt kérdőre vonjuk. A „gonosz lelket” nem szabad senkivel azonosítanunk, de tetten érhető eljárásában, midőn itt is, ott is felüti a fejét.

A sikemiek egyre gátlástalanabbak. Útonállóvá, züllött bűnbándává aljasodtak. A sikemi út a későbbiekben is hírhedt volt veszélyességéről (Hós 6,9). Nem dönthető el minden kétséget kizáróan, hogy a főkolomposok ottlakó kánaániak, vagy izráéliek voltak. Az Él-Berít temploma az Úrtól elhajolt izráéliek kultuszhelye is volt (a 8,33. 9,4 Baal-Berít névvel illeti. A helybeli istenség Él-Baal-Berít lehetett, összekotyvasztva a hitelest a hiteltelennel, s a kétféle név-változat ebből rövidülhetett).

Gaal, Ebed fia a régi, s vélhetően mégsem teljesen kiirtott őslakos Hamór utódok uralmát előnyösebbnek tünteti föl, szemben az Abimelekével (28). A most támadt ellentét tekinthető a hajdanvolt sikemi vérfürdő (1Móz 34) utórezgésének.

Abimelek Ofrából (8,27) indulhatott a sikemiek ellen. Zebul, Abimelek sikemi helytartója úgy tesz, mintha Gaalal tartana, félrevezetve őt. Aztán szemére hányja nagyszájúságát, végül szembe is fordul vele (36-41). Olyan lélekkel jár el Gaal Abimelekkel, s Zebul Gaallal szemben, ahogy leszámolt Abimelek Gedeon 70 fiával. A végkifejlet pedig a jótámi „átok” (57) beteljesedése. A tüskebokor tüze szó szerint emészti föl az egész várost. Majd pedig Abimeleket is eltalálja egy rádobott malomkő. Halála hasonló a Sauléhoz (1Sám 31,4k). – Isten akkor is teljes, azaz célra mozdító munkát végez, amikor fenýít, mert tökéletessége (Mt 5,48), pontos meghatározás szerint, üdvözítő célra irányultságot jelent.

Bírák 10 – Nem látványos, de hasznos

Amit Isten számon tart, több annál, mint ami a Szentírásban számkra fel van jegyezve. Az örökkévalóság szemszögéből Tóla és Jáír bizonyítvánnyal nem volt jelentéktlenebb bírása Izráelnek, mint az ismertebbek, akikről könyvünk részletesebben beszél. Az utóbbiak lehetnek nagy emberek, de nagy árnyékkal, és színes egyéniségek, kik képzeletet megragadó módon válaszoltak koruk kihívásaira.

A békés korszakok eseménytelenebbek. Ha azonban megtaláljuk a módját, miként tartsuk hitünket és hűségünket a kellő hőfokon, ígéretesebbé lesznek a nyugodt évek ritkázott eseményei a vészterhes időknél, ha nem is faragnak maguknak kiugró egyéniségeket. Ilyenkor a megszabadítás szolgálata az igazságos bíraskodást jelenti, mert az igaz bírók jobbak a vérskezű hősöknél. Ha naponta igazságosak és irgalmasak maradunk embertársaink között, tartós és igaz örömet fogunk szerezni azoknak, „akik éheznek és szomjúhoznak az igazságra” (Mt 5,6).

Kiegyensúlyozott körülmények emelik az életszínvonalat, s ez egyaránt jó a vezetőknek és közembereknek. A 30 számárcsikó Jáír 30 fiának méltóságot és gazdagságot jelentett, mert nem mindenki engedhetett meg magának és családjának ekkora bőkezűséget. Mégis a jólétből, egyenletesebb elosztással részesedhetett mindenki. A föntiekben csupán sejtéseknek adtunk hangot, mert nem érezzük tárgyyszerűnek, hogy a csak épphogy említett bírakat rendre kisebbnek nevezik, szemben a nagyobbakkal, kiknek forgolódása szembeötlőbb volt.

A bűnös ember gyarlóságából ered, hogy megárdhatnak neki a békeidők is, mivel képtelenek helyesen élni velük. Ilyesmi történhetett Jáír halála után. Lám, az is nagy eredmény, ha embereket visszatartunk a rossztól. Ilyen munka nem látványos, s a fékezett ember nem is szokott hálás lenni ezért, csak ha a fék felmondja a szolgálatot, derül ki, hogy mekkor szükség is volt rá. – Most meg alig győzzük kapkodni a fejünket, annyiféle idegen nép hálójába estek hamarosan. Ezek azonban rabul ejtenek, nem megszabadítanak.

A romlás és bajok közepette letelepedésük óta először mondják ki „vétkezünk” (10.15). Hol van hát, aki igazán megszabadítana?!

Bírák 11 – A szükséges és a fölösleges

Az ammóniak istene Molok (Milkóm), Kemós pedig a móábiaké volt (4Móz 21,9. 1Kir 11,7.33). – Jefte idejében egyszerre gyűlt meg a baja Izráelnek Ammónnal és Móábbal. Az Arnón és a Jabbók közötti vitatott terület a Jordántól keletre úgy került Izráel kezébe, hogy előbb az emóriak vették el Móábtól (4Móz 21,26.30). Az ammóniak pedig őtőlük laktak keletre. Ammón és Móáb rokon népek voltak (1Móz 19,37k), s olykor össze is fogtak Izráel ellen (3,13). Ezúttal Ammón lehetett a kezdeményező, s Móáb csendestársként segített, hogy ily módon eljuthasson a Jordánig, vagy még át is léphessen a folyón. Amit Izráel, hit által megtehetett, Móáb sikertelen kísérlete után (3. f), most testvérnépe, Ammón is megkísérli. Ámde, bárhogy segíti is mindkét esetben egyik a másikat, hit nélkül – a 10,9 ellenére –, kudarc vár rájuk, mivel Jahve azt a földet Izráelnek szánta. (A 24.v. mintha valósnak venné más istenek létét. Helyezzük azonban melléje azt, ahogy Pál apostol beszélt Athénben: ApCsel 17,22-31 –, s az mindent a helyére tesz).

Nézzük ezek után Jeftét. Megtámadott helyzetében a nép őt teszi vezérévé. Itt most nem az Úr döntött, de Lelke odaajándékozásával (29) a választást helybenhagyja, mert gondolatuk, serkentve a kényszerhelyzet által is, egyezik az övével. A származása miatt lenézett, örökségéből kitudott és földönfutóvá lett Jeftében ismerik fel a megfelelő embert, aki Ammónnal szembeszállhat. Hasonló sorsuakból álló csapat is áll rendelkezésére. Nem feltétlenül rablócsapat, mint ahogy a Dávidé sem lesz annak nevezhető (1Sám 30).

Miként vélekedjünk Jefte fogadalmáról? Az ige nem dicséri, de el sem marasztalja érte. S jóllehet Isten nem kívánta leánya halálát, a kimondott szónak súlya van, ezt Isten – nevelő céllal –, arra használja fel, hogy ne csupán rajta legyen a Lélek, amikor vitézkednie kell, de szívében is az ő gondolata uralkodjék.

Ne akarjuk kényszeríteni Istent. Őt nem lehet lekötelezni. Élünk a kegyelem szabad és tiszta légkörében odaszántan, de mellőzve a nagyzó fogadalmakat.

Bírák 12 – Nem várva elismerést

Józsué efraimi származása (4Móz 13,8), s hogy ott is lett eltemetve (2,8k), továbbá Debóra egykori lakhelye az Éfraim-hegyvidéken (4,5) olyan öntudatot táplált a törzsben, hogy nekik, ott az ország közepén, előjoguk vannak a vezetésre. Már Gedeonnak is szemrehányást tettek, hogy segítségüket késlekedve vette igénybe (7,24 – 8,3). Jefte ellen most még nagyobb a felháborodásuk. A szemrehányás alaptalan, mert szorultságában legelőbb az ő segítségüket kérte, de kisujjukat se mozdították érte. Ezek után kényszerült rá, hogy maga fogjon fegyvert Ammón ellen (2k).

Nemcsak azzal fenyegetik Jeftét, hogy rágyújtják a házat, de becsmérlik is a gileádiakat, hogy elfajzott efraimiak. Mire alapozzák ezt? Talán Manassé Jordántól keletre telepedett feltörzsét szőlják le? Valószínű, hogy a törzsek nem laktak olyan szoros tömbben, hogy ne forgácsolódtak volna szét belőlük. Az efraimiak másutt lakó szórványáról beszél – esetleg –, már az 5,14 homályos első sora is.

Gileád adott már bírát (10,3). Feltételezhető tehát a feszültség a két népcsoport között, hogy ki vezessen. Az efraimiak a rövidebbet húzzák majd e versengésben. Ugyanis, amikor megvert seregük maradványai vissza akarnak szivárogni a Jordán gázlóin át, saját területükre, az őrt álló gileádiak olyan szót mondatnak ki az átkelőkkel, ami mindjárt elárulja, hogy efraimiak. Tájszólásukban ugyanis „s” helyett „sz”-t ejtenek a szó kimondásakor. Hasonló eltérés megtalálható mai nyelvekben, nyelvjárásokban is. Az ominózus szó egyébként „kalász” jelentésű. Az efraimiak így nagyon ráfizetnek a nagyraágásra. – Ez a nyelvi próba bizonyítja egyébként, hogy Izráel korántsem volt oly egyöntetű mind nyelvében, mind szokásaiban, mint ahogy – az előzmények után –, azt vélnők.

Jefte nem kap köszönetet azért, hogy népe szabadítója lett. Volt elvétett lépése is, mégis joggal várhatott volna hálát. Isten embere azonban tegye, mit tennie kell, nem várva érte ellenszolgáltatást (Lk 6,35).

Bírák 13 – Élet a halálból

Isten népe kilátástalan helyzetbe jutott – tulajdon bűnei miatt. Más nem segíthet rajta, csak, ha Isten küld szabadítót. S jóllehet magatartásukat nem tartotta helyesnek az Úr, mégis a lehető legjobbat tette velük. Sámsonat támasztotta, hogy szembeszálljon a filiszteusokkal. Az sem közömbös, miként adta őt. Egy meddő méh ajándékaképpen!

Ahogy emberekre ráismerünk mozgásukról, úgy ismerhetünk rá ezúttal Istennek egymásra emlékeztető, csodálatos tetteire. Sára (1Móz 18), Anna (1Sám 1), meg Erzsébet (Lk 1) valamennyien segítségére szorultak szívüket gyötrő meddőségükben, s lettek Istennek olyan eszközévé, amire bátran mondhatjuk: élet a halálból. Igazságerzetünk szinte tiltakozik most, hogy még nevét sem tudjuk meg ennek az asszonynak. Mégis elég, ha Isten ismeri őt, s számunkra tanítássá válik a hite. Nincs egy szikrája sem a kétségnek benne. Nem nevet, mint Sára. Sőt, midőn férje Mánóah kétségbeesik, hogy – amint ő mondja –, meghalnak, mert Istent látták (22), akkor is ő győzi meg bizalomteljes következtetéssel. Jó az, ha elesvén az egyik, a másik fölemeli őt (Préd 4,10). Az angyali ígélet nyomán oly határozott lett ez a névtelen asszony, mint akiben máris tetterős a Lélek, aki aztán a megszületett fiúban elkezdett munkálkodni (25).

Férje pillanatnyi megingása ellenére egyik ők a bizonyosságban: „ha majd megszületik...”, „ha majd beteljesedik ígéreted”, így érdeklődnek a továbbiak felől háromszor is. Késspénz nekik az, amit az angyal mond. Inkább az érdekli őket, miként lehetne a gyermekkel való törődésük összhangban kivételes elhívásával. Tanulékony munkatársai ők Isten szándékának. Nem akarják kisajátítani, akit az Úr adott, sőt igen hálásak érte. Hálaáldozatukat közvetlenül Istenhez irányítja a „küldött”, s közben az ő neve is rejtve marad.

E fejezetben kétszeres jeladás van tehát arról, hogy az élet fő célja nem az, hogy legyen valakivé, hanem, hogy valamivé váljak: használható, erős láncszemmé az Isten szabadító váltságművében.

Bírák 14 – Ha nagy tét forog kockán

A Sámson születését hírül adó, rendkívüli események után egészen mást kapunk, mint az idézett párhuzamok esetében. A bibliaismerettel bírók észre sem veszik, hogy szabadító tettek helyett, Sámson legfeljebb ha borsot tör a filiszteusok orra alá. Halálával többet pusztít el, mint egész életével (16,30). Nem a megszokott értelemben bírója népének és nem hadvezér. Egyéni hőstettei, folklorisztikus színekkel, ellenfél-bosszantó csínytevésekkel, ellene állnak minden kísérletnek, hogy a magyarázat során kegyesebbre próbáljuk átfesteni a róla írtakat, mint amit az ige megenged. Úgy kell elfogadnunk őt, amint előttünk áll. Óriás csecsemő gyanánt, félelmetes erejű, de hamar átlátni gyengéin. Ilyenkor alig védi magát, könnyűszerrel lehet törbeccsalni. A filiszteus asszony addig nyafog, meg sirdogál neki, míg föl nem tárja találós kérdése titkát. Szellemi ellenfelei az utolsó pillanatban megfejtik a személyes élményből született, ötletes talányt.

Majd meg, ha összeszedi magát, nemcsak az ereje, az esze is olyan, mint a tűz, s máris átlátja, hogy az asszony árulta el, amit menten versbe is önt. A nő méltatlan Sámson szerelmére, aki pedig oly igen kívánta őt, hogy érte bemerészkedett az oroszlánbarlangba, ahol mindenki ellensége. A 30 vőfély is ellenőr. Akit közülük bárátnak nevezhetne, az veszi el tőle a szeretett asszonyt. Megromlik ugyanis viszonya a filiszteusokkal, amikor adósságát úgy törleszti, hogy a 30 ruhát a megölt filiszteusokról húzza le. Egyszál magában közdő tragikus hős, népe csak messziről csodálja, regél róla, de nem segíti.

Erejét és törekénységét jól példázza esete az oroszlánnal. Pusztá kézzel tépi szét a vadállatot. Nem nagy ügy, még szüleinek sem dicsekszik vele. Mikor azonban mézet talál a tetemben, gondolkodás nélkül belenyúl és megrabolja a méhcsaládot. Rá sem hederít, hogy dög érintésével a názírság megszégésének közelségébe sodródik (4Móz 6,6). Tetteinek nagyobb az ihlető ereje, mint pillanatnyi jelentősége.

Üdvtörténeti összefüggésben, az égei-tengeri kulturával, a görög szellemiség előzményeivel, a „körülmetéletlenekkel” személyében ütközik össze először Izráel hitvilága, s hősök bukása nélkül nem lehet fölülkerekedniük. E győzelemnek (nevezzük akár pirruszi, azaz vereséggel felérő győzelemnek) keserves árát Sámson fizeti.

Bírák 15,1–16,3 – Egyedül, de nem elhagyottan

„Sámson húsz esztendeig volt Izráel bírása, a filiszteusok idejében” (20). A megjegyzés közbevetett, későbbi értékelés, hiszen még ezután is róla van szó. Szükszavú, de végiggondolva, sokatmondó. Milyenek az eszközei, mellyel ellátja tisztét, s milyen volt tetteinek fogadtatása? A róla följegyzett példák, az őt ért jogtalan sérelmek megtorlása, olyan kellemetlen ötletekkel végrehajtva, melyekkel mindenkit elriasztott magától, minket is meghökkent. Ezért a közbeszúrt mondat, hogy bírása volt népének, úgy hat mint az utókor rossz lelkiismeretének nyugtatgatása, mert amikor még élt, s vállalniuk kellett volna őt, hagyták magára. Élete ezen a ponton igazán prófétai (Jn 16,32). – Egyébként Sámson nem volt próféta, de a karizmatikusok között nem is fér bele egyetlen sémába sem. Ellenfelei halálra rémülhettek, amikor tüzet fogtak a gabonatóblák, s kár érte a szőlőket meg az olajfás kerteket. Ki tette ezt? Hát Sámson, midőn rájött, hogy elvették a feleségét, majd meg annak hűgával óhajtanák kárpótolni. (A házasságnak ama formája, hogy az asszony maradt továbbra is apja házában, s férje csak időnként látogatta meg, a cad-dika-házasság volt).

Honfitársainak is kellemetlenné válik. Már-már beletörődtünk, hogy a filiszteusok uralkodnak rajtunk, szent a béke, s most jön ez a szörnyű gyermek és mindent összekuszál! Tegyük valamit, amíg nem késő! Ha a fejét követelik, ám fogjuk el és adjuk ki nekik. Sámson személyes drámája már akkor kezdett sűrűsödni, midőn a filiszteusok megégették az asszonyt, akit szeretett. Most meg tulajdon népe szeretne megszabadulni tőle. De annál jobban szereti népét, hogy még gondolatban is megbántaná őket: nem morfondírozik, hogy ezt teszik velem, pedig én minden idegszálammal együtt rezdülök velük!

Ám legyen! Kötözzetek meg, de ne üssetek agyon! A filiszteusok már messziről ujjonganak: hozzák a megköttözött Sámson! Mire ő, megragadva az Úr Lelke által, megfeszíti izmait, s a kötelek lemállanak róla, s aztán jön a haddelhadd. Muszáj Herkulesként, kezében egy szamar alkapoccsal egyedül veri szét az ellenséget. Mire a végére ér, majd szomjan hal, s nincs aki adjon neki egy ital vizet. De Isten forrást fakasztott, hogy ihasson eleget és visszatérhessen életerejé. Istene nem hagyta őt magára!

Bírák 16,4–31 – Akikre nem volt méltó a világ (Zsid 11,32.38)

Sámsonnak Delila a Júdása, aki egyre jobban belejön az árulás fortélyaiába. Előbb még tán némi féltés is remeg szavaiban, midőn rákiált: „Jönnék a filiszteusok, Sámson!” A következő kísérletnél már ő szerzi az új kötelet. A harmadik fiasco után nő-voltának minden fegyverét beveti: „Hogyan mondhatod, hogy szeretsz, ha nem enyém a szíved?” Elevenre tapint, mert így igaz. A puhítgatás harmadik fordulóján Sámson már kis híján elárulja magát: „Ha össze-szövöd fejem hét hajfonatát a szövőszék fonalával.” Ilyenkor mondják a kereső játékbán: „forró!”, ha tüzet még nem is lehet kiáltani. Nem várat magára sokat az sem.

Minduntalan hazugnak nevezve, naponként zaklatva és gyötörve, végre belefárad a hős. Nem bírt vele senki, de legyőzték a női könnyek. Banális dolog, de egyetlen a Bibliában, akiről megállapítható, hogy nem bírta elviselni. S eljön a pillanat, mi nem egyéb, mint őszinteségi roham, midőn názírsága titkát elárulja. Ámbár féligazság, hogy hajában volt az ereje, mert akkor – haja kinőttén – nem szorult volna az Úr segítségére (28). Az asszony egyébként nem azt firtatta volna, hogy mitől oly erős, ami ügyesebb, léprecsaló kérdés lett volna. Mégis, hogy szeretetét kéri számon, vele veszi rá a tiszta embert az őszinteségre: „Borotva nem érte soha a fejemet,... Istennek vagyok szentelve...” Ami a leginkább megdöbbent, hogy maga adja a tanácsot, miként vehető el az ereje. Odadobja az ebeknek, ami szent, élete gyöngyeit szórja a disznók elé (Mt 7,6).

Végkifejletig viszi a drámát, hogy az Úr, akihez felkiált, nem hagyja el. Semmi biztosíték rá, hogy haja növéseével megjön ereje is, de már akkor érezhetett erőt tagjaiban, midőn rabnók munkáját végezte a kézimalmomnál. A vak játékszerré aljasított Sámsonban most Jahve csap össze Dágonnal, egy termékenység-istennel. – Az összedöntött palota sokakkal együtt Sámson is maga alá temette, s most már jönnek a rokonok csöstül és a sírja köztisztelet helye, hiszen holtában már nem okozhat fejfájást senkinek.

A dráma betonfalának igazi áttörése a Názáreti Jézus, aki „bűnt nem ismert” (2Kor 5,21) és a halál legyőzője lett, hogy valóban szabadok legyünk (In 8,36).

Bírák 17 – Elegyítetlenül, és ne így!

A viszonyok, bizony, rendezetlenek: emberek és törzsek mozgásban vannak. Gyakoriak az összeütközések. Így néz ki belülről a bírák korának társadalma. A 6. vers megadja rá a magyarázatot: „Abban az időben nem volt király Izráelben, mindenki azt csinálta, ami neki tetszett.” A júdai Betlehem ismételt előtérbe kerülése olyan, mint egy fel-felderengő jeladás, hogy majd onnan származik egy reménységet keltő ifjú, Dávid, aki rendet fog teremteni az országban. Mert bár az 1Sám 8. még kritikusan szemléli az új intézményt, itt már, elővételezetten, semmi kétség sem fér a királyság hasznosságához. Az egyértelmű értékelés magyarázata, hogy egy még későbbi kor, midőn a királyság végképp odalett, idealizálva tekint vissza a múltba. A szabadságnak korlát kell, s az ember méltóságát szolgálja, ha mind a vezetők, mind a vezetettek azt teszik, ami Istennek tetsző.

Még egy mozgatóerő munkál a könyv utolsó, nagyobb tartalmi egységében. Az ország kettészakadása után a Jeruzsálemtől elpártolt részekben a nem-dávidi király felállított egy-egy szentélyt Bételben és Dánban, ahol aranyborjút tiszteltek Jahve trónjaként (1Kir 12,29k), gyakorlatilag, igazából Jahve helyett. Most tehát fény derül a dáni szentély tisztátalan és hitszegő eredetére.

A kezdet az, hogy Miká, egy fiú, ezüstöt lop hazulról, amit ugyan megbán és a lopott holmit kétszer is visszaadja anyjának. Az anya, csupa nagylelkűségből, ebből az ezüsből öntet az ötvössel házibálványt, amit Miká otthoni szentélye kellékei közé helyez el. Fiát pap-pá üti, s hogy még törvényesebb látszata legyen a dolognak, kapóra jön a betlehemi lévita. Ő aztán igazán pap, s így, kánonjogilag, minden a legnagyobb rendben van –, gondolja.

Micsoda zűrzavar, ha a vallásban emberi ötletek keverednek Isten gondolataival!

Bírák 18 – Elődök és utódok

A könyv záró fejezetei a szűk területre szorult Dánról és Benjáminról szólnak. Be voltak ékelődve délről Júda, északról Efraim (kis részben Manassé) közé. Dán helyzetét tovább nehezítette, hogy a filiszteusok az ő kárára terjeszkedtek. Ezért kénytelenek voltak új helyet keresni a letelepedésre. A felkutatására kiküldött öt ember meg is találja északon Lajist, a Libánon és a Hermón közötti völgyben. Már a Józs 19,47 tudatta, röviden, az első szálláshely elvesztését és az újnak elfoglalását. Nevét Lesem-nek mondta. – Útközben a felderítők rábukkannak Miká házánál a lévita ifjúra, aki sikert jósol vállalkozásuknak.

Mikor aztán a dániak elindulnak zömmel a felkutatott helység elfoglalására, útba ejtik Miká házát, aki a túlerővel szemben kénytelen átengedni nekik papját és házibálványait. Ezzel, bizonynyal, törvényesítve látták vállalkozásukat. A lévita pap meg kivételesen jó kezesség rá, hogy a hagyománnyal és az előttük járt nemzedékkel meglegyen a jogfolytonosság, hiszen nem is akárki ő.

Nyelvi érdekességre is bukkanunk e helyt. Az áll itt ugyanis, hogy ez a Jónátán nevű pap Manassé fiának, Gérsómnak a fia. A szövegben azonban valaha az állt, hogy „Mózes fiának... a fia”. A szentszöveget gondozó rabbik is tudták ezt, de méltatlannak ítélték, hogy egy szakadár lévita és egy fertőzött kultuszhely árnyékot vessen a Mózes névre. Ezért egy „függesztett”, tehát kissé magasabbra írt „n” betűvel a Móseh névnek Menasseh olvasatot adtak (30), ezzel jelezve, hogy bár itt Mózes neve áll, de az elfajzott utód inkább a rosszlelkű Manassé királyra emlékeztet (2Kir 21,1-17), őmellé sorolandó.

Jézus, a belső tartalmat megragadva határozta meg, hogy kit lehet érdemlegesen az előttünk jártak fiának nevezni: „Ha Ábrahám gyermekei volnátok, az Ábrahám cselekedeteit tennétek” – mármint azok, akik azt vallották: „Mi a Mózes tanítványai vagyunk” (Jn 8,39. 9,28). Az ember sem az őseit, sem kései utódait nem választhatja meg. Választhat azonban hitben jó elődöket és tanítómestereket. Vagy, ha úgy tetszik, követendő példaképet. Feltéve, ha tetteivel is a választott lelki ősök nyomába fog lépni!

Bírák 19 – Nem jobbak Sodománál

A patriarchák történetéből köztudott, hogy voltak másodfeleségek (1Móz 16,2. 30,3k.9), de csak vonatkozással adatik meg nekik az elnevezés (1Móz 25,6. 35,22), s bár a törvény rendezi jogállásukat (2Móz 21,7kk. 5Móz 21,10-14), s királyok méltóságához szinte hozzátartozott (2Sám 15,16. 16,21k), mégis az a tárgyyszerű és helyénvaló, ha igei elismerés helyett – korhoz kötötten is –, csak tudomásul vétellel beszélünk róla. Az Énekek 6,8k. végső kicsengése is az, hogy szeretett hitves csak egy van.

Érezhető a fejezetből, hogy a morális megfontolások súlypontja itt máshová helyeződik. Még ennek ismeretében is megütközést kelt bennünk, hogy szorult helyzetében a lévita minden további nélkül kiszolgáltatja másodfeleségét a gibeaiaknak, s reggel meggyanútlanul ébresztgeti. – A tetem szétदारabolása, s szétküldése a 12 törzsnek (Benjáminnak is?) mind-mind oly kemény és szenvedtelen világba vezet bennünket, amit nehezen tudunk megérteni. Ám mit mondjunk a történelem és az egyháztörténet kegyetlenségeire? Utólag most hozzáfűzöm: s az ember csak hallgat, ha a balkáni háborúra, vagy a terrorizmus véres tényeire gondol a 21. században.

Az viszont fénylő pont e régmúlt zűrzavaraiban, hogy milyen súlyos van a vendéjognak! Sosem tudjuk, hogy a „jövevény voltam” (Mt 25.35) mikor és kiben ölt testet? S lám, a jövevényt egy másik jövevény fogadja be. A lévítát is tán az menti fel, hogy tettével (25) megvédi az öregembert. Ő az egyetlen Gibeában, kiben volt annyi érzés, hogy éjjeli szállást adott neki és utitársának. Pedig ő maga is Efraimból való jövevény volt (16), akár a júdai Betlehemből hazafelé tartó lévita.

Bizony nem lesz jó vége Benjámin féltelenségének. A 22-24.vers igen hasonlít az 1Móz 19,1kk. Sodomájához. S talán, mint felhang, ez is kihallható, amikor később az Ézs 1,10 egyszerűen Sodomának nevezi népét, mint ahogy a Hós 9,9. 10,9 is a mélységes romlás példájának tartja Gibeá vétkét. – Ellenben, hűtlen társa visszafogadásában (Hós 3) a próféta biztatást vehetett a névtelen lévítától (3), ha nem is volt egyéb olyan tette, ami felemelőnek és követhetőnek volna nevezhető.

Mások sommás elmarasztalásával együtt van-e egyetlen olyan fénypont az életünkben, melyből jó indítást kaphatnak embertársaink? Ügyeljünk inkább erre!

Bírák 20 – Benjámin, s ami mögötte van

Fineás akkor volt ereje teljében, mikor a két és fél törzs végleg letelepedett a Jordántól keletre (Józs 22,9-34). Ha a bírák szolgálati időszakát összegezzük, ami közel 300 évet tesz ki, mindmostanig bizony matuzsálemi kort kellett volna megélnie. Valószínű azonban, hogy a bírák személye egy-egy törzshöz kötődött, s ezért a korszak lerövidül mintegy 150 évre. A Fineásra utaló adat (28) mégis arra figyelmeztet, hogy a Benjámin elleni hadjárat korábbra helyezendő. A sikeres harmadik kísérlet Gibeá (nem azonos a szintén benjámini Gibeónnal) megsemmisítésére nagyon hasonlít az Aj bevételéről szőtt eredményes hadicselhez (Józs 8).

A vélhető időpont mégsem lehet ennyire korai, mert Gilgál, Sikem és Siló helyett most a Jordánon inneni Micpa (1) és Bétel a központ, „mert abban az időben ott volt az Isten szövetségének a ládája” (27). Ne tévesszen meg, hogy Micpába gyűltek össze „az Úrhoz”. Egész egybegyülekezésük szent (10,17. 11,11) és Benjámin elleni harcuk is az volt, „mert fajtalan és gyalázatos dolgot követtek el Izráelben” (6).

Számba véve Benjámin városait (Józs 18,21-28), s egybe vetve a későbbiekkel, kiderül, hogy Efraim és Júda az ő kárára terjeszkedett. Bételről (1,22-25) és Jeruzsálemről van szó. Aztán ott találjuk Gibeónt, s még nem felejtettük el, hogy lakói csellel férköztek be Izráel méhkaptárába (Józs 9). E tényezők együtt azt sejtetik, hogy Gibeá vétkének megbüntetése egy ősi sémi törzs közös megrendszabályozása volt. Bármekkora túlerőben voltak is velük szemben, csak együtt és nagynehezen tudták legyűrni e törzset.

Már Ábrahám korával egy időben – az észak-szíriai Máriaiból előkerült agyagtáblákon –, szó esik a jól szervezett harcias Jáminokról. Érthető a név úgy is: „déliel” (mint Jemen?). Betagolódásuk Izráel testébe nehéz operáció után következett be, s varrata itt-ott felfedezhető. E nyomon válik kérdéssé az is, hogy például Jákób miért nem a legkisebbet, azaz Benjámint szerette legjobban? (1Móz 37,3).

Legyen most az a lelki haszna az ígének, hogy kicsit jobban értjük, milyen összetettek és érdekfeszítőek a kutatás dolgai.

Bírák 21 – Irgalom a maradékon

A törzseknek nem telt gyönyörűsége Benjámint kiirtásában, s még egy kiegészítő megjegyzés, hogy szükséges megértenünk a herem mibenlétét, az Úrnak szóló teljes odaszentelés e formáját, anélkül, hogy igazolnánk. Már a Józs 7. kapcsán szót ejtettünk e „hadiátok” cselekményéről, s még majd Jábes-Gileádon is ezt hajtják végre. A számunkra elrémitő, szentnek mondott teljes kiirtást az ókori kelet népei mind ismerték és isteneik tiszteletére, háborúk idején gyakorolták is.

Miben különbözik akkor Izráel hite a többi vallástól? Eltérés nemcsak abban van, hogy fennhangon sírnak az Isten előtt, mivel „Kivágatott ma egy törzs Izráelből”, hanem meg is szánják Benjámint (6), testvérüket. Gyötrő kötelességüket letudva, eszükbe sincs, hogy a Rimmón-kőszikla rejtékútjaiban, barlangokban bujdosó 600 megmaradt férfit is halálra szánják. Sőt elmennek a végsőig, hogy feleséget szerezzenek nekik. Koruk gyermekeként nem tudják másként elképzelni, mint ahogy eljárnak a magát távol tartott jábésiak elleni büntető akcióban is. Sőt akkor már tudatosan hagynak maradékot, a 400 szűzet, akik aztán feleségek lesznek a most már félelem nélkül hazatérő benjáminiak oldalán. Különös világ, de jusson eszünkbe a középkor: ha a hóhér kötele netán elszakadt, vagy a kivégzendőt vastag haja megvédte a pallos csapása közben, az ítélet jog szerint már végrehajtatott, s utána már a kegyelemnek kellett helytadniuk!

A tengernyi vér és keserű irgalmatlanság résein át előtör, helyet követel magának a kegyelem. S akinek húsán, vérén és lelkiismeretén mindez átviharzott, oly kézenfekvőnek veszik, hogy ezek után irgalmat kell gyakorolniuk, éppen úgy, amilyen kötelezőnek vették előbb a teljes kiirtást. S amilyen leleményesek voltak Gibeá eltörlésében, oly találékonyak a még hiányzó 200 feleségnek való megszerzésében. A leányrablás fölmenti a silóbelieket, hiszen nem önként adták oda őket, amit közösen vállalt esküjük lehetetlenné tett volna. – Akkoriban nem volt király Izráelben (25), de épp e katarzison átesett törzsből érkezik majd az első király, Saul, s a messizi jövőből felmerül még Pál apostol alakja is (Róm 11,1. Fil 3,5).

Ruth 1 – Széttéphetetlen összetartozás

Közeledve az üdvtörténet az idő teljességéhez, Jézus idejéhez, mindjobban az arám nyelv vált a köznapok nyelvéné. Olyan könyveket, melyekben arameizmusok találhatók, a fiatalabb iratok közé kell sorolunk, Ruth könyvét is. Bár a bírák korából mond el, történeti magyában hitelt érdemlő esetet, saját korát kívánja inteni, sőt ma is tanít.

Hallgatólagosan mindenki tudta, hogy Dávid, a nagy király, elődei közt móábi ősök is voltak. Mégis kínosan érintette az elfogultakat, ha bárki ezt ki is mondta. Igaz ugyan, hogy az 5Móz 23,4 aLót utódainak tartott ammóniakat és móábiakat eleve kizárta a gyülekezetből, ezzel szemben a prófétai ígahirdetés más hangot ütött meg. Az Ézs 16,4k. arra biztat: „Hadd lakjanak nálad az elűzött móábiak! Légy rejtékhelyük, ha jön a pusztító”, szól arról is, hogy Dávid sátorában készül a kegyelem trónja.

Ruth könyve hitvallástétel egy szűkkeblű és ellenségesen elfogult korban. Indítéka azonos a Jónás könyvével. A kor pedig a rigorózus ezsdraí és nehémiási kor lehet. A Neh 13,23-25 így tudósít erről: „Ugyanabban az időben láttam olyan júdaikat, akik... ammóni és móábi nőket vettek feleségül... Ezért szidtam... őket, sőt egyeseket... megtéptem. Majd megeskettem..., hogy... nem veszik el azoknak a leányait sem fiaiknak, sem maguknak.” Látszólagos idilli tartalmával Ruth könyve erre ad prófétai választ: nézzétek, hát Dávid is...

Tullónénk a célon, ha mai értelemben vett vallási türelem hirdetőjévé avatnánk a könyvet, de a megkezdett vonalat nekünk kell tovább húznunk, s közben rálelünk az ige üzenetére. Mert a bajban mindig kiderül a népek egymásrataltsága. Éhinségben, özvegységben jelentéktelenné válnak a különbségek, és békésebb időkben is összefonódhat két nép egy-egy házasságban. Az előítéletmentes fogadtatás mindkét részlől beszédes jel. A továbbiakban már a hitvallástétel dönt, nem a népi hovatarozás. Íme, Ruth e szavakkal ragaszkodott anyósához: „Néped az én népem, és Istened az én Istenem... csak a halál választ el engem tőled” (16k).

A hit, híd gyanánt, összeköt népeket. Az Ef 2,14 is válaszfalak leomlásáról beszél. Békességről, mely Krisztusban a két nemzetséget – zsidókat és pogányokat – egygét tett.

Ruth 2 – Vezetetés és vonzalom

Még csak távolról rajzolódnak ki a körvonalak, hogy a két özvegy keserű sorsában – a mózesi törvény adta lehetőségek nyomán –, gyökeres fordulat áll majd be. Többször is (mint az 5Móz 24,19) van rá határozott utasítás, hogy az aratógazda gondoljon az árvára, meg az özvegyre, hagyjon a tarlón szedegetni valót. A megélhetésnek eme szűkös lehetőségét ragadja meg Ruth, midőn, véletlenül, egyik rokona földjén kezd gyűjtögetni. Ismeri tehát a mózesi törít, amit a korabeli, iskolázott olvasó azonnal a javára írhatott –, egyéb előnyös tulajdonságaival együtt. Szerénységében még Boáz szolgálói közé sem akarja sorolni magát (13). Jelleme megnyerő és mégis leleményes. Jóhíré, ahogy anyósával bánt, öregbíti az is, hogy a neki fölkinált ételből visz haza, hogy vele megossza (18). Szorgalmas, talpon van reggeltől estig (7). Kicsépli amit gyűjtögetett, úgy cipeli haza a mintegy 35 kg-nyi árpát. Így folyt ez tovább, míg a búza aratása is be nem fejeződött. Ott van tehát a munkások nyomában, de mintha ott sem volna, nem tolakszik, inkább tartózkodó.

Finom árnyalással rajzolta meg az elbeszélés a férfiú érdeklődésének növekedését. Miután észrevette az ismeretlen nőszemélyt, mindjárt megtudakolja, hogy ki ő. Majd pedig megszólítja, s egyre több lehetőséget biztosít számára, hogy a földjén élelmet, sőt védelmet is találjon. Mindent megtudakol róla és a bőséges jutalom, mit az Úrtól kíván neki (12), fölös gondoskodásában már kezd is testet öltetni. Jóindulatú cinkosság is szövődik a gazda és munkásai között: húzogassatok ki a kévékből is neki és hagyjátok ott, mondja nekik (16). Félszavakból is értik a dolgot. – Az emberi és emberieségi szálak szövődésében, meg is előzve azt, jelen van az isteni vezetés, aki szeretetét nem vonta meg sem az élők, sem a holtaktól (20) – fogalmazza meg Naómi. Mert éppen Boáz, a közeli rokon lehet, esetleg, elszegényedett hozzátartozói vagyonának visszaváltója (3Móz 25,23-25).

Ezt a könyvet a három főünnep egyikén, az aratásán (2Móz 23,16) olvasták az ószövetség gyülekezeteiben. – Tegyük hozzá, hogy ilyen ünnepen töltetett ki a Szentlélek is, hogy nyelveket egyező hitre segítsen.

Ruth 3 – Jog és érzelem

Meg kell ismerkednünk a kortörténeti háttérrel, hogy meg ne botránkozzunk és az ígét is értsük. Az 5Móz 25,5-10 elmondja, hogy ha fiúgyermek nélkül halt el egy férfi, (nőtlen) fivérének, (gyakorlatban: az elhalt legközelebbi férfi rokonának) kellett elvennie az özvegyet, hogy az így születendő fiú az elhalt férj nevét viselhesse, neve ily módon nem töröltetik ki Izráelből. Ez volt a levirátus, a sógorházasság. Az idézett hely (9) jogot adott a netán elutasított özvegy teljes felháborodásának, s hogy a kötelességét nem vállaló férfit, nem is akármilyen módon, ő szégyenítse meg nyilvánosan.

A mózesi rendelkezés hallgat arról, hogy volt-e helye itt az érzelmeknek. Érezhető könyvünk során, hogy olyan megoldás felé terelgeti a cselekményt, melyben az érzések is megkapják illő helyüket a frigyben. Amit Naómi tanácsára Ruth tesz, lényegében a megalázó, kényszerű helyzet megelőzése az összes érintett érdekében. Ugyanakkor a legközelebbi rokon elsőbbségi jogát mindketten megőrzik mindaddig, míg az illető nem nyilatkozik.

A lényeg tehát nem abban van, amit Boáz „vele tett” (16), hanem abban, amit nem tett meg. Az asszony csöndben feküdt a lábainál hajnal pirkadtáig. Arra is van gondja Boáznak, hogy ne legyen félreérthető a szituáció. Mielőtt bárki is észrevenné, megajándékozva bocsátja vissza anyósához az özvegyet, aki éppen azzal nyerte meg a férfi bizalmát, hogy nem futott az ifjak után (10). Szent céltudatossággal ragaszkodott ahhoz, akinek mezejére Isten vezérelte. A viszszafogott érzelmi és testi közelség megmentette őket – mellesleg azt a nevenincs harmadikat is –, a házassági szokásokból eredő kényszerű megoldástól, és az esetleges megszégyenítéstől. Emberek ők persze mind a ketten, de hogy nem kerültek a nász közelébe sem, azt az élettapasztalattal bíró Naómi következtetése is mutatja, a fejezet záró mondatában (18).

A dolgok igaz rendje ma is: előbb az érzelem, utána a jog, s majd a beteljesülés. Egyébként pedig: „Minden tiszta a tisztáknak, de a fertőzötteknek... semmi sem tiszta, sőt szennyes mind az elménk, mind a lelkiismeretük” (Tit 1,15).

Ruth 4 – A küzdelem jó véget ér

Idők teltén módosulhattak az összetevői ennek a sajátos házassági kötelezettségnek. Példaként vehetjük a saru szerepét. Egészen más volt az 5Móz 25,9k-ben. Itt viszont a szerződés érvényességét hitelesíti a lehúzott és átadott saru (a 7k. ezt is régi szokásnak mondja).

Az egész jelenetben, minden hivatalossága mellett, bujkál egy szemernyi humor. – A városkapu volt a közügyek intézésének helye. Oda ül le Boáz, s amikor arra jár az a közeli rokon, megszólítja. Szava éppen nem sértő, de nem is túl hízelgő. Megfelel a fölkinált adásvétel hivatalos nyelvének. Övé az elsőbbség, amit most felkínálnak neki. Megvéve Naómi földjét, a tulajdonosváltás – mivel rokonságon belül maradna Elimelek örökrésze –, nem jelentene elidegenítést. A néven sem nevezett kap az alkalmon. Mégiscsak gyarapítaná javait, ha pénzen megváltaná. Igen ám, de Ruthot is el kell vennie! Ez Boáz következő lépése. Erre azonban az atyafi meghátrál, hiszen, ha gyermekek születnének, jog szerint nem az övéi lennének, mert Elimelek utódainak számítának, s ezzel saját örökrészét is veszélyeztetné (6). Ő tudja, miért mondja ezt, nem ismerjük családi körülményeit, de ez nem is fontos. Mikor átadja saruját, szinte érzékeljük, hogy fellelegzik és örül, mert ennyivel megúsza.

Minden akadály elhárult tehát, hogy nagy nyilvánosság előtt és közmegelegedésre Boáz magához vegye Ruthot. A 11-17. versek telítve vannak áldásmondással. Ha Ráhel és Lea együtt építette föl Izráel házát (11), Ruth legyen egymaga az építője. Újfent a könyv valódi szándékával esik egybe, hogy a családi előzmények felidézése során szó esik Támárról, aki kánaáni volt és lényegében szintén a levirátus alapján szülte Pérecet (1Móz 38), egyikét az ikreknek, ös-atyját mind Boáznak, mind pedig Dávidnak.

A hányatott sorsú Naomi öregségére derűsen dajkálgatja a kis Óbédot. Tán még boldogabb, mint azok, akik így egymásra találtak. A család harmónikus egysége, amiért azonban meg kellett harcolniuk –, beleszővődik Isten megváltó művének fő vonulatába, mert Jézus nemzetségtáblázatában is ott találhatók ők (Mt 1,4k. Lk 3,31k).

Istennek terve volt velük már akkor, amikor azt gondolták magukról, hogy sorsüldözött szegény rokonként, ők csak púp a rokonság hátán.

1Sámuel 1 – Utolsókból első

Szenthely közelségében még nem válik az ember, észrevétlenül szentté. Lelkifurdalás nélkül csúfolódik a másik asszony. Mert ő szült gyermekeket férjének. Helyzeti előnyét igyekszik mindjobban kiaknázni. Irígykedve gyötri a magtalan, s mégis férje számára kedvesebb Annát, aki viszont sír és szenved, de panaszát mind ez ideig igazán csak Isten előtt öntötte ki. Férje sem érti egészen. Bár, amit mond, hogy felbillent családi egyensúlyát helyreállítsa, példa lehet minden olyan házaspár számára, akiknek nem adatott gyermek. Azaz: lehetnek oly értékesek egymás számára, hogy az fölérték a tíz fiúval (8). – A gyermektelen házasság, ha nem magakereste helyzet, lehet igen termékeny együttélés, és fölszabadított a szolgálatok sokféle lehetőségére. Egyik változata ma az örökbefogadás.

Akkoriban sekélyes volt a hitélet Izráelben. Kissé álmosan, más-kor szabadosan, kitaposott ösvényeken mendegélt. Kultikus evés-ivás is szokásban volt, érezhető itt egy csipetnyi kánaáni beszűremlés. – Anna nem tud szív szerint részt venni az ünnepi lakomában s ebben is van valami jobbra vágyódás. Nyoma sincs annak, hogy ivott volna, mégcsak nem is evett. Inkább imádkozott. Ajkának buzgó mozgása feltűnik Éli főpapnak, aki azért vigyázni látszik, hogy az illő határokat ne lépje túl senki. Ez a buzgóság tehát nem részegség, amint ő véli. Anna elmondja bánatát. Helyénvaló választ kap rá: Izráel Istene teljesítse kérésedet, menj el békességgel (17). Nem kapott közvetlen ígéretet, hogy lesz majd gyermeke, de a rövid áldásmondás elegendő ahhoz, hogy arca földerüljön. Még az étvágya is megjön. Isten megáldotta Éli biztató szavait és változás ment végbe, eltűnnek a könnyek és gerjed a szív. Merészen fogalmazva: teste is fogamzóképes állapotra jut, az ige ígérete nyomán! S idővel megszületik a várvavárt fiú. Elválasztása után az anya fölviszi a szentélyhez, hogy bemutassa a főpapnak, s egészen az Úrnak szentelje őt. – Jézus bemutatásakor a Lk 2,23 szó szerint idézi a 2Móz 13,2-öt: „minden fiúmagzat, aki anyja méhét megnyitotta, az Úrnak szenteltessék.”

S a másik asszony? Bizonyosan ott van ő is, de Istennek jövőbe mutató tette nem az ő életén át vezet tova. Nem ő a prófétai jeladás a majdan megszülető örökkévaló Fiúról, Jézus Krisztusról, inkább a megvetett és kicsúfolt Annát tette jellé az Úr.

1Sámuel 2,1–10 – Az Úr fölkentjének arca előttünk

Az ige sem állítja, hogy Anna pillanat-szülte imádságot mond. A gyülekezet éneke ujjong fel ajkán. Személyes sorsában már évek óta munkált a nagy változás, de a gyermek följánlásának következetes véghezvitelével adatik meg neki, hogy hitvallása a közös vallástétel kifejezője lehessen. Testét, lelkét átjárta és átformálta Isten szabadítása, ezért szája megnyílása nem üres beszéd. Ha a hit nem jut el a tettekig, jobb, ha hallgat. Nem jó előre kibeszélni azt, ami kevesebb szó mellett, a tettek súlyával mérhető igazán (3).

Nincs annál ámulatraméltóbb, hogy Isten, aki a földkerekséget erős oszlopokra helyezte (mai ismeretek szerint a föld és a bolygók pályára állítását csodálja itt a hit), eközben az emberek útját is befoghatatlan irgalommal kormányozza. – Az ókori kelet társadalmaira rányomta bélyegét az erősek és gazdagok mértéktelen dicsekvése, illetve, az őket övező feltétlen tisztelet. S íme, Jahve, az Úr, aki összetöri a hősök íját, nem hatódik meg, ha jóllakottat és előkelőt lát. Sőt mi több, s ez igazán jellemző rá, az elesettet fölsegíti és felövezi az elvégzendőkre szükséges erővel. A meddőt termékennyé teszi (5). Ezen a ponton üt át leginkább Anna sorsa-változása! A mélységes nyomorból kiemeli az Úr a senkit és a főhelyre ülteti.

Az ÓSZ korpuszába helyezetten fogva fel imádságát, összegezése mindannak, amit Isten eddig önmagáról tudtul adott (5Móz 7,7k), s amit kegyelméről és ítéletéről népe között az igazán fogékonyak átéltek és megfogalmaztak. Haladás észlelhető Sárahoz mérten is (1Móz 17,17. 18,12k), aki hasonló helyzetben férjével, a hit emberével együtt felnevetett. – Most az ószövetségi korszak egyik csúcán vagyunk, ahonnan nemcsak vissza, de előre is tekinthetünk. Lesz már király, még nemtudni hogyan, s nem is akármilyen, mert Jahve fölkentje lesz. Ilyen alakban első előfordulása a „fölkent” szónak (10). Bátran tekinthető messiási próféciónak. Az új szövetségben is – beleértve az ÚSZ-et, mint könyvet –, az Anna énekével rokon Magnificat, a Mária éneke adja meg az alaphangot – együtt a Benedictusszal, Zakariás énekével (Lk 1).

Ha emberek netán csak földi királyra gondoltak, Isten egy eljövendő nagyobbról, az Ő Krisztusáról beszélt.

1Sámuel 2,11–36 – Tisztaság szigete

Az Úr sátora megint Silóban van, mint volt a letelepedés idején (Józs 18,1). Amit azonban az Éli-fiak önkényesen az oltár és a sátor körül elkövetnek, az a szemérmertlenség netovábbja. Idők folyamán volt ugyan ingadozás atekintetben, hogy az áldozati állat melyik része a papé, de mindenekelőtt az Úrnak szóló részt, a kövérjét kellett elfüstölögtetnie, utána válogathatott a húsok között (16. vö. 3Móz 7,31-36). S bár mindenki tudta, mi volna a jó rend, a két elvevemült – hatalmával visszaélve –, erőszakkal fenyeget: ha nem adod is, elveszem! Szolgáik az üstökben kotorásznak a háromágú villával, s ha valami jó falat akadt rá, kiemelték. Pedig az már olyan része lehetett az áldozatnak, amit az áldozó fogyaszthatott el, övéivel együtt, örvendezve az Úr előtt. Képzeljük magunkat egy pillanatra az ő helyzetükbe, mit érezhettek, s hogyan eshetett a falat, ha látták, mit követtek el az áldozatukkal. – Az pedig mindennek a teteje, hogy a sátor bejáratánál szolgáló asszonyokat (2Móz 38,8) kedésákká aljasították. Sajnos, nem tudható, mi volt ezeknek az asszonyoknak a feladatuk, de vitathatatlanul nem valamiféle kánaáni úzus, a papfiak alázták meg őket kánaáni módra!

Az öreg Éli erélytelen a fiaival szemben. Pedig a fiak nem lehetnek előbbvalók az Úrnál (29). Ezért kell őt az Isten emberének megintenie. Megjövendöli a két fiú halálát (4,11). A megmaradóknak pedig át kell adniuk tisztüket az Úr támasztotta hűséges papnak. Előtte könyörögnek majd emezek utódai egy falat kenyérért.

S miközben a szennyes ügyek, s a próféta ellenhatás ide-oda hülámzik, ott járkál közöttük egy gyermek. Rajta kis golycs eföd, meg kicsiny palást, amit – ha kinőtte –, a következő esztendőben, ünnepjöttén –, nagyobbbal váltott fel az édesanyja. A gondosság, meg a lemondás példája ő. Elsőszülött fiát kész volt odaadni a szolgálatra. Ezért is ad neki az Úr további gyermekeket. Az az egy pedig Silóban a tisztaság szigete. Lehet, hogy Isten szemében valójában ő a pap, pedig csak a képzeletdús anyai reménység öltözteti úgy, mintha tényleg az volna. Jelenlétének, – így, szinte játékosan –, mégis messiási vonásai vannak. – A Lk 2,40 az itteni 26. versből kölcsönöz építőelemeket, midőn Jézus belső örömet keltő növekedéséről szól.

1Sámuel 3 – Szólj, mert hallja a te szolgád!

Bármennyire alkalmas is ez az ige Isten személyes hívásának szemléltetésére gyermekek számára, Sámuel már nem gyermek, hanem serdülő, vagy már fölserdült ifjú. Elhívása etekintetben hasonló a Jeremiáséhoz. A hely a silói templom. Valószínűleg szilárd anyagból emelt épület, amely később elpusztult (Jer 7,12). Ezzel pedig Ézsaiás elhívását juttatja eszünkbe, bár itt csak szóbeli megszólítás hangzik fel, látomás nélkül. Profétáknak szóló a közlés. Roskadozik is alatta, alig meri elmondani.

Egybevetve a mózesi előírásokkal, meglepőek a körülmények. A lámpatartó mécseinek eloltására és esti meggyújtására a 2Móz 30,7k. enged következtetni. Időnként bizonynal változott a gyakorlat. Szokatlanabb, hogy mind a vaksi Éli, mind pedig az ismételten fölserkenő Sámuel ott alszik a szentláda közelében, talán a kárpit előtt, a szent helyen. Élit szinte már csak a kora és a tiszte iránti megbecsülés tartja főpaként és Izráel bírójaként (4,18). Vélhető, hogy egyre több feladatot vett át Sámuel a mindennapos teendőkből. Kétféle tevékenysége megmaradt elhívása után is, sőt a bírói kibontakozik (7,16k). Mégis az derül ki a fejezet során, hogy Istennek más volt a szándéka, bármennyire dédelgetett óhaj volt is az anyai szívben fia papi szolgálata. Ez a jelleg idővel a háttérbe szorul. A papság nem az ő családjában öröklődik tovább. Annál inkább kidomborodik prófétai szolgálata, s lesz ez által a királyság előkészítője.

Éjjeli nyugovásuk az Úr házában idők során kialakult gyakorlat lehetett, mégis mintha várnának a közvetlen kijelentésre. Igaz, hogy meggyérültek a látásban, vagy hallás útján adott ígék, már-már el is szoktak tőle, de egyszerűen kezd Isten ismét szólni. Nem az öreghez, hanem a fiatalhoz. Ennek elfogadásában, a helyénvaló válasz megadott tanácsában Éli most igazán Isten embere. Önmaga ellen, de az Úrért, segíti Istennel személyes közösségre a jövőendő emberét. Aki – teljes felelősséggel „semmit nem engedett földre hullani az igéből” (19).

A Jer 15,1 szerint az ÓSZ-ben Mózes után Sámuel a legjelentősebb személy. Az elhívó ige, s az életével adott válasz tette őt azzá.

1Sámuel 4 – Isten nem tehető eszközzé

A filiszteusokkal vívott küzdelem élet-halál harc volt Izráel számára. A 9. vers kimondja, mi a való helyzet. Önmagukat bátorítják így a filiszteusok: „Legyetek erősek,... különben szolgálai lesztek a hébe-
reknek, ahogyan ők szolgáltak nektek”. Eddigi ismereteink alapján már tudjuk, hogy a „hébe-
rek” legalább annyira jelentett alárendelt társadalmi osztályt, mint egy népet. A filiszteusoknak nem minden ok nélkül jutott eszközbe éppen Egyiptom sorsa, amikor Izráel kiszabadult igájukból (8). Felsőbbrendűségük gögje, s az Izráelen gyakorolt tényleges uralom forog most kockán, mivel Izráel hadba vonult ellenük, mint amikor jogosan kél fel valahol a nép, hogy az elnyomás igáját lerázza magáról.

Izráel első vállalkozása azonban kudarcba fullad. Mit lehetne még bevetniük a küzdelemben, hogy a hadiszerencse egy csapásra megforduljon? Itt van az Úr ládája, vigyük magunkkal! Ily módon kénytelen lesz velünk jönnie az Úrnak is! Jellemző a közgondolkodásra, hogy az ellenfél is ebben az eszmekörben él. Ezek szerint, ha egy ember, vagy egy egész nép a megfelelő pillanatban bevetheti saját istenségét a küzdelemben, mint egy csodafegyvert, akkor fölültrekedhetnek a másikon. – Egy másféle, de valós fölismerésnek jött el igazából az ideje, Isten népének keserves veszteség árán kell megtanulnia, hogy Isten soha nem válik emberek eszközévé, szolgájává. Erre ő imádságok ostromára sem lesz hajlandó.

Számunkra is megtanulandó lecke, a hiedelem olykor csábító tévútja ellenére, mely olykor gyerekes és átgondolatlan képzelgésekbe vitt már eddig is bennünket. Ám legyen versmondás tárgya az esküvés „a magyarok istenére”, de hitünk kifejezéseként teljesen téves egy külön rendelkezésünkre álló istenség megidézése. Bizony, az általános műveltség és a nemzeti önismeret részévé kell válnia lényegbe vágó teológiai ismereteknek! – S bár a magát Krisztusban kijelentő Isten mindig ott áll minden népek közül elhívott kicsinyei mellett, mégsem lehet őt eszközeink közé alacsonyítani.

Altala rendelt istentiszteleti elemekhez sincs kötve ő. Íme a szentláda hadizsákmánnyá válik. Elesik Hofni és Fineás. A vészhiért hallva, az ájult Éli főpap a nyakát szegi, és Fineás felesége belehal a szülésbe: „Odavan Izráel dicsősége” (21k). Ám, figyelve a fogalmazást – Isten dicsősége nem veszett oda! S a kettő nem azonos.

1Sámuel 5 – Hitelét egyedül is megvédi

A filiszteusok az időben léptek Kánaán földjére a tenger felől, amikor Izráel az ellenkező irányból, keletről, átlépve a Jordánt, odaérkezett. A filiszteus térhódítás a Földközi tenger közelségében (amit a 2Móz 23,31 a filiszteusok tengerének mond) öt városra támaszkodott (6,17), de befolyásuk jóval messzebbre terjedt. A történelem szemszögéből tekintve az vezetett Izráelben az egységes és erős királyság óhajához, hogy ki voltak szolgáltatva a filiszteusoknak. Egykori jelenlétük emlékét őrzi egyébként Palesztina földrajzi elnevezése.

E fejezet és a Bír 16,23 szerint istenük neve Dágón volt. Jelentése: „gabona”, tehát a föld termékenységet tisztelték benne. Istnük neve felbukkan északabbra is, szintén a tengerparton fekvő Ugaritban (Rasz Samra). Ugaritot is a tengeri népek pusztították el. Hozzájuk tartoztak a filiszteusok is. E tényezők egybevetése arra enged következtetni, hogy a filiszteusok itt Kánaánban vették át Dágón föniciai istenség tiszteletét. Mindezek ismeretében most már jobban értjük Isten szándékát, vagyis azt, hogy megvédi személye hitelét és a szentláda tekintélyét ott, a Dágón templomában is.

Mert tulajdon népének sem engedte – láttuk az előző fejezet során –, hogy őt eszközként kezeljék, mintha a láda jelenléte kikényszeríthetné, vagy garantálná beavatkozását. Most pedig más oldalról tekintve: Isten vállalja jelképes trónusát, a szentládát. Nem engedi, hogy őt foglyul ejtsék. Úr marad ő mind a Dágón templomában, mindpedig a filiszteus városokban. Ítéletes csapásokkal hozza ezt tudomásukra. Az egerek okozta(?) búbópestis fekélyei az egyiptomi csapásokra emlékeztetnek. És mégis, a záró mondat: „hogy égis hatott a város jajkiáltása” (12) mintha a szájalom húrjait is megpendítené! Az Úr ládája előtt orra bukott Dágón szobor, ahogy az ige láttatja letört fejjel, meg csuklókka, tehetetlenül, magában rejt némi humort is. – Éli főpap halálának módja és a szobor összetörése között a hasonlóság bizonyonyal csupán merő esetlegesség.

Legfőbb isteni szándék mind a filiszteusok, mind pedig tulajdon népe előtt, annak fölmutatása, hogy Úr voltán nem enged csorbát ejteni senki emberfiának, de démoni erőknél sem, azaz semmiféle hatalmasságnak, ma sem, de arra sincs rászorulva, hogy mi kardoskodjunk az ő védelmén.

1Sámuel 6 – Az óemberre veszélyes közelség

A „földet pusztító egerek” kártevése hirtelen ötlik fel. Ha volt is összefüggés az egerinvázió és a járvány között, a filiszteusoknak halvány fogalmuk sem lehetett róla. – A 3Móz 11,29 (Ézs 66,17) a tisztátalan állatok közé sorolja az egeret. E besorolásból általában arra következtetnek, hogy olyan állatok kaptak kiközösítő jelleget, melyeknek idegen kultuszokban volt valamiféle, netán kiemelt szerepük. A hettitáknál található annak nyoma, hogy élő, vagy agyagból kiformált egerrel vélték elküldeni maguktól messze a bajt. Mind a hettita, mind a filiszteus indo-árja eredetű nép lehetett. Továbbá: hasonlót a hasonlóval tett engesztelési kísérlet sok vallásban megtalálható elem.

Semmi áldozatot nem sajnálnak tehát, csak szabaduljanak meg az Úr ládájától, s vele a csapásoktól is. Bár még nem bizonyosak benne, hogy összefügg-e a kettő. Kétségeik akkor oszlanak el, amikor a tehenek nem a borjaikhoz, hazafelé indulnak el az új szekérrel, amin a láda van, s mellette ott az aranyholmikat tartalmazó ládikó.

A bétsemesiek aratás közben veszik észre, felpillantva, hogy felénk tart a különös rakomány. – Még a leírás idején is ismerték ama sziklának a jelentőségét, melyen a két tehenet feláldozták. A köről le kellett venniük a ládát, ha rajta áldozato(ka)t mutattak be (15). Ez valahogy homályban marad. Még bizonytalanabb, hogy mi történt az arany tárgyakkal. Kivehető alakjuk miatt érthető a hallgatás. Tisztátalan dolgoknak még az utánzatáról sem mondható, hogy része lett az Úrnak bemutatott áldozatnak. Az eseményeket távolról figyelő filiszteusokat mindenestre kielégítik a látottak. Úgy érzik, megtették a tőlük telhetőt.

Hamarosan már a bétsemesiek is szabadulni akarnak a ládától, mert a kíváncsiak belekukkantottak és emiatt sokan meghaltak. Ezért továbbítják gyorsan Kirjat-Jeárimba. A fejezet vezérszólama tehát az, hogy – ha nem akaródzik Istennek engednem, a közelségét is veszélyesnek érzem. – Gadara népe is arra kéri meg Jézust, hogy lenne szíves távozni a határukból (Mk 5,17).

Nem esik meg olykor velünk is, hogy szántsándékkal, avagy ösztönösen menekülök a közelségéből, mert vaj van a fejünkön?

1Sámuel 7 – Élet, a törvény lelke szerint

A filiszteusok értettek hozzá, hol kell bénító csapást mérniük Izráel szerevezett értékrendjére. A szentláda volt nekik az első számú közellenség. Megtanulták ugyan, hogy tiszteljék, de részük lehetett abban is, hogy félreeső helyre került. Az Abinádáb fiának pappá szentelése is kényszersmegoldás volt. A nép érezte, hogy nincs rendjén így a dolog, s húsz évig sóhajtozott az Úr után. Lehet, hogy titokban fel-felkeresték ama magánterületen, ahol elhelyezték. Az egész idősakra utalhat a 6,19 le sem fordított, de a rabbik által beiktatott megjegyzés, hogy a ládába betekintett 50 000 ember. Az ilyen kínban született próbálkozások, átmeneti megoldások – furcsán fogalmazva – néma segélykiáltásként tanúsítják, hogy a filiszteus elnyomás az élet ütőerét szorongatta.

Amikor a kultusz gyakorlása szinte fuldoklott, kivirágzott Sámuel szolgálata. Őt tette Isten a filiszteusok elleni fölszabadító küzdelem élharcosává. Tevékenysége átnyúlik Saul királyságába (13. fejezet), sőt még a döntő fordulatot hozó Dávidot is ő keni föl (16. fejezet). Isten mindenésének is nevezhető Sámuel olyan hosszú időszakban, amikor Izráelnek a mózesi értelemben vett törvényt nélkülözni kényszerült állapotokra kellett berendezkednie. Az Isten által elhívott Sámuel azonban fölismerte, mit kell tennie. A törvény betűinek megtartása helyett annak lelkét igyekezett megőrizni. Prófétaként a legfontosabbat tette, megtérésre hívott. Elérte, hogy eltávolították az idegen isteneket. Az Úrhoz való ragaszkodást hangsúlyozta.

Micpába gyűjti az egész Izráelt és papként imádkozik a nagy tömeg előtt. Egyedülálló a merített víz kiöntése az Úr előtt, mintha a tömlőbe gyűjtött könnyeket példázná (Zsolt 56,9), a közös bűnbánat kifejezéseként. A szemfüles filiszteusok tüstént rajtaütnének a számukra veszélyes összesereglésen, de az Úr, mozgósítva a természet erőit, Izráel győzelmét segíti. – Bírája is népének Sámuel és a megtizedelt (Bír 21) Benjámin székhelye, Ráma az, ahová rendre visszatér igazságot szolgáltatató útjairól. Így jut érvényre a megbotlygatott életrend idején is az Isten akarata. – Az élő Úr mentő tetteit nem erőtelenítheti meg semmi démoni furfang és Isten mindenféle idősakra előhívja, s rátermetté teszi ihletett emberét.

1Sámuel 8 – Az Úr a királyom!

Talán gondolt rá Sámuel, hogy majd fiai lépnek az örökébe, mert érezhetően küszöbön állt, hogy valamilyen örökléses intézmény honosodjék meg Izráelben. A filiszteus városok szövetségével szemben valami olyat akartak, mely nevében és fölépítésében is kiemelné az egységes állami vezetést. Közeli példa volt Edóm, ahol „királyok uralkodtak,... mielőtt Izráel fiainak királyuk lett volna” (1Móz 36,31). Sámuel szókimondó kritikát kap: öreg vagy, fiaid pedig nem a te úton járnak, tégy valakit királyunkká! Elismerik eddigi szolgálatát, de a jövőre nézve más utat keresnek. Sámuel a legbölcsebbet teszi: „És imádkozott... az Úrhoz”, személyes rosszállása pedig mérséklődik.

Ellenérzése nem alaptalan. Ha közrejátszott személyes érzékenysége, azon átsegíti Isten: „nem téged vetettek meg, hanem engem..., hogy ne legyek királyuk” (7). Engedj hát nekik – mondja az Úr, de te is tárd fel, szépítgetés nélkül, mik lesznek jogai a királyoknak –, a nép személyes szabadságának hátrányára. Tájékoztatása részletes, s kétségtelen, hogy általában ez jellemezte a királyságokat. Egy valami hiányzik itt a királyi jogokból, az, hogy a király istenként, vagy isten fiaként fogja imádtatni magát. Ez is tárgyszerű, mert a legválságosabb időkben is megmaradt ez a lényeges különbség. Midőn Dávid utódját a fiúság rangjára emeli Isten (2Sám 7,14), továbbra is fenyítésre szoruló embernek tekinti.

E jogerős rendezés ellenére állandósult a feszültség Jahve királysága és a földi király között – lett legyen bár az a legmagasabbra értékelt. Ezért a királyság akaratlanul is előhívja a szabad, csak Istentől függő prófétaságot. Tartalmát tekintve a 11-17 a királyok jogának mondja, hogy beavatkozik majd alattvalói magánéletébe. Ezért a prófétai kritika Isten királyi szava. Benne Isten a maga dicsőségére, s egyben az emberiességre van tekintettel, s vele a földi királyokat is figyelmezteti hatalmuk korlátaira. – A nép válasza csak ennyi: „olyanok akarunk lenni, mint minden más nép” (20). – Isten majd ad egy messiás királyt, arra meg azt kiáltják: „nem királyunk van, hanem császáruk” (Jn 19,15).

Isten sosem engedi, hogy a mindenkori világhoz hasonljunk. Az alázatos királyhoz legyünk hasonlóak! A többit bízunk Istenre, de a prófétaságra törekedjünk (1Kor 14,1), még ha olykor rühelljük is(-Babits: Jónás könyve), a magunkét, – netán a másét!

1Sámuel 9,1–13 – Isten előhossa jelöltjét

Lehetnek árnyalati különbségek, hogy miként éljük meg kegyességünket, de Isten vezetését nem nélkülözhetjük. „Akiket... Isten Lelke vezérel, azok Isten fiai” (Róm 8,14). Hitben éljük át, hogy az Istentől elkészített úton események és találkozások úgy illenek egymáshoz, s lendíti egyik a másikat előre, mint a gépezet fogaskerekei. A hasonlat sántít, mert hiszen itt élő emberek mozdulnak. Az 1Móz 24. és 37-50. mellett e fejezet az egyik legvidámított példája az ŐSZ-ben e megtapasztalásnak. Az ÚSZ-ben legkivált az ApCsel 8-10 telített ilyen példákkal, de a sornak ezekkel még koránt sincs vége. Általában ott erőteljesebb Istennek eme ajándéka, ahol üdvözítő tervében valami új, még kialakulatlan veszi kezdetét.

Fejezetünk minden sora arról beszél, mily kedvére való Istennek, mikor apró csodák fűzésén át előhossa, s nyilvánvalóvá teszi, hogy az ő jelöltje Saul. Kezdődik azzal, hogy az apának elvesznek a nöstény számarai. A hirtelen növéss, jóarcú férfité lett Saul, apja szavára elindul egy szolgálal, hogy az elbitangolt jószágokat megkeresse. Végigtalpalva az efraimi hegyvidéket, s egész Benjámint, még fogalma sincs róla, hogy jövendő királysága területén jár. Cúf földjén (valahol Ráma közelében lehetett, vö. 1,1) már hazafelé vennék az irányt, amikor a szolgának eszébe jut, hogy Isten embere ebben a városban lakik (a fejezet első fele kerüli Sámuel nevét). Ezek az ifjak csak végső esetben folyamodnak vallásos megoldáshoz, de most jól jönne a segítség. A szolga az utolsó zsugorgatott ezüstjét is kész odaadni a jó tanácsért, hogy melyik utat válasszák. A pénz átadásáról később nem esik szó, hiszen sokkal nagyobb dolgok bomlanak ki az első helyesen megtett lépés után.

A tanácsstalanság már elmúlt, s egyik fordulat a másik sarkába lép. Leányok jönnek velük szembe, s elmondják, hogy a „látó” éppen itthon van, és az áldozóhalmon ő fogja megáldani az áldozatot. Az oltár hasonló a Gedeonéhoz (Bír 6,26).

A 9. vers egyik jellemző, történetileg is fontos mondata az ŐSZ-nek, hogy a korábban látónak nevezett személyt hívják „ma” próféának. Tehát a prófétaág kialakulásába, előzményeibe enged bepillantást.

1Sámuel 9,14–27 – Sűrűsödő jelek

Van, aki úgy vezetetik, hogy eleinte nem ismeri föl, hogy a bejárt utak elő voltak készítve. Csak utólag eszmél rá, hogy Isten keze vezérelte. Eme jóindulatú tudatlanságban élt eddig Saul. Lassan kezd derengeni nála valamiféle fölismerés, de soha nem lesz határozott az Isten akaratának tudatos vállalásában.

Szálas termete mindenki feje fölé emeli, de állandó kisebbséggel fog majd küszködni –, ismerjük a későbbiekből. Egyelőre a biztató és sokat sejtető jelek szaporodnak egyre körülötte. Majd kiverik a szemét, de inkább csak néz, de nemigen lát. Mégis – taláalomra –, éppen Sámuelről érdeklődik a „látó” holléte felől. Ösztönösen üt a szeg fejére. Közben egyik ámulatból a másikba esik, hogy ez a „látó” tényleg többet lát, mint a két szeme által befogható látószög! Tudja, hogy a három napja elkóborolt szamarak megkeverültek. De mit rejthet az a mondata, hogy Izráel minden becses java őt, mármint Saul és családját illeti? Hiszen törzse és nemzetsége a legkisebb, ha a többiekhez hasonlítja. Határozottan vonzó, ahogy elutasítaná magától a nagy tisztességet, amiről még azt sem tudja, mi is voltaképpen. S ott szorong, szolgáljával együtt, a lakoma főhelyén. A neki félretett comb elfogyasztása nem lehetett erejét meghaladó feladat. – Bár mindent így tudna megoldani a jövőben, ha elfogódottan is!

Van egy másféle vezettetés is, s ez a kíváncsabb, mert nem csupán ösztönös. Példája Sámuel, kötődve tudatosan Isten döntéséhez. Az adottság hozzá nem a rang velejárója. Isten egyszerű gyermeke kérje és engedjen is az indíttatásoknak. Sámuel is csak a legszükségesebbet tudja: Egy benjámini ember –, holnap (16). A rangelsőt megillető húsdarabot azonnal eltéteti másnapra. A szemléletesen leírt áldozati lakoma nehezen illeszthető a mózesi rendelkezésekbe, tüneteként a Sámuel által sikeresen áthidalt rendkívüli időszaknak.

Ami pedig, reggelre kelve, történni fog, csak kettőjükre tartozik, még a szolga sem láthatja. Vannak ilyen Istenre, s csak rám tartozó dolgok: imádság, hívás, vallomás, beszámoló, akarat keresése, s egyebek. Jó így rendezni dolgainkat időnként vele.

1Sámuel 10 – Maradjatok meg énbenem (Jn 15,4)

A fejezet súlypontja nem ott van, ahol a legérdekesebb dolgok történnek. Különben mi is ott találjuk magunkat az ámulatba esettek között: „Hát már Saul is?” (11k). A 9. vers határozottan állítja: „És amikor megfordult, hogy eltávozzék Sámuelettől, Isten megváltoztatta a szívét.” A fölkenetés és a csók pecsétjével hitelesített felhatalmazás eredménye a változás. Ami utána történik, az mind jel. Közülük az utolsó a legfeltűnőbb. Az első kettő bizonyosságot ad, de az ige nem részletezi. A harmadik fölkaparó, odasodródva az eksztatikus zenével és ujjongással érkező próféták közé. Ám az élmény csak átmeneti. Akkor miként értendő, hogy az Úr Leleke hatására más emberré lesz (6)? Újlag húzzuk alá, hogy fölkenetése és Isten szavának megértése hasonlít leginkább az újjászületéshez. A más emberré létel ebben az összefüggésben azt jelenti, hogy eltűnik korábbi tétova tapogatózása. A folytatásból látható, hogy immár megnyílt szemmel érti és tudja, mi vár rá.

A harmadik jelet egyébként már otthon, Gibeában kapja. Ott az áldozóhalmon kérdezi meg tőle nagybátyja, hogy mit mondott Sámuel, de Saul tisztában van vele, mennyit mondhat el, s mi volna elhamarkodott fecsegés.

Elérkezett a királyválasztás. Tekintsünk azonban vissza még egyszer a fölkenetésre, ahol pontosan arról volt szó, hogy Sámuel majd fejedelemmé keni föl őt. Ha a királyok szigorúan tartották volna magukat e megkülönböztetéshez, úgy Jahve királysága sértetlen maradt volna. A királyság – neve alapján is –, túlkapások lehetőségét hordozta magában.

A sorsvetés által kijelölt Saul a (hadi) holmik közül kell előhúzni. A gyermekien menekülő szerénység nem tudatlanságból ered, sőt! Az itt-ott elhangzó becsmérő megjegyzések, az elvetemültek megvető kitételei hidegen hagyják Saul. Inkább azt erősítik, hogy jó ez a kezdet!

Annál lehangolóbb, hogy oly hamar, már Gilgálban (13. fejezet) túllép megbízása határain. – Helyénvaló hát az intés: „amire az ő kenete tanít meg titeket,... úgy maradjatok meg őbenne” (1Jn 2,27k).

1Sámuel 11 – Az a kipróbált, akit az Úr ajánl (2Kor 10,18)

Saulnak tetteikkel is bizonyítania kell, hogy alkalmas az uralkodásra. – A királyság kialakulásának kutatói szerint volt egy királyságot pártoló, meg egy ellenző irányzat. Nyomaik megtalálhatók az előző fejezetekben. Mégis erősebben hatnak az igében az egységesítő törekvések, irányt szabva ezzel a magyarázatnak. Az ellenzők és a javallók az „ÚR öröksége fejedelme” (10,1) sámueli formulában jutnak közös nevezőre.

A fejezet végén (12-15) már egységesen választják királyukká Saul. Az ünnepélyes döntésnek lesz azonban hátránya is. Gilgálban vannak. Ez volt első táborhelyük és szentélyük a Jordánon innen (Józs 4,19-24. 5,7-11). Mintha Gilgálnak is lett volna Saul királlyá tételéről külön hagyománya. Ez lenne, a korábbiak után, immár a harmadik változat.

A királyságról szólván –, olvasmányaink alapján hajlamosak vagyunk rá, hogy a középkori királyi udvarokról vegyük a mintát, s azt vetítsük vissza az ókorba. Ez bizony anakronizmus. Kezd majd Saul körül is formálódni az állandó kíséret (13,1k), mégis nagy tévedés azt gondolnunk, hogy Saul mindjárt királyi udvar szervezésével kezdte uralkodását. A hit szabálya szerint jár el, midőn várt az Istentől adott alkalomra, hogy tanújelét adhassa fejedelmi rátermettségének. Addig pedig végzi dolgát, mint tette volt azelőtt. Hazafelé tart ökreivel a mezőről, s akkor hallja hírét a jábés-gileádiak szorongatott helyzetének. Isten Lelkétől lett megragadottsága (6) és a föllépése (7. vö. Bír 19,29) inkább a bírák korára és alkataira emlékeztet. Ez még nem a kiforrott királyság, inkább átmeneti idő. S benne Saul talán éppen azért megnyerő, mert mezei munkát végez, mintha mi sem történt volna. Mértéktartó, de tud határozott is lenni, ha kell.

Őrizzük meg a kezdeti idők tisztaságát, az első szeretet (Jel 2,4) egyszerű hűségét, ebben van példamutató erő, s egyben üdeség.

1Sámuel 12 – A pótcselekvés csökkent értéke

Mi az, amit többféle tiszte közül Sámuel letesz? Most, midőn Isten és emberek előtt elszámol, világosan elkülöníthető, hogy a bírói tiszttól válik meg. Megmarad a mindig visszafogottan gyakorolt papi szolgálat, s a teljes érvénnyel továbbra is betöltött tanítói-prófétai tiszte.

Időszakok, életformák alakulásával, életkorunktól is függően változhat a megbízásunk mind a gyülekezetben, mind pedig a társadalomban, de az egész csak földi utunk végén zárul, ha majd futásunkat elvégeztük (2Tim 4,6-8). Olykor van, amit másnak kell átadnunk. Összpontosítsunk a megmaradóra, abban még ki is lehet teljesednünk. A keresztyén hit mindig átsegít életkorunk fordulói, válságain. Ilyen például a nyugdíjas életforma. Csendes megrázkódtatása már sokakat elvitt időnek előtte. Megmaradó szolgálatunk megvéd a lelki összeomlástól.

Minden tekintetben példászerű, ahogy Sámuel átadja tiszte egy szejletét a királynak. Mostantól ő fog népe előtt járni. Természetesen a nyugalomhoz tiszta lelkiismeret kell, ahogyan Sámuel tekint vissza az eddig megtett útra. Nem volt kapzsi, nem élt vissza hatalmával. Ha mégis megkárosított volna valakit, kész azonnal jóvátenni. – Lehet, hogy futásunk nem volt ilyen egyenletes, ne essünk kétségbe, bűnvallással és megtéréssel még helyrehozható, ahogyan Zákeus is tette (Lk 19,8).

Máris kezd bontakozni a megmaradó tanítói és prófétai tiszte. Összegezi népe múltját, Egyiptomtól kezdve. Elnyomott helyzetükben az Úrhoz kiáltottak és adatott nekik Mózes és Áron. Ők hozták ki a rabszolgasorból népüket és az út eredményes volt, mert letelepedhettek „ezen a helyen” (8). A helyes cselekvésre jó példát adtak, midőn az Úrhoz kiáltottak. Ezt tették, mikor a rájuk mért csapások nyomán rádöbbenek, hogy eltértek Istentől. Hozzá mérten csökkent értékű a most választott megoldás, mintha minden bajra a király személye volna gyógyír. Sőt, királyukkal fognak elveszni, ha nem maradnak hűek Istenhez (25).

Az Istenhez térő bűnbánat helyett minden ügyeskedés csak pótlék, legyen az bármilyen jól kigondolt válaszlépés a történelem halálosan komoly játszmájában.

1Sámuel 13 – Engedni az Úr szavának!

Mintha csak Benjámín kicsiny területére zsugorodott volna, amit Izráel, s vele Saul a magénak mondhatott. Délnyugat felől a legfőbb ellenség szorongatta őket. Gilgál az egyetlen pont, ahol még úgy-ahogy megvethetik lábukat. Ott vannak, ahol honfoglalásuk kezdetén álltak, miután a Jordánon átkeltek. A nép barlangokban, a hegyek közé rejtőzve vár sorsa jobbrafordulására, vagy a Jordán mögé hátrál (8k). Mintha minden és mindenki a filiszteusoknak fogta volna pártját. Érdekes, hogy a 7. és a 19. vers is mintha a filiszteusok szájából venné ki a szót, emlegettven kissé lekezelten a „héberék”-et.

A hadiszerecse – mint a történelem során annyiszor –, összefonódott a gazdasági tényezőkkel. A vasművesség ipara ki van véve a kezükből, lévén filiszteus monopólium. Hozzájuk kell(ene) lemenniük, hogy szerszámaikat és fegyvereiket megéleztessék –, ha lenne mit, mert csak Saulnak és Jónátánnak van vasból a fegyvere (22). Itt valóban egy silány fegyverzetű, földönfutó pór nép néz szembe az állig fölfegyverzett, fejlettebb civilizációjű, s gazdag filiszteusokkal. Azaz, közülük csak a legvakmerőbbek maradnak, mintegy hatsázan, Saul mellett.

Midőn a király széledezni látja csapatait, nem vár tovább Sámuelre, hanem maga mutatja be az áldozatot. Ezt a tisztet azonban nem adta át Sámuel neki és meg is mondta (10,8): „Hét napig várj, amíg hozzád érkezem.” Kivárta a hét napot és Sámuel késett (8)! Igaz, csak még egy kis türelemre lett volna szükség Sámuel megérkezéséig. Az Úr döntése ezen múlt: Saul ugyan király marad, de Isten már mást választott helyette. Tehát nem Jónátán kerül az örökébe. Nem igazságtalan-e Isten? Jónátán többször is kitünteti magát bátorságával. Lesz még alkalmunk elgondolkodnunk rajta. És miért áll rosszul Saul szénája? A titok nem lebbenthető fel egészen. Nyitja valahol ott keresendő, hogy az Úr szava iránti engedelmisség előbbvaló a véres áldozatnál (15,22)!

A vélt késedelemhez türelmet kell párosítanunk (2Pt 3,9), hiszen Isten is ezt tette a mi érdekünkben. Jézus látszólagos lekésése kell ahhoz, hogy Isten dicsősége a Fiúban kétségtelenül megmutatkozzék Lázár betegségében, halálában és föltámadásában (Jn 11,4-6).

1Sámuel 14,1–23 – Fordul a kocka

A hadiállapot okán, kialakuló állandó hadsereg főhadiszállására emlékeztet Saul udvara. Mellette tartózkodik a soros főpap, az Élifia Fineás unokája: Ahíjjá. Viseli az efódot. Alkalomadtán megkérdezik általa az Urat. A szív fölött viselt kis tartóból kiemelt úrírnél vélhetően az igen-t, a tummím pedig a nem-et jelentette. Előfordult az is, hogy az Ur nem válaszolt (vö. 37.v). Ott volt még a szentláda is (18). E két eszköz azonban csak megmentett töredéke lehetett az elpusztult silói szentélynek, s a főpap csak árnyéka az Éli háza egykori tekintélyének. Valamivel többet tudhatunk meg a szentély pusztulásáról a Jer 7,12-14. intéséből: „Menjetek csak el szent helyemre, Silóba...” A hajdani épület romjai tehát még évszázadok múltán is láthatók voltak. Szinte biztos, hogy a filiszteusok pusztították el. Ezek szerint volt a Salamon temploma előtt is állandó szentély, honfoglalásukat követően.

Midőn Jónátán személyes hőstette Izráel oldalára billenti a hadszerencsét, Saul tüstént támadna és sietve hozatná az Isten ládáját. Talán hasonló hiedelemmel, mint annál az első szerencsétlen kísérletnél (4,3-11), hogy Jahve támogatását biztosítsa általa. Mikor azonban látja, hogy nincs vesztegetni való idő, rászól a papra: „Hagyd abba!” (19). Jól tette ugyan, hogy nem kísérletezett a szentládával, mégis, kapkodásából megint megmutatkozik, hogy hite csak a felszínt karcolgatja, képtelen mélyére tekinteni Isten döntéseinek.

Fia, Jónátán jó értelemben üt el tőle, őt más bordából szőtték. Kevés olyan kristálytisztá összegezés van az ÓSZ-ben, mint az, ami az ő ajkán formálódott hitvallástétellé, mely szerint: az Úrnak nem akadály, hogy szabadulást szerezzen akár sok, akár kevés ember által (6). Vállalkozó szellemű, sőt nevezhetnénk könnyelműen vakmerőnek, ha nem várt volna a jelre, míg Isten ráüti a pecsétet kezdeményezésére. Miután megbizonyosodik, hogy Isten javallja (9k. 12), akkor támadja meg a filiszteus előørsöt. Az Ur földrengéssel segíti a vállalkozást. Ennek eredményeként az ingadozók hozzájuk pártolnak és Efraim hegyvidékét megtisztítják az ellenségtől (21-23).

Egyetlen emberen is sok múlik, ha a hitből dönt, s az Úrtól kér és vár indíttatást és erőt.

1Sámuel 14,24–52 – Ami másokat felüdít

A harcoló katonai tábor tisztasága előírás volt (5Móz 23,10-15). Dávid katonai kísérete is gyakorolta az önmegtartóztatást (21,6). Amit azonban Saul követel embereitől, az ő ötlete. Sehol sincs megírva olyasmi, hogy a harcosok nem ehetnek estig. Talán így akarja pótolni – mondja az egyik magyarázó –, hogy a minap (19) nem várta meg Isten döntését. Most túl akar licitálni szentségben minden lehető megkötöttséget. Legyen bár a fogadalom bolondság –, megtartandó (4Móz 30,3. 5Móz 23,22). Sőt ilyet is olvasunk: „Nem lehet megváltani az olyan embert, aki átok miatt került az esküvel odaszenteltek közé, annak meg kell halnia” (2Móz 27,29). A következő fejezet jó példa lesz rá.

Amit nem tesz meg Saul Agág amáleki királlyal, gondolkodás nélkül megtenné a fiával, Jónátánnal. Kiderül, hogy épp ő szegte meg a királyi fogadalmat, melyről, valamilyen okból, nem is tudott. Megvédi azonban a nép tiltakozása: „Az élő Úrra mondjuk, hogy egy hajszál sem hullhat fejről a földre...” (44k). – Az esküt és fogadalmakat illetően Jézus húzta ki a lelkiismereti konfliktusok fullánkját: „Én pedig azt mondom néktek, hogy egyáltalán ne esküdjete...” (Mt 5,33kk. Jak 5,12).

Az ŐSZ területe azonban a szabályok és megkötöttségek tiltó és kötelező útjelző tábláival volt teletűzdelve. Közöttük jár és harcol, gyanútlanul, Jónátán. Még akkor is tiszta és vonzó személyiség, amikor megszegi apja értelmetlen fogadalmát. Akaratlanul bár, de messze megelőzi korát, midőn éhségét oltandó, botját a lépesmészbe meríti és szeme felragyog az üdítő ételtől. Elmarasztalja apja esztelenségét (29), de vállalja következményeit. Amikor a nép megmenti, a kegyelem előreküldött jeladása lesz a törvény világában. A hajaszála sem görbült meg. A hasonló szólásforma néhányszor még majd visszatér, sőt megihlette Jézust (Lk 21,18), majd Pált és Lukácsot is, s egyszeriben látjuk a süllyedő hajón fölmagasodni Pál apostolt, ahogy megtöri a kenyeret, hogy egyék, s ezzel erőt önt a kétségbeesettekbe (ApCsel 27,33k). Tekintheszük őt a benjámini Jónátán kései igazolójának is. Mindkettő jelenléte felüdített másokat.

1Sámuel 15 – Szakítás

Nem nézhetjük korunk értékítéletei szerint a többezer évvel korábbi eseményeket. Hajdan óriási élmény volt győztes csata után a zsákmányosztás (Ézs 9,2). Amikor tehát Isten azt mondta, hogy mindent neki szenteljenek, azaz semmisítsék meg teljesen, az számukra a lemondásnak különlegesen szent feladata volt. Isten népe vele is gyakorolhatta az önmeztagadást és az előnyökről lehető lemondást.

Amálék útját állta Izráelnek az egyiptomi kivonulás után (2Móz 17,8-16). Ragadozó vadak módján viselkedett, a gyengéket és elmaradozókat támadta meg (5Móz 25,17-19), közöttük gyermekeket is. Ennek el nem felejthető emléke csap most vissza, személy szerint Agágra, midőn Sámuel lekaszabolja (32k).

A fejezet központi gondolata mégsem ez. – Saul és a nép módosított az Úr utasításán. Indítékaik nem önzőek. A lábasjóságok legjavát nem maguknak óhajtják megtartani. Istenek szánják áldozatul, ezt azonban ő nem kérte. Sámuelnek az Úr jelenti meg, mi történt, s hogy királlyá tette Sault, már megbánta. – Sámuel egész éjjel jajgatva vergődik az Úr előtt (10k). Ilyennek még nem láttuk őt. Ábrahámnak, Jákóbnak, vagy Mózesnek sem volt ekkora küzdelme másokért. Első eset, hogy egyetlen ember miatt így gyötrődik valaki. Felrémlik Pál szenvedése: „fiaim, akiket fájdalommal szülök újonnan, amíg ki nem formálódik bennetek a Krisztus” (Gal 4,19). Sámuelnek azonban most Sault kell leszakítania a maga szívéről. Ez az Úr végzése, s ekként nyer határozott körvonalakat az a másik, az alkalmasabb ember (28), akit még ő, azaz Sámuel sem ismer.

A keserves megbízást végre kell hajtania. – Emlékezteti Sault, mily szerény volt kezdetben. Most meg mindjárt az volt a fő gondja, hogy önmagának állítson emlékoszlopot (12). Hozzá még ez a magaválasztotta áldozat is! Pedig az áldozatnál többet ér az Úr szava iránti engedelmesség (22k). A későbbi prófétai igehirdetés (Hós 6,6. Ézs 1,11-17) egyik alaptétele születik meg Sámuel ajkán, midőn el kell mondania Saulnak, hogy mi az igazán kedves az Isten szemében.

Lehet sok mindent tenni az Úrért, de ha akaratát cselekedszük, akkor fogadtuk be a szívünkbe oltott igét (Jak 1,21-25).

1Sámuel 16 – Tartós felkenetés

Emeljünk ki két mozzanatot, amiben Saul (9k) és Dávid fölkenetése különbözik. Dávidot nem csókolja meg Sámuel. Valóban bánkódik Saul miatt és csak az Úr serkentésére indul el Betlehembe. Igaz, fél Saultól, mert Rámából jövet Gibeán kell átmennie, de megrezdül a kifogásban valami menekülésféle is. Az sem közömbös, hogy meglátva Isai jól megtermett elsőszülöttét, mindjárt átsuhan rajta, hogy itt az alkalmas ember! Talán Saulra emlékeztette külső megjelenése? Meglehet. Az bizonyos, hogy látszat szerint ítél, pedig „nem az a fontos, amit lát az ember”, aki csak „azt nézi, ami a szeme előtt van, de az Úr azt nézi, ami a szívben van” (7). Az ige gazdag jelentésű. Míg az ember a látvány szerint értékkel, Isten tulajdon szíve döntése szerint ítél, s közben keresi az emberi szívben az oda elhelyezett, szunnyadó kegyelmi ajándékot, hogy felgerjesztve előhívja, s ha nincs, egy csapásra képes kövekből is fiakat teremteni.

Az Isten gondolatainak ritmusa érvényesül Dávid kiválasztásában. A legkisebből lesz az első, akit emberek utolsónak hagynak, mert nem számol vele senki emberfia. Ahogy előkerül a juhok mellől, az őt ért, s nem is nagyon értett tisztesség zavarában pír keveredik a napsütötte ifjú arc tűzével, s ne gondoljunk egy magyar falusi legény formáját öltött kamaszra, mert a vörös színre utalás lehet, hogy vörös haját jelent! Hoppá!

A másik eltérés tartalmi! Dávidon tartósan nyugszik meg az Úr Lelke. A bírakat, meg Sault is egy-egy feladatra, alkalmanként ragadta meg a Lélek. Dáviddal viszont vele marad. Többet ér az, mint Sámuel elmaradt csókja. – Prófétai erők működnek itt, messze előre küldött jeladásként arról, aki Dávid fiaként veszi majd a Szentlelket. Korábban Keresztelő János így nem ismerte, de most bizonyóságot tesz róla: „Láttam, hogy a Lélek leszállt az égből... és megnyugodott rajta” (Jn 1,31-33), azaz Jézuson.

Saul állapota egyszerűen válságosra fordul. Ne ütközzünk meg rajta, hogy Isten küldi a gonosz lelket reá. Ki más küldte volna? Az ige nem fogadja el a sátánt Istennel egyenrangú félnek. – S ettől kezdve sajátos küzdelem kezdődik a Szentlélek és a démoni lélek között. A Szentlélek ereje kerekedik fölül olyankor, mikor Dávid ujjai alatt megpendül a lant. Szótlanul pengeti és a király megkönnyebül, mert a démoni lélek hátrálni kényszerül.

Jövel mindeneket megtisztító Szentlélek!

1Sámuel 17,1–30 – Kihívás...

Góliát, ez a tetőtől-talpig vértbe gyömöszölt hústorony, a filiszteusok csodafegyvere. A lándzsa 6,3-7,3 kg-os vashegye a bontakozó vaskor haditechnikai újítása, de mint minden túlméretezett vívmány, csak elrémítésre jó. Emberünk fellépése kihívó, ahogy a völgyé szélesedő folyómederben, a megmerevedett frontvonalak között áll, egy külön paizshordozó fedezete alatt. De próbálna csak fölkapaszkodni a kaptatón az ellenséges frontvonal irányába, izzadtan szuszogna öltözete bőrtönében. Ám, ez csak a mai embernek jut eszébe. Mindenki a kor hadi etikettjének játékszabályai szerint gondolkodott és cselekedett, majd éppen Dávid lesz a meghökkentő kivétel!

Izráel csatasorait Góliát gúnnnyal illeti, de senki sem meri vállalni a párviadal kockázatát. Hiszen nemcsak tulajdon élete, de egész népének sorsa is függ a küzdelem végkimenetelétől.

S most elindítanak valakit, akiről – már a történetek ismeretében –, nekünk könnyű jó véleménnyel lennünk, de a kortársaknak egyre úgy kell őt újból felfedezniük. Dávidot küldi apja: élelmet visz bátyjainak, meg az ezredesnek is egy sajtot... A táborban rendkívül rossz a hangulat, 40 napja tart nyilvános megszégyenítésük. Harciasságot tettetve, nagy zörgéssel vonul fel naponként, egymástól tisztes távolban a két csatasor, de ismét csak a régi nóta járja: Góliát csúfolja Izráelt. A közelebb merészkedők ijedten futnak szerte. A szidalmakat viszont „Dávid... meghallotta” (23). Több van itt emberi észlelésnél. Az ifjú füleivel mintha Isten hallaná meg a gyalázkodást. Nem volna Dávid szemfüles, ha nem érdekelné a kilátásba helyezett jutalom. Bátyja is tetten éri, és az idősebb jogán utasítja rendre a harcra éretlent, „ugyan ... csak beszéd volt” az egész –, így a kitérő válasz. De már megnyílt szemmel ég benne a fölismerés, hogy itt valaki „az élő Isten seregét” gyalázza (26). A kolosszusnak ez a voltaképpen sebezhető pontja. S legyen bár mindenki előtt rettegett, az egyetlen, aki számít: Isten szemében már halott. S már Dávid is ezzel a szemlélettel néz körül, kitépve magát az igézetből.

1Sámuel 17,31–58 – ... és a válasz

Egy fontos LXX kéziratból hiányzanak a 12-31 és az 55-18,5 részek. A teljesebb igazság azonban az, hogy még így sem sikerült a szentíró(k)nak mindent összeszedniük, ami a szájhagyományban élt. „Amikor meghallották, mit beszélt Dávid, jelentették Saulnak” (31). Ezt olvasva támad az az érzésünk, hogy többet is mondhatott a 26. versnél. Pedig, aki az egészet végleges formába öntötte, becsületesen mindent beledolgozott, ami a nevezetes eseményről megtudható volt, vállalva még az 54-58 versek során meghagyott feszültségeket is. Nevezetesen: Dávid előbb Jeruzsálembe viszi Góliát fejét. De hiszen az még jebuzeus város. – Mikor Saul elé vezetik, a fej még a kezében van, de sem Saul, sem Abnér nem ismeri az ifjút. Azután szó esik ellenfele fegyvereiről, miket otthon helyezett el. Talán a Góliát kardja volna? – Most azonban nézzük a virágzó hagyomány mezejében a meghatározó színeket! Mintha a próféta válaszolna a gyöttrő, ki nem mondott kérdésekre: „Kit küldjek el?... Én ezt mondtam: Itt vagyok, engem küldj!” (Ézs 6,8). Saul azonban tétovázik. Sajnálja az ifjút, hogy mészárszékre küldje. Dávid is kipróbálja a király fegyverzetét, hogy egy kicsit helytálljon Saul helyett is. Ámde bénító a súlya, talán nagy rá a páncél és a kard a lába közé akad. Nevetségesse tenné magát, ha fegyverzet ellenében hasonló felszereléssel állna ki. A hamvábaholt kísérlet után a nála lévő pásztorkészséggel indul el csupán. Bátorsága a nyáj őrzése közben edződött, mikor sikerrel védelmezte meg juhait az oroszlán és a medvék ellen. Tette ezt élete árán is, mint a jó pásztor a ragadozó farkassal szemben (Jn 10,11k).

Elképesztő megjelenése, viruló ifjúsága felbőszíti Góliátot és a szidalomáradat egybefűzi Dávid személyét Istenével. Dávidról leperregnek az átkos szavak. A pattanásig feszült helyzetben egyetlen kő repül ki, s halálos ütéssel mélyed Góliát homlokába. Éppen ott volt védtelen. – Igen! „nem karddal és lándzsával szabadít meg az ÚR”. A győzelemnek bizonyágtevő ereje van: „És megtudja mindenki a földön, hogy van Isten Izráelben” (46k).

1Sámuel 18 – Szegény király!

Saul is kénytelen elismerni, hogy Dáviddal az Úr volt. Dávid pedig megmarad olyannak, amilyen volt a diadal előtt, kicsiny a maga szemében. Ezt az önismeretet Saul már elvesztette (15,17). Dávidról szólván ismét: nem viszonozza a megölő indulatokat, mintha halvány fogalma sem lenne róla, mi dúl Saul szívében. A király valóban tekintély előttte, talán föl sem tételezi róla a rosszat. Hozzá képest „Ki vagyok én..., hogy veje legyek a királynak?” (18). Sőt jóhiszeműen fogadja a híreket oda és vissza hordó udvari emberek szavát: „Nézd, a király kedvel téged (esetleg: el van ragadtatva tőled) és az udvari emberek is mind szeretnek.” (22k). Az utóbbi lehet igaz is. Ő érdemtelennek tartja magát ekkora kitüntetésre. Mintha Jónátán igaz barátsága lelkében fölvértette volna mindenféle ármány ellen. – Barátjának neve ugyanaz, mint az ÚSZ-i Nátánáél. Reá mondja Jézus: „Íme, az igazán izráelita, akiben nincs álnokság” (Jn 1,47). – Ő a ruhái és fegyverei odaajándékozásával pecsételi meg életre-halálra szóló baráti szövetségüket. Felszerelése átadásával személyiségét is kiszolgáltatja, átadja Dávidnak, kimondatlanul is kinyilvánítva a fölismerést, hogy te vagy az igazi utód, lemondok a javadra! – Vitetve a különféle feléje irányuló érzelmektől, Dávid akaratlanul válik Saul jogszerű utódjává. A sejtéstől megrémülve retten vissza Saul, midőn – a 17,25-tel laza összefüggésben – neki ígéri idősebb leányát, majd meg gyorsan visszavonja ígétét és máshoz adja feleségül. Tekintsük a lélektani hadviselés klasszikus fogásának a megalázási kísérletet, vagy az egész csak merő kapkodás?

Váratlanul kap többlet segítséget Dávid és Saul újfent hátrébb szorul, mert kisebb leánya Mikál (14,9) Dávidba szeret. Most meg a mátkapénz helyett igényelt furcsa, s minket visszariasztó feltétele kelt a királyban reményeket: hátha közben megölik a filiszteusok. De mindig sikerrel tér vissza. A táncolók róla énekelnek, s a nép őt veszi körül szeretettel, bár a királynak is megadják az illő tiszteletet, nem akarják megbántani. Őt említik előbb (7). Mégis sérti a nem bántásként kimondott igazság.

A szeretet együtt örül az igazsággal (1Kor 13,6), még ha nincs is belőle személyes haszna.

1Sámuel 19 – Az üldöző és az üldözött

Köztudott, ki a jövő embere, s épp ezért tekintünk Saulra aggódva, aki immár képtelen visszafogni magát, sőt szerte arról beszél, hogy az ő szemében Dávid már elveszett ember. Minden csodálattunk és együttérzésünk a Jonátáné. Nyíltan ellene mer mondani apjának Dávidért, de apja érdekében is. Kockára teszi életét, mikor rámutat, hogy Dávid is veszélyeztette tulajdon életét a királyért. A békességszerzés (Mt 5,9) nem jár kisebb veszéllyel, mint a bizonyágtétel egyéb formái. – Jónátán meggyőző szavaira eltávoznak egy időre a démoni indulatok Saul szívéből. Csak éppen üresen maradt a belső lelki ház, s végső állapota így rosszabb lehet az elsónél (Lk 11,24-26). Kijózanodás és a fegyverszünet Saul részéről tehát csak átmeneti. – Anélkül, hogy az ember felelősségét kisebbitenénk, további tettei mögött is hat az ellene fordult isteni döntés: „hiszen én elvettem” (16,1). Nem a mi dolgunk titkát megfejteni, annyi azonban látható, hogy Saul okot adott rá, hogy így legyen. Hatalmának vált áldozatává, azt hitte, hogy neki mindent szabad.

Önmérsékletének hamar vége szakad, s már repül is a dárda a hangszerét pengető Dávid felé, akinek van már gyakorlata (18,10k), miként kell időben elhajolnia előle. Otthonában sem lehet nyugta tőle, Saul oda is elküldi a fogdmegeket. Derűs humor fénylik fel az igéből, mikor Dávid helyett a házibálványt, a teráf(im)ot találják az ágyba bújtatva. Mennyi a vallásos kötődés e bábukhoz Saul leányánál, s mennyi belőle a megszokás, vagy a divat, akár valamilyen gyerekjátékos babázás, ma már nem dönthető el. Feleséggént megmenti Dávidot, s ebben jövőbe mutató jelzés van. A végrehajtás módjában formai párhuzamokra is lelhetünk (vö. Józs 2,15. ApCsel 9,25. 2Kor 11,33).

Saul pedig, szinte eszelősen üldözi Dávidot. Követei kétszeri befogása után, ő maga megy, hogy elfogja. Sámuel és prófétái közelségében az Úr Lelke veszi ítéletesen hatalmába, s képtelen ártani Dávidnak. A 15,35 dacára mégis találkozik hát Sámuellel, bár nem kellett volna. Önmagát alacsonyítja le Saul, hogy – a szó valódi értelmében is – ennyire kivetkőzött önmagából (24). – Indulataitól elragadva sokkal többet ártott saját emberi méltóságának, mint a Dávidénak, akit a világból is kizavart volna.

1Sámuel 20 – Mi minden lakozhat a szívben!

Bár Saul eddig még leplezte sötét szándékait fia előtt, mert jól ismerte barátságukat Dáviddal, ezúttal immár mindkettejük előtt kétségtelenné válik, hogy Saul Dávid életére tör. Érthető, hogy a megtámadottnak határozott veszélyérzete van, hogy csak egy lépés választja el a haláltól (3). Dávid részéről e fölismerés már korábban megvolt csírájában, e fejezet hosszadalmassága a tanú rá, mily aprólékos puhatolózással jut el a két barát az elszomorító bizonyossáig.

Jónátán viselkedésében ismét megmutatkozik hűsége és bölcsessége. Oly módon deríti ki az igazságot, hogy közben nem sérti sem a baráti szálakat Dáviddal, sem a fiúi kötelességet és engedelmességet apjával. Az újhold-ünnep másnapjáig nem adja fel a reményt, hátha jóra fordulnak a dolgok és sikerül kibékítenie apját Dáviddal. Ezért kérdezi meg tőle, hogy mit követett el a barátja (32). Csak amikor feléje is repül a dárda, hogy a falhoz szögezze, döbben rá apja engesztelhetetlenségére.

Fokozatosan értjük meg, hogy miért volt szükség a nyílvevő ki-lövésére, hiszen utána találkoznak és szót érthettek volna. A magyarázat a fiúnak apja iránti hűségében van. Azzal mondja el, amit megtudott, hogy a nyilat messze előre lövi és utána kiált a segédkező gyermeknek: „Messze előtted van a nyíl!” S már nem is a gyermeknek szól a sürgető második kiáltás: „Siess, fuss, meg ne állj!” (38). Tehát az előre megbeszélt jeladással (22) hozza Dávid tudomására, hogy Saul szemében kétségtelenül a halál fia, a jel pedig jobban beszél a szavaknál.

Az elválás perceiben Dávid királyfiként tiszteli barátját (41), de Jónátán minden mozdulata azt sugallja, amit majd Nátánáél vall Jézusnak: „...te vagy az Izráel királya” (Jn 1,49). Dávid azonban egész idő alatt úgy viselkedett, mintha ezt még nem tudná. Jónátánnal még egyszer és utoljára a 23,16-18. során fog találkozni.

Fiaskóba fullad, ha mindenki számára jók akarunk lenni, de a neki járó rész a tiszteletből fölébresztheti még a hatalmaskodó lelkiismeretét is.

1Sámuel 21 – Űzöttek, de nem elhagyottak

Siló pusztulása után Nób adott helyet az Éli-utód (ükunoka) Ahimeleknek, aki talán azonos Ahijával (14,3). Állt-e ott sátor? Szent kenyerek asztala volt és a mózesi hadi szabályokat (5Móz 23,10?) számonkérlik Dávidtól. Nem tudható, hogyan került oda Góliát kardja.

Dávid bizonyára nem a levegőbe beszél, amikor emberei kerülnek szóba. – A Bibliára jellemző, hogy nem követ szigorú időrendet, s a 22,2 már 400 emberről tud, akik persze nem királyi zsoldosok. Mindezekből látható, hogy számolnunk kell le nem jegyzett eseményekkel, s csínján kell bánnunk Dávid morális megítélésével. Jézus is elfogulatlanul olvasta és idézte e részletet. Az éhezőknek ad igazat, joga van a mindennapi kenyérhez (Mk 2,23-28). Az üldözött földönfutónak, az éhes és védtelen Dávidnak igaza dönt, s Ahimelek jól tette, hogy az asztalról lekerülő (3Móz 24,5-9) szent kenyeret meg azt a kardot odaadta neki. Ki mászt illetett volna, ha nem Dávidot? A maga és paptársai szájától vontta meg az ételt, pedig bizonynyal számítottak rá, nem lehettek kenyér bőviben.

Az már az Éli háza fölött kimondott ítéletes prófécia (2,31) függvénye, hogy Saul egyik számadója: Dóég éppen ott tartózkodott és fültanúja volt az elhangzottaknak. Bár az efód körüli keresgélést valószínűleg túlértelmezte (22,10). Szerencsétlen ottlétének még súlyos következményei lesznek az egész nóbi papságra. Mindenfelé szárnyakon járt a hír és mindent megtudtak, ami érdekeket érintett, ha nem is értelmezték mindig tárgyilagosan. Lám, a filiszteusok is pontosan tudják, kicsoda ez a hozzájuk menekült Dávid. Hogy mentse az életét, olyan extázist játszik el előttük, amelyet az udvari próféták unos-untalan produkáltak. Van belőlük elég (16). Kétségtelen, hogy mélypontra van most Dávid élete, mégis a szentnek tartott dolgok közelsége burok gyanánt védi őt. Most ezekben lesz valóságossá, hogy Isten itt is vele van fölmentésével, biztatásként olyan időkben számunkra is, midőn életünk mélységeiben, járva olykor akár a halál árnyéka völgyében is (Zsolt 23,4), és kerülgessen bár a kétségbesés, Isten mégsem hagy cserben.

1Sámuel 22 – A hit alapvonalai

Eleddig csak döntő fordulatok jöttén öltözött szavakba Dávid hite (17,37). Az Istenbe vetett bizalom azonban nem mérhető szavak számával, inkább azzal, hogy mennyire érvényesül az ember életében Isten akarata.

Dávid gondoskodik szülei biztonságáról (Jn 19,26k), de tartózkodásuk Móáb földjén csak átmenti „amíg meg nem tudom, mit akar tenni velem az Isten”. Nem Saul szándéka a meghatározó. Mennél egyértelműbb, hogy Saul szemében ő az elsőszámú közellenség, annál határozottabban tekint Dávid Istenre. Fölül tud emelkedni a kicsinyes gyűlölködésen. Ha valaki Isten kezébe tette az életét, maradjon hozzá következetes. – A móábiaknál keresett menedék egyébként összhangban van a Ruth könyvével. Tehát Dávid ereiben móábi vér is csörgedez.

A hit alapvonalainak fölmutatása után jó ha foglalkozunk a gyűlölet természetrajzával is, hogy a magunk életéből gyökerestől kiirithassuk. – Saul „Benjámin fiai”-ként szólítja meg a mellette álló udvari embereket. E helyütt is igazolódik, hogy Benjámin törzse és közelebbről Gibeá, visszamenőleg a bírák koráig, vezető szerepet töltött be Izráel életében. Alapos átrostálással készítette föl őket Isten a bonyolult feladatokra (Bír 19-21). Ennek nyomán az egész királyi kíséret tartózkodó viselkedése gondolkodó emberekre enged következtetni. Nem lehet egykönnyel felheccelni őket. Pedig Saul silány érveléssel szeretné őket sarokba szorítani. Hát ki a kenyéradó gazdátok, én, vagy az Isai fia? – Mi is ismerjük ezt a kenyéradást felróvó és felelősségre vonó kérdést: neked ki adja a kenyeret, tán az egyház? – Záporoznak a szemrehányások, hogy Dávidnak Jónátánnal kötött barátságát nem jelentették azonnal, hiszen az összeesküvés. Ezt az összeesküvés-rémálmot szintén ismerjük, nem kérünk többet belőle! – Tiszteletreméltó, hogy vonakodnak kezet emelni az odacitált papokra. Az edómi Dóég az egyetlen, aki hajlandó rá. A 19.v-ben esetleg maga Saul a tömeggyilkos.

Mialatt Saul magára marad, Dávid mellett ott van a szükséges prófétai segítség (5), és hozzá menekül az egyetlen életben maradt Éli-utód, Ebjátár is.

1Sámuel 23 – A szabadulás keskeny ösvénye

Keilá megszabadítása dolgában az Úr bátorítja Dávidot, de emberei félnek, ami részben érthető, hiszen mások által kihasznált szegénylegények voltak (22,2). Minduntalan attól tartottak, hogy Dávidot üldözve rájuk is lecsap Saul. Nehezítsék helyzetüket? Kérüljenek két tűz közé? Vegyék fel a harcot a filiszteusokkal Keiláért, mikor alig van közük hozzájuk? Még hozzá Keila lakói sem mutatnak semmi hálát, sőt minden további nélkül kiszolgáltatnák őket!

Úgy nyerni egérutat a fallal, kapuval védett városból, hogy közben népének is használjon, ehhez Dávid sem elég okos. De imádkozik Istenhez (10) és a válasz rá mindig időben érkezik. Ebjátár papnál van az efód, benne az úrim és a tummím. Ennek segítségével kap határozott feleletet a követendő lépésről. Először a filiszteusoktól menti meg a várost, s vele megmenti mind a maga, mind pedig emberei életét is. Ügyessége láttán nem őt dicsérjük. Isten mutatja neki a keskeny ösvényt, mindenki megmaradására. Hálát nem vár, el sem keseredik, pedig jól tudja, hogy miként viselkedne a felzaklatott város, ha Dávidot számon kérnék rajtuk. Mindezt időben megelőzve, a megközelíthetetlen, sziklás búvóhelyeken ver tanyát. Saul mániákusan üldözi, egyre a sarkában van, de soha nem képes utolérni.

Ahová a gyűlölet képtelen utat törni, a baráti szeretet egyszerűen besétál. Ez az utolsó találkozása Jónátánnal. Érkeztével a lehető legtöbb bizonyosságot kapja jövődjére felől. Erősíti Istenbe vetett bizalmát, hiszen Saul keze nem érheti el (16k). Jónátán közli is vele – amit apja is tudván tud, ha fogcsikorgatva küzd is e bizonyosság ellen: „Te leszel Izráel királya”. Ezt, így még soha és senki nem mondta neki. Jónátán csak saját sorsa felől téved, neki jobb így!

A bujdosás tovább tart, de a szorongatottság tetőfokán az országba betört filiszteusok kötik le Saul erőit. Kénytelen azt tenni, ami eddig is fődolga lett volna, s csökken a Dávid utáni esztelen hajsza.

1Sámuel 24 – Tisztelet és mértéktartás

Saul már eltékozolta királyi kenetét, s erejét, Dávid eredménytelen üldözésével tovább fecserli, eszelősen. Magával szemben is védtelen és készpénznek veszi az ellentétet szító emberek szóbeszédét. Az üldözött Dávid mindezt jól látja, s szeretné Sault kiragadni a rossz hatások alól. Közben ő magának is meg kell küzdenie belső szabadságáért, hogy ne legyen bosszúálló. Hiszen karnyújtásnyira volt tőle a lehetőség, hogy üldözőjét ártalmatlanná tegye. A király előtte guggolt a barlangban, s Dávid bizalmi emberei unszolták is: íme, itt a megfelelő alkalom, Isten készítette el – mondják –, ne odázza a cselekvést. Mire le is vágja a király köpenyének egyik sarkát.

A kísértés nagyságára vethetünk abból, hogy a ruházat a személyiség része, sokkal inkább volt így régen, mint ma. Egy pillanattig átfuthatott rajta, hogy tényleg Istentől való a kínálkozó alkalom. Ez így is van! Csak nem a bosszúra, hanem a megbocsátásra volt elkészítve! S Dávid helyesen dönt, és aszerint cselekszik. Nem ragadja magához a királyságot, mintegy rövid úton. Saulban tiszteli az Úr fölkentjét. A kenet értékét most mérte fel igazán. Nemcsak a magáét, de a Saulét is. Különös módon ő ezt is jobban értékeli, mint az, aki már elvesztegette annak erejét és hatását.

Innen kitekintve, az egyszerű erkölcsi intésnek is mekkora súlya van, amit így szokás mondani: becsüld meg magad! Hátterében az áll, hogy én becsülöm benned az Isten keze művét, még ha te nem is vagy rá tekintettel. Dávid tettében tehát – a megbocsátáson túl –, van még valami többlet is: visszaadja a király méltóságát, amit az már szinte eljátszott. Ezért is hat rá oly megrázó módon a kimélet, midőn tudomására jut. Mintha most újból a régi volna, megszabadítva elvakult indulataitól. E tiszta pillanatában mondja ki a fölismérést: „király leszel” (21).

Kérdés: Van-e tetteinknek, amit megteszünk, vagy éppen nem teszünk meg, pedig úgy a kezünkre esne –, szabadító ereje?

1Sámuel 25,1–22 – Ha csak önmagammal beszélgetek

Egyszer még majd esik szó Sámuel haláról (28,3). Azért olvashatunk már itt is róla, mert azzal, hogy Saul kimondja Dávidról a megvalósuló jövendőt, vele Sámuel szolgálata is elérkezett végcéljához. Élete teljesnek mondható, hordozta Isten elhívottainak mindhárom tisztét. Hol a próféta, máskor a papi, majd meg a királyi (bírói) tiszt állt az előtérben, mikor melyikre volt Istennek szüksége. A filiszteus elnyomás súlyossága, s ebben az időben Sámuel helytállása még nincs is kielégítően földolgozva sem szakmailag, sem üzenetesen.

Újból Dávidhoz térve, első hallásra zsarolásnak tűnik, ahogy emberei megjelennek Nábálnál és ajándékot követelnek. Történik pedig mindez az állattartók nagy ünnepén, mert a juhnyírást illő módon ünneplik meg. Casus bibendi (ürügy az ivásra), Nábál – neve jelentése „bolond” –, többet iszik az elég-nél. Nem fölmentés, hogy mindig voltak emberek, akik nem ismertek mértéket, főképpen ünnepek ürügyén, ha evésre, ivásra került sor. Ám a történetnek ez csupán mellékága, viszont igen szemléletes és megszívlelendő.

Dávid föllépésének az lehetett az előzménye, hogy elvállalta Nábál nyájainak védelmét. Ezért mondja Abigailnak az egyik legény: „Olyanok voltak nekünk, mint a várfal éjjel-nappal, amíg a közelükben őriztük a nyájat” (16). Méltán háborodik fel tehát Dávid a becsmérő szavakon. Igaza tudatában most azért közeljár hozzá, hogy születő királyságához méltatlan perpatvarba és vérontásba keveredjék. Aki nagy föladatokban helytáll, vigyázzon, nehogy elbotoljon apró gáncsokon és bosszúságokon. Nábál okos felesége – tüstént átlátva a veszélyes helyzetet –, visszatartja Dávidot a már-már visszafordíthatatlan ballépéstől. A bajt megelőzendő, időben siet Dávid elébe, aki éppen dül-fúl haragjában.

Nem jó, ha imádság, vagy dolgokat tisztázó beszélgetés helyett csak sértetten háborgunk, vagy kesergünk.

1Sámuel 25,23–44 – Istentől tanított asszony

A diplomáciai érzéken túl, ahogy Abigail visszatartja Dávidot az oktan vérontástól, bölcsessége nemcsak ösztönös, de a kor színvonalán iskolázott, mind a kegyesség elméletében, mind pedig gyakorlati alkalmazásában. Szedjük újhegyre ezeket.

Tájékozott a Dávid személyéhez fűződő ígéretek dolgában. Nevezetesen: Isten első döntése az volt, hogy népének „fejedelmet” ad (9,16. 10,1). Ilyen értelmű a Dávidra tekintő első utalás (13,14). Abigail ebben a szellemben beszél Dávid jövődjéről (30). Ha e tisztség marad érvényben, fogalomként és a gyakorlatban, volt már szó róla –, tisztábban juthatott volna érvényre Jahve királyságának valósága.

Gyakorlati bölcsessége dicsérendő abban, ahogy odaáll a két férfiú közé. Minden felelősséget magára vállal: „én vagyok a bűnös” (24). Bocsanatot kér, mintha valóban ő vétkezett volna. A közbelépés hatására Dávid már megtorpan, tehát sikeres az asszony közbenjárása. Az eredményt mégsem magának tulajdonítja: „az ÚR az, aki visszatartott téged a vérontástól”.

Szavaiban lényeglátó, midőn rámutat: helytelen lett volna „hogymagad segíts magadon” – mondja Dávidnak (26.31.33). Lám, kiigazításra szorul a közismert mondás, hogymagadon, az Isten is megsegít. Az eltérés bár árnyalati, mégis másként hangzik, ha azt mondom, hogymagadon, az Isten segítőt hatalmában bízva, mert kértem, hát cselekszem is. Azaz elkülönítem magamban azt, ami nem vehető ki Isten kezéből, mert nincs rámbízva, és azt, amit szabad, sőt meg is kell tennem. Ez a szabály a mindennapos gyakorlatban ma is érvényes.

A 29. v-ben az Istenben való életnek szemléletes megfogalmazása található és az örök életre is érvényes: „életed az élők csomójába lesz kötve Istennél”. A pásztor a tarsolyba kötött kövecskék segítségével tartotta számon a rábízott jószágot. Külön az élőket, meg az elhullottakat. Innen a hasonlat.

Íme egy asszony, majdan Dávid felesége, aki gyengeségével győz, és prófétai bölcsességgel jár el.

1Sámuel 26 – Őrizője embertársának

A fejezet kulcsa a 19k. Ebből derül ki, hogy Saul és emberei most más haditervet eszeltek ki. Nem közvetlenül törnek Dávid életére, céljuk, hogy kiszorítsák Izráel földjéről. Had legyen rákényszerülve, hogy idegen, ezúttal filiszteus földön, más isteneknek szolgáljon. Jól van! Mondja Dávid, ha meg kell hálnom, hát legyen, de vérem ne hulljon távol az Úr színétől! – Saul szemléletének háttere az, hogy Jahve hatalma Izráel határáig terjed. Egyebüttl viszont más istenek az urak. Tegyük hát Dávidot hazátlan bolyongóvá, elűzve Isten színe elől. Dávid azonban nem Kain (1Móz 4,14), eljárása, amint most ismételtén bizonyosságát adja, pontosan az ellenkező. Jobban őrizi Saul életét, mint Abnér, akinek hivatása lett volna a köteles őrizet. A 14-16. v. kétségtelenné teszi, hogy jó nyomon vagyunk a történet igazi jelentésének fölismerésében.

Vajon Dávid is osztotta a korabeli nézetet, hogy az istenek hatalma az őket tisztelő népek határáig terjed? Tagadhatatlan, hogy Izráel földjén nemcsak otthon, de az Isten közelségében is érezte magát. Onnan távol, száműzöttként nyomasztotta az érzés, mintha Isten hátat fordított volna neki, s arcát elrejtette volna előle. Közérzete inkább hasonló ahhoz, mikor az élet mélypontjain, vagy előítéletek keresztútjában boldogtalannak, becsapottnak, kisemmizettnek érzi magát az ember.

Csak fokozatosan kezd derengeni a fölismerés, hogy Isten ott is úr –, s rajta kívül nem is léteznek egyéb istenkék –, ahol emberek jókora kárörömmel szemlélik szárnyaszegett vetélytársukat. S ez az egyetlen Úr képes egyedül kézben tartani különféle emberi indulatokat. Ez a bizonyosság ad erőt, hogy kezelni tudunk indulatoktól ide-oda ráncigált embertársainkat. Így találja telibe Dávid a démoni észjárást, midőn Saul feje mellől éppen azt a dárdát viszi el, mellyel Saul minduntalan fenyegette nemcsak az ő, de Jónátán fia életét is, mert e fegyverzettel érezte magát erős embernek. Az elvesztett dárda, mellékesen, bizonyítja, hogy megint megmentették az életét, s mily csattanós válasz, hogy éppen az tette vele ismételtén, akivel nemrég megint szakított (25,44). – Kettejüknek egyébként ez volt utolsó találkozásuk.

Mások életének méltó értékelése saját életem értékét is emeli (24).

1Sámue 27 – Eszményképek viszonylagossága

Saulnak még sikerült filiszteus vidékre szorítania Dávidot. Káros következménye lett, hogy kis híján a hit álláspontjáról is letéríti. Mert, ha Dávid azt gondolja: „Egy napon mégis el kell pusztulnom a Saul kezétől”, biztonságosabb oda menekülnöm, ahová nem ér el a keze (1), akkor ez – akárhogyan nézzük –, nem a hit beszéde. Nem is hangzik fel Isten neve az ajkán egész idő alatt, amíg ezt a vargabetűt írja. Eddig üldözött volt, s nem volt hová lehajtania fejét (Mt 8,20), Ciklágban most sikerül lábát megvetnie, s kicsit kifújhatja magát, rendezheti gondolatait, mit is kezdjen magával. Hosszú nekifutása lesz még a királyság eléréséig.

Lehet, hogy az ŐSZ kegyesei nagy csodálattal illették Dávid eszeségét, mily ügyesen alakítja ki viszonylagos függetlenségét; az ÚSZ népe – az evangélium ismeretében –, már látja az árnyoldalakat is. A továbbiakban – mint eddig is –, ezzel a szemlélettel nézzük őt, hiszen az ige sem idealizál. Nem hallgatja el ama mellékszempon-
tokat, melyek befolyásolták ezúttal is Dávid döntéseit, miközben a legfőbb célt, vagyis azt, hogy népe szabadulását szolgálja, soha nem tévesztette szem elől.

Gát királya örülhetett, Hogy Dávidot kissé távolabb, s mégis ellenőrzése alatt tarthatta. Közben Dávid kettős játékot űz, ami nem veszélytelen. Rávihette a megélhetés gondja is. Megtámadja népe ellenségeit, de Gát királya előtt azt a látszatot kelti, mintha saját népével került volna ellentétbe.

A morális szempontok halványodása a hit álláspontja gyengüléséből ered. Jó lesz vigyázni!

1Sámuel 28 – Tévtutakon

A Tóra tiltja az okkultizmust (pl. 5Mózes 18,9-14). Eszerint járt el Saul, eltávolítva az országból a halottidézőket. – Efféle kíváncsiság régtől fogva ott lappang az emberiség tudatában. De mit mond az ige? Valóban lehetséges volna a túlvilágnak ilyen megközelítése –, csak tilos? Vagy pedig nincs semmi érintkezés a holtakkal? Néhány kéziratban – Sámuel neve helyett –, ezt olvashatjuk: „Amikor az asszony meglátta Sault, hangosan felkiáltott...: Miért csaltál meg, hiszen te vagy Saul!” Tehát a hagyomány lejegyzői is ingadoztak a két felfogás között, hogy tehát valós és lehetséges a kapcsolat a megholtakkal, mégis tilos, s a másik, hogy az egész beszélgetés csupán az asszony lelkében játszódik le.

Az ige lehetőséget ad a második megoldásra, s jobban meg is felel lélektani ismereteinknek. – Az ugyanis egyértelmű, hogy Saul egy szemernyt sem lát a földből feljövő istenfélből. A Sámuel szellemével folytatott, állítólagos beszélgetés is az asszony közvetítésével megy végbe. Így lévén, más értelmet kap, amit általában kiemelnek a fejezet kapcsán, hogy a megidézett semmi többet nem mond annál, amit már életében elmondott. Még azt a lehetőséget is félretehettük, hogy az asszony tudatosan csal. Ha komolyan hitte is igaznak, amit véghez vitt, a közismert, szóbeszédként szertejárt hírekből állt össze tudatában, amit Sámuel nevében elmondott. – Ezek szerint az asszony nem a meghalt Sámuel, hanem csak tulajdon, túlérzékeny pszichéjének médiuma, melyhez az átlagosnál magasabb intelligencia párosult. Ilyen képességekkel még egy valószínű jövő is felvázolható, nagy vonalakban, a tények meghosszabbításaként. A továbbiakból az sem derül ki, hogy Saul és fiai pusztulása valóban már másnap (19) bekövetkezett volna.

Ez a magyarázat eleve kihúzza a talajt mindenfajta spiritizmus alól. – Summa summarum: Saul a maga által korábban kárhoztatott eljáráshoz folyamodik. Sorsa ezzel megpecsételődött.

1Sámuel 29 – Mégis az élő Úré!

A 28,1k. az előzmény, s itt van a kérdőjelekkel terhelt következmény. Dávid kényszerhelyzetbe kerül, s megtéve az első lépéseket, nem vonogathatja magát, hogy továbbra se lépjen együtt az érdekeltekkel. A viharszünetben még sikerül megőriznie mozgási szabadságát, amikor azonban kiújultak a harcok a filiszteusok és Izráel között, szint kell vallania. Ákis már jóelőre magához köti Dávidot és embereit. Együttal a szemét is rajtuk tarthatja. A lekötelezett Dávidnak talán eszébe sem jut majd, hogy szakítson vele.

Olyasmit sem hallunk felőle, hogy valamit megbánt volna, pedig „az én uram... ellenségei”-nek nevezte saját népét. Hogy a képtelen helyzetből mégis kimenekült, merő kegyelem. Nincs rá bölcsebb és igeszerűbb magyarázat. Isten maradt hű hozzá, azért alakultak úgy az események, hogy akarata ellenére kisodródik a filiszteus hadrendből. Nagyon ide illik a 124. Zsoltár 6k. verse, pedig nem is nevezi Dávid énekének a bevezető jelölés, mely szerint záróénekének ez: „...Lelkünk megmenekült, mint a madár a madarász töréből. A tör összetört, és mi megmenekültünk.” A költői hasonlat találó, mert csapdából nincs más menekvés, csak ha valaki hatás-talanítja az áldozatra rácsapódott tört. – Az történt ugyanis, hogy a város-fejedelmeknek éles a szemük, Dávidot idegen testnek érzik maguk között. Ha elárulná őket – hogy amott érdemeket szerezzen –, veszélybe sodorhatná a végső döntésre készülődő filiszteus sereget. Ákis enged az egyhangú követelésnek és visszaküldi Dávidot Ciklágba. Ott kellemetlen meglepetés éri, s van elég tennivalója a fosztogató amálekiekkel (30). – Ákis szavaiban érezhető, hogy érzékeli az átléphetetlen határvonalat köztük és Dávid között: „...kelj föl reggel urad szolgálával együtt,” (10). Valószínűleg Jahvéra utalt e fogalmazással.

Odatartozásunk Istenhez és népéhez olyan letörölhetetlen jelleg, amit nem tagadhatunk le. Ha mások fölismerik, mi miért szégyell-nénk? (Mt 26,69).

1Sámuel 30 – Váratlan fordulatok

Az amálekiek megsemmisítő csapást mérnek Ciklágra. Bénító veszteség éri Dávidot is. Végül már a síráshoz sincs elég erejük (4k). A nép vad dühe Dávid életét veszélyezteti. Elkeseredésükben ellene fordulnak és meg akarják kövezni. – Mózes is volt hasonló helyzetben (2Móz 17,4). Ekkor következik be az első váratlan fordulat. Dávid erőt kap Istenétől, Jahvétől. Csak találgathatunk, mert az ige igen szűkszavú. Vajon kérte Istent? Vagy minden kérést megelőzve öntetett erő a szívébe? Annyi bizonyos, hogy ettől kezdve emberileg ki nem számítható és hallatlanul engedékeny lépések vezetnek Dávid mentőakciójában teljes sikerre. Azonnali visszavágás és bosszúhadjárat helyett előbb az Urat kérdezi meg, s csak a válasz után kél hadra.

A 11k. rövid közbetétel és mégis az egész vállalkozás fordulópontja. Az ellenséges csapatból egy, betegen hátrahagyott, három napja étlen-szomjan szenvedő emberi roncsot vezetnek Dávid elé. Megvendégelik, nem hiányzik az aszalt gyömolcs sem. Érthetetlen pazarlásnak tűnik, hiszen ez az ember már senkinek sem hiányzik, sőt csak többlet teher mások nyakán, és mégis rajta vesznek más irányt az események. Illetve a dávidi bánásmód, ahogy föltáplálják ezt az embert, hozza meg a döntő fordulatot. Megnyerik a bizalmát, s ennek köszönhető, hogy az elrabolt családtagok és javak mind sértetlenül kerülnek vissza.

S ekkor megint meglepő lépés következik. Néhány hangoskodóval szemben (22k), Dávid a fáradtság miatt lemaradt 200 embernek is ugyanolyan mérvű jutalmat ad a zsákmányból, mint a többieknek, mivel – erejükhöz mérten –, ők is teljesítettek feladatot: őrizték a felszerelést (24). – Valami hasonló jut érvényre Isten országa rendjében is, mikor Jézus példázatában a szőlőmunkások mind egyforma bért kapnak (Mt 20,14k). –

Megfigyelhető, miként ad jelzéseket magáról, már korai szakaszban is a később kijelentett életszabály Isten népe számára: „Az ÚR igéje ezt mondta...: Nem hatalommal és nem erőszakkal, hanem az én lelkemmel.” (Zak 4,6).

1Sámuel 31 – A testet megölhetik (Mt 10,28)

Saul és fiai körül bizonynyal válogatott testőrség küzdött, s a filiszteusok nehezen bírtak velük. Sok izráeli megfutamodott, de a derékhad jól megvetette lábát a Gilbóa-hegyen. Saul és fiait igyekeztek harcképtelenné tenni, hogy lélektani csapást mérjenek az egész Izráelre. Miután nehezen boldogultak, az íjászok tettek kísérletet, hátha sikerül távolabbról eltalálniuk Sault. Vélhetően e két hadifogás vitte sikerre a filiszteus támadást. Mégis, hogy közel egyenlő erők küzdelme dőlt el itt javukra, látható abból, hogy a filiszteusok is teljesen kimerültek. Csak másnap szedték össze magukat annyira, hogy a halottakkal borított csatateret fölkeressék.

Midőn Saul súlyosan megsebesült, felszólítja fegyverhordozóját, hogy ölje meg, aki viszont képtelen kardot emelni a fölkent királyra. Ekkor döntött hirtelen Saul, hogy mit tegyen. Isten ellen való az öngyilkosság, ám elhamarkodott az általánosítás, ha mindent egy kalap alá vesszünk.

Saul és fiai tetemét (Ísbóset nincs közöttük) szégyentelenül marcangolják, hurcolják ide-oda. Azt sem tudni, hová lett Saul feje, amit a megtaláláskor levágtak. Az összeroncolt és közszemlére kitett tetemeket a Jordánon túli Jábés-Gileád harcosai veszik le egyik éjjel. Magukkal viszik és eltemetik. Nem feledkeznek meg róla, hogy egykor az ammóniaktól szabadította meg őket Saul (11.f). A tetemek megégetése szokatlan, inkább a csontok megtisztítását szolgálhatta. Utána illő módon tudták eltemetni a csontokat.

Néhány szó még Jónátánról. Valószínűleg ő esett el legelőbb (2). – A Szentírás nem a görög tragédiák szellemében íródott. Mégis, Jónátán ama kevesek közül való, aki tisztaságában tragikus hős, minden pátoz nélkül. Apja mellett is megőrizte önállóságát, és apja vétké miatt pusztul el. Nem feledhető hitből való szava a 14,6-ban Isten erőteljes szabadításáról, mely sok, vagy csekély személy, vagy eszköz által egyaránt hatékony a szabadításban! Valósággal útkészítője volt Dávidnak, s szív szerint adja át neki a helyét. Dávid növekszik, s ő alább száll!

2Sámuel 1,1–16 – Hazugság bére

Hadi vállalkozás után visszatérve Ciklágba, alig van Dávidnak szusszanásnyi ideje, máris elérkezik hozzá Saul és Jónátán halálának, s az izráeli sereg pusztulásának híre. Ciklág romjai közül, a király és serege veresége után, az erősödő filiszteus fölény terhét viselve lép új szakaszába az üdvösségtörténet. Csupa gátló tényező, s egy hajszálnyira vékonyodó szál van csupán, mely múltat s jövőt összeköt. Isten azonban gondoskodik róla, hogy aki a jövő számára fölkenetett (Sám 16,13), időben megtudja mi történt. Vert helyzetben mindig az a megoldandó feladat, hogy miként lehetne a hátrányos tényezőket ígéretes előnnyé változtatni. Két példa áll előttünk. Az egyik arra int, hogyan nem szabad. A másik azt mutatja, milyen legyen a szabályszerű eljárás.

A hírvívó hazugsággal, Dávid kegyeinek minden áron elérendő megnyerésével szeretne hasznot húzni a bajból, de rajtaveszt. Elvetemültség kellett hozzá, hogy megelőzve a fosztogatókat (1Sám 31,8), megszerezze a királyi jelvényeket, hogy elhozza Dávidnak. Ki tudja, hogy megszaggatott ruhája, porral hintett feje nem jelent-e némi megrendültséget? Félreismeri azonban Dávidot, s tulajdon hazugságának romjai temetik maguk alá. Életért, melyet ki sem ontott – csak úgy mondta –, az életével fizet.

Dávid számára valóban előny formálódik a reménytelen helyzetből. Benne azonban semmi talmi számítás nincsen, de van következetesség. Ha ő nem emelt kezét az Úr fölkentjére (1Sám 24,7), nem engedi meg másnak sem (14). Nem vezérli hirtelen harag. A kemény döntésnek ki kell érlelődnie. Inkább csak sejtjük, hogy átlátott a színt. A lelkek megítélésének egyik ŐSZ-i példája ez.

A gyász jeleként mindkét részről megszaggatott ruhák, mégis hallatlanul éles a kontraszt. Amott a gátlástalan hazugság, emitt az őszinte siratás. Saul és fiai halálából így lesz élet, mert Dávid jövődőt talál.

2Sámuel 1,17–22 – Kötés és oldás

Jövendő nemzedékeket is tanítja e dal (18). A feltörő zokogás és a böjt (12), s a kiérlelt költői alkotás egyazon indulatból fakadt. A felátadás felől kijelentést még nem nyerve, siratni és gyászolni csak így lehetett.

Beszél az is, ami nincs benne az énekben. Az, hogy mennyi keserűséget okozott Saul Dávidnak, hányszor volt életveszélyben miatta. Pedig jó oka lenne rá, hogy fellélegezzon és kibeszélje magából a voltakat. Távol áll tőle, hogy fontolgassa, mit nyert ő ezen. Azt mondják, hogy a holtakról vagy jót, vagy semmit. Ám az elhallgatás és a szépítgetés sem célravezető. Ebben az énekben azonban megbocsátás van. A vétek elfedeztetik (1Pt 4,8).

Sokatmondó a tartalmi sorrend is. Először arról beszél, mit veszített Izráel, s csak utána, hogy mit ő. – Óvja az esetetek emlékét a diadalittas kárörömtől. Kétségtelen, hogy Gát és Askelón filiszteus városok is híret vették a király és fiai elestének, de megcsonkított, s körülhurcolt tetemük (1Sám 31,9) csak borzadállyal vegyes örömet kelthetett. Dávid, Lélektől vezetve mintegy megköti a kárörömet e dalban (20k) –, magának sincs része benne. És föloldja, jószerivel szabadjára engedi Izráel leányainak sírását (24), amelyben maga is egész szívvel osztozik.

A gyászdal emléket állít Jónátán szeretetének. Apa és fia kölcsönösen ragaszkodtak egymáshoz (23). Mintha megértené Sault, amikor úgy látta, hogy Dávid útjában van Jónátánnak, s ezért dühöngött gyakori féltékenységében. Jónátán iránta való szeretete meg azért volt oly csodálatos, mert mindvégig ragaszkodva apjához, tudta Dávidot önzetlenül, fenntartások nélkül szeretni. – Van-e igaz barátod –, anélkül, hogy magadnak akarnád kisajátítani? – Vállalsz-e részt a gyakorta beszennyezett „barát” nevezet bibliai értelmének megtisztogatásában?

2Sámuel 2 – Erők összemérése

Dávid helyzete ígéretesebb, mint Ísbóseté. Ennek olyan visszatükröződése van Dávid lelkében, hogy a jövőt tekintve nem érzi magát eléggé bölcsnek. Az Urat kérdezi meg tehát, mit tegyen, s hová menjen. Hebrón lesz a következő lakhelye. Az Úr döntéseihez lett kötődése ad neki utolérhetetlen előnyt. Egyébként, a dolog emberi oldalát nézve, a hely szerencsésen választott. Ott volt az ősatyák sírja (Móz 23. 25,9k. 49,29kk. 50,12k). Ide telepedett le Káléb (Bír 1,20). Menedékváros is volt, lévíták lakóhelye, kijelölve Kehát fiai számára. Dávidot hamarosan felkenik itt Júda királyává. Rátermettségét bizonyítja, midőn az Úr áldottaiként köszönti a jábés-gileádiakat. Csodálhatnánk benne az ügyes diplomatát, hogyan kell egy várost megnyernie a Saul-fi Ísbóset alakuló királysága hátában. Lehet, hogy nem is gondolt ilyesmire. Egyszerűen csak háláját fejezi ki, hogy illően bántak az Úr fölkentjének, Saulnak és személy szerint legjobb barátjának, Jónátánnak a tetemével. Mégis, az áldás és a törődés jövőbeni ígéretével összhangban neki meg Isten fogja alakítani jövőjét.

Dáviddal szemben ott áll Abnér, aki Ísbóset (Jisvi: 1Sám 14,49. Esbaal: 1Krón 8,33) királyságát készíttetné, csak éppen az Isten akaratát nem keresi. Elgondolása a dinasztia alapuló királyság. Az északi, főként benjámini, és a déli, azaz júdabeli harcosok mérkőzése harci játéknak indul, benne mégis elszántság csap össze (16). Dávid nővérének (1Krón 23,16) a fia, Aszáél az előle menekülő Abnér többszöri figyelmeztetése ellenére valósággal fölnyársaltatja magát. – Még egy, harmadik erő is van a háttérben, a filiszteusok, akik mintha most nem is léteznének. Talán azt gondolják, hogy kezükre játszik, ha ezek ölik egymást, ők nézhetik ölbetett kézzel és kárörömmel?

Isten terve ilyen bonyolult közjátékok során lép előre egyet.

2Sámuel 3 – Túlméretezett önbizalom

A királyság vélt isteni eredetével függhetett össze, hogy a hadak főparancsnokának ekkora hatalma volt. Abnér az ujjá köré csavarja a tehetetlen Ísbósetet, aki azt sem tudja melyik tóba haljon; fél a fővezértől és tart Dávidtól is. A szakrális királyságnak tehát az volt a hátránya, hogy sokféle intézkedés joga átcsúszott a katonai parancsnok kezébe. Elámulunk, hogy mi mindent engedtek meg maguknak, akár Abnér, akár Dávid jobbkeze, Jóáb. Kettejük közt Abnér a nagyobb egyéniség, bár alig van ellenőrzése önmaga fölött, mint aki nem tudja hol tart.

Abnér unoka-nagybátyja volt Ísbósetnek (1Sám 14,50k). Ezért aztán úgy mozog a családban, mintha minden őt illetné. Saul háreméből kiszemeli magának a tiszteletreméltó Ricpát (21,10). Tudja, hogy ez bűn (8), de neki mindent szabad; s mert a király szavá merte tenni a dolgot, most majd ő lesz az, aki fordít a királyok versengésén. Szó sincs arról, hogy a trónra törne. Ezen a ponton jól mérte fel lehetőségeit. Tudja, hogy a jövő Dávidé. Elég neki, ha elmondhatja magáról, hogy ő vette el a királyságot Saul házából és ő állította fel Dávid trónját „Dántól Beérsebáig” (10). Elég erősnek érzi magát, hogy a váltást végre is hajtsa. Csupa tetterő, midőn követeket küld Dávidhoz. Tárgyal Izráel véneivel. Ha kell, hivatkozik az Úrra, hogy mit mondott Dávidnak, akihez személyesen is elmegy és felajánlja, hogy oda gyűjti az „egész Izráelt az én uram, királyom elé” (21).

Dávid jogszerű, szabályos eljárásra törekszik. Rászorítja az orgyilkos Jóábot, hogy vegyen részt a nyilvános gyászban, végighallgatva a királyi ajakról Abnér dicséretét, akinek – summázva a történeteket –, azért kellett elbuknia, mert senki sem tetszeleghet, még önmaga előtt sem, az Isten helyén. Dávid királysága Isten jótetszésén nyugszik, s nem függhet emberek kénye-kedvétől.

„Ezért tehát nem azé, aki akarja, és nem is azé, aki fut, hanem a könyörülő Istené.” (Róm 9,16).

2Sámuel 4 – Hitből és következetesen

A 21,1k. adataiból tudható meg, hogy a gibeóniak nem élvezték Saul király bizalmát. Lehet, hogy okot sem adtak rá, csupán származásuk okán lettek szálla a szemében. A négy helység: Gibeón, Kefirá, Beerót és Kirjat-Jeárim (Józs 9,13) kénytelenek voltak osztozni közös sorsukban. A beerótiak menekülése (3) még Saul király idején történhetett. Utóhatása lett, hogy a két beeróti származású zsoldosvezér most látja elérkezettnek az időt, hogy a támaszát és védelmét veszített Ísbóseten bosszulják meg mindazt a keserűséget, amit apja okozott nekik. – Sámuel két könyvének jellemzője, hogy gyakran ad bepillantást az emberi lélek bonyolult rezdüléseibe. A két beeróti ezt mondja: „Bosszút állt az Úr... uramért, a királyért Saulon és utódain” (8), de tettükben ama régi sérelem üzi-hajtja őket. A Saul név elárulja a legmélyebb indítékot. Aztán meg igyekeznek érdemeket is szerezni Dávid előtt. Tettüket az Úr ítéletével azonosítani több a soknál. Nemcsak visszaélés az Úr nevével, de kimeríti a káromlás mértékét is.

Ezzel szemben a Dávid szavai vallástétel az élő Istenbe vetett hitről. A mind ez ideig megtapasztalt személyes szabadítás és oltalom élménye fogalmazódik meg egyetlen, összesűrített mondatában: „Az élő Úrra mondom, aki kiváltott engem minden nyomorúságomból” (9k). Mondhatta volna, hogy ellenségeim kezéből, de a két személyeskedővel szemben, az emberek-okozta veszélyeztetettség-től eltekintő fogalmazás most kiváltképpen sugárzó.

Lehetett sokféle nyomorúságban részünk az életünk során, s ha némelyiket emberek okozták is, ma már minden gáncsoskodás jelentéktelenné törpült. Nemhogy felhánytorgatni, de beszélni sem érdemes róluk, összevetvén azzal, amit eközben átéltünk, hogy mekkora hatalommal váltott ki élő Urunk sokféle szorult helyzetből. – Dávid az ellenségeskedésen fölülemelkedni képes tárgyilagossággal szól, igaz (hűség) embernek nevezve Ísbósetet (11).

Aki ellenfelét nem becsüli, annak barátságával is jó lesz vigyázni!

2Sámuel 5 – Fölgyorsulnak az események

Dávid évekig várt türelmesen Hebrónban, míg az összes törzs és véneik maguk meg nem jelennek, hogy a velük kötött szövetségben kenjék fel mindkét országrész királyává. Ha rövid uton tört volna hatalomra, mindenki érzett volna valamiféle keserű szájízt. Idő kellett hozzá, hogy e szép megfogalmazás kiérlelődjék: „Nézd, mi a csontod és húsod vagyunk” (1). Dávid ajkán is jól hangzana e vallo-más, de így kitetszik belőle az összes törzs önkéntessége.

Ideje jött annak is, hogy az új országnak megfelelő fővárosa legyen. A közel ezeresztendő város, Jeruzsálemet, akkor a jebuze-usok lakták. Nem fogják fel horderejét a velük történőknek. Vélt helyzeti előnyük magaslatairól alábecsülik Dávidot; szerintük még a vakok és sánták is elűzik őt a falak alól. A becsmérő kitélt Dávid átfogalmaazza –, bár a 8. vers második fele nehezen érthető. Mintha azt mondaná, hogy az a vak és sánta, aki ellene áll annak, aminek Isten most szabad utat adott. Az ilyen önmagát zárja ki Isten közelségéből. A templomra alkalmazott kései közmondás Jézus Krisztussal új értelmet nyert: „A vakok látnak és a sánták járnak...” (Mt 11,5), mert Őbenne közel jött hozzánk az Isten országa. Az ÓSZ felől tekintve Jézus gyógyításai arról jeladások, hogy bűnbocsánata – akara-ta szerint –, testünkben is alkalmassá tehet az istentiszteletre.

Dávid azon a ponton támad, ahonnan vízzel látták el a várost (Gihón forrás ?), s ily módon harcképtelenné teszi a védőket. El is foglalaja hamarosan. A hír bejárja a szomszédos királyságokat. Tekintélyét – a kor gyakorlata szerint –, háremének növelésével emeli. Jeruzsálemieket részesít e kegyben, s bizonynyal más szemmel néz rá most már az idegen lakosság is. Jeruzsálem így lett a Dávid városa. Nem tartozik egyik törzs területéhez sem.

A filiszteusok későn kapnak észbe. Egymást követően kétszer is felvonulnak, de az Úr más-más vezetésére figyelve, Dávid mindkét esetben vereséget mér rájuk. Az események tehát felgyorsultak, mintha sűrűbb lenne itt az idő –, hasonlóan az idő teljességéhez (Gal 4,4) –, természetesen az ÓSZ-i kor feltételei között.

2Sámuel 6 – Isten szentsége és következményei

Uzzá halála értelmetlen és igazságtalan lenne, ha csak a hagyományos magyarázatnál maradunk. Azért kellett meghalnia, mert a ládát nem úgy vitték, ahogy a mózesi törvények előírták. Kehát fiainak volt a tiszte, hogy terhét a vállukon hordozzák (4Móz 4,4.15). Amikor másodszor is nekifognak, hogy a ládát Jeruzsálembe vigyék (13), már valóban nem szekéren szállítják – amúgy filiszteus módra (1Sám 6,10k), hanem közelítve az előírásosat (1Krón 15,12-15).

Induljunk ki a központi gondolatból (9), amely a megrettent Dávid ajkán ekként fogalmazódik: „Hogy jöhetne hozzám az ÚR ládája?” – s mélyebbre hatolhatunk az igében. – A hivatott vezető energikus döntésekkel teremti meg egységes országát. Jeruzsálemet királyi székhellyé teszi. Isten ügyében is jó dolgot akar véghezvinni, midőn a méltatlanul elhanyagolt ládát illő helyen óhajtja elhelyezni. Ha Isten helytelenítené az elgondolást, másodszor sem sikerült volna a véghezvitel. S mégis meg kell tanulnia Dávidnak, hogy nem ő rendelkezik a szent Istennel. Különben zseniális az elgondolás: jót tesz az Úrral, s egyben saját helyzetét is megszilárdítja vele.

Az Úr is ígéretet tesz majd, hogy támasza lesz Dávidnak. Az Úr fölkentjének azonban mentesnek kell lennie attól, hogy Istent, s mindent, ami az ő tiszteletéhez tartozik, eszközének tekintsen, s azzal magát bebiztosítsa. Isten, életünk egyetlen uraként, emberi bölcsességszülte fogásokhoz nem adja oda szentségét. Kezdve Dávidon, a legkisebbig, mindenkinek meg kell rendülnie az Úr előtt, hogy végül is a szentláda célhoz érkezhessék. S akkor az út már nem egyértelműen diadalmenet. A Mikál csúfolódása Dávid ünnepi táncán, vonulásuk közben, a szentláda előtt, eszünkbe juttatja a gúnyolódókat, akik az első pünkösdőn részegségnek tulajdonították, s bélyegezték a Szentlélek vételének felujjongó hatását (ApCsel 2,13). A főnti módon kérdezve meg az ígét, Uzzá immár nem értelmetlen halála is hozzájárult, hogy a nép, élén Dáviddal, Isten örvendező gyülekezetévé tisztulhatott.

S végül elgondolkodtató, hogy Isten mennyire nincs kötve emberi kéz alkotásához, mert a szentládáról egyre ritkábban esik szó az ŐSZ-i üdvtörténetben, annál inkább hallunk Dávidról és Jeruzsálemről.

2Sámuel 7,1–17 – Tervek keresztútján

Dávid és Nátán próféta értik egymást (2k), s nem azért, mert Nátán – udvari próféták szokott módján –, mindenben igazat adott volna Dávidnak, hanem, mert egy volt a gondolatuk, s egy Lélek vezérelte őket. Dávid kimondta azt, amit mindketten visszásnak érezték, hogy az Úr sátora méltatlanul szerény a király lakóházához képest. Dávid indítékai most egyértelműen önzetlenek –, összevetve a láda Jeruzsálembe vitelének első szakaszával! Valóban egyedül az Úr ügyének óhajt szolgálni. A próféta mindent előre helyesel, amit királya tenni kíván.

Éjszaka azonban kijelentést kap, s az üzenetet pontosan átadja Dávidnak (17). Nevezetesen, hogy az egyiptomi szabadulás óta Isten sátorban „lakott”, miközben együtt járt népével. Egyik törzset sem vonta felelősségre azért, hogy nem épített neki állandó cédrus házat. Mégis törődjön bele Dávid, hogy azt csak fia és utódja fogja fölépíteni, hiába szeretne ő e dologban is végleges, örök érvényű megoldást. Ellenben neki tartogat Isten valami hasonlót, mert megígéri – kéretlenül is –, hogy a dávidi királyi házat állandóvá teszi!

Vajon a nomád életformát eszményíti Isten? Inkább arról van szó, hogy a sátor jobban fejezi ki, kicsoda Ő! Népe ugyanis útonjáró nép, s Isten együtt jár vele. Helyesebben: neki kell Istenével járnia. –

Jóllehet a sátort többször nevezi az ige lakóhelynek, mégis szemléletesebb, midőn azt mondja róla, hogy a kijelentés helye. De az sem kötődik feltétlenül a sátorhoz. Ezúttal is közömbös, hogy hol kapta a próféta e kijelentést. Istent nem lehet helyhez kötnünk, bezárni őt épületbe. Nem mi adunk Isten számára végleges megoldásokat, ő adott nekünk örök üdvösséget, midőn Jézus Krisztusban az örök ige közöttünk „sátorozott” (Jn 1,14), felvéve emberi testet, megüresítve önmagát.

A fent említett erővonalak nyomát követve talán elmondható, hogy az ŐSZ-i sátor tisztábban beszélt Megváltónk magamegüresítéséről, mint bármilyen későbbi díszes épület.

2Sámuel 7,18–29 – Megsemmisülten, de fölmagasztalva

Nézzük csak Dávidot, amint bemegy a sátorba „az ÚR színe elé” és leül (18). Kegyesebbnek tűnnék ha Isten előtt leborulva láttatnánk. Mégis őszintébb és megrendítőbb az egyszerű leülés. Mint aki most értette meg igazán a kegyelem nagyságát, mely reá kiáradt. Önismeret, istenismeret, áldás kérése. Ezek bontakoznak ki szavai-
iban.

Elsőnek is azt kell kérdeznie: ki vagyok én, hogy idáig eljuttattál? Ami azt jelenti: tudom, hogy semmi vagyok. Közben el is feledkezik róla, hogy ő akart illőbb jövőt biztosítani Jahvénak a szilárd anyagból épített ház tervével. Csodálkozva ismeri fel, hogy Isten mennyire más, s hogy messzi jövőbe tekintő ígéreteiben az ő személyes sorsa és utódaié is benne foglaltatnak. Szemei előtt, mintegy villámfénynél, egy pillanatra fölsejlik a „távoli jövő” (19), jóllehet azt még nem tudhatta, hogy egyszer majd, messiási ígérek betöltésekor, Megváltó születik, a jövevényként Betlehembe érkező dávidfi családjában (Lk 2,4-11).

Nem az emberkéz által alkotott épület az állandóság záloga. Biztosabb foglalo ennél az Isten ígérete, melyben a jövendő feltárul. E jövendővel osztozik egész Izráel léte, mert a dávidi Messiásért a jövendő népe ők, s nem önmagukért; de minden más nép üdvösségére tekintettel. Nem nagyobbak, s értékesebbek, mint egyéb népek. Érdemekkel sem hozakodhatnak elő, mégis Isten tulajdon népe ők.

Miközben megértem a kegyelem mibenlétét, fogom fel igazán, hogy kicsoda az Isten. Nem hasonlítható a vélt, vagy csinált istenek egyikéhez sem. Nem lehet Őt kiábrázolni, sem felövezni mitoszokkal. Szabadító, történeti tetteiben ismerhető meg, miközben beszél népének, s velem is közli szabadítását. Nincs hozzá fogható, mert elment népe után, hogy a rabszolgasorból (23) kiváltsa. Ez az Isten szüntelenül úton van, hogy megkeresse és megmentse az embert. Királyi papságát, szent nemzetét, tulajdonba vett népét (1Pt 2,9) nemzedékek láncolatán át építi fáradhatatlanul.

Ez a kegyelem hajolt le hozzánk is. Áldjuk szent nevét. Adjunk hálát érte!

2Sámuel 8 – Hatalma delelőjén

Vége a filiszteus elnyomásnak (az 1. vers végét – egy apró változtatással –, így is lehetne értenünk: „kivette Dávid a filiszteusok kezéből népe kantárát”). – Az előzményekre tekintve most, már a szentláda Jeruzsálembe vitelét is az tette lehetővé, hogy Dávid visszavert két filiszteus támadást és szakítani mer a szentládával kapcsolatos nézeteikkel. Emlékezzünk csak vissza, mily babonás félelemmel küldték azt vissza (1Sám 6), s hogy az a két évtized, amíg e legfontosabb kultusztárgy Baalé-Jehúdában volt (ez Kirjat-Jeárim?), elhelyezése, filiszteus részről, kényszerű engedménynek volt tekinthető. A filiszteusok érzékenyen rezdültek minden olyan tényezőre, ahol Izráel törzseinek egysége kristályosodni kezdett. Dávidra is ez okból csaptak le. Vele azonban fordult a kocka, mert kivette kezükből a kezdeményezést és szívós küzdelemmel nagy területet vont ellenőrzése alá. Korábban sem volt és a salamoni idők után sem lett ekkora kiterjedésű és egységes az ország.

Az ammóniakkal és újból az arámokkal lesz még összeütközése (10. fejezet). Ettől eltekintve e fejezet összegezésre törekszik, átfogva hosszabb időszakot. – Dávid és emberei elszántságára vethetünk abból, hogy Damaszkusz fölött, messzi északon, a Hadadezerrel vívott harcokban fölülkerekednek a fejlettebb haditechnikán. Pedig csak gyalogos harcosaik vannak, nem sokba nézik a lovakat és a harcikocsikat. „Ezek a harci kocsikat, amazok a lovakat emlegetik.... mi pedig Istenünknek, az Úrnak nevét.” „Csalódik, aki lovaktól vár segítséget, mert nagy erejük nem ment meg” (Zsolt 20,8k. 33,17). Az ŐSZ gyülekezete tehát prófétai látással tekintett a haditechnikára. E kritika egyik tápláló gyökere Dávid harcaiból táplálkozik. Az Úr segítette Dávidot mindenütt, ahová csak ment (6). Mégis kegyetlen módszerei idegenek az ŪSZ népétől, s még egy ország biztonságának érveivel sem lehet mindent igazolni.

Az ország vallásos életét is Dávid alakítja. Előlép Cádók, nem is tudjuk honnan; és Dávid fiai is papok. Az erőteljes központosítás mindent ellenőrzése alá von.

2Sámuel 9 – A király asztalánál

Dávid nem feledkezett meg Jónátánnal kötött baráti szövetségéről (1Sám 20,14-17. 42). Kérdése szónokiasnak tűnik: „Maradt-e még valaki a Saul háza népéből?” Megszólalásának azonban jogi érvénye van. S nem járhatunk messze az igazságtól, feltételezván, hogy a 8,16 főtanácsosa volt illetékes, hogy válaszoljon. Ő volt az „Emlékeztető” (ezt jelenti tisztségének elnevezése). Olyan ügyekben kellett véleményt nyilvánítania, melyek – esetleg –, nem voltak írásba foglalva. Az írott anyag gondozója viszont a kancellár volt (8,17).

Dávid elé kerül tehát Cíbá, a Saul-ház egyik bizalmasa. Dávid neki is fölteszi a kérdést: Tartozik-e valakinek közülük Isten előtti hűséggel? A kérdéssel mintegy újból kötelezettséget vállal. Jogi formulával: föléled egy szunnyadó, háttérbe szorult jogviszony.

A 4,4-ből ismert, hogy Mefibóset ölbeli gyermekként szenvedett balesetet, midőn dajkája, ijedtében elfutva vele, leejtette őt. – A Jordánon túli vidék pontosan nem azonosítható helyéről kerítik elő Dávid emberei. Mefibóset joggal szorong, bár a jelek biztatóak. És, lám! Sokkal nagyobb kegyben részesül, mint amire legszebb álmaiban is gondolni mert. Nemcsak a Saul-ház minden birtokát kapja vissza, de állandó helye lesz a királyfiak között a király asztalánál. A kegyelem árad túl e gesztusban mindenféle írott, vagy íratlan jogszokáson. Mi is hangzott el Jeruzsálem elfoglalásakor? „... ezeket a sántákat... szívből gyűlöli Dávid. Ezért mondják: Vak és sánta ne menjen be a templomba (a házba)” (5,8). S most egy sánta lesz asztalának állandó vendége, s a királyfiak kénytelenek helyet adni neki maguk között. –

Akin e kegyet gyakorolták azt az 1Krón 9,40 Meribbaal-ként ismeri. A „bóset” változat „szégyen” jelentésű, s minden esetben a Baal-kultusz visszahatásaként értendő ahol csak előfordul. Dávid nagylelkűségében valami olyast ismerhetünk meg, mely csak az ÚSZ-i kegyelem mértékével mérhető. – Mondják azt is, hogy ily módon tudta Dávid szüntelenül szemmel tartani az ellenlábas királyi ház túlélőit.

Mindig talányos és érthetetlen, ha valakinek tetteiben Isten szeretete ölt testet, de hamar le is foszlik róla minden vádaskodás, melyek inkább a gyanúsítgatókat jellemzik, s nem a megvádoltat! S ez előbb-utóbb nyilvánvalóvá is lesz, és Isten a vádaskodók száját bedugja.

2Sámuel 10 – Az irgalmasság göröngyös útja

Az ammóni Náhás egyszer Dáviddal szeretettel bánt, s most Dávid annak halálhírét hallja. Követeket meneszt, hogy kinyilvánítsa részvétét az elhunyt fiának, Hánúnnak, aki az arámok királya volt. Elemében van Dávid, mert irgalmasságot tanúsíthat nemzetközi viszonylatban olyan valaki iránt, akivel szemben elkötelezettnek érzi magát. Az előző fejezet a bel-, itt pedig a külpolitikában tárja fel az irgalmasság szempontjait. – Küldöttei azonban a bizalmatlanság merev falába ütköznek, mert Hánún elfogult tanácsadóira hallgat. A jószándékú kezdeményezés tehát balul üt ki és véres háborúk elindítója lesz, hozva magával még egy sor káros következményt is.

Volt már összeütközése Dávidnak az arámokkal (8,5k). Az ammóni szövetségben elszenvedett vereségük legalább egy évszázaddal visszavetette, hogy épkezláb és önálló államot építsenek fel maguknak. Bennünket most inkább az érdekel, hogy kihozza-e sodrából Dávidot az ammóniak orcátlansága? Mint látjuk, kicsúfolt és megalázott követekkel szemben szolidáris miközben megőrzi hidegvérét. Azt tanácsolja a csúfot szenvedetteknek, hogy maradjanak Jerikóban, míg szakálluk kinő. Nem vezérli a hirtelen harag. Mégis, szinte akarata ellenére keveredik olyasmibe, ami másként is történhetett volna. Elég csak áttekintenünk erre a következő két fejezetet.

Az ammóniaknak rossz a lelkiismeretük és tartva Dávid vélt bosszújától, keresnek szövetségest. Dávidot viszont a katonai fenyegetés készteti ellenlépésekre. Nem hívja a törzseket csatasorba, csupán zsoldosserege vonul ki (7). Mintha tudatosan tartózkodnék attól, hogy személyesen vegyen részt a hadjáratokban, mert maga helyett két vezérét küldi. A kudarc ellenére, válaszlépéseiben nyomon követhető a visszafogottság, ha nem is tudta ezúttal egy szomszédos országgal felerősíteni a kölcsönös baráti szövetséget.

Csalódások sem mentesíthetnek attól, hogy előlegezett szeretettel bánjunk másokkal (Mt 7,12).

2Sámuel 11 – Ó! Én nyomorult ember! (Róm 7,24)

A következő évben már a törzsek is kivonulnak Ammón ellen, s magukkal viszik a szentládát (11). Dávid azonban ismét Jeruzsálemben marad; lehet hogy más okból, mint korábban. Találgatások helyett útmutatónk lehet a Jak 1,14: „Mert mindenki saját kívánságától vonzva és csalogatva esik kísértésbe. Azután a kívánság megfogva bűnt szül, a bűn pedig kiteljesedve halált nemz.” Az életbeli változatok aztán innen ágazódnak szét, ha nem vigyázunk magunkra és embertársainkra. – A föntit megelőzően pedig az olvasható a Jakab levelében, hogy senki nem teheti Istent bűnbakká, hogy bukásának Ő lenne az oka. Már az első ember is célozgatott rá, hogy Isten adta mellé az asszonyt, aki aztán bűnre vitte őt (1Móz 3,12).

Ha már itt tartunk, kétségtelen, hogy Betsabé sem ártatlan áldozat. Vélhetően, lett volna intimebb hely is abban az akármilyen szegényes házban, hová még véletlenül sem férközhetett volna emberi rálátás. S mikor már érte küldtek, nem volt kiút. Arra is gondolhatott, szorongó lelkiismerete mentségéül, hogy egy királlyal nem is bűn az ilyesmi, inkább kitüntetés. A bűn természetét vizsgálva, rádöbbenhetünk, hogy a leleményes ember mindig találhat mentségeket. Dávid is magyarázhatta önmagának a megejtő helyzetet úgy, hogy őt igazán a tisztaság ejtette rabul, s hogy némely esetben a szerelem felmagasztosít, s ami megesett velük, kivételes eset, melyre rendkívüli szabályok érvényesek, ilyen lehetett ez a minapi is.

Szánalmas, ahogy különböző húzásokkal tussolgatná tettét. A férj, Uriás, rendkívüli szabadsága alkalom lenne rá, hogy a megfogant élet az ő gyermekeként jöjjön világra. Vajon Uriás a hű katona példája, midőn nem teszi be lábát saját otthonába; vagy meghallott valamit? Dávid környezete annyiban már hajazott a későbbi királyi udvarokra, ahogy körbejártak különféle suttogások. Az oda-vissza küldött bizalmas üzenetek sem maradhattak titokban, különben honnan tudta Nátán próféta is, hogy mi történt? Meglehet, hogy Uriás dacos hűséggel, de a tisztaság irtózatával kerülte otthonát. Betetőzi a szennyes ügyet Dávid és Jóáb összejátszása. A tét is visszataasztó, hogy Uriásnak el kell esnie a harcban.

Ítélezés helyett csupán két őszinte kérdés (lehetne több is): Nem voltunk még soha olyan állapotban, hogy pokolba kívántunk embereket, mert utunkban voltak? A másik: Nem akartunk még soha bosszúból meghalni?

2Sámuel 12,1–14 – Fölébresztett lelkiismeret

A 14. versből arra is vethetünk, hogy az egész országban, s tán határokon kívül is az Úr ellenségei szidalommal illeltek mindent, mi Dávid személyével, Izráel történetével, s Jahve tetteivel állt összefüggésben. A kajánul figyelők, híreken rémüldözők, s az elfogulatlanok, de szégyenkezők előtt hamar összeállt a kép: Azért kellett Úriásnak meghalnia, mert.... Miért nem rohant Nátán próféta menten a királyhoz, hogy figyelmeztesse? Legkivált, mikor látván-látta, hogy Dávid szinte semmit nem érzékel tettének súlyából, s azt sem észleli, hogy némelyek mekkora vihart kavarnak.

A próféta azonban már megtanulta, hogy ne a maga feje után menjen, de várja meg, amíg majd az Úr küldi (7,3), mert az lesz az alkalmas idő. Az Úr pedig hónapokon át hallgat. Egy évnél tovább nemigen tarthatott a hallgatás, mert a gyermeknek még nincs neve. Ekkor kell közölnie az Úr intését. S Nátán bemegy Dávidhoz, hogy elmondjon neki egy példázatot. A közfelháborodást keltő eset lehetett az életből merített elrettentő példa. Nevezetesen: egy gazdag ember sajnálta megkurtítani a maga nyáját. Se szó, se beszéd, elvette a szegénynek, egyetlen, dédelgetett báránykáját, s tettetett nagylelkűséggel azzal vendégelte meg a hozzá betért idegent, mert ugye, a törvénynek eleget kell tenni (3Móz 19.33k).

Dávid, a jog és ítélkezés legfőbb őre-, és felelőseként, fölháborodva hozza meg a döntést: A vétkes négyannyit adjon jóvátételül a megkárosítottaknak (2Móz 21,37b). Sőt, kimond olyan végzést is, melynek nincs a törvényben támpontja, azaz, hogy az az ember halált érdemel! – „Te vagy az az ember” hangzik el a prófétai válasz (7). Az ország legfőbb bírása önmaga fölött mondta ki a halálos ítéletet. Dávid teljesen összeomlik. Bűnbánatára (Zsolt 51,1-6) feloldozás a válasz. „Mert a bűn zsoldja a halál, az Isten kegyelmi ajándéka pedig örök élet Krisztus Jézusban, a mi Urunkban” (Róm 6,23).

A bűnbocsánat csak részben oldhatja fel a bűn következményeit. Az Úr nevére hozott gyalázat miatt annak a fiúgyermeknek meg kell halnia.

2Sámuel 12,15–31 – A kegyelem nem olcsó

Bekövetkezett, amit az Úr, Nátán próféta által, már megjelentett Dávidnak (14), aki most tusakodó imádsággal és böjtölve fekszik a földön és fia gyógyulásáért könyörög. Mélyebb összefüggése is van e vergődésnek? „Az ÚR súlyos betegséggel verte meg a gyermeket” (15). Bizonyára kínozza a tudat, hogy gyermeke haldoklásának ő az oka. A prófétai szó azt mondta ugyan: „nem halsz meg” (13), de ez az ígélet nem oldja fel a gyermek szenvedését. Inkább halna meg ő, mint e dologban ártatlan gyermeke! Mily igazságtalan az Isten, amikor kegyelmes, hiszen az veretik meg, aki semmiről sem tehet. Porig sújtó a tudat, hogy Isten végzésével viaskodva véresre verheti öklét, fejét falba verheti, mégis tehetetlen. A kegyelemnek, melyben ő részesült, ekkora az ára? Elutasítaná, ha tehetné.

Összezúzza énemét, megértvén és elfogadva az isteni kegyelem erőhatásának rendjét. S bár minden feggemmel tiltakoznék ellene, hogy Isten egy ártatlannak áldozatáért tartson életben engem, s oldozzon fel minden vétkemből. Pedig az új szövetség korában a kegyelem fokozottan ezt jelenti. Legyen bármilyen elviselhetetlen, csak a Krisztus áldozata árán lehet életünk és megtartásunk. Dávid a kegyelem hatékonyságának megsejtése miatt is birkózik Istennel, imádságos küzdelmében. Amikor a fiú meghal, éppen azért békél meg oly hamar – környezete ámulatára –, mert talán megértett valamit a fölfoghatatlanból. Nem mindent, de valamit. „Én megyek majd őhozzá, de ő nem tér vissza hozzám” (23) azt jelenti: egyszer majd testi halálom idején oda fogok jutni, ahová ő már megérkezett.

A könyörület, amiért hiába esedezett (22), másként köszönt reá. Asszonya megvigasztalásában megfogon egy másik gyermek, s a szív megbékél. A Salamon név a „béke” fogalmából ered. Jedidjá, azaz Jahve kedvence ő, ahogy Nátán próféta becézte a reá bízott fiút. Íme, halálón át élet az Isten válasza, s Jézus nemzetségtáblázatában olvasható: „Dávid fia volt Salamon, az Úriás feleségétől” (Mt 1,6). Szinte fölfoghatatlan! Dávid átéli, de alig érti, s mi is zavarban vagyunk.

A fejezet végén, mint korábban Móábbal (8,2), Ammónnal is keményen elbánik. Dávid észjárásához közelebb férközhetünk, elolvassva az 5Móz 23-hoz írottakat. A megértés ez esetben nem jelent követést, mert az ÚSZ népének már más a küldetése.

2Sámuel 13 – Megfenyítve

Szenvedélyek hullámváza, szerelem és erőszak, s a 23. verstől véres bosszú, 3000 éves szépprózában elbeszélve. Továbbá: a 20. fejezetig, hasonló szerelésben, elbeszélés a Dávid utódlása körüli harcokról, mely csak az 1Kir 1-ben jut nyugvópontra. Ami e fejezetben, s Dávid egész életében ezután kavargó, a 12,10 szomorú valósága: „Ezért nem távozik el a fegyver soha a házadtól, mivel megvetettél engem, és elvette a hettita Uriás feleségét...” Az idősebb fiak közötti ellentétek hátterében már az utódlás kérdése feszülhetett, ha nem is ütközik ki szembeszökően. A versengésből kimarad az Abigail-tól született második fiú, Kileáb (3,3). Meghalt talán, vagy örökölve anyja bölcsességét, távol maradt a versengésektől? Az 1Krn 3,1-ben olvasható másik neve (?), a Dániel, mintha erre utalna.

Nem így Amnón, mit sem törődve azzal, hogy „nem szabad így cselekedni Izráelben!”. „esztelenséget” követ el (12). Dávid elnéző iránta, mintha kényeztetné. A 21.v. igen rövid. A LXX és a qum-ráni Sámuel könyve kéziratöredéke itt fontos többletet tartalmaz: „ugyanis szerette őt, mivel elsőszülöttje volt”. Talán ez okból nem tesz semmit Dávid. Esetleg elejét vehette volna Absolon bosszújának. Gondolhatott volna arra is, hogy az Úr akarata szerinti Jedidjá név jeladás lehet arról, hogy szeretetével forduljon inkább a már Jeruzsálemben született Salamon felé. Netán elfeledte már Dávid, hogy ő miként választatott ki idősebb testvérei előtt?

A 22. fejezet, meg a Zsoltárok könyve a hit és hitvallástétel rendíthetetlen bajnokaként tekint Dávidra. Bizonytalannal ezzel válik teljesé élete tanúságtétele, mégis a Zsid 11,32 Jefte, valamint Sámuel és a próféták közé ékelve, épp csak megemlíti nevét a hit hősei között. – Egyre inkább szálnalmat ébreszt bennünk. Íme, most is híre érkezik, hogy minden fia meghalt. Rövid időre a Jób sorsához hasonlít e próbatétel, amit el kell szenvednie (30k. Jób 1,19). Aztán kiderül, hogy Absolon ölette meg Amnont. S máris oldódik a gyász, megkönnyebbülés járja át a kitörő sírást, mert a többi királyfi mind hazaérkezik. Egyedül Absolon választotta az önkéntes száműzetést. Az idő majd megenyhíti a haragot iránta.

Fölfelé ívelve nem könnyű mindenben az Úrra hagynakozni, s úgy maradni tetterősnek, de leszálló ágban ura maradni önmagunknak, hogy közben az Úr vezessen, s ne csak sodortassunk különféle húzó hatások mentén, vagy ellenében, megint más feladat, de ez az útszakasz is megjárható Ovele.

2Sámuel 14 – Az emberi erőfeszítés korlátai

Jóáb siettetné, hogy minél előbb enyhüljön Dávid haragja Absolon iránt, aki immár első helyen jöhet szóba utódként. Tudjuk, Isten gondolata más volt. – A tekóai bölcs asszony jellegzetesen népi, mondhatnánk: néprajzi jelenség. Szerepét egyébként tökéletesen játsza el; forgatókönyvét Jóáb tervezte meg. Sőt, amikor Dávid rájön, hogy unokaöccse (1Krón 2,16) és hadvezére irányította a háttérből az asszony szavait, tehát, hogy a dolog nemvárt fordulatot vesz, a bölcs asszony rögtönzéssel is sikerre viszi Jóáb elgondolását. Az előadott, voltaképpen kitalált eset: a segítség és jogvédelem iránti kérés lényege, hogy a király fékezze meg a fenyegető vérbosszút, amely nemcsak a fiút, de őt, az anyát is veszélybe sodorná. Az asszonynak sikerül Dávidot megeskietnie az élő Istenre, hogy a fiának egy hajszála sem fog meggörcsülni(11).

A beszélgetés során az asszony céloz arra a feszültségre is, amely a király, s az Ammón megöletése miatt elmenekült Absolon között van. S hamarosan kiderül a cselfogás lényege, hogy Dávidnak önmagával szemben kell megvédenie fiát a vérbosszú elől. Amint Dávid kész visszafogadni Absolont, az asszony eltűnik a képből, s marad a három férfi.

Az ellentmondásos jellemű Jóáb lemásolja azt, ahogyan annak idején Nátán próféta beszélt a királlyal (12.fejezet). A prófétát akkor az Úr küldte, ezért volt leutánozhatatlanul erőteljes, bűnbánatra indító hatása Dávidra. Jóáb viszont – az utódlás miatti eltúlozott gondban – tagadhatatlanul ügyes, és mégis mindvégig érződik rajta a megrendezettség. Dávid sem érzi, hogy Isten elé állíttatott, sőt kitalálja, hogy Jóáb keze van a békítési kísérletben. Haragja pedig engedékenységből enyhül meg Absolon iránt, aki egy fikarcnyit sem változott, amíg távol volt, mert továbbra sem válogat az eszközökben. Felgyújtja Jóáb árpáját, hogy kierőszakolja a közbenjárás folytatását.

Mindazáltal kiviláglik a fejezet során, hogy Dávid tiszta szándékú. Nem színélve, de szívből hajlik a békéltető szóra.

2Sámuel 15,1–22 – A hűtlen fiú és egy hűséges idegen

Jól tette Dávid, hogy megbocsátott, de nem kellett volna hamarabb gyanút fognia? Négy év hosszú idő, észre kellett vennie egyet s mást. Amit mások a hanyatlás tünetének magyaráztak, igazából rendíthetetlen nyugalom volt. A fő bizalmi tanácsadó, Ahitófel is a cselszövőt, az alkalmas időt leső, lecsapni kész Absolont vélte a jövő emberének. Az Úr fölkentjét azonban nem lehet eltaposni. Isten tervét, a kinek-kinek kimért időt senki nem teheti rövidebbé.

Pedig Absolon zseniálisan szőtte a hálót, hogy a hatalom majd készen hulljon az ő ölébe. Telebeszélte az emberek fejét, akik ügyes-bajos dolgaikban keresték igazukat. Ő mindenkinek igazat ad anélkül, hogy meghallgatná őket (3). Serényen ajánlgatja magát (4): az ő személye volna az igazi orvosság minden bajra. Pedig nem az a kipróbált, aki önmagát ajánlja... (2Kor 10,18). Egyszer úgy jelenik meg harcikocsin, mint egy király (1), szolgák futnak előtte. Bár ez a királykodó magakelletés inkább hasonlít a korabeli szokványos királyi és hadvezéri gyakorlathoz, mint a fölkent apa, Dávid módszereihez. – Máskor meg úgy tesz, mintha elutasítaná a hódolatot. Az eléje borulót fölemeli, megöleli, megcsókolja. A szeretet mímelése azonban csak eszköz. A szeretet a szolgálat céljainak legfontosabbika. Jaj, ha nem tesszük, csak tettetjük! Egy bihari gyülekezet az ilyen megíatszott kedvességet „zacharénos”-nak nevezett!

Apját is utánozná, akinek egykor Hebronban kezdődött a királysága (2Sám 2,1-5). Nem tudható pontosan, hogy a kürtjel valóban fölhangzott-e. Ez volna a jel, hogy ő a hebroni király. Az összeesküvés azonban kiderül. Elég egy szál hírnök, hogy Dávid máris cselekedjék. Egyelőre nem sok lehetősége maradt, menekülni kénytelen, de vannak még hűséges emberei, akik a bajban is vele tartanak. A legerősebb vigasztalás onnan érkezik, ahonnan nem is várta. Egy zsoldosvezér, talán filiszteus, élve-halva ragaszkodik hozzá. – Személye eszünkbe juttatja, hogy Jézus is meglepődik, midőn néhány idegennél nagyobb hitet tapasztal, mint honfitársainál (Mt 8,10. Lk 17,18). Máskor meg övéi hitetlenségén kellett csodálkoznia (Mk 6,6).

A hit Isten ajándéka a Szentlélek által, s hogy honnan és mikor indul el, s kinek adatik, az nincs a hatalmunkban, s független a mi ízlésünktől. Így kell Őt szolgálnunk, s örülnünk, ha életjelét adja nem várt helyeken is. Szabad-e a szíved rá, vagy finnyáskodsz?

2Sámuel 15,23–37 – Lelki fegyverzetben

Az átgondolt visszavonulás már magában hordozza a sikeres visszatérés lehetőségét. Dávid ezt még nem láthatja. Számára elég, hogy Isten kezébe teszi le jövődjét (25k). A szentlída hurcolásával sem akarja Jahve jelenlétét mindenáron magához kötni, hiszen úgysem lehet (1Sám 4,3). Görcsös ragaszkodás helyett gyermeki bizalommal ad szabad utat Isten most még rejtett akaratának az életében. Történjék akármi, nem szakad meg az imádságos kapcsolat Istennel. Az Olajfák hegyén fölfelé haladó, síró és böjtölő Dávid, s vele hadinépe, megindító látvány, s máris Jézust juttatja eszünkbe (Lk 19,41). A hangsúly mégsem ezen a topográfiai egybeesésen van, inkább azon, ahogy eközben imádkozik: „Uram! Hiúsítsd meg az Ahitófel tanácsát”. Nemcsak szorultságában folyamodik Istenhez, máskor is szokott a hegyen imádkozni (32. Mk 6,46). Arra helyre érve, ahol imádkozni szokott, jön vele szemben, egész valójában megrendülten az az ember, aki majd áthúzza az ármánykodó számításait (31k).

A megoldás kulcsa ez a dávidi lelkület, melyet semmi ügyeskedés, vagy fölény le nem gyűrhet. Immár értjük, honnan e nyugalom, hogy fejesztettség nélkül hajtja végre a visszavonulást hűséges hadinépével. Útjukat Cádók és Ebjátár, a két főpap áldozati szertartása kíséri. El lehet mindent veszíteni, da ha hitünk megmarad, semmit sem veszítettünk.

Számba véve a sírást, mely átszövi az eseményeket, a fejükre húzott, vagy megszaggatott ruha böjtre emlékeztet. Szívesen írnánk vezeklést, de félreérthető. Nem arról van szó, hogy tévedéseket óhajtának leimádkozni, avagy érdemeket gyűjteni. Mi hát ez a sírás? Ama, napnál világosabb fölismerésből fakad, hogy mily nagy károk származhatnak Isten népére az Absolon lázadásából. Együtt hat és egymást erősíti a hit nyugalma és a torokszorító felelősség.

Fontossági sorrendben csak ezek után következik, hogy adatik öt ember, akik vállalják a kockázatot. Visszatérnek a városba és tudósítani fogják Dávidot mindenről.

Milyen lélekkel, mely indulattal fogadjuk azt, ami velünk, értünk, vagy akár nélkülünk, sőt ellenünk, látszólag akár ellenünk történik jó és tiszta ügyek érdekében? A sértett hiúság rossz tanácsadó. Az is lehet közhasznú, amit nem mi találtunk ki!

2Sámuel 16 – Újból a hit magaslatán

Absolon lázadása minden hamu alatt parázsló tüzet felszított. E tűznél akarja megsütni pecsenyéjét Cíbá. Dávidnak most a csekély segítség is jól jön, és nincs sok ideje a latolgatásra, hogy igaz-e, amivel Cíbá vádolja gazdáját. – A Saul nemzetségéből való Simei orcátlansága is arra enged következtetni, hogy éledezni kezdtek a Saul háza reményei. A 19,25-31 során nem derül ki kétséget kizáróan, hogy nem kezdett-e Mefibóset álmodozni olyasmiről, hogy eljött az ő ideje. Az iránta tanúsított királyi kegy (9,7) hűségre kötelezné. Nem csodálható, hogy Dávidnál ezzel a cseppel csordul ki a pohár. Rövid úton dönt, minden a Cíbáé, ami a Mefibóseté volt. Ezen majd később módosít (19,30).

Dávid és hű hadinépe egy irányba, a Jodán felé találhatott még szabad utat. Lám! Megint földönfutó, mint volt akkoriban, mikor Saul elől kellett menekülnie. Simei gyalázkodása vesszőfutássá teszi vonulásukat. Ők a völgyekben vezető ösvényeken haladhattak, az az ember pedig egy kőhajításnyira a hegyoldalakon és sziklákon ment velük egy vonalban. Nem szűnt meg szitkozódni, port hányt feléjük és köveket hajigált. Lett volna mód rá, hogy elhallgattassák, de Dávid nem egyezett bele, hátha „az ÚR mondta neki, hogy szidalmazza Dávidot”. Ha tulajdon fia tör az életére, mit várjon mástól? Egyre határozottabb: „Hagyjátok, hadd szidalmazzon, hiszen az ÚR parancsolta neki” (11). Simei azt kiabálja, hogy a Saul háza miatt érte el Dávidot a nemezis. Magunk között szólván: ez nem így van. Az igazi ok az Ūriás megöletése (12,10). Dávid tehát nem emberekre néz, inkább Istenre tekint, s abban reménykedik, hogy, ha egyetlen szó-riposzt nélkül túri el a vég nélküli szidalmakat, azt az Ūr javára fordíthatja (12).

Érhet bármi baj, nemzetre tekintettel is, igazságtalanság, felhánytorgatás nélkül fordul hasznunkra, ha Isten kezéből fogadjuk el, s oda bízunk, de viszont nem szidalmazunk. Ezt tette Krisztus is (1Pt 2,21-23), s bár nem krisztuskodunk, de a tanítványnak elég, ha olyan mint a Mestere (Mt 10,24k). Ezzel a meggyőződéssel és tartással sorsunk mélypontjain is állhatunk a hit magaslatán!

2Sámuel 17 – Hiúság vására

Ahitófel kivételes adottságú ember volt. Mikor Absolon mellé állt, egyből megnövekedtek az ifjú lázadó esélyei. A Hebrónban sebtiben királlyá kikiáltott Absolont mint egy vőlegényt, úgy fogadja. Első tanácsa nyomán ország-világ előtt látványosan jut kifejezésre, hogy a királyi jogok már nem Dávidot illetik meg. Felvonják a sátrat a palota lapos tetején. Nászsátor az, és Absolon diadalmasan vonul be apja háremébe (16,22). Dávidot annak idején joggal illette meg ez a lépés (12,8). Számolnunk kell az ókori kelet jogszokásaival.

Második tanácsa –, ahogy előadja, igéző erejű. Absolon vesse magát nyomban Dávid után, mert fáradtságukban lepheti meg őket. Csak Dávidot kell megölnie, s visszahozhatja az egész vele tartó népet, „mint ifjú asszonyt a férjéhez”. A LXX szövege 3. versének többlete ez.

Vajon mit szól mindehhez a másik bölcs, Húsaj, Dávid volt tanácsosa, aki titokban barátja maradt a trónfosztott királynak? Feladata bonyolult, mert tetszetős tanácsot kell adnia, ami megváltoztatja az előbbi, s közben Dávidnak biztosít előnyt. Húsaj lényeglátó ember, s megtalálja Ahitófel tanácsának gyenge pontját. Arra is rájön, hogy miként állítsa kedvező színben Absolon elé saját változatát. Az emberi hiúság a fogódzó, amit megragad és kihasznál. Lám, Ahitófel maga akarja vezetni a gyors akciót Dávid ellen. Itt éri tetten a hiúságát. Ne így járjanak el – javasolja –, hanem gyűjtsék össze az egész ország harcosait és túlerejükkel lepjék meg Dávidot. Ha beveszi magát egy városba, mintegy kötéllal átkarolva húzzák le mindőjüket a völgybe! Az egész vállalkozást pedig irányítsa maga Absolon! Húsaj előterjesztése telítve van remek képekkel, felgerjesztve a képzeletet. Mégsem ez dönt, hanem Absolon legyezgetett hiúsága.

Dávid imádsága (15,31) meghallgatást talál, s mögötte áll az Úr változatlan döntése, mellyel nem kelhet birokra bármely zseniális elme sem. A végkifejlet Ahitófel öngyilkossága (Júdással hozzák párhuzamba a magyarázók). Dávid pedig időt nyer és barátokra talál túl a Jordánon.

Mind a megsértett, mind a meglegyezgetett hiúság nagy kísértés, tartsuk jól kordában!

2Sámuel 18,1–18 – Gyászos vég

Absolon bukásában fölismerhető az ítélet, de érintett benne az egész Dávid háza is. Apja háremét bírva azt hitte a lázadó fiú, hogy minden az övé. Pedig a Dávidot megintő prófécia telt be csupán (12,11k). Ennek határán túl Absolon egy tapodtat se mehet. Ész és erő teljes latbavetésével tört hatalomra, s mily keveset ért el! A 14,27 három fiáról és Támár nevű leányáról tud. A gyermekhalandóság bőven szedhette áldozatait. A „nincs fiam...” kitétel csüggedtségét jelzi. Helyettük állíthatta magának az emlékoszlopot „a királyok völgyében” (18). Mekkora akarás, hogy királyok közé soroltassék, csak azért is! Hegyek vajudtak és egerek születnek, mondja a latin közmondás.

S a nagy busa fej, mit glóriaként övezett dús haja, fönnakad a sűrű erdői fáin. Nincs kifejezetten szó arról, hogy a hajánál fogva függött volna. A nyaka szorulhatott a gallyak közé, s nem is lehetett magánál, azért volt szótlán és tehetetlen, midőn Jóáb és emberei rátaláltak. – Dávid, rosszat sejtve, már előbb, s mindenki füle hallatára, köti lelkére három hadvezérének, hogy őrá tekintettel legyenek kíméletesek „azzal a fiúval”. Menne ő maga is a csatába, most tán nem is a győzelemért, hanem, hogy a fiát mentse, de távoltage tartják a harctól (3). Lehetséges, hogy Dávid a 7,14 által kilátásba helyezett fenytetés mértékét szeretné jóelőre megszabni, végeztessék az „férfihoz illő bottal”. Talán ezért szúr Jóáb három „botot” Absolon szívébe, s csak miután levágták a fáról, végeznek vele (15).

Mindnyájan tehát abban a tudatban szólnak és cselekesznek, hogy az ígéret és a hozzá fűzött fenytítés erre az utódra utal. Még senki nem gondolt a serdülő Salamonra, aki bizonynyal ott van a Dáviddal együtt menekülő legkedvesebbek között.

Micsoda ironia, hogy visszájára fordult Ahitófel tanácsa. Talán evégett sem engedték, hogy Dávid velük menjen. S éppen az Ahitófel tervén okulva, amint Absolont ártalmatlanná tették, vet véget Jóáb a további véráldozatnak. Vele Isten maga tett pontot a lázadás végére.

2Sámuel 18,19–19,1 – Győzelem, veszteséggel

Dávid Mahanaimban várja, szorongva, a híreket. – Sűrű, ágas-bogas helyen folyhatott le a küzdelem, ahol hivatásos katonái ügyesebben mozoghattak, mint az Absolonhoz pártolt izráéliek (6-8). Az vehető ki az igéből, hogy főként az északi törzsek csatlakoztak a lázadókhöz, s talán még a Saul házához húzó benjáminiak is szembe fordultak Dáviddal. – Túl a Jordánon, a Jabbók vizétől északra, Manassé féltörzse helyet adhatott Efraimből jött telepeseeknek, mert legközelebbi testvérként tartották számon őket; innen az Efraimi erdő nevezet.

Ahimaac, Cádók fia eddig is sikerrel látta el az összekötő szerepét. Társával együtt életét is kockáztatta Dávidért (17,17-21). Meg sem gondolja, mekkora körülményekkel kellene eljárnia, annyira szolgálatkész. – Jóáb inkább egy etióp küldöncöt indít útnak a hírrel. Abban az esetben, ha ennek az embernek bőre színe sötétebb volt a megszokottnál, úgy egy sötétbőrű, magános hírnök egyszerre jelzi a győzelmet, s megpillantása előkészíti a rossz hírt Dávid számára fia haláláról. Ha Jóáb nem is tartozott a finomlelkűek közé, ismerte jól királya érzelmeit. Így elképzelhető részéről ez a logika.

A Cádók-fi azonban nem hagyja lerázni magát, s ő is elindul a hírrel. Kerülőútat választ, s tán a Jordán völgyében gyorsabban is haladhatott és sikerült megelőznie az etiópot. (Iram ez a javából, 500 évvel a klasszikus marathóni futás előtt, s egyikük, a ma is jó távfutók hírének örvendő etiópok közül való). Mindkét hírvivő jeladás egy jóról, s egy rosszról. Isteni sorrend ez, de Dávid csak a rosszszat érzékeli most. Elhal az apai szív, amint kikövetkezteti Absolon halálát az etióp tapintatos közléséből: „Bárcsak én haltam volna meg helyetted!” Bár ne hiúsult volna meg az Ahitófel tanácsa, s az ő, a Dávid testén emelkedett volna dicső trónjára Absolon! Most végleg le kell mondania szívéen melengetett álmainak teljesedéséről.

Isten és a mi akaratunk között nincs mód egyezkedésre, s osztozkodásra. Nekünk kell – az óember halálán át –, hozzá igazodnunk. Még akkor is, ha üdvözítő tervének győzelme számunkra ítéletes.

2Sámuel 19,2–24 – Diadalmenet és megbocsátás

Dávid egyelőre képtelen átvergődni bánata hullámain, de ebből az egy válságból általános következtetéseket levonnunk jellemére és indulataira, igaztalan vád volna, azaz, hogy most mutatná meg igazán, hogy kicsoda. Aki szereti az őt gyűlölőt, még nem vonja magával az ellenkezőjét, hogy gyűlölné azt, aki őt szereti. Az ilyesmi arra vet árnyékot, aki feltételezi. – Jóáb szemrehányásai arra jók, hogy fölrázzák Dávidot és ráébresszék tisztéből eredő kötelességeire. Jóáb nem sok érzékkel tájékozódik Isten dolgaiban, most mégis kijózanító a szava, mert minden bánatnál előbbvaló Dávid megmentett királysága.

Az apai gyász miatti általános letörtség máris megváltozik, amint Dávid, királyként ül le „a kapuban”. E méltóságteljes helyről fogadja hadinépe tiszteletadó megjelenését. Nem csupa hátrány az immár gyógyuló szomorúság a nép között. Az országos testvérharc mindig elszomorító, s nem árt, ha a győztesek megvertnek is érzik magukat. A dicsőségig vivő út összetörettetésen át vezet. Mint ahogy Isten diadala a démoni „fejedelemségeken” a kereszthalál vereségébe van elrejtve. Onnan lépett elő győzelmesen a Feltámadott (Kol 2,15). Küldötteinek „diadalmenete” is hasonló az övéhez. (2Kor 2,14). – Dávid nyomán népe is átéli, hogy megvertség érzetével a visszafogott és megterhelt győzelemben részes, de el nem bízhatják magukat!

Most aztán mindenki Dávid körül sűrög-forog. Hazahozatalában az is első akar lenni, aki nemrég még szidalommal illette. Dávid érvényt szerez akarátának. Jóáb igyekszik magát nélkülözhetetlenné tenni. Ám, senki nem pótolhatatlan (14). Legkivált, ha módszereiben gátlástalan. Simej, aki kövel dobálta (16,13), most elsőnek közelít őszinte bűnvallással. Volna, aki „sátán” gyanánt (23) ingerelné Dávidot a bosszúra, de most lett újból Izráel királya, s ez kizárja, hogy bárki is meghaljon, aki ellene vétkezett. Sőt, aki őt befogadja, bocsánatában részesül.

Ha bármely hatalomváltás visszafogott – láttunk már ilyet –, élni lehet vele, de visszaélni tilalmas. Ebben a sátáni kísértés egy másféle változata üti fel fejét. Mi ilyenkor a teendő?

2Sámuel 19,25–44 – Ami még elrendezendő

Minden eset más, embere válogatja. Még kettőt sem lehet egy kalap alá vennünk. Simei és Dávid között a megbánás, illetve a megbocsátás hozta egyenesbe a dolgokat. Más a helyzet Mefibósettel. Meglehet, hogy az ő agyán is átsuhant némi ábránd (16,3), viselkedése azonban most őszintén ragaszkodó. Mióta csak Dávid távozni kényszerült Jeruzsálemből, a gyász és böjt jeleként Mefibóset gondozatlanul hagyta testét és ruházatát. Mozgásában korlátozva nem kelthetett nagy feltűnést, mégis kockázatot vállalt rendezetlen külsejével. Bárki a szemébe vághatta volna: te nem örülsz az új királynak? Nem kell hát most sietve magát mentetgetnie. Megvárja, amíg Dávid megszólítja.

A hánytorgó lelkiismeretűek viszont majd letapossák egymást a király körüli sürgölődésben. Kétség sem férhet hozzá, hogy Mefibóset igazat beszél. Ehhez viszonyítva nem tűnik kielégítőnek a rehabilitációja, midőn csak felét kapja vissza javainak. Cíbá, a szolgája azonban segítette is a királyt nehéz helyzetében (16,2). Későbből véve fel a példát: a salamoni döntés: fele-fele –, egymáshoz köti a két embert, hiszen Mefibóset is támaszra szorul. Amit csupán rész-igazságnak véltünk, benne teljességre jutott az igazság, a szeretet és az előrelátás. Egyébként is úgy kell fogadnunk az igazságtételtől nekünk jutó részt, mint ami érdemtelenül ért bennünket.

Megint más a gieládi Barzillaj dolga. Dávid is le van kötelezve iránta, mert amíg Mahanaïmban lakott, ő tartotta el, egész kíséretével együtt. Nélkülözhetetlen gazdasági támasza volt a sikeres visszatérésnek. Most együtt megy vendégével a Jordánig. Beszélgetésük, a keleti udvariasság formái között, baráti. Akár komolyan gondolja Dávid, hogy viszi őt magával Jeruzsálembe, vagy csak háláját tanúsítja az ajánlattal, Barzillaj válasza a vénség nyugalalmát árasztja. Jeruzsálem neki már nem nyújthat többet; ithon van neki az otthon. Áldott a föld mindenütt –, mondja a nép ma is. Maga helyett a fiát küldi, hogy a király közelében legyen.

Felüdülést adnak a nyugalmas beszélgetések a júdabeliek és az izráeliek civakodása közepette. – A jogigény párosuljon melegelettséggel!

2Sámuel 20 – Hosszú árnyékok

Ki gondolná, hogy a 12,10 megnyúlt árnya még idáig is elér. A király még úton van Jeruzsálem felé, s megint akad valaki, aki lázadást szít. Seba pártütését Dávid még veszedelmesebbnek tartja, mint volt az Absoloné (6). Hosszabb távon feltétlenül igaz megállapítás! Seba ugyanis megfogalmaz egy jelmondatot: „Nincs semmi közünk Dávidhoz, semmi örökségünk Isai fiával!” A gondolatpárhuzamnak nyomósító ereje van; s a jelmondat vége: minden izráeli térjen vissza sátrába (1), voltaképpen riadó Dávid ellen.

A lázadást sikerült az ország északi peremére szorítania és ott elfojtani. Mégis Seba jelszava, mint konkolyhintés, az ország kettészakadása idejére termi meg rossz gyümölcsét (1Kir 12,16). – Eltekintve attól, hogy Saul benjámini volt, e törzs fiait minduntalan ott találjuk Dávid ellenségei közt. Hangadók és sok bajt kevernek. Ezért meglepő, hogy az ország kettészakadásakor Benjámin Júdával tart (1Kir 12,21), mert Salamon előtt nem így volt. Az északi törzsek elszakadási kísérleteinél mindig megtalálható egy-egy benjámini. Ők beszélnek „József egész háza” (19,21) nevében, s ezúttal is „minden izráeli” Sebához pártol (2). Nincs kizárva, hogy az újabb lázadó is Saul atyafiság, tehát benjámini.

Kihaszználva Dávid kényszerhelyzetét, Jóáb elteszi láb alól Amászá, pedig unokatestvére volt (17,25). Júdás-csók és gyilok, mind az ő eszköztárához tartozik (9k). Dávid Amásza fővezérségével szeretne volna magához kötni az Absolon-pártiakat. – Majd meg Abisajt küldi Dávid (6). Láthatóan mellőzné Jóábot, de mire a lázadó Sebát utoléri Dán magasságában, már Jóáb irányít. Őt is eléri majd az ártatlanul kiontott vér ítélete; ami késik, nem múlik (1Kir 1,28-34).

Az akarat gyengesége és az akarnokság két véglet. A hit keskeny útja, összhangban Isten akaratával, e kettő között van.

2Sámuel 21 – Lezáratlan ügyek

A gibeóniak eszes és erőteljes népéről a Józs 9. során hallhattunk egyet s mást. Utólag tudjuk meg most, hogy Saul tartott tőlük és törekedett megsemmisítésükre. Mivel azonban Józsué annak idején szövetséget kötött ezzel az emóri néppel, minden ellenük tett lépés szövetségszegésnek számít. Isten pedig őrzi az adott szó hitelét.

Dávidnak jut a kellemetlen feladat, hogy a csorbát kiköszörülje. Hibát könnyebb elkövetni, ám helyrehozni – legkivált, ha halogatják –, áldozatot is követelhet. A régi sérelem rendezésénél kénytelen Dávid tekintettel lenni a gibeóniak kánaáni vallásosságára. Növeli a nehézséget, hogy a lappangó ellentétet egy, hároméves száraz időszak, illetve Dávid szorongó kérdése az Úr előtt és az erre kapott válasz, hozza felszínre. – A sérelmet őrizgetőknek sem ezüst, sem arany nem kell. Annak az embernek (ezúttal kerülik a Saul nevét) az utódai közül adassék a kezükbe hét ember.

A 2 Saul-fit és 5 unokát (8. Mikal helyett több kézirat alapján Mérab olvasandó; 1Sám 18,19) a gibeóniak fölakasztják Saul Gibeája szent helyén. Az aratás kezdete szent idő, s addig maradnak temetetlenek, míg az eső el nem ered. A kánaáni emberáldozat összefügg egyrészt a betakarítással, másrészt az esőért végzett engeszteléssel.

Leszögezendő, hogy az Úr csak a rendezetlen ügyet tárta föl, de az engesztelés módját nem ő szabta meg. Igaz, hogy a záró mondat ekként hangzik: „Ezután megkönyörült Isten az országon” (14). – Dávid szíve megesik a halottakat gyászoló és őrző Ricpán (csak kető volt az ő vére, de a másik ötöt is betakarja). Az eltemetés nehéz kötelességét arra használja fel Dávid, hogy együtt a 7 tetemmel Saul és Jónátán csontjait is illő helyre temetteti. Ennyit tehetett a sebek enyhítésére, s bizony közben vészes közelségében járt annak, hogy a kánaáni kultuszok útvesztőjébe tévedjen. Talán hithűségét bizonyítandó, került sor egy Dávid-ének gyors közbeiktatására a következő fejezetben.

Hibák elodázott helyrehozása néha fájdalmas és keserves, s megdöbbentő, hogy Isten mily komolyan számol egy néptöredék szövetszabta jogaival.

2Sámuel 22 – A bölcs és hálás király

A dávidi ének a későbbi gyülekezet énekét is gazdagította. Erről bizonyosság a 18. Zsoltár, mely szinte szó szerinti másolatban került ide, a király kemény küzdelmeinek végére.

Dávid élete immár alkonyba hajlik, bár az utódlást még nehezíteni fogják viharfelhők. Harcainak zömén mégis sikeresen küzdötte át magát. Mi volt a titka eredményességének? Mindig a valóságnak megfelelően mérte fel helyzetét, de elsősorban Istennel számolt. Midőn Saul, féltékenységtől űzötten reá támadt, a király iránti kiábrándból tért ki előle. Szívétől távortartotta a megfizetés indulatát.

Amit szinte reflexszerűen legelőbb teszünk, árulja el, hogy kik is vagyunk voltaképpen. Dávid első tette volt, hogy az Úrhoz kiáltott (7). Nem azt téve, amit a legszívesebben megtennénk, de csöndre intvén magunkat, maradunk igazán bölcssek, mert vele engedünk utat Isten jöttének. Ha mi akarunk lenni valakik, s ráadásul, szeretnénk megmutatni, hogy akárki módjára nem adjuk meg magunkat egykönnyen, már elismertük a vereséget. Vele el is követjük a badarságot, hogy akadályozzuk Istent, aki jelenlétével pedig győzne a lázadó erőkn.

Ama válságos időszakban, mikor Absolon fellázadt és a trónra tört, szíves-örömet vállalta volna a bukást is Dávid, még a halált is, csak hogy a fia éljen (19,1). Vert helyzetből így került ki, olykor akarata ellenére, győztesen. Nem más ez, mint a hitnek szabályszerű küzdelme, melyet Isten megkoronáz (2Tim 2,4k).

Józanul ismerte föl, ha ellenségei erősebbek voltak nála, de átláthatta a csodát, hogy Isten lenyúlt érte, megragadta és kiemelte a kavargó örvényekből (17k). Ha rablóktól kellett megtisztítania a terepet, nem tétovázott (30), előbb azonban az Urat kérdezte meg (23,1k). Számára Isten élő Úr volt, aki őt, utódaiban is, hűségéről biztosította (7. 14kk). Kimetszett példája ő olyan harcba induló királynak, aki – mielőtt vállalkozásba fogna, mindennel józanul vet számot. Harcaiban Istennek adja a dicsőséget, s nem emberi képességekben és gazdagságában bíz (Lk 14,31-33). – Istennek zeng hálaéneket.

2Sámuel 23 – A király tükre

Belviszályok és utódlás körüli versengések szorították háttérbe a filiszteusok elleni védekező harcokat. Egy ilyen küzdelem során következett be fordulat. Dávid elfáradt és kis híján megölték. Ettől kezdve nem engedték ütközetbe, nehogy az kioltsa Izráel mécsesét (21,15kk). A folytatás: a 22. fejezet (Zsolt 18) mintha intés és jelzés lenne arról, hogy ezentúl harc helyett inkább a költészet töltötte ki idejének egy részét. Való igaz, hogy a költő Dávidról, főként tartalmi mondanivalójáról, alig tudtunk meg valamit az eddigiekből.

Most pedig Dávid életét összegező szavainak vagyunk tanúi, hasonlóan Jákóbbhoz (1Móz 49), vagy Mózeshez (5Móz 32-33). Költészet ez és prófécia egy ötvözetben. Vallomás arról, hogy a múltba és a jövőbe tekintő ember mit tart életében igazán döntőnek. Nevezetesen, hogy az Úr emelte magasra őt, Ő kente föl Isai fiát. Igéit helyezte nyelvére. Szavaiból annyi a maradandó, amit a Lélek által mondott.

A 3-5 versek a királyok tüköre. – Legyen az istenfélő uralkodó olyan, mint a naptámadat. Alakja ezzel messzetekintő prófeciává lesz (Lk 1,78). Maga körül igazságot és életet sarjaszt. A mező ki-zöldül (4). Az 5. vers nem dicsekvés, inkább önvizsgáló kérdés: nem ilyen-e a házam Őelőtte? S ha van is benne bizakodás, forrása nem önszívéből, de Isten szövetségi ragaszkodásából ered. Ez minden java és öröme. Személyét nem érdemei, hanem Isten ígérete tette maradandóvá, s tegyük hozzá, hogy arra a Krisztus Jézusra tekintettel, aki test szerint a Dávid utóda (Róm 1,3). S ha dolga akadt Dávidnak elvetemültekkel, Isten megtanította, milyen módon bánjon velük úgy, hogy eközben kezét meg ne sértse.

Dávidnak a vitézei voltak megnyújtott kezei, a lándzsanyél, mely-lyel a tövist a tűzbe kotorta (7). Hol volt eddig a három legkiválóbb? Időben megtenni a szükségeset, s aztán eltűnni, ez a kiválóság is-mérve. A próféták is ily módon bukkantak föl olykor az ismeretlenség-ből, s aztán így léptek is ki látóköreinkből. – Jóabbal torkig van Dávid, csak érintőlegesen kerül néhol szóba. Két testvérével együtt ők az újabb három. Aztán Benájá (20), majd pedig a 24b-től 30 név. Összesen így lesz 37 a számuk. Kiemelt hely és intő példa a sor végén Uriás (39). Amit népe érdekében elért Dávid, egyedül a kegye-lemnek köszönheti.

2Sámuel 24 – Jövőt munkáló kegyelem

Nincs indoklás, hogy miért gerjedt haragra Isten Izráel ellen. Ok nélkül semmiképpen sem. Dávid hadi összeírása még csak tetézi a bajt. Már megtanulhatta volna, hogy Jahve harcaiban soha nem döntött a létszám, s népe között a legelsőnek sem engedi Isten, hogy minden fonal emberi kézbe fusson össze. Kárt okozhat az is, aki mindent akar tudni, mint ahogy a tájékozatlanság is káros.

Dávidnak most újból ki kell mondania, hogy vétkezett (vö. 12,13). Nemcsak az a bűn, ami a Tíz ige (parancsolat) ellen vét, áthágás az is, ha az ember Isten illetékességének területeire hatol be. Bizony jó lett volna, ha Dávid ezúttal hallgat Jóábra, még ha kevésbé szívlelte is őt. Hatalmi szó nem nyomhatja el visszahatás nélkül az igazságot. – Mekkora öröm, ha válogathatunk is jó lehetőségek közül, s mily kínos, ha a miattam bekövetkező ítéletes következmények között kell szorongva döntenem.

Ha már így van, Dávid válasza a lehető legbölcsebb: „Inkább es-sünk az Úr kezébe”; igaz a sejtés, mert az irgalom is onnan jöhet. Volt már Dávidnak sokféle gondja-baja eddigi uralkodása idején. Most a dögvész (pestis) csapását kell néznie tehetetlenül. Aki az élőket önelégülten vette számba, számolhatja a halottakat az egész országban (15).

Jeruzsálem közelében Isten szájalomra indul a csapás miatt és megálljt parancsol pusztító angyalának Az önvád még inkább mardossa Dávidot, amint megpillantja az angyalt. Legszívesebben önmagát adná halálra, csak népe – mely vétlen e dologban –, valamilyen módon megmenekülhetne. – Járványok kitörésében, s megszűnésében mindig van valami kiszámíthatatlan. – Magyar népi tapasztalat is őríz emlékeket régvolt járványokról, hol s mikor kezdődött, s mikor és a falu mely pontján szűnt meg hirtelen.

Prófétai szó adja tudtul, hogy ama helyen, ahol kegyelemre fordult az ítélet, oltárt kell építeniük. Az a szerű ad helyet az engesztelő áldozatnak, ahol csodás módon az ítéletes vész kegyelemre fordult. Váratlan megállásakor mintha egy szálát egyből elvágtak volna!

Minden istentisztelet ama fundamentumra épül, hogy Isten a jogos ítéletet kegyelemre fordította. Előbb azért könyörgünk, hogy megadassék, aztán hálát adunk a szabadításért.

1Királyok 1 – Az öregség nyomorúsága

Legyengült fizikai állapotában a király képtelen a döntésre. Van pedig még egy nagy kérdőjel, melyre választ kell adnia. Rajta van egész Izráel szeme, várva, ki lesz az utód. Akad ugyanis fiai közül megint egy önjelölt: Adónijjá. Abszolontól számolva (2Sám 3,4) korban ő a negyedik. Módszereiben is azt utánozza, hogy tekintélyt szerezne magának (5. 2Sám 15,1). Áldozati lakomát rendez, meghív rá mindenkit, akikre, úgy véli, számíthat. Kihagyja viszont azokat, akikről sejtí, hogy Dávid iránti hűségüket nem lehet megingatni.

A Dávid körül történtek végső soron azt szolgálnák, hogy állásfoglalásra késztessek, s végre megszülessen az Isten szerinti döntés. Korábban nem olvastunk határozott ígéretről, hogy Salamon lesz az utód. Midőn Nátán próféta Jedidjá-nak nevezte őt (2Sám 12,25) azt sejteti, hogy Jahve kedvence-ként tartották számon, s talán a valóságban több is történt az érdekében, mint ami leíratott.

Ne hökkentsen meg bennünket a súnémi Abiságra bízott feladat. Vegyük fontolóra először is az öregség nyomorúságát, mely mindenkit utolérhet, ha nem hal meg idejekorán. Tekintsük meg továbbá a 3000 éves múlt adta körülményeket, miként próbáltak küzdeni a halál didergető előhírnökei ellen Dávid testében. Még az is sejthető, hogy eme szolgálat valamiféle tisztség volt, ha a szükség úgy hozta. A fogalom hímnemű változata gondnokot, udvarmestert jelent, vö. Ézs 22,15. végül pedig az udvari emberek kevés sikerrel kecsegtető törekvése hozta felszínre Adónijjá szándékait. Ő viszi kenyértörésre a dolgot. Kihívására tenniük kell valamit. Betsabé teszi meg az első válaszlépést, hogy felrázza a királyt, vele menti mind a maga, mind fia életét (12). Őt követi Nátán próféta.

A kívánt irányba terelő fellépések nyomán a király összeszedi magát. Esküt tesz az őt minden bajtól megváltó Úrra, hogy Salamon lesz az utód. – rögvest királlyá is kenik. Ezzel kártyavárként dől össze, amit Adónijjá felépítgetett. Megragadja az oltár szarvát, míg kegyelmet nem kap.

Míg cselekvésre képesek vagyunk, addig döntsünk, de ne saját önfejlésünk vezéreljen.

1Királyok 2 – Amit vet az ember, azt aratja (Gal 6,7)

A fejezet olvasása közben riasztó a sorozatosan kiömlő vér. Emberek hullanak el, kiknek hűsége nem állta ki a próbát Dávid idejében. Maga Dávid is, utolsó meghagyásaiban mily kíméletlenül keménykezű. Összevetve a 2Sám 7,14k ígéretével a 4. verset, kiderül, hogy fiával szemben is szigorú. – Minden ember viszi magával tulajdon árnyékát. Az 1Krón 22,8-ban egyenesen a templom fölépítésének akadályaként említi Isten Dávid véres háborúit: „Nem építhetsz házat... nevem tiszteletére..., mert sok vért ontottál.” Észrevehető továbbá, hogy a szentíró Salamont óhajtja tehermentesíteni a trónváltást követő elszámoltatásoktól. – Szeretettel emlékezik meg Dávid viszont arról, aki töretlenül állt mellette a próbás időkben (7). – Az ŰSZ népétől kétségtelenül távol áll a bosszú gondolata: „Ne álljatok bosszút önmagatokért,... hanem adjatok helyet az ő haragjának” (Róm 12,19). Ha itt tisztán látunk, úgy ezen a ponton igyekezzünk mélyebbre tekinteni a történetek összefüggéseibe.

Fény derül a rendre visszatérő fordulatra, hogy előbb Adónijjá (13), aztán Jóáb (28), végül pedig Simei is (40) maga vét olyan lépést, mellyel önvesztését okozza. Akik egyszer is felemelték kezüket az Úr fölkentje ellen (tudjuk: Dávid soha nem követte el ezt az elődjével: (1Sám 24,7-11. 26,9-11), azokról, halála előtt Dávid leveszi a kezét, ami elég arra, hogy egy idő után úgy viselkedjenek – népiesen szólva –, mint akinek Isten is elvette az eszét. Legkivált a két szökött rabszolga után eredő Simei példázza eme balgaságot, pedig már három éven át élhetett nyugodtan, a feje se fájhatott. Vannak az életnek ilyen, rejtett, s egyszerre csak felszínre vetődő törvényszerűségei. Megmenthet tőle a kegyelem, de még így is előfordulhat, hogy számolnunk kell, bár fékezett, következményeivel.

Az idő teljességének is volt hasonlóan kísérő jelensége. A Fölkent, a Messiás elutasítása miatt egy egész nemzedék kárt szenvedett (Mt 23,36), s nemcsak a szikáriusok terrorista hajlamai okán. Ilyen lesz a végidők ítélete is (Lk 21,22).

1Királyok 3,1–15 – Fiát nevelő Atya

Halálos ágyán Dávid kétszer is említi fia, Salamon bölcsességét (2,6.9). Mennyei Atyja (1Sám 7,14) kissé másként látja a fiú alkalmasságát. Tény, hogy belső feszültségek között sikerült Salamonnak trónját megszilárdítania. Külhonban azzal emelte tekintélyét, hogy elvette a fáraó leányát, aki a későbbiekben is első volt rangban (7,8. 9,24). E külpolitikai jelentőségű lépés nem volt szokatlan; egy edómi király is megtette ugyanezt (11,19). Mindazáltal biztató jele rátermettségének; de, hogy Isten előtt mennyit ér, csak akkor derül ki, amikor Salamon elmegy Gibeónba, hogy az ottani magaslaton, egy Jahve kultushelyen áldozzék A 2Krón 1,3 azt is elmondja, hogy egy ideig ott állott a szentsátor.

Álmában megjelenik neki az Úr és megszólítja. Salamon válaszol, s a párbeszéd során szembe kell néznie önmagával és királyi teendőivel. Megvallja, hogy a legkisebb ügy elintézésére sem alkalmas. Az uralkodás mindennapos dolgai (7), sokszorozódva a nép sokaságával, nyomasztóan terhelődnek reá. Adjon neki az Úr engedelmes és bölcs szívet, különben nem képes megkülönböztetni a jót a rossztól, az igazat a hamistól.

Az álombeli beszélgetés némileg hasonlít a próféták elhívásához. Közös vonás: alkalmatlanságának, fiatalságának (vö. Jer 1,8) megvallása, valamint a felruházás a szükséges isteni ajándékokkal. Az uralkodáshoz elengedhetetlen bölcs és értelmes szív legyen tanújele Isten szeretetének, folytatva ama nagy szeretettel, mellyel apjával is bánt.

Mindezek alapján tehát nem arról szól az ige, hogy Isten próbára tette volna Salamont, hogy azt kéri-e, amire valóban szüksége van. Mennyei Atyaként, személyes ráhatással tereli Salamont erőtlensége fölismerésére, s hogy mindenestől rá van utalva az Ő kegyelmi ajándékára.

Az Atya beszél itt fiával. Nevelő szeretetével igazítja helyes irányba gondolatait. Őelőtte, s az Ő ajándékával felszerelten, nő fel most igazán királyi teendőihez.

1Királyok 3,16–4,20 – Igazság és békesség

Valószínű, hogy Salamon mindjárt a legelején fölismerte a tényeket. Azaz, hogy a két pörlekedő asszony közül melyiké az élő gyermek. Következtetni lehetett rá abból, hogy ő szólalt meg először, s amikor a király parancsára előhózzák az éles kardot, megint az igazi anya kezd beszélni. Őt valóban gyötörte a gyermek sorsa, tehát az igazáért küzdött.

Nem elég azonban látni a valót, napfényre is kell hozni az igazságot, s közben a hazugságot is le kell leplezni; szinte elő kell csalogatni. Így tud a király igazságot szolgáltatni. Salamon valódi bölcsessége ez utóbbiban mutatkozik meg kiváltképpen. Szinte biztos, hogy nem komolyan gondolta az élő gyermek kettészelését. De ítélete nyomán, mely úgy hat, mint az ige kétélű, éles kardja (Zsid 4,12k), napfényre vetődnek az indulatok. A lemondásra is kész anyai érzés egyrészt, másrészt az embertelen dac. Mintha azt mondaná az a másik: Jól van! Ne legyen egyikünknek se élő gyermeke, ha már nem lehet az enyém!

Az elbeszélte eset, a közmondásossá lett „salamoni ítélet” csupán egyetlen példa, hogy a gyakorlatban mily hatékony volt az Istentől adott bölcsesség. A nép kicsinyei megérezték, hogy érvényre jut az elfogulatlan igazságszeretet és emberiség. Nem feledték és hálásan emlegették. Ilyenkor kivirul az élet, enyhülnek a feszültségek és a gondok. Jobb elosztással kerül mindenkinek elégséges betevő falat. A békés idők jóléte mindenkiben elégedettséget keltett (4,20). Javult a közérzet, ha nem is főtt minden paraszt fazekában tyúkhús, ahogy Mátyás királyunk fogalmazta volt, gazdasági programként.

Szerves része az igazságtételnek az, hogy a Salamon bölcsessége megihlette az igazi anyát, midőn gyermeke megmentése érdekében kész volt lemondani is róla, megnyervén vele a pert. Életet ment és életet talál, pedig kész volt elveszíteni is anyai jogait és boldogságát. Az általános bibliai elv az élet megnyeréséről ebben az élére állított küzdelemben is diadalmaskodott.

Salamon országa egyébként valódi földi királyság. Kellenek bizalmi emberek, akik között a júdaiak – Adónijjá dolga miatt (2) – kisé mellőzöttek. Némely főtisztviség egyiptomi mintát követ. Istentől adott tartalom tölti ki a jól kiépített formát. Nem vész el benne az ember, mert a megtartó erők közrehatnak, mindenki javára.

1Királyok 5 – Kedvező körülmények

A jól szervezett, gazdaságában is erős salamoni birodalom virágzásnak indul. Isten békességet adott; a biztonságot kellő számú sereg őrizte, s az első időkben nem is volt háborúja. Mindenki zavartalanul élvezhette munkája gyümölcsét „szőlője és fügefája alatt” (5). A messiási jelkép ez esetben a zavartalan viszonyokat jelenti (2Kir 18,31).

A 9-14. részlet új oldaláról mutatja be Salamon bölcsességét. Példabeszédekének, s énekeinek híre messze földre eljutott (Ne azonosítsuk mindenestől a Példabeszédek könyvével). Ihletettsége meghaladta a kor színvonalát. Korának polihisztorja volt Salamon, s ugyanakkor ötletesen, költői ihlettel rendszerezett, mellőzve a száraz felsorolásokat. Újszerűségével meglepte kortársait. Átfogó összegezésre törekvő tudományossága részleteit szorgalmasan lejegyezték és összegyűjtötték. Számuk 3000, illetve 1005 (érdekes tétele szám. 12.v). – Hitvilág, tudomány, költészet, művészet, hajdanán egy töről fakadt, csak később ágazott szét. Koronként voltak idősza-
kok, amikor összegezni, summázni lehetett. Ilyen volt a Salamon kora is. Udvara és személye középpontja lett a művelődés vonzaskörének.

Szerencsésen alakultak nemzetközi kereskedelmi kapcsolatai. Volt kivel békében élnie, mert a vásár legalább kettőn áll. A föníciai városok: Tírusz, Szidón (20) és Byblosz (a gebáliak ők, 32) tisztességes kereskedelmi és ipari partnernek bizonyultak. A hosszú uralkodást ért Hírárnak már Dávidot is ismerte (2Sám 10,2) és szerette (15). Istent áldja Salamon trónralépésének hírére és mindenben készséges szövetséges. Köröskörül csupa kedvező lehetőség. – Mivégre? Azért, mert elkövetkezett a templom fölépítésének ideje. Isten nem cél nélkül alakította így a körülményeket.

A békét óhajtó népek mindig kapnak valami ösztönzést abból, ami Salamon körül történt.

1Királyok 6 – Fölépül a templom

Igyekszünk közérthetően leírni a Salamon templomát. A közkézen forgó ábrázolások olykor pontatlanok, a „könyök” nagyból fél métert jelent. Ezek után ne lepődjünk meg, hogy az épület nagysága megfelelt egy nagyobb méretű falusi templomnak (természetesen torony nélkül). – Legbelső helyisége a 10×10×10 m-es szentek-szentje volt. Ebben állt a szövetségláda és a – vélhetően – padlón álló két angyal. Mintegy 5 m. magasak voltak, s kiterjesztett szárnyukkal betöltötték a helyiséget. Arccal az elválasztó deszkafal, illetve az ötszögű bejárat felé tekintettek (16. 31).

A szenthely 20 m hosszú volt (17). A 10 m széles épület előtt volt még egy 5 m-es előcsarnok (3, véljük, hogy bejáratlalt). A 3 helyiség közül a középső, a szenthely (2), 15 m-es magasságával kiemelkedett. Az előcsarnok (magassági adata hiányzik), s a szentek-szentje szintkülönbségét a tetőszerkezet egyenlíthette ki, hogy egy szintre emelkedjenek a középrésszel, talán erre vonatkozik a 10. vers 5 m-es magassága.

A faragott kövekből, szerszám zaja nélkül összeillesztett épület oldalai, kívülről enyhén lejtettek, mert falai alul vastagabbak voltak. A szemlélő ezt alig észlelte, mert három oldalról, 7,5 m. magasságig háromszintes fülkerendszer volt fából építve. A fülkék alul 2,5, középen 3, legfölül pedig 3,5 m szélesek voltak, s így kiegyenlítették az épület falainak külső lejtését 90°-osra. Ez a körépitmény szellősen csatlakozott a templom-törzshöz, mert tartó gerendáit a fal körbefutó peremeire támasztották, nem akarták ugyanis sérteni támnálások bevéssével (6) a templom szentségét.

Összegezve most már az épület adatait: Belülről $2,5+10+2,5 = 15$ m. széles, bejáratlalt nézvést: $5+20+10+2,5 = 37,5$ m hosszú volt. Kívülről pedig úgy nézhetett ki, mint egy három, hosszanti-hajós ókeresztyén bazilika, melyben a középen húzódó hajó magasabb a két szélsőnél. Mégegyszer hangsúlyozom, hogy külső látványa emlékeztet minket korakeresztyén bazilikákra, belül viszont a szentsátor beosztását követte. – Mózesnek egykor mindent a megadott minta szerint kellett elkészítenie (2Móz 25,9). Salamon módosításai tehát nem érintették a lényegét. Nem az alaki utánzás nyer polgárjogot a vállalkozásban. Az ő dolga ebben is a szívyszerinti engedelmesség volt (11-13).

1Királyok 7 – Nagyvonalú alkotások

Véljük, hogy egyszerre kezdték el a templom, s az egyéb közcélt szolgáló építmények, valamint a Salamon és egyiptomi felesége számára építendő külön paloták megalkotását. A templom 7 1 évig épült. Mire a többi épület elkészült, még további 5 1 esztendő telt el.

A templom fölszerelésének részletekbe menő felsorolása mutatja, hogy Salamon külön figyelmet szentelt nekik. Nagy vonalakban, s nagyvonalúan követi a mózesi előírásokat, melyek hajdan a szentátorra vonatkoztak, de jócskán módosított is, mert 10 lámpatartót készített. A 2Móz 25,31-36. egyről beszél. A templom bejárata bizonyonnyal keletre nézett, előtte, délkeletre állt az öntött (réz)tenger (23.39). Bizonytalanabbak vagyunk a templom két oldalán elhelyezett 10 mosdóállvány (27) és a 10 moadómedence tekintetében, hogyan is nézhettek ki (38k). Mindenesetre alkalmasabbak voltak tisztálkodásra, mint a réztenger, nagy méretei, főként magassága miatt (2,5 m). A két, mintegy 12,5 m magas rézoszlop a templom előtt csupán jelképnek tekinthető. Nevük bizonytalan jelentése talán Jahve rendíthetetlen erejére utalt.

Közügyek intézését szolgálták a templom méreteit meghaladó, illetve megközelítő nagyságú oszlopcsarnokok. Róluk a tudósítás rövidre szabott. A 11,41-ben említve van „Salamon történetének könyve”. Abban bizonyára részletes leírás volt róluk, melynek csak kivonata került ide. Emiatt szinte lehetetlen rekonstruálnunk a legimpozánsabb építményt: a 4 oszlopos Libanon-erdő palotát. Volt-e fala? Milyen célt szolgált? Ablakai talán nyílások lehettek az oszloposokat fedő gerendák között (3k). A közügyeket szolgáló építmények magassága azonban nem haladja meg a templomét (2), s mögöttük szerényen húzódik meg a saját és felesége palotája. A szent szolgálat és az uralkodás gyakorlásának érdekei állnak tehát előtérben.

Csak itt-ott fedezhetők fel Salamon grandiózus elgondolásain, hogy a kánaáni termékenységi kultuszok beszüremlésének jobban ellenállhatott volna. Ilyenek a növényi díszítések, a réztengert hordozó bikák (egészen pontosan: szarvasmarhák).

Dávid templomnak szentelt ajándékai is a többi fölszerelés közé kerülnek. Holta után is van része neki is az új templomban.

1Királyok 8,1–26 – Áldás és könyörgés

A kimetszett egység átnyúlik Salamon templomszentelő imádságába. Első részlete még erősen kötődik ahhoz, amit előtte mond az ünneplő gyülekezetnek.

A régi dávidi, déli városrészből, a Sionból papok viszik föl a szentládát és a sátor minden fölszerelését magasabban fekvő új helyére. A ládában csak a két kőtábla van. Ez a valódi helyzet, az 5Móz 10,5 ugyanezt mondja. Mivel az építkezés során oltárról nem esett szó, jó nyomon járunk, azt vélvén, hogy a 64. vers kicsinynek bizonyuló rézoltárát is ekkor szállíthatták oda. Hallgat az ige arról, hogy a szentsátorral (itt: kijelentés sátra) mi történt. Eddig volt kimérve rendelt ideje? Egyébként, minden, aminek sátor-jellege van, átmeneti, s át kell adnia helyét egy maradandóbbnak (2Kor 5,1).

Isten hitelesíti az épületváltást. Ugyanúgy felhő tölti be a templomot, mint a kész sátrat egykor, Mózes idejében (2Móz 40,34k). Az Úr „homályban kíván lakni” (12). Az idézetet hiába keressük az ÓSZ-ben; a szóbeli hagyomány gazdagabb lehetett, mint ami írásban fennmaradt.

Átadja tehát az építőmester, azaz Salamon a ház Urának a lakhelyet (13), melyben a láda trónusnak, vagy lábzsámolynak tekintendő. – Majd pedig a nép felé fordul és megáldja őket. Beszédében visszapillant az üdvtörténeti múltra. Benne összegeződik a szabadulás után kötött szövetség és a Dávidnak adott szelíd elhárítás, mivel jót akart ugyan, de szándéka nem illett Isten terveibe. Vigasztalásként akkor azt mondta Dávidnak, hogy majd fia végzi el az építést, s íme, a templom kész!

Ezek után Salamon átmegy az oltár elé, s a templommal és a néppel szemben mondja el imádságát. A 15. és a 24. versek szoros kapcsolata mutatja az áldás és az imádság egybefonódását.

Bevégzett munka után az áldásmondásé és a hálaadásé legyen mindig az első szó.

1Királyok 8,27–53 – Templomszentelő imádság

„De vajon lakhat-e Isten a földön?” Az imádságban ez a mondat új gondolatsor kezdete, s a kérdés nem csupán szónoki fogás. Megrendültség rezdül benne, majdnem hogy elbizonytalanodás. Míg folyt az építés, s az épület egyre inkább mutatta kiformalódó szépségét, mind büszkébbek lettek rá, hogy ne mondjam: magukra. Sokan gondolkodtak egyképpen, hogy emberi kéz alkotja meg Isten lakóhelyét. Salamonnak is szembesülnie kell most Isten nagyságával. Hozzá képest eltörpül minden nagyszerű emberi alkotás. Nemhogy ezek közül bármely ékes épület, de az egek egei sem képesek magukba zárni Őt, aki Ura, s nem lakója mennynek és földnek. Mivégre van akkor a templom? Isten neve vesz szállást benne! E fogalomban összegeződik mindaz, amit Isten önmagából tudtul ad, személyéről kijelent. Miközben e gondolatokat szavakba önti Salamon, már alázatos, mert az általunk kimondott szó is alakít bennünket. Az ige teremtő és újjáteremtő hatalma szerint aközben értjük meg mi magunk is és érteti meg a Szentlélek másokkal helyzetünket Isten előtt, mialatt szavakba öntjük. A hirdetett ígének nincs akkor igazán újjászülő hatása, ha maga az igehirdető ugyanúgy jön le a szószék-ről, mint ahogy fölment oda.

Salamon imádsága – tekintettel a templomra is – közbenjáró könyörgés. Önmaga, s az egész Izráel nevében imádkozik. Prófétaént pillant előre a sorsfordulókra, melyekben népének szüksége lehet meghallgatásra és pártfogásra. Hétféle eshetőséggel számol: Ha vétkezik valaki felebarátja ellen, derüljön ki az igazság. – Háborús vereség esetén kerüljön haza a hadifogoly. – A vétkek miatt bezáruló ég nyissa meg csatornáit, feleljen Isten megtérésükre esővel. – Ha járványok és mindenfajta kártevők pusztítanak és fejét felüti az éhség, ösztökéljen az Isten félelmére. – Hallgassa meg az idegent is, aki fölkeresi e házat. – Ha küldő szavára népe hadba vonul és e ház felé fordulva imádkozik, vegye őt pártfogásba. – Végül pedig: A fogság kiszolgáltatottságában is tartsa szemét rajtuk és lágyítsa meg elhurcolóik szívét irántuk.

Jó, ha imádságban minden eshetőségre gondolunk. A teljességre törekvés ellenére szükségünk van a Szentlélek érettünk mondott esedezésére (Róm 8,26k). Közbenjáró imádságunk indítója, elkezdője is a Szentlélek, továbbá töredékességét is Ő teszi rendbe és ki is teljesíti az Atya színe előtt.

1Királyok 8,54–66 – Örömnép

Salamon mozdulataiból is kiolvasható az, ami imádság közben végbement szívében. Rendszerezíteni ilyent nem lehet, mert menten formálissá válik, de tanulnunk lehet belőle. – Állva kezdte mondanóját, de térdelő helyzetből kél fel. Isten rendre leszállít bennünket a magas lóról. Imádság után újból kiterjeszti kezét áldásra a gyülekezet fölé. Áldásban van részünk, ha Isten tetteivel foglalkozhatunk. Kérhetjük továbbá folyamatos segítségét.

A jól végzett munka után Isten nyugalmat adott népének. E gondolat egy nagyobb történeti mű vissza-visszatérő sajátossága. Megtalálható az 5Mózes könyvétől (12,9k. 25,19) a 2Kir könyvével bezárólag több helyütt (pl. Józs 23,1. 2Sám 7,1). A főnti megállapítás a rendszeres, időnkénti ismétlődésről is elmondható meg arról is, hogy Isten egyetlen szót sem engedett elveszni ama üdvös ígéretekből, melyeket már Mózesnek elmondott (56). Hasonló bizodalunk lehet, s legyen nekünk is. Ilyen imádságos kérésnek, s magunk felé: igénynek élébe menve, született meg ez a könyv is, s dolgoztatott át újólag a Biblia évében, 2008-ban, Kálvin János reformátorunk születésének 500. évfordulójára, 2009-re; ha az Úr akarja és élünk (Jak 4,15).

Az Úrban lehető megmaradásunk az Ő hűségén és szavatartásán nyugszik. Mégsem lehetünk önmagunkkal szemben elnézőek. Útjain csak akkor járhatunk boldog gyermekként, ha ismételten maga felé hajlítja szívünket.

Salamon közbenjáró imádsága az elmondás idejétől kezdve mintegy önálló életet él, s visszhangzik Isten színe előtt akkor is, ha elmondója már befejezte (59). Felmutat valamit a tökéletes Főpap, Jézus Krisztus közbenjárásából, aki „mindenkor él, hogy esedezzék értünk” (Zsid 7,25)

A templom fölszentelése után nagy ünnepet ülnek. Valószínű, hogy lombsátor ünnepe volt, de a hetet megtoldották egy újabb héttel, s a 15. napon (ez nyolcadik napja volt a hétnek, 66.v) bocsátották haza a népet. Az áldozatok nagy tömege miatt az egész belső udvar veszi át az oltár szerepét. Folyamatosan ölhatték áldozati állataikat. A számok nagysága ilyen esetben egyszerűen azt is jelentheti: „számatlanul sok”.

Az idők rendje szerint Jézus Krisztusban mégis „a templomnál nagyobb van itt” (Mt 12,6).

1Királyok 9 – Fény és árnyék

Hiábavaló kísérlet volna időrendbe szednünk a fejezetet kitöltő eseményeket. Annyi látszik bizonyosnak, hogy Salamon uralkodása 40 évének (11,42) első feléhez tartoznak. Ezzel egybevág a 10. vers hűsz esztendeje.

A szüntelen építés a Jahve iránti hűség jegyében folyt. A 25. vers érthető akként, hogy az Úrnak emelt oltárral zárta le, tette teljesé a templom építését a király. Az oltáron, s a benti füstölőoltáron évente háromszor mutatott be áldozatokat, a mózesi rendtartás szerint (2Móz 23,14-17), mint egy főpap. Röviden hallunk még további építkezésekről, élénk tengeri kereskedelemről. Kikötője Élót volt, a Vörös tenger Akaba öblében. Hírárnak tiruszi tengerészei voltak segítségére a hajózásban. Ófir mesés aranya hatalmas mennyiségben áramlott az országba. Főként a közöttük lakó idegenek voltak kényszermunkára fogva. Bizonyára kevesebb is jutott nekik a javakból.

Az őt támogató Hírárnak, ellenszolgáltatásul húsz „várost” adott át Galileában. Midőn a megajándékozott megtekintette a szegényes településeket, valahogy úgy összegezte benyomásait, hogy egyenlők a semmivel. Ilyesfélét jelenthet ugyanis a Kábúl földje ragadványnév.

Apránként imitt-amott előtűnnek jelek, melyekre rámondhatjuk, éppen mert Salamonról van most szó, hogy nem mind arany, ami fénylik. Emberi kapcsolatokban mutatkozó lazulások intő jelül is lehetnének, mert nem elég előírás szerint végrehajtania a kultuszi szertartásokat, élete is maradjon Istennek tetsző! Evégre kap intést egy újabb látomásban, miután befejezte a templomépítést (1-9). Az Úr megjelenése hasonló a Gibeónban lett elsőhöz, (3,5). E mostani valószínűleg Jeruzsálemben történhetett, Netán a templomban? Nincs pontos helymegjelölés. Az épület impozáns volta sem biztosíték rá, hogy a jövőben is rendben lesz minden. Ha nem Istennek engednek, romlásba döntheti, amit eddig alkottak. – Az állandóságot nem a kövek biztosítják (Mk 13,1).

1Királyok 10 – Hírét fölülmúló valóság

Dicsősége és gazdagsága delelőjére érkezett Salamon. Sába királynője messze földről, Dél-Arábiából érkezik, hogy személyesen győződjék meg a hír szárnyára vett bölcsességről és nem kevésbé az udvartartásról, melyről tudomást szerzett. A királlyal lett találkozási olyan hatással van rá, hogy először szóhoz sem tudott jutni. Midőn lélegzethez jut, megvallja minden korábbi fenntartását. Az elbeszélő ilyenkor kiszínezi, és fölnagyítja a tényeket. Most azonban – szavai szerint –, az emberi képzelet sem tudta követni, ami Salamon körül tapasztalható. Kevésnek bizonyultak a szavak, mert felét sem tudták kifejezni szavakban annak, amit most saját szemével láthat. Boldognak mondja azokat, kik állandóan a király körül lehetnek. Nem csupán azért, mert rendkívüli személyiség, Salamon bölcsessége és gazdagsága háttérében megsejlik számára Isten, aki kedvét lelete ebben az emberben, s úgy szerette népét, hogy megajándékozta ilyen királlyal. Éles női szemmel kereste a hiányosságokat, mialatt föltette neki találós kérdéseit, de nem lelt ilyenekre. – Az ókori tudósítás a nagy találkozásról ama záradékkal zárul, hogy egymást kölcsönösen megajándékozva váltak el. Tegyük hozzá: akkora hatások érték a királynőt, hogy el is felejtette meghívni Salamont viszontlátogatásra. Vagy az ókor igazán jelentős uralkodóinál ilyesmi szóba sem jöhetett?

Másokban árgus szemekkel keressük a hibát, csomót a kákán is. Tudunk-e örülni egy kicsit annak is, amivel valaki mást ajándékozott meg Isten? Ha igen, örömünk lesz ama részen, ami belőle nekünk jut. Az elfogulatlan öröm a nekünk adott részletet teljesnek érzi, s meglelégedettség érzése árad szét a szívben.

Jézus azt emelte ki a történetből, hogy Sába királynője azért nem sajnált sem időt, sem fáradságot, mert saját fülével óhajtotta hallani Salamon bölcsességét. És miként állunk mi Ővele, aki nagyobb Salamonnál? (Mt 12,42).

A továbbiakban gazdagsága mellett, alkotásait, sikeres kereskedelmét ecseteli az ige. Velük kapcsolatban Jézus már tartózkodóbb, midőn a mezei liliomokat, mesterkéletlen szépségükben, többre értékelte, mint Salamon teljes díszöltözékét (Mt 6,28k). Visszafogottan bár, de a mesés kincsek, a felhalmozott gazdagság, részletezve, kifejez valamit az ember vágyából, mert szeretné visszakapni, amit egyszer elveszített (1Móz 2,11k). A mennyei Jeruzsálem hasonló ékességekbe öltözik (Jel 21,10-24), de meglehet, hogy felét sem képes kifejezni szavakban annak, ami vár reánk (1Kor 2,9).

1Királyok 11 – Nyílt beszéd

Házasságoknak már az ókorban is politikai hátterük (is) volt. Salamon esetében tekinthetők volnának a szomszédos népek iránti jóindulat tanúsításának. Netán lehetne az asszonyok kedvéért vállalt vallási engedményeket is a fönti közös nevező alá sorolnunk, ha... Igen, Salamon személyiségének gyenge oldalára mutat rá az ige. Téződik a baj azzal, hogy öregségében halmozódtak a romlás tünetei. Magában véve az öregség nem szabadító tényező, magát csapja be, aki erre vár. Gyengeségeinkkel ma kell fölvennünk a küzdelmet, a kegyelem megragadása által, s lelki fegyverzet felöltésével.

Minden bajnak a gyökerére tapint az Úr, midőn vallási elhajlást, a szövetség megszegését hányja a szemére. Nem hallgatja el azt sem, mit fog tenni e miatt majd fia életében, mert kiveszi kezéből az országot nagyobb részét. Nincs lesújtóbb, mint tudni előre, mi lesz a következménye rendezetlen bűneimnek, hogy amit alkottam – nem kell hozzá háború sem –, széthull darabjaira.

Salamonnak voltak ugyan régi ellenfelei – s ez most derül ki, de eddig ők nem tudtak kibontakozni. Most egyszeriben délről és északról is erőre kap mindkét ellenlábas (14-25), Mert, ha ingani kezd a talaj a lábak alatt, s palackba zárt irígységek, indulatok több rést találnak, ahol kitörhetnek; ítéletes korszakokban egyetlen ellenfél is elég, ahogy egy árva aláhulló kavics is elegendő a kőlavinához. Ezzé, ilyenné vált Salamonnak Jeroboám. Fölfigyel reá a király, hogy alkalmas vezetői képességekkel rendelkezik. E fordulatban dermesztő az, hogy ő maga emeli ki tulajdon ellenfelét, s indítja el birodalma szétesését. Aki egész eddigi életében sikeresen épített, hűtlensége okán minden további tetteivel rombolja korábbi eredményeit. Ahijjáh erőteljes prófétai jele (30k) tudtul adja Jeroboámnak, hogy övé lesz a 10 törzs. Dávid utódai kezében csupán egy kis mécses marad. Egyetlen törzs (2Sám 19,44), pislákoló jeleként az életnek –, végső soron Dávidra és Jeruzsálemre tekintettel (36).

1Királyok 12,1–19 – Megragadott és eljátszott lehetőség

Nem tudható pontosan, miért ment a nép Sikembe. Történelmük egyik fordulóján, Józsué halála előtt már összegyűltek elődeik ott (Józs 24). Ösztökélhette őket a szorongató érzés, hogy a nagy király, Salamon halálával lezáródott egy korszak, s most valamerre indulniuk kell. Tetézte a bizonytalanságot, hogy az utóbbi esztendőben növekedtek Salamon uralmának ellentmondásai.

Roboám, aki ammóni anyától született (14,31) a király törvényes utódaként jött számításba. Viszont Jeroboám népszerűsége gyorsan nőtt, így a nép szószólójaként léphetett föl a leendő király előtt. Valóban rendkívüli lehetőségeket kapott, nem is emberektől, de Istentől (11,38). Jól kivehető a két versengő jelölt forgolódásán, hogy az áldások teljességéből az Isten egyiknek adott, a másiktól meg elvett. Ezt már Salamonnal is közölte (11,11).

Jeroboámnak nem kell törtétnie, hogy szólhasson a nép nevében. Érte küldenek. A királyságot sem kell erővel kiragadnia a másik kezéből. Türelmesen kívárlják a három napot és minden az ő kezére játszik. – A nép nevében előterjesztett kérése teljesen jogos. Az utódnak fel kellett volna oldania az ellentmondásokat, könnyíteni a nép terhén. Ezzel szemben viselkedése, fennhéjázó dicsekvése rendkívül ingatag. Baj, hogy ő sem veszi észre. Bizalmat gerjesztő lett volna, ha emberségesen viselkedik. Isten azonban, ítéletes módon, csak annyi belátást adott neki, hogy elrontsa lehetőségeit és végül csupán Júda törzse (és Benjámin) maradjon a keze alatt.

Udvari emberei megszívlelendő tanácsot adnak, de vele együtt nevelkedett kortársai pökhendien szólnak és ő ezt követi. Kisujja – szerinte – erősebb apja derekánál. Némelyek szerint a „kisujj” eufémizmus, azaz elfedése egy trágár szónak.

Az öregek tanácsa sem olyan belátó, mint első hallásra tűnik, mert felszínes taktika és halogatás van benne (7). Nem lehet tehát a fentiekből nemzedéki ellentétre következtetnünk. – A felelősség teljes súllyal nehezedik valamennyiükre.

1Királyok 12,20–33 – Jeroboám vétke

Az előzőkben a higgadtan várni tudó Jeroboám kapott előnyös megvilágítást. Most viszont fordul a kocka. Roboám is kap prófétai intést, mielőtt rátámadna a testvér-országra, hogy erővel szerezze meg magának. Nagy erőket vonultat fel – ha a számok túlzóak is (21) –, de Isten megálljt parancsol; ezt a szakadást Ő akarta. Mindenki hallgat a jó szóra és ki-ki visszatér lakóhelyére. Mit tesz, ha az ember ügyel Isten üzenetére! Ezen az egy tényezőn fordul meg, hogy a dolgok jó irányt vehetnek. Roboámot mintha kicserélték volna!

Ellenkezője állapítható meg Jeroboámról. Olyasmit tesz, amit ezután még sokat emleget a krónika „Jeroboám vétke”-ként. A 2 aranyborjú kitűnő ötletnek látszott. A hagyományban volt már rá egy rossz példa (2Móz 32). Belőle most csak egyvalami jár az eszébe, hogy nagyszerűen oda lehet csalogatni velük a népet az újszülött ország érdekeihez. Mi lenne királyságából, ha népe továbbra is Júdába járna ünnepekre? Birtokában volt a szétszakított új próféta-köpeny tíz darabja. Arra kellett volna néznie, és még a Dávidéhoz hasonló ígéretet is kapott (11,38). Szánalmas dolog Isten ígéreteit megtámogatni. Hittel őrizhette volna meg nyugalmát, s ha országa lakói esetenként Jeruzsálemben ünnepelnek, nem veszélynek, hanem hídnak tekinthette volna, melyen át egyszer majd az egész ország hozzá csatlakozhat. Előrelátó, bizakodó szemlélet kérdése az egész.

Jeroboám esetében tehát az Isten szerinti bölcsesség emberi okoskodássá satnyult. Testben fejezi be azt, amit Lélekben kezdett el (Gal 3,3). – Olykor csak hajszálnyi a határvonal a bölcsesség és az ügyeskedés között és mégsem léphető át következmények nélkül.

Az utóbbi fejezetek kapcsán figyelmünket nem kerülheti el, hogy mind gyakrabban tűnnek fel itt is, ott is próféták. Ők a mérleg nyelve. Időben adott segítségek Istentől a bonyolult körülmények között. A királyság lassú hanyatlásával egyre nagyobb lesz a szerepük.

1Királyok 13,1–19 – Az ifjabb próféta

Hiedelmek nyomai ismerhetők fel itt olyan életszakaszból, mikor Isten kijelentése még nem ragadta meg személyesen az embert, hiszen a tanult vallás még nem feltétlenül új élet. A 6. v-ben például az Isten engesztelése egy istenkép arcának megsímogatását jelenti. Lehetséges egyébként, hogy a nyelvi fordulat tovább élt akkor is, midőn az Isten engesztelése már nem járt e mozdulattal, hanem egyszerűen Isten előtti könyörgést jelentett.

Rövid múltba tekintés után keressük az előre mutató szálakat. Ezt tette annak a nagyobb lélegzetű műnek szerkesztője is (Józsua könyvétől a 2Királyok végéig), aki fejezetünket is leírta. Fölfedezte ugyanis, hogy a próféta által jövendölt (2) dávidi király, első ütemében, Jósias volt, aki véget vetett a bételi ál-kultusznak (2Kir 23,15k).

A Júdából jött Isten embere pontosan hajtja végre, amiért küldetett. A király éppen áldozatát égeti a bételi oltáron, midőn a próféta előlép és hirdeti ennek az oltárnak megsemmisülését. Nem személyeskedik, az oltárt szólítja meg. A király mégis személyében érzi sértve magát. Azt gondolja, hogy kinyújtva kezét a próféta ellen, egyúttal a próféciaát is megerőtlenítheti. Keze azonban bénultan marad kinyújtott helyzetben. Rémületében hangot változtat, főként, mikor a próféta közbenjárására ismét be tudja hajlítani bénult karját. Ráadásul az oltár meghasad és a zsíros hamu kiömlik. Az erő megmutatása láttán vendégségre hívja a prófétát. Ám őt a fele királysággal sem lehetne lekenyerezni.

Amikor hazatér, más utat kell választania, mint amin érkezett. Hiba lett volna, hogy útközben a cserfa alatt leheveredett? A halatlan lelki feszültség után talán fáradtság vett erőt rajta? Érthető volna, hiszen királlyal, papsággal, hivatalos kultushellyel kellett szembeszállnia (Ám 7,10-17). Ekkor ér célta vele az öreg próféta és magával viszi vissza Bételbe, hogy egyen vele együtt, amire a király mindhiába próbálta rávenni. – Tanulságos, hogy az öreg próféta állítólagos isteni utasítása fölébe kerekedik annak, amit az ifjú próféta kapott Istentől parancsként (16-19).

Az 1Kor 9,27 arra int, hogy míg másoknak prédikálok, magam ne hogy alkallmatlanná váljak. – Bizony, az elsődleges isteni szóhoz és kezdetben tanúsított határozottságához kellett volna tartania magát mindvégig (Gal 1,8), hiszen Isten jelekkel is hitelesítette szavát. Vagy talán túlságosan is magabiztos lett az ifjú, azért lett olyan gyenge?

1Királyok 13,20–34 – Az öreg próféta

Ellentmondásos egyéniség –, állapítják meg a magyarázók az öreg prófétáról. Mégis, mi készítette, hogy ifjabb társa nyomába eredjen és hazugsággal visszacsalsa? Jeroboám újkeletű kultuszán nem vett részt, csak a fiai (tanítványai?) tájékoztatják a történekről. Ne feledjük, hogy Bétel egyike volt a legősibb kultuszhelyeknek (1Móz 28,19), s amíg Jeruzsálem nem lett az egyedülivé, feltételezhető a különböző kultuszhelyek versengése. Az Illés-történetekből jól ismert, midőn istenségek képviselői összemérik erőiket, megküzdnek egymással (18,20-40). Az öreg próféta alakján is fölismerhető a bevezetőben említett ősi vallástörténeti háttér. Hallgat a fáma róla, hogy Jahve-próféta volt-e egyáltalán. Az Úr úgy keríti hatalmába, mint tette volt Bálám esetében (4Móz 22-24), és mégis az ő tanácsára csalták lépre Izráelt Baal-Peórnál (4Móz 31,16). Esete annyiban más, hogy ő bizonyára Izráel fiai közül való.

Közelebbről is vizsgálgatva őt, vélt érdekek, netán Bétel, vagy a király, vagy akár az oltár védelmében gáncsolja el ifjabb társát? Senki nem kérte meg rá, és isteni indítás sem áll mögötte. Mintha fogadatlan prókátorként esne túlbuzgóságba. Mikor aztán látja, hová vezetnek a dolgok, minden módon menekítené társát. Saját szamarát is átengedi, hogy minél előbb biztonságban lehessen. Mindhiába! Rábukkan egy oroszlán és leteríti az ifjú prófétát. Isten ítélete ez, látható abból, hogy az oroszlán ott marad egyhelyben és a tetemet, meg a védtelen állatot is érintetlenül hagyja.

Futótűzként ér a városba a hír. Az öreg próféta tisztességgel temeti el ifjú társát, ama meghagyással, hogy őt is mellé temessék majd. Ezzel biztosítja saját csontjainak háborítatlanságát a későbbi időkre (2Kir 23,18). Kihangsúlyozandó, hogy végül ő is megerősíti elbukott társának szavait, s nem tud egyebet mondani a bételi oltárról, s az áldozóhalmokról, mint ami társa ajkán elhangzott. A prófécia ily módon mélyebben vésődött a hallgatók tudatába. – Am, ez őt nem menti!

Nem csökkenti felelősségünket, ha az általunk okozott rosszból – végtelen hatalmával – Isten előhoz valami jót (is).

1Királyok 14 – Kiragadva a romlásból

A gyermek betegsége szívszorítóan keserves volt a szülőknek, még inkább korai halála. Nem csupán nekik, de az egész népnek is, akik elsiratták. Mégis a 15,29k. ismeretében – amit Isten jóelőre tud és meg is mond az anyának –, ebben a halálban kegyelem és üzenet is van. A gyermek tisztos eltemetése jel arról, hogy az Úr benne talált valami jót a Jeroboám házában (13).

A király rangrejtve küldi feleségét Silóba, az immár vak Ahijjá prófétához. Ő jövendölt neki egykor jót. Silóban, jóllehet az északi királyság területén volt található, ragaszkodtak Jahvéhoz. Itt élt az agg próféta. Mégsem tagadhatja le magát Jeroboám felesége, mert Isten már elkészítette fogadására a prófétát. Az asszony sem jött hiába. Megtudja, mi lesz a gyermek sorsa. Sőt, Isten megbízásából a prófétának még súlyosabb közlendője is van. Felvázolja a komor jövőt, ami vár Jeroboám utódaira. Bálványoszlopaik miatt (15) szét-szórja majd az egész népet az Eufráteszen túlra.

Férje tanácsára tehát, kilétét elfedve közelít az asszony a próféta ajtajához. Úgy látszik, Jeroboámnak nem volt nyugodt a lelkiismerete, különösen Ahijjá előtt nem. – A találkozás veleje az, hogy Isten a gyermek betegsége által idézi prófétája elé – közvetve – Jeroboámot. Fejére olvassa, miként játszotta el lehetőségeit, s mik lesznek a következmények. Kétség sem fér hozzá, hogy az emberi ravaszság és az Isten hatalma találkozásánál melyikük jut érvényre. S még hozzá, szeme világát vesztett, hű prófétáját sem hagyja becsapni az Úr!

Minden jel arra mutat, hogy a korán elhalt trónörököst a romlásból ragadta ki betegséggel és a halál által az Isten.

Júda királyságát már most fenyíti az Úr (21-31). Az egyiptomi fáraó, Sisák megsarcolja és a legértékesebb kincseket magával hurcolja. Azért kap Istentől szabad utat, mert Júdában is utat engedtek a tisztátalan kultuszoknak.

1Királyok 15 – Szépítgetés nélkül

Először júdai királyokról olvasunk. Abijjáról nem sok jó mondható el. Apját utánozva, folytatta, amit az Úr rossznak tartott, mégis – Dávidra tekintettel adott neki utódot; „mécses” (5) ő az Úr előtt (11,36). A neve Ászá. Amikor király lett, igyekezett megtisztítani az országot a buja kánaáni kultuszoktól. Ha nem is járt teljes sikerrel, a kirívó dolgokat felszámolta. A 2. és a 10. versben, mindkettőnél az anya neve ugyanaz. Testvér lett volna a két, egymást követő király? A 8.v. kizárja ezt. A 2Krón 13,2 ezért változtat a néven.

Figyelmet keltő, hogy a júdai királyok esetében rendre említi az ige az anya nevét. Esetünkben az anyakirálynői méltóság lehet a magyarázat, mely nem szűnt meg akkor sem, midőn Abijja korai halála a fiát segíthette trónra, de az anyakirálynő ugyanaz maradt. Lehet, hogy ez a tisztség idegen (hettita?) eredetű volt Izráelben. Maakát aztán megfosztották e tisztétől, mivel kultikus faoszlopot emelt az Aserának (13).

Ászá értékes adományokkal igyekszik emelni az Úr háza fényét. Volt hajlandósága apjának is rá, hogy ezt tegye, de soha nem jutott el a véghezvitelig. Fia pótolja most (15). Ez a Dávid-fi tiszteletet érdemel, mert minden tőle telhetőt megtesz, hogy a romlást feltartóztassa. Elfogulatlanul és tárgyyszerűen közli az ige azt, amit elért, s azt is, ami hiányosság még maradt. Kritikai értékelését, visszamenőleg, Dávidra is alkalmazza (5), mert a kegyelem gyermekeinek nincs szükségük rá, hogy eszményítsék őket. Példaszerű, hogy Péter tagadását nem keni el, nem szépítgeti egyik evangélium sem, s mily önkritikus Pál, amikor viselt dolgairól beszél, midőn Krisztust még nem ismerő régi életét hozza szóba, például a Fil 2,6-ban. Ám vájkálnunk sem kell egymás életében. Lényeges az őszinte beszéd, józanul és valósan anélkül, hogy kincseinket, gyöngyeinket szóránánk ebek és disznók elé (Mt 6,14k).

Ászá hadi és diplomáciai sikereket ér el, amikor az északi testvér-ország királya ellen támad (18-24). – Az ítélet Istené, mégis Ászá élete nem volt eredménytelen.

A 25. v-től a 22. fejezetig az Izráel nével ismert északi királyság eseményei töltik ki a könyvet. Jeroboám családjának pusztulása már előre vetíti az általa alapított ország szétesését. A próféta történetek viszont fénylő jeladások az üdvözítés folytatódó művéről. Ha a főág mocsarasodik, mellékágakon tör magának utat a friss víz.

1Királyok 16 – Lejtőn

Mint láttuk, Jeroboámot végül is a gyermek betegsége kényszerítette rá, hogy az ige hallótávolságába kerüljön. A helyzet most még rosszabb. Kérdéses, hogy Baása király törődött-e valamit is Istennek, Jéhu prófétára bízott üzenetével. Az is lehet, hogy a próféta el sem tudta mondani neki, mert nem tudott a király közelébe férkőzni. Ettől még nem lett kedvezőbb Baása helyzete Isten előtt. Vihetett végbe hőstetteket –, hozzá hasonlóan Omri szintúgy (27), ami igazán maradandó az életünkben az az Isten szava és szándéka befogadásának lehet a gyümölcse.

Az utánuk következőknek útja, sorsa hasonló a zuhanó kő gyorsulásához. Élá, Baása fia rövid kétévi királykodásának véget vet egy sikeres összeesküvés. Élá részegsége megkönnyíti az összeesküvő Zimri dolgát, aki végül Baása egész rokonságát kiirtja. Emlékezzünk csak: Jeroboám házának bukását prófécia előzte meg (14,6-16), s most mégis az eszköznek is fizetnie kell (7. vö.Hós 1,4).A magyarázata az, hogy a vessző okot szolgáltatott rá, hogy végül őt is eltörjék (Ézs 10,5-16). – Az összeesküvő sem élvezheti sikerét sokáig. Kérészetű uralkodásának öngyilkossággal vet véget (18). Utána pártviszály tör ki két versengő között (21k).

Zürzavaros előzmények után valamennyire rendeződnek a viszonyok. Két király, apa és fia uralkodik. Van bennük kezdeményező erő és a látókörük is szélesebb. Régészeti adatok szerint az Omri-ház nemzetközileg is számon tartott királyság volt. Az apa új fővárost alapít, Samáriát. A fiú előnyösnek mutakozó politikai házasságot köt. A tűnő sikerek nem változtatnak az ige ítéletén, hogy mindkető rosszabb volt elődeinél (25. 33).

A romlás szembeötlőbb volt felfordulások idején, míg a sikerek odázták, vagy elfedték a bajt. Isten népe életében mégis a hit és a hűség az igazi értékmérő, ami fellendülések ellenére, továbbra is hiányzott.

1Királyok 17 – Csodák változatai

Olykor magyarázat közben sem könnyű fölismernünk az üzenetet. Az Illés-történetekhez érkezve viszont a bőség zavarával kell megküzdenünk, s eleve le kell mondanunk róla, hogy mindenről beszéljünk. – Essék szó ezúttal a csodákról.

Volt egy kor, a racionalizmusé, mikor mindent, ami nem volt ésszel magyarázható, a mesék világába utaltak. Másik véglet a csodák eltűlése. – Mindenekelőtt szögezzük le, hogy szólt és szól Isten teremtető, majd pedig újjáteremtő szava, s csoda a múltban, jelenben és jövőben, ha velünk, s bennünk történik, nyomában élet támad. Az is kész csoda, hogy közbenjáró imádsággal, mindeközben, munkatársai lehetünk Istennek.

A LXX szerint, akként lehel életet a próféta a klinikai halál állapotára jutott gyermekbe, ahogy Isten tette volt az első emberrel (1Móz 2,7). A csodák e változatát jellemzi az, hogy ember által még föl nem ismert lehetőségek, vagy törvényszerűségek törnek utat maguknak –, Isten akaratából.

Szóba hoztuk a csodák eltűlését. Legyünk körültekintőek, s kerüljük a varázslás feltételezését. Ne mondjunk se többet, se kevesebbet, se ígétől eltérőt attól, amit a sareptai özvegy korsójáról, fazekáról mond. Azaz, hogy a szárazság idején nem fogyott ki belőlük az olaj, meg a liszt, s hogy három ember megélt belőle. Isten dolga, hogy miként volt elegendő tartalom bennük. Az ige esetleg megengedi, hogy tekintetbe vegyünk a körülményeket. A felházban lakott ugyanis Illés. Bárhol fordult meg a próféta, mozgásba hozta az emberek lelkiismeretét. Köztudottá lett, hogy ő Isten embere (18). E határig elmenvén, a csodák ilyenén változatát saját életünkben is fölismerhetjük, amikor is – a nép nyelvén szólva: Kiparancsolja az Isten, amire valóban szükségünk van. S ezzel egyáltalán nem kisebbitjük a csoda mibenlétét.

Vannak aztán olyan csodák, melyekre tán soha nem találunk magyarázatot, de a magyarázat elhárítja magától a megmagyarázás kísértését. Annyit mondhat róla, hogy Isten közbeavatkozik. Azt is tudja, hogy a Kerit-patakban még van iható víz, hiszen Ő mindentudó, de nem varázsol vizet oda. Viszont a hollók öntudatlan engedelmissége olyan változata a csodának, amire sose keressünk ésszerű magyarázatot. Magyarázat nincs, de üzenete van, ez itt a lényeg! – Nincs olyan képtelen helyzet, melyben Isten nem találna meg a módját, hogy övéi életéről és kenyeréről gondoskodjék.

1Királyok 18,1–20 – Ki a romlás okozója?

Isten elrejtette és táplálta Illést a szárazság éveiben. Most pedig azt mondja neki, hogy esőt akar adni a földre, menjen és jelenjék meg Aháb király előtt.

Távollétében keserves sorsuk volt a prófétáknak. Lehetséges, hogy éppen azért üldözte és öldökölte őket Jezábel királyné, mert őket okolta az eső kimaradásáért. Az Óbadjáhúval esett hirtelen találkozáskor Illés arról is tudomást szerez, hogy őt is mindenütt kerestette Aháb király, mivel Izráel megrontójának tartotta.

A palotafelügyelő Óbadjáhú tiszteletet érdemel. Nagy kockázatot vállalt a próféták üldözése idején, midőn közülük százat elrejtett, két barlangban ötvenet-ötvenet. S a szárazság dacára (!), gondoskodott kenyérről és vízről. – Ezúttal is avégre küldte a király, hátha talál az országban források és patakok mentén valami füvet a jószágoknak. Óbadjáhú újabb megbízást kap, mégpedig a prófétától, hogy menjen vissza a királyhoz, s jelentse neki: itt van Illés! Egy ideig még őrlődik a felügyelő két malomkö között, végül azonban enged a prófétának és megjelenti a királynak, hogy Illés megérkezett. Nyomban el is terelődik a figyelem róla, mert a király megpillantja Illést, akire máris rátámad a váddal, hogy ő Izráel megrontója. Megkapja rá a választ, hogy a váddal csak önmagát illetheti Aháb. A Baalok tiszteletével ő és atyja háza rontotta meg népét.

A folytatás majd a Karmel-hegyen lesz, s a próféta azért küzd ott, hogy az egész nép előtt kétségtelenné tegye: nem a Jezábel tisztelte Baal isten a termékenység adója, hanem egyedül Jahve. Isten maga akarja bizonyítani hatalmát, de Illést is követévé teszi, ezért hívja elő a rejtettségéből. Őt tartják minden baj okozójának, pedig Isten az ő közreműködésével is készíti a felüldölést népének, az állatoknak, s a szomjazó természetnek.

Óbadjáhú nem próféta alkat, de szereti a prófétákat. Veszélyeket is vállaló embermentése jó példa rá, miként kell enyhíteni ítéletes időkben a szenvedéseket.

1Királyok 18,21–46 – A Karmel hegyén

Nincs az egész ÓSZ-ben még egy ilyen ember, mint Illés és ilyen esemény sincs még egy, ahol Isten teljhatalma ekkora erővel tenne tanúságot önmagáról. Mutassunk rá a forrponatokra. – Micsoda verbuváló erő a királyt, a Baal prófétákat, s az egész népet egy helyre gyűjtő hatalom! Azután elevenbe vág és felráz a kérdés: Meddig sántikáltok két bottal? Döntsetek: vagy-vagy! A nép egy szót sem szól, de némasága nem elzárkózás, vagy közöny; inkább megrendültség. S mily biztos a dolgában Illés. Egy szál maga viszi döntésig a küzdelmet úgy, hogy minden előnyt átenged: ti vagytok többen, kezdjétek ti! A késhegyig menő küzdelemben még ingerli is az oltáruk körül bukdácsoló ellenfeleit. – Mialatt azok vérük serkenéséig gyötrik magukat; önkívületben, üvöltve kényszerítenék istenüket a válaszádra. Ám, hogyan adjon feleletet olyan isten, akit emberi képzelet faragott ki magának?

Majd pedig magához hívja a megrendülten figyelő, szótlan sokaságot. Határozott mozdulatokkal „gyógyítja meg” a Jahve lerombolt oltárát (30), mely – az igéből kitetszően –, valaha ott állhatott, csak mostanra elhanyagolták. Mint az ifjú Józsué, aki 12 követ állított fel a Jordán közepén (Józs 4,9), miután bevitte a népet az Ígéret földjére –, úgy ragad meg most ő maga 12 követ és építi meg az oltárt. Mindent elkészít az áldozathoz, s mindent meg is tesz, hogy meggyulladását lehetetlenítse. Mert válaszként tűz szükséges, s az eső majd megérkezik, kisvártatva a győzelem után. A meghallgatás rendíthetetlen bizonyosságában kiált az Úrhoz, s a tűz nem késik, mindenestől felemészti az oltárt. Hatása leírhatatlan, a sokaság földre hull, s csak ennyit tud mondani: Jahve az Isten!

Ámde, miként értsük a Baal-próféták lemészárlását? Nos, Illés ember volt, mint mi, mondja a Jak 5,17. Ezért felhatalmazásunk van rá, hogy megkeressük, mi benne a követendő, s mi nem.

Illés minden mozdulatában rendkívül lenyűgöző, de erő van abban is, mikor győzelme helyén (42) sajátos helyzetben, fejét térdei közé szorítva imádkozik.

Tisztítsuk meg magunkat minden testi és lelki tisztátalanságtól, és Isten félelmében tegyük teljessé megszentelődésünket (2Kor 7,1).

1Királyok 19,1–14 – A próféta gecsemáni kertje

Az egyik igemagyarázó fűzte e részlethez a megjegyzést, hogy Ilés próféta Gecsemáné-kertje ez. Nem Jézussal hasonlítandó össze –, bár nála is van olyan részlete a tusának, hogy angyal erősíti (Lk 22,45) –, inkább a tanítványokkal vethető egybe, akik a szomorúság miatt alusznak el ismételten. Most még inkább előtűnik a próféta ember-volta –, melyről az előzőkben esett szó. Üldözötte, félve, menekülve és halálos csüggedésben találjuk őt. Azt érzi, hogy végére jutott erőinek. Jó volna elaludni és soha többé fel sem ébredni!

Nemcsak az zuhan rá, hogy magára maradt; de bűnös volta is felrémlik. Nagy fölindulásában valami rendkívülit akart tenni az Úrért. Most, hogy elvégezte, meg kell állapítania: egy cseppet sem jobb, mint voltak elődei. Összetörten, bűnbánatban kénytelen fölismereni, hogy buzgólkodásában a lánghoz több füst keveredett (Kempis Tamás) az elkerülhetetlenél. Mint az önmagával elégedetlen keresztyén ember, mikor fölfedezi, hogy legszentebb vállalásaiban is túl sok a selejt.

Az alvásba menekülő Isten emberét kétszer is fölébreszti az angyal; ellátja enni-, és innivalóval. Másodjára közli vele, hogy nagy út áll előtte, erejét meghaladó. Ez a lehető legjobb gyógyszer a csüggedésre! Amint célt lát maga előtt, visszatér ereje és útra kelve meg sem áll a Hóreb-ig. – Előbb az atyákat emlegette. Most fölkeresheti a helyet, ahonnan elindultak az elődök. Ott kapta Mózes a kijelentést Istentől. Van hasonlóság az akkoriak és mostani helyzete között. Mózesnek is a kösziklára kellett állania (2Móz 33,21k), ő is lángoló tűzhöz, homályhoz, sötétséghez és szélvészhez járult (2Móz 19,18. Zsid 12,18). Különbség a két esemény között, hogy ezúttal, ha lehet, még élesebben válik el a természeti megnyilvánulásoktól az Úr érkezése és kijelentése. A sziklákat szagató vihar csak előhírnök, de nincs benne az Úr. A halk, de érthető közlésben van Ő igazán jelen. Szavát meg kell különböztetnünk a természet erőitől. Illésnek ide kellett jönnie, hogy ezt megértse. A természet beszéde rejtjeles; Isten beszéde érthető. – A természetben adott jeladások Isten hatalmáról nem helyettesíthetik a kijelentett ígét. A kettőt soha nem szabad egybemosnunk.

1Királyok 19,15–21 – Van folytatás

Pál apostolt foglalkoztatta Illés vádja népe ellen: „Uram, prófétáidat megölték, oltáraidat lerombolták, én maradtam meg egyedül, de nekem is az életemre törnek.” Idézi Pál a választ is: „Meghagytam magamnak hétezer férfit, akik nem hajtottak térdet a Baalnak.” A következtetést ekként vonja le: „Így tehát most is van maradék a kegyelmi kiválasztás szerint” (Róm 11,2-5). Isten kegyelmi kiválasztása példajaként az üdvtörténetnek azt a pontját mutatja fel az apostol, ahol először jelenik meg a maradék fogalma, mely sosem a többség, de sokkal több, mint ami látható belőle. Senki se gondolja, hogy ő az egyetlen hűséges. A 18. vers az egész fejezet csúcsa. Isten azonban nem siet, hogy bővebben megmagyarázza.

A mi dolgunk nem az esélyek latolgatása, hogy vajon kire számíthatunk. Ne állítsuk magunkat Isten helyébe. Nem azt mondja az Úr, hogy meghagytam neked, hanem meghagytam „magamnak”. Lángoljon bár a keresztyén emberben az Illés Leleke, mint Keresztelő Jánosban (Mt 17,11kk), azt keresse mindig, mi van rábízva, a többit hagyja Istenre. Illés is ezért kap még jövőt készítő feladatokat.

Három fölkenetést kell elvégeznie. Az első túlmutat Izráel történelmi határain, a harmadikban maga helyett kell utódokat állítania a prófétai tisztbe. A 2Kir 8,13 és 9,3 adataiból kiderül, hogy a fölkenésben is az ige közlése a fontos, csak egy esetben járul hozzá fejre töltött olaj. Azt sem Illés hajtja végre, sőt Elizeus bizza egyik tanítványára. – Lehet a tudósítás rövidre metszett, nem szükséges mindent tudnia a prófétának. Legyen számára elég, hogy minden látszat ellenére, nem fog vége szakadni sem a prófétai tisztnek, sem Isten népének. – Útnak ered hát, fölszerelve újabb felhatalmazással. Arramenóban meglátja Elizeust, és rádobja a köpenyét. Ez a mozdulat is vehető fölkenésnek, mert a palást egy időre még visszakerül hozzá (2Kir 2,8). Elizeus csak övétől vett ünnepélyes búcsú után ered Illés nyomába.

Vessük egybe azzal, amit Jézus mondott követőinek (Lk 9,61k). A tanítványok Jézus-követése sem azt jelenti, hogy elhanyagolták volna családjukat, különben sose gyógyult volna meg Péter anyósa (Mt 8,14k). A Krisztus-követés dinamikusan értendő: a fontossági sorrendben Isten országa az első, az vonja magával a többi életfeltevélt (Mt 6,33).

1Királyok 20 – Meggyőzési kísérletek

A feleség, Jezabel volt Aháb király rossz szelleme. Az ő sugallatára okozott annyi kárt Isten népének. Az ige mégsem elfogult, ha Ahábról van szó. A 18,20 szerint hajlítható lehetne helyes irányba. A 18,41-46. során pontosan követi, amit Illés mond neki. Aztán megint Jezabel hatása alá kerül. Ingatag ember, s mégis többször tesz rá az Úr kísérletet, hogy kivonja a romboló hatások alól. A fejzetnek ez a vezérfonala.

Az arámok Samáriába szorítják be a királyt és megadásra szólítják fel – mondanánk ma. Kész rá, hogy sarcot adjon, de nem hajlandó beengedni a városba a zsákmányoló csapatokat, nehogy feldúlják. Ahábnak a 11. versben olvasható válasza igen bölcs. Ezen az emberen valóban lehetne még segíteni. Prófétai bátorítást kap, ezzel az indokkal: „akkor megtudod majd, hogy én vagyok az ÚR” (13). Látható tehát az isteni szándék, hogy kimentené téblábolásából. És visszatér győztesen! A prófétai intés folytatódik: a következő esztendőben számítsen újabb támadásra.

Közben tudomásukra jut, hogy az arámok miként okoskodnak. Szerintük Jahve csak a hegyek istene, a síkságon más az úr, következésképpen ott kell megütközniük Izráellel. A téveszmére válaszként egy névtelen „Isten embere” azt ígéri a királynak, hogy Isten a kezébe adja a számbeli túlerővel rendelkező arámokat, ami be is következik. Benhadad királyuk szobáról szobára surran, szégyenszemre, hogy Áfékból egerutat nyerjen (30). Majd pedig, szolgálai tanácsára, taktikát változtat. Ő, a kíméletlen, az alázatosság álöltözetét veszi magára, számítva Izráel királyainak könyörületességére.

Szembeötlően érdekes megállapítás, ami elterjed Izráel királyairól, hogy könyörületesek (31). Akár őszintén emlegetik, akár tetetésből, erősíteni látszik a fentebb mondottakat, hogy tényleg a kétfelé sántikálás volt jellemző rájuk. Mintapéldánya ennek Aháb.

A negyedik prófétai intés már ítéletet kénytelen hirdetni a király előtt, mivel engedékeny volt, következetesség helyett. Beleesett a sok haszonnal kecsegtető damaszkuszi bazárutcák (34) csapdájába. – Az üzleti negyedek és bevásárló-központok ókori előzményei ezek. Ne üljenek a nyakunkra, tekintsük annak, amire valók, a kritikus használat mindenkinek lelki előnyére válik.

1Királyok 21,1–16 – Egy a mártírok közül

Már az előzőkben fölsejlett Aháb jellemének gyenge pontja: a kapzsisága. Telhetetlenségében megkívánja más szőlejét. Ott van éppen az ő jezréeli (nyári) palotája mellett. Szépen kiegészítené az ő portáját! Megszerezné jó pénzért, van miből! Kidobálná belőle a tőkéket, vetne bele inkább zöldséget.

A szőlő Nábót tulajdona. Ellenállásán meghiúsul Aháb terve. A király valósággal belebetegszik. – Nábót álláspontja hitbeli kérdés volt. Az Ígéret földjéből kinek-kinek jutó rész, végső soron, nem saját tulajdona. A föld Istené, amit ő sáfárságra adott az atyáknak. Ha valaki kényszerűségből eladta, volt többféle módja, hogy végül visszakerülhessen eredeti gazdájához (3Móz 25,28). Nábót tehát hitéből eredően ragaszkodik ahhoz a földdarabhoz (3).

Aháb már azzal sem becsülte alattvalóját, amikor birtokára szemet vetett. Talán képtelen is megérteni annak álláspontját, mert belőle már kihalt ez a mélyen gyökerező hitbeli szemlélet. Ekkor lép akcióba Jezabel. A kánaáni jogszokáson nevelődött asszony szemében Nábót ellenállása tűrhetetlen. Náluk, otthon, a király élet és halál ura. Ha megkíván valamit, egyszerűen elveszi (1Sám 8,14). Mégis, egy kicsit már beletanult az itt-ott még hatályos helyi szokásokba. Alkalmazkodjunk hát hozzájuk, látszólag, és a törvényesség jól megrendezett látszatával szerezzük meg azt a fránya szőlőt. – Megy a pecsétes levél. Összehívnak egy böjttel ékesített, kegyes színezetű helyi gyűlést. Vakulj világ! A böjt ötlete szinte démoni, mert a kapzsiság öltözik a kegyes látszatba.

Megy minden, mint a karikacsapás. Kerül két, mindenre kapható tanú –, ennyit kíván meg a törvény (5Móz 17,6). A tanúk viszont hamisak. A gyanútlan Nábótot a nép élére ültetik (magasabbról nagyobb fog esni). Elhangzik a felségárulás vádja és rövid úton megkövezik. Szabad az út Aháb előtt, övé a szőlő! – De mindez hová vezet?

1Királyok 21,17–29 – A rossz megelőzendő

Bizonyos, hogy Illés fölháborodott, megtudván, hogy Nábótot, a szó szoros értelmében, eltették láb alól. Mégsem ez vezérli, hanem az Úr küldi. Aháb épp most terpeszkedik el új birtokrészén. Mivel veteményeskertnek szánta, az a sejtésünk, hogy a megkaparintott földdarab nem lehetett valami nagy. Ha egyáltalán lehet fokoznunk, ez a tény még súlyosbítja bűnét. – Ekkor, mint aki a földből bújt ki hirtelen, ott áll előtte Illés és elhangzik a metsző kérdés. Aki Kainon is számon kérte testvére véré, Isten kérdezi őt is: „Öltél és még birtokot is szereztél?” A szó ugyanaz, mint a Tíz íge „Ne ölj” tilalmában (2Móz 20,13). A tetten érő kérdésre a válasz a próféta gyengéit fűrkészné; – legjobb védekezés a támadás: Nincs jobb dolga, mint hogy szaglásszon utána? Meg; hogy az indulatai ellenségesek (20). A próféta nem magyarázkodik. Fő, hogy elmondhatta, amit kellett. Az, hogy felőle e pillanatban miként vélekednek, nem osz, nem szoroz.

Az üzenet kendőzetlenül őszinte: a kiontott vér helyén ömlik majd ki Aháb vére is. Épp úgy talál majd rá az ítélet, mint azok a kóbor ebek, melyek vérszagra gyűlve felnyalták a Nábót véré. Feleisége, aki az ötlet gazdája volt, és egyetlen utóda sem talál kíméletet (2Kir 9k), mert senki sem gázolhat át felebarátján bármi hön óhajtott nyereségért, büntetlenül. Midőn úgy vélte Aháb, hogy ő nyert, tudomásul kell vennie, hogy ő adta el önmagát. Kétszer is elhangzik az elgondolkodtató megállapítás róla (20.25). Olyasmire adta a fejét, mit az Úr rossznak tart. A gyilkosság csak betetőzte hithagyó útjait, s a rossz példa (22) tovább fertőz majd a trónutódokban. A múlt káros örökségével nehéz szakítani, míg a nemes hagyományokat oly könnyen dobja félre az ember.

A kegyelem nagyságát csodálhatjuk, hogy látván Aháb bűnbánatát, Isten változtat végzésén: csak az utódokban következik majd be, amit megmondott. Bár nem tudható, hogy ez a változat nem nyomja-e még jobban a lelkiismeretét?

Kell és jó a bűnbánat, de ha megelőzzük a rosszat, az rajtunk kívül még sokakat megmenthet – ezerízíglén (2Móz 20,6).

1Királyok 22,1–23 – Az igazság mértéke: Isten maga

Izráel vallásos élete – szinte minden szakaszában – igen változatos volt. Ez időben az Illés nevével fémjelzett próféta-mozgalom rá a példa. Voltak azonban más, néven nem is említett, vagy mint itt, néven nevezett, egyetlen alkalommal előlépő igazi próféta személyiségek is. Ne csodálkozzunk rajta, hogy a Jahve-próféták, utána pedig a Baal-, és Asera próféták tömeges kiirtása után még mennyi maradt belőlük. – Ezek itt most udvari próféták. Az ő megkérdésük nélkül, legkivált hadi vállalkozások idején, egy lépést sem mertek tenni az ókor uralkodói. Egyebütt nem is prófétáknak, inkább jósoknak nevezték őket. Végső soron nem elnevezésükön múlik az igazuk. Sőt még azon sem, hogy Jahvéra hivatkoznak és feltűnő prófétai jellel igyekeznek szemléltetni mondandójukat (11). Kérdés, hogy figyelnek-e arra, amit Isten üzen, vagy pedig előbbvaló számukra az őket kosztoló király kegye.

Szálla a király szemében közülük egy, aki történetesen nincs jelen, amikor Izráel és Júda királya összefogva, közös tervet készít egy város elfoglalására. Júda királyát nyugtalanítja a túlságosan egyhangú prófétai biztatás. Hiányérzete támad, s ha az igazságot nem mondja ki valaki, a jókora négyszázas létszám sem pótolja az űrt. Lám Ahábnak is szemet szúr, hogy Mikájehú nincs jelen, de hozzáteszi, hogy gyűlöli azt az embert, mert sosem jövendől jót, mindig csak rosszat. Sértődöttségében túloz. Bizonnyal úgy értendő, hogy nem bólint rá mindenre, amire a király prófétai igazolást várna. Pedig a jó és a rossz mértéke soha nem lehet ember. Méltán kapja szövetségesétől az intést: „Ne mondjon olyat a király!” (8).

Isten előkészíti a prófétát, hogy kimondja, amibe bepillantást nyert (17-22). Mégis, csak ismételt unszólásra beszél a bekövetkező vereségről. Előtte még ő maga is osztotta az egyhangú véleményt (15), de el kell mondania, amit az Úr láttat vele, mert őt nem az érdek mozgatja. S ha szíve szerint kívánná is a két király győzelmét, az igazságot kell kimondania.

Itt is, ott is próféták. A hasonló, elütő háttérük miatt –, nem mindig azonosak.

1Királyok 22,24–54 – Végén csattan az ostor

Midőn nagy nyilvánosság előtt vonja le Mikájehú a prófétai kijelentésből a végkövetkeztetést, hogy az eksztázisban ugráló próféta-sereg (10) egy megtévesztő lélek befolyása alatt áll, s a király sorsa megpecsételődött; valamivel helyre kell ütni a felségsértő kitételeket. Kéznel nincs más eszköz, mint az önérzetes és felsőbbrendű számonkérés, nyomatékul rá az arculcsapás. A királynak is példát kell statuálnia: szűkös kenyér és víz jár neki a börtönben addig is, míg hadi vállalkozásából sikeresen vissza nem tér. A válasz csak anyyi, hogy a jövő megmutatja majd, ki volt az, aki az igazságot képviselte.

Immár második jeladás volt ez arról, hogy mi lesz a végkifejlet Aháb számára. Az üzenetért ketten is szenvedtek, bár sem Nábót, se Mikájehú nem kereste magának a szenvedést. Isten azért vitte bele őket, hogy döntéséről az egész nép értesülhessen. A próféták szenvedéseinek sorában (Mt 23,29-31) előfutárai ők a Messiásnak, aki arcul veretett (Mt 26,67) és hamistanúkkal támogatva a vádat, megfeszítettet – váltságunkra.

S a tusa közben találomra kilőnek egy nyilat, ami Ahábot, teste parányi, vért által nem védett pontján, halálosan megsebz. Minden elismerésünk, ahogy, hősieken küzd. Hamarabb is elhagyhatta volna a csatateret. De ott áll a végsőkig, s elvérzik harciszekereén. Teme-tése után, hogy harcikocsiját kitakarítsák a vértől, leviszik Samária tavához. Az éhes ebek rávetik magukat az ázó vérfoltokra, s mohón felnyalják –, ahogy annak előtte megmondattott.

Pedig Aháb elszántságához agyafúrt ravaszság párosult. Közka-tona ruháját öltötte magára. A cselre majdnem Júda királya fizetett rá. Lehetett Aháb gyáva is, de az a hangsúlyos, hogy a prófécia érvé-nyének nem lehet élet venni. Kibújni sem lehet az isteni döntés alól. Lelke mélyén érezte, hogy az igazság ellene dolgozik, de, hát ennyit ér, amit az ember tehet az igazság ellen –, azaz jószerivel semmit (2Kor 13,8). Aháb nagyot akart, szemrevaló épületeket emelt (39), de Isten a hűséget és az igazságot becsüli legtöbbre (Jer 5,3).

2Királyok 1 – Visszafozott ítélet

Önmagában tekintve a fejezetet, még félreértésekre is vihet. Jézus tanítványai is elvétették, midőn Illésre hivatkozva tüzet kívántak a samáriai falura. Elutasító, feddő választ kaptak rá Jézustól (Lk 9,51-56). – Hogy jól értsük, az Aháb és utódai fölött elmondott kemény ítéletből kell kiindulnunk, mely, tekintettel a király bűnbánatára, késleltetett lesz: „csak a fia idejében hozok veszedelmet a házára” (1Kir 21,17-29). Ahazjá pedig fia volt Ahábnak.

A prófétai szó alapján tehát teljes pusztulás volt várható. Ehhez képest minden baj, mi házát éri, még mindig késleltetett és visszafogott. Az ország összébbzsugorodik (1). Az ítélet mérséklésének vehető, hogy Ahazjának nincs fiu utóda. Testvére, Jórám követi a trónon (17). A fenyítés tehát oldalágon halad tova. Midőn a király a nyílást elzáró korláton át lezuhan a lapos tetőre épített felházból –, e baleset is az ítélet szálára fűzhető (5Móz 22,8). Az eset megmutatja, miként gondolkodik. Eszébe sem jut Jahve, Baalzebúbnál tudakozódik sorsa felől. E föníciai istenség neve csúfondárosan torzított: „legyek ura”. Valójában Baalzebúl lenne: „Baal a dicső” a lehető fordítása.

Jahve parancsára Illés útját állja a követeknek, s már viszik is a választ. Ugyanazt mondja el a próféta, mikor személyesen jelenik meg a király előtt: nem kél fel az ágyból, belehal sérüléseibe. Ő maga is oka, hogy állapota nem javult. Bajában úgy viselkedett, mintha nem lenne Isten Izráelben (3.16). Mint apjának, neki is eszébe jutott volna, hogy magát megalázva enyhítsen helyzetén. Nyoma sincs ilyesminek. Ezért írandó a kétszer 50 ember pusztulása az ő számlájára. Sorsuk tehát a vázolt összefüggésekbe ágyazottan érthető meg. Fogdmegek ők, akik a prófétát raportra hurcolnák. Isten megvédi követét, szabad emberként áll a király elé. Megjelenése egyben kegyelem és védelem az egyharmad, a harmadik 50 ember számára.

Az ítélet visszafogottsága a kegyelem eshetőségeit növeli jövőbe mutató erővel.

2Királyok 2,1–14 – Váltás

Ad fontes, azaz „Vissza a forrásokhoz”, hangzott a reformáció jel-szava. A források a Bibliát jelentették, Isten kijelentett ígését. Hasonló hozzá Illésnek, ereje fölötti útja vissza a Hóreb hegyéhez (1Kir 19,8), ahol Isten alkotmányt adott egykor népének a Tíz ígében, a Tízparancsolatban, Mózes közvetítésével. Az Úr küldő szavára most ismét úton van a próféta. Iránya Gilgálból, Bételen át, Jerikóba vezet, s majd száraz lábbal kel át a folyón, mint tették volt az atyák Józsué idejében. – S bár az 1.v. Gilgálja nem az ismertebb Jordán-parti, hanem egy másik, azonos nevű helység, Bételtől északra; iránya ezúttal is népe útját visszafelé követő, megkeresve a helyet, ahol az ősök hitből léptek az Ígéret földjére (Józs 3,14-17), mert Isten embere együtt él az Úr üdvözítő tetteivel múltban, jelenben és jövőben. Mintha, még utoljára, bejárni óhajtáná az első idők jeles helyeit. Lélektanilag nevezhetnénk ezt az elmenetel előtti nyugtalanságnak. Ám ez útra is az Úr küldi, tehát belül marad elhívása körén, mozgása inkább üdtörténeti, mint pszichés indíttatású.

Minden próféta-tanítvány tudja, mi fog következni. Értik egymást, mert megértették Isten döntését. Még egy ponton kell tisztázódnia a jövődőlnek. Vajon ki lesz a próféta Lélek örököse? Elizeus szeretné, ha ő lehetne. Ezért van mindenütt Illés nyomában, aki viszont tartózkodó vele szemben. Magányt keres? Vagy még számára sem világos, hogy kire esik az Úr választása? Meglehet, hogy az utóbbi az oka viselkedésének, midőn háromszor is maradásra bírná, hogy egymaga mehessen tovább (2.4.6).

A Jordánhoz közelítve, mégis békésen halad együtt mester és tanítvány, átvitt értelemben: apa és fia. Magyarázata lehet, hogy Illés már tudja: Elizeus veszi át tőle a próféta tisztelet. – Megadatik Elizeusnak, hogy bármit kér, megkapja. Ő pedig az Illésben lévő Lélekből az elsőszülöttségi részt kéri (5Móz 21,17), tehát a 2/3-ot. Hirtelen tüzes harci-kocsi választja el egymástól őket, s Illés a forgószelelben felragadtatik. Elizeus pedig fölveszi Illés lehullott palástját, megüti vele a Jordán vizét, és száraz lábbal érkezik vissza újból, ahogy az atyák tették lábukat az Ígéret földjére hajdanán.

2Királyok 2,15–25 – A Lélek hatalmában

Illés fölragadtatását csak Elizeus „látta” (12). Bármily lelkesítő is a gondolat, hogy tüzes szekéren történt volna, az ige csak forgószelekről beszél. A próféta-tanítványok pedig azt „látták”, ahogy Elizeus visszaérkezik a kettévált vizeken át. Ebből állapítják meg, hogy Illés prófétai lelke őreá szállt.

Azt nem tudják, hova lett Illés. Fölragadtatásáról csak feltételeken beszélnek, azt gondolván, hogy valamelyik hegyre, vagy völgybe tehette le a Lélek. A végletekig erősködnek, hogy ők bizony megkeresik. Hiába kérleli őket Elizeus, hogy ne tegyék. Háromnapi hiábavaló kutatás után feladják a keresést. – Az ige szűkszávúságából arra lehet következtetnünk, hogy Elizeus többet ismert mestere fölragadtatásából, mint a tanítványok. Az Illés lelkének reá szállása mellett, e többlet adja meg a továbbiakban prófétai tekintélyét.

Elizeus most egyedül teszi meg az utat, melyet előbb mestere kíséretében tett meg, kezdve az átkeléssel a Jordánon – erről már volt szó, aztán Jerikó következik, majd pedig Bétel. Ami közben történik, erre a vázra épül. Első csodája a meddőséget okozó jerikói víz meggyógyítása. A só vízbe dobása prófétai jel, a gyógyítást az Úr végzi el.

Lehet, hogy Izráelben a prófétaság a názírok közül támadt. Anynyi mindenesetre látható a 23. versből, hogy Elizeusnak most názírásra tett fogadalma van. Ez okból vágathatta le haját (4Móz 6,18. ApCsel 21,24). Kultuszi értelemben a kopaszság tisztának veendő (3Móz 13,40). Az Elizeust ért szidalom nem egyszerűen kamasz csínytevés, értetlenségről árulkodik, mellyel a közvélemény fogadta a Jahvéhoz ragaszkodókat és hitük külső megnyilvánulásait. Északon később is előfordultak názírok és próféták elleni támadások (vö. Ám 2,12).

Ha hitünkért szidalom ér, hordozzuk békétűressel (1Pt 2,21-23). Ki tudja, idővel még változhat is az, részükről, ösztöke elleni rugódozássá (ApCsel 26,14).

2Királyok 3 – Kockázatos vállalkozás

Mésa móábi király ellen felvonulva, lehet, hogy nem Jósáfát, az apa, hanem Jórám, a fia állt a júdai hadak élén. Az ige Jósáfáról szól. A változtatás oka lehetett, hogy az olvasók ne jöjjenek zavarba, mert Izráel, tehát az északi, elszakadt ország királya is Jórám névre hallgatott, mint a Júdáé. Tartalmi indok is lehetet, mert Jósáfát a kegyes, Istennek tetsző uralkodók közé soroltatott (1Kir 22,43-47). Történhetett olyképpen is, hogy a fia, Jórám Jeruzsálemben maradt, amíg apja távol volt az országtól, szövetségben Izráellel és Edómmal. – Móábot északról a Holt-tengerbe ömlő Arnón, délről pedig a Zered vádi határolták (patak, vö. 4Móz 21,12). A királyok délről kerülhették meg a Holt-tengert. Ebben az esetben az izráéli hadaknak Júdán kellett átvonulniuk. Majd pedig az edómiak csatlakoztak hozzájuk. E szövetséges haderő sokat szenvedett a víz hiánya miatt, a szomjúság legyengített embert, állatot egyaránt. Az a veszély fenyegetett, hogy a móábiak kezébe esnek.

A régészetben ismert Mésa, móábi király oszlopa, melyen győzelmes foglalásokról és városok építéséről ad hírt tőle északra eső területeken. Ezek szerint hamar kiheverte volna az országát ért csapást. Ámbár az is ismert, hogy ilyen feliratokon előszeretettel tüntetik fel magukat győztesként ókori uralkodók. (A darabokból restaurált oszlop megtekinthető a párizsi Louvre-ban).

Az ige tudósítása őszintén beszél kétségbeejtő helyzetekről. Elhangzik a szövetkezett hadak között a szorongásból született kérdés: „Nincs itt az Úrnak egy prófétája,...?” (11) -. S ekkor kiderül, hogy Elizeus ott van közöttük. Feltűnés nélkül tartott velük, amikor pedig baj volt, lehetett számítani rá. Ugyanakkor nem hallgatta el Izráel királya előtt önálló véleményét, a jogos szemrehányást. – Végső soron nyitva marad a kérdés, hogy érdemes volt-e ilyen kockázatos vállalkozásba bonyolódniuk a szövetséges királyoknak.

Jobb, ha Istent kérdezzük előbb, s csak aztán cselekszünk. Megfontolatlan cselekvés csődjében szoktunk fűhöz-fához kapkodni. Szégyenünk, ha csak bajok közepette jut eszünkbe, hogy rá vagyunk szorulva Istenre.

2Királyok 4,1–17 – Egymás terhének hordozása

Figyelmet kelt, ahogy a lantos zenéjére megérinti Isten keze a prófétát. Alkalomadtán ez is egyik válfaja a prófétai ihletnek. Továbbá, számon tartja érdeklődésünket, hogy miként gondoskodik Isten a szomjazókról. A próféta csak eszköz, amikor vállalja és másokat is meggyőz, még ha bolondságnak tűnik is, hogy nekilátnak gödröket ásni a száraz patakmederben, bízva az Úr ígéletében. A feltörő és áradó víz további meglepetéssel is szolgál. Nekik ital, míg ellenfeleiknek, ahogy a kelő nap rásütött a vízfelületre, a vöröslő vér hatását kelti (3,15-23).

A hit egyazon merészsége szükséges ahhoz is, hogy a próféta-tá-
nítvány özvegye elinduljon szomszédaihoz üres edényekért, azzal a bizalommal, hogy –, míg sorban töltögeti őket a korsójából –, mindegyik megtelik majd olajjal. – Ajtómat behajtva Isten ott van velem, ha imádságban kész vagyok rá, hogy neki engedjek. Ő tudja, mire van szükségem, mielőtt kérném tőle (Mt, 6,6-8). A csoda eszköz avégre, hogy Isten szabadítása és gondoskodása talpraállítsa a kiszolgáltatott szegényt.

Adni jobb, mint kapni; de aki másnak a gondját fölvette, arról Isten kiváltképpen gondoskodik. A próféta megkapja, ha nem is igényli, mert bizonyára szükséges, hogy fárasztó utak közben felüdülést találhasson abban a felházban. A lapostetőn épített kis hajlék berendezése – a kor adottságaihoz mérten –, fölséges: ágy, asztal, szék (nem a földön ülve, fekvé, mint közönségesen), azután lámpa-
tartó is van benne (a szó ugyanaz, mint a szentsátor esetében). – Ez a felház nem véletlenül emlékeztet némileg a szenthely berendezésére. A próféta-közösségek itt, az északi országrészben őrizték és felmutatták a Jahve-hit igazát. Elizeus tekintélye előtt mind a király, mind a hadseregearancsnok ajtaja nyitva áll (13).- Ahogyan gyermeke születik az asszonynak és idős férjének, az is az Ábrahám – Sámson – Sámuel – s az ÚSZ-ből: Keresztelő János és Jézus, fölfelé ívelő hagyomány-sora menetébe kapcsolja be a családot (14-17). Az asszony ugyan hihetetlennek tartja a próféta ígéletét, mintha csak ámtaná, de gyermeke születése megmutatja, hogy szava igaz volt (2Kor 6,9k).

Aki prófétát fogad be, nem veszti el jutalmát (Mt 10,40-42).

2Királyok 4,18–44 – Hogy végül az élet győzzön

Isten az élet felé lendít és küzdelemre sarkall; ezt kell most mindnyájuknak megtanulniuk. Egyszer már győzött az élet, mikor a gyermek megszületett. De mi lesz most, hogy a fölcseperedett fiú – vélhetően napszúrás miatt –, a halálba alélt? Anyja, hasonló a beteg gyermek apjához, aki így kiáltott Jézushoz: „Hiszek, segíts hitelenségemen!” (Mk 9,24), őszinte, de szemrehányóan éles is: „Uram, kértem én fiút? Nem azt mondtam-é, hogy ne hitegess engem?” (28). Kétségeskedik bár, de késlekedés nélkül cselekszik. Céltudatos és senki másra nem bízva a hír vitelét. Férje is értetlenül áll a sietség láttán. Nem kell neki Géhazi közvetítése sem; s igaza van, mert hiába küldi a próféta a botját szolgáljával, hogy helyezze azt a fiú arcára. Mindez nem elég! Az élőnek kell teljes felsőtestével betérítenie a tetemet, s megismételni újból ugyanazt, hogy az élet melege átáramolhasson a kihűlt testbe.

Sikerült végül is megint világra hoznia a fiút. A halállal vívott hősies küzdelemben jó segítség volt az anyja is, bár nyersegek voltak szavai annakelőtte. Minden szó, mit kiejtünk a számonkon, komolyan veendő, igaz. Mégis válsághelyzetekben, meg a számadáskor nem az lesz a mérvadó, hogy mit mondtunk, hanem az, amit tettünk, vagy nem tettünk! (Bán Imre, gyöngyösi presbiter, később debreceni egyetemi tanár emlékezetes mondása! Aki már akkor számolt a szocializmus korszakának kései végével).

S még egy újabb változata az élet és a halál birkózásának, midőn éhség támadja az országot és szenvednek a próféta-tanítványok. Éhezésben válogatás nélkül megenne az ember minden ehetőt. Bizonynal olyan növény-féléből főztek ételt, melynek erős hajtó hatása lett. Az ételbe vetett liszt, elsőre is, nem az étel feljavítását szolgálja, hanem prófétai jel (vö. 2,21). – Majd meg saját szájától vonja el az Isten embere a neki hozott adományt, hogy belőle lakhasson jól száz ember (a nép), fölségesen.

A fejezet vége, hitben, élénk állítja Jézust. Nemcsak a kenyérszaporítót (Jn 6,1-14), de a halálon győzedelmest is. – Ha néha keseregve, mégis bizakodva menjünk egyenest Őhöz, ha támad a halál, s lehetünk részestársai az életért vívott küzdelmének. Egyszer pedig fölkelünk majd a halálból, ahonnan Ő már föltámadott, hogy mindeken uralkodjék az Atya jobbjáról.

2Királyok 5,1–19/a – Szabadításra szorult szabadító

Naamán, arám hadvezér kiváló képességű és hazájában pótolhatatlan vezető volt. Népe a szabadítóját tisztelte személyében. Aki pedig Isten népének vizsgáló tekintetével nézte tetteit, felfedezhetett benne valami többletet, mit csak úgy magyarázhatott, hogy Jahve cselekedett általa. Életének e többlete a kegyelem előhírnöke volt. A folytatás megsejteti, hogy Isten vette kézbe e hadvezér sorsát és nevelte avégre, hogy jusson el a személyes istenismeretig: „Most már tudom,...” (15). – A fölismerésig vívó út egyszerre volt megalázó és csodálatos, mert dicsősége csúcán olyan betegségbe esik, mely mindenkit borzadályal rettent vissza. Aztán házához kerül egy emberszámba alig vett, Izráelből elhurcolt gyermeklány, aki együttérzően adja hírét, hogy Izráelben van próféta; ő tudna segíteni gazdáján (3). Nem Naamán kiválósága, de Isten jótetszése és irgalma a hiteles magyarázata annak, hogy éppen őt választotta ki, kinek gyógyulásában jelét adja határokat nem ismerő hatalmának (Lk 4,27). Az eseményeknek ez az isteni oldala.

Emberi oldala pedig az, hogy azon a kis rabszolgálányon fénylik elő az első reménysugár. Ha meg nem szánja őt az a gyermek, soha nem jut el odáig, hogy leprás teste oly tiszta és bársonyos lehet, amilyen nem volt kora gyermeksége óta. – A teendője is oly együgyűnek tűmlik előtte. Tisztesség ne essék, de mi abban az egyedi, hogy éppen a Jordánban kell megfürödni hétszer? Mikor hazájában a folyók sokkal vonzóbbak és tekintélyesebbek: hogy úgy mondjuk: rangjához méltóbbak. Mert ő nem akárki! Aztán meg ez a próféta is szinte levegőnek nézi, elő se jön, csak úgy félvállról kiüzen! Fölbátorító! – Újból a senkik, a szolgálai térítgetik észre, hogy a feladat nehézsége nem abban van, amit meg kell tennie, hanem a bőrén belül, önmagában leledzik. Csak engedelmeskednie kellene!

Megtisztulása után találkozik a prófétával. Hitvallást tesz, és tanácsot kap, miként viselkedjék tisztével járó, bonyolult, királyi-udvarbeli viszonylatokban (18).

A látványos csoda mellett, sok, igénytelennek tűnő csoda is elővillan a történetből. – Véletlennek gondolt csodák között járunk! – Fölismerjük-e?

2Királyok 5,19/b–27 – Isten, vagy a Mammon

Elizeus feloldja Naamán szorongását, hogy vajon bemehet-e az arámok fő istenségének, Rimmónnak (ismertebb nevén Hadad isten) a templomába, ha királya majd az ő meggyógyult karjára támaszkodik. – Amilyen engedelkeny volt Elizeus a lelkiismeretet még nem sértő vallási türelem dolgában, oly engesztelhetetlen a kapzsiság bűnébe esett Géhazival szemben. Határozott volt, midőn visszautasította, hogy királyi megajándékozásban részesüljön, pedig ilyesmi a prófétaság kezdeteinél még szokásban volt (vö. 1Sám 9,7). Határozott most is, midőn szolgáját a Naamán poklosságával sújtja; s nemcsak őt, de ivadékait is. – Ezek nyomán haladva az ÚSZ-ig, érthető az éles szembenállás, ahogy Jézus beszél a Mammonról. A szó arám eredetű, „gazdagság, vagyon” jelentésű (Mt 6,24). Megszemélyesített ellen-istenként, velejében hamis (Lk 16,9.11.13). Nem szolgálhatunk egyszerre Istennek és a Mammonnak. Urrá kell lennem a hamis Mammonon. Ez pedig úgy lehetséges, hogy szüntelenül adok. Ahol élet-elvvé válik a valamit valamiért, már kerülget a pénz szerelme, mely minden egyéb rossz gyökere. Isten Egyszülött Fiát adta értünk keresztre, aki pedig az anyagiakba szerelmesedik bele, az önmagát szegezi át sok fájdalommal (1Tim 6,9k), önmegváltás reménye nélkül.

Géhazi is azt gondolta, eljött az ideje, a kedvező pillanat, hogy szakítson magának abból, amit gazdája, balga nagylelkűséggel kiengedett a kezéből. A vélt lehetőség felgyújtja képzeletét. Kitalál egy mesét az Efraim hegyvidékéről érkezett két tanítványról, akik segítségre szorulnak; ő pedig gazdája követségében jár el. Naamán valóban oly nyíltszívű és tiszta most, hogy menten megduplázza az ezüstöt. Fejedelmi módon még kíséretet is ad Géhazi mellé. Alig győz megszabadulni tőlük a furfangos ember, hogy aztán elegendő ideje lehessen a megkaparintott adomány biztonságba helyezésére.

Nem számolt azonban azzal, hogy veszélybe sodorta önmagát és családját. Hazugsága további hazugságokat fiadzik, s végül poklossággal megverten távozik a próféta színe elől. –

A próféta közelsége, sőt a neki való szolgálat sem biztosíték rá, hogy mindenki a kegyelem rendje szerint fog gondolkodni. Géhazi egészen másnak eljöttét vélte fölfedezni Naamán gyógyulásában, s így neki nem a kegyelemmel, hanem az ítélettel kellett szembesülnie.

2Királyok 6 – Körös–körül védelem

Ezúttal más vetületben szemlélhetjük azt, ahogy együtt megy a próféta lelke tanítványaival. A tanítványi sereg egyre növekszik. Újjabb szállásokat kell építeniük maguknak. A próféta engedi, sőt segíti kezdeményezésüket és munkájukat. Nem óhajtja szigorúan önmagához kötni őket. Munka közben aztán egyiküknek vízbe esik az értékes fejszevasa. A próféta utána dob egy fadarabot, oda, ahol a vas vízbe pottyant, s a tanítvány benyúlva a vízbe elérte kézzel a vasat. Izráelben ez idő tájt még csak ismerkedtek a vas használhatóságával és mibenlétével. A szerencsés megtalálás a próféta hitélet erősíti tanítványaiban. Olyan, mint egy jóvahagyó pecsét mesterük forgolódásán, melyben egyaránt teret kap a következetesség és a szigor, de a rugalmasság és engedékenység is. Ma így mondanánk: Elizeus próféta dinamikus személyiség volt. – A 23. valamint a 24. verseket egymás után olvasva, észrevehető, hogy a hozzá kötődő események följegyzése nem követ szigorú időrendet. Közbeszéd tárgya volt, amiket tett (8,4k), s hol ez, hol az jutott az emberek eszébe. Az ige az életnek ezt a rapszódikusságát követi.

Nincs megnevezve, hogy ki volt az arám király, kinek titkos terveit Elizeus mindig előre ismerte és közölte is Izráel királyával. Jól felszerelt sereg indul a próféta elfogására. Körülveszik Dótánt, ahol tartózkodott. Ember szeme csak a fenyegető veszélyt látja, de a hitből mondott imádság meghallgatásra talál és a próféta szolgája megnyílt szemmel látja, hogy az Úr angyala valóban táborot jár az istenfélők körül és megmenti őket (Zsolt 34,8) – Egyébként nem lesz szükség a tüzes angyali seregek beavatkozására. A vaksággal megvert harcosok Samária kellős közepén találják magukat. Legnagyobb ámulatukra megvendégelik őket, s mehetnek vissza, szabadon.

De igaznak bizonyul-e mindez akkor, ha saját királyával kerül összeütközésbe? Isten embere a királyok barátja, ha jól mennek a dolgok, ám, mindjárt ő minden baj okozója, ha valami rosszra fordul. Látványos lefejezése levezetné a háborgó indulatokat. Amit azonban kiagyalt ellene a király, abból semmi sem lesz. Iróniát alkalmazva: Isten még tulajdon népével szemben is meg tudja védeni prófétáját!

2Királyok 7 – Váratlan fordulat

A 6,33 fordítható úgy is, hogy nem a követ, hanem a király mondja: „Miért várjak még tovább az Úrra?” A bibliai türelem hosszútűrés. Személyes hit alapján még akkor is tart, ha idegzetünk már pattanásig feszült. A türelem elvesztésekor valóban elveszít az ember valamit, s nehéz a higgadtságra visszatálcálni.

Az egyetlen éjszaka leforgása alatt beállt változás az Úr műve volt. Seregek felvonulásának zaját hallották az arámok, s fejvesztve menekültek el. Elég, ha a 6,17 tüzes lovai és harcikocsijai hallótávolságba kerülnek; erőteljesebb beavatkozásra nincs is szükség. Menekülésük kiváltó okának híre pedig valamilyen úton-módon bejutott Samáriába.

Elizeus e szavakkal kezdi próféciáját: „Halljátok meg az ÚR igéjét! Ezt mondja az ÚR” (1). Ilyen bevezető szavakkal most szólal meg először, s nem kizárt, hogy a későbbi, íróprófétákra jellemző fogalmazás, ebben a formában először hangzik fel Izráel történetében.

A jó hírt, hogy Samária körül elnéptelenedett az arámok táborra, négy halálraszánt poklos viszi meg. Kicsiben jól példázzák, hogy valóban kimerülőben vannak az élet tartalékai. A megmaradás halvány reményével veszik útjukat az arám tábor felé. Kevés kilátással indultak és teljes szabadulás ízlelői és hírvivői lehetnek. Fölismerik, hogy rögvest meg kell vinniük a hírt Samáriába, most ez a legsürgősebb teendő. – Valami előtűnik itt az Isten országa rendjéből, midőn az utolsók elsőkké válnak, s az első utolsókká.

A király, egyelőre óvatos, tart valamiféle hadicseltől. De a próbaképpen kiküldött két harcikocsi nem csalogat elő senkit, aki lesben állna. A sokaság kitódul a városból, agyontaposva a király szárnysegédjét. Ennek a napnak egyedül ő a vesztese Izráelben. Ő volt az, aki korábban azt a kijelentést tette, hogy, ha ablakot nyit Isten az égen, akkor sem következhet be gyors fordulat.

Ellene mondani az igének életveszélyes!

2Királyok 8 – Elszalasztott lehetőség

Bizonnyal Jórám, izráeli király volt az, aki őszinte érdeklődéssel hallgatta Géhazi elbeszélését Elizeus tetteiről. A beszámoló igazolásaként, ekkor belép a súnemi asszony és fia, hogy segítséget kérjenek eltulajdonított mezejük ügyében. Ezt a fiút keltette életre Elizeus –, mondja a szolgál; élő bizonyosságai ők, hogy mekkora erővel munkálkodik Isten Elizeus prófétában. Szavuk hatására igazságot szolgáltat a király és az asszony mindenét visszakapja, továbbá a mező hétévi jövedelmét is, visszamenőleg. – Íme, a prófétai szolgálat nyomán, ha közvetve is, de érvényre jut a szociális igazságtétel egy özvegy és egy árva ügyében.

Elolvassa e fejezetet, látható, hogy akkor kedvező lehetőségek voltak a békére. A két részre szakad ország áldatlan versengése alábbhagyott. A királyok keresték egymás barátságát. Még Istenhez kellett volna együtt visszatalálniuk, hogy a biztató kezdeményezésekből valami igazán jó következzen. Mit ér az északi király érdeklődése, ha eszébe sem jut, hogy változtasson országa gyökértelen eszméivel.

Júdában Jósáfát és fia, Jórám volt a király. Együtt-uralkodásukról esett már szó (3. fejezet). Jórám is kereste az északi szomszéd barátságát. Mint oly gyakran a történelem során: a két király házasságkötés útján vonta szorosabbra szövetségét. Jórámnak Aháb leánya, Ataljá lett a felesége. Netán megalkuvásból, vagy a békesség okán, vagy, mert ott látott követendő példát? – Ezt olvassuk Jórámról: „Izráel királyainak az útján járt” (18). Jobb lett volna, ha Dávidig öltött volna vissza. Mert, hogy „mécse” (19) adatott neki, a dávidi ígéretnek volt köszönhető. A prófétai történetírásnak ez volt az értékítélete. Ő maga rosszul mérte fel helyzetét, fia, Ahazjá sem volt jobb nála.

A kedvező alkalmat tehát mindkét országban elszalasztották. A Jahve-hit alapján kellett volna rendezni dolgaikat. Ezért átsuhan a fejezeten Hazáel damaszkuszi király fenyegető árnyéka. Még Illés kapta volt a megbízást, hogy kenje őt királlyá (1Kir 19,15). Ez ügyben Elizeus jár el, s amikor meglátja Hazáelt, sírva fakad. – A prófétai sírás mögött félelmetes jövő látása van (Lk 19,41).

2Királyok 9,1–20 – Formák változatossága

Még a Hóreben adta volt az Úr azokat az utasításokat és próféciákat Illésnek (1Kir 19,15-18), melyek jegyében itt sorakoznak az események két fejezeten át.

Meglepő a végrehajtás rugalmassága, hogy az egyéni eljárások mily nagy szabadságát kapják a próféták. Isten pedig teljes értékűnek fogadja el őket. Még a sorrend is változik. Mert, időben első volt az Elizeus felkenése, holott az akkori sorrendben harmadik helyen állt. Módja is rendhagyó. Elizeus fölveszi Illés leesett palástját, ráüt vele a vízre, melyen száraz lábbal kél át, s a tanítványok megállapítják, hogy az Illésben ható Lélek őreá szállt (2,13-15). A következő felkenés – ami sorban első lett volna –, a Hazáélé. Próféta elragadtatásban, igével történik: „Megláttatta velem az ÚR, hogy te leszel Arám királya” (8,11-13), s mindennek nem Illés, hanem Elizeus a közlöje. Most pedig, midőn Jéhú kerül sorra, a szokott módon megy végbe: olajjal. Elizeus elküldi egyik tanítványát, hogy hajtsa azt végre. Ő pedig behívja Jéhút a házba. Csak ketten vannak jelen, s az olajat a fejére tölti. A szabályszerűvel együtt itt is van szokatlan elem. A tanítvány ugyanis elmondja neki részletesen, hogy mi lesz Jéhú teendője (6-10), jóllehet erről a felhatalmazás hallgatott. Dolga végeztével a próféta-tanítvány sietve távozik.

Ekkora önállóság láttán jó okkal feltételezzük, hogy a próféta-körök a fiak szabadságában éltek, ami közelebb áll Isten gondolataihoz, mint a betűk zártságába rekesztett engedelmesség. Mert Isten a formák változatosságával összpontosít a lényegre.

Jéhút királlyá kiáltják harcostársai. Ő pedig maga indul Jezréelbe, hogy a szárnyon röppenő hírt megelőzze. Eszeveszett vágatása balsejtelmeket kelt. Aháb házán bizony ő lesz az ítélet eszköze. – Ókori szövegemlékek az Omri házát emlegetik, mert ő volt a dinasztia alapítója, de az ÓSZ-nek üdvtörténeti vezérlése van: az ítélet elsöpri majd az Aháb házát.

Az üdvösségtörténet akként hálózza be a világtörténelem egészét, mint az ér-, vagy az idegrendszer az emberi testet.

2Királyok 9,21–37 – Végkifejlet

Jéhu száguldása gyanút ébresztett. A két elébe küldött futárt elnyelte közelgő csapata. Vonuljunk elébe, egyezik meg a két király. Éppen a Nábót birtokán találkoznak össze vele. (Bizony Nábóté az a szőlő. Holta után is érvényes a jog, és érvénytelen a királyi telhetlenség!) – Jéhu hamarosan rájön, hogy a hely közelségének mi a jelentősége. Eszébe jutnak Illés szavai; tisztjével együtt hallották akkoriban, talán éppen ezen a helyen (2,18), amikor a próféta Aháb szemére hányta Nábót elleni gonoszságait. Hogy szem-, és fültanúja volt, nem véletlen. Az Úr kiszemeltje volt már akkor, de ő még nem tudott róla. Illés próféciái teljesednek be most: „majd csak a fia idejében hozok veszedelmet a házára” (1Kir 21,29). A szálak tehát most futnak össze. – Jéhu nyíla szíven találja Jórámot és a holttestet a Nábót birtokára vetik. Nincs szó eltemetésről. Mint Jezabel, ő is ebek martaléka lett? – Aztán Jezabel kerül sorra. Ő volt a romlás góca, megfertőzte mindkét országot. Bizonyára tudomására jutott fia pusztulása, mert Jéhu érkeztét már tudja. – Van azért valami méltóság ebben a szidóni nőben. Kifesti magát, mint aki utolsó jelenésre vár. Vagy abban bízik, hogy hű emberei megvédik? A rövid szópárbajban Zimri hétnapos királykodására tesz célzást (1Kir 16,15); s aztán a vég: ablakon kidobva halálra zúzódik. Még Jéhúnak is eszébe jut: „mégiscsak királylány volt” (34). Akkorra azonban már csak a koponyája, s a végtagok voltak összeszedhetők, a többi fölfalták a kóbor kutyák. (Igaz! Mondták a külmisszió hőskorában az emberek törzsek, amikor ezt a történetet hallották, mert, szerintük, a kéz és a lábfej igen sós ízű!)

A 10,30 ismeretében mégis mit mondjunk Jéhu vérengzéseire? Az Úr ítéletét hajtja végre, igaz. Mégis a Hós 1,4 számon kéri a jezeérieli vért a Jéhu házán. Bizonyosan túlment minden határon, mert Elizeusnak nem kellett senkit megölnie (1Kir 19,17), erről éppen Jéhu bőven gondoskodott.

Isten tervében az ítélet mindig határok közé szorított, csak a kegyelem lehetőségei határtalanok.

2Királyok 10 – Fölös buzgóság

Fenntartással szóltunk Jéhú tetteiről. Ez alkalmazandó az elismerő szavakra is (30): „Az ÚR azt mondta Jéhúnak:...mindenben szándékom szerint bántál el Aháb házával, ezért utódaid negyedízig ülnék Izráel trónján.” Az ígélet össze sem vethető a Dávidéval, mert a kényszerű fenytetésben Isten nem gyönyörködik, – ennek volt eszköze Jéhú –, de az irgalomban annál inkább örömet leli. Továbbá: a jóváhagyást megelőzi és követi (29.31) a fenntartás. Jéhú sem tágitott a Jeroboám vétkétől, tehát meghagyta a bételi és dáni aranyborjak kultuszát. – Tüzetesebben nézve meg a fejezet kulcsának vehető 30. verset, valami, valaki itt hiányzik! Ki által mondta az Úr? Név nélkül a kitétel a levegőben lóg. Jó volna közelebbit tudni róla!

Jéhú mellett ott találjuk a rékábiakat. Alaposabban ismerhetők meg a Jer 35. fejezetéből. A pusztai állapotokat tartották eszményüknek. Házat nem építettek, sátrakban laktak, földet nem műveltek. Jéhú a kocsijában maga mellé állítja Rékábót: „Jöjj velem és lásd meg, hogyan buzgólkodom az ÚRért” (16). Miután Ahábnak, újabb és újabb hullámban minden utódját kiirtja, bemegy együtt Rékábbal a Baal templomába, hogy megnézzze, nem került-e közéjük Jahve-tisztelő. Ők ketten, láthatóan, jól megértik egymást. Mindketten fanatikusak; ugyanakkor Elizeus hiánya elgondolkodtató. – Így aztán érthető az írásmagyarázók álláspontja, hogy a 30.v. közbeiktatott megjegyzés, mely a Józsue könyvével kezdődő és a 2 Királyok könyvével záródó, nagyobb történeti mű elrendezőjétől származik. Nincs rá mindent eldöntő érv, ám a fönti v. által előhívott kérdések jogosak. A rövid határidős ígélet („negyedízig”) és a próféták, így Elizeus távolmaradása, a Jéhúról mondott értékelés mellett, erős fenntartást sejtet.

Egyébként, ahogy betöri Samária vezetőit (1-5), és törbeccsalja a Baal-tisztelőket, Jéhú az agyafúrtság iskolapéldája. Ha az Úr fenntartás nélkül fogadta volna minden tettét, miért engedte, hogy az ország elveszítse keleti területeit (32k)? – Isten ura a történelemnek, népet néppel ítél. Innen tekintve a területvesztés is aláhúzza a fontebb mondottakat.

A prófétai tisztnek, a bennük munkálkodó Léleknek – lett legyen a próféta bármily odaszánt életű –, semmi köze a fanatizmushoz! Ebben szenvedtek az úsz-i kor hajnalán a zélóták, amit sem Jézus, sem az első keresztyének, s még a rabbik sem vállaltak.

2Királyok 11 – Megszakítás nélkül

Júda történetének egyik mélypontja az Ataljá uralkodása. Leánya volt Ahábnak –, s talán Jezabelnek. A korszak, mely Izráelben Jezabel halálával lezárult, áttételesen Júdában folytatódott, éppen Ataljá révén. Az önkény jellemezte, s a Baal-kultusz. – Amikor Ataljá megöleti a „királyi család minden ivadékát” (1), Jóseba valahogyan életben marad. Lehet, hogy Ataljá leánya volt. Vagy pedig csak a férfi leszármazottakat érte a kegyetlen vég? A 2Krn 22,11 úgy tudja, hogy Jóseba felesége volt Jójáda főpapnak. Életbenmaradásán és személyes bátorságán múltott a dávidi királyság jövődjője és folytonossága. Kilopja a királyi gyermeket és dajkáját a halálra szánt királyfiak közül.

Bizonyos, hogy a templom és az odatartozó építmények adtak menedéket és védelmet Jósebának, mind pedig a gyermek Jóásnak. Kitérünk a fejezetből, hogy a Baal-kultusz és a föníciai szokások korántsem voltak akkora hatással a jeruzsálemi és a júdai közéletre, mint ahogy az megesett az északi szomszédságban, Jéhú felléptéig. A Baal-kultuszhelytől támogatott királyi lakhely, azután a Jahve-tisztelet központja: a templom némi függetlenséget őrizve, egymástól elkülönítve élte életét. Az anyakirálynő durva fellépése ellenére, a dávidi ígélet kezdeményező erőt adott az Úrhoz ragaszkodóknak. Az ifjú Jóás megmaradásáért Jóseba az életét kockáztatja, a vele tartók pedig hallgattak, s hat évig nem szivárgott ki semmi a templom körzetéből.

Amikor pedig az Úr házában nyilvánosság elé vezetik az ifjú királyt, Ataljá csak az üdvivallgásból következtet rá, hogy valami rendkívüli esemény vette kezdetét. – A hat év, mialatt a dávidi sarj a templom rejtekében élt, jó iskola volt a későbbi időkre. Mert a fogságban nem lesz király, és a fogság után eltűnik majd az utolsó tekintélyes dávidi sarj is, de az üdvtörténet a prófétai szolgálatban és az istentiszteletben tovább folytatódik, s lesz dávidi vesszőszál is, „Isai törzsökéből” (Ézs 11,1)!

A gyermek Jóást óvó, mentő gondosságban ráismerhetünk Isten kezemunkájára, hogy miként fogja majd előhozni Dávid Fiát, Jézust az ismeretlenségből, hogyan menti meg az Istengyermekeket Heródes kegyetlen hatalmából (Mt 2,13). Mert üdvözítő művét senki föl nem tartóztathatja és nem teheti ígéreteit érvénytelenné!

2Királyok 12 – Az építés gondja

A főpap fáradozása a gyermek király fölnevelésében és a Jahve-tisztelet szerinti oktatásban eredményes volt (3). Isten ismeretének átültetése ifjabb nemzedékek szívébe kezdete lehet jóra vivő döntéseknek, ha az átadó személyes átéléssel teszi. Jóás király hosszú uralkodása idején kettejük személyes kapcsolata tanulságos fordulatot vett, mert a király a végén elevenebb hitű, mint fölnevelő oktatója. Eltelik 23 év, s a király felhívása ellenére sem javították ki a templomépületet.

A 6. és 8. vers bizonytalan jelentésű szava („ismerős”-nek fordítják) inkább hozzáértő becsűst jelent, aki megállapította az adományozott (nemes)fémek súlyát, minőségét, tehát az értékét. A 14. v-ből az következik, hogy előszeretettel készítették különféle érték tárgyakat a templom számára, miközben elhanyagolták a templom omladozásainak javítását. Úgyhogy a királynak kétszer is szóba kellett hoznia a dolgot, s nem eredménytelenül, mert végül maga Jóás vette kézbe a javítás ügyét. E törekvésében többlet hajtóerő is közremunkált. Gondoljuk meg, hogy gyermekkori emlékei kötötték az épülethez. Voltak Istentől felbátorított emberek, akik nyakukat tették le az ő életbenmaradásáért (mint Priszka és Akvila Pálért, Róm 16,3k). Helyzete olyan volt, mintha meghalt volna, elfeledve, szinte eltemetve; végül is az Isten előhozta, mint aki halálból életre támadt. Aztán trónra ültette. Az átélt megtartatásért és szabadításért érzett személyes hála volt az, ami fölébresztette felelősségét az Úr háza iránt.

A súlypont áthelyeződése őreá (ezúttal már Jójádának kell számot adnia előtte a mulasztásokról), nem onnan ered, hogy a király immár érett férfi, s főpap meg öreg. Sőt, a Jóás halára buzduló lelke megihleti az öregembert is, aki friss elmével kitalálja a perselyt (10). A keresztyén templomok e szent gyűjtő ládája történetileg Jójádá leleményes újításához vezethető vissza! Őt pedig egy megoltalmazott életű, hálás ember ihlette meg! A Szentlélek munkája nyomán az ismeret gyermekkorban elhintett magva legfőbb idejére gyümölcsöt terem, miközben a hajdani lelkitanító szívébe is, viszont-magvetés nyomán, életmag hull, s ott is hoz termést.

Két ember együttmunkálkodása sok jót tehet, de legyünk többen is jóra serkentő tanítványi közösségben egymással, nem szarnyat-szegő atyáskodással, de szárnyakat növesztő ihletéssel.

2Királyok 13 – A következő lépés embere

Ahogy a bírák korában, s a királyság kezdetén a filiszteusok, úgy Aháb idejétől fogva (1Kir 20) jó 60 éven át a damaszkuszi arámok keserítették meg mindkét rész-ország életét. Aháb még változó szerencsével küzdött ellenük, utána azonban fölülkerekedtek az arámok. Volt, amikor szövetkezve velük, sikerrel tartóztatták fel az asszírokat. Ez nem az ŐSZ-ből, hanem régészeti adatokból ismert. – A két állam változó kapcsolatainak érzékeny mutatója Elizeus, aki iránytű szerepű a viharos időkben. Meggyógyítja Naamánt (5.f). Nem sokkal később már életére tör II. Benhadád, arám király (6.f). Majd pedig betegségében megengesztelődik iránta, de a próféta már az utód, Hazáel fölkenetésére érkezett (8.f), aki kemény próbatételt hozott mindkét rész-országra, s elhódította a keleti területeket (10,32k). A 12,17-ből következőleg, átgázolt mindkét királyságon, fenyegeti Júdát és Jeruzsálemet is, mialatt a filiszteus Gát elfoglalása, vagy megleckéztetése volt a célja. – A 3.v. vonja le a szükséges következtetést mindebből: A Jeroboám vétkéhez (1Kir 12) való görcsös ragaszkodás hívta ki Isten haragját.

Vajon miként engesztelte meg Jóáház az Urat? Nem áldozat, inkább őszinte bűnbánat lehetett. Rá válaszul szabadítót adott az Isten. Az elszenvedett nyomorgattatásra alkalmazott kifejezés ugyanaz (4. 22), mint volt az egyiptomi szolgaságra (2Móz 3,9). Ezt ismerte fel és ki is mondta Elizeus, hogy mekkora nyomorúságot hoz majd Hazáel Izráel fiaira. Megeredtek könnyei, mikor a jövőről kellett szólnia (8,11k). A kilőtt nyíl, a talaj megütögetése biztatás a királynak, fölhatalmazás a harcra. Jelentése ugyanaz, mint az 1Kir 20,22-é: „Feszítsd meg erődet...” Ez okból, az Úr irgalmából küldött szabadító más nem lehet, mint a halálában is harcra serkentő Elizeus (17-19). Jóás király ellencsapására Benhadád már viasszorult (25).

Az Elizeus csontjai által föltámasztott halott egy próféta kor végpontja. Új korszaknak kell jönnie. Ámósszal megjelenik majd az írópróféta. Az ezt előző szakasz tehát nem halállal és kimúlással végződik, hanem feltámadással. Ez illik hozzá, s a szembeszökő csoda ebből az összefüggésből kap biztató jelentést, valamint üzenetet is közöl.

Az első teremtmény hanyatlása, emésztődése közben már elkezdődött az új teremtmény, Jézus Krisztus feltámadása és az ige és Lélek újjászülő hatalma által, mely hit által már a mienk és munkatársként belevon művébe.

2Királyok 14 – Csalóka fények

Az arám nyomástól megszabadulva mindkét ország fellélegzett. Föllendült a politikai és a gazdasági élet. Júdában Amacjá és Azarjá (Uzzijjá 21k. 15,1-7), Izráelben pedig Jóás, valamint első királyuktól lehető megkülönböztetésül II. Jeroboámnak nevezett (23. 13,13) fiának kora ez az időszak. Az ige árnyaltan jellemez, elismeri a jót, nem kendőzi a hibákat sem.

Júda királyai esetében visszatérő megállapítás: „Mert az áldozóhalmok nem szűntek meg, a nép még ott áldozott és tömjénezett” (4. 12,4. 15,4). Némileg homályos adat. Talán Jahve-kultushelyek voltak. Mintha Jeruzsálemnek nem lett volna akkora vonzása. A magaslatok kultuszai régi hagyományokra hivatkoztak. Salamon is a gibeóni halmon áldozott és ott jelent meg neki, látásban az Úr (1Kír 3,2-5). Szóba jöhet még Saul Gibeája (1Sám 11,4. 2Sám 21,6), s az egyik Micpa a sok közül, aztán Sámuel lakóhelye, Ráma (?) is (1Sám 9).

Korábban szó volt arról, hogy a királyság kezdetén kulcsszerepet töltött be Benjámin. A főntnevezett helyek mind Benjámin területén voltak. Mivel pedig a két országra szakadás idején e törzs Júdával tartott (1Kír 12,23), eltűrték az áldozóhalmokat. Márcsak azért is, mert Bétel, meg Jerikó, s talán a Jordán-menti Gilgál is (?) az északi királysághoz tartozott, pedig eredetileg Benjámin területén voltak (Gilgál ősi hovatartozása kétséges).

A versengés a két rész-királyság között háborúhoz vezetett. Júda, mondhatni, párviadalra hívja ki a testvér-országot, és rajtaveszt (12kk).

Jeroboámot támogatta az Amittai-fia Jónás. Erről az északi prófétáról semmi többet nem tudunk. – Az összkép alapján úgy tűnik, mintha a prófétai történetírás ebben az időszakban kedvezőbben ítélte volna meg az északi rész-országot, mint déli társát. Mindazáltal a fellendülés és a jó mód nem járt együtt vallási rendeződéssel. – Enélkül pedig még a jóléti társadalom is gyökértelen.

2Királyok 15 – Malomkövek között

Nem könnyű feladat, ha pontosan szeretnénk megállapítani a királyok uralkodási idejét. Júda és Izráel egymáshoz viszonyított adatai nemhogy könnyítenék, inkább nehezítik a tájékozódást. Több esetben az a megoldás, hogy a trónutód még apja életében bekapcsolódott a kormányzásba. Így volt Azarjá idejében, aki poklossága miatt elkülönített házban volt kénytelen lakni és fia, Jótám irányított és bíraskodott (5). Egyes számítások szerint apja túlélte őt, sőt fia, Áház is társuralkodóként kezdte (38). Mások szerint Jótámnak adatott néhány esztendő az önálló uralkodásra. Mindenképpen kevés jutott neki a dicsőségből. – A prófétai történetírás szerint azt tette, amit helyesnek lát az Úr (34), s erről neki is lehettek hitét erősítő bizonyosságai. Viszont a történeti emlékezet nem keres indokot arra, hogy Isten miért szabadítja Júdára a damaszkuszi Recint, s az arámpárti Pekah-ot. Hagyományosan, ezt nevezik szír-efraimi háborúnak. Mint tudjuk, hitet érintő helyénvaló, vagy helytelen döntések kegyelmes, vagy ítéletes következményeire gyakran hivatkozik a prófétai történetírás. Itt ez elmarad.

Kárt okozunk, ha tétlen öngyötréssel vívódunk. Jótám nem azon háborog, hogy ő csak kisegítőnek jó. Ellenben, próbál tenni valami messzebbre tekintő vállalkozást, és megépíti az Úr háza felső kapuját. Ha ez a Benjámini-kapu (Jer 20,2), vele Jeruzsálem súlyát növelte a benjámini áldozóhalmokkal szemben, mert a megújított kapu Jeruzsálembe hívogatott. – Az építő szándékú emberek nem önmagukkal és helyzetükkel foglalkoznak, hanem elvégzik, ami erejükből megtehető.

Az északi ország, Izráel, a jeroboámi utóvirágzást követően gyors hanyatlásnak indul. Zekarjá, II Jeroboám fia még király, de hamarosan összeesküvés áldozatává lesz és vele vége a Jéhú-háznak. S némely olvasat szerint Sallum levágja Jibleámban (10), ott, ahol Jéhú halálosan megsebesítette Ahazját, Júda királyát (9,27). Utána még újabb királygyilkosságok követik egymást, mögöttük hol arám-, hol asszírbárát irányzatok emberei állnak. Az asszírok elfoglalják az északi rész-ország derekas részét, lakosságát pedig elhurcolják (29). – E válságos időszakot belülről láttatja velünk Hóseás próféta és könyve.

2Királyok 16 – Szégyenletes kapkodás

A szír-efraimi háborúnak az lehetett az indítéka, hogy a damaszkuszi Recin vezetésével megkíséreltek összekovácsolni egy Asszíria-ellenes szövetséget. Mivel másként nem sikerült, Júdát erőszakkal igyekeztek bevonni, de Áház királlyal nem bírtak (5).

Kérdés, hogy eljutottak-e közben arám csapatok az Akabai öbölig? Ha edómiak jöttek Élatba és a zsidókat meg kiűzték (a 6.v-ben az első adat rá, ahol a júdaiakat így is lehet fordítani), akkor arám helyett esetleg Edóm olvasandó (a héber írásban a kettő rendkívül hasonlít egymásra). – Bár az sem kizárt, hogy Recin mérész villámháborúval Jeruzsálem hátában az edómiaknál igyekezett újabb szövetségest találni.

Áház sem rest; ő meg Damaszkusz hátában keres szövetségest, a világhatalommá nőtt Asszíriánál. Tiglat-Pileszernak kapóra jön a megkeresés. Elsőpri Damaszkuszt, Recint pedig megöli. Következésképpen a segítséget kérő Júda is Asszíria kegyének köszönheti viszonylagos önállóságát.

E történelmi vázlat ismeretében fedezhető fel Áház király kapkodása. Az asszír kegyek keresésének gondja előkerül még majd Ézsaiás könyve során. – Áház előbb Izráel királyait kezdi utánozni. Talán szeretné kifogni a szelet az ellene szövetkezők vitorlájából? Kincseket küld Asszíriának, így nyerte meg szövetségesének. Kevésbé érthető, miért hord össze mindenféle vallásos szokást. Fiát tűzben égetteti el áldozatul. – Ugyan, mi vitte rá, hogy a damaszkuszi oltár mását megcsináltassa Jeruzsálemben? Asszíria-ellenes lépés volna? Mint akinek kicsúszott lába alól a talaj!

A templomot pedig megcsonkítja és tekintettel Asszíria királyára (18) eltávolítja a külön királyi bejáratot. Egyáltalán, kívánta ezt valaki is tőle? Félő, hogy túlbuzgóságában mindenki másan túltett. Urijja pap pedig szégyenszemre kiszolgálta a király minden szeszélyes ötletét.

Átéltünk már mi is hasonlókat a 20.szdz. mindkét uralgó diktatúrájában. Az ókortól kezdve a világhatalmak véres útja mindig nagy árnyékokat vetett a kisebb népekre. Árnyékokban sütkérezni nagy önellentmondás, öncsalás és eleve képtelenség.

2Királyok 17,1–23 – A gyertyatartó kimozdítottatik (Jel 2,5)

AsszírIA kíméletlenül megtorolta, hogy Hóséa király a másik világ-hatalom, Egyiptom felé tesz segítséget kereső lépéseket. A főváros, Samária hároméves ostroma –, ha az első és utolsó csak rész-eszten-dő is, meglepően hosszú idő. Jó volna több tájékoztatás, de az ige nem elégíti ki kíváncsiságunkat, mert nem ilyen szándék vezérli.

A népesség első elhurcolása (15,19) után bekövetkezik a második. A 6.v-ben olvasható helységek azonosítása nehézségekbe ütközik, például a médek városai a birodalom legtávolabbi vidékein keresen-dők. – A deportáltak széttelepítése AsszírIA északi területein alapos munka volt. A szándék teljes mértékben elérte célját: elszakítani őket földjüktől és Istenüktől. Az utóbbi indítékot ma nehezen értjük meg. Az volt akkor az uralkodó nézet, hogy az isteneknek megvan a területi fennhatóságuk; illetőleg: csak ott érvényesül hatalmuk. A Jahvéhoz ragaszkodó zsidók nem osztották ezt a nézetet. – Elhurco-lásukkal Jahve hatalma alól akarták tehát kiragadni őket. Isten azon-ban nem tévesztette őket szem elől akkor sem, amikor ők már rég levették a tekintetüket róla. Igen erős ma is ama látszat hatása ránk, hogy sikerült kitépni az északi ország népét tápláló hagyományaik talajából, s jószerivel nyomuk veszett szemünk elől, bár a nincste-lenek helyben maradhattak. A Jer 31,18kk. Istennek Efraim iránti irgalmáról beszél.

Hová lett a tíz törzs? – lángol fel olykor a történészek kíváncsi-sága, s vaj’ kik az utódaik? A fejezetből kivehető, hogy azok, akik leszűrték a tanulságokat, még tudtak róluk. Elképzelhető, hogy a későbbi babiloni fogságban e korábbiakból is csapódtak oda néme-lyek. Mégis visszavonhatatlannak vehető, amire a próféták jóelőre figyelmeztettek, hogy az Úr eltávolítja őket színe elől, ha meg nem térnek (23). Érdekes, hogy nyelvünkben az „Isten háta mögötti” jel-zős mondás a fönti tények körében is elhelyezhető. – Mivel pedig magukválasztotta kultuszokat követtek, megszűntek létezni Isten népeként. Elszakadásuk nem újkeletű, gyökerei Jeroboámig nyúlnak vissza (1Kir 12).

Lehet vitázni e történet-teológiai szemlélet mai alkalmazhatóságán. Ám vannak cáfolhatatlan tények: ragaszkodás Isten szövetsé-géhez megtartó erő, kerülünk bárhová. Míg a hiábavalóságok maj-molása kiüresít és az életet szertefoszló párává teszi.

Az ízét vesztett sót kidobják és eltapossák az emberek (Mt 5,13).

2Királyok 17,24–41 – Népek kapuja

Nem repeshettek az örömtől ama néptöredékek sem, akiket a fogságra hurcoltak helyére telepítettek; igazából ők is elhurcoltak voltak (26). Valamilyen okból kegyvesztettek lettek. Ha nyereségnek tekintették volna új lakhelyüket, mindjárt nekiláttak volna műveléséhez. Nem így történt. Erre a vadállatok elszaporodásából következethetünk. Az ebből fakadó fokozott veszélyeket úgy értelmezték Asszíriában, hogy a telepéseknek azért fordult válságossá a helyzetük a vadállatok miatt, mert nem ismerik a területen illetékes Istent, Jahvét. Megbízást kap tehát az izráeli elhurcoltak közül egy papi személy, hogy menjen vissza, lakjék az új lakosság között és tanítsa meg őket Jahve tiszteletére, mert ott, annak az Istennek van hiteles hatalmi igénye. Mivel pedig a pap Bételben telepedett le, kérdés, hogy ő mennyiben tartotta magát a tiszta Jahve-hithez. Vagy pedig az izráeli királyok által előnyben részesített aranyborjú-tisztelet módján tanította a Jahve-kultuszt?

Az odatelepítettek vallásos sokféleségéből (29-31) igyekeztek tehát a Jahve-hit alapján formálni egységes népet. Így alakult ki a samaritánusok népe. A későbbi adatok róluk azt mutatják, hogy hitéletük egyértelműbb volt, mint a kezdeti idők e mostani szakaszból kiolvasható, kevert vallásossága. Akiket a későbbiekben úgy ismerünk, hogy samaritánusok, a Mózes öt könyvét ismerték el szent könyvüknek az ŐSZ-ből. Ha a hozzájuk küldött papnak ebben valami része volt, csak azt mondhatjuk, hogy a tanításban jó úton indult el velük.

Másrészt e részletből szépen domborodik ki a bibliai hit. A 34-39. versek nyitva hagyják annak lehetőségét, hogy e kevert származású népesség is lehet élő része ama népnek, mely Izráelnek neveztetett. Válhat hordozójává az Egyiptomból megszabadítottak hagyományának, saját sorsában is átélve Isten mentő szeretetét (34). Még nem érvényesül közöttük a fogság utáni, kései, elmérgesedett faj-nemzeti ellentét (vö. Ezsd 4,1-5).

Jézus is elfogulatlansággal jár a samaritánusok között. Bennük az aratásra érett mezőket látja (Jn 4,35). Pünkösöd után Samária kapu a népek irányába, s ott van említve először, adatszerűen is, nők megkeresztelkedése (ApCsel 1,8. 8,12). A hit gyermekei, a népek közül mindnyájan, Ábrahám lelki fiai(Gal 3,7).

Krisztusban élő részévé válunk Isten népének oly mértékben, hogy még múltját is a magunkénak valljuk, anélkül, hogy kizárólagossági igénnyel kisajátítanánk.

2Királyok 18 – Méltó válaszként – hallgatás

Csak úgy záporoznak a lélektani hadviselés különféle érvei Ezékiás király küldöttségére. Eleinte nem merő dicsekvés, amiről beszélnek. Mintha bújkálna szavaikban némi megrökönyödés, hogy egyáltalán kiben bízhat ez a királyocská „a nagy király, Asszíria királya” hadaival szemben? Ha önmagában bízik, akkor elbizakodott, ha ész és hőserő a fegyvere, az bizony kevés! – Részben igazuk van, csak a szükséges, de tagadhatatlanul meglevő, valamiféle többletnek a titkát képtelenek fölfejtetni. Egyiptomban bízniuk szintúgy csalóka reménység. – Egyiptomot is uralmuk alá kényszerítik majd az asszírok – egy időre. – Vagy, tán Istenében bízik? Az áldozóhalmok lerombolásából arra következtetnek, hogy Ezékiás megsértette Istent, s most mégis segítséget várna tőle?

Az asszír főemberek, belemelegedve a győzködésbe, hencegni kezdenek, ilyenformán: Kiállítanak ők 2000 lovat, adjon Ezékiás képzett harcosokat hozzá (2000 ló = 1000 harcikocsi. Kell hozzá 1 -1 hajtó, harcos és paizshordozó. Összesen tehát 3000-nyi képzett legénység szükségeltetik összesen!) – Ezékiás emberei mintha meginognának. Kitérően azt kérik, hogy beszéljenek a diplomácia nyelvén, arámul. Azt nem érti a falakon figyelő nép. Az asszírok azonban szántsándékkal beszélnek zsidó nyelven. Így akarnak éket verni a nép és a nevében szólók közé

Kitűnik, hogy igen jól tájékozottak Izráel hitéről, s az alkalmazott kifejezésekben is jártasak. Egyenesen a messiási békeidők fogalmának idézgetésével kecsegtetik a körülzárt várost, s ezzel illetéktelenül kaszálnak bele Isten és a vele szövetséges nép gondolatainak rendjébe (31; vö.1Kir 5,5. Mik 4,4). Ha ez nem tetszik, választhatják a másik lehetőséget –, s gúny, meg fenyegetés van szavaikban –, elhurcolják majd őket termékenyebb vidékre. Mintha ismernék a szószlók a mózesi terminológiát az ígélet földjéről (5Móz 11,14). Az ige azonban sosem állt jól ellenséges szájakban, s előbb-utóbb a torkukra forrt.

Sok nehézséggel kell még Ezékiásnak megküzdenie. Egyelőre a nép csendes hallgatása a jel arról, hogy vele van az Úr (7) –, hűsége jutalmaként.

2Királyok 19 – A kegyesség mentő ereje

A 18-20. nagyobb egységében leírtak olvashatók még az Ézs 36-39 prófétai fejezetekben is. Az egyezéseknek sokkal nagyobb jelentőségük van, mintha csupán ismétlések volnának. Arról van szó ugyanis, hogy egy király élete ráhangolódik a prófétai szolgálatra és az őt megszólító üzenetre, oly mértékben, amire Dávid óta még nem volt példa.

Nem kibővíti a majdani Jósias reformját, Ezékiás egyre mélyülő meggyőződéssel keresi és őrzi Istenével és a prófétai üzenettel a közösséget. Hitben való megállásának volt köszönhető, hogy Jeruzsálem megmenekült az asszíroktól. Mesterkéletlen a kegyessége, mert őszinte, s még szellemes is. Átvitt értelemben a szülés válságos szakaszában kéri az erőt, és üzen a prófétának: „Imádkozz a még meglévő maradékért!” (3k). Ráismerhetünk Ézsaiás hatására. Ő nevezte fiát Seárbásnak (jelentése: a maradék megtér. Ézs 6,13. 7,3).

Közben Szanhéríb egyre szemérmetlenebbül érvel, szorítva tovább a présen, amelybe Ezékiást befogta. Szerinte mostmár Isten az, aki rászedi Ezékiást (10), jó lesz vigyáznia!

S válaszként, mi az, amit Ezékiás első riadt mozdulatai mutatnak? Már nem is a próféta útján keresi Isten tanácsát. Hanem ő maga megy az Úr házába, kezében a kihívó hangvételű levéllel és gyermeki bizalommal teríti ki az Úr előtt. Önmagát leplezi le, aki ezt a mozdulatot lenézi, megmosolyogja! Mivel, vagy van közünk Istenhez minden búban és örömben, vagy pedig azért nem merünk beszélni vele, mert tán nem is hisszük igazán, hogy Ő él és uralkodik. Pedig ténylegesen Ő az alkotója mennynek és földnek; s Ura minden népnek. A király hitvallástétele minderről, s személyes esdeklése (15k) tiszta és diadalmas, közhiedelmeket messze fölülmúló. Ez az ember nem szenvedhet vereséget, meg fogja menteni városát! – Ahogy történt is! –

Találgathatjuk, hogy mi kaszálta le egyetlen éjszaka leforgása alatt az asszír sereget (35), a végeredmény itt a lényeg, mert Szanhéríb visszatakarodott Ninivébe. – Ő azonban hiába ment imádkozni istenéhez; templomában érte el az orgyilkos kardja –, neki nem volt megmentője! Egybefogva az egész fejezetet: Csattanós a példa, s egyben az ellenpélda reá, szintűgy!

2Királyok 20 – Isteni következetlenség

„Abban az időben” (1.12) nem az események sorrendjét, inkább egybeesését, sőt még előidejűségét is jelentheti. Ezékiás király egészségének jobbrafordulása idején az asszír fenyegetés még nem állt tetőpontján (6).

Az ilyen időszakokra mondják manapság, hogy minden összejött. Ráadásul, a zilált idegzetű ember még tetézni is szokta a bajokat. Aztán, ha nem lát egyéb kiutat, eldobja életét magától. – Korunk riasztó esetei miatt tettük a rövid kitérőt, mert az ige másra tanít.

Hogyan viselkedett a betegágyán Ezékiás? A fal felé fordította arcát és imádkozott. Tegyük ugyanezt, bátran, ha lelkünkre homály borult. Nincs mit szégyellni rajta; és nem érdemeket gyűjtünk vele. Ezékiást sem az emlegetett érdemek miatt gyógyította meg Isten. Önmagáért és a Dávidnak tett ígéretért végezte el, hogy három nap múlva felmehet az Úr házába (5). – Az ÚSZ szavaival: „... kegyelem-ből van üdvösségetek a hit által... nem tőletek van, Isten ajándéka ez, nem cselekedetekért, hogy senki se dicsekedjék” (Ef 2,8kk).

Fölösleges találgatnunk, hogy miként ment vissza az árnyék 10 fokkal a lépcsőfokokon (vagy napórán?). Az élet nem csupa hanyatlás. Lehetséges újrakezdés, telítődhetünk megint erőkkkel, mert még több elvégzendő feladat van, amit ránk bízott az Úr. – Evégre még következetlenséget is vállal az Isten, s a prófétának vele kell lépést tartania. Előbb halált hirdetett, s félútról kell visszafordulnia, hogy elmondja a kegyelemre fordult döntés jó hírét.

Aki naprakész és összeszedetten él, annak több eshetősége van, hogy a szolgálatra tekintettel, még kap kegyelmi időt a cselekvésre és erőt is hozzá.

2Királyok 21 – Zavaros nézetek

A 2Krón szól ugyan Manassé megtéréséről, de az ige mostani változata hallgat róla.-

Mennyit gyötörődhetnek a király hosszú uralkodása alatt mindazok, akik szerették volna megőrizni az ezékiási idők Jahve-hitét! Ki tudja hová, s merre sodor a különféle bálványozás, melynek éppen egy dávidi sarj hódol? Szinte eszelősen szed össze mindenféle idegen és visszataszító kultuszt. Az újból megépített magaslatokon, s a jeruzsálemi templomban Jahvét is tisztelték, annál elviselhetetlenebb volt, ha valaki a templomban állít fel bálványszobrokat.

Meglehet, hogy – együtt más indítékokkal –, Manassé bálványozására ellenhatásként, pattant ki ez időben a végidők váradalma, az apokaliptika. Kezdeteit megtaláljuk Ézsaiásnál, Ezékielnél. Jézus az utolsó idők nagy nyomorúsága jeleként említi a „pusztító utálatosságot”, amely ott áll „a szent helyen” (Mt 24,15). – Az asszíroknál honos jóslások és a varázslás, valamint a Nap és Hold, a már akkor ismertté vált bolygók, s az állatégöv csillagzatai mind, újból helyet kaptak a kultuszban (3). Pedig tiszteletüknek nincs helyük Izráel hitében (5Móz 4,19). Az 1Móz 1,14-18. nem ejti ki a két nagy égitest nevét, s ha uralkodnak is nappal, meg éjszaka, csupán Isten teremtményei avégett, hogy világítsanak. – Csak a prófétáknak volt merészük szót emelni a tévelygések láttán. Nevük ismeretlen (10). Tőlük való a kitörölt tál hasonlata. A „mérőzsinór”, s a „mérőón” mint-ha Ámósra, meg Ézsaiásra emlékeztetne (13. Ám 7,7-9. Ézs 28,17. 34,11.17). Lehet, hogy igaz a Biblián-kívüli hagyomány, hogy Ézsaiás Manassé uralkodása alatt szenvedett mártírhalált, hogy szétfűrészelték (Zsid 11,37).

A bűnöknek nincs elévülésük és van a feledésből feléledésük, ha nincs bűnbánat és rá feloldozás. Manassé tettei, s az elburjánzó vallásos divatok felélesztették az emlékezetben mindazt a rosszat, amit Egyiptomtól kezdve az atyák elkövettek (15). Szenvtelennek tűnik ehhez képest a közlés a sok kiontott vérről, mellyel Manassé megtöltötte Jeruzsálemet (16).

Semmi maradandó nem fűződik Manassé nevéhez, mi jónak volna nevezhető. Még a prófétai könyvek címratábjából is hiányzik a neve. Több, mint 50 évig uralkodott, s mire használta e hosszú időt? Az évtizedekkel visszaélni is lehet, pedig haszonra kaptuk őket.

2Királyok 22 – Az ige ereje

Időbe telt, míg felocsúdtak a kábulatból, fásultságból, mely Manassé tévelygései és a vérontások nyomán támadt a lelkekben. Csofálkozunk, hogy hagyták omladozni a templomot, közben pedig bent telezsúfolták különféle oltárokkal és bálványokkal. Az ember által kiöltött vallásos divatok hamar változnak, a fellángolás elenyézik, nincs önmegújító képessége, s nyomában űr támad.

E fejezet igéi mégis sejtetik a gondolatok izzását, midőn az emberi kitalálások omladékai alól előtör a tiszta Jahve-hit. Elég néhány ember hűsége, őszinte megrendülése, s máris nyílik út az új kezdésre. Vannak rá fénylő példái a múltnak, melyek segítenek a tájékozódásban, s a friss szél félresöpri a ködöt. – Jósias a Jóas taposta nyomon indul el (vö. 12.f). Akár 18 éves volt, akár uralkodásának addig letelt idejét jelenti a szám, szerencsés dolog, ha az érett férfikor eszmélődése az Úr háza iránti felbuzdulással párosul. Ha a forrást tisztogatni kezdik, egyszeriben előtörhet a kristálytisztá víz. Mintha az omladékok az ige útját is eltorlaszolták volna, de most utat talál magának az ige.

Sokan töprengtek már rajta, hogy mi is lehetett az a megtalált törvénykönyv. Talán az 5Mózes könyve? Miként került oda? Hogy felejtődött el? Valóban ennyire feledésbe merült a mózesi kijelentés? A későbbi idők gyakorlatából arra következtethetünk, hogy a könyvtekercset elrejtették –, tán éppen Manassé idejében. Volt rá elég ok. Lehetséges továbbá, hogy már akkor ismert volt az elhasználódott tekercsek genizába temetése. – Képletesen szólva: sírjából, elrongyolódott anyaga dacára, itt-ott alig kivehető betűk közül, feltámad az ige. Beszélni kezd újból, egész valójában megrendíti a királyt, aki vádat és sürgetést érez.

Volt azért ember, akiből nem halt ki az ige. Nem a hivatalos pap-ság között, de megőrizte egy próféta-asszony, Hulda. Őt kérdezik meg a könyv(tekercs) igéi felől. (A papok között már ott van az ifjú Jeremiás [Jer 1,1], de prófétai elhívása még nem ütötte szíven). Hulda válasza megerősíti azt, amit a király – a könyv olvastán –, maga is fölismert. Ítélet jön, a harag immár ki nem oltható. Tekintettel Jósiasra, halasztást ad Isten. – Abban is kegyelem van, ha nem válunk szemtanújává siralmas dolgoknak.

Az igének önmagában is megvan az ereje, hogy hitelét visszanyerje. Nekünk áldás, ha részünk lehet benne!

2Királyok 23,1–30 – Ami jó még megtehető

Tehetett-e többet és mást Jósias? Aligha. Nem tehetünk szemrehányást emlékének, hogy Ezékiás kegyessége érzelemben gazdagabb volt. Ő is vétett hibát, mikor a feltörekvő babiloni hatalom követői előtt dicsekedett (20,12kk). Nem írhatjuk Jósias számlájára tragikus halálát sem. Egyébként is hiányosak a történelmi ismereteink róla. Talányos, hogy hadserege mi okból vonult a hajdani északi országrészbe. Talán a dávidi nagy birodalomról álmodott? – Nékó fáraó a hanyatló Asszíriát akarta megsegíteni Babilónnal szemben, de Karkemisnél vereséget szenvedett. Az ŐSZ-ben erről csak a Jer 46,2 beszél. Jósias e kalandból még élve menekült meg; jött azonban a szerencsétlenül végződött megiddói csata (Az ókor eme népek csatája előképe a végső idők Harmagedónjának, Jel 16,16). A fáraó gyorsan döntötte el az ütközetet a maga javára. Régi, bevált fogással Jósiaszt, aki hadvezér is volt, megölték, s vele lebénították serege küzdőképességét.

Jósias reformjai sikeresebbek voltak. Asszíria hanyatlása több mozgást tett lehetővé. Mégis az igazán ösztönző erőt az újból fölfedezett ige adta. A történész elemzése csak a történelmi adottságok előnyét, vagy hátrányát tekinti valósnak. Ha így volna, akkor a történelem válna kijelentéssé. Sok tévelygés származott már ebből az egyoldalúságból. Számunkra nem kétséges, hogy a történelem Ura Isten, de a történelem ismerete csak a háttér megvilágítására jó. Konstellációk mérlegeléséből nem születhet épkezláb reformáció. Ha Isten szava szíven talál, abból lesz megújulás! – Így kap ihletet Jósias, pedig a prófécia (22,17) nem sok jóval kecsegtet. Számított esetleg rá, hogy „talán” (Ám 5,15) még megfordítható a meg nem változtathatónak mondott vég. A veséjébe nem láthatunk. Mindazáltal az Úr igeszerű tiszteletéért jól használta ki népe érdekében a kegyelmi időt, amit szíve Istenhez hajlásával kiküzdött (22,16–20). – A megtalált szövetség könyvét megismerteti egész népével. Szövetséget kötnek az Úr előtt, hogy egyedül őt fogják követni és szív szerint szabják magukat a mózesi előírásokhoz (3. 5Móz 6,5). Páskát tartanak Jeruzsálemben az 5Móz 16,5–7 alapján.

A lehető kell megtennünk, s a többit rá kell bízunk Istenre, ezt tanulhatjuk meg Jósiasztól.

2Királyok 23,31 – 24,20 – Hanyatlás...

A hanyatlásról jelzés lehet, hogy Elizeus ideje óta egyetlen királyról sem mondja az ige, hogy felkenetett volna. – Jóáházt is a nép ülteti trónra (a Jer 22,11. 1Krón 3,15 Sallumnak nevezi őt). Az utóbbi igehely szerint legkisebb fia volt Jósiásnak. Ha a nép adta neki az új nevet (jelentése: „akit Jahve megragad(ott)”), akkor, vélhetően, nagy reményeket fűztek hozzá. Hamarosan csalódnuk kellett. Elolvasva a Jer 22,10-17 (Ez 19,1-4) prófétai részleteket, jobban értjük a tényeket finoman elfedő, már ismert fordulatot: „Azt tette, amit rossznak lát az ÚR,...” – Nem jó, ha bárkit előre felruháznak indokolatlan váradalmakkal, viszont a bizalom előlegezése meg szükséges.

Nem törvényszerű, de óvatosságra int, hogy az ezékiási tisztább időkét Manassé förtelmei követték, s a jósiási reformok után megint gyors hanyatlás következett. – Midőn a fáraó magával hurcolja Jóáházt (34), aényt mintegy kívülről szemléli. Ugyanez áll a könyv utolsó két fejezetének szűkszavú és szenvtelen adatközléseire. Jeremiás és Ezékiel próféta majd belülről láttatja velünk a kor, válságoktól szabdalt erőtereit. Világhatalmak pörölycsapásai mentén is munkálkodik Isten: ítéel és kegyelmez.

A kis Júda trónján még mindig Egyiptom-pártiak ülnek, mint a következő, idősebb Jósiás-fi, Eljákim (Jójákim) is. Neve megváltoztatása arra emlékeztet, hogy milyen kegynek köszönheti király-voltát. Az örök mérce szerint azonban csak az számított, hogy nem az Úr kedve szerint cselekedett (37. vö. Jer 26,20-23). S máris érkeznek a Babilónok, Egyiptomot viasszaszorítják és Júdára is kiterjesztik hatalmukat.

Apja örökébe lép Jójákin. Hamar letesz róla, hogy katonai erővel védje meg Jeruzsálemet, meghódol Nebukadneccar előtt, aki a rang birtokosait, gazdagokat, meg a mesterembereket – különféle haszon és előny reményében –, fogságra hurcolja Babilonba. A nemzetközi „felső tízezer” nyelvi fordulat ebből az eseményből, bibliai adatból vette eredetét.

A különféle kiváltságok mindig igen törékenyek, de kerülünk bármilyen körülmények közé, mindenütt Isten hatalma körén belül maradunk.

2Királyok 25 – ...és a vég

Cidkijjá harmadik fia volt Jósiásnak (1Krón 3,15). Ő a babilónoktól kapott más nevet. Nem lehet azonban egyenlőség-jelet tennünk a korábban Asszíriától, majd meg Egyiptomtól való függés és az új függőség: a babiloni uralom elfogadása között. Asszíriával és Egyiptommal szemben a próféták kifejezték ellenérzésüket. Jeremiás viszont azt hirdette, hogy akkor maradnak meg, ha megszabott, hosszabb ideig szolgálják Babilont (Jer 27). Nem azt mondja, hogy közben fogadják el a babiloni isteneket!

A babilónokat – vélhetően –, nem érdekelte a fogsággravitt népek hitvilága. Csak csodálkozhatunk, hogy a Jójákint majd négy évtizedes fogságából kiemelő babiloni király nevét elcsúfított alakban közli a 27. vers (jelentése kb. „gonosz átkozott”). Ezért, kétségbe vonják, hogy illet Babilonban egyáltalán leírhattak, ám, az Ézs 44,9-20 hangneme hasonló hozzá. – Mégis, a könyv végére illesztett lezáró rész eredhet későbbi időkből, amikor Babilon már széthullt a perzsák csapása alatt. – A Babilonról szóló példák vallási türelmükre engednek következtetni. Akár így volt, akár nem, Babilon hatalmának elfogadása, megszabott ideig szólóan, Isten akarata volt.

Cidkijjá nem így gondolkozott (24,20). Fellázadt, s ezzel Jeruzsálemre vonta Nebukadneccar seregét. Megpróbált egérutat nyerni, de üldözői hamar utolérték. A hódító király elé vezették, ahol fiait a szemeláttára ölték meg, őt pedig megvakítva és bilincsbe verve Babilóniába hurcolták. További sorsa nem ismert. Nem valószínű, hogy ő lett volna a babiloni fogságban az Úr szenvedő szolgája, mint nessiási próféciát hordozó személyiség (Ézs 52,13 – 53,12). Jogszerű dávidi sarjnak inkább Jójákint tartották.

Jeruzsálem kifosztása és lerombolása után Gedaljáh lett a helytartó. Jeremiás próféta támogatta őt (Jer 40,5k). Királyi származású összeesküvők végeztek Gedaljáhval.

Isten kegyelmének csodája, hogy a konok önpusztítások ellenére lesz maradék, akik majd visszatérnek a fogságból.

1Kronikák 1 – Nemzedékek sora

A Krónikák két könyve, az Ezsdrás és Nehémiás könyveivel együtt leghosszabb időszakot átfogó mű az ÓSZ-ben. Nincs szándékában a krónikásnak, hogy munkájával a többi történeti művet helyettesítse. Maga is idéz több forrást; csak könyvünkön belül az 5,17. 9,1. 23,27-32. 27,24. 29,29 esetében. Amit pedig említés nélkül hagy, annak ismeretét feltételezi.

Ezt a művet is, a vezérlő szempontokat követve, nemzedékek adták egymásnak jó 200 éven át. S volt végül valaki, akinek a négy könyvnyi egység végleges alakját köszönhetjük. Időpontját általában a K.e. 3. és 2. század fordulójára teszik. Ezért is került a héber kánon (mértékadó, isteni tekintéllyel bíró iratok) legvégére; s nem úgy, mint a LXX sorrendjében, vagy a ma is használt fordításokban, a Királyok könyve után.

Tartalmát és szándékát tekintve mégis a helyén van, mert főként a Sámuel és Királyok könyveiből merít, azokat egészíti ki és kihangsúlyozza a számára fontos összefüggéseket. Szeme előtt Dávid és utódainak a sora, valamint a papi szolgálat lebeg. Lehet hogy írói, gondozói papi körökben keresendők.

A sort Ádámmal kezdi (mint Lukács evangelista, aki Jézus nemzetségtáblázatát – Dávidon át – Ádámgig vezeti vissza, vö. Lk 3,38), mert Isten üdvözítő munkája – beépítve az ember együtt-munkálkodását –, akkor vette kezdetét. Észrevehetően – bár nem teljes következetességgel –, a krónikás arra törekszik, hogy azokra irányítsa figyelmünket, akik engedelmesek voltak Istennek. Elmarad például Kain nemzetsége, viszont a fiatalabb Izsák megelőzi Izmáelt (28). A továbbiakban többször is más a nevek leírásának módja, mint az 1Móz 10. 36,10-14.20-23 listáiban. Eltérés mutatkozik tehát a 6.17.22.36.39-42 és az 50k versek esetében.

Az ihletettség nem a betűkben van – Az ősi héber írás alig jelelt magánhangzókat –, hanem a betűk hordozta gondolatokban. A szavakat ne rácsnak tekintsük, hanem ajtónak, szájnak, melyen át a Lélek által élővé tett ige megszólít.

1Kronikák 2 – A szövetség olvasztótégléje

Jákób fiainak sorrendje eltér a megszokottól. Az író egyébként előszeretettel használja. Jákób helyett az Izráel nevet (1). József és Benjámin megelőzi idősebb testvéreit. Hiába keressük a részletező törzsi listákban (1-9.f) Dán leszármazottait. Zebulonról is csak két rövidke megjegyzése van (6,48.62). – Volt, amikor sommásan intézték el ezeket, az olvasónak is egyhangú, fárasztó és furcsa hangzású származási adatokat, mondván, hogy történelmi hitelességük csekély. Manapság azonban körültekintőbbnek kell lennünk, mert kiderült, hogy mind az író(k) korából, mind pedig az ősi időkből a valóságos történeti helyzetnek megfelelő adatokat őrzött meg a krónikás hagyomány az utókor számára.

Júda, történelmi súlya szerint, valamint Dávidra tekintettel az első helyre kerül. A reá vonatkozó anyag terjedelmes, egészen a 4,13-ig tart. Ha figyelmesebben vesszük sorra a neveket, előtűnik Káléb jelentősége a törzsen belül. Hecrón fia Kelubaj is, voltaképpen ő (9), s a 4,11 Kelúb neve is, gyaníthatóan, ezzel a nemzetséggel áll összefüggésben. Úgy eshetett, hogy a kálébiak beolvadtak Júda törzsébe és ily módon épültek be a törzsek szövetségi rendjébe. A Józs 14,6 is támogatja ezt a föltevést.

Mintha a 24.v. szövegének bizonytalansága kissé el is fedné a történeti előzményeket. Valószínű úgy kell korrigálnunk, hogy amikor Káléb elvette Efrátot (19), elhalt apjának, Hecrónnak özvegyét vette nőül. Az izráeli törvények tiltották az ilyen frigyet. A kálébiták tehát szokásaikban, s talán származásuk szerint is idegen nép voltak, de idők folyamán egybeforrtak Júda törzsével és jelentősen meg is erősítették. Sőt Jerahmeél (25) is kényi volt az 1Sám 27,10. 30,29 szerint; valamint az 55.v. is, – összegezően –, kéniekről beszél, mint a rékábiak (2Kir 10,15. Jer 35) oldalági rokonáról.

A 49.v.-tól kezdve a nevek között fölismerhetők, hogy közülük több település neve.

Isten népe, már az ÓSZ-ben is, népek gyűjtőmedencéje. A közös hit fogja őket egybe, fontosságban csak ezután következik a származás.

1Kronikák 3 – Láncszemek módján

A Júdától származók terjedelmes felsorolása között foglal helyet a dávidfiak sora. Isai fiait már a 2,13-15 felsorolta. Ott Dávid a hetedik, az 1Sám 16,10k szerint viszont a nyolcadik. A 27,18-ban majd olvashatunk egy Elihú-ról, ez a név lehet az elsőszülött Eliáb változata.

Egybevetve a 14,4k és a 2Sám 3,2-5. 5,14-16 részletekkel az ittenieket, a Dániel (1), Batsúa, Ammiél, Símá, Elisámá és Elifelet (6k), Eljádá (8) nevek tanúsítják, hogy a krónikásnak megvolt az önálló hagyománya a múlttól, s hozzá minden körülmények között hű maradt.

A nevek, névadások világa egyébként – mint ma –, a múltban is elég tarka volt. Így vagyunk a bibliai adatokkal is. Itt Dánielnek hívják azt, aki a 2Sám 3,3 szerint Kileáb, ami azonban becenév is lehetett. Azt jelenti, hogy „mint az apja”, vagy „az apáé”, ahogy ma is kérdezik: „Na, kinek a fia vagy?” Vagy azt mondják – tréfásan -: „kiköpött az apja”. Járulékosan fedezhetjük fel, hogy ez a könyv sem életidegen; földi vetületében is az élet könyve.

Máskor meg hitvallás volt a név, akár a név változtatása is. Eljádá fölveszi az Él, azaz „Isten” nevet és elutasítja a Baalt a 14,7 Beeljádá nevében. A népetimológiák, ragadványnevek, s a kiejtést könnyítő változtatások is bizonyos szerepet játszottak bennük. Ennek tudatában nem lényegbevágó, hogy az Abijjá az 1Kir 15,1-ben Abijám, Azarjá (12) egyebütt, a prófétáknál is, Uzzijjá.

A 17.v-től már a fogság utáni adatok következnek, hasonló jellemzőkkel. Mindezek betetőzése, hogy Jézus nemzetségtáblázata (Mt 1,12-17) ezekből csak Sealtiélt és Zerubbábelt tartalmazza; s a keresett válasz valahol abban körvonalazható, hogy a dávidi származás a hitvallás része volt. – Hogy pedig a láncszemek miként kapcsolódtak egymáshoz, erre minden nemzetségben, s talán családokban is, volt gondosan továbbadott hagyomány. A különböző adatok és nézetek mégis békésen, vagy eltúrt módon fértek meg egymás mellett.

1Kronikák 4 – A hit nem végzetszerűség

További – töredékes –, jegyzék Júda leszármazottairól. Időben párhuzamos, tartalmában más, mint a 2. fejezet. Mégis előttünk ismerős nevek is. Kálébnak ezúttal is kiemelt jelentősége van a törzsön belül. Húr, Efrátá és Betlehem már a 2,19k során szemünkbe ötlött. Ők is kálébiak lennének? Van magyarázó, aki ezt elviselhetetlennek tartja. Ugyan miért volna az? Hiszen a népek elegyedése Palesztina e neves pontján, melyhez Dávid és Jézus személye is oly szorosan kötődik, a Ruth 4,17-22 alapján jól ismert, s tudjuk, Ruth móábi volt. – Sőt még Ruth könyvéig sem kell visszaölnünk, mert a benne foglaltakhoz igen hasonlít a 22.v. Négy férfi házassodik Móábból úgy, hogy odaköltöznek. Később azonban visszatérnek Lehembe, ami megint Betlehem névének egyik változata is lehet. „Régi dolgok ezek” fűzi hozzá a krónikás. – Ősi, de annál becsebb; s észrevehető a hagyományokat hűségesen őrzőknek a törekvése, hogy mindent, még a hézagos adatokat is, lejegyezzenek.

A 33.v. tartalmaz egy szót; „származási jegyzék”-nek fordítjuk. Csak a Krónikák két kv-ében, valamint Ezsdrás és Nehémiás könyveiben fordul elő. A fogság után olyan hivatalos formulává lett, amellyel a minden próbatételen át gondosan megőrzött családi adatokat jelölték, tanúsítván a hazatért maradéknál a törzsi hovatarozandóságot. Ne vegyük holmi nemesi előkelőség, vagy előjogok bizonyítékának. Nekünk már nehezen érthető, de hitvallásuk részeként őrizgették a családok e jegyzékeket. S közben olyan adatok is fennmaradtak, mint például a 9k. Egy bizonyos Jabéc nagy fájdalommal született meg. Anyja olyan nevet adott neki, ami erre emlékeztetett. Ókori felfogás szerint a név jójel (Nomen est omen). A fiú imádságban fölveszi a küzdelmet az elkerülhetetlennek mondott végzettel. Áldást és oltalmat kér Istentől, s hogy ne érje fájdalom. Megadatott neki, amit kért és tekintélyes ember lett belőle.

Ne mondjuk soha, hogy valamin nem lehet változtatni, mivel sorát senki el nem kerülheti. Ilyen kitétel nincs a Bibliában! A hitnek semmi köze a végzethez, sőt legyőzheti a végzetszerűségeket. A hit inkább az országotúti közlekedéshez hasonlít, mint a merev síneken futó vonathoz.

1Kronikák 5 – Siker –hátrányokkal

A törzsek letelepedése után Rúben és Gád, valamint Manassé fél-törzse a Jordán keletre eső oldalán kapott örökrészt (Józs 13,15-32). A krónikás e törzsekre tartozó ismereteit gyűjti össze az időig, míg egy asszír hadjárat 732-ben véget nem vet önállóságuknak (26. 2Kir 15,29).

A fejezet végén rövid áttekintés olvasható Lévi leszármazottairól; voltaképpen főpapi lista ez, a babiloni fogságig (587). A felsorolás nem említi Jójádát (2Kron 22,11) Úriját (2Kir 16,11) és Azarját (2Kron 26,20). – E tény arra int, hogy ne mai értelemben vett történeti tudósítást várjunk az igétől, bár fontosak a történelmi támpontok.

Régi korok, ásatások nyomán napfényre került emlékei, ékírásos agyagtáblái alapján sok adat kerül elő, közöttük időben is pontosan behatárolhatók. Ne tekintse senki szentségtörésnek, ha valahol hézagos ismeretekben, az ókortudomány eredményei alapján egy s más pótlódik, vagy, jelenlegi ismereteink alapján, netán valamit ki is igazítanak. Másként is helytálló a fogalmazás: A tudomány mai állása szerint. Ez a két, kikristályosodott feltétel igen fontos és igazi tudás nincs is eme szerénységgel ékes megállapítás valamelyike nélkül. – A krónikás tehát kora legjobb ismeretei alapján, s legjobb lelkiismerete szerint gyűjtött össze mindent, ami idevágó emlék és adat csak létezett. A megállapítás a továbbiakra, sőt az egész ÓSZ történeti anyagára általánosan érvényes. És a tudomány minden ágára is alkalmazandó a fent említett körültekintő feltétel.

Csak a krónikás őrizte meg ama hadi vállalkozás emlékét, melyben együtt vett részt mindhárom törzs (10. 18-22) a hagiak ellen. Izmaéliek lehettek ők, mert az 1Móz 25,15 szerint Jetúr és Náfis Izmaél leszármazottja volt. Ám a látványos és gyors sikereknek mindig vannak árnyoldalai. – A történelem nagy tanulságainak egyike, hogy a másoktól elragadott területek megemésztik a hódítókat. A 25.v. szerint kezdtek ugyanis járni a hódoltsági területek népeinek istenei után. Hűtlenné váltal Istenhez, mire ő fölindította az asszír király lelkét (Púl és Tiglát-Pileszer egyazon személy), és fogságra hurcolta őket.

Jobb lett volna békésen megmaradniuk a nekik rendelt, kimért részükön!

1Kronikák 6 – A szolgálat terhének hordozói

Szólnunk kell a nevek és nemzetségtáblázatok áttekintésének nehézségeiről is. Talán így könnyebben kiismerjük magunkat.

A krónikás szívügye a lévita szolgálat; anyaga ezért terjedelmesebb a többinél. Nehézséget okozhatnak az ismétlések, tetézve azaz, hogy azonos ős utódai néhol egészen eltérőek, máskor meg többé-kevésbé egyezők. Az adatok változatossága gazdagságot jelent; így látta a szentíró is. – A 2.v. párhuzama az 5k. és a 24-28. Továbbá a 3. 7-13. és a 18-23, valamint a 4.v., a 14k. és a 29-32 kötődik egy-egy Lévi fiúhoz.

Láthatóan háromféle lista-típus forgott közkézen: egy kivonatos – talán a legősibb lehetett! Aztán egy bővebb, amely számolt a közbevetett évszázadokkal. S egy harmadik, melyben a nevek sora időben visszafelé halad.

Némi zavart okozhat a nevek azonos, vagy hasonló hangzása. Van, aki Gércsont azonosítja Mózes elsőszülött fiával (2Móz 2,22. 18,3), Gércsómmal. Magyar fordításunk, e rész kapcsán, elhatárolás végett Gércsónnak írja itt a Lévi-fiat, holott a héber szövegben Gércsóm olvasható. – A nevek világa labirintus és nem kell a messzi múltba mennünk példakért, hogy azonos név mögött mily gyakran áll egészen más személy, s ha nem vagyunk óvatosak, a rokonítás melléfogáshoz vezet.

Előfordul olyan eset is, midőn az ismerős név valóban az, aki-re gondoltunk. Itt van mindjárt Elkáná. Belőle több is van a Kehát fiai között, de most valóban Sámuel apjáról van szó (12k. 1Sám 1). Érezhető a törekvés, hogy Sámuel a Lévi utódok között óhajtja felmutatni, mivel olykor papi tisztet is ellátott: áldozatot mutatott be. Ámde Elkáná efraimi volt, hogyan volt akkor lévita? Az 51k és a Józs 21,20k szerint Efraim hegyvidékén is voltak lévita városok. A lévíták, tudnivalóan, szétszórva éltek a testvér-törzsek között (vö. 33-66). – Bárhogyan volt is, s öröklődött a szolgálat akárhogy, a változó körülmények között is megmaradt a folytonossága.

A lévíták előbb a sátor körül vezették a gyülekezet énekét, aztán pedig a kőből épült templomnál végezték ugyanezt. – Jó, ha a Lélek szerinti rend egy ütemmel mindig előtte jár a külső ékességnek.

1Kronikák 7 – A teljesség igénye

Számolgatva a 4. fejezettől a törzseket, nincs ki a 13. Pedig eny-nyinek kellene lennie, tekintettel József két fiára, akik Efraim és Manassé néven két külön törzzsé növekedtek. Mivel pedig Lévi fiainak nem volt külön szállásterületük, a fenti kettővel töltődött fel a törzsi területek száma mégiscsak 12-re. Ezt érezték teljesnek, ragaszkodtak hozzá. Csak végső esetben hajoltak meg a területveszteségek, a népesség csökkenése, elvándorlás, vagy háborúk okozta elnéptelenedés tényei előtt. Nyomai ebben a fejezetben is megmutatkoznak; hiányoznak, példának okáért, Zebulon és utódai. Némely magyarázók azt sejtik, hogy a 6-11 szakasz róluk szól, mivel Benjáminnak még majd bő teret szentel a 8.fejezet, aminek magyarázata inkább az, hogy Benjámin területén volt Jeruzsálem (8,32. Józs 18,28). – Hiányzik továbbá Dán. Talán a 12. v-ben a Husim név vehető Dán-utódnak, az 1Móz 46,23 alapján. A naftáliak sora is feltűnően rövid és főként az 1Móz 46,24k adataira épít.

A törzsek elhelyezkedését jelző térképekre tekintve, Zebulon, Naftáli és Dán mind olyan északi törzsek, kik a legjobban ki voltak téve a Damaszkusz felől érkező arámi politikai és vallási befolyásnak. Szintén szomszédos volt vele Manassé fél törzse, s a 14.v-ben található is egy arámi másodfeleség. Részadatokból ki lehet következtetnünk, hogy az északra eső területeket zilálta szét legjobban a történelem. Gondoljunk csak Damaszkuszra, majd Asszíriára, s később Babilon befolyására.

Vélhetően, a krónikás elsőrenden írott anyagból merít, váltogatva hol az 1Móz 46-ot, vagy a 4Móz 26-ot, esetleg mind a kettőből válogatva. – Vannak azonban olyan forrásai is, melyekről csak innen értesülünk, hogy valaha léteztek. A 2.v. sejteti, hogy Dávid népszámlásáról lehetnek részletesebb adatok, mint a 21.fejezet, vagy a 2Sám 24. A prófétai értékelés – tudjuk –, elítélte e vállalkozást, amit a krónikás is tiszteletben tart.

A gáti filiszteusokkal lett incidens ide-oda hullámozása a 21.v-ből, illetve a 8,13 apró adataiból ismerhető csupán. Emiatt költözött az ütközőpontból északra Dán törzse (Bír 18). A gátiak megölték Efraim fiait; gyászában a testvérei vigasztalták (22). Isten népe belső egységét láthatjuk e történetből.

A testvéri egység próbája a bajban tanúsított közösségvállalásunk.

1Kronikák 8 – Viszontagságok között

Egybevetve az 1-5.v-ek neveit az 1Móz 46,21 és a 4Móz 26,38-40 benjámini listáival, csak az elsőszülött azonos bennük. Van azután még egy-egy, de egymástól eltérő név, melyek megtalálhatók a főnti mózesi felsorolás valamelyikében. – A 6-8. v-ek emlékeztetnek a Bír 3,12-30 történetére, aholis Éhúd egy 18 esztendeig tartó móábi elnyomásnak vet véget. Itt azonban előbb esik szó Éhúdról, s utána arról, hogy közülük némelyek Móáb mezején laktak. A két adatsor, a nevek azonossága mellett, kétségtelen, hogy más-más eseményről beszél. A Móádba települtek által épített két város és falvaik (12) a fogság után már Júdához tartoztak (Ezsd 2,33). Az itt-ott előtűnő adatok azt sejtetik, hogy Júda lekosait sokféle szál fűzte e szomszédos területhez.

Geba (6) lakóinak áttelepítése a Bír 19-21 fejezeteket juttatja eszünkbe, jóllehet más helység volt, mint Gibeá, vagy Gibeón (29. 9,35). Nem tudható, hogy miért hurcolták őket júdai területre. Úgy látszik, a törzset több megrázkódtatás érte, mint amiről részletesebben értesültünk. Benjámin sorsáról lévén szó, érzékenyebben rezdült a júdabeliek lelkiismerete. – Jeruzsálem jebuzeus város is Benjámin területén volt, Dávid oda helyezte át székhelyét. A 29.v. Gibeón lakosait kezdi sorolni, majd pedig a 32.v. így összegez: „Testvéreik mellett ezek is Jeruzsálemben laktak,...” A főntiek szerint lehetséges, hogy a város lakosságát később e törzs adta.

Saul király benjámini volt, de a júdai Dávid lett az utóda. A 33-38 majdnem azonos a 9,39-44 neveivel. A 12,1k szerint Dávid körül szolgáltak a fegyverforgató benjáminiak; 722-587 között a két törzs egy államot alkotott. – A Benjámin törzsét ért próbatételek miatt engesztelési szándék olvasható ki a rövid utalásokból, s talán nem is eredménytelenül, ezért vállalták végül is Júdával, az e nevet viselő déli rész-állam keretei között, a szorosasbb közösséget.

Igaz testvéri egység az egymásnak okozott sebek gyógyításával lehetséges.

1Krónikák 9 – Ki–ki a maga helyén

Kiolvasható a fejezetből, hogy a Krónikák két könyvének összeállítása a Babilonból történt hazatérés utánra helyezendő.

Az 1-3.v. hangsúlyozza, hogy Isten népének saját hűtlensége miatt kellett fogságot szenvednie, de megadatott a lehetőség a visszatérésre, s lakhattak újból Jeruzsálemben júdaiak és benjáminiak. Hozzáteszi azonban Efraimot és Manassét is. Meglepő adat, de magyarázható. Az egész Izráel oly kicsiny terület –, talán a mi Dunántúlunk hasonló nagyságú, de alakja más, mert déle felé szélesedő sávot formáz, egybevethető talán a Tiszántúl elnyúlt alakjával is. Háborúk idején a lakosság hamar átlépte a határokat. Ezeket csak néhol védte néhány megerősített hely. – Valószínűsíthető, hogy a korábban megsemmisült északi rész-ország jogfolytonosságát a fönti csatlakozókban látták, s nem a samaritánusokban, akikkel a várfal építésekor megromlott a kapcsolatuk (Neh 3,33-37). A Neh 11,1-24 szintén tartalmaz jeruzsálemi lakójegyzéket. A kettőt összehasonlítva, megállapítható, hogy általában a listák elején (itt: 7.10.14.17) azonosak a nevek, s a folytatás már elágazik.

Megjegyzendő továbbá, hogy a számok valósnak tűnnek (6.9k), különben a krónikás is előszeretettel alkalmaz magas szám-adatokat. A léviták száma viszont hiányzik. Következésképp: a jegyzék nem törekszik teljességre, vagy eleve töredékes. – A léviták szolgálata szerteágazó volt. Kapuőröket a 26,1-19 is elősorol, Dávid idejéből. Itt viszont legfőbb szempont, hogy a folytonos szolgálat láncszemeit még régebbre, Sámuelen át (22) egészen az Áron-unoka Fineásig (4Móz 25,7-13) vezeti vissza. „Az ÚR legyen vele!” kiált fel a szentíró, mert eszébe jutott, miként hárította el a bajt Izráel feje fölül, annak idején.

Hadd jegyezzük meg, hogy az elhúnytakért, az előttünk elment hű nemzedékért ilyen értelemben szabad imádkoznunk: Az Úr legyen velük! Azaz ők az Úrnál vannak! Kell-e ennél több? S nincs is többre, másra felhatalmazásunk, innen mi már nem segíthetjük őket, s ők sem támogathatnak bennünket onnan, az Úr Krisztus egyetlen közbenjáró szolgálata nem szorul foltozgatásra, mert ki-sebbitetlenül elégséges.

Továbbá: az egész most olvasott rész arra tanít, hogy amire elhívtam, abban kell helytállnom éjjel és nappal, hűséges pontossággal, ebben segít a Szentlélek vezérlő munkája.

1Krónikák 10 – A hűtlenség pusztulásba visz

Kérdés, hogy a 9.fejezet miért záródik Saul Gibeónban lakó elődeinek és utódainak felsorolásával, amikor a 8.fejezet is hasonlóan fejeződött be? A válasza később teszünk majd kísérletet.

Fejezetünk Dávid előtérbe kerülésének előzményeit foglalja össze. Kimutatja, hogy a helyzet mindenképpen változásra érett, mert Saul viselkedése másokat is pusztulásba sodort. A 13.v. két indokot nevez néven. Egyike az, hogy hűtlen lett az Úrhoz. A 13,3-ban Dávid mondja ki, hogy Saul idejében nem törődtek a szentládával. A másik indoklás szerint, Saul nem várta ki az Úr válaszát, inkább elment, hogy tudakozódjék az éndóri halottidéző asszonytól. – Eszerint a krónikás feltételezi, hogy olvasói ismerik az 1Sám 28,7-25-ben foglaltakat, de vannak saját vezérlő elvei, s így hangsúly-eltolódás tapasztalható nála. Sőt szeretné kiegészíteni, amit hiányosnak lát. Lehetek szájról-szájra hagyományozott ismeretek. Ezeket feltétlenül meg kellett örökítenie. A görög LXX és a latin Vulgata ezért is adta e könyv-együttesnek a Paralipomenon, azaz „kihagyottak” nevezetét.

Rátérve mostmár kezdő gondolatsorunkra; a krónikás jól ismerte a gibeóniak származását (Józs 9). Tudott arról is, hogy kiengesztelésükre Dávid minden lehetőt megtett (2Sám 21,1-14). Ezt a hagyományt mégis mellőzi, folytatását azonban (2Sám 21,15-22) könyvünkbe iktatja (20,4-8). – Tudomása van arról is, hogy Saul és a gibeóniak között valamilyen véres incidens történt, mégis mintha másként látná Saul és a szűkebb pátriája közötti kölcsönhatásokat. Az eltérés árnyalati, de az lehetett a véleménye, hogy Saul vallási ingatagságában, – mindazon túl, amit magyarázatként előhoz –, része volt lakóhelye közszellemének is.

A fogság után hazatért maradék összéb zárta sorait, hogy elejét vegye bomlasztó hatásoknak. Hátrányait is vállalva, tenni óhajtottak valamit, hogy bármely óvatlan hűtlenség ne sodorja ismét pusztulásba őket. Igyekeztek tehát gyümölcsöztetni a megszenvedett történelmi tapasztalatokat.

Ragaszkodva az Úrhoz, Ő főlemel: megóv és szabaddá is tesz csás-bos környezeti hatásoktól, a hely szellemének elönytelen befolyásától.

1Krónikák 11 – Kibontakozó képességek

A 3.v. a végén összegez: „ahogyan kijelentette Sámuel által az ÚR”, előkészítendő a dávidi királyságot (1Sám 16,1-13). Arról győzi meg olvasóit az ige, hogy Dávid személye kivételes ajándéka volt Istennek. Személyében, s mindabban, amit tesz, kedvező tényezők találkoznak össze, egyik a másikat készíti elő. Ily módon lett ő népének pásztora, fejedelme és királya. Bár ókori keleti uralkodók előszeretettel viselték, népük vezetőjeként a „pásztor”, népük „pásztor” méltóságjelzőt, Dávid esetében mindenki a maga testéből valónak érzi őt. Hiszen már Saul idejében is oroslánrésze volt sikeres haditettekben úgy, hogy kereste a legkisebb kockázat vállalásának módjait, s gondja volt a hadinép hazatérésére is. – Népe tehát észrevette és becsülte Dávid rátermettségének jó bizonyságait.

Személyét illetően egyöntetű a fölismerés, hogy Isten akarata most, hogy ő legyen a király. Senki sem kételkedett abban, hogy elkövetkezett az ő ideje. – Elolvasva Sámuel könyveinek idevágó részleteit a kép árnyaltabb és valóságosabb. A krónikás viszont szinte eszményíti Dávidot. Az újbóli feldolgozás olybá vehető, mintha ige hirdetés lenne, melyben a „textus”, az alapige részleteiből az lesz a vezérszólam, az üzenet, amire a kortársaknak éppen szükségük van.

Ezek szerint Dávid építi meg a Millót (8 vö. 1Kir 9,15,24), ami egy tömör, – esetleg –, belül földdel feltöltött bástya, fönt széles teraszszal. – A hettita Úriás csöndesen húzódik meg a hősök között, míg a 2Sám 23,39 nem véletlenül helyezi őt a felsorolás végére. A krónikás – sok egyéb történettel együtt –, ezen is átsiklik. Mégsem egyoldalú a jellemzése róla. S bár módjában lett volna dicsfénnel övezni Dávidot, a király, a szavak tükrében, megmarad embernek. Rádöbben például, hogy veszélyeztette válogatott harcosainak életét. Át kellett ugyanis törniük a filiszteus előőrsön, hogy a betlehemi kútból neki vizet hozzanak, hogy igyék. Visszaretten, azt érezvén, mintha vérüket inná. Inkább marad szomjan, a vizet pedig, áldozatként az Úrnak önti ki. – Az esetről nem azt mondja a krónikás, hogy ilyen volt ez a király, hanem, hogy ilyen volt ez a három vitéz! – Dávid mellett tehát kibontakoznak, ihletet, teret kapnak a képességek! – Ezt sem el-, sem kitanulni nem lehet, erre (újja)születni kell, s aztán, hívására Őhöz menni, aztán Jézustól megtanulni (Mt 11,29k).

1Kronikák 12 – Visszapillantás az előzményekre

A krónikás szerkesztése hasonlít némely modern regényhez, vagy filmhez, amikor hirtelen fölmerül a múltból egy eseménysor, s magyarázatául szolgál annak, amiről éppen szó van. Történeti visszapillantás-szerűen tárul elénk, hogy mily elemi erővel tört fel egész Izráelben a Dávid királysága utáni vágy.

Arra is kiterjed a figyelem, hogy egyetlen törzs se maradjon ki. Ott van Dán is (36), s még Lévi fiai is harcra fölszerelten csatlakoznak hozzá. A múltból ide átemelt események színtere (Ciklág, Heb-rón) a Sámuel könyveiből ismert.

Nézzük mostmár, hogy milyen erők lendítették Dávidot a királyi tisztre. – Kockázatos volt a gádiak vállalkozása, akik a Jordánon túli szállásaikról indultak el és csatlakoztak hozzá a „sziklavárban”. Közben át kellett úszniuk a kiöntéses területeket borító vizeket (16 vö. Jer 12,5). – Az ún. harmincokról többféle változatban is olvashatunk (11,15.25). Szárnyakat adott Dávidnak a megtapasztalt ragaszkodás és a vallástétel, ahogy Amászaj, „a harmincak vezére, Lélekkel eltelve” megnyilatkozik. Virágvasárnapi friss szél érint meg bennünket. Szavai úgy csengenek, mintha előhírnöke volna a messiási kornak: „Tied vagyunk Dávid, veled tartunk,... Békesség, békesség néked! Békesség segítőidnek, mert megsegít téged Istened!” (19).

A 23.v. a napról-napra növekvő sereget Isten táborához hasonlítja. Törzsek megbízottai és félelmet nem ismerő, fegyveres csapatok gyülekeznek „tisztá szívvel” (39), hogy királlyá tegyék őt Saul helyett. Dávid inkább a béke, mint a hadakozás embere itt. Fegyverhez csak akkor nyúl, ha ellenségei rákényszerítik (18).

Issakárból nem jött el mindenki (33). A minőség fontosabb! Ők azok, kik „fölismerték az alkalmas időt”. – A háromnapos ünnepen (40) a tisztaság erői ülnek diadalt. – Egyszer Jézus körül is gyűrűzött a sokaság ama reménnyel, hogy királlyá tehetik őt (Jn 6,15), de az Ő országa nem e világból való (Jn 18,36).

1Krónikák 13 – A jószándék határai

Jeruzsálem elfoglalása után Dávid főgondja, hogy a szentláda méltó helyre kerüljön. A terv és végrehajtása példászerű. Az ország legtávolabbi pontjáról is érkezik a nép, hogy részt vegyen a feladat végrehajtásában: döntsön és jelenlétével fejezze ki egyetértését királya szándékával, az Úr jótetszése szerint.

A 3.v. a tengely, melyen az egész fejezet mozgásba lendül: „és hozzuk el magunkhoz Istenünk ládáját, mert Saul idejében nem tördtünk vele”. Nincs szándékában, hogy elődjét elmarasztalja; önmagát, s az egész népet is felelősnek mondja. A kitétel egyszerűen ténymegállapítás, s inkább azt fogalmazza meg, hogy közös felismerésnek adva hangot, határozza meg a teendőt, mivel elérkezett a cselekvés ideje, a helyzet megérett rá, hogy a szentláda központi jelentőségét a kultuszban, s az ország rendjében, látványosan megerősítsék. Nem hiányzik a fönti fogalmazásban a közös bűnbánat és bűnvallás sem, s Dávid ezzel népe lelkiismeretének szószólója. – Bepótolni az elhanyagolt dolgokat, átgondolandó, s rendezendő a múltbeli mulasztások sora, mindez szükséges az új korszak kezdetén. Nincs ez másként ma sem. Az Úr nevének, s mindannak, mi szolgálatával összefügg; igéjének, akaratának és az istentiszteletnek őt megillető helyre kell kerülnie az életünkben.

Az egész dávidi vállalkozás elsőrenden gyülekezeti jellegű, eközben a birodalom határai a későbbi, salamoni idők fénykorát idézik (4k. 1Kir 8,65). – A végrehajtás részletekbe menő és átgondolt. A szekér is új, amin a ládát szállítják, s a vonulásuk örömteli.

S ekkor egy váratlan tragédia megállásra kényszeríti őket. Az a szokványos magyarázat, hogy a Kehát fiainak kellett volna vállon hordozniuk a ládát (4Móz 4,15). Mélyebbre szántva, ami történt jeladás arról, hogy a legjobb szándék mellett sem rendelkezhetünk mi Isten dolgai fölött. Dávidnak is, aki azt mondta: „hozzuk el magunkhoz”, ezen a ponton még további tanulnivalója van.

Isten olykor megrendítő módon adja tudtunkra, hogy népének, s neve tisztetének egyedül ő a birtokosa.

1Krónikák 14 – Ő előttünk jár

Az Isten akaratára figyelő, s folytonos tanulásra készített ember, Dávid, ugyanakkor, az ókori kelet királyainak egyike is. Tisztét és méltóságát emelte a feleségek száma; rangot és tekintélyt adott a tőle született gyermekek sora. Korunk embere hamiskásan mosolyog, ha ilyesmit olvas. A hívő pedig szentségtelennek érzi és a legszívesebben ki is hagyná a Bibliából a kényes részleteket – ha tehetné. Isten ez ügyben azonban nem adott rostát a kezünkbe. A könyv összeállítóinak a dolga az volt, hogy kiemeljék és a történetek közé iktassák azt, amit fontosnak, megjegyzendőnek láttak. Ne hallgassuk hát agyon az Isten emberének népes utódait, mert ott van közöttük az, akin át a leszármazás láncolata Jézus Krisztusig vezet (4. Lk 3,31; mindkét helyen van egy „Nátán”, nyilván nem az ismertebb próféta, bár az elnevezéskor, esetleg –, a prófétai tekintélynek adták meg a tiszteletet; de fogjuk vissza a képzeletünket!).

A gyermek vállalásának nehéz döntésében ama szorongás is helyet kér magának a lelkiismeretünkben, hogy, netán, az Istennek egy öröktől fogva ismert elhívottja előtt kell a férfi és asszonya testén át ajtónak nyílnia! Ne szégyelljük tehát, ami természetes és ne tartsuk természetesnek azt, ami az ige mértékén szentségtelennek bizonyul. – (A „hárem” szó egyébként nem fordul elő a Bibliában, de maga a jelenség – főként királyok esetében –, megtalálható).

A filiszteusok csak emberi oldalát látják Dávid hatalma emelkedésének, mert fogalmuk sem volt isteni elhívásáról. Meg kell állítanunk ezt az embert! – gondolják, amíg nem késő. Vallásukat is segítségül hívják, hogy bebiztosítsák maguknak a sikert. Dávid megteszi a szükséges ellen-intézkedéseket, de nem indul el addig, amíg Istentől választ nem kap. Aztán győz és elégetik a filiszteusok elhajigált isteneit (a 2Sám 5,21 nem ilyen következetes). – Az újabb támadás kivédésére harcmódort változtat. Ebben szintén Isten vezeti őt. A bokorszerű terebintfák nesze a jel, hogy mely irányból kell sikeresen támadnia.

Isten nem tűri, hogy magunkválasztotta utainkra őt magunkkal hurcoljuk, mint egy kabalát. Viszont őt kérdezve és figyelve reá, csendes, de határozott vezetése megmutatja, hogy merre jár Ő előttünk.

1Kronikák 15 – Az igazi diadal

A filiszteusok fölötti két győzelem csak közjáték volt. A krónikás szemlélete szerint fontosabb, hogy gondoskodjanak a szentládáról. Ha támadnak is külső erők, hogy lesöpörjék Isten népét a föld színéről, Isten ad szabadulást; de az igazi diadal mégis az, hogy a szentláda eljutott végre Jeruzsálembe.

A harcmezőn nem táncolt Dávid (mint tette, jó 1500 évvel később Kenyérmezőnél, Kinizsi Pál, fogával tartva(?), meg kezében egy-két törököt), pedig győzött. Most pedig méltó öltözetben, örömittasan táncol az Úr színe előtt. A 2Sám 6,12-16 alapján vélhető a jelentése, hogy menet közben, a láda előtt haladt. A krónikásnak külön gondja van rá, hogy a lenvászon palástot is említse, melybe teste be volt burkolva, hogy aztán ettől miként tudott táncolni, az másodlagos kérdés. Mikal, Saul leánya bizonyára csodálta a hőst, de fölfoghatatlan volt számára a kitörő öröm, és megütközött a Dávid felszabadult táncán. Úgy érezte, hogy lealacsonyította magát. Bájos nyelvi leleménnyel fordította az öreg Károli, ahogy Mikal szemrehányást tesz Dávidnak, mert szolgáinak leányai előtt „felfosztózott vala” (2Sám 6,20). Őt nem járja át az ünnep öröme, jó lett volna neki úgy is, ha marad a láda továbbra is a gibeóni áldozóhalmon (16,39). A Mikál-esetet egyetlen bővített mondatra metszi vissza a krónikás (29). – Isten elhívásának, ígéjének, Szentlelkének kell új menetet vágnia egész valónkon, hogy szándékaink és tetteink átrendeződjenek.

Dávidnak nem volt nyugta (Zsolt 132,4k), míg legszentebb célját el nem érte. Midőn elindultak a ládával, újból átgondolta, mi volt a nem szabályszerű. Kijelölte átmeneti helyét, sátor is felállított számára. Mindez a végleges előtt átmeneti ötlet, s az is, hogy sátor is rejti a ládát. A továbbiakban már léviták hordozzák, más nem nyúlhat hozzá. Kehát fiaival az élen, népes seregük viszi és kíséri – előírás szerint – a ládát. Hozzákészülve, szent mosakodással és önmegtartóztatással szentelték meg magukat e feladatra (2Móz 19,10.14k).

Új elem a krónikásnál a lévita énekesek rendje (16-24); folytatása is lesz a 25. f-ben. Nem lehet minden hangszer pontosan meghatározunk. Zene, ének tárgyában a Sámuel könyveiben mellőzött ősi hagyományt őríz meg, elevenít föl a krónikás. – A léviták örömeinekében azonagy Lélek zendül meg, mint Dávid táncában, hogy a mulasztást és hibát helyrehozva, az ország szívében helyezhetik el az Úrral lett szövetségük tanújelét.

1Krónikák 16 – Átmeneti állapot, jó megoldásokkal

A ládát tehát elhelyezték Jeruzsálemben, ama a sátorban, melyről már a 15,1 is szólt. A szentsátor pedig ottmaradt a gibeóni áldozóhalmon (39), ott maradt Cádók főpap is. Átmeneti helyzet állt elő, hiszen gyakorlatilag két sátor létezett, míg a templom meg nem épült. Gibeónnak, s a szokott vallási gyakorlatnak ekkora lett volna a tekintélye? Vajon Saul nemzetségére, vagy Benjámín törzsére tekintettel folyamodott Dávid e megoldáshoz? Csak találgathatunk; bizonyos, hogy jó diplomáciai érzék vezérelte, s vele célt is ért.

Az alakuló jeruzsálemi szentély új szolgálati ágat és új embereket is előhoz. Míg a törvény szerinti áldozatok folytatódtak Gibeónban, emitt kiteljesedik a kultuszi éneklés. S annak tudatában, hogy a könyv a fogságban, vagy utána keletkezett, fokozott jelentősége van az Urat magasztaló énekeknek. Új énekek születnek (Zsolt 96,1). Érthető hát, hogy egy-egy részletnél ráismerünk éppen a 96, vagy a 105. és a 106. zsoltárra. A zsoltár-részletek alkalmazásánál elhagyja a 96. Zsoltár 1. versét, a 106,48-at pedig átalakítja. Ez a vers az 5 nagyobb egységre osztott Zsoltárok könyvében a negyedik könyv záró akkordja, mely most valóságos kultuszi eseménnyé lesz, mert a nép ráfelel az énekre: „Ámen! Dicséret az Úrnak!” (36). – A 8-36 zsoltáros alkotás. Mintegy ajtóhasadákon át, betekintést enged a fogság utáni gyülekezet éneklésébe. Megmutatja, hogy szabadon jártak el a zsoltár-részletek esetenkénti fölhasználása során. – Fölismerhető, hogy tudatában vannak szétszórtságuknak, de hittel áthidalva, a távolságokat és az ebből adódó feszültségeket, a misszió végzésére biztatják a diaszpórában élő zsidóságot.

Az új emberek, akiket a megváltozott körülményekre tekintettel Isten előhívott: Ászáf és Óbéd-Edóm. A Zsolt 77,1 kapcsolható esetleg az előbbihez. Az utóbbit (Jedútún fia ő) megáldotta az Úr, amikor a láda nála volt három hónapig (13,14). Ők már Jeruzsálemben szolgálnak a szentláda körül, a mindennapi rend szerint.

Akiket az Úr megáldott, azok alkalmasak rá, hogy Őelőtte szolgáljanak. Dávid eszerint osztja be a szolgálati rendet, az áldás nyomát keresve és követve nyit új utakat.

1Krónikák 17 – Az üdv háza

Az egész fejezet kulcsfogalma a „ház” – Dávid érzi a helyzet tartathatatlanságát. Ő palotában lakik, a szövetség ládája pedig – amint a prófétai válaszból kiderül –, sátorból sátorba került (5). Az Úr mégsem tette szavá eddig, hogy miért nem építenek neki tartósabb épületet. Lesz majd ház, azaz templom, de azt Dávidnak a fia fogja fölépíteni (12). Előbbvaló most az Úrnak az az ígérete, hogy Ő fog házat építeni Dávidnak (10). S már az élő szóban meghirdetett, átvitt értelmű fogalomnak is messze jövőbe ívelő távlata van, s értelme kiteljesedik. Az a „ház” ugyanis a Dávidtól származó királyok sora, sőt több is annál.

Dávid csak dinasztíára gondolt, mialatt megrendülten tesz hitvallást és csordultig telt szívvel ad hálát. Úgy érthette, hogy utódait soha sem lehet letaszítani a trónról. Az ókor, s népek történelme telítve volt trónutódlási viszályokkal. Eszközökben nem válogatva folyt az állandó harc már akkor is az isteni tekintéllyel bíró hatalomért, amit Dávid jól ismert. S most az ígéret hallatán úgy érzi magát, mintha egyszerre sújtották volna a porba, s egyben az egekig is emelték.

Azt még nem tudhatta, hogy ennél több is van az Úr válaszában, amit Nátán próféta mondott neki, mert a dávidi királyok sora egyszer ugyan megszakad, de a Dávid fia Jézusban az ígéret eléri majd végső célját. A történelem sűrű fordulóján királyként csúfolva és elutasítva (Jn 19,19-22), s mégis mindenek Uraként fog meghalni a kereszten e világért, hogy majd mint királyok-királya térjen vissza dicsőségben.

Utólag megértve, fénylőn áll elénk a 14.vers: „hanem házam és királyságom szolgálatába állítom örökre...” Tehát királysága egyedül Istennek van, Dávid csak fejedelem (7). Amikor utódai elfeledték, hogy ők csak fogadott fiak (13) és függetlenítették magukat Istentől, már le is tértek rendelt utukról. A „ház” itt nem is a Salamon által épített templom, s nem a dávidi utódlás. Hogy értsük jól, a Zsid 10,21, s főként a 3,1-6 hívható segítségül: „...Krisztus... mint Fiú, hű a maga házához. Az ő háza mi vagyunk, ha a bizodalmat és a reménység dicsekedését mindvégig megtartjuk.” Isten az építője ennek a háznak, amit egyháznak nevezünk.

Az üdvnek e házát szeressük legalább úgy, ahogy szeretjük otthonunkat és házunk népét.

1Krónikák 18 – Határok biztosítása

A filiszteus város, Gát, már korábban is olyan terület volt, amit Dávid tartott biztosan kézben. Különben nem vitte volna a szent-ládát, átmenetileg, a gáti Óbéd-Edóm házába (13,13). Ezek szerint júdabeliek is laktak a filiszteus határvárosban és környékén. Később újra fellángoltak a harcok ezen a területen (20,6-8).

A Móábbal vívott küzdelem sikeres volt. A közlés róla szűkszavú. Elhagyja a párhuzamos 2Sám 8,2-ből azt, ami a krónikás idejében már visszatetsző. Minden kegyetlenségben van valami atavisztikus, azaz ősökre visszaütő, amit igyekszik levetkőzni az utókor. A krónikás nem mentegeti az eszményített királyt, inkább kortársait szeretné megóvni a hasonló tulkapásoktól, mivel tudja, hogy az utódokat is megterheli az elődök bűne. – Csak a nemrég átélt 20.sz.d. is mennyi népirtással, véres bosszúval, háborúk nyomorúságaival volt teletűzdelt. Keresnünk kell a módját, miként menthetnénk meg az embert minden olyantól, amit később maga is szeretne meg nem történtté tenni, mert árnyékot vet történelme fénylő lapjaira is. A feladat nem könnyű, de tenni érte valamit, szükséges. Bűnbánatban, bűnvallásban szabadulhatunk meg elődeink bűneitől, s nyithatunk új lapot népünk, s a népek történelmében.

Cóbá mindmáig ismeretlen előttünk. Nem tudjuk, hogy ez a hatalomra törő ország hol terült el. Esetleg a Libánon és Antilibánon vonulatai között. A név sereggel, hadbavonulással rokonítható. – Hamát északon feküdt, egy magasságban Ciprussal. Ott volt a döntő ütközet. A másik arám ország, Damaszkusz segítségére siet Hadad-ezernek, de vesztére, mert maga is Dávid adófizetőjévé válik.

Hamát királya, Tói, igen hálás, mert megszabadult az arám veszélytől. Fiát küldi hozzá követségbe és elhalmozza Dávidot gazdag ajándékokkal és jókívánságokkal. Dávid jellemére ismerhetünk, ahogy ezt fogadja. Sem a dicsőség nem érdekli, sem a kincsek. Sikereinek minden hasznát az Úrnak szenteli. Később a templom fölékesítésére szolgálnak (8. 10k). – Voltak Dávidnak krétai és filiszterus zsoldosai is (17).

A krónikás újraértelmezi a 2Sám 8,18-at. Azaz Dávid fiai nem papok voltak, hanem elsők a király mellett. – Dávid tudatában van megbízatása határainak.

1Krónikák 19 – Ki az igazán vesztes?

Az ammóni területek mindjárt a Holt-tenger északi sarkánál kezdődtek, a Jordántól keletre. Ezért üzeni Dávid csúffá tett követeknek, hogy maradjanak Jerikóban, amíg szakálluk kinő. Ritkán jártak részvétet nyilvánító emberek úgy, mint az Ammónba indított tisztes követség. Szándékuk tiszta volt, mégis a rosszindulatú gyanúsítás szorítójába kerültek. Jerikóig kínos utat jártak végig, de nem esett komolyabb bajuk.

Nekik kellett vállalniuk az orcapirító szégyent, hogy az ammóniak gyanakvó lelkülete kiderüljön. Szóba sem jöhet, hogy Dávid erre számított volna. Csak az járt az eszében, hogy miként adhatná a baráti hűség kétségtelen jelét a szomszédos ifjú királynak. Érezte, hogy tartozik vele, mert ő is ugyanezt tapasztalta az elhunyt részéről. Ez mikor történt? Nincs róla adatunk, de „senkinek se tartozatok semmivel, csak azzal, hogy egymást szeressétek” (Róm 13,8). Ezt a tartozást óhajtotta törleszteni Dávid, egybehangzóan Isten indulatával.

Van azonban az esetnek más tanulsága is. A tiszta jó szándékkal érkező követség csalja elő odújából a rosszindulatú elfogultságot. Nekik csak a testük marad – részben – fedetlen, de méltatlan megsegényítésük kellett ahhoz, hogy a magát okosnak állító rövidlátás lelepleződjék és vereséget szenvedjen.

Végletes esetben érhet csúffá tevő szándék. De az ige felvértez ellene. Jó lelkiismerettel és magunkat nem zavartatva tegyünk csak eleget maradéktalanul és rendületlenül a küldetésnek. Igazi veszteség – hosszabb távon –, nem érhet. Jézus is felkészítette tanítványait: „... és ha méltó rá az a ház, szálljon reá békességetek, ha pedig nem..., békességetek térjen vissza rátok... Bizony mondom néktek, hogy elviselhetőbb dolga lesz Sodoma és Gomora földjének az ítélet napján, mint annak a városnak” (Mt 10,12-15). A jó ügy követi tehát még békességüket sem veszíthetik el.

1Kronikák 20 – Ellenpéldák

Csak a felszínt érinti az olyan írásmagyarázat, amikor az ígét szeretnénk a magunk képére, korunk arculatára átformálni. A nehezebb, de hiteles eljárás az, ha megkíséreljük jól megérteni a kort, anélkül, hogy azonosulnánk vele.

E fejezetben van több, ma már nehezen fölfogható adat, melyeket jól szemügyre kell vennünk. – Az 1.v-ben azt olvassuk, hogy a királyok az év meghatározott időszakában ki szoktak vonulni, hogy háborúzzanak. Az ókor emberének tehát úgy hozzátartozott évi menetrendjéhez ez a harci edzés, mint például a tavaszi munkák ma, ha nyílik az idő. S egyszeriben kezdjük érteni az embert, hogy milyen mély történelmi reflexek kezdenek benne mocorogni, midőn érzi zsigereiben a nyugtalanságot, hogy neki most mindenáron háborúznia kell. Megismervén a bennünk lejátszódó folyamatok mechanizmusát, s tetten érve a tagjainkból vibráló idegességet, már megtettük első határozott lépéseinket, hogy kiirtsuk magunkból ezt a terhes örökséget. Másként alakult volna az egész 20.szdz, ha a mérényletre „méltó?” válaszként nem robbantják ki felelős vezetők az első világháborút. A történelem értékelésében értelmetlen dolog a feltevés: ha így, vagy úgy történt volna... Hagyjunk fel tehát a feltételezésekkel, miközben a szívünk sajog!

Dávidnak még lehetett természetes az, ami számunkra csupán ellenpélda: így ne! Ugyanide sorolandó az is, ahogy Dávid elbánik az ammóniakkal. Ma egyöntetű(?) a nézet, hogy az ércszerszámokkal csak „dolgoztatta őket” (3). Ám a párhuzamos hely, a 2Sám 12,31 még többet is mond, amit azonban a krónikás kihagy. Még az is lehetséges, hogy a 2Sámuelben található párhuzamos hely szövegét nem értette meg pontosan. Ha valaki megütközött az előző feltételezésen, vegye elő és olvassa el az említett helyet! Most elég a magyar fordítás is – A krónikás átsiklik azon is, hogy miként ölette meg Dávid Betsabé férjét.

Nem csupán elhallgatás, amit a krónikás művel. Mert – a következő fejezetet is ide sorolva –, mintha csendesesen mondaná: nem tett jót Dávidnak, hogy minden sikerült neki. Elbizakodott, lelkében sivárrá, eljárásában kegyetlenné vált. A hatalom részeggé tehet, s az elképesztően súlyos korona (2) néha nagyon megnyomhatja az ember fejét.

Magunkat is belefoglalva, valóban úgy van, hogy az igaz is alig menekül meg (1Pt 4,18). Ha csak rajtunk múlna, mindnyájan elvesznénk.

1Kronikák 21 – Csalóka számok

A Dávid iránti csodálat és kímélet sem akadályozhatta meg a krónikást, hogy bíráló megjegyzést is tegyen. A Lélek ihletése győz tehát az érzelmeken. Ki kell mondania a keserű igazságot, hogy Dávid áldozatul esett a sátán cselének, s megállapításával nem mentséget keres. A 2Sám 24,1 felmenti Dávidot, és a népet teszi vétessé. A krónikás egészen más úton jár és önállóan cselekvő tényezőként, közbeiktatja a sátánt. A jó ellenlábasa mégsem egyenlő ellenfele Istennek, mert ebből a kínból, amit Dávidnak és a népnek okoz, végül mégis valami jó születik.

A sátán csele egyáltalán nem menti fel Dávidot. Rá kell döbbennie, hogy miatta kell szenvednie a kezére bízott nyájnak. Esztelenül cselekedett (17), a számszerűségben bízott, nem az Úrban, s a következményeket már nem képes elhárítani. Szükséges volt a bűnbánata, mert az ítéleten Isten irgalma fordít. Szíve megesik szenvedésükön és megáll-t parancsol pusztító angyalának. A bűnbánó Dávid fölemeli tekintetét és az Úr angyalát látja ég és föld között „állni” az Ornán szérűje mellett. Éppen búzáat csépelnek ott.

Már érkezik is Dávid, hogy megvegye azt a területet, mert ott óhajt oltárt építeni az áldozatnak. Íme, a sátán töréből szabadulva valami jónak lesz a kezdeményezője. Azon a helyen, ahol kegyelemre fordult a fenytés, épül majd fel a templom (2Krón 3,1).

A történetek bonyolult szálai között felfigyelhetünk két melléklakra, akik megteszik, ami, lelkiismeretük szerint megtehető. Gád látnokot tekintélye védi, mégsem volt könnyű engednie Istennek, midőn választás elé kell állítania Dávidot (9-13). Később aztán ő viszi a jó hírt, hogy hová épüljön az oltár (18). – A másik mellékszereplő Jóáb. Ő most tisztábban lát, mint ura és parancsolója. Mit tegyen hát? Azzal juttatja kifejezésre egyet nem értését, hogy két törzset kihagy a népszámlálásból? Meglehet!

A nagy számoknak bűvöletük van, de az erő nem a számszerűségben van. Isten népe nem mérhető számokban, mert a végidőkben is megmarad megszámlálhatatlannak (Jel 7,9).

1Kronikák 22 – Alapvetés, amelyre más épít

Láttuk hogyan született meg a fölismerés, hol kell majd állnia az Úr házának és az égőáldozati oltárnak. Dávid hozzáfog, hogy összehordja a szükséges építőanyagot. A mennyiség óriási. Igyekezetében megható módon ott szorong az Úr háza iránti buzgó szeretet; s még egyéb is, az, hogy a keze meg van kötve. A templomot nem ő fogja fölépíteni, hanem a fia. Ezen nem lehet változtatnia, talán ezért is van a megindítóan fölös halmozás.

Félreérthetetlen volt az ige, hogy mi az, amit nem ő, hanem a fia fog elvégezni. Az indoklás, melynek csak halvány megfélelője az 1Kir 5,17, a sok vérontás, ami uralma megszilárdítását kísérte. Isten pedig nem hunyhat szemet a földre ontott vér láttán. Számonkérése (1Móz 9,5) ebben az esetben az isteni „nem” keserves tudomásulvétele, hogy – bár minden lehetővé ért –, életművére nem teheti föl a koronát a templom fölépítésével. Midőn Isten nemet mond valaminek, tán még nehezebb engedni neki, mintha küldene valahová. Külső akadályokat könnyebb legyőzni, mint elfogadni azt, hogy van, amit Isten nem ránk bízott, pedig – véljük –, nálunk megvolna minden erő és képesség reá. Ilyenkor magunknak kell leeresztenünk a sorompót önmagunkban.

A krónikás hallgat a trónutódlás viszályairól. Nem a külső tényezőké, hanem az igéé az elsőbbség. Előtte kell Dávidnak meghajolnia. A legbölcsebb, amit tehet, hogy könnyít fia helyzetén. Előre a keze alá dolgozik, odakészít neki minden szükségeset. Gondja van továbbá arra, hogy a külső békeesség nyugalmán túl, a lelki feltételek se hiányozzanak. A 11-13 versek lényegük szerint áldásmondás, imádság és a Lélek szerinti tapasztalatok összegezése. Akkor lesz Salamon sikeres a munkájában, ha szem előtt tartja az Úrnak, Mózes által adott rendelkezéseit. Népe vezetőinek is ezt kell tennie (19).

A tanítványoknak minden nemzedékben újólag kell megtanulniuk az alázatosságot: „mások fáradoztak, ti pedig az ő munkájukba álltok bele” (Jn 4,36-38). Ilyen értelemben nincs is teljes életmű a szolgálatban. De van közös öröm, hogy van, amit befejezhetek, mást meg csak elkezdhetek.

1Krónikák 23 – Megváltozott körülmények

A fejezeten belül már észlelhető, miként rendeződik át a léviták szolgálata. A 4Móz 4,3 úgy rendelkezik, hogy 30. évüktől kezdve voltak elkötelezve rá. Amikor Dávid összegyűjti és számbaveszi őket (3-5), még ez a szempont érvényesül. A családfők és utódaik felsorolása után, az összegező versekben azonban már 20 év az alsó korhatár (24-27. 2Krn 31,17. Ezsd 3,8). Lehetett több összeírás is; ezért beszél a 27.v. Dávid utolsó rendelkezéséről. Nem állapítható meg pontosan, mi indokolta a változtatást. Bizonyos, hogy az állandó szentély elkészültével – amit a 25.v. már feltételez –, megváltozott a helyzet. A lévitáknak nem kell többé kézen, vállon hordozniuk a hajlékot és felszerelését. Át kellett tehát szervezniük a szolgálati rendet.

Sőt a fogság utáni idők reményei is kiolvashatók a rendelkezésekből. A magasnak tűnő létszámok valószínűleg ezt tükrözik. – Nem csupán a dávidi-salamoni idők bizonyossága, hogy az Úr Jeruzsálemben lakozik mindörökké, hanem a fogság utáni időké is. Ezékielt prófétált erről, midőn könyvét e mondattal zárta: „A város neve pedig ez lesz: Ott van az ÚR!” (48,35).

Dávidnak külön gondja van az éneklés rendjére; s a fogalmazás személyessé válik, mintha egyenesen a szívéből szólna: „Négyezren pedig dicsérjék az Urat azokon a hangszereken, amelyeket én készítettem az ÚR dicséretére” (5). A 25.fejezetben lesz még erről szó.

A nagy létszámok természetesen megoszlanak, ha tekintetbe vesszük, hogy mindegyik tétel 24-gyel osztandó. Összesen ennyi csoport volt a szolgálatban, egymást követve. Mindegyik szolgálat, melyről itt szó esik, a mózesi rendelkezésekre vezethető vissza. Például, az előjárók és a bírák tiszte az 5Móz 17,8k. szerint értendő (vö. 2Krn 19,8.11). – A Neh 12,44-46 is tanúsíthatja, hogy a Dávid (és Salamon) által életbeléptetett, módosított szolgálati rend kiállta az idők próbáját.

A fejezet tanulsága, hogy változott körülmények, s új követelmények között miként őrizhető meg az ősi rendelkezések szelleme.

1Kronikák 24 – A különbségek kiegyenlítendőik

A 23,13 épphogy érintette az Áron-fiak tisztét. Erről szól részletesebben az 1-19. – A Nádáb és Abihú esetét ismertnek tekinti a krónikás (3Móz 10.1-7). Akkor szállt Eleázárra és Itámárra a papi szolgálat. Megemlítendő, hogy ugyan többféle szóösszetétel van az ŐSZ-ben a „főpap” méltóságjelző névre, mégis gyakoribb a legegyszerűbb, azaz „a pap”, amely főpapnak fordítandó. Mindazáltal a visszafogottság átgondoltnak és szándékosnak látszik.

Már Dávid idejében szerette volna magának a főpapi tisztséget mind az Eleázár utódja Cádók, mind pedig az Itámár utód Ahimelek. Az utóbbinak az igénye gyengébb lábakon állt. Ő, azaz Ahimelek Ebjátár fia (6. 18,16. 2Sám 8,17. Ezt a hagyományt követte Jézus is, vö. Mk 2,26). Az 1Sám 22,20-ban Ebjátár az Ahimelek fia. Több, mint valószínű, hogy a fogság utáni idők leszármazási szakértői sem igazodtak el a többféle lista között. A családok különféle származási hagyományokat őriztek. Példa rá a Keresztelő János szülei (10. Lk 1,5).

A Neh 12,23 szerint a Lévi leszármazottainak családfőit beírták egy krónikás könyvbe. Egy ilyen lévita-lista tölti ki a fejezet második felét. Elvesznénk benne, ha a nevek nyomonkövetésének, egyeztetésének ingoványos talajára lépnénk. Hasznosabb az ige indítékait és szándékait keresnünk.

Az Itámár fiak kevesebb száma az Éli utódok, a nóbi papság kiirtásával magyarázható (1Sám 22,11-20). Dávid azonban igyekszik nekik egyenlő jogokat biztosítani a Cádók pap és népesebb családfői mellett. Ugyanez a szándék érvényesül továbbá abban, hogy ide csatolja a már említett, s a fejezetet záró hiányos lévita jegyzéket. Nem érezteti a hierarchikus fölé-, és alárendeltséget a papok és a lévíták között. A sorsvetésben éppúgy tekintettel van a legkisebbekre, mint a családfőkre (31).

1Kronikák 25 – Zene és a prófécia

Már a főpapok neveinél komoly nehézségekbe ütköztünk, ha egyeztetni akartuk a különféle adatokat. A 15,11 Cádók és Ebjátár és a 24,6 Cádók és Ahimelek ellentmondása talán úgy oldható fel, hogy Ahitúb, Ahimelek, Ebjátár (1Sám 22,9), majd pedig megint egy Ahimelek (vagy Abimelek, vö. 18,16) követték egymást. Tehát az utódok esetében ismétlődtek a nevek, ahogy családon belül, keresztnemekkel, ma is gyakorta előfordul. Azért jó, ha ezzel számolunk, mert az énekesek családfőinek mindegyike többé-kevésbé ismerős a Zsoltárok könyvéből. Ászáf nevével ott gyakorta találkozunk, Jedútúnéval pedig a Zsolt 39. 42. 77. során. Hémán neve is előfordul a Zsolt 88. címében. Mégsem mondhatunk semmi bizonyosat arról, hogy feltétlenül azonosak volnának a Dávid korának énekesével. Hiszen egyazon időben lehetett Ászáfból (26,1), vagy Jedútúnéból (16,38.42) több is. Nevek azonossága figyelmeztet továbbá arra, hogy a templomi énekes-zenészeket nem lehet mindenestől csak a fogság utáni időkre korlátozni. E szolgálati ágnek lehettek tehát korábbi, a dávidi zenei adomány tovább-éltetőiként, neves előzményei.

További jellegzetessége az 1-5 részletnek, hogy e csoportok próféta Lélekkel látták el szolgálatukat. Hozzávéve még más, idevágó adatokat, valószínű, hogy mind a prófétai mozgalom kezdeteinél (1Sám 10,5), mind pedig az ŐSZ-i kijelentéstörténet utolsó szakaszában – melyhez a krónikás műve is hozzátartozik –, a prófétálásban az éneknek és a zeneszerszámoknak jelentős szerepük volt. A közbeeső időszakban pedig a kultuszi éneklésben jelentősebb volt a prófétai elem, mint amit eddig néki tulajdonítottunk. Sőt az író-próféták is gyakorta kántálva (Ézs 5,1-7), gajdolvá (siratóének: Ám 5,1k) adták elő prófeciájukat, amit a hallgatók olykor felszínesen magyaráztak (Ez 33,30-33).

Kiemelkedik tehát előttünk az egyházi zene és a prófétai ihlet, egymást gazdagító összefüggése. Az ének és zene az egyházi szolgálatban, részvételünkkel, vagy hallgatói lévén, mégsem csupán merő műélvezet; és nemcsak arra való, hogy megmentse az istentiszteletet az egyhangúságtól. Arany János hazalátogatva Nagyszalontára, elment a vasárnapi istentiszteletre, rokonságának utána így nyilatkozott meg: „De jól kiínekeltem magam!” (Dánielisz Endre: Arany- emlékek Nagyszalontán.- Kriterion 1984.222.o).

Az ének és zene szolgálata legyen prófétai igényű!

1Kronikák 26 – Nevek és összefüggések

A 23,3-5 adatait segítségül véve, kiderül, hogy fejezetünk tisztségeit a lévíták látták el. Kisebb egyenletlenségek itt is vannak. Az 1k. illetve a 14. versekben a Meselemjáhú – Selemjáhú egyazon személy lehet, mert az elsőszülött fiú neve azonos. A 16,38 Óbéd-Edóm 68 atyjafiáról beszél; itt a 8.v. 62-ről. Ám, lényegesebbek a különböző hagyomány-szálak tartalmi egyezései.

Az például, hogy szoros kapcsolat van az őrséget ellátó, valamint az énekes lévíták között. Ősidők óta a Kórah családjának tiszte volt az őrködés (1.9.19). A 15,16k.19. 25,1.4-6 szerint, volt egy Hémán nevű énekes, aki szintén Kórah, illetve a Lévi fia Kehát leszármazottja (6,18). A Zsolt 42-49. 84-85. 87-88. szintén Kórah fiait nevezi meg szerzőnek.

Vagy vegyük szemügyre Óbéd-Edómot. Lehet, hogy ő is a Kehát-Kórah ágból származik (4), bár sehol nem lelünk olyan adatra, hogy Jedutún fiaként (16,38) további őseivel kihez kötődik. Ha apja azonos az énekesek egyik vezetőjével (25,1-3), ott meg az a kérdés, miért hiányzik a neve a fiak fölsorolásából? Személye okulás arra, hogy a származás másodlagos. Azért látjuk ott mind az őrködésben, mind az éneklés szolgálatában, Hémánnal és Ászáffal együtt (15,17k.21-24. 16,5k.38), mert alkalmas volt rá. Utódaira is kihatott életének csak a kegyelem alapján magyarázható titka: „mert az Isten megáldotta őt” (5). Úgy látjuk őt, hogy élete megáldottsága (13,14) volt a döntő szempont, amiért – talán utólag –, besorolták őt is a lévíták rendjébe. Ellentétben az általános ŐSZ-i – sőt ókori –, szokásokkal, azaz, hogy a név és a személyiség szinte fedte egymást, az ő neve: „Edómot szolgáló” jelentésű ugyan, mégis sorsa és elhívott volta mindenestől az Úr szolgálatára rendelte.

A kincstár őrzői a Lévi fia Gércsón és Kehát, valamint a Mózes-fi Gércsóm utódai (21-24. 23,12). – Új adat a 28.v. Ezek szerint Sámuelről is maradtak ajándékok, meg Saultól is, melyek mind a templom kincstárába kerültek. Saul életéből, íme, csak az ébresztett jó emlékeket, amit az Úrnak szentelt oda. Bárcsak úgy lett volna, hogy előbb önmagát adja az Úrnak, s aztán a javait (2Kor 8,4k).

1Kronikák 27 – Eszmény és valóság

Hosszú idő 40 év. A 26,30 és a 32. versek eltéréseiből látható, hogy mennyi változás történt ennyi idő alatt is. A Jordánon túli területek igazgatását ekkor már ezer emberrel több végzi. Fejezetünk adatai bizonyosan a későbbi állapotot mutatják, őrizve közben a folytonosságot a kezdeti időkkel.

A 12,28 Jehójádája az 5.v-ben főpap. Valószínűleg azért, mert valamikor ő volt a Dávidhoz csatlakozott ároniak vezére. Később a fia, Benájáhú lett a testőrség parancsnoka (18,17). Most pedig már az ő fia is ott áll mellette. Hasonló a helyzet a 7.v-el. Aszáél meghalt mielőtt király lett Dávid (2Sám 2,18-23), ezért, mint helyettese, a fia is ott áll a következő hónap vezéréként. E két fiú a parancsnokok sorában az 1-15 v-ek történeti hitelét erősíti.

A 11,24k. szerint Benájáhú (ez a név teljes alakja) tekintélyes volt a 30 bajnok között. Most már ő a parancsnokuk (6). Ez a harmincas egység, az első időktől fogva, Dávid kedvelt elit csapata volt (11,30). A 11.f. hatása egyebütt is megmutatkozik a csapattestek vezéreinek neveinél (9. vö. 11,28). Van még egy Benájá (14. 11,31). Íme megint egy már ismert név, de valaki más viseli. Nevek divatja nem újszerű jelenség az emberiség kulturtörténetében!

A fejezet sajátos feszültsége eszméltető. Van egy elképzelt – talán utólagosan Dávid korába visszavetített – eszményi rend. Másrészt, van a belőle megvalósult, ami tehát az ország megszervezésében keresztülvihető volt. Dávid előtt is lebegett egy „legyen”, s belőle valósággá lett sok minden, ha nem is az egész. Példának okáért a 16-24 szerint kiesik Gád és Ásér. A népszámlálást sem lehet maradéktalanul befejeznie. Az eszményi rend magasrendű célja segítette az egész országra kiterjedő, jól szervezett gazdálkodást és a különböző korú, rátermett tanácsadók, munkatársak kiválasztását.

Szükséges, hogy közösségi értelemben is legyenek eszmények és célok, de kellő belátás elengedhetetlen, ha valami nem kivihető. A tökéletesnek mondott rend általában embertelen, szükségtelen véráldozatokkal átitatott és a valóságtól elrugaszkodó, s a végén közutálat tárgya.

1Krónikák 28 – Öszinte, nyílt beszéd

Csak Isten népe közösségében képzelhető el, hogy egy király ekkora nyíltsággal szóljon. Nincs benne semmi az udvari etikett formásaiból és ürességéből. A gyülekezet nyilvánossága előtt arról beszél, hogy háborúi és a vérontások miatt Isten nem őt bízta meg a templom fölépítésével, pedig minden előkészületet megtett a feladat jó véghezviteléhez.

Ekkora őszinteség az ókor történetében egyedülálló. A régészet által feltárt király-feliratok telve vannak dicsekvéssel. Van, amikor mindkét egymással harcoló fél magát tünteti fel győztesnek a döntő ütközetben. – Itt pedig egy komoly és nyíltszívű és szavú ember szól, aki elsősorban saját szeméből veszi ki a gerendát (Mt 7,5), s utána kapja meg minden illetékes a szükséges pásztori intést. Más szavakkal, de lényegében azt mondja: Isten a tanúm, hogy nem hallgattam el, mennyire függ a ti engedelmességetektől is, hogy ez a jó föld megmaradjon a ti birtokokotokban (8).

Miután a föntiekben Dávid szólt a néphez, fiát, Salamont szólítja meg. Mindannyian a szíveket és veséket vizsgáló Úr előtt állnak. Ha őt fogja keresni fia, rátalál; ha cserbenhagyja, félreállíttatik. – A krónikás más nyomon halad, mint az 1Sám 17,3k. A feltételek felsorolása mindenestől bátorít és sarkall: légy erős, légy bátor, cselekedj! Ne félj, Istened veled van –, olvassuk ismételten (10.20). A kétszeri biztatás a tervek és a nemesfémek átadását övezi.

A templom terveit nem Dávid találta ki. Ahogy Mózes a hegyen pillantotta meg a sátor mintáját (2Móz 25,9), a templom tervrajzát is „az ÚR kezéből származó írás” rögzítette, részletekbe menő pontossággal (19). – Nemcsak Salamon, vagy a papok, meg lévták, de az egész nép is kész a kitűzött munka elvégzésére. A lejátsszódó esemény-sor egésze lenyűgözően őszinte, átgondolt, tiszteletet parancsoló és tettekre ihlető. Az őszinte beszédnek tisztító és teremtő ereje van.

Egyházban, gyülekezetben csak ilyen nyíltsággal lehet és szabad hitelesen szólni és cselekedni (2Kor 5,11). Szoktassuk hozzá magunkat.

1Krónikák 29 – Lényeges dolgok tisztázódnak

Fontos megállapítás fogalmazódott meg már a 28,5-ben. Jahvé-nak, az Úrnak van királysága, s hogy e királyság földi trónján ül-e valaki, vagy éppen félreállítottat, mit sem változtat Isten hatalmának érvényességén. Ezt a mindenre kiterjedő hatalmat magasztalja Dávid, s buzdítja rá a gyülekezetet, hogy ők is ezt tegyék (10-25).

Közben elhangzik egy mondata, mely ismerősen cseng: „...Tied Uram az ország, magasztos vagy te, mindenek feje!” (11). Olyan ismeretek indulnak tehát sarjadásnak, melyek Jézus Krisztus tanításában, a róla vallott hitben és az első keresztyének istentiszteletében borultak virágba és hozták meg gyümölcsüket. Őt, a megfeszítettet és föltámadottat tette Úrrá és Messiássá Isten (ApCsel 2,36), s Ő a feje a testnek, az egyháznak (Kol 1,18. Ef 4,15), sőt a fejedelemségeknek is – akár tudnak róla, akár nem –, a feje Ő (Kol 2,10). Egyszer pedig Krisztus is átadja hatalmát az Atyának, hogy Isten legyen minden mindenkben (1Kor 15,24). Nem volt és nem is lehet soha zavar atekintetben, hogy az Atya, vagy a Fiú fősege alatt élünk-e. A Szentírás mindent az idők rendjében tár fel előttünk. A Fiú szájából tanult magasztalás: „mert tied az ország, a hatalom és a dicsőség...” (Mt 6,13) igei előzménye éppen a fönti 11. vers.

A 28,2 a szentládát nevezi Isten lába zsámolyának. A könyv vége felé tehát elének tűnnek az ÚSZ irányába mutató kezdemények, s hozzátartoznak a fogság utáni gyülekezet teológiai eszmélődéséhez. Gyakorlati, magatartásbeli következményei is vannak, nevezhetjük etikai, erkölcsi vetületnek is, hogy a pazar bőségben összehordott adományok, melyet mindenki nagy örömmel adott, nem ok a dicsékvésre. Büszke emlegetés helyett, egyszerűen visszaadják most azt, amit Isten adott nekik. A készség és erő is Tőle van, nemcsak a véghezvitel (14-16). Isten őrizhet meg, teheti állandóvá bennünk ezt az érzést, nehogy csak rövid fellobbanás legyen. Ilyen az, amikor a szalmaláng-emberek megtérnek! Ha szívünket Isten magához köti, lesz folytatása annak, amihez nekifognak. Fiáért is könyörög az apa, hogy Isten tegye alkalmassá a véghezvitelre (18k). Az Ő ügyében ugyanis nincs egyetlen feladat sem, amihez mi ne lennénk túl gyengék (1).

Salamont másodszor is királlyá teszik (22). Közben nyilván voltak az utódlás körül zavarok, de nincs jelentőségük, ha Salamon már trónra ült. Bizonytalán így fogja fel a krónikás is, ezért nem foglalkozik velük.

2Kronikák 1 – A szükséges és a ráadás

Gibeón, Jeruzsálemtől északnyugatra, mintegy 8-10 km távolságra feküdt. Nem az őslakoságnak tett engedményért, inkább az ott élő ároni családokra és a benjáminiakra tekintettel (Józs 21,17), s talán a Dáviddal rokonszenvező Saul rokonság miatt (1Krn 12,1-4,30) hagyták a pusztai kultusztárgyak egy részét Gibeónban. A rézoltár átviteléről a későbbiekben (5,5) sem tudunk bizonyosat.

Salamon Isten oltáránál akarja elkezdni uralkodását. Ebbeli szándékát a nép is magáénak vallja. A különböző rangú vezetők, akik elmennek vele Gibeónba, az egész gyülekezetet képviselik. Az „ezer égőáldozat” (6) csak azt jelentheti: „sok”. Lényegében a teljes nyitottság és átadottság kifejezője és nem a teljesítményé. A bőség, áttételesen, jeladás is lehet valamilyen kínzó hiányérzetről. E megfontolásokkal közelebb férközhetünk minden olyan adat megértéséhez, ahol a felette nagy számok fejtörést okoznak a bibliaolvasóknak.

Mint aki vár valamire, hiszen ez a hely a kijelentés helye is lehet, Salamon nem vár hiába, mert azon az éjszakán Isten megjelenik neki. Mégsem a látvány köti le figyelmét, mert beszélgetés formálódik közöttük, s a kezdeményező Isten, Salamon pedig imádság lelkületével válaszol. Mesébe illő fordulatnak is vehető Isten ajánlata, hogy teljesíti egy kérését, de nincs híján az ajánlat a pásztori próbatételnek sem. Talán eszébe sem jut Salamonnak, hogy valami csábosat kérjen, mert kérhetne ugyan akármit, de állva a próbát, az élete egyrészt az ígéretekhez, másrészt a reá terhelődő királyság teendőihez van kötve. S érzi, hogy a kegyelem ajándékai nélkül nem juthat egyről a kettőre sem, Istennek kell őt felruháznia a bölcs döntések készségével.

Ami e szükségesen felül még adatik, az ráadás. Az embert, főnák módon, a ráadások hajszolása jellemzi. Imádságban alázódnak igényeink a legszükségesebbhez, a szolgálathoz mérten elengedhetetlenre. Aki ezen a szűrőn vezeti át kéréseit, meg fog lepődni, mert biztos, hogy többet kap, mint amit kért.

2Krónikák 2 – Az áldozat a mérvadó

Az 5.v. kellő támpont: Isten nagyságához mérten valami elképesztően nagy épületet kellene az embernek emelnie. Ám Isten dicsősége láttatásának e kísérlete eleve kudarcra ítélt, mert Őt az egek egei sem képesek befogadni. Őelőtte az ember, Salamon is, semmi. Ki vagyok én, hogy ilyesmire vállalkozzak? Kérdezi, megrendülten, Tirusz királyához intézett üzenetében: „Csak azért teszem, hogy ott áldozhassak neki.”

Lényegében kétféle áldozat van. Egyik a bűn nyomasztó ínségéből támad, a másik a kegyelemre felel hálaadással. Jézus Krisztus magát megáldozva értünk, bűnbocsánatot szerzett, ezért „nincs többé bűnért való áldozat” (Zsid 10,14-18). Hálaáldozatunkban az első lépés a magunk odaszánása, nem kényszerből, hanem örömmel. A teljes átadottság tisztában van vele, hogy nem világrengető dolgot visz végbe.

Az előttünk járt keresztyén nemzedékek ég felé törő tornyokkal, kőbe álmódott istenfélelmükkel, az emberileg naggyal és tiszteletet parancsolóval óhajtottak megmutatni valamit Isten nagyságából, s egyben saját képességeikből. A fönti alapelv, mellyel Salamon határt szab a maga elképzelésének, megszívlelendő és minden időkre érvényes. Az ÚSZ nyelvén: legyen alkalmas a templom Krisztus büntörlő áldozatának a hirdetésére és rendelkezék a meghallgatást-meghallást segítő feltételekkel és adjon alkalmas helyet a gyülekezet hálaáldozatának kifejezésére. Legyen továbbá, az adottságoknak megfelelően, elég nagy is, de ne legyen túlméretezett. – Egyébként az új szövetség idején a templom nevezet egészen más tartalmat hordoz, mint ami a jeruzsálemi templomé volt. Berendezése és istentisztelete, történetileg, inkább a zsidó zsinagógai istentisztelet folytatásának tekinthető.

Salamon, templomépítéséhez készülöben a külhoni segítség, a mozgósított munkaerő, s a még tovább is halmozódó anyag – ha ma felmérjük –, több volt, mint amire valóban szükség volt. Manapság fordított a helyzet és nem is egészen megnyugtató. Az áldozatkész-ségnek kellő mértéket ad, ha hálával és örömmel felel a Krisztus, szívünkbe fogadott, áldozatára. Mégis a kevésnek tartott fedezet, s majd az elvégzett munka újból és újból kész csoda. Ezt éli át minden templomépítő, vagy felújításra vállalkozó gyülekezet.

2Kronikák 3 – Valóság és képzelet

Az üdvtörténeti előzmények szintén azt erősítik, hogy a templom az áldozatért van. A Mórijjá földje hegyeinek egyikén tette próbára Isten Ábrahámot (1Móz 22,2). Végül mégsem kívánta Izsák életét, mert adott helyette egy kost az oltárra. – Ezen a helyen vetette magát Dávid, megpillantva a pusztító angyalt, bűnvallással az Úr elé, azt kifejezendő, hogy inkább őt magát és rokonságát sújtsa az Úr, de népét ne bántsa (1Kron 21,15-17). A hely minden szeglete a helyettes elégtételről, a másokért vállalt áldozat értelméről beszélt.

A krónikásnak a dávidi-salamoni idők már a régmúlt. Erre tanú, hogy a méretek „a régi könyökmérték” szerintiék. Volt egy szokott mértékű, félméternél valamivel rövidebb könyök, de az Ez 40,5 ismert egy félmétert meghaladót is. Nem dönthető el, hogy amikor „régiről” beszél a krónikás, melyikre gondol. Átlagban félméter véve, akkor is szembeszökő a 4.v. magassági mérete. A 120 könyök magas templomcsarok, voltaképpen előtér, igazából csak 20 könyököt jelenthet. Az ószövetségesek ezt a korrekciót javasolják. Az 1Kir 6,3 nem adja meg a bejárat csarnok magasságát. Meglehet, hogy a hagyománynak ez a rése elég volt arra, hogy a kései feldolgozók képzelete felszökkenjen 60 méter magasságig. Szövegigazítás helyett inkább az ihlető lendületre figyeljünk! Különben itt rálehetünk sok-sok templomunk képzelet-szülte elődjére. Ki tudja ma már, hogy az első tornyos templomokat tervező és fölépítő céhek és mesterek nem innen vették-e az ötletet a bejárat felőli magas tornyokra?

Lehet, hogy össze nem tartozó dolgokat fűztünk most egybe, de vezethet út az ígétől mégis a megvalósulásokig, a rejtélyt pedig hagyjuk saját érdekfeszítő állapotában.

Salamon temploma belül arannyal volt bevonva. A templom előtt álló két oszlop mérete majdnem kétszerese az 1Kir 7,15-ben közöltnek. Rendeltetésükről nem tudható közelebbi. Szolgálhattak kandeláberként. – A krónikás képzelete – a megadott méretek tanúsága szerint –, itt-ott elrugaszkodik a valóságtól, ugyanakkor – mint láttuk –, hallatlan erővel ihlette évszázadok keresztyén építészetét.

2Kronikák 4 – Jelennek és jövőnek szolgál a múlt

E fejezetben is a képzelőerő küzd egy régebbi kor adataival. – Az oltárról szólva, észrevette a krónikás, hogy az 1Kir 6-ból hiányzik az oltár elkészítése. Pedig annak meg kellett történnie, hiszen az 1Kir 8,22.64. említi az oltárt. Talán a Gibeónban maradt régít szállították át? Vagy pedig egy szájhagyomány útján fennmaradt emlékezőt követ, mely szerint Salamon készítettett egy rézoltárt (7,7)? Az 1.v. ezzel kezdődik. Méretei tekintélyesek: 10×10 méter, tehát 100 négyzetméter, magassága pedig 5 m. Hiányzik a lépcső! Talán a 2Móz 20,26 ősi rendelkezése iránti tiszteletből hagyta el a krónikás.

A papok mosakodására szolgáló öntött „tenger” ezúttal díszesebb és meglepően sok a két sorban körös-körül sorjázó 300 bika-alak. Az 1Kir 7,24. 300 gömbdíszeről beszél. Enélkül is mestermunka lehetett a medence lábaiként szolgáló 12 bikaalak kiöntése.

Az 1Kir 7,27-39 részletesen írja le a 10 mosdóállványt, s a 10 mosdómedencét hozzá. A krónikás csak a mosdó edényekről szól részletesebben, s azt is tudja, hogy mire használták őket: bennük mosták le az égőáldozatra készített (hús)darabokat (6). A mosdóállványokról viszont csak futólag emlékezik meg (14).

Szól a 10 arany lámpatartóról, sőt az asztalok számát is tízre növeli. A 13,11 csak egy lámpatartóról (voltaképpen mécstartóról) tud, továbbá egy asztalról. Talán, képzeletében túlságosan üresnek érezte a templom, szenthelynek nevezett részét, ahol ezek álltak.

Nem tudható, hogy miért lesz Hírából Húrám (talán, hogy ne keverjék össze a tíruszi királlyal?), sőt: Húrám-ábi, amit aztán „Húrám mester”-nek fordítunk (16).

A krónikás úgy akarja megérteni, s másokkal is megértetni a múltat, hogy használjon vele a jelennek és a jövőnek.

2Kronikák 5 – Sátorból a maradandóba

Kiválasztottak egy alkalmas időpontot, hogy ünnepélyesen tegyék emlékeztetéssé a napot, mikor a sátor fölszerelését átviszik az elkészült templomba. Az 1Kir 8,2 még a régi Étánim néven ismeri a 7. hónapot, aminek ez időben már Tisri volt a neve, de a krónikás nem nevezi néven. E hónapban több ünnep is követte egymást. Az 1. nap a évkezdet volt még a babiloni fogság előtt (2Móz 23,23-25. 4Móz 29,1). A 10. napon az engesztelés (3Móz 16,29-31), a 15-22. napokon pedig a lombsátor ünnepe volt, záródva az összegyülekezés napjával (3Móz 23,33-36). Sem a Királyok könyve, sem a krónikás nem említi az ünnep nevét, mellyel a fölvitel egybeesett volna.

Az sem tudható pontosan, mi az, amit a gibeóni áldozóhalomról szállítanak át, s mit a Jeruzsálemben, Dávid által felvont sátorból (1,3k). A szentládát bizonyosan. Az 5.v.az egész sátrat említi meg, s minden fölszerelését. Lehetséges, hogy a „felvitel” ebben az esetben a sátor-szentély megszüntetését, elbontását is jelenti; a fölszerelésnek ezek után a templom ad helyet. Annyi bizonyos, hogy mind a gibeóni, mint az ideiglenesen felvont jeruzsálemi sátor jelentőségét veszti. – Az 1Kir 8,64 említi, hogy a rézoltár kicsinek bizonyult, míg az 1Kir 9,25 szól új nagyobb oltárról. Könyvünkben a 7,7 tágasabb, tehát áldozatok számára alkalmasabb helyről beszél a templomudvar középső részén, melyet használatba vettek.

A szövetségládát elhelyezték a kárpit mögé, a szentek-szentjébe úgy, hogy a hordozó rudak végei a szenthely, azaz a külső helyiség felől láthatók voltak. Bent a két kerub kiterjesztett szárnyai betakarták a szentládát, melyben csak a Mózes két kőtáblája volt.

Az ünnep csúcspontja, hogy Jahve dicsősége tölti be a templomot, s szolgálatuk végzésére még a papok sem tudnak odaállni, mivel a felhő egészen betöltötte a templomot.

A fogság utáni második templomban már nem volt szentláda (Jer 3,16). – Látható garancia nélkül is bizonyos, hogy az Úr vele van népével. Nekünk is elég, hogy a szemtanú tanítványok elmondják nekünk: „... és láttuk az ő dicsőségét” (Jn 1,14), azaz Jézusét.

Egyszer majd felváltjuk e földi sátorunkat örökkévaló, mennyei házunkkal (2Kor 5,1-7). A salamoni templom is csak átmenet volt ama végleges felé (Jel 11,19).

2Kronikák 6 – Közbenjáró imádság

Salamon templomszentelő imádsága írott hagyományból sarjad ki, majd pedig szerteágazó, közbenjáró könyörgéssé lesz, s végül ismét zsoltárra emlékeztető igébe torkollik. Az 1.v. emlékeztet a Zsolt 97,2-re. Az 5k. gondolatai azért ismerősek, mert Dávid kiválasztásáról és Jeruzsálemről már eddig is, az 1Kir 8-11 során, több esetben olvashattunk. A záró szavak (41k) a Zsolt 132,8-10 változata. Salamon szavaiban tehát egybeépül az imádság az igével, s a gyülekezet enekével.

Közben Salamon helyet változtat és fölmege arra a másfél méter magas rézemelvénre, melyet a templom előtti, bekerített hely közepén állított fel. Térdre ereszkedik, s úgy folytatja imádságát (13). Rendkívüli és egyszeri, amit most elvégez. Talán hangsúlyozni óhajtja mozdulataival is, hogy nem a papi-lévita szolgálat teendőibe avatkozik be illetéktelenül. Mégis a fölöle mondott isteni ígért és a befejezett mű alapján egyedül őt illeti meg, hogy művét és népét, akik majd ide látogatnak, Istennek ajánlja föl.

Jézus főpapi imádságát elővéve (Jn 17) hasonló imádság-részleteket találunk. Példának okáért, az elvégzett mű bemutatása; közbenjárása övéért, továbbá azokért, akik a bizonyoságtévő szóra majd hisznek Őbenne. Ahogy Salamon is könyörög a nem Izráelből való, messzeföldről érkezett idegenekért, „hogy a föld minden népe megismerje nevedet és úgy féljenek téged, ahogyan néped, Izráel” (33). Salamon most jeladás az idő teljességének Dávid Fiáról, aki származása szerint „még csak pap sem lehetne” (Zsid 8,4), mégis egy jobb szövetségnek lett közbenjárója.

Az ünnepi pillanatok válhatnak a mértéktelen dicsekvés alkalmává. Volna ugyan mivel dicsekednie, de Salamon megmarad a kegyelemre szorultság megvallásánál. Az imádkozó és imádsága, s maga az ékes ház is igényli, hogy Isten rátekintszen (19k). – Arra is figyelmezzünk, hogy az élet szorult helyzeteit nevezi meg olyan lehetőségként, midőn a megalázódott ember Istenhez térve meghallgatást, föloldozást, bűnbocsánatot, s kiutat találhat.

2Kronikák 7 – Isten válaszol

Midőn a templomot átadták rendeltetésének, a hó 10-ére, az engesztelés napjára (3Móz 23,27), az oltár fölavatása pedig a lomb-sátor ünnepére, a 15-22. napokra (3Móz 23,33-36) eshetett, majd pedig 23-án bocsátotta haza Salamon a népet (10). Az Ezsd 3,1-6 és a Neh 8. betekintést ad a fogság utáni idők őszi ünnepeibe, kezdődve a 7. hó 1. napján, a 22. nappal záródóan. A krónikás tehát saját korának eseményeivel egybevetve rendezi el az első templom használatba vételének ünnepeit. Az oltár fölavatását (9) pl. az ezsdrási részletből értjük meg. Oltár már volt, de templom – azaz, a második –, még nem. Az oltár fontossága a krónikás számára, így lesz érthetővé. – Szavain átüt (3.6) az istentiszteleti énekek egyik ismert fordulata (Zsolt 100,5. a 106. 107. 118. első v-ei, a 118,1.29. 136,1 és a visszatérő refrének).

A templomot, látható módon, másodszor is betölti az Úr dicsősége(2). Mózes idejében is így történt, a sátor elkészülte után (2Móz 40,34k). Ezúttal tűzzel is alászáll dicsősége, hogy megeméssze az áldozatokat. Ekként fogadta volt a Dávid áldozatát, amikor ez a hely még beépítetlen volt (1Krón 21,26). E válasznak megvan a papi (3Móz 9,23k) és a prófétai előzménye (1Kir 18,24.38). Viszont az 1Kir 8-ből hiányzik. A krónikás ezzel mind a papi, mind a prófétai szolgálat örökösének, összegezójének és továbbadójának vallja magát. Megőrizve és tovább adva a felülről való tűz reménységét, lett a végső idők várásában a messiási idők jelévé, szintúgy a Szentlélekkel és tűzzel való keresztség (Lk 3,16), melyet Keresztelő János hirdetett.

Szóban is válaszol Isten Salamon imádságára. Miközben – részben ismétli szavait –, hitelesíti, hogy imádsága az Ő gondolatainak menetét követte. Megszentelő erejének ékes jeleként áll ott a templom. Ezt választott helyének nevezi, ahol szeme és szíve mindenkor jelen lesz. – Ám, ha elfordulnak tőle, akár a dávidi utódok, akár a szolgaságból szabadított nép, az üszkös romok válnak jellé, hogy Isten hűségét nem lehet semmibe venni.

2Kronikák 8 – Függetlenség és szentség

A Királyok könyvében leírtakkal egybevetve előtűnnek a krónikás teológiai szempontjai. Az 1Kir 9,16-19 szerint az egyiptomi fáraó által elfoglalt városok nászajándékként jutnak Salamon kezére; főként Gézer, melyet a krónikás, feltűnő módon kihagy. A sikeres hadjáratot pedig Salamonnak tulajdonítja (3). Egyetlen utalás arra, hogy háborúzott is. Teljesebbé vált a róla alkotott képünk ezzel, vagy inkább elszíneződött? Nagyobb történeti hitelességet a korhoz is közelebb álló Királyok könyvének kell adnunk.

Ámde, miként fogadjuk a krónikás eljárását? Nem tudott volna ellenállni az eszményi múlt, a megszépítő messzeség bűvös vonzásának? – Nézete szerint Dávid valóban eszményi király volt. Salamont pedig törekszik úgy ábrázolni, mint aki uralkodása idején mindazt híven megőrizte, amit apjától átvett. Birodalma akkora, mint volt a dávidi időkben és a vallásos élet normáiban is a mózesi és dávidi rendelkezések voltak mérvadók számára (12-16).

Az egész fejezetre kiható ereje van ama részletnek, amikor, s ahogyan a fáraó leányát átviszi a neki épített palotába. Indoka pedig az, hogy asszonya nem lakhat azon a szent helyen, ahol egykor az Úr ládája állt (11). E mozzanatban a magyarázók a fogság utáni idők tükröződését fedezik fel. A második templomban ekkor már külön volt asszonyok udvara, s a nők a zsinagógában csak a számukra elkülönített helyen tartózkodhattak. – E rövid utalás tehát a kor viszonyait mutatja. A krónikás szándéka, s vezérlő gondolata mégis mélyebben keresendő.

Azaz, az egész Szentírás Lelkével egyezően, a krónikás számára népe, múltban és jelenben és a remélt jövőben is, nem egy a sok közül, hanem Isten szent népe. Gazdasági és politikai függetlensége is azért fontos, hogy ezt a más-voltát, gyülekezetként, minél teljesebben és kifejezőbben élhesse át, és más népek számára is vonzóan mutathassa fel. Más ez a nép, de mégsem zárkózik el szomszédaitól. Salamon személyesen is ellátogat a mai Akabaiöböl.

Szentség és rugalmas dinamika nem egymást kizáró tényezők.

2Kronikák 9 – Ami igazán boldoggá tehet

Salamon korában már évezredes formái voltak a nemzetközi kapcsolatok, s a (csere)kereskedelem bonyolításának. Ilyen alkalmon, főként szellemileg igényesebb felek között, nemcsak cserélték a különféle árukat. Állami szintű intézkedések (ilyenekről vannak adatok) művelődési javak és hatások átadásának és átvételének alkalmává is válhattak, méghozzá – számunkra meglepő módon –, találós kérdések felvetése, hosszabb-rövidebb fejtörés és jó esetben a megfelelő válasz mentén. – Némileg hasonló olvasható a Sámson-történetekben (vö. Bír 14,10-19).

Sába királynője megérkezik tehát Jeruzsálembe, hogy beszéljen Salamonnal. Ő pedig hagyja hogy kérdezzék és nem kérdez vissza. Szinte mellékesnek tűnik, hogy közben a kereskedelmi ügylet is lebonyolódik. A kapottakért cserébe, Salamon is ad az előkelő látogatónak másféle, de bizonynyal értékes ajándékokat. A királynőt úgy megérintette a király messzeföldre elható híre, hogy nem fogta a hely, fel kellett kerekednie; mert személyesen akart meggyőződni a valóságról.

Fürkésző asszonyi tekintettel, szemfülesen, mindent megnéz; észrevesz apró részleteket is (4). Aztán kereken megmondja, hogy nem hitt a hírnek, míg most tulajdon szemével mindenről meg nem győződött, hogy igaznak bizonyult a hallomásból vett hírek sora. Sőt, a felét sem mondták el annak, amit maga megtapasztalt. – Nem túlzás, hogy „a felét sem”? Mi az a többlet, ami a felénél is értékesebb? Nem az aranynak és pompának tobzódó bősége! A válasz a folytatásban leledzik. Boldognak nevezi azokat, akik állandóan Salamon közelében lehetnek. Istent áldja – tehát Óróla is beszélt a kérdezett! –, aki jótetszésével királyi székbe emelte Salamont. A felénél is többetérő rész: az Isten – nehezen megfogalmazható –, közelségének lélegzetelállító hatása. Ez az igazi meglepetés számára! Fölismeri, hogy a lényeg voltaképpen ebben van. Ha vele beszélt, az Isten trónusa előtt érezte magát. Boldogabbak a szolgák, mint ő, mert azok folyamatosan Salamon közelségében élhetnek, s naponként tanúi lehetnek bölcsességének.

Jézus kritikával tekintett Salamon gazdagságára (Lk 12,27)! Többre becsülte bölcsességét és Sába királynője úti töredelmét, amit azért vállalt, hogy személyesen hallhassa azt. – Ám, Jézus Krisztusban valami, sőt, valaki nagyobb jelent meg e világban (Lk 11,31).

2Kronikák 10 – Válságos fordulat

Az északi törzsek önállósági törekvései nem újkeletűek, de Júda törzsének nagy létszáma, valamint az első királyok tekintélye (Saul benjámini volt ugyan, de Benjámin törzse inkább Júdához húzott), legkivált Dávid és Salamon teremő egyénisége egyensúlyban tartotta a mérleg serpenyőit. Jeroboám menekülése Egyiptomba, majd pedig sürgős hazahívása, arról árulkodik, hogy az elégedetlenség parazsa a salamoni békeidők hamuja alatt sem húnyt ki egészen.

A helyzet valóban komoly, ha Roboám elmegy Sikembe, hogy ott tegyék királlyá. Halála előtt Józsué oda gyűjtötte volt össze a törzseket (Józs 24). Sikem egyszer már tanúja volt egy elvetélt királysági kísérletnek (Bír 9). – Az elégedetlenségnek lehettek gazdasági okai is. Ha a törzsek felváltva viselték a drága salamoni udvartartás költségeit (vö. 1Kir 4,7-19), akkor a terhek jó része az északi tartományokra hárult. Számolhatunk továbbá azzal, hogy arrafelé sokkal több volt a kánaáni őslakos. Talán nem is Roboámtól függött, hogy a komoly hagyományokkal rendelkező Sikembe ment el. Kénytelen volt ezt tenni, mert az egész Izráel oda gyülekezett.

Egy kis ókori keleti ország történelmében a válságos időszak – kicsiben –, jól példázza az olyas fordulópontokat, amikor kezdenek más szelek fújni; egyben ellenpéldája annak is, hogyan nem szabad viselkedni. – Az események alakulása mögött nem emberi akarások, vagy egy nyugtalan vérű törtető áll, hanem Isten, aki jóelőre tudatta prófétája által, hogy mit akar tenni.

Joggal kérdezhetjük, hogy Roboám sorozatos balfogásai végzet-szerűek voltak-e? Tehetett-e mást, ha így volt megírva? Ennek titkát, végső soron, Isten ismeri. De volt egy lehetősége, hogy apja árnyékát elhárítsa, s ami igazságtalanaság esett apja idejében, azt helyrehozza. Ehelyett megjátszotta az erős embert, melynek alig volt komoly alapja. Semmibe vett jogos igényeket, az előrelátó tanácsokat szintűgy. Hengegésével és göggyével végképp elvágta a fát maga alatt. Végül menekülésre kényszerül és a salamoni birodalom összeomlik. – A dolgok menetében benne van a tanulság. Isten adjon megnyílt szemet hozzá!

2Kronikák 11 – Az egyetlen járható út

Roboám észjárása szerint mi sem tűnik természetesebbnek, mint visszavágni és vérrel mosni le az elszenvedett megszégyenítést. Saját szemében is akkor lesz valaki, ha elégtételt vesz: Majd én megmutatom! – Amint visszatér Jeruzsálembe, mozgósítja hadinépét, hogy az elpártolt északi területeket visszaszerezze. Isten kétféle eszközt is latba vet, hogy visszafogja és leszerelje a kalandor vállalkozást. Legelőbb is prófétai kijelentéssel inti Semaját „Isten embere” által: „én akartam ezt így”. Továbbá, vegyék tekintetbe, hogy testvéreitek ők, miért harcolnátok velük? Ha már megesett a szakadás, mi értelme tovább mélyíteni a szakadékot a két rész-ország között? – Indulatunk szerint oly könnyen esünk az ördög törébe, midőn engedjük felingerelni magunkat.

Hallgattak a próféta szavára (4), mégis a 12,15-ből arra kell következtetnünk, hogy egy idő után állandósultak a határvillongások. Immár szükséges volt, hogy Isten egy világhatalommal kösse le Júda berzenkedő indulatait. Egyiptom részéről fenyegetett veszély. Az 5-12 városokat sorol fel, melyeket megerősítettek; helyőrséggel, védekező fegyverekkel, elegendő élelemmel láttak el. A megerősített helyek mind Jeruzsálemtől délre helyezkedtek el. Tehát számítaniuk kellett Egyiptom terjeszkedő hadmozdulataira.

Kapott Roboám másféle jeleket is arra nézve, hogy számára mi a járható út. Az északi országrészből önként áttelepült, vagy elűzött papok Júdában kerestek és találtak menedéket. Északon elharapózott a babonás természetvallás. Mindazok, akik ezt a romlást nem tudták elviselni és hűek akartak maradni az Úrhoz, Jeruzsálembe mentek. Velük növekedett az ország ereje. Kár, hogy csak három évig tartott a jó irányú fejlődés (17).

A krónikás egyszerűen feltételezi az 1Kir 14,22-24 ismeretét. A rosszat elég egyszer leírni, s olykor értelme sincs újból ismételtetni. – Kétségtelen azonban, hogy a mindent elfedező és eltörlő szeretet több és hatékonyabb, mint a merő takargatás.

2Krónikák 12 – Kétféle szemlélet

Tanulságos egybevetésre adódik most alkalom. – Sisák-Sosenk libiai családból származott. Zsoldosvezérként ragadta magához a hatalmat Egyiptomban. Az általa alapított dinasztia (a XXII.) 200 évig maradt fenn. Ő azonban nem sokkal élte túl palesztinai hadjáratát. A válságos idők után ezért erősödhetett meg újból Roboám helyzete (13).

Az idői egybeesésekből arra lehet következtetnünk, hogy a fáraó nemcsak menedéket adott Jeroboámnak, de tüzelte is előbb Salamon, majd pedig Roboám ellen. Ilyen pártfogóval a háta mögött volt mersze Jeroboámnak a magabiztos fellépésre. Sőt a fáraó kihasználta a két versengő viszályát, hadjárata átgázolt kisebb királyságokon. A karnaki templom külső falán látható egy dombormű erről a hadjáratról. Ámun Isten hatalmas alakja ázsiai foglyokat vezet kötélen, pontosan 156-ot. Ezek meghódított helységeket jelképeznek. A nevek, mint általában a hieroglifákban, ovális keretbe foglaltak, itt a fejek és a vállak alatt találhatóak. Több közülük ismerős az ÓSZ-ből. A lista az elfoglalt területek között megemlíti „Abrám földjé”-t is. – Íme, az események egyik vetülete.

Mennyire más és mélyebben szántó, ahogy a krónikás, merítve az 1Kir 14-ből, feltárja az összefüggéseket. Ez a szemlélet nem csupán egyike a lehetőknek. A bibliai, prófétai látásra általánosan jellemző, hogy az ember, akár egy egész ország, ha vétkezik, nem fog elmaradni a fenyítés, éppen a megfenyített érdekében. – Ilyen intéssel érkezik Semajá próféta a királyhoz és a Jeruzsálembe gyűlt vezérekhez. Azok összetörten és bűnbánattal fogadják a prófétai szót, s máris érkezik a próféta az újabb üzenettel és közli az ítéletes napok megkönnyítését. A keserű tanulság okulásukra van: az Urat szolgálni egészen más, mint ha földi hatalmasságokat kell kiszolgálniuk (8). – Ezt a történet-szemléletet neveztük, hívjuk prófétainak. Törvényszerűségeit Isten helyezte a történelembe, és Ő adja tudtul. Midőn az ember megérti és elsőrenden saját sorsára alkalmazza, a valóságnak enged utat az életében és gondolata azonosul a történelem egyetlen ura gondolataival, mely magasabb ugyan, mint a mienk, de alászáll igéjében, a kijelentésben és áthatja egész valónkat (Ézs 55,7-11).

2Kronikák 13 – Akikre az ige bízott

A 9,29. 12,15. s most a 22.v. becses adat arról, hogy a prófétai szolgálat egyik ága gyanánt, leírták, s egyúttal értékelték is az eseményeket a próféták. A fentebbi helyeken ilyenekről olvashatunk: „Nátán próféta története”, „a silói Ahijjá próféciaja”, „Jedó látnoknak Jeroboámról, Nebát fiáról írt látomásai”, „Semajá próféta és Iddó látnok története”, „Iddó próféta magyarázata”. Nem véletlenül nevezték a héber kánonban a Józsué könyvétől a 2Királyokkal bezárólag az iratokat „Korábbi próféták”-nak. Olvasva sorban az itt már felvázolt tartalmakat, bár történetíró prófétákat nem nevezett néven, mégis nemzedékeken át őrizték a biztos emlékeztést ezekről a könyvekről, hogy próféták írták le őket. Prófétai történetírásuk szempontjait lépten-nyomon fölismerehették a könyvek olvasása, tanulmányozása során. A 2Kronika főnti adatai erősítik e korábbi sejtések igazát.

S bár a krónikás most megismert prófétai-történeti forrásai más színezetűek, mint a Sámuel és Királyok könyveié, magának a krónikásnak is mások a szempontjai. Hiába keressük nála például –, a 22,7 közvetett utalásától eltekintve –, Elizeust. Bizonyára számolt az előzőekben tárgyalt történeti könyvekkel, de szeretné kiegészíteni őket azzal, amit az általa megnevezett történetíró prófétáknál olvasott Júdáról és a dávidi királyokról.

Roboám (7) és Abijjá király értékelésében is saját úton jár a krónikás. Az utóbbinak neve itt hitelesebb, mint az 1Kir 15,1 Abijám-ja. Meglehet, hogy Iddó próféta magyarázatát (22) követi. Ebből ismerhetjük meg név szerint is az események egyik szorgos lejegyzőjét és prófétai magyarázóját. – A magyarázat fogalma is nevet kap: „midrás” (vö. még 24,27). A későbbiekben a kultuszra, a joggyakorlatra utaló rendelkezésekhez, bibliai történetek építő feldolgozásához fűzött magyarázatokat nevezték így.

Abijjá királynak a Cemáraim hegyről, az ellenséges hadak előtt mondott beszéde történetileg értékel és taglalja a Jeruzsálemben folyó szabályszerű kultuszt. A krónikás tudósít Júda győzelméről. Részleteiben ez a feldolgozás is midrás-szerű. A nyelvtani ige, melyből a fogalom származik, keresést, szorgos kutatást, az ige gondozását és alkalmazását jelenti. Pál apostol beszél arról a zsidókra hárult előnyről, hogy „Isten rájuk bízta ígét” (Róm 3,1k). – Ránk, a lelki Izráelre is, szolgálatunk alapjaként, ez van bízva. Miként állunk e keresztyéni feladattal?

2Kronikák 14 – Megragadott lehetőség

Részletesen foglalkozik a krónikás Ászá királlyal és az uralkodása idején történetekkel, felhasználva minden keze ügyében lévő anyagot. A fejezet egy békés és egy háborús időszakról szól.

Az 1-4. versekből hozzávetőlegesen ugyanaz a kép tárul elénk, mint ami az 1Kir 14,22-ben olvasható. A vallási összefüggések itt sem jobbak, mint az északi királyságban. Elterjedt a Baal-kultusz, a termékenység rítusok divatja. Emiatt, s hogy tisztuljanak a közállapotok, el kellett távolítaniuk az idegen oltárokat, a rájuk helyezett kis tömjénező oltárokkal együtt. Ászá elrendelte, hogy mindenki az Urat keresse. Kérdés ilyen esetben, hogy hitre tartozó döntések keresztülvihetők-e parancsra. A kor teljesen elütő volt attól, amiben mi élünk. Mégis ama régi kor viszonyai is lehetővé tettek a lelkeket mélyebben érintő döntéseket. Ilyenről olvashatunk a 15,10-15 részletben. Az újból és örömmel vállalt szövetség megújítása bizonyára tartósabb volt, mint a most elrendelt engedelmesség.

Mégis, már a kezdetén kiegészült a lelki tisztulás külső épüléssel. Az erődített városok kiépítésére adott jelszó: „... míg mienk az ország, mert kerestük Istenünket, az Urat” (6) értelemszerűen úgy is értendő, míg előttünk a lehetőség. Elodázva –, az újabb megfelelő alkalom nehezebben hasznosítható. A nyugodtabb időszakot megbecsülő közakarat sokra haladhat. Közelítve saját viszonyainkhoz, népi mondást idézek: „Áldott a sok kéz”. Főként, ha tiszták ezek a kezek –, tegyük hozzá önkritikusan (1Tim 2,8).

Amikor pedig a líbiai eredetű dinasztia (16.18) valamelyik fáraója megszámlálhatatlan hadsereggel támadja meg őket, az összecsapás kimenetelét eldöntő fordulat nem nekik, hanem az Úrnak tulajdonítható. – Öneki senki sem állhat ellent (11k).

2Kronikák 15 – Reform, prófétai ösztönzésre

A sikeres hadjáratból visszatérő király elé kimegy Azarjáhú, és az Úr iránti hűségre biztatja. Az „Odéd fia” (1) tanítványt jelöl. Hasonló prófétai körök már ismerősek az Illés próféta történetéből. Ezek szerint Júdában is voltak prófétai csoportok, nemcsak északon. Sőt az Odéd próféta iskolája jó tíz évvel meg is előzte Illés föllépését Aháb idején Izráelben (1Kir 17). Sajnos, semmi adatunk nincs arra, hogy milyen kapcsolatban voltak e prófétai körök, sőt közösségek a korábban taglatat történetíró prófétákkal. Annyi biztos, hogy vállalták egymást, különben nem olvashatnánk Illésről, Elizeusról, vagy, mint itt, Odédról, Hanániról, s a többiről.

A 3-6. versek a bírák korát idézik. Régvolt dolgok, s most mégis azoknak az időknak zűrzavarai rémlenek föl a prófétában. Az egyiptomi hadak második támadása csak a filiszteus határvidékig jutott el (14,9), mégis földézte bennük a honfoglalást követő idők gyötrelmes emlékeit. Abban van az érdekessége eme rövid múltbatekintésnek, hogy ráismerhetünk a prófétai emlékezésre, s hogy alkalmazva, miként használják fel időszerű intésre a régi tapasztalatokat. Ősi alakjában textus, azaz alapige van itt együtt az alkalmazással, tehát az igehirdetéssel. Megőrizték a történelmi tanulságokat, s ugyanakkor naprakész üzenet hírvivői is voltak.

Mi is szeretnénk tudni még többet az első keresztyénekről, tekintettel ezúttal a prófétai ajándék hordozóira. Kevés, amit feltárhattunk, s még át is siklunk ama részleteken, ahol prófétákról van szó az ÚSZ-ben. Pedig olykor az apostolokéval egyenértékű szót szólnak; például Agabosz és társai (ApCsel 11,27-30). Ők is megajándékozottjai voltak a Szentléleknek –, az apostoli tiszt „rangjelzése” nélkül (Ef 3,5). Mintha csak fordulatot hozó idők, s új üzenetek jeladásaként léptek volna hirtelen elő, s utána ismét visszatértek a Lélek elrejtettségébe.

A próféták föllépését a fejezet során a reform, s a szövetség boldog megújítása követi (8-18). Valahogy ez vonzóbb, lelkesítőbb és lendítőbb, mint a korábbi, királyi rendeletre véghezvitt „nagytakarítás” a 14. fejezetben.

2Kronikák 16 – Cselvetés, vagy hit

Ászá király hűsége idővel meghanyatlott. Akár az elbizakodottság, akár a megfizetés gondolata nyugtalanítja, eltávolodik a szövetségi rendtől.

Az arám királynak küldött üzenetében arra hivatkozik, hogy már apáik is szövetségesek voltak. Ha így is volt, tévútra nem vitt. Két egyforma dolog, előzményben, háttérben következményekben egymástól egészen elütő is lehet. – Ezúttal, Júda királyaként, ő akarja – arám segítséggel –, az északi testvér-országot harapófogóba szorítani. – Az Úrnak szánt kincsekkel kenyerezi le az arámokat. Eljárása gátlatlan, de csak rövid távon sikeres. A hátbatámadott Izrael kénytelen felhagyni a végvár, Ráma építésével, mert seregét át kell csoportosítani oda, ahol veszély fenyeget. A júdaiak lecsapnak az építőanyagra. Két erőd is kitelik belőle. Ezzel az ötlettel hozzák zavarba az ellenféllé vált testvért. Teljes a diadal –, ünnepelhetik önmagukat. Távlatosabban, ahogy az Úr is látja dolgaikat, vereségnek beillő győzelem ez, amit kerestek maguknak. – Ezzel az üzenettel érkezik meg Hanáni próféta Júda királyához. Egy másik próféta-csoport feje lehet ő. Fia, – vagy tanítványa –, hasonló szellemben lépett fel a testvér királyságban (1Kir 16,1.7).

Egészében véve új, ha nem is szívderítő a prófétaság történetében, ami következik. Mert Hanáni lesz az első üldözött próféta, csupán azért, mert megbírálta a király tetteit. Eddig, ha inteniük kellett, a bűn, vagy hibás döntés ténye nyilvánvaló volt. Most azonban sikeres rajtaütésre kell kimondania a prófétának, hogy balgaság volt, mert a király nem az Úrra támaszkodott. – A hit valóságos ráhagyatkozás Istenre. Elkönyvelt sikert elismerni, hogy vereség, nem könnyű dolog. Egyszerűbbnek tűnik a prófétát (s a vele egyet vallókat? 10.v), bántalmazni, bebörtönözni, ama rögeszmével, hogy vele a prófécia érvényét is semmissé tehetik. Az Úr szemei azonban áttekintik az egész földet (Zak 4,10), s erejét a tisztaszívűeknek adja.

Mindenkor az Úrra kell hallgatnunk és indulata szerint cselekednünk.

2Kronikák 17 – Az ige erejével

Jósáfát „Dávidnak a korábbi útjain járt” (3). Követendő példákat keresve a kezdeti idők egyszerűségéből elindulva tette meg első lépéseit. Hasonló buzgósággal fordult az Úr törvénye felé. – Idők és alkalmak nem térnek vissza, a történelem nem ismételhető, mégis egyedül az a jó kezdet, ha az első szeretet buzgóságával, szent szevedéllyel keresem fel a tiszta forrást. Onnan indultak el hitben elődeink.

Az áldozóhalmokon végzett kultuszokról alig tudunk valamit. Korábban a gibeóni áldozóhalmon (1Krn 16,39) Jahvét tisztelték, de a további fejleményekről semmit sem tudunk. A szent fák (asérák) már egyértelműen a termékenységet ünneplő, serkenteni, befolyásolni akaró kultusztárgyak voltak. Lehet, hogy lecsonkolt élőfák voltak, s bennük egy női istenséget tiszteltek. Neve Astóret volt. Görög megfelelője Afrodité, a rómaiaknál pedig Vénusz volt. A 19,3-ból látható, hogy Jósáfát ezekkel következetesen bánt el, s a szent fákat kivágatta.

Igényes volt önmagával szemben, és ezt követelte meg a néptől is. Tanította őket az Úr törvényére, hogy megszabaduljanak a zavaros gondolatoktól. Uralkodása 3. évében végzi el, alapos szervezéssel, ezt a feladatot. A nép tanítását később többször is megismétli (19,4). Az idegen kultuszokkal csak az ige erejével lehet fölvenni a versenyt. Vonzerejük – részben –, abban rejlett, hogy kezdetleges, de látható jelképekkel dolgoztak. Ezzel szemben az Úr törvénykönyvével megjelenő papok és lévíták eszköztelennek tűntek. Az igét azonban jelek erősítik: az ország biztonságban van, mintha védőfal venné körül őket (18).

Ígéret szerint az evangélium hirdetését is követhetik jelek, annak hitelét erősítendő (Mk 16,19k). – Jó lenne mindvégig megmaradnunk a hiteles szó erejénél. „A hit tehát hallásból van, a hallás pedig a Krisztus beszéde által” (Róm 10,17).

2Kronikák 18 – Keserű igazság

A könyv szempontjainak megfelelően, tekintsük most az igét a júdai király, Jósáfát személyén át. Az Ahábhoz fűződő rokoni kapcsolat (2Kir 8,18) önmagában véve, szolgálhatta volna a két ország megbékélését. Ezért Samáriában tett látogatása sem elítélendő. Rámót-Gileád elleni kalandos vállalkozásuk azonban lépre csalja, s majdnem ő is rajtaveszt. – Fokozatosan bonyolódik bele a kétes értékű közös vállalkozásba. Előbb mondja ki, hogy kész elmenni, s aztán kap észbe, hogy meg kellene kérdeznie az Urat (3k). Tehát már az indulásuk is kételyeket támaszt. A hitnek is vannak jó reflexei; baj az, ha lassúbbak, mint az elhamarkodott beszéd. Később mint-ha magára talál. Nem elégíti ki a 400 udvari próféta egyhangú biztatása. Túl sok a jóból. Ha lenne az Úrnak egy prófétája, többet jelentene, mint ez a sok.

Kiderül, hogy van egy Mikájehú nevű, nemszeretem próféta, aki soha nem beszél a király szájaíze szerint. Jósáfát válasza ezúttal helyénvaló, mert rendreutasítja királyi társát. Mint aki tud arról, mekkora súlya van a kimondott szónak (Mt 12,36k). – A próféta, viselkedésével, belopja magát szívünkbe. Nem azért mondott először ő is jót, mert nem akart mást mondani, mint a többi. Ő maga is kedvezőnek gondolt egy sikeres hadjáratot. Oly emberi, midőn a kívánva-kívánt és az isteni látás ütközésében az utóbbi mellett dönt! Eskü alatt fogadta ugyanis, hogy csak azt fogja hirdetni, amit Isten mond neki (13).

Aháb ingerültsége hozza elő szívéből az igazi üzenetet. Ekkor már népe szétszórását hirdeti, s közvetve Aháb vesztét is. Fölismerve, hogy melyik az igaz szó, fenntartás nélkül vállalja. Az arcveretés még határozottabbá teszi. Keményebb ő, mint Kenaaná vas szarvai (10). Merő intő jel az egész ember. Legalább Jósáfátnak kellett volna értenie belőle. Az események sodorják magukkal, s bábu-ként teszi ki magát céltáblának. Csak Isten végtelen könyörületének köszönheti Jósáfát, hogy amikor szorongatottságában hozzá kiált, megmenekül. – Előbb kellett volna nem-et mondania!

2Kronikák 19 – A feddés haszna

Nem egységes az álláspont, hogy a Hanáni fia Jéhú azonos-e az 1Kir 16,1-7 prófétájával.

Vajon hogyan fogadja a bajból ép bőrrel megmenekült király a prófétai szemrehányást? Tehetné rossz beidegződéssel, ahogy apja bánt Hanáni prófétával (16,10). Ha pedig ez a próféta fia, netán unokája Hanáninak, akkor most a fiak kerülnek hasonló helyzetbe, mint voltak az apák. Jósáfát válasza hiányzik ugyan, mégis jó okkal feltelelezhetjük, hogy szívére vette a prófétai intést. – A prófétát sem ragadják el indulatai. Nem elfogult annak fiával szemben, akinek az apja keserűséget okozott az ő elődjének, apjának, vagy nagyapjának. Az előzmények ismeretében figyelemreméltó a tárgyilagossága, mert elismeri a jót, amit a király tett (3). – A próféta és a király találkozása, a prófécia hirdetése egyrészt, elfogadása a másik részéről példaszerű, mert nem tör elő egyikből sem az elődök életében felgyűlt keserűség.

Szakítanunk kell minden terhes örökséggel, amit előző nemzedékek gyűjtöttek össze egymás iránti haragban, sértettségben, a megfizetés szándékával. Ifjabb nemzedékek tanuljanak az elődök hibáiból és erényeiből, s ne ott folytassák, ahol azok abbahagyták. Merjen az új nemzedék újat és jobbat kezdeni elődeinél. A folytonosság csak a jó dolgokban őrizendő, ami rossz, vagy Isten akaratával ellenkezik, s ami nem munkálja a békességet, meg kell törni és szakítani kell azaz, ami a múltból beárnyékolja jelenünket és a jövőndőt. Erre tanít Jéhú látnok találkozása Jósáfáttal.

A prófétai intés után a király valósággal megújul. Népét az Úrhoz térítve, gondos pásztora lesz az egész országnak. Pásztori volt az ország megszervezése is. A kor adottságai szerint a vallási, jogi, valamint az anyagi (udvartartási) ügyek nem voltak könnyen elkülöníthetőek egymástól. Vallási kérdéseket érintő ügyek, valamint jogi jellegű pörök is voltak. A 8.v-ből kiolvashatóan, jeruzsálemi bíróság mondta ki a végső szót, ha erre szükség volt. Legfőbb igénye volt Jósáfátnak, hogy elfogulatlanság, meg nem vesztegethetőség jusson mindenben érvényre.

Elfogadva az ige intését, igazság és jó rend légköre vehet körül bennünket, bár még nincs itt az Isten országa. Ez a józan és valós életérzés jellemzője a keresztyén embernek.

2Kronikák 20 – Ellentmondások embere

Fejezetünknek, ha nem is történeti, inkább tartalmi összefüggései vannak a 2Kir 3-mal.

Egy, hitében megújult király és Istenhez visszatért nép néz most szembe az ellene összefogott, reá támadó ellenféllel, aki túlerőben van. Milyen ésszerűtlennek tűnik, hogy mindenki Jeruzsálembe gyülekezik! Fegyverekről szó sem esik, s másnap már indulnak is a Holt-tenger déli vége felől benyomulók elé. Először a király beszél. Beszél? Inkább imádkozik! Aztán kiárad a Lélek az Ászáf fiai közül egy énekes lévitára és arról prófétál, hogy mit kell tenniük, s mi lesz az Úr dolga. Istentisztelet ez, mely a válságos időkben szikraként pattan ki.

Hadinak alig nevezhető vállalkozásuk leírásában olyan részletekre ismerhetünk rá, amit atyáik már megtapasztaltak, és most számukra is eleven valósággá lesz. Az Úr harca ez, nem is az övék (15). Valaha így, ezzel a bizonyossággal indult el Dávid Góliát ellen (1Sám 17,47). Harcolniuk sem kell; maradjanak veszteg, s meglátják az Úr szabadítását (17). Ismerős szavak! Így bátorította Mózes egykor a Vörös tengernél szorongó népét (2Móz 14,13k). Jósáfát imádsága a 9.v-ben, félre nem ismerhetően, Salamon templomszentelő imádságának szavaiba kapaszkodik (6,28-30).

Hová lennénk, ha soha nem állnánk némelykor a végveszély meredélyén? Ha nem élnénk át az Isten üdvözítő tetteinek sorsfordító hatását ily valóságosan? Szó sincs itt valamiféle kalandorságról. A bajt nem Júda kereste magának. Az esik meg most velük, hogy megreformált életük próbájaképpen, megtapasztalhatnak valami hasonlót, amit eddig csak a múlt megszentelt hagyományaként ismertek. A hitben tanultak válnak közben személyes élményükké. – Másnap sem csökken lelkesülségük. A király megint beszél és énekükben ráismerhetünk a 136. Zsoltárra (21). Lélek szerinti rend és nyugalom honol közöttük. Az ellenfél soraiban viszont öngyulladás-szerű zűrzavar támad, miközben egymást veszítik el.

Jósáfát utolsó tette: az Izráel királyával közös és meghíusult tengeri vállalkozás, mely megint árnyékot vet személyére. Emiatt a feddést újjólag egy próféta mondja el. – Jósáfátban – ahogy a krónikás őt megmutatta –, a júdabeli királyok közül talán a leginkább ellentmondásos személyt ismerhettük meg.

Váljék életünk az ige mértéke szerint egyértelműbbé, ami nem biztos, hogy a felületes szemlélő számára mindjárt közérthető is.

2Kronikák 21 – Veszedelmes ügyeskedés

Jósáfát rendet hagyott maga után. Fiait messzemenően kárpótolta, mert nem adhatott mindegyiknek királyságot. Az elsőszülötté lett az utódlás joga. Bárhol keresgélünk az ŐSZ-ben, nincs nyoma, hogy a dávidi dinasztia utódlásában korábban ez a rend érvényesült volna. Salamon sem tartozott az idősebb Dávid-fiak közé; valószínű, hogy a legkisebb volt, ahogy apja is az Isai-fiak között. Amiből megint csak nem vonható le ellenkező törvényszerűség, hogy most már mindig a legkisebb a trónörökös. Salamon az Úr kedveltje volt (2Sám 12,25); tehát egyedül csak az Úr jótetszése számít.

Ezzel szemben viszont egyre inkább a nemzetközi szokásjog érvényesült, s nem az, hogy ki az Úr választotta. Visszas helyzet áll elő, hogy a jog szerint királlyá lett Jórám a legnagyobb jogtalanságot követi el. Ahol nem a kegyelem Lelke uralkodik, ott elharapózik a kegyetlenség. Kiirtja összes testvérét, hogy egyiknek se forduljon meg a fejében a palotaforradalom ötlete. Az a szellem ejti foglyul, amely Aháb idején uralkodott el a szomszédos királyságban. Feleségének is része lehetett a romlásban.

Okok keresésénél fontosabb a következmények számbavétele. Nincs áldás a gátlástalan ügyeskedésen. Edóm eleddig szövetséges volt, most elpártolt tőle, és neki nincs ereje, hogy fordítson az események menetén. Ha hű maradt volna Istenhez, minden a kezéhez szelidült volna. – Nem volt Jórám vallástalan, de a vallást csak kötőanyagnak tekintette. Az általa pártolt áldozóhalmokon Jahvét tisztelték úgy, mintha Baal lett volna. Fia nevében ott a „já” szócska, mely a Jahve név rövid változata. Isten helyénvaló tisztelete nem keverhető mással. – Eljut hozzá Illés próféta írása. A 2Kir 3,11-ből az vehető ki, hogy Illés ekkor már elragadtatott. Tanítványai, Lelkének örökösei hitelesen képviselik őt (2Kir 2,9).

A prófétai intés sarkában már ott is a vég. Aki megölette a nálánál jobbakat (13), örömtelen véget ér. Külső ellenség támadja meg; mindenéből kifosztva, keserű lélekkel hal meg.

2Kronikák 22 – Illanó remények

Az előzőkben szó volt arról, hogy nem válhatott jogszokássá a legkisebb fiú trónutódlása. Mégis, mikor Isten valahol újat kezd, azt szokta megmenteni, akire azelőtt senki sem gondolt. Hányszor esett úgy, hogy kicsinyek váltak szunnyadó csírákká, s belőlük lettek a holnap emberei!

Ki tudja, miként menekült meg a vérszomjas, dúló csapatok kezéből a legkisebb fiú, Ahazjá? A 21,17 Jóáház néven ismeri őt. A név két összetevőjének váltogatása alapján, jó okkal feltételezhető, hogy az emberek reménységgel ízlelgették a név jelentését: „Jahve megragad(ja)”, vagy „(akit) kiment Jahve”. Általában nem szabad az írásma-gyarázatnak nevek etimológiai elemzéséből messzemenő következtetéseket levonni. Most azonban érezhető, hogy a név beszédessé lett a közvélemény előtt, mert felüdítette és vigasztalta őket a hír, hogy ez a legkisebb mégis megmenekült.

Vaj’ megfelelt-e a váradalmaknak Ahazjá? Nincs leverőbb, mint amikor a tények rácăfolnak a kárvallott emberek éledő reményére. Egy év adatott az új királynak, de elég volt arra, hogy minden reményt lehervasszon. Akár 42 éves volt, akár csak 22 (2Kir 9,26), meg kellett volna állnia saját lábán. Rossz tanácsadók vették körül, s tán nem is óhajtott szabadulni Aháb szellemének hatásától. – Ő is hadi vállalkozással óhajtja erősíteni kapcsolatait a testvér országgal. Effajta közösködés egyszer már balul ütött ki (18.f). Nem tanult az elődök hibáiból. Az északi királyságban tett látogatása során, ő is kivonul Jéhú ellen, aki megöleti.

Otthon az anyja, Ataljá ragadja magához a hatalmat. Véres kezéből megint csak egy, vagy az egyetlen királyfi menekül meg. A főpapi család rejtegeti őt a templom épületében, hat évig. Szerencse, hogy a zsarnokság nemcsak elvakult, de olykor vak is.

Mégis, miért kell az emberi balgaság miatt a jövődőnek néha csak egyetlen szálon függenie a feneketlen mélység fölött?

2Kronikák 23 – Királyok és az egyetlen Király

A Dáviddal kötött szövetséghez híven, Isten egy merni kész és az ígéretekre tekintő asszony kitartó ügyessége által (22,11k) megőrizte a pislákoló lángot (21,7). Látható az igéből, hogy a főpap férj csak szorongva, gyávasággal küzdve követte feleségét a veszélyes feladat végrehajtásában. Átmentették tehát a Dávid-fit arra az időre, amíg az őt megillető királyi székre ülhet. A halálra szánt, de a szükséges oltalmat mégis megkapó gyermek, s a főpap házaspár, átvállalva érte a felelősséget, fő vonalakban emlékeztet az üdvösségtörténet központi ideje teljességének Dávid Fiára, Jézusra, akit Heródes halálra keresett, de József és Mária kellő időben elmenekült a gyermekkel (Mt 2,13-15). A hasonlóságból ráismerhetünk az isteni kéz mozdulatainak jellegére –, ennél több már erőltetett belemagyarázás lenne.

A 7. esztendőben érkezett a cselekvés ideje. Jójádá főpap megteszi a szükséges lépéseket, hogy helyreálljon a Dávid-fiak uralma. A krónikás úgy alakítja a 2Kir 11. anyagát, hogy a papok és a lévíták jutnak kulcsszerephez benne. Fegyveresek őrzik a királyfit a templomban mindaddig, míg ünnepélyesen elő nem vezetik, hogy királylyá kiáltsák.

A 11.v. a teljesség igényével részletezi a koronázási szertartást. A fölkenést – olajjal – ritkábban olvassuk, mint ahányszor rendszerint gyakorolták. Itt meg van említve. A diadémmal lett megkoronázás csak Jóás esetében olvasható. A bizonyosság (valamilyen királyi jelvény; talán palást?) átadása, vagy reáhelyezése megintcsak egyedül itt említetik. Máskor is hasonló módon mehetett végbe a trónra lépés. Azzal, hogy a krónikás részletekbe menően taglal, a cselekmény szabályosságát óhajtja kinyilvánítani. S furcsa módon, amúgy mellékesen, mintát szolgáltat további évezredek koronázásainak.

A nép pedig Isten népeként, mint gyülekezet köt a királlyal szövetséget és szinte messiási örömmel ujjong a sikeren. Ataljának élete is oda, s vele együtt eltűnnek a zaklatott esztendők és a városban szétárad a nyugalom.

Királyságok elmúlnak, jelképeik a múlt tisztas emlékei lesznek. Lehetnek értékesek, de nem örökérvényűek. Végül, egyetlen királyként, egyedül Jézus marad (Jel 4,10k).

2Kronikák 24 – Az igazak vére

A krónikás kisimítja ama redőket, melyek a templom kijavítása körül mutatkoztak és a 2Kir 12-ben még jócskán felelelhetők. Némi hanyagság, inkább vontatottság marad csak a lévíták számláján. A felelősséget a rosszemlékű Ataljára és fiaira (?) hárítja, akik minden lehető eszközzel a Baal-kultuszt támogatták, az Úr házáat pedig hagyták, hogy omladozzék. Az viszont kétségtelen, hogy a gyülekezet életének föllendülése Jójáda főpap érdeme volt. Nemcsak külsejében újítják meg a templomot, de életüket is a mózesi rendelkezésekhez igazítják. A följánlások mértéke, feltételezhetően a 2Móz 30,11-16 volt. A 6. és a 9.v. ezt alá is húzza.

A 19.v-ből pillantást vethetünk arra is, hogy a próféta mozgalmak föllendültek. Jójáda pártolta őket. Ezt a Lelket fia is örökölte. A próféta-közösségek a szükséges kritikai szellemet képviselték. Legtöbbször csak akkor hallunk róluk, ha valamely visszasság láttán fel kellett lépniük. Betöltötték a kovász, vagy a só szerepét. Jézus is ebben látta tanítványai küldetését (Mt 5,11-16).

Jójáda halála után fölütötte fejét az ellenzék. Jóásban sincs semmi tartás, úgy hajlik, ahogy a szél fúj. Prófétai Lélekkel fölruházva előlép Zekarjá, Jójádá fia: „... elhagytátok az Urat. Ő is elhagyott benneteket”. Nem ez volt az első prófétai intés Jóás idejében (19), de ez a leginkább nyomós és legott követi a megtorlás ellene. Az vehető ki a 21. v-ből, hogy valamiféle pert tákolhattak össze, hogy vádolhassák, hasonlót, mint Nábót ellen (1Kir 21), jogalapot szolgáltatva megkövezéséhez. Az Úr háza udvarában végre is hajtják (21).

Jézust foglalkoztatta az igazak vérének kiomlása Ábeltől Zakariásig (Mt 23,35). Ő Barakiás fiának nevezi. Lehet, hogy arámul egyszerűen az „Úr áldottja”-ként hangzott, amit a görögre fordítók személynévnek fogtak fel.

Az ige levonja a következtetést: „Nem gondolt Jóás király a szeretetre, amelyet annak az apja, Jójádá tanúsított iránta, hanem legyilkoltatta a fiát.” A haldokló csak annyit mondott: „Lássa meg az Úr, és kérje számon!” (22). Az igaz vér végül is visszahárul a Jóás fejére (25).

2Kronikák 25 – Néhány tanulság

Bonckés alá veszi a krónikás Amacjá hadjáratát Edóm ellen. Más országból fogadott zsoldosok csak bajt okozhatnak. Jobb lett volna nem fogózni velük. Próféta intésre valóban igyekszik megszabadulni tőlük. Így is visszaüt a hazaküldött harcosok bosszús haragja. Júdabeli városokat támadnak meg és a prédából kárpótolják magukat.

A királynak egyetlen ellenvetése volt, amikor az Isten emberének tanácsát hallotta. Sajnálta a magas összeget, amit zsoldként kifizetett, hogy kárbavész és futhat a pénze után. A próféta válasza lehet a hitből való szemlélet példája: „Tud az ÚR neked annál többet is adni!” (9). Mert a hitből vállalt döntésekre, önként vállalt lemondásra soha nem lehet ráfizetnünk, még ha pillanatnyilag érzékenyen érint is a veszteség. Emberek sokasága ma is az anyagiasság szemellenzőjével szűkített látószögből nézi az életet. Gyakorta előfordul, hogy már rájött, nem kellett volna elindulnia a magaválasztotta úton. De sajnálja az erőt, időt, pénzt, ami belefektetett. Olyan, mint az a borosgazda, aki – ha nem tudta borát eladni –, megissza maga, ha bele is pusztul.

A mi futásunkra, a romolhatatlan koszorúért, a nem bizonytalanért, egészen mások a szabályok: az irgalmasak, a kegyelemből eredőek a reá érvényesek (1Kor 9,24-26), még ha önmagunkhoz szigorúaknak kell is lennünk.

Amacjá vallásos szemlélete a továbbiakban is zavaros. Bár, amit tesz, jellemző a korra. Edóm isteneit – úgymond – foglyúl ejti, magával hurcolja, de azért tart tőlük, magyar történelmi mondás szerint, mint aki törököt fogott, s az nem engedi. Magát mindenfelől bebiztosítandó, tisztos helyre állítja fel őket és tömjénez előttük. Arra vet talán, hogy azok titokban őt segítették, népüket meg cserbenhagyták? A 20.v-ből kitetszően osztja a közfelfogást, a prófétát pedig, aki világos okfejtéssel érvel, fogadatlan prókátornak bélyegzi (15k). Ebből is látható, hogy a vallásosság, meg a hitből való élet olykor szöges ellentéte egymásnak, de Lélek szerint győzzük meg a vallásos hajlamút is, s nem az ellentétet kell mesterkéltén fenntartanunk és kihegyeznünk. Egyébként:

Istennel legyen rendben a dolgom, nála jó kézben vagyok.

2Kronikák 26 – Gyámkodás nélkül

A 24.f. Jójadá és Jóás király hasznos együttműködéséről szolt; amint kidőlt a lelki támasz, a rossz befolyás érvényesült, s bekövetkezett az ítéletes hanyatlás.

Uzzijjá király idején a helyzet hasonló. Éppen csak felvillan egy bizonyos Zekarjá alakja, aki a királyt istenfélelemre tanította (5). Nem tudjuk mi volt a tiszte, pap volt-e, vagy próféta. Hogy azonban jó hatással volt a királyra, kiderül abból, hogy midőn már nincs mellette Isten embere, mi mindenre vetemedik a hatalmában megerősödött és felfuvalkodott király. Eladdig, hogy kenyértörésre kerül sor Azarjá (fő)pap és közötté. – Megjegyzendő, hogy mindkét király még kiskorú volt, amikor uralkodni kezdett, tehát szükségük volt gyámra. Jóás 7 (24,1), Uzzijjá pedig 16 éves korában lett király (3). Zekarjá azért maradt inkább a háttérben, mert királya korban már érettebb volt az önálló döntésre.

Pál apostol a Gal 4,1-7 során úgy beszél a Krisztusban adott fiúságról, hogy attól kezdve megszűnt a gyámok és gondozók fennhatósága. Részben a törvényt érti rajta, mely féken tartja a kiskorút. Amint elérkezett a fiúság, megszűnt a gyámok szerepe. A kérdés mostmár az, hogy érett férfiúként, s nőként, miként viselkedik az, aki jogosult lett önálló döntésekre. Érettsége áttételesen értendő, s nem feltétlenül függ korától és nemétől.

Uzzijjá riasztó példát szolgáltat rá, hogy mit nem szabad tenni. A 4Móz 18,4 tiltja, hogy illetéktelen beavatkozzék a papok és lévíták dolgába. A király pedig olyasmibe avatja magát, ami nem volt rábízva. Füstölögtetni óhajt az illatáldozati oltáron, akár egy főpap. Mint ha most ő akarna a szent szolgálat fölött gyámkodni. Lehet, hogy ily módon venne egy kézbe minden jogot és hatalmat; de Isten megveri poklossággal és elűzi a szent szolgálat területéről (20k).

S, bár Isten népe az ÓSZ idején államként élt a többi nép között, mégis észrevehető a törekvés, hogy a politikai hatalmat vivő királyi, és a lelki szolgálatot végző papi teendők legyenek elválasztva egymástól. Még inkább érvényes – az egy Krisztus fősége alatt –, a két szolgálati kört elválasztó megkülönböztetés az ÚSZ idején, mely a mi időnk. Más a helyzet olyan területeken, ahol az egyház társadalmi szolgálatot lát el intézményeiben. Ez esetben neki is kijár a fejpénz-szerű társadalmi támogatás.

2Kronikák 27 – Ha keveset is, de jót

Jótám királyról kevés tudható, de amit följegyeztek, lényegbevágó és jó. Valami fölemelő van abban, ha fiakról az apáknál egyértelműbb vélemény mondható. Jótám ama többlettel mérhető apjához, hogy ismerte megbízása határait. Tudta, hogy a templomi szolgálat nem az ő hatásköre. Hatalmába vonni sem igyekezett erővel, ami jól meggondolva, nem magától értetődő. – Az olvasható a 2.v-ben, hogy a nép változatlanul romlott volt. Ez az értékítélet elsőrenden vallási, s csak második lépésben erkölcsi. A romlottság a Jahve iránti hűség bomlása. Az áldozóhalmok kultuszai voltak a baalizálódás melegágyai. Jahvét is ilyen módon tisztelte a divattá lett vallás. Neki pedig nincs szüksége rá, hogy belőle a termékenység istenét faragják; nincs ráutalva, hogy őt etessék, lekötelezendő, hogy szemet hűnyjon förtelmeiknek. Ő Ura a természetnek; következőleg, tevékenységében nem lehet meg nem engedett módon sem serkenteni, sem kényszeríteni.. Aki viszont szövetségi szeretetben és hűségben él Istennel, annak „álmában is ad eleget” (Zsolt 127, 2). Erre is érvényes, hogy a föld „magától terem” (Mk 4,28). Mindebben azonban nem a természetet imádjuk, hanem az Ajándékozót. A nekünk kiszolgáltatott természetet viszont óvjuk és védjük, mert a mi gondozásunkra bízta a Teremtő. Az Édenkert volt a gyakorlókert hozzá (1Móz 2,15). Ez egy igéből vett következtetés és elkötelezettség az ember számára.

Homály fedi, hogy Jótám mennyit tehetett és tett a torzulások ellen, de rajta megtörték a romlás hullámai. Van, amikor több nem is tehető. Kapkodva és bizonytalankodva, fordíthatta volna hatalmát rá, hogy legalább a templomi kultuszban döntő szava lehessen, hiszen épített is az Úr házán. Mégsem kovácsolt belőle tőkét magának és áldozó papként sem óhajtott tetszelegni. Apja példáján okulva tartózkodott ezektől.

Nehéz körülmények ellenére mégis adtak neki sikerek. Nyereiséget is elkönnyvelhetett magának. Az adat kevés erről. Olyasféle kép alakul ki róla, mint aki magányosan úszik az árral szemben, s még előrehaladása is van. – Aki tudja, hogy az élet különböző területein mit tehet, s mit nem, azt Isten megajándékozta világos felismerésekkel.

Maradjon utánunk inkább csekély említésre méltó, de az a kevés jól kivehető, másokat vezérlő szövétnekként világítson.

2Kronikák 28 – Emberséges bánásmód

A fejezet háttere a szír-efraimi háború. Olvashatunk róla a 2Kir 16-ban és az Ézs 7-ben. Emellett vannak a krónikásnak olyan forrásai és adatai, amelyekről máshonnan nincs tudomásunk. – Látható, hogy Izráel, tehát az északi rész-ország királyairól lesújtó a véleménye, a krónikás nevüket sem említi. Ugyanakkor elfogulatlan Samária kisebbségre és rangú vezetői iránt. Kedvező színben láttatja a közembereket.

Nagyrabecsüli továbbá az ismeretlenségből előlépő Ódéd prófétát, aki odaáll a Júdából nagy zsákmánnyal, sok fiatal fogollyal visszatérő, győzelemittas hadak elé, hogy szembesítse őket a mélyekben rejlő összefüggésekkel. Azaz, hogy Isten indult haragra Júda ellen, ezért adta kezükbe őket. Ha viszont most ők, az északiak a történetekből arra következtetnének, hogy ütött az óra és végképp térdre kényszeríthetik a testvér népet, s rabszolgasorba dönthetik, tévednek, sőt ezzel magukat teszik vétkekké. Aház, Júda királya, undorító, mindenféle idegen kultuszt összehordó, kritikátlan idegen-majmolása ismeretében a krónikás most kedvezőbb színben látja az északi ország népét. Mintha – mintegy kövekből támadva –, most ők lennének, hitelesen, az Isten népe –, függetlenül királyuk személyétől. Bennük most az a szabályszerűség jut érvényre, amiről Jézus beszélt népének: „... elvételük tőletek az Isten országa, és olyan népeknek adatik, amely megtermi annak gyümölcsét.” (Mt 21, 43).

Az északi hadak sok szenvedést okoznak ugyan déli testvéreiknek, de prófétai intésre előállnak némelyek, akik feltartóztatják a még rosszabbat, szembeszállnak a diadalittas hazatérőkkel (12k) és a közhangulatot megfordítják. A foglyokkal emberségesen bannak, felöltöztetik, etetik, hazájukba szállítják őket. Az az érzésünk támad, míg figyelmesen olvassuk, hogy a szentíró enyhíteni óhajtja a feszültséget, amely a fogság után támadt a samaritánusokkal (Neh 3,33-37); továbbá, hogy az irgalmas samaritánus (Lk 10,25-37) jézusi példázatának egyik tápláló gyökere innen ered.

Mert a jó példa nem évül el, hatása tovább él és él.

2Kronikák 29 – Kezdve a magam megszentelésén

A szennyet, ami Áház idején felhalmozódott, csak alapos munkával lehet kitakarítaniuk. Ezékiást ebben segítik a papok és a lévíták. Esetenként a lévítákban készségesebb társra talált a király szándéka, mint a papokban (5. 12-15. 34). A papok között tétova vontatottság volt tapasztalható. Úgy kellett rájuk parancsolni. Mielőtt hozzáfogtak a feladathoz, magukat kellett megszentelniük –, vélhetően a 3Móz 10,8-11 és a 3Móz 21. szemmeltartásával. A templom megtisztításának ezzel kellett kezdődnie.

Nem csupán az elhanyagoltság felhalmozódott hulladékát kellett kihordaniuk a Kidrón-völgybe, de helyrehozandó volt az Áház ötletéből, damaszkuszi mintára végrehajtott módosítások sora is a templomban (vö. 2Kis 16,10-18). A király irányítja a megtisztítás folyamatát, és a mőzesi rendelkezések szerint osztja szét kinek-kinek a teendőjét; e feladatot elvégzetteti velük. Dávid (2) és a régi próféták (25k. 30) eszménye lebeg előtte.

Mindennek elvégzése után lehet a megtisztított oltáron bemutatniuk az áldozatokat. A 21-35 v-ek során hatféle áldozatról olvashatunk. Mózes 3. könyvében olykor nehéz határvonalat húznunk a különböző áldozatok között. Ezúttal is egymásba szövődnek a különféle áldozatok: vétékáldozat (21. 23k), égőáldozat (28k. 32. 35), véresáldozat és hálaáldozat (31), békeáldozat és italáldozat (35). A bűnért való áldozat és az ételáldozat kivételével szinte mindre sor kerül. Legelső, nyilván, a vétékáldozat, melyben a 3Móz 4. rendelkezései a mérvadóak. Érthető a sorrendi elsőség, hiszen a megelőző idők torzításai Isten elleni vétkek, amit rendezniük kellett. Levonható belőle az általános következtetés, hogy a véték: elhajlás az Istenre, istentiszteletre tartozó dolgokban. Elnézőbben sem kezelhető, mint a bűn, ami inkább erkölcsi, tehát önmagam és felebarátom elleni vétkezés.

A 35.v. a 3Móz 9-re emlékeztet. A végkifejlet örömteli, hogy az óhajtott célt elérték. – Eltekintve attól, hogy vajon ettek-e a békeáldozatból, vagy nem, ünneplésüknek sákramentum jellege volt.

2Kronikák 30 – Kegyelem és odaszenteltség

Mintegy hét év telt el azóta, hogy Samária az asszírok kezére jutott és az északi ország lakosságát jórészt fogságra hurcolták. A krónikást lenyűgözi Ezékiás király leleményessége, ahogy előnyt formál a hátrányból. Itt az alkalom ugyanis, hogy akik megmaradtak az északi területeken, visszatáljanak Jahvéhoz. Hozzá megtérve, az még az elhurcoltak jövődjére is kihatással lehet. A páska meghirdetése tehát nem valami olcsó kísérlet, mintha a más bajából húzna hasznot, inkább fölkínált lehetőség mindenkinek a megtérésre.

A 4Móz 9,10k. alkalmat teremt az utópáskára, az 1. helyett a 2. hónapban (ápr-máj), ha valamilyen oknál fogva némelyeknek az első nem volt megtartható. Elküldi tehát a király a követeit mindazokhoz, akik törzsi illetőségük szerint hivatalosak. Az északi területen sokan voltak, akik csúfolódva utasították vissza a hívást. Azzal, hogy „nem voltak rá méltók” (Mt 22,8), önmagukat zárták ki a nagy öröm lehetőségéből, mely azon a különleges páska-ünnepen betöltötte a résztvevőket.

Önként megtoldva egy héttel, két hétig tartott az ünnep. A kibővített ünneplés és az öröm okán állapítja meg a krónikás, hogy ehhez fogható örömnünnep nem volt Jeruzsálemben Salamon ideje óta (26. vö. a 7. fejezettel). Gazdagította az ünnep különlegességét, hogy – bár a papok és a nép nem készült föl előírás-szerűen –, a feloldozó, hiányokat helyrehozó, mindenre megoldást nyújtó kegyelem töltötte el őket. A király közbenjáró imádsága gyógyulást hozott a magát kellően elő nem készített nép számára (18-20). Egy hónap halasztást is azért kaptak, mert a maguk fölkészítésében hiányosságok voltak (2k). A sákramentumi evés elengedhetetlen feltétele tehát megteremtődik – kegyelemből, amit az ige a maguk odaszentelésének, megszentelésének nevez. A törvény homlokráncoló szigorát fölülírja itt a kegyelem által vezérelt rugalmasság, miközben tekintettel van erőtlenségeinkre, s hozzá való közös vágyakozásunk ismeretében az alázatosoknak még nagyobb kegyelmet is kész adni (Jak 4,6. 1Pt 5,5), ennek kóstolója már itt megnyilvánul az ŐSZ-i üdvidő mentén.

Magunk megszentelődésének lehetőségét Jézus maga odaszentelése és közbenjáró imádsága teremtette meg (Jn 17,17-19).

2Kronikák 31 – Alapos rendszerességgel

Tovább gyűrűzik az ország megtisztítása. Legelőbb is a léviták és a papok szentelték meg magukat. Aztán a templom legbelső részéből hordták ki, ami ott tisztátalan volt (29,16). Csak utána lehetett helyreállítani az istentiszteletet. Majd pedig kifelé haladva, Jeruzsálemből hordták ki a Kidrón völgybe a tömjénező oltárokat (30,14), előfeltételeként a kovásztalan kenyerek, illetve a páska ünnepe megtartásának. Mintha magát a kovászt távolították volna el házaikból, hogy egy morzsa se maradjon belőle.

Sor került mostmár Júdára és Benjáminra. Sőt túl a határokon, Efraimban és Manasséban is összetörték és kivagdalták a termékenység jelképező kőoszlopokat, meg az Asera-fákat. Kérdés, hogy az immár asszír hódoltsági területen milyen mértékben volt mindez keresztülvihető. Azt sem tudjuk, hogy Szanhéríb bekövetkező támadása nem erre volt-e válasz?

Az alapos nagytakarítás menete is beszédes. Jézus, midőn a tisztasági szabályok megszegésével vádolták, válaszában rámutatott a szív tisztátalanságára, mely az egész embert megfertőzheti. Következésképpen, minden tisztulásnak és reformnak innen belülről, a szívből kell kiindulnia. Bentről kifelé gyűrűzhet tovább, egyre szélesebb ívekben. Lehet, hogy a cél, s az elgondolás fölöttébb eszményi, és a végrehajtás már döccenőkkel halad, de az igényesség nem adható alább. Pál apostol így ír erről: „Takarítsátok ki a régi kovászt, hogy új tésztává legyetek...” (1Kor 5,7).

Ahogy Dávid tette volt (1Krón 23-25), Ezékiás is meghatározta a papok és a léviták szolgálati beosztását. Megélhetésükről a gyülekezet sáfárkodása gondoskodott. A király maga járt elől jó példával (3). Az adományokat jól raktározták, igazágosan osztották szét, mert „igen szent” dolognak tekintették (14). Nagyok és kicsik egyaránt részesedtek belőle. Ezért is volt szükséges, hogy származási jegyzékbe vegyék őket. Erről eddig csak érintőlegesen esett szó, de a fogságból hazatértek között fontossá vált (1Krón 9,1-3.22), s némelek hiába keresték a nevüket benne (Esdr 2,62. Neh 7,64).

Az elvégzett szolgálat a hiteles jele hovatartozandóságunknak.

2Krónikák 32 – Az istenfélelem kihatásai

Ha többet akartok tudni Ezékiás királyról – mondaná a szentíró –, olvassátok el, amit róla a királyokról szóló könyv és Ézsaiás próféta írt (32), én az Úr iránti hűsége eredményének látom és szeretném láttatni sorsa szerencsés alakulását. A 2Kir 18,13 – 20,21, valamint az Ézs 36-39 fejezetek tehát közismertek voltak. Sőt az Immánu-el „velünk az Isten” ézsaiási prófécia (Ézs 7,14) hatása is érezhető Ezékiás biztatásában: „... velünk többen vannak, mint ővele. Vele emberi (azaz: testi) erő van, mivelünk pedig Istenünk, az ÚR” (8). Lehetséges, hogy Asszíriával is ujjat húzott a király, midőn kintről beszivárgott kultuszok ellen harcolt, de Isten nem hagyja cserben azt, aki kiállt mellette.

Szanhérib becsmérő üzenetései némi tájékozottság látszatát keltik, amikor számon kéri a szorongatott város lakóin, miért engedik magukat félrevezetni. De lényeges hibát vét, mert erősebbnek mondja magát Istennél. Úgy véli, hogy az emlegetett Isten csak egyike a sok tehetetlen akárcsinek, kiknek hívőin ő már eddig is átgázolt, hát őt Jahve se fogja feltartóztatni (12-15). – Az összegező folytatás újból elhatároló vonalat húz, azaz, hogy Isten más, mint az emberkéz csinálta istenek. Ezékiást pedig az Úristen ebed-jének, szolgájának nevezi. E névvel – talán nem tévedek –, a királyok közül csak Dávidot tiszteli meg az ŐSZ.

Ezékiás király és Ézsaiás próféta összefog a közös könyörgésben és megkapják a csodálatos segítséget. – Angyal által véghezvitt megsemmisítő csapások általában járványokat jelentenek. E föltevést alátámasztja a források betömése, illetve a víz bevezetése a városba (3k. 30), következésképpen az ostromlók víz nélkül maradtak. A szomjúság és az egyébként majd minden ókori hadjáratot sújtó pestis és kolera megtette a magáét. Szanhérib szégyenszemre meghátrálásra kényszerül. Végtere is ő lett azzá, akit istene nem mentett meg, épp akkor, midőn a templomában tartózkodott (21).

Nevezhető egyoldalúnak a krónikás –, nem is tagadná. De az igaz, hogy életünk kulcskérdése, hogy miként adunk teret az igének benne (Jak 1,21). Ennek van messzemenő és perdöntő kihatása egész életünkre és utódainkra szintúgy.

2Kronikák 33 – Teljesebb ismeret a kegyelemről

Régészeti adatokból ismert, hogy ebben az időben az asszírok arra kényszerítették a vazallus királyokat, hogy Ninive fölépítésében működjenek közre. Egy faragott emlékoszlopon ilyen becített királyokat vezetnek, kötél van áthúzva a felső ajkukon. Csak a krónikás tud arról, hogy Manassé király is megjárta valami hasonló tortúrát.

Manassé megtérésének kegyességtörténeti jelentősége van. – Az 1-9. v-ek elmondják, hogy mi mindenre vetemedett ez a király. A fiak feláldozásának szertartásáról keveset tudunk. Talán jobb is; elég a tény kimondása, s máris elborzadunk. Hajszolt mindenféle mágiát meg babonát, nem is szólva egyebekről. Egyik tévelygésből esve a másikba, olyan mélységekről van csak sejtésünk, hogy mindezekből bűnbánatra jutva, megtérni, igen nagy dolog. Még jelentősebb, ha mi is elfogadjuk hitben azt, hogy ekkora tévutakról is lehetséges a megtérés. Könyvünk így szól erről: „Nyomorúságában... igen megálázta magát ősei Istene előtt..., miután imádkozott hozzá, megkönnyörült rajta, meghallgatta könyörgését és visszavitte országába...” (12k). Tehát bűnből szabadulását követte rabságból lett kiszabadulása, példaként arról, hogy Isten szeretete szabadító szeretet. Manassé imádsága egy, ma már nem ismert „látnokok beszédei”-ben még olvasható volt a könyv írása idején.

Az apokrifusok között található egy rövid irat, mely ezt a hiányt igyekszik pótolni: „Manassénak, Júda királyának könyörgése – Míddőn fogva volt Babilóniában”. A bűnbánati zsoltárokhoz hasonló szavakkal szól: „Mert bűneim a tenger fövényének sokaságát is fölmúlják,...óh Uram..., nem vagyok méltó, hogy föltekintsek...”

Ismertek a fogságot követő idők bűnbánati imádságai (Ezsdr 9. Neh 9. Dán 9), de a gondolat, hogy nincs az a mindentől elrugaszkodott önfejlőség, amit Isten össze ne tudna törni, s hogy mégis található belőle út a megtérésre, ez a krónikásnál joggal feltételezett fölismerés nagy lépés volt a Jézus Krisztussal elérkezett kegyelem irányába. – Immár érlelődik a szív és a gondolat az idő teljességének, s a kegyelem ideje döntő fordulatának fogadására.

2Kronikák 34 – Egy asszony hiteles szót mond

Csak Jósafátot (17,3), s most Jósiás királyt hasonlította a krónikás Dávidhoz (3). Szó sincs utánzásról. Kinek-kinek saját korában kell követnie az Isten által adott példát és vezetést. – Jósiás sem volt könnyű helyzetben, mivel Ámon rövid uralkodása elég volt rá, hogy a tetszetős idegen kultuszokat fölélessze. Összeeskövők végeztek vele, azokkal meg a „föld népe”. Utána Jósiást tették királlyá, holott még gyermek volt. Ebből is az vehető ki, hogy sokaknak tetszettek a tarka, idegen rítusok. Ürügynek is jók voltak, hogy fedezetével sokat megengedjenek maguknak, s még igazolást is láttak bennük, hogy lelkiismeretüket nyugtatgassák.

Jósiás hamar megérezte, hogy valami nincs rendjén, de kötve volt a keze, míg el nem érte 20. életévét (8+12, 1-3.v). Az 1Krn 23,24 szerint Dávid idején ekkor vált nagykorúvá a lévita. Elérve e korhatárt a király hozzáfoghatott elképzeléseinek megvalósításához. A 3-7. korábbra teszi az idegen hatások ötlötte kultusztárgyak (és papjaik) felszámolását, mint a törvénykönyv megtalálását a templomban. Majd ennek elolvasása, tanulmányozása ösztökel arra, hogy megújítsák a szövetséget az Úrral és a népet a rendelkezések megtartására kötelezzék. A jósiási reform két részletének elválasztása azt emeli ki, hogy a jónak kevéske újbóli fölismerése és az ifjú, forradalmi lendület elegendő a rossz kiirtására. Sőt, hogy ezt megtennie könnyebb is, mint felépíteni helyébe az igereszerűen jót. Ehhez az ígét magát is alaposabban meg kell ismerniük, egészen addig menően, hogy megérintsen és a lét alapjait is megrázóan (19) el is kötelezzen.

A sokszerű hatás után a király első gondja, hogy tudakozódjék az Úrnál. A főpapot és egyéb főembereket elküldi Hulda prófétanőhöz. Nem akadt más próféta, kikből mindig felbukkant válságos helyzetekben legalább egy, mondjuk egy férfi? Jeremiást már 5 éve elhívta az Úr (8. vö. Jer 1,2), ám rejtve marad előttünk, hogy miért nem őhöz viszik a megtalált törvénykönyvet. Tény, hogy ez esetben Hulda prófétanő a hiteles személy. Tekintélyes ember felesége ő. Nem ő megy az üzenettel, hanem tőle tudakozódnak, s kertelés nélkül üzeni meg „annak az embernek” (23) az Úr kíméletes ítéletét.

Az ÚSZ hajnalán is volt egy éber prófétanő: Anna, bár egy lépéssel előzte őt az agg Simeon (Lk 2,25-38), mert Istennek nincsenek bejáratott eszközei, Ő minden tettében megmarad változatosnak.

2Kronikák 35 – Nagyvonalú ünnep; de hol az öröm?

A Jósias páskájáról szóló beszámoló részletesebb, mint a 2Kir 23,21-23, de korántsem oly lelkes a hangulata, mint volt az Ezékiás páskája esetében (30.f). A krónikás elismeréssel nyugtazza a történeteket, az összképet azonban beárnyékolja a vég. Jósias képtelen volt Isten óvatosságra intő szavát kihallania Nékó fáraó figyelmeztetéséből (21k). Ez vezetett a király tragikus halálához. A drámai végkifejtet irányából vissza pillantva, a krónikás megmarad a tárgyilagos tényközlésnél. Tisztelettel adózik az istentisztelet központosítására törő királyi vállalkozásnak, de nem járja át sem az eseményt, sem a tudósítást a mindent átszövő öröm, ami korábban még megvolt az ezékiási reform idején. – A mostanihoz fogható páska nem volt Sámuel próféta ideje óta, állapítja meg a 18.v. E kitétel nekünk talányos, mert ma már nincs ama időkből semmi hasonlítási alapunk, míg a krónikás korában még rendelkezésükre állt róla írott és szájhagyományban őrzött híryanagy.

Az ünnep igeszerűségét illetően, bármi volt is a megtalált törvénykönyv (34,14), Mózesnek mind az öt könyve számításba vehető. Viszont egymástól eltérő rendelkezések olvashatók ki belőlük a páskáról. A Jósiasé inkább az 5Móz 16, s nem a 2Móz 12. idevágó utasításait tarthatta szem előtt. Olyan elmélet is van, hogy a megtalált törvénykönyv az 5Mózes könyve lehetett. A feltételezés éppen az egybevágó mozzanatokra hivatkozhat: „Nem szabad levágni a páskaáldozatot akármelyik lakóhelyeden..., hanem azon a helyen, amelyet kiválaszt Istened, az ÚR... Azon a helyen főzd meg és edd meg...” (5Móz 16,5-7). S íme, itt valóban egy Jeruzsálemben megünnepelt páskáról hallunk, s a 13.v-ben szintén főzésről, s nem sütésről, tudósít a héber szöveg!

A nem ároni eredetű családoknak sem akad sok tennivalójuk. A lévíták vágják le a bárányokat. Mindenki ajándékba kapja az áldozati állatokat a királytól és a vezető emberektől (7-9). Égőáldozatul szarvasmarhák állottak rendelkezésre, azokat is lévíták vágták le (12k), ellentétben a 3Móz 1,5 felhatalmazásával. Érzésünk szerint a túlzott központosítás és a papi elem túltengése, a lévíták sürgölődése, szinte elszívta a levegőt a családfők elől, s elfojtotta a nép örömét. Hiszen örülni parancsra nem lehet. – Az ünnepélyességnek és a családokban élő gyülekezet örömének nem kizárnia, hanem ihlető kölcsönhatással kellene együtt és egymással kiteljesednie.

2Kronikák 36 – Fölfelé a mélypontról!

A fejezet záró akkordja (22k), eltekintve parányi eltéréstől, szó szerint egyezik az Ezsdrás könyve nyitányával, az 1,3.v. közepéig. Nemcsak azt jelezvén, hogy a krónikás műve egyetlen nagy egységet alkot Ezsdrás és Nehémiás könyveivel, de megszabja az utolsó fejezet lépteit is. Minél hamarabb célnál kell lennie, hogy beszélhessen a fogságból lett szabadulásról. Évgett a Jósiás halálát követő keserves, megaláztatásokkal tűzdelt 22 esztendő csak futtában tekinti át.

Van azért olyan értesülése is, mely csak tőle tudható meg. A 2Kir 24,6 Jójákimnak nyugalmasabb véget szánt, míg itt (6) arról hallunk, hogy bilincsbe verve hurcolták el Babilonba. Zsákmányul vitték a templom kincseiből az első szállítmányt, amit még két újabb kifosztás követ. Mindezt megelőzően Jóházát, Jósiás fiát az egyiptomiak hurcolták el. A törpeállamnak számító kicsiny Júda tehát két versengő ókori világhatalom között hányódik és morzsolódik. – A krónikás számára mindez már a múlté, mégis oly módon siet át a sötét évtizedeken, mint aki a halál árnyéka völgyén kénytelen áthaladni. A fogság fél évszázadát szinte átugorja. A 70 évről majd egybeült esik szó.

A nyomasztó emlékekkel terhes napokra azonban nem világtörténeti, vagy egyéb emberi magyarázatot keres, sem nem okol más, mivel Istentől elpártolt népét tartja egyedül felelősnek. Jójákim hűtlen volt, utálatos dolgokat mívelt. Az elődök rossz példáit, s nem az olykor fénylő jót vette követendő példának. Ugyanez a véleménye a 8 éves Jójákinról, s 4 hónapot sem kitevő uralmának felelőssége szinte groteszk hatást kelt, hallatán akaratlanul is kiböjkük: egyáltalán tehet-e róla? A 2Kir 24,8 adatát követik a fordítások, de a krónikás héber szövege 8 évesnek mondja, s nem tizennyolcnak!

A 12. és a 22. v-ből kivehető, miként nőtt meg Jeremiás próféta tekintélye az utókor szemében. Átüt a sorokon (15k) a felháborodott elmarasztalás, hogy – ámbár Isten idejében szólt, mert jót akart –, gúnnyal és megvetéssel fogadták követeit. Így méltán csapott hát magasra a haragja. Többé már nem volt kilátás mentségre és gyógyulásra.

Okozhat sebeket az átélt történelem, de igéjében jelen van a Gyógyító (2Móz 15,26), csak el ne taszítsam a felém nyújtott szabadító kezet!

Ezsdrás 1 – Maradékból első zsenge

Ezsdrásról és Nehémiásról szólván: két álláspont él felőlük. A hagyományos, Ezsdrást időben Nehémiás elé helyező és a másik vélemény, mely Nehémiás fogság utáni hazaérkezését helyezi korábbra. Annyi bizonyos, hogy Kr.e. 538-ban adta ki Círus perzsa király a rendeletét, mire hamarosan elindultak az első hazatelepülők. Ezsdrás és Nehémiás azonban csak mintegy 80-90 évvel később indul útnak. A Neh 8,13 szerint ha nem is fedte egymást időben a tevékenységük, de egy darabig egybeesett. Mindkettőnek megvolt a feladata, kölcsönösen tiszteletben tartották egymást; közös cél fűzte őket egybe.

Mivel a két könyv legalább száz évet ível át, képtelenség mindezt időrendbe szedni. Ezsdrás könyve azért előzi meg a kánonban a másikat, mert a 2Krónika könyvével a szó szoros értelmében is egybe fűződik (2Krón 36,22k. Ezsdr 1,1-3). Nem lehetetlen, hogy a négy könyvből álló, egységes stílusjegyeket hordozó mű magától Ezsdrástól származik, aki különféle dokumentumokból állította össze művét.

Círus (Kyros) perzsa király rendelete hátterében átfogó politikai elgondolás körvonalazódik. Előbb Egyiptomot akarta meghódítani, ami csak fiának sikerült 13 évvel később. Ezért törekedett a pacifikált területek lakosságát (és isteneit!) magának megnyerni. Később majd Görögország ellen fordulnak a perzsa birodalmi hadak (Marathón: Kr.e. 490).

A 3.v. perzsa nézetek szerint fogalmaz: „Ő az Isten Jeruzsálemben” – mármint Jahve. Netán rokon-vonásokat véltek fölfedezni Jahve, a menny Istene, s az általuk tisztelt legfőbb, jóindulatú istenség között. – A történelem Ura, Isten úgy igazgatja a hatalmi viszonyokat, hogy minden tényező a szabad hazatérés útját egyengeti a „maradék” számára. Ez a fogság utáni kulcsfogalom nyelvtani igeként fordul elő a 4.v-ben.

Akik elsöre mindjárt indultak is, azokat elhalmozták bőséges ajándékokkal. A későbbben útrakelők ilyen előnyökkel már nem vághattak neki az útnak. A maradék, azaz a hazatérők egy új kezdet első zsengei voltak. Isten indítja őket a kockázat vállalására, nem tétováznak, s nem is üres kézzel érkeznek meg, ámbár, jószerivel, a semmire érkeznek, de ők átadták életük jövőbeli részét a kegyelem által mozgásba hozott lendítő erőnek.

Ezsdrás 2 – Sokféléből néppé ötvöződve

Még évszázadok múltán is élénken foglalkoztatta az utódokat a fogságból hazatértek névsora, illetve a családi származás, vagy a lakóhely szerint csoportosítottak száma; tanú rá a Neh 7., vagy az apokrif 3. Ezsdrás kv-e (5,4-42). A történeti támpontokat itt, e f-ben vehetjük a leginkább tárgyszerűnek. Például, a 2.v. nem törekszik 12-re kikerekíteni a nevek számát, mint ahogy a Neh 7,2 ezt megteszi.

Magától értetődőnek látszik a 2.v. közepétől a 20-ig felsorolt nagycsaládokban azok utódait sejtenuk, kiknek ősei hajdanán az északi testvér-ország lakosai voltak. Őket az asszírok hurcolták el közel 200 éve, 722-721 táján. Találomra nézzünk egy nevet: Pahat-Móáb, „Móábi helytartója” (6). A család őse bizonyosan Jordánon túli és valószínűleg izráeli, tehát az északi fennhatóság embere volt, móábi területen. Vitázni, latolgatni lehet, hogy így van-e. De az bizonyos, hogy a maradék befogadta azokat is, akik a korábban széthullott tíz törzs utódai közül hozzájuk ragaszkodtak.

A számbavétel aprólékosnak és szigorúnak tűnik, de jól megnézve, nem a népi, vagy faji hovatarozandóságon nyugszik, hanem a vallástételen, hogy ők is a gyülekezethez tartoznak. Másik kiragadott példa. A „templomszolgák” (43) ősei egykor „ajándékozott” hadifoglyok lehettek, nevük itt-ott nem is sémi csengésű. Vannak továbbá olyanok, akik az áttelepülés helyéről elnevezettek (59k), tehát ott lakva csatlakoztak a gyülekezethez. S bár nem tudták igazolni, hogy Izráelhez tartoznak, befogadták őket és a maradékhoz számoltattak. A papság közül sem tudták némelyek a származási jegyzékből igazolni hovatarozandóságukat, de csak egy később meghozandó döntésig lettek a papságból kitudva (61-63). – Ez a nagyobb csapat, a zöme, volt egyébként a hazatelepülés második hulláma, mintegy 20 évvel az első fecskék után. Ingóságaiikkal érkeztek a dávidi Zerubbábel és az ároni Jészua (Jósua) vezetésével. Nehemja (2) nem azonos Nehémiással (akkor is voltak felkapott nevek).

Isten vándorló népe sokszínű, de összeköti őket a vállalt közös hitvallás és a vele járó sorsközösség.

Ezsdrás 3 – Ünnepek és örömkönnnyek

Kitapintható a törekvés, hogy a második templom fölépülése rokon vonásokat mutasson amaz elsőével. Az 1Krón 21,26. 2Krón 3,1. 4,1 szerint kiemelten jelentős az oltár. Azután pedig, hogy a templom az Ábrahám Móríjjá-hegyi áldozatához és Dávid áldozati helyéhez kötődjék. Évgett Jészua és Zerubbábel (most ez a sorrend) mindenekelőtt az oltárt igyekszik fölépíteni, hogy bemutathassák az áldozatot. Mozdítja, s nem bénítja őket a félelem.

A 7. hónapban megtartják a sátoros ünnepet. Az sem mellékes, hogy megfelelt helyzetüknek, hiszen a körülmények a pusztában vándorolt őseikére emlékeztetik őket (3Móz 23,33-43). Meg aztán, Salamon templomszentelése is ezen az ünnepen ment végbe (2Krón 7,9k. 8,23). Az áldozatokat e hó első napjától kezdve mutatták be (6), talán némi archaizáló törekvés is fölismerhető benne. Az ősi évkezdést is innentől számolódott, mely valamikor egész Kánaánban érvényes volt (3Móz 23,23-25. 4Móz 29,1). Ez idő tájt viszont – babilóni mintára –, a tavaszi 1. hó, az Ábíb (2Móz 12,2), más néven Niszán (Neh 2,1) lett évkezdetté, mivel egybeesett az Egyiptomból lett kivonulás időpontjára utaló hagyománnyal (2Móz 13,4). – A tíruszi és szidóni építőmesterek alkalmazása újólag idézik Dávid (1Krón 14,1) és Salamon (2Krón 2,10-15) tetteit.

A harsonát fúvó papok, Ászáf fiai, akik „Dávid...előírása szerint” énekelve magasztalják az Urat, az 1Krón 15,16-24 dolgaira emlékeztetnek. S megint fölhangzik a Zsolt 136 refrénje: „mert örökké tart szeretete”, jellemzően a krónikásra, a kultusz fontosságát kiemelő. Utalás lehet továbbá a négy összefüggő könyv egységes hangvételére, s talán a szerzőjére is (1Krón 16,34. 2Krón 5,13. 7,3).

Az öregek, akik még emlékeztek ifjúságuk idejének csodálatos templomára (Hag 2,3), most sírnak és ujjonganak, félni is elfelejtettek. Pedig még csak az alap, a fundámentum tétetett le, s alig emelkedik ki a földből. – Érzelmek is mozdulnak, s nem szégyen az, ha hitben látunk valami ígéretes kibontakozni, s örömkönnnyeket ejtünk (Zsolt 126).

Ezsdrás 4 – Sűrűsödő akadályok

A 4,6 – 6,18 arám szöveg, amit a krónikás nem fordított le héberre. Nem kényelmességből, hanem azért, mert dokumentumok, arámul írt levelek is találhatók benne. Tartalmaz a fejezet egy korábbi, s egy 35-60 évvel későbbi huzavonát. Az első a templomépítéssel kapcsolatos (1-5), hozzá tartozik a 24.v. és folytatódik a következő fejezetekben.

Az időben későbbi (6-23) több évtized többszöri feljelentése. A samaritánusok jelentgették őket, mivel megrémültek, amikor a templom fölszentelése után erőteljesen fogtak hozzá a várost védő falak építéséhez. A samaritánusok elődeit Sargon (2Kir 17), Észar-Haddón (2) és utódja Assurbanipál (10) telepítette le Jeruzsálem-től északra. – Feljelentéseikkel sikerült elérniük, hogy Artahsasztá (Artaxerxes) főlhatalmazta a tartomány vezetőit a további építés megakadályozására (23). Ezek után helyezhető el időben Nehémiás megbízatása. Neki sikerült megváltoztatnia a dolgok menetét (Neh 1-2).

A két, időben egymástól távolos ügyet összefüggéseiben tekintve, megállapítható, hogy a város védelmének biztosítása mind nagyobb akadályokba ütközik. Némi hanyagság is felütötte fejét közöttük. Saját házaikat gyorsan és szépen megépítették. Amikor az Úr házáról esett szó, mellébeszéltek (Hag 1,2-4). Legyünk azonban elfogulatlanok. Az ellenséges légkör sem kedvezett elgondolásaik megvalósításának.

Vajon helytelenül cselekedett Zerubbábel és a családfők, midőn visszautasították a helybeliek jelentkezését, hogy ők is becsatlakozzanak az építkezésekbe? A választ nem zárhatjuk gyorsan rövidre. Az építőket kötelezte, de védte is Círus rendelete (3). Ezzel nem mertek szembeszállni az ottlakók, közzéjük akartak hát keveredni. Azt sem tudjuk pontosan, hogy mennyiben fogadták el Jahvét Istennüknek. A 10.v. többféle letelepítésről beszél, bár a 2.v-ben Istenre hivatkoznak. – Azt se feledjük, hogy a fogságot megjárt maradék rossz tapasztalatokat őrzött magában arról, hová vezet a vallások keveredése, a szinkretizmus. aminek még az eshetőségét is kerülték. Végül is oly ellenségessé vált körülöttük a hangulat, hogy félbemaradt az elkezdett építés.

Minden építés küzdelmes. Meg kell szenvednie mindenkinek, ha előre akar haladni. Erős hit és nagy türelem szükségeltetik. – Ha valami félbe-szerbe marad, még nem jelenti azt, hogy végleg abba is kell hagyni; folytatható, ha kedvező szél támad!

Ezsdrás 5 – Nem kihívóan

Az 1k. pontosan egyezik a Haggeus és Zakariás prófétai kv-éből ismert tényekkel. Marad némi kétség, hogy ezek szerint két alkalommal is hozzáfogtak-e a fundamentum lerakásához. Először, mindjárt a pionírokkal érkező Sésbaccar vezetésével, akit az 1,8 Júda fejedelmének mond. Alig tudunk meg valamit is róla. Szóba kerül még a 1,11-ben, s a Tattenaj levelében, midőn a kérdőre vont júdaiak reá hivatkoznak, akit Círus nevezett ki helytartónak (14-16). Nem sokkal tehetett többet az ügyért, mint, hogy a fundamentum egy részét letette a romok között.

Ezt a munkát folytatta a hazatértek második, nagyobb csapata, Zerubbábel és Jésúa irányításával. De ismét megtorpanás következett. Prófétai kijelentésnek, feddésnek, bátorításnak kellett felhangoznia, hogy megint erőre kapjanak, s kitartó elszántsággal, derekasan dolgozzanak a templom befejezéséig. – Círusnak, az Úr fölkenntjének (Ézs 45,1) jóindulatára emlékezve –, aki tudtán kívül engedelmeskedett Istennek, midőn elrendelte a jeruzsálemi szentély fölépítését (is). Lendülettel vágtak neki az építésnek, míg ki nem fulladtak, s a munka csak megyegetett. Több kell itt, mint nagyhatalmi kegy, prófétai intésnek kell felhangoznia! Ige szükséges, hogy elég erejük legyen jól véghez vinni azt, amit elkezdtek!

A feladat egyéként sem mindennapi. A 8.v. olyan kőtömbökről beszél, amiket fagörgőkön mozdítottak tovább, s helyére is ily módon illesztették. Elérve a kellő magasságot, utána elhordták a fallal együtt magasított, lejtős töltést. Tetemes súlyokról lévén szó, így képzelhető el az ókor építési technikája.

Nincs semmi rendkívüli abban, hogy az illetékes perzsa tartományi helytartó személyesen száll ki kíséretével a hírre, hogy saját szemével győződjék meg róla, mi is történik Jeruzsálemben. Viselkedése mértéktartó, levele tárgyilagos. Pontosán idézi a vének választát, akik különben igeszerűen vázolják az épület hányatott sorsát. Azért kellett elpusztulnia, mert az elődök haragra ingerelték Istent (12). Aztán parancsot kaptak fölépítésére. A fejezetben mindenki példaszerűen higgadt.

Ajándék, ha jóindulatú világi felsőbbtség kormányoz, meg is teszszük érte azt, amire állampolgári felelősségünk kötelez, de nagyobb kegyelem, amitől egyedül függenünk kell, ha élő ígét kapunk mára szóló, holnap-távlatú segítségül, a prófétai kegyelmi ajándék kérésével és elfogadásával (1Kor 14,1).

Ezsdrás 6 – Dárius bőkezűsége

Círus ediktuma óta még 40 év sem telt el, s már kitörlődött a hivatalos emlékezetből. Meglehet, hogy némelyek tudatosan feledtették. Még szerencse, hogy a király nyári rezidenciáján, a médiái Ekbatánában ráakadnak a keresett adatokra. Egy föllet irattekercs igazolja, amit a zsidók állítottak. – Kétségtelen, hogy bármely világhatalom szemszögéből tekintve, a birodalom peremén zajló ügy egy volt a sok közül, s nem számított a nagy horderejűek közé. A perzsa hatalmat csak babonás vallásossága okán izgatta az, hogy megnyerik-e ennek az istennek (is) a jóindulatát.

Látva Dárius, hogy a jeruzsálemiek mindenben igazat mondtak, nagyvonalúan még meg is tetézi második elődjének jóindulatát (közben uralkodott II. Kambyses). Nyugott körülményeket biztosít az építéshez. Sőt, döntése szerint, az áldozatok rendszerességét a tartományban befolyó adókból kell lehetővé tenni, hogy ebben a templomban (is?) zavartalanul imádkozzanak a király és fiai életéért (10). – Megjegyzendő, hogy másféle szolgálók is kaptak akkor hasonló lehetőségeket!

Bőkezűség és szeszély gyakran jár együtt. Bármilyen hihetetlen is a 11k., képtelen és kegyetlen, s talán csak elrettentő rendelkezés. Az egyeduralkodók olykor elképesztően viselkedtek és rendelkeztek. Szembesülve a kor szellemiségével, meghökkenünk, pedig a perzsa uralom ideje, a zsidó nép szempontjából is, nyugalmasnak volt nevezhető. Ezért oly hézagos az ismeretünk erről a két évszázadról. A lényegnél maradva, annyi mégis megtudható róla, ami az üdvösségtörténet folytonosságát bizonyítja hitünk számára.

A templom ugyanott épült fel, ahol elődje, a salamoni szentély állt. Méretei csak hozzávetőlegesek, pl. hogy 60 könyök magas volt, ami nem kevés, mert közel 30 m., s mocorog bennünk némi kétség. A hosszúság mérete meg hiányzik (3). Ezt az épületet bővíti ki majd Heródes. A templomépület és csatolt, s bővített részei és falai fennálltak tehát 515+70, összesen 585 évig, amíg Títus Kr.u. 70-ben le nem romboltatja, csak a Sirató fal maradt fenn belőle.

A templomot, elkészültével, fölszentelik a 12. Adár hónapban. Ezt követi a páska hónapja, amit megtartanak. Van templom és gyülekezet. Mindenki tagja, aki magát megtisztította, függetlenül származásától (21). – Erre is érvényes, hogy amit Isten megtisztított, azt ne mondjuk tisztátalannak (ApCsel 10,15).

Ezsdrás 7 – Az írástudó

Több mint fél évszázad telt el a templom fölszentelése óta. Eltekintve a 4,6-tól, erről az időszakról alig tudunk valamit is. I. Dáriust I Xerxes (Ahasvérós) követte. Őt pedig I. Artaxerxes (Artahsaszá), utána II. Xerxes, majd II. Dárius és II. Artaxerxes lépett a perzsa trónra. Őt Mnemon néven ismerik, tehát Artahsaszá néven csak korábbi névelődjét emlegették. – A 6,22, meglepő módon, Asszíriáról beszél. Ezért némelyek sokkal későbbi időkre gondolnak, s egy Nagy Sándor-utód, szíriai Szeleukida uralkodót, illetve a templomra előnyös rendelkezésének vonásait vélük felfedezni a fejezet hátterében. – Mindezt csak azért hozandó elő, hogy lássuk, mennyi bizonytalanság övezi Ezsdrás személyét, korát s felhatalmazásának körülményeit.

Tegyük azonban arra a hangsúlyt, ami bizonyos. – Adódott tehát olyan kedvező történelmi helyzet, amikor a birodalom érdeke is azt kívánta, hogy az egész Folyamon túli, tehát az Eufrátesztől nyugatra eső terület zsidóságának élére olyan embert kellett állítaniuk, aki megszilárdítja a vallási központ, Jeruzsálem helyzetét. A 4,7-23 levélváltásait háttér gyanánt odavetítve, az intézkedésnek lehetett volna figyelmet elterelő szándéka is: Ne a falakat építsék, hiszen az fölborzolja a helytartóság adminisztrációját. Inkább foglalkozzanak saját vallásukkal, önmagában is értékes isteni törvényeikkel, kárpótolva közben a zsidó alattvalókat is, akik éppen most kénytelenek a rövidebbet húzni.

E megbízatásra Ezsdrás volt a legalkalmasabb. Ő, a törvény ismerője és kutatója, a király előtt is tekintélyt vívott ki magának. – A 6.v. „jártas a Mózes törvényében” fogalmazása egy érdekes szót tartalmaz, mely szerint az írástudók a szó szoros értelmében „gyors” írók voltak. Az írni-olvasni tudás alapján képezve magukat, lettek azután némelyek koruk tudósaivá. Ezsdrással tehát megjelenik Isten népének új típusú vezetője, az írástudó. Kései utódaival Jézusnak nem egyszer támadt vitája, mégis a Mt 23,34 a prófétákkal és a bölcsékkel egyenrangúnak mond közülük némelyeket.

Az írások ismerete akkor ébresztő, éltető és erőteljesen rendező, ha nem vész el a részletekben, de elvezet Krisztusig (Jn 5,39), s onnan ágaztatja el az új teremtetés erőt az ige és a Szentlélek munkája által.

Ezsdrás 8 – Hitből és gyülekezetként

Ezsdrással a hazatérők harmadik hulláma indul el. Származását Ezsdrás Fineáson át Áronig tudja visszavezetni (7,5). A vele tartók névsora élén is két rokona áll, s mindjárt utána ott van a Dávid-fi Zerubbábel ükunokája (2. 1Krón 3,19-22). Jól átgondoltan és szervezeten készül fel a nagy útra. A királynak és főembereinek, valamint a még Babilonban maradóknak értékes ajándékait viszi a templom számára, hogy általuk áldozatokat vásárolhasson (7,15-20). Ekként megrakodva fokozott veszélyekkel számolhattak az úton, ráadásul mintegy 1500 km. a megteendő távolság. Nem csupán rablóktól, de ellenségtől is tarthattak. Egyiptom még Perzsiához tartozott, de feltétlenül törekeny volt a két nagy központ között az összeköttetés. Ezért is számított Jeruzsálem fontos láncszemnek közben.

Megkapó az őszinteségük (22), hogy kérhettek volna katonai kíséretet, de szégyellték, hogy megtegyék. Tudják mi az, hogy hitből kell vállalniuk a feladatot. Böjtöléssel és imádsággal szedik össze magukat, miután kiegészült a jókora zarándok-sereg. A számbavételnél derül ki, hogy hiányoznak a léviták. Nem tudjuk okát, ám Ezsdrás nem nyugszik bele, hogy csonka maradjon vándorló gyülekezete. Megállnak ott, ahol az Ahavába ömlik egy másik folyó. Onnan küld embereket egy Iddó nevű atyafihoz, Kászifjá helységbe, hogy segítsenek a léviták és a templomszolgák toborzásában. Talányos, hogy miért nem Iddó és emberei mennek? És mégis tetszik, hogy a hazatelepülésre vállalkozók között nem fedezhető fel a kényszerítésnek még átsuhanó árnya sem. Mint a vándormadarak sereglése, akként gyülekeznek. Erőt merítenek, s aztán csapatonként, rendezetten húznak a szívüket és idegzetüket szólongató cél felé. Sajnos, sem az Ahava folyót (Abana, Damaszkusznál? Nem valószínű), sem Kászifját nem tudjuk elhelyezni a korabeli térképre.

Előnyös, ha hízelgés nélkül bírjuk a felsőbbbség bizalmát, s jó ha nem üres kézzel bocsát el, mégis örömmel fedezzük fel, hogy Ezsdrás számára a lelki fölszereltség mindennél fontosabb. A hit feltételeire hagyatkozva, gyülekezetként óhajtja, kíséretével együtt megtenni az utat. S ime, sértetlenül érnek célhoz!

Ezsdrás 9 – Útját állni a romlásnak!

Az úti-beszámoló már a 7,27-től Ezsdrás személyes fogalmazása. E fejezetben bűnvallása olvasható. Oka az elkövetett hanyagságok, még ha ő személyesen nem is volt részes benne.

Bármennyi idő telt is el a korábbi hazatelepülések óta, a fölépített templom volt az a sziget, amit igazán magukénak mondhattak. Az volt a sátorcövek, leütve az ősi földbe (8). A város falainak építése kifulladt (a 9.v. védőfala átvitt értelmű). Oly nagy volt az idegen népek nyomása rajtuk, hogy a vezető emberek is abban látták a kivezető utat szorongatottságukból, ha összeházasodnak az ottlakó idegekkel. Már többen fölismerték a rájuk leselkedő veszélyt, s amint Ezsdrás tájékozódik helyzetükről, szembesül a kilátásokkal, hogy ha így megy tovább, alámerülnek a népek tengerében.

A védő intézkedésekben nem a faji szempont érvényesül. Igazi veszély a vallási feloldódás. Akik egy nézetet vannak vele, Isten ígé-jén tájékozódnak (4). Ezért is található az 1.v-ben olyan felsorolás, amit vehetnénk archaizálásnak is, hiszen hol vannak már ezek az elősorolt népek? A Kétfolyó völgye felől, meg Egyiptom irányából beszivárgó népek miatt fájhatott inkább a fejük. Az edómiak viszont nem kerülnek szóba.

Elmélyedve az igében, szintúgy fölismerik a hátrányos következményeket. Tudván tudják, hogy legelső teendő a bűnbánat. Idevágó részletek az 5Móz 7,1-5, vagy a Bír 3,5-9. Feladatként nem az idegen népek kiűzését tűzik ki célul. A velük leendő összeházasodás távolíthat el az Úr szövetsége iránti hűségtől, aminek már elriasztó példái is vannak. Tenniük kell valamit. Áttekintve népe hányatott történelmét, meg kell állapítania Ezsdrásnak, hogy minduntalan ezen az úton került idegen eszmei hatás népe hitvilágába. Összetörve, bűnvallással borul le Isten előtt. Ily módon kezdi föltartóztatni a további romlást.

Az első keresztyének is védekeztek a felemás iga ellen. Alaposabban vizsgálándó meg azonban, hogy a 2Kor 6,14-18 mennyiben alkalmazható a házasságra. Ha pedig hitre jutott valaki, a megszentelő erő hatókörébe kerültek mind a hitvestárs, mind pedig gyermekeik (1Kor 7,12-16).

Ezsdrás 10 – Körültekintéssel

A papok közül 17, különböző szolgálati beosztású lévítákból 10, egyebekből 86 férfi ügye kerül az Ezsdrás vezette bizottság elé. A hideg, esős december 1. napján ülnek össze, s három hónapig tart a kivizsgálás. A következő év 1. napjára (16k) fejezik be a 113 ember ügyét, akik idegen asszonyokat vettek el; s volt már néhol közös gyermekük is. Négyen helytelenítették az egész eljárást. Van olyan magyarázat is, hogy ők egyfajta gyorsított ügymenetet sürgettek volna. A probléma tehát sokrétűbb, mint első látásra ezt vélnők.

Nincs szó arról, hogy a hazatértek csupa férfiakból tevődtek volna össze. Az 1.v. asszonyai és gyermekei részt vesznek a közös bűnbánatban, s nem tartoznak ama családokhoz, akiknek szembe kellett nézniük az elválással és széthullásával. Az viszont valószínű, hogy a hazatelepülők főként férfiakból álltak. Többen már itt néztek asszony után. Olyan esettel is számolnunk kell, hogy az útnak induló férj nem akarta bizonytalanságnak kitenni a családját, így a hátrahagyottak Babilonban maradtak. A nagy távolság, új környezet, küzdelmes újakezdés és a gyanakvó új környezeti hatások szétzilálták az érzelmi kötődéseket, s némelyek itt kerestek újból társat maguknak. A kirívó esetekre a Mal 2,11-16 intéséből következtethetünk: „Meggyalázta Júda az ÚR szent helyét, mert idegen isten leányait szerette meg, és velük házasodott össze,... hűtlenné lettél ifjúkorodban elvett feleségedhez,... akivel szövetség köt össze... Gyűlölöm az elbocsátást...” Az sem lehetetlen, hogy akik más asszonyt választottak, az 5Móz 24,1-el takaróztak és válólevelet írtak a távoli asszonynak. Így próbálták törvényesíteni döntésüket.

Később is foglalkoztatta a zsidóságot az elválás lehetősége, de Jézus határozottan mondott ellene: „Mózes szívetek keménysége miatt engedte meg...,de ez nem kezdettől fogva volt így.” (Mt 19,8k). Maradjunk óvatosak tehát Ezsdrás megítélése dolgában. Sajnos a sorok nem csupán feltárnak, de lényeges dolgokat el is fednek előlünk. Mégis úgy látszik, hogy szigora több esetben a megingott családi egységet és hűséget óhajtotta helyreállítani.

Ha a falak építésének a megakadályozása idején lépett fel Ezsdrás (vö. a 7.f-ről írtakkal), elmondható, hogy bármely kőfálnál hatásosabban védte meg népe szövetségi hűségét Jahve iránt. – Továbbá: a bűnbánatban keresett és Istentől kapott megoldás, keményebb feltételek között ugyan, de a család egysége érdekében, mégis eredményesebb lesz, még ha a munkabíró férfiaknak egy időre nélkülözniük is kellett szeretteiket, szintűgy családjuknak a családfőt.

Nehémiás 1 – A szabadítás embere

Ha a 20. esztendő Artahsasztá uralkodásának évét jelöli, akkor a 19. év Kiszlév, azaz 9. haváról lehet szó, amit a cselekvés időpontja követ: a 20. év Niszán, tehát 1. hava (2,1).

Jeruzsálem falainak újjáépítése a feladat, melyre Nehémiást ki-mozdítja Isten. Megbízásának az Ezsdr 4,6-23 az előzménye. A bi-rodalom érdekeire hivatkozó, feljelentgető levelek hatására leállították ugyan a falak építését, de a perzsa birodalmi székhelyen (Súsán a téli rezidencia volt) korántsem tartották oly veszélyesnek a vállalko-zást, mint ahogy azt beállítani igyekezett a tartományi adminisztrá-ció. Még az a sejtés is feltámad az olvasóban, hogy a falak tényleges rombolásától, s a már helyreállított kapuk folyóújtásától sem riadt vissza a tartomány népe. Ezért küldték tehát vallási ügyekben meg-hatalmazottként a központból Ezsdrást, hogy népét lelkiileg rendbe-szedje. Azzal is igyekeztek oldani a feszültséget, hogy Júdát külön tartománnyá szervezik, leválasztva a Samáriában működő Szanbal-lat hatáskörétől. Ő, meg a kelet-jordáni Tóbijjá és az edómi Gesem (2,19) tehetetlen dühükben minduntalan gáncsoskodnak ugyan, de Nehémiás megbízatása immár védi az új tartomány érdekeit.

Mielőtt a birodalom gépezete a fönti megoldás felé mozdulna, s Nehémiásnak erről valami sejtelve is lenne, Isten már készíti a jö-vőt, s ígénk tanúsága szerint, felkészíti választott eszközét. Hanáni testvére volt Nehémiásnak (7,2). Ő hozta volt a lesújtó hírt a jeru-zsálemiek kiszolgáltatottságáról. Nehémiás napokig összetörten ül, képtelen bármit is tenni. Csak könnyei vannak, böjtöl és imádkozik. – Mint oly sokszor Isten népe életében, az imádság és az Isten ígéire való emlékezés, majd pedig az egyre bátrabb emlékeztetés (8k) önt életet a szívébe. Közbenjáró imádsággal önmagát is elmarasztalja, s nem mentegetőzik. Egész népe nevében bűnvallást tesz, s már sejt-i is, mit kell tennie. – Jön a páska hónapja, s oda fog állni a király elé, mint tette volt Eszter királyné: „Ha elveszek, hát vesszek el!” (Eszter 4,16). – A szabadítás Lelke dolgozik Nehémiásban!

Nehémiás 2 – Szerényen, de céltudatosan

Hallva a híreket, s népe ügyét imádságba foglalva, Nehémiás egész valóját áthatja az Isten által elébe tűzött feladat. Ezzel összhangban, Isten minden tényezőt a cél érdekében mozdit előre. Nézzük meg közelebbről, hogy miként.

A király (I. Artaxerxész?) rögvest észreveszi pohárnoka elkomorult tekintetét. Nem volna ez jó jel, mert a király előtt, aki állandóan attól retteg, hogy megmérgezik, hamar kegyvesztetté válhatna a bizalmi állást élvező, idegen származású pohárnok. Az ajtók azonban egymás után tárulnak föl Nehémiás előtt. – Öszinteségéhez kétség sem fér. Olyan ember ez – ismeri föl a király –, mint akinek előbbvaló távoli szülőföldje, s népe gondja-baja, mint személyes érvényesülése! Ettől kezdve egyre erőteljesebben hat rá Nehémiás kegyessége, rátermettsége, nem utolsósorban diplomáciai rátermettsége.

Mielőtt kívánságát feltárná, imádkozik (4). Már előbb is érzékeny ponton érintette a királyt, midőn ősei sírjának helyeként jelölte meg a falakat, kapukat nélkülöző Jeruzsálemet. Az ókor királyai sokat adtak temetkezési helyükre, sőt túl sokat is áldoztak rá, Egyiptomtól kezdve Kínáig. A holtak nyugovását sérthetetlennek tartották. Igazából Nehémiás a város jövőjére figyelt minden idegszálával, s miután hatott érveivel a királyra, ősei sírja elő sem fordul többé a könyvben!

Gondja van rá, hogy a szükséges faanyagot már most biztosítsa. Azt nem kéri, hogy ő lehessen a helytartó, jóllehet az 5,14-ből megtudható, hogy ilyen fölhatalmazással érkezett Jeruzsálembe.

Ehhez képest feltűnő, hogy mily elővigyázatos, midőn megtartja első szemléjét a falakon. Éjjel járja be majdnem az egészet; ama részeket is, melyek csak ügyel-bajjal érhetők el. A diplomáciai érzéket azonban megelőzi a hit. Elsőrenden nem azzal érvel, hogy fennen lobogtatná a király, iránta tanúsított jóindulata bizonyítékait. Ellenben rámutat Isten jóakarására, midőn buzdítja az előljárókat, „hogy ne gyalázhassanak többé bennünket!” (17). A gúnyolódóknak sem azzal forrasztja torkára a szót, hogy ő pedig teljhatalmú megbízott. Inkább kevesebbnek akar látszódni, mint aki valójában. – Az Isten szerinti céltudatosság jó példája ő mindenkor.

Nehémiás 3 – Rejtett tartalékok

Nehémiás lelkében egymást segíti a hit, a szervező készség és a pásztori gond, melyet népe és városa iránt érez. Eljásib főpap – aki második utódja volt Jésúának (12,10) –, és paptársai járnak elől a munkában jó példával. Ők kezdik el az építést az északra néző Juh-kapunál. Ott is fejeződik be a körös-körül érő, sokféle embert megmozgató beosztás (32). Nehémiás tekintetbe vette a jól felfogott személyes érdekeket, mert többen a saját házuk közelében dolgozhattak a falakon. Akadt olyan is, aki nem állt kötélnek; talán a Tekóa-beliek előkelői nem mutattak semmi hajlandóságot rá (5). Indulatmentesen maradt fenn erről följegyzés.

Akik Ezsdrás tevékenységét későbbre teszik, arra hivatkoznak, hogy senkit nem találunk a felsoroltak között, akik Ezsdrással tértek vissza. Nem egészen van így, mert a 6.v-ben és az Ezsd 8,16-ban is van egy Mesullám, bár nincs biztosíték rá, hogy a kettő azonos személy volna. Erősebb érv Ezsdrás távolmaradása. A 8. f-ben már teljes összhangban tevékenykednek. Inkább valószínű, hogy ki-ki a reá bízott feladatnak óhajtott eleget tenni.

Még egy fontos mozzanat kapcsolható ide, ha az 1,1-3 úgy értelmezhető, hogy Nehémiás ama júdabeliek sorsa felől érdeklődik, akik megúszták fogság nélkül, s itthon vészelték át a hosszú évtizedeket, megmaradva hitük mellett. A Hagg 2,2 beszél olyan „megmaradt nép”-ről, akik még látták a templomot „régi dicsőségében”. Nehémiás tehát feltárta ezt a rejtett tartalékot, akiket mind ez ideig, úgymond, agyonhallgattak, mivel a fogságból hazatértek magukat tartották az igazi Izráelnek. A samaritánusokkal folytatott áldatlan ellenségeskedés közben ezek az itthon maradtak szinte elfelejtődtek. Nehémiás viszont észreveszi, s megbecsüli őket, akiken a többiek keresztülnéztek. Láncba fűzi a különféle hithű erőket és önkéntes munkára buzdítja embereit, de nem kényszeríti a nem akaródzókat. A hitből fölkarolt mellőzöttek igen hálasan és szorgalmasan dolgoznak. Szaballat és Tóbijjá maró gúnyolódása (33-35) sem veti vissza őket. Ilyenféle gáncsoskodás korábban (Ezsd 4,4) még bénítóan hatott.

Észrevevesszük-e a „köveket”, akikből még válhatnak fiak (Mt 3,9)?

Nehémiás 4 – Építés közben védekezés

A szomszédos tartományok népének dühe forrpontra ért. Ha nem is teljes a fölsorolás, de hitelesnek vehető. Az 5. satrapija (kormányzóság) tartományaihoz számítottak: Samária (Szanballat helytartósága). A Nagy (Földközi) tenger felől Asdód (a hajdani Filisztea), északkeletre, túl a Jordánon, Ammón (Tóbijá helytartósága). A Holt-tenger két oldalán elhelyezkedő Idúmea és Móáb nincs említve –, talán nem is vettek részt a Jeruzsálem elleni szövetségben. Még délebbre esett Arábia és a Nabateusok. Fenyegető gyűrű fogta körül a Nehémiás-vezette kis Júda tartományt és lélektani nyomás nehezedett azokra, akik a falakat javígtatták.

A hírek természetesen átszivárogtak, mert a nagy titkolózás sutogó fecsegéssel jár, s hatására felüti fejét az elbizonytalanodás. Az első lendület után itt-ott kifáradás tünetkezik, a holtpontra, amin valahogy át kell vergődniük. A teherhordók fáradtak, sok volt a törmelék. – Voltak Júdában, akik beijedtek, főként a szomszédokkal határos vidékek lakói. Ők unos-untalan jöttek és igyekeztek lebeszélni Nehémiás népét.

A 3-8. v-ek sejtetik, hogy rövid ideig megakadt a munka, de azt az időt sem töltötték tétlenül: „... imádkoztunk... és őrséget állítottunk... éjjel-nappal”. Nehémiás rendezi soraikat és fölhangzik a jólismert biztatás: „Ne féljetelek...”; gondolatok a nagy és félelmes Úrra és (ha kell) harcoljatok családotokért, otthonotokért.” Ez most egybevág az Úr ügyével, ha nem is mindig esik egybe a kettő.

Harcra nem kerül sor. A gáncsoskodás támasztotta riadtság olykor marokra fogja a szívet, de máris erejét veszti, amint „meghallották, hogy megtudtuk”, mit terveznek. Ez a „megtudták, hogy megtudtuk” azokat teszi nevetségessé, akik a vihart kavarták, mert álnokságuk kiderült. – Elővigyázatosság okából most már úgy dolgoznak, hogy egyik kézben a munkaeszköz van, másikban a fegyver (a keze ügyében, tehát a derékra kötve). Egymást váltja a munka és az éber pihenés. Nehémiással kürtös jár, aki riadót fúj, ha szükséges. A készenléti őrszemélyzet, s a felelős vezetők még éjjel sem vetik le ruhájukat. – A hit bátorsága és a jó szervezethez segítség a nehézségekben.

Nehémiás 5 – Ne gyalázzák Isten nevét miattunk

A külső fenyegetettség még ezek után tetőzik majd, de a gyülekezeten belül is romlottak a szociális közállapotok, s ez a veszélyesebb. Családok jutottak válságba, eladták gyermekeiket rabszolgának. A leányokon már elkezdték, a visszavásárlás minden kilátása nélkül, mivel mezőiket, szőlőiket elzálogosították. S éppen honfitársaik voltak gazdagodást hajszoló, kapzsi uzsorások. Miattuk jutottak már többen idegenek kezére. A zúgolódás forradalmi hangulatra váltott. – Nehémiásnak tehát közbe kell avatkoznia. Elmondja, hogy már régebben észrevett szegénytelenjes eseteket és munkatársaival együtt sokakat visszavásárolt. Mégsem veszi ki magát a felelősség alól. Fölháborodva veti szemére a ludasoknak, hogy az eladósodottak „kénytelenek nekünk eladni magukat” (8). Megvallja, hogy ő és emberei is kölcsönöztek, de közös elhatározásra jutottak, hogy e tartozásokat elengedik. A példa ösztönző és akiket elmarasztalás érhet, eskü alatt fogadják, hogy ugyanígy fognak eljárni.

Nehémiás nem próféta alkat. Mégis, ahogy kirázza ruhája ráncait –, járjon így mindenki, aki megszegi ígéretét –, szenvedélyes mozdulatában, jellel aláhúzva az üzenetet, a hajdani próféta elődökhöz magasodik fel alakja; s a gyülekezet „ámen”-t mond rá (5Móz 27,15-26). El kell mondani azt is – ha már a szó kihozta –, hogy helytartósága 12 éve alatt istenféleleme arra intette, hogy a helytartónak jogosan kijáró köteles fizetségre sem tartott igényt; nem úgy, mint az előtte hivatalkodó (samáriai?) helytartók. Embereivel együtt ő maga is végzett kétkezi munkát a falak építésénél (a3.f. felsorolása tehát korántsem teljes), sőt asztalának 200-at közelítő vendége volt naponta (17).

Mikor pedig Nehémiás, a kor szokása szerint, emlékeztető iratban mindezt megörökítette, Isten elfogadta e „dicsekvés”-t. Mi pedig igen hálásak lehetünk neki, mert jobban értjük a fogság utáni viszonyokat, s így harmadik Ézsaiást is (Ézs 56-66). Továbbá azt, hogy felebarátom teste az én testem gondja (5. Ézs 58,7).

Nehémiás és a tulajdon kezeivel munkálkodó Pál apostol (ApCsel 20,33-35, cserző-varga mesterséggel?) rokon vonásokat mutatnak.

Nehémiás 6 – Egyedül

Az ellenfelek még nem adták fel. Most arra szövetkeznek, hogy elég lesz Nehémiást eltenni láb alól. Az új falak kapui még hiányoznak, most kell cselekedniük, amíg nem késő.

Hitelesen vázolja fel az ige az intrikák lélektani hadviselését. Van itt minden, ami kell hozzá. Először, ki akarják csalni jó 30 km-re Jeruzsálemtől, hogy aztán rajtaüthessenek. Négyszéri kísérletük is eredménytelen. Ötödik próbálkozásuk egy lezáratlan levél. Aki kíváncsi, elolvashatja. Benne szemenszedett hazugságok, megtámogatva hamis tanúkkal: „Gasmu is mondja”, hogy – állítólag –, Nehémiás király akar lenni. Már – úgymond –, prófétákat is toborzott, akik ezt hirdetni hivatottak. Később (12-14) kiderül, hogy éppen az áskálódók oldalán dolgoztak holmi botcsinálta próféták, sőt egy prófétanő is volt köztük.

A vád, hogy királyságra tör, igen veszélyes volt. Ha bebizonyosodik, érzékenyen érintette volna a perzsa udvart. – Valami hasonló állhatott a dávidi Zerubbábel nyomtalan eltűnése mögött is. Felőle volt is a népnek ilyen reménye. Sejthetően, ezért kellett lelépnie a színről. Nehémiásnak tehát még csírájában kellett elfojtania ezt a gyanút. Már azt feltételezik róla, hogy sikerült megpuhítani és kelően ráijeszteni.

Olvasva, figyelmesen a leírtakat, bizony magárahagyottnak látjuk őt. Nem tudható, miért is megy Semaja házához, aki bezárkózott házába, s mégis mintha várná őt. Itt, kis híján csapdába lépett. Megriadva, élhetett volna a templom-nyújtotta menedéjjel, de vétkes nem volt. Alaptalan feltételezések miatt csak nem fog fejvesztetten menekülni! Jóllehet érezzük, hogy szorongással küzd. Mégsincs zárlat benne a lelkek megítélésének gyakorlásában, mert fölismeri, hogy ezt az embert nem Isten küldte. Bonyolítja a helyzetet, hogy az ammóni (helytartó?) Tóbijjá sógorságban állt a falat építők közül Mesullámmal (18. 3,4). Ismét egy Mesullám. Bibliai lexikonok nem kevesebb, mint 21 különböző személyt tartanak számon ezen a néven. – Egy szó, mint száz, mire a fal kész, Nehémiásnak egyedül kell kivédenie a személye ellen indított támadásokat.

A vádat hordozva, hogy király akar lenni, sorsában Jézusra mutató vonások fedezhetők fel (Jn 18,33)

Nehémiás 7 – Van még tartalék

Mivégre kerül ide az Ezsd 2. névsora újból? Megkapjuk majd a feleletet rá, ha követjük Nehémiás személyes beszámolójának menetét.

Hanáni, Nehémiás testvére lett Jeruzsálem parancsnoka. Annak előtte ő vitte a híret a város siralmas állapotának (1,2). Nagy utat és kockázatot vállalt, hogy tegyen valamit az ügy érdekében. A parancsnokságban társa volt Hananjá várnagy. Alkalmasságát a megbízhatósága és szilárd istenfélelme tanúsította – ha egyáltalán mérhető az ilyesmi. Megbízásuknak csak terhei vannak. Már láttuk az előbb, hogy Nehémiás szinte egyedül maradt.

Az összkép egyáltalán nem valami biztató. Elfogytak, elszivárogtak az emberek. Nehémiás mégis elszántan halad tovább. Fölszerelik a kapuszárnyakat az elkészült falakra, s mégis kevés ember lézeng a biztos falak között. A gyűlöletnek és az irigységnek akkora a nyomása, hogy az óvatosak – sejtetően – elhúzódtak vidékre. Több hit kellene, hogy merjenek lakni a városban. Végső soron nem a kész falak biztos védelme bázoríthatta őket, hanem az Istenbe vetett bizalom, ami, kétség sem fér hozzá, a többségnél gyenge lábakon állt.

Ekkor ismét megmutatkozik Nehémiás rátermettsége. A gondolatot Isten adja neki (5), s ő kellő hittel és bátorsággal teszi meg a további lépéseket. Fölismeri, hogy most azokat kell elővennie, illetve azok utódait, akik egykor Zerubbábel és Jészúával érkeztek haza; most megint rajtuk a sor, idejük újból nekik érkezett el. Ez a valószínű magyarázata az ezsdrási származási jegyzék elismétlésének!

Nehémiás 8 – Út, mely eljuttat az örövendezésig

A 7,72 – 8,18 párhuzamos az Ezsd 2,70 – 3,4/a rövidebb változatával. – A Neh 8 – 10 tömbje olyan benyomást kelt az olvasóban, hogy eredetileg az ezsdraí hagyományhoz tartozhatott. Történeti okai lehettek, hogy Nehémiás személyéhez és könyvéhez csatolták. Az például, hogy ettől kezdve Nehémiás jobban támaszkodott az Ezsdrással együtt érkezettekre. Ők vallották – a színskála különféle változatai mentén –, a legszigorúbb vallási elveket. Az egység keresésére ama megfontolás serkentette őket, hogy nem elég a népet régi listák mintájára újból összeírni. Egy időre ráncba szedhetők ugyan, de az okmányyszerűen ujjhegyre szedett leszármazási táblázatok csupán látszat-egységre vezetnek, ám nincs elegendő kohéziós erő, ha nem fűzi őket egybe az ige-formálta, bűnbánatban született odaszánás.

Egészen új jelenség közöttük az események közös-erejű alakulása. Eddig egy-egy felelősséggel felruházott vezető szívéből-agyából pattant ki az Istentől adott ösztönzés. Ők kezdeményeztek és véghez is vitték, a nép pedig engedelmeskedett. Ezúttal azonban a nép sereglík egybe, mint ahogy az üdvösségtörténetben a szétszórátást mindig összegyűjtés követi. Nincs már egyedül Nehémiás, van körülötte gyülekezet. Isten megáldotta a két vezető, Nehémiás és Ezsdrás egymás felé hajlását. Egységre és közös nevezőre jutottak, s a magfúzió energiákat szabadít fel közöttük.

Jézus golgotai magányosságát követi a Feltámadott galileai és jeruzsálemi találkozása egybegyűlt tanítványaival, s követi a pünkösti nagy összegyűjtés, ami után megint szétszórátás következik (Ap-Csel 8,1), hogy belőle még szélesebb ívű összegyűjtés lehessen. Isten Lelkének ez a dinamikája hat ezúttal, már itt is a lelkekben. – Az ígét követelik, olvastatják, fordítják nekik arámra (8) órák hosszat.

Nincs szükség holmi kényszerítésre. Belülről tör elő a bűnbánat őszinte, mély szomorúsága, hogy mi mindent elfelejtettek. Tudatlanságukban, Isten akaratát megszegve, sokat mulasztottak és vétkeztek. Nehémiás, sem Ezsdrás, nem használja ki a könnyeket, inkább vigasztalással szolgálnak: „Az ÚR előtt való öröm erőt ad nektek” (10) – hirdetik. S mint minden korábbi megújulást, ünnep-
lés koronázza meg egybegyülekezésüket.

A bűnbánat nem végső cél, de szükséges út a közös örövendezéshez.

Nehémiás 9 – Vallástétel Isten előtt

A krónikás művében észrevehető volt az alábbi fokozás: Az Ezékiás páskájához hasonló nem volt Salamon ideje óta (2Krán 30,26); a Jósiaséhez hasonló nem történt „Sámuel próféta ideje óta” (2Krán 35,18). Ezen a nyomon tovább haladva, a mostani lombsátor-ünnepéhez hasonló viszont nem volt „Józsuénak,... az ideje óta” (8,17). E megjegyzést segítségül véve értjük meg a 9-10 fejezeteket.

A 7. hó 24. napja nem rendszeresen visszatérő ünnep. Két napja fejeződött be az ünnep szent egybegyülekezéssel és pihenőnappal (3Móz 23,36-39). E mostani olyan rendkívüli alkalmakkal vethető egybe, amikor, egy korszak lezárásaként, vagy új feladatokra felkészítve és megtisztítva magukat, megújították a szövetséget Jahvéval!

Történtek ugyan kísérletek, hogy az izráeli naptárban helyet keressenek egy évenkénti szövetség-megújító ünnep számára, de nincsenek döntő bizonyítékok, hogy lett volna ilyen. Az 5Móz 31,10-13 hétévenkénti ünnepről beszél, amikor a törvényt fel kell olvasniuk a lombsátor-ünnepen. E mostani ünnep sokban hasonlít e mózesi rendelkezéshez. – Voltak továbbá hasonló, de naptártól független szövetség-megújító ünnepek, midőn életük valamilyen határköhöz érkezett. – Fejezetünk a nép hitvallása; benne foglaltatik a bűnvalás is. E vallástételben hittel sorolják fel mindazt, amit a Tóra (Mózes öt könyve) felolvasásából megértettek, s intéseivel és ígéreteivel együtt a magukénak vallják. Hajdanán Józsue ugyanígy sorolta elő Isten hatalmas tetteit, kezdve Ábrahámtól az Ígéret földjére érkezésükig. Ezt követi a nép válasza, röviden elismételve a hallottakat (-Józs 24,16-18), jeléül annak, hogy jól megértették, s hogy az elődök sorsát saját előtörténetüknek vállalják és vallják. –

A változó tényezőkkel, s a fölszaporodott történeti tapasztalatokkal gazdagodva, itt ugyanerről van szó. Történeti crédónak hívják e hitvallást. A keresztyén hitvallástételben is megtalálható ugyanez; klasszikus példa rá a Zsid 11.

Krisztus váltságát szívembe zárva vállalom azokat, akik hitben ősatyáim, mert Ábrahám „mindnyájunk atyja” (Róm 4,13-25). – Bekapcsolódtam-e tudatosan az Isten üdvözítő történeti tetteinek áramkörébe? Magamat csapom be, ha úgy viselkedem, mintha velem venné kezdetét valami olyan, ami még soha nem volt! És az is önccsalás, ha a bibliai ősatyák helyett bármely nemzeti hőstörténetből válogatok, szájam íze szerint, hitben elődöket. Ilyesmből csupán újpogányság születik és semmi köze a keresztyénséghez.

Nehémiás 10 – Isten hűségére válaszul

A név szerint felsoroltak kemény kötésre kötelezik magukat – aláírást helyettesítendő –, pecséttel ellátva. Hozzájuk csatlakozik a nép „többi része” – elhívás szerint csoportosítva. Átok alatt tesznek esküt, hogy teljesítik „az Úrnak minden parancsolatát, végzését és rendelkezését” (29k). – A gyülekezet maga-elkötelezésében már kirajzolódnak a törvény megtartására épülő zsidó kegyesség körvonalai. A fogadalmat azonban megelőzte a szövetség megújítása az előző fejezetben, midőn Isten kegyelme hozzájuk hajolt. E sorrend nemcsak idői, de teológiai jelentőségű is. Első ütem a kegyelemé, reá felel a kegyesség, mivel fogadalmam csak válasz lehet Isten szövetségi hűségére, amit a héber heszed szó fejez ki. A kettő együtt olyan, mint az alapra fölhúzott falak, s e kettő soha nem cserélhet helyet. Jézusnak és Pál apostolnak ütközései népük vezetőivel e ponton sűrűsödtek, mert az ingyen kegyelem az egyedüli megbízható fundamentum, s ami ráépül, nem lehet ellentmondásos az alapokkal. A törvény is akkor talál igazán magára, ha áthatja a kegyelem Lelke. Így nem torzul paragrafussá, hanem Isten akaratának válik útjelző táblájává. Maga a Tóra szó is tanítást, azaz útmutatást jelent. A kegyelem szövetségének alapokmányaként, eredetében is ennek szánta Isten..

A két alkotó elem összefüggése a reformáció örököseinek mai kegyességében sem egészen tisztázott. Vannak esküszövegeink. Önként, vagy hivatalból és szolgálati beosztásból eredően, vállaljuk őket. S van a Tízparancsolat, a Tíz Ige. Hová tegyük, miként értjük, mennyiben kötnek bennünket? Egyetlen jótanács segíthet! Állj a Krisztusban adott kegyelemre, s a fiúság állapotában már nem lesz kínos köteleesség, ha engedsz Isten akaratának.

A 30-40 szakaszban tanulságos, hogy akaratlanul is azt emelik ki a sokféle törvény közül, ami jelenlegi helyzetükben égető kérdés. Azaz: elkülönülésük a népektől, a szombat megszentelése, a föld pihentetése a 7. évben (ezt rendre elhanyagolták, vö. 2Krón 36,21), s hogy Isten házára rendszeresen lesz gondjuk (40). Ezekben ismerik föl megmaradásuk zálogát a jövőben. – Számukra akkor ez volt az Isten akarata!

Nehémiás 11 – Akik nem futamodtak meg

A 7,4k. kitűzte a célt: fel kell dúsítani Jeruzsálem gyér számú lakosságát! A közbeiktatott fejezetek (8-10) arról szóltak, miként tettek kísérletet, hogy felerősítsék a félelem miatt elerőtlenedett népet. – A 23k. sejtetni engedi, hogy a perzsa udvar következetesen folytatta, amit évtizedekkel korábban már el is kezdett. Nemcsak támogatta az újjáépítést, de mostani rendeletével védte, sőt ösztönözte a templomi kultusz folytonosságát anélkül, hogy befolyásolta volna. Volt királyi megbízott, aki intézte a nép ügyes-bajos dolgait, az sincs kizárva, hogy nem is Jeruzsálemben, hanem a perzsa udvarnál.

Most tehát be kellett népesíteni Jeruzsálemet, ami igen merész dolognak számított a nép szemében. Kaptak ugyan lelki erősítést a szövetség megújítása során, de másként esik ünnepelni Jeruzsálemben, mint állandóan ottlakniuk a hétköznapiakban. A szomszédos tartományokban ugyanis engesztelhetetlen gyűlölet parázslott ellenük. A jó viszony kilátásait rontotta a szigorú elkülönülés, mely a családokban kényszerű elválásokat támasztott, ha közben szétszakadt zsidó családokat újból össze is kötött. – Szinte csak sejtéseink vannak a helyzet bonyolultságáról. Az ösztönös félrehúzódasok ellenébe most többeknek vállalniuk kell, hogy e legveszélyesebb helyen, a városba bent, telepsznek meg.

A nép vezetői járnak elől serkentő példával. Sorsvetéssel jelölnek ki minden tízből egyet, akiknek gyökeret kell verniük a szent városban (1). Az önkéntesen vállalkozókat áldotta a nép (2). Talán, mert velük csökkent a kényszerű betelepülők száma, vagy, mivel ők nem számítottak a 10% közé? Nem tudható pontosan. – Bárhogyan volt is, mindenki érezte, hogy soknak kellett volna így döntenie, de nem volt mersz. Kész volt ugyan a lélek, de a test erőtlen maradt ez ügyben.

Nyitott kérdés, hogy meddig lehet elmenünk a mások helyett vállalt cselekvésben? Biztos, hogy szűk határok között, ha némelyek még áldanak is érte, mások meg, rossz lelkiismeretüktől nyugtalanítva, gyalázkodnak (ez már a mi tapasztalatunk, történelmi források idején). – Az itt felsorolt nevek sok azonosságot mutatnak az 1Krán 9,2-17 listájával.

Mit ér a szent város és a legszentebb ügy is, ha nincs, aki sorsközösséget vállaljon vele? Meglásd! Ha te nem indulsz, lesz más, aki vállalja, te pedig ama napon hoppon maradsz!

Nehémiás 12 – Messzeható öröm

A 10k. Jésúától kezdve felsorolja az egymást követő főpapokat: Jójákim, Eljásib, Jójáda, Jóhánán (sajnos elvéve elírásokkal is számolnunk kell. A 11.v. Jónátán-ját a 22k. korrigálja Jóhánán-ra), Jad-dúa. E hosszanti szálnak a végét Dárius uralkodásához köti. Három is volt belőlük, II. Dárius (423-404) a valószínű. (Amit Josephus az *Antiquitates* – magyarul: A zsidók története – c. művében a perzsa korról ír, az becses adatok, valamint események és személyek összekeverésének kibogozhatatlan kuszasága, s emiatt, e korról, történetileg megbízhatatlan).

A végső szerkesztés a fönti, hosszanti szála fűz föl, ötletszerűen válogatva, különböző papi és lévita jegyzékeket. Amíg a 10,3-9 családfői voltak az apák, emitt a 12-21 a következő nemzedék, a fiak jegyzéke. – Papokról és lévítákról a legtöbb adat a Jésúa utód, Jójákim idejéből maradt fenn (12.26). Úgy tűnik, hogy a lévítákat folyamatosabban és pontosabban vették számba (23). Annak a jegyzéknek adatai mégis csak részlegesen kerültek a könyvbe.

A falak immár készen vannak; a nép is rendezte sorait, lerázva magáról félelme béklyóit. Megérett hát a helyzet, hogy a falakat fölszenteljék. Elővillannak a személyes élmények friss emlékei (31.40). Behívják a tartományban lakó lévítákat. Először a papok és a lévíták tisztítják meg magukat (vö. Ezsd 6,20. 3Móz 20,26), utánuk kerül sor a népre, a kapukra és a falakra (20). Sejtethetően, ez az eljárás áldozati vér hintésével mehett végbe.

Gyakorlatilag tehát kétszer járták körül a falakat. A második volt az ünnepélyes fölvatás amikor két csapatra oszlottak. A templommal átellenben, a nyugati rész felől indultak el. Egyik menet dél felé indult, s úgy tett egy félkört. A másik rész északnak vette az irányt, majd keletnek, s aztán délnek fordult. A két csapat a templomban találkozott. Ünnepélyesség és öröm tölti el őket. Szó esik ugyan áldozatról (43), de szembeötlő az éneklésnek és énekeseknek egyre nagyobb jelentősége. Messze kihangzik Jeruzsálemből az öröm szava. – Mint ahogy a thesszalóniki gyülekezetből is – átvitt értelemben –, kizendült az Úr beszéde (1Thessz 1,8). Így kell, mert lehet, mesterkéletlenül örövendezni az Úr előtt.

Nehémiás 13 – Megszentelt nyugalom

432 táján Nehémiás visszatért a perzsa udvarhoz. (Babilon egyike volt a királyi székhelyeknek), de hamarosan megint Jeruzsálemben látjuk viszont. – Működése második szakaszában minden erejét latba veti, hogy fenntartsa népe önálló vallási jellegét, egyszerre szolgálva vele az elegyítetlen hitet és jövőbeli megmaradásukat.

Emeljünk ki két kérdést, mikre vigyáznia kellett, hogy minden a már lefektetett alapelvek szerint történjék. – Egyik a szombat megtartása. Megakadályozza, hogy a nyugalom napján kereskedjenek. Idegen árusok elől bezáratja a kapukat péntek este, midőn följön az Esthajnalcsillag, s kezdetét veszi a szombat. Amúgy is nagy nemtörődomség harapózott már el népe között. Szombatonként úgy dolgoztak, mint más napokon. Véget kell vetnie e rossz szokásnak.

Mégis, mi van a törvényhez illő, szigorú ragaszkodás hátterében? A szombat: részesedés Isten nyugalmában. Lényege nem az, hogy mit, s mit nem szabad tenni, mert a szombat ajándék: embernek, jószágoknak, földnek is hozzá kell jutnia a szükséges pihenéshez. Szombaton nem is voltak különleges vallásos szertartások. Megszentelése: őrizkedés a munkától, szövetségi jel volt (2Móz 31,13). A 6. napon megteremtve, az ember, sőt a szárazföld állatai is, az életet a megszentelt nyugalommal kezdték, az volt az első teljes napjuk. A törvény összevont homlokredői mögül tehát nagy kegyelem tekint az emberre, s az egész teremtettségre. – Az első keresztyének, nem feledve a szombatot sem, jó érzékkel tették heti ünnepüket a hét első napjára, miután a váltság műve már elvégeztetett, s Jézus feltámadásával új üdvkorszak, az új teremtés napja virradt föl (Jn 20,19.26). A teremteskor ez a nap volt az első, midőn a Teremtő szavára fölragyogott a világosság (1Móz 1,3-5). A vasárnap tehát ünneppé emelt hétkezdet.

Kérdésük maradt továbbra is a más népekkel összeházasodottak miatti állandó feszültség. A törvényen tájékozódva (1-3) újabb döntés születik. Nehémiás Salamon elhajlásaira hivatkozik. Sejtethetően az ellentábornak is voltak bibliai érvei. Ruth könyve ebből az időből eredhet; gondolatmenetét ismerjük. Lám! Ruth móábi volt ugyan és Dávidnak mégis ősanja! Az evangélium is vállalja ezt a szemléletet (Mt 1,5).

Krisztus lerontotta az emberek vonta válaszfalakat, hiszen népének határ-cövekeit egyedül Isten ismeri. Senki emberfia önhatalmúlag és véglegesen ki nem tűzheti e határokat.

Eszter 1 – Előjogok?

A könyvben valóságos történeti helyzetek, személyek és idegen istenek nevét összegyűrve találjuk az író képzelete alkotásaival, mert valamit el óhajtott általa mondani. Ebben az esetben a púrim ünnep eredetét indokolja meg, de a Lélek többet mond el az emberi szándéknál. Műfajában talán a világirodalom legelső, rövid kalandregénye, de igévé üzenete igénye emelte a szentiratok közé. Ez okból közömbös is, hogy mennyi belőle a történetileg hiteles, hogy Ahasvérós tényleg Xerxesz-é. Az biztos, hogy közel 200 évig éltek a zsidók perzsa fennhatóság alatt, s hogy egy részük nem élt a hazatérés lehetőségével, hanem szerte laktak az egész nagy birodalomban és a fővárosban is. Ezen időszakból igen kevés, ami emlékként fennmaradt. Becsüljük hát meg azt is, ami, meszeszerűséggel átszőve, beszél a rideg valóságról, küzdelemről a létért, a fel-fellángoló üldözésekről, s hogy Isten mindig adott szabadulást. Támasztott közülük olyanokat, akiket aztán felruházott a szabadítás erőivel.

Jóllehet a könyv nem említi egyszer sem Isten nevét, mégis az Ő tetteit nyomozza az események kuszaságában. Kimondatlanul is az a bizonyosság járja át, hogy ott is Úr Jahve, ahol még a nevét is veszélyes kiejteni. A bizonyosságtevő azonban nem azért hallgatja el a nevet, mert az életét, s népe sorsát veszélyeztetné általa; ő ezt hitből teszi, mert istenfélelme tiltja, hogy a nevet kimondja, s ez egybeesik Isten neve tiszteletével, melyben a ki nem mondással, általános zsidó szokásnak tesz eleget.

A novellisztikus jelleg humort is alkalmaz. Lehetetlen észre nem vennünk az iróniát, ahogy az egész birodalmi gépezet mozgásba lendül és baljós intézkedések hozatnak, nehogy az asszonyok, a királyné példátlan lázadásától vérszemet kapva, a férjek fejére nőjjenek. – Szegény Vásti királyné –, minden részvétünk az övé. Tudjuk, hogy a helyét Eszternek kell átadnia, s többé hírt sem hallunk felőle. De igaza volt, midőn a király mérhetetlen dicsekvését sem volt hajlandó tetézní azzal, hogy személyesen jelenjék meg előtte –, okunk van rá, hogy feltételezzük: hiányos öltözkében.

Lehet, hogy az író szándéka nem volt irónikus, de a Szentlélek engedi ma így látnunk. A távolság megméri a dolgokat. Az igazi komolyság ezúttal az iróniában van, s nem a zordon férfi előjogokban. Isten uralmi rendjében az erő fitogtatott joga fölöttébb törekeny valami!

Eszter 2 – Gyökér, mely hordoz és táplál

A 19k. rövidke részlete kétségtelenné teszi, hogy a történetnek többféle változata is élt a szájhagyományban. Az írásbafoglalás idején nem akarták a szentírók kihagyni azt a változatot sem, mely szerint lett volna a szűzeknek másodszori összegyűjtése is, s hogy Eszter újból közjük került.

Mivéggett tartották fontosnak, hogy e két rövid vers fennmaradjon –, vállalva vele ellentmondást is? Lehetett kétféle indoka is. Az egyik a tisztasághoz kötött szilárd ragaszkodás. Az a minden látszatnak ellene mondó bizonyosság, hogy Eszter az első alkalommal érintetlen maradt, jóllehet – végigjárva a szépészeti előkészítés éves kálváriáját, egyszer csak őt is bevezették a királyhoz a háremből, s vele kellett töltenie az éjszakát. Annak ellenére tiszta maradt, hogy –, megtagadva saját vágyát és talán hajlandóságát, sem többet, sem kevesebbet nem tett, mint amit a háremőr mondott neki (15).

A nép lelke aztán elfogadta, mert beletörődött, hogy végül mégis Ahasvérós felesége és királyné lett belőle, de ragaszkodott legalább egy jelhez. Mert van valaki a földi hatalmasságok fölött, aki erősebb mindennél és mindenkinél és képes megőrizni tisztán az övét idegen királyi udvar kellős közepén is! S, hogy vannak példaszerű egyéniségek, akik –, ha nevükben perzsákká is lettek –, szívüket és személyiségüket meg tudják őrizni olyannak, mint amilyenek azelőtt voltak. Legyen ő bár sztárja a háremnek (Eszter az óperzsa sztár „csillag” szóból ered), egyéniségében megmaradt az örökbefogadott árva leány Hadassának (7). – Felemelő e szilárd ragaszkodás a tisztaság hitvallásszerű feltételeihez, mely ebben a parányi, de jelentős mozzanatban jelet ad magáról.

A másik indok az, hogy így újból meg lehet említeni Eszter származását, amit ő, gyámja tanácsára elhallgatott (10.20). A siker sem teszi Esztert fecsegővé. Nincsenek illúziói, Isten népéhez tartozónak tudja magát. Legyen bármilyen kedves és megnyerő, tudatában van, hogy népe mindig szálla marad a világ szemében. – Ha szükség van rá, készenlétben van, el nem szakadva a gyökértől, mely akkor is hordozza majd.

Eszter 3 – A hatalom nem játékszer

Két jellegzetes egyénisége van e fejezetnek: Mordokaj és Hámán. Mordokaj Eszter unokatestvére, s egyben gyámja. A történetből nem derül ki, miként van rá lehetősége, hogy a királyi udvarban szabadon forgolódjék. Mindenről tájékozott, ami sorsdöntő lehet. Tett is már Mordokaj szolgálatot a királynak, nem is akármilyent. Megmentette az életét, megghiúsított egy merényletet (2,21-23).

Hámán előtt azonban nem hajlandó leborulni. Megmagyarázza, miért. Ama néphez tartozik, amelyik egyedül Istent hajlandó imádni, bár az utalás rá csak közvetett (4). Ez a vonás igen hasonló a Dán 3-hoz. Korábbi annál, de valószínű, hogy a perzsa korban is adódtak helyzetek, amikor a szétszórtságban (diaszpórában) élő zsidóság, hite miatt, összeütközésbe került az önistenítés igényével föllépő kiskirályokkal. A kiskirály elnevezés szándékos, mert nem állítható, hogy a király maga rosszindulatú volna. Például: nem fogadja el a Hámán által fölkinált ezüstöt (11), az ÓSZ júdáspénzét, (a hasonlat sántit, de azért jellemzi a fölkinálót).

Az ismeretlenségből lép elő Hámán. A király kinevezi az országban második embernek. Kicsit vaksi ez a király, nem ismeri jól az embereit. Mire Hámán kimutatja a foga fehérét, a király tehetetlen. Hagyja menni a dolgokat a más szája íze szerint. Hámán pedig elvakult diktátor. Csak egy tényezőt felejt ki a számításból, hogy az a nép Isten népe. – Éppen Mordokajjal akar leszámolni Hámán, de vérszemet kap közben. Milyen egyszerű – nemde –, egy füst alatt elintézni ezt az egész népséget, pereputtyostul (a stílus érdekessége Hámán észjárását óhajtja jellemezni). Vele lép elő a történelem szinpadára az antiszemita. Nem tudható, hogy valóban az első-e, de a Bibliában az első ilyen figura (a fáraónak, Mózes idejében más indítékai voltak, s a rabszolganép is összetettebb volt).

Lehet, hogy a néphangulat is segíti Hámánt, de amikor elindul a népirtó akció, rettegés támad a fővárosban (15), mert már látják, hogy egy tömeggyilkos ült a nyakukra. – Mordokaj talán időben ismerte fel, a többség viszont megkésve, s ebből minduntalan baj származott a történelem során.

Eszter 4 – Sorsdöntő lépések

Mordokaj gyászában megrendültség van, s hogy nyilvánosan ad neki kifejezést, segélykiáltásnak tekinthető, s az imádság egyik formája is lehet; zsákba öltözése pedig a böjté. Nemcsak a halálos veszélyt ismerte föl, hanem – mintegy villámfénynél –, a részletek egy képpé álltak össze. Félelemnél nagyobb a bizonyossága, hogy Isten –, a nevét ugyan nem ejti ki –, szabadulást akar adni.

Rájön, hogy Eszternek tán éppen ezért kellett ilyen kivételes és befolyásos helyzetbe kerülnie. Neki kell tehát vállalnia a legnagyobb kockázatot, hogy a király elé álljon. Ha Eszter hallgatásba burkolózna, van Istennek más eszköze is tartalékban, amivel népét megmentheti. Ez esetben viszont Eszternek és közvetlen rokonságának megy rá az élete (13k). – Nehezíti a királyné helyzetét, hogy, mintha csökkent volna a király megkülönböztetett vonzódása iránta. Számolgatta a napokat, eltelt már 30 nap és mintha elfeledkeztek volna róla. A királyhoz, akit egy istenség megközelíthetlensége övez, még ő sem mehet be kéretlenül. Most azonban kockáztatnia szükséges. Csak, ha kész életét elveszíteni, akkor találhatja meg mind a maga, mind pedig népe életét (Mt 16,25).

A merész lépést azonban elő kell készítenie. Nem felszínes ügyeskedés kelletik most; a legésszerűtlenebbet cselekszik. Böjtölnek a főváros hitsorsosai, ami mindenképpen legyengít. És Eszter? Ha utána jelenik meg a király előtt, veszítve vonzó megjelenéséből, csak csökkenhetnek esélyei. S mi lesz, ha a király nem méltóztatik kinyújtani felé aranypálcás kezét? Eszter azonban, az üzenet vétele után, kész kockáztatni a fejét népéért (Róm 16,4), ha elvész, hát vesszen el (16). Az önként vállalt böjt megszépítő hatása ismerősen köszön ránk a Dániel könyvéből (1,8-17), amikor is, bár Dániel és társai nem ettek a király ételéből, s csak zöldségen éltek, mégis szebbek és „kövérebbek” lettek társaiknál (15).

Amint megszületik elhatározása, az események irányítása az ő kezében van. Most már Mordokaj engedelmeskedik; mindenben gyámleánya utasítása szerint jár el (17). – Fontos láncszem az üzenetvivő háremőr is (5k). – Istennek valóban mindegy, hogy sok, vagy kevés által szerezzen szabadulást (1Sám 14,6).

Eszter 5 – Nagy hal a horgon

Eszter elindul a kockázatos vállalkozásra. Megbolygatva az istennek, változhatatlannak hitt rendet, hívatlanul jelenik meg a palota bejáratánál. Meglátva őt, a király, ahogy királynői öltözetben ott áll, kinyújtja aranypalcáját. Eszter odamegy és megérinti a pálca végét. Javára billent a király hangulata! Szándékosan íródott királyné helyett királynő. A Biblia nyelve ezen a ponton kihangsúlyozza a méltóságot, amibe nem csupán ő öltözött, mivel Isten ajándékozta meg a lebilincselő többlettel, felruházva a szabadítás erőivel. Böjttel készült rá, maga mögött tudva népe szent egyöntetűségét. Végző soron nem az emberi ráhatás diadalmaskodott. Isten tette le Eszter kezébe szabadítását.

Az első lakoma Hámánnak a siker, a diadal mérhetetlen élményét jelentette: hármában ő a királlyal és a királynéval! Rádásul a királyné megismételte a meghívást. – Kérdezhetnénk, hogy Hámán miért nem kapott étvágyat magára a királyságra? A keleti birodalmakra általában jellemző berendezkedés volt, hogy a valódi hatalom, az irányítás, a hadak vezérlete a második ember kezében volt. A király személye, szent elzártágban, inkább csak jelkép volt, mintegy az istenség megtestesítőjeként élt érinthetetlenségben; ám, ha megöregedett, olykor meg is ölték, s választottak újat. Akár megfelel a történet a korabeli perzsa viszonyoknak, akár nem, az elbeszélő képzelete előtt ez az államjogi képlet áll.

Nem ez tehát az a csepp epe, mely Hámán diadalmámorát megkeserítheti, inkább a király kapuja előtt kuporgó, s a hajbókolást ismételten elmulasztó, hallgató Mordokaj. Elseperni ezt az embert! Csupán ez hiányzik, hogy öröme felhőtlen lehessen! Különben nem is álmodta, hogy ekkora, s ily gyors sikert ér el valaha is!

Hazaérve összegyűjti családját, baráti körét és kitörő dicsekvéssel sorolja elő vagyonát, méltóságát, s ki tudja még mi mindent, amit egyébként mindenki tudott a környezetében. Már csak az a fa hiányzik neki, amelyre Mordokajt fölhúzzák. Legyen jó magas, vagy 25 méteres! Álljanak munkába az ácsok! Bitófát ritkán ácsoltak ekkora lelkesedéssel és szakértelemmel, mint ezt a torzót, de hát a teljes elégtételhez legalább ekkora akasztófa szükségeltetik. – Nagy mérete a határt nem ismerő gyűlölet kifejezője. – Ahogy ezt olvassuk, nem kezd ott belül betyáruul szégyenkezni az óemberünk?

Eszter 6 – A gyűlölet vereséget szenved

A király álmatlansága emlékeztet a Dán 6,19-re. A lelkiismereti nyugtalanság oka egyelőre megmagyarázhatatlan, de hamarosan fény derül rá. Az ige nem indokol olyasmivel, hogy Isten úgy irányította a dolgok menetét, hogy..., mégis ami történik, nem a véletlenek egybeesése csupán. – Anélkül, hogy lélektani elemzésbe bocsátkoznánk, számolhatunk a felelős vezetőnek ama sejtésével, hogy történik a háta mögött valami, amiről ő nem tud. – A birodalmi följegyzések felolvasása során szóba kerül, hogy annak idején Mordokaj nem kapott semmi jutalmat. Van tehát a jelenben egy még ki nem derített, nyitott kérdés és a múltból egy lezáratlan ügy, s a mélyben, egy személyhez kötődve, a kettő összefügg.

Addig azért elmehetünk a lélektani megállapításban, hogy idegzetünk nyugtalansága, emberi kapcsolatainkban a feszültség, általában két okra vezethető vissza. Egyik az, amit mások agyafúrtsága okoz nekünk, aláásva biztonságérzetünket. A másiknak magunk vagyunk oka, mert van valami rendezetlen, elintézetlen ügyünk. Olykor hosszabb ideig békén hagy a dolog, de egyszercsak eljön a megfelelő időpont, a kedvező alkalom, hogy – amennyiben rajtunk áll –, pontot tegyünk a mondat végére.

Külön figyelmet érdemel, ahogy Mordokaj elszenvedi a megtiszteltetést. Történeti tény, hogy a perzsáknál a kitüntetésnek egyik változata volt, ha valakit olyan díszruhába öltöztettek, amit a király legalább egyszer magán viselt. – Az ünnepelt a kisujját sem mozdítja a megtiszteltetés érdekében. Lóra emelve, a kényszerű, hangos kiáltás közepette is marad Mordokaj az, aki volt. S mikor vége a megjutalmazó körülhordozásnak (1Móz 41,43), rajta mindez semmit sem változtatott. Szüksége nem volt rá, de elviselte.

Lehetetlen észre nem vennünk az események összefonódásában az isteni – és a királyi – igazságtétel érvényre jutását. A gyűlölet, az utálkozó megvetés egy magas póznára akarta húzni Mordokajt. A megjutalmazás, amire ő nem is számított, királynak kijáró tiszteletadás magaslátára emeli, amit – ráadásul –, a gyűlölködő Hámánnak kell lebonyolítania. – Nincs saját igazságunk, de ha netán valamiben igazunk volt, azt az idő úgyis kiforogja.

Eszter 7 – Kegyelem és kegyvesztettség

Mintha a mesék világában élne ez a naív király! Nagylelkűen ajánlgatja Eszternek a fele királyságát (vö. Mk 6,23). S egyszeriben, az ezeregyéjszaka mesefűzését idéző, mámoros, idilli mulatozásba betör a rideg valóság. Mert Eszter ama néphez tartozik, melynek kiirtását már elrendelte, s azóta tán el is felejtette a király. Eszter a puszta létért harcol, a saját és népe életéért. Ha csupán rabszolgának adattak volna el, mindent tűrve, néma maradt volna, de most eljött a cselekvés ideje; vagy együtt él, vagy együtt hal népével. – Ez a nép, hosszú történelme során, bűnbak gyanánt, vagy ítélet-képpen, nemegyszer ette már a rabszolgaság, az elhurcolás keserű kenyérét. Szerzett hát elég tapasztalatot róla, hogy a szolgaság olyan, mint akit a síralomházban sem hagynak békén, hanem igyekeznek kipréselni belőle még annyi kényszerszermunkát, amennyit csak bírnak. A munka egyedül a szabad embert teszi még szabadabbá, s a megbecsült munka együtt emeli őt és a társadalmat magasabb szintre. – A történelmi tanulság ma már biztosabban körvonalazható. Eszter, ilyen összefüggésben még nem láthatta népe sorsát; de a végvesztélyben szólásra kényszerült, magát is odavetve a halálraítéltek közé: vagy-vagy!

Elképesztő a király tájékozatlansága. Körülötte mindenki tud mindent. A háremőrnek tudomása van a megácsolt akasztófáról Hámán házánál, hogy mekkora és kinek készült. – Attól kezdve, ahogy Eszter rámutat népe ádáz ellenségére: „Ez a gonosz Hámán az!” (6), minden Hámán ellen fordul. A király indulatosan kimegy, de – láthatóan –, a döntést már meghozta. Tehet Hámán akármit; mentve a menthetőt, odaborulhat Eszter lábához, könyörögve életéért, azt is – talán szándékosan –, már másra magyarázza a király. A kegyvesztettség – ha nincs Istenem – irtózatos állapot. Érkeznek a fogdmegek, s betakarják a fejét, mintha már nem is ülne az a nyakán. Sorsa megpecsételődőtt. – Mekkora nyomorúság a függőség, s mily nagy szabadság, hogy Isten népének sorsa a megbánhatatlan kegyelemtől függ (Róm 11,29).

Eszter 8 – Önvédelem

Vegyük elő a legkényesebb részletet, a 11. verset. A humánusan érző ember számára, olvasva is visszatetsző, hogy ellenséges erők megsemmisítése közben ne kíméljenek se asszonyt, sem gyermeket. Magyarázkodásra nincs szükség, az ilyen adatok mégis magyarázatra szorulnak. – Szükséges, hogy legyen némi fogalmunk a kor viszonyainak kiélezett könyörtelenségéről. Tegyük hozzá, hogy a perzsa kor még hagyján –, már amennyit tudunk róla. A múlt, a történelem megszámlálhatatlan irgalmatlanságot takar. Kellene egyszer írni olyan világtörténelmet, melyben megszólaltatnánk a néma áldozatokat, fölmérnénk számukat és gyötrelmeiket. Főként azokét, akik nem voltak tevőleges részesei, csak áldozatai voltak a megtörténteknek, csak szenvedtek és fizettek az életükkel. – Ez a dolog egyik oldala.

A könyörtelenségre utaló részlet nem tehet azonban elfogulttá a szakasz lényegének jó megértésében. Visszalapozva a 3,12-14 adataihoz, kiderül, hogy visszavonhatatlan királyi törvény (Dán 6,9) hozatott a zsidók kiirtására, egyetlen kitűzött napra az egész birodalomban. S az újabb királyi rendelet nem értelmezhető akként, hogy ezzel visszavonja a korábbi. Az első törvényt nem lehet tehát vele hatálytalanítani. Csak az volt a lehetséges, hogy egy másik rendelettel fölhatalmazást ad a király a megtámadottnak az önvédelemre.

Egyébként is honnan tudták volna előre, hogy pontosan kik az ellenségeik, amíg azok nem készülődtek? – Tájékozódva történelmi példán: ki tudja mit tettek volna a francia hugenották, ha tudják előre ama Bertalan éjszakai készülődést (1572., aug. 24), hogy majd egyszerre rohanják meg, s hogy kíméletlenül lemészárolják őket? Mi üdvösebb: gyanútlanul áldozatul esni, vagy élni a jogos önvédelemmel? Nincs két azonos helyzet, mégis az előbbi, az eltűró a Krisztus-szerűbb. Bár a jogos védekezés felfogható úgy is, hogy megelőzve a bajt, nemcsak magam menthetem meg, de megmenntem az ellefelet, hogy ne váljon gyilkossá, s ha közben magam válok azzá? Mentsen meg Isten mindenkit ilyen kiélezett helyzetektől!

Az azonban bizonyos, hogy az emberiség nem lesz képes történelmén belül újat kezdeni, míg le nem zárja múltját, riasztó árnyakkal együtt.

Eszter 9,1–19 – Hogyan épít, ami nem épületes?

Hol van az építő, előremutató szándék ebben részletben? Megtalálható, csak többet kell fáradoznunk érte. – Először is szögezzük le: nem befolyásolja az üzenetet, hogy ez az ellenpogrom megtörtént-e, vagy csak a képzelet szüleménye. A benne ható indulatot kell elemeznünk és megértenünk. Összességében, az egyetlen vigasztaló morzsa a 10.vers, ill. a 15.vers vége: „de a zsákmányhoz nem nyúltak”. Tehát nem az anyagiakért tették, amit tettek. Aztán a mózesi hagyomány hatása is észlelhető, mely szerint Ábrahám nem fogadott el semmit a zsákmányból (1Móz 14,23).

Kétségtelen, hogy amit elkövettek, a biztos támadást megelőző és csírájában szétzúzó rajtaütés, tehát több, mint önvédelem, inkább megelőző csapás. Kihasználva a királyi rendelet többféleképpen értelmezhető részleteit, ténylegesen többet és mást is tesznek, mint amire, jogszerűen következtetni lehetett. Tévednénk azonban, ha sommásan akként magyaráznánk, hogy a pokol szabadult el. A mózesi törvényben ismét található egy kitétel, melynek motívumaira ráismerhetünk. Az 5Móz 19,19-21 szerint: „azt tegyétek vele, amit ő akart tenni embertársával... Ne szánakozz rajta! Életet életért, szemet szemért, fogat fogért...” E parancsot azonban csupán betű szerint, s nem szándéka szerint követték, mivel a mózesi törvény a főntiekkel nem felszabadítja, hanem éppen korlátozni akarja a bosszút! S innen egy lépést még meg kell tennie az újszövetség emberének: „Ne álljatok bosszút önmagatokért, szeretteim, ...” (Róm 12,19).

A betű és a Lélek közötti fáziskülönbséget Pál apostol a következőképpen magyarázza: „..., mert az Ószövetség felolvasásakor ugyanaz a lepel mind a mai napig felfedetlenül megmaradt, mivel csak Krisztusban tűnik el. Sőt mindmáig, valahányszor Mózeset olvassák, lepel van a szívükön. De ha megtérnek az Úrhoz, elvételik a lepel.” (2Kor 3,14-16). Jézus pedig a törvény valódi szándéka szerint tanított: „Én pedig azt mondom nektek, hogy... aki arcul üt jobb felől, tartsd oda másik arcodat is” (Mt 5,38k). – Szakaszunk tehát csak az ÚSZ szemüvegén át olvasva szolgálja épülésünket.

Eszter 9,20 – 10,3 – Ünnepek és az üdvtörténet

Már a 3,7 során kitűnt, hogy a könyvben leírtaknak okadatoló célja van. A purim ünnepét indokolja meg, állítólagos eredetét. – Annak idején Hámán gondos sorsvetésekkel kereste ki tervei számára a leginkább megfelelő napot. (Adatok vannak rá, hogy az ókor uralkodói és hadvezérei babonások voltak. A tervezett hadjáratok kedvező időpontját jósök útján igyekeztek kifürkészni, megtudakolni az „istenektől”). – A sorsvetés által kijelölt napról mintegy 11 hónappal korábban, jóelőre értesítették a tartományok helytartóit. Közben óhatatlanul időt is adtak vele az ellenintézkedéseknek. – Talán szándékos egybeesés is, hogy az első királyi rendeletet a zsidók ellen, a páskabarány leölésének előestélyén (Niszán 13) adták ki (3,12). Ezt a szertartást egyébként nem gyakorolták a zsidók a diaszpórában.

A második királyi rendelet alapján harcra kelt zsidók nemcsak megghiúsították Hámán tervét, de visszájára is fordították. Így lett a tizektedik hónap 14. és 15. napja, a lakomának, örömnak, s a kölcsönös megajándékozásnak a napjává, annak emlékére, hogy végre nyugton lehetnek ellenségeiktől. – E szakaszban szó esik egy, az ünnepre utaló második iratról is (29k). Az ünnepet megelőző böjtről és jajveszékelésről csak ebből szerzünk tudomást (31).

A babiloni fogság után úgy alakult az esztendők számítása, hogy az a szabadításra utaló emlékezéssel kezdődött (páska), amit – könyvünk szerint – beárnyékkolt egy másik végveszély fenyegető községe. Az ünnepek sora végén, a 12. hónapban, böjt és jajveszékelés után, hirtelen fordulattal, lakoma, vidámság, az elért nyugalom népünnepe áll. Korábban a mezőgazdaság körforgását követték az őszi évkezdettel, s a hónapok számításával. Immár tavasszal kezdődik az év, s az ünnepek sora az üdvtörténet előrehaladását és remélt célhoz érkezését tükrözi.

A keresztyén ünnepek is üdvtörténetiek, Jézus Krisztus váltságművét követve. S adventben legalább annyi az előre tekintő reménység, mint a beteljesülés öröme az Ige testet öltésén, s hálaadás az elvégezett megváltásért.

Jób 1,1–12 – Nézetek ütközőpontján

Úc földje vagy egy arameus nép lakta vidék Palesztinától északra (1Móz 10,23. 22,21), vagy pedig délkeletre, az edómiak területe (1Móz 36,28. Jsir 4,21). Istennek vannak emberei választott népe határain túl is, mert „minden nép között kedves előtte az, aki féli őt, és igazságot cselekszik” (Ap Csel 10,35).

Jób hitből áll arra a helyre, ahol nemzedékek szemlélete egymást keresztezi. Nem azért, hogy igazolja saját álláspontját. Közbenjáró szolgálattal törekszik helyrehozni a vétkeket, amit gyermekei, né tán, elkövettek. Bár a felelősséget nem veheti magára helyettük.

Nem kell messzemenő következtetést levonnunk ebből, mégis megállapítható, hogy Jób gyermekei haszonélvezői voltak apjuk gazdagságának és kegyességének. Találékonyak mulatságok szervezésében, de nem féltelenek. Jól érezték magukat együtt, s a maguk módján szerették is egymást, összetartottak. Csak sejtethető, hogy miként vélekedtek Istenről és apjukról. Mikor Jób, patriarchális tekintéllyel magához hívatta őket lakomáik után, szokott módon és ellenkezés nélkül vetették alá magukat a megszentelés – közelebről nem magyarázott – szertartásának.

Jób nem szólt bele gyermekei dolgába, de éber figyelemmel igyekezett elhárítani fejük fölül a veszélyt, bemutatva értük rendre az égőáldozatot. – A figyelem előterében nem ők állnak, de annyi sejtethető, hogy inkább csak a mának, s az életben elérhető jó közérzetnek éltek, gondolva talán arra is, hogy, ha valami mégsem volna rendjén, majd az apánk elintézi Istennel –, mi mások vagyunk, mint ő. Jób a család papjaként jár közben gyermekeiért, s ha végső soron nem is tudta megmenteni őket (18k), mindennemű forgolódása kedves volt Isten előtt.

Ezért – tudtán kívül –, odaállítatik egy másik ütközőpontra is, midőn a sátán, a vádló (Zak 3,1. Jel 12,10) kérdésessé teszi istenféleleme indítékait. Szerinte Jób vallásossága adok-veszek alapon áll. Hiszen a sátán képtelen fölfogni, hogy Istent lehet önmagáért félni és szeretni. Az ő észjárása szerint a vallás Istennek adott csereáru a kapott ajándékokért. – Jób tehát a sátán vádjának és Isten szentségének küzdelmébe kerül bele úgy, hogy neki magának is túrnia és szenvednie kell. Az ő példáján kell kiderülnie annak, hogy a hit nem a földi boldogulás függvénye.

Jób 1,13–22 – Megingás nélkül

Megkülönböztetett figyelem kísérte a legidősebb fiút. Hozzá fűzték a legnagyobb reményeket. Őt segítette az elsőszülöttségi jog az öröklésben. Még ha Jób nem is tartozott volna Izráel népéhez, gyermekeiről – vélhetően –, e jogszokás szerint gondolkodott. Lehet, hogy törvény-szabta áldozattal meg is váltotta legidősebb fiát (2Móz 13,16), ismerve szövetségszerű érzékenységet, hogy egyébként is rendszeresen mutatott be értük áldozatokat, mint az előzőben láttuk volt.

Ez okból aztán fokozott mértékben érhetette a csapás, midőn éppen az elsőszülött fiú ünnepnapja volt (13). – Mindenfelől riasztó hírek rohanják meg. Lélekszakadva érkezik és szinte egymás szavába vág a négy hírnök, akik maguk is kishíján odavesztek, s elmondják, hogyan pusztult el minden java. – A szarvasmarhát a félnomád körülmények között, ridegtartással, majd igába fogva hasznosították. A számár tisztátalannak számított Izráelben (3Móz 11,26). A juhokat nem rablócsapat hajtotta el, hanem villámcsapás, esetleg vulkánikus lávaömlés égette meg. Elvesztésüket ez okból közvetlenül Istentől eredőnek vették. A teve volt a legkésőbb háziasított állat; lévén igénytelen és szívós, igen értékes volt. Növelte a veszteséget, hogy a pásztorok is együtt pusztultak a nyájakkal.

Az utolsó csapás volt a legnagyobb. Jób gyermekei gyanútlanul ettek-ittak az elsőszülött fiú házában, s egy tornádó erejű szélvihar megingatta a ház négy szögletét és s az épület, összedőlve, mindannyiójukat maga alá temette. A súlyosbodó sorrendben is van valami démonian kiszámított. A sátán elment a végsőikig, ameddig csak lehetett.

Jajveszékélés, tehetetlen átkozódás helyett Jób „fölláll”. E mozdulatban a hit méltósága van. Mindenekelőtt szótlanul teszi azt, mit a gyászolók ilyenkor cseleksznek. Megszagatja köntösét és haja ékességétől megfosztja magát. Csak ezután kezd beszélni: Az ember sorsa, hogy mindent hátrahagyva, pőréen térjen vissza az anyaföldre. S ha Isten visszaveszi adományait, melyekkel életünket fölékesítette, akkor is áldassék neve. Ő –, népnyelven, ahogy mondják: szabados velünk.

Az Istenre hagyatkozás példajaként, tudjuk-e áldani őt a veszteségben, s fájdalmak között? Van-e hitünknek teherbíró ereje? www

Jób 2 – Isten kezéből fogadva a jó, s a rossz is

Az előző próbatételekben a sátán háttérben maradt. A második fordulóban ő maga áll csatasorba. Megmutatja félelmetes, ragadozó fogait, mint „ordító oroszán” (1Pt 5,8), de a szenvedő állhatosságán (Jak 5,11) támadása megtörik. Korábban ő ingerelte az Urat (3) Jób ellen, azt állítva, hogy Jób nem ok nélkül féli Istent. S lám, kiderült, hogy ő szította „ok nélkül” az indulatokat ellene, mert Jób feddhetetlen maradt, mint volt azelőtt(3) is.

A sátán fogalmazása, ha lehet, még nyersebb: ahogy bőrt cserélnek bőrre, az ember – hogy mentse bőrét –, nem ismer sem Istent, sem embert, ami ki fog derülni Jób esetében –, mondja ő. A Jóbot tetőtől talpig elborító, undok bőrbetegség már közvetlenül a sátán műve. Az egész folyamatban azonban az a különös, hogy ettől fogva a sátán eltűnik szemünk elől, s a könyvben nem fordul elő többet, mintha minden puskaporát eldurrogtatta volna.

A gyötört testű Jób emlékeztet Jahve szenvedő szolgájára, aki „fájdalmak férfja, betegség ismerője” volt, kinézetre „torz”, emberinek nem nevezhető (Ézs 52,14 – 53,3). – Jób szenvedése még nem másokért viselt büntetés, mégis vehető jeladásnak az eljövendő Jézus Krisztusról, aki legyőzi majd az erős fegyverest, s elszedi fegyverét (Lk 11,22). Jóbbal szemben már most kicsorbul minden sátáni eszköz. A sátán veresége, hogy nincs többet szó róla. Lesz még kísértés, lázongás, balul sikerült vigasztalás, de emberi kísértésnél (1Kor 10,13) nem egyéb az. Ne magyarázzuk bele tehát sem a feleség keserű szavaiba, se a barátok fonák együttérzésébe a sátánt, mert nincs ott. Kiszorult a porondról, le is lepleződött, mivel szándékai jól ismertek előttünk (2Kor 2,11).

Az asszony beszéde bizony epébe mártott. Kihallható a megsebzett anya keserősége, de Jób máris leleplezi szavainak bolondságát. – A barátok viselkedése együttérzőnek tűnik, bár kissé színpadiasak, ahogy fejükre szórják a port. Szólni azonban, egyelőre képtelenek.

Jób 3 – A lét és nemlét határán

Mindeddig a közlés tárgyilagosságával vettük hírét a porba sújtó veszteségeknek, s röviden, hogy miként vallotta meg Jób rendíthetetlen hitét. Felesége jobban tette volna, ha inkább hallgat; talán a barátoknak kellett volna egy-két jó szót szólniuk.

Elviselhetetlenségig sűrűsödött a csend, amit most Jób tör meg, szabad utat adva érzéseinek. Immár belülről látjuk, mi kavarog lelkében. Isten nevét csak a 23.v-ben ejti ki, de nem átkozza. Eszébe sem jut, hogy életét eldobja magától, jóllehet megátkozta születése és fogantatása napját.

Vulkáni erővel csapnak föl ajkáról a „miért”-ek. Észreveszi, hogy Isten kerítette be mindenfelől, bár e közelségnek most csakis a keserűjét tapasztalja. Mert, ha a lét ennyi bajt készített számára, a két rossz közül – ha más választásra nem volt lehetősége –, miért részesítette Isten a rosszabbikban? Ha vissza lehetne forgatni az idő kerekét, amit most kétségbeesésében teljes erejével megragad, ha lenne rá mód, hogy ő választhat a két rossz közül, ki is mondja, hogy jobb lett volna születésekor mindjárt meg is halnia (11). Mintegy ellen teremtéssel kísérletet tesz rá, hogy semmissé tegye világrajötte döntő napjait. Ha a teremtéskor így szólt Isten: „Legyen világosság” (1Móz 1,3); Jób szerint, hát „legyen sötétség” az a nap (4), eméssze fel a feneketlen mélység, a teremtetést megelőző semmi!

A 8.v-ben a teremtés ősi, Biblia-előtti mitoszai visszhangzanak: Leviátán, az ősellenség, a megszemélyesített anti-élet, melynek legyőzésével (Zsolt 74,13k) vált lehetővé a mély vizek, a sötétség és a sivárság kordába szorítása; most törjön hát elő ez az ősi szörny. Titkos tudományok tudói, a fekete mágia mesterei ingereljék fel, vegyék rá, hogy nyelje el fogantatása és születése napját mindenestől. – Végül is Jób olyasmit óhajt, ami visszafordíthatatlan. Nincs út vissza a káoszba és ne is legyen! Az életet vállalni kell, mert gyötrelmeiből, Krisztus által, újból élet születik, ha még olykor kétségbeesetten kell is kiáltanunk: „... segíts hitetlenségemen!” (Mk 9,24).

Jób 4 – Mindig a célt keressük!

Jób barátai közül a legtekintélyesebb, s tán a legöregebb (15,10) kezd először beszélni, s feddi meg Jóbot lázadó szavaiért. Elifáz edómi lehetett. Szűkebb hazája: Témán, híres volt bölcsességéről (Jer 49,7). Szavaiban található helytálló megállapítás és nem kielégítő következtetés is. A helytállóak Isten kijelentésén tájékozódnak.

Néhanapján cselekedett Isten oly módon, hogy mély álmot bocsátott az emberre, aki eközben vagy öntudatlan volt (1Móz 2,21), mint akin operációt végeznek, vagy pedig magasabb rendű ébrenlét állapotába jutott, s eközben látta, vagy hallotta Istent (33,19. 1Móz 15,12). Ezúttal ne bocsátkozzunk annak taglalásába, hogy ma ez mennyiben lehetséges. – Az Elifáz által elragadtatott állapotban hallottak, melyről oly szemléletesen beszél, igazak (12k) (Egyébként nem állapítható meg pontosan, hol végződik a kapott kijelentés, s hol kezdődnek személyes reflexiói). Minden ember menthetetlen bűnösségét hozza szóba. Nem szükséges mindjárt cégéres bűnökre következtetnünk, hiszen maga állapítja meg Jóbról (3-6), hogy vizsgált másokat és a lankadót erősítette (vö.29.f). A hangsúly azon van, hogy a halandó ember nem állhat meg igazként Isten előtt. Ha angyalaiban is talál hibát (18), még inkább elmarasztalható a por-létű ember (1Móz 2,7. 3,19). Nem részletezi bűnössége mibenlétét, hogy az voltaképpen szövetségszegés Istennel szemben.

A Róm 3,10-20 –, egyéb ÓSZ-i előzményeken tájékozódva, szintúgy az ember egyetemes bűnösségéről tanít. Az elifázi következtetés tehát helytálló. Kétségeit arra alapozza, hogy, ha Jóbot így veri Isten, akkor – minden korábbi jótette dacára –, kell az életében lennie valami rejtett, becsstelen dolognak, amit most perel le rajta Isten.

A bölcsesség, s irodalma a Bibliában, nagy vonalakban úgy ábrázolható, hogy a jó jutalmát veszi, a gonosz pedig bűnhődik. Ha valami nincs rendjén, menten azt kérdi az ember: „Mester, ki vétkezett,...?” E tanítványi kérdésre Jézus csak azt felelhetette, feltárva a dolgok velejét, hogy ne az okokat, inkább a célt keressék: „hogy láthatóvá legyenek rajta Isten cselekedetei „ (Jn 9,1-3). Eme következtetésig kell nekünk is előre küzdenünk magunkat.

Jób 5 – Közbenjáró nélkül

Ne essünk a Jób barátainak hibájába, akik makacsul fürkészték mások életében a bűnt, mert a próbatételekből csak effajta sejtéseik támadtak. Éppen rajtuk okulva sem szabad mindenáron elmarasztalnunk őket. Egyebütt is beleütközünk majd bölcselkedésük korlátaiba, mégis éppen Elifáz beszéde a bizonyosság rá, hogy a bölcsesség emberei a nekik adott ismeret mértéke szerint igyekeztek bejárni az egész mezőt, mely számukra adva volt. Nyitott szemmel jártak és az istenfélelem mérlegére téve a summázott élettapasztalatokat, magukban akként rendszereztek, hogy mi a hátrányos, s mi az, mely a legnemesebb értelemben előnyös.

Eszerint: bármily gyorsan vert is gyökeret az ostoba, életének, munkájának gyümölcset hamar eltapossák, s csak magára vethet, ha így jár (7). – Nyilvánvaló, hogy a bölcsesség tanításában a szükségesebb nagyobb jelentősége van az emberi tényezőnek. Istennél áldás van, de – szerintük –, nem ő a kezdeményező, inkább megvárja szép csendesen, amíg az ember megteszi az első kedvező lépést, s akkor majd, jutalomképpen, áradni fog az áldás. Fölemeli a kicsinyt, a gyászolót oltalmazza, a nincstelent megmenti. Aki visszaél bölcsességével, megfogja ravaszságában (1Kor 3,19) és elnémítja. Feddés alatt lévén, ésszerű, ha az ember nem lázongva fogadja (Péld 3,11. Zsid 12,5), mert aki megsebzett, hatalma van rá, hogy be is kötözzön. Szabadítása lehetőségei kimeríthetetlenek. Élhet tehát az ember félelemtől menten.

Megtalálván helyét a kegyes és megmaradva Isten szövetségében, még a mező kövei, sőt a vadállatok is barátai lesznek (23), békesség fog honolni sátraiban. E gondolatok határosak a prófétákéval (Hós 2,20-24. 6,1. Bár ez utóbbi prófétai részlet kritikával illeti, magabiztatásnak tekinti a gyors segítség váradalmát). – S a kegyes, végül eléri az ősatyák magas korát, s élettel betelve térhet sírjába (26).

Két dologban bizonyul hiányosnak Elifáz okfejtése. Talán nem képes eléggé átélni Jób kínjait. Másrészt nem lát közbenjárót, aki Jób-
bon igazán segíthetne (1). Ne rójuk fel hibájának. Sokan nem látták, s az ŐSZ-ben csak kevesen sejtették, hogy az üdvidők centrumában megérkezik majd az egyetlen, de elégséges közbenjáró és Megváltó.

Jób 6 – Készen vagyunk-e az együtt-szenvedésre?

A három barát csak elmélkedik a szenvedésről. Mintha tribünről szemlélnék, egykedvűen, az arénában másokkal történeteket. Bölcs okfejtéseket fűzni hozzá, onnan kívülről és felülről, könnyű. Megint más húsba vágóan érezni a kint, tehát ott lenni a porondon, s a lélek mélyéig érintve, a test minden ízében szenvedni. Mert, mintha nyilatokat lőttek volna testébe, érzi Jób, ahogy szervezete szívja magába a mérget. Ha le tudnának szállni hozzá, teljes valójukkal ide a szenvedés poklába, megértenék, hogy gyötrelmében miért beszél így. Ő nem kíván lehetetlent tőlük, azt sem, hogy javaikból áldozzanak rá, méginkább nem, hogy a „zsarnokok kezéből” kiváltsák (22k).

Mintha e mélyponton megsejtené Jób, hogy démoni erőknek adottott át. Mégsem tágit Isten mellől. Bár ott inog a tagadás meredélyén, a mélybe mégsem veti magát alá. Istentől várja a kegyelemdőfést. Ha egyebet nem adhat, ne nézze tovább szenvedését! Mit ér ilyen körülmények között a várakozás, a halogatott vég, amit kívárni sem győz. Volna bár kő, vagy érc, talán bírná még, de hús és vér, meg csupa ideg a teste (11k).

Emberektől, barátaitól csupán együttérző szeretetre volna szüksége; az ÚSZ szintje, e helyütt, együtt szenvedésről szól a Krisztus testen belül (1Kor 12,26/a); hol vagyunk mi ettől?! – Ám rokonsága (15), valamint három barátja csalóka patakká lettek számára. – Ama vidéknek sok folyómedre, a vádi-k esős időben megtelnek vízzel, máskor meg elapadnak. A tikkadt vándor, meg vánszorgó karavánok előtt az üdítő, szomjat oltó víz emléke lebeg biztatóan, mikor azonban partjához érnek, megdöbbenve kell megállapítaniuk, hogy medre üres, víznek nyoma sincs (15-21).

A régi falusi élet emlékei merülnek föl előttem. Ott feküdt a nagybeteg, ágyneművel, s annak sajátos illatával takartan, szenvedve. Körülötte olykor többen is, rokonok, szomszédok, akik jöttek „megnézni”. Tán jobb volt, hogy nem hagyták magára, s nem tehettek egymásnak szemrehányást, hogy „meg se nézték”, de Isten a megmondhatója, hogy mennyi volt ebből a valódi készség az együtt szenvedésre.

Értelmetlen dolog tehát számonkérni Jóbon lázadó szavait. Az élet végletes helyzeteiben, végső soron az számít, amit teszek, s nem amit mondok. – Mégis, Jób e végső ponton is, tiszta öntudattal, kész arra, hogy jobbra tanítsák (24k).

Őrizzük meg, minden körülmények között tudatunk befogadó készséget és Isten majd jobbra fog tanítani.

Jób 7 – Útkeresés

Jób, még lázadó kesergésében is alázatos marad. Megőrzi tehát annak feltételeit, hogy hite új elemekkel gazdagodhassék. Az életre vezető utat meg fogja majd találni, s barátai csak közvetve segítik, hogy fölismerje, mit kell tennie. E tekintetben két új mozzanat fedezhető fel a fejezet során.

A beteg ember ma is arra szokott panaszkodni, hogy rettenetesen hosszúak az éjszakák, nem győzi kivárni, hogy reggel legyen. Ha közeleg az este, nyugalmat, pihentető alvást áhít. Ám a betegnek éjszaka minden válságosabbá válik; ha szunnyad is, álmok rettentik (4,13k). – Ma igazán fel sem mérhető, mit köszönhetünk a gyógyászat minden válfájának, melyek elűzik a nyugtalanságot és enyhítik a fájdalmakat, ha a szakszerű és lelkiismeretes orvosi és ápoló szakmunka segítségünkre siet. E rövid kitérő szükséges volt, különben képtelenek volnánk rá, hogy beleéljük magunkat Jób lelkiállapotába. – Szemléletesen mondja el, miként hánykolódik fekhelyén, s közben észleli azt is, hogy az élet, összességében, mégis mily gyorsan illanó. Egyetlen éjszaka hosszú, de az élet maga, rövid.

Mi magunk csak most jövünk rá, hogy már nem is a barátaihoz beszél, hanem közvetlenül Istenhez. A 7. versnél kezdjük ezt sejteni, a 11. verstől már kétségtelenné válik. Ez az egyik új mozzanat Jób-nál. Érvei meghökkentőek. Minek tekinti őt az Isten? Félelemes tengeri szörnynek, akit szoros őrizetben kell tartania, mert csak így bír vele? Nem becsüli-e túl őt az Isten? Ha egy kicsit békén hagy-ná, nyugodtabban tudna meghalni! Egyáltalán, kicsoda az ember, Isten teremtésének e furcsa szerzete? Szükséges-e, hogy ilyen kemény kézzel bánják vele? Mintha ismerné Jób a Zsolt 8,5-7 ámuló kérdéseit, mely itt némi iróniával lenne fűszerezve. Míg ott az égi-testek fényes sokaságához méri az ember porszem-voltát, s egyben a méltóságát, s mindebből támad a csodálkozó kérdés. Emitt viszont azt fürkészi a kérdező, hogy az Isten talán veszedelmes, kiszámíthatatlan lénynek tartja az embert, akinek minden lépését szemmel kell tartania Sőt olykor valakin példát is kell statuálnia, hogy a többi okuljon? De miért én? Hát nincsen bocsánat, egy szemernyi sem? Itt érkezik el Jób (21) a bűnbocsánat eshetőségéhez, s ez a másik új elem a tusakodásában.

Jób 8 – Tanrendszer, vagy személyes ismeret?

Bár Jób küzd Istennel, de nem ellene, hanem érte küzd. Talán utat találhatna hozzá, s megérthetné őt. A hitnek egyik alkati része a személyes vívódás, amit senki sem spórolhat el, ha élete, sorsa kérdéseire választ kíván kapni. E küzdelmet minden embernek újból előlről kell kezdenie, hasonlóan az anyaméhben fejlődő magzathoz (Jn 16,20-22).

Ezzel szemben Bildád a tant képviseli. Fiatalabb lehetett korban, mint Elifáz, de konzervatív az álláspontja. Elifáznak volt megfoghatatlan, s olykor félelmet gerjesztő isten-élménye (4,12-17), amit nehezen tudott beilleszteni a bölcsesség tanrendszerébe. Bildád az elődök, az atyák tapasztalatainak sémába fogott, rendszerezett bölcsességén tájékozódik. Álláspontja csak másodlagosan személyes, melyet következetesen alkalmaz bármely helyzetre. Mintha holtbiztos rejtjel-kulcs volna birtokában, amellyel minden talányos szöveget képes megfejteni. Csak ráhelyezi látszólag összefüggéstelen, akár ellentmondásos helyzetekre, eseményekre és véleményekre, s már érti is. Sőt a megfellebbezhetetlen ítéletet is ki meri mondani, mert a tan tételeit jól megtanulta, s a leckét pontosan felmondja, ha kell. – Ezek szerint a gonosz megkapja büntetését. Lásd a fiaidat! Mondja Jóbnak –, ha elvesztek, biztos, hogy megérdemelték (4). Talán nem is érzékeli, hogy a legérzékenyebb ponton mér ütést Jóbra, csupa jószándékból. – Aki a bildádi állásponton vetette meg lábát, annak ilyen tények, hogy bűnbocsánat, ingyen kegyelem – érthetetlenek. Mintha ilyesmikkel Isten csorbát ejtene a jogon és az igazságon. Mivel a tanrendszer fölötte van Istennek, megkötné vele az ő kezét is (3), ha tehetné.

Ha ellenben Jób feddhetetlen –, ismét a mindent megoldó séma szerint –, akkor előbb-utóbb ki fog derülni igazsága és szája megteelik nevetéssel (20k). Akaratlanul is prófeciát mond, de a kibontakozás nem az ő feltételei szerint fog megérkezni.

„Mi csak tegnapiak vagyunk és semmit sem tudunk” (9) –, való igaz! De miként kapcsolódunk be a múlt és a jövő láncszemei közé? Tanokat veszünk át, s olykor vért gyanánt öltjük magunkra még Istennel szemben is; avagy keressük Isten személyes közelségét, engedve akaratának?

Jób 9 – Van-e, aki a szakadékot áthidalja?

Mintha nem is Bildádnak válaszolna Jób. Szavakba öntött szemrehányást hallunk, végső kicsengése azonban imádság (28), talán már a 25. verstől. – A személyessé váló fogalmazás igazít el az egy-másra torlódó indulat-hullámok között. A feloldhatatlan, kínzó el-lentmondás tehát Isten közelébe sodorja mégis, ha a tőle elválasztó szakadék, egyelőre, áthidalhatatlannak is bizonyul.

Isten ugyanis oly hatalmas, hogy őt senki nem idézheti számadás-
ra. Erőteljes és hibátlan mozdulatokkal mindent egyedül alkotott. Ahogy ezt Jób fölvezet, prófétai szövegekre emlékeztet (Ám 5,8k. 9,5k. Ézs 40,22-26). Egyben Isten legszemélyesebb élménye is, mert észleli, amint átvonul, mintegy suhanva a közelében. Látni nem látja még futó pillantásra sem (11). Oly módon sem, mint ahogy Mózes látta volt, akinek megadatott, hogy elmentében, hátulról megpil-lanthatta őt (2Móz 33,22k).

A kibékíthetetlen ellenmondás abban leledzik, hogy legyen bár Jób emberi mércén feddhetetlen, Isten fensége előtt, hozzá mérten, mégis bűnös (20k). Képtelenség, de most úgy látja, hogy, ha ké-nye-kedve szerint, kegyetlenül és igazságtalanul bánik is el az em-berrel, s az ember-lakta földdel, melyet alkotott, akkor is igaza van (23k). S az ember önigazsága megsemmisülten pattan vissza róla.

Egy ponton az imádságot is értelmetlennek véli Jób, azt gondol-ván, hogy úgysem képes meglágyítani Istent irányában (14k). Cso-dával határos, hogy akaratlanul is imádságra fordulnak szavai. Ady „Hiszek hitetlenül Istenben” című verse segít megértenünk a vívó-dást, melyet Jób átél. Nem szokványosan hívő gondolatmenetekkel van dolgunk. Ám legyünk magunkhoz őszinték: vannak jól fegyel-mezett megfogalmazásaink, de forró magmaként kavarognak ben-nünk az érzések, s ezek ritkán törnek a felszínre. Ezek is mi vagyunk!

Jóbnak nem kenye-re, hogy jó képet vágjon a dolgokhoz (27k). Hó-val, akár maró lúggal is mindhiába mosná magát (30k). Ha volna egyetlen döntőbíró, aki egyszerre fogná meg az Isten, s az ember kezét, közéjük állna, s élő láncként összekötné őket (33)! – Jób nagy szolgálatot tesz nekünk avégre, hogy Jézus Krisztusig eljuthassunk.

Jób 10 – Torzít a kép

Akit csupán a hit kristálytisza bizonyásgtétele erősíthet meg, nehezen viseli el Jób keserű kifakadásait. Nézzünk szembe mégis vele, ha hirtelen vissza is hőkölünk. – Részben, talán a barátok sután oktató viselkedése miatt is csapnak ily magasra indulatai.

A fejezet egyik tengelye a 13. vers. – Azt hányja Isten szemére Jób, hogy, ha ő formálta is teremő kézzel, s élet, bőség, gondviselés mind neki tulajdonítható, mindez azonban csak a felszín egyengette, mert igazából játszott vele, mint macska az egerrel. Csak azért engedte el, hogy aztán még kíméletlenebbül csaphasson le rá. A fön-ti v. azt tartalmazza: „De szíved azt rejtette.., (hogy), ha vétkezem, te számon tartod...” Úgy érzi Jób, s ki is mondja, hogy ezzel sikerült tetten érné Istent, mert igazi természete őneki, hogy fürkészen az ember után, s akkor van elemében, ha sikerül teremtményét rajtakapni valamin. Mint valami ügyész és hatóság, akként kutat vétke után, s még, ha nem is bűnös, addig vallatja, míg azzá nem teszi (6k). Az elárvult és szorongatott teremtmény csupán egyetlen menedéket választhat, hogy meghunnyázkodik. Jól nézne ki, ha még gőgös is volna! Rángatná az oroszlán szakállát, s még jobban fölingerelné, mire ő a vádló tanúk újabb csapatát hajtáná fel ellene (16k).

A legnagyobb mélységeket járja most Jób, midőn Istent elfogult embernek (4k), emberek közül is a rettegett nagy inkvizítornak mondja. Kíméletlen vádakkal illeti Istent, igazságtalan vele.

Nem akarjuk mentesíteni, de a 17.vers –, s ez a fejezet másik fókusza –, az eddigi tanúkra, a barátaira enged következtetnünk, akik már szóltak, s szólnak ezután, s nem a sátán az! A könyv végén Isten maga is elmarasztalja a barátokat, haragra gerjed ellenük, mert nem helyesen beszéltek őróla (42,7).

Íme, egy nem várt összefüggés! Olyan istenkép alakul ki az emberben, amelyik a mi szemléletünkben torzult visszássá, s merőben csak minket jellemez, s nem őt, aki egészen más! Isten e torzítást is képes áttörni, s kiderül, hogy az ő igazi természete és szándéka a kegyelem. Velünk is ily módon bánik, ha a látszat olykor mást is mutat vaksi szemeinknek.

Jézus Krisztus minden torzított istenkép korrekciója. Tartósan félremagyarázni őt még soha senkinek nem sikerült.

Jób 11 – Törékeny igazhitűség

Egyre nagyobb a távolság a kétféle álláspont között, s a hangnem is mind élesebb. Igaz, hogy Jób elmegy a végsőig Istennel folytatott perében. Összességében mégis úgy ítélendő, hogy magát Istent keresi – Istenért magáért, s nem a javaiért, ahogy a sátán állította, vádlón és csufolódva. Az epébe mártott szavak így rációznak a sátánra.

Szót kapnak a másik álláspont emberei is. Mindhárom barát a bölcsesség tanát képviseli. A legöregebb, Elifáz, rugalmas szellemű. Cófár ellenben –, ő bizonynyal a legifjabb –, a legtávolabb áll attól, hogy Jóbot megértse. Fogalma sincs a személyes Istenért folytatott küzdelemről, azt hiszi, hogy Jób valamilyen más tanítást képvisel (4), méghozzá szószátyár módon, mert csak fecseg, meg gúnyolódik (2k). Lefőbb ideje, hogy megkapja, amit érdemel. – Közben Cófár érzi, hogy Isten tudná igazán megfékezni az elszabadult gondolatokat. Ha ő megszólalna, megadná a kellő választ, mert amiket Jób összehord, meg – ráadásul – a bűne, amit meg rejteget, még így is kíméletes fenytetésben részesült (5k).

Isten bölcsességét fölmérhetetlennek nevezi, de észrevevesszük, hogy ez a kitétel csupán Jóbna szól. Általánosságban fogalmaz arról, hogy ha „valakit” az Isten nyomon követ, félszeggel is látja minden álnokságát. Az, hogy a „hitvány”, meg „üresfejű” és „vadszamar (voltageppen zebra) csikó fajzat”, – mint Izmaél (1Móz 16,12) –, igazából Jóbna szól, hogy Isten még az ilyen emberrel is tehet csodát. Ha hozzá fordul, irgalommal fog válaszolni. Most büntet, mivel Jóbna, biztos, hogy titkos bűnei vannak, akkor mégis bízhat Istenben, ő jutalmat ad annak, aki a kezéhez tapadt szennyet eltakarította.

A 15.v. olvastán eszünkbe jut, mit mondott Isten Kainnak: „ha jól cselekszel, emelt fővel járhat” (1Móz 4,7). A 19.v. újfent izmaéli reminszcencia. Cófár tehát a megtestesült igazhitűség, s szemében Jób valamiféle lázadó Kain fajzat, jobb esetben Izmaél féle, akin – ha magát jól viseli –, talán az Isten még segíthet.

Szédtő mélység tátong a két nézet között. Tanácsosabb maradnunk a Jób pártján.

Jób 12 – Hol a bölcs?

A barátokkal folytatott vitában most billen a mérleg először Jób oldalára. Könyvünk egyik törekvése, hogy a bölcsesség teológiai és kegyességi irányzatának szűkkeblősége és elégtelensége kiderüljön. Jób leszámol az effajta bölcselkedéssel, s már a fejezet végén földrengnek egy nagyvonalúbb szemlélet körvonalai.

Mekkora balgaság – leplezi le gőgjét a maga szemében bölcsnek (Róm 12,16) –, úgy vélekednem, hogy kimondtam az utolsó szót az Isten és az ember igazságáról, s utánam már semmi új nem jöhet (2). – Minket is kísérthet afféle téveszme, hogy amiről levesszük a kezünket, már nem is él. Mintha földöntúli erő csurrannának újjainkból, mellyel egyedül mi rendelkezünk. Máskor meg ama beképzeltséggel szólalunk meg, hogy sokak szájaként beszélünk.

Arról, hogy Isten az alkotója minden élőnek, a többi teremtetett lény megléte is tanít. Ezek közhelyek, én is tudom –, mondja Jób. De az isteni világrendet felépíteni ama tételre, hogy vannak igazak, s léteznek javíthatatlan gonoszok, s egyikre jutalom, a másikra fenyítés vár, kihatásában embertelen, s nem Istentől eredő. Ha igaz volna, akkor a szerencsétlen természetesen megvetendő, hiszen veri az Isten. Világiasult formájában ebből olyan következtetés származik, hogy aminek dőlnie kell, azon még taszítani is kell (Nietzsche). Micsoda leleplezés, hogy a kioktató bölcsesség taszít a tántorgón (5)! Fennhéjázásában még azt is bebeszéli magának az ilyen, hogy kezében tartja az Istent (6). Holott épp az ellenkezője az igaz, mert mi vagyunk az ő kezében (10). A llk. párhuzamosságai (paralellizmusok) után kérdőjelek teendők! E fordulat után Jób prófétai magasságokba lendül. Hiányzik ugyan, hogy Isten fölemeli a megaláztatottat, s az utolsókat (1Sám 2,8. Lk 1,51-53); túlságosan is sorsüldözöttnek érzi magát, hogy erről beszélni merjen. Annál erőteljesebben ad hangot annak, hogy Isten bolonddá teszi a maguk szemében bölcsüket. – Világhatalmak tündöklésében és hanyatlásában is az ő keze munkál (23).

A Krisztus keresztyéről szóló beszéd bolondságában Istennek emberi mértéket meghaladó, embert mentő bölcsessége jelentetett ki (1Kor 1,18-31). Hiteles szó erről abból születhet, ha az ige és a Lélek munkája nyomán mentő, újat teremtő művét személyemben is átéltem.

Jób 13 – Odalépve Isten elé

Ha Istenről folytatott bölcsekedésük nem nyit utat Istenhez, jobb ha a barátok elhallgatnak, különben még el is torlaszolja e lehetőségét. Így talán még marad valami megtépázott okoskodásaikból (5. Péld 17,28). Mit is kezdjen velük Jób, ha a vita hevében arra vetemedtek, hogy Isten ügyvédjévé váljanak (7k), mintha rá lenne ő szorulva emberek pártfogására. A hitvédelemnek nevezett apologia, istenbizonyítékok felsorakoztatása végső soron nemcsak hitetlenség, de önmentési kísérlet is. Megingott az Isten, rohanjunk segítségére, támogassuk meg, különben rajtavesztünk, hiszen érdekeinket hozzá kötöttük. Ily felfogással az ember hazugsággal mázolt falat, embertársainak pedig botcsinálta doktora (4).

Az eddigi vádlókból máris vádlottak lettek. Ajánlatos, ha egyelőre csupán csendes tanúi lesznek, ahogy Jób közvetlenül Isten elé áll. – A legjobb lelkigondozó is követhet el hibát; s végezze bár munkáját hibátlanul, akkor is eljutnak egy pontig, mikor háttérbe kell húzódnia, hogy gondozottja maga tisztázza dolgait Istennel.

Odaállni Isten elé nem is oly veszélytelen, de Jób kész kockára tenni életét érte (a 14/b elhatározás, s nem kérdés!). Két kérése van csupán (20-22): 1. Kezének súlyán könnyítsen Isten, hiszen reá nehezül, s torkára forrasztja a szót! 2: Ha mentesül egy kissé a félelem terhétől, kialakul a beszélgetés közöttük, akkor szabad szívvel fogadhatja az isteni szót és válaszol is reá.

Ha csak az ÚSZ-en tájékozódunk, ÓSZ-i háttér nélkül, nem fogjuk érteni Jóbot, s azt sem, hogy miben különbözik barátaitól. Ártatlanságát védve (18) nem azt akarja-e bizonyítani, hogy méltatlanul éri próbatétel? Nem áll-e mégis barátaival egyazon állásponton, hogy a baj a gonoszság büntetése, s aki jó, az jutalmat kap? Jób azonban nem büntelenségét óhajtja bizonyítani, hanem azt, hogy hű maradt Isten szövetségi rendjéhez(23). Ha nem így volna, mondja meg Isten kereken, tárja föl ifjúsága vétkét, ha kell (26. Zsolt 25,7). – Ezek kimondása után megint kétsébeesésbe sodródik Jób.

A szövetséghez hű magatartás az új szövetségben is érvényes anélkül, hogy cselekedetekből óhajtánánk megigazulni Isten előtt.

Jób 14 – Indokolatlan óhajtasból ígéret

A lét peremére sodródott embernek szembesülnie kell az elmúlás és a halál tényével. Találhat mégis valami rést, ahol némi fény hatolhat a sötétségbe? Van valami belső sejtése, hogy kell lennie ilyennek. Hol keresse? Kétség és remény végletei közt járnak gondolatai. Mert az élet gyorsan hervadó, egynyári virág, avagy hasonlítható a tovaröppenő árnyékhoz. Élete kurtaságához mérten nem túl szigorú-e az Isten Jóbbhoz? Személyes vívódása közben szinte kérdőre vonja Istent, hogy lehetne kicsit elnézőbb apró örömei láttán. A béresnek is lehet megállnia, hogy szusszanjon egy cseppet. S hogy az ember bűnös? Meglehet, de jöhet-e tiszta a tisztátalanból? (A 4.v. így is érthető, s akkor az eredendő bűn tanításának egyik gyökérszála ide vezet). – S nem szolgál-e mindez az ember mentségére? Az a különös, hogy összevetve az ember sorsát a fákkal, a fáknak több reményük van, mint neki! A tuskó, sőt a szunnyadó gyökér is képes kihajtani, ha kellő nedvesség, s meleg éri. Nem így az ember (7-12). Másutt, valahol egyebütt kell lennie valami megoldásnak!

Kielégítő-e a gondolat, hogy az ember az utódaiban él tovább? Legtöbben itt vélik fölfedezni az élet folytonosságának egyetlen módját. A fejezet végén Jób újból kétségekbe hull (18-22), s közben szó esik a fiakról is –, akik –, ne felejtsük, nemrég odavesztek, de nem tör elő a személyes gyász! A fiak tehát juthatnak nagy tisztességre, és semmibe is vehetik őket, ezt az elhunyt már nem érzékeli (21). Az utódok megléte tehát –, ha vannak egyáltalán, nem kielégítő válasz. Kell legyen valami más útja-módja, hogy a halál legyőzessék! – Mi lenne, ha Isten a holtak hazájában rejtegetné őt, amíg haragja elmúlik. Hadakozása idején, e reménységet bírva, mindvégig türelemmel tudna várni, míg Isten elő nem szólítja, s ő menten válaszolna. Ha Isten vágyakozna keze alkotása után, ha szeretné teremtményét (14k), akkor itt található az a biztató fénysugár!

E helyt megközelíti Jób a keresztyén reménységet. A döntő lépés megtételéhez azonban még nincs átütő tett és érv, mely Krisztus föltámadásában jut az majd el az áttörésig. Jób vívódása mégsem gyümölcstelen, mert szavait Isten eközben tulajdon ígéretévé emeli, minden halandóra szóló érvénnyel.

Jób 15 – Ki hát a szájalomra méltó?

Elifáz tovább már nem képes magát túrtőztetni. Lelke mélyéig felkavarták Jób szavai. Kimondásukkal is vészesen feszegette a nemzedékeken át kimunkált, mind ez ideig megfellebbezhetetlen, s jól működött tantételeket. Az új gondolatok felségsértés számba mennek, zavarbaejtők és fölháborítók. Szerinte Jób úgy tesz, mintha ott lett volna a bölcsesség születésénél, amit rögvest magához is ragadott, mint Prométeusz a tüzet. – Elifáz botránkozása hasonló az írástudókéhoz, akiket Jézus szavai hoznak ki sodrúkból: „Ötvenéves sem vagy, és láttad Ábrahámot?” (Jn 8,53-59).

A felbőszült Elifáz bizonyosan nem is érti Jób személyes gyötrelmét, hogy közben a megnevezhetetlen feltámadás lehetőségeit keresi. – Ha a csíra fájni tudnak önmagának és képes volna a beszédre, elmondhatná mit szenvedett, míg a csonthéjat szétfeszítette. Akik egy új gondolatért küzdenek, el kell szenvedniük a vaskalaposok minden gyanakvását és vádjait, mikor szembesülnek a vádakkal, hogy beképzelték és nincsenek tekintettel az öregek ősz fejére. Utálatosakká, romlottakká váltak bírálóik szemében. – Elifáz a 17-35 szakaszban kapkodva javíttatja a bölcsesség omladozó bástyáit. Eszközei igen szűkösek, de jellemzőek. A maga biztatására is magára ölti a csalhatatlanság fenségét. Rajta kívül nem létezik bölcsesség. Ők, akik átvették az atyáktól, egyedüli birtokosai a hagyománynak és az igazságnak.

Megvetve lábát Elifáz az igazhitűség álláspontján, innen lendül immár támadásba. Mi egyebet tehet a dogmák embere, minthogy még szorosabbra húzza a tantételek istrángját. Miszerint a bűnös büntetése nem valamikor a ködös jövőben következik majd be, hanem tüstént, mivel a lázadás már magában hordja büntetését (20-25), mint aki fejjel megy a falnak (26). Reményei elhervadnak, gyümölcse éretlenül hull alá időnap előtt.

Valljuk be magunk között, hogy nem Jób itt az igazán szájalomra méltó! Az ő erőssége éppen a megtámadhatóságában van, mert nem ő szülte, mintegy kínjában, az új szempontokat. Isten hozta elő és bízta rá, hogy szenvedésével alátámasztva, napvilágra hozza azokat, különben miként válhattak a kijelentés részévé, üzenetté, megfogalmazott gondolatai?

Jób 16 – Én Istenem, miért hagytál el? (Zsolt 22,2)

Jézus elküldte a Szentlelket, a másik Pártfogót; hívjuk őt Vigasztalónak is: „Nem hagylak titeket árván, eljövök hozzátok” (Jn 14,16-18). E vigasztalást az kapja, aki jó lelkigondozó munkája nyomán a békesség szétáradását érzi tagjaiban. Ha együttérzés van a gondozóban, akkor megjelenése, és beszéde pásztortól eredő nyomot hagy, s képes tartósan föloldani a gondozottban a magárahagyottság érzését.

E fejezetben több, nehezen érthető és különbözőképpen magyarázható részlet van. Ilyen mindjárt a 6.v. Előzményekhez csatlakozva, esetleg azt jelenti, hogy, ha megfordulna a kocka, Jób együttérzéssel viseltetne barátai irán e fordított helyzetben. A 42,8 is támogatja ezt az értelmezést. A kioktató, mégoly fennkölt szavak sem segítenek, ha a szeretet hiányzik. Lehetnek „zengő érc, pengő cimbalom” (1Kor 13,1), de vigasztalásként nyomorúságos, üres beszédek csupán. A barátok csődjé, hogy nem enyhítették, inkább még növelték a kínt.

A 6-17 során a fájdalom férfiai beszél, közelítve a 22. Zsoltárhoz. Az Ézs 53. Jahve szenvedő szolgájára tekint vissza, utólagosan, a korábban meg nem értett, elhagyott szenvedőre, s már látja is annak szenvedése értelmét: a másokért vállalt, helyettes elégtételt. Egyelőre, most a kínok kohójába vetettnek nincs ereje arra, hogy tárgyilagosan, önmagától elvonatkoztatva elmélkedjen. Jób szabadjára engedett panasza viszont érthető.

Mindazáltal nem egy riasztó, nem-valós Istent láttat-e velünk Jób, midőn reárontó, marcangoló, szertezúzó ragadozónak nevezi őt? Nem a beteg ember túlérzékenysége-é, hogy közprédának, várostromló ellenség céltáblájának kitett, védtelen és ártatlan áldozatnak nevezi magát? Nézzük a Hós 5,12-15 kitételeit, szólva az ítéletről, a prófétai hasonlatok ugyanilyen megdöbbenőek. – Jób temetetlen teste, még holta után is beszélni fog, mint az Ábel vére egykoron (18).

Hitében mégis lebírhatatlan bizalom kerekedik fölül. Élére állítva: az ítélő Isten elől a kegyelmes Istenhez menekülhet(20k), mintha a kettő nem is volna ugyanaz, pedig az ítélet viharfelhőin előbb-utóbb áttörnek a kegyelem fénynyalábjai. Joggal számíthat rá, hogy Isten nem tagadhatja meg magát, s egyszer kegyelmesen forrósodik fel a szíve iránta (Hós 11,8k).

Jób 17 – Megtiportan, de le nem győzve

Jób nem vádként illeti leleplező szavakkal a barátait, csupán nevéen nevezi a különféle utakat és módokat, ahogy szeretnének élete feltételezett titkához, valami elmarasztalható bűnhöz férközni. A meg-megújuló rohamok ellenére sehogy sem sikerül eredményt elérniük: „De jöjjetek csak mindnyájan újra” (10), a jövőben sem fog az sikerülni!

Társai becsületességében, ártatlanságában nem kételkedik, s Jób megérti elszörnyedésüket, látva gyötrelemben vonagló testét, hallva kín-szülte szavait (8). Mit is kezdjenek az olyan igazzal, aki kitart amellett, hogy eljárása tiszta? Ki is közösítették közben, mert leprás. Szóbeszéd tárgya, s jobb esetben undorral köpnek ki mellette. Ha ránéznek vaksin pislogó szemére, lefordul róla a tekintetük (6-9). Netán még föl is jelentették, hogy tisztátalan (az 5.v. fölöttébb problematikus); nincs hiány gáncsokodásban és gúnyban; és mégsem képesek fölülkerekedni rajta. Mi ennek a titka?

Pál, apostolságának, tövist hordozó testi gyengeségének, vitatott helyzetében, a választ rá úgy fogalmazta meg, hogy semmit sem tehetünk az igazság ellen, hanem csak az igazságért (2Kor 13,8), azaz, hogy az igazság, hosszabb távon, igenis, ki fog derülni! – Mindenfelől támadva és elutasítva, Jób mintha sejtené, hogy többről van itt szó holmi sorsüldözöttségénél. Eközben ő nem ismeri, tán nem is ismerheti meg a jelenben az Isten és a sátán közötti vitát, azaz, hogy mindkét részről rajta akarják bizonyítani igazukat egymással szemben; annyit tud mégis, hogy egyetlen keze van, mert létezik az, aki őt mindenestől vállalja. Az Isten Ő, aki nem engedi győzni sem a sátánt, sem Jób okoskodó barátait(3k).

Nem fogadja el a baráti biztatást sem (12), mert megalapozatlannak. Inkább józanul néz szembe a halállal és megbékél a sírral. A sátán még azt sem mondhatja, hogy valamiféle túlvilági érdek, halál utáni élet hasznáért ragaszkodik Istenhez. Mert Isten önmagáért kell, s nem a tőle remélt javakért. – Ezért Jób igazsága – az ószövetségi határok között –, fölülmúlthatatlan (Ez 14,14).

Jób 18 – Vádak ösztüzében

Bildád második beszédében feltárul a tátongó mélység a három barát és Jób között. Nem ő a meg nem értés oka, barátai az értetlennek –, ha egyáltalán barátnak lehet még nevezni őket. – Először is társaihoz beszél; látszik, hogy teljesen idegenül állnak Jób esetével szemben. Sőt mi több, személyes sértésnek veszik minden szavát. Érzik, hogy meginog a mindenfelől alaposan megtámogatott tanrendszerük. Össze kell hát szedni magukat, mert védtelenségében is veszedelmes emberrel van dolguk.

Ösi fogás, hogy legjobb védekezés a támadás. Bizony ez igencsak testi bölcsesség. Mindenesetre Bildád támadásba megy át, s a sértett önérzet minden vádját rázúdítja Jóbra, mintha Jób állatnak és ostobának tartaná őket. Volt ilyesmiről szó eleddig? Aligha! Aztán a beképzeltség vádját akasztja nyakába, mintha Jób azt állítaná, hogy körülötte forog a világ és rajta áll, vagy bukik minden létező (3k).

Majd pedig hasonlatokat vesz elő a korabeli vadászat eszközeiből, hogy szemléltesse, s visszaretentővé tegye a bűnösök útját és végnapjait. Szavai át, meg át vannak szöve utalásokkal, célzásokkal Jób személyes sorsára. A lassan kialvó fény (5k) átvitt értelemben az életerők fokozatos kihunyását jelenti. A 13.verset általában úgy értelmezik, mint közvetlen utalást Jób betegségére: a bélpoklosságra, leprára. Csak egy lépés még, s ott a borzalmak királya: a halál. A megiszemélyesítés költői eszköz, nem mintha a művészi feldolgozó hitt volna valamiféle halál-istenségben.

Ha pedig meghal, mi marad utána? Amiye volt, idegenekre száll, mert nincs senkije. Ismét, s talán a legkegyetlenebb, ráadásul tisztességtelen ütés Jóbon, hogy testi nyavalyái között el ne feledje meghalt gyermekeit. Bildád szerint, az álnoknak és az istentelennek még egykori lakóhelye is átkozott lesz. Kénkövel szórják be a helyet, hogy a fertőtől megtisztítsák (15). Az élete csupa vesszőfutás, még emlékét is kikergetik a világból.

Az önigaz szentek sajátos kegyetlensége, midőn a másfélét szájjukkal kiiktatják a kisajátított kegyelemből ahelyett, hogy feltárnák annak hívogató gazdagságát.

Jób 19 – Töretlen hittel

Öreg hiba volna elvárunk Jóbtól, hogy tisztázott vallástételt mondjon a feltámadásról, mert a feltámadott Jézus idejének kell még elérkeznie hozzá. Ellenben vannak az ŐSZ-ben az ÚSZ felé törő reménységek; ezekre Istennek új kijelentése biztat. Akik pedig kapták e kijelentést, szenvedve küzdöttek meg az előremutató jeladásokért. Jóbot is közéjük sorolhatjuk.

Mind ez ideig az volt gyötrő hiányérzete, hogy Isten elrejtőzött és hallgatott, s még mindig várta magára. E tényen az sem változtat, hogy Jób leírt vívódásait Isten részévé tette tulajdon kijelentésének –, utólag. Jób erről nem tudhat, nem azért, mert titok volna, hanem mert kiforrási ideje van, hogy írásba öntessék. Ő maga sóhajt fel, mint aki tudni véli, hogy vágya teljesíthetetlen óhaj: „Bárcsak leírnák szavaimat... minden időkre kősziklába vésnék!” (23k). Isten azonban kőnél, ércnél maradandóbb (aere perennius) sorsot szánt Jób kálváriájának, mert, íme, több ezer év múltán is mennyi kincs tárható fel a könyvből!

Jób lelkében, egymásnak feszülve, együtt van jelen a semmi fogódzót nem leelő, fuldokló életérzés, s ellentmondva ennek a mégis, a hit bizonyossága. Magára hagyatottságát, megtámadott voltát jobban el tudja mondani, hitéről viszont csak dadogva képes szólni. Mégis eme tapogatózó szavak törik át az ŐSZ-i elképzelések korlátait.

Szenteljünk ezúttal több figyelmet a 25-27. versek csúcseinak, melyek az ŐSZ vonulataiból is kiemelkednek. – Eljön majd az idő, ha közben meg is kell halnia, hogy az irgalmát most még távortartó, hallgató s elrejtőzködő Isten előlép, s megváltójaként megáll porai fölött. A kiváltó, a kezes a Ruth könyvében Boáz. Más esetben az, akire, mint váltságdíját lefizető szabadítóra számíthatott a szorult helyzetben veszteglő (3Móz 25,25). – Jób, észrevehetően, keresi a szavakat arra, amire még nincs meghatározó fogalom. Meg fogja majd látni Istent a tulajdon szemével, ha teste el is hal. Tehát teste nélkül találkozik majd Istennel, mint mi is, halálunk óráján. Ez nem a görög tétel a lélek halhatatlanságáról, az Úrhoz érkező személyiségünk több, mint a lélek, és vágyakozik rá, hogy lelki tesbe öltözzék, hasonlóba, mint amilyen volt és van(!) a feltámadott Krisztusnak.

Most még nincs szó feltámadásról, de a hitvallástétel irányt vesz feléje, s nekünk ez, ószövetségi szinten, próféciaként elég. Innen ráláthatunk az élő Krisztusra!

Jób 20 – A művészet igazságtevése

Cófár feszensz, alig képes türtőztetni magát. Ingerültsége kéretlenül is szavak láváját veti ki magából. Forradalmi hévvel tör elő beszédében az ősidőktől fogva fölgülemlett életismeret, méghozzá művészi formában. Mesterien szemlélteti, ahogy a válogatós ínyenc forgatja, ízlelgeti szájában az ételt, késleltetve nyeli, hogy a falat ízét ne veszítse (12k). A társadalmi visszasságokon fölháborodott, éles szemű és szókimondó kritikus tudni véli, hogy a lenyelt falat hamar keserű méreggá válik a gazdag ember gyomrában. Így van rendjén, ha azzá lesz, legyen is minél előbb! Mivel tűrhetetlen, hogy keveseknek mily jól megy soruk, míg a többség szűkös kenyéren tengődik. Kell lennie valamilyen igazságtételnek, mely már itt, e földi életben utoléri a javakban vígan dúskálót.

Cófár beszéde az élet igazságtevésének talán legelső irodalmi feldolgozása az emberiség kultúrtörténetében. Őse minden olyan műnek a világirodalomban, mely célul tűzte ki, hogy leleplezi, s a karikatúra markáns túlzásaival teszi ellenszenvenné a gazdagok jóllakott, nemtörődöm terpeszkedését. S ha az életben nem is jutna érvényre minden esetben a bukás gyors csődje, legalább a művészi feldolgozás szolgáltatson minden esetben igazságot a szegénynek, bemutatva, hogy a máson élősködő miként tűnik el a süllyesztőben, s fiai hogyan jutnak koldusbotra. Cófár bölcsességében mindez valóságos keretbe ágyazott: „Leleplezi bűnét az ég...” jövedelme „szétfolyik Isten haragja napján” (27k).

Vajon igaza van? Abban az értelemben igen, hogy az igazságtétel felmutatása adja meg minden társadalmi kérdésekkel foglalkozó mű savát-borsát. Az érzékeny lelkiismeretű író, ujjait rajta tartva az élet ütőerén, csak így válhat a társadalom ébresztőjévé. Ez adja értelmét annak, hogy alkot.

Abban viszont nincs igaza, hogy sémát kíván ráhúzni Jób személyére és sorsára. Ez derül ki a legutolsó, 29.v-ből. Igazából semmi kézzelfoghatót nem tud előhozni érvként, Jób múltjából. Tehát látzat szerint ítél, félreismer és általánosít. – Holott a lelkigondozásban minden eset egyedi.

Jób 21 – Egyoldalú álláspontok

A gonoszok gyors bukását felvázoló forradalmi lendület alkalmas lehet rá, hogy a társadalom lelkiismeretét fölrázza. Tükröt tart kortársai elé, melyben rádöbbenhetnek visszas ügyleteikre. – A forradalmi egyoldalúság megszüli a maga ellentétét is. Jób válasza szintén hajlik egy másféle egyoldalúság felé. Rámutat közismert tényekre és világlátott emberek híradásaira. Összegezve mindezt, állítható mindennek az ellenkezője is –, ha már általánosítunk. – Éppen az a megdöbbenő ugyanis, hogy az Istennel mit sem törődő ember gondtalanul éli világát. Háza gyarapszik, jószága ellik, kirajzanak gyermekei és a feje sem fáj, Istennel pedig nem törődik (7-16). Félve-reszketve beszél róluk Jób (5k), de ha már szóba került, miért hallgassa el? A 17.v. kezdő szava, a „hányszor?” az a tengely, amin Jób ellenvetése fordul. (Valószínű, hogy a f-ben többször kell kérdőjelet tennünk a mondatok végére, mint ahányszor a fordításokban alkalmazták).

Mert hány esetben igaz az, hogy a gonoszt Isten már utoléri életében? S ha csak a fiakat éri el az apák vétkének büntetése, mit árthat annak, aki már nem él? Az oka pedig ő volt, de a következményekről nem szerezhet tudomást (21), mert bűnének folyománya túlélte őt. Jób hajlik arra, hogy, ha van felelősségre vonás, akkor igazságosabb, ha az fizet, aki vétkezett. – Az élet ellentmondásos tényei azonban azt mutatják, hogy az egyik ember gondoktól mentesen, a másik meg keserű lélekkel hal meg. – A kor világutazói, valószínűleg kereskedők, ámulatba ejtő híreket hoztak csendes völgyekről, ahol munumentális síremlékek mélyén elhunyt királyok és előkelők teste nyugosznak. Gyászpompával kísérték őket végső nyughelyükre, s tetemüket még holtukban is szigorúan őrzik. Úgy van hát valóban, hogy „a veszedelem napját Isten a gonoszoknak tartogatja?” (29-33). Nem éppen az igazaknak kell-e többet szenvedniük?

Jób szavai mögött az a kérdés lappang, hogy miképpen jut érvényre mindezekben Isten igazsága. Továbbá; kérdés, hogy aki a végső dolgokat feszegeti, az mind kárhozatos lázadó?

Jób 22 – Van-e harmadik eshetőség?

Nem azonosítható a barátok észjárása a sátánéval, mégis ezen a ponton közelítik meg leginkább a sátáni logikát. Egyébként Elifáz nevezhető leginkább rugalmasnak, s ő hajlik a megértés dinamikájára. A sátán ugyanis csak azt volt képes fölfogni, hogy Jób azért kegyes, mert az kifizetődő. Elifáz viszont olyan eredményre jut, hogy Istennek semmi haszna abból, ha Jób feddhetetlen. – Csak pillanatra közelíti Elifáz a sátáni észjárást, s máris eltávolodik tőle. Ha nem is tulajdonít Istennek holmi hasznossági indokokat, de számára elképzelhetetlen, hogy Isten valaha is veszteséget kockáztatna meg. Hát miért fenyítené meg éppen az istenfélőt? Értelmetlen dolog volna, ha épp az ilyenekkel szállna perbe (4k). – Itt sem, és sehol a világon szóba sem jöhet harmadik eshetőség! Az igaz jutalmat kap, a bűnös meg büntetést! Ha pedig Jóbra csapások zúdultak, biztos, hogy viszszaélt gazdagságával és hatalmával. Akkor is így kell lennie, ha még árgus szemek sem tudnak föllelteni az életében visszasságokat! Igenis, ez okból vannak mindenfelől csapdák körülötte (5-10).

Rejtegetse bármily ügyességgel a múltját Jób, Isten –, aki a magasságban van, jól lát mindent. Téved Jób, ha Isten fenségéből arra következtet, hogy az őt körülvevő sötét felhők akadályozzák az észrevevésben. Nem így van, ő mindent lát! – A múlt fenyítései szintén az isteni mindentudásról tanúskodnak. A föld majdminden néphagyományában él a vízőzön és a tűzőzön emléke. Ezekre hivatkozik Elifáz (15-20). A bibliai, általunk jól ismert özönvíz, valamint Sodomá pusztulása is ennek a hagyománynak a kijelentésbe ágyazott változata. Elifáz előtt mintha egy másféle változat lenne ismert, melyben az igazak jókora kárörömmel szemlélik ellenségeik pusztulását (19k). Ez pedig idegen a Biblia szellemétől, s nem ismerjük ezt a változatot közelebbről. Az is megfontolandó, hogy a barátok hamis vigasztalása kevésbé ihletett kijelentés, mint ahol az Úr beszél a könyvben!

Abban is szokványos síneken járnak Elifáz gondolatai, midőn megtérésre hívja Jóbot. Habár vétkezett, reménykedhet Isten irgalmában. Tagadhatatlan, hogy megszívlelendő dolgokat mond (24k). Az ÚSZ nyelvén: „Kincsed lesz a mennyben”, Lk 18,22), de hogy az igaz szenvedjen, ez nem fér a fejébe. Pedig Jób esete éppen e harmadik lehetőségnek készítgeti útját!

Jób 23 – Istenkeresés

Talán csak a 17. versből vehető észre, hogy Jób Elifáz beszédére válaszol. – A bűneit firtató föltevések mindenestől légből kapottak. Nem érdemes fennakadnunk rajta. Mindig az kiabál, akinek a háza ég, ellenben, ha tiszta a lelkiismeret, róla lepattannak a célozgatások nyilai. – Azon se ütközzünk meg, hogy Jób esetében a térítgetési szándék is célt téveszt. Nem abból áll a lelki élet, hogy addig ismételtetem az emberek bűnös voltáról szóló, általánosságban igaz tanát, míg meg nem törnek, s nyomában már azt is vállalják, amit el sem követtek! Mert a legszentebb dolgok is áldozatául eshetnek emberi indulatoknak. Ami igazán megrendítően őszinte, más szinten megy végbe, és szükséges is, hogy medrében folyjék le.

Mialatt vallomást teszek a bűnösökön könyörülő Istenről, s arról, hogy ez a kegyelem a Krisztus Jézusban az enyém, maga Isten fog cselekedni. Tetteit jórészt elrejtí, mert nincsenek alávetve kíváncsi emberek kandiságának. Ám egyszerre csak előtör az élet. Hálásan észleljük jeladásait és Istent magasztaljuk érte. Ezért helyénvaló, ha Istent hagyom szóhoz jutni tulajdon szavaimban is. Akaratát keresem és cselekszem, s így válok munkatársává. Ha övé a döntő szó és minden dicsőség, akkor leszünk igazán eredményesek.

Jóbot most főként az gyötri, hogy mind ez ideig Isten a háttérben maradt. Elrejtőzködött, s mintha most még messzebb került volna tőle, mint bármikor. A szélrózsa minden irányában keresi, de nem találja (8k). Istenismeretének szálai nem kuszálódtak össze, de többre van szüksége jól körvonalazott istenfogalomnál. A személyes Istennel kellene most kapcsolatba jutnia, hogy elébe tárhassa minden kérését és szorongását. – Tegyük hozzá, hogy akkor még az is kiderülhet, hogy igazságához és hatalmához mérten mit ér akaratának pontos követése és minek minősül az, amiben az ember, ez esetben ő, ártatlan.

A keresztyénség lényege a személyes közösség Istennel. Az ő közelségében az erények is viszonylagosak. Jézus kicsi zsámolyra ültette tanítványait, midőn arra intett: „ti is, ha teljesítettétek mindazt, amit parancsoltak nektek, mondjátok ezt: Haszontalan szolgák vagyunk, azt tettük, ami kötelességünk volt” (Lk 17,10). A haszontalan nem bűnös, de Isten előtt marad kegyelemre szorult haszontalan, habár nem szólja le önmagát, s el nem követett törvényszegéseket nem vállal magára. Ez a hívők józansága!

Jób 24 – Egy sorban a szenvedőkkel

Forradalmi hévvel tárta fel Cófár az elnyomók telhetetlenségét, elvakult terpeszkedését, amit gyors ütemben fog követni a szégyenteljes bukás (20.f). Az inga tehát hamarosan átlendül majd a másik oldalra, s érvényre jut az igazság. Teológiának, azaz Istenről való beszédnek, ez túl egyszerű volna. – Jób mélyebbre hatol, ő az igazán jó teológus, mert Isten a saját sorsán át is tanítja őt. Ebből eredően válik alkalmassá, hogy föltárja az égbekiáltóan könyörtelen, véres valóságot. Meglepő, hogy ezúttal egy fia zokszó sem ejtődik bajairól, s mégis a szenvedő, maga a szenvedés jajdul föl benne. Ámós, vagy Mikeás igazán érzéketlenül tárja elénk az elnyomottak sorsát, de nem érik el az együttérzésnek ama hőfokát, mely itt a fejezet minden sorát hevíti.

A felszín érintjük csak, ha Elifáz gyanúsítgatásaira adott közvetlen válasznak vesszük Jób szavait. Többről van itt szó, mert szenvedéseiben válik alkalmassá rá, hogy azonosuljon a szenvedőkkel. Nem óhajtunk eltérni amaz iránytól, melyet a keret-elbeszélés ad a történetnek (1-2. és a 42.f-ek), de most érkezett el Jób odáig, ahol mi is fölismerhetünk valamit Isten együttérzésének csodáiból. – Abból, ahogy Jézus alászállt a gyötrelmek mélységeibe, további következtetéseket vonhatunk le, lelki haszonként.

Az emberiség történelmének változásaiban, legjobb szándék ellenére is, óhatatlanul adódnak elhulló sérültek, akik, nem bűnrészesként, mégis a rövidebbet húzzák. Az ÚSZ nyelvén fogalmazva, az okból esik ez meg velük, mivel az Isten országa még nem jött el. Isten azzal is kifejezi együttérzését, sőt tényleges segítségét, hogy vannak emberei, ha nem is sokan, de elegendő számban, akiket oly módon küld a veszendőbe menők után, hogy egy időre, akár véglegesen, juttat hasonló sorsra. Ez az ő szolidaritása azokkal, akiknek nincs senki pártfogójuk.

Közben Jób azt kutatja, hogy hol van Isten igazsága. Ha késve is, de bizonyára érvényre fog jutni (22-24), s tán észre sem veszi, hogy már működik is ez az igazság; éppen abban, ahogy őt magát is besorozta a szenvedők közé, ami ugyan még nem megváltás másokra nézve, de annak készíti elő az utat; érlelődik általa a helyettes elégtétel műve.

Jób 25 – Elfogytak az érvek

Az előzőkben jó teológusnak neveztük Jóbot. Nem azért, mert gondolatai kétségtelenül mélyebbre szántottak a barátok eszmefuttatásánál, hanem, mert élete beszélt Istenről, talán többet és jobbat, mint tulajdon szavai, Isten adományaképpen. A Jak 3,17 felülről való bölcsességnak nevezi ezt, mely megadatik minden keresztyénnek, aki kéri tőle (Jak 1,2-5). Benne az elmélet és a gyakorlat egymást erősíti.

Ama kérdést, mellyel az előző f-ben is vívódott Jób, teodíceának hívjuk. A könyv szerzője is erre keresi a választ. – Honnan jött a rossz? Ha minden Istentől ered, nevezhető-e Isten a rossz okozójának? Hol van Isten igazsága, ha virulni engedi a gonoszt és elnézi, hogy a nyomorultat a földbe tiporják (24,12)? Mi a válasz ezekre az ellentmondásokra? Jób megsejti Isten hosszútűrését (24,22).

Az első keresztyének között ugyanez a feszültség módosultan jelentkezett. Nevezetesen, hogy az Úr eljövele késik. A Péter két levele a szenvedő keresztyénekhez szólt, melyek Jób könyve ŰSZ-i párjának is nevezhetők. A 2Pt 3,8k. azzal válaszol a türelmetlenkedőknek és értetleneknek, hogy Isten nem akarja némelyek elvesztését sem, inkább, hogy mindenki megtérésre jusson.

Krisztus váltságának fényében többet érthetünk meg a Jób szenvedéseiből, mint ő maga is értett annak idején. Pál apostol így vall a Krisztust követők gyötrelmeiről: „Isten minket, apostolokat, utolsókul állított, mint akiket halálra szántak, mert látványossága lettünk a világnak, az angyaloknak és az embereknek” (1Kor 4,9). – Ha Jób sem tekinthetett bele ilyen összefüggésekbe, ne korholjuk Bildádot, hogy csupán régi szavai foszlányait ismételte (4,17. 15,14k). Istent próbálja igazolgatni és általánosságokból következtet egyedi esetekre. Eszerint Jób bűnös. Ez minden bajának okozója. Ekkora szakadék még nem tátongott Jób és barátai között.

Helyesen tette Cófár, hogy harmadszor meg sem szólalt.

Jób 26 – Szálla alá poklokra

Szenvedések közepette mindinkább előtérbe került az erőtlenség és jogfosztottság sorsa (24.f). Nem minden előzmény nélkül (vö. 29,12-17), de Jób mind érzékenyebbé válik, hogy át is élje az elesettek sorsát. Eszerint teszi most mérlegre Bildádnak, s tán mindhárom barátjának szavait.

A teológia ugyanis gyümölcstelen diakónia nélkül. Élettel telik az elmélet, ha kiegészül segítő cselekvéssel; és a tetteknek is szükségük van tisztázott elvi alapokra. – Segítettél-e? Támogattad a tehetetlent? Volt-e másoknak haszna abból, amit Istenről tudsz? Itt van helye a hasznosságnak a kegyességben (3. Fil 2,4). És a szavaid? Öltök, vagy inkább elevenítettek? A 4.v-ben a „lélek” olyan lehelet, mellyel a porból teremtet embernek életet adott az Isten (1Móz 2,7). Beszédünk életető erő, vagy lélekölő fecsegés? Kinek járunk követségében?

E kérdésnél a barátok helyzete fölöttébb kritikussá válik. Annak kerültek közelségébe, hogy a kísértő eszközeinek látszódnak! Holott a könyv mind ez ideig óvatosan kerülte ezt a megbélyegzést. Legfőbb ideje, hogy végleg elhalgassanak. Végére az a fura helyzet állt elő, hogy akinek a vigasztalására érkeztek, az válik, – bajai közepette is –, lekigondozójukká.

Teremtő munkájában Isten, diadalmas hős gyanánt, legyőzte a démoni erőket. A babiloni teremtésmitoszban Marduk isten győz Tiamat fölött. Midőn Isten határt szabott a vizeknek, „szétzúzta a szörnyeteget” (Ráháb, egyebütt Leviátán, pl. 3,8). Szélfúvás erejével tisztára söpörte az eget, mert „átdöfte a menekülő kígyót” (Ám 9,3, s az első emberpár kísértője: 1Móz 3,1). Ezek a költői képek Jób szájából nem alkalmasak rá, hogy egy teremtésbeli, vagy azt megelőző ösküzdalem elméletét építsük föl rájuk. Mindez „csak szegélye útjának!” (14). Kiemelendő Jób hitvallásából, hogy a holtak hazája leplezetlen Isten előtt (6).

Isten útját nem tartóztathatja fel a halál, mert Krisztus győzelmével eszközzé silányult. Őt sem tarthatták fogva a halál fájdalomai (ApCsel 2,24).

Jób 27 – Lehetőségek határain belül

A 2. ill. a 6.v-ben Jób „igaza” két különböző szó az alapszövegben. Az előbbi szokták „jog”-nak is fordítani. Körülírással tehetjük érthetőbbi jelentését. Azaz, minden embernek van Istentől kapott megbízatása, mandátuma, mellyel a tőle kapott erő szerint kell a tere és időt hasznosan kitöltenie a reá bízott szolgálatban. Ez a kötelesség egyben szabadsága, lehetősége mindenkinek, kegyelem által; nem muszájból kell tennie (a masz héber szó: a kínos kötelesség, a rabszolga-munka kifejezése), hanem boldog lehetősége van reá, hogy teheti, melyhez Isten biztosítja mindenkinek a jogot.

Jób mispát-ja, tehát joga és meghatalmazása, melytől Isten most megfosztotta, a 29. f-ből olvasható ki. Most annyit lát csupán, hogy elvették tőle korábbi lehetőségei, melyekkel hasznossá tehetette magát Isten dicsőségére és emberek testi és lelki javára. Beszűkülve a tér körülötte, értelme van annak is, ha megelégszik e szűkösseggel, hiszen biztos, hogy Isten jól tudja, mit miért cselekszik. Bízunk mindig reá, hogy mit akar ő elérni rövid távon érthetetlen eljárásával. Így lehetünk fölvértettek a tehetetlen csüggedéssel szemben.

Jób félholtan is lelkigondozójává válik barátainak, akik már semmi reményt nem tápláltak további sorsát illetően. Csupán a halálra akarták vigasztalásukkal fölkészíteni, hogy elveik szerint elrendezett élettel állhasson Isten elé. – Már az eddigiekből is kiviláglott, hogy szenvedései közepette is adódtak lehetőségei, mert miközben, kicsit az adok-kapok módján cseréltek gondolatokat, a kocka megfordult, s immár ő tanítja barátait és beszél előttük Isten tervéről (11).

Ambár ő sem lát jól bele Isten dolgaiba. Neki is haladnia kell tovább a hitben és kegyességben, hiszen még majd ezután kezd el Isten beszélni hozzá. Az ő érlelődése sem töretlen hát, mert vannak életében hullámvölgyek. Megeshet például, hogy fölöttébb biztos saját igazában, – s immár a másik fogalom áll figyelmünk előterében, a cödáqáh, az igazság (6). Ennél pedig el nem mellőzhető szempont, hogy ragaszkodása igazához azonos irányba hat azzal, amit Isten is bizonyítani akar, szemben a sátán vádjával. Jóbnak tehát hűnek, ragaszkodónak, s igazlelkűnek kell maradnia, nem holmi érdemek gyűjtögetéséért, hanem a szövetségi hűség, héberben a már korábban is említett heszed alapján. – Különböztessünk! Más az, hogy a sátán vádjával szemben igaznak bizonyul, s megint más, hogy Isten előtt senki sem érvényesítheti saját igazságát.

Elnézést, ha fogalmak tisztázása és a jobb megértés végett most egy kevés keményeledelt is feltálaltunk a bibliaolvasóknak.

Jób 28 – Lehetetlen, ami mégis lehetséges

Volt már róla szó, hogy Jób személye és a könyv írója nem azonos. Tovább haladván a történet a végkifejlet felé, közbeiktatódott egy, önmagában is kerek egész tanköltemény a bölcsességről, mely emberi eszközökkel kutatva nem lelhető és nem vásárolható meg akkor sem, ha a világ minden kincsét adnánk is érte cserébe. E bölcsességet Isten készítette el még a teremtés hajnalán. Mértékét is ő ismeri és rendelkezik fölötte (Péld 8,22-36).

A könyv ritmusában lélegzetvételnyi szünet van, és most szavát hallatja az, aki a történetet írásba öntötte. S bár nem tart rá igényt az ige, hogy Jóbnek tulajdonítsuk, a gondolatok fő sodrától mégsem térnek el a leírtak, mert előkészíti a 38- 41. f.-eket.

Eszerint az emberi megismerésnek korlátai vannak. S a bölcsesség, melyről itt szó van, nem érhető el az erők, vagy képességek túlfeszítése árán sem. A rá felsorolt példák többféle foglalkozás területéről valók: Már az ókorban is a vállalkozó szellem vitte előre az emberiség haladását. – Gyötrelmes munka volt a bányászat. Foglyokkal, rabszolgákkal műveltették e munkát. Ásító, sötét mélység fölött függtek az aknában a kényszermunkások. Látni véljük, ahogy a föld gyomrából előjőve, betegen támolyognak (az igen bonyolult 4.v. sejteti ezt az értelmezést).

Szintúgy merész vállalkozás volt a kereskedelem. A bölcsesség nem mérhető drága-, vagy féldrága-kövekhez. Merész akaraterővel nekivágva sem képes az ember a végére járni. Mehet a gazdálkodás, cserekereskedelem kiválóan, s a kutató szellem, nemes nyugtalansággal bár, az utat hozzá nem lelheti, nyomára sem fog bukkanni. Fölröppenhet madárként a magasságokba, emelt látószögből sem képes kiismerni ösvényeit, mert amit keres, egy más dimenzióban létezik. Szövetkezhet ember akár a sötétség erőivel, azok sem fogják odavezérelni, mivel a bölcsességet, mely méltán viseli e nevet, egyedül Isten ismeri (21-23). – Van-e hát egyáltalán valami módja, hogy az ember elérje e bölcsességet? A megismerés lehetősége Istentől ered, s ha ő kezdeményez, az ember istenfélelemmel fogadhatja be azt (28).

S mert a világ a saját bölcsessége útján nem ismerte meg az Istent, tetszett az Istennek, hogy az igehirdetés bolondsága által tartsa meg a hívőket. Az istenismeret dimenziója Jézus Krisztus. Ő lett nekünk bölcsességül, igazságul, megszentelésül és megváltásul (1Kor 1,21-30).

Jób 29 – Poraiból megelevenedő főnix

Ime, a 14. v-ben együtt található az igazság és a jogosság. Ebből kiviláglik, hogy nem a bajok elől menekül a múltba Jób, amikor még volt valaki – és nem is akárki, hanem Istennel óhajt újból benső közösségbe jutni. Ez tette termékennyé életét ifjúsága idején, kitöltötte gazdag tartalommal, sokféle szolgálattal.

Észrevehetően fordulat állt be a történet mentén. Nincs már mit mondania barátainak. Mintha csupán önmagával társalogna. Mégis a 30,20-ból látható, hogy Jób három fejezetet átfogó beszéde (29-31) imádsággá mélyült. – Ha átsiklanánk az első v-eken, félreértésnek esnénk áldozatul, mintha Jób régvolt sikereit sirná vissza, s egy követ fújnánk a csúfolódókkal (30,1-10), akik, ha rá is voltak utalva, de hamar köpönyeget fordítottak, mivel irigyelték, hogy koronázatlan királyként lakott közöttük. – Igen,többek között az is volt(25), de nemcsak az volt. Együttérzése a veszendőkkal nem mai keletű, ha közösség-vállalása a kicsinyekkel, nyomorúságai közepette újult erővel tört is elő (24.f): „A vaknak szeme voltam és lába a sántának” (15). Szebben és tömörebben szólni a szolgálat gyönyörűségeiről alig lehetne. – Pártatlanul ítélte a vadidegen esetében. A ragadozó természetűvel szemben viszont határozottan lépett fel és móresre tanította ökelmét. Nem önhatalmúan, hanem, bizonynyal egy törzsközösség bírjaként. Jómódú volt, mi tagadás, de gazdagsága nem dermesztette érzéketlenné.

Megérezvén a természet lelkét, az állatok, meg a gyömölcsös-keretek a kezéhez szelidültek (6), mint a tehén, midőn annak adja le a tejet, akit ismer, mert gonddal bánik vele. Visszanyeri-e valaha is az ember a természettel ezt, az egymást kölcsönösen gazdagító ökonómiai harmóniát? – Eme kiterébélyesedő életnek az Istennel való benső közösség volt a gyökérzete. Legelőbb is erről vallott, erre vágyik megint. Bárcsak járhatna újból az ő világosságánál és sátrában tudhatná Istenét. Hasonlóvá válhatna a mondabeli főnix-madárhoz (A Magyarországi Református Egyház címere fölött ez a szimbólum áll), aki 500 évenként fészkeivel együtt elégeti magát, de megifjodva támad újból életre hamvaiból (18).

Jób 30 – Csak a diagnózis

Az egyik írásmagyarázó megállapítja, hogy korábbi életútját jellemezve (29.f), Jób Istentől indult el, s aztán beszélt arról, milyen hatással volt környezetére a tekintélye. E f. iránya fordított. Előbb van szó arról, mit jelent mindennek csúfjává válni, s utána érkezik el Istenig, ámbár nem reménykedik, hogy imádsággal fordíthat sorsán (20-23). Mi mást tehet, aki az omladékok alatt épphogy lélegzik, s működik még benne az életösztön egy szikrája? Kinyújtja hát kezét a romok résein és torkaszakadtából kiált (24). Ő legalább is kiáltásnak véli, de igazából csupán gyászos nyöszörgést hallat (31). Betegségek kínjait ekkora szemléletességgel csak belülről, tehát átélés közben lehet érzékeltetni. Hol azt érzi, hogy Isten lazított a köteléken, mellyel szelíd és biztos kézzel mindedig tartotta őt (ezt nevezi a Hós 11,4 a szeretet kötelének), hol meg, mintha torkát fojtogatnák, miután grabancánál fogva megmarkolták a göncöt rajta és a sárba vágták (18k). – Elfeketülő bőre, az égető tűz a csontjaiban –, amit a népnyelv belső láznak hív –, az Istentől lett elvetettségének biztos jele. – Emberek is kiutálták, oda került a mihasznák közé, akik válogatott kínzások undok epéjét fröcskölték rá (9k).

Nem közvetlen feladatunk az 1-10 v-ek szociológiai elemzése. Mégis, miként harmonizálhat az ügyefogyott iránti irgalom a lehangelő megállapítással, ami e helyt olvasható? Tény azonban, hogy különbség van az önhibájukon kívül ínségre jutottak, s az embervoltukból kivetkőzöttek közt, ha olykor nehéz is megvonnunk a határt közöttük. Az utóbbiban is két változat létezik. Egyike, a veszélyesebb, szellemileg aljasodik le és csőcselékké silányulva, szennyes indulatok korbácsolódnak fel bennük és általuk. Ahogy az üvöltöző tömeg követelte Jézus kivégzését, vagy lett hóhérjává István vértanúnak (ApCsel 7,54). Másika a lezüllött és munkát kerülő lumpen.

Az ige könnyörtelenül mondja ki róluk a kórismét, de (még) nem szól a gyógyításról, legfeljebb emberi büntetésükről (8).

Jób 31 – Vádlottból koronatanú

E f-ben vannak ŰSZ-i szintet elérő követelmények. Lefegyverző, ahogy parancsolt a szemének (1), hiszen a test lámpása a szem (Mt 6,22). Jóbnak önmagával szemben érvényesített magasrendű igénye a Hegyi beszéd törvényt magyarázatával állítható egy sorba: „aki kívánsággal tekint...” (Mt 5,28). Ugyanez áll – példákat ragadva ki csupán –, a 29k. részletre is. Nyelve és szíve egyfélét szolt, midőn nem kívánt átkot senkire (vö. Mt 15,4k). Gyűlölője vesztén nem örülve, az ellenség iránti szeretet közelségébe jutott. Nem keresett kibúvókat. A 33.v. tükrében igen vonzó a vallomása, mert nem titkolta el vétkeit „emberi módon”. – Egyértelmű tehát, hogy szó sincs arról, mintha Jób büntetlennek tartaná, vagy mutatná magát.

Vagyonhoz sem tapadt szíve, görcsös ragaszkodással. Gazdasága elvétetett tőle, de nem kesereg miatta. Még egyetlen zokszót sem ejtett odavesztett csordái miatt; s nem esett áldozatául idegen kultuszoknak (27). A holdat, vagy a napot imádók fújtak csókot a tenyerükről az istenként tisztelt két égitest felé (az asszír képírásban az „imádság” jele az ajak elé helyezett tenyér).

Nos, hová tegyük hát e fejezetet? Kulcsa a 35/b sor, mely volta-képpen azt jelenti: „Itt az aláírásom!” Az ábécében az utolsó volt a táv betű a főníciai, meg az óhéber írásban, kereszt alakkal. Aláírás-ként ezt a jelet rótták személyes vállalásként, (hivatalos) szövegek után, mint ma is az analfabéták. – Jób tehát egy perben tesz valamást bírāja előtt. Ha létezne vádirat ellene, ártatlansága tudatában bátran tenné közszemlére, vállára helyezve, s fejére kötve dísz gyanánt (36, innen van a koronatanú szó megformázva). A f. tehát a joggyakorlatból veszi a formát és tartalmat. Koronatanú Jób a nagy perben, s maga igaza csupán eszközi jelentőségű abban, hogy végül Isten igaza győzedelmeskedjék a sátán vádjaival szemben. Jóbnál mindez nem tudatos, akaratlanul erősíti Isten álláspontját a vádlóval szemben.

Az igényes követelmények önmagunk iránt ma is érvényesek, de igazságunk a Krisztusban nyert megigazításban van, aki a minket vádoló adóslevelet eltávolította és a keresztre szegezte önmaga tes-tével (Kol 2,14k), s ezzel érvénytelenítette.

Jób 32 – A bölcsesség utóvédharca

A fiatal Elihúról eddig mit sem tudtunk. Most derül ki, hogy a vitát végighallgatta. Nagy önuralomra volt szüksége, hogy visszafojtsa indulatait. Most aztán előtör belőle a szó és hat fejezeten át beszél egyfolytában. Véli, hogy már kiismerte Jób álláspontját. Nem kíváncsi rá, mi lenne az új válasz az új szempontokra, miket innen-onnan előbányász. Érvei hajlékonyabbak, de a három barát több mérsékletet tanúsított. Mert igaz a latin közmondás, hogy a másik felet is meg kell hallgatnunk.

Szóáradatát csak részben vehetjük továbbsegítő tényezőnek. Árnnyoldala, hogy vele késlelteti Isten beszédét. Nem átvezet válaszához, inkább eltorlaszolja –, amíg tudja. Szerepe megítélésében perdöntő a 13.v. A barátok lényegében helyesen ítélik meg a helyzetet, hogy legfőbb ideje Isten válaszának, mivel ők eljutottak képességeik és érveik végére. – Elihú ellene mond véleményüknek, s biztos benne, hogy ő majd fölülkerekedik Jób védekezésén.

Bármily csábító volna is, hogy útkészítő jelleget tulajdonítsunk neki Isten beszédéhez, az összkép és mondandójának tartalma nem engedi, hogy Elihút fölértékeljük. Elmond ugyan néhány megszívlelendő, okos dolgot. A szenvedés isteni célját igyekszik árnyaltabban láttatni. Fellépése – külsőleg –, olyan próféta-szerű, mint akit erőik feszítenek belül. Egyetlen kifejező hasonlata az új bortól széthasadó tömlő (19), mely inkább példázhatná a szokványos bölcsesség elégtelenségét (vö. Mt 9,17).

Legyen bár pártatlansága vonzó (21k), nem sorolható a prófétai lelkek sorába. Egy tiszteletreméltó bölcsességet képviselő iskolának, ifjúi hévvel nekigyürkőző új nemzedéke ő, új dalok nélkül. Fölöttébb bízik szellemi erejében és igazában; nem ismer lehetetlent, olykor titánkodik: Isten ne segíts, csak csodálkozz, majd én megvédelek!

Abban viszont igaza van, hogy a bölcsesség nincs korhoz kötve (6), tehát a fiatalos lendülethez sem – Az újulásnak feltétele a hit, s nem az életkor, s vannak koravén ifjak és friss hitű öregek. De egyikük sem bitorolhatja a jogot, hogy Isten helyett beszéljen.

Jób 33 – Fény és árnyék

Bizonyára helyénvaló, ha Elihú beszédeit nem értékeljük túl, de azt sem szabad engednünk, hogy értékei veszendőbe menjenek. Megnyilatkozása árnyoldalait nem írhatjuk mindenestől az ő számlájára, mivel az idősebb nemzedéktől átvett tanítást képviseli és gazdagítja is új elemekkel. Észrevehetően az Elifáz nézeteihez áll közel. Ő beszélt korábban arról, hogy Isten éjszakai látomásban szólt hozzá (4,12-16). E mozzanatot visszahalljuk a 15.v-ben, de már nem személyes élményként.

A testi-lelki megújulás ígérete (23-30) bensőséges és eleven hitéletet jelez. Érdekessége azonban az, hogy a tolmácsoló angyalnak adott isteni parancs a sír peremére jutott ember kiváltásáról már fölcsendült, éppen Jób beszédeiben (16,19. 19,25). A szavak ugyan mások, de jelentés-tartalma ugyanaz. Új elem viszont a váltságdíj, amit odakészített valaki, s a célszemély (Isten?), hogy-hogynem „megtalálta” – a héber szöveg szerint. Egy ilyen pórén végrehajtott lefizetési kísérlet csökkent értéke majd a 36,18 során –, szintén még Elihú szájából, meg is fogalmazódik. De a történések során soha ilyen kísérlet Jób részéről elő sem fordul. Ha pedig a közbenjáró angyal tette volt meg, az olyan is, mert angyali erő sem elég hatékony az ember megváltására.

Az a sejtésünk, hogy Elihú tanult is Jóbtól, ámbar el nem ismerné. Tehát jogtalan úgy fogalmaznia, mintha soha nem hallott dolgokat közölne egy tudatlannal. „Felelj nekem, ha tudsz” (5), mondja, ám csupán szónokias fordulattal, mert szegény Jób, ha akarna is, szóhoz alig juthat: „Légy csendben, most én beszélek”, halljuk kétszer is. „Ha lesz mondanivalód, felelj” (31-33). Tán lenne is, ha hagynák.

Ne bántsuk tovább a lelkes Elihút, mutassunk rá a fényekre is. Hiszen az sem megvetendő, hogy az előtte szólóktól a továbbvivő részleteket figyelte meg. Észrevette közben azt is, hogy Jób ártatlannak mondta magát (8-11). Bírálatként azonban csak arra szorítkozhat, amit most hallott, s nem feltételez Jób múltjából olyasmit, amiről nem tudhat közelebbit. Mértéktartóan visszafogott. Inkább Isten hatalmas voltára mutat rá, s a szenvedésről szólván, a célját keresi. Isten tart vissza általa a rossztól, időben figyelmeztet, s mind e mögött őrző szeretete keresendő. A szinte csak sejtetett kiváltás által új életre segítheti a szenvedőt, s visszahozhatja a sírból is.

Jób 34 – Az előzőkhöz mértén – visszalépés

Elihú személyének láttatása és hosszú beszédeinek tolmácsolása olyan valaki műve, akinek szívéhez igen közel állt a bölcsesség hagyománya. Ő bővítette a művet ezzel. Ez a szempont számunkra másodlagos, mert Jób könyvét úgy kell egységnek vennünk, amint az ma olvasható.

Elihú a továbbiakban bizony kimutatja a foga fehéret, mert leszáll a barátok szintjére. Az isteni megfizetés elvét vallja most és mindeztől elmarasztalja Jóbot, aki jobb, ha nem vár bármiféle ítélet napjára (24,1. 31,35-37), mikor kiderülhet igaza, mivel Istennek nincs szüksége hosszú vizsgálgatásra, latolgatásra. Egy szempillantás alatt átlát mindent és menten lecsap a bűnösre (20-25). Ezzel Elifáz és Bildád okfejtését óhajtja megtámogatni. Ő maga is azon állásponton van, hogy Jób „Úgy issza a gúnyolódást, mint a vizet” (7. vö. 15,16), s ha Bildád védelmére kelt Istennek (8,3), most megteszi ő, hasonló stílusban (10-12), mert Istent nem lehet igazságtalansággal vádolni. A 6.v. mutatja, hogy különösen Jób ama hasonlatán akadt fenn, hogy érzi Istennek halálos nyilait, amint testét-lelkét átjárják (6,4. 16,13).

Az egész könyv legérzékenyebb pontja a sátánnak ama vádja, hogy a remélhető, vagy a már élvezett haszonért van csupán a kegyesség. Elihú éppen itt érti félre Jóbot, aki a 21,15-ben a fennhéjázó, vigan élő gazdagokat beszéltette, de ez nem az ő véleménye volt: „... kicsoda a Mindenható,... és mi hasznunk abból, hogy hozzá folyamodunk?” Ez nem terhelheti Jób számláját, hiszen éppen kipellengérezte, mint tőle idegent. Olyat sem mondott, hogy nem használ az embernek, ha örömét leli Istenben (9), legfeljebb a haszonlesők hátsó gondolatait beszéltette újfent. – Ha nem is szándékosan, de akaratlan elfogultsággal ferdíti el Jób szavait. Miért válik Elihú ily merevvé? Hol maradt az új szempontokat kereső előbbeni ifjú? Egyszerű az oka: fél a társaitól, hogy mit szólnának, ha éppen ő próbálná megérteni Jóbot (34k).

Ha több ember van egy véleményen, még nem biztos, hogy igazuk van. Az új utakat keresőnek meg kell küzdenie a közvéleménnyel. Elihú a kisebb ellenállás felé tart. Legegyszerűbb most, hogy Jób próbatételének elhúzódását kívánja (36).

Jób 35 – A szálla meg a gerenda

Az előzők végső kicsengése megmutatta, hogy Elihú sem jobb vigasztaló a barátoknál. Ha bárki nem a gondozottra van tekintettel, hanem arra, hogy ő ne tűnjék rövidlátónak, s bölcsessége, meg személye csorbíthatatlanul álljon az emberek előtt, ott nem az igazi pásztori gond tevékenykedik. A jó lelkigondozó nem a mellénye, hanem a lelkiismerete tisztaságára ügyel. Pál is azt mondja, hogy inkább látszódjék ő kipróbálatlannak, csak a gyülekezet legyen kipróbált és cselekedje a jót (2Kor 13,7). Nem csoda, hogy Elihúnak sikerült alaposan fölingerelnie Jóbot. Talán még egy sereg kíváncsi, más helyett okos ember is odagyűlt fogadatlan prókátornak (34,34-37).

A fejezet hangneme nem változik. Ismételten olyasmiket ad Elihú a Jób szájába, amiket nem is mondott, pl., hogy igazabb Istennél, sem azt nem mondta, hogy nem nyer vele, ha nem vétkezik. Éppen Elihú bonyolódik bele teljesen a hasznossági szempontok változataiba. Pontosan itt éleződött ki a feszültség a sátán vádja és Isten állítása között. Mintha csalogatná is Elihú Jóbot ebbe a kelepcébe. A 22,2k. során közelített Elifáz a sátán álláspontjához. Elihú most még közelebb sodródik feléje. Beszélhet közben Isten végtelen fenségéről, akinek nem árt a vétek, a jó meg nem használ. Csak magának tesz kárt az ember, vagy önmagának használhat. Szinte súlykolná a Jób lelkébe, hogy a dolgok hasznát nézze csak.

Álljunk meg itt egy pillanatra. Az ÚSZ és a kálvini tanítás ismeri a lelki hasznat és serkent is rá (pl. Jn 16,7 és a „jobb nektek”, azaz: „hasznosabb” görög szócsalád, több előfordulása!); biztat, hogy a mások hasznát helyezzük a magunké elé, szolgálva közügyek előmenetelét is. E nemes haszon végett törekedjünk önzetlenül Isten dicsőségére és felebarátaink javára, s ki fogjuk kerülni az ördög minden törét.

A 9-16 során mintha lelki önzéssel is vádolná Jóbot, hogy elharmarkodott sürgetéssel zavarja Istent, nem véén észre, hogy várnia kell sorára, hiszen kérése is kívánnivalót hagy maga után –, Elihú szerint. – Valószínű, hogy a gerenda éppen az ő szemében van, miatt a Jób szeméből venné ki minden áron a szállát (Mt 7,1-5).

Jób 36 – Kölcsönhatásban

Elihú még mindig túlzott öntudattal folytatja beszédét. Ő a tökéletes tudás, szinte a megtestesült bölcsesség. Távolról kirajzolódnak a Példabeszédek 8. f-ének körvonalai, mely szerint Isten mindeneke előtt a bölcsességet formálta meg. Elihú messziről hozza, amit tud (3k). Öntudata ebből a talajból táplálkozik, s nem intézhető el egy kézlegyintéssel. – Egyébként a bölcsesség gyakori témái kerülnek sorra a f. első felében: a király, az ifjúság, a csábos, buktatókkal teli kánaáni környezet (14). A király megaláztatása és fölmagasztaltatása (8-13) Manassé (2Krón 33,10-13) és Nebukadneccar esetére emlékeztetnek (Dán 4,30k). A példálózás kétségtelenül Jób sorsára vonatkozik. Lányomnak mondom, menyem is értsen belőle! Ha megtérne gonoszágából, láthatna még jobb napokat.

Mégis, mintha kezdene Elihú magára találni. Nem hátrafelé tekinget, hanem előre néz. Istennél keresi a szenvedés értelmét. A nyomorúság válhat Jób megmentése eszközévé. Vajon az elszenvedett bajokat tekinti váltságdíjnak? A 18.v-ből ez látszik valószínűnek. Mintha azt mondaná Jóbnak, hogy dacossága bűnéhez mérten óvatosan számoljon szenvedése értékével, mert az nem képes jókora túlsúllyal javára billenteni a mérleg serpenyőjét.

A testetöltés és a megváltás körüli sejtésekkel ráérez Isten gondolataira, amely Jézus Krisztus váltságában teljesedett ki. A megváltásról már beszélt Jób (14,13-17. 19,25-27), s maga Elihú is (33,23-30), de aztán megingott. Most azonban ígéretes fordulat következett be, mert a 22.v-től kezdve már nem saját csalhatatlanságát bizonygatja, inkább Isten fenségét csodálja és magasztalja. Minden ember – meg lehet, hogy csak a távolból – de Istenre tekint. Jóbnak is Isten tetteit kell magasztalnia, hiszen az emberek is erről énekelnek (24k). Mindez hiteles pásztori szónak vehető. Korábban Jób áldotta az Ur nevét és szavaival nem vétkezett (2,21k). Ezt a lelkületet erősíti most Elihú. Megtehetette volna sokkal önállóbban és határozottabban, de, hát, a kövek is egymás éleit köszörülve lesznek sima kavicsokká!

A közösségnek nevelő hatása van, kölcsönösen szolgálunk vele egymásnak.

Jób 37 – A magánakvaló bölcsesség vége

Elihú ellentmondásos egyéniség. Láthatóan neki is használt, hogy kibeszélhette magát. Beszédei végén, már a 36,26-tól teljesen eltávolodik a három idősebb barát bölcselkedésétől. Ne feledjük, hogy egy ponton (34.f) kis híján a hálójukba bonyolódott, végül mégis sikerült eltávolodnia tőlük. S bár minden beszédét túlzott magabiztossággal kezdte, végül most eljut az alázatosságra (24).

Szerinte, egyedül az istenfélelem számít, s a bölcs szívűek közül egyre sem tekint rá az Isten. A kitétel élére állított és egyoldalú; látványos szakítás az úgy vélt bölcsességgel. Az egész könyvnek ugyanez a szerepe az ÓSZ-en belül! E műfajnak vannak még további iratai: a Példabeszédek és a Prédikátor kv-e. Kánonon kívüli az apokrif Bölcsesség és a Jézus Sirach könyve. A kanonikus iratok, tehát az érvényes kijelentés, ÓSZ-i lezáródását fönntartva, a bölcsességirodalomra tekintettel, a szükséges következtetés az, hogy a kegyesség számára belőle elég ennyi. Ez a Jób kv-ének, s benne a 37,24-nek a döntő jelentősége, azaz, hogy Istent kell félnünk, s Ő rá sem néz azokra, akik magukat bölcsnek tartják; tegyük hozzá: s ezzel önelégültek. Nem elég, ha a bölcsesség a maga fiaitól igazoltatik (Mt 11,19), ha Isten tovább már nem hitelesíti.

Időben fölismerve értelmünk végességét, feltárul előttünk Isten mérhetetlen bölcsessége. Mind a hit másféle bölcsességének, de a tudósoknak is szükségük van legalább annyi alázatosságra, hogy ki mondják: a tudomány mai állása szerint, a jobbra, többre taníttatás készségével, ez meg ez állítható! – Az 1k-ben már nem azt mondja Elihú, hogy engem hallgassatok. A szíve is megremeg, s úgy hív közös figyelemre, miként jön Isten szájából a mennydörgés morajlása. A természet szavát nem teszi kijelentéssé, inkább Istent magasztaló imádatából hull fény a természet jelenségeire. Természeti megfigyelései egyébként tárgyszerűek.

A 36,33b sort általában másként értik, pedig a mi fordításunk jól tapint rá a lényegre, hogy az állatok megérzik az időváltozást. – Majd pedig az októberi, szárazságot fölváltó őszi esőzés viharai foglalkoztatják. Télen, nagynéha, hó és jég is előfordult (6-10).

Elihú megváltozott hangneme átvezet az Úr szavához.

Jób 38,1–38 – Isten megosztja gondját velünk

Jób beszéde óhajjal, mondhatjuk: kihívással zárult, hogy a Mindenható végre válaszoljon. Előállhat vádlóként is, s Jób a vádiratot – ártatlansága tudatában –, királyi öltözetként ölténé magára (31,35–37). A felelet most hangzik el a viharból, mert megszólal az Úr. A Jahve névvel nem találkoztunk a2.f. óta. E név fejezi ki igazán, hogy kicsoda az Isten. Már is sejthető, hogy Isten másként fog beszélni, mint ahogy Jób elképzelte, mert útjai és gondolatai magasabbrendűek a mienkénél (Ézs 55,8k). Mitagadás, Jób számára ez elmarasztalás. Szó lehet arról is, hogy vitatkozó társai is hallották a választ, Jób mindenképpen tudja, hogy Isten őhozza szól, s nem máshoz. Kérdései nem háríthatók el. Nem beszélhet mellé Jób, elő kell állnia: én vagyok Uram, nem mentegetőzöm. Céla tekintő döntéseidet bizony elhomályosítottam indulatban fogant, mindenféle beszédemmel. Az „örök rend” (2) talán nem is adja vissza az erőteljes dinamikát, mellyel Isten szüntelenül munkálkodik (Jn 5,17).

A kérdésekbe öltöztetett válaszok 12 egységre tagolódnak. Az első hat Istennek, kozmikus arányokat átfogó, teremtmény és mindeneget kezében tartó hatalmát példázza. Időben és térben a teremtéstől indul el a kérdések sora és jut el a fellegek és a csillagos ég magaságáig. – Az ókori világkép oszlopokon nyugvó, hatalmas szigetnek képzelte el a földet. A mai építéstechnika is betonoszlopokra helyezi az építményeket, ha az altalaj nem megfelelő. Egyik kérdése szinte a másik sarkába lép. – Hol voltál akkor? Vagy: lett-e parancsodra reggel? Végére tudtál-e járni, hol vannak a vizek forrásai és a hó raktára? S össze tudod-e kötni a csillagzatok pontjait úgy, hogy azok nem távolodnak el egymástól? A kérdésekben ott lüktet Isten önbizonyoságtétele: mert én mindezt megcselekedtem! – Jóllehet szavakban nem jut kifejezésre.

A kérdések súlya egyre nő, s az ember mind parányibbá válik. Önállítása illúzióvá foszlik. Bírálatra csak akkor vetemedhetne, ha Istennél is jobban tudná elvégezni a teendőket, s ha biztosabb kézzel volna képes lerázni a földabroszról a bűnösöket (13).

Jób szenvedése és igazsága szóba sem jön, de Isten kijelenti magát, s nem feledjük, hogy a sátánnak szava sem volt Jóbbhoz. – Azzal, hogy Isten szóbaáll velünk, a társának tekint, főlemel magához és bepillantást enged terveibe, mert munkatársává avat.

Jób 38,39–39,30 – A természet nevetése

Már az ókor embere is igyekezett rendszerbe foglalni ismereteit. Az enciklopédikus tudás tárházai, a fejlett kultúrák névtárai az onomasztikonok voltak, ezek a lexikonok ősei. Isten válasza e fejezetekben ilyen tudás-listákra épül; számunkra azt kifejezendő, hogy az ember fölfedezései, rendszerezett ismeretei nem egyebek, mint fölismerése egy csodálatos gazdagságú rendnek és a benne ható törvényszerűségeknek. Nem az új fölfedezések teremtik az összefüggéseket, azok adva vannak, csak az embernek rá kell lelnie. A fölismerés tehát nem feltétlenül jelent birtokbavételt is egyben, s nem ad fölhatalmazást rá, hogy az ember bitorolhatja is azt.

Az állatvilág természetrajza arra tanít, hogy közvetlen kapcsolat áll fenn – mintegy az ember feje fölött átnyúlva –, a teremtmő és a teremtmény között. Az ember e kisebbrendűnek tartott lényeket sem képes teljesen az ellenőrzése alá vonni.

Végig hullámszik a sorokon a természet szívóssága és diadalmas nevetése. Lám a strucc, bár nem volt ott, ahol az észet osztogatták, ha nekirugaszkodik, faképnél hagyja a lovat és lovasát (17k). A fölso-rolt állatok erőben (az oroszlán), ügyességben (kőszáli zerge), tekintélyben (harci paripa), a vándormadarak, csodálatos vonulásukkal, a fön- n keringő ragadozó madarak éles tekintetükkel túltesznek az emberen, s ha kell, az eszén is túljárnak. Az éhenkórász holló sem az emberhez fordul táplálékért. Károgása, fiókáinak sivítozása kiáltás Istenhez (a qará héber ige imádságot, Isten segítségül hívását és ugyanakkor Isten neve hirdetését is jelenti). Nemhogy az embertől várna eledelt a varjú, sőt kivételes esetben, Isten szavára, holló hord ennivalót a prófétának (1Kir 17,4-6).

Ha már az állatokon is megtörik az ember akarata, mekkora képtelenség bírálnia Istent, s felelősségre vonni őt végzései miatt. A sokféle között az ember csupán egyik teremtménye Istennek. S mekkora kitüntetés, hogy ő az egyetlen, akivel szóbaáll, s értelmét e partnerségre – kegyelemből –, alkalmassá teszi.

Van tehát Istennek tiszteletben tartandó, közvetlen szövetsége a természettel (Hós 2,23k), amely az emberre nézve, de az ember közbeiktatása nélkül is hatékony.

Jób 40 – Helycsere

Az Úr megint javasolja Jóbnek: „Én kérdezlek, te meg oktass engem” (7. 38,3). Tehát szerepcserét kínál. Elképzelni is képtelenség, hogy Isten, tanítvány módján kész végighallgatni Jób kioktatását. Aki most tiltakozik, mert belátta, hogy kicsinek és könnyűnek bizonyult, s még arra sem érett meg eléggé, hogy akár kérdező tanítvány lehessen (42,4). A szó szoros értelmében kezével fogja be a száját. Ha szól is, igen röviden teszi és továbbra is Isten a kérdező. Ő pedig nem akarja Jóbót lehangolni. Inkább közvetett úton ad bepillantást gondolataiba és megmutatja monumentális alkotásait, hogy szándékát megértesse. A 10-14 szakaszban meglepő ajánlatot tesz: öltse föl Jób az isteni fenség öltözetét és lásson hozzá maga a feladathoz.

A könyvnek több fókusza is van. A már említettek mellett égető kérdés, hogy miként győzhető le, semmisíthető meg a gonosz? Vajon az én helyemben, kérde Isten –, hatásosabban tudnád-e leigázni a gőgöst és föld alá süllyeszteni a gonoszt, mint Ákán csoportját (4Móz 16,31-34), vagy elszigetelni őket (13), mint az atomenergia veszélyes hulladékát? Megdicsérlek, mondja az Úr, ha az én eljárásommal és felszerelésemmel neked jobban sikerül. A gonosz eredete talányos, igazán húsba vágó az, hogy miként küszöbölhető ki! Isten megfogalmaz valamit (8), amit Jób soha így nem jelentett ki: „Bűnösnek mondasz engem, hogy te lehess igaz?” – Most még merő képtelenség, de itt fog utat vágni Isten a sötét dzsungelen át. Az ő maga-megalázása Krisztusban válik a bűnösök megigazulásává, akit Isten „bűnné tett értünk, hogy mi Isten igazsága legyünk öbenne” (2Kor 5,21).

Még egy lépés, s máris Isten alkotó-műhelyében vagyunk. A vízilóhoz nem mindenben hasonló ósálat a teremtmények közül a legelső volt (19. 1Móz 1,21). A krokodilt formázó másik őslénnel ellentétben az előbbeni békés természetű jószág, füvet eszik, járja a hegyeket és a vizeket. Ha nem bántják, nem veszedelmes. Mérete és nyugalma Isten hatalmát hirdeti és azt példázza, hogy Isten megvalósult, első szándéka nem táplált senki iránt rosszindulatot. – Ez a behemót a bűneset előtti időkből maradt volna itt (1Móz 1,30).

Jób 41,1–42,6 – A látásig vezető út

Mit keres itt a leviátán, ez a krokodilt formázó, de nála félelmetesebb szörny? Jób első kifakadásakor, midőn megátkozta születése napját, többek közt ezt a veszedelmes hullót is fölingerelte volna (3,8), hogy a sötétség erői falják föl ama napot mindenestől. Isten válasza ehhez kötődik, s a könyv ezzel is egésszé kerekedik ki.

Az Úr elmondja e mitikus lényről, hogy – ámbár király az állatok között (25k) –, ő is csak teremtmény. Alakja, természete félelmet ébreszt az istenek között (10-17). Nem nevezhető egyértelműen jónak, vagy rossznak. Kiszámíthatatlan, minden kitelik tőle. Balgaság hát, ha bárki benne reménykedne (1). Isten válaszol Jób korábbi kívánságára. Ezzel a fenevaddal egyedül Isten bír el. Visszariasztja az embert attól, hogy akár fekete mágiával e szörny segítségét vegye igénybe. – Evégből nem teheti, hogy ne részletezze a szörny félelmetes viselkedését (4). Ki az, aki szembe merne szállni vele? Az ősi föníciai Ugaritban hét fejjel ábrázolták (vö. Zsolt 74,14: „fejeit”). Ma már csupán mese-motívum a hétfejű sárkány.

A 3.v. még többet is mond. Ha nincs ember, aki ezt az őslényt meg tudná fékezni, mily balgaság szembeszállni a mindenk Alkotójával! – Bármily félelmetes is e szeszélyes királyi vad mibenléte, eszköze csupán a teremtné, hogy fölmutassa mindent uraló hatalmát, s nem kevésbé Jób parányi voltát. Járulékosan azt is föltárja közben, hogy mily értelmetlen volt, midőn Jób kiszolgáltatta volna sötét erőnek a megszületése napját. – Az érvelés lefegyverző. Jób szívében bűnbánat támad. Idézi az Úr szavát (38,2), midőn visszont kérdez (42,3), mely tekinthető bűnvallásnak. Én voltam az – senki más –, aki mindenféle beszéddel elhomályosítottam bölcs tanácsvezérséged!

Rá is foghatná, némi joggal, barátaira, akik szinte kihozták belőle a szót, amit a legszívesebben visszavonna, de nem teszi. Velük majd beszél Isten maga. Ezúttal róla van szó. Testét, lelkét még gyötri a betegség és a gyász, de már megszületett a tanítvány. Kész figyelni Istenre, s boldogan ismeri föl, hogy Isten elérte célját vele. Mert ahogyan most látja őt, tevékeny alkotóként, s megfélelmezőjét kétes, démonivá fajúlnak hatalmaknak, nem is fogható ahhoz az istenismerethez, amiben eddig élt.

Elővételezetten tükrözi sorsában a megszenvedett új kezdést: „a régi elmúlt, és íme: új jött létre.” (2Kor 5,17).

Jób 42,7–17 – Istentől való vég

Jóbbhoz már beszélt az Úr, most barátain a sor, s elmondja Isten a legidősebbnek, hogy megharagudott rájuk, de nem jóvátehetően. Keressék föl mindhárman újból Jóbot – tehát időközben hazamentek –, s ott mutassanak be égőáldozatot önmagukért. Összefognak hát megint és eszerint járnak el, egy értelemben.

Árnyalati eltérést észlelhetünk Jób és a barátok szavai között. Mégis, mi határozta el őket tőle, minélfogva nem beszéltek olyan helyesen Istenről, „mint szolgám, Jób” (8)? Döntő eltérés az, hogy ők csak Istenről beszéltek, de egy szavuk sem volt Istenhez! Ellenben Jób, legmélyebb kétségbeesésében is beszélt Istenhez, ami – vegyük akárhogyan –, az imádság fogalmához, s tettehez tartozik, még ha lávaszerűen ömlött is ki belőle.

Tekintettel mindarra, ami elhangzott a szájukból, rendkívüli kegyelem, ha a kegyelem egyáltalán fokozható, hogy Isten most azokhoz beszél, akik csak elmélkedtek róla, de hozzá elfelejtettek beszélni. – Az Istenről való beszéd, a teológia állandó kísértése, hogy számára az imádság mellékessé válhat, mialatt a tudós fennkölt, olykor túlbonyolított bölcselkedésbe bocsátkozik Istenről; mellőzve a lehetőséget, hogy Isten, a róla mondott beszédet, imádságaink útján egyengethesse. – Pedig Isten mindvégig jelen volt, míg róla folyt a szó. A jegyzőkönyvet az elhangzottakról ő hitelesítette, egyáltalán ezért kerülhetett a Szentírásba. – Hogy néz az ki, hogy épp azt nem hagyjuk szóhoz jutni, s ahhoz nem beszélünk, akit, állítólag, a legfontosabbnak tartunk?

A barátok alázatának mércéje, hogy elfogadják egy beteg, tehát tisztátalannak vélt ember közbenjárását. De, ha Isten vállalta ezt az embert, mi egyebet lehet tenniük? – Jób gyógyulására csak következtethetünk! Ha maradt nyoma betegségének a testen, nem változtat sorsa jobbra-fordulásán. Vagyona kétszeres lesz, gyermeke ugyanannyi, mint volt korábban. S meghalt patriarchális vén korban. A LXX többlete: „Meg van írva róla, hogy ismét föltámad majd azokkal, akiket az Úr föl fog támasztani.” – A messzetekintő pillantás az ÚSZ irányába néz.

Jób példája (Jak 5,11) így igazán ígéretes!

Zsoltárok 1 – A boldogság természetrajza

Ez a zoltár az egész Zsoltárok könyve bevezetésének tekinthető. Tartalmi indokok mellett van rá formai érv is: sok kézirat az Ap-Csel 13,33-ban első zoltárként idézi a másodikat.- Sugárzó derű van abban, hogy a teljes könyv a boldog ember mibenlétének fölvezetésével kezdődik. Eszünkbe jutnak Jézus boldogmondásai a Hegyi beszédben (Mt 5,1-12). Mindig szerettem volna a „boldog” fogalma forró magjához eljutni, de mintha el lett volna zárva előlem. Ezúttal az igében, s jó magyarázatokba mélyedve út nyílt előttem hozzá.

Tegyük ugyanis egymás mellé a 3.v-et és a Jer 17,7k. részletet. Ugyanaz a gondolat a víz mellé ültetett fa viruló életéről, egyenletes, bő terméséről! Jeremiásnál azonban úgy kezdődik a hasonlat, hogy áldott az a férfi, aki... A boldogságnak és a megáldott létnek tehát szoros összefüggései vannak. Akit Isten ilyen módon megáldott, az a boldog, s ha pillanatnyilag tán nem is érzi, de Isten – teremtető szóval –, boldognak mondja, s léte alapjaiban előbb-utóbb, átélhető módon azzá is teszi. A „boldog” többet is jelent, mint az „áldott”. Az utóbbi, s nincs rá jobb kifejezés, kizárólag vallásos fogalom. Mintha a szentet, a szent-szolgálatra elkülönítettet látnánk magunk előtt.

A „boldog” valahogyan magasabbrendű, szélesebb széttekintésű. Ő az, aki szüntelenül átlépi a szent és a közönséges határait és mégsem válik soha rövidlátóvá. Régies értelemben közönséges, tehát egyetemes anélkül, hogy köznapi értelemben közönségessé válna. (Ez a mondat talán segít megértenünk, mit jelent az Apostoli Hitvallásban az „egy, közönséges, keresztyén anyaszentegyház”-ról szóló vallástétel).

A „boldog” tehát az Isten országának belsőleg szabad polgára, aki úgy tekint Krisztusra, mint az egész teremtettség élő Urára, s ezért mozog otthonosan e világban, s nem más okból. Alapállásából eredően tud „igen”-t és „nem”-et is mondani, ahogy Urától kapja az útmutatást, s a Szentlélek vezetését. A „törvény” alapjelentése is útmutatás, tanítás. A krisztuskövető szívét betölti az Úr akarata, s el tudja különíteni magában a más forrásokból eredő másféle tanácsokat. Ezért, amit tesz, kiállja a próbát.

Az ilyen „boldoggá teszi a cselekedete” (Jak 1,25).

Zsoltárok 2 – Reszketve és vigadva öelötte

Istennek és a fölkent Messiásnak népek fölötti uralma nem si-
lányulhat egyeduralkodó vallások, vagy különféle egyházak evilági
hatalmává, mert visszaéléseink zavart támaszthatnak az emberek-
ben. Alkalmas példa rá Ady „Krisztus-kereszt az erdőn” című ver-
se. A költő nem ad igazat hajdanvolt magának, amikor még lázadt
a Krisztus ellen, aholis apa és fia „egy Igen és egy Nem” egymásra
talált a dacban, ha egyebekben eltérő volt is a véleményük. A köl-
temény végső kicsengése azonban az, hogy most már mélyen meg-
emeli kalapját, nyilván az előtt, akire a kereszt is mutat. A versben
van egy-két megszívlelendő utalás rá, hogy külső tényezők is okai
voltak a lázadásnak és a dacnak.

Ha a hívő vállalja a felelősséget, ki fog tisztulni az emberek szem-
lélete, s talán rádöbbennek, hogy a szívük igazából Krisztus ellen
láza.

Az éneklő gyülekezet, íme, háttérben marad, s nem ülteti magát
a Fölkent mellé. – A lázadás gócait keresve, elsősorban magunkat
kell jobban megismernünk, s kezdve magunkon, reánk csodálkozik
a kérdés: miért, és honnan e tomboló lázadás az Úr ellen? Mire vél-
jem magamban az önámítást, hogy szelid igáját nyűgnek érzem, s
le akarom szagatni magamról? Akkor talán szabadabb leszek? Ha
kellő öniróniával nevetni tudok ekkora dőreségen, máris kezdek rá-
hangolódni, ahogyan az Úr nevet az egy húron pendülők összees-
küvésén.

Aztán odaállít az Isten megfellebbezhetetlen döntése elé: Ő maga
kente föl királyát a Sionon! – Megszólal a Fiú is, kihirdeti a végzést,
mivel az Atya és a Fiú között lezajlottakat senki más nem hallhatta.
De a Fiú ma tudtul adja, ami egykor neki mondatott: „én fiam vagy”,
s ragaszkodva az alapszöveghez: „Ma nemzettelek téged” (7), ami
összhangba van az első keresztyén hitvallásokkal, mely szerint a Fiú
öröktől fogva született (Kol 1,15).

A Dávid-utódokra tekintő ígéret, erre tekintettel többretegű pró-
fécia: „Atyja leszek és ő fiam lesz” (2Sám 7,14), s a Mt 3,17: „Éz az én
szeretett fiam” pedig nem fiúvá fogadtatás, hanem rámutatás a Ná-
záreti Jézusra, hogy a Messiás senki másban nem keresendő, mert
ott ál előttük. Uralma kiterjed mindenre; a cserépedények összetö-
rése erről szóló prófétai jel (9). Őt kell szeretnünk mindenekelőtt.
Hogy ez ma még nem történeti valóság? Meglehet! De tarthatatlan
szégyen lenne, ha az egyházban már most nem így volna!

Zsoltárok 3 – A fegyvertelen nem védtelen

Itt kezdődnek a Dávid névvel fémjelzett zsoltárok. A fő kérdés nem az, hogy történeti értelemben mennyiben köthetők Dávid személyéhez. Lényegesebb, hogy ez az ének arra tanít, mi az igeszerű magatartás hasonló helyzetekben, mint amikor Dávid menekülni volt kénytelen Absolon elől (2Sám 15,22k). – A zsoltárköltő még kilátástalanabb jövőnek néz elébe. Van valami megmagyarázhatatlan és csodálatos abban, hogy ez a sorozatos támadások céltáblájának kitett, egy-szál ember nem védekezik, magát nem mentegeti, nem üt vissza, de el sem fut, hanem nyugodtan fekszik le, alszik, s majd pihenten ébred. Acsarkodhat körülötte ezernyi nép (6k), őt az Úr támogatja.

Ha igazán elhinnénk, hogy Isten pajzsa a hozzá folyamodóknak, több békességünk lenne. Hiszen gyakorta csupán üldöztetési képzeink borzolják idegzetünket, s a valóság nem is oly iasztó, mint ahogy magunknak bebeszéljük. – Ámulatra méltó, mekkora felhajtó, lendítő erő szunnyad abban, ahogy a megtámadott mi mindent nem tesz meg, amire – védekezésül –, késztetve érezhetné magát. Ellenben azt cselekszi, s tán semmi egyebet sem, minthogy hangoosan kiált az Úrhoz.

Ellenségei egyenesen jót tesznek vele, hogy nem hagynak neki békét. Sok zsoltár született abból az energiából, melyet a kegyes –, az őt elemészteni szándékozó indulatokból támadt tettelegességet testében-lelkében felfogva –, a legnemesebb erővé transzformálta, alakította át azt magában. – Ne csupán Istenre hagyjuk, hogy a rosszából hozza ki a jót, amint ezzel vigasztalgatni is szoktuk magunkat. Megtehetjük mimagunk is ugyanezt, a hit világot legyőző erejével (1Jn 5,4). Meglehet, hogy az ige pont erre a hatás-mechanizmusra gondolt!

A 8.v-ben kemény mondatok olvashatók arról, hogy Isten veri arcul az ellenséget, és a bűnösök fogait kitördeli (Zsolt 58,7). A zsoltáros nem akarja megszabni Istennek, hogy mit tegyen. Az erőteljes képek azt példázzák, hogy Isten ad igazán megfelelő választ rá, amit övéi ellen tesznek. Ez az ő dolga. A Krisztus győzelme sátánból, bűnből, halálból, gyűlöletből fogatlan oroszlánt csinált. „Halál, hol a te diadalod,...hol a te fullánkod?” (1Kor 15,55).

Zsoltárok 4 – Tenni valamit értük

A hitvalló már nemegyszer átélte, hogy Isten kiutat adott neki, mikor szorult helyzetben volt (a 2/c múlt idő). De a hit útján újabb nehézségek támadnak, s ezek megintcsak Istenhez űznek. – A zsoltáros általában kétféle emberrel találkozik lépten-nyomon: a gazdaggal, vagy az ínsége miatt panaszkodóval. Ő maga megelégszik a szükségessel (Péld 30,7-9), mert többre becsüli az Úrtól való örömet (8), mint ha valakinek sok java van „sok évre eltéve” (Lk 12,19). Ez a békesség – bor, búza szükében is, nyugodtabb alvást és nagyobb biztonságot ad minden egyéb látható, s elérhető kezességnél.

Zsoltárunk több ponton is rokon az előzővel, vannak mégis szembeszökően sajátos vonásai. Ellenfelei a tekintélyesek (a „Ti emberek” valószínűleg, őket célozza meg), akik emberi méltóságában sértik őt. Beszédük hazugság és üresjárat. Mintaszerű, ahogyan a személyét bántó törekvésekre válaszol.

Általános vélemény, hogy az ellenség szeretetének (Mt 5,44) nincs ÓSZ-i előzménye. Kérdés azonban, hogy lehet-e ennél nemesebben viselkedni a gyalázkodókkal szemben, mint ami e helyt olvasható, midőn rámutat az Úr csodáira és pásztori lélekkel inti őket, hogy, ha valami miatt föl is indultak, de ne vétkezzenek (Ef 4,26). Mielőtt elhamarkodottan tennénk bármit is, aludjunk rá egyet. Higgadtan másként viselkedik az ember, mint első fölindulásában. Istentiszteletük, áldozatuk így válik igazzá, s lesz kifejezője az Úrba vetett bizodalmuknak.

Összegezve: csupa jót kíván és tanácsol azoknak, akik merő rosszszindulattal viseltetnek iránta. Az értük mondott imádság (van rá példa: Zsolt 35,13. 109,4) kísérőjeként, lehet-e a felelősség érzésének jobb bizonyosságát adni, mint, hogy pásztori szóval, mentő szándékkal közelítünk ahhoz, aki éppen lehetetlenné akar tenni?

Másrészt ott búslakodnak a jobb napokat óhajtó sokak (7). Vagy alapos okkal, vagy éppen elégedetlenkedve morzsolják napjaikat, nekik az Istenben gazdag élet jó bizonyosság és hívogató példa lehet, hogy a gazdagság, meg a szegénység mellett van egy másféle életforma, mely igazán ígéretes és szép feladatokkal teljes: szolgálni Isten országát, melyhez – ráadásul –, megadatnak az élet fönntartásához szükségesek is. Ha megelégszünk vele, derűre símul ki arcunk, s magunk is pásztoraivá válunk embertársainknak anélkül, hogy gyámkodnánk rajtuk.

Zsoltárok 5 – Megváltozott étellel

Nemcsak éjszakája nyugodt a kegyesnek, de ébredése is friss. Szorongatott helyzete ösztönzi rá, hogy reggelente legelső gondolatai Isten felé terelődjenek. – Ne váljék törvényünkkel reggeli csöndességünk, miközben tán szalad a ház is körülöttünk. De ne is maradjon el a néhány perces csönd, hogy az adottságok szabta megfelelő változatossággal: sóhajtvá, vagy fölkiáltva, máskor kitartóan imádkozva Isten elé álljunk. Ha elsősorban reá várunk, nem lesz üres a nap. Valamiben jelét adja majd, hogy valóban királyunk ő. Át fogjuk élni, hogy végül (12k) csendes ujjongás sző át minden napközi mozzanatot. Isten közelségében fölülkerekedik bennünk az öröm, látva tetteit (Lk 10,21). Nem mintha Isten gyermekei amolyan burokban született emberek volnának. Nem! Ezért a biztonságért meg kell harcolniuk, hogy megőrizzük szentségünket és tisztaságunkat.

Az 5-11 szakasz azt a helyzetet tükrözi, melyet –, más szempontból ugyan, mégis jól megvilágítva –, az 5Móz 17,8-13 rendelkezéseiben olvashatunk. Ha valakinek peres ügye volt, el kellett mennie az illetékes lévita paphoz, vagy bíróhoz, s annak szava döntött. Hasonló helyzet adódott a szent helyre leendő fölmenetel előtt is. A Zsolt 15,2-ből kivehető, hogy a szentsátor bejáratánál megszürték a zarándokokat, s csak az tehette be lábát oda, akinek élete rendezettnek bizonyult. Ennek ismeretében bízik a kegyes, hogy bemehet az Úr házába. Kész rábízni magát Isten útegyengető vezetésére (8k). Ellenségei pedig, akik, végső soron Isten ellen láznak (11), fönnakadnak a hálón.

Az ÚSZ-ben a feltételek változtak. A kegyelem idején, ma mindenkinek nyitva áll az út Istenhez (Zsid 10,19k). Úgy szól a hívás, hogy mindenki bemehet, fenntartás nélkül! Csak kijönni nem lehet onnan meg nem változott étellel, következmények nélkül! Mert „Ha valaki az Isten templomát beszennyezi, azt elveszti az Isten, mert az Isten temploma szent, és az a templom ti vagytok”, mármint a gyülekezet az (1Kor 3,17). Az Isten országát nem örökölhetik tisztátalanok (1Kor 6,9-11).

A kegyelem ideje a megmosódásé, s ez az idő egyszer lejár (Jel 22,14k).

Zsoltárok 6 – Az elodázás veszélyei

Nyomai vannak már a Kr.u. 6. századból, hogy a 6. 32. 38. 51. 102. 130. 143. zsoltárt bűnbánati zsoltárnak tekintették. Ma, általános vélemény szerint, csak azok vehetők annak, melyekben bűnről, bűnvallásról, bűnbocsánatról esik szó. Zsoltárunk nem említ ilyesmit.

Betegségben, halál küszöbén Isten feddését érzi a kegyes. Teszti-lelki elesettségben kéri kegyelmét. Megrendítő a 4.v. befejezetlensége, mint akiben elhal a szó: „És te Uram, meddig (késel)?” A zárójelbe tett szó értelemszerű kiegészítés csupán.

Másrészt nem tagadható, hogy az evangéliumban, Jézus gyógyításai esetében gyakori, hogy a bűn, meg a betegség összefügg: „Íme egészséges lettél, többé ne vétkezz...” (Jn 5,14). Ellenben, már Jézus is beszélt arról, hogy a betegség által is nyilvánvalóvá lehet valakin Isten dolga és dicsősége (Jn 9,3). Mégsem egészen elejtendő az összefüggés, mely fennállhat bűn és betegség között. Mai nép-betegségeink: a neurózis, a szenvedélybetegségek, ebből eredően a közlekedési kihágások, újból felszínre hozták a lelki betegségek és a bűn összefonódását; jól tudva, hogy minden eset más és kerülendő az általánosítás.

Ezúttal találkozunk először a még majd többször ismétlődő gondolattal, hogy a halál után már nincs rá mód, hogy az ember hálát adjon Istennek. Az ÓSZ nem úgy gondolt a halottakra, hogy azok Isten közelségében lennének. Tőle távol, a Seolban vannak, s annyi maradt csupán belőlük, mint az árnyék. Az ÚSZ szerint, akiknek Krisztus az élet, annak a meghalás nyereség (Fil 1,21-23).

Mégis van jótékony hatása az Istent sürgető zörgetésnek. Honnan vesszük, hogy Isten mindent – úgymond –, odaát akar elvégezni? Krisztus is e földön, az emberi történelmen belül halt meg és támadt fel. Bízvást állítható, hogy Isten a lehető legtöbb változást már e világban, a földi életben óhajt véghez vinni, hogy minél kevesebb maradjon ama napra. Ellentétben velünk, akik mindent máról-holnapra, meg a nem is biblikus, úgynevezett, túlvilágra halogatnánk. Olyan szó, hogy túlvilág, másvilág nincs is a Bibliában. Menyország helyett is inkább Isten országa használandó, adekvát, tehát Bibliának megfelelő kifejezéssel.

Amit Isten mára készített el, azt ma kell kérnünk és elfogadnunk, s elvarrnunk minden szálát, ha lehet!

Zsoltárok 7 – Küzdelem az igazságért

A benjámini Kúsról, hogy ki volt, hallgatnak a Dávid koráról szóló történetek. A szájhagyomány tehát jó darabig kísérté az írásba foglaltakat és köre is szélesebb lehetett. Nem úgy van hát, hogy akik leírták a hagyományt, itt-ott képzeletüket is segítségül hívták volna. Ellenkezőleg; volt miből válogatniuk, s ebben is a Szentlélek ihlette őket.

A vérszemet kapott üldözők, s légből kapott vádjaik démoni vonásokról árulkodnak. Velük szemben bizonyítja ártatlanságát a szorongatott kegyes. Esetleg a kultushelyen önti ki panaszát (vö. 1Kir 8,31k), vagy közvetlenül Isten színe előtt, azaz bárhol. Meghökken, hogy önmagára mond, feltételesen átkot, ha vádlóinak igaza lenne (4-6). Szenvedélyes sürgetéssel szinte ébresztgeti Istent, hogy üljön bírói székbe, s népek legyenek tanúi, amikor igazságot szolgáltat neki (7-9), üldözőit pedig elmarasztalja.

A tüzes nyilak (14), éppen azokat telibe találva, akik kilőtték, a lelki fegyverzetre emlékeztetnek (Ef 6,13-17), aholis a hit pajzsa fogja föl, oltja ki a gonosz minden tüzes nyilát. Itt megint arról van szó, hogy végső soron nem ember ellen folyik a küzdelem, hanem démoni hatalmasságok ellen, akik mindent megmozgatnak, hogy befeketítsék a kegyest és elemésszék. A 7k. némileg emlékeztet a Jób 1-2. fejezetére.

Történetileg közelítve ilyen, s hasonló, pattanásig feszült szembenállásokat, csak sejtjük, hogy ezer évekkel ezelőtt mily nagy sötétséggel kellett megküzdenie a tiszta szívűnek (11). Hozzá fogható démoniség a múlt 20.sz. háborúiban és üldözéseiben is ránk tátotta metsző fogait és falánk torkát. Tisztultabb korszakok átmeneti enyhülete után, a démoni erők újból támadásba lendülhetnek.

Amikor a kegyes azt kívánja, hogy a rosszat akarók essenek a maguk ásta verembe (16k), eredhet abból, hogy az ŐSZ-ben a bűn és a büntetés egyazon szó, azt is kifejezendő, hogy a bűn eleve magában hordja önön büntetését. Luther szerint soha nem szabad lemondanunk ama meggyőződésünkről, hogy végül az igazság fog győzedelmeskedni, Istenért, s nem a magunk igazáért.

Zsoltárok 8 – Kicsoda az ember?

Nem egy részletében e zsoltár egyedülálló az ÓSZ-ben. Itt van mindjárt a 3.v. Nem tudjuk rá a választ, mi módon építi Isten, ellenfeleivel szemben a hatalmát gyermekek és csecsemők szája által, hogy elnémítsa ellenségeit. Ilyen fogósabb részleteknél csak sejtéseinknek adhatunk hangot.

Jézus bevonulásakor, Jeruzsálemben gyermekek kiáltozták tovább a templomban azt, amit odakint a hozsánnázó sokaságtól hallottak. A haragra lobbanó főpapok és írástudók háborgását Jézus e zsoltárra hivatkozva némítja el: „Hallom (amit a gyermekek kiáltoznak). Sohasem olvastátok:...?” (Mt 21,15k). Vannak tehát igék, ahol tévován állunk meg, de az idő egy pontján hirtelen felragyognak, beszédessé, s érthetővé válnak. Ilyen ez az igevers is, beilleszkedve Isten országának ama rendjébe, hogy erőtelenség által végeztek el, emelt hatékonysággal, az Isten ereje; s néha a gagyogás többet és áthatóbban beszél Isten dolgairól, mint a csiszolt szónokiasság.

Maga a zsoltáros is oly parányinak tudja önmagát, midőn, éjnek éjjelén föltekint a csillagos égre, kérdezvén: Kicsoda hát az esendő ember, aki vagyok? Mi a magyarázat rá, hogy Istennek mégis gondja van rám? Sőt mi több, ezt a halandó embert csak kevésbé tette kisebbsé az angyali lényeknél (a 6.v. „Istennél” szava igazából tsz). Akár angyalokról beszél (Zsolt 29,1), akár ítélettel kezelt olyan idegen istenségekről, kiknek följe magasodik a magát kijelentő Isten (Zsolt 82,1), a figyelem előterében most a dicsőséggel és méltósággal megkoronázott ember áll. Neki vetette lába alá minden egyéb teremtményét az Isten; még a nagy tengeri állatokat is, holott az ember félelemmel és tisztelettel övezte, sőt övezi ma is őket (9). – Mi és kicsoda hát az ember, csupa ellentmondásosságában? Vajon ez a tükör nem mutat-e túl szép képet? Mintha a bűn nem is rontotta volna meg az Isten és az ember közti szövetséget!

A Zsid 2,5-9 Krisztusra alkalmazza e részletet, aláhúzza, kiemelve azt, hogy ez az embert ért tisztesség, a bűnnel folytatott küzdelem központi idején, a megdicsőült, föltámadott és az Atya jobbjára ült Krisztus Urunkra összegeződött és reá bízott. – Ennek folyamánként: hasonlóvá lennünk a Fiú képéhez (Róm 8,29) az első lépés, hogy betölthessük embervoltunk küldetését, amilyennek eltervezte és megformálta Isten az embert, s amivégre megváltotta, új teremtmény-képpen.

Zsoltárok 9 – A halál és az élet kapuja

Majd még néhányszor találkozunk alfabetikus költői formával, ahol a versek (esetleg sorok) a betűk rendjét követik. Ilyen módon alkot ezúttal egyetlen egységet a 9. és a 10. Zsoltár. – Szóljunk még a gyakran előforduló kis szócskáról is, melyet legjobb lefordítatlanul hagynunk. A 17.v. végén ilyen összetételben található: Zenei közjáték. Szela (vö. Zsolt 92,4). Őszintén szólva: kemény dió a szakembereknek, ha pontos értelmét szeretnék meghatározni. Latolgathatjuk, hogy ismétlésre utaló jel volna, vagy itt kell fölemelni a hangot magasabbra, netán le kell borulnia az éneklő gyülekezetnek? Bármint van is, figyelmeztet rá, hogy az egykor egyéni alkotásként született zsoltárok élő részévé váltak az istentiszteletnek.

A tartalomra figyelve most már: a lazán kapcsolódó gondolatokat bizony nehéz egy-marokba szedni. Mégis, mintha a 7. Zsoltárra tekintene vissza, hálaadással, mivel Isten trónjára ült és igazságot szolgáltatott ügyében, amint kérte is őt. Ellenségei meghátráltak és semmivé lettek. Ami történt vele, népek látványosságává lett (6-11), vö. 7,8k.

A csodák egyik jellemzője, hogy Isten a nyomorultakért úgyszólván eget-földet megmozgat. Ez is megzendülhetett Jézus szívében, további zsoltáros sorokkal együtt, amikor a hegyeket mozdító hitről beszélt (Mt 21,21k), melyhez még Pál apostol is hozzáadott egy lényeges megszoritást, hogy szeretet nélkül ez a hatalom is semmitérő (1Kor 13,2).

A 14.v-től mintha megint előlről kezdődne a korábbi gondolat-sor. – Egyéni sorsok, a gyülekezetben élő egyház útja sem egyenletesen fejlődő. Végtelenen szólva: élet és halál között hullámzik. A zsoltárost is a halál kapujából kell Istennek visszahoznia, hogy még beszéljen Isten tetteiről „Sion leányának kapuibán” (14k).

Olykor megrettenve észleljük, hogy jobb sorsra érdemes értékek indulnak, jóváhatetlenül pusztulásnak, s akkor Isten odaállít bennünket, hogy az ő erejével, ha kell a sírból is, de hozzuk vissza a veszni indulót. S néki hála, ha sikerül. Mindeközben igaznak bizonyul, hogy az egyházon a pokol kapui sem vesznek diadalt (Mt 16,18), mert az embermentés közvetlenül a sátán ellen dolgozik.

Zsoltárok 10 – Amikor Isten előáll

A gyötrő „miért?” nem a zsoltáros személyes sorsának feszültségéből pattant szikra, mint a Jób kv-ében, vagy a 73. Zsoltárban. Lehet, hogy maga is kárvallottja a fennhéjázók gátlástalanságának, de ennek alig van nyoma. Úgy tud szólni szenvedélyesen a gyámoltalanok érdekében, hogy közben teljesen eltekint saját sorsától. Önmagáról elfeledkezve válik a kicsinyek szószólójává. – Amikor pedig személyes a hangvétele (6), azt beszéli ki, amit a haszonlesők forgatnak magukban. Honnan tudja ily pontosan? Nem az elfogultság, vagy az irigység beszél belőle? Ha, akaratlanul el is kapta néhány megjegyzésüket, nem sokat segített a tisztánlátásban, hiszen még áldást is tudnak mondani (3). Sokkal inkább arról a képességről beszélhetünk, hogy átlát rajtuk.

Az ÚSZ-ben az 1Jn 4,1-3 szól a lelkek megítélése feladatáról, melyre Isten tehet alkalmassá. Ezek szerint az van Istentől, aki vallja, hogy Jézus Krisztus testben jött el. Az ellenkezője pedig antikrisztusi. Ezek voltak ama korban a gnosztikusok.

A zsoltáros leleplező fölismerése is ott hatol el a vallásos háttérig, midőn kimondja titkos gondolataikat: „Nem lesz számonkérés, nincs Isten” (4. 13). Tévedés ne essék; nem vonják kétségbe Isten létét, de számukra olyanná lett, mintha nem is lenne, vagy cinkosuk volna. Elfelejt odanézni, nem lát, nem hall, s nem szól, mert szemét, arcát eltakarta (11). Tőle aztán csinálhatnak, amit csak akarnak. – S lám, minden sikerül ezeknek a kétszínűeknek, s rendre érvényesül ragadozó természetük, hiszen nincs, aki útjukat állná! Uram, miért? Miért rejtőzöl el a szükség idején?

Tán maga sem veszi észre, hogy egy ütemre esedezvén a nyomorultért és Isten személye sérthetlenségéért (12k), oly szoros kapcsolata van Urával, mely átível az erőszakoskodók feje fölött, s hatékonyan fogja ki a szelet a szemérmetlen visszaélők vitorláiból. A leleplező erővel kimondott igazságra a kárvallottak mindjárt azt mondanák: ez az! Csak mi nem tudtuk így megfogalmazni, mi miatt szenvedünk!

Kifejezett kérése tehát, hogy Isten álljon elő, s bizonyítsa meg király voltát az elnyomottak érdekében, törje meg démoni hatalmukat (15). – Kezdjük mélyebben érteni, mivégre adatott minden hatalom a feltámadott, a Kúriosz (Úr) névvel felhatalmazott (Fil 2,9), az Atya jobbára ült, megdicsőült Krisztusnak!

Zsoltárok 11 – Vallástétel

Mintha a szöttek anyagába, színező szálként, bele lenne szöve Lót menekülése, ill. Sodoma és Gomora pusztulása. Az Úr angyalai azt mondták Lótnak, hogy a hegyre meneküljön. Hitből lett volna, ha megteszi, de nem merte vállalni (1Móz 19,17-21).

Az üldözők már célba vették a tiszta szívűeket. A hasonlat jól példázza a riasztó valóságot, mily elszántak az ellenfelek, s hogy mesterei a leszámolásnak. Az együttérzők szorongva tanácsolják: „Menekülj a hegyre, mint a madár!” (1). Ám, ami Lót esetében hitbeli döntés lehetett volna, ezúttal csak emberi megfontolás. A segítő szándékúak végképp vert helyzetben látják pártfogoltjukat, tehetetlenül kell nézniük, hogy a bűnösök már az alapfalakat is kikezdték, mert alapos munkát akarnak végezni.

Az üldözött azonban más utat választ: az Úrhoz menekül. Nem tétlen, mert megvallja hitét. – Itt van a válasz olyan esetekre, amikor pl. Illés menekül (1Kir 19,3), vagy midőn Jézus kitér a farizeusok és írástudók elől (Mt 15,21). Az Úrhoz lehető menekülésnek számos változata van, s nincs rá előre megírt recept. Egy bennük a lényeg: táruljon fel a szív, és az Úré is viszont feltárul. Közeledjete Istenhez, s ő is közeledni fog hozzátok (Jak 4,8). Még az sem biztos, hogy az üldözött a templom menedékét kereste. Egyet azonban jól tud, hogy az Úr egyszerre van ott, ahol kijelenti magát népének, s a mennyben is, ahonnan mindent lát és a röntgen, vagy az ultrahang sugarához nem hasonlítható erővel lát át az emberen és vizsgálja mind az igazat, mind a bűnöst egyaránt.

Meghökkentő a szókimondó fogalmazás arról, hogy Isten gyűlöli azt, aki szereti az erőszakot. Nyoma sincs itt a közömbösségnek. A gyűlölet megértésében segít az Ám 5,21k. A hazug ünneplésre mond ítéletet a próféta közvetítette kitétel. De hát mit kezdjen Isten azzal, aki az erőszakot szereti? És arra sincs rászorulva, hogy neki mi adjunk tanácsot, ahogy a 6.v-ben a költő teszi, melyben újrag Sodoma és a társ-városok pusztulásának lecsapódott emlékét fedezhetjük föl. Ez lesz a kiosztott osztályos poharuk.

Az utolsó idők ítéletében is szó esik a harag poharáról (Jel 16,19), ezt sem szabad elkendőznünk. – Az őszinték azonban megláthatják Isten arcát (Mt 5,8).

Zsoltárok 12 – Fölkél az Úr!

A kegyesség és a hűség (ami egyet jelent a hittel) nem pótolható semmivel, ahogy a só sem helyettesíthető mással. „Ti vagytok a föld sója” (Mt 5,13). Vigyázzatok, meg ne ízetlenüljete! Nemcsak ti fizetnétek rá –, s tehetünk egy-két lépést még a Jézus-megkezdte gondolat-soron –, hanem kárt vallanak az emberek is, akik közé küld benneteket az Isten, hogy váljatok tartósító erővé.

Lépj közbe, Uram! – magyarázhatjuk értelemszerűen a zsoltáros kiáltását, mert elfogytak a hívek és kegyesek. Ha vannak is, kik magukat így nevezik, a nevet csak bitorolják, mert ízüket veszítették, kiveszett belőlük a sava-borsa, s elharapódzott a romlás. Kerestetnek ugyan különféle pótszerek, mert a látszatot fenn kellene tartani valahogy. Így válik emberek együttélése színjátékká, s ki-ki szerepe szerint mond a másiknak szépeket, vagy adja a haragost, netán bájcseveg, majd meg tüzet fúj. Az evangéliumok farizeusai gyatra kezdők ahhoz képest, amit a zsoltár néhány tömör mondattal oly találóan jellemez (3-5); mert a farizeusok legalább megmondták ellenvetéseiket Jézusnak. Aztán Jézus is válaszolt, hogy jaj nekik. Hallatán, olykor az az érzésünk, hogy őket is meg akarta menteni. Mindkét fél úgyszólván nyílt sisakkal küzdött.

Mindezekből érthetővé válik, hogy Isten embere korántsem önmagáért küzd. Rajta tartja ujjait társadalma ütőerén, észleli a kóros tüneteket és segítségért kiált Istenhez. Feleletül rá az érzékeny lelkiismeretet és a közélet tisztulásáért esedező ajkat hatalmába keríti Isten lelke, s prófétaként közli, amit az Úr üzen: „Most már fölkelek...” (6), nekem is elegendem van belőlük, mert a szegények sóhajtása, s a nyomorultak elnyomása szíve mélyéig megmozgatja Istent, s arra serkenti, hogy lépjen közbe szabadításával. Abban, hogy Ő szabadító, leglényegét, önmagát adja. S megkaphatja, átélheti az Úr közbeavatkozását az, aki igazán ráéhezett.

Végül pedig magasztalja a zsoltáros az ige tisztaságát, mely képes megőrizni a reá hagyatkozók szent voltát is „ettől a nemzedéktől” (8). Mindazáltal, a Lélek erejével, nekünk is tennünk kell valamit e cél érdekében (ApCsel 2,40), kezdve önmagunkon!

Zsoltárok 13 – Út a kétségtől az örömig

Az imádság akkor sem magától értetődő, ha gyakorlatunk van benne. Egyrészt Isten ajándéka, másrészt folyton buzdítanunk kell magunkat rá, mert kötelekek fonnak körül és bénítanak, s ki kell tépnünk magunkat közülük, hogy az imádság megszülethessék. Különben csak emésztődünk, s mint Vörösmartynál a „nyomorú föld”, az ember csak forog keserű levében. Isten szabadító szeretetének egy darabja, s egyik válfaja, ha ki tudunk törni az ördögi körből, amit jellemez a szorongó kérdés: „Végképp...?” Mintha vádolná Istent, miért feledkezett meg róla. A 3.v. is elárulja, hogy a hívő jó ideig csak tanakodott magában, bánkódott is. Még Istent is bevonhatom a magammal folytatott öngyötrő beszélgetésbe, ami azonban aligha imádság, inkább előítélet vele szemben...

A zsoltár azt a fordulatot rögzíti, midőn sorsot, végzetet, megváltoztathatatlanak ítélt összefüggéseket félretéve, az imádkozó végre odaáll Isten elé és őszintén feltárja jogtalan, avagy emberi feszültségek miatti jogos panaszát; s lehet szemernyi igazság is abban, amit felelmeget. – Mindazáltal Isten tudja értelmét és célját, ha egy röpke pillanatra valóban elrejtette arcát előlem (Ézs 54,8), s tört fénye van miatta szemünknek. Ha azonban ránk tekint, visszaadja szemünk ragyogását, mert ha nem tenné, halálos álom kerítene hatalmába. Egész valónkkal tőle függünk, s ha felragyog nekünk a Krisztus, fölbredünk, szinte föltámadunk a halálos alvásból (4. Ef 5,14).

Nézzünk szembe most már ama gondolat-párral, mely az 5.v-ben, s még jónéhányszor elhangzik a kv-ben: „Ne mondhassa ellenségem...” Vajon nem bonyolódik kicsinyes harcokba a zsoltáros? Alaposabban megtekintve, az 5k. során kétszer esik szó ujjongásról, vallásos jellegű, kultikus öröm kifejezéseként, s mégis más az egyik, megint más a második. Az 5.v-ben démoni az ujjongás, mert káröröm. Megszabadulván ettől a bűntől, akár érzik ellenfelei akár nem, netán rossz néven is veszik –, mégis jó dolog megy végbe önönnön lelkükben, mert ellenükre is értük folyik a küzdelem.

A 6.v. ujjongása viszont Isten Lelke szerint való. A meghallgatás bizonyosságában, szabad szívvel énekel a zsoltáros öelötte, oly örömmel, mintha már meg is történt volna (6), melyet ezután fog elvégezni. Nyelvtani fogalom is e bizonyosság; prófétai, elvégezett multnak, perfectum propheticumnak hívjuk, melyet az a bizonyosság jár át, hogy még a próbatétel is javára válik. A zsoltár végkicsengéséről üzenetes fölismerése Zergi Gábornak (Mert ez a Te életed. Bp. Kálvin k. 2006. 87o.), hogy a héber ige azt is jelenti itt, hogy „értelt”, tehát lelki hasznára válik Jahve segítsége, szabadítása.

Zsoltárok 14 – Láttelek

Eltekintve apró eltérésektől, újból rálelünk erre az énekre az 53. Zsoltárban. Ének ez, a legkevésbé dalra fakasztó tartalommal. Inkább nevezhetnénk szókimondó leleplezésnek. A költészethez esetleg annyi köze van, hogy békés időkben kedvezőbb körülmények között virágozhat. Másrészt az ilyen időszakoknak is vannak kísértései, bűnei és feszültségei. A közvélemény pedig hajlamos lesz rá, hogy balga módon, Istent mellékes, jelentéktelen tényezőnek vélje, mint aki se nem oszt, se nem szoroz. Júda királyságában, Manassé idején (Kr.e. a 7. szd. első fele), alakult ki hasonló közszellem: „Megtagadták az Urat..., Nincsen ő, nem érhet minket veszedelem, nem látunk fegyvert és éhséget” (Jer 5,12). – A lelki sivárság gyakoriságára vethetünk abból, hogy egy másik énekgyűjtemény (Zsolt 42-83) is fölvette darabjai közé e zsoltárt –, amint erről föntebb már volt szó. Nevén nevezve a lelki tompultságot, azaz bolondságnak hívható az, mely sivár nemtörődömségből született. Más ez, mint a Jób feleségéé (Jób 2,10), őbelőle a keserűség beszélt.

Egyelőre maradjunk ott, ahová az 1-3. részlet eljut: „Senki sem tesz jót”; nagyítóval keresve sem akadna egy sem. Pedig nem azért tekint le Isten az emberre, hogy a hibákat vadássza. Az értelmesek után kutat, lel-é közöttük olyanra, aki őt keresi? A jót fürkészve akad meg tekintete azokon, akik elfordultak tőle, s rálel az általános megromlásra.

A folytatásban szó esik Isten népének sorsáról. Kérdés immár, hogy ők a boldog kivételek? Akkor a romlás mégsem volna általános?! – Kész csoda, hogy bár az elhajlás, kivétel nélkül egyetemes, de kegyelemből mégis él a megmentettek közössége, az egyház.

A Róm 3,10-18 jórészt a zsoltárokból, közelebbről e gondolatokból meríti bizonyítékait az ember általános bűnösségére, hogy kimutassa Krisztusra szorultságunkat.

Senki sem bízhatja el magát, mert „amikor eljön az Emberfia, vajon talál-e hitet a földön?” (Lk 18,8). Merő kegyelem, ha mégis talál!

Zsoltárok 15 – Aki áll, vigyázzon, el ne essék (1Kor 10,12)!

Zarándokok érkeznek a templomhoz (az ősi „sátor” nevet – becézgető, átvitt értelemben –, később is alkalmazták a kőből emelt épületre). A kapunál föltették a kérdést, hogy ki tartózkodhat az Úr szent hegyén. A választ, a belépés feltételeit – vélhetően –, egyik, szolgálatot teljesítő pap mondta el a kapunál.

A közösségi vonások mellett fölismerhető a személyes felelősség. A megszólítás: „Uram” közvetlenül Istennek szól, s nem a kapuórt kérdezi, hogy beléphet-e. A feltételek pedig kivétel nélkül olyanok, melyet – legkivált a messzi vidékről érkezettek –, csak önvizsgálat alapján tudták, lelkiismeretük szerint eldönteni. S bár az ismerősök szinte mindent tudtak egymásról, a prófétai igehirdetés fékezte a vádaskodásokat, elítélte a másokra ujjal mutogatókat (Ézs 58,9). Sőt, a 2k szerint, aki szíve szerint igazat szól és nem rágalmaz, az alkalmas a belépésre; e feltétel önvizsgálatra, önellenőrzésre serkent.

Keskenyre vált az ösvény a 4.v-ben. Kik amaz alávalók, akikre megvetéssel kell nézniük? A párhuzamos Zsolt 24,4 „hiábavalóság” szava összefogottan a kánaáni termékenységi kultuszok bálványait és azok tisztelőit jelenti. Égető kérdés immár, hogy határesetekben miként érvényesül a mentő szeretet parancsa? Az ÚSZ szintén ismeri a választó vonalat: „...ne éljetez közösségben azzal”, aki „parázna, vagy nyerésszkedő, bálványimádó vagy rágalmazó, részeges vagy rabló. Az ilyenekkel együtt se egyetek” (1Kor 5,11). – A határ tehát bölcsen vonandó meg, nehogy az igazat nevezzem bűnösnek. Elsősorban magamban kell elkülönítenem a tisztát a tisztátalantól. A mentő kéznek e határon átnyúlva kell megragadnia a veszni indulót, vigyázva, hogy magam is kísértésbe ne essem (Gal 6,1). Ezeket szem előtt tartva nem fogok soha megtántorodni (5).

S bár a Krisztus által bizodalunk van a szentélybe való bemenetelre (Zsid 10,19k), a végső időkben, amikor az Isten sátora az emberekkel lesz (Jel 21,3,7k), csak aki győz, meg a folt-, ránc-, és szeplőmentes egyház állíttatik dicsőségben Ura elé (Ef 5,27). Megrettenve kérdezzük a tanítványokkal: „Akkor ki üdvözülhet?” Urunk ránk tekint és válaszol: „Az embereknek lehetetlen, de az Istennek nem, mert az Istennek minden lehetséges.” (Márk 10,26k)!

Zsoltárok 16 – A legfőbb jó

Isten a legfőbb jó! Nem az a legkívánatosabb, amit ad. Bár tudom, hogy nem vonja meg tőlünk, amire szükségünk van. Minde nek fölött, mégis Őt áhítjuk. Ez a vallomás összekapcsol másokkal, akik ugyanabban a drága hitben részesültek (2Pt 1,1). Nincs helye féltékenységeknek irántuk. Nem töredék, hanem a teljesség jut belőle mindenkinek, akit szentségében részesít. Ezért kedvem telik hitsorsosaimban és velük együtt osztatlan az örömöm az Úrban.

Ugyanakkor hitem el is választ idegen kultuszok tisztelőitől. Jól értsük: a különbözőség nem jelent közömbösséget irántuk. Félreérti a zsoltárt, aki vészjósló károgást vél kihallani a 4.v-ből. Legelőbb is az együttérző felelősség mutatkozik meg abban, midőn arról beszél, hogy fájdalmaik lesznek azoknak, akik más úton keresnek engesztelést és békességet.

Istenhez menekülve jól választott a zsoltáros. Mégsem övé az elsőbbség. Isten választása megelőzte e döntést (Jn 15,16). Benne önmagát adta osztályrészül övéinek, mint egykor a lévitáknak, akik – eltérően a többi törzstől –, nem kaptak saját földdarabot (5Móz 10,9. 4Móz 18,20), hanem az Úr oltára táplálta őket.

Nincs az Úrnál kisebb hely, maradandóbb örökség. Nem adnám a világ minden kincséért sem. A zavartalan, ujjongó közösség övele betölti nappalom és éjjelem. Sorsom a kezében van. Egész valóm átjárja hatalmával és segítségével. – Ismert, hogy az ŐSZ embere a test szerveinek (vese, máj) akarati, értelmi képességeket tulajdonított. Nem is oly képtelenség, ahogy mi vélekedtünk mindmáig erről, mert az orvostudomány fölfedezte az agyhoz hasonló ideghálózat meglétét emésztési szerveinkben. Érzelmek hordozójaként, áttételesen mi is beszélünk szívről, mint a zsoltáros (9). Fődolog, hogy az egész organizmus, az ember, amint van, az Úrra támaszkodjék, mivel jobbjá felől tudja őt.

Istennel e közösséget még a halál sem zavarhatja meg. Vall a költő –, nevezzük bátran annak –, az élet útjáról és hogy Isten nem alku szik meg a halállal. Fölvillan itt valami a feltámadás reménységéből. Nem tévedett az ősegyház, amikor e zsoltárt a húsvét győzelméből értelmezte (ApCsel 2,25-32. 13,35-37). Fogadjuk mi is ilyen érte lemben!

Zsoltárok 17 – Váratlan látogató

A Lk 6,12 arról tudósít, hogy Jézus, mielőtt tanítványait elhívta, „Istenhez imádkozva virrasztotta át az éjszakát”. – A belső szobában, bezárt ajtó mögött végzendő imádság (Mt 6,6) –, melyet az imaközösség ellen szoktak, tévesen, érvként felhozni –, a legkedvezőbb feltételek között, éjjel gyakorolható. – A vallásos életet, talán ősidőktől fogva –, kísérte az inkubáció, az éjszakai, esetleg alvás közben kapott kijelentés. Ez a talaj azonban ingoványos, mivel tudatalatti énünk és ösztöneink is felszínre törhetnek közben. Ezért támadt egyes benyomásunk, midőn Elifázt, vagy Elihút hallottuk beszélni éjszakai kijelentésekről, amit Isten ad(hat) (Jób 4,12-18. 33,14-19). – Vannak azonban egyértelmű esetek. Ne öltünk vissza az ősatyáig. Ha csak Sámuel elhívását nézzük (1Sám 3,2-18), vagy amikor Pál apostol kapta az indíttatást, hogy két (mai) világrész határát átlépve, az evangélium szolgálatával Európa földjére lépjen (ApCsel 16,9k). Ezek a lehető legtisztább előfordulásai az éjszaka folyamán kapott kijelentésnek, amit az érintettek nem akartak, nem is keresték maguknak, sőt meglepetésként érte őket.

A fentiek átgondolására az készítetett, hogy – ha jól értem e zsoltárt –, utólagos leírása egy éjszakai imádkozásnak. Benne foglaltatik továbbá, hogy Isten meglátogatta az imádkozót, szívét megvizsgálta, próbára tette (3). Immár ideje, hogy tegyük is félre az inkubáció szót, mivel tág teret adhat olyan behatásoknak, mikor világosság keveredhet sötétséggel. Nem kell igazolnunk sem a zsoltáros igazát, meg ellenfeleiről ejtett panaszát sem. Ezekkel, egyebütt, még jócskán akad dolgunk.

Azt azonban szögezzük le, hogy bármelyik „örváltás”: este, vagy az éjszakai fölébredés, de a korareggel is kiváltképpen alkalom az imádkozásra. S ha intve, bátorítva megzendülnek igék bennünk, abban Isten jött el hozzánk. A zsoltáros, végül is, akkor látta meg Isten arcát, midőn fölébredt (15). S lesz egy végső fölébredésünk, amikor majd fölhangzik a kiáltás: „Íme a vőlegény! Jöjjetek a fogadására!” (Mt 25,6). – Nem árt némi előgyakorlat, hogy fölkészüljünk rá!

Zsoltárok 18,1–31 – Az Úr kiemel a mélyből

Palettáján a művész olyan színeket kever, amiket az ókori kelet mitoszaiból kölcsönzött. Alakalmazásukban viszont körültekintő, mert kezelésük megmarad az Úr eget-földet megmozgató megjelenése szemléltető eszközének.

A zsoltár címe (1) az Úr szolgájának (ebed-jének) nevezi Dávidot. Ez pedig irányt szabó és célra tekintő, s a magyarázatnak is tartania kell magát hozzá. Az ősi szöveg, első változatában Dávid éneke lehetett, aztán a gyülekezet használata közben módosult (vö. a 2Sám 22 apró eltéréseivel), de bővült és gazdagodott is (21-25). Leírja benne Dávid a démoni támadásokat, melyek már-már megfojtották; de elmondja Jahve diadalmas megjelenését és erőteljes szabadítását is. Démoninak neveztük a Seol és a halál fojtogató szorítását, mert az 5.v. „pusztító áradat” részlete mögött a Beliál neve rejtőzik. A 2Kor 6,15 szerint nincs semmi köze Krisztushoz. Ugyanerről beszél az ÚSZ-i diabolosz. Szó szerinti értelmére rá szoktak mutatni, hogy ő az, aki mindent „össze-vissza dobál”; a diabólikus az ördögít, démonikust jelenti, s a sátán egyik nevét érjük tetten benne. Ő támadt tehát a királyra, aki mindjárt Istenhez kiáltott, s ő meghallgatta „templomában” (7. a szó fiatalabb Dávid koránál, mert még nem volt templom. Bizonyra a gyülekezet használatában módosult).

Isten elindult, hogy szolgáját megszabadítsa. A meghajlított egek úgy igazodtak lábai alá, mint a fölmentő sereg érkezése. Vihar és földrengés, a vulkán kitörése, s a félelmetes szél tudatták jelenlétét, de el is rejtették őt. Majd egy lenyúló erős kéz, az ő keze ragadta meg szolgáját. Kimentette és tágas térre állította. Isten szabadításának, a szó etimológiája szerint is, ez a jellemzője.

Elemek tombolása előbb megremegtet, aztán a szabadítás eszközévé szelidül. A zúgó áradat elnyeléssel fenyeget, s jött a mindent fölkavaró vulkánkitörés, majd vihar és szökőár, előhírnök gyanánt, hogy az Úr közbeavatkozik. – Jézust is el akarták pusztítani elemi erők (Lk 8,22-25), de szavára kénytelenek voltak megjohászodni, s tekintélye máris megnőtt tanítványai szemében. Majd meg a süllyedő Pétert emelte ki a habokból (Mt 14,31-33).

Dávid –, aztán Jahve névtelen, szenvedő szolgálja Ézsaiásnál (53.f) –, és Jézus. Ők a gondolataink mérőföldkövei. Nem a fenyegető hullámokra, hanem a szabadító Jézusra nézünk ma is! Öve az az erős és mentő kéz, mely kiragad az örvényből. Személye biztató, útmutató fénysugár!

Zsoltárok 18,32–51 – Biztos talajon állva

Ismételten visszatérő költői hasonlat, hogy Jahvén kívül nincs más Isten, ő az egyetlen kőszikla. A gyülekezet meggyőződését erősítette, hogy a jeruzsálemi templomhegy sziklái hordozták a templom épületét, s a hívek a mindenség fundamentumát, vagy szegletkövét látták benne. A lelki értelmezést segítette az Ézs 28,16, a Sionra lett, drága szegletkő isteni közlése. Következőleg: „Aki hisz, az nem menekül el!” A hívő maga is kősziklának nevezheti Jahvét. A közös meggyőződés személyes hitté lett, s elutasított minden más úgynevezett istent, melyek ingatag alapnak bizonyultak.

Jézus az ige hallgatóját, beszéde megcselekvőjét a bölcs emberhez hasonlítja, aki kősziklára építette házát (Mt 7,24). Az Ef 2,20 a teljes Szentírásra terjeszti ki a hasonlatot: „Mert ráépültetek az apostolok és a próféták alapjára, a sarokkő pedig maga a Krisztus Jézus.” Elgondolkodtat a sorrend! Valószínű, hogy gondolatban a próféták sorába fölvetve az 1.szd. keresztyén prófétáit is, akik a Lélek vétele utáni idők tanítványi körébe tartoztak. Esetenként előlépnek az ApCSel kv-ében; Pál is nagyrabecsülte ezt a kegyelmi ajándékot (karizmat, vö 1Kor 14,1). A gyülekezet szent templomként épül Isten hajlékává a Lélek által. Fundamentuma az ige, amit nem test és vér jelent ki, hanem a mennyei Atya, Fiában, a Krisztusban. A szilárd alap arra is adatott, hogy lábát a hívő, lelki küzdelmei során jól megvethesse rajta: „Az Isten által vetett szilárd alap... megáll”. A pásztori levelek beszélnek a szolgálat nemes harcáról (1Tim 6,12. 2Tim 2,19. 4,7). A kőszikla hasonlat és az élet-halál harc gondolata együttesen adja zsoltárunknak és a vele párhuzamos 2Sám 22-ben, Dávid drámai erővel ábrázolt küzdelmeinek eszmei háttérét. Erőt és fölszerelést a tusakodáshoz Isten ad. Szükséges felölnünk az Isten fegyverzetét, „hogy megállhassatok az ördög mesterkedéseivel szemben” (Ef 6,10k). Amikor a tanítványok két kardot mutattak Jézusnak, szinte elutasítóan, ennyit mond „Elég!” (Lk 22,38). Jelnek elég, de nem élünk vele, nem vagdalkozunk.

A zsoltáros lábai nem inognak, de ha kell, vetekszenek a szarvasok gyorsaságával. Utoléri menekülő ellenségeit és vereséget mér rájuk. Azok pedig hiába kiáltoznak Istenhez, ha előbb fölkentjére támadtak. Istent csak Fölkentjével együtt, s nem annak ellenében lehet szeretni. A győzelem teljes, eredménye pedig messiási hatalom, mert „Él az ÚR” (47).

A záró részek (44-51) az idők rendjét követve, Dávid királyon túl, elvezetnek a Dávid fia Jézusig –, feltéve, ha a próféta által meghúzott kezdő-vonalak irányát követjük.

Zsoltárok 19 – A fel nem fogható és az érthető beszéd

Megszemélyesítve, a teremtetett mindenség, a nappal nyelvét értő nappalok, s a jó hírt egymásnak átadó éjszakák a költői szabadság eszközei. Amit pedig a Napról mond, hogy diadalmas vőlegényként lép elő sátrából, s hogy pályáját az ég egyik szélétől a másikig ellenállhatatlan hősként futja meg –, már merít a korabeli napkultuszokból, de mitoszától megfosztva. A Nap nem istenség, csak teremtmény (1Móz 1,16), ahogy a nappal és az éjszaka is az. Mindezek létükkel és lüktető, törvényszerűséget sejtető ritmusukkal a Teremtő dicsőségét hirdetik. Sajátos beszédük (5) az ember számára érthetetlen, mert olyan hangtartományba tartoznak, melynek fölfogására nincs hallókészsége az ének-költőnek (4). Annyi jeladást azért közölnek Istentről, amennyi elegendő arra, hogy az ember menthetetlenné váljék Isten előtt. Kibúvó nincs; nem mondhatja az ember, hogy fogalma sem volt róla (Róm 1,19-21).

Adatott azonban olyan útmutatás az Úrtól, mely érthető az ember számára, midőn meg is szólítja őt. A törvény itt még nem rideg paragrafus. Neve változataiban feltárul az Isten kijelentésének változatos gazdagsága: intő szó, rendelkezés, parancsolat, döntés. Hatása jótékony: fölüdít, bölccsé tesz, örvendeztet, ragyogóvá teszi a szemet, oktat az Úr félelmére. Kívánatosabb az ezüstről és aranytól, ízezebb az édes méznél.

A zsoltár a szolga személyes vallomásával zárul. Az Úr szolgája volt Mózes (5Móz 34,5), valamint a szenvedő szolga, Ézsaiás próféta könyvében a 42.f-től több esetben is. Dávid is az Úr szolgája (Zsolt 18,1). Az elnevezés ezúttal azt jelenti, hogy rá van utalva az Úr kijelentésére. Tükörrül is felveendő, hogy beletekintve észrevegye tévedéseit és titkos bűneit; hogy elhárítsa magától a kevélységet, megmaradva alázatosságban. Uralja életét, hogy semminek és senkinek beleszólása ne lehessen dolgaiba. Vele megelőzhetők, kikerülhetők a bűnök csapdái. Ha beszél hozzá, a szolga válaszol. Mondásai, szíve gondolatai olyanok lesznek, mint az oltárra tett áldozatok.

Félve, de bizakodva állok előtte most is, vaj' elfogadja-e ajkam áldozatát? Méltó nem vagyok rá, de a Jézus Krisztus áldozata fundamentumán az ÚSZ híve még kedvezőbb helyzetben van, mint volt az ŐSZ hitvallója, akinek az ígét értve váltak beszédessé a természet jeladásai. Számunkra, a Krisztus Jézus uralma alatt, még érthetőbb ez a jelbeszéd.

Zsoltárok 20 – Könnyörgés győzelemért

A többi közé sorolva, van a zsoltároknak egy csoportja. Ezeket „király zsoltárok”-nak hívjuk; megkülönböztetve azoktól, ahol Jahvét, az Urat nevezik királynak. Emitt a földi király beszél; róla szólnak, érte könyörögnek a gyülekezetben. A 2. 20. 21. 45. 72. 110. 132. zsoltárt szokás ide sorolni.

Egy pap, vagy a király személye körül szolgáló próféta áll oda az imádkozó, áldozatot bemutató király elé és mond áldást reá (2-6). Majd pedig megvallja szilárd bizonyosságát, hogy az Úr „győzelmet ad fölkejtének”, s felelni fog neki, midőn harcba indulása előtt hozzá folyamodik. Az ének tehát oly időkben született, s akkor énekeltek újból, midőn –, főként háborúk fenyegetése idején –, a király és népe válságos időknek nézett elébe. Az utolsó vers (10) közös imádság a királyért.

Akin az Úr keze van, azt magasrendű küzdőszellem és nemes harcmódor jellemez. Az Úr ígéje szólt Zerubbábelhez: „Nem hatalommal és nem erőszakkal, hanem az én Lelkemmel!” (Zak 4,6). Ámbár akkor a templomépítés nehézségeivel kellett szembesülniük, de eljárásuk szelleme nem változhat. Bármely föladat során balgaság a túltengő erő hiedelmével föllépnünk. A végkifejletben azt segíti Isten győzelemre, aki az Ő nevét hívja segítségül; mivel reá támaszkodik.

A kétféle harcmódorra alkalmas példa Dávid küzdelme Góliáttal, aki súlyos fegyverzettel indult ellene, „de én (mondja Dávid) a se-regek Urának... nevében megyek ellened, akit te kicsúfoltál”. Mivel „nem karddal és lándzsával szabadít meg az ÚR. Mert az ÚR kezében van a háború, és ő ad kezünkbe benneteket” (1Sám 17,45-47). – Meglehet, hogy éppen ez a viadal lebegett folytonosan az éneklő gyülekezet szeme előtt.

Igen! A gyülekezet énekelte e zsoltárt akkor is, amikor már nem volt királya. Szó esett főntebb Zerubbábelről. Személyével összefüggően lángolt föl utoljára a reménység, hogy hazatérve a babiloni fogságból, lesz még királyuk a Dávid házából. Nem tudható, hová lett Zerubbábel. A zsoltárt mégis töretlen hittel énekeltek tovább. S benne utat nyitott magának egy messiás király óhajta, reménysége és bizonyossága.

Ezen a nyomon jött Jézus, a Dávid fiaként, meghirdetve nem e világból való királyságát (Jn 18,36).

Zsoltárok 21 – Minden hatalom tőle függ

Lehet, hogy zsoltárunk valamikor az előzővel alkotott egyetlen éneket. A 2k. tartalmából lehet arra következtetnünk, hogy közben döntő fordulat állhatott be. A király sikerrel vészelte át a kritikus időszakot. Isten meghallgatta kérését és megsegítette. Erőt kölcsönzött neki, s most hálát ad érte a király, együtt a gyülekezettel.

A 4-8. részlet megint más körülményeket sejtet. Volt-e ünnepe a trónralépésnek, vagy koronázásnak? Szertartásáról kevés tudható. Hogy nézett ki a korona? Talán arany pánt lehetett, diadémmal? Csak sejtéseink lehetnek róla. A Hós 7,5 beszél a király ünnepnapjáról. A zsoltárt e helyt átjárja a 2Sám 7,12-16 próféciaja Dávid házáról és utódainak örök királyságáról. Maradandóságának egyetlen indoka, hogy Isten nem vonta meg szeretetét tőle. A 8.v. eszerint értendő: „Szereti őt a Felséges, azért nem tántorodik meg.”

A folytatás és a záró gondolatok Istenről szólnak igazából, akitől a király maga is függ, mert Isten mutatja meg hatalmát, ha rosszszat forralnak, cselt szőnek a király ellen. Elég csak megjelennie az Úrnak, hogy megeméssze ellenségeit. Nincs rászorulva emberi segítségre. Tehát a király sem nélkülözhetetlen. Íme, a király-zsoltárokból kihallható a szükséges kritikai szó, mellyel a történeti szükségsszerűségből, a más népektől átvett intézményt kísérte a prófétai Lélek. A király tehát nem mindenek felett adott hatalmasság. Ereje Istentől függ. Életét tőle kapja avégre, hogy elvégezhesse, ami reá bízott. Minőségében az bizonyul hosszú életnek, mely elég alkalmat és teret ad Isten akarata keresésének, tettekben is engedve néki. A véges földi élet, ha elhívásunk lehető teljes betöltésével telik el, az igazán teljes élet, s magán hordozza az örökélet fényét. Az alkalmakat fölismerve és megragadva így végezheti el a hívó a Krisztus királyi tisztéből eredő szolgálatát.

Az egyház feje az Úr Krisztus (Kol 1,18), s a hívő embernek is Ő a feje. A mennybe emeltetett élő Úr az Atya jobbán dicsőségesebb „minden méltóságnál és hatalmasságnál,... sőt minden névnél, amelyet segítségül hívnak, nemcsak ebben a világban, hanem az eljövendőben is” (Ef 1,20-22). – A gyülekezet a kiemelt tisztségek szolgálatáért, hogy azt elhívása szerint végezheti el, Istennek ad hálát, de embert fölöttébb nem magasztal!

Zsoltárok 22,1–22 – A helyettes szenvedésig vezető út

A föltámadott Jézus emlékeztette tanítványait a korábban mondottakra, s elismétli újból, hogy be kellett teljesednie mindannak, ami meg van írva róla a Mózes törvényében, a próféták könyvében és a Zsoltárokból (Lk 24,44). A 2. 69. 110. zsoltárok mellett a 22.-ik állhatott leginkább példaként előtte. A bőség zavarában nehéz lenne az evangéliumokból felsorolnunk minden egybecsendülést. Legkivált Máté építi föl Jézus szenvedéstörténetét erre a zsoltárra (Mt 27,35.39.43.46).

Miként értsük a próféciát és a beteljesedést ebben az esetben? Bizonyára volt olyan, hite miatt, és hitből szenvedő valaki, akár király, vagy próféta, akár közember is lehetett, aki így írta le, vagy akiről ily módon tanúskodott a szemtanú, tudósítva utólag a történelekről, hogy a gyülekezet közkincsévé válhassék. Tekintettel volt közben a jövőre is, a helyettes, megváltó szenvedés gondolatát előkészítendő a Jézus Krisztusban. Valóságos szenvedőről beszél a zsoltár, s a beteljesülés hasonlóképpen személyes, midőn Jézus tudatosan kiáltott a 2.v. szavaival: „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el?” Közvetlen, prófétai egymásra utalás áll fenn tehát ama kor névtelen szenvedője és az értünk megfeszített Jézus Krisztus között. S bár ő is érezte a magára hagyatottságot, de közben ő sem hagyta el Istent, az Atyát! Azt, hogy kétségbeesett kiáltása zsoltár-idézet, mindig meg kell említenünk, különben félreértésnék Őt! Megszívlelendő gondolat ez igehirdetők számára is. Ezért, bár dráma, ami a kereszten végbement, de nem sorstragédia!

A szenvedő tehát tudatosan vállalja sorsát. Hiszen Isten tetteit vallja meg közben, mind az ősök (5k), mind pedig saját életében (10k). Mégis, mintha Isten is eltávozott volna tőle egy időre. Emberi méltóságától megfosztott, porban vonagló, utált és eltaposásra ítélt féregnek érzi magát. Csontjai kimarjultak, mintha szétfolyna húsa, szíve viaszként megolvadt. Ellenfelei félelmetes túlerővel fenyegetik. Sőt, mi több, démoni erők megtestesülései ők: bikák, bivalyok, oroszlán, meg kutyák hordája. – Haldokol (16), hiszen lyukat ütöttek a testén (az alapszöveg esetleges jelentése, hogy megkötözték). Van, aki már halottnak mondja. Ma így mondják, kurtán: ennek annyi! – Ruháit lehúzták s éppen osztozkodnak rajta. Micsoda zsákmány, s csettintenek, mialatt tapogatják a becsesebb köntöst.

Tudnak róla, hogy Isten gyönyörködött benne (Mt 3,17), de hol van hát, aki kedvencét megszabadítaná?

Zsoltárok 22,23–32 – Halálból élet

Mint egy rossz álom, nyomtalanul tűnt el minden veszély. Pedig a szenvedő nem csupán rémeket látott, mikor kínjában Istenhez sikoltott. Mégsem hagyta cserben az, aki tán „egy rövid szempillantásra” (Ézs 54,7) valóban elhagyta, hogy szabadítása mind erőteljesebben nyilvánulhasson meg. Az oroszlán szájában, halálnál is véresebb helyzetben leledzett, vergődve – mintegy –, a bivalyok szarvai között. Amikor pedig Isten meghallgatta és meg is mentette, ezzel együtt alapvetően változtatott bármely halandó ember lehetőségén. Mert, amire eddig példa sem volt, ezentúl még az éppen porba szálló, tehát a halódó is neki hajthat térdet (3). A Zsolt 6,6. 30,10. 88,11-13. 115,17. Ézs 38,18k. egybehangzó tanúsága szerint a halottaknak eddig lehetőségük sem volt, hogy Istent dicsőítsék. De új helyzet állt elő, s vallomást tesz róla az, aki éppen most szabadult meg.

Nem a véletlen műve hát, hogy a zsoltár második fele hálaadás-sal és magasztalással teljes, oly módon követve a történeteket, ahogy a feltámadás öröme követte a kínos kereszthalált és eltemetést. Lám, az éretlen és értetlen tömeg is milyen mássá lett (18)! Ők volnának, valóban, akik immár testvérek és istenfélők? Inkább: igen, mint nem! A szenvedő személy színe-változása szemlélet-, és indulatváltást eredményezett a korábbi fejcsóválók és ajkbiggyesztők (8) között. Az oktan népség gyülekezetté rendeződött. Együtt ülik az öröm torát (27). Most már jobban értjük Jézust, midőn a Mennyei Országát (Mt), illetve az Isten Országát (Mk és Lk) több alkalommal nagy vacsorához, menyegzőhöz, az úrvacsorában, Atyja Országában leendő, megújult étkezés folytatásához hasonlítja (Mt 26,29).

A reménység horgonya a messze jövőbe lendül, ha majd a föld végső határáig mindenkinek eszébe jut az Úr, s megtérnek hozzá (28); „és tanúim lesztek... a föld végső határáig” (ApCsel 1,8) mondotta Urunk, mielőtt az Atya jobbjára emeltetett. – A Krisztus Jézus Úr (Kyriosz)! E névre minden térd meghajol majd „mennyeieké, földieké és föld alatt valóké” (Fil 2,10k). E hitvallás gyökérzete zsoltárunkig hatol. – Megváltásunk hitében a kín és halál csupán kettőspont; mert ha Krisztussal együtt haltunk meg, „vele együtt fogunk élni is” (2Tim 2,11) Óáltala.

Zsoltárok 23 – A juhok nagy pásztora (Zsid 13,20)

A juhásznak jól megy dolga –, az ismert népdal szerint, s talán éghajlatunk, meg múltunk adottságai ismeretében, a hitben derűs lélek számára. A zsoltár énekese a maga jó dolgáról tesz boldog valomást, amit a pásztor ad meg neki. Az Úr, azaz Jahve a pásztor, senki más. Nyája gondját-baját ő veszi magára, kockáztatva akár az életét is, mint ahogy Jézus az életét adta juhaiért (Jn 10,11). Előrelátással választja ki a megfelelő legelőt és a szükséges, üdítő ivóvizet. A költeményben szétáradó békesség ellenére szó sincs pásztori idillről. A pásztorkodás abban az időben, meleg égöv alatt, portyázó rablók és vadállatok támadásának kitéve (1Sám 17,34-36) hősies vállalkozás volt. Nem csoda hát, hogy az ókor királyainál méltóságjelző volt a „pásztor”, s néha, nomád körülmények között, az volt a foglalkozása is (2Kir 3,4).

Izráelnek Jahve volt a pásztor (Zsolt 80,2). A történeti és üdvörténeti háttér ismeretében még szembeötlőbb a fölcsendülő személyes hang: „az én pásztorem”. Nem elég, ha a pásztor ismeri juhait, azoknak is ismerniük kell őt (Jn 10,14). Még bensőségebb a fogalmazás a 3. v-től: „te velem vagy”. – Igaz ösvény az, amelyen ő jár előttem. Nem ígéri, hogy ez az út minden nehézséget kikerül. Néha a halál árnyéka völgyén visz át, de megszabadít a halál félelmétől (Zsid 2,15). Elég a tudat, hogy a pásztor vállalja juhát. Botjával és vesszejével „vigasztalja” övéit; úgy értendő, hogy a megvasalt bot, ha nem kellett védekezésre, koppantásával jelezte, hogy a pásztor jelen van, személye fegyelmez és utat mutat, teret, helyet biztosít táplálkozásra, szomszúság oltására. A másik, nyúlánkabb bot pedig terelésre volt alkalmas.

A folytatás során más hasonlatra vált a zsoltáros. Szent lakomán ül Ura vendégeként, szinte egymaga, elhalmozva minden jóval. Mintha nem is Jahve, hanem ő, a vendég lenne a király, akit vár a terített asztal. Az irigyek meg csak sóvárognak, míg szemük előtt játszódik le a kitüntető, fejedelmi vendéglátás. Ugyanez az életérzés mások számára is adott lehetőség, ha ma nyitott szívvel fogadjuk!

A farizeusok megbotránkoztak Jézuson, hogy együtt evett a bűnösökkel. Érdekes, hogy mindjárt követi is morgolódásukat a századik, az elveszett juh példázata, akit a pásztor megkeres és hazavisz (Lk 15,1-7). – Jézus a főpásztor! Óhajtom, hogy kísérjen „jósága és szeretete... életem minden napján” (6), dicsőséges megjelenéséig (1Pt 5,4).

Zsoltárok 24 – Ki az alkalmas?

Már a 15. zsoltárból ismerős a kérdés és a felelet, midőn a zárándokok megálltak a templom kapui előtt, mert válaszadás nélkül nem mehetett be oda senki. Meg kellett kérdezniük, hogy ki léphet be, s a feltételeket bizonynyal a papok sorolták el; aki pedig megfelelt a követelményeknek, az tehette be lábát a szentély területére.

Megint csak elámulunk –, akár a már említett 15. zsoltár esetében –, hogy szó sincs külső tisztasági, vagy alkalmassági szempontokról –, mint amilyenek felsoroltatnak pl. a Deut 23,2-9 során, pedig a zsoltár korábbi időkből való. Tehát a követelmények fajsúlyosabbak, nem merülnek ki külső feltételekben. A kéz ártatlanságát, a szív tisztaságát, valamint a hiábavalóság, tehát a bálványok utáni sóvárgást csak önvizsgálat fedhette fel. Másik ember nem döntheti el, hogy mindezek rendben vannak-e nálam. Saját portám előtt nekem kell söpörnöm. Egyedül az emberi lélek vizsgálhatja meg azt, ami az emberben van (1Kor 2,11).

Az indulatokat vizsgáló, magasrendű követelmények hallatán, ÚSZ-i mércén mérve, arra a porba sújtó beismerésre kell jutnom, hogy nem vagyok méltó rá, hogy küszöbét átlépjem. Mint a vámszedő, távol megállva, csak annyit mondhatott remegve: „Isten, légy irgalmas nékem bűnösnek” (Lk 18,9-14). A bűnbánatban összetört embert azonban Jézus úgy ítéli, hogy megigazulva tért haza, ellentétben a dicsekvő farizeussal. Vajon mennyit érezhetett meg a feloldozásból a vámszedő? Biztosra vehető, hogy szétáradt tagjaiban valami megnevezhetetlen békesség. Az ÚSZ többlete Krisztusban tehát az, hogy ő feltétel nélkül hív magához, hogy megigazítson és meggyógyítson. A bűnbocsánat és feloldozás után e szavakkal küld haza: „menj el, és többé ne vétkezz!” (Jn 8,11).

Arról is beszél még a zsoltár, hogy a teremtett föld alkotójának, az Úrnak a szentély kapui túl kicsik és alkalmatlanok (1Kir 8,27), hogy őt befogadhassák. Költői képpel: a kapuknak föl kell emelniük fejüket, hogy a dicsőség királya bemehessen (7-9). Az előbbi, s az újabb hasonlatot egybefogva: Az ember méltatlan a hely szentségéhez; a szenthely ajtóit is kicsinek bizonyulnak az Úr dicsőségéhez mérten. E kettős szűkösség kiderültekor mily kicsivé válunk! S hogy fölmagaslik a kegyelem, midőn ajtaja feltárul és belépésre biztat!

Zsoltárok 25 – Istenhez emelt szív

Emeljük mi is szívünket, lelkünket Istenhez, kezünkbe véve ezt a műgonddal írt imádságot. Kálvin jelképe is erre biztat: Szívemet, mint égő áldozatot, Istenhez emelem!

Midőn a zsoltáros azt kéri, hogy ne szégyenüljön meg (2k. 20), s hogy senki ne szégyenkezzék, aki Istenben reménykedik, két együtttható különböztethető meg benne. Egyik a szelíd unszolás. Ennyi merészség kell, tőle zamata van az imádságnak. Nincs ugyan közvetlen utalás reá, de Isten ígéretei lebeghetnek szeme előtt. Legyen Uram, összhagban ígéreteiddel, amit imádságomra tenni fogsz! Nem engedheted, hogy szégyenben maradjak.

A másik együtttható a belső remegés. Ilyent hitbeli döntések készítésekor érez az ember, mintha a semmibe ugora fejest! Nem hullok-e alá az enyészetbe? Vagy: nem zúgom-e szét a koponyám? Tényleg az Isten kezébe esem, amint azt hiszem? Nem maradok-e szégyenben? S az emberek majd fejcsóválva, s csücsörítve mondják: nem volt bölcs dolog, amit csinált, bármennyire hivatkozott is a hitre! Tudnia kellett volna, hogy nem kell azt ilyen komolyan venni!

Ám bekövetkezhet az üdvös fordulat; sőt bizonyos, hogy nem marad el! Mivel Isten megbizonyítja hatalmát a hozzá folyamodó, magányos szenvedő ügyében (16), és azok maradnak szégyenben, akik – fölöttébb okosként –, nem bíztak Istenben.

A szövetség és a közösség övele és övéivel, ennél szorosabb község. Ekkor kerülünk kellő hallátávolságba hozzá. Útai csak így járhatók. Akarata, vezetése, tanítása csak így módon válhat véremmé. – Térjünk még vissza a szégyenkezés dolgaira! Furcsa módon, az ember a szent dolgokat szokta szégyellni, s szégyen, ha bűneiben lelepleződik. Az utóbbi kezdetnek jó, de juttasson el Isten előtti bűnvallásig, hogy részem lehessen a feloldozásban. Ifjúkorom bűneivel (7. Jób 13,26) egyszer szembe kell nézнем és rendeznem kell, őszintén és mélyrehatóan Istennel, s ha lehet – emberekkel is. – Zsoltárunk ihlette Balassa Bálintot, midőn hallatlan őszinteséggel és halhatatlan költői szavakkal elkezdte írni énekét: „Bocsásd meg Úr Isten, ifjúságomnak vétkét. Sok hitetlenségét, undok fertelmeségét...” (220. ének).

Zsoltárok 26 – Vallunk arról, hogy kik vagyunk

Ha csupán hit-tételekhez keresünk bizonyítékokat, mit sem tudunk kezdeni e zsoltárral. Hogy állíthatja bárki is, hogy feddhetetlenül él? Tegyük mégis eleget az ige támasztotta jogos igénynek; s próbáljuk megérteni helyzetéből, amelyben íródott. Igaztalanul járnánk el, ha csak ama részleteket szemezgetnénk ki belőle, amelyekre nekünk szükségünk van.

A zsoltárost olyasmivel illették, ami nem volt helytálló. Másokkal együtt vád alá kerülhetett? Enyhébb esetben: ráterelődt a gyanú árnyéka? Meglehet! Ezért kiált föl: „válts meg és könyörülj rajtam!” – Jézus esetében: mivel tanítványai között különféle látásmódú emberek voltak, könnyen rá lehetett fogni, hogy egy követ fúj velük. Ilyen volt pl. Simon a zélóta (Lk 6,15). Ürüggyé, akár ráfogássá tehetik, hogy alkalomadtán lázadónak, terroristának bélyegezzék mesterét is; sőt, hogy főkolomposnak állítsák. Pálnak is tisztáznia kellett magát, hogy nem azonos a körözött egyiptomi lázadó szikárius vezérrel (ApCsel 21,38k). Ha megkérdeznék, nyilván szabad, sőt szükséges szólnunk arról, hogy kik vagyunk. Már csak a kérdezők iránti felelősségből is, megmentve őket, hogy ne kövessenek el igazságtalanságot.

Emberek előtt azonban fölösleges a kapkodva mosakodás. Legelső teendő, ahogy az ének írója lép. Egyenesen Istenhez folyamodik. Neki szolgáltatja ki szívét-lelkét, hadd kutassa át szíve minden zugát. Ő észreveheti azt is, amit én nem látok meg magamban. A kegyes tehát nyitva hagyja a lehetőségét, hogy Isten más eredményre fog jutni, mint ahogy ő önmagát ismeri, bár minden lehetőt megtesz, hogy elkerülje a fertőző gócokat. Szereti az Úr házát. Lába biztos talajon áll az Úr gyülekezetében. Kezét megmossa (5Móz 21,6. Zsolt 73,13), – de nem Pilátus módján (Mt 27,24); és az oltárt énekelve járja körül. Lényeges, hogy amit hiányosságnak ítél életében az Isten, abból levonja a kellő következtetéseket. Nem úgy, mint a gazdag ifjú. Pedig válasza nyomán megszerette őt Jézus (Mk 10,21), s éppen ezért közölte vele, hogy – mielőtt nyomába szegődne –, mit kell még föladnia; de azt Isten sem akarja, hogy olyasmit vállaljak magamra, amit tényleg nem követtem el.

Miként válhatnék hűségesebb követőjévé? Ez az egyetlen igazán nyugtalanító, de igazságra vezérlő kérdés.

Zsoltárok 27 – Sok lakóhely van az Atya házában (Jn 14,2)

A zsoltár költője üldözött ember. Távol a templomtól, s az Ígélet földjétől (melyet „élők földje” névvel tisztel meg a 13. v-ben), egyetlen reménysugár biztatja őt, hogy az Úr lesz világossága és segítsége. Fenyegető ellenség veszi körül, talán idegen népek. Fogukat fenik rá, hogy testét szétmarcangolják (2). Számolnia kell azzal is, hogy hadrakelt tábor rohamra indul ellene. Mégis kitől féljen, mert életének ereje az Úr.

„Mit mondjunk tehát minderre?” – alkalmazva rá Pál apostol szavait – „Ha Isten velünk, ki lehet ellenünk?... Mert meg vagyok győződve, hogy sem halál, sem élet,... sem jelenvalók, sem eljövendők,... semmiféle teremtmény nem választhat el az Isten szeretetétől, amely megjelent Jézus Krisztusban, a mi Urunkban” (Róm 8,31-39). – A zsoltárból kicsendülő biztos tudat, hogy Isten már itt a földön megbizonyítja segítségét, jótékonyan hat a Rómaiakhoz írt levél jól ismert részletének pontosabb megértésére, s viszont: ez amarra.

Közben szót ejt a halálról is, mégse korlátozzuk a keresztyén reménységet túlságosan csak az elkövetkezendő, végső dolgokra. Nem! Mert már itt, ebben az életben felettébb diadalmaskodunk általa, szorult helyzetekben –, diadalittasság nélkül!

Ha szabad valamit kérnie, a kegyesnek egyetlen óhaja van. Hát hogyne kérhetne az, akiben ilyen lélek lakozik –, kiáltanánk, jószerevel Istent megelőzve; s már el is képedünk: hát csak ennyi a kívánsága, semmi több? Igen! Neki ez elég. Szégyellje magát, aki többre áhítozik! Nincs annál nagyobb öröm, ha az Úr házában lakhatok életem egész idején!

Már tudom is, hogy meghallgatott, s így állok fölemelt fővel ellenségeim gyűrűjében (6). Elhagyhatja gyermekét apja és anyja (10), mint ahogy félelemből nem vállalták a szülők a már meggyógyult vakon született, de Jézus magához fogadta őt (Jn 9,20-23. 34-38).

A „hamis tanúk” (12), s a zsoltár súcsa: hogy az Úr jóságát meglátja az élők földjén, adják az indítékot rá, hogy messiási értelmet is tulajdonítsunk neki. S ha földi viszonyokra kellő erővel alkalmaztuk, fölfedezzük azt is, hogy reménysége túltekint az ŐSZ kerítésén, az örök élet felé. Az Úr házában leendő állandó lakozása ennek a sejtésnek volt kifejezője.

Zsoltárok 28 – A senkik és a valakik

Beteg, vagy üldözött, netán robot-munkával agyonhajsolt az imádkozó? A pontos válasz már nem adható meg. A zsoltár oly módon a Dávidé, hogy az éneklőkben egyazon ihlető Lélek munkál. Dávid neve egyébként fémjelző erejű; bár nem a név hitelesít, hanem a Szentlélek.

Isten műve gyakorta úgy lép elő, hogy a leleplező igazság kimondására egy beteget, vagy semmibe vett embert használ eszközül. Isten szájává azok válhatnak, akik teljesen tudatában vannak, hogy, ha Isten elfordulna tőlük, menten összezsugorodnának; mert egészen tőle függnék. Érdemül semmit nem képesek fölmutatni, csak üres, esdő karjukat, kezüket tárják ki a szentek-szentje felé.

E kicsinyeknek igen éles a szemük, átlátnak a mímelt kedvességen. S bár a vesékbe csak Isten láthat, de velük mondatja ki az igazságot. Olyanok ők, mint a mérleg nyelve. Inogjon meg bárhol az egyensúly, a szeizmográf tűje kilendül. Az Úr műve ez, érdemes figyelnünk rá, nem pedig odarontani és avatatlan kézzel letörni a mutatót.

Tüneti kezelések helyett megkeresendő az alap-betegség, a rendellenességek igazi oka. Ezt teszi az 5.v.: „... nem figyelnek az Úr tetteire, sem kezének munkájára”. Figyelve az ígére, növekvő éleslátással fogom észrevenni Isten tetteit. – Ő építheti föl a neki engedőt (ApCsel 20,32), de lerombol, ha indulatom nem egyezik akaratával.

Végül pedig előtör a hálaadás –, nem a bűnösök bukásáért, hanem a megtapasztalt segítségért. – Megtudjuk még az imádkozóról, hogy szíve együtt dobban Isten népével. Esedezik érte; túl ezen, egyebet tán nem is tehet. Isten pásztori gondja azonban elvégzi, amire nem képes emberi erő.

Zsoltárok 29 – Zengéstől az érthető szóig

Nyelvezete és tartalma alapján e zsoltár a legrégebbiek közül való, s lehet valóban Dávidé. A 9.v. „templom” szava mennyei lakóhelyet is jelent, melynek méltó párját ő szerette volna fölépíteni (2Sám 7,5).

A sorokon itt-ott átüt a vallástörténeti háttér. Azt ismervén, a zsoltárt is jobban értjük. Nevezetesen: a Kr.e. 13. szd. végén pusztították el az ún. tengeri népek (a filiszteusok is közülük voltak) a föníciai Ugaritot (Rasz-Samra). A 2. világháború előtt váltak ismertté az ott talált mitikus himnuszok és eposzok. Ezekből fény derült egyébként több, addig tisztázatlan jelentésű ŐSZ-i szó jelentésére. Zsoltárunkban az építőkövek rajzolatai mutatják a föníciai eredetet, de az új, Istent magasztaló építmény már Jahve dicsőségét szolgálja, mivel az Úr már nem egy Isten-pantheon feje. Egyedül Ő az Isten, s a többiek rangjukat veszítették, mert ítéletet tartott feletük (Zsolt 82,1) Csupán mennyei lények ők, s a dolguk immár az, hogy őt magasztalják.

A 3-10 nagyívű leírása a viharban tomboló, hangját így hallató Istennek. Fákat tördel, hegyek ingadoznak, szarvasok idő előtt ellenek (9). Trónja meg nem ingathatóan áll az özönvíz (vagy: mennyei vizek) fölött. E sorokon is áttetszik a háttér: Baal a viharisten, s a föníciaiak nevezték a Hermón hegyét Szirjónnak (6).

Isten azonban nem dörgő hang útján adja igazi valóját. Inkább abban, hogy népének erőt és békességet ad. Illés próféta átélte ugyanezt. A vihar tombolásában és a földrengésben nem volt ott az Úr. Majd, midőn halk suttogás hallatszott, akkor volt Ő jelen ott (1Kir 19,11k). – Midőn Jézushoz szólt az Atya, némelyek mennydörgésnek vélték. Közelítettek az igazsághoz azok, akik anyagi szónak gondolták; s voltak akik megértették a Jézust dicsőítő szöveget, hogy fölemeltetése óérettük van (Jn 12,28-33).

Zsoltárok 30 – Élet és halál válaszútján

Néhány nap megválasztja – mondja a népnyelv arra, akinek már csak rövid ideje van hátra, hacsak valami csoda folytán jobbra nem fordul állapota. – „Ez a betegség nem halálos, hanem az Isten dicsőségére van”, mondotta Jézus a nagybeteg Lázárról (Jn 11,4). A gyengélkedő bihari ember mondotta, állapotát jellemezve: „olyan Lázár vagyok”. A zsoltárosnak sem volt már semmi emberi reménye a felgyógyulásra, olybá vették, mintha már nem is élne (4), inkább a Seol jegyese. A fordulat akkor következett be, midőn, kishíján már a sírba roskadt.

A megszerzett tapasztalatok nyomán hasznos átgondolnunk újból a történeteket. Ez olvasható a 7.v-től kezdve. Gondolatban visszatekint addig, amikor jóidőben úgy vélte, hogy bizony ő nem fog megátortodni soha. Hiszen Isten erős sziklára állította lábait. Amikor azonban Isten rövid ideig elrejtette orcáját előle, máris erőt vett rajta a félelem.

Péter és a többi tanítvány is nagyon erősnek érezte magát (Mt 26,35), de elég volt a sötétség egyetlen órája (Lk 22,53), s máris meg-ingott a magabiztos fogadkozó. – bizony, még a hit határain belül is gyakorta összekeverjük a bizonyosságot a magabiztossággal Szaknyelven: nem cserélhető fel a certitudo a securitas-szal (bizonyosságot a magabiztossággal). A magabiztos tudhat ugyan a hit kezdeti lépéseiről, el is fogadja tán Istentől, de utána olyasféle téveszme kerítheti hatalmába, mintha Isten megtanította volna a tőle való függetlenségre is. Életreszóló tanulságot vonhatunk le abból, amikor aztán haragjában egy pillanatig elfordítja tőlünk arcát. A hit kezdeti lépései után sem haladhatok egy tapodtat sem tovább, ha nem fordul felém ezután is kegyelmesen Isten. Követőinek mindig ő mutatja meg, osztja ki teendőit.

Ha ellenben elébe viszem imádságban gondjaimat és vallomáso-mat, úgy minden reggel ujjongással kezdődik számomra. Örömből öltöztet, s ekkor valóban levethetem a gyászruhát (12). – E tanulságokon fölfedezhető a húsvéti győzelem fénye.

Zsoltárok 31 – Lelkemet Istennek ajánlva

A 22k.v-ek kétségtelenné teszik, hogy a szorongatott helyzetben lévő túljutott a veszélyen. – Sajnos nincs elegendő történeti adat rá, hogy a jeruzsálemi szentély (sátor, később a templom) területének ekkora védelmi hatóköre lett volna. Inkább végletes esetek az ismertek; mint amikor Jóáb hiába ragadta meg az oltár szarvait, Salamon parancsára csak megölték (1Kir 2,34). – Az ige érvényességét viszont gyengítenénk, ha csak lelki módon fognánk föl azt, hogy az utált és üldözött személy az Úrnál keresett, s talált menedéket. Ettől eltekintve, Istennek van hatalma rá, hogy földi intézmény nélkül is kellő védelmet adjon, mert – Luther Márton éneke szerint is –, erős vár és kőszikla ő (3k). És mégis, a templomnak, s az egyháznak is föl kell mutatnia, ki kell ábrázolnia valamit az ő mentő szeretetéből. – E mostani üzenet mellett, még további zsoltárok is segítik a következtetést, hogy a templomban tartózkodók élvezték a hely védelmét. Különben nem találnánk magyarázatot rá, hogy a főpapi Nagytanács, vagy a templomórság miért nem tette rá a kezét Jézusra, amikor ott tanított, vagy rendhagyó módon viselkedett. Ellenben rögvest a megbízók után érdeklődtek, hogy ki adott neki fölhatalmazást (Mt 20,1-8). – A szenthely és Isten közelsége ezek szerint egymással határos fogalmak. Ezért nem dönthető el minden esetben pontosan, mikor kell a menedéket jogilag védett területnek fölfognunk.

Midőn a kipellengérezett hallotta maga körül a gyűlölködők sottogását, s látta, hogy – alakját megpillantva –, egykori ismerősei rémülten változtatnak irányt: kapualjba húzódnak, befordulnak hirtelen egy utcasarkon, vagy tüntetően mennek el mellette, merev képpel (12-14), akkor ő, határozott mozdulattal, Isten kezébe tette le lelkét és sorsát (6. 16).

Jézus is imádkozott ily módon: „Atyám, a te kezedbe teszem le a lelkemet” (Lk 23,45), mint aki utolsó percéig öntudatnál van, igazából ezt a zsoltárt idézte. Ugyanez áll István vértanú imádságára (ApCsel 7,59).

Legyen elég az ige szava, hogy tétovázás nélkül tegyük magunk is egész valónkat Isten kezébe. Ki gondolná, hogy e mozdulatnak mi csoda ereje van, és hatása is ilyen a megbizonyított szabadításnak.

Zsoltárok 32 – Közkinccsé tett tapasztalat

Dávid nem dicsekvő azzal, hogy boldogságáról vall, miután Isten eltörölte bűneit, s lelkében az álnokságnak írmagja sem maradt. Inkább az vezérelte, hogy tanító-költeményben átadja a saját életében megtapasztaltakat mások okulására. Nem hivatkozik tehát, de nem is személytelen, amit elmond.

Ha visszatekint a válságos időszakra, mialatt rendezetlen bűnököt cipelt, összefüggésében látja akkori testi-lelki állapotát. Az ember egyetlen egység, nem lehet szétoperálni a testét és a lelkét, mert minden összefügg benne mindennel. Ezért égett a szeme, s úgy érezte, hogy nyelve a kiszáradástól szájpaprához tapadt, s a csontjaiban sincs velő. Se éjjele, se nappala nem volt, eltikkadtan vonszolta magát, pedig akkor éppen nem volt nyári hőség. Belül azonban égett, égette valami. Rá kellett jönnie, hogy a bűnei perzselik.

Egy darabig hallgatott, ajkát görcsösen zárta össze, míg a csodálatos fordulat be nem következett. Nem szabad hallgatnia! Beszélnie kell Istenhez, amit nem kezdhet mással, csak bűnvallással. Megtetete; s egyszeriben szétaradt a bűnbocsánat és az élet egész valójában. Ma sem győzi újból és újból elmondani Istennek, de úgy, hogy a gyülekezet is tanúja lehessen testi-lelki gyógyulásának.

Ez az életbölcsség ma is időszerű, s erre az organikusan gyógyító hatalomra az ember még inkább rá van szorulva. Jézus Krisztusban pedig még erőteljesebben adatik, s hit által elérhetőbb közelségben van hozzánk, mint volt az ŐSZ idején. Élünk vele, tegyük próbára ígéreteinek biztatását. – A megoldatlanság emésztő, belső tüzeihez képest kisebb veszély, ha vizek áradnának körülöttünk. Urunknak csak egy szavába kerül, s van örömteli menekvés habjaiból (Lk 8,24).

Segítsége folyamatos; szeme szelíd, de határozott intésével tanácsol. Tehát kevés szóból is meg lehet értenünk őt. Ha mégis értetlenek volnánk, s előkerül a kantár, meg a zabla, magunkra vessünk. Lovaknak, öszvéreknek való szerszám nem emberekre van szánva, de mi egyebet lehet tennie, ha csak ez segít? Szinte kérlel: ne legyetek olyanok, mint...

Ha szavára figyelünk, az emberi méltóság is megőrizhető!

Zsoltárok 33 – A friss ének forrásai

Az új ének nem feltétlenül jelent új alkotást. Ha erővel teljes és frissel szól, kifejezője a megújult gyülekezet hitének. A Zsoltárok könyve nem ellenzi hangszerek használatát az istentiszteleten, s a zene eszközeit nem kell csupán az orgonára korlátoznunk, pengetősök fúvósok elődei egyébként is korábbiak nála. A legszebb hangszer azonban a friss énekhang. A nyújtott éneklésben van valami álmos-ság, s alig lehet kivárni a végét. Másik véglet az ösztövé ének-mondás, ha a gyülekezet szégyelli vigadva dicsérni az Urat; mintha hitét is szégyellné kicsit. Egyszer, valamikor rádióban hallottam egy francia gyülekezet zsoltár-éneklését. Azóta ez számomra a mérce, az etalon.

A gyülekezet énekének a hit ad zengést. – Mi készítette a zsoltár-mondó gyülekezetet hálaénekekre? Elsőbben is az Isten teremtő igéje, amellyel mennyet és földet alkotott. „Minden általa lett” mondja a Jn 1,3 az örök Igéről. Semmit sem hívott életre az Isten önélküle, örömünk tehát nagyobb bátorsággal hagyatkozhat őreá.

A 6.v. gondolatpárhuzama először az ígéről beszél, majd pedig az Úr szája leheletéről. Belőle a Szentlélekre lehet következtetnünk. Az Ige tehát nem elszigetelt, magános jelenség a világban. Inkább Ő szigeteli el a mindent elnyelni törekvő, mélységes vizeket (7); a földet pedig betöltötte szeretetével, melyből derűs bizonyosság fakad a hívó ember számára.

A nemzeteknek elgondolásaik vannak, de csak az Úr terve a maradandó. Nem mintha az emberi tervek eleve hibásak, vagy fölöslegesek volnának. Egyszerűen: Isten tervei magasabb szinten haladnak, s egy nép boldogsága és boldogulása attól függ, hogy mennyire engedi Isten tervétől emelni, vitetni, s kiigazítani elgondolásait.

Veszélyes rövidlátás a seregek erejében bízni. A 17.v. kereken ki mondja, hogy hazugság a lovaktól várni szabadulást. Korszerűen fogalmazva: nem a lőerők, vagy a megatonnák mennyisége ad szabadulást. Halált hozó fegyverek nem menthetnek meg a haláltól és az éhezéstől (19). – Vajon az emberiség bölcsebb lett azóta? Tanult a történelemből?

Az Istenhez vezető ajtó ma még feltáruva hívogat!

Zsoltárok 34 – A gyülekezet magva

A zsoltár alfabetikus elrendezésű –, volt már szó ilyenről. Véltetően a babiloni fogságban keletkezett olyan helyen, vagy időben, amikor nem voltak bőviben az írott bibliai kéziratoknak. Így kerülhetett az 1.v-be tévedés, miszerint Abimelek lett volna az a király, akihez Dávid menekült. Az 1Sám 21,11-16 szerint Ákis volt a király neve. Az, hogy az Ábrahám, Izsák (vö. 1Móz 20,2. 26,1) és a Dávid történetek e ponton összemosódtak, pozitívumot hordoz magában. Nevezetesen: Az emlékezetre kellett támaszkodniuk. Tehát megtették a lehető legnagyobb lelki-szellemi erőfeszítést, hogy megmaradjanak az Írás, pontosabban: az ige népének, amennyire a körülmények szükségessége ezt lehetővé tette.

Csak az nem téved, ki cselekedni gyáva? Az ő hitük élt és éneket teremtett. Amit aztán formai műgonddal és lelki gyönyörűséggel öntöttek verses formába. Az ige iránti szeretet leleményes, s akadályokat lebírva, megleti a legtalálhatóbb kifejező eszközt.

A fogság vízvázlatzó vonulatként hatott a népre. Volt, aki az atyáknak adott ígéretekhez ragaszkodott, mások csendes megalkuvással kiutat kerestek. Főként anyagiakban igyekeztek megalapozni az életüket Babilonban, midőn már lazult a béklyó rajtuk. A kétféle szemlélet között olykor nagy feszültség támadt és a ragaszkodókból formálódott a hazatérő maradék.

A fogság utáni korról is kevés tudható. De gyér adatokból is kivehető, hogy a perzsa uralom alatt, újra belakott hazájukban is megvolt a feszültség a két életfelfogás között. Aki jól állt anyagilag, annak az volt a kincse (Mt 6,21), mások Isten ígéjét ízlelgették, s bajukban boldogan menekültek az Úrhoz (9). Ők adták a gyülekezet magvát, különféle nevek által jelzetten, ők a szentek és kegyesek (10), nyomorultak (7), és igazak (16. 20k), akik az Úrhoz ragaszkodtak. He-lyén mondott szóval, a békességet keresték (13-15. 1Pt 3,10-12).

Ez a Lélek munkált az üdvtörténet központi idejében Simeonban és Annában (Lk 2,25-38); ők megláthatták a Messiást és hirdethették az örömhírt népüknek (12). – Teendőikre figyeltek, a többit pedig hagyták Istenre. E nyomon haladva értjük meg, hogy kik ama „lelki szegények”, akiket Jézus legelőbb nevezett boldogoknak (Mt 5,3).

Zsoltárok 35 – Kétféle ember

Mostanában ritkán éneklük a gyülekezetek a 35. zsoltárt. A verses földolgozás idulása harcias: „Perelj Uram, perliőimmel...” s folytatása nemkülönben. Az egésznek kell átfogóan megtekintenünk, s jól értenünk, mert a zsoltár többféle szellemiség küzdelmét vázolja föl. Röviden jellemezve a magatartást, mellyel a zsoltáros szembetalálja magát: az ellenfelei káröröme. A rosszabbik válfaja nem elégszik meg annyival, hogy távolról figyelni miként vergődik bajában az, akit – ki tudja miért, de utál. Külön gyönyörűség számára, ha a szenvedőnek szemébe nevet, mialatt a háta mögött cinkosan összekacsint a hasonszőrűekkel, hogy aztán egyesült erővel szegezzenek a kést a védtelen és kiutált torkának (15-26). Ővelük gyűlt tehát meg a baja az Úr előtt panaszkodó zsoltárosnak. Ennél többet nem is tesz, csupán Istenhez folyamodik szorongatott helyzetében az, aki szelíden él a földön (20).

Azt sem hallgatja el, hogy krízis-helyzetekben ő másféle lelkiületet testesített meg. A 13-16 részlet során elmondja, hogyan viselkedett, amikor ok nélkül acsarkodó ellenségei maguk is bajban voltak. Bőjtölt és imádkozott értük, mikor azok betegek voltak. Ha bánatuk volt, velük bánkodott, átérezve bajukat. Szinte elkoptatott szóval: szolidaritást vállalt velük kéretlenül is, anélkül, hogy minden áron rájuk varrta volna magát.

Ha netán módjában állna valakinek, hogy a költő melléne szegezze a kérdést: hát érdemes volt, mikor most ezt kapod cserébe? – A közvetett válasz ott van a 27.v-ben. Fölismeri, hogy olyanok is vannak, akik az ő igazát óhajtanák. Midőn örömért esedezik számukra, gondolatvilága, lám, nem önmaga körül forog. A kétféle szellemiség küzdelmében azt kívánja, azon munkálkodik, hogy a kettő között ne merevedjenek meg a frontok, s hogy általánosan, a közszellemben is a másokkal együttérző lélek kerekedjék fölül. Ennek ad karakteres megfogalmazást Pál apostol, kezdve önmagán, mégha egymaga marad is és a közvélemény ráfizetésesnek ítéli is ezt az életformát: „Ki beteg, hogy én is beteg ne volnék, ki botránkozik, hogy én is ne égnék?” (2Kor 11,29). Ez a nemes fertőzés képes sejt-falakon is áthatolni!

Zsoltárok 36 – Vonzó és taszító erők

Jézus szerint a szívből származnak a gonosz gondolatok. „Ezek teszik tisztátalanná az embert” (Mt 15,19k). Egybehangzóan, eként értelmezi a Szentírás a bűnt. A szív mélyén suttogó bűnt (2-5) a zsoltár sajátos módon éri tetten, mert a „suttogás” egyébként Jah-ve kijelentését, belső ihletését jelenti a prófétáknál, azt, ami szóra és cselekvésre ösztökélte őket. Számolnunk kell tehát egy ellen suttogással, mely, hamis ösztönzésül a megromlott szívből ered. Időben kell tehát tisztába lennünk, hogy miféle sugallat szeretne hatása alá vonni bennünket. – A 3.v-re még nincs biztosan lefordítható megoldás. Olyasfélérről eshet benne szó, hogy a bűnös, mintegy optikai csalódás áldozata, midőn oly simának, könnyen végrehajthatónak tűnik a bűn. Még éjszaka is ezen töri fejét. A szív, a száj és az eljárás belülről kifelé hajtó ereje jellemzésére, amit mond, rendkívül találó és a bűn-rabja ember természetrajzaként, helytálló.

Az elemző magyarázat kénytelen megállapítani, hogy a zsoltár első és második (6-10) nagyobb egysége között alig van összefüggés. A gyakorlati magyarázat viszont keresi, hogy mi volna az átvezető gondolat egyikből a másikba, ha a Szentlélek egyetlen egységgé öltötte össze a kettőt. Végül fény derül az összekötő szálakra ott, ahol addig csak széteső részleteket láttunk. Ezt nevezzük a kegyelem és a hit feszültségének. Mert amint megrettenve észleljük a tagjainkban ható bűnt (Róm 7,14-25), tekintetünket segélykérően emeljük Istenhez, aki szeretetével és hűségével mindeneket betölt. Magasság és mélység (6k) a két végpontja e telítettségnek. Az ÚSZ az Úr Krisztusban ismeri föl és vallja meg ezt a teljességet.

A zsoltár tehát az embert betöltő bűnnel a mindenséget kitöltő isteni hűséget állítja szembe, egyúttal megadva vele az ének két részének belső egységét. – A kegyelem hatásával szemben lehetetlen tartósan elzárkózunk; s az ember feladja sáncait, engedve végül, hogy őt is örömmel töltsse be az, aki a mindenséget betölti.

Van még egy másik feszültség a tartó pillérek között, melynek íve e zsoltárt hordozza. Írója a gőgösök lábát érzi a nyakán, meg hajszoló kezét, mely messze űzné el. Mégis erősebben hat rá a vonzás, melyet Isten imádásának helye áraszt magából. Ott van védelem, bővülködő élet és áradó világosság számára is.

Zsoltárok 37,1–20 – Bizalomteljes várakozás

Ezúttal nem a sorok, hanem a versszakok kezdődnek az ábécé egymást követő betűivel, s talán, elsőrenden, nem a költői, inkább a bölcsességirodalmi szempont vezérelte elrendezőjét.

A zsoltárban változatos gyűjtőfogalmakat találhatunk azokra, akik ellenségei az alázatosoknak és igazaknak (11k), a nyomorultaknak és szegényeknek (14). Történetileg nem tudunk közelükbe férkőzni, hogy jobban szemügyre vehessük őket. Elegendő, ha a hit szabálya szerint meghatározhatjuk kilétüket. A „gonoszok” és „cselszövők” (1) – hogy ne is soroljunk teljes listát –, a gazdagok közé tartoznak (16). Nem is a beszédük, inkább eljárásuk árulkodik, hogy nem tartották magukat Isten szövetségi rendjéhez. Elemezhetnénk lélektanilag, miért lett szálka a szemükben a „feddhetetlen” (18). Az ige fő mondanivalója azonban az, hogy mit, s mit ne tegyen az, aki a szövetséghez ragaszkodik.

Távazzék el hát minden harag a szívből. Ezen nem alantas dühkitörés értendő, inkább olyasféle nemes fölindulás, melyben az ember szeretné érvényre juttatni Isten jogát és igazát. Értelmezhető továbbá e harag a megtámadott jogos önvédelmének. Ezzel szemben így szól az intelem: hagyd a munkálkodó Úrra, ő majd előhossa igazságodat és érvényesíti jogodat (5k). – A keresztyének ellen háborgó Saulnak megdöbbenve kellett tudomásul vennie a damaszkuszi úton, hogy voltaképpen a föltámadott Krisztust üldözi (ApCsel 9,5). Hasonló értelmű itt a 20.v. – Ne a bölcs önuralom, vagy indulataink fékentartása mozdítson bennünket. Teendőinkre összpontosítsunk: Bízzál az Úrban és tégy jót (3)! Ez egy szinttel emelkedettebb tartást ad. Adomány ez, s nem belőlünk származó teljesítmény!

Erős érzelmek mozdulnak a 4.v-ben: „Gyönyörködj az Úrban”, ő pedig tettekel válaszol még gondolataidra is. A bibliai, keresztyén misztikában Isten és ember nem oldódik fel egymásban. Az Úr dolgai azonban érzelmeimben is annyira kitöltenek, hogy teljesen hidegen hagy minden rám irányuló tettelegességi szándék; egyszerűen kicsorbul rajtam, mert lekötnek a szolgálat teendői és Isten a tudatomig sem engedi eljutni, hogy mennyi engem sértő rosszat fojtott már el csírájában.

Zsoltárok 37,21–40 – A béke embere

A zsoltár második felében több a személyes vonás. Elölép a tanítóköltemény szerzője – név nélkül –, aki hit-, és életapasztalat alapján bátorít a jövőre nézve. Gyermekkortól öregségig nyitott szemmel járt, s azt látta, hogy aki Isten szándékához szabta lépteit, azt ő sosem hagyta cserben.

A „bűnös” és az „igaz” két alaptípus. Az igének szabad megtennie ezt a megkülönböztetést, mivel Isten szemével néz és lát, az emberi mérlegelés pedig még nem ítélkezés. Tárgyilagosan mérlegelve mindkettő esélyeit, az elfogulatlan következtetés sem juthat más eredményre, mint amit a zsoltár ígér: az igazak öröklék a földet. Ők Ábrahám igazi utódai. Jézus megújította és kiszélesítette az ígéret hatályát a Hegyi beszédben: „Boldogok a szelídek, mert ők öröklék a földet” (Mt 5,5). – A túlvilág, vagy másvilág fogalmai idegenek a Szentírásból. Ellenben szüntelen imádságunk tárgya a Jézus-tanított Miatyánk részlet is: „jöjjön el a te országod”. Amint a mennyben már érvényesül, úgy jusson érvényre akarata már most, és itt a földön is (Mt 6,10).

Nem vakíthatnak el látványos sikerek. A szentíró is látott erősza-
kos bűnöst, mekkora felfutással érvényesült, aztán megérte gyors
romlását (35k). – A kegyest nem biztatja jutalommal az ige, hogy
számíthatna reá. A bűnös vesztét sem azért taglalja, mintha kár-
örömmel lesné, mikor éri el a nemezis. A felelősség indítja, midőn
kimutatja a kétféle életút kihatásait. – A bűnös mások ellen kihúzott
kardja önön szívébe hatol (15), mint a bumeráng, azt találva el, aki
másra célzott vele.

A jövőre viszont a béke emberé (37). A „béke” az igazságos
rendezettséget jelenti. Megbékélés Istennel, emberekkel, önma-
gammal (2Kor 5,18-20), s a békéltetés szolgálata, mely ránk bízott,
ma is minden erőnket lekötő életprogram.

Zsoltárok 38 – A személyes bűnbánat összefüggései

A bűnbánati zsoltárok közé sorolt ének az őszinteség mélységeiből tör elő. Beteg a zsoltáros, testét súlyos kór gyötri. Nyilalló fájdalom hasogatja, undok sebek borítják, derekában fájdalom éget, szíve rendetlenül ver, hol görcsösen fáj, hol meg szinte elhal. A kór a szemét is megtámadta már (11). Rokonok, ismerősök riadtan húzódnak el közelségéből, s van, aki azt fontolgatja, miként lehetne kiközösíteni, netán a 3Móz 13 alapján. S ha azon tanakodnak, hogy vagy poklos, vagy nem, ő mindezt hallja, de nem emel szót maga védelmére. Ehelyett Isten elé áll és megvallja bűnét.

A 20k. során viszont arról beszél, hogy, bár a jóra törekedett, mégis gyűlölik, s rosszal fizetnek érte. Keressük meg a választ az itt lappangó ellentmondásra, hogy a zsoltáros bűnös-e, vagy nem. – Elindulhatunk esetleg azon a nyomon, amit nekünk is végig kellett járnunk betegség, vagy egyéb próbatétel alatt. Nem mintha a bűn és a betegség között akkora ok és okozati összefüggés volna, ahogy azt az ŐSZ embere gondolta, hogy tehát a betegség oka a bűn, azaz, hogy a betegség tisztátalansága a bűn tisztázatlanságára vezethető vissza. Jób barátai ennek alapján akarták kimutatni Jób életében a bűnt. Így azonban az ember óhatatlanul ítélkezővé válik.

Való igaz, hogy próbatételek súlya alatt önvizsgálatra kényszerülünk. Mégis, ha van a szenvedés és a bűn között összefüggés, azt másutt, vagy másként fogjuk fölismerni, mint ahogy az életünket fürkészők teszik. – Az volna tehát a megoldás, hogy kétféle bűn-fogalom ütközőpontján áll a szenvedő?

A tartalom alapján kínálkozik egy jobb és valószínűbb válasz! A 4-8 „Nincs ép hely” és a „sebek” kifejezései az Ézs 1,5k. során a nép állapota jellemzésére szolgálnak. A zsoltáros sorsa tehát, élő lelekiismeretként, népe romlottságát tárja föl. Bűnvallása ezért több, mint személyes vallomás! S ahogy némán tűri az ellene szőtt praktikák sorát, oda állítandó az Úr szenvedő szolgája (Ézs 53), vagy a 22. zsoltár névtelen szenvedője mellé. Dániel bűnbánati imája nem kevésbé őszinte és személyes, midőn népe helyett is mondja, hogy mienk pedig orcánk pirulása (Dán 9,8). Zsoltárunk során tehát tovább érlelődik a helyettes szenvedés gondolata, mint Krisztusra utaló prófécia. Ebből táplálkozva, bűnbánatomban én vallok bűnt, de mások helyett is szégyenkezem.

Zsoltárok 39 – Óh, én nyomorult ember!

Az előző zsoltár soraiban ézsaiási gondolatokra lertünk. Az idő tájt a legsötétebb időszak Áház uralkodása volt Júda királyságában (2Kir 16). Mikeás is abban az időszakban prófétált (Mik 1,1). A zsoltár elolvasása közben mintha mikeási próféciák rajzolatai tűnnének elénk. „Elvesztek az országból a hívek”, s a mérgezett légkör arra inti a kegyest, hogy még bizalmasai előtt is vigyázzon, mit mond. Závárt tesz tehát nyelvére az ének költője, ha gonosz ember kerül eléje. „hallgattam, de ez nem volt jó, fájdalmam kiűjult. Szívem fölhevült bennem”. És nem tudta megállni, hogy ne szóljon (2-4). – Ne hányjuk szemére, hogy miért csak Istennek kesereg. Jeremiás is kesergett, bár nem hallgatta el, amit el kellett mondania kortársainak. Nincs azonban mindenkinek prófétai megbízása. Bizonyára nem volt a zsoltár írójának sem.

Olykor a gonosz léprecsalni próbál; feszíti a húrt, lesve ravasz fintorral, meddig bírja még idegekkel, mikor pattan el bennünk halálós sikoltással. Ilyen helyzetben az imádság a kimenekvés egyik módja, – és a költészet is lehet azzá, tanú rá maga a zsoltár. Bennük elkialtható a panasz oly módon, hogy vele nem jutnak ebek harmincadjára gyöngyeim (Mt 7,6). Az Istent kereső imádság feszültséget is old egyben. Ezt megértvén másként olvassuk az 5-14 szakasz kilátástalan szavait, midőn ott jár az emberi élet könnyörtelen mulandósága mély szakadékai körül. A vigasztalan szomorúság talán egyetlen zsoltárban sem vág mellbe bennünket ekkora erővel. Elvégre bolondság azt kérnem, hogy életem végét tudassa velem az Isten, de őneki még ilyesmi is elmondható. Sokaknak csupán ennyi életérzésük van: arasznyi, semmit érő, árnyék az élet. Ez, és ennyi vagyok. Mások a javak gyűjtésébe menekülnek, s tán meg sem hallják, ha az Úr szól: „Bolond, az éjjel elkéri tőled a lelkedet, kié lesz akkor mindaz, amit felhalmoztál?” (Lk 12,20)

A csüggedés közepette újabb eltökéltség születik, szent dac-képpen: „Néma maradok...”, s máris félreállok, hogy utat engedjek a cselekvő Istennek. Az sem baj, ha tartok Istentől (12-14), épp azért, mert reménykedem benne; hátha megindul könnyeimen (Mik 1,8), s elviselhetővé teszi jövevény életemet. Bizony igaz: „Én nyomorult ember. Ki szabadít meg..., a halálra ítélt testből?” (Róm 7,24).

Jézus Krisztusban adatott válasz a mulandóság komor, gyötrő kérdéseire!

Zsoltárok 40 – Hívás és felelet

„Isten ... nagyobb a mi szívünknel, és mindent tud” (1Jn 3,20). Költészetbe öntött vallomás a zsoltáros helyzetéről a 13.vers: „és a szívem is elhagyott engem”. Jelentheti a lelkiismeretet, onnan remélt fölmentést valameddig, de amint rákényszerült, hogy szembesüljön bűneivel, be kellett látnia, hogy minden kifogása származásos verőgödés csupán. S mint aki ingoványba tévedt, a legkisebb önmentő mozdulat még reménytelenebbé tenné helyzetét. Egyetlen lehetősége maradt: várni az Úrra, s hozzá kiáltani. E mély vágyódás nem maradt meghallgatatlan, mert lehajolt hozzá, erős kézzel megragadta és kiemelte a szennyos iszaptól. Vehető az ige szószerint is és lehetne Jeremiás sorsának tükre, midőn bedobták a szennygödörbe. Isten azonban gondoskodott róla, hogy kiemeljék (Jer 38,6-13). Másikülönben – eltérően az előző zsoltártól –, itt valóban a próféták hivatása körének határainál járunk.

Miután Isten sziklára állította lábait, a szájába új éneket adott. Helyzetét, életszemléletét tekintve a lelke mélyéig valóban minden újjá lett. Alig talál megfelelő szavakat, de képtelen arra is, hogy elhallgassa. Gyönyörű kín, melyből drágagyöngy születik. – A nyitott fület (igen kifejezően: a kiásott fület –, ebből eredhet a „vájtfülű” szólás) és szájába az új éneket megintcsak Isten adta. Mert a háladás sem a mi teljesítményünk, a készséget reá Isten munkálja bennünk.

A prófétákkal osztozik abban is, hogy a zsoltáros fölismerte az áldozatok elégtelenségét. Már az 1Sám 15,22 szembeállítja az égő-, és véresáldozatot az Úr szava iránti engedelmességgel. Az Úr tetszése az utóbbi mellett van. Véresáldozat helyett önmagát adja az Úrnak a kegyes, midőn hitvallást tesz énekében. Derűs készséggel áll elő, de nem pillanatszülte fellobbanással. Az indítást az adta, hogy személyesen neki szóló biztató hívást hallott abból, ami felőle a könyvtekercsben megíratott (8k). – Van e részletben olyan többlet, melyet, kielégítően magyarázva, messiási próféciónak tekinthetünk. Közvetlenül Jézus Krisztusra mutató híradásként idézi a Zsid 10,5-7.

Van-e bennünk –, ha hozzá nem is hasonlítható, mégis elegendő készség az Úr szava meghallására, amikor megszólít?

Zsoltárok 41 – Jó és rossz tapasztalatok

Az 5.v. kulcs a zsoltárhoz. Benne visszatekint betegsége elmúlt, nehéz időszakára. Voltak a felgyógyultnak keserű tapasztalatai, mégis inkább arról essék szó, amit Istennek mondott. Bűnvallással járult elébe kegyelemért, így kért gyógyulást tőle. Isten tudja igazán, miben vétkezett ellene. Amivel pedig ellenségei gyanúsígtatták, abban feddhetetlen (12).

Bizonyos benne, hogy Isten azért segítette meg, mert korábban gondja volt a nincstelenre. Nem jutalom elnyerése végett; mostani gyógyulását sem tekinti annak. Jó érzés ugyan a velejáró boldogság, de az is törékeny és illanó. Legközelebb nagyobb adag kelle-ne belőle, ha jutalomnak tekintené, hogy érzései hőfoka a korábbi szintre emelkedhessék. – Jobb, ha annak veszem, amint van is, hogy az Isten megáldott. Hiszen arra igyekeztem, hogy áldássá legyek. A megáldott ember a boldog ember. Isten megőrzi, és nem engedi át idegeneknek martalékul (2-4). A boldogság magasiskolája ez, amit mélységeken át kell végig járnunk.

Keserű tapasztalataira eztán kerít sort. A beteg túlérzékenysége lát ily sötétet? Tárgyszerűen, de kifinomult érzékkel észlelte a körülötte lezajlottakat. Megjelentek a kíváncsiak – látogatás ürügyén -. Nézhetem úgy a másik ember baját, hogy közben föllélegzem: mily szerencse, hogy a baj nem engem ért. Szegény szerencsétlen, de hát úgy kell neki! Jobb is lenne már, ha nem volna, s minél hamarabb átadhatnánk a feledésnek. Meghallja a sugdolózásokat is és belelát a szívükbe. Leírva, mintegy átéli újból, amire akkor rá kellett jönnie. A korábbi társa, az asztalnál most jónak látja, hogy egy látványos mozdulattal – sarka fölemelésével –, ország-világ tudomására hozza, hogy nincs többé közük egymáshoz. A Jn 13,18 arra utalónak tekinti e részletet, hogy Jézusnak csalódnia kellett Júdásban.

A 9.v. szerint démoni eredetűnek, Béliáltól valónak tartották az emberek a betegséget. – Mindezekből kimentette az Úr. Ezért áldja szent nevét, mely egyben a Zsoltárok 1. könyve nagyobb egységének záró akkordja is.

Zsoltárok 42 – Sóvárgás Isten után

A forrásvízre szomjazó szarvas képe kitörölhetetlenül vésődik a szívbe, s költőiségben egyenrangú vele a Szenci Molnár Albert fordítása: „Mint a szép híves patakra...” Itt azonban álljunk meg egy szóra. – A félreértés, mondhatni: kísértés abban van, hogy a sorok szépségében elgyönyörködve feledjük, hogy e magasrendű költészet valóságos szenvedésből született. Mert túl a határokon, valahol a Hermón hegység közelében rostokol a zsoltáros. Tán nem is önként tartózkodik ott. Bizonyosan gátolják, hogy az Úr színe elé jusson Jeruzsálemben.

Őelőtte még nem tárulhatott fel, hogy Isten éppen olyanokat keres imádóiu, mint ő, az ismeretlen zsoltáros, akik Lélekben és igazságban imádják őt, bárhol találtassanak is (Jn 4, 23k). – Biztos, hogy nem olyan idők jártak, amikor tömegesen lehetett zarándokolni a szenthelyre. – Valamikor pedig ő vezette föl az ujjongó sokaságot, most pedig a szétszórt nép sóvárgásának ad hangot. Fokozza fájdalmát az ellenség cinikus faggatózása: hol van most a te Istened? Lám! Nyomaveszett! A kérdések úgy hullanak szívére naphosszat, mint pontos időközökben aláhulló jéghideg vízcseppek a tortúra alá fogott rab homlokára. Bizony a kendőzetlen valóság az, hogy csak könnyeit nyeli éjjel és nappal. S nem túlzás a kínvallatás előbbi hasonlata, mert úgy érzi, mintha csontjait tördelnék, mikor fintorogva kérdeznek és újra csak Istenét kérik számon rajta.

Amint kiönti imádságban mindazt, mi benne és körülötte kavarog, csodás dolgokat kezd észlelni. Azaz, hogy az örvények, zuhatagok, háborgó habok nem máséi, de mindahány az Istené (8), s ha át is csapnak feje fölé, de él. Isten ott van vele, sőt még táplálja is énekkel –, könnyek helyett. – Hasonlóan szűkös adottságok között énekelt és magasztalta Istent Pál apostol és Silás Filippi börtöne mélyén (ApCsel 16,25), „a foglyok pedig hallgatták őket”.

Zsoltárok 43 – Amikor imádságban kérdezzünk

A zsoltár valamikor egységet alkotott az előzővel. Ugyanis a refrén mind a 42,6. és 12. v-ben, valamint itt a záró 5.v-ben szabályszerűen ismétlődik.

Hite bástyáit makacsul támadták a kárörvendő és fölényes kérdezgetők. Kérdésük csak formális, tartalma szerint nem is várnak válaszra. Nekik kész feleletük van, s igazolását látják abban, hogy, lám, tehetetlenségre van kárhoztatva a zsoltáros. Úgy vélik tehát, hogy nincs sehol az az Isten, akiben ez a szerencsétlen flótás biza-kodik! Túl az elkeseredésen más egyebet alig tehet. – Mégiscsak lehetséges mozdulnia. A vissza-visszatérő refrén ellenkérdést tartalmaz. Benne tulajdon lelkét kérdezi a minden oldalról megtámadott: miért csüggedsz el lelkem...? Bízzál, lesz még okod a szabadításért mondott hálaadásra! Az ütemes egymásutánban visszatérő, önmagát bátorító ellenkérdés tehát olybá vehető, mint egy gát, amit hülámverés ellen építenek.

Bennünk is ütköznek kérdések, néha csak kérdő tekintetek útján, s tán kevésbé lekicsinylően, de azért számon tartja és számon is kéri Isten. Útbaigazító választ fog adni az életünk alakulása, ha magunkba tekintünk. A bennünk dúló vihar létünk és hitünk gyökereit támadja. Mint ahogy a hajón belül, az eresztékeken át szivárgó víz sokkal veszélyesebb lehet, mint az, ami kívül van a hajótesten.

Az önbiztatás azonban mégsem elég, mert a hit nem önszuggesztíó. Felhatalmazásunk van rá, tehát szabad, hogy elhangozzék egy harmadik típusú kérdés is, melyben Istent magát kérdezzük meg: miért taszítottál el, miért gyötör az ellenség? (2). Imádkozó kérdésével már Istenig küzdi előre magát a kísértésnek kitett hívő. – A védtelennek tűnő kiszolgáltatottság egyrészt, másrészt az oltalmazó Istenbe vetett bizalom feszültsége nem tartható fenn sokáig, mert Isten cselekedni fog! Elkövetkezik a kellő pillanat, hogy bíróként az őt kérdező mellé álljon. Igen! El fogja küldeni igazságát és világosságát, hogy hazavezesse őt. – Bizonyos, hogy kérése, sőt kérdése nem marad meghallgatatlan

Egyet tudunk. Krisztusban alkalmassá tett bennünket Isten, hogy a szentek örökségében, a világosságban részesüljünk (Kol 1,12k).

Zsoltárok 44 – Történelmi lecke

Az atyák az Írás szerint jártak el, mikor elmondták, átadták fiaiknak az Úr szabadításának jó hírét, és ezzel az ŐSZ szövetségi rendjén belül igaznak bizonyultak (5Móz 6,20-25). Isten elűzött idegen népeket, hogy számukra helyet készítsen. Nekik viszont vigyázniuk kell, hogy ne essenek idegen istenek csapdájába. – A kegyelmes tettek sorának egyetlen indoka, Istennek mindent meghaladó szeretete (5Móz 7,1-11), mely hűségre kötelezte őket (5Móz 8,11). A zsoltár ilyen előzmények ismeretében íródott. – Igen! Saját fülükkel hallották apáik elbeszélését Isten csodálatos tetteiről. Ővé minden érdem, mert nem fegyvereik ereje, de Isten maga volt az, aki hatalmával véghezvitte műveit értük, mert kedvelte őket (4), és ők sem hajoltak idegen istenekhez.

Az összkép azonban túlságosan szép és leegyszerűsített. Már az 5Móz 7,22 odavetett megjegyzése is figyelmeztetett rá: „De csak apránként űzi el előled ezeket a népeket Istened, az Úr.” Lehet, hogy a szájhagyomány lelkes elbeszéléseiben még jobban érvényesült a megszépítő messzeség, s valahogy háttérre halványodott mindaz a gyötrellem, szorongatottság, keserűség és lázongás, mely az atyák történelmi útját kísérte. – A zsoltárt éneklő gyülekezet pedig minduntalan szembesülni kényszerült a meg nem érdemelt szenvedések talányával. Hogy van hát? Most miért veti Isten vágóhídra őket? Miért szórja szét a népek közé? A pusztaságba űzettek, pedig nem szegték meg a szövetséget (18-20). – Bármely időpontra helyezzük is a zsoltár születését, Isten népének fel kellett dolgoznia, hogy a hitből fakadó hűségért nem jár vállveregetés, de olykor szenvedés is jár vele.

Nem kellene őszintébben nézniük magukba? – Van, aki a 10-23 részletet, időben, a farizeusok irányzata alakulásának kezdeteihez, s az őket ért üldöztetésekhez köti. Talán ez túlzás. Az bizonyos, hogy az ige itt egyetlen gondolatra összpontosít. Mert ha vágújuhokként naponta ölik is őket, mindez Istenért eshet meg velük (23. Róm 8,36).

Saját bűnünk miatt szenvednünk, mindennapos dolog; magunk kerestük magunknak. De boldogok, akik a Krisztus nevéért gyaláztatnak (1Pt 4,12-19). Ha így rendeltetett, ne fesszük meg magunkat e gyötrő boldogságtól!

Zsoltárok 45 – A szeretet vonzáskörében

E zsoltárban a profán és a szent egy célt szolgál; mindkettő a beteljesedés felé tekint. Az 1.v. zenei utasítása –, róluk a zsoltárok kv-ében, szinte kivétel nélkül, csak sejtéseink vannak, hogy mit is jelentenek –, a Kórah fiai (2Krón 20,19) tanítókölteményének nevezi a zsoltárt. Az éneket pedig, számunkra ismeretlen, de vélhetően akkor kedvelt népdal dallamára énekelték, a király menyegzője alkalmával.

Ki lehet a szépségében magasztalt király? Jó ügyért, az igazság védelmében fog küzdeni, és népek kerülnek majd hatalmába. Trónja, Isten trónja (7.v. Egyedülálló megállapítás az egész ÓSZ-ben), és mindörökké megmarad. Udvarol, hízeleg az énekes, vagy igazat beszél? Az igazság szeretetéért, s a gonoszság gyűlöletéért kente föl Isten a királyt öröm olajával társai közül, ill. társai fölé. Érthetjük akként, hogy egyszeri fölmagasztalásról szól, melyhez hasonló nem volt, s nem is lesz többé. Igaz beszéd ez, és az Énekek-Énekét idéző stílus-eszközök a fölkent király ékességét hivatottak bemutatni. Tartalmában rokona Nátán próféciájának a Dávid házáról és örök királyságáról (2Sám 7,16).

Nem kevésbé talányos a királyné személye. Ott áll a király jobbjára felől. Még csak a Neh 2,6-ban olvasható e méltóság módosult helyzetben (ott ül a királyné, itt áll). Még leány ugyan (10k), s a nász után következik, de döntenie most kell, hogy el tudja-e feledni népét és a szülői házat, hiszen Tírusz leánya ő! Sokan visszarettennek, hogy Jezábelre értsék. Ő ugyan Szídón királyának és papjának volt a leánya (1Kir 16,31), de egyszerűen nem lehet a gondolatot mellőzni, hogy – ha nem is ő a menyasszony, de követve a szomszédos országok királyi házaiból lehető nősülés szokását, egy hozzá hasonló, leendő királynéről lehet szó. A kedveskedő, zsongó szavak neki és róla szólnak, kifejezendő a nyíltságot, mellyel fogadták.

Isten gondolata szerint minden azon áll, vagy esik, hogy Ruth módján (Ruth 1,16k), megfogja-e szívét ez a szeretet oly erővel, hogy szakítani képes mindazzal, ami mögötte van, s be tud-e illeszkednie Isten népe életrendjébe? Vaj, nem okoz-e csalódást a kezdeti bizalom után? – Krisztusban a távolvalók közelvalókká váltak (Ef 2,13). S a „menyasszony”-nak a Lélekkel összhangban kell hívnia és várnia az eljövendő Dávid-fia vőlegényt (Jel 22,16k).

Zsoltárok 46 – A békéhez vezető út

Az ősvizek háborgása, s a mélyből kipattanó földrengés lehet, hogy a káosz támadása Isten népe és városának ékes rendje ellen. Ámde tehetetlenül hull vissza és hal el, mert Isten jelenléte elégséges védelem. A 7.v-ben az elemi erők már a népek háborgását jelentik. Elég egyetlen éjszaka és a küzdelemben fölülkerekedik Isten segítsége (Ézs 37,36).

Talán meg sem lehet igazán zavarni Isten városának örömét és békességét. Biztos menedék az; s mint az Édenkert esetében (1Móz 2,10), egy folyó vize és elágazásai frissítik és vidámítják lakosait és a szenthelyet. A teljes írás ismeretében tudunk arról, hogy ez a víz életet visz a város falain túlra is (Jóel 4,18. Ez 47. Zak 14,8. Jel 22,1). Nem a falak és a templom épületei árasztják a nyugalmat, hanem az élő Isten, aki népével van. Neki elég, ha kiárasztja hangját –, mintha egyéb fegyvere nem is lenne: „hangja olyan, mint nagy vizek zúgása” (Jel 1,15). – Szavára megrettennek a föld lakosai és odalesz minden előbbi lázongásuk. Ki gondolta volna, hogy ily egyenlőtlen az erők küzdelme, s hogy minden tombolás eleve kilátástalan! Isten népe teljes lelki nyugalomban élhet! Ne szégyellje hát megvallani, honnan merítette rendíthetetlen hitét.

S most újabb meglepő fordulat következik (9k). Jöjjetek és néz-zétek az Úr bámulatos dolgait, mégha hinni sem akartok a szeme-teknek; mert nem a népeket semmisíti meg, hanem a háborúkat és a harci eszközöket. Ahogy a zsákmányolt harci szekerekkel tették az idő tájt, ő is máglyát rak belőlük és elégeti őket. Íjat, lándzsát összetör. Erőtelmes mozdulata vésődjék a tudatunkba, kitörölhetetlenül! Nagy lépés lesz a végkifejlet felé, ha majd megteszi ugyanezt a modern fegyverzetekkel, eszerint nyitva utat, hogy békessége és ismerete kiáradjon a népek közé, s hogy majd utolsó ellenségként a halál is eltöröltessék (1Kor 15,26. Jel 20,14).

Zsoltárok 47 – Néki adatott minden hatalom

A zsoltár –, valamint a 93. és a 96-99. – az Urat, mint királyt magasztalja. Kétséges, hogy a régi újév ünnep (3Móz 23,24) Jahve trónralépésének évenkénti ünnepe lett volna. Óvatosságra int az 1Sám 4,17-22 és a 2Sám 6,6-9. Ezek mintha arra figyelmeztetnének, hogy ne háborgassák a szentládát, ha van már nyugvóhelye (Zsolt 132,8.14). Újévi ünneplésnek a láda körülhordozása, s újbóli elhelyezése nélkül nem sok értelme lett volna. Hagyják békén inkább a szövetség ladját, Jahve képletes trónját, a szentek szentjében!

A kérdés el nem döntöttségétől eltekintve, a zsoltár visszatekinthet arra az ünnepi alkalomra, mikor végleges helyére került a láda Salamon templomában (1Kir 8,1-13). Amikor pedig Jeruzsálem elestett, Kr.e. 587-ben, a templommal együtt a láda is elpusztult. A fogság után épült templomban nem készítették helyette másikat.

Mindezekkel Isten erőteljesen tanítgatta népét arra, hogy látható biztosítékok nélkül is merjen hinni. Második Ézsaiás a fogságban –, tehát az Ígéret földjétől távol –, örömhírt hirdet: Isten uralkodik (Ézs 52,6-12). Arról is beszél, hogy az Úr együtt jár népével. Minden ellenkező látszat és híresztelés ellenére „nagy király az egész földön”. Trónusán ül (9), s nem viteti magát, mivel ő „a mennyben állította fel trónját, királyi hatalmával mindeneken uralkodik” (Zsolt 103,19). – Nagy vonalakban, s hosszmetszetében tehát láthatóvá vált, miként formálódtak, alakultak a Jahve király-voltához fűződő nézetek és szokások. Eközben változatlan az ujjongó, harsogó öröm, a kürt diadalmas zengése és az emberi garanciákat mellőző biztatás, egy számtalanszor összetört és szétszórt kis nép vallástételeként, a többi népek és nagy-nak hirdetett királyok előtt, hogy azok is ujjongjanak és tapsoljanak neki!

Vakmerő álmodozás lenne, amiről énekelnek? Nézzük csak az etóp kincstárnokot, aki Jeruzsálemben járt, imádni az Istent. Hazafelé menet megismerhette életének Megváltóját és Urát: Jézust, aki a királyok Királya és az uraknak Ura (Jel 19,16). Ebben az ismeretben gazdagodva, keresztséggel elpecsételten „örvendezve” tért vissza hazájába (ApCsel 8,26-40).

Ha Krisztus valóban fölkent király, miért ösztövért olykor a gyülekezet örvendezése?

Zsoltárok 48 – A ház és annak Ura

Néha rálelünk az ÓSZ-ben vándorló vallásos motívumokra. Ám, hamarosan kiderül, hogy a másutt önálló elemek alá vannak rendelve a Jahve-hitnek. A föníciai mítoszok szent hegye északon magasodott. Esetleg azonosítható lehetne valamelyik, kiemelkedő földrajzi ponttal. A szent hegy szemet gyönyörködtető látványát Izráel átvitte a jeruzsálemi Sion hegyére (a 8.v. hasonlata szintűg föníciai eredetű lehet).

Mégsem a hegy és a templom az igazi erősség, inkább az Isten az, aki nagy király (47,3). A kiemelt hely csupán alkalom, hogy ott őt tiszteljék, örvendezve. Személye soha nem vált azonossá templomával. Együvé tartoznak ugyan, de nincsenek összeláncolva, s lehetetlen egyiket a másikkal behelyettesítenünk. – Ezt a hibát követték el ama királyok, kik nagy garra vonultak föl ellene, s a falak helyett Istennel találták szembe magukat. Egyszeriben inukba szállt a bátorságuk. Volt, aki hanyatt-homlok menekült, másokat pedig elfogott a reszketés (8k). A káosz erői (77,17) veszik fel itt, öltözetként, a történelem eseményeit; s szükségtelen fogódzót keresnünk mindenáron, hogy vajon mikor mehetett végbe mindez.

Mind így jár, aki összetéveszti az intézményt annak Urával. A modern élet uraságai is látás-zavarban szenvednek e helyt. Ám, hibát követnek azok is, akik Isten ügyében birtokon belül érzik magukat, mert nem mi rendelkezünk Vele, hanem Ő rendelkezik velünk. A szent városhoz és népéhez tartozás nem jelenti gépiesen a Őhöz tartozást is egyben. Végzetes tévedés volt Jeremiás kortársai esetében, midőn hittek a biztatásnak, hogy nem lehet baj, hiszen „az Úr temploma...” ez (Jer 7,4-7); itt helyben, azaz Jeruzsálemben.

A tanítványok sem voltak mentesek az ősi, nemzeti büszkeségtől. Jézusnak pedig ítéletet kellett hirdetnie a dicső épületekre (Mt 24,1k). Pedig ők is a 13k. felhívása szerint jártak el. Évszázadokon át sok-sok zarándok járta körül a várost és büszke áhítattal szedte számba a toronybástyákat és palotákat. A 15.v. érvénye nélkül mindez tévedéshez vezethet. Igazi méltósága, ha az Úr jelen van a falak között.; de Ő nem köthető egyetlen helyhez sem. Jézus kimondta, hogy sem valamely hegyhez, sem Jeruzsálemhez nincs kötve Isten imádata, mert mindenütt lehet őt lélekben és igazságban imádnunk. E lehetőségnek „órája” Őbenne immár eljött (Jn 4,21-24). Ha nem lenne Isten olyan Úr, aki együtt halad népével, miként vezethetne halálunkig?

Nekünk Jézus föltámadott teste a harmadnapra megépült lelki templom (Jn 2,19-22).

Zsoltárok 49 – Szegény Lázárok bölcsessége

Zsoltárunk rokon a 73.-ikkal, de a forma egyedülálló. Úgy tanít, mint a bölcsességirodalom művelői, de közvetlen isteni kijelentésből merít és hárfakísérettel adja elő „problémáját” (a L XX ekként adja vissza az 5.v. utolsó szavát). Nem mondvacsinált, hanem igazi és gyötrő ellentmondásokkal szembesít. Hallgatóit óhajtja segíteni abban, amin ő már túljutott, mert megküzdött vele.

Egykor talán maga is válságos állapotba jutott, látva a gazdagok és hatalmasok hivalkodását. Most is fültanúja dicsekvésüknek és érzi maga körül a fenyegető alattomoságot. De már észleli a réseket, melyeket nem lehet betömni földi javakkal. Lehet bármekkora vagy az ember birtokában, nem elég a váltságdíjra (8). Olyan, mint az adós szolgál. Vagy elengedik adósságát és ő is elengedi társának, vagy ül az adósok börtönében, míg meg nem fizet az utolsó fillérig (Mt 18,27-34); ami képtelenség, mert, ha örökké élne, sem tudná leróni magáért a váltságdíjat.

Minden lélek mélyén ott lapul e szorongás, ha a tudatig nem is jut el. Emiatt kuruzsolgatja magát az ember illúziókkal, hogy, bár meghal, de utódaiban átlábol az enyészeten és a javak, melyek tulajdonjogát, – korabeli jogszokás szerint –, egyszer hivatalosan is kikiáltották, időtlen időig hirdetni fogják neve dicsőségét (12). – Balga képzelődés! – Az érdekes, de az álmvilágból felrázni óhajto szándék néhol meghökkentően fogalmaz. Pl., hogy a sírgödröt „meglátja” az oda alászálló (11); vagy, hogy, a halál lesz a pásztoruk (15). Mégsem elfogult a tekintélyesekkel szemben. Közembert és előkelőt egyaránt szeretne jobb belátásra bírni, lakjon bárhol a földtekén (2k). – Egyedül Isten válthat ki a holtak hazájából, akár úgy, hogy föltámaszt, vagy egyszerűen fölvesz (16), mint tette volt Énókkal, vagy Illéssel (1Móz 5,24. 2Kir 2,1-11).

Az ifjú Pál is reménykedett az elragadtatásban (1Thessz 4,17), mert várta a visszatérő Urat. Nem szeretne volna levetkőzni testét, mert kíváncsabb volt számára, ha a halandót egyszerre nyeli el az élet (2Kor 5,4). Öregén már beszél a halálról. Lényegében az is az Úrhoz költözés, ezért számára mindennél jobb (Fil 1,21-23).

Zsoltárok 50 – Próféta és reformátor

Isten szól és a kegyelmi ajándékkal megáldott próféta elmondja a gyülekezetnek. Lehet, hogy Ászáf (vö. még Zsolt 73-83) kultuszpróféta volt; tehát működése a templomhoz és az istentisztelethez kötődik. Ettől még szólhat hitelesen! Függetlennek mondott keresztyén csoportok eleve gyanúval fogadják, ami az intézményes egyházból indul ki. Erre az ellenhatás a viszont-bizalmatlanság. Megtettünk-e mindent, hogy előítéleteinket becsületesen kiiktassuk? A magunk előtt tisztára söpört járda utat készít a szomszédnak is; hiszen úgyis együtt fogunk Isten elé állni.

Félreérti a zsoltárt, aki merő szellemi értelmet tulajdonít neki; mert nem az áldozatok ellen beszél az ének, mikor felszólít, hogy hálaadással áldozz (14. 23). Éles kritikával illeti viszont mindazokat, akik visszaélnak az áldozatokkal, azt vélvén, hogy, ha Istennek nem teszik ki az ételt, akkor éhenvész. Volna akár éhes, akkor sem lenne ráutalva az emberre; egyáltalán elképzelhető-e Jahve, hogy húst eszik és vért iszik? Ember! Neked van szükséged rá, hogy hálaadásodat áldozattal is kifejezd. Ezúttal valóban a kultusz embere szól, hogy kiigazítsa, ami eltorzult. Közben nem tagadja el az istentisztelet szellemi részét sem: „Hívj segítségül... a nyomorúság idején! Én megszabadítlak, és te dicsőítesz engem” (15).

Prófétai lélekre vall, ahogy a 16.v-től rátapint a mindennapi élet ferdeségeire. Gondolatfűzése ugyanaz, mint a Róm 1,23-32, ámbár ott meghökkentőbbek a kitételek. – Ha pedig az istentisztelet torzul, torz lesz a hétköznapiak morálja is. Szájjal emlegetik ugyan Isten szövetségét, de szívük mélyén utálják, ha megfeddik őket. Az ígét maguk mögé vetik, hogy ne is lássák! Cinkosai a tolvajnak és a házasságtörőnek. Az összkép róluk hasonlít a Hós 4,1k. és 5,6 jellemzéséhez, s az ítélet, a szétmarcangolás pedig a Hós 5,14-hez.

Istent nem lehet a magunk képére formálnunk –, még elgondolásainkban sem. Dicsőséges megjelenése (Talán egy szövetségmegújító ünnepen, a 2Móz 24,3-11 párjaként), az 1-6 v-ek során Isten egészen más voltát tárja elénk lenyűgöző erővel.

Ha megrendít Isten dicsősége, egyházat reformáló erő támad belőle. Próféta és reformátor volt, aki így tudott szólni!

Zsoltárok 51 – Karjaiba menekülve

A bűnbánat Isten műve bennem. Egyszeriben az az érzésem támad, mintha minden csontom szilánkokra tört volna. Nem őt vádolom érte, magam vagyok oka, hogy bárhová is fordítanám fejem, mindenfelől a vétkem nézne vissza rám. Ha lehet, még elviselhetetlenebbé teszi a bűn súlyát a tudat, hogy amit emberek ellen követtem el, Isten elleni véték (Lk 15,21), ezért törvényszegésnek minősül. Így adódik a törvényből a bűn fölismerése (Róm 3,20).

Miként hozzam helyre a helyrehozhatatlant? Próbálkozzam különféle áldozatokkal? A zsoltáros ismeri a próféták idevágó intelmeit (Ám 5,21k. Hós 6,6. Ézs 1,11-14. Mik 6,6k. Jer 7,21k). Ezért az olvasás során az az érzésünk támad, hogy eredetileg valamilyen Isten iránti hitszegés gyötrelméből születhetett e bűnbánati zsoltár (6!). Amikor a fogság után újból kultuszi használatba vették (20k), akkor találtak a múlt eseményeiben, közelebbről Dávid életében olyan idevágó helyzetet, ahová jól odaillett (2Sám 12,13).

A zsoltár történeti rétegei arra intenek, hogy a bűnt nemcsak az erotika szemszögéből kell néznünk. A próféták parázsnaságnak nevezték a Jahve-szövetség bármily megszegését, az idegen kultuszokkal, vagy az ókori világhatalmakkal esett kacérkodást is. A bűn egyaránt orcapirító akár vallási, akár erkölcsi jelleget ölt. – Ha áldozatok nem segítenek és magamat sem mentegethetem (a 7.v. nem enyhíti, inkább súlyosbítja helyzetemet), akkor egyetlen lehetőségem maradt. Istennek kell beavatkoznia, neki kell megtisztítania engem.

Büntörlő munkája azonban nem spongya, amivel a táblát csak azért mossák le, hogy újból tele lehessen firkálnunk. A 12k.erőteljes szót alkalmaz, mellyel a Biblia első lapjain találkozunk: „teremts” tiszta szívet bennem, lelkedet ne vedd el tőlem! Nem kevesebb, mint új teremtes művéről van itt szó! Bent most minden sötét, lent kavarg a mélység; teremtet szavaddal belülről, szívemen elkezdve, s onnan kifelé hatolva, tégy újjá mindent! Hadd kerüljön minden az őt megillető helyére és szűnjék meg a zűrzavar. Pezsdüljenek tőled adott élettel a vizek, s legyenek „erős”, mint aki látja a láthatatlant (Zsid 11,27).

Zsoltárok 52 – Elnyomók és elnyomottak

Mivel a 10.v. Isten házáról beszél, bizonyosnak látszik, hogy a bevezető 1k. utólagos helykeresés a zsoltár számára Dávid viszontagságos életében. Ha az igének, múltba vetítve ekkora ereje van, hogy ne lehetne belelszólása annak életébe, aki bármely időben olvassa. Ilyen módon int, óv, vigasztal, s kiigazít az ige.

A 4a úgy értendő: „Fenyegetésen töröd a fejed”; ebben „volt erős” (9.v. vége), immár múlt időben. Ki ez a félelmetes hatalmasság? Mindig akadnak bármi alapot nélkülöző hősök, akik magukat nagynak állítják. Ilyen volt pl. Simon mágus (ApCsel 8,9), aki –, miután a Lélek erejével, ill. az apostoli bizonyosságtétellel szembesült, hangnemet változtatott ugyan, de hamar lelepleződött.

Jobban elmélyedve a zsoltárban, észrevehető, hogy az Úr hívei csak futólag jutnak kapcsolatba ezzel a nevenincs fenekedővel. Borotvaéles nyelvének, bántó szavainak lehetnének ők is céltáblái, bárki máséhoz hasonlóan. Az illető csak magát szereti, s mindenki más szavainak, cselszövéseinek béklyójában tart. Példa rá az evangéliumban a hamis bíró, aki nem átalította életelemét önmagának megfogalmazni, hogy ő – úgymond –, Istent nem fél és embereket nem becsül (Lk 18,4). „Halljátok mit mond...” fűzi hozzá Jézus, mert ő olvas szívünk legtitkosabb vélekedéseiből. S ha nem is tudjuk pontosan meghatározni, hogy ki is az, akit a zsoltáros elmarasztal, az indulatai tetten érhetők.

A zsoltáros fellépése a gonosz beszédével szemben prófétai, mint volt Ézsaiás Sebnával szemben (Ézs 22,15-25), vagy Ámós Amacjá előtt (Ám 7,16k).

Isten viruló olajfává teszi a benne bízókat (10. Zsolt 1,3. 92,13-15. Jer 17,8), s házában, tehát a közelségében oltalmat készít nekik. Eből következően nekünk is oltalommá kell válnunk mások számára, hiszen „Az ő háza mi vagyunk” (Zsid 3,6).

Őrajta, s a Krisztus nevében védelmet nyújtókon, s azokon, akik mindenért hálát tudnak adni, kicsorbul az ármánykodók minden fondorlata.

Zsoltárok 53 – Szegletkő, vagy megütközés köve?

A Zsoltárok könyve öt nagyobb egységre tagolódik: 1-41. 42-72. 73-89. 90-106. 107-150. Ez a beosztás azonban utolsó fázisa volt a kristályosodásnak. Lehetek korábban más gyűjtési és rendezési elvek. Erre enged következtetnünk a 42-83 tömbje jellegéből. Bennük szembeötlő az, hogy Elohím olvasható a Jahve istennév helyén. Eből arra következtetnek, hogy ha más nem, de a névmódosítás ama vidékről való, ahol az északi 10 törzs lakott és Salamon uralkodása után, Izráel néven külön királyságot alkotott. Délen pedig Júda királysága volt. Ezek elmondására az adott alkalmat, hogy zsoltárunk, az 1. és 6. v. kivételével egyezik a 14. zsoltárral. Itt is változik az istennév, az üzenet azonban azonos.

A 14. zsoltár olvasásakor odáig jutottunk, hogy isteni megállapítás szerint nem akad senki emberfia, aki jót cselekedne. Itt azonban drámai fordulatot vesz mindkét zsoltár, mert a „gonosztévők” elnevezés a legmarkánsabb azok között, melyekkel a szegény, a nyomorult, az alázatos és az igaz ellenségei neveztetnek. Fogózót keresve: kik lehetnek ők? Némelyek – kellő alap nélkül –, mágiikus praktikákra gondolnak. Inkább azon csodálkozhatunk, hogy egy régi kor szövegeiben nyoma sincs babonás elemeknek. Az ige – elszenvedve az emberi közvetítés fénytöréseit –, mindenekelőtt Isten szava.

A gonosztevő azzal mutatja ki a foga fehérét, ragadozó természetét, ahogy szeleteli, eszegeti Isten népét, mintha csak kenyeret enne tarisznyából. József testvérei ültek így le falatozni, miután öccsüket elintézték (1Móz 37,25). Rettegtek is később, amint a 6.v. prófécija mondja. A Zsolt 14,5 kihangsúlyozza, hogy „ott”, tehát a tetthelyen fognak megrettenni. Tán még a falat is kiesik szájukból. A nyomorult ellen szőtt tervek így érnek majd csúfos véget. Emitt –, ha lehet, még keményebben pendül a 6.v. Úgy járnak majd, mint aki falba ütközik, s széthullnak csontjaik.

Jézus a szegletkő. Aki őt kifelejt, vagy tudatosan mellőzi építés közben, kikerülhetetlenül botlik, ütközik bele és zúzza szét magát rajta (Mt 21,43). Csak magára vethet, aki így jár. Hiszen ő a mi szabadításunkért halt meg, s nem azért, hogy megütközzünk rajta. A hit eszköztárát, alaptól fölépítményig –, mint bármely munkaeszközt –, a hasonlat sántít ugyan, de beszédes –, csak rendeltetése szerint szabad használni!

Zsoltárok 54 – Szorult helyzetben

A Zsolt 86,14 alapján az 5.v. olvasható így: „kevélyek” (kéziratok alapján van is rá lehetőség), s akkor elhelyezhető a zsoltár Dávid életének ama nehéz szakaszába, melyről az 1Sám 23,15 még többet is mond. A zifiek lehettek esetleg „idegen” (5) nép fiai.

Az 1k. címzése arra tanít, hogy amikor Isten fölmentje júdásokat támasztó helyzetbe kerül, akkor mi a példaszerű viselkedés. Dávid erőssége, hogy imádkozó ember, hétköznapi nyelven: beszélő viszonyban van Istennel.

Vigyáznunk kell, el ne sorvadjon bennünk az imádság lelke. Két végső pontján szokott lerövidülni: ha kezdi feladni Istent magasztaló elhívását, fénytelené és önzővé válik. Ha pedig nem közli bűjât-báját Istennel, elhal a gyermeki bizalom, s nincs őszinte beszélgetés. Mindkét irányba fejlődnie kell imaéletünknek, mind magános csendességünkben, mind a gyülekezetben és a szószéken is. Elkényelmesedünk és kiüresedünk, ha nem gyakoroljuk benne magunkat. Mily nagy áldás, ha körülményeink szorításával is ösztökél az Isten.

Magam előtt látva őt, szava is visszhangozni fog lelkiismeretemben. Egészen tőle függök. A filozófiák istenfogalma –, mert csak függvénye különféle elméleti rendszereknek –, vértelen, merev, sőt halott.

A Biblia Istenéről a Fiú azt mondta: „Annyi ideje veletek vagyok, és nem ismertél meg engem,..? Aki engem lát, az látja az Atyát” (Jn 14,9). Ehhez képest nem volt-e nehezebb helyzetben az ŐSZ embe-re? Számára az Isten neve jelentette az ember felé forduló isteni arcot és személyes vele-lakozását. Mostmár értjük, miért esedezik így: „segíts meg neveddel” (3). Legkivált az 5Móz 12,5.11.21 szól arról, hogy Isten neve elérhető közelségben lakozik népe között. Ennyi pedig elegendő volt, megtartó erőként; valamint arra, hogy tudja a hívő, kit is magasztal (8) áldozatával.

Ellenségeivel pedig nem szükséges pörölnie. Csak nézi őket nagy lelkinyugalommal (a „megvetéssel” talán túl sok, ha az alapszöveghez vetjük). – Az ember gyakran vert helyzetben is makacsul védi igazát. Ha Isten igazságáért könyörögnénk mindenekfelett, abban szépen meglelné helyét saját ügyünk is.

Zsoltárok 55 – Mikoron Dávid...

Ki tudja ma már, hogy mely nemes keserűség sarkallta ama Kecskemtei Vég Mihályt, aki az 55. Zsoltár nyomán megírta remekbeszabott Psalmus Hungaricus-át, mely aztán Kodály Zoltán zenei földolgozásában vált a 20.sz-d-ban közismertté? A kegyes főbírónak elég baja lehetett a város közerkölcsői, főleg a kisemmizett árvák és özvegyek könnyei, s barátainak álnok képmutatása miatt. Más kérdés, hogy meddig érdemes és hasznos beásnunk magunkat a múltba? Ikertestvére e kérdésnek: mi az, ami jelenünkből is arra érdemes, hogy az utókornak részletezve adjuk át? Szükséges-e és mennyiben építő még a habot is konzerválnunk, amit az emberi gyarlóság-kavarta események itt-ott fölvernek? Vagy hagyjuk magunkról megszépített képet, félrevezetve utódainkat? Íme, a történelmi lelkiismeret kérdése.

Való igaz, hogy a zsoltárunk tükrözte régmúltról is csak közvetett utalások beszélnek. Kik voltak az ellenségei, s kik a barátai? Ki tudja? Ha az előbbieket gyalázták, egyebet nem várhatott! Ám a barát, akivel hajdan szövetsége volt, s együtt örvendeztek az Isten gyülekezetében, ő fordult, váratlanul ellene (13-15. 21k. 41,10). Ólomsúlyként nyomja a teher, csak bolyong és vergődik. Mért nem nőhet szárnya, hogy egy hussanással, galambként felröppenhetne, s elbújdosna a puszta rejtekébe, mikor haragos viharfelhők tornyosulnak feje fölött (7-9). Az álom a költészet lehetősége, a hit azonban csak kemény tényekkel számolhat, s a hit embere nem menekülhet, bármennyire óhajtana is.

Imádságára feleletül Isten erőteljes közbeavatkozása segíthet, midőn hízelkedő, kenetes nyelvüket (22) úgy összezavarja, mint tette volt Bábelnél, amikor azonmód szétszórta az engedetlen, nagyratörő várost(10).

A biztatás: „Vesd az Úrra terhedet” (23. 1Pt 5,7) lehet egyetlen, feleje küldött tekintet, vagy bátorító szó. Isten vele van, sőt még barátja is akad, aki igaz beszéddel gyógyítja; mert nem az a Krisztusban barát, aki szemben hízeleg, s közben hátbadöf, hanem, akit az Isten ad, hogy igaz szóval vigasztaljon és kiigazítson, s én is szolgálhatok ezzel néki. Sok ellenséggel szemben (19) rövidke őszinte szó is képes megadni a kellő tartást a léleknek.

Zsoltárok 56 – Magasfeszültség

A helyzet hasonló az előző zsoltáréhoz. Ám az ellenfelek föllépése egyre kardcsörtetőbb. Az álarc lefoszlik. Mindenki megméretik. Bosszú után lihegve (2) kísértetiesen hasonlítanak a támadó kigyóhoz, amint arra készül, hogy az ősprófécia szerint (1Móz 3,15) az asszony utóda sarkába marjon. A kifejezések hasonlóak, sőt a 7.v-ben a „sarok” szó is megtalálható. – Alkalmanként félelem nehezedik a lélekre. A 4.v. már-már az érthetlenségig tömör szövege a „félelem napja”-ként is fölfogható. A zsoltáros azonban nem fél. Istenben bízik, s tudja, hogy ember nem árthat neki.

Háromféleképpen is jellemzi az ember semmi voltát és tehetetlenségét, mégha oly igen fenekedik is. Az 5. v-ben pl. a „test” szó található egyike gyanánt. A Szentírás nem a görög filozófia test és lélek ellentétében gondolkodik (a bűnös és halandó testtel szemben magasabb rendű volna az isteni, halhatatlan lélek). A „test” a teljes ember mulandóságát, erőtlenségét jelenti (Ézs 31,3. 40,6), midőn a mindenható Istennel találja magát szembe. A zsoltáríró mintha keményebb fából faragták volna, mint az 55. zsoltár szerzőjét. Nem lehet oly könnyen megingatni, bár nem tetszeleg megingathatatlan hősként. Őszintesége megmenti ettől. Nem szégyelli könnyeit, mert nem önmagán síránkodik, hiszen nemes ügyért hullanak azok –, s nem hiába! Evégett meri kérni, hogy szedje számba Isten és őrizze meg hullásukat emlékezete könyvében (9). A 8.v. alapján gomdolhatunk netán arra, hogy ellenségei mágikus praktikákhoz is folyamodtak. Bármilyen démoni, semmitérő azzal szemben, aki az Isten ígét dicséri. Az élet világossága elűzi a sötétséget. E diadalt hirdetik a záró akkordok (14).

Az iménti, magasfeszültséggel telített zsoltárok mintegy belülről mutatják meg Isten népének mindennapos harcát, ha időben nem is tudjuk elhelyezni a történeteket. – Közvetve mégis segítenek megértenünk ama feszült légkört, mely olykor Jézus körül is sűrűsödött, midőn lépten-nyomon föltűntek a sarkában gáncsok, áskálódó farizeusok és írástudók. Ehhez képest mi, mai keresztyének, el vagyunk kényeztetve!

Zsoltárok 57 – Aki az oroszlánok között is énekel

Az Ézs 65,8 közszájon forgó mondása, hogy kímélendő a szőlőfűrt, mert áldás van benne, lehet egy dal kimetszett darabja. Az 1.v. rövid zenei utalása talán e népdalra gondol. Ezzel olyan életközébe kerül az ige, amit nem szabad megtagadnunk tőle. Ahogy zsoltáraink ismert dallamainak értékéből semmit sem von le, hogy némelyikük profán dallam volt a 16.sz-d-ban, francia nyelvterületen. Ez ellen hollandjaink tiltakoznak ugyan, de lehet, hogy nincs igazuk.

Az igazi szentség hétköznapiakat átható, átformáló erő. Szűkös gondolat-társítás, ha a szentséghez a márvány, vagy a mahagóni fennkölt képzete társul. A hit erőtől dúzzad, ha valóban Istenbe van oltva, amint a zsoltár is a hit diadaláról énekel. Nem olyképpen, hogy önmagában fölgerjeszt bármiféle indokolatlan (eufóriás) örömet; hiszen oltalmat keres Isten szárnyai alatt. Érthető úgy, hogy a szentély közelségében van. A szentek-szentjében állt a két angyal, a szentláda fölött kiterjesztett szárnyal.

Némelyek arra is gondolnak, hogy pörös feleivel érkezett döntés végett Jeruzsálembe a kegyes; s míg tart az éj, álmatlanul várakozik, hogy reggelre kelve, a papok közvetítette válasz meghozza ügyében a kedvező döntést. Ez csak egyik lehető magyarázat. Ám, óvakodnunk kell a túlmagyarázástól is.

A képek és hasonlatok közvetlen veszélyek érzékeltetésére is szolgálhatnak. A 4k. pl. igen emlékeztet a Dán 6,17-25 csodájára, midőn az Úr elküldte angyalát, aki bezárta az éhes oroszlánok száját, s Dánielnek nem görbült meg egyetlen hajszála sem. Zsoltárunkban segítségét, szeretetét és hűségét küldi el Isten, hogy megmentse, megtartsa az oroszlánok között fekvőt. Háló is van kéznél, meg verem, de azok esnek majd bele, akik másnak készítették.

A veszélyek tehát valóságok. Ráadásul olyképpen, hogy ellenségei rövid úton, önbíráskodással akarnak véget vetni nemcsak valamely vitás ügynek, de egyúttal nyakát szegni ellenfelüknek is. Ilyen körülmények között ekként szólni: „Kész a szívem, Istenem... hogy énekeljek és zengedezzek!” (8), ébresztve önmagam, s ébreszteni a hajnalt, tán még nagyobb csoda, mint a megmenekülés.

Isten szabaddá tesz nyomasztó hatásoktól, mentessé a stressztől, amitől oly sok ember szenved, őrlődve, s örölve mások idegeit is.

Zsoltárok 58 – A hatalom felelőssége

A Szentírás meglepően nyitott az idegen istenségek tekintetében, egy feltétellel: ha megállják helyüket. Ha nem, félresöpri őket! Az 1Kor 8,5k. szerint: „ha vannak is úgynevezett istenek,...akár az égbelen, akár a földön, mint ahogy van sok isten és sok úr, nekünk egyetlen Istenünk az Atya,... és egyetlen Urunk, a Jézus Krisztus,...”

E zsoltár „hatalmasok”-at von felelősségre, mivel születésük perce óta csak a rosszon törik fejüket. Elfogultak, se látnak, se hallanak. Azonos a gondolatársítás a 82. zsoltárban. – A kánaáni istenségek igazságtalanok, mert értetlenek és vaksik. Levitézlett méltóságok ők, akik nem említhetők egy lapon sem az Úrral. A zsoltár szándéka a leleplezés, csupán azért beszél róluk, hogy alkalmat adjon az összehasonlításra. – Nem dönthető el igazán, hogy földi hatalmasságokról van-e szó; hasonlóan az ÚSZ fejedelemségeihez és hatalmasságaihoz (Kol 1,16). A megoldás talán arrafelé keresendő, hogy minden felsőbbség Istentől van (Róm 13,1k), előlegezett bizalommal, de számadási kötelezettséggel!

A Kol 2,15 viszont számol démonikussá vált angyali hatalmasságokkal, akiket Krisztus megszégyenített és lefegyverzett. Bátran tekinthető ŐSZ-i előzményének e mostani zsoltár. – A nyitvahagyott kérdések ellenére az üzenet meghatározható. A hatalom Istentől adott nagy lehetőség rá, hogy aki kapja többet is tehet az igazság érvényre jutásáért. Ha ellenben visszaél vele, s keze alatt a kicsinyek szenvednek, a pohár hamar betelik és a keserűség átcsap a peremen.

A 11.v. kétségtelenül élére állított fogalmazás. Az ÚSZ nyelvén így hangzik: „Boldogok, akik éheznek és szomjaznak az igazságra, mert ők megelégtetnek” (Mt 5,6). Mindezt tekintetbe véve, méltánytalan vád, hogy az isteni igazságtevést mindenestől, az egyébként bibliátlan „túlvilág”-ra utaljunk. A zsoltárok is minduntalan igénylik, hogy Isten ne várasson sokat magára, vessen véget a gonosznak, vigye már diadalra igazságát a földön!

Nincs személyes sérelme a zsoltárosnak. Csupán látja, mi történik, s erőteljes imádsággal küzd Isten közbelépéséért. – Ha valahol elodázódik az igazság, ne törögessük kezünket, hogy rajtunk kívül álló okok miatt állnak a dolgok olyan sajnálatosan. Tegyük inkább össze; s mindenki jól érti, hogy ez nem tétlenségre adott buzdítás! Minden eredményes tettekészség imádsággal veszi kezdetét, – formalitásoktól menten!

Zsoltárok 59 – Szükséges közrend

A Zsoltárok könyvében oly sokszor olvashatunk az Istenben hívő létbizonytalanságáról, üldöztetéséről, hogy nem minden esetben lehet szó hite miatti szenvedésről. Egyszerűen, ki van szolgáltatva az erőszakosoknak (4).

A közbiztonságot, a megelőző védelmet, az utólagos megtorlást, illetve az elriasztást többféle intézmény biztosította. Először is a szentély(ek)! Ide menekülhetett az üldözött, s az is, aki igazát kereszte. Védelem volt továbbá a (nagy)család és a törzs, valamint a lakóhely élet-, és sorsközössége. Hivatalos fórum a helység kapuja volt, ahol a király, vagy a bírák, illetve a vének tanácsa vitás ügyekben a döntést meghozta. Békés időkben, ami ritkán adatott, a katonákkal, a hadsereggel is számolniuk lehetett. Ha a biztonságot jelentő támaszok valamelyike kihullt, már megingott a közrend, legrosszabb esetben az anarchia is felütötte fejét, s annak is bizonytalanná vált a helyzete, aki a család védőkörén kívülre sodródott.

Nem tudható, hogy mely időszakban, s hol íródott a zsoltár, de a közbiztonságról nem mondható el szinte semmi jó. Egyetlen menekdek a szentély, vagy a templom közelsége volt. Meglehet, hogy már az 56. zsoltártól kezdve ott keresi igazát, s talál védelmet a minduntalan zaklatott ember. Legkivált éjszaka randalíroztak sötét alakok. Mint a zsákmányra vadászó, horpasz ebek, ha nem leltek ennivalóra, vonítottak (7k.15k).

Az üldözött ébresztgeti Istent (5k). Valamikor ez a mozgató erő a kánaáni mitoszok egyik eleme volt. Siratták a meghaló istenséget, majd pedig, bízva a természet sarjadásában, ébresztgették, hogy támadjon életre. Ez az eszmekör azonban már elszakadt előtörténetétől, csupán azért említhető, hogy a megértést színesebbé, plasztikusabbá tegye. A szentély oltalma azt ábrázolja ki, hogy Isten maga az erős vár. Reggelre kelve a védelmet kereső az ő hűségét magasztalja. Nem várt hiába, midőn így szólt: „Szeretetével jön felém Istenem” (11).

„Erős vár a mi Istenünk” énekli Luther Márton, a reformáció legismertebb énekében. Bizonyára őt is ihlették a zsoltárok. Kövessük a hitben előttünk járt nemzedékek nyomdokait!

Zsoltárok 60 – Az Isten–mutatta út

Az 1k. arra az időre helyezné a zsoltár keletkezését, amikor Dávid mindenfelől biztosította országa határait, s a szomszédos népeket adófizetőjévé tette (2Sám 8). A tartalom alapján azonban inkább vereségre kell következtetnünk. Szóba jöhet a Jeruzsálem elestét (587) követő idő, midőn a júdaiak egy része szomszédos népek közé menekült. Később majd meghallják, hogy a megmaradtak sorai újból rendeződnek. Erre rá indulnak mindenfelől az ideiglenes székhelyre, Micpába (Jer 40,10-12); de még nem tartanak itt, egyelőre alig ocsúdtak a sorscsapás kábulatából. – Mivel Jeruzsálemre úgy tekintettek, mint a föld tengelyére; s hogy elpusztult, mintha a föld is összedőlt volna. Arcát mindenütt mély sebek szabdalják. Isten mégis begyógyíthatja repedezéseit (4).

Bonyolult körülmények között csodálva tapasztaljuk Isten hatalmának és gondoskodásának sokrétűségét. Olykor ellentmondásosnak tűnik és mégsem zárja ki a kettő egymást. Isten mindenhatóságában közös nevezőre hoztathatók.

Olvasva, a sorok között a bűnbánat nyomára lelhetünk: „Megharagudtál ránk” (3). A „bódító szer” (5. 75,9) – szükséges fenntartásokkal –, lehet a haragnak és tántorgásnak a pohara, amit Isten adott népe kezébe, hogy igya ki (Ézs 51,17.22). Előszeretettel csüggték hamis próféták ajkán, mely szerint lehetséges az ellenállás a babiloni seregekkel szemben. Semmibe vették Jeremiás józan intését és rohantak egyenest a vesztükbe. – A menekülés iránya azonban nem lehet Egyiptom. Inkább Edóm, vagyis délkelet felé kell haladniuk. Isten vezeti őket biztos kézzel, egyedül (11k). Közben az is emlékezetükbe idéződik, amit Isten mondott, amikor még állott a szentély.

A 8-10 szakasz nagyjából a Dávid birodalma. Most az ígéret erejével hat, hogy változatlanul az egész terület Istené; a földönfutókat ez bátorítja. Egyéb biztatás szükségtelen, Egyiptomban bizakodniuk pedig engedetlenség (Jer 42,18-43,13).

A zsoltáros, társai nevében is szólva, az Isten által jelölt úton és módon talál megtartatást.

Zsoltárok 61 – Kiáltás a messzeségből

Magyarázható a „föld végéről” (3) földrajzi értelemben, de jelenthet lelkiállapotot is. Űzhette a zsoltárost a sorsa a messzeségbe, avagy dacossága miatt juthatott az élet peremére. Akár önhibájából, akár életútjának rögzös volta vitte Istentől ily messze, nincs ennél ridegebb hely a földtekén.

Az irdatlan távolság mégis áthidalható imádságban, s még csak kiáltania sem kell. Lehet, hogy nem telik tőle több, csak egy mélyről fölszakadó sóhajtás Isten felé, ő azt is meghallja. – A harangszó sokszor elhal, kedvezőtlen széljárás elsodorja, városi forgalom zaja elnyomja. Az őszinte imádság soha nem hal el útközben. Már csak azért sem, mert Isten közelebb van, mint gondolnánk, mivel a mi távolságunk őtőle minket jellemez, nem őt.

A zsoltáros tud a köszikláról, ami biztos menedék lehetne, de azt is megvallja, hogy az odajutás meghaladja erejét. Voltak már nagy elhatározásai és fogadásai (6), mégis csódban van, hacsak Isten ki nem vezeti onnan. – Isten dolgainak ismerete nem fölösleges, mert tudom, hogy kihez forduljak. Ám, az átélt menekülés lényegesen több és személyesebb. Ha pedig megtapasztalom imádságom meghallgatását, tehát Isten eljött értem, hogy biztos menedékhez segítsen, már nem fogok többé elvagyódni tőle. Biztos, hogy a tékozló fiú sem kívánczolt el az atyai háztól többé. – Ezt tudva, a zsoltáros is állandó lakozást szeretne Isten sátorában, szárnyai oltalmában. Túl a költői képen, fölmerülhetett szívében a szentláda fölött álló, kiterjesztett szárnyú két angyal (2Móz 25,17-22).

Nem idegen test a zsoltár végén, midőn a királyért könyörög. Azt óhajtja igazából, hogy Isten kegyelme ne csupán szent építményekben tükröződjék, hanem öltön is testet valakiben. Ekkor jut eszébe a király. A testté lett Jézus Krisztusban válaszolt Isten erre az imádságra is, ámbár magasabb szinten teljesítette a kérést, mint ahogy azt az ember kérhette, vagy elgondolhatta volna (Ef 3,20k).

Zsoltárok 62 – Gonoszért, jóval fizetve

Kiválik e zsoltár a többi közül atekintetben, hogy írja már túljutott a kétségeken; csöndességet és békességet kapott Istentől. Mi a titka e nyugalomnak? Talán áztatja magát? Vagy nincs tisztában magárahagyatottságával? Semmiképpen nem így van!

Szinte hallja, látja, ahogy ellenfelei méregetik, mint valami bontásra ítélt falat, vagy kerítést. Egyöntetű nézet alakult ki közöttük, hogy csak egy nagy nekiveselkedés kellek és összedől az egész, – miközben előtte kegyességet színlelnek. Áldás szavait mondják, közben pontosan az ellenkezőjét óhajtják. Terveket kovácsolnak, miként taszítják le a magasból.

Okkal szoríthatná össze szívét a félelem, hiszen egymaga van és sokan fogtak össze ellene. Teljesen tisztában van helyzetével. S ekkor –, képzeliük magunk elé, odaáll elébük s ugyanazon békességgel, mi végigvonul a zsoltáron, kezdi mondani, őszintén és igazán, mint aki javukat akarja: Meddig támadtok egyetlen emberre gyilkos szándékkal? A körmönfont tervek kudarcra vannak ítélve. Az első erőfölény csalóka, mert minden meg-megújuló roham csorbát szenved. Jobb, ha minél hamarabb felhagynak vele!

Az üldözött, de békességet árasztó kegyes tehát igen jól tájékozott. Mi a titka mégis a rendíthetetlen nyugalomnak? Az, hogy Isten szólott egyszer hozzá és ő egyből, két dolgot is megértett (12). Nem valamikor egyszer szólt az Isten, hanem akkor, midőn szorongatottságában éppen hozzá menekült. Talán e zsoltár megszületése előtt, közvetlenül. Nyugalma tehát e friss megtapasztalással, élménnyel magyarázható.

Ime! Mily fontos az ige hallgatása ! A benne fölhangzó, nekem szóló üzenet felfogása hitem antennáival. Mivel Isten ígérete áll: sziklavár és oltalom ő mindazoknak, akik hozzá menekülnek. Mihelyst megértette őt a zsoltáros, megszűnt tétovasága. Ebből mások is tanulhatnak. Önmagában az ember pihedikönnyű. Összehordott vagyona sem billenti javára a mérleget. – Aki ellenben Istent vallja kősziklájának, méltán bizakodhat, legyen bár egyszál maga!

Zsoltárok 63 – Ínségben – megelégtve

Az ének igen beszédessé válik számunkra ama helyzetből, ahová a Lélek elhelyezte: „Dávid...Júda pusztájában...” (1). – Mit tennénk a pusztaságban, ha éhség és szomjúság gyötörne? Fogságot járt emberek emlékeznek még rá, hogy éjjel ételekről álmodtak és nappal „zsíros falatokkal”, s egyéb földi jókkal fűszerezett ételeket főztek – képzeletben. Az is szakáccsá vált, aki otthon kézbe se vette volna a fakanalat.

S most halljuk, mi tölti be a zsoltáros testét-lelkét. Az Úrra szomjazik, teste őutána sóvárog. Beszűkülhetnek életfeltételei, de ha Isten szeretetét maga mellett tudhatja, az mindennél jobb. – Mialatt áldja Isten nevét, eltölti a jóllakottság érzése. Csalja önmagát, áltatja életösztönét? Azt bizony nem lehet becsapni. Pusztaság közepette, talán magárahagyottan, értelmetlenség volna, hogy hazudják Istennek és önmagának. Hasonló helyzetben szokott az emberről lefoszlani minden képmutatás. A hamis máz alól előtör az ember igazi természete.

Isten gyermekei azonban, akiken, – mint Dávidon –, az ő kenete van, egyre inkább megváltoznak, s eszerint mutatkoznak meg jellemvonásaik, tulajdonságaik, mivel ők már „isteni természet részei” (2Pt 1,4). Ha így van, az a jutalmát már önmagában hordozza, mivel helyzetüket vállalva is képesek az ujjongásra. A leverhetetlen, erőteljes öröm mindent kárpótol.

E zsoltár ismeretében tekintsünk a Názáreti Jézusra, amint fáradtan ül le a Jákób forrásánál (Jn 4,6-34). Éhes és szomjas. Vízért kér a samáriai asszonytól. Beszélgetés közben mégis elfeledkezik a szomjúságról, s az edény megmerítetlen marad. Mindketten megfeledkeznek róla és az asszony beszalad a városba, hogy a többieket is Jézushoz hívja. Majd pedig az étellel visszatérő tanítványok hallják meglepetten, hogy Jézus már evett. Ugyan mit? S a válasz: „Az én eledelem, hogy teljesítsem annak akarátát, aki elküldött engem...” (34).

Az Úr gondoskodik életünk fenntartásáról. Mindazáltal tudunk – ha kell –, „szűkölködni”, avagy „bővölködni” (Fil 4,12), feltéve, ha az Úrhoz kötődünk imádságban. Ekként válunk szabadabbá körülményeink, végtelen esetben (10k) felénk parázsló indulatok leterhelő hatásától is.

Zsoltárok 64 – Leleplező imádság

Hátborzongatóan démoni, ahogy a biztosnak vélt fedezékből célba veszik az ellenfelek az igazat és egyenes szívűt. Nem rajtuk múlik, hogy korlátozva vannak a véghezvitelben. Mintha valaki lefogná a kezüket, s a kilőtt nyilak célt tévesztenek. A feddhetetlen, akit kiszemeltek áldozatul, ezzel időt nyer az imádkozásra.

A 7.v. (Jer 17,9) eleve kizárja, hogy mentséget keressünk az emberi szív gonoszságára. Az embert terheli a felelősség mindenestől akkor is, ha sátáni indulatoknak adott helyet; mint ahogy az alkoholos befolyásoltság sem enyhítő, hanem súlyosbító körülmény a bűnügyek tárgyalásánál. Ismerkedjünk meg hát a bűnre szövetkezettek rejtett indulataival. A Jn 8,44-ben Jézus így válaszol azoknak, akik őt elutasították: „A ti atyátok az ördög... Embergyilkos volt az kezdetől fogva, és nem állt meg az igazságban,... mert hazug és hazugságnak atyja.” Megjelenésében a gonosz korántsem oly fölismerhető. Pál apostol a szolgálatot megzavaró ál-apostolokról jut el a következtetésre, mely szerint a magukat tettetőkön nem kell csodálkoznunk, „mert maga a Sátán is elváltoztatja magát, mintha a világosság angyala volna. Nem meglepő tehát, hogy szolgálai is elváltoztatják magukat, mintha az igazság szolgálai lennének, de végük olyan lesz, mint amilyet tetteik szerint érdemelnek” (2Kor 11,13-15).

A sátánt emlegetve mindjárt kirívó bűnöket szimatol az ember, pedig tud ölni az finoman is. Ahol nincs megbocsátás, ha nem tudunk fordítani előítéleteinken és képtelenek vagyunk szeretettel fogadni azt, aki hazatalált Krisztushoz és a gyülekezethez, ott bizony a sátán szedett rá bennünket. Erről a 2Kor 2,7-11 beszél és zárja összegezéssel: „... szándékai ugyanis nem ismeretlenek előttünk.” A sátán alaptermészete az irgalmatlanság és könyörtelenség. Kezdetől fogva a bűnt cselekszi. Káin a gonosztól való volt, azért ölte meg igaz cselekedetű testvérét (1Jn 3,8-12). Isten Fia azért jelent meg, hogy az ördög munkáit lerabolja.

Már a zsoltáros sem bizonytalan a küzdelem végső kimenetelében. Tudja, hogy Isten nem véti el a célt. Aki pedig nyelve fegyverét rosszra használta, azt szaván fogja Isten és ellene fordítja.

Zsoltárok 65 – A természet egyensúlya

A végén kezdjük, mert így szemléletesebb és ma újból tanulságos. A 10-14 részlet telve van ujjongással, midőn rátekinthet az esők nyomán fölfrissült természetre. Az addig üres folyómedrek, a vádik színültig teltek folyóvízzel. – Isten áldása nélkül az ember munkája gyötrelmes, közben költséges és mégis szükös eredményt hoz; a gabona csak senyved. Ha azonban Isten megkoronázza az esztendőt (12), végighaladva a dülőkön, lába nyomán bőség fakad. Kisarjad a mező és a legelő jószág foga alatt harsog a fű. A lankák a napfényben párásan vibrálnak, s az ember szinte hallja a természet énekét.

Ma újból keressük a helyes utat a természethez, mert az ember odáig jutott, hogy már-már jóvátehetetlenül rontotta el, szennyeivel és gondatlanságával elcsúfította, művelésével kiszarolta környezetét. A vizek egy része is halott már. Kérdéses az ŐSZ-i nevén Nagy tenger, azaz a Földközi-tenger sorsa is, hogy nem válik-e a vizek temetőjévé?

A föld termésére viszont szüksége van az emberiségnek, s hogy elviselhető áron juthasson hozzá a mindennapi betevőhöz. Miként közelítse meg új oldalról feladatait? Gyakran az új, újbóli fölfedezése a réginek. Nem vált-e szükségszerűvé, hogy megint Isten áldásának tekintsük azt, amit művelésünk nyomán a föld terem? Mi lenne, ha azt mondanánk: Uram! Te koronázd meg, amit legjobb szaktudással elvégeztünk! Bizonyos, hogy több szempont is érvényre juthatna a természet művelésében, gondozásában, haszonnal, s lelki haszonnal egyaránt. – Szándékosan írtunk természetéről, mert csak egyik része annak a termőföld. A természet maga az ökológiai egyensúly, melyben a művelő és gondozó emberiség, valamint a természet megművelt és gondozott része nem egymás kárára gyarapszik. A megközelítés útja-módja sem közömbös, amit a 2-9 részlet vázol föl. A bűnbánat és a bűnbocsánat, az Isten közelségének boldogsága vezet el a mélyebb istenismeretig. Meghalljuk válaszát, átéljük (újból) szabadítását, s megtaláljuk helyünket szövetségében.

Az így rendezett életben a természettel is helyre jön, népi mondással: jóra jön az ember viszonya. Végső cél: az Isten országa, de az sem közömbös, hogy az odavezető úton a természet gyászol, vagy felüdül. Istennek a természettel is van szövetsége (Hós 3,23kk), tegyünk érte valamit, hogy kevesebbet nyöggjön és sóhajtozzék az ember miatt (Róm 8,19-21).

Zsoltárok 66 – A közösség tagjaként

Isten népe ágazik szét egyénekre, vagy személyes döntések nyomán épül fel a gyülekezet? Dialektikusan: mindkettő együtt igaz, s az elsőbbség nem dönthető el. Vannak idők, amikor az egyes keresztyén, máskor a közösség szempontjai elsődlegesek; mikor melyiket teszi Isten hangsúlyossá az egyház építésének folyamatában. – E zsoltárban előbb a közösség szólal meg és beszél a népeknek Istenről. Mialatt elmondják, hogy az elődök életében mily csodálatosak voltak Isten szabadító tettei, önmaguknak is jelenvalóvá teszik, szinte újra átélik a múltat. A 6.v-ben ezért követi a nyelvtani múlt időt a jelen öröme.

Kertelés nélkül szólnak továbbá arról, hogy Isten fegyelmező erővel tartja szemét a népeken. A 8.v-től megint arra serkentik a népet, hogy hirdessék fennhangon Isten dicséretét, mert az egész föld örvendhet őbenne (1). Aztán újból olyasmikről esik szó, amit csak Izráel népe élt át. Megpróbáltattak, és, mint az ezüst, megtisztítottak. Nyögték önkény igáját, tűz és víz próbatételét kellett kiállaniuk, de utána elhozta Isten a felüdülés idejét (ApCsel 3,19k).

Vállvonogatva is fogadhatnák mindezeket a népek, mondván: mi közünk hozzá? Nem ránk tartozik, ez nem a mi történelmünk. A Szentlélek munkájának csodája, hogy személy szerint tesz részessé abban, amiben magam eleddig, még elődeim révén sem részesültem. Nézzük csak azokat, akiket az első pünkösdőn szíven ütött az ige. Nem mentegetőznek, hogy közelében sem jártak Jeruzsálemnek 50 nappal korábban; tehát nem is lehettek vétkesek a Krisztus megölésében; nekik van alibijük! Ehelyett azt kérdezték őszinte bűnbánattal: „Mit tegyünk,..?” (ApCsel 2,37). – Amint az Isten beiktat szeretetének, véren szerzett szövetségének áramkörébe, egyszeriben sorsommá lesz Isten népének múltja, jelene és jövője. Személyes döntés nélkül mindez nem lehetséges. Igenis! „Ha pedig Krisztuséi vagytok, akkor Ábrahám utódai vagytok, és ígéret szerint örökösök” (Gal 3,29). Ez pedig részünkről nem hízalgés; hízelegni az ellenség szokott (3.v!), ha kutyaszorítóba kerül.

A 13-19 már egyetlen hívőnek közösség előtti vallomása. Rátérve újból az indító gondolatra: Isten munkája egyszerre hat két irányba: a gyülekezet felől érkezik el a személyes döntésig, de egyéni életünk gondozásával a gyülekezetet is építi. A kezdő lépést mindkettőben ő teszi meg felénk. A közösségben személy szerint hív, s döntésem nyomán a gyülekezet élő tagjává válok.

Zsoltárok 67 – A misszió felelőssége

Az ároni áldás ismert előttünk (4Móz 6,22-27); főként úrvacsoraosztás végén szokott zárulni vele az istentisztelet szolgálata. Most a 2.v. visszhangozza, imádságként, az ismert nyelvi fordulatokat. Hasznos, ha az imádság támpontokat keres és talál az igében, csak ne váljék szavak üres ismételtetésévé. A Miatyánk is mintaimádság (Mt 6,9-13), mivel pedig van egy másik változata is (Lk 11,1-4), feloldva érezhetjük magunkat a merő, szószerinti ismételtetés kötelezettsége alól. Szabad szóról szóra elmondanunk akár egyik, akár a másik változatát, és lehet szabadon is alakítanunk imádságainkat. Csak soha ne szakadjunk el az igeszerűség talajától. Végso soron pedig nem szavak, sokkal inkább lelkület kérdése ez.

Ha pontosan szeretnénk meghatározni a 3-6 egység jelentését, rájövünk, hogy a zsoltáros továbbra is imádkozik, és imádkozik nyomában a gyülekezet. Azért könyörög, hogy bárcsak ismernék meg a népek Isten útjait. Magasztalja hát ujjongva őt minden nép, mert Isten egyengeti, ítéli és vezeti sorsukat. Mit ér az előző zsoltár merész felhívása: „Örvendj, egész föld az Istennek!” (66,1), ha nincs érette mondott imádság?

Az egyháznak, apostoli tiszteből eredően, missziói küldetése van: tegyen minden népet tanítvánnyá, mivel a feltámadott Úrnak adott minden hatalom mennyen és földön (Mt 28,18-20). Ne gondoljuk, hogy e szolgálat merőben új, teljesen ismeretlen terület volt. A zsidó egyisten-hitnek már századok óta nagy vonzereje volt a környező népekre. A velük barátkozók közül, a nagy ünnepekre ellátogatókból kerültek ki az ún. prozeliták. Hajlamosak vagyunk feledni, hogy az első pünkösdi Lélekkel megajándékozottjai is, az akkor ismert világ szétszórt zsidói és istenkeresői közül verbuválódtak, arra az aratásünnepre feljövén Jeruzsálembe (ApCsel 2,11-14).

Jóllehet az ÓSZ-ben nem található kifejezett missziói parancs, de sok helyütt a zsoltárookban, valamint még Ézsaiás kv-ében, szembeötlően lép elő az egyetemesség igénye (pl. Ézs 49,6). Tehát az ÓSZ népének is éreznie kellett a felelősséget a többi népért.

A missziói munkának vannak kedvezőbb és nagyobb ellenszéllel küzdő szakaszai, de ki akadályozhat meg abban, hogy imádkozzunk a népek sorsáért? – A 7.v. aratási hálaadás. Van lelki aratás is. Addig is kísérje imádságunk a vetés érlelődését (Mt 9,37. Jn 4,35-38. 1Kor 3,6-9).

Zsoltárok 68,1–19 – A kezdeményezés Istené

A pusztai vándorlás során, nekivágva újabb útszakasznak, a szentláda indulásakor ezt mondta Mózes: „Kelj föl Uram! Szóródjanak szét ellenségeid, fussanak el előled gyűlölőid!” Hasonlóképpen rövid kísérőszövege volt annak is, ha pihenőt tartottak (4Móz 10,35k). A 2.v. e hagyomány ismeretében íródott.

Az egység ellentétek együttese őbenne, mert közelségével győzelmesen semmisíti meg a megátalkodottakat, míg az árvát, özvegyet és elhagyottat fölkarolja. A foglyokat megszabadítja, a lázadókat otthagyja a sivárságban (6k). „Isten a kevélyeknek ellenáll, az alázasoknak pedig kegyelmét adja” (Jak 4,6. 1Pt 5,5). Egyszer félelmetesen száguld a pusztában, máskor népe előtt halad, pásztorként.

A 8-11 szakasz nem a megszokott fordulatokkal szól a pusztai vándorlásról. Az egész zsoltár egyike lehet a legősibb szövegeknek. Nem csoda hát, ha a Debóra-ének részletei is elővillannak (9. ill. Bír 5,4). Az ezt követő 12-15. versek is a bírák idejére emlékeztetnek. A királyok szétszórátása és menekülése, az örömhírt vivő nők, majd meg a zsákmány között az ezüst, talán a Bír 5,19 részletesebb változata. A 14k. több pontján is töprengésre ösztökéli a nyelvészeket, hogy mit is jelent. A galamb a szerelem istennőjének, Astarténak volt jelképe. Netán előkerült a zsákmányolt holmik közül egy reá utaló, értékes jelvény?

Kétséges tovább, hogy mit kezdjünk a Calmón hegyének havas csillogásával, s hogy mi köze volt a győzelemhez? Különben jellemző a zsoltárokra, hogy beszél hegyekről, melyeknek – irigykedve bár –, de át kell adniuk helyüket az Úr hegyének. Oda érkezik meg ő a Sínai hegyről jövet és felüti ott szállását. Lehetséges, hogy ez még nem a Sion hegye. Ez is a zsoltár ősi voltát tanúsítja.

Szent elégedetlenség marad bennünk amiatt, hogy ezúttal mily sokat nem értünk az igéből. Vigasztaljon bennünket, hogy szakemberek sem állnak jobban ez ügyben. Ékirásos régészeti leletek pontosíthatják még a jövőben egy-egy fogalom jelentését. – Üzenetként mégis biztos támpont, hogy minden új lépésnél (2.8.12.19) Isten a kezdeményező.

Zsoltárok 68,20–36 – Az idő és tér távlatai

A zsoltár második felének már áttekinthetőbbek az összefüggései, abból eredően, hogy ez a rész fiatalabb az előzőnél. Ámbár a 25-28 egység még mindig régebbi lehet a Dávid koránál; s eszünkbe juttatja ugyan a szentláda Jeruzsálembe vitelét (2Sám 6), mégis valamely korábbi, más forrásokból nem ismert processzió jöhet csak szóba, mivel énekesekről, hárfásokról, doboló nőkről hallunk, s elől megy a kicsiny Benjámin törzse. Időben a Bír 21,19 – 1Sám 4,6 eseményei közé helyezhető el az esemény, bár a Zebulon és Naftáli két törzsének kiemelt helyzete újólag a Debóra-énekre (Bír 5,18) emlékeztet.

A 29-32 részlet már a jeruzsálemi templomot teszi az Úr székhelyévé. Ide érkeznek a megdorgált Egyiptomból (31k) és Etiópiából az Istent-keresők. Ezzel már második Ézsaiás próféciájához (Ézs 45,14), tehát a Kr.e. 5. szd.-hoz közelítünk időben. – Bármennyire bonyolult is e zsoltár, igen tanulságos, mert mindent egybevetve, mintegy 700 esztendő használatát, alakító, gazdagító hatását ismerhetjük fel szövegén.

Miért terhelem az olvasót megjegyzéseimmel? Avégett, mert szemléletes lesz számunkra, milyen nyomokat hagyott az ÓSZ-i gyülekezet énekén a történelemben folyamatosan velük vándorló Isten. Látnunk engedi továbbá, hogy különböző irányból (Sínai, ill. Básán felől) miként érkezett meg állandó tiszteletének helyére ő, akit a népek ajkán egyedül illet dicséret. A jövőbe torkolló időnek, de térbeli távlatoknak is (mélység és magasság) ő az Ura.

Az előrevivő készítéseket követve tovább, elérkezünk az ÚSZ Uráig, Jézus Krisztusig. – Mit érne Isten szabadítása, ha megtorpanna a halál előtt? Ám, a 21.v. arról beszél, hogy az egyedüli Úr, a halálból is kihoz. Hiszen már a 19.v. úgy láttatta őt, mint aki foglyokat ejtve ment föl a magasságba. – Ezért e sokhúrú zsoltárt méltán nevezhetjük a mennybemenetel zsoltárának. Miért ne tennők, ha az Ef 4,8-10 már előttünk megtette ugyanezt?

Zsoltárok 69,1–19 – Emésztő szeretet az Úr házáért

Becsések a zsoltárban a Jézus önemésztő szeretetére emlékeztető részletek, amit az Atya jeruzsálemi temploma iránt érzett (Jn 2,17), vagy ahogyan fölfogta a maga testében az Istennek szánt gyalázkodásokat (Róm 15,3). Így került a 10. és a 22.v. a figyelem gyújtópontjába.

Nem járunk el azonban igeszerűen, ha a zsoltárban semmi egyéb-re nem figyelünk. – Az imádkozónak szenvednie kellett az Úr házáért. Kálváriája és gyötrelméből született éneke együtt a prófécia. És próféta volt ő a maga idejében is, mert olyan álláspontot képviselt, amit a többség elutasított, lelkiismeretük eközben nyugtalan maradt, ezért is őt okolták és meghurcolták érte.

A Hag 1,2-4 szerint, hazatérve a fogságból, ki-ki a saját háza építgetésével, szépítésével törődött. Ha a templomról kezdett valaki beszélni, egy mondattal, s kézlegyintéssel intézték el. Az igazság közeliében járhatunk, ha az énekíró a túlzónak tartott kisebbség között keressük. Ők nem nyugodtak bele, hogy a templom még mindig romokban állt; hogy érte mit kaptak, kiderül a zsoltárból.

Amikor az indulatok forrpontig jutottak, a zsoltáros magára maradt. S bár a 7.v-ből látható, hogy a templom fölépítésének ügyében társai is voltak, az ellenfelek mégis azzal akarták megghiúsítani elgondolását, hogy igyekeztek őt hitelképtelenné tenni. Bármely eszközt megengedhetőnek vélték, hogy kivegyék közülük azt, akit hangadónak tartottak. Megvádolták hűtlen kezeléssel, javak eltulajdonításával (5).

A sár és örvénylő vizek egyszerre jelenthetik a börtönnek használt iszapos vermet (vö. Jer 38,6), ahová belökték, vagy áttételesen: a kétségbeesés végpontját, mikor szinte már fuldoklik (2k). A kelletlenkedők balga módon azt hitték, hogy ha ezt a buzgólkodót elnémítják, akkor majd tulajdon lelkiismeretük is békén hagyja őket. Az „érted” (8) az ő szájában azt jelenti, hogy a reá szórt gyalázkodás igazából Istennek szánt szidalom volt.

Ezt a lélektanilag is elemezhető kisiklást kiszélesítve, s magunkra alkalmazva, szembesüljünk önmagunkkal, vizsgáljuk meg, hogy nem volt-e már úgy, hogy Istenre bosszankodtunk, a lelkiismeretünk is nyugtalanított, s emiatt szenvedtek tőlünk mások, akikre rosszkedvű haragunkat zúdítottuk.

Zsoltárok 69,20–37 – Küzdelem Isten igazságáért

A magyarázók felhívják figyelmünket rá, hogy a szomorkodónak, vagy gyászolóknak ételt szoktak volt adni vigasztalásul (2Sám 3,35. A Jsir 4,10 is említ ilyen szándékú étkezést). – Midőn ilyen ürüggyel adtak enni a vádakkal gyötörtnek, valami szokatlan ízt érzett az ételen, s rá kellett döbbsennie, hogy az mérge lehet! Ha meg szenvedése közben inni kért, megcsapta orrát az ecetes, csípős szag.

Az őszinte szó – szeretettel –, tisztító erejű; de más a gyógyító szándékú, s megint más az ártalmas beszéd, mert ölni nyelvvel, szóval is lehet. Apró bosszantásokkal pokollá lehet változtatni a legjobb erők együttműködését is. Cseppenként adagolt epével meg lehet keseríteni mások életét. Sok mérget ettem –, mondjuk ilyenkor. A gyilkosság e finom tűszúrásaira nincsen paragrafus; de él a mindeknek bírāja, aki egyszer mindent napfényre hoz.

A 23-29 részlet izzó mondataiban azért könyörög a megkeseredett szenvedő, hogy jusson érvényre Isten igazsága. A 27.v-ből észlelhető, hogy nem elvakultan vagdalkozik. Nagy mértéktartás és hit kelletik, föl-, és elismerni az őt ért atrocitások sérelmeiben az Úr kezét, hogy Isten veri és sebzi: „Mert azt üldözik, akit megvertél...” Tud tehát különböztetni Isten kezének súlya és az emberi ráadás között. Másrészt, ha Istentől fogadja is el a megsebzést, nem óhajtja ráhárítani a felelősséget.

Ne essünk a másik végletbe sem, mintha a szenvedő érzéketlenül, mintegy faarccal fogadná a csapásokat, de képes maga mögött hagyni indulatkitöréseit, s végül Istent magasztalja, tudva azt, hogy Istennek ez kedvesebb, mint az áldozati állatok vére (32).

Vigyáz közben arra is, hogy magatartása váljék biztatássá a hasonló sorsúak megerősítésére. Ama bizonyosságban szól, hogy az Úr meghallgatja; s az egyszál éneklőhöz végül majd az egész mindenség kórusa is föl fog csatlakozni.

Zsoltárok 70 – Egyén és közösség

Az imádság itt szó szerinti ismétlése a Zsolt 40,14-18 részletnek; csupán a 6b sor alakul másként. Benne sürgetőbb az esedezés. A 3-5 gondolatai összecsendülnek még a Zsolt 35,4.21.26k. részletekkel.

Zsoltárunk tehát hasonlítható egy ismételt segélykiáltáshoz. Szabad tehát újólág elmondanom Istennek hogy vágyódom szabadítására. Biztatás lehet ez a visszaesőknek, de nem szolgálhat mentségül a félszívűeknek. Ha őszinte vagyok, megszabadulok a mellébeszéléstől. Hívhatom Istent magamhoz, akár az orvost és nem sértődik meg, ha sürgetem (6). A rossz lelkiismeretű ember, kinek nincs bizalma Istenhez, szeretné elszigetelni Istentől a benne hívőt, s ha lehet, visszariasztaná az őszinte szó kimondásától. Pedig ezt a nyitott ajtót senki emberfia nem zárhatja be az imádkozó előtt!

Személyes bajaink közepette fontos a közösségben rejlő erő, ha az istenkereső egynek vallja magát azokkal, akik Isten szabadítását „szeretik” (így olvasható az alapszövegben), és vágyódnak rá (5). A költő szavaival: az embert a vágyai vezérlik (Petőfi). A gyülekezet közössége fölébresztheti és ébrentarthatja a szabadítás utáni vágyat. S mondjuk ki őszintén, hogy az fog igazán megszabadulni az életet fenyegető veszélyektől, aki akarja (Jn 5,6); s ha őszintén vágyódik rá.

Bűn és szenvedélyek, közöny és háborús fenyegetések törnek életünkre (3). Isten szabadítása egyrészt abban mutatkozik meg, hogy kivesz a hatalmuk vonzásából, másrészt megerőtleníti, leleplezi, megsegyeníti, visszariasztja a démoni erőket, melyek addig vasmarokkal fogták elhaló szívünket.

Zsoltárok 71 – Az életkor változásai között

Emberi mértékkel mérve mondhatott igazat a gazdag ifjú, válaszolva Jézusnak: „Ezt mind megtartottam ifjúságomtól fogva” (Lk18,21), és mégis dicsekedett. Szembesítsük vele zsoltárunk 17.v-ét: „Istenem, te tanítottál ifjúkorom óta”. Benne foglaltatik, hogy mindmáig folyamatosan tanít, s igyekszem megszívlelni, s követni szavát, nyílt szívvel folyamodom most is hozzá, s minden dicsőség legyen érte az övé. Szeretete már akkor gondolt velem, mikor még meg sem voltam. Ő bábáskodott születésemmél, s azóta is életem szüntelen támasza.

Gondosan szemügyre véve a 9. és 18.v-et, meglepetten vesszük észre, hogy a zsoltárénekes öreg ember. Az élet alkonyán járónak is megvannak sajátos kísértései. A többiek rábámulnak: ez még él? Csodálkoznak rajta (7), hogy fogyó erőit érezve sem szűnik meg Istenbe vetett bizalma. Sőt szája telve van az ő dicséretével.

Olyan időszakban élhetett, s énekelhetett a zsoltáros, amikor torzult és elsatnyult a hitből táplálkozó életszemlélet. Az ÓSZ ugyanis nagyra értékelte, Isten ajándékának tekintette a magas életkort. Vegyük példának a patriarchákat, vagy Mózeszt és Áront. Az igétől távolodtak el, akik a zsoltárénekes öregedésének tüneteiből azt következtették, hogy Isten elhagyta, s nincs aki megmentse (11). Az öreg lehet kiszolgáltatott, de Isten előtt nem védtelen! Ha pedig naponként Istenhez menekül és élete szüntelen vallástétel órája, vele nagy szolgálatot tesz az ifjabb korosztályoknak.

Az öregkornak pedig nemcsak kísértései, de áldása és haszna is van. Aki már a napokat sem tudja számlálni, számot adhat „mindennap” (8.15.24) arról, hogy lábaival megint ráállt az erős kősziklára (3). Élete során láttatott vele az Isten számos nyomorúságot és bajt, de rendre felhozta őt a kavargó, sötét mélységből, mintegy előhírnökeként a föltámadásnak (20).

S ha a kezek már reszketnek, a szív nem remeg, mert van vigasztalója (21).

Zsoltárok 72 – Király, akihez nincs más fogható

A királyt és a trónörököszt (1) magasztaló, számukra üdvös uralmat kívánó énekben van, amit az ókori kelet trónralépési szertartásaiból kölcsönöztek és az általánosan ismert udvari stílusban fogalmaztak meg. Meghatározóan szövi át mindezt ama páratlan, melynek mása a földön sehol nem található. Amikor Izráel átvette a királyság intézményét, át is alakította. S bár jobban igazodott volna Isten gondolatához, ha népének csak fejedelmei vannak, a hű királyokban megtestesülő uralmi eszmény akként igazodott Isten gondolatához, hogy az ő örök királysága ne sérüljön általa. Mert amíg a főt említett nemzetközi előzmények és párhuzamok azt kívánták, hogy legyen a király igazságos és a szegények istápjá, e zsoltárban, mondhatni, egy fordított személyválogatás igénye támad a királlyal és utódaival szemben. Volt-e valaha is a történelemben oly uralkodó, aki a nyomorult és a szegények igazságát előbbvalónak tekintette, és keresztül is vitte, s az elnyomókat viszont megleckéztette? Legendák öveznek föl királyokat ily erényekkel (Igazságos Mátyás pl.). A forradalmakban is valami hasonló felhajtó erő mozgatta meg a tömegeket, ha elviselhetetlenné vált elnyomásuk. Jött aztán a családás, amikor a nyeregbe került új urak kezdtek istenkedni a népeken. Amint Jézus mondotta: „A népeken uralkodnak királyaik, és akik hatalmaskodnak rajtuk, azok jótevőknek hívatják magukat. Ti azonban ne így cselekedjete, hanem aki a legnagyobb közöttetek, olyan legyen, mint aki a legkisebb... Én pedig olyan vagyok közöttetek, mint aki szolgál.” Ezt az országlást hagyta követőire. Határai túllépik a történelmi és földrajzi kereteket (Lk 22,24-29). Már e zsoltár is látókörébe, s a király hatalmába vonja az akkor ismert világ peremét, minden népet, valamennyi királyt (8-11), valamint a természetet is, ahol a hegyek nemcsak gabonát, de békét is teremnek (3). – S ha e messiási vonások még nem is jutnak érvényre e világkorszak uraiban, érvényre kell jutnia már most a tanítványi kör belső rendjében, melynek kovásza átjárhatja, s át is dolgozhatja a jelenkor társadalmi adottságait.

Lám, jól tudta a jerikói vak, mit kiáltson: „Dávid Fia, Jézus, könyörülj rajtam” (Mk 10,47). Minden kétség nélkül, ő az, aki eljövendő, hiszen „vakok látnak... halottak támadnak föl és szegényeknek hirdettetik az evangélium” örömhíre (Mt 11,3-5). Királyságában utolsókból lesznek elsők. Ezért nincs senki más őhozzá fogható!

Zsoltárok 73 – A végkifejletből levont következtetés

Mások okulására tárja fel őszintén a zsoltáros átélt lelki válságát, midőn látta azok gátlástalan kérkedését és fenyegetőzését, akik elpártoltak Istentől. Ráadásul jól is éltek, gazdagodnak, elkerüli őket a kínos betegség, és – ahogy a népnyelv megfogalmazza –, végül szép haláluk is van.

Tulajdon sorsa meg tüskékkel van teli, egyik fájdalom a másikat éri. Hát megéri? Mi volna, ha én is utánoznám őket, mint a szájtáti tömeg? (10). Átveszem máris a szójárásukat, s hátha végül nekem is sikerül (15). A 27.v. vége azt sejteti, hogy e jólétben dűskálók, erőszak eszközeiben sem válogatósak. Valamilyen termékenységi kultusz: Baal és női párja: Astarte tisztelete kedvéért hagyták oda Izráel Istenét. – Talán a 6a is ezt a föltevést erősíti.

A hívő kegyes elmondja őszintén, hogy már-már ő is elesett (2). Vall arról, hogy sehogy sem tudta megmagyarázni magának a kínzó és vérlázító ellentmondásokat (16). Hát igazság ez? Kiáltott ott legbelül valami, némán lázadozva.

Amikor a legnagyobb kísértés környékezte, megtette az egyetlen helyes lépést. Elment Isten szent helyére, bizonynyal a jeruzsálemi templomhoz és ott vitte Isten elé gyötrő kérdéseit. A választ megkapta, s megértett minden szükségeset és nyugalomra lelt. Lelki zürzavarában a megvilágosodás és a kiigazodás úgy lepte meg, mint valami prófétai kijelentés. Nem feltétlenül papi szájából, s nem lelkigondozó közvetítésével kapott feleletet. Közvetlenül érkezett a kijelentés, melynek nyomán döbrent rá, hogy máris mily sikossá vált a talaj a lába latt. – Kritikus helyzetének fölismerése mentén azt is megértette, hogy Isten a fennhéjázókat ugyanilyen ingatag talajra vitte ítéletében, s nem lehet jó végük; igen hamar bekövetkezik pusztulásuk. Tehát a vég felől kell visszatekintve következtetnie, hogy egy út jónak mondható-e, vagy sem! A vég ez esetben vészjósló. Ki kell lábalni belőle minél hamarabb! Tudatlan állat volnék, Uram, ha keseregve nyalogatnám sebeimet (21k).

Van egy másféle vég, túl a test és a szív enyészeten. Az a dicsőség, amit Isten alapozott meg és készített el a hozzá ragaszkodóknak. Erre a végre kell figyelniünk mindenekelőtt (Zsid 13,7). – A megkísértett kegyes segítséget kapott Istentől, s hogy ezt leírta, sokaknak lett lelkigondozója.

Zsoltárok 74 – Bátortalanok biztatása

Isten népe oly védtelenül áll az erőszakkal szemben, mint a ragadozó karmai között vergődő gerle (19). Pontosabban szólva: akiknek kezéből kihullott már minden fogódzó, azt kérjük, hogy Isten ne dobja oda gerlicéjét zsákmányul az erőszakosoknak.

Most is beleremeg szívük, ha rágondolnak, mint zúzták szét fejszéikkel a hódítók a templom faragványait. Értelmetlen dühöngés volt részükről, hisz utána a tűzvész úgyis megtette a magáét. – Bizonynal a salamoni, tehát az első templom pusztulásáról van szó. A 8.v. mintha több templomról beszélne, lehet, hogy különböztetés nélkül fogja egybe mindazon kultuszhelyeket, melyeket a meghódított területeken találtak a babilónok.

A külső pusztulását még a belső sivárság is tetézi. Hiányoznak a biztató jelek és nincs prófétai kijelentés. Az 1Sám 3,1. Ez 7,26. és a Jsir 2,9 hasonló ínségről panaszkodik. A zsoltár mégis arról beszél nekünk, hogy képtelen helyzetben sem szakad meg Isten üdvözítő munkájának láncolata. Ha ő netán hallgatna, akkor is lehet, sőt szükséges hozzá kiáltanunk.

A hitvallástételnek emberek előtt kell elhangoznia, de az ÓSZ-ben gyakorta van olyan értelme is, hogy általa Istent emlékezteti a hitvalló, az imádság egyik válfajaképpen. A mi könyörgésünkéből sem hiányozhat az emlékeztetés. Nem mintha Isten feledékeny volna; de neki kedvére van, ha valaki ilyen merészséggel lép színe elé. Szereti a szókimondó szövetséges társat. Az alázatosság előtte nem csúszó-mászó hajbókolás! A hívő magatartás kritikusi e ponton szoktak lépést véteni, mikor alábecsülik a keresztyén alázatosságot, orruk fennhordása mentségére: mert én olyan ember vagyok, hogy...! – Elő hát bátran a bizonyágtétel őszinteségével, mert – végső soron –, magunkat emlékeztetjük arra, amit Isten mindmáig véghezvitt.

A teremtmény Isten már nem az őскеzdetek harcosa. A tengeri szörnyek, meg a Leviátán legyőzése (13k) az egyiptomi szolgaságból lett szabadtást jelenti immár, tehát inkább egy új teremtményt példáz, s nem amaz őскеzdetet. – Mi lenne, ha olykor a hit merészségével így szólánánk imádságunkban: Uram! Te egyszer azt mondtad, hogy láttad a sátánt villámlásként leesni az égből (Lk 10,18k). Cselekedj most prófétai látásod szerint!

Zsoltárok 75 – Ez itt még nem a vég

Az ŐSZ embere, az egy Isten hatalma alatt, az egész teremtettséget –, akár élőről, akár élettelenről van szó –, sorsában összefüggő egésznek ismerte föl. E szemlélet szerves része volt hitének, s kár vitatni, hogy igaza volt-e, mert lehet, hogy többet volt képes felfogni a valóságból, mint a mai ember. A ma élők olykor semmi összefüggést nem látnak sorsok és események között, mivel nem ismerik föl Isten irgalmas ítéletét és nevelő szeretetét. Atomjaira hullt szét az élet számukra, s élnek homokszemek halmazaként, egymás mellett szenvtelenül, vagy tüskéikkel egymás ellen fordulva. Érzékvesztés és értékvesztés tompaságában szenvedünk, de talán még fel lehet ocsúdnunk a halódásból, s tanulhatunk újat a régiektől, mert akkor, ha igazi, vagy átvitt értelemben megingott a föld az ember lába alatt, azt ítéletként fogadták a társadalmi igazságtalanságok és visszaélések miatt; legalább is a próféták erre intették őket (Ám 2,6-13).

Következőleg, amikor Isten, rendelt idején igazságot szolgáltat, annak is lesz kihatása a természetre, s a megingott föld oszlopai megszilárdulnak. Ez még nem a végső ítélet, hanem a történelem során újólág érvényre jutó igazságtevés. – Az egész élet egységének ilyen organikus szemlélete csak Isten ígéből érthető meg, s ezért mindig az igéé az elsőbbség; s a természeti jelek következményei a kimondott igének. A prófétai ige nem előidézi a bajt, hanem csupán jelzi jöttét; azaz távol áll tőle minden mágia.

Az egész Szentírás fő vonulatához tartozik, hogy Isten a kérkedőt rendreutasítja (5k). Ha ez nem segít, ott már cselekszik is oly módon, hogy az egyiket megalázza, a másikat fölmagasztalja. Olykor előbb megaláz, hogy utána a fölmagasztalás meg ne ártson; vö. Anna (1Sám 2,3k) és Mária énekével (Lk 1,31-33), vagy a Péld 3,34-el. Hsonlattal élve: a célt elérendő, Isten néha ítéletül helyezi oda a fűszeres borral teli poharat, hogy a seprejéig hörpintse ki az, akinek a dicsőség a fejébe szállt.

Mindezt megelőzendő, alázzuk meg magunkat Isten előtt. Ezzel megóvom magam az elbizakodottságtól, s kezébe helyezem sorsoimat, hogy igazságba öltözötten akkor magasztaljon föl, amikor jónak látja (11. Jak 4,10. 1Pt 5,6).

Zsoltárok 76 – Visszametszett büszkeség

A 46. és 48. zsoltárral együtt ez is Sion-ének. A Sálem névben (3) föl villan Jeruzsálem előtörténete (1Móz 14,18). A régmúlt és a zsoltár jelene között az átmenet ezúttal simább, mint a 48. zsoltár esetében volt. Az időtlen mítosz történelmi eseménnyé minősült át.

A 2-8 szakasz a közeli múltba, Isten hatalmas tetteire tekint vissza; így vált a szívekbe vésődött valamilyen történelmi esemény költészetté és hitvallássá közöttük. Amit átéltek, bátorító példa lehet a jövőre nézve. Közrefoghatják majd állig felfegyverzett seregek, támadásuk visszahanyatlik és szétporlik, mint a tajtékozó hullámok a sziklaszirten.

Az elbizakodott támadóknak ekként törik bele fegyverzetük (közmondás szerint: a bicskájuk) a hadi vállalkozásba. Isten legelőbb is a harci eszközöket teszi hasznavehetetlenné. A támadókkal azonban kesztyűs kézzel bánt. – Sajnos, a 6.v. nehezen érthető, mert bizonytalan, hogy zsákmánnyá lesznek maguk a támadók is, vagy csak felszerelésük válik azzá? Az utóbbi jelentés a valószínűbb. A 7.v-ben is a (harci) kocsi, meg a ló áll dermedten, mintegy lebénultan. Isten tehát különböztet a pusztító fegyverzet és a támadásba lendült ember között. Az előbbi megsemmisíti, s ekként dorgálja meg az embert, hogy bekövetkezzék a 11.v. üdvös fordulata, amikor az erejüket vesztett harcosok is átadják magukat az Istent-magasztalásnak. – Midőn a fegyverek elhallgatnak, riadt csend áll be (9. Jel 8,1), bevezetőjeként az Úr hatalmas tetteinek.

A helynek (Sálem) azért van jelentősége, mert tetszett az Úrnak, hogy ott lakjék. Megjelenésének ragyogása mélyebb benyomást kelt, s nagyobb bizalmat ébreszt, mint a mozdíthatatlan hegyek (5). Vajon ilyennek ismerte meg népe? S megadja neki az őt megillető tisztességet? A hit és a vallástétel mindig az istenismeret függvénye. Ha ráismerünk Istenünkre, amint föltúrt karral, s pusztá kézzel töri össze a tüzes nyilakat, akkor emberi indulatokat fékező, mentő szándéka mibennünk is hasonló hitet és tettekre készséget munkál!

Jól értett szándéka szerint kell bánnunk tehát lelki fegyvereinkkel, mellyel lerombolunk „minden okoskodást és... magaslatot, amelyet az Isten ismeretével szemben emeltek”, legyenek ők bármily hatalmasok, ily módon ejthetünk foglyul minden gondolatot a Krisztus iránti engedelmességnek (2Kor 10,4k). Lelki küzdelmeinknek ez a legfőbb célja!

Zsoltárok 77 – Az imádság születése

Bizonyára volt már olyan éjszakánk, hogy csak álmatlanul forgolódtunk. Személyes bajaink, sorsunk zsákutcái, családi problémák, netán valami betegség gyötrő kérdései foglalkoztattak szüntelen. Gondok között őrlődve ma sem lehet okosabbat tennünk, mint tette volt a zsoltáros: Isten felé tárja ki karjait. Az imádságnak ez a kezdő mozdulata tán még kifejezőbb, mint az összetett kéz. Az ujjak összekulcsolása azt juttatja kifejezésre, hogy megadjuk magunkat Istennek. A kitárt kéz pedig olyan, mint egy Isten felé tartott üres edény. Magamban semmi vagyok, de talán Isten megtölti elcsüggedt lelkemet vigasztalással.

Minden kétség mélyén az az igazi kérdés, hogy nem változott-e meg irányomban szeretete; ez a valódi bajom (11). Hátha mégsem! Nem szakadhat vége Isten jóakarátának, hiszen múltbeli tettein visszafelé nyomozódva, bizonyságok vannak rá, hogy véghezvitt dolgai a naponkénti csodák megszakítatlan láncolata volt.

A 13.v. fordulat a zsoltárban, mivel eddig csak elmélkedett. Jó nyomon járt különben, mert kereste Istent. Ettől kezdve azonban személyesen szólítja meg őt. „Szent a te utad, Istenem!” Minőségben bár meghaladja mértékünket (Ézs 55,8k), mindazáltal tetteid sora félreérthetetlen jeladás kifogyhatatlan irgalmadról. Az összekezdetek, midőn a káosz mély vizei megadták magukat neked, s a tengeren át megnyíló út csodája, amelyen Mózes és Áron által pásztorként vezetted népedet (17-21) fölgerjesztik a bizalmat szívemben, hogy megváltó szereteted nem változott meg, jóllehet lépteid nyomát nem mindig veszem észre (20).

A kezdeti alaktalan töprengés, elmélkedésen át így kristályosodott imádsággá. – Van a zsoltárban még egy fontos mozzanat. A végén derül ki voltaképpen, hogy már kezdettől nem saját baja, hanem népének Isten előtti helyzete foglalkoztatta. – A felelős állampolgár a közösség fogalmaiban gondolkodik. Ugyanígy része az evangélium gyönyörűséges terhének, ha Isten népének sorsát legszemélyesebb érdeklődéssel hordozom naponként Isten előtt, eközben saját népem sorsa is jobbul.

Zsoltárok 78,1–39 – A mi okulásunkra

A Zsolt 119 után a leghosszabb, tartalmában sok egyéni színt föl-vonultató zsoltár. Megőrzött olyan részleteket, amelyek hiányoznak Mózes könyveiből. Ilyen az efraimiak meghátrálása (9), vagy a Cóan mezeje (12).

Az események sorrendjében, valamint értelmezésében is adódik néhány meglepő mozzanat. Teljesen hiányzik pl. Mózes alakja (a végén viszont ott van Dávid). Értelemszerűen tehát Isten az, aki ráütött a kősziklára és belőle vizet fakasztott. Csattanós válaszul kételkedésükre, adta nekik a mennyei gabonát, az isteni (voltaképpen a mennyei hatalmasságokat megillető) kenyeret (24k). Az 5Móz könyvére jellemző gondolatmenetet követ a zsoltár (5-7 vö. 5Móz 4,9 – kiragadva csupán egyetlen példát).

Történelmi következtetéseinek ritmusa ugyanaz, mint amit már a Józsué kv-étől a 2Kir kv-éig láttatott velünk az ige Izráel történetében: vétkeztek, meglakoltak érte, s akkor megtértek. Az utóbbinál azonban prófétai erővel mutat rá megtérésük felszínességére, mert csak szájukkal mondják szajkózva, de szívük nem volt hűséges, ezért hazugságban maradtak (35-37. Ézs 29,13k). A léviták prédikálhattak e gondolatmenet szerint, akár a fogság előtt, akár utána.

Törekvéseiben rokon a zsoltár a Krónikák kv-eivel is, sőt az 1k. a bölcsességirodalom fordulataival él. Fölkelti a figyelmet, majd pedig ünnepélyesen, s mégis bizalmas közlésre készen tárja föl az ősrégi titkokat. Tehát az ÓSZ majdminden műfajának fölismerhető a hatása e zsoltáron, mintha maga is tudatosan összegezne. Talán megalakotójának szeme előtt lebegett az 5Móz 18,15.18 ígérete, hogy majd támaszt az Isten Mózes atyjafiai közül egy hozzá hasonló prófétát. Nem állíthatjuk, hogy Ászáf magát tartotta volna annak, mégis prófétai lélek sodorja és alakítja tanítókölteményét.

Az ige hirdetésben oly elevenen tárja elénk Isten azt, ami meg-esett az atyákkal, mintha magunk is részesei lettünk volna. Velük együtt mi is kétkedve kérdezzük olykor: „Tud-e Isten asztalt teríteni a pusztában?” (19). Jóelőre int, hogy mi ne váljunk dacossá, lázadóvá (8). Az atyák története nekünk szóló intésül íródott. Az 1Kor 10,1-12 hasonló szándékkal idézi föl a pusztai vándorlás áldásait és buktatóit. Ily módon válik életünk részévé az egész üdvtörténet.

Zsoltárok 78,40–72 – Isteni „de”

Két vonulat van az üdvösségtörténetben. Az egyik az Isten hatalmas tetteinek füzére, a másik, választott népe részéről az elutasítások és neki fájdalmat okozó bántások sora.

Miként is fordulhat elő, hogy Isten ajándékozó kezét bárki újból és újból ellöki magától? A szeretet tetteit azzal hárítja el az ember, aki még nem ismeri a kegyelmet, hogy rásújt, vagy belemar a kézbe, amelyik épp utána nyúl, hogy megmentse és vezesse. Olykor számadásra késztet az Isten, hogy miként válaszoltunk mi is szelíd, vagy erőteljes zörgetéseire üdvösségünk és megszentelésünk érdekében.

Isten ad támpontokat, hogy megvethessük lábunkat. Izráel számára ilyen volt az a hegy, melyet jobbával alkotott (54. Esetleg itt már a Sionról beszél). Új útszakasz vette kezdetét, azzal az előlegezett bizalommal, hogy most már másként fognak a hívásra válaszolni. Nem így történt! S újólag szólania kell a zsoltárosnak a prófétai lélek erejével.

Csalódást okoztak, olyanná lettek, mint az ernyedt íj (57. Hós 7,16). Ezért kellett Silót, az első kultuszhelyet Istennek elvetnie (60. Jer 7,12. 26,6). Fájdalmas volt az ítéletes beavatkozás, de érdekükben történt. – Majd meg újból fölkelt az Úr „mint egy bortól ujjongó hős” (65. Merész hasonlat Isten önmegújító erejére!), midőn ég és föld közé szentélyt épített (69). A senkik közül meg kiválasztotta Dávidot, aki tiszta szívvel, rátermetten pásztorolta népét.

A meg nem érdemelt, kegyelmes válasz, az isteni „de” az Isten váratlanul kiáradó szeretetének jellemzője: „De Isten, gazdag lévén irgalomban., minket is, kik halottak voltunk a vétkek miatt, életre keltett a Krisztussal együtt – kegyelemből...” (Ef 2,4-13). Istennek ez a szent daca fölülkerekedik hűtlen szívünk minden szentségtelen dacán, mert ő hűséges, s magát meg nem tagadhatja (2Tim 2,13).

Zsoltárok 79 – Martalékul odavetve

Az egész zsoltár kristályosodási pontja a 8k. Merész kérést mond ki, amely szemben áll a Tíz ige változhatatlannak tartott kijelentésével: „Megbüntetem az atyák bűnéért a fiaikat is...” (2Móz 20,5); ellene mond továbbá addigi történelmi tapasztalatoknak, amit a közvélemény akként összegezett, hogy az apák ették az egrest és a fiak foga vásott el tőle (Jer 31,29k. Ez 18,2k). – A zsoltár egyidős lehet Jeremiás, vagy Ezékiel prófétával, aztán a Makkabeusok korában (tehát Dániel kv-e idején; vö. Dán 9,26) újból idődszerűvé lett, személyes kéréssé vált ajkukon a régi ének. Átélték tehát, amit maguk is megtapasztaltak már, hogy a Szentírásból egy-egy könyv, vagy csupán egyetlen részlet olykor fölizzott, élővé, beszédessé vált számukra. Nem mi válogatunk ilyenként az ígék között, hanem Isten szólít meg közülük valamelyikkel.

A zsoltáros könyörgése egybecsendül a prófétai üzenettel: a fiú nem fog bűnhődni, illetve: ne bűnhődjön az apa bűne miatt (Ez 18,20). – A kegyelemnek e rendkívüli ajándéka olyankor adatik, ha éppen azok tudnak bűnbánatot tartani, akiket megtiportak és szilárd elhatározás születik közöttük, hogy örökké, tehát nemzedékről nemzedékre odaszánják magukat Isten magasztalására. Végül is, ekkor diadalmaskodik a Tíz ige másik ígérete, hogy Isten ezerízíglén irgalmas az őt szeretők iránt (2Móz 20,6).

Még hátukon az ostor és tűrve, de szent türelmetlenséggel kérdezik: „meddig?” (5. Ézs 6,11). Mégis személyes sorsuknál jobban érinti és érdekli őket Isten neve dicsőségének érthető volta az emberek előtt. A bűnbánatnak tehát kettős célja van. Le sem tagadható, hogy általa Isten népének sorsa jobbrafordulását kérik és várják, de célja az is, hogy Isten nevét, miattuk, ne érje többé gyalázat (Ézs 52,5. Róm 2,24. 1Tim 6,1).

A 12.v-ben a megfizetés gondolata mentes személyes indulatoktól. Mint ahogy a bíróság sem az érzelmek, hanem a jog és a törvények alapján rója ki a büntetéseket a bűnügyi eljárások során. Még érdekesebb fogalmazásban: a bosszú az Isten igazságának érvényre-jutását jelenti a Szentírásban! A jog, s ne az érzelmek felől közelítsünk hozzá, s akkor maradunk igeszerűek, s meg sem ütközünk rajta! Így értendő a Jel 6,10. 16,5-7 is, ahol az utolsó ítéletről van szó.

Zsoltárok 80 – Igével átszőtt imádság

A központi törzsek területéről (3), ahol a két rész-ország volt határos, származik az ének; talán Jósiás király korából. Ő volt, aki megtisztította és megújította a templomi istentiszteletet (2Kir 22-23). – A zsoltár egészét átszövik a Mózes öt kv-éből és a prófétai igehirdetésből vett gondolatok. Fölismerhető benne Jákóbnak meszsze jövőbe tekintő mondása Józsefről (1Móz 49,1.22-24, ahol Isten az „Izrael pásztora”); továbbá a Hós 10,1 „Dús lombú szőlőtő” hasonlata, Izráelre.

A 13.v-től már nem egyetlen szőlőtőről, hanem szőlőskertről énekel. Isten lerombolta kerítését és garázdáknak, mezei vadaknak adta szabad prédául. Itt pedig az Ézs 5,1-7 hatására ismerhetünk. – A gyülekezetnek nem kell félnie, hogy ha benne az ige él és hat, úgy minduntalan csak másodlagos gondolatai támadnának. Nem! Mert aki az igéből él, az lesz önálló, s lesznek eredeti gondolatai és ihletett döntései, melyeket őszintén ki is tud mondani, vállalva a kockázatát.

A gyülekezet most azt érzi, s el is panaszkodik, hogy hiába zörget imádsággal, mert Isten haragja továbbra is füstölög ellenük (5k), s italuk könny, a kenyerük keserű sóhaj –, idézve 345. énekünk e zsoltárból építkező sorát. Mi volna az igazi segítség, hogy kihozza őket letarolt állapotukból? Ha végre Isten figyelemre méltatná őket, feléjük fordulna és rájuk tekintene. Ő, aki a kerúbokon trónol, ha megjelenne ragyogva (2). Ez adna nekik megújulást. A háromszori, refrén-szerűen visszatérő esedezésben (4.8.20) távolról, az ároni áldás (4Móz 6,24-26) körvonalai rajzolódnak ki.

Mikor Isten újból kijelenti magát, megújulnak általa, sorsuk is jobbra fordul. Bűnbánatról ezúttal nem esik szó, de végső soron őszinte szavaink erről tanúskodnak, ha folyvást nem is emlegetjük. – Látják, hogy Isten szabadította rájuk a pusztítókat (7), de tarthatatlan állapotuknak is ő vethet véget, ha elkezdené ismét gondozni a szőlőt, mit jobbjaival ültetett, s megáldaná a férfiút, kit magának nevelt.

Jézus példázata a terméketlen fügefáról tovább fejleszti e hasonlatot (Lk 13,6-9). Ha szőlejére több gondot fordít, a ráadás a kegyelem bőségéről beszél majd. Munkájának célja pedig a több és nemesebb gyümölcs (Jn 15,1-8) lesz.

Zsoltárok 81 – Hitet teremtő ige

A 7. hónapban, szeptember – október táján, ünnepek követték egymást. Jóllehet a babiloni fogság után áttértek a tavaszi évkezdetre (2Móz 12,2), nem feledkeztek meg az ősi naptári beosztásról sem; tovább élt az őszi újév ünnep emléke. Ekkor is megfűjták a kürtöket (3Móz 23,24. 4Móz 29,1.6). Ünnepeltek továbbá a 10. napon, majd pedig 15-én. Teleholdkor kezdődött tehát az őszi sátoros ünnep (3Móz 23,33-43. 4Móz 29,12-38). A 4.v. ezekre a rendelkezésekre tekint. – A zsoltár fenntartás nélkül bátorít, hogy ujjongjanak és énekeljenek, s ne hallgassanak hangszereik sem. A természetvalóság ismeretében is föltámad bennünk a kérdés, hogy egyáltalán van-e különbség a bibliai kijelentésre alapozott hitélet és a természet körforgását követő, általános vallásos jelenségek között?

Igenis, van! Istennek történelmi tette különbözteti meg, emeli ki a vallások sokféleségéből népe hitét és ünnepeit (6). És még valami! Az, hogy az emlékeztető ünnepeken Isten egyszer csak emberi szájon át kezd beszélni. S ez lesz az ünnep, az istentisztelet forrpontja. A szó, amit egy névtelen valaki meghallott, mindig meghökkentő. Van benne valami új, hozzánk kívülről közelítő, még ha régen ismert dolgokat emleget is. A 6c sor eme meglepő fordulatról beszél. Valaki ugyanis azt mondja: figyeljete, mert „Ismeretlen beszéd hallottam”. S talán itt helyénvaló a versek átrendezése, mert valószínű, hogy a 11.v-et ide kell besorolnunk. Mivel, akit megragadott a próféta Lélek, az által úgy szól az Isten, mint szólt egykor Mózes által: „Én az ÚR, vagyok a te Istened” (2Móz 20,2). Ezt követi szabad fogalmazásban, mintegy dióhéjban, a pusztai vándorlás összegezése, s az intelem, hogy, ha ráhallgatnak, gondja lesz rájuk.

Néha jogos a kritika, hogy ünneplésünk, istentiszteletünk inkább szomorkás, mint derűs. Ám legyen örvendezőbb, mégis igazán az teszi változatossá, ha az igehirdetés hordozója lesz Isten üzenetének.

Egyszer Jézus késve, de nem elkésve érkezett a lombsátor ünnepére. Amit ott mondott, megbolygatta a szokványos ünnepi rendet, de megjelenése és szava életet vitt oda (Jn 7,10-39).

Zsoltárok 82 – Istenek csődje

Letelepülvén Kánaánban, Izráel fiai szembesültek az ottlakó népek sokisten-hitével, mely szerint egy főistenség trónja körül tanácskoznak az egyéb istenek. Az egészet félresöpörhette volna Izráel, hogy helyére ültesse a maga hitvallását. – A végén úgyis ez történt, de sokkal meggyőzőbb volt az eljárásuk, ahogy ez a zsoltár azt földolgozta. – Tételezzük föl, hogy léteznek egy istenkoszorú tagjai és döntéseket is hoznak. Az izráeliek kezdték figyelni, s azt észlelték, hogy ezeknek az úgymond-isteneknek nevében a bíráik és papjaik elbántak az igazságtevéssel. Álnokság és visszaélés halmozódott egymásra.

A pohár végtére betelt, s ekkor fölmagasodik Isten személye, ahogy odaáll az istenek közösségébe, hogy ítéletet tartson fölöttük. A prófétai látással megáldott költő tanúként látja és hallja, ami ott történik és a zsoltár során mintegy látni engedti a gyülekezettel. Aztán hallják is, ahogy felelősségre vonja Isten – türelmét veszve –, a levitézlett isteneket: „Meddig ítékeztek álnokul...?” (2).

Pedig nem volt irántuk elfogult. Elmondja, hogy elsősorban mi lenne a dolguk. Az isteni tulajdonságok, közszerint: mindentudás, fenség, dicsőség stb. Beszéljünk azonban a mindennapok nyelvén. Sokkal igeresőbb lenne, ha mi is arra figyelnénk, amit legfőbb követelményül e zsoltár is előad: védelmezni a védtelen jogát és igazát., menteni a rászorulót. Ha kell, kiragadni a bűnös kezekből. Az isten-voltnak ezek a próbakövei. A fantázia-szülte istenek, s földi kosztosaik azonban éppen ezekben mondtak csődöt ismételten. Helyzetük emiatt vált tarthatatlanná. A cselekvés nem tűr halasztást. Isten nem engedheti, hogy tulajdon népét is léprecsalják, s hogy igazságtalanság miatt a föld alapjai is meginogjanak. Hiszen, ha az Úr uralkodik „Bizony szilárdan áll a világ, nem inog. Igazságban ítéli a népeket” (Zsolt 96,10). – Azt a nevet is, hogy Isten, jogtalanul bitorolják. Isten nem engedheti hogy az istenkép vonásai eltorzuljanak. Ha alaptörvényében az olvasható, hogy özvegyet és árvát ne nyomorgassatok (2Móz 22,21), szándékát nem keresztelhetik a „Felséges fiai”, akiket – próbaként –, tanácsába vont. Csődöt mondtak, halandóként lesznek martalécai az elmúlásnak, de állva marad az irgalmas és igazságos, egyetlen élő Isten!

Zsoltárok 83 – Nem szabad préda!

A 2. Zsoltár párja e mostani, azzal a módosulással, hogy az Isten elleni lázadás kerülőúton, népe megsemmisítésének a tervében összpontosul. Nincs olyan történelmi helyzet az ÓSZ-ben, melyre ráillenék a 6-8.v. összeesküvése. Talán a 9.v. sejtet annyit a történelmi helyzetből, hogy az asszír fenyegetés jellemezte a kort. Mégis, inkább egy végső nagy nekigyürközést ír le a zsoltár első fele, midőn a gyűlölködő tervekben egymásra talál és egy követ fúj minden olyan szomszédos nép, akikkel valaha is meggyűlt a baja Izráelnek.

Egyébként a zsoltár mély bepillantást enged az antiszemitizmus lélektanába. A véres pogromok szégyenére mindig utólag jött rá az ember a történelem során. Időben elemezve indulatait, rájött volna, hogy mik a mozgató rugói gyűlölködő indulatainak. Ezek között ott van, amit egyedül a zsoltár nevez meg, hogy a népek igazából Isten ellen berzenkednek gőgjükben, s mérgüket a zsidókon vezetik le.

A 10-19 szakaszhoz annyi fűzhető hozzá, megfontolásra, hogy az imádkozó nem óhajt Isten helyett cselekedni. Amit kíván, nem lépi túl az ígében föllelhető isteni közbeavatkozások határait (Bír 5-8). Végső soron, önmérséklettel, a gyilkos indulatok megsemmisítését kívánja, melyektől megszabadulva a népek kereshetik Isten közelségét; pirulva bár, de elismerve hatalmát az egész földön.

Isten, biblia-tükrözte tervében, Izráel mellett, ÚSZ-i népe sem szabad préda. Jó lenne, ha a különböző egyházak önmagukat, de egymást is eszerint tartanák tiszteletben –, tabuk nélkül. Az Ábrahám, Izsák és Jákób Istene, s a Jézus Krisztus Atyja üdvözítő tervének rendjét, Izráel és a minden népek közül elhívottak üdvösségére tekintettel, Pál apostol küzdötte ki. A Róm 9-11 végigvezet minket is mind személyes küzdelmén, s egyben Isten üdvterve mentén. Filoszemitáknak és antiszemitáknak ehhez az üdvrendhez kell odatérniük, hogy indulataik helyükre kerüljenek. Más út nincs az istenismerethez és személyes üdvösségünkhöz; s ez nem tetszés-, vagy nemtetszés-függő, hanem Isten jótetszésétől függ. A Krisztus melletti személyes döntés akkor őszinte és teljes, ha vele együtt Istennek Izráelt és a népeket üdvözíteni akaró üdvösség-tervét is befogadjuk. Kemény eledel ez, de nem lehet mindéig pempővel táplálkozniuk a keresztyéneknek.

Zsoltárok 84 – Ki van közel, s ki van távol?

Vajon érezték-e ezt a tiszta boldogságot az Úr házában azok, kik papi, vagy lévita voltak szerint mozogtak otthonosan a falak között? Becézve: szerelme(te)s hajléknak (Károli-Szenci) nevezték-e azt a helyet, ahová őket a megélhetés, s a mindennapos foglalatosság kötötte? – Meglehet, hogy a szent hely igazi értékét éppen a távolság mutatta meg, s a messziről jött zarándok mondja ki az igazságot, hogy egyetlen nap többet ér az Úr udvaraiban, mint ezer másutt. Nincs ahhoz fogható érzés, mint fárasztó utak után célhoz érni, majd megállni a küszöbnél, s eltévedt méhecske módján az idegen kaptár nyílásánál kérni a bebocsátást, ahol nem várt otthonra lelhet a vándor. A hasonlat szép, de némileg sántít, mégis beszédes. – A bűnösök sátra lehet lakályos, de nem ér fel a biztonsággal, amit a fecskepár élvez, ha odatapaszthatja sárfészékét a szent épületekhez, hogy fiókáit fölnevelhesse. Jobb a hevenyészett veréb-, vagy gerlefécszek is ott, mint az emberi biztosítékokkal megtákolts ház egyebütt.

Az igazság az, hogy boldogabbnak látja ugyan a zarándok a szent hely állandó lakosait, mégis ő a boldogabb, még ha szent irigység szorongatja is a torkát. Mert nem fogta otthon a hely, üzte és vonzotta a sóvárgás szent célja felé. Teste és lelke, egész valója telve volt ujjongással. Akadályt nem ismerő hite minden nehézségen átsegítette útközben. Szikkadt völgyben is talált vizet, s naponként újult erővel vágott neki az útnak, hogy végre megjelenhessék „Istennél a Sionon” (8).

Bizony a zarándok az igazán boldog ember, ha pillanatnyilag nem is érzi. Mást dicsér, de mi vele tartunk, ahogy útrakelt és énekelve megérkezett. Kiábrázol ugyanis valami többet és előremutatót, amiről a szent városban honosoknak tán fogalmuk sem volt. Ők csak rácsodálkoztak a ragyogó szemű, napszitta zarándokokra, kik megszécske földök furcsa illatát hozták magukkal. Az úton-járók arról adtak hírt, hogy lehet szorosan kötödni az Úrhoz akkor is, ha valaki nincs befogva a mindennapos szolgálat rendjébe.

A keresztyén életforma vándorút. Lélekben és igazságban bárhol imádkozhatom Istent (Jn 4,24). Ha pedig sorsom a szentszolgálat helyéhez köt, szeressem, becsüljem és gondozzam az Isten országának előre küldött, e világba helyezett, s rám bízott támpontjait.

Zsoltárok 85 – Az igazi – úgymond –, szerencse

Sors bona, nihil aliud, azaz: „Jó sors, semmi más” (nem szükséges), mondták az ókori Rómában. A zsoltár, az egész ÓSZ-el egybehangzóan, nem ezt az életfilozófiát vallja.

Egy kifejezés a zsoltárban azt az érdekességet rejt magában, hogy két, látszólag egymástól független jelentése van. Jelent „fogság”-ot, ahová elhurcolták őket, és „sors”-ot, amit Isten majd jóra fordít. Bibliai értelemben úgy függ össze a kettő, hogy Isten kegyelme ránk tekint és feloldja a megérdemelt büntetést. Föloldoz és sorsunk is jobbra fordul. A babiloni fogságba hurcoltak ezt úgy élték át, hogy Isten fordított a történelem kerekén és szabad utat adott nekik a hazatérésre. Zsoltárunk párja a 126.-nak. Nagy vonalakban azonos a gondolatmenetük. Az első idők öröme után jelentkeztek az újrakezdet nehézségei. Emberi gáncsokodások mögött Isten szándékát fürkészte a nép. Miért akadt meg a kezdeti lendület? Hát még nem járt le Isten haragjának ideje? Új élet kell és öröm! Elhalványodik az első szabadítás, ha nem folytatódik további mentő tettekben, Isten szeretetének bizonyága képpen.

Ha új körülmények föltornyosuló nehézségei láttán visszarettenek, áldásomra is fordulhat az, mert eközben Isten a füleket figyelmessé teszi az ígére. Buzdítsuk hát magunkat és egymást, különben nem halljuk meg szavát a tulajdon panaszunktól. Orcáját keresve, történjen az a 9.v. szerint: „Hadd haljam meg, mit hirdet az Úristen!”

Bizonyos, hogy ugyane versben egy próféta szája hirdet békességet. Nem olcsó vigasztalásul, hanem ama pásztori gonddal, hogy ne essek megint az oktalanság csapdájába. A 10.v. prófétai kijelentése az ézsaiási és ezékieli hagyomány társául szegődik. Az Ez 10,18k. szerint a megítéltetés idejére Isten dicsősége elhagyta a templomot. Igazán akkor lesz, úgymond kézzelfoghatóvá és teljessé a szabadulás, ha az ő dicsősége megint földjükön fog lakozni.

Már az Ézs 65,17-25 jövendölt új égről és új földről, és következményeiről. Előre ad magából kóstolót az eljövendő új teremtes, midőn szerencsésen találkozik össze a szeretet, s a hűség, ha a béke és az igazság egymásban társra lel, s összemunkál ég és föld (11-13); és közeleg az, akiben az idő teljességében már testet öltött az ige; üdvjavak találkoztak őbenne, mert telve volt kegyelemmel és igazsággal (Jn 1,14). Igénk az ő érkezésének útját készítgeti.

Zsoltárok 86 – Szegény ember szándékát boldog Isten bírja

Bibliafordítók és igehirdetők küzdenek Jézusnak ama mondásával, hogy boldogok a lelki szegények, mert övék a mennyek országa (Mt 5,3). Miként magyarázzuk, tisztázva a félreértést, hogy e boldogmondás nem a butaság dicsérete? A reformátorok alapelve volt, hogy az Írás önmagát magyarázza. A Hegyi Beszédnek e nehezen érthető részletét éppen e zsoltárral lehet legjobban megvilágítanunk.

Hűségese ragaszkodásán túl nincs az Úr szolgájának (2.16) egyebe. Nem tartozik a gazdagok közé, tehát valóban nyomorult és szegény, tetézve azzal, hogy éppen rossz napok járnak rá. Egyetlen bizonyossága az Úr maga, nem azért, mintha érdemeivel lekötelezte volna. Isten szeretete ad tápot bizalmának, hogy megbocsát és az imádságot mindig meghallgatja; mivel nem veti ki a hozzá folyamodót (Jn 6,37).

Nem von le téves következtetéseket Isten hűségéből a kegyes, mintha – legalább Isten szemében –, ő lett volna valakivé. Ha a hívő megnő a saját szemében, kezd adni magára és válogatóssá válik. Ne így essék velünk! A lelki szegénység a kegyelemre utaltság állandó tudata. Nem változtat rajta, hogy mily hosszú keresztyén út áll mögötte, mivel „most is” (Fil 3,8), a Krisztus ismeretének gazdagságához mérten, kárnak ítéel mindent az életében. Az előtte álló ismeretlen holnap megint csak meghaladja erőit. Ha utaidra nem tanítasz meg Uram, képtelen leszek rá, hogy igazságod szerint járjak és szívem sem lesz osztatlanul a tied (a 11c sor talán így fordítható még pontosabban), mert nélküled „kétlelkű és minden útjában állhatatlan ember” (Jak 1,8) maradok. – Ez az egyetlen mód rá, hogy a lelki szegény megőrizze egyensúlyát szorongatott helyzetében.

Ellenfelei erősek és kevélyek, eszközökben nem válogatósak. Van azonban egy nagy gyengéjük, hogy Istennel nem számolnak, amit viszont a lelki szegény megtesz, nem avégett, hogy fölülkerekedjék. Nem kér bosszút, csupán csak erőt kér, mint a szülő asszony. Istennek szolgálja ő, nem mai kelettel. Már anyjában is ez a lélek munkált (16. 2Tim 1,5). Isten jósága jeladását kéri(17), s ez egyedülálló a zsoltárokban. Netán kételkedik? Inkább bizonyos abban, hogy Isten, válaszként imádságára, erőteljesen fog közbeavatkozni, amit megcselekedett már akkor is, midőn a sír mélyéből – a Seolból –, kihozta.

Akár múlt-, avagy jelenidő a 13.v, vehető előreküldött jeladásnak, hogy Isten hatalmának még a halál sem állhatja útját.

Zsoltárok 87 – Távlatok

Szülőföld, szülőhaza, szülőváros és szülőfalu, valamint rokon fogalmi abból a kultúrkörből rajzottak ki a népek nyelvébe, ahová – kultúrtörténeti értelemben –, az ÓSZ is tartozik. E nyomon haladva értjük meg, hogy egy város miként nevezhető anyának, mint a 2Sám 20,19-ben is. Az ÚSZ-ben: „De a mennyei Jeruzsálem szabad: az a mi anyánk” (Gal 4,26), mely már az irányt is mutatja, hogy merre induljunk az ige alkalmazásában.

A népek jeruzsálemi megszületése egyet jelent az Úr ismeretével (4). Isteni döntés szerint megy ez végbe, személy szerint, mert ő veszi számba, midőn könyvébe írja be őket (6. 69,29. Mal 3,16. Lk 10,20. Fil 4,3. Jel 20,12). Miként értsük a nép számbavételét? A 4.v. távlati elérnek az akkor ismert világ pereméig: Egyiptom – mitikus névén: Ráháb. Majd meg Bábel –, a név Babilóniát jelenti ugyan, mégis az 1Móz 11. Bábelét juttatja eszünkbe. Kús, azaz Etiópia is a világ szélének számított.

Világméretű távlatok fölvyillantása magába foglalhatja a világ minden tájára akkor már elérkezett, diaszpórákban élő zsidókat. Legkivált nekik Jeruzsálem kiapadhatatlan forrás. Ezért igyekeztek életükben legalább egyszer elzarándokolni oda. De utalhat az istenkereső prozelitákra, vagy istenfélőkre, akik más népek fiai voltak. Táplálja továbbá az ige a missziói felelősséget. Izráel prófétai ígéretet kapott, hogy a népek majd oda áramlanak, mintegy hazatalálnak Istenhez (Ézs 2,1-4. Mik 4,1-5).

Az őstörténetek ismerete (Bábel) és a végső idők reménysége: „Minden forrásom belőled fakad” (7) együtt munkál e rövidke zsoltárban. S a két végpont között – időben –, ott van az első pünkösdi Jeruzsálemben, mikor a diaszpórából érkezett zsidók és prozeliták szem –, és fültanúi lettek annak, amit a Szentlélek kiáradása végzett el a tanítványok között. Majd pedig belőlük kristályosodott ki az első keresztyén gyülekezet.

A földi Jeruzsálemtől vezetett az evangélium útja a népekhez (Jel 5,9k. 14,6k), s visz tovább a mennyei Jeruzsálemhez (Zsid 11,10. 12,22), ahol a Bárány székéből élet vizének folyója árad (Jel 22,1) minden nép gyógyítására és üdvére.

Zsoltárok 88 – Kétségbeesés

Ha megvizsgálhatnánk azok lelkivilágát, akiket Jézus megtisztított és meggyógyított, ugyanazon mélység tátongana előttünk, mint ami visszarettent, ha a zsoltárok közül e legkomorabbat átolvassuk. A láncokkal megkötözött gadarénus (Lk 8,29), s aki gyermekségétől kezdve volt beteg (9,16. Mk 9,21), a 38 éven át magatehetetlen szenvedő, kinek nem akadt embere, hogy a tóba bevigye (Jn 5,7) egyaránt mind a kilátástalanság lefelé húzó örvényét hordozták magukban. Ugyanígy a belpoklosok, akik távolról kiáltoztak Jézushoz (Lk 17,12k). A példák még tovább is szaporíthatóak lehetnének.

Egyetlen biztató fénysugár a zsoltárban, hogy a kétségbeesés poklából éjjel-nappal Istenhez kiált. Szabadítójának nevezi Urát, bár a felelet várat magára, s a zsoltárnak hirtelen vége szakad. Mert a lélek csordulásig telt a bajokkal. A sír, mint szédítő szakadék tátja föl száját, s ha alázuhan, Isten kezéből is kiesik.

Az idő tájt még csak halványan tört utat magának itt-ott a reménység, hogy a Seolnak nevezett holtak hazája mégsem szabhat határt Isten hatalmának. A Seol nem azonos az ŰSZ-i kárhozattal és ne kíséreljük meg összhangba hozni a kettőt. Az ŐSZ-i Seolnál maradvá, szinte látjuk, ahogy reménytelenül várakoznak az árnyak. A halál felé vánszorgó számára egyelőre még elképzelhetetlen, hogy a halottakkal valami csoda eshet, s fölkelhetnek még újból, hogy Isten szeretetét és hűségét magasztalják. A feledés helye az, a visszavonhatatlan felejtésé, akiket az Isten is végképp ottfelejtett, mert elfeledkezett róluk (11-13).

Mégis, mikor új reggelre virrad a szenvedő, útjára bocsátja imádságát Istenhez, a napot így kezdi. Fohásza csupa miért, s figyelme szinte csak arra terjed ki, hogy állapotát, részletezve elkeseregje. – Kísérletezett már az ember sokféle ima-pótlékkal. Némi segítség és megkönnyebbülés, ha embereknek kibeszélhetjük magunkat, de nem felejtettünk-e el imádkozni? Legyen az kezdetben ilyen majdnem-imádság, mint a zsoltárosé, s nem is kell mindig bűnvallásnak lennie benne, csak őszinteségnek. A zsoltárban sincs bűnről szó. Ne várjunk szabályszerűséget attól, aki szenved. – A kezdeti panaszok után majd lassan észleljük, hogy az utat már megjárta előttünk valaki, aki alászállt a halál sötétjébe, magárahagyottan (Lk 22,53. 23,44-49), hogy akik, fogolyként ottrekedtek, föltámadásának boldog foglyaiként mehessenek vele együtt az Atya színe elé (Ef 4,9-10).

Zsoltárok 89,1–28 – Minden tette szabadítás

A zsoltár középső, nagyobb egységét (20-38) kettészeltem, ám, tartalmát tekintve, a folytatásban egyre inkább a Dávid utódai felé fordul a figyelem.

Minden oly töretlenül halad célja felé, mintha az ember engedetlenségének még a lehetőségét sem adta volna meg Isten. Dávid személye gáncs nélküli. Ahogy fölkenetését és méltóságát jellemzi, az meghaladja a nátáni próféciát; jöllehet minden jel arra mutat, hogy a zsoltáros tudott róla. Eszerint a király elsőszülött lesz a többi király között és Istent atyjának nevezheti. A 2Sám 7,14 ezt az ígéretet a trónutód személyéhez fűzi.

Isten tette meg a kezdő lépést, midőn prófétai látomásban közölte döntését híveivel (20). Sámuel próféta szolgálatáról van szó bizonynyal (1Sám 16,7.11-13); mert személyéhez kötöten kezdtek újból erősödni az addigra meggyérült látomások (1Sám 3,1). Fölkentjével Isten karja lesz állandóan, aki nem engedi, hogy bárki is rászedje. Jobbját, tehát hatalmát a tengerre és a folyókra is kiterjeszti; Isten műve lesz ez is (26). Más szavakkal: uralmával annak lesz tükörképe, aki egyedülállóan más a mennyei lények között.

Isten uralmáról szólván, a 6-13 részlet olyan előzményekből merít, melyek nyomokban lelhetők fel a teremtéstörténetek bevezetőjében (1Móz 1,2). Elemei – költői színezés eszközeként –, egyebütt inkább kimutathatók (Zsolt 68,34. 74,14.82). Máshoz nem vethető dicsőséges személyét félve tisztelik az istenfiak, a szentek gyűlése. A 9.v. kiemeli, hogy az Urat hűsége övezi. Mielőtt a földkorongot alapjaira ráhelyezte volna, Ráhákkal, a mitológikus ősellenséggel kellett megküzdenie keményen, S csak, miután ellenségeit móresre tanította, sőt megsemmisítette, fogott hozzá a teremtéshez. A Tábor és a Hermón, s tán még az „észak” is (13) a szomszéd népek által isten-hegynek tartott magaslati pontok voltak. A hegyek Istennek ujongnak; és ha a tenger háborog, ő parancsol csöndet habjainak(10). Az ígét olvasva, mintegy szemtanúivá válunk, hogyan gyűri le Isten a sötét, démoni erőket.

A magyarázatban nem tesszük újra mitosszá azt, mely Izráel hite szerint már átformálódott, vagy az átgyúrás folyamatában szemlélhető, akár egy műhelyben, ahová bepillanthatunk. Mégis hasznos megemlítenünk, hogy megismerjük, miszerint már a teremtés is szabadítás volt, midőn a világosság fölragyogott (1Móz 1,3k).

Zsoltárok 89,29–53 – Feloldásra váró ellentmondás

A 29-38 ígéretei továbbra is a 2Sám 7-re támaszkodnak (vö. Zsolt 132). Isten ragaszkodása a Dávid házához a gyülekezet ajkán is élt, sőt gazdagodott; mely szerint Isten megesküdült szentségére, hogy mindig lesz utóda, és trónja fönnáll, amíg lesz ég, meg Nap és Hold (30.37). A fellegek közt lakó igaz tanú (38), talán a Hold, esetleg a szivárvány.

A zsoltáros csokorba gyűjt minden olyan hagyományt, amivel nemzedékeken át teljesebbé vált a dávidi utódokra tekintő prófécia, előkészítve ezzel is a szembesítést a rideg valósággal: „Mégis eltaszítottad fölkenedet...” (39-46).

Ki lehetett az a dávidi király, akinek idő előtt kellett elvesznie; avagy szégyenteljesen lett trónfosztottá? Talán Jósiás, aki Megiddónál esett el (2Kir 23,29k), netán a fogságra hurcolt, fiait vesztett és megvakított Cidkijjá (2Kir 25,7)? – A zsoltár szerkezetéből kiérezhető, hogy, ha vétkezett is ez a király – lehetőségével és keserű következményeivel mindig is számoltak a prófétai ígéretek (33. 2Sám 7,14) –, az elszenvedett gyalázat nincs arányban az elkövetett hibákkal. Isten túlságosan szigorú volt, midőn személyét elrejtette, s csak lángoló haragja tapasztalható mindenütt. Mintha minden korábbi, ide tartozó szövetségét és ígérletét fölszámolta volna.

A 47-52 hangvétele személyes. A költő együtt szenved lelkében a meggyalázott fölkenettel. Mit ér az élete, ha Isten visszavonta hűségét? Lehetséges továbbá, hogy a szenvedő maga jut szóhoz ezúttal. Egyszeriben az Úr szenvedő szolgája (51. Ézs 53) jut eszünkbe, párhuzamként. – Abban, ahogy a fölkent „sarkait” (52) gyalázzák, mintha most érkezett volna el a válságos pillanat, melyben a kígyó éppen belemar az asszony utódjának (magvának) sarkába (1Móz 3,15).

Az ígéretek, s az ítéletes valóság kínzó ellentmondását a zsoltáros nem tudja, vagy nem is szándékozik föloldani. Számunkra a Krisztus érettünk viselt gyalázatában (Róm 15,3) érthető meg mindez. Sőt, lehet örvendoznünk abban, ha az ő gyalázatából valamit mi is hordozhatunk –, olykor a táboron kívül (Zsid 13,13).

Zsoltárok 90 – Mulandó és a maradandó

A protestáns egyházakban, legkivált a magyar anyanyelvű reformátusoknál ez a zsoltár, jószerivel külön életet él. Genfi dallama, Szenci Molnár Albert magyar szövegével legfőbb temetési ének. Vannak vidékek, ahol a lelkekben a nemzeti himnusszal egyenértékű. Félreértés ne essék, ha a kérdést sarkítva, így tesszük föl: megilleti-e a zsoltárt ez a kiemelt hely? Címe vitathatatlanul egyedülálló: „Mózesnek, Isten emberének imádsága.” Egyébként csak az 1.v-nek van némi kapcsolata a Mózes áldásával (1Móz 33,1.27). A cím tehát megkülönböztetett hangsúlyt kíván adni a zsoltárnak. Következésképpen nem igeellenes, ha sokaknak közelebb ál szívéhez, mint más bibliai részek. Ám, ne szűküljön le csupán e zsoltárra a Szentírással való kapcsolatunk, s érzéseink ne fedjék el üzenetét.

Tartalmának, mint az ellipszisnek, két fókusza van, s fölhívása azonos. Isten azt mondja a halandónak, ha eljött vége röpke életének: „Térjtek vissza, emberek!” Tudniillik a porba. Ki más parancsolhatná jogosabban, mint az, aki az embert megalkotta a föld porából (1Móz 2,7)? Mindenkinek előbb-utóbb szembe kell néznie sóhajtásnyi életével; s a következtetés kikerülhetetlen, hogy bizony e parancsba Isten belekalkulálta a bűneinket. A halál nem a halandóság következménye, s nem teremtmény-voltunk végzete, hanem a bűn! Az ÚSZ Krisztus váltságát hirdeti, s mégis a Róm 6,23 szerint: „... a bűn zsoldja a halál”. Természetesen tovább olvasandó, s folytatása betetőzi váltságművét: „az Isten kegyelmi ajándéka pedig az örök élet Krisztus Jézusban, a mi Urunkban.” A zsoltáríró is e folytatást keresi; hátha volna rá lehetőség, hogy a hitben vallott és vállalt hajlék, maga az Örökkévaló nyílhatna meg előttünk, ha már –, jó esetben 70-80 esztendő múltán, el kell mennünk a földi életből. A hitnek ama zseniális gondolata ölt alakot a folytatásban, hogy a halandó a méltán haragvó Isten elől Isten karjaiba menekül. Földi életem napjait is másként fogom számlálni, Uram, ha te tanítasz meg rá! Térj vissza hát Urunk és ne késsél! S itt van a zsoltár másik fókusza (13). Az imádkozó az Isten előbbi kemény parancsát saját, s mindannyiunk üdvös javára fordítja, merészen: Térjtek vissza – mondta Isten; térj vissza (az előbbivel azonegy héber igével!) Urunk! Meddig késel? – Kérjük tőle esedezve. (S ez esetben meghagynám a fordításban az azonos héber igét; mivel ez adja meg a kegyelemre utaltság savát-borsát!)

Életünk bizony hervadó, de értelmet ad neki, ha tetteid láthatóvá válnak rajtunk, Urunk, s vele kipótoltatnak a megaláztatás évei!

Zsoltárok 91 – Megerősítve hitelesítéssel

A zsoltár három egységből épül föl. Általános érvényű, személyes közléssel kezdődik, de még nem személyhez szólóan (1-2). Aki nem érzi, hogy rászorult a szilárd oltalomra, könnyen veszi azt, mintegy félvállról. A félénk pedig szorongva kérdezi: netán reám is vonatkozik? Ekkor vált át a zsoltáros a személyesen megszólító hangnemre (3-13). Immár semmi kétség, hogy a biztatás nekem is szól.

Tört vethetnek lábaimnak, mint a madárnak, ő megoltalmaz, hogy bele ne lépjek. Eszközei változatosak. Van, amikor elegendő a madárszárny rugalmas tollaihoz hasonló védelem (5Móz 32,11. Mt 23,37). Máskor meg pajzs, vagy páncél-szilárdságú oltalom a hűsége. A kegyest kerülgető veszélyeket az emberiséget időről-időre rémületbe ejtő csapáshoz, a járványokhoz hasonlítja. Volt úgy, hogy elsőpört ezreket, csak néhányan menekültek meg, egészségben. Ki érti ezt? Ilyen csodás az Isten védelme (7). – Lehet, hogy csak sátram van e földön, de ha Isten a váram, bízhatom hatalmában, hogy nem férközhet hozzám semmi vész.

Külön figyelmet érdemel a 11k. Ezt az idézetet használta fel a kísértő, hogy Jézust csapdába ejtse és váltságművétől eltérítse. Viszont az is megállapítható, hogy ismerheti bár a sátán a Bibliát, amint szájára veszi, ki is fordítja értelméből (Mt 4,6). Szóba sem jöhet, hogy egyetlen istenkísértő mozdulattal ha alávetem magam a mélybe, az angyalok majd hanyatt-homlok odarohannak, hogy időben elkapjanak és ölben hordozzanak. A kérdéses versek sokkal inkább beszélnek Isten előretekintő gondoskodásáról.

Adódik mégis küzdelem, démoni erőkkal vívott kockázatos harc. Ókori istenábrázolatokon gyakorta áll az istenség a szörnyek fején, mintegy taposva rajtuk. Az első prófécia (1Móz 3,15) az asszony magváról mond ilyen ígéretet. E prófécia a Krisztus győzelméig ível, s a Küzdelemből övéi is kiveszik részüket (Lk 10,19. Róm 16,20).

Van-e alapja e merész ígéretnek? Válasz reá az, midőn Isten maga szól (14-16). Mint amikor egy szerződést aláírás és pecsét hitelesít. Férhet-e hozzá bármi kétség, hogy így van? Aligha!

Zsoltárok 92 – Ünnepek és hétköznapiak

Egyetlen zsoltár olyan megjelöléssel, hogy szombatra, tehát ünnepnapra szól. Aztán az is kiderül (3), hogy reggelente és minden este hálatelt szívvel hirdethetem az Úr neve dicséretét. Van okuk rá a hangszereknek, hogy felujjongjanak az énekes kezében. Mert nem úgy van, hogy magamat belehajszolom, vagy belekergetnék egymást bármily vallásos eksztázisba. Inkább az Isten enged bepillantást gondolataiba, és tetteibe, s bár nem érint közvetlenül látványos előnyökkel, az öröm végett ez elég nekem. Az ige által megnyitott szemmel észrevéven keze munkáját emberek sorsában, az események fonadékában, mégha személyemben nem is érint közvetlenül, a hálaadás túlcsoordul szívemben. Ünnepeink együtt fényesednek meg a hétköznapiakkal, vagy együtt szürkülnek el. Az öröm forrása számunkra mindenkor a szüntelenül cselekvő Isten megismerésében tárul föl.

A természetnek s testünknek is élettani ritmusa van. A hirtelen virágzó, vagy lassabb tempóban sarjadó ember egyaránt a fűhöz hasonló: gyorsan hervadásnak indul. Testünkben, létünk metamorfózisában Isten népeként is részesei vagyunk e folyamatnak. De az élet, számunkra több ennél! – Amit pedig mások dús burjánzásában látunk, intő példázattá lesz: nézd csak a sikerember útját, ha törtetését elhullott áldozatok tetemei szegélyezik, hogy miként rohan vesztébe! Te nézz szét, széles horizonttal, tekints föl és lent vedd észre a sérülteket, szedegesd föl őket, ennyit megtehetsz. Az is diakónia, ha eggyel megteszed; s a szolgálat új értelmet ad életednek. Az evangélium nemcsak lélekmentés, inkább életmentés!

Távol álljon azonban tőlünk a mondvacsinált alázatokodás (Kol 2,18), a fölfuvalkodottság egyik változata. A keresztyén ember, a szó legnemesebb értelmében természetesen viselkedik. Isten mértékén a másokra fenekedő a természetellenes. Ilyent látván, szándékát a zsoltáros nyugalmával érzékelem és nem idegesít. – Tépázhatja vihar a lombokat, de a hit gyökerei az Úrból táplálkoznak. – Az éneklő gyülekezet fölnézett a szentélyt övező, hatalmas fákra. Igen! Ilyen harsogó zöld lehet, s élettel teli az Isten kegyelméből megigazított ember! – Élni, öregkort elérni azért érdemes, mert még valami teljesebbet mutathatok meg az Úr igazságából, s több időm van rá, hogy az ő országáért tehessek még valamit.

Zsoltárok 93 – Király ő mindeneken

Egy neves skandináv tudós az 1920-as években kidolgozott egy elég sok zsoltárra alapozott elméletet, mely szerint Izráelben volt Jahvének egy trónralépési ünnepe, az őszi újév alkalmával. A mintát egy babilóni ceremóniából vették volna, amikor is Mardukot, a főistenüket, újból trónralépőként, királynak kiáltották ki.

Figyelembe véve, hogy az őszi újévnek csak halvány nyomai maradtak az ÓSZ-ben, a további igei támpontok hiánya okán, nincs rá elegendő bizonyíték, hogy lett volna ilyen ünnepük. Inkább úgy lehet, hogy az őszi lombsátor-ünnepen Jahvét királyként ünnepelték, melyben szerepe lehetett e zsoltár mellett a 24. 47., valamint a 96-99. zsoltároknak. – Ezzel határt szabtak a földi királyok hatalmának, saját királyaikat is intve, hogy ne feledjék: fölöttük is uralkodik az Úr, az örökkévaló király. Győzelmét egyszer s mindenkorra megbizonyította szabadításai során, hatalma változatlan, s nem függ emberek kényétől s kedvétől, nincs utalva rá, hogy népe őt újból trónra emelje.

Istent nem emberek teszik királlyá, hiszen saját erejéből, senki segítségére nem szorultan vívta meg küzdelmét, midőn fenségbe öltözött, felövezve magát erővel. A kaotikus ősvizeket megfékezte, s a bizonytalan sajaként ingó földkorongot biztos alapokra helyezte. S bár peremét morajló vizek nyaldossák minduntalan, a mély folyamok izmain béklyók vannak. Hallva morajlásukat szívem megremeg, de fölemelhetem tekintetem őreá, aki minden erőnél fenségesebb.

Nemcsak magasztosabb és erősebb az Isten az elemeknél, de értetőbb is. Míg azoknak zúgásuk, morajlásuk van, Istennek viszont bizonyosságai vannak. Általuk jelenti ki magát, közli akaratát, vigasztalásban részesít, ha szükséges. Szemléletes példa rá, ahogyan Pál apostol önt lelket a kétségeskedőkbe, akik már életükről is lemondtak. Matrózok, katonák és foglyok vannak veszélyben mindannyian, utasaként a Földközi-tengeren hánykolódó hajónak. Tette ezt annak a kijelentésnek biztatására, melyet Isten angyala közölt vele: legytek jó reménységben, mert egy lélek sem fog elveszni közülük, csak a hajó (ApCsel 27). Ez a mindenek fölötti mentő és ítélő hatalom adott az Úr Jézus Krisztusnak, amikor az Atya jobbára ült (Mt 28,18). Hatalma gyakorlásában – minden ellenkező híresztelés dacára –, nincs megrokkanás, de csak hit által fogható fel és értelmezhető; nem papi kitaláció, de az egyház által sem manipulálható!

Zsoltárok 94 – Ember az embertelenségben

Sehol a Szentírásban nem ilyen kiélezett és szókimondó a fogalmazás, mint itt. Esztétikai okokból a fordítás ilyen esetben kénytelen szelídíteni, vállalva azt is, hogy tompítja az ige élet, tekintettel arra, hogy a bibliaolvasó és ígét hallgató hívő botránkozása akadály lehet az ige szabad áramlásának. – Segít a megütközés föloldásában, ha jobban mélyére nézünk az ostorozott visszásságoknak. Meg kell értenünk a prófétai kemény beszéd indítékait is, hogy kijózanodásunk érdekében kell így szólania.

Az 1.v. a bosszúállás Istene után kiált, amit tehát úgy értünk, hogy Isten igazsága jusson érvényre. Aztán pedig az esztelen elnyomóknak mondja meg a magáét: „Térjetelek észre ti barmok...” (8.v. sic! Mondják latinosan, azaz: így (szól!)). E drasztikus fogalmazásban a próféták fölháborodása izzik, nem az elszabadult düh. Akiben csak egy szikrája van a Szentléleknek, prófétává kell válnia az elképesztően romlott állapotok láttán. Háborús időkben a véres túlkapások a hadiállapot számlájára volnának írhatók. Nem sokat tudunk a korról, de ilyen mentsége sincs a tetteseknek. Hová tegyük pl. a 6.v. tükrözte lehetetlen helyzetet? „Gyilkolják az özvegyet és a jövevényt, megölik az árvákat”; ezek nem egyszerűen mulasztási bűnök, hanem atrocitások; nincs rájuk fölmentés. A szegény örül, ha a pusztát életét mentheti, mikor a bűnösök vigadva ülnek tort az ő romjain. Ilyen helyzetekben ekként szólnunk a hitvallástétel bátorságát jelenti; s mindjárt mésként látjuk és jobban értjük a kemény szavak emberét; akinek mégis maradt elég önmérséklete. Mivel, ha nevén is nevezi a hivalkodó, életveszélyes nagyszájúságot, szeretné észretéríteni, életre rázni ezeket az erkölcsi hullákat is. Másként beszélnie, mint ahogy teszi a 8-11 során, ebben a pillanatban nem célravezető. Így, talán fölülkerekedhet náluk a józan ész. – Ebből az alapállásból természetesen nem szabad általánosan érvényes szabályt kiolvasnunk a bármikori keménykedésre.

Csak később (16-19) derül ki, hogy a zsoltáros sem élne már rég, ha az Úr ki nem ragadta volna karmaik közül. Bizonyossága van, hogy eljön az idő és diadalra jut a jogosság. Egy ideig túri ugyan Isten a gonoszságot, bár nincs köze hozzá, nincs szövetsége vele (20), mert a joggal és igazsággal van neki szövetsége, s azzal a néppel, akit kитеhet fenyegetni és meghurcoltatásnak, de nem taszítja el magától végképpen (14).

Zsoltárok 95 – Külső és belső feltételek

Az óhaj jogos, hogy istentiszteletünknek meg kell újulnia. A formák megszokottá és rideggé válhatnak. Értjük, ha az ifúság ol-
dottabb és dinamikusabb istentiszteleti rendet szeretne. Nem uta-
síthatjuk el továbbá az igényt, hogy összejöveteleink váljanak az
örvendezés alkalmává. Ha velünk van a „vőlegény” joggal örvend-
hetünk; böjt ideje következik be, ha – átmenetileg –, elvétetik tő-
lünk ő(Mk 2,18-20). Halála és föltámadása óta nem az örvendezés,
hanem a böjt ideje az átmeneti, s az öröm a tartós időszak, gon-
dokkal is (Fil 4,4). – A zsoltárokból rendre felhangzik a biztatás az
Úr előtti ujjongásra (1k). Mivel Isten valóban Úr és nagy király, aki
kezében tart mélységet és magasságot, nincs tartós okunk a szo-
morkodásra. Előhozta Jézust a halál mélységeiből, mindenek fejévé
ő tétetett (Kol 2,10).

Másfelől szeretnénk istentiszteletünket ünnepélyesebbé is tenni,
hogy mindinkább kifejezze imádatunkat és hódolatunkat, mert le-
gelőjének népe, nyája vagyunk, ő pedig pásztorunk. Olykor térdre is
hullhatunk előtte, mélyebben fejezve ki tiszteletünket iránta.

A zsoltárt énekelve egymást buzdítják a gyülekezet tagjai: „Jöj-
jetek...” Minden buzdítás és bátorítás hasznos; amúgy is számos az
olyan belső és külső tényező, mely szétzilálja és ernyeszti bennünk a
készséget a közös alkalmak látogatására.

A forma megújításának különböző irányból ható, szent türelmet-
lensége sem terelheti el figyelmünket a lényegről, hogy amikor Isten
szól és mára érvényes útmutatást ad, meg ne keményítsem szívemet.
Mit ér bármely külső változatosság, ha csupán pótléka a szív szerinti
engedelmességnek? Az ember bizony ravasz teremtményévé vált az
Istennek. Képes rá, hogy szent kibúvókat találjon magának. Térdre
hullva is el lehet utasítanom Isten szavát. Az Isten ellen berzenkedő
kegyesnek nincs bemenetele Isten nyugodalmába. A Zsid 3-4.f. erre
a zsoltárra épül, s elmondja, hogy a múlt legfőbb tanítása és tanul-
sága, de próbája is az, hogy ma miként kell engedelmeskednem az
igének.

Az érti jól Isten akaratát, aki az ígét haladéktalanul befogadja. Ily
módon lesz kegyességünknek Istennek tetsző tartalma, amely aztán
megteremti magának az igeszerű, közös formákat is.

Zsoltárok 96 – Új tettekre új dal

A Zsoltárok könyve, jelentős hányadában, oly módon szól hozzánk Isten ígéjeként, hogy soraiból kihalljuk a gyülekezet feleletét is Istennek, történelmi tétével egybefűzött, újabb szabadítására. Nem tesz féltre, amit Isten eddig tett és mondott, hanem a már ismert énekek gazdagodnak új színekkel a babiloni fogság utolsó harmadában.

Az Ézs 42,10-13 ígéje bátorítóan szól: „Énekeljete az Úrnak új éneket.” Bizonyra nem tévedünk, ha e fölhívásra visszhangként halljuk meg mi is ezt a zsoltárt. Sok adat mutat a Zsoltárok könyvében arra, hogy amit ott Babilonban mondott az Isten névtelen szenvedő szolgálja és az íróprófétaként szolgáló második Ézsaiás igehirdetésében (Ézs 40-55), termékenyítően hatott a régtől ismert énekek föllevenítésére, rendezésére és újabb énekek születésére. Levették a hárfákat a fűzfákról, s most már nem szenvedtek amiatt, hogy kényszerből kellett énekelniük Sion-énekeket, mint fogságuk kezdetén (Zsolt 137,2k). Ezért találhatunk további második-ézsaiási gondolatokat az 5. és 10-13. v-ek záró akkordjaiban.

A dolgok rendje tehát, hogy Isten újat készít szabadító tettei sorában, ezt hírül is adja, s hallatán, népe megújul reménységre, mialatt megfogalmazza és tovább is adja az örömhírt. A „hirdessétek” parancsa (2) szintén emlékeztet az ézsaiási szokincsré (Ézs 52,7), s hátértként szolgál az ÚSZ-i „evangélium”, azaz örömhír fogalmának.

Az új szövetséghez megújult szívből születő ének is illik, ha valóban megértettük Isten hallatlanul új tettét a Jézus Krisztusban. Az „énekeljete” lelkesítő ösztönzése megéretteti velünk, hogy nem kínos kötelességünknek teszünk eleget, midőn szólunk szabadításáról. Az Úr jelenlétében úgy veszti fényüket bármiféle bálványok, mint a csillagok fénye, ha feljön a Nap. Amikor pedig a népek előtt bizonyágot teszünk, az ige azt tanácsolja, hogy ne akarjuk se magunkat, se Istenünket rájuk kényszeríteni. Higgyünk igazán az ige életadó hatalmában, miközben igazán óhajtjuk, hogy a népek sokszínű sokasága se maradjon ki az Istent magasztalók örvendező kórusából.

Zsoltárok 97 – Ösztönzés vallástételre

Már az előző zsoltár 10. verse hirdette, ami cím gyanánt állítható a Zsolt 97-99 elére: „Uralkodik az Úr!” Így kezdődik az 1.v. A 93. zsoltár során már ejtettünk szót arról, hogy miként tett hitvallást Isten népe mennyei királyáról.

Izráel népe, története során két alkalommal kényszerült rá kiváltképpen a vallástételre. Mindkét korszak nyomai kimutathatók a zsoltárban. Korábban egy sor kánaáni istenséggel kellett szembesülniük. A görög és később a római istenekhez hasonlóan, Kánaánban is létezett egy, vagy több isten-pantheon, élükön egy főistenséggel és nőnemű párjával. Közülük a korábban Sálemben (ebből alakult ki a Jeruzsálem név) tisztelt Felséges Isten (1Móz 14,18-20) hordozott olyan vonásokat, mely tulajdon Istenére emlékeztette Izráelt (9).

Mindazáltal ki kellett mondaniuk a döntő szót: a mi Urunk Jahve, az egyetlen Isten, aki előtt minden egyéb úgynevezett istenség leborulni kényszerül (7). Ő nincs odaláncolva trónjához, s egyszer majd megjelenik. Felhő és emésztő tűz jár előtte, mely a követ is lávaként olvasztja meg. Minden nép meglátja majd dicsőségét. E hasonlatok a Sínai hegynél kapott kinyilatkoztatásra emlékeztetnek (2Móz 19,16). – Szerves tartozéka a vallástételnek, hogy Isten érthető szóval és történeti tetteiben adta tudtul akarátát. S mert igazságát és jogosságát hirdeti minden, megjelenése nem riasztó, inkább örövendezésre indító. Ujjongjon hát előtte az egész föld, s a távoli szigetek mind!

A vallástétel második nagy ösztönzése akkor érte őket, midőn a babiloni fogságban érintés-közelbe kerültek a vallásos fantáziaszülte, hatalmasnak hirdetett asszír, még inkább a babiloni istenekkel. E korban és a fogság után újból átgyúrták a zsoltárt. A változás és többlet legkivált a 7.v-től vehető észre. Elsőrenden önmaguknak tették föl a kérdést: szeretem-e Jahvét, elhatároltam-e magamat a gonoszszágtól? Ha tisztán őrzöm meg szívemet, reám árad fényözőne és öröme.

Isten népe semmiképpen nem sajátíthatja ki örömét, sőt szívesen osztja meg a föld minden lakójával. A hitvallástétel tehát nem az elzárkózás végett van, inkább kapunyitás a távolra kerültek felé (Ef 2,13.17).

Zsoltárok 98 – Íme, újjáteremtek mindent (Jel 21,5)

Szinte versről-versre kimutatható, hogy e zsoltár a fogság egyik prófétájának, második Ézsaiásnak örömuzenetéből merít. Elég fel-lapoznunk az Ézs 40,5. 42,10. 44,23. 49,13. 52,9k. 55,12. részleteket. Sőt az 51,3 egyenesen zsoltáréneklésre buzdít, amit átvesz (4) e so-ronkövetkező ének is. – Meglehet, hogy még semmi nyoma sincs a kegyelem ideje jöttének, Isten mégis föltárta már tervét és a prófécia nyomán új éneket zeng a szív.

A próféciaiban és a hálaénekekben többet adott tudtukra Isten, mint amit a hazatérés új kezdete jelenthetett. Azért csalódtak néme-lyek, mert mindent egycsapásra megvalósulónak reméltek. Holott a zsoltáron belül is jól elhatárolható Isten szabadító mozdulatának sorrendje. Először is népét teszi szabaddá sorsfordító hatalommal. Többek között azért, hogy hűsége és szeretete példaként állíthassa őket az egész föld és minden nép elé biztatásul. Nem akarja, hogy bárki is szomorúságban hervadozzék.

Már most előrevetíti fényét az a kegyelem, mely Jézus Krisztus-ban minden ember üdvösségére megjelent (Tit 2,11). Azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön és jusson el az igazság megismerésére. Ezért tanítja az apostol a népeket hitre és igazságra jó hír mondásával (1Tim 2,1-7). Az evangélium tehát népeket örvendeztető isteni ajándék. – Hatalmas erőfeszítéseket tett az újkori keresz-tyén misszió a népek között. A Szentlelket szomorítánk meg, ha ezt elhallgatnánk. Nem vagyunk azonban fölmentve az önvizsgálat alól, hogy helyesen adta-e át a keresztyénség az Isten országa örömhírét? Szolgálatá nyomán valódi segítséget adott-e? Éppúgy szabadulást hirdetett-e a nyomortól, mint a bűntől? Ne várjunk zengő éneket és ujjongást az Úr, a Király előtt, ha elhallgattunk valamit a tetteiből.

Következő lépésként, tovább hatol előre az Isten bilincseket oldó új teremtménye a természet erőihez. Hiszen sóvárogva várják őt, mert szenvednek a rothadandóság rabságában (Róm 8,19-22). Amikor pedig az Úr megérkezik, tapsolnak a folyamatok és ujjonganak a he-gyek (7-9).

Velőkgig ható önbírálattal gondolva át mindezt, már most alkal-massá tételünk rá, hogy a Bárány Jézus új énekét tanulgassuk (Jel 15,3k).

Zsoltárok 99 – Az egyetlen Közbenjáró előfutárai

A zsoltár, sejthetően, mintegy 200 évvel korábbi, mint az előző volt. Míg amaz az ézsaiási prófétai iskola második tagjának hatása alatt formálódott, addig ez az első Ézsaiás elhívására emlékeztet, amilyennek a próféta látta az Urat a templomban „magasra emelt trónon” (Ézs 6,1-4). Ott ugyan szeráfok álltak körülötte, itt viszont kerúbokon trónol az Úr, de a refrénként háromszor ismétlődő „szent (ő)” (3.5.9) a már írásban is olvasható prófétai könyv ismeretéről tanúskodik. – Fogságról még nincs szó. A templom áll, s hangzik a gyülekezet buzdítása, hogy magasztalja Istenét, boruljon le zsámolya előtt; a zsámoly érthető a szentládára, vagy a szent hegyre. Későbbi értelmezés szerint lábainak zsámolya a föld (Ézs 66,1. Mt 5,35).

Az istentisztelet akkor igeszerű, ha ugyanaz a Lélek vezérli, mint aki betölti az Úr dicsőségének helyét. Szolgálatunk ez esetben viszsztatürozhet valamit a hódolatból, mellyel mennyei teremtményei övezik őt. Isten uralma félelmes, szentsége nem szolgálhat nekünk játékszerűl, de ő mégsem kényúr, bár nem öreges tébláboló, de nem is diktátor. Királyi uralmának vezérlő elve, hogy a jogosságot szereti, s az egyenesnek és igaznak veti meg alapját. – A Jákób név szelíd intéssel terelget, hogy az istentiszteleten meg kell szabadulnunk attól, ami a Jákób természetéből bennünk még föllelhető; s meg kell születnie, meg kell újulnia belső emberünknek, hogy nem tarthat vissza önmagából semmit, de kész egészen átadni magát Urának.

Az ŐSZ embere előtt még csak körvonalakban kezdett derengeni a fölismerés, hogy akár újjászületésünk és megtérésünk, akár istentiszteletünk a maga egészében nem lehetséges közbenjáró nélkül. Ezért említi a zsoltár múltjuk vezéralakjai közül az igazán jelentőseket: Mózeszt, Áront és Sámuelet (Elgondolkodtat, hogy, ha Jahve királyságáról szól, földi királyait meg sem említi). Mindhárman, papi szolgálatot is ellátva, segítségül hívták az Úr nevét és Isten meghallgatta őket (6k). Ámbár voltak idők, amikor ezek a közbenjárók sem tudtak segíteni (Jer 15,1).

Jönnie kellett az egyetlen közbenjárónak, az egyszülött Fiúnak (1Tim 2,5k), hogy tulajdon testében fogja föl bűneink büntetését. Hozzá képest minden korábbi közbenjáró szolgálat csak átmeneti segítség lehetett.

***Zsoltárok 100* – Hálaadásunk öröme**

Isten formált magának egy népet: „Ő alkotott minket, az övé vagyunk: az ő népe és legelőjének nyája(ként)” (3). Olvasható olyképpen is a Biblia szövege, hogy ő alkotott minket, s nem mi magunk; ellene mondván annak, hogy ez a nép a maga jószántából, emberi indítékok mozdító erejére formálódott volna egy közösséggé. Kizárja továbbá, hogy érdemek jutalmaként engedte volna be Isten az övéit valamiféle beavatottak társaságába.

Az ÚSZ gondolatmenete hasonló nyomon halad. Amit a zsoltár alapvető tudnivalóként, hitből hitbe közöl, ahhoz legkivált az Ef 2,8-10 áll közel: „... kegyelemből van üdvösségetek a hit által, és ez nem töletek van: Isten ajándéka ez; nem cselekedetekért, hogy senki ne dicsekedjék. Mert az ő alkotása vagyunk, akiket a Krisztus Jézusban jó cselekedetekre teremtet, amelyeket előre elrendelt az Isten, hogy azokban járjunk”. Az ÚSZ-i Izráel is – kiformálódva mind a test szerinti Izráelből, mind pedig a többi népek fiaiból –, Isten teremtménye avégre, hogy elvégezzük a szolgálatként elénk tűzött földadatokat.

Mindez pedig nem születhet kényszerből, de hálaadásként igen. A Heidelbergi Káté 2. kérdésében és feleletében harmadik, de nem harmadrangú tudnivaló, hogy megismerve bűnömet, majd pedig szabadításomat, azt is tudnom kell, „hogy milyen hálával tartozom Istennek e megszabadításért”. Tartozásom nem hozza magával azt, hogy – tetszik, nem tetszik –, de egy életre le vagyok kötelezve Istennek, mert ki van rám róva a törlesztés. A hálaadás nem olyan adósság, melyet utólag fizetek, mert ha a kegyelemért nem lehet előre fizetnem, akkor utólag sem lehet.

Inkább örömteli lehetőség a hálaadás; szabad vagyok rá, hogy megtehetem. Az ismert példázat idősebbik fia szemrehányást tett apjának, hogy semmi ellenszolgáltatást nem kapott, pedig hány esztendeje már, hogy szolgálja őt (Lk 15,29). Fontos a kötelességtudat, de a hálaadás több nála. S az öröm és a tánc, ami onnan belülről kihallatszott, közös öröme volt az atyának, a bűnből feltámadt fiának, a ház népének és az angyaloknak. Az Úr előtti, örömteli hálaadásra biztat ez a zsoltár is mindannyiunkat.

Zsoltárok 101 – Elhívásunk méltósága

Az okból, hogy a király tesz itt Isten színe előtt hitvallást és fogadalmat, ne gondoljuk, hogy a társadalmi viszonyok változása hatálytalanítja az ún. király-zsoltárokat. Nem szükséges továbbá Dávidot mindjárt Krisztussal behelyettesítenünk. Akkor járunk jó nyomon, ha Istennek egyik fölkentjét látjuk a király személyében, miként áll meg hivatása magaslatán. Továbbá: a keresztyén embernek is van királyi tiszte: a szolgálat fölhatalmazása, kisebb-nagyobb hatáskörrel.

Isten szövetségi hűségéről és szeretetéről, az alacsonyt fölemelő, az elbizakodottat megalázó, tehát a szintkülönbségeket kiegyenlítő jogosságáról énekel a zsoltáros. A bizonyágtételt a személyes odaszánás teszi hitelképessé. A következetes elhatározástól távol áll az öngyöttrés. Énekelni csak szabad szívvel lehet, figyelve közben arra az útra, ahonnan az Úr érkezését várja a zsoltáros, miközben önmagát is úton lévőnek vállalja és vallja (2).

Mindenekelőtt saját dolgait igyekszik rendben tartani (ApCsel 20,28. 24,16). Evangéliumi módon úgy gyakorolhatjuk magunkat benne, ha a célra figyelünk. A Fil 3,14k. szerint, a fogalom szószemint jelentéséből is kitetszően, a tökéletesség igazából céltudatosság. Kitűzván magunk elé földi célokat, jobban tudunk összpontosítani. Mennyivel inkább érdemes ezt tennünk a szolgálatért, összeszedve magunkat az Isten országa felől érkező célokért; s mégsem érezzük magunkat gúzsba kötve. Egyszerűen elfeledkezünk mellékes dolgokról, s eleve távol fog maradni tőlünk, ami csalárdul elterelne bennünket, vagy elvonná figyelmünket!

Kivette a gerendát tulajdon szemünkből (Mt 7,5), fölszerel Isten arra, hogy másokat is hívogassunk e szent céltudatosság felé. Kegyelmi ajándéku megadja az ítélőképeséget, hogy fölismerjük a hűségeseket.

A királyok reggelenként hozták egyenesbe az eléjük kerülő vitás ügyeket. Egész nap elhívásunk szerint fogunk járni, ha a kezdő lépéseket nem vétjük el. – Adj, Uram jó kezdést, friss reggeleket!

Zsoltárok 102 – Magunkat elveszítve megtartatni

Az 1-12 részletben olvashatókat panasz-éneknek nevezzük. Ma-napság nem sok hit leledzik a panaszkodásban. De nézzük csak a zsoltáros panaszkodót: ez az ember nem önmagával bajlódik! Szent ügyre tette rá életét, s amiatt emésztődik, s válik magányossá. Önmagát virrasztó bagolyhoz, háztetőn gubbasztó madárhoz hasonlítja. Csontjai izzó parázként égetik belül (4). Próféták sorsa ez (Jer 20,9).

Milyen gond emészti a gyötrődő énekest? Kiderül a folytatásból (13-23), hogy, mint riogató hangú kuvik, a templom romjai miatt kesereg. Osztozik a Zsolt 69,8-13 gondjában, csak ez a zsoltár korábbi. A nép még a babiloni fogságban vegetál (20k), bár, vélhetően, lazultak, enyhültek ottlétük feltételei; többen talán önállósodtak, de akik szellemi-lelki örökségükkel is törődtek, nem érezték otthon magukat, s az elvesztett haza iránt aggódtak, nyugtalan lelkiismerettel. Tartottak ugyan elrendelt bűjtőt a templomért (Zak 7,1-6), ami hamarosan csupán formálissá vált. A zsoltáros bűjtje minőségében másféle volt. Hallatlan hősiesség van imádságában, midőn szinte rohamra indul a Sionért. S bizonyára nem téved, hogy minden ízében sajogva érzi népe, városa, temploma ítéletes sorsát; de biztos előérzete támad, hogy eljön a kedvező pillanat a kegyelem kiáradására, s jobbra fordul a Sion sorsa (14). – Az Úr tetteire várakozók és templomához ragaszkodók még az omladozó kövekben is gyönyörködnek – szánakozva (15), s álmodnak a jövőről, amikor az épület majd dicsőségesen megépül, s a prófétai ígéretek beteljesednek. A népek mindenünnen áramolnak Jeruzsálembe, hogy az Úr igéjét hallgassák (22k). A folytonosságot azonban addig is biztosítaniuk kell. Összekötő láncszemek ők, akik az egyedüllét homályával küzdve fenntartják a reménységet, ha kell, hát életük árán is.

Mit lehetne ennél többet tenniük? Hát meg kell hosszabbítaniuk az esdeklő karukat írással: lejegyzendők a nagy cél érdekében ejtett sóhajok, maradandóvá téve azt írásban is. –A 19.v-ből megismerhetjük a fogság méhében született énekek indítékait.

S ráadásként az életet is megnyeri az, aki az Isten dolgaiért kész azt elveszíteni (24k. Mt 16,25).

Zsoltárok 103 – Válasz Isten jótéteményére

Újólát egy zsoltár, melyben visszhangoznak az Ézsaiás kv-ében fölkelhető gondolatok. Nem a próféta utánzásáról van szó, inkább arról, hogy Isten kijelentése szövi át a hálaadást, s benne, önálló hitvallásként, újból alakot ölt az ige. – A költő, legyen az Dávid, vagy bárki más, és az ismételten éneket zengő gyülekezet biztatja, serkenti a tulajdon lelkét, hogy el ne feledkezzék Istennek egyetlen jótéteményéről sem. Aki nem feledékeny hallgató (Jak 1,25), az nem lesz feledékeny a hálaadás során sem. Továbbá: megtanulja, hogy helyesen rangsoroljon a vett javak között. Mert kicsiny dolgokban is bizonyítja Isten a hűségét, de legfőbb jó, amit megtehet velünk, a bűnbocsánat, amely számunkra a Jézus Krisztus főpapi áldozatában adatott.

A bocsánat nem merő elnézés. Szabadítása akkor ragadott meg erőteljesen, midőn már a mélység meredélyén tántorogtam. A szülő szeretete, vagy az orvos gyógyító gondja tükrözhet a fölfoghatatlanból egy sejtésnyit. Az értelmet is meghaladja a szerettel és irgalommal megkoronázott jótétemény. Nemcsak megszán, de föl is magasztat. Ki érti ezt? Az elveszett fiút várta így a legszebb ruha, s a gyűrű, meg a saru (Lk 15,22). Aki átéli ezt a mindenekfölötti jót, annak sasként újul meg az ifjúsága. Csak ebből érthető meg a keresztyén ember naponkénti feltámadásának csodája, hogy képes túljutni a holtponatokon. Lelki energiák szabadulnak föl benne, s nehézetekben is tud újjítani.

Isten tehát nem bűneink szerint bánik velünk, s ráadásként még be is tölti életünket jótéteményeivel. – További sajátossága a zsoltárnak, hogy az ember esendő voltát porból lett formáltatására és hamar hervadó virághoz vethető létére vezeti vissza. Néha az ige, mint ezúttal is, átlépi elveink határait, s mégsem lehetnek vele szemben aggályaink, s nem is adnak alkalmat rá, hogy magunkat mentegessük. Nem mondhatjuk tehát, hogy Istenem, gyarló vagyok, hiszen teremtményed vagyok! Ha nem is olvassa fejünkre bűneinket minduntalan, e tény nem magyarázható olyként, hogy Isten szemet húny; különben nem kellett volna Krisztusnak mindenáron keresztre mennie.

Pásztoroljuk tehát helyesen a magunk lelkét, s akkor másokat is hitelesen biztathatunk: Áldjuk együtt mind az Urat!

Zsoltárok 104 – Keze munkája őt dicséri

A Teremtőt és Gondviselőt magasztalja az ének, mialatt gyönyörködik a természetben. Minden sorát átszővi a derű. Költői magasságokba lendül, hogy méltóképpen fejezze ki csodálatát Isten műve láttán. A rossz csupán átsuhanó árnyék, a bűnösök (35) meg átmeneti zavaró tényezők ebben a célszerűen működő, élő, lüktető szervezetben.

Szólván a teremtésről (3-9), az ég és a föld biztos lábon álló cölö-péptéményként emelkedik a vizek fölé. Az ősvizeket megdorgálta az Úr, gátak közé szorította, kárt sem okozhatnak. Sőt engedelmesen csörgedeznek alá a magasabb helyekről, hogy szomját oltsák a mezei vadnak. Hegyek és völgyek, mezők, fák és termőföldek életlehetőséget adnak embernek, állatnak egyaránt. – A 10-18 v-ek oly színesek és zavarmentesek, mintha a Pradicsomban volnánk, s nem lenne bűn, s az orcát vidámító bor sem jelentene kísértést. Fölfigyel a madarak énekére. A Libánon hatalmas cédrusait az Úr fáiként tiszteli (16) anélkül, hogy természetvallás felé hajolna el.

Az írásmagyarázók rámutatnak, hogy a 19-24 részlet közeli rokonságot mutat az egyiptomi Echnaton naphimnusszal. Itt-ott a teremtéstörténet hatására is ráismerhetünk, azzal a különbséggel, hogy az 1Móz 1,16-18 igéje óvatosan elkerüli, hogy a Napot, meg a Holdat néven nevezze. Itt viszont – a holdnaptár értékrendje szerint –, Isten alkotásaként, az élet ritmusa óramutatói gyanánt, nevükön említi őket. Még a sötétség sem ellenség, mert arra ad alkalmat, hogy az éhes ragadozó huzzájuthasson jogos zsákmányához. A napvilág pedig a termelő munkához nyújt lehetőséget, mintha az ember nem is veritékezne, s fáradtságot sem ismerne. – S mily nagy örömet ad a tenger! A ficáncoló óriás halak mintegy az Isten tenyerén ugrándoznak játékszerként. Az ember-alkotta hajók is elérnek a teremtmények nyüzsgésében (26). Ám, ha Isten visszavonná lelkét, minden semmivé válnék. Ha pedig kiárasztja lelkét, zsendülni kezd a természet.

„Örüljön alkotásainak az ÚR” (31). Bárcsak jó lelkismerettel mondhatnánk el Istennek e biztatást, fölös gondot nem okozva neki sem most, sem az elkövetkezendőkben.

Zsoltárok 105,1–23 – Az üdvtörténet napfényes oldala

Két ikertestvér zsoltár van soron, melyek Isten üdvözítő tetteit tekintik át, s mind a kettőnek megvan a sajátossága. Ez az első nem veszi számba a nép ellenkezését, mellyel gyakorta fogadták a kegyelem tetteit. Eszményi lenne az események sora, ha mindenkor így menne végbe, mintegy gördülve fogadván el, amit Isten cselekszik népéért, s fenntartás nélkül örvendezve annak, amit nevéből (1.3) és orcájából, kijelentésként megmutat. Mert az üdvösségtörténet azzal válik beszédessé és érthetővé, hogy Isten folyamatosan kíséri és értelmezi igéjével. Ekként függenek össze csodái és döntései (5). Célját, az egész földre kiható jogorvoslatát oly módon szándékozott jó véghez vinni, hogy azt maga kezdeményezte, szövetséget kötve az ősatyákkal. Istennek így tetszett, s nincs értelme tiltakoznunk az ellen, hogy ő az Ábrahám, Izsák és Jákób Istene, s az ŰSZ népe számára a Jézus Krisztus Atyja. Szövetséges népét aztán következetesen, ha kell ítéli, de nem hagy fel folyamatos védelmével sem.

Amit akkor az elnyomó kísérletekre válaszolt, nekünk is, a mi érdekünkben is mondja: „ne nyúljatok fölkentjeimhez, prófétáimat se bántsátok!” (15). Először azoknak szólt az intés, akik az ősatyák védtelenségével próbáltak visszaélni. Isten tanúságtétele ez volt Ábrahámról: „próféta ő és imádkozik érted” (1Móz 20,7). Isten védi ezt a maradék népet ma is: „Ne félj, te kicsiny nyáj, mert úgy tetszett a ti Atyátoknak, hogy néktek adja az országot” (Lk 12,32).

A 16-23 során észrevehető, hogy a prófétai ihletésű szájhagyomány nem kötötte feltétlenül magát a már leírtakhoz, mert hitelesen őrizte és apáról fiúra tovább is adta az ősi ismereteket. Ennek részletei: Isten eltörte a kenyér botját (melyre a korong-alakú, lapos kenyereket egymásra helyezték), de jóelőre elküldte emberét, Józsefet Egyiptomba; engedte, hogy eladják. A lábát bilincsbe szorították (18). Egy másik fordítási lehetőség szerint: lelkét vas járta át (Lk 2,35). Végül azonban a beteljesült jóslatok fényesen igazolták őt, úgyhogy ő lett a bölcsek s a vének tanítója. Ezen az emlékezés-füzéren leírva is megérezhető a tovább adott szájhagyomány frissessége és többlete.

Summa-summárum: „Ha tűrünk, vele együtt fogunk uralkodni is. Ha megtagadjuk, ő is megtagad minket. Ha hűtlenek vagyunk, ő hű marad, mert ő magát meg nem tagadhatja.” (2Tim 2,12), hangzik a biztatás Krisztusban.

Zsoltárok 105,24–45 – Segítség – alkalmas időben

Miközben végigfuttatja a hallgatóság emlékezetét a zsoltáros mindazon, amit átéltek az atyák, egyértelmű a következtetés, hogy mindenben Isten volt az, aki ezt véghezvitte. Nem hallgatja el ugyan Mózes és Áron nevét (26), de Istennek tulajdonítja a jót és a rosszat is. Mindezek mégis népe érdekében történtek.

Essék szó máris egy másik jellegzetességről. A végén (45) ugyan említve van a törvény, de korántsem áll oly mértékben a középpontban, amint az a Mózes öt kv-ében, a Tórában érvényre jut. Nem szükséges valamiféle rejtett kritikára gondolnunk. Egyszerűen arról van szó, hogy a hangsúlyt ez esetben Isten szabadító tetteire helyezi az ige. A következő zsoltárnál megint másként alakul az összkép, ott sem törekszik a szentíró arra, hogy mindent elmondjon. Ezúttal is, miközben ötletszerű sorrendben sorolja fel az Egyiptomot (Hám országát) ért csapásokat, kimarad az 5. és a 6. csapás; csupán a tizedik van a helyén, a sor végén (36). – Az igehirdetés hibája is lehet, hogy mindig mindent el akar mondani, sokat akar, de keveset fog. Van jól értendő, helyén alkalmazott egyoldalúság is. Szó sincs arról, hogy amit nem említ, az nincs is, de Isten Lelke időről-időre azt állítja előtérbe, azt hangsúlyozza az igéből, amire éppen szükségünk van. A folyton tanulni kész és készülő igehirdető megmenti magát, s gyülekezetét is attól, hogy mindig minden egy lére menjen; „ilyet már láttunk” mondja a francia, s legyint egyet!

Beszéljünk arról is, hogy a hit szabálya szerinti indoklásnál fel sem merülnek olyan kifogások, hogy -úgymond -, a jó Isten miként teheti meg azt, hogy népe elleni gyűlöletre váltja át az egyiptomiak érzéseit (25)? Olyféle válaszokkal sem bajlódik, hogy Isten nem akarja, hanem csupán megengedi a rosszat, mert biztosan célja van vele. Ha ítéletét véghezvitte, nincs ráutalva, hogy magyarázkodjék. Erejüket szegte a rabtartóknak, megbénította őket, népét pedig kárpótolta a kizsákmányolás szenvedéseiért. Nem volt közöttük botladozó egy sem. A futás tehát a teljes testi épség bizonyítéka volt. Örömmel vonultak ki, míg az egyiptomiaknak akkor rettegniük kellett. Isten felhővel is oltalmazta népét; ezúttal is új megvilágítást adva a jólismert hagyomány-részletnek, melyben a múlt oktatja a jelent, s reménységre biztat.

Látható mindebből, hogy az indítékok jól irányítottak, mert a babiloni fogság népének, akik valami hasonló hazatérésre készültek, éppen erre volt szükségük. – Isten mindig pontosan tudja, hogy mikor milyen orvosság segíthet rajtuk.

Zsoltárok 106,1–27 – Most pedig az árnyékos oldal

Zsoltárunk az előzőnél későbbi lehet. A 27.v. váratlanul évszázadokkal tekint előre és a fogság szétszórátását az előző nemzedékek megérdemelt büntetéseként értelmezi. Önvizsgálat és bűnvallás született tehát a megpróbáltatásból (Dán 9,16). Bízvást mondhatjuk, hogy jobban mélyére hatol a történeti összefüggéseknek, mint ha csak Isten tetteit venné számba, mivel a történelmet az ember is formálja. A hit engedelmességéről szólva a Fil 2,12 így fogalmaz: „félelemmel és rettegéssel munkáljátok üdvösségeteket”.

Nem állítható az sem, hogy a zsoltár csupa rosszat szemelget ki népe múltjából. A kép sokkal összetettebb, s ezzel valószínűbb. A háttérben már ott van az írásba kristályosodott hagyomány. Az ígét olvasva az a benyomásunk támad, hogy olyan gondolatok ezek, melyek már az írás tanulmányozásából születtek. A 12. v. pl. elmondja, hogy az üldöző egyiptomiak pusztulása láttán, ha nehezen is, de hittek. Ez a megállapítás a 2Móz 14,31-re támaszkodik.

A zsoltár nem úgy tekint a múltra, hogy elhatároló vonalat húz, s ami azon túl van, az csupa bűn, de neki semmi köze hozzá, ami pedig innen esik, az valami soha nem volt új kezdet. Pedig a valóságban a régivoltakból van, ami kitörlődött, s helyébe új szemlélet költözött. Dátán és Abirám mellől hiányzik pl. Kórah (4Móz 16). Ha pedig a költő, ősi soron a Kórah, majd pedig az énekes Hémán leszármazottja (1Krón 6,18-22), tehát a Dávid kora énekeseinek (1Krón 15,19) kései utódja, mint ahogy vannak Kórah zsoltárok is (42.44-49. 84k. 87k), akkor itt már semmi nem maradt a régi irigységből, amikor ama hajdani Kórah és csoportja Mózes és Áron ellen lázadt. – A zsoltáríró bajban, szétszórátásban és bűnben egynek vallja magát népével, s az elődökkel. Bűnbánatban keresi a továbbvivő utat. Nem igényel különleges bánásmódot, tiszta szívvel örülne együtt népével (4k).

Vaj' mikor gyógyulnak be a törések és szakadások Isten népe életfonalán? Nézzétek! Mózes odaállt a törésbe és elfordította a pusztító haragot (23). Ilyeneket keres az Isten mindenkor (Ez 22,30). – Igazán csak egyszülött Fiában találta meg, s találhatjuk meg mi is hűtlenségeink és sebeink gyógyítóját.

Zsoltárok 106,28–48 – Az összekeveredés buktatói

A múlt lépéstévesztéseit sorolja tovább a zsoltár, de nem szigorú időrendben. – Korábban is baj volt Meribá vizeinél (2Móz 17,1-7), de ugyanott történt még egy hasonló eset (4Móz 20,7-13). Ekkor beszélt és járt el Mózes – úgymond –, meggondolatlanul. Továbbra is érvényben van a hozzáfűzött ősi magyarázat, mely szerint elég lett volna csupán ráparancsolnia a sziklára, hogy adjon vizet; de eltúlozta, amikor kétszer is ráütött. Bizony ma is erőteljesebb a Szentlélektől áthatott ige-erejű szó, mint a botütés! Némelyek mégis szavakkal ütlegetnek

A pusztai viszonyok után, első találkozásuk a művelt, egyébként kétértelmű és buktatókkal tűzdelt kánaáni körülményekkel és szokásokkal Baal Peórnál esett meg. Képtelenek voltak ellenállni a csábításnak, s máris árnyéka vetődik rájuk a veszélynek: a vallási, s erkölcsi összekeveredés az ottlakó, termékenységi rítusoknak hódoló népekkel. Ezt megelőzendő, kellett volna kiirtani őket (34). Ez a múltba vetített követelmény azonban leegyszerűsíti a való helyzetet és tennivalóikat. Maga az ŐSZ sem egységes a folyamat megítélésében (vö. 5Móz 7,2.22). Inkább az lett volna a feladatuk, ami a patriarchák forgolódásából lett volna megtanulható, hogy művelődési hatások átvételével egy időben kellett volna elutasítaniuk a termékenységi rítusokat, mert más a hasznosítható átvétel, s megint más az összeelegyítés. Az utóbbi szolgaságba sülyeszt (42k).

A mederben tartott művelődési hatások segítették Izráelt. Kánaánban cserélték fel arám anyanyelvüket a héberre, s ez lett a kijelentés nyelve is. Csak kis töredék az ŐSZ arám nyelvű része. Jézus idejére újból arám lesz a köznyelv; a hellenizálódott zsidóké pedig a görög. – Kánaánban tanulták meg a betűírást, ami sokkal egyszerűbb volt, a korábbi fogalmi, vagy szótagjeleknél, a kép-, vagy ékírásnál. Később átvették még a királyság intézményét. E tényezők esetében eredményesen munkált szellemi erejük, amellyel magukévá tették és hitükre, körülményeikre alkalmazták az átvett elemeket. Isten ebben vezérelte is őket.

Sokkal védtelenebbek voltak a vallási paráznsággal szemben (39). Emiatt következett be a fogság (47), ámbár a helyzetük ott idővel könnyebbedett (44-46). A zsoltár itt egy boltozat alá fogja a bírák korát és a fogságot. A történelem felől szemlélve: ennek, a mintegy 600 évnek a hitvalló vívódásaiból és prófétai önkritikájából született az ŐSZ-i kijelentés, melyet olvasva, tanulmányozva nyomon követhetjük Isten csodálatos munkáit.

Egyszerűen lustaság, meg felszínes kisszerűség az újból fölmelegített náci-barát ötlet, hogy mellőzzük az egyházban az ÓSZ-et, elég nekünk az ÚSZ. Az ÓSZ-et pedig pótoljuk zavaros nemzeti hiedelmekkel és ősi rítusokkal. Ne engedjünk eme szirén-hangoknak, mert csődbe visznek!

Zsoltárok 107,1–32 – Hányatott sorsú zarándokok

Elhatárolható a zsoltárban a korábbi (4-32), s a későbbi gyülekezeti használat. Az utóbbi a fogság utáni állapotokat sejteti (2k. 33-43). Még mindig van mit tanulnunk arról, hogy mit jelent a kegyelem, az Isten túlárado szeretete. Gyakorta van úgy, hogy az élet határeseteinél talál reánk a kegyelem Istene. Akár a messzefölről útrakelt zarándokok, mialatt hajmeresztő nehézségeken, veszélyeken, majd meg éhségen és szomjúságon kellett átküzdeniük magukat. Mégis, mikor az Úrhoz kiáltottak, megintcsak kimentette őket. – Megérkezvén, adjanak most hálát a megtapasztalt szeretetért (6-8). A refrén – változásokkal – ismétlődik a 13-16. 19-22 és a 28-32 során. Az üres kézzel megragadható szeretet az érdemteleneké, mivel a kegyelem merő szeretet, s minden valódi szeretetben, alkotóelemként, ott a kegyelem.

S immár nemcsak a zarándokút nehézségeiről van szó. Hiszen voltak, akik sötét tömlőben, a halál árnyékában, vasra verve szenvedtek. Jog szerint tán meg is érdemelték, mert nem voltak ártatlanok, de fölkiáltottak ahhoz, akinek döntéseit korábban megvetették, és Isten meghallgatta őket, válaszolt nekik. S bár megsebezte szívüket, de megtörte keménységüket és segítője lett az elbukottnak, aki magára maradt (12).

Mások betegség kínját szenvedték. S, bár nem minden betegség vezethető vissza a bűnre, ma is lehet összefüggés a kettő között. A betegség akkor kizáró ok volt: a benne szenvedő nem vehetett részt az istentiszteleten. Ám, a kegyelem nagyobb, mint vallásos cselekményeink határai. Midőn a beteg kiáltott, válaszként az Úr elküldte igéjét, visszahozta a sír széléről és meggyógyította (20). Ha átéltem, nem hallgathatok, szólnom kell róla Isten és emberek előtt. A hálaadás vitte a 38 esztendeig betegségben szenvedőt is a Betesda medencéjéhez. Segítője nem akadt, de Jézus emberévé lett, és szavával meggyógyította. Találkozva vele a templomban ezt mondja neki: meggyógyultál. Többé ne vétkezz, hogy valami rosszabb ne következzen be (Jn 5,5-15).

Mások meg hajón érkeztek (talán ismét a zarándok témakör tér vissza: 23-32 v). Ma lélekvesztőnek hívnánk az ilyen faalkotmányokat. Vihartól, tengeribetegségtől gyötörtén kaptak választ kiáltozásukra és a hullámok lecsitultak. A lelki megrázkódtatás nem esik messze a testitől.

Jézus Krisztusnál van a hatalom mindenfajta hullámok jöttén (Mt 8,26). Ne átalld, hogy hozzá kiálts!

Zsoltárok 107,33–43 – Amit Isten mond áldásnak!

Még tartott a fogság, midőn már fölhangzott a prófécia az új kezdetről. Akik már minden reményt föladtak, a kétkedőket az Úr igyekezett meggyőzni. Nem rövidült meg karja, s ereje sem fogyatkozott meg. Dorgáló szavára a tenger is kiszárad, s folyók helyén üres medrek haldokolnak, s az ég is beborul (Ézs 50,2k). De rátekint a szomjazó szegényre, szíve megesik rajta és forrást fakaszt neki a sivatár pusztaság közepén. A kietlent fákkal népesíti be, édeni bőséggel (Ézs 41,18-20. 43,19k). Második Ézsaiás prófécijája, a 40-55 f-ekben, ekként öntött lelket a hazakészülődőkbe, s ígéretei bátorítottak az újrakezdés nehézségei közepette.

Azóta tán eltelt néhány évtized. Némelyeknek sikeres volt a hazatelepülés, mások nehéz lelki terhet hordoztak és anyagilag is megcsínylették. Főként olyanok, akik szegényesen indultak, a semmivel kezdték, s nehezen vergődtek zöldre. Elviselhetetlen társadalmi nehézségek támadtak. Még most is érvényes az új kezdet örömteli prófécijája? Nem volt-e túlzottan délibábos?

Ekkor éri el, s éli a zsoltár második virágkorát és ölti fel mostani alakját. A bővítés és átalakítás –, főként e mostani igeszakasz –, arra emlékeztet, hogy Isten hű maradt önmagához és népéhez. Szavát megtartotta. – Emlékezzetek csak! Midőn pusztaságot láttatok, régi virágzás holt emlékeivel (33k), hirdette nektek az Úr szava hitelét. Máskor meg éhségetek és szomjatok közepette váratlanul forrásra bukkantatok. Vigasztalan adottságok között fogtatok hozzá az újra letelepedéshez. Alkalmatlannak tűnt a hely, mégis várost alapítottatok. Föltörtétek az ugart, s egy idő után szőlők, gyümölcsösök hirdették, hogy Isten megáldotta kezetek munkáját (36-38).

Mitagadás, új nehézségek is támadtak. Szegény és gazdag között nőtt a feszültség, de a prófécia mégsem veszítette hitelét, mert, lám, az előkelőkön is keményebben csattant az elnyomás ostora. A történelmi háttérrel, sajnos, nem ismerjük eléggé. A szegény viszont oltalomra lelt (39-41). Az igazán bölcs megérti ezt (43. Hós 14,10).

Nem az az áldás, amit én annak tartok, hanem amit Isten áldásomra fordít és ekként értet meg velem!

Zsoltárok 108 – Ha a készség megvan

A Zsolt 57,8-12. és a 60,7-14. összefűzéséből állt elő az ismert énekek új változata. Nem tudható, miért éppen ezt a két részletet választották ki. Az előbbihez képest a 2-5.v részlet több esetben módosult, ami annak jele, hogy a gyülekezet kedvelte ezt az éneket. A közszájon forgó változatok az élő hagyomány bizonyítékai, és az élő hité.

A hit pedig ama bizonyosságból táplálkozik, hogy bárhová tekint, Isten szeretetét fedezi föl, mely kitölti a levegőteget (5). A hívó tehát őbenne él; bizonyos, hogy így értendő Pál apostol mondása is athéni beszédében (ApCsel 17,28); őbenne, azaz szeretetében élünk, mozgunk és vagyunk. – A megújult szív kész énekkel magasztalni Istent. A szunnyadó hangszerek megzendülnek. Mintha a világosság is e daltól serkentve üzné el a sötétség árnyait. Énekével nem óhajt egyedül maradni, kapcsolódjék be a zengedező karba a menny és a föld is. A már ismert részletek újbóli elővétele tehát arra jó, hogy ébren és készenlétben tartsa a szívet.

Sok múlik azon, hogy a gyülekezet mennyire kész a szolgálatra. Ha olyan, mint volt Korinthusban (2Kor 8,12), késlekedés nélkül, időre elvégezhető minden. Ha meg a készség hiányzik, bizony a dolgok vontatottan, kényszeredetten vánszorognak. Ne csüggedjünk és ne hárítsuk át másra, ha valamit nekünk kell elvégeznünk. Egyetlen embernek az éber készsége – e zsoltár is tanít reá –, megmozgat eget és földet; s ez a kitétel nem túlzás!

Az előzmény-zsoltár végső kialakulásáról mondottakhoz hasonló sejthető a Zsolt 60,7-14 olvastán és mostani alkalmazásán. Közéletből: a fogságot követő új kezdet hamarosan nem várt nehézségekbe ütközött, s a hazatért maradék előtt kérdésessé vált, hogy a régi ígéretek mennyiben érvényesek. Vajon a dávidi birodalom hatáira utaló kijelentések hogyan értendők? A választ abban kapták meg, hogy a döntő nem az, mely vidékeket és népeket ad át nekik az Isten, hogy birtokolják, hanem ama bizonyosság, hogy minden az Istené (9-12).

A tanítványok Izráel királyságáról faggatták Jézust. Ő pedig tanúként küldte ki őket a föld végső határáig (ApCsel 1,6-8). Ezzel pedig nem kevesebbet ad, mint amit ígért, sőt az ő tetteinél „nagyobbakat” (Jn 14,12) is elvégezhetünk közben.

Zsoltárok 109,1–20 – A kárhozat fia, aki elveszett (Jn 17,12)

Kétféle és eltérő irányba indulnak el a magyarázók. Próbálják korhoz kötötten megérteni, s vele menteni a 9-20. versek kemény átkozódását. Vagy pedig az egészet idézőjelbe teszik, s a 20. verset utólagos magyarázatként így fordítják: „ez az én vádlóim eljárása...” ti., ami a 6.v-től olvasható; az tehát idézet volna az üldöző(k) könyörtelenek szájából véve. Eme elgondolásba viszont nehezen illeszthető a Jahve név (14k). Ámbár az is a Tíz ige megszegése, ha Isten nevét „hiába” (2Móz 20,7. 5Móz 5,11) veszik szájukra.

Midőn a zsoltáros fölfedi ellenfele gonoszságát (a 6.v. ilyen értelemben veendő), a vádló maga kerül harapófogóba. Egyébként alig tudható meg róla bármi is, hogy ki ő. Tettei azonban árulkodnak démoni voltáról. – Nem az első eset e mostani a gátlástalan ellenszegülő részéről; mert midőn szeretetet kellett volna tanúsítania, nem telt kedve az áldásban. Sőt halálba kergette a nyomorultat, a szegényt és a megtört szívút (16k). Ez volt az életeleme, de elárulta, milyen lélek lakik benne. Mivel pedig embertelen jogtipró, épp az ellenkezőjét tette annak, amit az Úr Lelkétől megáldott Messiásnak kell tennie (Ézs 61,1k).

A hitvalló kegyes szeretettel közeledett előbb, de a vádlók ok nélkül belekötöttek és légből-kapott vádakkal illették. Mire ő nem tett egyebet, mint hogy imádkozott (4). Egyszer aztán fordulópontjához érkezett a sűrűsödő ellentét.

Jézus esetében már nem az elterelő szavakon múlt a küzdelem forrpontja. Neki elegendő volt alkalomadtán a rövid, de velős „távozz!”, hogy a sátán elkotródjék. Így lett a vádlóból végképp vádlott.

Egyébként ne sokat foglalkozzunk a sátánnal, hiszen ez az ő szándéka is, hogy ilyen áron is mindig a felszínen maradjon, s neve minduntalan fennforoghasson az emberek tudatában! Dörzsölt fickó ökelme, de minket nem verhet át! – Inkább tekintsünk Jézus kivívott győzelmére, s abból merítsünk biztatást!

Zsoltárok 109,21–31 – Hamis bírák veszte

A 21-25 részlet Jahve szenvedő szolgáját juttatja eszünkbe; azzal a különbséggel, hogy az, vágóhídra hurcolt bárányként, némán tűrte a meghurcolást (Ézs 53,2-9), ámbár nincs róla tudósítás, hogy magában miként imádkozott! A meggyalázott zsoltáros viszont, nem saját döntéséből, de az ihlető és vezérlő Szentlélek gondoskodása nyomán, igeként hagyta ránk imádságát; s benne józanul vet számot kilátásaival.

A nap lementével az árnyék egyre nyúlik, s egyszer végképp eltűnik az is. Ennyi marad – úgymond – belőle. Olybá veszik, mint a sáskát, amint hirtelen lerázzák a ruháról. – Önként, vagy kényszerű fogságban koplal. Csupa csont és bőr; rogyadozó térdekkel támo-lyog. Az arrajárók csak bámulnak rá, ki megvetéssel, mások értetlenül: hová jutott ez az ember! Miként kerülhetett ilyen lehetetlen helyzetbe? A fejcsóválás mozdulata nem sejtet együttérzést, inkább tisztos távolból kinyilvánított vélemény: valami lehet a dologban, ha így járt! – Az égvilágon nincs senkije, aki megértené és mellé állna, hacsak Isten nem! Hozzá fordul, mentse meg őt szeretetével! Nem csupán avégett, hogy kiszabaduljon a halálos szorításból, hanem, ha netán javára fordul a kocka, belőle fölismerik Isten keze művét mások is. Személyén összeméri erejét emberek átka és Isten áldása, s majd az áldás kerekedik fölül!

A 29.v. során a magyarázatot abban találjuk, ahogy eligazodtunk a 6-20.v átokmondásai értelmezésében. Különben ne törjünk pálcát fölötte, hiszen hamis bíró forgatta ki igazából a védtelen szegényt. Jézus is élesen fogalmazott, ilyen dolgok láttán: „Jaj nektek képmutató írástudók és farizeusok, mert fölemésztitek az özvegyek házát... (Mt 23,14 – a nyolcas „jaj” sor egyik tagjaként; s a többi is szókimondó). E kényes részeit a zsoltárnak nem szabad emberi indítékokból magyaráznunk, mert Isten igéje az. Ha pedig ige, akkor prófécia. Ezt tisztázva, a lélektani tényezők is helyükre kerülnek.

Végül is: Isten erői ütköznek a démoni erőkkal, mint pl. a Júd 9-ben. Akkor áll be nagy fordulat, midőn a vádlók a nagy Vádlóval, a sátánnal szembesülnek –, azért imádkozott a zsoltáros, hogy Isten cselekedje meg ezt.

Ha pedig sátán űz ki sátánt, meghasonlott önmagával, ügye vesztésre áll (Mt 12,26) és Isten neve fölmagasztaltatik.

Zsoltárok 110 – Az Atya jobbján

Ez az ÚSZ-ben a leggyakrabban idézett zsoltár. Legkivált a Zsidókhoz írt levél alkalmazza előszeretettel. Az Atya jobbára ülést (Zsid 1,13. 8,1. 10,12k. 12,2), a Melkisédek szerinti főpapságot (5,6.10. 6,20.7.f), összegezve: az egész 110. zsoltárt Jézus Krisztus-látja, s láttatja velünk beteljesedve.

Ámbár Jézus mennybemenetele is ennek az ígéretnek valóra válásra, figyelmet kelt, hogy maga Jézus mily tartózkodással alkalmazza a benne foglaltakat a farizeusokkal folytatott vitáiban. Mintha nem is önmagáról, hanem egy harmadikról, még majd eljövendő messiási személyről lenne benne szó. Azt kérdezi, hogy miként lehet a Krisztus a Dávid fia, amikor maga Dávid nevezi őt a Lélek által Urának (Mt 22,41-45). – A Názáreti Jézus Messiás-volta nélkül megválaszolatlan talány maradna e zsoltár, hogy igazából kiről is beszél. Keresztyének számára nem jelent nehézséget, hogy az, aki a Dávid kései utóda, az a megváltás rendjében mindenek Urává tételt (1Kor 15,25-28).

A mód, ahogyan Jézus e zsoltárt idézi, arra int, hogy előbb a maga helyén igyekezzünk megérteni, s abból eredeztessük következtetéseinket. – Az alapszövegből jobban kiderül, hogy egy, magát előtérbe állítani nem akaró próféta közvetíti az Úr, Jahve üzenetét királyi helytartójának. Fölszólítja, hogy üljön jobbára mindaddig, míg minden ellenségét lábai alá nem veti. Ha pedig majd ítéletet tart, akkor, mintegy helycserével, Isten, az Atya lesz helytartójának jobbjára felől; azaz segítségére siet a hatalom gyakorlásában (5k).

Megemlítenő még, hogy a zsoltár szövegében majd még föltárandó nehézségek vannak. Mintha az egész egy hosszabb trónfoglálási szertartás kivonata lenne. Segítségül véve a 2. zsoltárt, a 3.v. itt, az öröktől fogva lett születést jelenti. Akit a zsoltár „én uram”-nak szólít (1), annak papsága a Melkisédek (1Móz 14,18) rendje szerinti. Király-volta pedig egyszeri, örök királyságról és semmi és senki mással nem pótolható papi közbenjárásáról beszél. Mindez, végső soron, egyedül csak Jézus Krisztusra illik rá. A föl villanó prófétai jeladások az ő útját készítgették, bennünk pedig erősítik és szélesítik a Krisztus-ismeret gazdagságát és személyes szövetségét velünk.

Zsoltárok 111 – Teljes szívvel és jókedvvel

Zsoltárunknak – a következőhöz hasonlóan –, minden sora más betűvel kezdődik, követve a héber ábécé sorrendjét.

Istennek ama tettein halad a zsoltár végig, melyeket a szolgaságból lett szabadítás nyomán cselekedett népével. A múltat és jelent megszakítatlan folytonosság köti össze. Szövetsége egy kötelékbe fűzi a fiakat a hajdanvolt atyákkal.

A 10.v. során válik hangja személyessé, s menten ráismerünk a bölcsességirodalom kulcsmondatára: „A bölcsesség kezdete az ÚR félelme.” Ami pedig az átélt és gyakorolt hitet jelenti, az ÓSZ-ben, meglepő módon, a „hit” meghatározására nincs főnév. Van viszont igei előfordulása, s benne a személyes bizalom fejeződik ki. Nyelvtanilag: a hit mindig ige, azaz tett! Szó sem lehet tehát tantételek gépies átvételéről és ismételtetéséről. Ha a hit, kezdve a bizalommal, nem tett, akkor nincs is, s csak csúfolva nevezhető hitnek!

Midőn az istentiszteleten fölolvasták a szent iratokat és éneklésben Istenhez folyamodtak, újból átélték Isten hatalmas tetteit. Az üdvösségtörténet az istentisztelet során vált életük szerves részévé. Pál apostol ír a galáciai keresztyéneknek arról, hogy a szemük előtt úgy iratott le a Krisztus, mintha közöttük feszítettetett volna meg (Gal 3,1). A Szentlélek munkája nyomán válik élménnyé, emlékezetessé, sőt jelenvalóvá a megváltásunk, mint Isten gondoskodásának áttörést hozó tette.

Jellemzője zsoltárunknak továbbá, hogy hiányzik belőle mindenfajta kényszerítés, s nincs nyoma a közvetett lélektani ráhatásnak sem. Nincs azon áldás, amit félszívvel cselekszünk. Csak a teljes szívből mondott hálaadásnak van értelme. Más szavakkal: cselekedjünk mindig az Isten iránti szeretetből (5Móz 6,5). Az emberek iránti szeretet is ebből eredetезve válik kiapadhatatlanná.

Az Isten múltbeli tetteinek megtanítása és a tüzetesebb foglalkozás vele egyetlen folyamat. Ha nem adták volna át fiaiknak mindazt az üdvös ismeretet, amit ők is úgy kaptak elődeiktől, akkor ezek az utalásszerű rövid sorok érthetetlenek maradtak volna előttük. Így azonban mindenki értette, hogy miről van szó. Az ismeretek mélyebb kutatásának lehetősége megadatik továbbá mindazoknak, akiknek kedvük telik benne (2).

A keresztyén tanítás családban, gyülekezetben legyen kedvcsináló, és mentes minden erőltetett, kényszerű ráhatástól.

Zsoltárok 112 – Ígéretes életút

Míg az előző zsoltár Isten tetteire irányította a figyelmet, e mostani az istenfélő ember ígéretes életútját vázolja föl. Színei egyaránt derűsek, mégsem hallgatja el, hogy néhanapján a hívőnek is szembe-sülnie kell nehézségekkel, mégis megmaradhat erős szívűnek (Zsid 13,9), mint aki látja a láthatatlant. Kétféle félelem nem férhet meg egymással. Ha él bennünk az Isten iránti félelem, a félelem egyéb fajtái, elfajulásai nem képesek befészkelni magukat az életünkbe (7k).

A két, azonos formába öntött zsoltár összefüggései arra intenek, hogy csak Isten üdvözítő tettei alapozhatják meg az ember helyes eljárását. A tőle független, ügyvélt jóság, becsületesség, egyenesség, adakozás és igazság, hősiesség és gazdagság lehetnek tiszteletreméltó erények, az ige azonban nem ismer jóra való, derék embereket, csak bűnösöket, avagy bűnbocsánatból élő, új teremtsű embereket. A dicsekvésben, a ma ismét divatba jött büszkeségben hamar tanyát ver az önteltség: „mert én (nem) olyan ember vagyok, hogy...!” Nehogy bárkit is megtévesszen, ha a zsoltárban „becsületesek”-ről olvas, mert, pontosítva, az egyenes eljárásról beszél. A hit fogalmai szerint egyenes az, akinek, Isten akaratahoz mérten, egyértelmű a forgolódása. Bárhol az Szentírásban, a felsorolt erények katalógusa nem független jótulajdonságok sora, mert Isten szövetségi rendjében, hitből születnek és hozzá igazodnak. Megmaradnak benne, s abból táplálkoznak.

Lényegében ugyanerről beszél Jézus a Jn 15,1-17 során. Ő a szőlőtő és mi a vesszők. Megmaradnunk benne és szeretetében, parancsolatait követve, ezek az egy irányba ható tényezők ugyanarról szólnak, mint e zsoltár. Parancsolatainak teljesítése nem kínos kötelesség, de örömteli lehetőség. Az ilyen ember boldog. Elővehetjük hozzá újból az 1. zsoltárban írtakat. Bár ezúttal követi a megáldottság ígérete is (1k). – A könyörületesség és a kölcsönzésre hajló készség szintén a szövetség rendjéhez tartja magát (2Móz 22,24). Az adakozónak emlékezetes és maradandó igazsága van (2Kor 9,9).

Hogyan értsük e felhőtlen derűlátást? Bizonyos, hogy a jó nem múlik el nyomtalanul. Ha nem is jutalomként, de vannak kihatásai. A hitből cselekvőt mindig jelek követik (Mk 16,17k). A jó dolgoknak erőterük van, előle a rossz hátrálni kényszerül.

Zsoltárok 113 – Irgalmában mutatkozik meg fensége

Mint a Zsoltárok könyvében oly gyakran, most is fölhangzik a biztatás: „Dicsérjétek az Urat!” Mi indokolja e fölhívást? Égtájakra kiterjedő hatalma tán? Minden népeket átölelő, s a teremtettség fölé emelkedő uralma, melyben mindenható voltát bizonyítja? Igen, ezért is! – Mégis, ha merőben ez a tudat készítené dicséretére, akkor hódolásom hasonlítana a kölcsönzöből váltott ünnepi ruhához, amit különleges alkalomra szólóan fölöltök ugyan, de tudom, hogy viseletem csak átmeneti. Nem az enyém, s idegen tárgyként kezelve, ünnep múltán levetem és visszaadom, némi megkönnyebbüléssel cserélve fel kényelmesebb és megszokott hétköznapi öltözékemre.

Nem csupán mindeneket fölülmúló hatalmában bizonyul igaznak, hogy Isten semmi máshoz nem fogható, mert éppen abban rendkívüli ő, hogy nem rabja önnön dicsőségének. Egyszerre lakozik a magasságban és egyben le is tekint a mélységekbe. Földi korlátok, előítéletek, ellentétek, kasztrendszer, kiközösítés bélyegét hordozó lenézettek, láthatatlan, de makacs gettófalak nem riasztják őt vissza, hogy átlépve rajtuk, közvetlen mozdulattal utána ne nyúljon a kitaszítottaknak. Hatalmával fölemeli és visszaadja neki istengyermeki, s egyben emberi méltóságát. E tudatig hatoló fölismerés már belülről is megragad bennünket, átérzeve, hogy velünk is ezt cselekedte. Tehát akadályokat nem ismerő irgalma itt lent, teszi őt máshoz nem hasonlítható Úrrá.

A keleti világ ragályos betegei, nincstelenjei, kirekesztett, kiutált voltakban gyakorta heverték a porban (Jób 2,8. Jsir 4,5). Láttukra Jézus könyörületességre indult és a betegeket meggyógyította (Mk 3,10). Isten a meddővel is irgalommal bánik. Mint egyenrangú, boldogan élhet másokkal együtt a házban (Ézs 54,1), mely arra int, hogy cselekedjünk mi is ekként (1Sám 1,8.17).

Mi minduntalan válaszfalakat húznánk, hogy magunkat a benfejtések közé sorolhassuk. Ő azonban semmibe veszi és meg is semmisíti a kivételezettség gögjét. A távolvalókat pedig a választottak közé ülteti, diadalmas mosollyal. Anna hálaéneke nyomán (1Sám 2,1-10) olvasva el Mária költői, sőt prófétai énekét (Lk 1,46-55) e gondolatok még következetesebbek!

Zsoltárok 114 – Tegnap és ma és örökké ugyanaz

Ezt a zsoltárt – együtt az előzővel, a páskavacsora kezdetén, a 115-118. zsoltárokat pedig a végén énekelték az ünneplő zsidó családok. Együttes nevük: Hallél zsoltárok.

Isten diadalmasan nyitott utat népe előtt. Neki köszönhetően, megtett mindent szabadításukra. Mégis népének kellett kivonulnia; vállalkozniuk kellett a kockázatos útra. Követve serkentését váltak igazán az Úr szent népévé. Az ember tette így szövődik eggyé az Istenével. E két tényező ellentmondásos egysége nem egyedüli a Szentírásban. Vannak hasonló ellentétpárok; néhány példa: minden kegyelemből adatik, és mégis felelősek vagyunk tetteinkért. Egyedül hit által üdvözülünk, de a hit halott cselekedetek nélkül (Jak 2,17). Mindenek üdvösségét elvégezte Isten a Krisztus áldozata árán, s lesznek mégis, akik végképp elutasítják őt. Isten mindenható, s mégis nekünk kell döntenünk, ha hív. Mindig Isten a kezdeményező, de részünkről nem maradhat ő válasz nélkül. A fősorolás még folytatható lehetne, részeként az Isten minden értelmet fölülhaladó bölcsességének. Az észérvek meghökkentésére a dialektikus feszültségek mindkét eleme egyszerre igaz, s hitünk számára meggyőző erejű, bár a hit is Isten ajándéka! Ki érti ezt? De nyomukban feltáruznak a kegyelem távlatai!

Az ige nem az állig fölfegyverzett egyiptomi sereget tünteti föl legfőbb akadálnak, s nem a „milliók egy miatt” (Madách) megtestesülését, a fáraót, hanem a természeti erőket: a tengert és a Jordánt. Már mitikus homályba vész, hogy a vizek valamiféle ősellenség lettek volna. Hiszen, ha szükségük volt vízre, engedelmesen tört elő a sivár sziklából, hogy megitassa a szomjas népet és jószágait (8. 2Móz 17,6. 4Móz 20,11). Midőn a vizek meghátráltak a kivonuláskor, majd meg a megérkezéskor is (Józ 3,9-17), a hegyek és halmok szökdeltek örömben. – A Bír 5,4k. inkább félelemnek értelmezi a hegyek remegését, beleértve a Sínait is. Zsoltárunkban immár az öröm kerekedik fölül, bár ismeri a félelemteljes tiszteletet is. A magyarázat az ének eszkatológikus, azaz jövőt-remélő alaphangjában található. Nemcsak a múltban, de ma is föltárja Isten és hirdeti diadalmas eljöttét, országa megérkeztekor.

A cím-jelölte tegnap és ma és mindörökké nem a mozdulatlanságot, ellenkezőleg, Isten erőteljes tevékenységét mutatja föl, melyet akkor még, e zsoltár szerint, a természet jobban érzékelt, mint az ember. Az ÚSZ-ben ez az erőteljes állandóság Jézus Krisztusban öltött testet (Zsid 13,8).

Zsoltárok 115 – Soli Deo Gloria – egyedül Istené a dicsőség

Mint oly sok zsoltár fölépítésében, ez az ének is felelgetős. A gyülekezet az 1-3, a 12. és 18. v-ben fordul Istenhez. A választ, valószínűleg papok szájából, a 9-11, és a 14k. során kapja meg. A későbbiekben is felelgetős előadás során énekelhették. Erről azért kellett szólnunk, hogy jobban értsük a zsoltárokban gyakran váltakozó egyes és többesszámú fogalmazást.

Isten népével gyakorta megesett, hogy mellüknek szegezték a kérdést, mivel nem voltak kiábrázolt istenképek: Hol van a te Istened? (Zsolt 42,4.11). Nincs oka a félelemre a zsoltárosnak, ha szembeül a kérdéssel, s a kérdezővel. Mégis, mintha némi rezdülést észlelné lelkiismeretében: tán' csak nem ő az oka, hogy a népek között bizonytalanság támad Izráel Istene felől? Okozója is lehet ennek az állapotnak azzal, ha magának tulajdonítja, ami egyedül csak Istent illeti meg! Ezt megelőzendő, népe elhárít magától minden dicsőséget: „Ne nekünk, Uram..., hanem a te nevednek szerezz dicsőséget” (1).

Elkerülve az öndicsőség csapdáit, immár tisztán és vidáman zeng föl a tanúságtétel az alkotó Istenről, aki örömmel formálta meg, amit jótetszése szerint elgondolt. Őelőtte tehetetlen bábok a népek különféle istenképei. Érzékszerveik csak mintázatok, képtelenek bármit is érzékelni velük. Eleve halottak, ami aztán visszahat arra, aki formázta őket, s arra is, aki rajtuk csügg; végül pedig ő is alászáll a süket és halott csend honába!

Az élő Isten és a népek között a szakadék mégsem áthidalhatatlan. Hallunk olyanokról, akik félik az Urat (11.13). Lehet, hogy ők azok, akik a nem zsidók közül csatlakoztak a Jahvét tisztelőkhöz. Az ÚSZ-i időkben közülük egyre többen lettek keresztyénné (ApCsel 8,27. 13,16). Tehát már e zsoltárban előtűnnek a reánk utaló, a többi népek fiai felé mutató jeladások.

Mindenki saját istene képére alakul. Az élő Istennek fiai (Róm 9,26) általa élnek, mikor neki élnek. Csak így lehetséges dicsőíteni őt és neki szolgálnunk.

Zsoltárok 116 – Szeretetével megelőzött

Nem hányhatjuk szemére a szentírónak, hogy – lám –, a javaiért szereti Istent, s nem ö magáért, mivel ajándékai nem választhatók el attól, hogy ki ő valójában. Meghallgatta könyörgését, mint a kedveskedően figyelmes szülő, aki még füléhez is illeszti kezét, hogy készségét a meghallásra e mozdulattal is kiemelve. A kegyelem és igazság szíve szerint való tette; továbbá irgalma, ahogy különös figyelemmel őrzi kicsinyeit (6). – A zsoltáros helyzete kilátástalan volt. Bármerre is nézett, csak a szorongató, fojtogató halált észlelte maga körül. Azon kapta magát, hogy marokra fogja szívét valami kifejezhetetlen és legyűrhetetlen félelem. Ilyen helyzetben hamar sötétben lát mindent az ember. A kimenekedés a hit és az imádság útján volt lehetséges (10. 2Kor 4,13).

Meg kell vallania, hogy akkori állapotában sűrű kétség font át minden mozzanatot, s ki is mondta a lesújtó következtetést: „minden ember hazug” (11). Az ember egyetemes bűnösségét tekintve az Isten színe előtt (Róm 3,4), igaza van, de itt nem erről van szó, mert csüggedés és csalódás vert tanyát a lelkében. Amit mond nem igazán másokra, sokkal inkább önmagára jellemző. Az emberek ugyanis nem sakkfigurák, akiket egyetlen ítélkező mozdulattal le lehetne söpörni a tábláról.

Mindez azonban már a múlté. Isten megőrizte, életben maradt, s most valami módon viszonzni óhajtja az átélte, megtapasztalt szabadítást. – Mégiscsak jó nyomon indult el, midőn első megnyilatkozásában megvallotta szeretetét. Mászt nem is tehetünk, mint viszonszeretjük őt, aki előbb szeretett minket (1Jn 4,19). – És mégis, igazuk van azoknak is, akik felszíneseznek, méltatlanul elnyűttnek érzik a csupasz szót. A hálaadásnak tényekben is meg kell mutatkoznia. Ezért emlékezik fogadalmára. Nyilvánosan is vállalja, s el is mondja az átélteket. Fölemeli a szabadulás poharát (13)!

Íme, tehát megmenekült; de mi lesz akkor, ha meg kell halnia? A 15.v. szerint Isten nem adja olcsón hívei halálát. Mi a veleje e kijelentésnek? Egyrészt az, hogy Istennel találja magát szemben az, aki híveit a halál kezére játszaná. Isten gyermekeinek az élete nem játékszer. Másrészt: még ki nem bontott isteni tervek és célok sűrűsödhetnek, s juthatnak a megvalósulásig halálunk alkalmával. Aki nek nyereség a meghalás (Fil 1,21), annak a halála lelki hasznot hoz az élők számára is.

Zsoltárok 117 – Evangélium dióhéjban

Ez a legkurtább zsoltár és a Biblia legrövidebb fejezete. A víz-csepp azonban az egész eget tükrözi és tartalmazza mindazt, ami a nagy óceán vizére jellemző. Ilyen a mi zsoltárunk is.

Minden népet arra hív, a nemzetek összességét szólítja meg, hogy kivétel nélkül mindenki magasztalja az Urat. Meghívása azonban nem kényszerítés. Az ösztönzések háttérében ráismerhetünk a korábban már említett készítésre, hogy a második-nak nevezett Ézsaiás új üzenete (Ézs 40-55) élénk visszhangra lelt a Lélek-ihlette énekköltészetben és a népeket hívogató üdvígéret belőle táplálkozik (Ézs 49,6. 52,10).

Az egyetemesség igénye mentes bármely hamis fölénytől, vagy fenyegetéstől. A prófécia, akár a költészet, nem fullad károgásba, hogy majd meglátjátok hova juttok, ha nem engedelmeskedtek! Ha volt is úgy, hogy Izráelt éneklésre kényszerítették (Zsolt 137,3), nem viszonozzák hasonlóval. Aki biztos a dolgában, nincs ráutalva olcsó eszközökre. Inkább az Isten szeretetére hivatkozik, ahogy ő magához ölel minden népet; s a mód, ahogy azt közli, nem felülről másokat okító, mert így fogalmaz: „irántunk” (2). Ő is egy a többi között, akik benne foglaltatnak Isten szövetségi hűségében, túlárado szeretetében. Círusz kivételes fölkenetése Izráel foglyainak szabadítására, noha „nem ismerte” az Urat, végső kicsengésében Isten önkijelentő műve: „Én vagyok az ÚR...Hadd tudják meg napkeletől napnyugatig, hogy nincs más rajtam kívül...” (Ézs 45,1-7).

Eme zsoltárral mintha ott állanánk annak a vacsoráló helynek küszöbénél, ahol Jézus, együtt tanítványaival, elfogyasztotta a húsvéti bárányt; s látjuk őt, amint átadja neki a poharat e szavakkal: „Ez az én vérem, a szövetség vére, amely sokakért kiontatik” (Mk 14,24). A „sokak” reménységgel zárja magába azokat is, akik a népek közül sereglenek majd az újszövetség gyülekezetébe. Így lett Jézus a mi páskabárányunk is, tehát – úgymond –, a pogányoké (1Kor 5,7).

Nem ötletszerűen terelődtek gondolataink éppen az utolsó vacsorán történetekre. Említettük már, hogy a páskavacsora rendjéhez tartozott hat zsoltár, a Zsolt 113-118. éléneklése is. Midőn azt olvassuk: „miután dicséretet énekeltek” (Mk 14,26. Mt 26,30), akkor a 115-118. zsoltárokat énekeltek elmenőben. – Ennek ismeretében, újból átolvasva a jelzett zsoltárokat, kezdenek prófétai fénnnyel világítani az ősi énekek.

Zsoltárok 118 – Erőm és énekem az ÚR (14)

Már a két szövetség közötti időszakban is messiás-zsoltár értelmében olvasták énekünket. Az első keresztyének – hasonlóan a 22. zsoltárhoz, melyet nagypénteki próféciaként fogadtak –, a húsvét győzelmét látták átfényleni e zsoltáron. Nem véletlen hát, hogy a reformáció idején is eszerint értették és szívesen használták.

A 22k. v-ek itt a zsoltár tengelye. Jézus is ennek idézésével jellemezte váltáságművét (Mt 21,42. ApCsel 4,11. 1Pt 2,7). Vélhetően, Isten egyik névtelen szolgájának hasonló – képletesen szólva –, polkójárást kellett végigküzdenie, amíg ki nem derült igazsága. Mégis előreküzdötte magát az Úr kapujáig, s immár diadalmasan hirdetheti: nyissátok ki előttem, hadd lépjek be rajta, hogy hálát adjak! Mivel szorongatott voltomban meghallgatott és nem adott át a halálnak. Éppen az ő személyében adott népének az Isten olyan valakit, akire építeni lehet, ámbar az építők, megvetve félrelökték (13). Idő jöttén azonban már nyilvánvalóvá vált, hogy múlhatatlanul szükség van rá, mint sarokköre. S mintha az eddig félrevezetett és ellene tüzelt gyülekezet most döbbenne rá tévedésére és föl is kiált: „Az Úrtól lett ez, csodálatos a mi szemünkben” (23). Ekként örvendezünk mi is az élő Krisztusnak!

A továbbiak zavartalan örömnünnepről tudósítanak; szikrája sem maradt neheztelésnek, akár szemrehányásnak, hogy miért engedték félrevezetni magukat. Akkor is igaz a teljes megbocsátás és elfogulatlanság, ha nem borít fátylat korábbi üldözöttségére, nyomorúságára, midőn ellenfelei fölizgatott méhrajként dongták, fenyegetően körül. Akiket aztán tüzet gerjesztve, füsttel lehetett elriasztani (12). Dulakodás is támadt körülötte, nagyot löktek rajta, de Isten segítségével sikerült állva maradnia. Szenvedése prófécia volt a Messiásról!

Mindezekből kiderült, hogy nagyobb biztosíték embernek – legyenek bár előkelők –, Istenben bízni. Még arra is gondolt, hogy Isten feddését keresse meghurcoltatása közben (18). A válságos idők azonban elmúltak: „Nem halok meg, hanem élek és hirdetem az ÚR tetteit” (17).

Mégiscsak jobban előtűnik Isten hatalma, ha kiment valamiből, mintha mindentől megkímélne.

Zsoltárok 119,1–40 – Boldogok, akiket Isten éltet

Négy egységre osztva olyan zsoltár szegődik társul hozzánk, melyre – hosszúsága miatt –, kissé idegenkedve nézünk. Miként értsük? – Hiszen azt a törvényt magasztalja, melytől – ha egyoldalúan fogadnánk –, a pálapostol-i ige elriaszt (Gal 3,10). Viszont azt is mondja a törvényről az apostol a folytatásban, hogy „örzött” és „nevelt”, Krisztusig vezetett bennünket (3,23k). E zsoltár, utitársként, a törvénynek éppen ezt az útmutató, bizalmat gerjesztő szolgálatát dicséri. Nem csupán a két kőtábla, vagy egyéb mózesi rendelkezések jöhetnek itt szóba. A törvény, fogalomként, maga is inkább tanítást, útmutatást jelent. Ezúttal az egész isteni kijelentést érthetjük rajta, melyet még további öt elnevezéssel is illet, mint: ige, beszéd, parancsolat, rendelkezés, döntés.

A zsoltár a héber ábécé 22 betűjét veszi sorra úgy, hogy nyolc versenként minden sora egyazon betűvel kezdődik. Hitelesen adja vissza ezt Soós László lelkésszótársam szöveghű és versbeszedett, jól énekelhető alkotása: Zsoltárok (Budakalász, 2007). Ha valakit nem elégít ki; írjon egy jobbat! Nekem, egy új énekeskönyv számára is megfelelő munka! – Az alábbiakban kísérletet teszünk rá, hogy most e zsoltár minden egységéből fölmutassunk valami jellegzetest, amely az ige szeretetére nevelhet bennünket.

Mindjárt az elején megadja az egész ének vezérlő szolamát: boldogok, akik Isten akaratához szabják életüket. Lám, Jézus sem ötlet-szerűen kezdte azzal a Hegyi Beszédet, hogy kik a boldogok, mert mindjárt utána arról szólt, hogy ő a törvény és a próféták betöltésére érkezett (Mt 5,17). – Az ige szem előtt tartása erőforrás az ifjúságban. Szívembe zárva, olyan kincset őrzök, ami gyönyörűséget ad és eme gazdagító értékét nem veszti el soha.

Adódnak aztán az életben nyomasztó helyzetek, amikor szinte bőrömmön érzem jövevény voltomat, s látásom elhomályosul, mint-ha Isten is elrejtene akaratát. Nyisd meg, Uram, a szemem, hogy lássak (18)! Szabad így kiáltanom hozzá. Máskor meg alvásomban is zavar valami kifejezhetetlen bánat. Segítség, ha kiönthetem Isten előtt minden szomorúságomat.

Ekként válik legfőbb haszonná Isten szava. Megőríz az anyagiasságtól. Az élet titka az, hogy nem nekem kell erővel is boldogítanom magamat. E helyett kérhetem, hogy Isten éltessen az által, hogy döntéseit fölismerem és követem.

Zsoltárok 119,41–80 – Egyén és közösség egymásért van

Még inkább megbarátkozunk a zsoltárral, fölfedezvén, hogy mindvégig személyes vallomások, kérések hangzanak el benne Isten előtt. Nem mosódunk bele a tömegbe; Isten szálinként is számon tart bennünket. Egyben pedig –, mert a gyülekezet énekévé is lett a személyes vallomás –, azt az életérzést erősíti bennünk, hogy a gyülekezet közössége a közeg, ahol igazán magunkra találhatunk, anélkül, hogy minuntalan énünk körül fontoskodnánk.

Emeljünk ki, mint egyebütt is, egy-egy beszédes részletet. – Pál apostol egyszer azt kérte, imádkozzanak érte: hogy amikor szóra nyitja száját, adassék ige is, azaz teremő-újjáteremő szó a beszéde által (Ef 6,19). Valami hasonló ismerhető fel a hatodik egységben (41-48). Előbe kell mennünk, útját készítenünk, hogy így lehessen, mert ha elfogadom és magamban forгатom rendelkezéseit és szeretem, azaz ragaszkodom hozzá, akkor adatik számba az ige és hitele lesz, oly módon, hogy abban az órában – álljunk bárki előtt –, számot tudunk adni a reánk bízottakról (Mt 10,19), s a bennünk élő reménységről (1Pt 3,15).

Korántsem magától értetődő, ha ezt megtehetjük, mert esik néha úgy, hogy okkal ragadna magával az indulat, ha látom, hogy embertársaim miként kezelik le Istennek, az idő próbáját kiállt döntéseit. Ilyenkor értük haragszom, háborgásom értük való aggodás, hiszen nem tudják, hogy Isten mentő szándékkal vet velük számot. Aztán elöl háborgásom és elkezd énekelni bennem valami. Megvigasztalódok az örökrészben, ami nekem jutott (56).

Jézus boldognak nevezte a szolgát, akit visszatérő ura tevékeny éberségben talál, ha éjnek idején a második, akár harmadik őrváltáskor érkezne is meg (Lk 12,37k). A zsoltárénekes hasonlóképpen éber (60.62).

Nyomban utána az is kiderül, hogy szoros közösség fűzi egybe azokkal, akikben hasonló Lélek van. Sőt a föld végső határáig is kiterjed figyelme. – Vall továbbá arról, hogy őszinte bűnbánatból születik az Isten akaratát kedvesen fogadó hit (67). – Mindenestől Istennek ad igazat (75), mert amikor igazsága ellenünkre hat, akkor is javunkat munkálja.

Zsoltárok 119,81–128 – Rejtekhely és pajzs

E részlet ismételten visszatérő motívuma a közelebből meg nem határozható veszélyhelyzet, amelybe a védtelen kegyes került. Baj, ha az ember képzelt ellenségek miatt retteg, s a félelem görcse fogja marokra torkát. E szálnalmas állapot betegség következménye is lehet, vagy lelkiismereti nyugtalanságé. Megint más, ha a szorongatottság valódi, de eközben is lehet szabad a lelkiismeretünk. Tehát nyitott Isten felé a zsoltáros, hiába akasztották emberek, úgymond a füstre (83), hadd aszalódjék magának –, gondolták kajánul.

Megszívlelendő tanácsot ad az Ef 6,10-20, aholis az apostol a Szentlélek fegyverzetének felöltését sürgeti. Csupa védekező eszkből áll e fölszerelés, többek között: tüzes nyilakat oltó pajzs, a békesség evangéliumának saruja, és a Lélek kardja, az ige, mely nem való vagdalkozásra. Ez a belső fölszereltség ad védelmet a zsoltárosnak.

Az ige utasításainak kutatása (94) nem csupán hathatós védelem, de nyitott ajtó is, amit Isten ad élénk úgy, hogy senki emberfia be nem zárhatja (Jel 3,8). Ebből a kutató lelkületből született az írástudók mozgalma. Sajnos rájuk sem ismerünk, midőn ott találjuk őket Jézus körül, árgus szemekkel és folyton akadékoskodva. Ami egykor telítve volt vágyakozással és élettél, hogy megromlott a kezük között! Vigyáznunk kell Isten ajándékaival, mivé lesznek nálunk! Van rá mód, hogy üdeségét megőrizzük, ha engedjük, hogy minket is üdítsen (103).

Mégsem csupa gyönyörködtetésre adta ígéreteit az Isten. Az ige által táplált lebíratatlan bölcsesség egyszerű gyakorlatból születik, mert olybá veendő, mint egy mécses, mely megmutatja járt ösvénymen a következő lépést (105). Jézus keskeny útról beszélt (Mt 7,13k), rajta való járásomban az ige lépésről-lépésre vezet. Ezen a nem magamválaszotta úton semmi nem állhat tartósan az utamba. Csak annyit kell mondanom: távozz tőlem (115), aki a gonoszt cselekszed. Ahogy Jézus szólt rá a kísértőre, példát adva rá, miként kell rendeltetésszerűen használnunk az ige kardját (Mt 4,7).

Isten kezességet vállal azokért, akik tiszta eszközökkel küzdenek meg a démoni erőkkal. Verve van, aki egyébbel próbálkozik, de győz, aki szabályszerűen küzd (2Tim 2,5).

Zsoltárok 119,129–176 – Egy célra összefogott erők

E zsoltár sokhúrú hangszerén ismét csak egyet pendítünk meg, amúgyis rezdül vele az egész és ráhangolódik, aki olvassa.

Már előbb az Úr szolgájának nevezte magát az énekíró. Ez a legbizalmasabb közelség és közösség Istennel az ÓSZ-ben, mégsem bizalmaskodó. Megmarad Isten iránt a mély, őszinte tisztelet. Ő pedig nem azzal éri el célját, hogy titokzatosságba burkolózik, ellenkezőleg: kijelenti akaratát. Gyarló példát alkalmazva: sokkal több megbecsülést és nyíltságot ér el a szülő, akár a nevelő, ha őszintén beszél gyermekeivel az élet-hozta dolgokról, mintha a merev hallgatás csúcsaira vonulva vissza, s onnan csapna le néha dörgedelmes villámokkal. Az ároni áldásban az Úr orcájának ragyogtatása egyet jelent a könyörülettel (4Móz 6,25). Eszerint zsoltáros az ún. „Ároni áldás”-ból meríthette óhaját: „Ragyogó arccal nézz szolgádra, és taníts engem rendelkezéseidre” (135). Isten könyörületéből máris következik, hogy igéjével megszólít és tanít.

Az Úr szolgája mély felelősséget érez ellenfelei iránt, akik miatt egyébként őrlődnie kell. Könny patakzik szeméből értük (136. Fil 3,18), fölveszi tehát ügyükben a közbenjáró szolgálatot. Tusakodásának belső szobájába pillanthatunk a sorok olvastán. Látjuk lelkében sorvadozni (139), „mert ellenfeleim megfeledkeztek igédről”. Mi sem áll tőle távolabb, mint az önmagáért való aggódás; az ige gondja és az igét mellőzők dőresége gyötri.

E helyütt (159) a helyettes szenvedés ÚSZ-i gondolatmenete közelében járunk, hasonlóan az Ézs 53,3-hoz, ahol az Úr szolgája (Ebed Jahve) szenvedéseiről hallunk. A szolga istenközelsége tehát közbenjárás, ez menti meg őt üldözői veszélyes közelségétől (151k). Ők pedig, habár fejedelmek (161), azért bénultak le tehetetlenül, mert közben eltávolodtak Isten törvényétől. – Az egész peranyagot Isten elé teszi le a zsoltáros. Neki más köti le figyelmét, nincs ideje ilyesmivel bajlódni. Aki naponta hétszer (164), tehát teljes valójával kész dicsérni Istent, az jól összeszedte, s nem pazarolja energiáit.

Mire szórjuk szét életünk véges erőit? – Aki az igéért él, azt az ige fogja éltetni, s föltámadásával is az ige fogja igazolni önmagát.

Zsoltárok 120 – Színlelés helyett békesség

Zarándokénekek sora kezdődik, s tart 15 zsoltáron át. Más értelmezés szerint: Grádicok éneke. A két jelentés között csak árnyalati különbség van. Az első az elindulástól a megérkezésig fogja át az egész utat. A második a megérkezés utolsó stációit látja maga előtt, midőn a zarándokok fölfelé mentek a templomhoz, vagy éppen a templom lépcsőin lépdeltek énekelve.

Messziről, talán északról (Mesek), vagy keletről (Kédár), netán más égtáj felől érkezhetett a szentélyhez a zarándok, mégis énekel, midőn a lépcsők sorát járja. – A „jaj nekem” őszinte szó, de nincs híján a bizalomnak, mert nem Isten mondja róla, hogy jaj neked; csak a panaszkodó sóhajtozik azzal a közérzettel, hogy erőinek végső határáig jutott.

Gondolatmenetét követve fedezzük föl, hogy mégis vállalja a helyet, amit sorsa szabott ki számára. Ott kell laknia, sátoroznia, ahol napról-napra merő rosszindulattal találja magát szemben. Ezek a harcias nomád törzsek egyszerűen gyűlölik a békességet, meg gyanakvók is. Mit tegyen? Odébb álljon? – És ha cseberből vederbe jut?

Máskor is úgy járt el, hogy túrva bevárta, míg egészen eláradt szívében a békesség, s amikor szinte maga volt a megtestesült béke, akkor szólalt meg. S mi lett a válasz? Dühödt ellenfelei vad harciasságra tüzelték fel magukat. Mégsem oldott kereket. Inkább eljött Istenéhez és a meghallgatás bizonyosságával hozzá kiált, hogy szabadítsa meg a kétszínű, álnok beszéd cselfogásaitól. Ezzel nem a mások csalárd nyelve miatt panaszkozik! Neki vált kísértésévé, hogy mellébeszéléssel, amolyan félhazugságokkal tegyen kísérletet rá, hogy túljárjon az eszén a nálánál erősebbeknek. Ha ezt a kibúvót választaná, joggal érné csattanós válasz: zsarátnokkal tűzdelt, sátrát lángba borító nyilzápornak tenné ki magát.

Rögös út a másik: továbbra is a békesség keresése, munkálása. Benne erősödik meg, ezt választja újból. Érte érdemes volt elzarándokolnia Jeruzsálembe.

Zsoltárok 121 – Hazatérő zarándokok

Az 1Kir 20,23 vers során azt mondogatják a megvert arámok Izráelről: „Ezeknek az Istene a hegyek Istene, azért voltak erősebbek nálunk.” Hamarosan jön a csattanós válasz. Elölép egy próféta és győzelmet jövendöl Izráelnek, pontosan a zavaros hiedelmek miatt, mintha az Úr nem lenne Istene a völgyeknek is (1Kir 20,28). Igenis! Hegyen-völgyön Úr ő!

Beszűkített vallásos nézetek megköthetik a tétován körültekintő hívőt is. Gondjában, hol csüggedten lefelé, majd meg nagyot sóhajtva fölfelé pillog, tanácstalanul fürkészve: vaj’ honnan jöhet számára segítség? Bizonyos, hogy olyan hegyek, mint a Sinai, vagy éppen Jeruzsálem hegyei, legkivált a Sion (Zsolt 125,1k) Isten nagyságát, tetteit és beszédeit juttatja eszébe –, vonulatait talán végig is pásztazza tekintete.

Mégis, hegyek és halmok gyakran váltak egyéb, Izráel számára förtelmes kultuszok tetthelyévé; s a két, formájában hasonló gondolatrendszer ez esetben összebékíthetetlen. Már a prófétáknál kenyértörésre került sor. A vitára Jézus tesz pontot, midőn azt mondja a samáriai asszonynak, hogy nem is ezen a hegyen (Garizim hegyén a samaritánusok), s nem is Jeruzsálemben imádják az Atyát az igazi imádók, hanem Lélekben és igazságban (Jn 4,21-24) teszik meg azt. – A tétova fölfelé pillantgatás helyett máris átveszi a szót a hit, mely Isten ígéjére támaszkodik. Amikor azt mondja Isten, hogy ő az ég és föld teremője, nagyobbnak és erősebbnek bizonyítja magát, mintha odakötné jelenlétét egy helyhez, mégha magas hegyorom volna is. Mindezzel ő nem messzebb van, mint a hegyek. Sőt, itt van a közelemben, éberén tartja szemét rajtam.

Az ókor sok istensége a szárazsággal, hervadással együtt meghalt, amikor meg esők nyomán a természet kisarjadt –, úgy hitték, feltámadt. Nem így Izráel őrizője, ő nem szunnyad! Jobbomon jár, s védelmez árnyékával éjjel (holdárnyék!) és nappal, mégha elmenőben vagyok is olyan helyekről, ahol ama bizonyosság bátorított, hogy elérhető közelségben csak kéznyújtásnyira van tőlem.

Hazatértemkor is oly gonddal vigyázza lépteimet, mint amikor templomához érkeztem. Nemcsak Isten hírével megyek, hanem övele járok, bárhová visz is utam.

Zsoltárok 122 – Örömmel és nem megszokásból

A zsoltárost előnti az öröm: az Úr házába megyünk, Jeruzsálembe! A cím csak sejteti a zarándoklat töredelmét, de kifejezetten nem esik szó róla. – Már ott is vannak Jeruzsálem kapuinál, feledve a kimerítő utat. A kényszeredetten útnak induló hajlamos fölemlegetni, mi mindent vállalt: nehézségeket, netán veszélyeket, a szállás hiányosságait. Érezze megtisztelve magát mindenki, hogy én is itt vagyok. Sőt félmondatok célzásaiból vegye is tudomásul, komolyan latolgatom, hogy megérte-e az erőfeszítést a fogadtatás, amit elvártam volna. Ehelyett mi történt? Észre sem vettek.

Nyilván kérdezhetjük, hogy mindez hol van a zsoltárban. Az ellenvetés jogos, mégis, jusson eszünkbe néhanapián a magunk, vagy csak a vállunk vonogatása. Példának okáért olyan változatban, hogy az Úr közelségében vagyunk ugyan, de mégsem tudunk teljes szívvel részesedni az örvendező együttlétben.

A zsoltáros magát vallja megjutalmazottnak, hogy láthatja Jeruzsálemet –, első ízben, mint a 12 éves Jézus (Lk 2,41-49), vagy újól, az ünneplő gyülekezettel együtt. A porlepte, napszitta zarándokcsapat megáll a város kapujánál és magasztalja a hely szépségét, ahol minden oly ékesen illik egybe; nemcsak a kövek, de a törzsek egyetértése is. Az igazságtevés szintúgy a helyén van

Így esett valóban? Lehet, hogy a zsoltár olyan időszakban született, amikor zavartalan volt a törzsek ünneplése, s ezért volt felhőtlen a zarándokok öröme. Az ilyen idő viszont melegágy lehet az unott megszokásnak. Az ének üdesége azonban nyomát sem mutatja az akarom is, meg nem is, kényszeredett vallásos kötelességteljesítésnek. – Ne legyünk elteltek a vészmentes időkben, s furcsa módon egyben elégedetlenek is!

Az énekíró számol azzal, hogy a város békességéért, az Úr házáért, melyhez szeretettel ragaszkodik, imádkoznia kell (6-9) –, jóllehet szinte készen kapja ama ház lelki javait. Éppen ezért kell hálát adnia érte.

Zavartalan szépsége és békessége a mennyei Jeruzsálemnek lesz, s mégis oly szükséges, hogy tiszta szívvel tudjunk örülni úgy, mintha máris a tethelyen volnánk.

Zsoltárok 123 – Bizalmas közelség

Az ÓSZ gyülekezete az írásokból ismerte, hogy Isten egykor azért rendelte el a szentsátor építését, mert népe között akart lakni (2Móz 25,8). Olvasta tovább, hogy midőn Salamon fölépítette a templomot, s az Úr ládáját bevitték a szentek-szentjébe, az Úr dicsősége –, felhő jelével kísértén –, betöltötte az egész házat (1Kir 8,10). S bár templomszentelő imádságában így szólt Salamon: „De vajon lakhatik-e Isten a földön? Hiszen az ég, sőt az egek egei sem fogadhatnak magukba téged, hát még ez a ház, amelyet én építettem!” (1Kir 8,27), mégis gyakorta tekintettek oly módon a jeruzsálemi szentélyre, mintha belső szobájában, ott lakna az Isten.

Amikor a maradék hazatért a babiloni fogságból és újból fölépítette a templomot, a szentek szentje üresen maradt, mivel az Úr trónusát formázó szentláda Jeruzsálem ostroma idején elpusztult; azt nem állították helyre. A kegyes hívő minduntalan fájdalommal gondolt erre a kínzó hiányra. Bizonyos azonban, hogy ez a gyötrellem is kellett annak megtanulásához, hogy Isten a mennyben lakik. Ugyanakkor meglepetten fedezte föl, hogy Isten továbbra is szól hozzá. Igéje által tehát mégis jelen van! Így nőtt meg szemében az Isten beszédének tekintélye. Íme, a fájdalmas hiányérzet előnyére vált annak, aki Isten közelségét, akaratát kereste.

A hit tehát személyes kapcsolattá lett Istennel (1), és közösségbe vonta a gyülekezettel. Feszült figyelemmel, együtt várták Uruk könyörületét. Az úr, akár úrnő kezére figyelő szolga hasonlata bensőséges bizalmat áraszt. Távol áll tőle a rabszolgával szeszélyesen bánó önkény legcsekélyebb árnyéka is. Nem a kényszer köti Urához a gyülekezetet, hanem a feszült várakozás: mit szól az Úr, s mit is tehetne ő a kedvére.

Adódnak olyanok is, akik megzavarni igyekeznek e szoros közösséget. S bár – őszintén szólva –, a hívek torkig vannak a gúnyolódókkal (3k), azon kívül, hogy az Úr elé tárják az ügyet, mégsem tesznek semmit ellenük (Jsir 3,26). Hiszen a lenéző ajkbiggyeszítés mögött irigység rejtőzhet, sőt leplezett vágyakozás, melyből még válhat őszinte közeledés.

Jobban megértve ellenfeleimet, egyszeriben Isten mentő szeretetével kezdem bölcsen szeretni őket.

Zsoltárok 124 – Aki teremtett, meg is szabadít

A templomi istentisztelet – tanúja többek között e zsoltár –, sosem vesztette el kapcsolatát az üdvtörténettel. A múltban átélt válságok hagyománya és a megmenekülés csodája erőt adott a jelen próbatételei között. A Jer 51. fejezete, amelyet – sejthetően –, szintén istentiszteleti alkalmakon énekeltek, 34. és 42. v-ekben hasonlít zsoltárunkra. Aholis Babilon félelmetes tengeri szörny, mely elnyelte a választott népet, s jól kibélelte gyomrát ízletes falatokkal. Következményei azonban visszahárulnak a fejére. Rázúdul a tenger hullámainak özöne, s elborítja. Aztán ellenhatásként érkezik a szárazság (Jer 51,36.43). Eme átvitt értelmű képekből épül föl a zsoltár.

Rácsodálkozik Isten hatalmas tetteire, hogy mindez velük történt meg, s hazatérve a fogságból, megmenekültek. Szinte hihetetlen, mintha meg sem történt volna velük. A fenyegtettségben is velük volt Jahve, az Úr. Midőn ember (ádám) támadt rájuk, Isten erősebb volt és kiragadta népét a szájukból. Tűz és háborgó vizek egyaránt elemészto haragjukat példázzák, melyből az utolsó pillanatban szabadítójuk kimentette őket (Mk,22. Mt 14,30k).

További szemléletes példák a riasztó veszélyre: megvillan a fenévad félelmetes fogazata (6.1Pt 5,8). Majd pedig a ravaszul fölállított csapdát idézi a gyöngye és gyanútlan madárka elejtésére. Az bele is sétált, de a kivetett tűr – ki tudja miként –, egyszeriben összetört, s „mi megmenekültünk.” Az isteni és az emberi szándék ütközésekor, mialatt a válaszott nép még tehetetlenül vergődött, Isten mentő szándéka kerekedett fölül. Hiszen ő az ég és föld teremtoje (8). – Van mit tanulnunk abból, hogy mily magától értetődően lépnek át a gondolatok Isten teremto munkájának mezejére. Hitünkben, gyülekezeteinkben olykor nehéz szerves egységben látnunk, tanítanunk, s fölfognunk Istennek hármass egységű művét: a teremtest és gondviselést, valamint a megváltást. Krisztusban gyógyulunk ki látászavarunkból. A sorrend közben megfordult: az átélt szabadításból érthetjük meg igazán Isten teremto munkáját és gondviselését.

Zsoltárok 125 – A szilárd hit titka

Sion hegyének rendíthetetlensége – e zsoltárból eredően –, még nyelvünkben is otthonra talált: „áll, mint a Sion hegye” –, így a szó-lás-mondás. Nem alkalmazzuk viszont arra, amire pedig példaként szolgál e helyütt, hogy az Úrban bízó ilyen rendíthetetlen. Ígélet és biztatás ez, melynek igazát életünknek kellene tanúsítania. Ezzel azonban még nem érkeztünk el a dolog lényegéhez.

Vaj’ miért rendíthetetlen a Sion hegye? Jóllehet a templom a Mó-rijjá hegyén épült föl először (2Krón 3,1), majd pedig másodszor is; a Sion nevet a templomra alkalmazták, átvitt értelemben. A név eredetileg a város sziklaerődjét jelentette, amit Dávid foglalt el (2Sám 5,7). Aztán átvitték a nevet a városra, sőt lakóira is. A köztudatban mégis mindig a templom állt a jelentéskör tengelyében.

Legutóbb a Zsolt 123. kapcsán volt említve, hogy a fogság után a szentek-szentje üresen állt. A későbbi hagyomány szerint csupán a templom alapköve volt látható ott. Erre tehetette rá a főpap a tömjé-nezőjét. Ha pedig volt ilyen kő, aminthogy tudjuk, hogy a dávidi sarj Zerubbábel vetette meg az új templom alapját (Zak 4,9), ez a kő az ígéretek rendíthetetlenségére emlékeztette őket. Hozzá veendő még a Dávid örök trónjáról adott isteni szó (2Sám 7,13-16), valamint az Ézs 28,16: „A Sionra egy követ teszek le alapul, szilárd követ, drága sarokkövet... Aki hisz, az nem menekül el.” – Az ÚSZ gyülekezete hitből eredően mindezeket Krisztusra (1Pt 2,4-6. Ef 2,20), s Őbenne a mennyei Atya kijelentésére alkalmazza (Mt 16,17k).

A Sion rendíthetetlenségét tehát az oda lehelyezett szegletkő biz-tosítja, hasonlóképpen: a hit szilárdságát pedig a ráépülés Krisztus-ra. Foglalata is van e drága kőnek. Az Úr oly módon karolja át népét, ahogy Jeruzsálemet körülöleli a hegyek koszorúja.

Akkor beszélt ezekről a zsoltáros, midőn egy, közelebből meg nem határozható uralom igáját nyögték. Hitték, hogy könnyít raj-ta Isten, mielőtt még az igazakat is tévútra vinnék (3). Ily módon reménykedtek valódi békesség eljöttében. – Mert az Isten hűséges és nem hagy erőn felül kísérteni, sőt a kísértéssel egy időben már készíti is a szabadulás útját (1Kor 10,13).

Zsoltárok 126 – Az átmeneti idő szorongásai

Nem volt túlzás az Ézs 51,11 ígérete: ha vége lesz a babiloni fogságnak, ujjongva fognak hazatérni. – Költői lendülettel vázolja föl néhány vonást, a zsoltár többet mond el, mintha elidőzne a részleteknél: „... olyanok voltunk, mint az álmodók” (ApCSel 12,9); „Megtelt a szánk nevetéssel.” A népek, kik délibábos reményeknek (Ézs 35,7-10) vélhették, amit Izráel melengetett a szívében, kénytelenek voltak elismerni, hogy rendkívüli dolog, amit népéért tett az Isten. Igaz, úgy van: „Hatalmas dolgokat tett velünk Jahve” (3).

Kérdés, hogy mi végett kellett most felidézniük a lelkesítő emlékeket? Bizony, nagy szükség volt rá! A Neh 2. fejezete ismeretében látjuk, hogy Nehémiás szomorkodik az otthoni állapotok miatt. Ézsreveszi a perzsa király, hogy búsong, s ennek köszönhető a küldetése a hazatelepültek megsegítésére. Mostmár értjük a 4.v. jelképrendszerét. Az első öröm és az újrakezdés lendülete már elapadt. Olyanná váltak, mint a Negeb sivatok vádijai, a száraz folyómedrek. Ezeket csak újabb eső volt képes megtölteni vízzel.

Az is beszédes emléküik, amikor legelőször vetettek. Gyötrelmes volt, mert gyermekeik szájától is el kellett vonniuk a szűkös kenyérrevalót, hogy egyáltalán lehessen reményük az aratásra. Keserves időszak volt, megsiratták!

Még mindig átmeneti időben élnek és kell az erősítés: voltak újabb hazatérők; s hogy meg ne béníthassák erőiket a különféle áskálódások. E lelkiállapotnak zsoltárunk a napos oldala. Arra még van erő, hogy az Úr tetteire visszaemlékezve, most hozzá kiáltsanak. Ugyanezen állapotnak az árnyékba borult fele talán az Ézs 59,9-11 soraiban fedezhető föl. – A versenyfutóknál van ilyen holtpon, amikor az indulás már messze elmaradt, de a cél is még távoli, s egy időre minden elsötétül. – A keresztyén élet is átmeneti időben van. Váltása már elvégeztetett, de a dicsőséges cél még oly messzelévőnek tűnik. A Jak 5,7 egybecsendül a mondottakkal: a földművelő türelmesen várja a föld drága gyümölcsét. – Az elvetett magot nem a könnyeink, s nem is a verítékünk teszi csíráképpé és sarjadóvá. Isten majd megöntözi és így, időre beérik.

Zsoltárok 127 – Életöröm, ahogy az ige látja

Az egyetlen, Salamonnak tulajdonított zarándokének. Ezen a kristályon át változtat irányt, bomlik színeire ősbibb jelentése. Salamon kapta ugyanis, még gyermekként az „Úr kedvence” nevet (2Sám 12,25), álomban vele beszélt Jahve (1Kir 3,5). A 2.v tükrében, őreá ismert a templomi gyülekezet. Salamon volt az, aki kőből épült házat emelt Jahvének (1Kir 6). A város pedig – kézenfekvően –, Jeruzsálemet jelentette számukra.

Eredetileg a zsoltár családalapításról, a város esetében a rokoni kötelékek szélesebb köréről, a nagycsalád biztonságáról gyűjtött hitbeli tapasztalatok költői megfogalmazása. Az ének második fele (3-5) már számunkra is közelebbi. Nem elméleti síkon mond igent az előzőkre. Szemléletesen vázolja föl a serdült fiakkal felvonnuló, még ereje teljében lévő apát. Annak rendje-módja szerint vitás ügyeket tárgyalnak a város kapujában. A fiak jelenléte erősen nyom a latba, ha a peres fél, átlépve a szokásjog határait, elszabaduló indulatait képtelen volna visszafogni! Évэгett is, ajándéknak vették az anyaméh gyümölcsét, s boldogok voltak, ha megtelt velük a ház. Isten szeretetét látták teljesülni a fiak jelenlétében.

Röviden követtük a zsoltár útját születésétől a templomi használatig. Az értelmezések rétegződése arról tanúskodik, miként élt és hatott a zsoltár a gyülekezet szívében. Hasonlóan a népdalhoz, mely a használat során folyton alakult.

S mialatt a múlton átvezető utat áttekintettük, éreztük az ige elkötelező erejét a mára, s életünkön túl, a jövőndőre. – Kimondván, hogy valaki házasságot köt (régiesen: házasodik), észrevesszük-e, hogy elsőrenden két ifjú életközösségről, születendő gyermekek lelki bölcsőjéről van benne szó? Csak követi jelentőségében, az egyébként nagyon szükséges –, lakható otthon, a ház. S él-e ama kipróbált életbölcsességünk, hogy: ha az Úr nem építi azt, akkor üresen ásítzik még a tele ház is? – Továbbá: ajándéku, csodálatos jutalomként fogadjuk-e Istentől a gyermekek számát?

Az örömteli igei szemléletnek meg kell gazdagítania a modern családtervezést, s bár a természet folyása nem egyből Isten akarata is(!), a vállalás mértékét minden párnak Istentől lehet elkérnie.

Zsoltárok 128 – A teremő Isten munkatársai

Az előző zsoltárhoz fűzött sorok végén föltettünk néhány kérdést önmagunknak. Lelkiismeretet bolygató hatásuk ellen, védekezésül fölhozható, hogy a tanácsolt szemlélet túlhaladottan patriarchális, mely tagadhatatlanul az igéből ered, de mai körülmények között már keresztülvihetetlen. Az ember lakásról beszél, nem házról, de mit nem adna kertes házért, kis darab zöldellő kertért; s ha szerét ejtheti, van telke, hétvégi házzal. A családtervezés pedig a gondolat-sor végén csak modernizálási toldalék a túlhaladott szemléleten.

Ez a zsoltár megintcsak a családi élet áldásával foglalkozik. Tegyük föl hát őszintén újból a kérdést: végül is nem az volna a természetes –, aminél okosabbat még senki sem talált ki –, hogy a feleség jövőndő nemzedékek anyja is, ahol a gyermekek –, kamaszos zajjal, időre sorjáznak be az étkezéshez? Mitagadás, áldás az, még ha gondot is jelent. Az áldás akkor igazi, ha terhe is van!

A szőlőtő hasonlata bölcsen tanít, sőt feljogosít rá, hogy újból nézzünk szembe a család lehető nagyságának kérdőjeleivel. Ismételjük el ama alapvető tételünket, hogy a természet folyása nem azonos Isten kijelentett akarásával. Nos, aki foglalkozott már szőlőműveléssel, tudja, hogy hozzáértéssel kell metszenünk. A tőke megterhelhető oly igen, hogy képtelen lesz kifejleszteni, s megérlelni a termést. Okos metszéssel lehet előre gazdálkodnunk az életerővel, s akkor szükségtelen lesz később leszedni a fűrtökből.

A másik végét viszont az, ha a túlokos „tulaj” nem hagy elég termővesszőt, s a földbe szorítja a termésbe kívánczó egészséges élet-erőt, s elszaporodnak a vadon viselkedő, burjánzó nemes hajtások is. A családi vadhajtások egyik oka az élet-gyümölcs elutasítása. Holott meg kellene küzdenünk érte: mennyit vállalhatunk Uram? – Örömmel kellene fogadnunk a gyermeket, akit egy nagyobb közösségre tekintettel is ad az élet Ura. Mert a család nem csupán önmagáért van, de mások jólétéért, békéjéért is (5), s a munka örömmé válik, fáradságát hamar kipihenjük. A tevékeny élet meghosszabbodik, s még dédunokáinkban is gyönyörködhetünk, ha az Isten úgy akarja.

Az istenfélelem egyaránt örül a jelenvaló élet és az eljövendő üdvösség ígéréetének (1Tim 4,8).

Zsoltárok 129 – Nehéz, de tanulságos ifjúkor

Az igének szabad olykor egyoldalúnak lennie, mivel kiegyensúlyozódik azzal, hogy beépül a Szentírás egészébe. Zsoltárunk most oly módon mutatja föl Izráel szenvedéstörténetét, mintha csupa mártírium lett volna. Nem tesz említést arról, hogy szenvedései közül jócskán volt olyan, amit maga keresett magának, tehát az isteni fenyítések közé sorolandó.

Péter első levele, amely a keresztyén egyház „ifjúsága” (1) idején íródott, pásztori lélekkel dolgozza föl a korai üldözések, szenvedések tanulságait, megtanít különböztetni kétféle szenvedés között: „Közületek tehát senki se szenvedjen..., mint gonosztevő, vagy mint más dolgába avatkozó. Ha azonban valaki mint keresztyén szenved, ne szégyenkezzék, hanem dicsóítse Istent ezzel a névvel” (1Pt 4,15k). – Ha mindezek után mégis szólunk életünk fölött keresztyéről, legyen az a hitvallásunk része; akkor elkerüljük a buktatót, hogy fölronánk a gonoszt (1Kor 13,5).

A zsoltár föl sem említi, hogy kik voltak a tettesek. Valószínű, hogy legelőbb is Egyiptomról lehet szó; onnan hívta ki az Úr szövetséges népét, mert megszerette. Mindez ifjúsága idején történt (Hós 11,1. Jer 2,2). – Nevén nevezi viszont Istenét, aki megelégelte a népe hátát szaggató eke hosszú, véres barázdáit és egy-kettőre elvágta a feszülő istrángokat, amit később újólag megcselekedett (Ézs 9,3).

Amikor Izráel azt mondja: „mégsem bírtak velem” (2), nem leánykedik, mint aki úgy hős, hogy állja a verést, hanem, mert tud valakiről, aki mellette állt a legnehezebb időkben. Isten elől hátrál, hőköl vissza minden fenekedő indulat. Jézus szenvedéstörténetében olvassuk: „Amikor azt mondta nekik: „Én vagyok az!”, visszatántorodtak, és a földre estek” (Jn 18,6). Az üdvösségtörténet tehát, mely e zsoltár háttéréül is szolgál, Jézus Krisztus váltságában érkezett el delelőjére.

Gondoljuk meg, hogy, ha az ÚSZ közbenjárójáról azt olvassuk: „Jóllehet ő a Fiú, szenvedéseiből megtanulta az engedelmességet” (Zsid 5,8), akkor hogyan lenne nekünk is tanulnivalónk!

Zsoltárok 130 – Kiáltás a mélységből

Aki az Urat várja, van némi fogalma róla, mit jelent Isten az ember számára. Ne elégedjünk meg azzal, hogy szorongató helyzetekben ezt, vagy azt kérünk tőle. Ne csupán javait várjuk; sokkal többet jelent, ha ő érkezik meg hozzánk. Ezt a létünk alapjáig megrendítő tapasztalatot öntötte formába Ady „Az Úr érkezése” című versében: „Mikor elhagytak. Mikor a lelkem roskadozva vittem, Csöndesen és váratlanul Átölelt az Isten”.

S ő nem érkezik üres kézzel. Nála van a mentőfölszerelés, a legszükségesebb: a bocsánat. Ha ily módon nyúl utánam, ezt átélve, születik meg az el nem múló, mély istenfélelem. Az isteni félelem elsorvadása a lelkekben a bűnbocsánat körüli homály és bizonytalanság miatt következik be. Pedig nincs számunkra más menekvés.

Az istenismeret szerves része az őszinte, leplezetlen önismeret, mikor az ember már önmagának sem hazudik. Tisztában van helyzetével: hogy olyan mélységekben vesztegel, ahonnan – ha le is szakadna mind a tíz körme –, önerejéből ki nem szabadulhat. – A zsoltáros nem menetegetésül mondja: Uram nincs ember a talpán, aki meg tudna állni előtted, ha azon kezdenéd, hogy számon kéred a bűnöket. Mily szeretetteljes a bölcsességed, hogy inkább engem készítsz számadásra. Belőle nem következhet más, minthogy hozzád kiáltok.

Aki egyetlen segítségként várja Istent, annak a jövődő felől is vannak bizonyosságai. Nem légből kapott fantáziaképek lelkesítik ideig-óráig. Isten ígéretei most nem elvi, általános érvényű igazságok. Személyes biztatást ad neki, igazán és bizonyosan. Oly biztosan érkezik meg az Úr, mint a hajnal: „az éjszaka múlik, a nappal pedig már egészen közel van” (Róm 13,12). Ha valamihez mérhető a bűnbánó sóvárgása, az örök reggelt várása az, de ő még ezeknél is „jobban”, feszültebben várja az Urat.

S ha az imádságos kiáltás közben erőt merített az Úr közelségéből –, hiszen nincs messze tőlünk –, máris biztat másokat is: Bízzál Izráel, veled is megteszi ugyanezt.

Ha Istenről és önmagamról a valóságnak megfelelően gondolkodom, abból másokkal való törődés származik.

Zsoltárok 131 – Az Úr kebelén

„Boldogok, akik éheznek és szomjaznak az igazságra, mert ők megelégtetnek” mondja Jézus a Hegyi beszédben (Mt 5,6). Vegyük is mindjárt hozzá e zsoltár szétáradó békességét. Az anyatejjel jóllakott gyermek elégedettsége és nyugalma („komfortérzés” mondják rá szaknyelven) oly kifejező az ígért megelégtettségre, ami szavakban alig kifejezhető.

A megigazító kegyelem, amelyben, Jézus Krisztusban részem lehet, több mint igazsága megérthetősége. Ezért szükségtelen fölöttebb okoskodnunk, mivel: „A titkok az Úréi,... a kinyilatkoztatott dolgok pedig a mieink és a fiainkéi mindörökké,...” (5Móz 29,28). Ez a megelégedettség tehát sorsomra is alkalmazandó (Zsolt 37,7-11). Nem méregetem össze a magamét a másokéval. Egészen betölt az elhívás, melyben Isten kegyelmesen részeltetett. Kettőnk legszemélyesebb ügye ez. Illetéktelen és szakszerűtlen beavatkozástól ő védi meg e bensőséges közösséget. Péter tekintete hirtelen megakad Jánoson; ő volt az a tanítvány, aki az utolsó vacsorán Jézus kebelére hajolt, s Péter ösztönzésére megkérdezte, hogy ki az áruló a tanítványi körben, melyre Jézus utaló, de érthető választ adott (Jn 13,24-27); ezúttal meg János jövőjét firtatná Péter: „Uram, hát vele mi lesz?” Mire Jézus némileg helyreutasító választ ad: „Ha akarom, hogy ő megmaradjon, amíg eljövök, mit tartozik rád? Te kövess engem!” (Jn 21,20-22). Fegyelmezett közösségben élünk a Krisztus-testben, de nincs minden az orrunkra kötve. Létezik egyfajta hívő „más dolgába avatkozás” is; az 1Pt 4,15 ilyen esetekre is alkalmazandó. Óvakodjunk tőle! A kegyelmi ajándékoknak kellő mozgásteret is ad a fő, azaz a fej, az élő Krisztus, így kell egymást elviselnünk, nem kérünk a vallásos jellegű diktátorokból sem, amikor minden csapból csak ő folyik.

A fönt kibontottakat átgondolva, alkalmas pásztorává válhatok a tulajdon lelkemnek, mielőtt indulatok és lázongó érzések kerítenének hatalmukba. Megtéve még egy további lépést, e legszemélyesebb zsoltár Isten elhívott népére is alkalmazandó (3). Helyzetünkre elsődlegesen jellemző, hogy életünk el van rejtve Krisztussal együtt az Istenben (Kol 3,3); ez a titka meg nem zavarható békességünknek az Úrban. Részem és földatomban e tekintetben, hogy ne legyek nagyralátó. Nem adom fel tettekrezségemet, de összhangban tartom a velem közölt kijelentés mértékével. – Van biztos kikötőm, ahová mindig bízást térhetek vissza.

Zsoltárok 132 – Teremtő nyugtalanság

Az 1Sám 4,1-7,2 és a 2Sám 6 ismeretében fölvázolható a kalandos út, amit az Úr ládája tett meg, attól kezdve, hogy hadizsákmányként elhurcolták. Majd félreeső helyen – alkalmasint – kallódott, amíg Dávid birtokba nem vette Jeruzsálemet, hová – egy újabb rövid veszteglés után –, végre méltó helyére szállították a szentládát. Határtalan volt Dávid öröme. Győzelem a gyötrelmek után, amiket átélt, míg ezt a fogadalmát jó végre nem vitte. E vívódásba, majd pedig ujjongásába enged bepillantást zsoltárunk egyik fonadéka.

A másik fonadék a 10-12 és a 17k. v.-ekben található; Dávid, nemzedékeken át érvényes királyi hatalmáról szólnak. Erre pedig az Úr tett esküt. Előzménye nem is annyira a Nátán próféta által közvetített ígéret (2Sám 7,12-17), amely szinte feltétel nélkül lenne érvényes, hanem inkább az 1Kir 2,3k. Benne a trónöröklő utódok magatartásán is múlik, hogy megmaradhatnak-e a Dávid trónján.

Bizonyos, hogy a majdan bekövetkezett babiloni fogság igazolja, hogy Isten tartotta magát a feltételekhez, s mivel Júda királyairól – tisztelet a kivételnek –, nem mondható el ugyanaz, Isten ítéletesen lépett közbe. Ezért beszél az ámószi prófécia a Dávid összedőlt sátoráról (Ám 9.11), amit Isten majd újból fölállít. – Az örökkévaló dávidi királyság végül is Jézus Krisztusban, a Dávid fiában jut el vég-ső céljához (Mt 21,9. Lk 1,69).

Térjünk azonban vissza Dávid nemes gyötrelméhez. Mintha a Zsolt 69,10, ill. a Jn 2,17 elevenedne meg előttünk. Ő is egy volt, sőt a legfőbb azok között, akiket az Úr háza iránti féltő szeretet emésztett. Példa e felelősségre a Hag 1,4.9. S ha a házat ŰSZ-i értelemben a lelki házra, az anyaszentegyházra, az élő kövekből fölépültre is átvisszük (1Pt 2,5), végigvonul előttünk az egyháztörténet, a hitvalló elődök megannyi példája. Gyülekezeteinkben a küzdelmes időkben nagy gonddal megépített templomaink is tanúskodnak róla.

A kérdés tehát föltehető így: mi az, ami nyugtalanít? Saját gondom-bajom, vagy a lelki ház állapota (3-5)? Aki ebben a szent, s alkotó nyugtalanságban ég, azt Isten, még utódaiban is megáldja. Kenete rajtuk lesz, s annak „mécse” nem alszik ki.

Zsoltárok 133 – A testvéri egység áldása

Lehetséges felhőtlen egyetértés a testvérek között? Az ige rámutat egy hitelesen meglévőre, s gyönyörűséggel kiált föl: „Imé mily jó...” Belőle született e zsoltár, s megihlette a reformáció énekköltőit. Az előbbi rövid idézettel rájuk gondoltunk hálaadással.

Bizony adódtak feszültségek Izráel nagycsaládjaiban, a törzsek között; de ha Jahve akarata jutott érvényre, föladták önös érdekeiket és egymásrataláltak. Az egymásra utaltság korhű szemléltetésére az 5Móz 25,5 rendelkezését szokás idézni. – Az egyetértésnek mindig meg kellett születnie. A Róm 15,7 során így fogalmazódik meg föladatként: „Fogadjátok be tehát egymást...”

Az énekíró két hasonlatot alkalmaz.- Számunkra visszásnak tűnhet, ami a keleti embernek megkülönböztető tisztesség, ha a vendég fejét megkenték olajjal (Lk 7,46). Cseppjei még a szakállra is lefolyhattak. Igeszerűen átfogalmazva: kenet nélkül lehetetlen a békés egység. Sőt, jól odafigyelve a zsoltárra, kiderül, hogy maga a békés együttlakozás hat kenetként. Így vártak egy akarattal az első tanítványok a Lélek ajándékára, S midőn a Szentlélek kitöltetett rájuk, maguk is kenetté váltak mások számára.

Átváltva a másik hasonlatra, esőt is pótol a Hermón közel 3000 méteres, hófödte csúcsáról messze vidékre lecsapódó harmat. Mindazáltal a déli tájak és a Sion hegye is túlságosan messze esnek hozzá, hogy harmatából részesedhessenek. Szó lehet esetleg pontos földrajzi ismeretekről. A Jordán (népi etimológiával a név jelentése: „amely alászáll”) legfőbb forrása ui. a Hermón nyugati lábától ered. – A képletes jelentést most már gyakorlati dolgokra alkalmazva, itt újólag arról van szó, hogy ahol a békés testvéri megértés érvényre jut, oda az Isten további áldásokat küld.

Az Áron hosszú szakállára utaló részletet általában későbbi hozzáfűzésnek tekintik. – Hozzáfűzzük mi is az ÚSZ nyomdokain járó gondolatainkat: a Lélek kitöltése mellett (ApCsel 1-2.f) Jézus megkenetése is idézhető itt (Jn 12,3), mint prófétai utalás lelki testben leendő föltámadásáról, miközben előzetes része is a tisztességes eltemetésnek.

Zsoltárok 134 – Éjjeli szolgálat

A zárándokénekek sorában ez az utolsó. Az elrendezésben átgondolt vonalvezetés ismerhető fel: magasztalják Istent akkor is és azok is, akik éjszakai szolgálatban állnak. Az 1Krn 9,27.33-ból tudjuk, hogy különböző jellegű templomi megbízások, szolgálatok végzésében éjjel-nappal tartott a folyamatos lévita szolgálat, miközben váltották egymást. Nem csupán a papi tisztelet ellátó Lévi törzsbeliek értendőek az Úr szolgáin. Annáról, az Áser törzséből azt olvassuk, hogy böjtöléssel és imádkozással szolgált a templomban éjjel és nappal (Lk 2,37). A nép között is volt tehát olyan, aki örömmel vállalta a munka nehezét, önként; folyamatosan várva a Messiás eljöttét. Tüzetesebben megtekintve a sorrendet éppen az ő esetében: előbb van az éjjel (ehhez tudnunk kell, hogy a nap kezdete este volt), s aztán a nappal. A feladatnak tehát a terheesebb részét vállalta, véljük: önszántából, s ezt elfogadták tőle. Korát meghazudtoló frissességgel jelenik meg ott, abban az órában – talán nem tévedünk, hogy éjjeli szolgálata már lejárt, s ő mégis ott terem, mint aki túlórázik, hogy a Messias jelenlétében magasztalja Istent, pedig csupán egy csecsemőt lát. Lám, a folyamatos, éjjel sem szűnő szolgálat nem szívós utóvédharc, sőt talpraszökkenő dinamika és kitartó várakozás, hogy az ígéretek immár beteltek. Ennek az ének-ciklusnak során olvashattuk nemrég: „Várom az Urat,... jobban, mint örök a reggelt” (Zsolt 130,5k). – A magasztalást kísérő mozdulat: a fölemelt kezek is kifejezik a hálaadást és a várakozásteli reménységet.

Áldást nemcsak magamnak kérek. Kérem, hogy továbbadhasam. Izráel „papok királysága és szent nép” a többi nép között (2Móz 19.6). Nem élhet csupán kedvtelésére. Hasonló módon él a szolgálatnak az újszövetség gyülekezete is: „...választott nemzetség, királyi papság... Isten tulajdonba vett népe”, hogy annak a nagy tetteit hirdesse, aki a sötétségből az ő csodálatos világosságára hívott el (1Pt 2,9).

Ha a reggelt idéző éjszaka bármely örváltása helyén és idején állunk helyt, boldognak neveztetünk (Lk 12.38), s ebben teremtető erő van. Az éjszaka tehát múlik, a nappal közeleg, tegyük le hát a sötétség cselekedeteit és öltözzük fel az Úr Jézus Krisztust (Róm 13,12-14).

Zsoltárok 135 – Istenismeretből fakadó dicséret

Gyakorta hangzik föl a zsoltárokból: „Dicsérjétek az URat.” Hitből születik e biztatás, s az is, ha engedünk neki. A dolgok rendje, hogy meg kell, sőt ki kell ismernünk bárkit, hogy föloldódjunk iránta. Ebervoltunkhoz igazodva, Isten is kész átadni magát e sorrendnek. Őtőle inkább a rideg elzárkózás áll igazán távol. Szeretete ösztönzi, hogy tárja ki előttünk hatalmának és népét átölelő irgalmának csodálatos tényeit. Szeret ő, s ezért ismerhetem meg őt, s miközben jobban megismerem, egyre több okom van rá, hogy szeressem.

A zsoltár tehát megveti alapját, hogy az Úr házában állók magasztalása ne legyen gépies. A hálára készítő isteni tettek ezúttal ily rendben követik egymást: legelőbb is (4) az készítő hálára, hogy –, kifürkészhetetlen irgalmából (5Móz 7,6-8) Izráelt magának választotta. A következő indok, hogy égnek és földnek, de a kavargó mélységeknek is ő az Ura. Az ő kezében vannak az időjárás félelmet gerjesztő jelenségei is; s ez ma is, mint minden hatalmi eszköz, az ő kezében van.

Nincs e szemléletben valamiféle kezdetlegesség? Még emlékszünk rá, bár eltűnőben van, hogy földműves népünk Isten hatalmát elsősorban természeti jelenségekben, esőben, szárazságban látta bizonyítottan. Nem mintha nem volna mindez igaz, de csak ennyit fognunk föl Istenből, valóban beszűkített hitvilág.

A zsoltár gondolatfűzését (5-7) úgy érthetjük meg jól, ha ismerjük, hogy Izreél fiai között, s körülöttük is kánaáni népek éltek. Isteneiket, a különféle Baalokat gyakorta vihar-istenként képzeltek el, s régészeti leletek által bizonyítottan, úgy ábrázolták, hogy vilámköteget tartanak a kezükben. Hitvallástétel csendül meg tehát akkor, midőn a zsoltár azt mondja, hogy Jahve az Ura a természet erőinek, s nem Baal.

A természeti erők Isten kezében eszközi jelentőségük ahhoz képest, hogy ő történeti szabadításaiban, vezettetése által mutatta meg népén folyamatos uralmát. Kihozta őket Egyiptomból nagy szabadítással, utat vágott nekik vizen és szárazon át. Majd pedig helyet készített számukra, hogy letelepedhessenek (8-14). Hozzá képest, de önmagában tekintve is, minden bálvány csupán tehetetlen báb (Zsolt 115,4-11). – Mi milyennek ismerjük Őt?

Zsoltárok 136 – Örökkévaló szeretet

Minden sorra ugyanaz a válasz. Az ismételtetés mégsem válik gépiessé. Amit Isten tett és cselekszik ma is, kezdve a teremtéstől, s eljutva személyes életünkre tekintő gondoskodásáig, egyaránt azzal indokolható: „mert örökké tart szeretete!” Ezt a választ a templomi gyülekezet ráfelelésként mondhatta, miután az előzőket fennhangon recitálta az istentisztelet vezetője.

Az Isten „szeretete” az ÓSZ egyik legjelentősebb fogalma. Fordítják „szövetségi hűség” jelentéssel is. Valójában oly gazdag a szó, hogy még két elemből álló fordítási megoldással sem lehet maradéktalanul tolmácsolnunk a heszed fogalmát. A szó olyasmit is jelöl, ami meghaladja a szokott mértéket, mint a túlcseresznye pohár, melyet a forrás alá tartunk, s túlömlik. A kegyelem talán a legkifejezőbb tolmácsolása e fogalomnak, s prófétai módon, tartalmi gazdagságával közvetlen híd az ÓSZ-ben a Krisztusban megjelent, s elvégezett ÚSZ-i kegyelemhez.

S miként értsük azt, hogy „örökké tart”? Az „örökké”, „örökkévalóság”, „mindörökké” szócsoporthoz semmiképpen nem azt jelenti, hogy az idő fölött lebegne egy megfoghatatlan, időtlen valami. Tudjuk, hogy az általunk mért idő a földi léthez kötött. A Biblia mindkét szövetségében az idő, melyen Isten üdvözítő terve és tettei végighaladnak, korszakok egymásutánjának füzére. Az idő teljessége, a Krisztus váltásához kötött központi üdvidő (Gal 4,4); az idők teljessége pedig (szó szerint: az üdvölköztetés teljessége: Ef 1,10) amaz egyszeri tett időrendi kibontása, a népek üdvözítésének sorrendje az Isten országa eljöttéig. A központi időszak sűrűbb idő. Ekkor lett testté az örök Ige Jézus Krisztusban, hogy halálával és feltámadásával a két félelmes ellenséget, a bűnt és halált legyőzze a maga testében. Az áttörést hozó központi időszak gyümölcse az újszövetség kánona, az ÚSZ könyvgyűjteménye is, csatlakozva az ÓSZ kánoni irataihoz. Az ószövetség üdvölköztetésében is volt ilyen fordulópont, zsoltárunk tengelye is ez (10-15), az egyiptomi szabadítás.

Rávetítve személyes életünkre: az idő teljessége (Gal 4,4) az én váltásomat is dűlőre vete, s ami ott elvégzettetett, a Lélek által jóhírként érkezik hozzám. Amikor megragad az evangélium, az én életemnek is van, azaz volt átütő fordulópontja, amikor hit által Krisztus váltásához kötöttem, meghaltam vele, s feltámadtam új teremtként övele, azóta Ő él bennem, s élek én Őneli.

Zsoltárok 137 – Keserű ének

A korszak körülményeibe, indulataiba, zord lelkivilágába kell magunkat beleképzelnünk, hogy e zsoltárt megértsük. Mily kegyetlen és rafinált tudott lenni az ember, különösen hadjáratok idején. (Mellesleg, kérdéses, hogy a 20. szd. embere humánusabb volt-e ókori elődeinél. Na! És a balkáni háború? Meg a terrorizmus? Átmenet a 21. szd.-ba; vaj' mi lesz még belőle?) – A 8k. rámutat, hogy mily kíméletlenül viselkedtek a harcosok a védtelen lakossággal és a cse-csemőkkel (Hós 10,14. 14,1).

A legyőzött, fogságra hurcolt, elkeseredett nép most ugyanezt kívánja az egykor győztes babilónokra. Nem kevesebb keserűség gyúlt föl bennük Edóm viselt dolgai miatt sem (Jsir 4,21). Ez utóbbi könyv betekintést ad az elkeseredésbe, melyből ez az ének is született. Mert ének ez is; bár fogságuk kezdetén kényszeredetten kerültek a módját, hogy Sion-énekekre zendítsenek rá. Hárfaikat inkább a babiloni vizek fűzfáira akasztották gyászukban. A Tigris és az Eufrátesz táplálta öntözővíz-rendszer kanálisai mellé telepítették ugyanis őket. Ilyen volt pl. a Kebár folyó is, vö. Ez 1,1. – A babilónok fondorlata macska-egér módján játszott velük, kifürkészve a zsidók érzékeny pontjait, zsoltáraik eszmevilágát, midőn Sionnak és Jeruzsálemnek örvendeztek, s rávették volna őket, hogy énekeljenek hát! Különösen kirívó volt akkori állapotuk és a 87. meg a 122. zsoltár ellentmondásossága. A lélektani kínzásnak körmönfont módja volt, hogy éppen öröme-nekek mondására nógatták őket, kajánul. A fogoly Sámsonnal packáztak egykor így a filiszteusok, vö: Bír 16,25.

A foglyok pedig makacsul hallgattak, mert ha engednek, ezzel árulóivá váltak volna Jeruzsálemnek és jelét adták volna, hogy föladták a reményt, s megadták magukat sorsuknak. Beleélve magunkat akkori helyzetükbe jobban megértjük lelkiállapotukat, s azt is, hogy ez a visszatekintő ének később is ilyen keserűre sikerült.

Mégsem tudjuk magunkévá tenni, hogy bosszút kérnek ellenségeikre. Szembesülünk közben a problémával, hogy – bár az ÓSZ egyenértékű az ÚSZ-el, de Krisztusban az Isten e tekintetben is valami jobbról gondoskodott rólunk (Zsid 11,40). Őbenne adott erőt nekünk a megbocsátásra (ApCsel 7,60).

Zsoltárok 138 – Ő az egyetlen Úr!

Dávid idején még nem volt templom, pedig a 2.v. említi. Nem dönthető el tehát teljes bizonyossággal, hogy a zsoltár régi, vagy újabb keletű.

Egyébként istenekről beszél, akik előtt – úgymond – csak azért is egyedül Jahvénak és Jahvéról énekel teljes szívéből (1). Míg az előző zsoltár kecsegtetően hívogatott, hogy éljük bele magunkat az elődök babiloni fogságának kiélezett helyzeteibe, ezúttal ama kihívással szembesülünk, hogy a főistenségek: Marduk és Nabu képei elé parancsolták oda őket, de ők akkor is Jahvéról énekeltek. Magatartásuk tehát módosult: makacs hallgatásból kilépve hitvallástételre bátorodtak.

Dániel könyve őriz hasonló emlékeket (Dán 3,15). Sajnos kevéssel vizs előre bennünket a ténymegállapításban a nem eléggé érthető Ézs 46,1, ahol egyik szava mintha olyan kényszerhelyzetről tudósítana, mely szerint a fogoly népekkel vitették körbe bálványisteneik szobrait a babiloni újévünnepen. – Mindenesetre vannak olyan vonásai e zsoltárnak, amelyek a Babilonban élt második Ézsaiás gondolatainak, üzenetének hatását mutatják.

Az ÚSZ gyülekezete is látott mindenfelé, sokféle istenséget, a görög-hellén és római, vagy keleti eredetű kultuszok tarka változatosságát. Úgyelve az evangéliumra, mégsem vesztette el az első századok keresztyénsége a helyes tájékozódást. Sőt hirdette, hogy e hiábavaló dolgoktól az élő Istenhez térjen minden nép. Lezárult az előző korszak, amelyben Isten megengedte, hogy járjon mindenki a maga útján. Jézus Krisztusban immár új korszak következett el (ApCsel 14,15k. 17,30k). Felhangzik a hívás őhozzá, de nem szorul rá kényszerítő eszközökre.

Mintha e zsoltár már most sejtené a jövőndőt: azt hirdeti, hogy a föld minden királya Jahvét magasztalja (4). „Előttem hajol meg minden térd, rám esküszik minden nyelv” (Ézs 45,23. Róm 14,11). Most, vagy a jövőben? – Számomra elég, hogy most rajtam a sor. Kedvezmény ez, s nem kényszer.

Zsoltárok 139 – Ki máshoz mehetnénk?

Másként esik, ha tudomásul kell vennem, hogy Isten jól ismeri minden szándékomat, szavamat és tetteimet. Ilyenkor még kényelmetlenül is érezhetjük magunkat, s megkísérlelhetjük, hogy kicsúszunk kezei közül; ámde megint más az, ha csodálattal tölt el, hogy pontos ismerete van rólam. S ha őt veszem észre mindenben, hogy szinte körülfog, már nem is akarok menekülni, mert nála otthon érzem magam.

Midőn a zsoltáros azt kérdi, hogy hová meneküljön előle, egy törtérszű pillanatig észlelhető az ideges reflex rezdülése: elillanni gyorsan! Ámde, hová? S máris eltölti a szívet a boldog megadás: értelmese sincs, hogy elfussak, ő mindenütt elér engem. Végre is én lennék a vesztes, ha sikerülne kerekelt oldanom. Péter szabad lelkiismeretű vallomása hasonlóképpen szól: „Uram, kihez mennék? Örök élet beszéde van nálad” (Jn 6,68). Nem az Isten mindenütt jelenvalósága elvének ad hangot a zsoltáros. Igaza volna akkor is. A 7-12 szakaszban Isten Lelkéről, orcájáról, jobbjáról, kezéről olvashatunk. Ezek a hit személyes megtapasztalásai.

A Zsid 11,3 szerint hit által értjük meg, hogy a világo(ka)t Isten szava alkotta. Hasonló úton jut el a zsoltáros saját életének, sorsának nagy kérdéseigi: honnan jöttem, mivégre vagyok itt, mi az Isten szándéka velem? – Mialatt az anyaméhbe rejtve formálódott, a természet erői csak eszközök voltak Isten kezében. Embrió voltában már a kész embert látta Isten, s már ismerte élete futását, mely előre írva volt könyvében (16. Zsolt 56,9. 69,29). A fatalizmus távol áll tőle. Az eleve elrendelés sem végzet. Elfogadva életemet úgy, ahogy Istentől rendeltetett, magasztalom érte őt. Sőt kérem rá, mintegy elébe megyek, hogy vizsgáljon meg jól, vajon azon az úton járok-e, amelyre ő küldött el (23k)?

A magát Istennek kiszolgáltató ember szíve együtt dobban Istennel. A 19-22 szakasz nem a szabadjára engedett indulatok tobzódása, inkább a hangolásra fogott hangszerhez vethető. Keresi Isten akarát és indulatát, s ráhangolódni kész. Az ÚSZ népe tud a Krisztus indulatáról (Fil 2,5), amely lényét eltöltheti, s tudatosan felöltheti új emberére (Róm 13,14).

Zsoltárok 140 – Üldözöttek, de el nem hagyottak

A nyíltszívű kegyest mindenfelől ármánykodás környékezi. Ellenfelei már kimutatták a foguk fehéret, gonosz cselvetésük közismertté vált, ahogy a sátán „szándékai” sem „ismeretlenek előttünk” (2Kor 2,11).

A fogság utáni időkben, a 4-3. szd-ban éleződtek ki ily mértékben az ellentétek. Kialakult az „igazak” (14), más néven „szegények” (13) hithű kisebbsége. Sokat kellett elszenvedniük olyanoktól, akik nem riadtak vissza erőszaktól sem. Megannyi keserű tapasztalat gyűlt fel idővel a hűségeselek között. De meg is edződtek és a zsoltáráró is jól tájékozott. Tudomására jutnak agyafúrt tervek. Olyan valaki lehetett ő, aki a többi szegény kegyes nevében is hitelesen szólt, tehát vezető személyiség volt. Következésképpen a düh minden villámát is saját fejére gyűjtötte. Bizonyval ezért is kér külön védelmet (8. Ef 6,17). Hiába is kutatnánk, hogy ki lehetett Istennek ez a névtelen harcosa. A korról hiányosak az ismereteink, különösen a gyülekezet belső életének alakulását, pártviszályait illetően csak tapogatózunk a sötötétben. Dávid lelki harcaihoz kapcsolva a zsoltárt, a Saul által üldözött, esetleg az Absolon elöl menekülő Dávidra alkalmazható a sejtetett történet. Más alkalmak esetében egyebet is tett, nem csupán Istenhez folyamodott.

A 4.v-et viszontlátjuk a Róm 3,13-ban, az ember egyetemes bűnösségének egyik igei bizonyítéka gyanánt. Közvetlenül magunkra alkalmazva a zsoltárt, ezen a nyomon elindulhatunk és Isten igazsága maradéktalanul fog érvényre jutni önismeretünkben, hogy kegyelemre szorultságunk tudatában eljussunk a Krisztus ismeretéig, „aki halálra adatott bűneinkért, és feltámasztatott megigazulásunkért.” (Róm 4,25).

Zsoltárok 141 – A megszentelődés útján

Az előző zsoltár röviden szólt a hithűekről; a mostani szélesebb bepillantást ad felőlük, hogy milyenek is lehettek. Gazdag volt az imaéletük. A közös, vagy magános imádságot egyenértékűnek vették a vértelen étel-, és italáldozattal (2). Aki legelőbb is Istent szólítja meg, egyébkor is szent módon válogathatja meg szavait. Bár azt kéri, hogy Isten tegyen závárt a szájára, félreértenők, azt vélvén, hogy az embernek ebben semmi része sincs. Mert lehetséges, hogy valaki beszédben nem vétkezik (Jak 3,2). S habár a nyelvet senki sem képes megszelídíteni (Jak 3,8), a szív változásával hatalmába veheti Isten a nyelvet is. Nem úgy értve, mintha a kegyes teljesen meg-némulna (Zsolt 39,1); hiszen akkor nem tájékozódhatnánk az akkori ellenfelek csábos hívogatásairól(4). Késleltetett módon jut el a megdöbbenő fölismerésig (6). Most még az édesgetés módszerével kísérlik meg, hogy választott útvjáról letérítsék. Ha aztán kész a jó falatokon osztozni, magyarul: egy tálból cseresznyézni velük, már cimborának számít. Most tehát válaszúthoz érkezett, de nem kétséges, merrefelé indul tovább.

Sőt, annak ellenére a Jahvéhoz ragaszkodó igazakkal tart, ha alapos fejmosást kap is tőlük. Még az sem számos, hogy van-e alapja a feddésnek, vagy nincs! Nem mosakszik, s nem adja a sértődöttet. Tudja, hogy a verés mögött ott a szeretet. Ráadásul fölfedezi, hogy a feddés kenet áldását hozza magával. Keresztyén megtapasztalás, hogy további, az átlagos mértéket meghaladó szolgálatok jöttét megérdemelt, esetleg nem érdemelt megleckéztetés, mondhatni „megtáncoltatás” előzi meg. Esztelenség volna ilyenkor futni az igazunk után! Mivel éppen ez az útja-módja alkalmassá tételünknek, hogy feladatainkban Isten megáldhasson. Az Isten nevelő humora, hogy a többlet áldás olykor bele van rejtve a fejmosásba!

A megszentelődés rejtelmek között járunk most, s gyökerei az ÓSZ legnemesebb, sajnos csak hézagosan ismerhető kegyességi folyamataig nyúlnak vissza. Tanú rá ez a zsoltár.

Az ellentétek kiéleződésével (8) a kegyes nem változott, de érettebbé vált. Kész imádkozni a megrögzöttekért is. Ő azonban nem szélingatta nádszál. Jézus az ilyeneket vállalja útkészítőinek, amilyen volt Keresztelő János is (Mt 7,24k.11,7).

Zsoltárok 142 – Ha senki sem áll mellettem

Az 1Sám 22,1 találóan vág egybe a zsoltár-tükrözte helyzettel. Dávid egyik helyről a másikra bujdosik Saul elől. Aztán az Adulám-barlangban rejtőzködik. Apránként 400 ember gyülekezik hozzá.

Némileg hasonló helyzetben leledzik a 8.v reménykedője is. Szaivaiból következően, az üldözött börtönben van és onnan kiált szabadításért. Ezt az utat járta meg József (1Móz 39,20), és Jeremiás (Jer 37,15k). A Zsid 11,38 tudott, a hagyomány szerint olyanokról, akik, barlangokban és a föld szakadékaiban bujdosnak, „akikhez nem volt méltó a világ”. E sorba illik Keresztelő János, róla szót ejtettünk már a megelőző zsoltár során.

A zsoltáros helyzetét nehezítette, hogy úgy érzi: teljesen magára hagyják. A vádló is jobbira felől állna ugyan (Zsolt 109,6), és az Úr-nak is oda kellene lépnie, hogy segítsen (Zsolt 16,8. 110,5. 121,5). Mintha a szelíd kényszerítés is hangot kapna: nézz oda, Uram! Senki sem áll oda! Támadóim ugyan tanácstalanok, mert vádjaikkal befuccsoltak (Zak 3,1k), de te mégis hiányzol, hogy támaszom légy. Úgy élek itt, mint akit ittlejtettek, élve eltemettek, agyonhallgattak (5). Ezen a ponton az Úr szenvedő szolgájával mutat rokonvonásokat a panaszének írója (Ézs 53,3).

Maradjon feltételezés, hogy a 140-143 Zsoltár egyetlen esemény-sor is lehetne, egy névtelen hűségesnek a kálváriája. A csapdák sora, amiket annyiszor szóbahoz, végül is börtönbe juttatta. Onnan kiált hangosan Istenhez. Nem óvatoskodik, most már mindegy, egyedül csak Isten segíthet rajta. – Bizonyos, hogy még számos zsoltárt lehetne sorakoztatni az említettek mellé. A személy azonosítása hiábavaló kísérlet. Isten elrejtette, s a szenvedőnek is közömbös, hogy kicsoda ő.

Ha Krisztus föltámadásának ereje kihoz mélységekből, akkor nemcsak velünk tesz jót, de talán másoknak is használhatunk valamit. S végül is, ez a legfőbb jó!

Zsoltárok 143 – Gondolatban végigjárt utak

A megelőzőnél a hangos kiáltás volt az ének jellemzője, ez esetben pedig a magába szállás. Ezért is sorolták régtől a hét bűnbánati zsoltár közé. Arról szólván, hogy egyetlen élő sem igaz Isten előtt (2), nem mentséget keres. A vádaskodás szintűgy távol áll tőle, míg őszintén feltárja könnyörtelenül földre tiport életét. Lebénultan, halálra váltan érzékeli, ahogy átgázolnak rajta. Isten arca is fölmerül előtte, aggódva lesi vonásait, vajon perre készül-e ellene? Ne, Uram! Ne fordítsd el orcádat előlem (7). Ha megtennéd, olyanná válnék, mint a sírba szállók!

Az Istenhez térés egyik biztos jele, ha az ember kész újból elől-ről számba venni mindent, de másként, mint eddig; végiggondolva a megtett utat. Nem a marcangoló önvád útját járja, hanem Isten tetteit veszi sorra, ahogyan már a régi napokban, az üdvözítés történetében véghezvitte elgondolásait; miként formálta terveit tetté. Ahogy nyomon követi Isten útjait, szinte magától értetődőnek vesszük ama vágyát, hogy saját életében is álljon helyre az egészséges életritmus. Mily üdítő volna, reggelre kelvén, új napon, friss szívvel hallani megint Isten hűségéről. Mít tegyek? Melyik úton járjak, hogy lépést tarthassak akaratom ütemével?

Van még sok tanulnivalónk. Nem, mintha Isten elvi kérdés volna, vagy akár vitatéma számunkra. A keresztyének életkérdése nem az ő léte, sokkal inkább az akarata. A 10.v. kedvesen csengő kérése, hogy az Isten „jó lelke” vezérelje az egyenes úton, korántsem oly idillikus, mint első hallásra vélnők. Az 1Sám 16,14k., akár az 1Kir 22,22k. ismer olyan helyzetet, amikor félrevezető léleknek ad az Isten korlátozott hatalmat. Az effajta fenyítésről tud a Róm 1,26-28 is; s végül, de nem utolsósorban közismert a Miatyánk kérése: „és ne vígy minket kísértésbe, de szabadíts meg minket a gonosztól” (Mt 6,13) szintén e gondolatkörhöz köthető, sőt zsoltárunk mellé helyezhető párhuzamként.

A 12.v. átokformulát közelítő kérései, pozitív előjellel, így érten-dők: látható módon jusson érvényre igazságod! A kárvallott nem óhajt ilyen úton-módon sem fölülkerekedni ellenségein. Egyetlen vágya, hogy megmaradhasson továbbra is Jahve szolgájának.

Zsoltárok 144 – Béke óhajtása

Áldanunk az Urat – fogalmazta meg valaki –, azt jelenti, hogy hatalmát minden tekintetben elismerem. Igaz! Ám, mégsem hiányozhat belőle a személyes hálaadás. Vallva arról, hogy kösziklám ő, ezt honnan tudom, ha nem próbáltam ki? Egyrészt az Úr, aki köszikla, másrészt a veszélyhelyzet mély vize, olyan ellentét, hogy ezekről nem lehet csak úgy elvi síkon elmélkednünk. A mentő kegyelmet szükségessé átélünk.

Az 1-11 versek jellemző példája egyébként, hogy jólismert zsoltár-részletekből, s egyéb hagyományelemekből miként születik önálló alkotás. Alább néhány példa ezekből. Hívható e zsoltár a Zsolt 18. ikertestvérének. – Vagy vegyük a 3.v-et: „micsoda az ember, hogy törödsz vele, az emberfia, hogy gondolsz rá?” Ismerős a Zsolt 8-ból; de míg ott az ember méltóságáról, emitt páraként tűnő árnyék voltáról szól. – A Dávidon gyakorolt életmentő isteni szeretet biztatás minden nyomdokába lépő király számára, hogy az Úr megtanítja ujjait a hadakozásra és győzelmet ad neki. Ezekből öszszegyúrta születik egy önálló, új ének (9). Megsejtet valamit abból, miként születhet élő hit úgy, hogy nem tolja félre az elődöktől vett, időtálló hagyományokat, inkább beépíti hitvallásába. „Tehát minden írástudó” – mondta Jézus –, „aki tanítványává lett a mennyek országának, hasonló ahhoz a gazdához, aki őt és újat hoz elő élestartából” (Mt 13,52).

A 12.v-től olvasható a zsoltárnak ama része, mely – a jézusi hasonlat nyomán –, újnak nevezhető. Itt van igazán elemében az énekíró. Amikor harcolni volt kénytelen, okítani kellett rá, mert nem állt rá a keze. A békés időkben érzi magát otthonosan, midőn nagyra serdülnek a fiak, a leányok pedig faragott oszlopként ékeskednek. Az építéset és a költéset mint egybekapcsolódó ujjak, gazdagítják itt az ígét. – Az átgondolt gazdálkodás megáldott bősége megint csak a békét áhítja. Boldogság ez, majdhogynem édeni.

Az óhajítás a teljes váltság napja után kiált. Királyunk és pásztorkunk utat nyitott, hogy ez valóság lehessen: „Én azért jöttem, hogy életük legyen, sőt bőségben éljenek” (Jn 10,10).

Zsoltárok 145 – Ének Isten országáról

A Zsoltárok könyvének egésze egyre inkább telítődik Isten magasztalásával, mint egy többtétéles kórusmű halleluját zengő záróakkordja.

Amiről eddig csak szórványosan esett szó, immár határozottabb körvonalakkal rajzolódik ki a hitvalló szeme előtt. Isten országának nevezi a királyi uralmat, mellyel az Isten hordozza minden teremtményét. Az élőlények pusztá létükkel dicsőítik Istent, aki kielégíti minden szükségüket. Hívei viszont tudatos vallástétellel kapcsolódnak e kórusba. Ővék a vezérlő szólam, a cantus firmus. Isten országát is ők említik (11-13).

Az ŐSZ-ben, a szentiratok ihletésének utolsó szakaszában lép elő, válik láthatóvá ez az isteni ajándék, hasonlóan a föltámadás reménységéhez. Mindkettő: tehát az Isten országa, meg a föltámadás reménye, sőt ténye, olyan fölismerés, ahonnan erős, biztos szálak vezetnek és visznek az ÚSZ-hez. Nemcsak mint könyvhöz, hanem magához Jézus Krisztushoz.

Keresztelő János azzal kezdte igehirdetését: „Térjete meg, mert egészen közel van már a mennyek országa” (Mt 3,2). Jézus is ezt hirdette meg mindenekelőtt (Mt 4,17). Megelőző, előkészítő motívumait keresve rálelünk Dániel könyve apokaliptikus próféciáira (7,13k). Bizonyos, hogy e zsoltár is gazdagította Jézusnak az Isten országáról szóló evangéliumát. Máté, aki takarékosan bánik Isten neve emlegetésével, ehelyett alkalmazza a Mennyek országa fogalmazást, mely pontosan ugyanazt jelenti, mint egyebütt az Isten országa!

Úgy lehet, hogy Keresztelő Jánosnak egyoldalú váradalma volt. Ezért támadtak kétségei a börtönben Jézus felől. Elküldi tehát tanítványait, hogy kérdezzék meg tőle: ő lenne-e az eljövendő, vagy valaki mást várjanak. Válaszában Jézus betegek gyógyulására, poklosok tisztulására, az evangélium örömhírének hirdetésére mutat rá, többek között (Mt 11,2-5). – Olvasva tovább a zsoltárt, ezt találjuk: „Támogat az Úr minden elesettet és fölegyenésít minden görnyedezőt” (14).

Országá egyrészt eljövendő, mellyért imádkozunk, de már a jelenben is hat az evangélium által és mutatkozzék meg az irgalmaság tetteiben. – Erre is szól elhívásunk. Ahol őáltala vagyunk jelen, ott új teremtként szabadítóan és gyógyítóan hatnak országának erői. Olykor ennek nem is vagyunk tudatában, s jobb is, ha így van, hogy el ne bízzuk magunkat, s ne tulajdonítsunk annak mértéken túli jelentőséget. Sőt olykor országának jelenléte gyalázatba van elrejtve, melyet – mint ő –, el kell hordoznunk (2Kor 5,21. 6,4-10).

Zsoltárok 146 – Nemzedékről nemzedékre uralkodik

Az ige nem óhajt bizalmatlanságra ingerelni emberek iránt (3). Emberi részről a bizalom ajándék, mellyel szabad élnünk. Adódik mégis olykor, hogy a legjobb szándék is nehezen érthető, s ha kölcsönös tisztázásra nincs lehetőség, ilyen esetben a biztonság érdekéhez igazodik a bizalom.

Előfordul visszaélés is a bizalommal. Különféle zsákutcákból az Isten iránti bizalom vezethet ki bennünket. Ha övé az első hely, nem fog bekövetkezni, hogy embereknek adnánk azt a bizalmat, mely egyedül Istent illeti meg. Megszabadulunk továbbá a gőg kísértésétől, hogy magunknak igényelnénk az Istennek járó bizalmat. A zavar mindig ilyen rendezetlenségből támad. Mindannyian együtt állunk Isten előtt, s az illő helyére tett bizalomban rendre meg is találjuk egymást hitben testvérekkel és felebarátainkkal.

Az ember halandó, következésképpen segítsége is véges. A Jákób Istenébe vetett reménység tehet igazán boldoggá. – Amikor a föl-támadást kicsúfolandó, a szaddúceusok kérdéseket tettek fel Jézusnak, ő ilyen válasszal ejtette ámulatba hallgatóit: „... nem olvastátok-e...: Én vagyok Ábrahám..., Izsák... és Jákób Istene? Az Isten nem a holtak Istene, hanem az élőké” (Mt 22,31-33).

Az Isten él, s ez néki nem járulékos adottsága, mert ő maga az eleven élet, s ez által élteti is teremtményeit. A holtak felőli reménység még csak a zsoltár keletkezése ideje táján kezdett ébredezni, de a hit általi közlésre az előkészületek már fölismerhetők. Legelőbb is visszatekintve nyomoztak, hitben, a teremtésig. Majd meg a gondviselés vették számba (6), továbbá: a lehető és lehetetlen emberi nyomorúságok láttán fedezték fel mindenütt az Úr mentő szeretetét. Azaz, hogy ő nem hagyja annyiba, ha az elnyomottak szenvednek, a kicsinyek éheznek, vagy rabságban sínylődnek a védtelenek. Nem engedi, nem engedheti, hogy a jövevény kiszolgáltatott voltával visszaéljenek. Ő igenis fölkél (Zsolt 12,6) és a vakok szemét megnyitja, fölegyenesíti a testében megtörtet (Lk 13,16). Pártját fogja az árvának és özvegynek.

Aki ezekben igaz munkatársa, azokat szereti. Mások, ha értetlenül fogadják szándékait, engedi, hogy vesztükbe rohanjanak. Jézusban végeztetett el Istennek mindenre kiterjedő megigazítása, hogy végszóra, utolsó ellenséggként a halál is legyőzessék.

Isten királyságáról bizonyosságot téve (10) e zsoltár is, közvetlenül a küszöbig vezet el bennünket.

Zsoltárok 147 – Az istendicséret szépsége és igaza

Megalapozott a fölszólítás az istendicséretre. Igényének van mire hivatkoznia, s kifejező eszközeivel gyönyörködtet is közben. Az 1.v-ről elmondható, hogy kijelöli – a bizonyágtétel szolgálata ágaként –, az egyházi zene és művészi ének helyét is a gyülekezetben. Helyén akkor van, ha Isten tetteire épül – társaként más szolgálatoknak. Ily módon nem válik öncélúvá. Még azt is el kell mondanunk róla, hogy kiegyensúlyozott körülmények kellenek a kibontakozásához, az építés korszakai; röviden: béke szükségeltetik hozzá (14). Fegyverek közt hallgatnak a múzsák –, tartja a latin közmondás, mely a zenére is alkalmazandó. Bibliai fogalmazással: gyilkos indulatok és a vérontás megszorítják és kioltják a Szentlelket. – Vegyük sorra röviden Istennek mindenre kitekintő tetteit. Ezek láttán fakad önkéntelenül is dalra a hívő.

Ő építette meg Jeruzsálemet. Emberek építették ugyan, de minden dicsőség Istené! Ő gyűjtötte egybe a szétszóródottakat. Védelmükről erős zárással gondoskodott (2.12k).

Istenről el kell mondanunk, hogy egyszerre van gondja a szívükben titkos sebet hordozókra és a csillagok milliárdjaira. Az ember megszámozza és elnevezi, amit fölfedezett. Istennél eleve tudva van számuk összessége és a nevük is (4). Azokat is ismeri, melyek rejtve maradnak a legjobb csillagász és a lemodernebb optika előtt is, ahogy a mi földünk sem látható már tán' a szomszédos naprendszerből sem.

Ő a természet Ura és nem a különféle termékenységi istenek. Esővel füvet sarjaszt, asztalt terítve a vadon élő állatoknak. Még a károkozó varjakról sem feledkezik meg (Jób 38,41). Gondoskodásának egyetlen indoka van: a szeretete. Jézus is követi e gondolatsort. Beszél az égi madarokról, de ott van tudatában a párja-egyfillér-veréb is (Mt 10,29. Lk 12,6k).

Széttekintve a népek között döbbsen kérdezheti önmagától Izráel: mi indokolta, hogy Isten épp engem szemelt ki, kijelentve mentő szándékát és akaratát (20). A lelki Izráel, a Krisztusban elhívottak sem hivatkozhatnak semmilyen érdemre.

A zsoltár végén (15-18) úgy jelenik meg igéje, mintha személy volna. Isten ugyanis követeként küldi a beszédet. Jelzi jóelőre, hogy immár készül az az idő, midőn majd testté lesz az ige az Atya Egy-
szülöttjében (Jn 1,14). – Isten semmit nem cselekszik előkészítés nélkül.

Zsoltárok 148 – A tudomány istentisztelete

Zsoltárunk erővonalainak irányát meghosszabbítva eljuthatunk a cím-jelölte célig, mert sosem szabad szem elől tévesztenünk, hogy a Szentírás természetszemléletét és világképét nem mai ismereteinkhez kell mérnünk. Csak akkor jutunk helyes eredményre, ha azt a kor nagy kultúráinak szintjével vetjük egybe. Ekkor derül ki, hogy a kijelentés állja a versenyt velük. Összehasonlítva korabeli mítoszokkal, viszonylag a leghaladottabbnak bizonyul a bibliai világkép (mint ahogy mai ismereink is viszonylagosak).

Hiányzik zsoltárunkból a dualizmus, mert nincs fölosztva a lét két egyenrangú szférára, melyek egymással azonos eséllyel viaskodnának. Bár van róla tudomása, hogy léteznek ilyen hiedelmek. A 7. v-ben két olyan szó is van, kik ellenfelei a legfőbb istenségnek, aki csak végső erőfeszítéssel tudta maga alá gyűrt a tengeri szörnyet; megint másutt: kettévágni Tiamatot, hogy két feléből eget és földet teremtsen, mint az asszír-babilón vallásban. Az „óceán” szó háttérében is ez a távoli mítosz sejlik fel. A zsoltárban – rangjukat veszítve, mintegy lefokozva –, besoroltatnak az Istent magasztaló kórusba.

Említsük meg továbbá, hogy az elhangzó fölszólítások sora felülről lefelé, egy ranglétrán lépeget lefelé. Elindulva a mennyieiktől, eljut a csillagokon át a mennybolt fölött kéklő vizekig (ez szintén az ókori világkép része). Utána a földieket veszi sorra: az óceánt és az időjárási jelenségeket. Majd a hegyeket és halmokat említi, aztán a növények és állatok, csúszómászók és madarak következnek. Követik őket a királyok, vezérek és bírák, s záródik a sor az öregekkel és fiatalokkal. – Egyiptomi adatok szerint a kor enciklopédikus ismeretei ilyen névtárakban voltak összegyűjtve és rendszerezve. Midőn a zsoltáríró és az éneklő gyülekezet Isten dicsőítésére hívja a teremtettséget, ilyen, a maga idején színvonalas és átfogó ismeretanyagot hasznosít.

Következésképpen: a hit nyitott a tudomány eredményei előtt. Ha nem így volna, máris elszakadt örökségétől, hűtlenné válva előrevivő hagyományaihoz. A tudós viszont előbb-utóbb eljut a tudás forrásáig, s ez Isten neve (13), azaz önkijelentése.

Az ÚSZ is átfogó egységben látja a mindenséget Jézus Krisztusban (Kol 1,15-17).

Zsoltárok 149 – Túl a történelmi időn

Talán egyetlen ÓSZ-i részlettel sem esett meg annyi visszaélés, mint eme zsoltárral. Akik eretneküldözést igazoltak vele, vagy – a másik végleten –, az Isten országát akarták, ha kell, erőszakkal is megvalósítani, mindezek előszeretettel igazolták volna tetteiket zsoltárunk második felével. – Alapvető dolgok tisztázása nyomán lehetséges helyesen értenünk sorait.

Már az 1.v. „új ének”-e, de a gondolatok sora is mutatja, hogy az eszkatológikus értelmezés itt a helyénvaló. Jahve, a király, jelen van; neki örvendeznek. Győzelmével ékesíti az addig elnyomott népet. A győzelmet tehát nem ők vívták ki! Immár nyugodtan pihenhetnek (5). Nem a halál állapotában leledzenek, de nem is dologtalanságban. Ők már bementek ama nyugalomba, melyről a Zsid 4,9k. beszél. Majd pedig sor kerül a zsoltárban a kétélű kardra, s minden továbbiakra. Ezek azonban már nem a történelmen belül, hanem azon túl következnek. Összegezve: eszkatológikus eseményeknek hívjuk őket. Következőleg: –, az ÓSZ el nem hanyagolható, sajátos üzenetén túl –, nem szabad, mintegy Krisztust megkerülve, közvetlen parancsokat kiolvasnunk belőle, mert képtelenségek és visszaélések következnének rá. A történelem, s egyháztörténet tévútjainak bő példatára intő, s elriasztó jel számunkra, hogy „így ne!”

Krisztus tehát a lencse, aki magába gyűjti a sugárnyalábokat, s ő vetíti tovább is az erőket; ha unos-untalan nem is emlegetjük ezt az elvet, de őt valljuk az üdvösségtörténet egyetlen, győzelmes, élő centrumának! S nincs olyan történelmi, vagy végidős erő, mely őt kiiktathatná központi helyzetéből!

E helyütt tehát, túl a történelmen, a Jel 19,11-16 a mérvadó, aholis a dicsőséges Krisztus, az Isten Igéje (így, nagy Í-vel), jó mennyei seregeivel: „Szájából éles kard jött ki, hogy megverje vele a népeket”. A kard tehát – az ő eszközeként –, valami más és több, mint a vérontásé, inkább az uralom és a fenyítés jelképe. Tovább boncolgatnunk az eljövendő valóságot az ige határait túllépő okoskodás lenne részünkről. Itt van az ismeret határa, s egy tapodtat se tovább!

A kard, és erőszakos társai tehát nem a mi kezünkbe valók. Mit is mondott Jézus a kardja után nyúló Péternek? „Tedd vissza helyére a kardodat, mert akik kardot fognak, kard által vesznek el” (Mt 26,52k). Ezek figyelembevételével fogjuk helyesen érteni és alkalmazni e zsoltárt.

Zsoltárok 150 – Kóstoló a teljességből

Az öröm az alaphangja zsoltárunknak. Szólnak a magyarázók arról, hogy olyan ez a zsoltár az egész könyv végén, akár egy oratórium záró akkordja, amikor minden hangszer és szólam erőteljes zengéssel fonódik össze a hallelujában.

Immár elmaradtak a kesergések, esdeklések, panaszok és segélykiáltások. A viharfelhők eltisztultak; nyoma sem maradt a háborgásnak. A távolban szivárvány ível, s az esőverte föld vizei most a kék eget tükrözik. S mert a könnyek letöröltettek, ennek a zsoltárnak is végidős jellege van. – Az öröm azonban nem összevisszaság. A zenekar már nem hangol, hanem játszik. Ki-ki a maga helyén szólal meg. A szentély-beli istentisztelet a földön és mennybéli istentisztelet-párja, együttes harmóniában magasztalja az Urat. Mint amikor János, az Úr napján (Jel 1,10) kap betekintést a mennyi istentiszteletbe, s azokba, amiknek meg kell lenniük hamar. Azon a napon tehát, amikor istentiszteletre gyűltek egybe a gyülekezetek, hallja János a hárfával éneklőket (5,8-10) 14,2k), ahogy új éneket énekelnek, azután meg a Mózes és a Bárány énekét is hallja (15,2k).

Szembesülve a valóság tényeivel, meg kell kérdeznünk, hogy már itt tartanánk? Igaz, hogy az örömnek sokkal több helyet kellene adnunk az életünkben, hiszen az evangélium örömhír! Ezért: „örüljete az Úrban mindenkor...” (Fil 4,4), de ha a gyülekezet feledi, hogy nincs még itt a teljesség, óhatatlanul rajongó időzavarba téved, melynek árulkodó jele, hogy a rend is felborul.

Az újkori ujjongó mozgalmak jó egy évszázada kezdődtek. Rézsigazságuk annyi, hogy istentiszteleteinken is nyerje vissza jogát a húsvéti, s a pünkösdi öröm, de ne essünk eufóriába, fölszított, indokolatlan csupa-örömbbe, mert még van mértéktelennek ható fájdalom, sírás és halál is. – Ezért, ha „mindenkinnek van is zsoltára, tanítása...” (1Kor 14,26), tartsunk benne rendet. Az átmeneti idők jellemzői is mérvadóak, hogy örülnünk kell az örülőkkel és sírnunk a sírókkal (Róm 12,15. 1Kor 12,26). – a magunk baja háttérbe szorul és az eljövendő teljesség előízeit érezhetjük, amíg együtt magasztaljuk Istent.

Példabeszédek 1 – Új viszonyok között

A bölcsességirodalom önálló szellemi irányzat és kifejező eszköz volt (Jer 18,18). Művelői régi hagyományanyagot gondoztak. Legfőbb mesterüknek Salamon királyt tartották, aki az 1Kir 5,9-14 szerint, bölcsességben fölülhaladta minden neves elődjét és kortársát. Jöttek hozzá mindenfelől, hogy hallgassák. Ezért sorolja könyvünk az összegyűjtött anyagot az ő neve alá, nagyobb súlyt adva ezzel is intéseinek.

Mert ez a kor sokkal bonyolultabb volt ama réginél. A 24.v. emlékeztet az Ézs 65,2. szemrehányásaira a babiloni fogságot követő idők korábbi szakaszából. A gyér adatokból annyi bizonnal kiszűrhető, hogy a közszellem nem kedvezett a bölcsességnek. Az emberek többsége túlnézett rajta, s nem koptatták a bölcs küszöbét, hogy őt hallgatva, néma áhítattal üljenek lábainál.

A bölcs megkísérli, hogy túlkiáltsa az utca lármáját (20k). Intései falrahányt borsóként hullanak vissza. Nem könnyű hát a helyzete. Mindazáltal hevíti belső bizonyossága, hogy az elhalkuló próféta-ság helyét és fölhatalmazását –, melynek még egy hiteles fellángolása lesz a Dániel könyvében –, neki kell átvennie.

A 23.v. tudatosan biztos kézzel emeli ki a próféták üzenetének legfontosabb elemeit: „Térjete meg, ha megdorgállak, és én kiárasztom rátok lelkemet, megismertetem veletek igéimet”. Jól szemügyre véve e summázat helyét a fejezeten belül, az egész könyv fő sodrára és derűlátó meggyőződésére következtethetünk. Legfőbb törekvése a baj megelőzése; s láthatóan hisz is abban, hogy ez lehetséges. Ha a gyermek (aki lehet már felnőttkorban) időben fogadja meg a szülő intését, a végzetes ballépések kikerülhetők.

A megtérést csak második megoldásnak tartja, ha netán az ember mégsem hallgatott az elsőleges jó szóra. Hősies optimizmusa az Úr félelméből merít erőt (7), amikor pedig – mint láttuk –, a kor embere, legkivált a cégéres bűnökre hajló (10-19), nem törődött az intelmekkel.

E gondolati sorrendből fontos következtetést vonhatunk le; mert bizonnal nagyobb hangsúly kell hogy essék ma is a megelőzésre. Ne csak utólag bánjuk meg mindig azt, amit már elkövettünk!

Példabeszédek 2 – Istentől adott bölcsesség

Mit is értsünk ama bölcsességen, mellyel a könyv során még oly sokszor találkozunk? Ami e fejezetből feleletként elhangzik, része a kérdésre adandó válasznak

Ez a fajta bölcsesség nem emberben rejlő képesség, amit aztán szemlélődés, elmélyedt meditáció, önmagával, s másokkal folytatott párbeszéde során a hívő magában kiérlel. A párbeszéd említésével már közelítettünk a lényeghez, és mégis éles határ húzódik a görög filozófiai iskolák és a bibliai bölcsesség között. – A hasonlóság különbségeket is takar; mert bár itt is van mester és tanítvány, de a mester szinte személytelenné válik. Ősi nevek mögé rejtőzik, vagy megszemélyesíti a bölcsességet, akinek a tanító is, Isten eszközeként, csupán szolgálja. A tanítvány pedig „fiam”, ahogy a régi próféta-közöség tagjait is nevezték (2Kir 2,3). Az Istentől eredő bölcsesség beszél velem. Kérve-kér, hogy figyeljek rá, s ha befogadom, betölti szívemet, s a legnemesebb értelemben bölcsességet nyújt (10).

Itt szükséges elmondanunk, hogy az ÓSZ bölcsesség fogalma a törvény alkalmazásának egyik változata. Tekintsünk a Zsolt 119-re, aholis többféle névvel – úgyszólván – dédelgeti a törvényt. Ízlelgeti áldásait és édességét. A bölcs szükségét érezte, hogy a bölcsesség fogalmát és sajátos tartalmát is felsorakoztassa az istentiszteleten tanító feladatában lehető alkalmazására, továbbá az élet adottságainak egyengetésére.

A művelődés kezdetei óta, ameddig a kutatás csak vissza tud nyomozódni, létezett sumer-akkád, asszír-babilón, egyiptomi és kánaáni, s végül görög, meg latin bölcsességirodalom. Töredékeket kölcsönözve, de teljesen átalakítva, s tovább gazdagítva, Izráel is kiérlelte, s formába is öntötte azt (paralellizmusok, azaz párhuzamos mondatok módján), miközben a törvényszabta életet értelmezte avégre, hogy kortársai értsék és kövessék tanácsait.

Ez a bölcsesség olyannyira Istentől eredő, hogy kérni kell, sőt lehet kérnünk, olykor keresni kell, kutatnunk utána (4), míg rá nem lelünk, mint a példázatbeli kereskedő a szántóföldben elrejtett kincsre, avagy drágagyöngyre (Mt 13,44k).

Az ÚSZ-ben is van a bölcsességirodalomhoz hasonló irat. Voltaképpen a Jakab levele az, amelyből olvassuk el ez alkalommal az 1,5k. és a 3,13-17 részleteket.

Példabeszédek 3 – Megszentelt értelemmel

Az egész könyv mozaikkövekből épül. Néhol nagyobb egységek összefüggő képe is kiformalódik előttünk, máskor ellenben szorosabb kötődések nélkül sorakoznak egymás után a rövid, közmondás-szerű gondolatok. A laza fűzés alapján több felhatalmazást érezhet a magyarázó, hogy ne törekedjék mindenáron egyetlen összefüggő gondolatmenetre ő maga sem.

További jellemzését adva ennek a bölcsességnek, az emelendő ki róla, hogy elsőrenden Isten a tulajdonosa. Ő ezt a bölcsességet legelőbb is a teremtés művében, a föld és ég megalkotása során hasznosította. Talán jellemző is, hogy a fönti sorrend fordítottja az 1Móz 1,1-nek. Ha az ember tudatában van a teremtés művének, az az életet jelent számára (19-26).

A 18.v. (13,12) sajátos ígéretet hordoz azoknak, akik ezt a minden értéknél és ékességnél drágább adományt megtalálták és megkapták: „Élet fája” az nekik. Csupán két kv-ben, a Biblia első (1Móz 2-3.f) és utolsó (Jel 2,7. és 22.f) lapjain hangzik el – előbb tiltás, majd pedig ígéret vele kapcsolatban.

Ezúttal nem a földi élet határait átlépő reménységről van szó. Inkább az ŐSZ fogalomkincse szerinti békesség, az élet minden területére elható rendezettség áll e képes kifejezés előterében, amely a bölcsesség útján érhető el. A gondolat merészsége pontos elhatárolást kíván. Azaz, hogy e bölcsességnek lehetőségeit ne az emberi értelem adottságaihoz kösse a reá vágyakozó!

Az ÚSZ is számos helyén szól az Istennek minden értelmet fölülhaladó bölcsességéről, békességéről (Fil 4,7). Döntően határolja el a világ bölcsességét az Isten szerint valótól (1Kor 1-3.f), ami nem előzmények nélküli. A beképzelt bölcslet a próféta is megint (Ézs 5,21). Emitt pedig az 5-7.v. határolja el magát az önelégült értelem-től (Róm 12,16).

Szóba sem jöhet, hogy a Szentírás, s ennek alapján a hit, ellensége volna az értelemnek. Az ember minden adottsága addig hasznos és lendítő erejű, amíg tisztában van kimért hatáiraival. Ezért szükségeltetik alázatosság a bölcsességhez.

A hívő ember tehát átadja értelmét Isten megszentelő munkájának. Ha Istenre alapozza gondolatait, gyakorlatban fogja megta-pasztalni az útjait egyengető isteni értelem (5k) üdítő erejét.

Példabeszédek 4 – A jó nevelés – növelés

Szoltunk arról, hogy a „fiam” a mesterhez csatlakozott tanítvány. Van azonban a tanítványságnak elemi, szinte alig pótolható alapfoka: a gyermek tanulása a szülői házban. Sok visszaélés gyülemlett föl – helyálló tapasztalatok mellett –, ezen a területen az évezredek során, mióta Isten üdvözítő műve nemzedékről nemzedékre újból kezdődik, és egyben öröklődik is. Az átadás kényszer-formái során visszatetsző fogalmak és gesztusok jutnak sorra az eszünkbe: parancsolgatás, dresszúra, felsőbbrendű szülői és nevelői okosítás – élő, ihlető tartalom nélkül; kiváltva gyakran ifjúkori lázadásokat. Az új évezredben meg a tanulói visszacsapások okoznak sokkoló megrázkódtatásokat a társadalomban.

Másrészt, manapság, egyre inkább a mulasztás bűne terhel bennünket, keresztyén szülőket. Hajlamosak vagyunk rá, hogy lebecsüljük, s elhallgatjuk gyermekeink előtt ezt a nemes örökséget, mintha így szolgálnánk igazán a gyermek érdekeit. Az egyházellenes diktatúrák időszakának kísértése ez. Olyan eset is előfordult már, hogy a gyermek, fölnövekedve számonkérte szülein: „ezeket a dolgokat miért hallgattátok el előlem?”

Nos, mi legyen a megoldás? Talán az, hogy a szülők tekintsenek úgy gyermekükre, mint jövődő tanítványra, s egyenrangú félként azzal a szolidsággal (a szakszerű szelídség változataként) viselkedjenek, s bánjanak vele, mint akik maguk is tanítványok. Ezen az úton-módon apa és anya (3) növelni fogja gyermekeit az ismeretben, a hitben és emberségben. Mi úgy-ahogy neveltünk, de a nevelés – Isten munkatársaként –, több ennél. Tanítványnak lenni, tanítvánnyá tenni a családban: növekedés és növelés a hitben.

Az első tanítványok szívesen nevezték a keresztyénséget útnak (ApCsel 9,2. 19,9). Találó fogalmazás, mert az egésznek akkor van értelme és hitele, ha a tanítást a mindennapok aprópénzére váltják. Más szavakkal: ha járnak is azon az úton, amiről beszélnek, tehát nem hagyják begyepesedni.

A bölcsesség hasonlóan gyakorlatias út (11). Ha járok rajta, megvéd csábos, idegen utaktól, melyek a halál sötétségébe visznek. A jól munkált úton azután a teljes déli verőfény reám, reánk árad (18). Közben pedig egész valóm: testem és lelkem számára egyaránt megtartó, sőt gyógyító erő van ebben az ismeretben az egész család számára, ha megőrzöm és forgatom a szívem mélyén az ígét, ahogyan Mária is cselekedte (Lk 2,19.51), s vált elsőszülött fia (Lk 2,7) útkészítőjévé.

Példabeszédek 5 – Lelj örömet házastársadban

A Tíz ige (Tízparancsolat) „Ne paráználkodik” (2Móz 20,14) tilalma azt jelenti: ne légy házasságtörő. E fejezet, valamint a 6,20-7,27 tekinthető e parancsolat szemléltetésének. Mindkettőnek vannak egyedi sajátosságai.

Kettőn áll a vásár, de a kérdést fölvehetjük fejezetünk olvastán is: ki itt a kísértő, azaz ki a kezdeményező? Ha fenntartjuk azt, hogy a könyv legfőbb célja a megelőzés, akkor a 2.v. a lehető kísértés csapdába ejtő pillanata előtt adott józanító intés a „fiam”-nak, tehát az olvasó, tanítványi közelségben lévő férfinak, akár nőtlen, akár nős. E második családi állapot a valószínűbb.

Miként kerülhetjük el a kispolgári álszentség és képmutatás zsakutóját? Az ige maga véd meg bennünket tőle, ahogy ezt a kényesnek tartott kérdést kezeli. Rámutat például amaz ősi emberi színtévesztésre, hogy – úgymond –, a más rétte, kertje mindig zöldebb, s hogy a tilalmas mindig édesebbnek tűnik. Ámde büntetésként, hamar keserű lesz a szánk tőle.

A léprement férfi súlyos árat fizet és mind testében, mind anyagiak tekintetében tönkremegy. A vásárolt szerelem, illetve a tartózkodásra intő tanítás a rosszra hajló, jövedelmet így szerző asszonyoktól (netán a férj csendes tudomásulvételével?) nyomunkövethető mind az egyiptomi, mind a babilóniai adatokban, visszamenőleg az emberiség első írásos emlékeiig.

Könyvünk ezen a téren is sok szállal fűződik ókori keleti párhuzamokhoz, aminthogy a bölcsességirodalom a maga egészében leginkább nevezhető nemzetközinek az ŐSZ-ben. – A 14.v-ből az is kiderül, hogy nem kivételes esetekről van szó. Egész csoportosulások éltek e szabados, kánaáni életfölgóság szerint, ami a fönt jelzett, másik nagyobb egység során majd kétségtelenül megállapítható –, nem nélkülözve olykor a vallásos körítést sem.

A 15-20 részlet jó példa rá, mily távol esik az ígétől az álszemérem. – Az Énekek éneke költői magaslatocon járva szól a házastárs szerelmének gyönyörűségéről. A tanítvány ebből a kútból igyék vizet. S a forrás is áldott lesz, amelyből aztán nemzedékek származhatnak.

Példabeszédek 6,1–19 – Bölcsesség az anyagiakban

Pénzügyi dolgaink is kerüljenek az istenfélelem ellenőrzése alá. Az 1.v. értelme nem az, hogy ne vállaljak kezességet bajbajutott ember-társamért, ámbár itt is szükséges – mindkettőnk érdekében –, a körültekintés. Az intés élettapasztalatot közöl, midőn arról beszél, hogy a csak mának élő felelőtlenség egykettőre uzsorások karjaiba kergeti azt, aki nem volt előrelátó. Kíváncs, hogy gazdasági rendszabályok vessenek gátat a túlkapásoknak, de a személyes felelősséget sem szabad, lehetetlen is áthárítani a társadalomra. A jó cél az, hogy minél kevesebb személy tartozzék fűnek-fának, aki aztán képtelen kievic-kélni adósságaiból. Következménye pedig gyakorta harag és ellenségeskedés. Ezért is igyekeztek az adós gyors gazellaként menekülni a hálóból, ha már beleesett. Jézus hasonló értelemben tanított, hogy a tanítványnak még az úton kell megbékölnie ellenséggel, ellenféllel, mielőtt a bíró kezébe kerülne (Mt 5,25k). A vázolt feszültség elemei közül itt sem iktathatók ki az anyagi összefüggések, a rendezésre sürgető intés elevenbe vág, s a mellébeszélés sem segít.

A hangya szorgalmára utaló serkentést olvasva (6-8), a bölcs előrelátás anyagiakban is, személyiségem szabadságának megőrzése végett van. A lustaság és dologtalanság, a tennivalók elodázása anyagi zavarokba kerget.

Az adott, s vett tanácsokban az istenismeret bölcsessége munkálkodik, az egyén s a köz érdekében. Ha elveszíti hitbeli hátterét, máris öncélúvá lesz a gyűjtés és lételememmé az anyagiasság. Két változata a riasztó példának: vagy én esem csapdába, vagy tehetősebb voltom tesz engem mások csapdájává. Az ige a mindkettőtől megszabadító keskeny útra hív és terelget, s gyökereiben ugyanabból táplálkozik, amit Jézus akként fogalmazott meg, hogy ne aggódjunk az életünk miatt. Őnála az Isten országának gondján, annak személyes vállalásán fordul meg minden. Mindennapos gondjaink viselése, vállalása Isten országa munkájának járuléka csupán (Mt 6,31-34)

További rövid intések hangzanak el, távoltartandó mindattól, ami utálatos Isten előtt. A szívben gonosz tervek lapítanak, ha mást mond a száj, s mást a gesztusok. Az egész közbeiktatott szakasz jó tanítás avégre, hogy a bűnt ne csupán a nemi erkölcs területére szorítsuk vissza. A bűn fogalmának szűkítése feledi, hogy igazából egy bűn van: az Istennel való szövetség megtörése. A bűn tehát teológiai tévelygés, elszakadás Istentől. Ennek vannak aztán erkölcsi értelemben férges gyümölcsei. Istennel kell rendezni dolgainkat, s ebből gyógyulnak a többi morális kuszaságok. Rajta hát!

Példabeszédek 6,20–7,27 – Hűség a szövetséghez

A bölcsességirodalom önálló műfaj ugyan, de – mint szó esett már róla –, nem mond mást, mint a törvény (a Tóra); s a tanítást az 5Móz 6,8 útmutatása szerint az ujjakra fűzött figyelmeztető szíjakon viselték. Az viszont a prófétai hagyomány hatása lehetett (Jer 31,33), hogy alkalmasint a szív fölött, nyakba kötve is hordtak ilyen emlékeztetőt (3,3. 6,21. 7,3). Bizonytalán szükség volt állandó intésre, mert a kísértés mindennapos volt.

A hívó ember általában eszményíti a bibliai időket. Pedig – a korszakadta módosulásokat is beszámítva –, a mainál nem csekélyebb mértékben volt kitéve az ember az elbukás veszélyeinek.

Kipillantva, együtt a bölccsel az ablaknyíláson (6), visszahőkölünk a túlfutottségtől, melynek aztán áldozatul esik az ösztöneivel mit kezdeni nem tudó, könnyen léprecsalható ifjú. Ezúttal a férj távollétét kihasználó asszony a nyílt kezdeményező. Arra hivatkozik, hogy a társnak békeáldozatot kell bemutatnia, s most akarja teljesíteni fogadalmát (14). Férje csak holdtöltekor jön haza (20). A kevéske adatból kiszűrhető, hogy az asszony nem hazudik. Korábbi időkben kánaáni és ókori keleti szokás volt így hódolni a termékenység isteneinek. Volt kultikus prostitúció, s mióta az ember kezdett öntudatra ébredni, bámulattal és mitosszal övezte a testi gyönyört. – A modern idők változásaiban is olykor magasra csap az erotika szinte vallásosnak minősülő istenítése, mintha ez volna életünk mindenható ura, pedig: „Vihet-e valaki tüzet a keblében úgy, hogy meg ne gyulladjon a ruhája? Vagy járhat-e valaki parázson úgy, hogy a lába meg ne égjen?” (27k).

Az 5.f. végén feltárta az ige, hogy a testi közösség isteni adománya a házasságon belül lehet áldássá. A 7,4 azt is mondja: a bölcsességet nevezd nővérednek. Ekként becézi az Énekek éneke a menyasszonyt (4,9-12. 5,1). – A bölcsességet ölelve magadhoz, dicsőséget hoz rád, mondta már a 4,8 is. Más szavakkal: A szeretet szövetsége köt össze bennünket Istennel. Maradjunk meg benne mindvégig, hűségesen. Vele és őbenne az élethez ragaszkodom. Minden más csupán a halált jelenti, mégha oly ígérő is. A bujasághoz gondolatilag közeljár a sejtek túlburjánzása. Nem kell bővebb magyarázat, hogy ez mihez vezet.

Fölöttébb hagyományosnak tűnik az ige tanácsa, de mondjon valaki mást és okosabbat!

Példabeszédek 8 – A testetöltött igehirdető

„Az ÚR (Jahve) bölcsességgel vetette meg a föld alapját, értelemmel erősítette meg az eget” (3,19). A bölcsesség tehát legelső és a legtekintélyesebb az Isten tulajdonságai között. Ennélfogva magát a bölcsességet is, mint teremtő művének hiteles tanúját meg kellett teremtenie, hogy az elbeszélhesse majd, amit – eleinte félig öntudatlan gyermekként, de mégis látott. Fölnövekedve pedig lehessen Istennek munkatársa abban, hogy az emberek ne a halált, hanem az életet válasszák. A 8-9. fejezetek ebbe a folyamatba engednek bepillantást.

A mélységes vizek megfékezése (29), hegyek és halmok megformálása előtt alkotta tehát Isten a bölcsességet. Nem azért, mintha segítségére lett volna szorulva, de a bölcsesség jelenléte derűt árasztott. Születését követően, játszadozó gyermekként ott téblábolt körülötte. Kisgyermekként alig segíthetett, de gyönyörködte Őt. Még azt is mondhatjuk, hogy ihlette a társra vágyó Istent, ki alkotó munkáját végezte közben, s az elemek – megadva magukat a teremtő kéznek –, a helyükre kerültek, s majd megformáltatott az ember is.(27-31). Talán elmerészkedhetünk ama megfogalmazásig, hogy a bölcsesség Isten múzsája volt. Nyelvtani nemében nőnemű szó, de akkor még gyermek volt a bölcsesség.

Aztán, fölnövekedve (a növekedésre csak logikai úton következtetek), maga is önálló tevékenységbe kezdett, hogy az emberek, akikben kezdettől kezdve gyönyörködött (s azok is őbenne? 31) ne-hogy kevélységre és álnokságra vetemedjenek. Mindenfajta kétes hírű istenségnak ellentéte ő. Személy, de nem igényel magának külön tiszteletet. Csupán azt kéri, hogy amit hiteles tanúként elmond, befogadják. Nem lehet őt büntetlenül elmellőzni. Mennél felelősebb tisztet lát el valaki, s ha elhívását rendre jól tölti be, annál inkább hat a munkájában a bölcsesség hatalma (14-16), s megjutalmazza azokat, akik őt válaaztják.

A bölcsesség nevezhető a testetöltött igehirdetőnek, aki a forgalmas helyeken kiált, hátha idejében meghallgatják, amíg nem késő. – Még egy lépés innen a testet öltött Igéig, aki az ünnep utolsó nagy napján előállt és kiáltva hívott minden szomszjúhozott az élet vizéhez (Jn 7,37-39).

Példabeszédek 9 – Válaszúton

A bölcsesség (1-6) és a balgaság is hívogatja az embereket, hogy házába térjenek be. Vaj', képletesen, vagy valóságosan értendő, amit egyik is, s a másik is kínál? Mivel a balgaság asszonya voltaképpen hasonló nőszemély, mint akitől az 5. és a 7. f. óvott –, van, aki hajlik rá, hogy a bölcsességnek – legalább is egy időszakban –, lehettek szellemi bázisaik; hogy akadtak volna tehetősebb családok közül olyanok, akik helyet adtak ilyen filozófiai iskoláknak. Összejöveteleikre, közös étkezéssel járva együtt, leányok hívogattak volna (3). – Nem csökkenti az ige hatóerejét, ha ezt a szelíd hívást átvitt értelemben vesszük. Régészeti adatok még nem erősítették meg, hogy lett volna hét oszloppal ellátott ház. A lakoma és a fűszerezett bor – az emberi gyarlóság okán –, nem látszik alkalmas kísérőnek az istenfélő elmélkedéshez. Kérdés továbbá, hogy a ház gazdája miért nem a szolgáit küldte inkább a meghívással?

Jézus példázatai eligazítanak, hogy miként értsük a nekünk is szóló hívást: „Hasonló a mennyek országa egy királyhoz, aki menyegzőt készített a fiának” (Mt 22,2). Ugyanilyen értelemben válaszolt annak, aki így szólt hozzá: „Boldog az, aki az Isten országának vendége” (Lk 14,15). Vagy hivatkozhatunk az okos szűzekre, akik olajjal telt lámpásokkal mentek ki a vőlegény elébe (Mt 25,1-13), míg a balgák, elkésve, hoppon maradtak.

A képletes magyarázat tehát nem reked meg ott, hogy voltak-e ilyen jellegű házak és összejövetelek, hanem a kérdést eldöntetlenül hagyva, halljuk meg az Úr hívását, aki máris, és ma még mindig, hívogat bőségesen terített asztalához. Hívására rögvest ama bölcsességgel induljunk, melynek kezdete az Úrnak félelme (10), mivel az átélt bölcsesség több mint elmélet.

A közbeiktatott 7-9.v. nem sok reménységet táplál a gúnyolódásra hajló emberek felől. Borúlátással, körbeszabott reménységgel még gyakran találkozunk majd az effajta irodalom olvasása során.

Bízunk Istenre; egyedül ő tudja, ki a reménytelen eset. Magunk részéről igyekezzünk több bölcsességre a hitben (9). „Mert akinek van, annak adatik, és az bővölködöik” (Mt 13,12).

Példabeszédek 10 – A szív teljességéből szól a száj

Szó esett már arról, hogy a könyv derűlátó. Az előző fejezetben viszont már megpendült egy borongó húr. Hogyan fogadjuk ezt a két ellentétes jelenséget? Most helyénvaló erről szólnunk, mert innentől kezdve a 22,16-ig, nagyobb tartalmi egység következik, azonos stílusjegyekkel. Indokolt a megállapítás, mivel a gondolatok elentétes párhuzamossága úgyis, mint forma, erősen befolyásolta a tartalmat; úgy érte, hogy előbb fölhangzik egy pozitív előjelű megállapítás a bölcsekről, az igazakról, melyre a következő sorban ráfelel a negatív példa a balgákról, a gonosztevőkről. Néhol a sorrend fordított. Eközben, elszórtan, egyirányú párhuzamosságra is lelhetünk.

A könyv eme része ősbib, mint az 1-9. fejezetek. Lehetséges, hogy ezúttal a címirat(1) szószertint értendő, s a lazán összefüggő, gyakran nem is logikai, s tán semmiféle időrendet nem követő sorrend valóban Salamon király mondásainak összegyűjtését tűzte ki célul. Az 1Kir5,9 a bölcs király mondásainak sokaságát a tengerpart fővényéhez mérte, s a fővény homokszemei sem összefüggők!

Helyreigazító tanács, hogy az igeolvasó a megállapítások eme, ellentétekre épülő jegyeiből ne azt a következtetést vonja le, hogy vannak egyrészt jók, igazak és bölcsek, akik minden esetben hasznosak, építők és Istennek tetszők. Velük ellentétben pedig előadód-nak balgák, fecsegők, akik tegyenek bármit, minden dolguk sületlen és bajt okoz. Ily módon kettéosztanánk az embereket, az átmenet minden lehetősége nélkül. A formai elemek ennyire nem béklyózh-atják le gondolatainkat.

Az említett derűlátást és borúlátást (optimizmust, ill. pesszimizmust) tegyük hát idézőjelbe. Számolva továbbá azzal, hogy az ember szellemi tevékenységének, az élettapasztalatok összegezésének ősbib fokán ez a játékosan komoly forma lehetett az igazán alkalmas rá, hogy ellentétpárok feszültségében villantsa föl a valóságot és az igazságot.

Az alkalmazásnak egyik lehetősége, ha azt mondom, hogy mindkettő: a bölcs is, a balga is lehetek én. Szívem állapota szabja meg, hogy helyesen szól-e a szám, avagy kártékonyan (Mt 12,34k).

Példabeszédek 11 – Üdítés és felüdülés

Mindennek van kihordási ideje és Isten is kivár. Eleinte úgy tűnhet, hogy a gonosz büntetlen üzheti veszedelmes játékát mások bőrére, mert csak saját hasznára gondol. A bölcs embernek azonban élettapasztalata, hogy bizonyos idő teltével, gyakran már itt, e földi életben beérik, amit vetettünk. Egyik óhatatlanul halált arat, mások pedig megmenekülnek, életet találnak, mert az egyenességhez ragaszkodtak, bölcsen, akkor is, ha a következetes eljárás nem is biztatott semmi jóval.

Nem foghatjuk rá a Példabeszédek bölcsére, hogy végső, a földi életen túlmutató célokról nem tud semmit. Ellenkezőleg! Említi a harag napját (4), amely – sejtetően –, történelmen belüli határidő a számára; mégis olyan csomópontja összefutó szálaknak, ahol minden véglegesen kiderül. Ezt nevezik, esetenként, az igazság pillanatának. Az igazak egyenessége, meg az elvetemültek és erőszakosok fondorlatai egyaránt napfényre jutnak és elveszik méltó bérüket. Midőn arról hallunk, hogy az igazsághoz ragaszkodó életre jut (19), a színképelemzés során fölfedezhetünk benne olyan tartományt, amely már az ÚSZ-i örökélet felé hívogatja, terelgeti a reménységet. Maradva a gyarló hasonlatnál: látjuk – nem látjuk, de tudjuk, hogy létezik infravörös meg ultraibolya is, az elemeire bontott fehér fény szélein túl.

Tagadhatatlan, hogy a hangsúly mégis az emberi sorsfordulónál célhoz érkező bölcsesség, illetve, a már itt lelepleződő balgaság fölismerésén van. Tisztánlátás azonban lehetetlen hit nélkül. Elfogadnunk, s hirdetnünk, hogy az adakozó gyarapszik, s a kapzsi ráfizet, ehhez a hit merészsége és Istentől való bölcsesség (1Kor 1,25) szükséges.

Mitagadás, hogy a bölcs szándékosan fűszerez olykor csípős humorral. A karikatúra harsány szemléltetése nyomán szinte látjuk a disznót, orrában aranykarikával (22), példázva a szépasszonyt, aki híján van a jó érzés (érzék, ízlés) adományának. A bölcs ily módon is üdíteni akar, mert aki másokat üdít, maga is felüdül (25).

Meríteni hát, csak merni ebből a kimeríthetetlen forrásból! Minden páros sora egy-egy felszínre bukkanó, tartalmát kiöntő veder. – Miért állottak-pállottak vizeink? Félünk, hogy kifogy? Aki engedi magát kimerni, abban rejtett források fakadnak föl és friss víz áramlik az kimert helyére.

Példabeszédek 12 – Jellemformáló erő

A bölcsesség tömör, olykor képi erejű szemléltetése az elme paléozását is szolgálja. Ám, ha csak ennyi volna a jelentősége, nem lenne több becses művelődéstörténeti emléknél. Mégha fejezetenként csak egy-két gondolatot emelünk is ki, kiderül a példán, hogy olyan hittapasztalatokat összegez, melyek ma is igazak. Sőt még új szint is hoznak a keresztyén élet gazdagítására.

A 3. és a 12.v. szerint az igazakat életerős gyökérszet táplálja. Az ÚSZ nyelvén a Krisztusba gyökerezésről kell szólnunk (Ef 3,17k. Kol 2,6k). Elképzelhetetlen bármiféle, Krisztustól független önigazság. Nem cselekedeteink alapján, hanem az ő érdeméért, vére által megmosottan lehetünk csak „igazak” Isten előtt; de ténylegesen és nem csupán jogi értelemben megigazítottak (Fil 3,9). A hit pedig a gyökér, mellyel a minket hordozó Krisztusba kapaszkodunk.

Midőn az ÓSZ-nek igazakról alkotott fogalmát ily módon elmélyítjük és kiegészítjük, az ÓSZ meghálálja az ÚSZ emberének fáradozását azzal, hogy lehetetlenné teszi a megigazulás felszínes magyarázatát, mintha csupán formális, vagy jogszerű és nekünk tulajdonított igazzá nyilvánítás hasznát adná nekünk. Ha így volna, esetről-esetre maradhatna minden a régiben. Toldozgatás helyett törekedjék a megigazított arra, mert lehetőséget kapott rá, hogy vérévé, új emberévé, mindennapos gyakorlattá váljék az, amiben Isten, kegyelemből részeltette. A megigazítás és megszentelődés jellemformáló erő. Mivel pedig a továbbiakban is bölcsokről, meg igazakról esik szó, mindig odaértendő e fogalmaknak az egész Szentírásra épülő háttére, pontosabban: a fundmentuma, ha nem ismétljük is minduntalan a fönt vázoltakat.

Hallanunk, s megcselekednünk az ígét csak így lehetséges; sőt szükséges is, ha jót akarunk magunknak és másoknak. Jézus azokat hívta okos embereknek, akik kősziklára építették házukat, s nem a balgákat, kik csak homokra alapoztak. Vihar, s árvíz idején csak a bölcsék épülete állhatja ki a próbát (Mt 7,24-27). A Hegyi beszédet lezáró hasonlat mostan feldolgozandó könyvünkéből is merített ihletet (7). – Következőleg: a balgák azok, akik nem adják át magukat Isten, életet formáló igéjének, az új teremtésnek.

A szövetség két könyve: az ÓSZ és az ÚSZ kölcsönösen gazdagítják egymást – épülésünkre.

Példabeszédek 13 – Az intés módozatai

Az Ef 1,7k. jól összegezi az előző f. magyarázatát és lendít is előre: „Őbenne (Krisztusban) van – az ő vére által – megváltásunk, bűneink bocsánata..., kegyelme gazdagságából, amelyet kiárasztott ránk teljes bölcsességgel és értelemmel,” Egyrészt szükséges, hogy igazsága életet változtató hatalommal vegye uralma alá személyiségünket és sorsunkat. Másrészt: derüljön fény az igazság másik felére is. Az igaz, aki a könyv fogalmai szerint bölcs is –, soha nem elég okos, és nem igaz önmagában. A bölcsesség talán éppen ott kezdődik, hogy készek vagyunk rá, hogy belássuk elégtelenségünket. – Élére állítva a kérdést: elég bölcsék és igazak vagyunk-e hozzá, hogy az intést elfogadjuk (1)? Az intésnek háromféle útját-módját tárja fel a mostani szentlecke.

Az első: az ige által adott útmutatás. Az ÚSZ gyülekezete ezt nevezi, az istenfiúság ismérveként, az ige és a Lélek általi vezettetésnek (Róm 8,14). A dogmákba nem merevített, naponkénti friss eledelként tápláló ige megtartó erő azoknak, akik hallgatnak rá (6). Útmutatás, olyan előrelátással, hogy néki engedve, még a halál csapdái is kikerülhetők (14). Be kell látnunk, hogy ekkora bölcsességgel nem rendelkezünk. Akkor a mienk tehát, ha szüntelen kérjük és készek vagyunk elfogadni. A beteljesült kívánság (12.19) ezek szerint semmiképpen sem jámbor óhaj, de elmondott kívánság; más szavakkal: imádság.

A 3,17 az Úr útjait hívta élet fájának. A beteljesült kívánságra, a meghallgatott imádságra ugyanez áll. A kettőnek azonban összhangban kell állania egymással. Tehát kéréseinknek, kívánságainknak az Úr útjaihoz kell igazodnia. Ezért elengedhetetlen a kegyesség számára a vezettetés.

Új színt és erőt ad az intésnek, ha közösségben járom a tanácsolt utat (20). Ez az intés második módozata. – Mások bölcsessége segítségemre van, s én is segítek ily módon annak, aki éppen akkor erőtelenebb. A kegyelmi ajándékok hasznosításának alapelve, hogy a közösségben engedjünk annak, aki mostanra szólóan kapta a kijelentést (1Kor 14,31k. Róm 12,16).

Ha ekként vesszük, s fogadjuk az intést, nincs szükség a harmadik módozatra: a bottal való fenytetésre (24. Zsid 12,4-6) –, ámbár ennek is Isten a tudója!

Példabeszédek 14 – Emberismeret és élettapasztalat

Árnyalati különbségek fedezhetők fel a Szentlélek ihletésének erőterében. Még élesebben vetődik fel e kérdés Jób kv-e kapcsán, aholis a barátok elégtelen vigasztalónak bizonyultak (42,7k). – Ez-úttal is másként szólít meg az, ahol találó megfigyeléseket, az élet ellentmondásaiból leszűrte keserű tapasztalatokat összegez. Az Úrra mutató részletek (pl. 26k) viszont telítve vannak a kijelentés erőivel. A főntiekre néhány jellemző példa következik.

Lélektani, sőt lelkigondozói körütekintést szemléltet a 10. és a 13.v.: „A szív ismeri a maga keserűségét” megállapítás olyanszerű, mint a népi bölcsesség, hogy mindenki maga ismeri legjobban a maga baját. Lelkigondozóként közelítve embertársához, mert lát-hatóan búban, gondban vergődik éppen –, érezzen bármennyire is együtt az örülőkkel és sírókkal (Róm 12,15) a gondozó, legyen tudatában, hogy csak kívülről tekinthet embertársára, a bőrébe nem bújhat; s vannak dolgok, amibe nem avatkozhat bele.

Itt a lényeges különbség a pszichiáter és a lelkigondozó között. Az előbbi – szakavatottan, vagy ügyetlenül –, behatol a másik ember lelkébe, ízeire szedve betegét. A lelkigondozó viszont soha nem kerítheti hatalmába a gondozottat. Van egy határ, melyet tiszteletben kell tartania, hogy ne sértse meg embertársa személyiségét. E határnál át kell adnia magát és gondozottja ügyét közös Urunknak. Az emberismeret fontosságára az egész könyv felhívja figyelmünket. Ennek kellő része ama fölismerés is, hogy esetenként meddig mehetek el felebarátom sorsának egyengetésében. A lelkigondozásban a tiszteletben tartandó határvonalat a felelősség érzése és a hit húzza meg. – Sokféle tapasztalat mutat arra, hogy a legtisztább hatások a lelkigondozásban azok a közvetett szolgálatok, amikről gyakran magunk sem tudunk. Benne legkisebb az erőszakos és illetéktelen behatolás veszélye olyan területekre, ahol egyedül Istent illeti meg a cselekvés.

Az emberismerethez életismeret is párosul. Bizony adódnak kiábrándító tapasztalatok is. Mindjárt egy példa: a szegény még a barátnak is terhes, míg a gazdagot körüldongják a hízeglők (20). Ilyenekből vonhatók le ellentétes előjelű következtetések. Az igazán bölcs tehát viselkedjék másként, mert ha könyörületes, nemcsak mást, de önmagát is boldoggá teszi közben, s ezzel dicsőíti közös Alkotónkat (21.31).

Példabeszédek 15 – A beszéd lehetőségei

Negyedszer tér vissza könyvünk arra, hogy a bölcsesség fémjelezte különféle ajándékok, illetve, részünkről a magatartás ilyen módja „életnek fája”. Ezúttal a szelíd nyelv kapja e felemelő tisztességet.

A bölcsesség tanítóját, láthatóan, ama bizonyosság hevíti, hogy amit ő képvisel, a titkok nyitja, mert az élet közvetlen közelségébe, a forrásig juttat el. Nem tudhatjuk, hogy ismerte-e a bűneset történetét abban formában, ahogy ma olvassuk, mert a jó és rossz tudásának fáját csak az 1Móz 2,9.17 ismeri; mintha későbbi módosulás lenne, mivel az 1Móz 3. csak az élet fájáról tud, mely a végén újra említetik, azaz, hogy útját Isten elzárta a szó-, és szövetség-szegő ember elől. – Mintha a bölcsesség követe most azt hirdetné, hogy olyan ismeretet tanít jóról és rosszról, mely megnyitja az utat az élet fájához. – Maradjon mindez részünkről a feltételezés szintjén. – Merész feltételezésünket annyiban vállalhatjuk, hogy valóban létezik életre segítő tanítás Jézus Krisztus váltságával megnyitottan, aki így hívogatott és biztatott: „Menjetek be a szoros kapun”. Az az út keskeny, de életre visz (Mt 7,13k).

Szóljunk mostmár a nyelv, a beszéd hatalmas lehetőségeiről. A Jak 3,1-12 szerint, aki beszédben nem vétkezik, az tökéletes ember, mert képes megfékezni az egész testét. Ide helyezhető párhuzamként mostani igénk mellé. – Mert nem elég ismernünk a jót, a helyénvalót. Állja meg helyét akkor is, midőn beszédben alkalmazzuk, s ahogyan magunkat kifejezzük. Megfelelő higgadtság, bátorság és szelídség egyaránt szükségeltetik hozzá. A bölcs úgy hinti a tudást, mint a magot (7). Nem vonakodik a válasszal, ha megfelelő mondanivalója van; mert az idejében mondott szónak van csak értelme (23). Utólag könnyű okosnak lenni – mondják, s igaz! Az idejében mondott jó hír üdít (30).

Késni tehát nem jó, de elhamarkodottan szólnunk is káros. A szívben megfontolt szavak szűrve jussanak el az ajkakig. A szavak kölcsönhatásban is érlelődnek. Az képes helyesen élni vele, aki maga is elfogadja, ha intés (5.10), vagy tanács (22) formájában kapja.

A beszéd legégetőbb megnyilvánulása, részünkről, az imádság (8.29) s benne az Isten akaratának keresése. Enélkül a legragyogóbb bölcsességnek sincs fedezete.

Példabeszédek 16 – Ember tervez, Isten végez

Isten hatalmáról szól az ige itt. Az 1.9. és a 33.v. végső soron az Ő kezébe tesz minden döntést. – S az ember még sincs tétlenségre kárhoztatva. Tervezzon, akarjon, keressen; s ha végtére előtűnik Isten végzése, tekintse azt elgondolásai betetőzésének. Szándékaink épületének ez legyen a záróköve. Ha Ő az alap, a zárókő elgondolásaink megkoronázásának fog bizonyulni.

A 4.v. szembesít az eleve elrendelés (predestináció) kérdéseivel. A reformáció sem tudott egységesen állást foglalni benne. Ha nem is tudunk teljesértékű választ rá, még mindig jobb beszélni róla, mint, ha elhallgatjuk. Pál apostol sem kerülte meg e fogós kérdést. Tőle tudjuk meg, hogy abban is hatalmát és dicsőségét mutatta meg Isten, midőn a fáraót konokká tette azzal szemben, amit választott népével Isten tenni szándékozik.

Észjárásunk természetesen mindjárt faggatózik, hogy akkor kié a felelősség. Ha így alkotott, akkor mi joga vádol? A fazekasnak hatalma van az agyagon, hogy különböző rendeltetésű eszközt formáljon belőle.. Hol van akkor a kegyelem? A kegyelem a harag edényein abban adja az élet jelét, hogy Isten türelemmel hordozza őket (Róm 9,14-29). Ugyanez az értelme itt a 4. v-nek. Isten még arról is gondoskodik, hogy a bűnöst megtartsa – a veszedelem napjáig.

Ha Istenről hallunk, szólunk, s szól Ő önmagáról, ne akadjunk fenn olyasmin, ami meghaladja értelmünk határait. A hitre tartozó dolgok –, vegyük föl példának a hitet és a cselekedetet –, felfogó képességünk határait feszegetve –, egymásnak ellentmondó igazság-párokból fogalmazhadtók meg. Az egymásnak feszülő meghatározások mindegyike egyaránt igaz. Végső soron pedig vannak döntések, amiket Isten megtartott saját kizárólagos hatalmában, mert talán el sem tudnánk hordozni, ha megértenénk (Jn 16,12).

A 10-15 beszél, – emberi viszonylatban, az akkor legfőbb hatalmú személyről, a királyról, szinte isteni magasságba emelve őt; egy főntartással, hogy a trónt az igazság teszi szilárddá (12). E feltételt figyelembe véve tekintendő bármely földi hatalom Istentől rendeltnek (Róm 13,1k).

Példabeszédek 17 – Ha hallgattál volna...

A cím folytatását fölösleges leírnunk, mert közismert. A közmondás a Bibliából eredt. A javallott hallgatás ismeretes volt egyebütt is. Legkivált az egyiptomi adatok mutatnak e tárgykörben sok hasonlóságot, midőn ajánlják a takarékos bánást a szavakkal – ésszerű előnyökért. S itt a különbség a kétféle indíték között, mert a 28.v. íróját más szempont vezérli. Félreértendő szándékát, ha azt a tanácsot olvasnánk ki belőle, hogy ily módon akarjon az ember bölcsőbbnek látszódni.

A Példabeszédek írója soha nem mondja magáról, hogy én a bölcs! Adódik olykor olyan helyzet, mikor nem önmagunkért, de nemes ügyekért akkor tesszük a legtöbbet, ha hallgatunk. A közösség hasznára, de magunknak is, ezek lesznek a termékeny csendek. Ilyenkor megyünk alá szótanba! Van gyülekezet, ahol, az elődöktől örököelve ezt némelyek még gyakorolják is, nagypénteken a Duna partra lesietve kora reggel, magánosan, önvizsgálattal, arcot megmosva a régen még tiszta volt folyóvízben. – Az önuralom közben fölismeri, mikor nem hallgathat; mert szólania kell annak a jónak szolgálatában, amiért tudott csöndben is maradni.

Essék szó arról is, ami már többször megütötte fülünket. Olyan kifejezések, hogy esztelen, bolond, számos esetben szinte szemet szúrtak. Nem szeretetlenség az ostobát az így, egyetlen taloló szóval elítélő vélemény? Vegyük tekintetbe, hogy több ezer évvel ezelőtt a felelős, magát tanulással képzett ember gyakorta szembesült a butaságnak akkora töménységével, amely szinte mellbevágta. A korlátoltság, társadalmi szinten is olykor elviselhetetlen lehetett. – Nemcsak a művelődésnek, de furcsa módon, a műveletlenségnek is megvannak az állandó tünetei. Ma nem találunk ilyesmire?

Kétségtelen továbbá, hogy ezekenek a főnévvé vált mellékneveknek vallásos töltése is van. Ilyen az ember, művelt, vagy műveletlen egyaránt –, ha nem tölti be más, mint az anyagiak imádata. Azt hiszi pl., hogy vesztegetéssel mindent elérhet (8.23), s ha eléri, hogy a bűnöst igaznak mondják, s bűnösnek az igazat (15), igazoltnak látja álláspontját.

Tisztelet minden emberséges meggyőződésnek, ha olykor szemben is állnak egymással, mert közös ellenlábasuk az anyagiakat istenítő buta, akinek olykor „sorsa földi Éden” (Arany J). Ezek a majdnem-emberek a legsúlyosabb ballasztok az elvek és normák szerint élők számára.

Példabeszédek 18 – A beszéd – hatalom

Már eddig megismert gondolatok kerülnek újra sorra, alkalmat adva, hogy kissé a részletekbe is beletekintsünk. Hiszen az előző fejezet kapcsán kemény dolgokat is ki kellett mondanunk, amit eredői felől még jobban meg kell világítanunk.

Miből ismerhető fel az ember bölcsessége, avagy balgasága? Bár nem kizárólag, de a beszédéből. A szavak elárulják, mi lakik a szívben (Mt 15,19): „A jó ember jó kincséből hoz elő jót, a gonosz ember gonosz kincséből hoz elő gonoszt, mert szavaid alapján men-
tenek föl (ismernek el igaznak) és szavaid alapján ítélnék el téged” (Mt 12,33-37). E gondolatsor pedig azzal kezdődik, hogy a beszéd is gyümölcs, és a fát a gyümölcseről lehet fölismernünk. A Jézus által mondottak rímelnék azzal amit itt a 20k. kijelent, ama többlettel, hogy az ember maga is azt eszi, amit gyümölcsként a beszédje teremt (Ezúttal az ÚSZ-nél többet mond az ÓSZ!). A hiábavaló, hivalkodó beszédéről tehát nemcsak az ítélet napján adunk majd számot; az már most magában hordja méltó büntetését; pedig élvezhetné helyénvaló szavainak édes gyümölcset is!

Fokozottan esik latba a hatóság előtt kiejtett szó (17k). Ha vitás ügyekben nem tudtak döntení, sorsvetéssel bízták Istenre a döntést. Ezt a korhoz kötött megoldást –, a Szentlélek kitöltése előtt! – a tanítványok is alkalmazták – könyörgéssel –, amikor Júdás helyére keresték az alkalmas embert, hogy számuk megint teljes legyen (ApCsel 1,24-26). E szokás a Mózes koráig vezethető vissza és az úrim és tummím – eleddig kellően még föl nem tárt használatával állt összefüggésben (2Mózes 28.30. 4Móz 27,21), de a tanítványok ilyen eszközzel nem rendelkeztek.

S bár az 1Kor 4,20 szerint „nem beszédben áll az Isten országa, hanem erőben”, a beszéd képessége, a nyelv és annak élete valódi csoda (H Tóth Imre: A nyelvtudomány története. Szeged,2005.267.o). Rejtett teremtsi csoda, de hatalom is. Tanácsolhat az élet felé, s lökhet a halál irányába. Romlásba taszíthatja azt is, aki e csodás adománnyal visszaél (6-8). Ezért feladatunk, hogy elkülönítsük az igazat az álságostól. E kérdéskör nem függetleníthető a beszédétől. Az 1Jn 4,1k a lelkek megvizsgálásának hívja ezt az adományt. Benne vízvázasztó, hogy testben megjelent Messiásnak vallom-e Jézus Krisztust.

Példabeszédek 19 – Bölcsesség és felelősség

A balgáknak és a csúfolódóknak egyértelmű és velőig ható leplezése nem fölhatalmazás, hogy rövid úton elintézve, kiközösítsük őket. Azért nézünk szembe a tényekkel, hogy őket helyesen és építően hordozzuk el. Az ítélet pedig Isten kezében van; az 5.9. és a 29.v. számol a következményekkel, de nem kárörvendő.

Az bizonyos, hogy a kétféle embertípus jellemzése majdnem egymást kizáró módon vonul végig az egész könyvön. Találhatók mégis átvezető hidak, ama elővigyázatossággal, hogy biztosítsa a visszatérést időben rajta, megőrizve önazonosságát. Ilyen átvezető híd a türelem és a megbocsátás (11). Nem fogható rá, hogy a mentő szeretet túlbuzgóságra ragadtatná. Az idők nem kedveztek a missziói lendületnek, s talán még nem is érett ki a feladat fölismerése.

Megfontolásra int továbbá – amiről már esett szó –, hogy számolnom kell tulajdon balgaságom kísértésével. A két embertípust elválasztó mezsgye tehát húzódhat a bőrömnön, a szívemen belül. Ha pedig félrevezet az esztelenségem, s kezdem Istent okolni érte, mintha ő volna a felelős, csak vakságomat tetézem.

Az Írás – e helyütt is –, különbséget tesz a lusta és a szegény között. Remek karikatúra a restről a 24.v. – lesz még szó róla. A szegény iránt azonban együttérzéssel viseltetik. A gazdag, s az előkelő könnyebb sorsát csak tudomásul veszi, de nem dicséri (6).

Midőn megállapításokat tesz a szegényről (7), abban is munkál némi tárgyilagosság, akár a közmondásban, hogy a szegény embert még az ág is húzza, de a ténymegállapítást nem terheli közömbösséggel. Könnyörülnünk a nincstelenen annyi, mint az Úrnak adni kölcsön (17).

A hűséget, vagy másként: a szeretetet mindenekfölött valónak ítéli (22). „Ki tehát... a hű és okos sáfár, akit az Úr szolgálai fölé rendelt, hogy élelmüket idejében kiadja nekik?” (Lk 12,42). – Nemcsak bölcs, de boldog is az ilyen sáfár, aki ezek szerint jár el!

Példabeszédek 20 – Balgaságnak tűnő bölcsesség

Az őszinte önismeret dolgában a kezdő lépéseket még továbbiak követik. Midőn így szól az ige, hogy az emberi lélek mécsese átkutatta a test egész belsejét (27. 1Kor 2,11), képi eszközökkel bizonyítva a lelkiismeretről beszél, melyre az ŐSZ-nek nincs külön szava, de számol a tényekkel: „Ki mondhatja: tisztán tartottam szívemet, tiszta vagyok, nincs vétkem?” (9). Az egész könyvben a leghitelesebb szó, amit az igazról és a bűnösről, más szavakkal: a bölcsről és a balgáról mond. A vizek itt a legmélyebbek, melyhez mérhetjük minden egyéb megállapítását. A bűntől lehetséges szabadulás kérdésében is jó nyomon jár a fölismerésben, hogy a testet és lelket érzékenyen érintő zúzdások, sebek és csapások abban segítenek, hogy az ember megszabadulhasson a gonosztól (30. 1Pt 4,1).

Még nem várhatjuk tőle, hogy értse és tanítsa a helyettes szenvedés messiási üzenetét. Ha ismert volt is a prófétai hagyomány a szenvedő szolgáról, az Ebed Jahvéról (Ézs 53,5), a jelenséget egyedinek, mintegy kuriózumnak vélhették. Senki sem sejtette, hogy Isten ezt az utat választotta a bűnösök szabadulására. A még akkor érlelődő fölismerés híján, talán nem is tartották volna igazságosnak, hogy valaki más fizessen az ember bűnéért.

Isten azonban önmagán követett el igazságtalanságot Egyszülöttjében, hogy őt ártatlanul büntetve minket feloldozhasson és megtisztíthasson, s róla az evangélium örömhíret meghirdethesse. Ez az Isten bolondsága, amely bölcsőbb az embereknél, tekintettel az egész gondolatmenetre, melyet erről a bölcsességről az 1Kor 1,18-2,15 elmond. Részünkről pedig a hit tekintendő e bolonság vállalásának. Így válhat az új ember bölccsé –, az Isten gondolatai szerint (1Kor 3,18-20).

Betelve és vezérelve az ige és Lélek által, a gyakorlati alkalmazásban követendő a szent körütekintés, mellyel a bölcs forgolódik az emberek között. Akár a higiéniára ügyelő orvos, vagy ápoló, miatt betegével bánik, tartsa távol magát a perpatvartól (3). – Lévén földművelő (4), kritikus szemmel nézi az adás-vétel során kiderülő visszaéléseket (10.14.23).

A szívet ne bővöljék el mulandó kincsek, ahhoz ragaszkodjunk, ami soha nem megy veszendőbe (Mt 6,19-21).

Példabeszédek 21 – Mi ér többet az áldozatnál?

Elvértve található csak rá adat, hogy a bölcsesség emberét foglalkoztatta volna az istentisztelet, a kultuszi cselekmények. Nem mint-ha érdektelen volna iránta, tudomást sem véve róla. Az áldozatokra tekintettel megállapítható, hogy nagyjából a véleménye azonos a prófétákéval (Mik 6,6-8). Talán a szegények és kisemmizettek iránt érzett felelőssége lehetne erőteljesebb, noha ebben is kendőzetlen, amit mond (13).

Világos beszéd a 3.v. Isten többre becsüli az áldozatnál az igaz és törvény szerinti tetteket. Kiváltképpen utálatos előtte, ha az áldozatot valami gyalázatos dolognak az elkendőzésére szánják. – A zseb-be csúsztatott megvesztegetés láttán meglepően elnéző, mert csak az elért hatást könyveli el szenvtelenül (14) és nem helyezi etikai mérlegre, hogy jó-e, vagy rossz-e a jelenség. Távol áll tőle a próféták harcos következetessége. Ha ellenben Isten szándékozná lekötelezeni áldozatával bárki is, hogy hunyjon szemet, ott hajthatatlan (27).

Az 1.v. szerint fenntartás nélkül fogadja jónak és Istentől valónak a király döntését. Már meghúztuk volt a szálakat az Istentől rendelt felsőbbségig. S van itt egy-két elgondolkadtató szempont. Az egész ÓSZ-ben alig hallunk királyok fölkenéséről. Előzetes prófétai fölkenésben részesült Saul, aztán Dávid (1Sám 10,1. 16,13). Salamon fölkenése, mondhatjuk: hivatalba lépteti őt (1Kir 1,39). Későbbiekben említés nélkül marad, de fölkent uralkodónak tekintették a királyt, s őt az Istentől ráruházott hatalom okán tisztelték.

Lehetséges továbbá, hogy a könyv összeállításának idején, pl. a perzsa uralom alatt, már nem volt (és még nem volt) királyuk. Ha mégis beszéltek róla, magasztalva eszményítették, s benne a dávidi-messiási reménység éledezett, jelet adva magáról, hogy nem halt el egészen, hanem él és vár egy Istentől adott, tökéletes királyra. – Isten a Krisztusban válaszolt a bölcsesség e váradalmára.

Akaratlanul is mosolyt csal elő, amit ezúttal is elmond a könyv a zsémbes asszonyról (9.19). Keserű tapasztalata lehet személyes, vagy általános. Szinte látni véljük, amint a bölcs behúzódik egy sarokba a lapos ház tetején. Oda tán' kevésbé hatolnak be a zsörtölődés hangfoszlányai. – Annál nagyobb becsben van és legyen is, a derék asszony, a feleség (18,22. 31,10-31).

Példabeszédek 22 – A nevelő és a gyermek

Vissza-visszatérő témája a könyvnek a gyermek nevelése, az ifjúság. A bot (15) fenyítő eszköze megalázó, s emiatt túlhaladott. Egyedül Istennek van joga, hogy elővegye. Kormányozzuk úgy az életünket és a ránkbízottakat, hogy ne kelljen megtennie a fenyítés mozdulatát. Bot és vessző ily módon megmarad a terelgetés és vigasztalás eszközének (Zsolt 23,2-4). – Számunkra az alázatosság iskolája az Úr félelmével párosul (4). Kell lennie olyan nemes pedagógiának, mely erre hangolódik rá. A szülő ugyanis nem megfellebbezhetetlen fórum, aki a tévedhetetlenség helyzetéből mindenható igénnyel kezelhetné – úgymond – az éretlen ifjúságot. Töredelmesebb, de igazabb eljárás, ha a nevelő is terhet vállal, s így áll az ifjú mellé, hogy segítségére legyen. Önmagára úgy tekint, mint aki maga is nemrég még gyermek volt, s gyermekére akként, mint a jövődő apáira és anyáira. Ennek feltétele alatt igaz az, hogy a gyermek szívéhez hozzátartozik az ostobaság (15). Különben már az antik görögség is panaszkodott az ifjúságra. A téma tehát örök.

Megszépítő idealizmus az olyan elképzelés, mely szerint a gyermek lelke egy tiszta lap, s ami rákerül, mindenestől a környezeti, vagy a céltudatos nevelő hatások következménye. A nevelő szükséges alázatossága annak tudata, hogy ami rosszat fölfedezek utódaimban, tőlem is örökölték. E szorongató lelkiismereti tehernek vállalásával kell elindulnom gyermekeimmel, Isten félelmében. – S az utak sem egyformák. S be kell látnia a szülőnek, hogy már kettőnek útja sem egységesíthető, hát még több nemzedéké. A közvetett hatások teszik a legmélyebb benyomásokat. A nekem rendelt hivatásnak élve munkálom azt, hogy a reám bízott gyermek is „a neki megfelelő módon” (6) nevelődjék. Szüleinktől, nevelőinktől eredő, életreszóló hatásokat – jót is, rosszat is –, hordozunk magunkban. Ezeket, míg élünk, nem felejtjük el, de a tapasztalt rosszat kerülendőnek tekintjük.

A 6.v. időtálló megállapításokat összegez. Kifejti, hogy minden ember – már gyermekként is –, más egyéniség; ellene mondvá az egyenruhásított eljárásoknak. A nevelés nem cél, inkább eszköz. Nem lehet célja, hogy vagy kibírja, vagy nem! Az élethivatás fölismerését kell segítenie, s hozzá képest kell megterhelnie az ifjút. Teher alatt nő a pálma –, a közmondás szerint. A pálca helyére a céltudatos megterhelés léphet. Ugyanaz az energia, mely egyszerre lesújtana, ésszerűen oszlik el a fokozatos megterhelésekben.

A nevelés szolgálata – végső soron –, az újjászületés bölcsőjévé válhat.

Példabeszédek 23 – Bölcsesség és józanság

A 22,17-től változott a könyv hangneme. Stílusa erőteljesebb, mondhatjuk, hogy több prófétai erő jelenik meg szavaiban. Hiányzik a király iránti feltétlen hűség. Asztalánál ülve életet jelent a mértéktartás; a telhetetlennek pedig csapda a király étele. Mintha távolból a Dániel könyve intene óvatosságra. – Eleddig, egyoldalúan, bár bizonyos tárgyilagossággal –, a gazdagság helyzeti előnyét emlegette a könyv. Ám, a meggazdagodás csalóka álom, mert nem fog megelégedetté tenni (4k). A telhetetlenségnek korszerű megfogalmazása korunkban az, hogy mennél magasabb az életszínvonal, annál kisebbnek látszik (mint a kondenz-csíkot húzó utasszállító gép ott fönn a magasban)!

Keserű epével íródtak a 6-8. versek. Udvariaskodik, kínálja terített asztalát a módos, de fukar ember, s közben minden falatot viszszaadja a szádból. Te is viszont-udvariaskodsz, aztán kitör rajtad az undor. Az ilyen bájcsevegő társaságban fölösleges vesztegetni a bölcsességet (9. Mt 7,6). – A szegények és árvák ügyében is radikálisabb itt a bölcs a korábbiaknál. „Megváltójuk”(10k) az, aki ügyüket a jog erejével képviseli és a váltságdíjat lefizeti értük. Isten ő maga, aki ezt a tisztet átvállalja.

Korábban az apáknak szólt a fiakról, a 15.v-el kezdődően a fiakhoz beszél, szülőként –, követendő lelkülettel. Szerezz bölcsességet – tanácsolja –, ha árat kell is fizetned érte (Ef 5,16), s ne dobd oda csábos előnyökért (23); s igaz örömet okozol vele szüleidnek; őket tiszteld öregségükben is (22). Ne keress kibúvókat, ha gondoskodnod kell róluk (Mt 15,5).

Megintcsak fölhangzik az óvó intés az idegen asszonytól (27). Egyike a legnagyobb veszélyeknek az ifjú számára. A kora-salamoni időszak Józsefet a bölcsesség eszményképének tartotta (1Móz 39,7-23). Történeteit, melyeket az 1Mózes kv-e záró fejezeteiből ismerjük, és könyvünket szoros szálak fűzik egymáshoz.

A másik kísértés, amitől óva int: a szeszes italok. Felfelé megy benne a gyöngy, a költő szerint, aztán gyorsan csúszik a torkon lefelé –, tehetjük hozzá, tapasztalatból. Bódító a hatása, de a vak is látja, mily zavaros a tekinteted, s kusza a beszéded. Kell-e ennél találabb diagnózis korunk egyik népbetegségére, amit a kábítószeresek még csak súlyosbítanak?

„Ne részegedjete meg,.. hanem teljete meg Szentlélekkel” (Ef 5,18).

Példabeszédek 24 – Határesetek

Számolnunk kell a könyv néhány, meghökkentő kitételével. – Kézenfekvő, hogy a káröröm fölöttébb utálatos (17), a folytatást viszont ama bizonyossággal olvassuk végig, hogy ezen a nyomon haladva tovább, elérkezhetünk a Hegyi beszédig, ahol Jézus – tekintettel a határesetekre is –, valami teljesebbre tanít (pl. Mt 5,44).

Sava-borsa van a 10-12 intéseinek. Találva érezzük magunkat, midőn gyöngékről, kevés erő miatt panaszkodókról beszél. Mit tegyünk hát? Hiszen néhanapján még jól is jön kifogásnak a gyengeségünk. Látjuk ugyan a tennivalókat, mi mindent lehetne, kellene tennünk, de hát, Istenem, oly kevés erőt érzünk magunkban. Tehetetlenül törögetjük kezünket, s a jószándék elhal a mentségeinken. – Erőtlen, meg gyenge vagy? Az ige ráfelel: menj és mentsd azokat, akiket ártatlanul hurcolnak el a vesztőhelyre! Merész mondás! A Jel 3,1k. is azt mondja az élő nevű, de „halott” szárdiszi gyülekezetnek, hogy máris induljon a halódók erősítésére. Aki a szívek vizsgálója és életem őrzője, ő a vesémbe lát, s jól ismeri, hogy miről van tudomásom, sőt nem tűri a tájékoztatatlanságot akkor sem, ha a legszívesebben behunynám a szemem, s bedugnám a fülem.

Valakinek kérdésére, hogy mit jelent a szolidaritás, fel kellett olvasnom szemléltetésül az irgalmas samaritánus történetét (Lk 10,25-37), mert nem vesztett hiteléből, ha fennen emlegettük is mostanság. Kérdés, hogy volt-e foganatja nálunk? A remegő térdű erőtlen, aki mégis elindul a sorsközösség vállalása rögzös útján, föl fog nőni a feladathoz, s közben megerősödik. Megáldja érte az Isten. Gyógyulás és fölépülés lesz a fizetsége.

A 27-34 részlet a rendszeres munka előnyeiről, lelki hasznáról tanít. Megalapozza az ember az életét általa. A lusta viszont aláása létalapjait. Azon a szegényen lehet igazán segíteni, aki maga is kész önvizsgálatot tartani: mennyiben oka saját maga is nyomasztó gondjainak, s kész a lehetőségek megragadására, hogy kikelkerülje a további ínséget.

Példabeszédek 25 – Jog és tapintat

Újólapon a királyok iránti feltétlen tisztelettel szembeáll a bibliaolvasó. Királyok meglepte – ahol még léteznek –, szinte csak szimbólum; alig van rájuk bízva valami. A ma embere keveset tud hasznosítani az idevágó bibliai részletekből. Mindannak megtartásával, ami erről a 21.f. kapcsán leíratott, a megértést segítő, álljon előttünk még további két szempont.

Békés időkben királyok és fejedelmek rátermettségüket a művelődés istapolásával bizonyíthatták. Az 1.v. szerint Ezékiás király (2Kir 18-20.) emberei gyűjtötték össze az itt olvasható 5 fejezetnyi, Salamon királytól eredeztetett mondásokat. A művelődés ápolása a békére hajló lelkület és a humánus jellemzője. Ha bárhol a népek történelmében ilyenekre találunk, csak azt állapíthatjuk meg, hogy ez az ember megbecsülte Istentől kapott lehetőségeit.

Említendő továbbá, hogy királyok az ókorban a legfőbb ítélőbíró tisztét is betöltötték, s gyakorolták. Ebből ágazott ki az önálló jogszolgáltatás a társadalmakban. Az 1-10 részlet a királyi tisztnek ezt a vetületét villantja föl előttünk. Ez pedig ma, a történelem végpontjáig úgy alkalmazandó, hogy az élet védelmét és az emberességszempontjait szem előtt tartó, feladatát igazságosan és mértéktartó szigorral ellátó bíróságot megilleti a tisztelet, melynek feltétlen megnyilvánulása a pörre kényszerülő felek mértéktartó magaviselete (8-10). – Ezt az erényt – nevezzük most így –, a hívő az élet minden területén haszonnal gyakorolhatja. A 7. v-et Jézus is alkalmazta (Lk 14,7-11). A mértéktartó önuralom kedvelt és újólapon visszatérő hasonlat a kv-ben, hogy, ha vadmézre lel valaki, tartson mértéket (16). Az önuralom (28) és a tapintat egyik ismérve, hogy ügyelek felebarátom tűrőképességére, s csak addig terhelem őt magammal, amennyit elbír. Inkább hiányoljon, minthogy terhére legyen. Így forgolódva, fölűditem őt, mint az árpa aratásakor hullott hó az aratókat (13).

Pál apostol is idézi (Róm 12,21), hogy paraszat gyűjtök gyűlölmű fejére, ha jót teszek vele (21k). Parázs a fejen része volt egy bűnbánati szertartásnak Egyiptomban. Igénk tehát úgy értendő, hogy jót téve azzal, aki nem képes túltenni magát gyűlöletén, a bűnbánat felé segíthetem őt előre, józanul számolva azzal is, hogy ráfizethetek.

Példabeszédek 26 – Az ostobaság természetrajza

A 17.f-hez fűzött gondolatok során szó esett arról, hogy az ostobaságnak némi vallásos összefüggése is van, ha hiányzik belőle az Istentől függő önismeret, helyét pedig valamiféle pótlék kultusza tölti be. Ha létezik még szókimondóbb eljárás a tünetek kínos, elevenbe vágó feltárása, elvégzi most az ige.

A balgaság netovábbja a beképzeltség, mivel több remény van az ostobához, mint a magát bölcsnek képzelőhöz (12. Róm 1,22). Hasonló hozzá a született lusta, mikor azzal áltatja magát és szédít másokat, hogy ő életművész (16).

Ezek után egyszerűen foglalkoztatni kezd bennünket, hogy miként látta, hol fedezte föl Jézus az embernek e beszűkült gögjét. Megkapjuk rá a választ a Mt 23-ban. Egyik oldalon, akikhez beszél –, ott vannak tanítványai és a sokaság. Számukra a követendő élet-szabály, hogy aki fölmagasztalja magát, az megaláztatik, de aki megalázza magát, fölmagasztaltatik. Folytatólagosan követi ezt a jajok sora, a farizeusokat illeti velük, mert ők állnak a másik oldalon, akár jelen vannak, akár nem. Kétszer is elhangzik a kitétel, hogy bolondok és vakok, mert megtisztítják ugyan a tál külsejét, leplezendő a bent rejlő undokságokat. Meszelt sírokhoz hasonlítja őket, mely kívül tiszta és gondozott, bent csupa halál és telhetetlenség. Álcázott életmódról beszél most a 20-28 részlet is: ezüstmáz agyagedényen. Sima szavak kendőzik a hétszeres utálatosságot. Ne feledjük, hogy a kemény szavak: önkritika, s nem kívülről megtett sárdobálás. A kritikus kitételek célja, hogy megelőzze a bajok tetőződését, mielőtt még nem késő. Úgy tűnik, hogy a perzsa korban megjelent a felületes elvilágiasodás. Az istenhívő bölcs felelős szorongással lép a prófétai kritika nyomdokába, hogy a veszni indulókat fölrázza. Kiutat a válságból a megtérés adhat, a hívő gyülekezet fegyelme alatt: „de lepleződik a gonoszság a gyülekezetben”. Az összegyülekezés helye, a közösség ereje a gyógyulás helyévé és alkalmává válhat azoknak, akik jelen vannak (6). A prófétává lett bölcs intése az ÚSZ gyülekezetének is szól (1Kor 14, 24k), az egyháznak is okulnia kell a leplező intésekből.

A mindent lángba borító, vizályt szító nyelv (20k. Jak 3,6) – ha még nem késő –, szívből eredően válhat ujjongó hangszerré az Isten magasztalására.

Példabeszédek 27 – A barátság dicsérete

Az igazi barátság nem egymás dédelgetése. Legyen távol tőle, hogy egymás pillanatnyi érdekeit védelmezné körömszakadtáig. Így viselkednek az összeverődött véd-, és dacszövetségek –, megegyezés nélkül is; míg az érdekek ütközése föl nem borítja az érdekközösséget.

A bölcsesség embere csodálattal szemlélte a kor szenzációs felfedezését, a vasat, meg az eljárást, ahogyan egy másik vassal kikapálták a tűzben hevített társát. Már is eszébe jut, hogy ekként formálja egyik ember a másikat (17). Ez a veleje az őszinte barátságnak. A szerszámot az egyik kéz fogja, a munkadarabot tartja a másik. A barátokat közös Uruk tartja szolgálatában, hogy egymást alakítsák. – Korunkban azt, hogy barát(ja), életvitelünkkel meg kell tisztogatnunk a hozzá tapadt szennytől!

Nem tudható, hogy Júdás gyűlölte-e Jézust. Lehet, hogy csak megrémült, ráadásul fölöttébb szerette a pénzt. Jézus mégis e szavakkal fogadta: „Barátom, hát ezért jöttél!” (Mt 26,50). A megszólításban nincs szemernyi lekicsinylés sem, jóllehet más hangolása, mint amikor tanítványait nevezte barátainak (Jn 15,13k). Érezteti a nyílt baráti feddést, hogy lelkiismeretét fölrázza. – Tévednénk mégis, ha a barátságban a feddést tennénk első helyre; ne legyünk egymás csendőreivé! Az csak végső megoldás (ultima ratio) lehet, s az a jó, ha sosem kell elmennünk a drámai fölrazás kényszeréig. A lélek-ből jövő tanács (9) elegendő lehet/legyen egymás lelkigondozására.

A Krisztusba gyökerező barátság jellemzője tovább, hogy nem az egyívásúak összefogása a többiekkel szemben. Lehet, hogy barátaim más alkatúak, nézeteink is lehetnek eltérőek, de közös az Urunk. Eltérő elhívások és életutak különböző kegyelmi ajándékokat gerjesztenek föl bennünk. Szolgáljanak azok egymás építésére, nem válhatnak a cserbenhagyás ürügyévé (10).

Ha minden juh más (23), hogyne lennének különbözők az emberek. A főpásztor is egyéniségünk szerint ismer és fogad magához bennünket.

Az igaz barátság – mint a Krisztusé –, mindig fölemel.

Példabeszédek 28 – Őszintén az anyagiakról

Lényeges dolgokban vehető észre a könyvben elmélyülés, tisztázódás. Korábbiakban (vö. 13,8) a bölcs szemében előnyösebbnek tűnt a gazdagság. Ezúttal átbillen a mérleg: „Jobb a feddhetetlenül élő szegény annál, aki gazdag, de görbe utakon jár.” (6). Nem esik a másik végletbe sem, azt állítva, hogy a szegénység erény volna. Mindkettőt az minősíti, hogy hallgat-e a tanításra, engedve, hogy annak rendező ereje elhatoljon az anyagi dolgokig.

Bízást mondhatjuk, hogy az Isten szerinti bölcsességnek ma is ez a próbaköve. Ha hit, remény és szeretet szövi át, ahogy élek, s dolgozom, vagy ahogy gazdálkodom: áldozatot hozok, avagy szűkmarkú, zsugori maradok, magam is lemérhetem rajtuk keresztyén-ségem őszinteségét. Mintha minden ember – tudva, vagy nemtudva –, hőmérőt szorongatna ott, bal oldalt, a szív felől: ezek a pénzügyeink. Róla Isten leolvashatja, de nekünk is rá kell néha pillantanunk, hogy a hálaadásnak mekkora hőfoka munkál bennünk, azaz, hogy terem-é jó gyümölcsöket a hitünk.

Megkísért a magunk-faragta okoskodás is: a pénz beszél –, mondják. A föntiek szerint is, valóban beszél, csak mi kihagynánk belőle Isten ihletését és ellenőrzését. Önálló hatalomnak tekintjük, s nem Isten gondoskodása részének, s a hit életjelének. Optikai csalódás, ha a gazdag egyszerre már bölcs is a saját szemében, becsapva önmagát (11.26. 1Kor 3,18-20, ahol a gondolatmenet hasonló, ha nem is éppen az anyagiak foglalkoztatják az apostolt).

A bölcsesség emberének kezdettől elítélő véleménye volt a pénzügyekről. Kezesség vállalását másokért szinte örültségnek tartotta (6,1. 20,16. 27,13). Lesújtó – és igaz, amit a kamat és uzsora szedéséről tart (8), az idő tájt a kettő egyet jelentett. A földművelés, vagy az ősi félnomad gazdálkodás (27,23-27) becsületesebb megélhetést biztosított, párosulva az értelmet meghaladó bölcsességgel, s hogy a szegények iránti irgalmasság az igazán hasznos befektetés (7). – Az alkalom-szülte jótékonytságot az első keresztyének a gyülekezeti közti diakónia gyakorlatává szélesítették (2Kor 9).

Példabeszédek 29 – Igazság a társadalomban

Végtére is nem azért könyörül az igaz a nincstelenen, hogy ön magát a maga igaz voltában megerősítse. Járulékosan az is biztonnal bekövetkezik, mégsem ez vezérli. Ha leköti a nincstelenek ügye, nem ér rá, hogy önmagával foglalkozzék, mert minden porcikájával együttérez a kicsinyekkel (7).- A későbbi rabbinikus magyarázat az igazságon, emberi magatartásként, a könyörületességet értette. Nyomait még az idézett 2Kor 9-ben is megtalálhatjuk. Már szótunk arról, hogy az apostoli szolgálatban szervezett formát öltött a könyörületesség. Megszületett az első ökumenikus diakóniai vállalkozás a jeruzsálemi gyülekezet szegényeinek megsegítésére. Őket nem a vagyonszűkösség rendítette meg gazdasági viszonylatban, hanem az üldöztetés okozta létbizonytalanság. – Az igazság és könyörületesség, érdemszerző oldalpillantás nélkül, olyan közösségi szerveződést igyekszik öltetni, melyben a lehető legjobb a hathatós segítség esélye. Az emberiség jövője attól függ, hogy képes-e kedvező feltételeket biztosítani a népek igazságos együttélésének.

Előzmények után ezúttal ölt testet a könyvben a legmarkánsabban a gondolat, hogy, ha az ország kormányzásában döntő szempont az igazságosság, az kihat a nép sorsára: mindenki boldogul és örül a mindennapokban. Az ellenkezője viszont igaként nehezedik a népre (2.4).

Mindegy, hogy minek nevezzük az uralkodót. Akkoriban szinte csak királyokat ismertek, lényegesebb, hogy milyen elvek vezérlik a kormányzásban (14). Ez okból nem is övezi már oly fenntartás nélküli tisztelettel a királyokat a bölcs, mint korábban, mert fölöttük ott látja és vallja, legfőbb hatalomként az Urat (25k).

Őszintén ad hangot meggyőződésének, hogy a társadalmi igazság nem nélkülözheti az embernek Isten előtti nyitottságát: „Ha nincs kijelentés, elvadul a nép, de boldog lesz, ha megfogadja a tanítást” (18).

Az ige és Lélek szül újjá, s az újjászületettek lesznek kovásszá az egész térségben (Mt 13,33), eszközeként az új teremtettség, hogy elmúljanak a régiek, s valóban újjá legyen minden (2Kor 5,17).

Példabeszédek 30 – Az ismeret véges

Nem tudjuk ki volt Águr. Szentigaz; őszinte ember volt. Végére jutott erőinek, elfáradt. Mi is hányszor érzünk kimerültséget. Rosszabb esetben eluralkodik rajtunk az életérzés, hogy nincs tovább. Ilyen helyzetben hasznos szolgálatot tehet a lelkipásztor. Kezünk ügyében lenne a készülék; hívójele annyi lenne: „Istenem!” Mily egyszerű, szinte hihetetlen; és nincs téves kapcsolat. – Ember, aki olvasod, meglehet, hogy épp te vagy gödörben, akire ráaszakadt a vég érzése, vagy a még rosszabb, hogy magad vess véget mindennek. Mondd hát be a megszólító hívást és tárd föl Neki nyomasztó terheidet. A segítség közel. – Sokféle emberi válság közepette kell elmondanunk a biztatást. Hisszük, hogy nem vettük erejét az Isten szavának, amikor ő kínálkozik pajzsként a hozzá menekülőnek (5k).

Águr imádsága egyébként két elemből tevődik össze: vallomásokból és kérésből áll. Gyónásában úgy lerántja a leplet magáról, hogy rajta csak Pál apostol tesz majd túl, midőn a legbűnösebbnek nevezi magát (1Tim 1,13-15).

Higgyük el neki, hogy amikor Isten kifürkészhetetlen hatalmához, nevéhez és fiának (?) a nevéhez méri magát –, már amennyit ezekből egyáltalán ismerhet –, minden embernél tudatlanabbnak érzi önmagát. Meglehet, túloz, de még mindig jobb, mintha beképzelt lenne, olyan valaki, aki mindenre tud mondani valami elmés kádenciát.

Majd pedig elmélyed az élet, s a természet csodálatos dolgaiban (18-20. 24-28). Magyarázatot nem keres a titkokra, de érezzük áhítátát, mellyel mindezek háttérében nemcsak kikutathatatlan rendező elvet, de egy vezérlő Urat is megsejt. – Kérése (7-9) pedig gyarlósága tudatában fogalmazódik meg. A fölös elteltség gőgössé tehetné, az inség pedig túlkapásokra ingerelné. Amennyi éppen szükséges, annyit kér, számára az elegendő.

Néhány szót még arról, hogy a könyv rendezői bölcsen jártak el, midőn az emberi tudás végeességéről szóló hagyományt a végszó előterében helyezték el. Mint akik maguk is rájöttek arra, hogy mennél bölcsőbb valaki, annál inkább ébred annak tudatára, hogy mily szűkös és kevéske az, amit eleddig megismerhetett!

Példabeszédek 31 – Egyenrangú félként

Tévednénk, s következtetéseink tévútra vinnének, ha a többször felhangzó, óvó intés az idegen asszonytól a férfiúi ügyvélt felsőbbrendűségnek szolgálna igazolásul. Az intés fölhangzik ezúttal is (3) – a király anyja ajkáról. Ugyanő figyelmeztet a részegség züllesztő hatására. Prófétaí erővel mutatja föl továbbá, hogy a királynak mit kell követnie döntései igazságossága végett: „Nyisd meg szádat a né-máért., íteld meg a nyomorultnak és szegénynek a jogát!” (8k).

A király anyja udvari méltóság volt (1Kir 1,19), s ha ezzel a tiszta látással és kerteles nélküli szókimondással élt, méltán örököltette meg a Szentírás Lemuél arab király beszédét, amit anyjától tanult. Az anya neve nem maradt fenn, de hitelt érdemlő, amire fiát tanította. – Az anyai tiszt dicséretét követi egy, az ábécé betűivel kezdődő sorok rendjére épülő mestermű: a derék asszony dicsérete. Mintha csak tárgyilagos hűséggel óhajtaná elősorolni mindazt, ami pótolhatatlanná teszi a derék asszonyt, férje támaszaként. Ám! A 29k. során előtűnik, hogy vallomása személyes, s nem csupán eszményi magasságokban elmélkedik.

Tehát nem valami általános asszony-ideál ihlette meg a költőt. Hús-vér asszonya az, aki a szerény „te” mögül elének lép. Ő az, aki társai között is állja az összehasonlítás próbáját. S ha netán összemérné szebbekkel, ifjabbakkal, akkor is megálljt parancsol a megfontolás: nézz csak asszonyodra, aki az Úr félelméből merítve erőt, háznak támasza és ékessége!

A szépség és a báj elmúló; ma válaszd újból azt, akit egyszer – jó érzékkel –, magadnak választottál! Mások dicsérik őt (31), csak te lennél balga? – A falon függő Lorántffy Zsuzsanna képre nézek. Mintha róla vette volna a mintát a bölcsesség embere! Vagy inkább fordítva van! Az ige formálta ilyenné egyháztörténetünk asszony-ideálját; s a Lélek folyamatosan tevékeny családanyák formálásában el egészen tulajdon fészkeig!

S hogy a könyv szerkesztői éppen a példamutató asszonnyal foglalkozó részletekkel zárták művüket, további önkritikára készíthetik a gyakori gyámoltalanságot vélt fölénytel takargató férfinépet.

Prédikátor 1 – Az ismeret kínjai

A Péld 30.f. során a bölcs feltárta előttünk fölismerését, hogy ismerete növekedésével egyre inkább rá kellett döbbsennie, milyen keveset tud. A következő lépés jöttén más nem is történhet, mint ami a Prédikátor könyvében olvasható. Rendre beleütközünk a megdöbbentő végkövetkeztetésbe: „igen nagy hiábavalóság! Minden hiábavalóság” (2). Más szavakkal: mint a pára, úgy illan el. Ennek az életérzésnek keresve gyökerét, tesszük föl a kérdést: változott-e a korábbi derűlátó megállapítás a bölcsességről, hogy az mindenre gyógyszer, s a borúlátó következtetés, hogy az esztelenség helyrehozhatatlan?

A komor hangvétel ellenére soha nem mondja a Prédikátor, hogy kár volt törnie megát a bölcsességért, sem azt nem mondja, hogy a bolondnak jobb. A kiindulópont tehát nem változott. Mégis, tudása előrehaladtával a megismerés árnyoldalait is észre kellett vennie, s át kell éreznie a kint, mely együtt jár a bölcsességgel.

Jeremiás prófétánál, de az Úr Szenvedő Szolgája esetében is (Ézs 49,4) olykor szívszorongató a csüggedés: „hiába”. A Prédikátor esete más. Az ő kínja nem a meg nem értettség gyötrelme. Maga a megismerés folyamata jár együtt lelki szenvedéssel. Mégsincs számára egyéb járható út.

A „hiábavaló” fogalma félreérthető lenne nála, ha úgy fognánk föl, hogy hozzá sem érdemes fogni. Isten bízta az emberre (13), hogy bölcsen kutasson át mindent és vizsgálja is meg azokat. Ezt az alapállást ő soha nem adja fel. Szembenéz föladataival akkor is, ha a dolgok átmeneti jellegére és mulandóságára kell rádöbbsennie. Pontosan ezt jelenti a hiábavalóság, mert az emberi képességekre fundált megismerő fáradozás csak azt a területet képes bejárni, ami a mulandóság határai közé van szorítva.

Miért nem indul el a hit szerinti ismeret tágasabb mezőire? Talán megkockáztathatunk annyit, hogy az Isten kijelentésének édeséből és keserűjéből (Ez 2,10 – 3,3) rá csak az utóbbi volt bízva. S miattalt föltárja a dolgok hiábavalóságát, minket is rádöbbsent arra, hogy csak magunkra vethetünk, ha a teremtettség sorsa ez, azaz a hiábavalóság alá vettetés, melyért az ember felelős, bűnös volta okán (Róm 8,20). S a fölébredt felelősség talán még reményteljesebben vezérel Krisztushoz, mint akár a törvény (Gal 3,23k); s mód nyílik arra, hogy mi az ige édességét is ízlelhessük, s talán a hiábavalóság érzésének köde is oszolni kezd körülötte.

Prédikátor 2 – A rész és az egész

Prédikátorunk dávidi királynak mondja magát(1,1), de a Salamon nevet kerüli. A 2,9 szerint többen is voltak előtte – mármint királyok –, Jeruzsálemben; észrevehetően – mégis –, Salamon életéből vonja le tanulságait. Fia, Roboám követte őt a trónon, aki csak tért-fordult ott, ahol a bölcsességet osztogatták. Balgasága miatt, tetézve rossz tanácsadókkal, a birodalom széthullt a kezei között. A 18-21 részlet rá enged következtetni.

Egyébként is a fejezet nagy részben mintegy visszatekintve írja le, amit átélt a Prédikátor, el egészen a kétségbeesés mélységéig (20). Átolvasva, az az érzésünk támad, hogy a kései utókor bírkózik ama föladattal, hogy valami módon igazolja Salamon életének második szakaszát, amikor egyben-másban már megmutatkozott a hanyatlás. – Az 1Kir 11,1-13 nagyszámú idegen asszonyról tud, akikkel megtöltötte háremét. A bölcsesség hagyományozói kétségtelenül másként értékelik őt, mint a próféták. Nem hirdetnek ítéletet, hanem azt mondják, hogy a király részéről mindez csak kísérlet volt. Módjával ízelt az élvezetekbe, tudatosan őrizve bölcsességét (3.9), akár a tudós, aki magamagán próbálja ki a különböző szerek hatását. Sőt az eredményt is előre kikövetkeztette, azaz, hogy minden hasztalan erőlködés; de igazolni kell a gyakorlatban, hogy az bizonyítást nyerjen.

A történeti megértés nyomát követve juthatunk el az üzenetig. S ezt az útszakaszt is meg kell tennünk, különben teljesen tanácstalanok maradunk a 24-26 kitételeinek elolvasásakor. – Azt javallaná, amit Pál apostol kárhoztat, hogy együnk, igyunk, mert holnap úgyis meghalunk (1Kor 15,32)? Nem így van! Inkább arról van szó, hogy az ember először, aztán mindegyre a teljességre vágynak, amit már itt szeretne elérni. Mindent akar, mint a gyermek, aki elsőnek érkezve az ovodába, odarohant a játékokhoz, két karral magához söpörte az összeset és ráfeküdt.

Próbáld meg! Mondja a bölcs, de ráfizetsz (26). Jobb ha megelégedsz a szelettel, ami épp a te kimért osztályrészed. Mert csak az Isten kezéből elfogadott részben lelhető meg valami a teljességből, amire vágysz.

Prédikátor 3 – A rendelt idő

Mi az értelme az ember szemlélődésének és munkájának? Van célja egyáltalán? A latin közmondás, lemondva nagyobb távlatok igényéről, így válaszolt a lét végső kérdéseire: *Carpe diem*, azaz: Töltsd a napot! Vakok volnánk, ha nem vennénk észre, hogy a Prédikátor közelít e felfogáshoz (12.22). Mindazáltal a környezeti hatásokat átveszi, majd megszüri és kedvezőtlen előjeleitől megfosztva adja meg a választ az élet kihívásaira. Kimetszett példája az előjel átértékelésének a 13.v.: „De az is az Isten ajándéka”, ha az ember jól él munkájából.

Az emberi elme és a szorgos kéz fáradozása nem azért van, hogy ezekkel kellene kipótolnia azt, ami az Isten művéből hiányzik. Akinek ilyesmi jár a fejében, sejtetően nekik mondja a Prédikátor, hogy hiábavalóság. Isten nem szorul rá az ész és a serénység titanizmusára. „Nincs semmi új a nap alatt” (1,9-11). Isten tetteihez nincs hozzátennivaló és el sem vehetünk belőle semmit (14k).

Tétlenségre lennénk akkor kárhozzátva? Ez volna a másik véglet. Ám, azt sem javallja. A szellemi tevékenység Istentől adott megbízás, ha így is mondják –, hogy bajjal jár; s eleve le kell mondanunk róla, hogy végére járjunk mindennek, amit Isten elejétől fogva megalkotott.

A Prédikátor megsejt valamit abból, amit az emberiség, akár a lángelmék nagy fölfedezései is igazoltak, hogy az ember az addig még nem ismert, de azelőtt is megvolt törvényszerűségekre, összefüggésekre jött rá akkor, midőn fölfedezett, vagy feltalált valamit. Azért lelhetett rá egyáltalán, mert csak számára volt újság. Hiszen már annakelőtte is létezett és hatott, csak meg kellett találnia az embernek, föl kellett fognia, s meg kellett fogalmaznia, hogy használhassa.

S hol a helye az ember tetteinek? Akkor van értelmük, ha egybeesnek az Istentől rendelt időponttal. Az ÚSZ-nek szava erre a „kairosz”. A kiváltképpen alkalmas idő, amit nem szabad elszalasztanunk. Ha valamire az idő megérett, kiforrott, cselekednünk kell. Erre intenek az 1-8. v-ek. Indíttatást vehet belőle, éberséget tanulhat tőle a gyakorlati keresztyén bölcsesség.

Prédikátor 4,1–16 – A szemtanú

Eluralkodván az irgalmatlan elnyomás, s az eseteknek se szeri, se száma; vajon elég annyi, hogy „Láttam” (1)? Igaz, hogy a vigasztalan helyzetből levont következtetés elmegy a végletekig, azaz: boldogabbak a halottak a még élőkénél, de még jobb azoknak, akik meg sem születtek (2k). Ha az eltiportaknak nincs vigasztalójuk, miért nem áll ki mellettük a Prédikátor, hogy vigasztalja őket? A fejezet olvasása közben ilyen és hasonló kérdések támadnak bennünk. – Kétségtelen, hogy a társadalmi visszaélések láttán más a magatartása, mint a prófétáké, akik harcos szókimondással, szenvedélyesen teszik szóvá kritikájukat (pl. Mik 3,3). Meghirdetik Isten üzenetét, de teljes szívvel vállalnak részt maguk is mindabban, amit hirdetnek. Tudomásul kell vennünk, hogy a Prédikátor másként rezdül, mint a próféták.

Nincs kizárva az sem, hogy a szemtanú vallomása, az a „láttam” van olyan hathatós, mintha csatasorba állna az ige fegyverével. Végül is szavakba önti, amit tapasztalt. Van továbbá példa rá, hogy amikor Isten alaposabban megnéz valamit, olykor követei útján (1Móz 18,21), annak a bőrében bizony nem volna jó lenni, s az élőkénél tényleg boldogabbak a már elhunyt, vagy a még világra sem jött nemzedékek. Ha Isten így megtekint magának valakit, s közben egy szót sem szól, dermesztőbb lehet, mintha megmondaná a véleményét. Örüljünk, ha fejünkre olvassa dolgainkat. Higgyük el, hogy jobb nekünk, mintha hallgatna.

A Prédikátor hűvös józanságából megtanulhatjuk továbbá, hogy egyelőre minden viszonylagos. Mert Isten népe szent elégedetlenséggel, szenvedéllyel törne a teljesebb igazságra, s lázad, ha valahol nem látja azt érvényesülni. Nem megalkuvás, de egyszerűen az üdv-történeti átmeneti idő tünete, ha a rész szerinti viszonylagos jóval, a lehető legelőnyösebbel kell megelégednünk. A teljesség majd csak az Isten országában érkezik el.

Sőt a rész szerint valóért is meg kell küzdenünk. Nos, hát mégiscsak dolgozzék az ember, félretéve a restséget, s még irigység is kísérheti munkája sikerét. Munkaritmusában se zavartassa magát senki emiatt.

A 13-16 részlet a Saul-Dávid uralomváltása tapasztalataiból merít példákat, bemutatva pl, hogy a nép miként lelkesedett előbb, s vált hálátlanná utóbb. – Jó, hogy Isten nem a nép fejével gondolkodik. Ezzel szolgálja legfőbb érdekünket.

Prédikátor 4,17 – 5,19 – Hol van gazdagság?

A Jak 1,19 szerint, legyen minden ember gyors a hallásra, késedelmes a szólásra. Más helyütt, a 3,1 is így int: „... ne legyetek sokan tanítók, mert tudjátok, hogy súlyosabb ítéletben lesz részünk”. De sorra vehetnénk a prófétákat (1Sám 15,22), a Jézus által is szívesen idézett Hós 6,6 v-et, vagy a Hegyi Beszéd intését, hogy az áldozatot ne verjük dobra (Mt 6,1-4). Hivalkodás a vallásos teljesítményekkel, akár utána, méginkább előtte, amikor még kisujjam sem mozdítottam, csak elemlegetem, hogy majd én megmutatom; egyike az elítélésre érett ostobaságoknak. – Sok egyedi mondanivalója van a bölcsességirodalomnak, véleménye egyben-másban el is üt az ŐSZ többi iratától, de amit a kultuszi cselekmények viszonylagos értékéről mond, teljesen egybevág a prófétákkal és az ŐSZ-el.

Egészében pedig, tisztelve a prófétákhoz nem vethető, óvatosságnak is nevezhető viselkedését, megcsodálhatjuk mégis éleslátását és iróniáját. Szemléletes, ahogy tollhegyre tűzi, miként vigyázzák egymást a rangosak, hogy egyik a másik elől túlságosan sokat meg ne kaparintson; ha netán bajba keveredik, azért puhára essék, meg ne üsse magát nagyon (7).

Egy ország viszonylagos jólétének alapja – amikor a szegénynek is több juthat –, a központilag serkentett földművelés (8). A világ népességének ugrásszerű növekedése tudatában, a 3-ik évezredben sem lehet bölcsőbbet tanácsolnunk a népeknek.

Karikatúrájának is beillenek, amit a gazdagról mond el, ha a valóság gyakorta túl nem tenne saját torzképén, ahogy kuksol a gazdag a sötétben, s úgy falatozik (16); akár, mert önmagától is sajnálja közben, vagy azért, hogy más ne lásson bele az ő tányérjába. Óh, azok a siránkozó és mentegetőző gazdagok, amikor áldozniuk kellene valamire: „Nincsen!” – s valóban nincs –, még éjjel sincs nyugalmuk.

A gazdája rovására zsugorgatott gazdagság fáj, s a Prédikátornak is fájdalmas a tudat, ha belegondol, hogy nem visz magával a szerencsétlen semmit, ha meghal. Hasonló szellemben mondta bolondnak Jézus a gazdagot (Lk 12,19).

Élni szabad szívvel az Istentől kapottból! Van-e ennél nagyobb lelki és anyagi gazdagság?!

Prédikátor 6 – Keserű pirula

Fejezetünk során a Prédikátor mindent a végletekig, az abszurdumig visz; végezvén mindezt oly hidegvérrel és egykedvűen, amit már valóban szkepticizmusnak, lemondó rálegyintésnek kell neveznünk. Úgy látszik, hogy ezt a poklot is meg kell járnia, megfosztva mindent babérjától; miközben önmagát, a bölcsét is deheroizálja. Kérdés, hogy mi marad a végén? Vegyük sorra a furcsa kálvária stációit.

Bizony nem volt új eset a nap alatt a milliárdos (a ráncos arcú öreg egy képesűságból nézett volt vissza rám, a kisgyermekre), akit – bár a világ leggazdagabb embere volt –, gyomorbaja miatt egész életére szigorú diétára fogtak az orvosok. A Prédikátor is látott hasonlót.

Nemcsak a gazdagság, de a rang is béklyó a viselőjének. Egész életének megvan a forgatókönyve. Távolból osztozva gondján, tiszteletünkbe nem keveredik szemernyi irígység sem. Inkább örülünk a kisemberek szabadabb életének, legkivált ha ismerjük nemes céljainkat.

A józanabb fajta emberiség a sok gyermeket és a magas életkort a legnagyobb áldásnak tekintette. A prédikátor nem kíméli ezt az eszményt sem. Szerinte: lehet bárkinek 100 gyermeke, és „Élhet valaki 2000 évig is” (3-6), ha nem tud gyönyörködni javaiban; jobb akkor az elvetéltnek, mint neki; az legalább nem látta meg a napot, tehát nem is tudja, mi – volna – a jó.

Az olvassuk a 7.v-ben, hogy az ember folyvást a szájáért fáradozik, de mindig kielégítetlen marad. Máris eszünkbe jut a kocsirúdra kötött zabostarisznya, mely serényebb húzásra készítette az ígás számát. Ott lógott folyvást az orra előtt és mégsem érthette el a maga erejéből. E tekintetben a bölcs sem élvez semmi előnyt az ostobát megelőzve; s a szegény sem azzal szemben, aki minden helyzetben feltalálja magát. – A „szegény” névvel illetettnek, e korban, már valószínűleg értelemben is rangja volt. Ezeket mondta Jézus boldogoknak, mert övék a mennyek országa (Mt 5,3. Lk 6,20). Mintha a Prédikátor ettől sem illetődne meg. Meg is mondja, hogy nem tudható, mi történik utánunk, ha elmegyünk. – A sok beszéd is csak szószaporítás. Sok az alja; haszna nincs az embernek belőle. Tán, ha nyitott szemmel járunk, annak van viszonylagos értelme (9).

Akit kísért a fontoskodás önérzete, vegyen be ebből a keserű pirulából!

Prédikátor 7 – Visszapillantó tükör

Az előző fejezet volt a mélypont, innen már csak fölfelé vezethet az út. A Prédikátor el is indul rajta, nem adva föl sajátos föladatát, hogy az embert, s az életet megfossza illúzióitól. Az ő ajánlott megoldása: nézz szembe a tényekkel! Akkor is, ha az eléd meredő kérdőjelekre, vagy az igazságtalan visszasságok miértjére nem tudod a választ. A Prédikátor e tekintetben sem óhajt fölöttébb igaz lenni, sem bölcsebb, különben belehalna (16). Az élni akarás elfogadja adott lehetőségeit.

Az emberiség gondolkodó része időről-időre összegezte tapasztalatait és intéseit: „emlékezz a végre” – mondták az ókorban. „Csak az a vég, csak azt tudnám feledni!” adja Ádám szájába Madách. Nemzetközi közmondás: „Minden jó, ha jó a vége”, hasonló a köznépi szólás: „Várd ki a végét!” Ezen a nyomon halad a Prédikátor is, s nevezi inkább szívet jobbitónak a halált, s a gyászolók házát (3k). Vajon még mindig a végleteket szembesíti a veszedelmes másik véglet láttán? Várjunk még a válasszal! Előbb ezt a másik végletet fogalmazzuk meg korunk nyelvén. A ma embere már nem dicsekszik elbizakodottan, ha a halálról kell szólnia. Inkább hallgat, vagy messze kikerüli az elmúlásnak még a gondolatát is. Aztán előszeretettel menekül mesterségesen fölszított hangulatokba. Tehát eltérés van az előző nemzedékek érzésvilága és a mostaniak között. Valamikor, ha az elődök jól akarták érezni magukat, a múltat óhajtották feledni, ma a jövődőt szeretné feledni – bármi eszközzel elérhetően –, az ember.

A Prédikátor fölrázza, szinte sokkolja olvasóját, midőn a bölcsesség és a halál eszmekörét közelíti egymáshoz. Mégsem végcél nála, hogy szomorú dolgokkal riogasson. Inkább valami jobbnak készíti elő a talajt. Az ellentétek szembesítése tehát nevelő célzatú, mert a 14-18 részletben lefaragódnak a szélsőségek, az éleket már leköszörülték, fölmutatva egy nagyobb biztonsággal járható középutat; ámbár minket a „keskeny út” (Mt 7,13k) vázlata érdekelne igazából.

Bizonyos, hogy a végső dolgokról, földi vetületében is a Zsid 13,7 mond el többet, szólván az első igehirdetőkről: „Figyeljetek életük végére, és kövessétek hitüket.” Jézus Krisztusban már nem a halál mondja ki a végszót, hanem Ő, aki föltámadott és eljön értünk (Jn 14,3), s visszatér majd dicsőségben.

Prédikátor 8 – Kortörténeti vázlat

Fejezetünk alkalmas támpontot ad, hogy megkeressük a könyv derekas részének helyét Izráel történetében. Az első versek azt sejtetik, hogy a Prédikátor már kilépett Salamon király személye mögül. Egy későbbi korszak fia ő, s a közvetett utalás a bölcs királyra a könyv elején csak a bölcsesség tanításának folytonosságát tanúsítja.

A babiloni fogságnak a perzsa uralom vetett véget. Aztán fölszentelték az újból fölépített, szerényebb igényű, jeruzsálemi templomot (515). Megint nagy változást hoz a Kr.e. 333. év. Ekkor győz a macedón Nagy Sándor. Fölbomlott birodalma idején az egyik utódállam fennhatósága alatt él a zsidó gyülekezet. A perzsa időkről még csak tudható valami az Ezsdrás és Nehémiás két könyvéből. E korszak keményebb, de rendre törekvő viszonyait sejteti a 8.v. második fele.

A görög-hellén idők első 150 évéről viszont alig tárható föl valami. Ezért ragadunk meg minden, valamit sejtető adatot, mely bepillantást enged e korszakba, ha csak egy villanásnyit is. Pedig szükség volna többet ismernünk róla, gondolva a Zsoltárok könyve gyakran panaszkodó, üldözött kegyeseire, akiknek sokat kellett szenvedniük tulajdon sorstársaiktól. Ők lehettek a kor hitben küzdő gyermekei. A 9k. ezekről a visszásságokról lebbenti fel egy pillanatra a fátylat. A 11k. és a 14.v. is arról beszél, hogy a közállapotok terhelve voltak ellentmondásokkal.

Nagyoltan vázolja föl a hátteret, miként viselkedik a Prédikátor? Minden ellenkező jel dacára bizonyos abban, hogy az istenfélőknek lesz jó dolguk (12k). Közelebbit nem mond róla, hogy miként. A király iránt tanácsolt lojalitást ésszerű megfontolás diktálhatta (1-8). Lehet, hogy hisz a teremő bizalom erejében. A jót feltételezve, a csöndes szelídség olyanná formálhatja a felsőbbséget, amilyennek a céltudatosan tűró hívő látni szeretné. Nem minden esetben, de néha beválhatott ez a recept.

Az élet változatai, többek között maga a bölcsesség is, egyre talányosabbá vált a Prédikátor számára (16k). – Hogy pedig a földi életen túl is van isteni igazságtevés, amely többet ér minden díszes temetésnél (10), erről Jézus is tanított (Lk 16,22-25) a gazdag és Lázár történetében.

Prédikátor 9 – A menyegző kapujánál

A Prédikátor egyfelől Isten kezében tudja mindenestől az ember életét, másfelől viszont olyan megállapításra jut, hogy végül, különbség nélkül minden ember egyazon sorsra jut, odakerül a halottak közé. Az élet – végső soron, a halálban egyenlítődik ki. Ennek tudata hat vissza a földi életre és fölhív a lehetőségek minél teljesebb kitöltésére: mint valami menyegzői ünnepen, élni örömmel az ajándékokkal, amit e véges életben az Isten ad. A közmondás, hogy jobb ma egy veréb, mint holnap egy tűzok, ugyanazon a logikai soron helyezkedik el, mint itt a 4.v. Úgy látszik, az emberiség ősi tapasztalatai időről-időre azonos, vagy hasonló eredményre jutnak.

A kimért osztályrész jókedvű elfogadásában a Prédikátor belekalculálja az ember fáradtságos munkáját (9k). – Ne feledjük, hogy az ÓSZ keretei között mozgunk. Az ÚSZ-nek van hozzátennivalója. A rész-igazság azonban igen fontossá vált a ma élő embernek, hiszen szüksége van, avagy volna rá; ismerve könnyelmű hajlamát, hogy életét eltékozzolja, őrlődve, s felőrölve mások idegeit. Érvénnyel húzzuk tehát alá, hogy csak ez az egy földi életünk van! Igaz, hogy az életnek vannak egyéb távlatai is. Mégis, eme esendő, de egyszeri minőségében becsüljük meg örömmel és hálával a magunkét, és mentsük a másokét is (15). Nem közömbös tehát, hogy mit kezdünk az életünkkel.

Krisztusban azonban az életnek egy fölülmulthatatlan és távlatosabb lehetősége tárult föl, kegyelemben, előttünk. Föltámadásában az egyensúly a haláltól el, az élet javára billent át. Ha őbenne hiszünk, előáll a furcsa helyzet, hogy – a Prédikátor módján –, csak ebben az életben reménykedve, minden embernél száanalomra méltóbbá válunk. Hit az élő Úrban, a föltámadás és az örökélet reménye nélkül, az 1Kor 15,9 szerint, a leghátrányosabb helyzet. Merő képtelenségnek tűnik, de való igaz! Sarkítottnan fogalmazva: az ÓSZ egyedül Krisztusban telítődik föl élettel és leverhetetlen erővel.

E reménység fényében a Prédikátor is – többet mondva, mint amit maga is ért –, a fehér ruha és a megkent fő (8) említésével olyan lakoma közelségébe visz, melyre az ember már itt e földi életben derűsen és szentül készülhet. Elvisz a menyegző ajtajáig. Balga, aki nem lép be rajta!

Prédikátor 10 – A vállalkozás kockázata

Gazdag élettapasztalat, s finom árnyalatokat fölismerő képesség gyümölcsei összegeződnek az egymás után, lazán illeszkedő mondasokban. Kutatva az után, amely megadja mégis a sajátos szint ennek az egységnek, rábukkanunk ama fölismerésre, amit már magunk is átélhettünk, s a jövőben haszonnal alkalmazhatunk. Arról van szó, hogy a jelentéktelennek tűnő dolgok olykor súlyuknak nem megfelelő erővel kötik le a figyelmet. Az 1.v. nem áttal élni egészen profán hasonlattal, amit mi nem is tartanánk méltónak a Szentíráshoz. Ez azonban nincs ránk bízva. Nos, apró bosszantó baki is lehet jelzés, hogy egy nagyobb ívű elgondolás gazdáinál valami, valahol nincs minden rendjén. Olykor ott állunk egy balul kiütött, derékbatört, pedig jól indult, de egyetlen banánhéjon megcsúszott vállalkozás romjainál, tanácstalanul. Rádöbbenünk, hogy hajsza huján sikerült ugyan; de miért is voltunk oly balgák; miként kerülhetett az az egyetlen ostobaság – úgymond –, az ételbe, amitől az egész ehetetlenné vált, s végül mindet ki kellett önteni? Érdemes volt egyáltalán hozzáfogni?

Az embernek – s ez életszabály –, magára kell vennie a vállalkozás kockázatát. A tétlenség, s a tehetetlenség sem megoldás (18), ha számot is kell vetnünk a „véletlenül” közbejött esetlegességekkel (8-11), melyek, mint egyetlen csepp epe, megkeseríthetik a szánkat. Okozóit, amiken gellert kaphat a lendület, szorítsuk jóelőre a természetünkön kívülre, mert a lazaság és a rövidlátás gyakorta ölti magára a túlokosság álcáját.

Manapság mértéken túl nyomul előtérbe a sikerélmény fontossága. Az ember rájött központi idegrendszerének eme érzékenységre, amit magyarázni tud ugyan, de befolyásolni, ellenőrzése alá vonni nem képes. – Legjobb ellenszer, ha úgy fogunk hozzá bármihez is, hogy eleve nem számítunk sikerre. Tisztes eredményre várva, tiszta lelkiismerettel, ez a józan előrelátás útja; imádkozó segítség kérésével és hálaadással a meghallgattatásért.

Egy csipetnyi bölcsesség a merész lépéseknél a közösség számára is mentő erő lehet (4), de ne várj érte köszönetet. – A tanítvány, mint ételben a só (Mt 5,13), adhatja azt a kis többletet egy közösségnek, amely – ráadásul –, az egészet is megóvjaa a romlástól. Az étel ehető, sőt tápláló lesz.

Prédikátor 11 – Lendítő erők

Ámulatra méltó, miként férnek meg egymás mellett ellentmondó végkövetkeztetések: hogy minden hiábavalóság, s hogy a halál föl nem tartóztathatóan vet véget az élet minden lehetőségének. Másrészt pedig az, hogy felszabadult, vidám szívvel élj a töredékes jóval, amit Isten ad e földi életben. – Egy későbbi kéz, valamelyik epilógus, talán a 12,12-14 szerzője, jónak látta megtoldani a 9.v-et egy figyelmeztetéssel, hogy az ítéletben majd mindenről el kell számolnunk. – A továbbiakban szól a Prédikátor arról, hogy egy parányi rossz tönkretelheti a jót. Végül itt van, mindennek csattanójaként e fejezet, melynek során késlekedés nélküli munkára, vállalkozásra, kezdeményezésre serkent.

Oly módon javallja a tettekrekszséget, hogy semmit nem ad föl abból, amire eddig eljutott. E gondolatok, így egy csokorba gyűjtve, szétfeszítik az ésszerűség korlátait. Jellemzője és többlete ez a bölcsességirodalomnak, szemben bármely derű-, avagy borúlátó filozófiával. Miközben csodálja Isten kifürkészhetetlen munkáját (5), nagyvonalú, serény tevékenységre sarkall. A szüntelenül tevékeny Istenből (Jn 5,17) közvetlen indíttatásokat vesz át és teszi azt az ember életstílusává! De tegyünk mindent körütekintő óvatossággal (2), nem téve föl mindent egy lapra. Az élet nem hazardjáték! Fogj hozzá már reggel a vetéshez. Örülj a napvilágnak és érlelő melegének, de ne lepődj meg, ha az esti vetésed fog sikerülni –, jó esetben mind a kettő (6k).

A merő evilági gondolatok mögött a többlet, melyről már esett szó, nem lehet más, csak a hit. Hitben férnek össze a homlokegyenes ellentmondó végkövetkeztetések –, ám a tisztesség határai között! Itt duzzadnak csírái ama feszítő erőknek, melyek a legtöbbet adták lendületükkel az emberiség előrehaladásának, közvetlenül, vagy a keresztyénség – olykor rejtett, de nem titkolt –, közvetítésével.

E lendítő erőknek a szükséges korlátját, vagy pályamódosítást a Jak 4,13-17 adta meg. Tervezzetek, ama feltétel alatt, hogy, ha az Úr akarja és élünk, fogjuk ezt, vagy amazt megcselekedni!

Prédikátor 12 – A halál költészete

Az élet minden adottsága illanó. Javait azért adta Isten, hogy megízseítsük velük napjainkat. A Prédikátor e gondolatokkal az ifjúság szívéhez igyekszik közelebb férkőzni. S ekkor mondja ki, ami legfőbb gondja, nehogy az élet elszalajtott alkalommá váljék: gondolj Teremtődre, amíg ifjú vagy!

A Prédikátort az Isten művéből szinte csak a teremtés érinti, s meg is rendíti az ember tovaszálló élete, amíg teste vissza nem tér a porba (7), és a lelke Istenhez. Szóhasználatát elüt itt az 1Móz 2,7. v-től és a görög szellemiség hatását mutatja.

Ahol azonban igazán elemében van és az ihlet magaslatain jár, az a testünk hanyatlásának remekbeszabott, allegóriákba, képekbe öltöztetett leírása. Mivel az ember élete hasonló a mozgalmas háztartáshoz a mindennapokban.

Aztán megérkeznek a nemszeretem napok is. A ház roskadni kezd, mozgalmassága elhalkul, ablakai (a szemek) vaksin tekintenek a világba. Reszket a kéz, a lábak furcsán kaszálnak, a fogakból csak hírmondó ha maradt; homályosan látunk körvonalakat (3). Fülünk nagyot hall, s az élet zsvaja nehezen tör utat a tudatunkhoz. Bezzeg az álom az első korai madárfüttyre kimegy a szemünkből, s a beszéd zenéje érdekessé rekedt (4). Jólismert utak is fáradságosnak tűnnek, s bebeszélt félelmek fogják marokra a szívet. Hajunk megőszül, s nem érezzük ízét az ételnek. Mennél tovább élünk, annál többet temetünk (5).

S egyszerre, váratlanul elszakad a drága fonál, összetörik a becses tál. A 6.v. végén mély tragikum rezdül, s rendít meg. Éppen vizet húzna valaki a kútból, s a korsó összetörik a merítésnél. Ráadásul a kút kereke is a mélybe zuhan, s az ember megütődve mered utánuk. – Mindez oly költői, s irodalmian is kiemelkedő fogalmazás az élet hanyatlásáról, s a meghalásról, hogy jószerivel utolérhetetlen!

A könyvnek két, későbbi utóirata is van. Két korszak egy-egy tanítványa megérezte, hogy az utókor szemében tüske lehet sok minden, amit mesterük, az eretnecség határán járva, elmondott. Mentségére szóljon – fűzik hozzá, hogy tanította a népet és őszinte volt (9k). Végső soron minden intelme az istenfélelem legfőbb célját szolgálta (13).

A késői tanítványok igyekezete nemes volt. Bár, néha jobb nem venni élet a dolgoknak. Szerencsére, az epilógus íróinak sem sikerült!

Énekek éneke 1 – A szerelem helye Isten rendjében

Isten ÓSZ-i népét körülvették, közöttük is laktak olyan népek, akik vallásos kultuszi köntösbe öltöztetve ünnepelték a termékenységet és az istenség képviselőjének szerelmi egyesülését egy kiválasztottal. Ez a kultuszi környezet kihívást jelentett Izráelnek, s válaszolniuk kellett rá, mivel kimondatlanul is feltételezték nekik a kérdés: mit tesznek, mit kezdenek ezzel a jelenséggel? Van-e nektek az élet eme ajándékára kelégitő válaszotok?

A kihívásra másként feleltek a próféták. Példának vehetjük Hóseást (2,16-22), aki arról beszél, hogy Istennek eljegyzett társa az a nép, akit Egyiptomból kihozott. S ha Urának és szövetséges társának vallja őt a megszabadított nép, mint tette volt ifjúsága idején, s hűségesen megmarad e szövetségben, ezzel hiteles bizonytságot tesz egyetlen Uráról. – Ugyanakkor, mint a többi próféta is, elutasította a szerelem megistenítését. Tegyék azt bármely istennév ürügye alatt, azt parázñaságnak, a részvételt benne hitszegésnek nevezte.

Könyvünk válasza más. Elismeri és magasztalja a szerelmesek vágyódását és egymásratalálását, de nem ad e sodró erejű érzésnek vallásos köntöst. A vallásos elemek hiánya ebben az összefüggésben pozitív töltésű! – Azzal tehát, hogy Isten nevét csak egyszer ejti ki (8,6), egyáltalán nem tagadja le ennek az ösztönnek Istentől adott jellegét. E visszafogottságban tehát hitvallástétel van. Nincs kivetnivaló a szerelemben, ha az ifjú élete párját találja meg a másikban; ha a vőlegénynek és a menyasszonynak vágyódása kölcsönös, s előnti az egybekeltek egész valóját az egymásratalálás boldogsága.

A vőlegény érezze magát királynak, mint volt Salamon, s a hitvese se szégyellje, ha napbarnított, mert szőlőt őrzött (5k), s nem oly megkímélt, fehér a bőre, mint azoké a megkímélt hölgyeké, akik csak a heverőn nyújtózkodnak.

Többféle magyarázata van a könyvnek, de ismerve a lakodalmi szokások ősi gyökérzetét, valószínű, hogy ez az énekgyűjtemény onnan vette eredetét. Gyakori az allegórizáló magyarázat is; csínján bánjunk vele, mert az ige nem kizárja, inkább magába foglalja egy emberpár egymás iránti vonzalmát, s majd beteljesülését, mintha amaz első emberpár elveszített Édenébe vezetné vissza az embert, mert minden beteljesült házassági szövetség egy-egy újrakezdés az emberiség életrendjében, ám mindketten, bűnös emberként, e viszonylatban is kegyelemre szorultak.

Énekek éneke 2 – Eljött az éneklés ideje

Van-e átfogó váza a könyvnek; egy cél, amely felé halad? Hiszen már kétségtelenül bekövetkezett a nász ideje. Ha helytálló, hogy a könyv menyegzői énekek gyűjteménye, úgy nem kell keresnünk benne egységes szerkezetet, s cél felé haladó tartalmat. Vajon található-e valami támpont arra, hogy az esküvői szokások ékesítve voltak közös énekléssel és körtáncsal, – úgymond – rigmusokkal? A Jer 7,34. 16,9. 25,10 és 33,11 kétségtelenné teszi, hogy szokásban volt a násznép vidám, hangos örvendezése, s külön a vőlegény és a menyasszony szava, – mindez azonban háborús szünetekben, békés időkben volt lehetséges, kiegyensúlyozott körülmények között, amikor nem kellett ijedten kapkodni. Akkor leszünk tehát szorosan az ige közelségében, ha ezen a nyomon haladunk.

A szeretett társ a legszebb annak szemében, aki magának választotta őt, ki olyan a leányok között, mintha liliomot vetne egybe, hasonlítana össze tövisekkel. De így van ez rendjén! – A választott férfi is más, mint a többi. Almafa ő az erdő egyéb fái között. Az almafa ugyanis ritka volt abban a korban, s azon a tájon.

Olvasva e sorokat, nem mondhatunk egyebet, mint a Péld 30,18k: nem értem „... a hajó útját a mély tengeren és a férfi útját a leánynyal”. – Ha nem is értem, s nem is akarom érteni, akkor nem szólok bele; különben mi leszünk a rókák a szőlőben (15), akik mindenáron meg akarják zavarni a boldogságot. Eredetileg valamiféle játékos álöltözet lehetett, megjelenítve a zavaró tényezőket. Mert zordon merevséggel fogadva azt, aki másnak, fiamnak, lányomnak kedves, semmit nem használunk és mindenkit boldogtalanná teszünk ilyen-szerű megjegyzésekkel, hogy azt mondja: felfoghatatlan, hogy...mit eszik rajta?

Párvalasztásban lehet pásztori tanácsot adni, de a lelkipásztor ne váljék gyalogsátánná sem! E dologban is érvényes a prófétai arany szabály: „Nem hatalommal és nem erőszakkal, hanem az én Lelkemmél!” (Zak 4,6). – Elnézést ha megjegyzéseim során a végén szarkazmus felé hajlottam, de a Lélek által lehető vezetettetés útját a párvalasztás dolgában tisztábbra kellene söpörni!

Énekek éneke 3 – Ímhol jó a vőlegény (304. é. 2.v. Szőnyi Benjámin)

Az 1-5 szakaszt általában álomnak tekintik. Elképzelhetetlen ugyanis, hogy egy leány – keleten –, egyedül csatangoljon az utcán, s amint kérdezősködik szerelmese után, máris ott terem előtte. Lehet, hogy álom, de ne feledjük az elsődleges jelentést: a menyegzői játékokat. Vallástörténeti előzménye az elveszett Tammúz siratása (Ez 8,14), majd az újra rátalálás öröme. Ez az eredeti helyzet (kontextus) már elhalványodott, s maradt a népszokás, ahol álmokat is el lehet beszélni, akár énekelni, és mindenki együtt örül, hogy az elveszettnek hitt megint együtt van kedvesével.

Megszólal a szerelem, olykor csak képzeletszülte kínja és szorongása is: jaj, el ne veszítsem! Mindig magam mellett akarom őt tudni! Most vajon hol van? Aztán a boldog ujjongás: itt van, el sem vett, újból csak a magaménak tudhatom őt! – Ezek az érzések – bizonyos határok között, indokoltak, de ha ok nélkül féltékenységgé torzulnak, aláássák a bizalmat. – Érzékelhető továbbá a föntiekben, hogy az érzelmek jobban lekötik a nő szívét, mint a férfit. Alkati adottság ez; senki sem lépheti át tulajdon árnyékát.

A 6-11 részletben a férfiú úgy érkezik meg, mint Salamon király. Körülveszik vitézei, akik nem rettennek meg a sötétség árnyaitól (8). Fegyverzetük védelmet nyújt a támadásra készülő démoni erők ellen. – A király gyaloghintója művészi munka; ötvösök, kárpitozók és himzők dolgoztak rajta. A férfi – ha kell – harcol; békés időkben szelleme – felgyúlt képzelő erővel, a szerelmet is befogja az ihlítő erők sorába. – A király anyja pedig megkoronázza fiát, mielőtt a menyasszonyhoz indul. Teret nyernek tehát a kedvező feltételek, amit az anyának szintén segítenie kell, ha egy kicsit sajog is ott belül.

Nyugalmas hely szükségeltetik a társaknak, ahol zavartalanul együtt lehetnek. A 2,7. 3,5. 8,4. vissza-visszatérő óhajának ez az értelme.

A könyv helyének és jelentésének meghatározása Izráel életrendjében, családi ünnepei között, vezet el biztos kézzel bennünket Krisztusig és a gyülekezetig. – A 6.v. füstoszlopa az Úr jöttére emlékeztet (2Móz 19,18). Az idők rendjét tovább követve, jogos az egyházat illető kérdés: amikor majd megérkezik a vőlegény, okos szűzként, olajjal fölszerelten mehetünk-e be övele a menyegzőbe (Mt 25,6k)?

Énekek éneke 4,1–5,1 – Érzelmek ritmusa

Az 1Kor 7,7 aházasságban élést, az érzéki vágygal együtt beteljesedve, kegyelmi ajándéknak nevezi. Hasonlóképp kegyelmi ajándék (karizma) a hitben az is, ha valaki ment' ettől. Van, akinek hiányzik valamelyik föltétel hozzá, hogy társra leljen. Vagy idő előtt kell lemondania hitveséről, s nem adatik neki másik. A fönt mondotakhoz hasonlóan, de meghökkentő az apostoli állítás, mely szerint, akire ez méretett, tekintse szintúgy kegyelmi ajándéknak. A házasság feltételeinek adományáért, ha adatott hű házastárs, hálaadással éljenek a felek a házasságban.

A fejezet során apály és dagály egyaránt megfigyelhető. Az 1-8 részlet a szerelmi költészet magaslatait járva írja le hitvesének szépségét. E sorokat az átélte együttlét ihlette. Végso kicsöngésében azonban már távolság van közöttük. A hegyek ormairól hívogatja magához kedvesét, mintha újra meg kellene hódítania őt. – A 9-11.v. újból egymás közelségében láttatja őket. Szerelmese tekintete rabul ejti és szíve megdobban. – Átvitt értelemben véve e lüktetést. Az emberiség, haladásában egyszer-egyszer nekilendülve, egy idő után keresni kezdi, amit a lommal együtt kidobott, közben pedig kiderült értéke, s hogy az szükséges. Felfedezendő hát újból, hogy a házasságnál nincs jobb megoldás a páros létre.

A 12-16.v. bezárt, de a Paradicsom változatosságához hasonló, ékes kerthez, benne folyton csörgedező forráshoz hasonlítja a vőlegény a kedvesét. Tehát újólag a finom tartózkodás uralja és fokozza a vágyakat. Bizony kíváncsú volna, ha az őt megillető helyre kerülne megint a kezdeti tartózkodás, hiszen így sokkal kíváncsúbb meghódítani és bírni a társunkat. Kereken kimondva, ha a szűzeség – kiejteni is merészség: de a férfiaké is –, visszakapná igazi értékét. Vaj' mit tehetünk avégre, hogy az ifjú nemzedék maga jöjjön rá értékére? Legyünk őszinték, meglehetősen tanácstalanok vagyunk! De meg lehet vallanunk ezt Istennek!

Végül ismét egymásratalálnak a szerelmesek. A házasságban is van ilyen ritmus. Az apostol szerint: „Ne fossztok meg magatokat egymástól. Legfeljebb közös megegyezéssel egy időre, hogy szabaddá legyetek az imádkozásra, de aztán legyetek ismét együtt, nehogy megkísértsen a Sátán” (1Kor 7,5).

Énekek éneke 5,2–16 – Ajtó előtt áll és zörget

Kedvese szölongatja ébrenalvó szerelmesét; s kopogtat ajtaján. A bentlévő visszaretten, mitévő legyen? Kéz nyúlik be az ajtó hasadéka, hogy az egyszerű reteszt elmozdítsa. Társa fölkel, hogy ajtót nyisson, de késő. Már nem áll ott a zörgető.

Kiáltozva, nyugtalan kereséssel ered utána. – Bármilyen feltűnő az éjszakai kiáltozó, nem igazán valós, hogy az örök megverték és ruháját letépték volna. Itt-ott még átüt a mitikus előzmény, aholis az istennő az alvilágban keresi halott, de a természet sarjadásakor majd föltámadó kedvesét. A keresőt e régi, ékírásos szövegekben is bántalmazták az örök és megfosztják ruháitól. E motívumoknak legalább ezer évre visszanyúló előzményei vannak, s azok sem értették már, akik az esküvői szertartásban, pontosítva: a menyegző ünnepén ezt végigjátszották. Nincs bennük már szó alvilágról, s a megverés is mímelt lehetett. A későbbi jelenetben –, hiszen már-már színdarab jellegű az egész –, a frigyet veszélyeztető tényezők csak átfutó árnyék, időben elhessegetve.

A felelgetős szerkesztés elárulja, hogy menyegzői játékrend sorait olvassuk. Vele ünnepélyesebbé, dúsabbá és emlékezetessé tették az eseményt. – A 9.v-ben a leányok kara visszakérdez, s a 10-16 rá a válasz, ahol – a könyvben egyedülállóan –, a vőlegény szépsége, deli termete van megénekelve. A 14k. mintha szoborszerű alakot írna le, s megint valamiféle kultikus előzmény sejlik föl a távoli múltból. – A vallástörténeti előzményeknek annyiban van jelentőségük, hogy hozzásegítenek az alaposabb megértésére. Eközben kiderül, hogy következetesen fosztották meg a mitosztól az építőelemeket, melynek nyomán vált az egész könyv ennyire emberivé, ráadásul alkalmassá, hogy végidős reménységeknek nyílják ajtó.

A menyasszony is beszélhet arról, mit jelent neki a vőlegény. Nem a hallgató, s csak tűrve váró fél ő e frigybén, aki szolga módján szenved, mert nem is tehet mást. Egyenrangú félként nyilatkozhat meg, megvallhatja érzéseit, ami – jól meggondolva – egyáltalán nem magától értetődő. Mintha már érvényét veszítette volna az 1Móz 3,16 büntetése.

A 2.v. ihlette a Jel 3,20-at, aholis Krisztus áll zörgetve, az ajtó előtt. Nyissunk neki ajtót; mert az elszalasztott alkalom után nem biztos, hogy adatik majd újabb lehetőség!

Énekek éneke 6 – Múlt, jelen és jövő

Az 1-3.v. még az előzők folytatása. Asszonyok kara szól, hogy mind készek keresni asszonytársuk eltűnt kedvesét. Ő azonban elmondja válaszában, hogy már tudja, hol található. Ott van kertjében, gyönyörködik a látványban és virágokat szed. Ők egészen egymáséi, semmi sem választhatja el egymástól őket. Nincs is szó többé keresésről.

A 4. v-től a könyv végéig (a 8,1-10 kivételével) mintha valóban egy királyi udvar kellős közepén éreznénk magunkat. Abban az időben, amikor Tirca volt az északi rész-királyság fővárosa (1Kir 14,17-16,23), még elevenen élt az egységes salamoni birodalom emléke. Ezért is említetik Jeruzsálem a menyasszony szépségének hasonlatai között (4).

Ugyanitt, valamint a 10.v-ben ismét érezhető az ősibb előzmény. Mert mi okból kelt rettenetet a leány, aki „letekint, mint a hajnal”? Bírja bár egymaga oly annyira a király szívét, hogy háremével sem törődik (8k), mégis túlzás; hacsak a hasonlatok nem emlékeztetnének egy női istenség tiszteletet parancsoló szobrára. E két múltbeli mozzanat feltárása után érkezünk vissza az esküvői énekig, amint az a nép száján tovább élt.

Hogy ilyen énekek közismertek voltak, és az, hogy a szerelmi költészetnek ismert és visszatérő hasonlata volt a szőlőskert, kiderül az Ézs 5,1-ből. A próféta ilyen énekre zendít rá, s a közfigyelem érdeklődve fordul feléje. Mire – végén csattan az ostor –, nemcsak az derül ki, hogy a szőlő gondos gazdája az Úr, de az is, hogy szőlőskertje, melybe annyi munkát fektetett, mégsem hozta meg a remélt eredményt, tehát csalódást okozott.

Mivel pedig a prófétának szabad volt elindulnia a szerelmi költészetből, és népe szövetségén át megérkeznie az ítéletig, kétségtelen, hogy lehet, sőt szükséges tovább követnünk a fejezet erővonalait az Isten és népe közötti életközösséig: a szövetségig. Pál apostol is váltogatva beszél hol a házasságról, hol pedig ama szeretetkapcsolatról, mely Krisztust és egyházát összefűzi (Ef 5,21-33).

Az lesz pedig a legragygóbb jövő, ha majd az idők rendjében alászáll a mennyei Jeruzsálem, mint férje számára fölékesített menyasszony (Jel 21,2).

Énekek éneke 7 – A házasság célja

A 6,12, s a 7,1 során két személynévvel találkozunk. Vajon a vőlegényé és a menyasszonyé volna? Az előbbinek szövege bizonytalan jelentésű, ráadásul ilyen nevű király (vö. 7,6) nem ismeretes. A másik nevet lehetséges „Súnemből való”-nak olvasnunk (1Kir 1,3k). Találgatásokban, ötletekben elkalandozhatunk; többen meg is tették, tanácsosabb megállnunk ott, ahol még biztos talaj van a lábunk alatt.

A 2.v-ből kiderül, hogy a menyasszony táncol. A szőlő, meg a tánc, valamint a nász összefüggései láthatók a Bír 21,21 és a Jer 31,4k.12k. esetében. Igen. A nász! S beszélnünk kell ezúttal arról is, hogy mi a jelentősége a házastársak testi közösségének.

Talán föl sem tűnt eddig, hogy a könyvben sehol sincs szó arról, hogy a szerelem az eljövendő nemzedékek bölcsője. Van azért rá közvetett utalás a 14.v-ben. A mandragórához ugyanis hiedelem tapadt, hogy a fogamzást elősegíti. Csupán még egy esetben (1Móz 30,14-17) esik szó e növényről, amikor Ráhel küzd azért, hogy ő is szülhessen gyermeket.

Bizonyos, hogy az ihletett költő(k) eszében meg sem fordult, hogy a szerelemnek ne lenne gyümölcse. Hogy azonban ez csak mintegy érintőlegesen található meg itt, belőle következhet a fölismerés, hogy a házassági közösség nem csupán a születendő gyermekekért van. Önmagában is kifejezője és erősítője annak a szövetségnek, amit egyszer két ember megkötött.

A fentiek váljanak vigasztalássá azoknak, akiknek nem adatott utód. Életreszóló közösségük nem céltalan, s nem is értelmetlen akkor sem, ha nincs gyermekük. Amíg lehet, ne mondjanak le a gyermekről, kérjék –, és fogadják el, ahogy adatik. Egyre sikeresebb e téren az orvostudomány. Legyenek tehát rugalmasak az elfogadásban és ne essenek kétségbe.

A másfajta kétségbeesés viszont merőben idegen a Szentírástól. Az „Isten ments!” felkiáltás, ha további gyermekekről ejtenek el olykor tréfás célzást, a riadt válasz visszaélés Isten nevével és hatalmával. Mentő szeretet eleve nem dolgozik az élet ellen. Mindazáltal a természet folyása sem azonos Isten akaratával. Először is tehát Isten akaratának világos fölismeréséért kell megküzdeniük a termékeny házaspároknak.

Énekek éneke 8 – Tartózkodás és siettetés

Bibliánk szerint is elhatároltan, négyfelé tagolt a fejezet. Mind-egyik külön hagyomány-darab, amit csak a közös gondolati egység fűz lazán össze. Haladjunk menetük nyomán.

A legdöntőbb fölismerés, egyébként elmondható ez egész könyvről, hogy mind a nő, mind a férfi számára kizárólagosan egyetlen a másik (12). Ha olykor meg is ütközünk a vágyak és hasonlatok tobzódó képein, monogám jellegük annál becsesebb. A melegebb égöv által is befolyásolt vérmérséklet érzelmi skáláján aztán a finom rezdüléstől a lobogó szenvedélyig minden megtalálható. Szemérmességéről tanúskodik az óhaj, hogy, bárcsak fivére volna az, akit szeret. Mert a testvérek ha találkoznak, természetes, hogy csókkal köszöntik egymást (1).

A 8-10 részletben más az összkép. A leány még serdülőben, de bátyjai már azon török fejüket, hogyan kaphatnának érte, ha felnőtt, minél több jegyajándékot (2Móz 22,15k). Szemléletük földhözragadt és anyagias. A leány azonban nem anyagiakkal méri érintetlenségét. Annak őrzi meg, akit egyesegyedül szeret. Előle viszont nem zárja el magát. A 7.v. vége egyébként is kemény szóval illeti (a magyar fordítás szelidít rajta) azt, aki – ha háza minden kincséért is –, de meg óhajtáná vásárolni a leány szerelmét.

A 6k. az egész könyv csúcsa. A hasonlatok az érzések hőfokát szemléltetik. A pecsét, amit egy zsinóron a nyakban, ősbibb időkben a Folyamközben az ujjon is, vagy ritkábban – mint itt –, a karon viseltek, a tulajdonos nevét tüntette föl; esetleg állatalakot, nővénymintát is mutatott. Puha agyagtáblába nyomva hitelesítésül, aláírásként szolgált. Akiket a szeretet a sírig fűz össze, lelki arcuk így vésődik a másik arcra. Az ilyen szeretet erős, mint a halál; nem vehet erőt rajta semmi. Jézus Krisztusban a házastársak az élet, az üdvösség kegyelmében is örököstársak (1Pt 3,7).

A könyv befejezetlen, de siettetéssel zárul. Voltaképpen befejezése a Jel 22,17.20 ismételt sürgetése, ahol a mennyei vőlegényt hívja a Lélek, és menyasszonyként az egyház: „Jöjj!”, s ő válaszol: „Bizony hamar eljövök”.

Ézsaiás 1,1–17 – Izráel szentje szól

Fölneveltem gyermekeimet – szól az Úr –, elláttam bőven minnemen, s most úgy viselkednek, mintha soha nem ismertek volna. A gazdájához szokott jószágban több a ragaszkodás, tudja hol van az otthona. „Jaj!” kiáltja a próféta, vétkes nép ez és bűnnel terhelt. A fogalom jelentése azt is jelenti, hogy büntetéssel terhelt. S valóban, a fiaknak kijáró bot (Péld 13,24) nyomai elborítják az egész testet. A fej és a szív betegsége (5) mégis inkább az elhatalmasodó bűnre mutat. Az egy többől eredő két jelentés alapján kimondható, hogy bűnük máris vonja magával a büntetést. Mindhiába, ettől még inkább megátalkodottak lesznek.

Az ország pusztaság, földült és kifosztott. Ami megmaradt, annyit ér, mint egy uborkaföldön dűledező kalyiba. A néhány lézengő túlélő ott húzhatja meg magát. – Próféta látás a jövőről, vagy máris a jelenből? Nincs rá biztos válasz. A csöszvityilló hasonlata a mindennapi életből vett, Sodoma és Gomora pedig a hagyományból (1Móz 19).

A 10.v-től más időszakból származó prófécia soroltatik ide. Az utóbbi hasonlat adhatott rá ösztönzést: „Sodoma, Gomora” átvitt jelentése intő jel, mementó. Izráel vezetői és népe talán még megelőzhetik a pusztulást. Ám ne gondolják, hogy merő kultuszi sürgölődéssel ez megtehető; amiben ugyan nincs semmi kivetnivaló, hiszen minden előírászerűen bonyolódik. A hónap ünneppel kezdődik, s akként záródik a hét is. Megtartják továbbá az évi nagy ünnepeket; mégis terhére van Istennek az egész, mert vallásos pótcselekvések csupán – az igazi, a kíváncsú helyett. Bensőségesebben kellene tenniük valamit? Ó, van itt imádság is, sőt a Sodomára utaló hivatkozás mutatja, hogy az akkor már formálódó Szentírást is ismerik, de hiányzik a valódi megmosódás. Nincs fölokozás valósgos megtisztulás nélkül!

Magamat kell előbb adnom az Úrnak, az áldozatnak akkor van értelme (2Kor 8,5). A kicsinyek és védtelenek ügye a hőmérő érzékenységével mutatják istentiszteletünk érvényességét (Jak 1,27). Az Úr kíváncsúga, hogy védelmezzék a kiszolgáltatottat az erőszakkal szemben. Ebből a korból eredő egy másik próféta párhuzam, a Mik 6,6–13 is.

Az áldozat és az istentisztelet bírálata nem tagadja meg isteni eredetüket. Nem lehet viszont letakarni velük erőszakosságukat. – Jézus is hasonlóan értelmezte e kérdéskört – mondván: „pedig ezeket kellene cselekedni, de azokat sem elhagyni” (Mt 23,23).

Ézsaiás 1,18–31 – A közösség megtisztulása

A 18.v. kijelentő mondat, vagy kérdőjel kívánczik utána? Nem lehet teljes bizonyossággal eldöntenünk. A Zsolt 51,9 támogatná, hogy állításnak vegyük. Viszont ezúttal nem egyetlen személy, hanem az egész nép és Jeruzsálem fölgülemlett visszasságait kell kitakarítaniuk, s az nem megy egycsapásra. Hasonlóképpen értendő a Hós 6,1-3 is. Számunkra is együtt igaz az üzenet mindkét fele: a teljes megtisztulás lehetősége, a vállalandó töredelemmel együtt, mert felszínes bánkódás csak elmázolása a szennynek.

A Zsolt 51. hozta elénk, mi mindent soroltak a próféták a hitszegés, a hitvestársi hűtlenség fogalmához. A 21-28.v. olyan oldalról világítja meg a szövetségszegést, melyre sehol másutt nincs példa. A társadalmi igazság és a meg nem vesztegethető jogszolgáltatás elvitathatatlan része a Jahvéval főnálló szövetségnek. Ha sérül a jogosság, s a nagyhalak büntetlenül falhatják föl a kicsiket, az is szövetségszegés, tehát „paráznság” – vonja le a következtetést Ézsaiás.

Színezüst és tiszta bor volt egykoron (a kép a múltból eléggé idealizált), de előállt a képtelen helyzet, hogy az ezüstmű salak lett. A szövetségszegő most szembetalálja magát a szövetség Urával. Álságos eljárások is lelepleződnek, tessék-lássék foltozások nagy szakadásokra nevetséges kibúvók csupán, amikor kéz kezét mos. Hamis bírák odáztatnák az özvegyek sérelmeinek kínos, kényes, nemszeretem pereit. Most értjük meg, hogy a hamis bíró példázatában (Lk 18,1-8) miért említi végül is Jézus a hitet. Az ugyanis egyet jelent a hűséggel! Hit és hűség egyetértő ikrek!

Aki visszaél előnyös helyzetével és jogtipró, azt az Isten is ellenfelének tekinti, s elkezd a salak alapos kiolvasztását (25). Lesznek megtérők, mások elhullanak, de lesz még a városnak elhívásához méltó híre-neve!

Végzőra (29-31) a vallási eltévelyedést is helyzetelemzésébe vonja a próféta. A vége megszégyenülés lesz. Az önszemében hatalmas szedett-vedett kóccá lesz, s tetteivel önmagát lobbantja lángra.

Ézsaiás 2 – Fény, vagy sötétség

A béke korszakáról szóló ígéretet Mikeás is (4,1-3) beépíti könyvébe. Az Úr házának fölmagasodó hegye nem emberi beképzeltség jelképe, mint volt a Babel tornya. Inkább tájékozódási pont, világító torony, fárosz, ahová tanításért, békére ösztönző feddésért áramlanak a népek, egymást is biztatva: „Jöjjetek” (3). De e célra tekintettel a Jákób házában már ma föl kell hangoznia, hogy járjanak együtt az Úr világosságában (5).

Elébe kellene hát sietniük az Úrnak, s közben föltöltekezniük vonzerőkkel. Mily biztató távlatok! S mégis épp az ellenkezőjén fontoskodnak. A fény erejét kellene begyűjteniük, mint a fényelem, s ehelyett haszontalanságokat halmoznak föl. Az idegeneknek nyújtott barátkozó kéz önmagában még nem volna kifogásolható, de ha földadják érte elhívásukat, pótolhatatlan veszteség éri őket: elvesztegetik Isten baráti jobbját. „Ti, akik Isten szövetségét megtöritek, nem tudjátok-e, hogy a világgal való barátság ellenségeskedés az Istennel?” (Jak 4,4). Felelősségünk e világért csak akkor váltható hiteles tettekre, ha vállaljuk elhívásunkat. Istennek ki kell hívnia népét a világból, hogy megbízással küldhesse vissza őket.

Isten ŐSZ-i népe lehetett (nagyéha) bőviben kincseknek, fényes hadseregnek. Mégis, „mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri, lelkében pedig kárt vall?” (Mt 16,26). Dúskálhat javakban kis időre, de hosszú böjtje lesz. Jön az Úr napja (12. Ám 5,18-20), s érkezése hasonló lesz egy Északról támadó hatalmas szélviharhoz. A kiemelkedő pontokat támadja meg legelőbb. Libánon cédrusát, s Básán tölgyeit tépázza meg, s nem kíméli az emberkéz alkotta büszke építményeket sem. Rátámad a gazdag teherrel rakott Tarsis-hajókra is. – Nehéz eligazodnunk, hogy mely időszakról példálózik a próféta. Talán saját korának rossz hajlamait kívánja irtani, midőn földézi a salamoni gazdagság hátrányos utóéletét (1Kir 10,14-11,13).

Ha pedig majd a kozmikus ítéletben magasztaltatik föl az Úr, a folyton csak a mának és a magának élő ember, sutba dobva bálványait, rettegve rejtőzik a szikalahasadékokba (10,19-21. Hós 10,8. Jel 6,16).

Vagy járunk együtt, fölemelt fővel, az Úr világosságában, vagy mindent veszítve – magamat is –, rejtőzöm a sötétben, akár az egérlyukba is bebújva. Rosszabb ez a halálnál!

Ézsaiás 3,1–15 – A letarolt szőlő

Az ige alaposabb megértése végett a prófécia háttérének megkeresésére is tehetünk kísérletet. Az 1,1-ben négy király neve olvasható. A f-ből azonban hiányzik a király és a pap is, pedig sorra kerül mindenki, aki tisztet visel; őket az Úr el fogja távolítani. – S mikor voltak éretlen sihederek és asszonyok a kormányrúdnál (4k. 12)? Mely időben vergődtek ekkora tekintélyre a varázslók (2k)? Hol találjuk nyomát ekkora fölfordulásnak, hogy a valamirevaló köpeny-nyel rendelkezőt máris vezetővé akarják tenni? Ő pedig kézzel-lábbal tiltakozik: „Nem akarok sebkötöző lenni!” (7) Hagyjatok békén! – Ezek bizony fogós kérdések!

Kevéske támpont – esetleg – az ifjú Jótám ideje, aki poklos apja helyett uralkodott Júda királyságában (2Kir 15,5). Korábban pedig Ataljá bitorolta a trónt (2Kir 11), de érezzük, hogy ismereteink hézagosak. Mintha összegeződne előző korok minden szégyenteljes fordulata, visszamenőleg egészen Absolon lázadásáig. Szóba kerül ismét „Sodoma” orcátlansága (9) is.

Másféle nehézség, hogy már az 1-7. felsorolja a lehető fenytéseket, s a 8-12. helyzetelemzése azt sejteti, mintha a kilátásba helyezett ítélet már be is következett volna. Ezúttal is működik az előzőkben említett ézsaiási szemlélet, hogy a bűn és büntetése szinte egycsapásra esik meg, példázva, hogy a bűn már magában hordja ítéletét. Krisztus váltságában akként módosultan értjük ezt, hogy őáltala bűnbocsánatunk van; mégis, nevelő szeretetében olykor viselnünk kell a bűn evilági következményeit.

További tájékozási pont a 10k. Azaz, Isten hagyja, hogy a megkezdett utat csak járják is végig. Az igaznak beérhet a jó gyümölcse, a gonosszal pedig úgy bánnak, ahogy ő bánt (el) másokkal. Eszerint a bölcsességirodalom hatását is megtalálhatjuk Ézsaiásnál (vö. a Péld 11,30k-vel!). Lehet, hogy a könyv végső kiforrása a perzsa kora, az 5-4. szd-ra esik, melyről pedig vajmi keveset tudunk.

Mindezek mellett a 14.v. ragad meg bennünket leginkább. Az üzenetetet keresve, ez irányból is megközelíthető a fejezet. „Letaroltatók a szőlőt” – vonja felelősségre népét a szőlő Ura, mivel a nyomorultat összezuúzták. (Egyedülálló alkalmazása a gyakori, szőlőről példát vevő hasonlatnak). Tehát rosszabbak a példázatbeli munkásoknál (Mk 12,1-12) ők, mert azok legalább elvégezték a munkát, s nem pusztítottak. – Az elvégzendőkhöz nemcsak missziós buzgóság szükségeltetik; szakma is az, melyhez csiszolt ismeret is kell (2Pt 1,5-11). Különben elefántok leszünk a porcelánboltban.

Ézsaiás 3,16–4,6 – Társ a szövetségben

„Sion leányai” (tsz-ban csak a 16k. 4,4. és az Énekek 3,11 esetében fordul elő), tehát Jeruzsálem asszonyai és leányai öltözködési szokásairól, ékszereiről kapunk szemléltető adatokat. Csillogó lábperecek pl. láncsal voltak összefűzve, akadályozva a kimértebb lépteket. Csak tipegve lehetett járniuk, ha viselték. – Elvétenénk különben a célt, ha e v-ek örvén lemondanánk a csín és jóízlés igényéről. Egyébként igaz az is, hogy babonákkal átszőtt divathóbortokat ér tetten a próféta. A fölrakott ékek bajelhárító szerepe igazít el bennünket avégre, hogy az ígét helyesen hasogassuk, s ne bonyolódjunk kirohanásokba. Lehet, hogy a nők társadalmi helyzete hátrányos volt, változó jelleggel, de Isten szövetséges népéhez tartoztak, s e tény fölemelő hatással lehetett volna helyzetükre. Fölvett szokásaik azonban azt sejtetik, hogy éppen erről feledkeztek meg

Érdemes ezúttal a „Sion leánya” (esz) költői elnevezést figyelmebben átgondolnunk. A Jsir 2. többféle változata arra utal, hogy az Jeruzsálemet jelenti, ahogy „Júda leánya” meg az országot, mint Jahve szövetségesét. Az elnevezéstől távol áll bármiféle termékenységi szemlélet (vö. Jsir 2,13!)

Ha pedig az ÚSZ-i gyülekezet szövetségben társa Urának, kihallik belőle a biztatás, hogy a szövetség asszonyai nő voltukkal és magatartásukkal kiabrázolhatnak valami egyedit az egész nép Istenhez kötődő szövetségéről. Vegyük föl példának az 1Pt 3,1-7 intéseit. A változás hordereje következményeiben óriási, mert kiiktatódik az ősbűn csábítása, hiszen, immár az asszony, a feleség szűkszávú, mégis beszédes forgolódása nyerheti meg, jó esetben, férjét a hitnek! E romolhatatlan ékesség a keresztyén nő többlete.

Visszatérve igénk ítéletes vonulatához: A magukat cicomázó asszonynépek egyik végletből a másikba esnek. A piperék helyén a rabszój szegényletes szennye éktelenkedik majd. Fékező hatással léphet közbe a többnejűség megaláztatása, hogy mégis legyen némi jogvédelmük (4,1). Fény az alagút végén, ha Isten közbelép és Sion leányait (4,4) – értsük mostmár az egész gyülekezetre is –, fölemeli a szövetséges-társ méltóságára megint. Ítéző Lelkével megtisztogatja, sőt az Ez 16,9-14 szerint föl is ékesíti őket.

A Sion hegy egész területe voltaképpen Jeruzsálem. Isten kegyelmének végcélja szerint, a város egészét a kegyelem oltalma védi majd nappal, éjjel pedig fénye borítja be. Az Úr dicsőségének sátra lesz menedéke, rejték a viharok idején (5k.vö. Jel 22,5).

Ézsaiás 5,1–10 – A türelem határai (Lk 13,6–9)

A szőlő hasonlata kimeríthetetlen. A 3,14-től eltérően, emitt az Úr maga munkálta meg szőlejét. Szakértő gondossággal látta el minden szükségessel, a jóízű gyümölcs reményében. Nem tessék-lássék munkát végzett. A talajt jól előkészítette a telepítéshez, a vesszőket megválogatta. Hosszabb időre tervezett. A kerítés nem hevenyészett, az őrtorony sem tákolmány. A sajtó kivágásához megint másféle szakismeret volt szükséges. Ez a szőlőbirtokos kész ezeremester, hozzáértéssel mindent maga készít el. Volt hozzá kellő türelme, míg várta, hogy termőre forduljon új ültetése.

Annál nagyobb a csalódás, midőn szőleje, megmutatva első bilingejit, édesség helyett húzós, vadóc ízekkel döböntette meg gazdáját; aki, közben, az éneklő szájából a szót átvéve, hallgatóit is bevonja perébe: mondják a szemébe, mit mulasztott, amit még megtehetett volna. Hallgatóinak egyelőre sejtelmük sincs, hogy róluk van szó igazából, s hogy az igazságtevésben önmaguk ellen kell(ene) dönteniük („Júda férfiai” 4.7.v-ek). Nátán próféta élesebben fogalmazott Dávid előtt (2Sám 12,7), viszont alkalmat adott a bűnbánatra.

A döntés tehát nem vonható vissza. A védelemtől megfosztott, gondozatlanul hagyott szőlőt elfojtja a gaz; ember és állat keresztül-kasul jár át rajta. – Teljes hatalmával önmagát is fölfedi a haragos gazda. Nem akárci ő, parancsol a fellegeknek, kik öntözetlenül hagyják majd a szőlőt, mivel nem hálálta meg a ráfordított munkát (5Móz 28,23k). Jeruzsálem és Júda a szőlő. A szőlő ura Isten; s népe önkénye, égbekiáltó gaszágai az élvezhetetlen gyümölcs.

A hasonlatot szoros szálak fűzik a szövetség jelképrendszeréhez. „Szőlője volt kedvesemnek” éppúgy fogalmazódik, mint az Énekek 8,11k.: „Szőlője volt Salamonnak”, aholis a szőlő gondozása a szerett társ megajándékozását jelenti. A próféta tehát a vőlegény barátjaként (Jn 3,29k) lép föl, de máris háttérbe húzódik, Urának adva át a szót. A „kedvesem” és „szerelmesem” (1) tehát olyan prófétai hang a gyülekezetből, aki – ha egymaga is –, de érti Ura szándékát.

Egyelőre ítéletes jövőendővel kell számolniuk. Szőleik és földjeik a vártnak csak a tizedét fogják teremni (10). – Meghozta-e gyümölcsét Istennek sokféle ránkfordított áldása?

Ézsaiás 5,11–30 – Vége a telhetetlenségnek!

A prófétai „jaj” őszinte szó (6,5) és a visszavonhatatlant kénytelen meghirdetni, mely elől kitérni sem lehet. Az ítéletnek illetően hirdetése a továbbiakban is többször fölhangzik majd. Mintha föl lenne függesztve a bűnbánat lehetősége, mert amit Isten elhatározott, annak meg kell történnie. A jajok sora összefügg a próféta nehezen elviselhető küldetésével: „Tedd kövérré a nép szívét...” (6,10). Hirdeti továbbá a szent Isten közelségét, aki a megátalkodott emberen is megbizonyítja majd szentségét azzal, hogy szabadjárá engedí rajta haragja eszközeit.

A gondtalan jólét és a békeidők haszonélvezőit kell a prófétának, ha név nélkül is, de szóval tetten érnie. Nyomában a kortársak mindjárt tudták, kik harácsolnak (8), és mulatoznak naphosszat. Bőven van ételük, italuk, s zene fokozza a jókedvet. Ámós (6,5k) idejében még emlegették Dávid énekeit – illendőségből, immár szó sincs illedelemről. A 12.v. nem feltétlenül ellenkezik a 19.v-el. Oly módon is lehet hallatlaná tenni, s visszautasítani az Úr tetteit, hogy jókat heherészek rajta és orcátlanul ingerkedem a szent dolgokkal: Siessen! Hadd lássuk! Teljesedjék már be, hadd ismerjük meg (19)!

Az Úr intéseivel űzött játék szinte vonza maga után a visszaéléseket az igazsággal, a kézenfekvő tényekkel. A 18.v. szemléletes: Gonoszság köteleinek alkalmazásával húzzák a bűnt maguk után, s a vétket is kötéllel, mint egy kocsit. Ráfogni a fehérre, hogy az fekete, s a sötétre, hogy igenis az világosság, az erősek és gátlástalanok kísértése – és senki nem mer megmukkanni sem, hogy tiltakozzék –, kivéve a prófétát. A bölcsességet is kisajátították, nincs más okos, csak ők. Vegye észre magát, aki eddig még nem tudta volna. – A borivásban mutatott hősködés keserű karikatúra. E helyt is van érintkezés a bölcsességirodalommal. A Péld 23,29–35 még epésebben fogalmaz.

Az ítélet tehát közeleg. Távoli népeket szólít, hív elő az Úr, s máris jönnek feltartóztatlanul. A látomás apokaliptikus –, nem fáradnak bele és mindent lehengerelnek majd (26–30. Jóel 1,5k).

Hazudozók, gonosz vadállatok, rest gyomoremberék (Tit 1,12), idézi Pál apostol a krétaiak egyik, perzsa korban élt költőjét (Epimenidész?); sőt prófétájuknak nevezi őt, elismervén ezúttal az irodalom alkalomszerű, olykor prófétai értékű megszólalásait.

Ézsaiás 6 – Az elhívás gyötrelme

Ne kívánjunk magunknak mindenáron megrázó élményeket. Ha mégis úgy adódik, meglehet, hogy a teendő is, melyre az elhívás szól –, nehezebb lesz. A prófétának bizony arra kell számítania, hogy szolgálata nyomán még merevebb lesz népe részéről az elutasítás. Riadtan kérdezi, hogy meddig kell ennek így lennie (11)? A válaszból annyi derül ki, hogy a hullámokban érkező fenyítések végén csak a gyökér marad meg. Abból sarjadhat majd új élet. – Jézust, meg az első keresztyéneket is gyakran foglalkoztatta e prófétai részlet (pl. Mt 13,13-15. ApCsel 28,26k). – Igen, a sötétség nem fogadta be a világosságot. Aki mégis befogadták, a fiúság fölhatalmazásában részesülnek (Jn 1,5.12).

Elhívása során a próféta az Urat látja fölemelt trónon. Körülötte ott vannak mennyei munkatársai, a szeráfok, és magasztalják a seeregek Urát, kinek dicsőége az egész földet betölti. A templom –, ahol a próféta kapja elhívását, szintén telítve van az Úr dicsőségének jeleivel. S elhordozhatatlanná válik a próféta számára mind a maga, mind népe ajkának tisztátalansága. Midőn megvallja népe állapotát, nem bűnbakot keres a maga mentségére, hiszen „jaj”-t kiált önmagára is, azaz: eltéphetetlen sorsközösségben van népével.

Követi ezt a megtisztítás, mely a száján éri, de átformálja egész valóját. Mégis ajka van rászorulva erőteljes beavatkozásra, mivel száját, s nyelvét veszi elsőrenden igénybe az Isten a nehéz, s emberileg sikertelen szolgálat elvégzésére. – A Jak 3,1-10 szintén hangoztatja, hogy tagjaink között és közül a nyelvünk legyen fokozottan kordában tartott és áldásra szolgáló fölszerelésünk.

Egy a szeráfok közül fogóval tudja csak kiemelni az oltár tűzéből a parazsat, ami a próféta ajkát közvetlenül érinti meg. A „jaj” már előbb elhangzott, most szótlánul tűri a fájdalmat, vagy tán nem is érzi?! Nagyobb hatással van rá, hogy bűnbocsátó, föloldozó, felhatalmazó evangéliumot hall.

Isten csak ezek után szólal meg. Önként jelentkezőt keres, aki a szolgálatra vállalkozna. Tehát Isten hívása és a mi szabad döntésünk egy cselekmény két alkotóeleme.

Az elhívásnak mindig kitűzött célja van. A kezdeményezés Istené, de nekünk kell, azaz lehet fölismernünk és vállalkoznunk reá.

Ézsaiás 7,1–12 – Megmaradás – hit által

„Ha nem hisztek, nem maradtok meg” (9). E mondatban sűrűsödik a próféta és a király közötti párbeszéd. Olyan szójáték ez a héber szövegben, hogy általa mélyebben véshette szívbe és emlékezetbe az üzenetet a megszólított. Talán úgy lenetne nyelvünkön visszaadni jelentését, hogy csak az lehet biztonságban, akinek hitbizonyossága van.

Aház király, számolva az ostrom lehetőségével, éppen a víz utánpótlásának feltételeit meg szemlélő körútján találkozik a prófétával. Akinek a fia is jelen van. A fiú maga is élő jeladás. Neve azt jelenti: a maradék tér vissza. – Most azonban a közvetlen teendőkre kell figyelniük. Asszíria ellen szövetszövetkezett Damaszkusz (Szíria) és az északi rész ország, Izráel királysága, más néven: Efraim, s szeretnék szövetségükbe vonni Júda királyságát is. Nem akarnak ugyanis harapófogóba jutva, egy asszír barátság felé hajló ellenfelet tudni a hátuk mögött. A veszély érzete megrengteti a jeruzsálemieket, apraját-nagyját egyaránt. Aház király emiatt tesz előrelátó, minden eshetőséggel számoló védelmi előkészületeket.

Ézsaiást Isten a tethelyre küldi. A találkozás során elhangzottak biztatóak lehetnének, ha volna hozzá füle a királynak: figyelj jól és maradj nyugton! Különböző ismerniük kellett az atyák hagyományából a mózesi biztatást (2Móz 14,14), hogy maradjanak vesztig, az Úr majd cselekszik. – Találó jellemzést kap a király a két összeszövetkezett ellenfélről is. Királyaik csupán két megpörkölt üszkös fadarab. – Népe számára tehát a megmaradás záloga most nem a félelem-gerjesztette önbiztosítás, inkább egyes-egyedül a hit! Mindennél fontosabb az Isten ígéreteibe vetett hit. Királynak és népnek, ha élni akarnak, csak ez az út járható.

A most szükséges hitet erősítendő hangzik el a biztatás, hogy bármilyen jelet kérhet a király. Erre ő – úgymond –, nem akarja Istent kísértetni. A kegyeskedő válasz most nem helyénvaló. Istent kísérthetem úgy is, hogy nem hagyatkozom ígéreteire.

Mennyi istenkísértés terheli életünket, amikor ígéreteit, olykor kegyes kifogásokkal hárítjuk el magunktól; számoltunk ugyan minden eshetőséggel, csak éppen Istenre nem számítottunk, pedig Ő még jóelőre szól is hozzánk. Az ige nem a tétlenséget javallja, hanem arra bátorít, hogy bízzuk magunkat élő igéjére és Lelke vezetésére a mindennapokban. Ha ekként hagyatkozunk rá, nem fog Ő cserbenhagyni meghatározó fordulópontokon sem.

Ézsaiás 7,13–25 – Immánuél

Azzal, hogy a király visszautasítja a jelkérést, kettős hatást vált ki. A kishitűség Istent is, s az embert is fárasztja. Nincs csüggesztőbb és istenszorítóbb, mint aggályoskodva nem lépnünk be olyan ajtón, amit pedig Isten nyitott meg előttünk; s használati utasítást is adott hozzá.

Másrészt a kihívás olyan rendkívüli jel fölmutatására készíti Istent, mely történetiségében egyedülálló, messiási jövendölésként pedig Krisztusra mutat (Mt 1,23); Immánuél a gyermek neve, akit egy fiatalasszony fog világrahozni. Nem tudható, hogy a király házából való ő, vagy a próféta felesége, akire ez az utalás rámutat. A gyermek neve van telítve üzenettel. – Egy időre most tekintsünk el az ŰSZ-i kihatásoktól; mert ha abban a válságos korszakban megértjük személyét, gazdagabb lesz az idő teljességében (Gal 4,4) született Immánuélbe vetett hitünk is.

Az egész idevágó részlet átolvasása közben megállapítható, hogy a fenyítés alá kerülő ország csökkentett életfeltételei és a gyermek mostoha körülmények között leendő felnövekedése között párhuzam és sorsközösség van. A tejszín és a méz korántsem édeni állapotokat, inkább a természetadta táplálékokhoz alkalmazkodni kénytelen, szűkösebb létfeltételeket jellemzik. Kényszerű hanyatlásnak indul tehát a gazdálkodás (21). A korábbi gyűjtögető, vadászó életforma adottságaihoz kell igazodniuk, ha a napi betevő falatot biztosítani óhajtják maguknak (24).

Az Immánuél-gyermek növekedése azonban szembeszökő isteni jel. Közöttük él és érik világos ítélőképeségű férfiúvá valaki, aki nevével is tanúsítja, hogy Isten velük van. – Hasonlíthatnánk őt a pusztában nevelkedett Keresztelő Jánoshoz is, aki sáskát és erdei mézet evett (Mt 3,4) –, anélkül, hogy gyengítenénk e jövendölés újmutatását Jézusra, aki szegénnyé lett érettünk, hogy az ő szegénysége által meggazdagodjunk (2Kor 8,9). Őbenne kimondatlanul is ott munkál az, hogy megüresítette magát, szolgai formát vett föl, midőn hozzánk hasonló emberré lett, s hogy nélküle semmit sem cselekedhetünk (Jn 15,5); de benne, s egyedül őáltala van kibontakozás – e földi hatállyal, szintűgy az örökéletre tekintettel is.

Ézsaiás 8,1–10 – Jelek és értetlenség

A szorongató helyzetben hitből eredő döntésre biztatta a próféta a királyt. Intése azonban az egész népnek szólt (7,9). Most újabb jeladást kell fölmutatnia. Két tekintélyes tanú jelenlétében kell fölírnia egy nagy táblára, jól olvashatóan: „Hamar zsákmányra! Gyorsan prédára!” E furcsa névvel kell második fiát is elneveznie. Némi biztatást is tartalmaz a név. Isten majd intézkedik, ne keressék Asszíria kegyét, ne siettessék, hogy segítsen. Isten tudja a legfőbb időpontot, mikor kell fölserkentenie az asszírokat Damaszkusz és Samária szövetsége ellen. – Annyiban baljós e második, immár kettőzött jel (fölrás és a fiú neve), hogy szó sem esik Áház királyról, mintha már közömbös lenne, hogy mit tesz; de hátha a közvetlenül megszólított nép megértené, hogy Istenre kell bíznia sorsát. A biztatást mégsem fogják föl. Számoljanak ennek kihatásaival.

Hát nem az volt a próféta gyötrelmes feladata, hogy szívük megkövéredjen, ne halljanak, na lássanak, s hogy megtérve meg ne gyógyuljanak (6,10)? Hogyan lehet akkor felelőssé tenni őket értetlenségükért? A tények mindkét eleme – föloldhatatlan feszültségben – mégis igaz. Isten döntése nem zárja ki személyes felelősségünket. Az ige kihatásának olyan területére vetül itt fény egy villanásra, melynek fölmérése még annyira sincs ránk bízva, mint a szíveket nyitogató hatások. Ezt a területet Isten mindenestől megtartotta saját hatalmában.

Jeruzsálem északkeleti falain kívül eredt a Gíhón forrás. „Csendesen folydogáló vizét”, a Silóahot vetették most meg (Ezékiás király e forrás vizét vezetteti majd be egy alagúton át a városba, vö. 2Krón 32,30). Azaz földadták a csöndes, de szilárd bizalom álláspontját és inkább bíztak Asszíria vélt, fegyveres túlerejében. Fölényük bizony hömpölyög majd, s amire nem számítottak, a segítségüket kérőket is el fogják árasztani.

Egyetlen biztatás érvénye marad meg. A messiási vonásokat viselő, titokzatos gyermek, Immánuél neve a 8. és a 10.v-ben újból fölfénylik. Bár a bizalomra nincs merszük, Isten köti magát népéhez és városához (2Tim 2,13). – Az Immánuél név nem zárj ki további messiási nevek fölruházását a gyermekekre. A 9,5k. s a 11,1-10. v-ek egy, jelzőkkel, nevekkal, azaz kegyelmi ajándékokkal ékesített dávidi sarjról beszélnek. Az ígéretek tehát több irányból mutatnak az eljövendő Fejedelemre. Őbenne „Ha Isten velünk, ki lehet ellenünk?” (Róm 8,31k) Ennek érvénye ma is hatékony. Istenre hagyatkozásunk a megmaradásunk kulcsa!

Ézsaiás 8,11–23 – Amíg a pecsét fel nem töretik

Végül is Isten többet adott Ézsaiásnak, mint amit ígért. Szólt a kivágás után megmaradó gyökérről (6,13). Nagyobbik fia is a visszatérő maradék reménysége szerint kapott ívet (7,3). Mindezek olyan biztatások, melyek a messze jövőbe mutatnak. – Ám körülveszik a prófétát tanítványai; az Úr ajándékozta lelki gyermekek (18). Midőn újból megragadja az Úr, már e kis csapatra is bizalommal tekinthet. Vállalja őket, de nekik is vállalniuk kell, hogy feszültségekkel terhes korukról más nézeteik legyenek, mint a vaksi és zavaros babonák szerint tájékozódó kortársaiknak (19-21), akiktől – egy időre – Isten megvonta a világos látást.

Lehet, hogy már a 12.v-től a próféta beszél: E nép félelmeiben ne legyen részetek! Az Urat tartásatok szentnek, egyedül őt féljétek – közli tanítványaival. – A közhiedelmekkel szembeni prófétai állásfoglalás majd Jeremiásnál éleződik ki igazán.

Mégis, ha Istenhez igazítják nézeteiket, míg a többség megkeményíti szívét, úgy az értetlenségnek oly merev gátjával kell számolniuk, hogy csak egy tehető meg a megmerevedett frontok láttán: hittel és szívósan várni ki az időt, amíg Isten föl nem oldja az ítéletes vak-ságot. Gyarló példa, de van olyan üvegfal, hogy csak egyik oldalról átlátszó. S látom, hogy valaki a közelemben kátyúba lép, befröcsköli magát, s másokat is sárral. Netán elesik, kiáltok, odakapok, hogy segítsek, de ott az üvegfal, s hiába küldök mentő jeleket. – „Izráel két háza” így esik el az általa elhanyagolt, mellőzött kőben (1Pt 2,7k); más hasonlattal élve: „megfogja őket a csapda” (14k), s van, amikor nincs mentő kéz, hogy kiszabadítson.

A próféta és köre pusztá létével is intő jel; s egyebet alig tehet. A tanítást tehát egy időre „lepecsételi” a próféta a tanítványaiban. Átvitt értelmű, időleges hallgatás szunnyadhat e cselekményben, de jönnek majd alkalmak, amikor a bepecsételt forrás újból éltető vizet fog adni, akár az időről-időre feltörő gejzírek. Ezért beszélhetünk az ŐSZ-i jövendőben ézsaiási prófétai iskoláról, kiknek tanítása benne foglaltatik az ézsaiási prófétai könyv egészében, mint majd látni fogjuk.

E példán tájékozódva értehetjük meg továbbá Jézus példázatainak kettős hatását (Mt 13,14-17), aztán tiltó parancsát, hogy tanítványai ne mondják el, amit láttak, amíg az Emberfia föl nem támad (Mk 9,9). Ezek szerint Jézus föltámadása a pecsét feltörése a szívekben; s a Lélek kitöltése, majd meg a pogányok üdvösségének feltárulása szintúgy az, mely a sötétben tapogatózók előtt addig rejtve volt (Ef

2,19k). – Van mindenkor érvényes missziói parancs a népek tanítvánnyá tételére (Mt 28,19k) egyrészt, de szintén működik, a bibliai könyvek kánonának lezáródása után is, a kijelentés lüktetésének ki nem számítható, sajátos dinamikája; érte imádkozhatunk, de kezelése kizárólag a Szentháromság Isten kezében van.

Ézsaiás 9,1–6 – Örök Atya a Fiúban

A nép vaksin tapogat a sötétben, vagy dermedten ül a halál árnyéka földjén, s egyszeriben nagy világosság ragyog fel fölötte. Valahogy úgy, mint a teremtés hajnalán, mikor Isten elválasztotta a világosságot a sötétségtől. A teremtetett lények nyüzsgésének, az ember sokasodásának is kezdő feltétele volt ez a határozott isteni mozdulat.

Most pedig a világosság ihletésére Isten népe megsokasodik és öröme kiteljesedik. Négyszeres az ígéret, amit majd az öröm kelt bennük (2), mely tehát nem mondvacsinált. Mert akinek addig sanyarú iga, hátán csattanó bot és csípős vessző volt a része, már összetörve látja kínoztatásának és a parancsolgatásnak e rosszlemkű eszközeit. Nem emberi erő fog cselekedni. Támaszt ugyan Isten Ge-deonokat, de nekik is csak annyi részük lesz a szabadításban, mint volt a Midján napja hősenek és 300 emberének (Bír 7).

A harci saru, amellyel világhódító hadseregek utat tapostak maguknak, s a kézítusa vérfoltjait viselő katonaruha a tűz martaléka lesz. Szükszavú, de máig ható, s az utolsó időkön is túltekintő reménység, mely egyetlen gyémántkövön fordul tengelyével: „Mert egy gyermek születik nekünk...” S mindvégig érvényben marad a feleletként is fölfogható emberi hitvallás, amely vehető a 7,14 visszhangjának is; igen! Megértettük: fiú fog adatni nekünk, s az ő gyenge vállán fog nyugodni az uralom minden terhe. Az itt felvázolt jövő immár számunkra elvégzett múlt, de meghatározza a végidők teljességét is.

A neki adott nevek egyszerre becézgetés és lényeket megragadó, találó elnevezések sora. – Tanácsa csodálatos; benne ölt testet az erős Isten, az Örökkévaló; Fiúban az Atya. A békesség fejedelme Ő, akinek uralma nőttön nő, s békéje fel nem tartóztatható. Az Isten féltő szerelme irántunk soha nem sejtett lépésre szánta el magát őbenne.

Az ígért dávidi fiú, végső értelmében maga Jézus Krisztus. Szmélyében egymásra talál minden szabadító isteni gondolat, s az emberiség tiszta vágyainak netovábbja.

Ézsaiás 9,7–20 – Ha az igét nem fogadják be

Igét küldött az Úr! – Csak ennyire futotta? Mit érünk vele? Majd mi megmutatjuk, kik vagyunk! – Leomlottak ugyan a napszítta vályogból felhúzott falak, ezután nemesebb anyagból dolgozunk. Faragott kő, meg cédrus gerenda, az az igazi! Bár volna kis szusszanásnyi, termékeny csönd a szívben, hogy nagyotakarás helyett jutna hely és idő az igének, s az zajtalanul kicsírázva gyökeret verhetne! Isten nem dolgozik nagy hévvel. Szól, mint tette volt kezdetben, s amit mond, létrejön. A fű növése sem hallatszik. „Magától terem a föld, először zöld sarjat, azután kalászt!”, mígnem ott az érett mag a kalászbán (Mk 4,28).

Mi történik, ha mégsem kell az ige? Akkor Isten, nem csillapodó haragjában kinyújtja kezét. Figyeljünk csak a vissza-visszatérő refrénre (11.16.20. 5,25. 10,4)! S nem fárad el, mint Mózesnek Amálék ellen fölemelt keze (2Móz 17,12). Nem kell alátámasztani kövel és tartani kétfelől, hogy erőtlennül alá ne hulljék a kar.

Először a szomszéd népek kezdik el falni az országot. Mindkét végéről, északról, meg délről is eszik, csillapíthatatlan étvággyal. – Az arámokkal vívott fel-fellángoló harcokról többet tudunk, kezdve Dávid korától (2Sám 10) az 1Kir 15,18-on át a próféta föllépésének történelmi háttéréig, az ún. szír (arám)- efraimi háborúig (7,1). A déli végekről szólva, olvassuk, hogy a filiszteusok fölvonultak Dávid ellen – sikertelenül (2Sám 5,17-25). A legkésőbbi adat Ezékiás sikeres hadjárata ellenük (2Kir 18,8).

Nem kizárt, hogy e kis népek kakaskodásait hamarosan az asszír terjeszkedés közömbösítette. Bárhogyan is történt, a történelem jelbeszéde is megtérésre int. Az összefüggések fölismerése pedig az ige befogadása nyomán juthat el a tudatunkig. S ha mindez mégis értetlenséggel találkozik, bizony még rosszabb követi: a belviszály. A testvérharc kíméletlen, az egymásra acsarkodók nincsenek tekintettel a gyöngékre.

Ha vak vezet világaltant, mindketten a gödörbe esnek (Mt 15,14). A testvér falása önemésztés is. Ha pedig egymást marjátok..., viházzatok, mert fölemésztitek egymást (19k. Gal 5,15).

Ézsaiás10,1–19 – A bot, s aki kézben tartja

Az 5,8-22 során hatszor hangzott fel: „Jaj azoknak”. A hetedik „Jaj” most következik, mert az események sora ezt indokolta. – Az özvegy és árva védelmének külön figyelmet szentelt a törvényadás (2Móz 22,21-23. 5Móz 10,18). A pohár csordultig telik, ha a nyomorulttal és nincstelennel, s a családfőt vesztettekkel módszeresen bánnak el –, rendeletekkel fedezve a jogfosztást. – A jog forrása Isten. Ám, az elvekkel is lehet visszaélni. Ezért a törvényeknek és az igaz eljárásnak szellemükben kell ráhangolódniuk Istennek, a társadalmi együttélésre is kiható emberiségére. Akik pedig kiöltötték a kibúvókat, a jogot önkényesen csűrve-csavarva, előnyös helyzetüket meg kihasználva, oda kényszerülnek majd a térdelő foglyok közé, különben végük.

Asszíria lesz Isten haragjának botja. Fölhatalmazása azonban időleges, és a „jaj” egyszer majd ellene is fordul. Isten bízta meg ugyan, hogy vesszőként suhogjon elvetemült népe ellen, de a vessző sem függetlenítheti magát a kéztől, mely ütésre lendíti. E világhatalom felelőse álmában sem sejtí, hogy az Úrtól van megbízása és nem képzelheti magát a világ urának, hogy „zsákmányt zsákmányoljon, prédát prédáljon”(6); e szóhalmazás gátlástalanságot sejtet; mindennek van határa, szól a népi mondás. Ezt Isten is így látja. A dolgoknak van netovábbja, s az büntetésre érik be.

A próféta gyermekeinek neve szorosan fonódik össze népe sorsával. Az ifjabbik neve szól a fölhatalmazásról, melyet Asszíria kapott (8,1-4). Némi átmeneti idő következtethető ki a 8,8-tól. Az Úr még nem fejezte be minden tettét, amiért a vesszőt kézbevette. Ezért túri még egy ideig, hogy az ítélet eszköze elbizakodottan szedje számba sikereit. Mint elorzott fészekalja tojásokat, gyűjtötte be ügyesen a népek gazdagságát. Már-már úgy véli, hogy Istenen is győz, hiszen számos vélt istenséggel bánt már el hódításai során egyebütt; itt meg csak ez az egyszál van belőlük; könnyen elbánunk vele, vélik a vérszemet kapott hódítók! Mikor azonban letelik az átmeneti idő, gyorsan ki fog derülni, hogy nem a bot mozgatja gazdáját, s hogy mekkora balgaság a fejsze dicsekvése azzal szemben, aki vág vele (15). Nincs olyan gőg, mit el ne érne az összetörettetés. Végül a botot is eltöri az, aki használta!

Ézsaiás 10,20–34 – Életre vivő út

Félelmes a fejezet vége (28-34). Az egymás sarkába lépő nevek úgy hatnak, mintha gyorsfutárok érkeznének jelentéseikkel, lélek-szakadva: Már Aj-ban vannak! Estére elérték Gebát! Fölríadt Ráma és a sokat látott Saul Gibeája esztét veszítve menekül! Sikoltozik a kétségbeesett fehérnép; mások elrejtőznek (hegyekbe, barlangokba?). Két nap, s egy éjszaka leforgása alatt már Jeruzsálem alatt teremtek az asszír hadak. Válogatás nélkül tarolják le a sudár fákat és guggoló cserjéket (33k. 2,12k). A helységnevek tehát egy asszír előretörés nyomvonalát követik K.e. 733-701 között; s a rettegett hatalom hirtelen megjelent hadaival Jeruzsálem kapuinál! – A későbbi időpont valószínűbb, mert a szír-efraimi háború kezdetén Júda Asszíriára támaszkodott. A Hós 5,8. pl. éppen ellentétes iránnyal, délről észak felé riasztja az északi rész-ország lakóit a közeledő júdaiak előtt.

A 20.v. a majdani jövőről beszél, midőn Izráel maradéka és Jákób házának megmenekült része nem támaszkodik többé ostorozójára, „hanem az Úrra, Izráel Szentjére támaszkodik, hűségesen”. Az ígélet átfogja az egész népet, tekintet nélkül arra, hogy 200 évig külön két államban éltek. – Pontosítva: „csak a maradék tér meg” (21k).

S itt újból láthatóvá válik a próféta családjának sorsközössége népével, mert az idősebb fiú neve hordozta ezt az ígéletet (7,3). Bizonyára a nevek sorrendje sem közömbös. Előbb döntött Isten arról, hogy legyen megtérő maradék, s csak második lépésben küldte rájuk a fosztogató hadakat, hogy zsákmányoljanak, prédáljanak. – Az ítéletnek is kegyelem a foglalata, Istennek első és végső gondolata a megtartatás. – S érezzék bár szabad prédaként magukat a hódítók kénye-kedvének kiszolgáltatva, amit átélnek, s akik túlélnek, részei, részesei ők az üdvözítő isteni tervnek, mégha csupán töredék marad is meg belőlük. Elődeik is ekként szabadultak. Így emelte föl vesz-szejét rájuk Egyiptom is, de vége lett hamar (25) a sanyargatásnak. Midjánt is elérte a vereség (9,3. Bír 7,15-23). A tenger sem akadály, hogy út nyíljon számukra a jövő felé (26).

Az ÚSZ-ben maga Jézus Krisztus az út (Jn 14,6). Mi is részesülünk az üdvözítés művében. Életünk nem vihar-sodorta falevél!

Ézsaiás 11,1–10 – A Messiás uralma

Miután Isten letarolt minden magasratörő, sudár fát, egynek a tuskója, az Isai törzsöke, új, dávidi sarjat hoz. Átvitt értelmű kép ez a Messiásról; hozzá egy másik hasonlat is társul, utóbb. – Királyi tisztet viselő személyről ad hírt a próféta. Igazságot szolgáltat majd a nincstelennek és méltányos lesz a szegényhez. Uralmának társadalmi és történelmi kihatása lesz. Beszéde fenyegető erejű, ha kell; de mértékkel. A látszat nem vezeti félre, mendemonda nem befolyásolja. Megnyugszik rajta a Lélek teljessége (Jn 3,34), mindenre kiterjedő ajándékaival. Számbavéve az ajándékokat, éppen hetet tesznek ki. A hetedik (a 3.v. első sora) külön figyelmet érdemel. Érthetjük úgy, hogy nagyot szippant az Úr félelméből, mintegy a tiszta levegőből, avagy azt leheli ki. Mindkettő kifejezi továbbá, hogy abban gyönyörködik.

A krisztusi élet bennünk hasonló módon hajt ki, ha már nem én élek, hanem Krisztus él bennem (Gal 2,20). Óemberem vele együtt megfeszítettetett, s Ővele föltámadt az új. Az új élet először csíráként mutatkozik meg, s mégis képes a felszínre törni. Vigyázzuk és gondozzuk magunkban és másban is, hogy rá ne tapossunk.

Az ígéret jelbeszéde a 10.v-ben folytatódik. Aki előbb még veszszőszál volt, immár zászlóként magasodik föl a népek között. Oda gyűlnek a nemzetek, s rátekingenek, aki a „Dávid gyökere és új hajtása” (Jel 22,16). A történelem tengelye, a népek tájékozódási pontja ő lesz, akik körülötte ékesen rendeződnek el.

Másik, nem kevésbé megkapó hasonlat: a gyermek; a költővel szólva, az a „vadakat terelő juhász” (József Attila), aki megvalósítja majd újra, sőt kiteljesíti a természetnek valaha megvolt békességét. A farkas és oroszlán, a medve, s a vipera-félék elhagyják ragadozó természetüket. Mentés lesz a rettegéstől, elfelejt félni a bárány és a gödölye, valamint a kised, aki épphogy eljárt. Ez a béke nem az idomítás, vagy nevelés csodája. Az Úr ismeretével lesz telítve a föld, s belőle fakad az. E második hasonlat a természet, a teremtettség nyelvén mondta el azt, amiről az első is beszélt. Az első a Messiást mutatta be, a második inkább uralma jellegét vázolta föl.

Ézsaiás 11,11–12,6 – Naggyá lesz az Úr, népe között

Barátkozzunk meg a gondolattal, hogy Ézsaiás könyvét sem úgy írták, hogy a próféta egyvégtében körmölte volna papír(usz)ra, vagy bőrtekerésre az egészet. Miután rájöttünk, hogy próféciai végig kísérték egész életét, s hogy nem is minden foglaltatott írásba, úgy ettől már csak egy lépés a fölismerés, hogy tanítványi köre (8,16-18) gondolhatta szellemi hagyatékát. Innen aztán kézenfekvő a következtetés, miszerint, idővel igazolódott, hogy Isten jókor szólt általa, ami utólagosan növelte tekintélyét. (A 12,2k-ben az Ézsaiás név benne rejlik a „szabadító” és társ-fogalmaiban). – Ebből eredően támadtak lelki örökösei, akik tovább vitték tanítását; kaptak új üzenetet Istentől. Felelős munkájuk évszázadokon is átívelt.

Bevezetésül mostani szentleckénkhez ennyit el kellett mondanunk. Nem értenénk meg ugyanis az ígét, ha nem vennénk észre, hogy már Júda elszéledt leányairól is szó esik, sőt Egyiptomban jelentős zsidó emigráció él (11k. Jer 43,1-7). Az asszír időkben még csak kezdődött a szétszóródás. Jeruzsálem 587-es eleste után hágott tetőfokra; s ez bizony jó 150 évvel későbbi idők válsága.

A darabokra hullásból az egység felé vivő út kezdő lépése a meg nem szégyenülő reménység, hogy Isten kész még dicsőségesebben véghez vinni korábbi tetteit. Volt valaha szabadítás Egyiptomból, most pedig Egyiptom tengeröblét, de az Eufráteszt is száraz lábbal teszi járhatóvá. – Mert Isten nemcsak összedrótozza, ami széttört, de újat is teremt a széthullott helyett.

Megállva e szilárd fundamentumon, hogy Krisztus tettei tökéletes váltáságot szereztek minden nép számára, szabad befogadnunk ilyen ígéreteket is: „Ennél nagyobb dolgokat fogsz látni”, vagy: „aki hisz énbenem,... ezeknél nagyobbakat is tesz” majd (Jn 1,50. 14,12). S nemcsak Isten tetézheti meg a korábbiakat; részünkről is gazdagabb lehet az előbbieknél a hálaadásunk (2Móz 15,1-21. 2Kor 9,10-15), tehát „erőm és énekem az ÚR”, s a szabadulás forrásából bármikor örvendezve meríthetek (2k).

Nagyonnak ismerem és látom őt, mint ahogy eddig ismertem. A tenger lecsendesítése után a tanítványok is azt kérdezték Jézus felől, csak úgy maguk között, ámultan: „Ki ez, hogy a szél is, a tenger is engedelmeskedik neki?” Mily nagy öröm, hogy így van közöttünk „Izráel Szentje” (6).

Ézsaiás 13 – Történelmi erők és az Úr napja

Mind Ézsaiásnál (13-14. és a21.f), mind Jeremiásnál (50-51.f) terjedelmes jövendölések olvashatók Babilon ellen. Tartalmaznak egymásra utaló részleteket is. A prófécia vonalát fűzi tovább a Jel 14,8. 16,19. és a 17-18 fejezetek, merítve jórészt a Jer 51,7-ből. Minden Babilóniára utaló részletnek sajátos arculata van. – Szó esett már róla, hogy a prófétai könyv(ek) szerkesztése mily kevésbé van tekintettel a történesek időrendjére. Fordítsuk figyelmünket immár a tartalomra.

Ezúttal az Úr (Jahve) végső napja eljöttével fűződik össze Babilónia bukása. – Vannak a történelemben a kovász tulajdonságaival dolgozó hatalmak. Mozgatói birodalmak bukásának és fölemelkedésének. Ilyen szerepük lehetett az ókori világhatalmak bírközésében, keleten a médeknek. A Kászpi-tengertől délre eső vidékekről terjeszkedve, Babilonnal szövetségben ők döntötték meg Asszíriát és foglalták el fővárosát, Ninivét Kr.e 612-ben.

Babilónia és a médek – legjobb ismeretek szerint – kerültek egymással az összeütközést. Babilon (rövidítve így is hívhatjuk) szüntelenül hátában érezte a fenyegetést. A médek a perzsákat is sakkban tartották. – Hamarosan Perzsia lett világhatalommá, de tán' sosem fog fény derülni rá, hogy a Perzsa birodalomban mekkora belső hajtóerőt jelentettek a médek. A 17. a21,2. versek, s a Jer 11,28 tőlük várta Babilon hatalma megdöntését. A fővárost 539-ben Círus perzsa király foglalta el. A prófétai jövendölés akkor merő tévedés volna? A dolog nem ilyen egyszerű. Isten ismeri csak, hogy kik voltak az ő „megszentelt harcosai” (3), s lehet, hogy több köszöhető a névteleneknek, mint a túlélőknek, vagy a rangos személyeknek.

Ha pedig egy világhatalom lehanyatlása nem hozta magával a teremtettség épületének összeomlását, az a végső haragot fékező kegyelem közbelépésének tulajdonítható. Hívjuk segítségül most a párhuzamos Jóel 3-at. Az ígéret és a beteljesedés menetében a világhatalmasztrófa mégis elmaradt, pedig Péter is beszélt róla, érintőlegesen, azon az első pünkösdön (ApCsel 2,19k), helyette viszont kitöltetett a Szentlélek.

Az egyház születésénél az Úr napjának nem a félelmes, hanem az ígéretes jellemzői törtek az élre. Hála a türelemért, mellyel Isten hordozza a világ népeit, hogy nagyobb kegyelemben részesíthessen bennünket, a Jak 4,6 szól még e nagyobb kegyelemről, mikor a kevélyeknek Isten ellene áll, az alázatosoknak meg kegyelmét adja (Péld 3,34. 1Pt 5,5).

Ézsaiás 14,1–23 – A zsarnokság vége

Az 1-3. reménysége vakmerő. Akaratlanul is feltör bennünk az őszinte kérdés: egyáltalán melengethetők a jövődőről ilyen váradalmak? Isten népe azonban rendíthetetlenül jót remélő, s ebből ma is van mit tanulnunk. Mégis! Komolyan elvárható, hogy majd ölben emelve fogják a népek hazaszállítani a fogságnak jövevényekkel is fölszaporodott népét? Aztán pedig, fordulván a kocka, az előbbi rabtartók lesznek fogollyá? A megszabadultak között pedig elárad a szóban ki sem fejezhető nyugalom? A visszemlékező költészet, a Zsolt 126,1k. arról énekel, hogy amikor „jóra fordította Sion sorsát az ÚR” (Zsolt 85,2), olyanok voltak, mint az álmodók és megtelt szájuk nevéstéssel és örömkialtással. Később azonban vallania kell arról is, hogy könnyeket ejtettek, sírva indultak, hogy elvessék a földbe a kenyérnekvalót, s mégis azt kéri, abban reménykedik, hogy ujjongva hozzák majd a magtól súlyos, learatott kévéket (5k). Van olyan magyarázata a zsoltárnak, gondolat-társítással, hogy ott a babiloni foglyok hazatéréséről, örömről, majd pedig az újrakezdés nehézségeiről szól a zsoltár.

Szabadulásuk a fogságból sokkal prózaibb volt reménységüknél, s útjuk a fölépülésig emberfeletti helytállásra sarkallta őket, ez is csüggedésekkel tűzdelt időszakokkal hagyott alább időnként. Az Ezsdrás és Nehémiás könyveiből megismerhető egy-egy újrakezdés.

Minden prófécia a Szentírásban többrétegű, s az aratás örömenél maradvá, fölsejlik itt az a kiemelkedően egyszeri, váratlanul megáldott hetek ünnepe, igazából aratás ünnep, amit a Lélek kitöltése koronázott meg, az első pünkösdőn, amikor a négy égtáj felől gyűltek egybe zsidók és jövevények (istenfélők, azaz prozeliták), akik mind anyanyelvükön hallották az ígét Isten nagyságos dolgairól. A népek fölsorolása így kezdődik: „pártusok, médek és elámiták és akik Mezopotámiában lagnak,...” Akik pedig hittek, azokhoz valóban elérkezett a felüdülés ideje (ApCsel 2,9-11. 3,20). A zord, ítéletes idők után, amit a próféta hosszan hirdetett meg, a kegyelem lehetősége tárul fel mindazon népeknek is, akik a korábbi évszázadokban, világhatalomként, sok keserűséget okoztak Isten népének. S ha bárki is tiltakozna e kegyelmes fordulat ellen, a válasz csak az lehet: ti így gondoltátok –, én pedig ekként vetettem véget megítéltetésük idejének. Ti is nem egyszer éltétek már át, hogy kegyelemre fordult az ítélet, amit örömmel fogadtatok, fogadjátok azt is el, ha a többi népekkel is így bánok. – A felebaráti szeretet, el egészen az ellenség iránti szeretetig, bűnbocsátó. A megbocsátás a gonosztól lehető szabadulás útját egyengeti az embertárs életében.

Ézsaiás 14,24–15,9 – Mindeneket magához von (Jn 12,32)

A 24k. jövendöli az asszír iga letörését. Nem akárhol, hanem az Úr választotta országban, Izráel földjén. Mint amikor, kockázatos kivarással, egészen közel engedik az ellenséget, hogy a váratlan ellenecsapás még hatékonyabb lehessen. A csodás szabadulás, ahogy az Úr véghezvitte, a 37,36-38 során ismerhető meg. Könyvünk tehát még visszatér rá.

Az utólagos ráemlékezés gondolatok sorát indította el. Ilyenek pl. a Sion énekek (Zsolt 48. és 76). Népek háborognak, elkeseredett vívással kísérlik meg Jeruzsálem bevételét, s ott éri őket a pusztulás a falak előterében. Az utolsó idők apokaliptikus küzdelme is hasonlóképpen zajlik le. Kezdetei itt, a 26.v-ben olvashatók. E végső küzdelem után köszönt majd be a békességnek, s az Úr ismeretének mindent betöltő korszaka. Az Úr háza a hegyek fölé emelkedik, s a népek a Sionhoz áramlanak, hogy megismerjék az Urat (2,1-4). – Ézsaiásnál még nem rendeződött el a sorrend, miként is függ össze időben a kettő.

Jézus Krisztusban módosultan, de testet öltve ismerhetünk rá a prófétai gondolat-tömbökre. Mágnesként vonzza magához az evangélium örömhírére éhezőket és a segítségre szorulókat, s közben démoni támadások gyűrűje veszi körül. Közelsége az embert megszállva tartó démonok számára elviselhetetlen, mivel azt parancsolja nekik: „Menj ki, tisztátalan lélek, ebből az emberből!” A megkérdezett kénytelen leleplezni magát: „Légió a nevem, mert sokan vagyunk”. S a démonoktól megszabadított ember hirdetni kezdi a Tízvárosban, görögök lakta vidéken, ami vele történt (Mk 5,1-20).

Valamivel korábban pedig: „El is terjedt a híre egész Szíriában, és hozzá vittek minden szenvedőt,... és meggyógyította őket. Nagy sokaság követte Galileából, a Tízvárosból, Júdeából és a Jordánon túlról” (Mt 4,24k). Jézus Krisztus démon-légiók vereségét hoztak el, s közben sok szenvedő testi-lelki beteget vonzott magához. Ma is hív, hogy szabadításában részesítsen.

Visszatérve prófétai könyvünkhöz, a filiszteusok örömének okát sajnos nem tudjuk. Bizonyos, hogy rövidültű lesz. Maradandóbb öröm, ha az Úr népe szegényeinek könnyebbedik sorsa (30. 32).

Ézsaiás 16 – Jövevényként befogadtatok (Mt 25,35)

Móáb területének északi határa eredetileg az Arnón volt, a Holt-tengertől keletre. – Az ellenség már átlépte a gázlókat. A menekülők déli irányba futnak Cóar felé (15,5), átkelnek a Holt-tenger déli végétől kezdődő pusztá mélyföldön (Arábáh; 5Móz 2,8: „síkság”) és megérkeznek Júdába. Mi legyen most a földönfutókkal? Háromféle vélemény is hangot kap. Ha a 16,6-8 részlet magában állna, igaza volna a vállvonogatóknak: Úgy kell nekik, elbizakodtak! Amikor jól ment dolguk, azt sem tudták, hol tartanak. Megszámlálhatatlan volt jószáguk (2Kir 3,4), híres szőlőik ontották a mustot. A betakarítás ünnepein csak úgy harsogtak a széles kurjongatásoktól a sajtók és a termőföldek. Dínom-dánom után itt a szánom-bánom. Bőjtöljenek csak, nem árt egy kis jajgatás. Öltsenek csak zsákruhát, s nyírják fejüket kopaszra, úgysem fog használni!

Szó sincs ilyesfajta kárörömről! A próféta nem érzéketlenül tudósít egy nép széthullásáról; s ezzel nem áll egyedül. A párhuzamos Jer 48 – néhol szószerinti egyezésekkel –, szintúgy részvétellel, s értük mondott sóhajtozással szól Móáb pusztulásáról, mint már itt a 15,5 is tette volt. – A próféta szíve érzékeny hangszerként jajdul föl és árasztja el könnyeivel Hesbónt és Elálét (16,9). Eszébe sem jut, hogy így beszélne: megérdemlik, ha elvesztették, mert ők is így vették el tőlünk. E két település ugyanis Rúben öröksége volt (4Móz 32,37).

Jó irányú az érzelmi megindultság, de nem elég; tettekre van szükség! Fényes nappal is árnyékba rejtendő a menekült. Az elűzöttek hadd lakjanak békén közöttünk! Mert még lehetnek részesei egy igazságos király és bíró országlásának a „Dávid sátorában” (16,4k). – A Ruth könyve nem áll egyedül a két nép közötti menedéknyújtás emlékével. Mintha az akkori szívesség most térülne vissza Móábnak; tanulságos példaként a szomszédos népek egymásrautaltságának.

Ezek után elképzelhető, hogy – hasznos erő kifejtéssel –, minden szempontot engedek érvényre jutni magamban, amíg azok épülésre szolgálnak. Tehát tisztán látom és tanulok belőle, ha Isten megalázza a gőgöst. Mégsem bámulom ölbetett kézzel, egykedvűen, hanem szánakozom rajta, sőt bajában – kimondani is szörnyű (horribile dictu) -. oltalmamba veszem, anélkül, hogy mentegetném.

Ez az egyedül helyes hívő magatartás, mégha összemosnák is némelyek a megmentőt a megmentettel.

Ézsaiás 17 – Tekints föl Alkotódra!

A szír-efraimi szövetkezés Júda ellen a fejezet prófeciáinak kiindulópontja, de már a 3k. („Izráel fiainak dicsősége”, illetve „Jákób dicsősége”) valószínűsíti, hogy a próféta a nép egésze érdekét tartja szem előtt.

Jeruzsálem közelében volt a Refáim völgye. Megfigyelte a próféta, ahogy sarlókcal arattak ott. Az elhullott kalászosok szedegetése alkalmas hasonlatként kínálkozott a kevéske maradékra, kik majd a vészt túlélnek. A 7. v-től már minden kétséget kizáróan Júdáról is szó van. Sőt „az ember”, aki „Azon a napon Alkotójára tekint” már ugyanazt az egyetemes igényt tanúsítja, mint a 2,16-22.

Az idegen oltárok csak fokozták az eltévelyedést. Jeroboám két kultuszhelyet is felállított Bételben és Dánban, hogy országából ne a jeruzsálemi ünnepekre járjanak a népek (1Kir 12,28-33). – Meglepő egyébként, hogy a Júdában élő Ézsaiásnak legfeljebb csak a 7k-höz hasonló, közvetett, s általános érvényű utalásai vannak e szakadárság ellen. Felelősen söpör viszont saját portája előtt, mert éles kritikával illeti szűkebb hazája, a júdaiak állhatatlanságát. A 2Kir 16,10-16 részlet elmondja, hogy Aház király mekkora lelkesedéssel utánozta le a Damaszkuszban látott oltárt; s Úrijjá papnak egy szó ellenvetése sincs. Ézsaiás, bár nevek nélkül, de rámutat a hűtlenségre. A 10k-ből az Adon(isz) kultusz népszerű szokásaira lehet következtetnünk. Vesszőket, virágokat hajtottak cserépben, meg a kertekben, hogy a természet sarjadását, azaz Baal feltámadását serkentsék általa. Kihajtott ugyan, de hamar el fog száradni. Szóba sem jöhetett, hogy magot érleljen. Idő előtti senyvedése végül is ürt hagyott a lelkekben.

És eredménytelen az is, ha tömegek zúgnak, morajlanak (Jeruzsálem körül?), mert az Úr egyetlen éjszaka leforgása alatt elűzi őket. Sélhordta, bufencező ördögszekér gyanánt sodródni majd tova. – Isten gondolatait nem gáncsolhatja és nem befolyásolhatja semmiféle erő, avagy ügyeskedés.

ÚSZ-i példa ugyanerre, midőn Pál apostol elé odaállt Isten angyala egy éjjel: „Ne félj...” -mondta neki – „neked a császár elé kell állnod”. E célkitűzést sem az elemek háborgása, sem emberek csalfasága, vagy vallásos ellenvetése nem húzhatta keresztül (ApCsel 27-28 f)!

Ézsaiás 18 – A föld pereméről érkezők

A dicsőségben visszatérő Emberfia elküldi majd az angyalokat és összegyűjti választottait a négy égtáj felől, a föld távoli zugaiból is. „Tanuljátok meg a fügefáról vett példázatot: Amikor már zsendül az ága és levelet hajt, tudjátok, hogy közel... a nyár. Így ti is, amikor meglátjátok, hogy ezek történnek, tudjátok meg, hogy közel van ő, az ajtó előtt” (Mk 13,26-29).

Ézsaiás pedig arról beszél, hogy a szőlőtőkék gondozásáról vegyék a példát. Már akkor ismert volt a szőlő beérését serkentő, segítő nyári metszés. A buja hajtásokat visszavágták, hogy elegendő levélzet mellett, az erő a fürtökbe áramoljék; az árnyékoló, gyümölcsöt takaró leveleket viszont leszedték. Meglep a hasonlat ama része, hogy Jahve, mint a dolga-végezett szőlőműves (Jn 15,1k), kinek az egész tudomány a kisujjában van, csöndben hűsöl a tűző nap elől védett helyen. Nem kapkodja el tennivalóit, tudja mikor minek jött el az ideje.

Távoli népeket is metszőkése alá fog. Nem állapítható meg pontosan mely országról, vagy népről lehet szó. A szárnyasuhoág (cecelég?) országa túl van Etiópián. Inkább a mai Szudán és Núbia, a Fehér és Kék Nílus járta vidék az, ahol magasabb növésű népek élnek. Arcuk sima, bőrük színe nem említetik. Ki az, aki a követeket küldi? Talán Jahve? Vö. az Ez 30,9-el. Mivégre szállnak vízre? Őket óhajtja hívni? Esetleg! A 7.v. prózai kiegészítése (későbbi időkből?) ezt sejteti.

És jönnek a messzelakó népek, hogy hódolatuk megmutatására ajándékot hozzanak az Úrnak a Sion hegyére, ahová Ő a nevét helyezte (5Móz 12,5). – Történelmi és földrajzi pontosítás helyett lényegesebb, hogy az akkor ismert legtávolabb lakó népeken túlról, a föld pereméről, onnan, hol az ég a földet éri, érkeznek meg a daliás népek.

A mintegy lepkeszárnnyon sikló, gyors papiruszhajók is nagy távolsággal birkóznak, sikerrel. – Akkor már szétfutott a híre kalandos utaknak, amiket az ókor hajósai tettek meg ezeken a lélekvesztőkön. S bár meg kell még tisztítania az Úrnak e távoli népeket is, jöttük mégis jeladás a föld minden lakójának (3).

Üdvidő közelít, midőn a messzeségbe ver hidat az Úr (Ef 2,13).

Ézsaiás 19 – Tévút helyett ösvény

Olykor döntő érvnek tűnik, hogy meg kell értenünk az idők szavát; avagy elmarasztaló fogalmazásban: ha valaki – úgymond – nem érti azt. Az időknek azonban jelei vannak, s a hiteles szó számunkra egyesegyedül a Kijelentés, az Isten két-szövetséges, de egyetlen Igéje. – S melyek akkor az idők jelei? Ama pontok, ahol az üdvösségtörténet erővonalai átütnek a történelem szövedékén. Jeleket nem lehet követelni, legfeljebb kérnünk lehet Istentől, és föl kell ismerünk őket (Mt 16,1-4. Lk 12,54-56) –, ha adatnak. Érzékennyé rá az ige tesz bennünket, hogy időben ráismerhessünk. – A prófétai vezettetés és látásmód ezzel a mélyre tekintő, s egyben átfogó szemlélettel fürkészte a múltat, jelent és jövőt, s szinte kényszerült rá, hogy meghirdesse.

Izráelnek állandó kísértése volt, hogy Egyiptomban keressen támaszt. Ha volt is ilyen lehetőség az ósatyák (patriarchák) idejében –, az 1Mózes kv-e rá a tanú; rabszolgaságra vettetésük változtatta meg a kedvező képet. Az Úr, szabadításuk érdekében, csapásokkal sújtotta Egyiptomot, s váltak így a megfenyítettetés példáivá. S ha a próféta idejében volna is, aki bennük bízna, az Úr összetöri reményeiket, mert szélesebben Egyiptomra támad. Ámítás lelkével tévúton tántorogtatja (14), híres bölcsességük cserbenhagyja őket (11-13), a megnemértés testvéreket fordít egymás ellen (2. Mk 13,8.12). Ráadásul még a nélkülözhetetlen életfeltétel, a Nílus is elapad, s leverten bámulhatnak az üres folyómederre, hiszen annak vizéből éltek eladdig (5-10). – Lehetne tán' föl kutatnunk olyan időszakot, midőn hasonló összeomlás szélén állt Egyiptom (Jubileumi Kommentárunk is szolgál reá adatokkal). Az apokaliptikus, történelemből a végidőkbe ívelő vázlat arra inti a kortársakat, hogy az Úrban reménykedjenek. Ő Egyiptomon is fölmutatja hatalma jeleit.

A 16-25 részlet viszont arra biztat, hogy mind Egyiptom, mind Asszíria felől is legyen reménységük. Egy, jóval későbbi időszak (3-2. szd) zsidó kolóniái, egyrészt a Nílus mentén, másrészt a Folyamközben (a mai Irak), árnyaltabb értékelésre serkentettek. A reménység másféle, mint a Dániel kv-ében, mégsem megalkuvó. Kezdi fölismerni az utakat, szellemieket is –, melyek összekötnek országokat. Mintha sejtené, hogy ilyen ösvényeken fog majd szétaradni, elterjedni az ÚSZ üzenete ama népek között is, akik hajdanán megkeserítették Izráel életét.

E részlet is előkészítője lett az első keresztyének missziói nyitottságának (Róm 11,30k).

Ézsaiás 20 – Jel és magyarázat

E rövid fejezet jelentősége kiemelkedő. Ha a 8,16-18 egy hosszabb prófétai hallgatás kezdete volt, akkor a filiszteusokat intó jövődőlés, jó 25 évvel később, újabb prófétai föllépést jelez. – A 14,28-32 lehet e fejezet közvetlen előzménye, mely szerint Szargón asszír király hadvezére már bevette Asdód filiszteus várost. Tehát a kígyóból már vipera lett, akár repülő sárkány (14,29). Asszíria ezzel kihúzta a talajt a kis (város)államok ellene szőtt szövetsége alól, délen, akik mögött, felbújtóként, nagy ellenfele Egyiptom állott. – S most az Úr nem szóra, ellenben meghökkentő jelre ad parancsot szolgájának, Ézsaiásnak (2-4). A „szolga” csak hitben érthető méltóságjelzője itt fordul elő, egyetlen alkalommal az 1- 39. f. során, s majd csak második Ézsaiásnál találkozunk vele újból (43,10. 48,20. 52,13. 53,11). E név tehát nemcsak az Ebed-Jahve (az Úr Szenvedő Szolgája) énekeiben, de tsz-ban, még a 65,9.13. során is megtalálható. E név tehát hasonlítható egyetlen fő tartókábelhez, amely hordozza az évszázadokon átívelő hídszerkezetet: Az egész könyvet, ha nem is válik láthatóvá minduntalan.

És itt van a tanítványi kör is, egyidejűek és későbbiek. Az egész tudósítás ui. 3. személyben szól Ézsaiásról. Sőt ott vannak tüstént, hogy magyarázzák a szófukar gyalázatát, amit a prófétának vállalnia kellett. – Az írásmagyarázók rámutatnak, hogy akkoriban, 713-711 táján, nem következett be az egyiptomi trónon ülő etióp fáraó: Sabako veresége. S bárki tehetett volna szemrehányást a prófétának, hogy értelmetlenül neveltette ki magát, mert hol vannak az elhurcolt egyiptomi és etióp foglyok? – A jel bizonyára megtette a kellő hatást. Júda –, hiszen őt célozta meg a jel –, időben elhatárolta magát a világhatalmak bírkózásától. A többi partvidéki (filiszteus?) város pedig valóban döbbenetben kérdezhetette: „Hogyan tudnánk mi megmenekülni...?” (6).

A „szolga” meztelenségére gondolva, viszolygást érzünk –, ám bár ilyen volt a bánásmód a foglyokkal –, s gondolatban szégyenkezve fordítjuk el tekintetünket róla, ami hasonlít a később 53,2k-re: „Eltakartuk arcunkat előle...” S mindjárt volt is, aki értelmezte a jelet a szemtanúknak, amit nem tesznek meg, inkább szemérmesen hallgatnak róla az evangéliumok, Jézus kereszten volt, valószínű, meztelensége kapcsán! S az összehatást mérséklendő, a korpuszokon kendőt alkalmaznak a lágyék-tájra.

Ézsaiás 21 – Éber, s együttérző órálló

Országok, ill. népcsoportok ellen hangzik a prófécia. Az „ellen” voltaképpen aggodást is magába foglal. Meglepően őszinte a mély szorongás, amit a próféta érez irántuk. Fedőnevek takarják a különböző tájegységeket. Nem tudjuk, hogy miért. Talányos, mert idővel mégis megtudható, kikről van szó: „Elesett,...Babilon” (9), s nyoma sincs a Jel 18,2 ellenérzésének Róma iránt. Babilon ott Róma fedőneve.

Még inkább elgondolkodtat a próféta testet-lelket megrázó együttérzése, ha rájövünk, hogy e prófeciák a 20. f-ben olvasottakhoz képest mintegy 170 évvel későbbiek. Az ézsaiási prófécia nyomdokaiban járó kései tanítvány szavaiból az vehető ki, hogy éppen átéli Elám és a Médek (perzsák gyűjtőneve?) támadását Babilon ellen. Netán, elterhelten a látással és alatta roskadozva hirdeti a küszöbön álló elkerülhetetlent? Gyötrődik, mint a vajúdo. Szíve torkában dobog, reszketés fogja el. Nem tudni, ki teríti az asztalt, kinek vezéreit serkenti (5)? Vajon az őrszem a próféta maga, aki felüvölt, mikor a nyargalók közelednek? – És ők kik? – Halmazódó meg nem válaszolt kérdések.

Csak a 10. v-ből vehető ki, hogy elsősorban népének, a kicsépeltek és megtiportnak jelenti meg, amit az Úrtól hallott. De miért nem ujjong a rabtartó bukásán? Az észokok kibúvót keresnek; mégis, az őszinteség segít, midőn szembesít a kérdéssel, hogy nem kell-e Isten népének megrendülnie az ellenség összeomlásán, még ha tömérdek fájdalmat okozott is nekik korábban? A csődbe jutott akkor is szánalomra méltó, ha előbb semmi szánalmat nem tanúsított. Krisztusi lélekkel lehet-e másként éreznie a hívőnek? – Ha bárkinek kemény is ez az eledel, tegye félre, de egy idő múltán szüksége lesz rá.

Az éber órálló hallja (szívében?) az edómiak aggodását: „Meddig még az éjszaka?” Pedig ők is markukba nevettek Jeruzsálem pusztulásakor. Más e fejezet, mint a Zsolt 137,7-9, de olyan kincseket őrizget, amely elől ha elzárkózunk, önmagunkat szegényítjük meg. – S e kincsek egészen még föl sincsenek tárva! Ne siessük el az általanosító ítéletet az ŐSZ fölött, hogy az a korlátozott bosszú világa; megszólalnak benne más hangolású dallamok is, utat keresve, mutatva a felelős megbocsátás világába!

Ézsaiás 22 – Pótcselekvés

Megint a kora-ézsaiási időszakba lépünk vissza. Sokan ép bőrrel úsztak meg egy Jeruzsálem elleni támadást. A vezetők kerekét oldották, de nem jutottak messzire. Az üldözők utolérték és fogságra vetették őket. Történhetett mindez korábban, mint a 2Kir 25,4-6 ismert dolgai. Mégis valami hasonló eshetett meg, másunnan nincs adatunk róluk. Elég az hozzá, hogy az életben maradtaknak fejük se fáj az odaveszettek miatt.

Pillanatnyi föllélegzés nem képes elűzni a nyomasztó, baljós érzéseket. Hol lelhetne az ember gyors feledést egyebütt, ha egy nap a világ? „Együnk-igyunk, hisz holnap meghalunk!” (13. 1Kor 15,32). Tódulnak a (lapos) háztetőkre, zajonganak és ünnepelnek. Pedig most nem ez lenne a fő dolguk –, s a sokszínű mozaikokból álló fejezet központi gondolata és intése, hogy az egyedül szükséges teendő helyett az ember, balga módon valami másba menekül. Minden pótcselekvés, amit az Úr akarata helyett teszünk. Midőn sírásra, böjtire hív (Jóel 2,12), ők mulatoznak. – A kv-ben gyakorta olvasható „azon a napon” az Úr napja közelségére int, mely küszöbön álló történelmi eseményekbe van beleszőve. Meg kellene, hogy érintsen, de nem így! A próféta látván-látja, hogy népe vesztébe rohan. Ismerőseinek fogalmuk sincs róla, hogy mi bántja. Talán kedélybeteg? Vigasztaljuk egy kicsit (4k). Ó, nem ezt kellene tennetek! Ne velem törődjétek. A ti bajotok miatt emésztődöm. Képtelenek vagytok fölfogni, ami már a kapukon belül dörömböl...

Ami a prófétának dobhártyájába hasít, kortársai süketek rá. Aki nem érez fájdalmat, nagy veszélynek van kitéve. – Jeruzsálem falainak erősítgetése, a vízellátás biztosítása olyan időkre, amikor majd megint nemszeretem napok következnek, minden, de minden más irányba visz, mint amit az Úr most kíván. Különben az ellenség már kitapogatta a sebezhető pontokat (8-11).

A 15-25 részlet tartalmában elüt az előbbiektől, de a fő vonulat itt is nyomon követhető. – Mily balgaság ettől a Sebnától is, hogy magának díszes sírboltot vágat; hogy ez a legfőbb gondja! Egyik csak a másnak él, a másik meg talmi módon dolgozik saját halhatatlanságán. – El is játszotta a tisztét Sebna. Eljákim kerül a helyébe.

Eközben a messisási vonásokat hordozó „szolga” alakja – ha időlegesen is –, de ismét előtűnik (20-23).

Ézsaiás 23 – Minden rossznak gyökere

Az első időkben (Bír 1,9k) az ország őslakosságának összegező neve volt a „káánaí”. Szintén átfogó, de kedvező értelme van az elnevezésnek a 19,18-ban. Fejezetünkben a 11.v-ben a föníciai városokat, a tengerparton Tíruszt és Szidónt jelenti és a névnek, érezhetően, elmarasztaló a hangvétele. Ilyen hangsúlyeltolódás vehető észre a Hós 12,8-ban: „Kánaán ő, kezében hamis mérleg” (szószerinti alapszöveg). Ezt pedig az északi rész-országra, Izráelre mondja.

Fönícia közelségében többet átvehettek a magát ügyesen forgató, kereskedő szellemből, melyben azután a szent hagyományok őrei tisztátalanságot sejtettek –, bizonyára nem alaptalanul. Hallva minduntalan e városok gazdagságának híreit, csodálták is, de ellenérzésüket sem tudták, nem is akarták magukban semlegesíteni. – A kikötőkben egymást érték az Egyiptom felől, s még távolabbi vizekről érkező Tarsis-hajók, a kor tengerjáró hajói. A hajózó kereskedelem számára kedvező földrajzi adottság volt a közeli Ciprus szigete, s búsás volt a haszon. A pénznek nincs szaga, fogalmazta meg a latin közmondás; de a prófétai igehirdetés nyomán a Szentírásnak ellentétes a véleménye, amit ki is mondtak, s le is írtak a hagyományozók.

Természetesen a kikötővel rendelkező városállamoknak is szembe kellett nézniük az akkori nagyhatalmak világhódító törekvéseivel. Ha szorult a hurok, a hajók kifutottak a tengerre és Ciprus felé húztak el, s olykor nem is volt lehetőség a visszatérésre. Emiatt kell jajgatniuk a hoppon maradt büszke hajósoknak; az ÚSZ úgy összegez, hogy a pénz szerelme a gyökere minden rossznak, akik erre hajtanak rá, végül magukat szegeznek át sok fájdalommal (1Tim 6,10). A bálványok is véresáldozatot követelnek tisztelőiktől. Tört vetnek nekik, megsarcolják kosztosaikat, de áldozataik kínjából nincs megváltás és sosincs feltámadás. Midőn a dúsgazdag kalmár fejedelmek talajt vesztek, kevélységüket az Úr alázza meg; ítéletük jogos.

Vélhetően a 4-3. szd. sorsfordulói ütnek át a 15-17. verseken. Mintegy 70 évi megszállás után, 274-ben Tírusz visszanyerte önállóságát. Van tehát újból lehetősége a korlátlan kereskedelemre. A próféta azonban fenntartással fogadja, sőt parázsnaságnak bélyegzi üzerkedését.

A nyereség hajszolásánál hasznosabb és boldogítóbb, hogy miként tudnék, értelmes módon, többet használni másoknak. Mily leleményesek vagyunk olykor az elsőben, s mily ötletszegények a másodikban. Pedig, „Aki tudna jót tenni, de nem teszi; bűne az annak” (Jak 4,17)

Ézsaiás 24 – Szövetségszegők

A református bibliai teológia az üdvösség történetét szövetségek láncolatának ismerte föl az igéből. Már a teremtés is, legkivált a megszólított ember kapcsán, magán viseli a szövetség jellegét. Még átütőbb hatást kelt a Nóéval kötött szövetség (1Móz 9,1-17). Minden élőnek, az özönvíz után megújult egész teremtettségnek volt ő képviselője e kegyelmi frigyben. – Azóta Isten egyre csak ad, jóllehet az ember nem érdemli. Tűr az Isten, bár türelmének határt szabott: „Amíg csak föld lesz” – mondja az 1Móz 8,21k. – Most pedig mintha elérkezett volna a vég, mivel „Gyalázatosá tették a földet lakói”; „ország” helyett itt mindenütt „föld” értendő. Megszegték a törvényeket, az „örök szövetséget” (5). – Nincs kialakult képe, inkább csak sejtései vannak a prófétának, hogy miben is áll majd a végítélet. Felszaggatott földfelszín, széthullott társadalmi viszonyok, ráadásul szárazság (4). A megtizedelt emberiségen átok ül.

Hová lett a bor mellett traccsoló, danászó feldobottság? Sójajt és kiáltást visszhangoznak a város romjai. Nem azonosítható egyetlen világvárossal sem. Azt a központot jelenti, ahová tódult az emberiség csodalátni, s fölhalmozódott benne a művelődés sokféle szellemi és anyagi kincse. A mai Irak homokja még rengeteg ókori emléket rejt, s az a jó, míg rá nem bukkannak, különben vége-hossza nincs a rablásoknak.

Ha pedig balsejtelmekről gyötörve bárki futni szeretne, nincs menekvés, kelepcébe esik. Aztán megnyílnak az ég csatornái, s alázúdulnak a mennyei vizek, mint esett volt az özönvíz alkalmával, s a világ épülete recsegve-ropogva omlik össze. Földrengések epicentrumában él át az ember ily tehetetlen rémületet. – A levegőbeli halmazságoknak, s a föld királyainak a mélységben kell fogolyként tölteniük egy kiszabott időt (21k. Jel 20,1-6). Majd pedig fölragyog az Úr dicsősége, mellette sápadt pislákolásnak tűnik a Nap és a Hold fénye (24).

Mindezek után, amikor már Isten türelmét végzetesen eljátszotta, melengethet-e némi reménységet az ember? Az özönvíz kellős közepén is kegyelmet találtak, akik a bárkában voltak. – A próféta a tenger felől, a föld széléről, s a szigetek irányából hall biztató, dicsőítő hangokat és lát is világosságot (14-16). – S ha volt még lehetősége a Nóé nemzedékének a megmentésre, mert Krisztus elment a tömlöcben várakozó lelkekhez is (1Pt 3,19k), akkor – talán –, van reménysugár a végidők nemzedéke számára is.

Ézsaiás 25 – A kegyelem terített asztala

Az Úr készít lakomát minden népnek a Sion hegyén. Az evangélium szerint, ezzel a hívással: „minden készen van: Jöjjetek a menyegzőre” (Mt 22,4). Egyebüttl is fölzendülnek a messiási lakoma részletei az ŰSZ-ben. A „letisztult újbor” (6) pl. Jézus ajkán, ekként: „nem iszom mostantól fogva a szőlőtőkének e terméséből ama napig, amelyen majd (mint) újat iszom veletek Atyám országában” (Mt 26,29). Egyik igehely magyarázza a másikat; a nehezen érthető „újat” éppen e mostani fejezetünk.

A próféta két változatban is szól arról, hogy Isten velünk lakozik: „itt van...” (9). – A föltámadott Jézus a maga lelki-testi valóságában evett együtt tanítványaival. Hozniuk kellett a halakból, pedig az egyszerű asztal már terítve várta őket: „Jöjjetek, egyetek!” (Jn 21,10-12). Minden úrvacsora kóstoló az eljövendőből és örvendező várakozással teljes, mert készülődés ama napra. – A közbeeső idővel, időszakkal Jézus is számolt. Nincs még itt az ideje, mégis: „Boldogok, akik hivatalosak a Bárány menyegzőjének vacsorájára!” (Jel 19,9).

A gyász súlyos terhét is látja a próféta. Nem lenge fátyol, darócok anyagból készült lepel az. Dávid is ilyenl takarhatta be arcát, siratva Absolont (2Sám 19,5). – Ki nem érezte már – ha átvitt értelemben vesszük –, a haláltól való félelem bénító hatását (Zsid 2,15)? De mindenkire kihat majd Jézus halálon vett győzelme, ahogy hatalommal parancsolt a Lázár sírjánál: „Vegyétek el a követ” (Jn 11,39k). Mivel Lázár csak erre az életre támadt fel, ezt meg kellett tenniük. Nem úgy Jézus sírja esetében! Ott a kő nem azért vétetett el a nyílásról, hogy Jézus ki tudjon jönni; ami nagy melléfogás lenne, ha ezt gondolnánk. Azért kellett elhengeríteni a követ, hogy a szemtanúk betekinthesse nek, hogy Ő nincs ott (pl. Lk 24,2-12)!

Az 1-5 részlet, ha nem is az „első” elmúlásáról szól, de biztos, hogy előzménye a vacsorai előkészületnek. Az önteltség büszke várai romokká alázódnak, a szegényt meg gondos oltalommal védelmezi a Úr. Van, olykor szükséges a talajjegyengetés a lelkekben! – Vaj’ mindenki részesül a vendégségben? – Móáb szennybe taposása érdes fogalmazás, de a szemlélet legalább annyira társadalmi (11k), mint származást emlegető.

Jézusnál már az utolsók lesznek első. Vigyázzanak hát a hivatalosak, mert ha elutasítóan viselkednek, a kegyelem asztalától idegenítik el önmagukat. A vendégség nem csökken fényében és jelentőségében azzal, ha ők tüntetően távol maradnak; a hiányzó csak magukra vehetnek, ne legyen részünk ilyenben, mert elkészített hely vár reánk.

Ézsaiás 26 – Formálódó feltámadás–hit

Az 1-6. részlet gyülekezeti énekhez hasonló. Kapuk nyílnak! (2. Zsolt 24,7-9. 118,19k); „az Úr a mi kösziklánk” (4. 28,16. Zsolt 62,7k). A 7-11. pedig a bölcsességirodalom közelségét mutatja. Nem az első eset, hogy fölfedezhetjük ezt az összefüggést (3,10k. Péld 11,3-8. 27-29). Fölismerése segít is nekünk, hogy jobban értsük a 12-19 üzenetét. Szükségünk van rá, mivel a 14. ill. a 19.v. – első hallásra –, egymásnak szöges ellentéte. – Ne vezessen félre a szavak azonossága! A 14.v-ben azokról az Istenre nem tekintő urakról esik szó, akik jó ideig a nyakukon ültek (Asszírok? Babilónok?), de már elenyésztek, s még emlékük is odavan.

Nem feledhetik viszont a hiábavaló kínládásokat, amiket – pontosan meg nem határozható történelmi idősakban – átéltek. Halk foházkodások és sóhajok bizony súlyosabban estek latba, mint a nagy nekibuzdulások. Hegyek vajúdtak és egerék születtek, állíthatnánk a latin közmondást a 18.v. mellé szemléltetésül. – A szabadítás Istentől érkezik; nem ember végzi el önmagán, mint a mesebeli báró, aki tulajdon üstökét megragadva emelte volna ki az ingoványból önmagát, lovastól. Öncsalás és föllentés minden önmegváltási kísérlet; épkézláb megoldás nem sikeredhet ily módon. – S míg vergődtek a gyötrelmekben, Isten – csöndben –, megsaporította számukat (15). Visszatekintve, hálaadással fedezik föl, hogy Ő minden szükségset megcselekedett értük (12).

Lehet, hogy a 12-19. egy párbeszéd részlete. A végső szót mindenképpen Isten mondja ki arról, hogy előtte a halál sem akadály. Szó szerint: „holttesteim” (19). Tehát a halálban is övé, aki életében hozzá tartozott. Egyszer majd ráhull harmata szétporladt csontjainkra, s elegendő lesz a föltámadáshoz, hiszen már van és él föltámadott Krisztusunk. – Ki nem iktatható ugyan a várakozási idő a bezárt ajtók mögött (20). Vajon a halált jelzi a zártság (Jób 14,13k)? Vagy a készülődés éjszakáját (2Móz 12,11-13)? – Mindenképpen termékeny csend az, várva életet parancsoló szavára!

A Hegyi Beszéd belső szobáját (Mt 6,6) is félreértjük, ha nem vesszük észre benne a teljes váltság napjának reménységét. A bensőséges imádság ama helye a reményteli várakozás előcsarnokává lesz közben; ajtóm bekilincseltem, s közben egy másik ajtó kitarul, s átélem az átmeneti idő nemes feszültségét.

Ézsaiás 27 – Minden térd meghajol előtte

A 24-27. fejezetek Ézsaiás apokalipszise. Mintha függönyt húznának félre, s betekintheünk a végső időkbe. Ilyen részletek kapcsán – az ÚSZ-ben is –, szeretnénk a dolgok sorrendjét is meg tudni, hogy, ha lehet, ki is számíthassuk az időpontokat. Ehhez azonban nem adja oda az ige magát. Legyen elég, ha a döntő fordulópontot föl ismerjük. Az ÚSZ-ben a Krisztus keresztye és föltámadása akkora fordulat, hogy érvénye kisugárzik az ÓSZ-i korszak felé is (Zsid 9,15). A csúcspont könyvünkben a 26,19 volt.

Miután Isten eredményesen követelte vissza a haláltól azokat, akik az övéi, ellenfele visszavonulásra kényszerül. Minden rejtett, kiontott vért (26,21) föl kell tárnia a földnek, hogy a vádaktól mentessé válják. Az Úr behatol a föld alatti mély vizek birodalmába, hogy saját fészkeben semmisítse meg amaz ősi kígyót (1. Jel 12,9. 20,2). – Az ókorban, széles körben ismert mitikus képekben fejeződik ki a sátánon vett valóságos győzelem. Az ÚSZ szerint ar Úrrá, Kúriosszá tett Krisztus előtt minden térd meghajol majd: mennyeieké, földieké és föld alatt valóké (Fil 3,10k).

A szőlőről mondott ének (5,1-7) újabb változata szerint az Úr gondolja és őrzi azt, de a gazt, meg tövist nem tűri meg benne; így válik bőtermővé és az egész világot elárasztja áldásával (6). Ábrahám utódainak akkor lesz békességük, ha önmagukra találhatnak, betöltve elhívásukat (1Móz 12,3). – Vizsgálva történelmüket: nem fizetett-é Izráel túl nagy árat? Nem! Ez időre már Asszíria és Babilon is széthullott. Ők a múlté, de ti léteztek! Ítéljétek meg ti magatok a fenyítés különféle mértékét. Az engesztelésért fizetniük kellett (7-9), nem lehetett másként lepörölni a vétkeket. Akkor még nem volt idő teljessége (Gal 4,4), hogy az örökkévaló Fiú fizessen értük, tökéletes áldozattal.

Őszintén szólva, a 9-11. részleteiben fedve-rejtve marad előttünk, hogy az ige milyen városról és oltárról beszél. A név nélküli világ-város lenne (25,2)? Avagy Jeruzsálem (1,10.21)? Netán a 722-ben elesett Samária, az északi rész-ország fővárosa? Hagyjuk válasz nélkül! Nem befolyásolja a jó hírt, hogy az Úr egybegyűjti mindazokat, akiknek nyomuk veszett: az asszír fogság törzseit, vagy az Egyiptomba emigráltakat.

A Róm 11,26 szerint majd az egész Izráel megtartatik. Még vitatott, hogy kiket foglal magába az az „egész”?

Ézsaiás 28,1–13 – Nála van a felüdülés

Semmi nem szemléltetheti kifejezőbben a próféta gyötrelmes küldetését (6,9k), mint éppen ez a részlet. – A gyermek számára is érthető, egyszerű üzenet nem a szóló ajkán, hanem a hallásra képtelenek fülén törik darabjaira. Nézzük közelebbről eltompultságukat. Isten azt mondja: „Itt van a nyugalom, adjatok nyugalmat a fáradtaknak! Itt van a felüdülés!” (12. 30,15). Igazi örömhír, evangélium! Ők pedig mit vesznek ki belőle? – Ajkbiggyesztve, becsmérlően nyilatkoznak a próféta személyéről és szándékáról: Kiket akar ez tanítani voltaképpen? Minket aligha! Kinőttük a csacsкасágokat. Esetleg, ha gyermeknek való eledel, amiket itt elgügyög nekünk (9k), s magunk is folytatnánk, ahogy tanulva a betűket bagadoztunk eleinte: kö, lö, mö... Ilyesmi értendő a 10.v-en, imitálva a hallgatók teljes értetlenségét, ahogy visszamekegnek a prófétának, s fintorognak is hozzá csúfondárosan. Torkig vannak akadékoskodásával, mert minden szemet szúr neki. Jelenléte közöttünk elviselhetetlen. Miatta nem élhetjük ki magunkat szabadon!

Nos, ha kemény törvényként fogjátok föl a hívogató szót, legyen is azzá nektek! Még hozzá jön is egy más nyelvet beszélő nép, talán az asszírok. – Értetlenségük büntetése, hogy Isten is olyan nyelven fog beszélni hozzájuk, amit nem értenek. Csupa ostorpattogtatás lesz minden követelménye, aprólékos szabályok tömkelege. Belebotolva, csak elesni lehet bennük (10-13).

Efraim részégeit illeti a kemény beszéd. Elnevezve ekként, nem valami hízelgő; de ha így viselkedik a pap és az (öngerjesztő)próféta, méltatlanná válva tisztos nevéhez? Homlokukon ünnepi koszorú, de virága már lekókadott és a tákolmány ide-ode csúszkál a fejükön. Aztán majd tova gurul a szélsodorta főveg. Karikatúraként is jó ötlet egy rajzolóknak! Milyen más, ha az Úr az emberfő éke és koronája! – Tudvalévő, hogy a próféta Júdában élt (Efraim az északi rész-ország neve itt). A feddés mégis egybefogva illeti mindkettőt (14).

Jézus egyszer egy Efraim nevű városba húzódott vissza (Jn 11,34. 2Sám 13,23). Neki és tanítványainak a felüdülés, az erőgyűjtés helye lett az a helység, fölkészítendő a nehéz útra.

Ézsaiás 28,14–29 – Isten szántóföldje, Isten épülete

Az ember hányavetiségének szöges ellentéte Isten megalapozott gondoskodása, oly módon, hogy tekintettel van a finom eltérésekre is.

Bárhogyan értendő a csúfolódó előkelők szavajárása: „Szövetséget kötöttünk a halállal...”, nem a próféta adta szájukba a magatartásukból leszűrhetőt. Több van itt megbúvó dacnál! Másrészt nincs kellő támpont rá, hogy valamiféle vallásos véd-, és dacszövetségük lenne a halállal. – Évszázadokkal korábban Föníciában tiszteltek egy „Halál” nevű istenséget. Túlzás volna e mítosz kései utórezgésének tartanunk a jeruzsálemiek önhittségét. – Megközelítően szemléletes példának a „sose’ halunk meg!” mesterként vidámsága kínálkozik. Vagy, akik a halállal paroláznak: akkor jössz, amikor én akarom, vagy: nem jössz, míg én nem mondom. A végidőkben, ha szeretne is meghalni az ember, a halál elfut előle (Jel 9,6). Az öngyilkosságok, olykor, ha nem is szándékosan, de drogoktól kábítva, a halálba menekülésnek másmilyen, de éppily hátborzongató kacérkodását, hogy ne mondjam: szövetségét mutatják a halállal.

Isten kegyelmi szövetsége menekvés minden egyéb, fojtogató szövetségből, még a kísértésétől is. S hozzánk mérten most is mily elűtő Isten magatartása bármiféle hivatkozástól, amint csöndben és szívós szakértelemmel helyezett el a Sionban egy drága szegletkövet, hogy aki hisz, ne fusson el, ne essék pánikba, ha jön is az áradat (16). A Zsolt 118,22-őt is figyelembe véve, az ÚSZ előszeretettel támaszkodik az ézsaiási ígéretre, midőn Krisztusra, mint szegletkőre mutat rá, akire egyedül érdemes hagyatkoznunk. Az egyház őreá épül(jön), élő kövekből. – Aki pedig mellőzi őt, nincs mentség, ha felbukik benne (Mt 21,42. Lk 2,34. Róm 9,33. 10,22. Ef 2,20. 1Pt 2,4-6). Az egybeesések arra is példák, hogy mily szívesen merítették az ÚSZ írói Ézsaiásból; 590 közvetlen, vagy közvetett utalást számoltak össze benne, többet, mint bármely más ÓSZ-i könyvből valót.

Ezzel még korántsem merült ki Isten gondoskodása. A 23-29 részlet a földművelő bámulatos szakértelmét veszi föl példaként, hogy – ha az Úr ekkora körültekintéssel oktatja a szántóvetőt, miért ne lenne gondja rá, hogy kit-kit a legmegfelelőbb eljárással gondozzon és neveljen – üdvösségre tekintően. A két fönti, alkalmazott hasonlatot egybefűzi az 1Kor 3,9, ahonnan a címet is vettük: „Isten szántóföldje, Isten épülete vagytok.”

Ézsaiás 29 – Vég után a kezdet

Legalább három évszázadot fog át a f. – Az 1- 16 a37,33-37 részlettel párhuzamos; a 17-24 emlékeztet ugyan a 37,30-32 ígéreteire, mégis az „alázatos” és „szegény”, tehát a Jahvéhoz ragaszkodó az, aki tudja, hogy a zsarnoknak és a csúfolódónak végük lesz, mégis végszóra, a 24.v. rájuk is reménységgel tekint. Nevek és meghatározások egy jóval későbbi kor társadalmi feszültségeit sejtetik. A Zsolt 86,1.14. helyein is föllelhető a „szegény” és a „zsarnok”. A „csúfolódó” (20) pedig a Zsolt 1,1-től eltekintve, csak a Példabeszédek kvében található meg. –

A történeti mélység érzékeltetése után talán még több ösztönzést kaphatunk a véglegesen kiformalódott igéből; bár ismét csak a kezdő lépések megtételére van lehetőségünk most.

Ha az ember oly felvágva-kérkedve magasztalhatja magát, mint amiről a 28,9-14 adott jellemzést, mi más célra vezetőt tehet Isten, minthogy porig alázza őket –, végső soron az érdekükben. Jeruzsálem nagy égő oltárrá lesz; a talányos Ariél név (Ez 43,15k) szintén ezt jelenti. – Mivel pedig a magát felmagasztaló megaláztatása egyetemes érvényű (Mt 23,12), az ostromlók szétszórása is bekövetkezik. Úgy tűnik, mintha csupán karnyújtásnyira lenne tőlük a hön óhajtott enni-, és innivaló, fölriadva észlelik, hogy csupán álom volt az egész! Csalatkozva, üres kézzel lesznek kénytelenek visszavonulni.

Külső fenyegetésnél súlyosabb baj, hogy a hallás, látás, értés tompasága – a prófétai felhatalmazás részeként –, még mindig érvényben van, sőt, mintha fokozódnék, mivel az Úr a kábultság lelkét árasztotta rájuk. Akiknek – mondhatni –, szakmájuk lenne a minősített látás, vaksággal verten tántorognak és tétova mozdulatokkal feszegetnek feltörhetetlen pecsétet. – Isten mégsem vádolható miatta; a cserép nem vonhatja felelősségre a fazekast.

A betanult, begyakorolt istentisztelet eközben a kitaposott ösvényeken halad, de a szív távol van Istentől. Elcsépeltnak tűnik, mégis igaz, hogy Isten a szívek távolságával méri a szeretet és a szövetség erejét, s hatékonyságát. Az viszont nem lesz csalfa álom, ha a szegény és alázatos az Édenről álmodik. Az Úr „Szent” volta a biztosíték rá, hogy elkezdődtek az átváltozások, ha a szemekről a hályog már elvétetett (17k. ApCsel 9,17-19).

Ézsaiás 30,1–18 – Megtérés a megmaradás útja!

A próféta Isten haragja botjának tekintette Asszíriát (8,7. 10.5k). A szír-efraimi háború idején el kellett mondania, hogy Júda, azaz a déli rész-ország népe ne féljen az ellene füstölgő két üszkös fadarabtól. Az előrelátás és nyugton maradás tanácsa (7,4) közvetve az ellen is küzdött, nehogy Asszíriában keressenek pártfogót. Inkább tárják föl a hit belső tartalékait, így maradhatnak meg, s nem külső támaszok keresésével (7,9). – E gondolatmenet vezette el a prófétát a messiási jövődölésekig (7,10-17. 9,1-6. 11,1-10).

Azóta eltelt jó 30 esztendő, s most egy mindennél fenyegetőbb asszír veszély láttán sokan Egyiptomot tekintik mentsvárnak. Ám, nincs veszélyesebb, mint dőlésnek induló kőfalnál keresni menedéket (13k). – A próféta minden lehetőt kimond, amire fölhatalmazása engedi, hogy szétzúzza a csalóka reményeket. Leleplezi az ajándékokkal megrakott, s kerülő úton Egyiptom felé indított küldöttség hiábavaló és veszélyes vállalkozását. Sabako fáraó személyében új dinasztia került Egyiptom trónjára. De ő, Izrael múltja tanúságaként, továbbra is az elnyomást példázza. Természete a régi, egy nagy behemót ő, Isten ősi ellensége: Ráháb, akinek szét kell zúzódnia (Zsolt 89,11k). – Az ősi teremtés-mitosz az ŐSZ-ben már a szabadító tettek költői magyarázatává, színező eszközévé vált (6k). Egyiptomban bízniuk tehát önpusztítás.

Nem tudható, mit kell a prófétának nyilvánosan fölírnia egy (kő?) táblára, aztán, hiteles jegyzőkönyvként, tekercsre is. Szellemi küzdelem ez; különböző nézetek feszülnek egymásnak. Akik időhúzó taktikákban keresik a kiutat, kedvező, használható próféciaikat igényelnének. Elvárják, sőt megkövetelik, hogy a prófécia az ő szájukíze szerint hangozzék. Ők most nem érnek rá törődni Izrael Szentjével!

A próféta ráfeleli, hogy hazugság (8-11)! Helyette mit tud ajánlani? Azt, amit eddig is mondott: „A megtérés és a higgadtság segítene rajtatok” (15). Régiesen, de szemléletesen: ez az ő „áfium ellen való orvosság”-a (Zrinyi). A nemakarás is végzetes lehet (Jel 9,20k). Bár még vár az Úr, türelme is kegyelem. Élniük kell vele, s nem viszálni.

Boldog, sőt boldogul a hozzá térő és benne reménykedő! Nevezhető sajátos, keresztyén harmadik útnak!

Ézsaiás 30,19–33 – Van keskeny út (Mt 7,14)

E részlet megint az apokaliptikus eszmekörhöz tartozik. – Tudván tudjuk, hogy Isten gondolatait emberi elménk, a Szentlélek munkája nélkül föl sem foghatja. E feltétel mellett szeretnénk mégis megérteni, miként lehetséges, hogy Istennek két, egymástól, látszólag elütő műve egy időben miként megy végbe. Meggyőződésünk, hogy a kettő nem egymás ellen dolgozik, sőt, hogy hosszabb távon segíti egyik a másikat. Némi időrendi sorrend is fölismerhető bennük. Az üdvidő kiteljesedése (19-26) megelőzi az Úr „neve” érkezését (27). S mialatt kiadja viharos haragját, elverve a port Asszírián, egy nép énekelve s ünnepezve zarándokol „az ÚR hegyére, Izráel Kősziklájához” (29). Miként képzelte el a szentíró a kettőt egyidőben? Megálljt kell azonban parancsolnunk kíváncsiságunknak. Hasznosabb, ha az ígéretes dolgokra figyelünk, mint amikor a közelgő vihar serényebb munkára serkenti a betakarítót.

A Jelenések kv-ének ritmusa hasonló: a kiteljesedő váltság leírása megelőzi az ítéletes csapásokat. A Hold fénye fölizzik, a Nap is htedmagával süt (26), de termékenyítő esővel társul. A termés szárbaszökken. Harsog a fű, jóízűen legel a nyáj. Szorgos munka folyik a mezőkön, tápláló abrakot kap a jószág (24). Célszerűen gazdálkodnak a vízzel, hegyeken, halmokon csatornák létesülnek. Hogy miként fognak a vizek – mint a pizstráng – fölfelé törni? Erre nem gondol az apokaliptikus író. Istennél minden lehetséges.

Valamiféle ősi relativitás-sejtés töri át a közismert törvényszerűségeket. Nincs fent és lent. A dimenziók száma több háromnál. Az Úrban egy a tér és idő. – A keskeny út is ilyen távlat; s hangzik a tanács: erre menj! Hallom a szót, a pásztorit mögöttem (21): ez az élet útja –, számunkra a hitben való megértésé is. – A tanító szavának hiteles lesz, reá emeld tekinteted, általa az Úr szól (20).

E kései apokaliptikától már csak egy lépés a holt-tengeri tekercesek „Igaz(ság) tanítója” alakjáig, áttételekkel Keresztelő Jánosig, tőle pedig közvetlenül Jézus Krisztusig. – Személyes sorsunkban is biztató, hogy, ha némelykor szembesülnünk kell is ítéletével, az is kegyelme érkezését, s arra érlelődésünket segíti elő. Az ítéletnek kegyelem a foglata, s nem fordítva!

Ézsaiás 31 – Az istenhit próbája

Kézenfekvőnek tűnt, hogy Egyiptom majd segít. A próféta pedig ellene mond a hiú ábrándnak. Filiszteus városok két esetben is megtették Asszíriával szemben ezt a lépést; de Egyiptom serege előbb Raphiánál (720), aztán, mintegy két évtized múlva Eltekénél vereséget szenvedett. A prófétát igazolta a történelem, vagy ő vonta le a példákbl a megszívlelendőket? Hihetően nem ez bírta szólásra. Csak akkor lehetett kellő erő a felhívásban, hogy Izráel Szentjére, azaz Jahvéra tekintsenek –, ha ő maga is az Úrra nézett. Egyiptom is csak egy országok között, s nem Isten ő, lova csak hús és nem Lélek. Elég kinyújtania kezét Istennek és a segítő együtt pusztul a segített. Midőn Isten bölcsességéről beszél (2), mintha azt mondaná, hogy neki is van magához való esze! Van-e azonban kellő ereje is hozzá? A kérdésre a 2-9 részlet válaszol.

Isten meg nem mérhető hatalmát két hasonlat szemlélteti.- A zsákmányát védő oroszlán akkor sem retten vissza, ha minden pásztor össze is fog ellene. Az Úr harcol Sionért, s nem győzhető le. – Nincs bővebb magyarázat, milyen kard lesz az, mellyel az assírokat szétszórja. Ha nem emberé (férfié), akor kié? A 11,4 közvetítésével talán ebből alakulhatott ki a dicsőséges Úr szájának kardja (Jel 2,16. 19,15). A 8k-ben apokaliptikába lendül át a prófécia.

A másik hasonlat szelídebb hangvételi. A 2Móz 19,4. 5Móz 32,10k. Zsolt 36,8. 91,4 helyekről ismert a fiait szárnyán hordozó, fészket védő, fölötte repdeső sas, avagy madár képe. Itt pedig repdeső madárseregként oltalmazza a seregek Ura Jeruzsálemet (5). Jézus módosultan alkalmazza a hasonlatot, midőn bevonul a városba, szemére hányva panaszát, hogy megölte, megkövezte a prófétákat, pedig: „hányszor akartam összegyűjteni fiaidat, mint kotlós a kiscsirkéit szárnyai alá, de ti nem akartátok! Ezért elhagyottá lesz a ti házatok”, azaz a templom. Jeruzsálem és a templom köré idővel kialakult a Sion-teológia. Volt harcos változata (9), de Krisztus személyében a helyhez fűződő hit a kitartó, de szelíd egybegyűjtés szándékába torkollik (vö. Zsid 12,22. Jel 14,1).

A Sion-teológia beteljesedése is maga Jézus Krisztus, aki helyhez nem kötötteen bárhol és bármikor megszólítható „Lélekben és igazságban” imádvá Istent (Jn 4,21-24).

Ézsaiás 32 – A szálak összefutnak

Minden részletnek, mint mozaikoknak, egyéni színük és rendeltetésük van. A fejezet kiemelkedő jelentősége, hogy benne egy marokba vannak szedve olyan szálak, melyeket – sokszínűségük tudomásulvétele ellenére –, eddig nehezen tudtunk beilleszteni az összképbe. Gondolunk most a bölcsességirodalomra. Némelykor már ráismertünk a hatására könyvünkben. Most azonban ennél is többről van szó.

A bölcsesség jellegzetességeivel tűzdelt 1-8 részlet messiás-királyi jövődőlés igényével lép fel. Tekinthető a bölcsesség-teológia újraértelmezésének. Fogalmazhatunk bátrabban is. Eszerint: egyetlen egységbe ötvöz – megmaradva a kijelentés határai között –, egymástól távoleső gondolatokat. Tehát tartalmi értelemben biztosítja azt, amit – tiszteletből –, a Biblia keretei között inkább csak formai egységben tudtunk elképzelni.

Új helyén, tehát kölcsönhatásban a messiási látásmóddal, a társadalmi igazság dolgában is egyértelművé válik, ami a bölcsességirodalomban helyel-közzel elmosódott volt(Péld 14,20k). Szókimondóbb, nevén nevezi, amit helytelenít. A messiás-király – még és már földi uralkodása szintjén is, a törvényesség tekintetében tiszta vizet önt a pohárba; s vezéreinek is lesz már szemük és fülük rá, hogy észrevegyék a segítségre szorulókat, s meg is adják a nekik szükséges oltalmat.

Nehezebb értenünk a 9-14 szakaszt. Időben megelőzi az előbbieket? Miért éppen asszonyokhoz és leányokhoz beszél? Nem ismeretlen ugyan Ézsaiásnál (3,16-26), de azt a benyomást kelti, hogy nemcsak velük, hanem jóelőre (egy év: 10.v) mindekivel közli, hogy a siratás az ő dolguk lesz és lesz is reá okuk.

Anélkül, hogy időrendbe kényszerítenénk az egyes részleteket, elmondható, hogy kegyességi körökben már akkor föléledt a pusztaságról olyan tanítás, hogy az odatartozik az új kezdet feltételei közé. Legyen bár ítéletes a visszavezettetés oda, de ott veheti kezdetét minden újra, tisztábban, s egyértelműbben –, tehetjük hozzá bizvást. Fölhangzik a Lélek kiáradásának ígérete is (15). Isten a pusztát kertté változtatja majd; békét, s biztonságot munkál hozzá, bár az sem lesz zavartalan (19).

Isten gyermekeinek szabadságát árasztja a 20.v, mely rokon a Mal 3,20-al, s elvezet a 2Kor 3,17-ig: „Az Úr pedig a Lélek, és ahol az Úr Lelke, ott a szabadság.”

Ézsaiás 33 – Bűnbocsánat: feltétel és ajándék

A 32.f. többszólamú kórusához csatlakoznak a Zsoltárokra emlékeztető dallamok. – Az 1-17 részletet a már említett Sion-teológia vezérli. – Rászorgáltak a népek, ha az Úr szétszórja őket, mert szövetségszegők, és semmibe veszik az embereket (8). Új vonás és előrelépés, hogy a próféta szemére hányja a népeknek, hogy nem humánusak, azaz, megvetik az emberi méltóságot. Maga is gazdagodik, akit az vezérel, hogy a bölcsesség és az (isten)ismeret szabaddá és gazdaggá tehet. A gyarapodás igazából Lélek szerinti, mert egyedül az Úr félelme a romolhatatlan kincs (6). Mennyei kincseket gyűjtünk: „Mert ahol a kincsed van, ott lesz a szíved is” (Mt 6,19-21). Jézus szavait, visszatekintően is csöndes helyreigazításnak vehetjük, mivel a 4. és 23, a zsákmányra lecsapó nép kitörő öröme, túlságosan evilági. Olvasva azonban, hogy a sánta is bőséges zsákmányhoz juthat, olyan érzésünk támad, hogy amitől itt idegenkedünk: győztesek osztozkodása vesztesek holmiján, csak hasonlat mégis valami kibeszélhetetlen többletet sejtet. Továbbá, a hasonlatban nem a zsákmányon van a hangsúly, hanem az örömen. A 9,2 is így értendő: mint mikor zsákmányt osztanak.

A 13.v. olvastán friss szelek zúgását halljuk. Az Úr maga szól és távoli lakók kerülnek először hallásközelbe, s utánuk a közel lévők is. A szűkkeblűség pántjait feszegeti az ige. Hol? Nem egyebütt, inkább bennünk. Minden tekintetben önvizsgálatra kényszerülünk. Nincs helye magabiztosságnak és senki nem élvezhet előnyt, ha már eljutott a Sionra; utolsókból lesznek első!

Ott pedig megdöbbenve tapasztalja, hogy vétkeken a szent dolgok elviselhetetlenek. Mintha perzselő tűz közelében tartózkodnánk. A kérdés és a válasz (14k) a Zsolt 15. méltó párja. Az léphet a szentség közelségébe, aki elutasítja a lepénzelés és a vér(ontás) kísértését és testének ablakai: szája, szeme, füle csak az igazságra nyílnak meg. Az ilyen gyönyörködhet az Úr jelenlétében, nézheti szépségét. Elmult időszakok árnyai épp csak átsuhannak emlékezetén (18k).

Kibontakozik az ünneplő város napban fürdő képe, s a tekintet megpihen a nyugalom hajlékán. De kicsoda alkalmas az Úr dicsőségének fogadására (1Kor 15,9. 2Kor 2,16. 3,5)? Bizony senki, ha nem lenne betegségeinkre gyógyulás a bűnbocsánatban (24).

Ézsaiás 34 – Edóm titka

Edómról a legkedvezőbbben az 5Móz 23,8 beszél. Harmadik nemzedékük fölvehető az Úr gyülekezetébe, mivel Ézsaura tekintettel (1Móz 25,30) testvérnépnek számítottak. Irányukban az elfogulatlanság – amint említve volt –, a (már írott?) hagyomány tanulmányozásából vett indításokat. – Alább két példát emelünk ki a velük foglalkozó részletekből.

Az Ám 1,6-12 tömör tárgyilagossággal olvassa fejükre a filiszteus és a föníciai városokkal folytatott rabszolgakereskedést. Nem voltak tekintettel a „testvéri szövetség”-re (a. 9.v. emlékeztet az Ézs 33,8-ra). S ami itt most szélesen bontakozik ki (vö. még a 63,1-6 részlettel is), Ámósnál ilyen kitételekbe sűrített, s csattan, mint egy kalapács: „nem bocsátok meg,... mert fegyverrel üldözte testvérét, elfojtotta irgalmát, szüntelen tombol haragja”. Ezért emészti meg az Úrtól küldött tűz Bocra palotáit.

Nem változott Edóm viselkedése akkor sem, mikor elfoglalták Jeruzsálemet a babilónok (587). Az Ez 25,12-14 ekként nyilatkozik erről: „...Edóm kegyetlen bosszút állt a Júda házán és nagy bünt követett el azzal, hogy bosszút állt rajta.” – Nincs kiút, ha megtorlás követ megtorlást. Ez nem a mi dolgunk (Róm 12,19). Egyedül Isten képes haragjában is megőrizni kegyelmes arcát. Hová jutnánk, ha az indulataink vezérelnének?

Aláhúzendő itt a záró 16k. Azt mondja, hogy az Úr könyvében keressétek meg ezeket és olvassátok! Az elszenvedett visszaélésektől eloldva a háborgó indulatokat, az ige ellenőrzése alá vonja olvasóit! Nézzük át hozzá még az 5Móz 32,19-43 szakaszt is. Felindulásában az Úr, néhol tartalmi egyezésekkel, ugyanazt mondja el népére, mint itt Edómról! Annyi eltéréssel, hogy Izráel – tekintettel az ígéretekre (Róm 9,11-13) –, Isten népe marad. S ha Edómot a többi nép szemeláttára és okulására (1k) Sodomaként törli el a „Sion perében” (8k), e jogot kizárólag magának tartja fenn. – Ezt a fejezetet tehát hasonló titok fedi (Mal 1,2-4. Róm 9,11-16), mint Júdás szerepét a Jézus-perben (Jn 17,12).

Az ÚSZ népe elhárítja magától a bosszú érzését, s egyetlen tartozását: a szeretetet vidáman törleszti halálíg (Róm 13,10). Vaj’ így van-e?

Ézsaiás 35 – Az Úr érkezén eltűnik a gyötrelem

Kétségtelen, hogy fejezetünk rokonlelkű a 40-55 nagyobb egységével, melyet második Ézsaiásnak neveznek a szakemberek. Mint a 40,3-5. 9-11 esetében, Isten jöttéről szól a híradás elsőrenden (4). Az utat, amelyen érkezik, ő teszi szentté. Nyomában, vagy elébe sietve válik az népe útjává is. – A próféta öelötte jár és elmondja a jó hírt, az evangéliumot. Szedjétek rendbe magatokat. Egymásnak is segítsetek, ha érzitek, hogy lankad a kéz, s térdek remeg!

A bölcsesség beszéde (Jób 4,3k) e biztató közegben építőkővévé lesz a serkentő vendégvárasnak. A „remegő szívű” merítsen erőt az igéből, ha társai bátorítják. Mert még egy kis idő, és már itt a gyógyító, aki a nyomorékokat is éppé teszi. Amiről álmodni sem mertek: „Szökellni fog a sánta, mint a szarvas és ujjong a néma nyelve.” Az idézőjel ama részletet övezi, ahol, egybevetve második Ézsaiással, a fejezet egyéni hangvételű. Az Úr jöttét a természet újulása kíséri. Mert ha az Úr ítél, a természet is elalél (24,3k), ha meg kegyelemmel érkezik, minden újulva vigad. – A Libanon szálas cédruserdői még megtépázva is (29,17k), magasba lendítették a reménykedő képzeletet. Az erdők harsogó színei és a virágok pompája ünnepi készülődés, hogy méltó öltözetben pillanthassák meg az Úr dicsőségét, és víz mindenfelé, elegendő, sőt fölös mennyiségben. Hogy kárt is jelenthet – az egy özönvíz kivételével –, szinte ismeretlen volt a csapadékszegény vidékek lakóinak.

A 8.v. fordulópontra a gondolatmenetben. Szinte észrevétlen válik a jól megépített út szent úttá az Úr népe számára. Szent útra csak megszentelt nép léphet. Ezért tehát megválogatja, kik tehetik rá lábukat. A megváltottak járhatnak rajta. – Vigadva térnek vissza a Sionra, ha most még gyötrelem is a részük. –

A hit a reménylett dolgok valósága, bizalom és meggyőződés a most még nem láthatók felől (Zsid 11,1). „Ezért... a lankadt kezeket és a roskadozó térdeket erősítsétek meg, és egyenes ösvényen járjatok, hogy a sánta meg ne botoljon, hanem inkább meggyógyuljon” (Zsid 12,12k).

Ézsaiás 36 – Veszítve nyerni

Két fejezeten át Szanhérib asszír király Júda elleni hadjáratáról, erődített városok elfoglalásáról szól a tudósítás. Hadai Jeruzsálemet is szoros gyűrűbe zárták, a körülmények azonban úgy alakultak, hogy mihelyt hozzáfogott volna az ostromhoz, dolgavégezetlenül volt kénytelen visszatérni hazájába.

Ugyanezt íratta le lényegében Szanhérib ékírással, amely az ún. Taylor prizmán olvasható: „...46 – fallal megerősített városát... elfoglaltam. Őt (azaz Ezékiást) pedig bezártam fővárosába, Jeruzsálembe, mint madarat a kalitkába. Sáncot ásattam a város körül és aki kijött a kapun, elérte bosszúállásom”. Miközben ókori öndicsérő szövegek módján dicsekszik, ostromról, a város elfoglalásáról, lám, szó sincs. Közvetve a visszavonulást is elismeri, mikor a későbbekben elmondja, hogy Ezékiás mennyi ajándékot küldött utána Ninivébe (Bibliai Atlasz 45.o). A párhuzamos 2Kir 18-19. szerint is sarcot kellett Ezékiásnak fizetnie, amit az Úr háza kincstárából és az ajtószárnyak aranyborításából fedezett.

A fejezet, ostromot előkészítendő, a szíveket jóelőre megolvasztani akaró lélektani hadviselés és előcsalogatás változatos fogásairól ad részletes tájékoztatást. Ezúttal nem azt taglaljuk mekkora önhittség és furfang leledzik Szanhérib üzenetében, követői fondorlatában. – Valójában úgy szokott lenni, hogy képtelen állításokban is van szemernyi, az önvizsgálathoz elegendő igazság, amellyel Istennek és tulajdon lelkiismeretünknek tartozunk. – A király gyenge pontjára tapint Szanhérib, mikor rámutat a titokban fürkészett és remélt egyiptomi segítség veszélyességére. Mert, ha bárki e törött nádszállra támaszkodik, átfúrja a tenyerét (6). Ezen a ponton üzenete egybevág a próféta erőteljes intésével, midőn igyekezett szétrombolni az effajta hamis váradalmat (30,1-3. 31,1-3). – A meglévő rész-igazság sem teszi elfogadhatóbbá az asszírok dicsekvését. Mégis, ha netán épp ez készítette őszinteségre Ezékiást: „Vétkeztem, vonulj vissza innen!” (2Kir 18,14), előnyére szolgált a szorongatott királynak, s az egész városnak.

Ézsaiás 37,1–20 – Át nem léphető korlátok

Mekkora csodája az Isten különleges gondoskodásának, hogy kijelentése, ráírva romlandó anyagra s nemzedékenként gonddal másolva, továbbadva, fönnmaradt! Abból az időből egyetlen ígerészet sem maradt fenn kőre, cserépre írva, róva, de az enyészetet legyőzve, túlélve az időtől és a használattól málló vivő-anyagát, a bőr-, és papirusztekercseket, az ige rendre, újra életre támadt.

A figyelmes olvasás nyomán olyan sejtésünk támad, hogy a 36-37. fejezetekben legalább két hagyomány-fonal fűződik egybe, pontosan szét sem választhatóan. Szanhérib ugyanis kétszer üzen –, a másodikhoz csatlakozik a levele. A próféta is kétszer üzen a királynak. A király a próféta útján is keresi Isten közelségét. Két alkalommal (1.14) ő maga megy föl a templomba, nyitva hagyva lehetőségét, hogy valóban volt többszöri üzenetváltás, megismételt megjelenés a templomban. Az írott ige egyébként is művészien szabad a történeti sorrend kezelésében, akár egy modern regény. Lépten-nyomon vissza és előre öltéseket találunk a legtöbb bibliai könyvben.

Ami most már a tartalmat illeti, e részlet kulcsfontosságú gondolata, hogy Szanhérib, mindenféle győzködése között, egy ponton átlépi Istentől kapott mandátuma határait. Akkor, midőn kétségbe vonja az ég és a föld Teremtőjének mentő hatalmát. Úgy véli, hogy ez az Isten egyike a sokféle, általa meghódoltatott város tehetetlen báb-istenségeinek. – Senki emberfia nem állíthatja magáról, következmények nélkül, hogy erősebb Istennél.

A példázatbeli két fiú (Lk,15,11-32) sem győzte kívánni, hogy apjuk mikor megy már el ebből az árnyékvilágból. S mindenki alig hisz a szemének, amikor az apát futni látja. Mindkét fiú lestrapált, egyik a kicsapongások miatt, az idősebb meg a csakazért is gürcöléstől, az apa itt a legfürgébb, s mentő szeretében ő az igazán élő; most is ő részesíti az élet és kegyelem csodája lehetőségében fiait. – A „fárasztó vagy!” embertárs, vagy jelenünk mindig fáradt embere, akár az örökmozgó is, hiába várja az Isten halálát. Ő nemcsak él, de ma ifjabb és tevékenyebb, mint valaha. Nem lehet túlnézni rajta! Számolj vele; nem fogod megbánni!

Ézsaiás 37,21–38 – Felelet – Istentől

Ezékiás imádságára válaszul – a próféta közvetítésével –, feltárulnak Isten gondolatai: miként látja ő Szanhérib sikereit; aki önelégülten könyvelte el magának, hogy ő volna a magasság és mélység igazi ura. Hiszen magáénak mondhatta a sudár fákat és a Libanon csúcsait; ráadásul ivóvízre leltek, ami létfeltétel. Amikor minden sikerül az étvágy is megjön, hogy Egyiptomot is meghódítsa.

Az etióp származású Tírháká (9) még nem volt fáraó, mikor felvonult a filiszteus városok támogatására; de Filisztea határánál, Eltekénél vereséget szenvedett, 701-ben. Az asszírok azt gondolhatták az események nyomán, hogy megnyerhetik a jövőt. Szanhérib utódai: Észarhaddon és Assurbanipál valóban meghódították Egyiptomot. Az utóbbi a Felső-egyiptomi Thébát is bevette (Náh 3,8-10). Sikerük azonban (a nagy távolság miatt?) nem maradt tartós.

A még csak latolgatott terv önhittségét éri tetten a 25.v. Szanhérib valami mutatószámabbat óhajt véghezvinni. Ha Jahve a tengeren át nyitott utat népének, ő majd kiszárítja a Nílus minden ágát. Nagyrálátása azonban lelepleződik. Mert más az, hogy, tudtán kívül elvégzi, amit Isten határozott el a maga népe fenytésére, s megint más dolog, hogy a fenytő hatalom gyeplőt szaggatva, kezd tombolni Isten ellen. Horgot az orrába! Kemény zablát a szájába, s vissza vele oda, ahonnan jött (28k)! Majd Isten megint megmutatja, hogy népének szabadítója egyedül Ő. – Az 1.2.3. év (30) szembeötlően vág egybe a kürtölés évének 49.50.51. esztendejével (3Móz 25). Ami tehát itt végbe megy, időben, közbeeső lépcsőfoknak is tekinthető az Úr kegyelmének esztendejéhez, a 61,2-n át a beteljesedésig, amit Jézus hirdetett meg (Lk 4,19).

A bátorító prófétai szó akkor érhetette el a királyt, amikor az ostromra készülő hadak már közrefogták Jeruzsálemet. A hadiszerencse pedig egyetlen éjszaka megfordult. Talán járvány kitörése tette harcképtelenné a többszörös asszír túlerőt? Aki sokallja a 185 000-es veszteség nagy számát vesse egybe a Taylor – prizma (vö. 36. fejezet) adataival, aholis Szanhérib azzal dicsekszik, hogy a már elfoglalt júdai városokból több mint 200 000 foglyot hurcolt el. – Veszteségei tekinthetők Istentől adott méltó válasznak embertelen túlkapásaiért.

Ézsaisás 38 – Nem véletlen egybeesések

A záró 21k. a leírtak menetébe jobban illeszkedik a 6.v. után. Olvassuk eszerint is el. – Van-e valami összefüggés Jeruzsálem szorongatott helyzete és a király betegsége között? Nem szabad átsiklalnunk rajta; bár a válasz csak feltételes lehet.

A város megszabadításának ígérete (immár a harmadik: 6. vö 37,7. 33-35) a biztató mozzanatok közé ékelődik. A király kapta az ígéretet: élete és egészsége jobbrafordul; jöllehet Isten már tudatta vele prófétája által, hogy készüljön a halálra. Most pedig kap még 15 évet. – Ézsaiás gyógyító eljárása nemcsak borogatás a gyulladásra, de tekinthető jelnek is. A királyt egyébként már az foglalkoztatja, hogy (zavartalanul?) fölmehet-e az Úr házába, ahogy korábban is tette volt (37,14). A kért jel tehát mindkettőre lehet válasz: részben egészségére szól, részben a város nyugalma; mert a dolgok ezúttal is többrétegűek. – Áház napóráján az árnyék nem 15 fokot lép vissza, hanem csak 10-et. A számok mennyiségének tehát nincs jelentősége. A nevezetes napóra az arra járók tájékoztatását szolgálhatta. Most többet mutatott a mért időnél, a kegyelmi idő meghosszabbítását jelezte. Minden kísérlet, hogy természeti jelenséggel magyarázzuk a csodát, zsákutca (vö. a párhuzamos 2Kir 20,1-11 kapcsán írottakkal). A jel több, mint a természeti jelenség, jöllehet összefügg vele.

Az egészben érdekes az, hogy a tiszténél fogva több felelősséget hordozó ember betegségét és gyógyulását Isten döntése szerinti kötődés fűzi népe sorsának alakulásához. Szó sincs benne helyettes szenvedésről, de feltételezhető a közösség és vezetője szenvedésének egybeesése. Próféták személyes sorsából ismerünk ilyen, nem is egyet. Miért ne történhetne meg egy király életében? Gyógyulása szintén fölmutat valamit népének közösen megtapasztalt, vagy hamarosan bekövetkező szabadulásából.

Mégis, óvakodjunk attól, hogy az üzenet alkalmazása során életünkbe bele ne magyarázzunk olyasmit, ami nincs benne. Ennél már csak az a rosszabb, ha sorsunk alakulását véletlenek szeszélyének tulajdonítjuk. Ezért Ezékiás imádságához bízást társíthatjuk, hogy nemcsak neki, de Jeruzsálemnek is javára vált a nagy keserűség (17).

Aki ilyen mélyen éli át hamari elmúlása kétségeit, de az Úr elé viszi, annak öröme alkalomról alkalomra a gyülekezet ujjongó magasztalásává emelkedik „az Úr házában” (20).

Ézsaiás 39 – Fölösleges dicsekvés

Ezékiás vonzó személyiségének voltak gyenge pontjai. Kinek nincsenek? – kérdezhetjük. Az igében azonban nem fölmentést keresünk, de elfogadjuk az intést, hogy, legkivált bizonyos forrpontonkon, legyünk résen!

A király gyógyulásának híre messze földre eljutott. Ajándékokkal és személyes levéllel jelennek meg nála Meródak-Baladán követei, hogy köszöntsék. Ezékiás fölöttébb megtisztelve érzi magát. Kincstárában és birodalmában – mely gyakorlatilag már csak Jeruzsálemre és környékére zsugorodott –, mindent megmutogat, hogy tekintélyes és gazdag király hatását keltse vendégeiben.

Ézsaiás próféta ismét személyesen jelenik meg nála. Kérdésére a valóságnak megfelelő választ kap. Majd pedig föl kell hangoznia az Úr igéjének, hogy eljön az idő, amikor e kincsek – tegyük is hozzá: gazdástól – Babilónia királyának kezére jutnak. – E próféciaának üdvtörténeti jelentősége az, hogy amit majd Jeremiás hirdet (Jer 1,14k) nem előkészítés nélkül éri Isten népét.

Egybevetve a messzeteleket üzenetet a király válaszával, szembeszövő önző kicsinyessége. Jónak mondja az Úr igéjét (8), de csak magával törődik. Be jó, hogy megkímélődöm, s majd csak utódaim isszák a fekete levest! Ma meg azt mondjuk: utánam az özönvíz (is jöhet). – A csupán manak élő rövidlátás bűn, mert fölálodom a holnapot rövidtávú kényelemem érdekében. Ostoba az ilyen, mert hosszabb távon ő is ráfizethet. Az sem segít, ha közben kegyes szavakat alkalmazok (Mt 7,21). Igaz, hogy a holnap gondját Istenre kell vetnem, mégsem tekinthetem a jövődőt ebek harmincadjának. Ezékiás balgaságára illik a jézusi intés: „Ne adjátok a kutyáknak azt, ami szent, gyöngyeiteket se dobjátok a disznók elé, mert eltapossák lábukkal, azután megfordulnak és széttépnek titeket” (Mt 7,6).

Lehet, hogy más is érdekelte a követeket, nemcsak a király gyógyulása. Meródak-Baladán az Asszíriát majdan felváltó Babiloni birodalom megalapítójának tekinthető. Segítette őt Elám. Eleinte az asszírok sikeres hadjáratokat vívtak velük. Lehajóztak a Tigrisen egészen a Perzsa öböl, de győzelmeik dacára Babilonnak fokoatosan nőtt a jelentősége. – A messziről érkezett követek tehát szövetségest is kerestek, de tán' álmukban sem gondolták, hogy tájékozódó küldetésük ilyen sikeres lesz. – Ezékiás, vesztére, többnek akart látszódni, mint aki, s rövidlátásával megkönnyítette dolgukat.

Ézsaiás 40,1–11 – Utat annak, aki eljövendő!

Amikor az ítélet már küszöbön állt, Ezékiel próféta által megmondta Isten, hogy dicsősége elvonult a templom küszöbéről, majd pedig a várost is elhagyta (Ez 10,18. 11,23). Lehet, hogy mostanában értették meg a hajdani próféciaát, s követte az Isten szerinti szomorúság. Belőle születhet aztán megbánhatatlan megtérés (2Kor 7,10). Amikor ugyanis az ézsaiási prófétai örökséget magáénak valló tanítványi kört az Úr megszólítja: „Vigasztaljátok... népemet...” (1k), nem általánosságokban mozgó vigasztalásról beszél. Rabságuk letelek, sorsukban gyökeres változás fog bekövetkezni. Isten elindult, s megérkezik majd népéhez, hogy pásztorként, személyes gondoskodással vezesse haza őket (55,12k. Ez 34,11). Dicsőségével újból ott lesz népe közt; nincs ennél hathatósabb vigasztalás.

A Szentlélek, aki által a Szentháromság Isten velünk van (Jn 14,16), a Vigasztaló névvel is illelhető. Munkáját olyképpen végzi közöttünk, hogy a Jézus által mondottakat juttatja eszünkbe; az ige által tanít folyamatosan (Jn 14,26). – A fogságban ülő, s immár az érkező Úr fogadására fölserkentett nép egyetlen vigasztalása, talán már évtizedek óta, az ige volt. Saját tűrőképességében, életerejében nem bizakodhat. Hamar szárad az, mint a fű, s virágként gyorsan hervad. Ilyen a fű-sorsú nép (7), de az ige örök (8). Annyi bennük a maradandó, ami, aki az el nem múlt igéből meríti tápláló erejét. Mintha azt mondaná a prófétai szó, képi erejű hasonlatokkal, hogy az ige megmarad, s heroldként jár a hatalommal érkező Úr előtt; s ha nincs is egyebetek, neki van szerzeménye. Hozza számotokra magával, s az nektek elég mára és az ismeretlen jövőre szintűgy.

Az ige, mint kiáltó szó, hívja el és ösztönzi útkészítésre a prófétai csoporton belül azt a névtelent, aki talán a 40–55. fejezetek második Ézsaiása. Az is lehet, hogy az Úr (Jahve) Szenvedő Szolgája ő, akiről aztán – jobb híján –, a második Ézsaiásnak nevezett, különben névtelen próféta bizonyosságot tesz. Nem is lehet e kérdésben döntünk, inkább két külön személyről lehet szó.

Hol van hát Isten, ha itt van? – kérdezhetjük. Jelen van igéjében és eljövendő dicsőségében. Számunkra, tennivalóként ebből az következik, hogy útját nekünk is készítenünk kell. Jötteinek nem külső akadályai vannak, s ha mégis volnának, ő egyedül is megbír velük.

Keresztelő János ily módon készítette Jézus útját (Mt 3,1–3). – Dicsőséges megjelenéséhez a tettekész örvendezés az illő fogadtatás.

Ézsaiás 40,12–31 – Vigasztalanok vigasztalása

Nemes vigasztalanság, ha valaki rádöbben, hogy a maga erejéből képtelen helyrehozni mulasztásait és bűneit. Ekkor félúton tart, s jöhet a fölismerés, mert jönnie kell –, hogy ami benne elkezdődött, már az Isten kegyelmes közelségének köszönhető. – Ha homályból kilépünk a sugárzó napfényre, néhány pillanatig mintha megvakultunk volna, s minden még sötétebb. Csak utána lesz jótékony áldás-sa a világosság úgy, hogy mi is jól látunk.

Olyasmiket mond el népének a próféta, amiről eddig is tudtak (21.28). Tanulták, mégis elfeledték, vagy képtelenek voltak átvinni a hallottakat a mindennapokra. Körülvette őket a Babiloni világbirodalom nyüzsgése. Látták, csodálták az uralkodó és a főemberek, meg a bálványpapok pompáját. Lenyűgöző volt az élénk kereskedelem. Olyan is volt közöttük, aki belekóstolt és föltalálta magát. A hadsereg ereje egyenesen bénító volt. Láttára a sokféle nációból öszszeszedett – ma így mondanánk: vendégmunkások tömege behúzta nyakát és hallgatott, pedig az iga nehezét ő húzta. Közöttük úgy érezte magát az Úr népe, mintha fuldokolna. Egy nép a tömegből, semmi több! Ki törődik velünk? Belemosódtunk a tömkelegbe, Isten is elfeledkezett rólunk. Létezik ő egyáltalán? Él-e még? Hiszen nap mint nap látják saját szemükkel, ahogy a mesterek utcáiban szorgos szakemberek öntik, kalapálják, faragják a különféle, de egyaránt nélkülözhetetlennek mondott isteneket. Az Úr népének legnemesebbjai, akik eleddig kitartottak hitükkel, végül meginogtak, belefáradtak (30).

Kimondatlan kérdésekre, csüggedt közérzetre válasz a próféta szava. Isten viszont-kérdez, s közben himnikus magaslatocon beszél végtelen hatalmáról. Hozzá senki sem hasonlítható. Egyedüli Isten ő; nem szorul tanácsra, támaszra. A Babilonban istenként tisztelt csillagok sem mernek hiányozni, ha sorakozóra rendeli őket (26).

Megismerve Istened hatalmas voltát, megújít, ha lankadsz. Futásodban átsegít a holtponthoz, midőn úgy érzed: nem bírod tovább!

Ézsaiás 41,1–16 – Nyílt tárgyalás

Második Ézsaiás egész könyv-részletén (40-55.f) hullámokban érkezik, szakaszokban követve egymást, a bálványok tehetetlenségét felfedő bizonyítás (itt a 7.v). A próféta fő dolga mégsem ez. Csupán eszköz arra, hogy általa Isten a maga hatalmának most még félig-meddig rejtett tényeit szembesítse a bálványok nevetséges bávaságával. Felmutatja üdvtörténeti és történelmi tetteit. Világkormányszásában nem keveredik a két mű, de elválaszthatatlanul fonódik össze, egymással kölcsönhatásban

Mintha széles nyilvánosság előtt folyna a peres ügy tárgyalása, nagy tárgyalóteremben. Másodlagos kérdés most, hogy ki kivel perel. Egymás után hívják elő a koronatanúkat. A helyzetükben és rangjukban egymástól messzeeső tanúk az igazán illetékesek. – Most még név nélkül, de megjelenik a világtörténelem arénájában Círusz, a zenit felé ívelő, emelkedő új világhatalom: Perzsia uralkodója; s a szigetek (Égei tengertől Ciprusig) népének, távoli nemzeteknek szíve megremeg.

Honnan vette a bátorságot, balgának tűnő reménységét a próféta? Lehetett messzebbre tekintő történelmi tájékozottsága, a magyarázat mégsem ebben van. Az Úr mondja neki, szükségtelen más érv. – Ezért van kiemelt jelentősége, hogy most közvetlenül Isten beszél: Én viszem véghez, (Círusz) hatalma tőlem ered. S míg a népeket elfogja a félelem, szolgám, Izráel, te ne félj! Bár férgecske vagy (8.14), mégis kiválasztott. Jákób vagy, Ábrahám utóda, aki barátom volt (Jak 2,23), pontosabban: aki engem szeretett (8). Őt egykor a föld széléről hívtam el, volt erőm hozzá, hogy megtegyem, és ma is veled vagyok. Szolgám vagy, kiválasztottalak. Megváltottalak (14), mint tette volt a közvetlen hozzátartozó, ha valaki elszegényedett Izráelben (3Móz 25,25. Ruth 4). S a mélyben zeng a történelmi domináns, az egyiptomi szabadítás (2Móz 6,6).

A Szolga (Ebed) Izráel népe, vagy egyetlen személy? Könyvünkben egyik is, másik is. A szolga általában urának bizalmasa, itt egyenértékű a baráttal. Az ÚSZ-ben a két fogalom eltávolodik egymástól (Jn 15,15), de az ÓSZ-ben a „Szolga” nem akármilyen méltóságsjelző (vö. 5Móz 34,5.10).

Ézsaiás 41,17–29 – Jó hír a szomjazóknak

Az első kivonulás (exodus) alkalmával az Egyiptomból kijött nép is szenvedett a vízhiány miatt; de Isten adott inniuk (2Móz 17. 4Móz 20). Valami hasonlót él át a fogság maradék népe is. Szomjúsága azonban többet jelent az esőtlen, tikkadt szárazság következményeinél. A szónak tehát szellemi jelentése is van. Próféta előzménye az Ám 4,6-8. Várostól városig tápolyognak víz után a szárazság miatt. Az Ám 8,11-13 már átvitt értelmű, aholis olyan éhségről (s közvetve szomjúságról) beszél, mely nem kenyér és víz után áhít, hanem az Úr igéjének keresését jelenti. Bolyonganak majd tengertől tengerig, mindhiába, nem találják meg.

Az üdvöt hirdető második Ézsaiás kétségtelenül olyan szomjazókról beszél, akik szabadulásra, hazatérésre vágyakoznak. A szószrinti jelentést sem ejti el, mert ha kimerülnek az úton, lesz módjuk fölüdülésre. Az 55,1 szintén a lélekben szomjazókat hívja, hogy megelégtse őket. S végül Jézusnál teljeseedik ki a többjelentésű fogalomkör: „Boldogok, akik éheznek és szomjaznak az igazságra...” (Mt 5,6); s a példák még szaporíthatók (vö. pl. Jel 7,16).

Források, folyók és tavak frissítik a hegyeket, s a völgyeket. A puszta megtelik étellel. A fák az Úr művei lesznek, mint hajdan az Édenkert. Hatalma bizonyosságaként Izráel Szentje teremti őket.

S mi van a dicső babiloni isten-pantheonnal? Újfent kirajzolódik a peres eljárás jogi kerete. Megidézi őket: Álljatok elő! Jó szívvel meghallgatjuk, ha el tudjátok mondani, mi volt régen, s közlitek, hogy mi lesz ezután. Azok meg ott álnak, mint akik megkukultak; semmik ők, a csődjük teljes. Az Úr pedig máris hozza északról a még mindig név nélkül említett Círust (25), aki tetteivel, akaratlanul is az Ő nevét hirdeti. Bálványok! Volt sejtelmek róla? Én viszont már Jeruzsálembe is elküldtem az örömondót (27).

Isten puszta léte nem vita tárgya. A természetet, történelmet, üdvösséget, s embert formáló tetteiben fölismerhető a keze nyoma, ha Ő magát nekünk igéjében kijelenti, mert igéje megértése nyitja fel szemünket azok fölismerésére.

Ézsaiás 42,1–12 – Szolgája által kezd újat Isten

Itt kezdődnek, s még további három helyen olvashatók a könyvben az ún. Ebed-Jahve énekek. Az Úr névtelen Szolgája volt ő, aki Babilóniában élhetett, s ott kapott elhívást. Széles látókörrel ajándékozta meg Isten. Üzenete újszerűsége miatt, méghozzá igénytelen külsővel, a fogságban élők többsége elutasította őt, s lehet, hogy mártírhálát kellett szenvednie. Személyét és tanítását az ÚSZ Jézusra mutató prófeciaként értette meg. Ezért csendül egybe már az 1.v-el a Mt 3,17.

Először is bemutatja Szolgáját az Úr. A „Szolga” valódi méltósága azonban a nagyralátók előtt rejtve van; mondhatjuk bátran, hogy csak hitben ismerhető fel, mivel szolgálatát egészen más módszerek jellemzik, mint ahogy azt Izráelben eddig megszokták. Kerüli a feltűnést és a nyilvánosságot, mégis következetesen végzi el feladatát. Törékeny jelenség, szinte hálni jár bele a lélek; de Szentlélekkel megajándékozott, s ez neki elég. Kegyelmes a végtelenségig, a tűrés határán is túl. Nem tör pálcát, nem olt mécses –, ahogy régi korok bírái tették, ha ügyeket tárgyalva az elmarasztaló ítéletet e jelképes mozdulatokkal is közhírré tették. Nem elnézésből, szemhúnyásból, mintha megadná magát a tényeknek, hanem, mert ő a reménytelen esetek felől is táplál reménységet. Látszólagos engedékenysége tehát nem a gyengeség, inkább az erő jele! Megbízása van a Szolgának gyógyításra és szabadításra (7. 61,1). – Ő maga is mécses és nádszál. Ezért képes megérteni a gyöngéket. Mire érvényt szerez tanításának kialszik és összetörik ő maga is, de addig nem (4). Méltó párja e jelenségnek a Fil 2,6- 9 a szolgai formáról, a velünk sorsközösséget vállaló, mindhalálig engedelmes Krisztusról.

A továbbiakban a Szolgához szól az elhívás (5-7). A teremtő és szabadító Isten újat kezd általa az üdvözítés művében. Minden tekintetben újat ábrázol ki, hogy benne mintegy testet ölt a szövetség, s hogy világosságra hívogatja a többi népeket is (6).

Szívünk ujjongása legyen a válasz e hívásra, s annak elfogadása, hogy mi is hasonló módon küldettünk világossággul a népekhez (Mt 5,14). Erőtlenségünk által végeződik el Isten ereje (2Kor 12,9).

Ézsaiás 42,13–25 – Az Úr már elindult

Az igének a kimondatlan, avagy a széltében-hosszában ismételt panaszokra is hiteles válasza van. S a majdani számadás (Mt 12,36k) kegyelmesen könnyített változata, ha Isten nem vár a végre, hanem időközben, azonnal felel.

Érezhető ezúttal a fogság népének rossz hangulata. A 14.v. első két sorában a nép még túrtóztette magát. A 22-24.v. csak sejteti, milyen szemrehányásokkal illették Istent: hagyta őket kirabolni; nem követelte vissza, amit jogtalanul vettek el tőlük. A válasz egyrészt közvetlenül Istentől, másrészt a próféta személyes vallomásán át érkezik.

Az ítéletes idő hozta megával, amiről a 6,10 beszélt: „tedd süketté a fülét, és kösd be a szemét”. E készítés most hallatlan paradoxonnal tér vissza: nincs vakabb a Szolgánál és süketebb a küldöttnél (19)! Ez most csak Izráel lehet, kik sokat láttak, hallottak, tapasztaltak, de képtelenek voltak ügvelni rá, hinni neki. S most, midőn tompaságuk, süketségük mélyponton vesztegel, az Úr már elindult. – Ugyanezt beszéli el a másik hasonlat. A szülés fájdalmaiban – kínja az Úré –, új kor van érkezőben (vö. Jn 16,21k). Ő, aki a Paradicsom bővizű kertjét fogja ültetni (41,18-20), hegyek és halmok dús koronáját tarolja le, vizek apadnak el előtte, hogy a még mindig vaksi nép símára egyengetett úton térhessen hazájába –, az ő vezetésével.

Halljatok hát, süketek! És vakok, tekintsetek föl és lássatok! Itt van a felelet az „első”-nek nevezhető Ézsaiás kérdésére: „Meddig... Uram?” (6,11). A kegyelem beérett ideje nemcsak külső adottságok alakulásában észlelhető, de bekövetkezik majd, hogy elvételük tompaságuk. Kicsit késve, de itt van már. Jézus néhány gyógyítása esetében, ahol a meggyógyított fokozatosan nyeri vissza látását (Mk 8,22-25. Jn 9,7) vehető észre hasonló késleltetés.

A próféta közös bűnvallással válaszol Istennek –, magát sem véve ki közülük. A 24.v. e részlete egyedülálló második Ézsaiásnál! Bűnbánata nem öngyötrés, mégsem születhet új anélkül, hogy mások nevében is ki ne mondja valaki: vétkeztünk, mert nem akaródzott az Úr útjain járnunk és még értetlenkedtünk is (24).

A hibát magamban, közös magunkban, s nem Istent okolva, kell keresnünk.

Ézsaiás 43,1–15 – Szolga és tanú

A szív tágabb, átvitt értelmű jelentésének mai fogalmaink között is helye van. – Nos, ha van az ŐSZ korpuszának szíve, akkor az feltétlenül itt dobog. „Mert én vagyok Jahve, a te Istened” –, távolról ismerősen köszön ránk a Tíz ige lendületes nyitánya (2Móz 20,2). – az „Izráel Szentje” névben pedig emlékezetünkbe idéződik, amit a próféta hallott, elhívása alkalmával: „Szent, szent, szent a Seregek Ura” (6,3).

Aki szól, „szabadítód”; és milyen áron! A még néven nem nevezett hatalom, aki letöri majd a babiloni zárat, hogy Isten népe előtt út nyíljon, kárpótlást kap Egyiptom, Etiópia és Sebea (Arábia?) birtoklásával (3). Tehát emberek adatnak oda e népért. „Mivel” drága és becses vagy, s mert szeretlek! Mint amikor valaki kiönti a szívét. A 4.v. Izráel kiválasztásának megvallása. Az élet fő ütőere; ha lehet egyáltalán fokozni az 5Móz 7,7k. bizalmas, de józanító közlését, vagy Hóseás próféta Isten-parancsolta szeretetét (Hós 3,1), akkor itt e vallomásban Isten szinte kiszolgáltatja magát, kitarva legbensőbb érzéseit a választottnak, mondhatnánk: választottjának!

Mindazáltal ők vannak mindenestől az Úr kezében. Régtől fogva van így. A „teremtőd” és „formálód” ma is ható, alakító erő, de kezdeté az ősatyáig vezethető vissza. Ábrahámot csak az 51,2 említi. A „Jákób” és „Izráel” kollektív jelentésű ugyan, de mindkét neve halatán megelevenedik előttünk a patriarcha személye. Tőle eredezteti magát a 12 törzs. A hazafelé készülődő maradványban az egész Izráel él tovább.

A Zsolt 66,12 áldja az Urat, hogy tűzből és vízből is kimentette népét. Az itt olvashatók (2) bizodalomban merészebbek. Ne félj, ha vizen, sodró folyókon kell átkelned. Bár a tüzet sem kerülheted el, lángja nem hagy rajtad nyomot. Mint Dániel három barátja (Dán 3), sértetlenül lábolnak át a nehézségeken.

Izráel a sorsával tanúskodik róla (10-12), hogy nincs más Isten Jahvén kívül. Mivel az eszkábált Istenek nem léteznek, tanúkat sem képesek fölvonultatni. A tanú és a szolga, a martüsz és az apostol, ahogy Jézus átélte és megfogalmazta, már itt megkapja fő jellemzőit (Jn 12,24-26).

Az egy Ebed (Jahve Szolgája) a szenvedő; az ebed-nép ezért lehet szabad.

Ézsaiás 43,16–28 – Bűnök eltörlésének ára

Isten régi tettei nem avulnak el, sőt újból fénylenek. Isten ezért mutatkozik be így: Én vagyok az, aki egykor utat nyitott a tengeren át, s az üldöző egyiptomiakat megsemmisítette (16k). Ő nem változott meg, ereje nem ernyedett el, s már bontakoztatja az újat, készíti az utat. Vízet fakaszt a pusztában, hogy választott népének inni adjon. Jut a szomjazó állatoknak is, bőven szürcsölhetnek belőle. Elárad a béke a teremtettségben.

Sok keresztyén szíves-örömet időzik a dicső múlt nagy tetteinél. Tisztelettel eszményíti a hit hőseit, kik kegyelemre szorult voltak, és hitük gyümölcseivel tanítanak bennünket. Hasonlóképpen tekintünk az egyház-, vagy misszió-történet nagy alakjaira. Ekként adunk hálát Kálvin János reformátorunk születésének 500 évfordulóján a reformáció egyháztisztító áldásáért, melyet az ő személyén át is közölt Isten a magyar nép megmaradása érdekében is. Számunkra a múlt mércéje, hogy miként értették meg a népek a közöttük szüntelenül munkálkodó Istent. Ma is népet formál magának Isten minden nép közül, neve magasztalására (21. Ef 1,21).

Lehet, hogy még nem a végső idők jöttét éljük, de már most, amikor még alig látható valami is az új teremtésből, lehet néki új dalt zengenünk (21), mert bennünk már megszületett, megszülethet az új ember, s jó akusztikájú közzé formálhatja Isten a teremtetett földet (42,10-12), és betöltve reménnyel, zengheti vissza az ő dicséretét.

A 22-28 részlet értelme nehezebben bontható ki. Láthatóan nem az idegen kultuszok miatt feddőzik. Voltaképpen az 1,10-20 párja a második-ézsaiási részlet. – A szabályszerű istentisztelet is válhat mellébeszéléssé. Fáradozásom is fáraszthatja Istent, ha vétkeimet óhajtom kendőzni vele. – Mintha Isten töprengésébe kapnánk itt bepillantást: miként szóljak, mit tehetnék még (Hós 6,1-4), akár tőredelemmel is, hogy felszámoljam bűneiket?

Meglehet, hogy éppen ezért volt szükség a szenvedő Szolga felépésére: hordozta népe bűnét, s őérette töröltetnek el álnokságaik. Szolgálat, s a róla szóló énekek beépítése a könyvbe szükségszerű közbelépése volt Istennek azért, hogy önmagáért (25) eltörölhesse bűneiket Ez az „önmagáért” Fiában, Jézus Krisztusban jutott teljességre.

Ézsaiás 44,1–8 – Mintha pünkösd volna

A 43,25-ben Jahve bűnbocsánatot hirdetett, s vele új korszak alapját vetette meg. A kibontakozó jövőről most kezd el beszélni, olyan népnek, melynek jelenéről alig lehet bármi jót is mondani. A múltban munkálkodott Isten, a jövőendő is az ő ajándéka.

Midőn a próféta a kezdetekről beszél, a teremő Istenről szól, aki népének is alkotója. Formáltatásukat az ősatyák, a patriarchák idejére helyezi el. Ritka név a Jesúrún, egyebütt csak az 5Móz 32,15. 33,5.26 helyeken olvasható. Jelentése esetleg becéző, mintha azt fejezné ki, hogy derék fiam. – A bűnbocsánat mindent egyenesbe hozott, semmiseik a múlt engedetlenségeinek vargabetűi.

Ahogy a teremőst magától értetőően követte a gondviselés, úgy követi népe megformálását is a folyamatos gondoskodás. Adódnak benne aszályos időszakok, máskor bőven ömlik az éltető víz. Most éppen klímaváltás ideje közeleg. Áldás árasztja el majd a szomjazó földeket és kiönti Lelkét az utódokra. S bár az új teremőst áttörő kezdetéről csak Jézus feltámadására építve, s a Szentlélek kitöltésétől kezdve beszélhetünk, mégis szólhatunk az új teremőst előtörténetéről az ŐSZ-ben. A teremőst újrakezdése Nőé bárkájától vette kezdetét, az új teremőst első csírája pedig Ábrahám elhívásakor, s hitből való elindulása pillanatában üti fel fejét. S attól kezdve Izráel történetében, kegyelem és ítélet lüktetésében halad az üdvtörténet centruma, Jézus Krisztus felé. Addig pedig most egy új szakasz jellemzője lesz, hogy kóstolót ad a pünkösdből. Külsőképpen alig léteznek, a jövőendő mégis ígértes. Mint harsogó zöld szalag a folyók mentén, hitük örömmel telítődik, s a hitvallás nyíltágával állnak elő az utódok. Nem szégyellik az Urat, önként lesznek a szolgálai. – Más népek fiai is Izráelhez csatlakoznak, s a megáldott utódok közé számítandók ők is, mert nincs más, hozzá fogható Isten, mint az Izráel királya. Ő az első és az utolsó. A kezdő lendületet ő adja, s az út végén is vele van találkozásunk (Jel 22,13). Rajta kívül nincs kőszikla, tanú reá maradék népe. Őbenne már jelene is van és jövőendője is, nemcsak múltja. Ma az a dolga, hogy Urának tanúja legyen (Ap-Csel 1,8). Ne kevesellje a kicsiny kezdetet, megelégedve elhívásával, igyekezzék azt betölteni. – Tanúságra kaptuk a Szentlelket. Ő adja az üdv és a hit folyamatosságát, s ez történelmi értelemben is igaz. Valóságga lesz, hogy Jézus Krisztus tegnap, ma és mindörökké ugyanaz (Zsid 13,8).

Ézsaiás 44,9–28 – Vallás és hit

A 40,19k. s még néhány idevágó rövid utalás nyomán ezúttal kikerekedik egy nagyívű jellemzés a bálványkészítők és tehetetlen fargványaik hiábavalóságáról. – A próféta nem a babilóni nyilvánossághoz beszél, hanem a gyülekezethez, akik nap mint nap találkoztak a bálványimádás különböző megnyilvánulásaival. Lehet, hogy képzelődök, de szinte látom azt is, hogy a babilóni nagy ünnepekre, csodalátni, messzeföldről érkeztek az ázsiai pusztaság népei is a távolba vesző kereskedelmi utakon.

Az író mestere a satírának, miközben a jelenségek mélyére hatol. – A megfelelő faanyag kiválasztásától visszafelé következtet a facsemete elültetésére (14). Mielőtt pedig a mester hozzáfogna a munkához, legelőbb is tüzet rak, (lapos) kenyeret süt, vele együtt pecsenyét is, legelőbb is jóllakik, meg is melegszik, s csak aztán kerül sor a bálvány kifaragására. – Igazából arról van szó, hogy a fa nemesebb belső részéből készült a bálvány. Ezért kellett a héj alatti részt előbb lefaragnia; de az egész művelet – a karikatúra észjárása szerint –, feje tetején áll: azaz, a maradék fából készül az isten! A folyamat lényegét tekintve találó a fordított sorrend, mert fontosabb volt a mesternek, hogy jóllakjék, s megmelegedjen, aztán jöhet az isten! Meg sem gondolja az ilyen, hogy semmitérő fatuskót imád. Végso soron hamuban gyönyörködik, becsapva önmagát.

Homlokegyenest más és ellentétes az előbbivel a Jákób és Izráel Istene, aki népét formálta és szolgájául rendelte. A Szolga – mint már szó volt róla –, az a belső, bizalmas ember, aki gyakorta többet tud ura dolgairól, mint az édes gyermek. A név tehát tisztséget jelöl, annak dacára, ha ez a nép, a tisztet hordozó, időközben el is tért Istenétől, s hűtlenné vált.

A fenytések ideje azonban múltóban van. Mint felleget, törölte el Isten a bűneiket. Mindent helyreállít Jeruzsálemben. Aki a teremtéskor egymaga feszítette ki a mindenség elemeit, most ujjongásra serkenti a hegyeket, s az erdő fáit; mert amit a próféták hirdettek a szabadulásról, most valóra válik. Már készül a visszavezető út, s a történelem méhében is formálódik az, akit Isten fölszerel, hogy parancsával hazafelé irányítsa az Úr maradék népét. Nem az a maradék, aki ottmarad, hanem aki, mint egykor Ábrahám, nekivág az útnak! – Előbb a vallásról volt szó, kritikusan, ez viszont a hit útja, ígéretesen!

Ézsaiás 45,1–13 – Szabályt erősítő kivétel

A történelem jövőendő embere Círusz, akit az Úr a maga pásztórának (44,28), itt pedig (1) fölKentjének nevez. Szolgájának azonban – Ézsaiásnál soha –, ellenétben a Jer 43,10-el, ahol Nebukaneccart e névvel illeti. E fogalmak tartalmi jelentése tehát még alakulóban van.

Baljával fogja Círusz jobbját, miközben előtte jár, tehát csak oda mehet, ahová vezettetik. Egyengeti útját, vas zárat, ércajtókat zúz össze előtte az Úr. Néven szólította, hogy elvégezze, amivel megbízta a történelem Ura, „noha nem ismertél” hangzik róla, de nem neki, kétszer is (4k); a 3.v-ben pedig: „hogya megtudd: én vagyok az ÚR”. Különleges felövezettsége lesz, de a megismerés lehetősége csupán egyik szelete a nagy egésznek: „Hadd tudják meg napkelettől napnyugatig, hogy nincs más (Isten) rajtam kívül”.

Az Úr mindezt szolgáljaért, Jákóbert teszi. – Milyen következtetések vonhatók le e rendhagyó történelmi és üdvösségtörténeti tetteiből? A 9k. mintha vitázna berzenkedő ellenvetésekkel: Nem elég ügyes, meg erős ez az Isten, hogy csak így képes biztosítani a jövődönket? Inkább a halál, de nem kell a segítség holmi Círusz kezéből. Második Ézsaiás kerül a perzsák népnévét. – Az Úr azonban őt szemelte ki és hatalmazta föl hírnévvel, s nincs apelláta, ha róla van szó!

Már a 43,9 gyülekezőre hívta a népeket. Itt pedig a 11-13 sejteti, mintha a többi nép is lázadozna, hogy fiaiert ez az Isten mi mindenre képes; hát igazság ez velünk szemben? Milyen hálapénzt fog adni ez a Círusz a zsidók Istenének, hogy ily szembeszökő, s kitüntető figyelmességben részesíti őt?

Isten elhárítja a gyanúsítást: „Én indítottam el őt, győzelmesen”, de „nem fizetségért és nem ajándékért”. Különben is, ki vagy te, ember, hogy perbeszállsz velem? – S méltósága láttatására olyan jellemzőket sorol elő, melyek sehol, vagy nagy ritkán találunk párjukra a Szentírásban: a világosságot és a sötétséget is ő alkotta; ő szerez békességet és bajt (Ám 3,6). Egek harmatozzanak igazságot, s a föld sarjasszon szabadságot! Parancsolom! És meg is teremtem!

Tévtuk sorompóit jóelőre lezárva, Círusz üdvösségtörténeti szerepe egyszeri; s kivétel a szabály alól. Pilátus a Crédóban százalmas bábfigura hozzá képest. – Nincs rá fölhatalmazásunk, hogy bárkit a történelem mégoly nemes alakjai közül is hasonlóan fölKent szereppel ruházzunk föl. – Hatalmasságok Istentől vannak (Róm 13,1), de a fölkenetés más és több, s azt egyedül Isten adhatja!

Ézsaiás 45,14–25 – Lakóhelyből otthon

A 43,3-ból már ismertek a 14.v néphevi. Őket adta kárpótlásul övéért az Úr; de fogolyként sem elveszett emberek, mert eljutnak majd ama fölismerésre, hogy Izráel Istenén kívül nincsen más Isten. Értelmetlenség keseregni és lázadozni az eljárás miatt, amellyel elérni célját; s nem engedi, hogy személye titkát bárki is fölfedje. Mert mindkettő együtt jellemzi őt: „elrejtőzködő Isten”, s mégsem szól rébuszokban, rejtélyesen „a földnek egy sötét helyén” (15.19). Érthető szavában rendező erő van, s tettei nyomán otthonná békül a föld. Az embereknek, s népeknek, hogy szándékához közelebb férközhessenek –, itt kell keresniük és törekvéseiben követniük őt.

Nem kizárt, hogy a teremtéstörténetek ott a fogságban kerültek Izráel látókörébe. Második Ézsaiás egész földet és minden népet átfogó szemlélete segített abban, hogy megértsék Istennek mindenre kitekintő művét és tetteinek teremtmő, formáló erejét a múltban, mind pedig a készülő jövőben. A 18k-ból élénk lép az, hogy a földet alkotó Isten „nem kietlennek teremtette, hanem lakóhelynek formálta” azt, s hogy Izráelnek sem a hiábavaló dolgokban kell keresnie őt. Itt kétszer is említve van az 1Móz 1,2 „kietlenség” szava, mely megelőzte a teremtés életet zsendítő napjait.

Ha pedig a népek otthonául szánta Isten a földet, akkor abban leli kedvét, hogy az ő munkatársaiként formáljuk is azzá. A családi otthon, az otthonteremtő gyülekezet, a szülőföld-értékű haza otthonossága, s a népek hazája: nagyvilág, mint otthon, a történelmi jövőndő egyetlen lehetséges és ihlető távlatként ível föl előttünk, mint egy szívárvány, akár az özönvíz utáni szövetségi jel (1Móz 9,13k). Csak közvetve eredtünk Ádámtól; pusztulásból kimentve, megtartva Nőé közvetlen utódai vagyunk, akivel jellel pecsételt szövetség részesei vagyunk, mi emberiség!

A mennyei Jeruzsálem is akként vázoltatik föl (Jel 21-22), mint egy csodálatos, újjáteremtett otthon, ahol velünk lakik az Úr, mert jelenléte formálhatja igazán azzá. Pirulnom kell, hogy félreismerve, eddig gyűlöltem őt (24)!

Nemzetek maradéka, kik ítélet tüzén át menekültetek meg, jöjjetek elő! Szent hívás szólít elő benneteket. Mondjátok meg őszintén, s a válasszal ne siessetek. Gondoljátok át, tanácskozzátok meg, s aztán nyilatkozatok: bárki, valaha is jelentett-e ki ősidőktől fogva illet (20k)?

Való igaz, nálam sok elkészített lakóhely van (Jn 14,1-3) mondta Jézus. Csak a mennyben van így? Tegyük róla, hogy a földi lét illő előszobája legyen ama mennyeknek!

Ézsaiás 46 – Mindvégig hordoz

Kétféle hordozásról van most szó, s a különbség közöttük óriási. – A babiloni újév ünnepén körülhordozták, aztán hajókra is rakták az istenség képmásait. Teherhordókat, evezősöket főként a szolganépek fiai közül válogatták. Az 1.v. épp csak fölillantja az értelmezésnek ezt a lehetőségét. Hamarosan megérkezik azonban az ellenség, a „saskeselyű” (11. 18,6). Babilon városaiban kitör a pánik. Kapkodva menekítenék isteneiket. Keshedt állatokkal vontatnák, cipelnék valami biztosabb helyre, de az igavonók kidőlnek terhük alatt. Az istenek: Bél és Nebó, képtelenek lesznek megmenteni tulajdon képmásukat. Legyen az aranyból, avagy ezüstből készített ötvösmunka, hajdan vállon hordozott; mégis teheteteln báb (7); most a bajban kétszeresen is csődöt mondó figurák. Az ábrázolat ledől, darabokra törik (vö. 1Sám 5,2-4), s akit ábrázolna, az sincs sehol, hogy a képmásán segítene.

Az Úr, a hasonlíthatatlanul más, figyelmet kér. Egész életük az ő, mindent elviselő szeretéről beszél. Születésüktől fogva hordozta népét. Kezdve az első pillanattól, késő vénségükig alkotó kezére terhelődik a sorsuk. Ő ugyanaz marad mindvégig, rá lehet hagyatkozniuk mentő gondoskodására. – Az „emlékezzetek” (8k) azt jelenti, hogy ne feledkezzetek meg rólam, miként terhelődött rám minden gondotok és bűnötök (43,24). Az emlékeztetés: ébresztgetés (2Pt 1,12): „ezt cselekedjétek az én emlékezetemre” (1Kor 11,24). E mostani intés tehát nem ellentét a 43,18-al, mert a merengés, a tűnődés múlthoz menekülő nosztalgia csupán. Hullámokban tör az emberre. Nem küzd meg a jövőért, mert szíve mélyén nem vár tőle semmit. –

Az emlékezés, mert hálaadás hitben, útjelző nyílként mutat a jövőbe. A jól emlékező magát is védi, nehogy messze sodródjék az igazságtól. Legfőbb ideje, hogy észbe kapjon és szívből szégyellege, ha volt részü(n)kről hanyaveti hűtlenség. – Micsoda feszültség (12k), hogy az igazságtól messze esettek meghallhatják, hogy közel van már az Úr igazsága és szabadítása!

A születésünktől késő vénségig hordozó Isten ma már az egyes ember személyes bizodalma is. Így esett régen is, de a ma embere ezt jobban igényli és érzékeli. Terhét, terhünket Isten nemcsak elviselte, de szenvedő Szolgája, Jézus által el is hordozta (53,4-6).

Ézsaiás 47 – A jövőt vállalnunk kell!

Nem gúny, csak szelíd irónia uralja e gyászdalt, s még ezen belül is különböztetnünk kell. Másként értendő az, midőn a büszke Babilont a népeken elkövetett megaláztatások vállalására hívja; a megszólítás a teljes tiszteletet és együttérzést fejezi ki: „Babilon szűz leánya”. Viszont más hangnemben idézi meg a jósokat és asztrológusokat: Álljatok most elő, hadd lássuk, mit segítenek ötleteitek, varázslásotok!

A prófétát nem az foglalkoztatja, hogy a csillagjósok tudásában valóságos ismeretanyag is fölhalmozódott, amit aztán, a mindennapokra alkalmazva –, az élet, s a bizonytalan jövő veszélyeit kivédendő –, jelek fürkészésére, bajelhárító varázslásra használtak fel. A csillagok, ill. Nap, Hold, és a bolygók járásának törvényszerűségei (Asztronómia), egyéb tudományágakkal együtt már ismert volt Babilóniában. sőt tovább is fejlesztették. Közben azt is tudakolták volna, hogy mi van megírva a csillagokban (Asztrológia). Ma is összemossa a kettőt a bulvársajtóban. A csillagos égneke törvényszerűségei vannak és itt-ott befolyásolják a földi életet, pl. a holdciklusok, apály, dagály stb., de nincs beszédük. Igéje, üzenete egyedül csak Istennek van hozzánk!

A gyászének a lehető legbölcsebb pásztori tanács is egyben: milyen lélekkel és fölszereltséggel menjenek a kikerülhetetlen és megalázó jövő elé. Nem mondhatjuk –, az ige nem jogosít föl most erre –, hogy a próféta látott volna lehetőséget a megtérésre, amit Nínive megragadott (Jón 3. Mt 12,41 par). Mégis őszinte tanács pendül meg benne: ha jót akartok magatoknak, vállaljátok kirótt sorsotokat, s hamarabb átestek rajta. A varázslókat sem küldi el, sőt hívja őket, hogy eszközeik elégtelensége mielőbb kiderüljön, s a tisztult összkép józanítóan fog hatni.

A személyes kérdés kikerülhetetlen: miként nézzünk a jövő elébe? Önbiztosító ügyeskedés, az életművész leleménye elégtelen az ítélet fórumán. Ám, igével áldva, dicstől fosztottan sem vagyok védtelen! Ha már vétett valaki, akár egy egész nép, vesse alá magát a következményeknek.

Szembeötlő, hogy Babilon számláját az embertelen bánásmód (öregek! 6.v) terheli. Azt hitte magáról, hogy örökké úrnő marad a történelem porondján. Ennek vége. Elkövetkezik rá a szociális kiszolgáltatottság: az özvegyesség és gyermektelenség.

A valóban bölcs őszinteségében is alázatos. A tudás alázata kiszűri az áltudományt.

Ézsaiás 48,1–11 – Neve dicsőségéért

A prófétai könyv egységének egységét adják azok az átfedések is, melyek a korábbiakba ágyazva, már a következő időszak üzenetéből adnak ízelítőt. Ily módon volt a 35. fejezet előhírnöke második Ézsaiásnak. E mostani részletbe is beleszötte már gondolatait a fogság utáni harmadik Ézsaiás (56-66. fejezetek). A 16-19 részlet mögül az ő arca tűnik elő, mégis a fejezet váza már a fogságban kiépült. – Kihallhatók belőle továbbá ezékieli hatások is. Az Ez 20,9-44 nagyobb egységének vissza-visszatérő érvelése, hogy az Úr a maga nevéért és dicsőségéért tűrt idáig, humorral fogalmazva: nem az ő szép szemükért tette, mintha oly szívmengetően hűségesen viselkedtek volna iránta. Józanul méri fel lelkiállapotukat, tekintettel van rájuk, ezért tisztítja meg és újból hazavezeti őket. – Ezékiel korábban élt a fogságban, s az ézsaiási „iskola” akkori képviselője talán nem is ismerte őt. Mégsem lehet olybá venni őket, mintha két külön világ lennének. Sőt azon kellene csodálkoznunk, ha Ezékiel hatása nem hagyott volna nyomot Ézsaiás könyvében.

E szakasz gondolatainak fő vonulata, hogy a fejét ismételten felütő megátalkodottságra Isten válasza is szünet nélküli. Mert ha igaz a rájuk mért különféle csapásokra és keserves következményeire az, hogy „megolvasztottalak, mint az ezüstöt, megpróbáltalak a nyomorúság kohójában” (10), akkor az ember megütközik – mivel nem ismeri eléggé önmagát –, hogy még alig hűlt ki a kohó, s a megpróbált nép megint makacsságba burkolózik.

A nevek közismertek (1k), de félő, hogy már csak cégérül szolgálnak. Isten jól ismeri konokságukat, ezért jóelőre megmondta, mit szándékozik tenni, nehogy téves magyarázattal illessék, ami velük megesett (5). – Mert az ige mindig előre figyelmeztet és tárgyyszerűen kalauzol végig az események mentén.

A kegyelem csodája, hogy folyamatos teremtéssel (7) Isten megint valami újat készít. A születésétől fogva hitszegő (8), Jákób, a „csaló” megtartására, s hogy megnyerje magának, gondolatai tárházából rejtett tartalékokat hoz elő és állít hadrendbe megmentése és élet-változása érdekében. – Dicsőségét másnak nem adja, s nem engedi, hogy neve gyaláztassék. Az Úr a maga nevéért cselekszik (11) oly módon, hogy népe szabadítását beépíti tetteibe. Pedig tudja, hogy hamar dacossá válnak iránta.

Ézsaiás 48,12–22 – *Már most, és – még nem*

Olyan ez a részlet, mint amikor a műszer mutatója ide-oda lendül. A mélyben tektonikus feszültségek kipattanása van készülöben. Még csak a próféta érzékeli az előrengéseket, de jelzéseit tétovázás nélkül továbbítja.

A 12-15. zárja a korábbi (41,1-6. 44,28-45,7) Círus-prófeciákat. Bennük mindig közvetlenül az Úr vette át a szót. Kiáll amellett, akit szeret. Círus nevét már nem ejti ki, de róla van szó, kétségtelenül. Jóelőre kivédi az ellenvetéseket. Ha bárki is tiltakoznék, vegye tudomásul, hogy most is az cselekszik, aki a föld alapjait megvetette, s az eget kifeszítette. Ő az első és az utolsó (12. Jel 22,13). – Hívja népét: „Gyűjtek össze”, „Jöjjetek ide hozzám” (14-16); talán valamilyen kultuszt pótló egybegyülekezésre a fogságban? Meglehet, mert egyszer csak rádöbbenek, hogy már ezt is szabad! – Régen sem titkolózva szólt (16. 45,19), s ha bárkinek kétségei volnának, már ott van közöttük, ha nem is vették észre eddig.

E pillanatban (16.v. vége) előtűnik egy emberi orca, az Úr prófétai küldötte, aki a Lélek erejével jár. Ő lenne „második” Ézsaiás? Vagy az Ebed-énekek egy töredéke gyanánt, a 49,1-6 előtti bemutatkozás ez? Harmadik Ézsaiás kézjegye is lehetne e két sor, mivel nagy a hasonlósága a 61,1-el. Nincs reá biztos válasz. Az bizonyos mégis, hogy Isten jelenléte igéjében, Lelkével és küldöttei által vitathatatlan. Ma sem késő észrevennünk őt, megfogadnunk szavát –, bár jobb lett volna hamarabb engednünk neki.

Ha szűkölködöm békességben, ha igazság hiányában szenvedek, ha számokban mérhetően gyérül a fiak nemzedéke, csak magamra vethetek. Én is oka vagyok; történhetett volna másként is (17-19). Most is utat készít a szófogatlanoknak. S hirtelen felidéződik az ÚSZ-i párhuzam: „Én vagyok az út, az igazság és az élet...” „Annyi ideje veletek vagyok, és nem ismertél meg engem?” feddi Jézus tanítványait (Jn 14,5-9). Az Úr küldötteinek elutasítása bűn, csoda-e, ha hiányt szenvedek békességben.

A „babiloni gyülekezet” (1Pt 5,13) már most ujjongó készülődésben él. Nem rejtí véka alá a megváltás örömét, hirdeti a föld végső határáig. – Lélekben már a forrásoktól övezett pusztai úton jár. Hitből él a „már igen”, s a „még nem” nemes feszültségében, azaz keresztyén reménységben!

Ézsaiás 49,1–6 – Panasz és többrebízatus

A második Ebed-Jahve-ének során a Szolga maga kezd beszélni. Megbízása alapján szólítja meg a (földközi-tengeri) szigeteket és a távoli népeket. A 6.v-ből derül ki, hogy nem túloz. Valószínű, hogy Isten már előbb beszélt vele, s a próféta csak késlekedve szólal meg. Tehát utólag tekint vissza a keserves, töredelmes útra, melyet végig kellett járnia, míg idáig jutott. Nevezhetnénk önvallomásnak a leírtakat.

Rendkívüli mértéktartásának beszédes jele, hogy soha nem nevezi magát prófétának. – Elhívásáról ugyanaz a bizonyossága, mint Jeremiásnak: mielőtt megszületett volna, Isten már döntött föléle (Jer 1,5). Fölmagasztosító lehetne a tudat, ha nem érezné magát följazott íjnak, megtöltve messzehordó fegyverek energiáival. Ezt azonban nem engedte Isten kibontakozni, fölhasználni.

Ehelyett üresjáratnak tűnő, fiaskókat hozó időket és kísérleteket lát maga mögött, melyben elforgácsolódott, felőrlődött az ereje. Méghozzá nem ott és nem úgy, ahogyan Isten akarta. Vajon ezekben Isten meg tudott mutatni valamit is dicsőségéből? A 4.v. első felében egy pillanatig panaszkodni kezd, mégis, hamarosan meggyőzi a reménység, hogy ügye Istennél jó helyen van. – Átvitt értelemben a Szolga ez esetben valóban nevezhető Izráelnek (3), mint hajdan-volt őse, Jákób, aki – ha kifecamodott csípőízülete árán is, de győzött (1Móz 32,29).

A 6.v-ben váratlanul éri – egy ütemen belül –, bírálat és fölmagasztalás. Ő az eddigi fáradozását látta-vélte hasztalannak, Isten viszont az elvállalt szolgálat határait nevezi „kevés”-nek, mivel csak saját népére volt eleddig tekintettel. Mostantól fogva pedig a többi népek világosságává is rendeli, azt akarván, hogy szabadítása a föld végső határáig terjedjen.

Gondoljuk végig, mi-minden előzte meg azt, amíg a Feltámadott Úr ajkán elhangzott a misszióra küldő szó (ApCsel 1,8. Mt 28,19k); s hogy milyen utat jártak végig a tanítványok, amíg apostollá váltak a népek között. –

Magunkról szólván: lehetett olyan időszakunk, amiről az jut mindjárt az eszünkbe, hogy a csőd peremén csak támolyogtunk. Isten azonban nem a mi sikerélményeink alapján gondolkodik; ő akkor is munkálkodik, ha mi csupán eredménytelenséget észlelünk magunk körül! S nem a sikereink alapján ítéli jónak, vagy eredménytelennek a munkánkat, hanem hitből vállalt készségeink szerint!

Ézsaiás 49,7–13 – Szolga, akinek királyok hódolnak

Eljött hát a kegyelem ideje, megnyílik az út a boldog hazatérésre. Jóllehet a meghallgatott imádságok nem egy példaszzerű élet megnyilatkozásai voltak. A 7.v-ből visszahallható a keserű kifakadások sora, amiket – no nem imádságként –, inkább panaszkodva el-elmondogattak. Mik vagyunk mi itt?: közutálat tárgya! Megvetéssel néznek át rajtunk, levegőnek vesznek; kényurak szolgálivá lettünk!

Meglehet, hogy a kényszerű alacsony sors törte, csiszolta, formálta a népet az Úr Szolgája orcájára. Ahogy a szenvedő Szolga megvetett volt közöttük (53,3. Ugyanaz a szó, mint itt a 7.v-ben), hasonlóképpen váltak ők is fura, semmibevert néppé. A szolgálatban tehát saját helyzetüket utálták, ahelyett, hogy elfogadták volna. Pedig az fog kiderülni, hogy Isten jóváhagyja, s ezért nem szemrehányásként idézi azt, ami öngúnnyal vegyes a szájukban! Igen! Evilági mércén valóban ilyenné kellett lennetek, hogy egészen a magaménak mondhasalak benneteket. Izráel örök kísértése (volt), hogy mindig olyan akart lenni, mint egy a népek között. Az egyházat is megkönyékezi, hogy döntő társadalmi jelenséggé váljék, de így a vallás csupán dísz egy nemzet testén, pedig a vallás nem szépségflastrom!

Hogy mily mértékben szövődnek egybe a Szolga alakja, s a maradék nép jellemző vonásai, kiderül abból is, hogy a 3.v-et később kiegészítették, kollektív értelemben: „Szolgám vagy Izráel”. Emitt viszont az eredetileg közösségi ígéret mintha egyetlen személynek szólna. Hívja a foglyokat, s a sötétben ülőknek ezt mondja: jöjjetek elő!

A hazatérők előtt derűssé vidámodik az út, útját mindenfelől források szegélyezik. Nemcsak a babiloni fogságból érkezik a maradék, ahogy ezt későbbben értették. Nincs oly messzeség, ahonnan ne vezetné biztos kézzel hazáig az Úr, az önmagukban véve szánalomra méltó szétszórtakat.

Az ég és föld előre örül ujjongva, Pál apostol szavaival: „Íme, itt a kegyelem ideje! Íme, most van az üdvösség napja!” (2Kor 6,2). – Nem is tudjuk fölmérni, sőt lefordítani sem azt, hogy a nép szövetségévé és a többi népek világosságává tételnek (6. 42,6). – A nép, mint testetöltött szövetség, jeladás az Ige testetöltéséről (Jn 1,14).

Ézsaiás 49,14–26 – Tétova kishitűség

Minduntalan visszahallik a letört csüggedés: „Elhagyott.., megfeledkezett rólam az én Uram!” Isten azonban rácafol. Vedd tekintetbe a család legbensőségesebb szárait: miként gondolzza cscsemőjét az anya; megszánja, ha sír. S ha adódik is az életben ellenpélda, hogy magáról megfeledkezve valaki szennyben hagyja kicsinyét, az én figyelmes szeretetem párját ritkító gondossággal vesz körül titeket. – Jeruzsálem falai romjaiban is előttem vannak; amilyen volt valaha, s ahogyan kinéz majd. Lehet, hogy életed rom, de Isten jól emlékezik, miként ragyogtál egykor. Már látja, milyenné leszel, hozzá is fogott, hogy dicsőségesen megépítsen (2Kor 5,1). – Egészen egyedülálló hasonlat, hogy markaiba metszett be engem. Ha munkába fog, mindig fájok neki, s máris eszébe jutok. A tenyér érzékeny, oda nem szokás tetoválni.

Már gyülekeznek mindenünnen a fiak, s a pusztítónak hült helye van. A létszám miatt helyszűke támad a romokon, kérniük kell a szomszédot, szorítson helyet maga mellett. Még alig ocsúdnak a hazatértek, hinni sem akarnak a saját szemüknek, bambán csodálkoznak rá a nyüzsgő fiakra: „Gyermektelen és meddő voltam”. „Ki szülte ezeket?” és ki nevelte föl (21)? – Isten nem egyszer támasztott a kövekből fiakat Ábrahámnak (Mt 3,9). Higgy és remélj, bátran ékesítsd magadat a fiakkal, díszeid ők, menyasszonyi ékességed. A hasonlat, a szívre ható meggyőzés hőfokán, ellentmondásos (menyasszony – fiak), de így még hatásosabb. Bávaság helyett készülj már az Úr elé!

Az újabb kifogás sem állhat meg. Igenis el lehet venni a zsákmányt a hőstől, s van szabadulás az erőszakos kezéből (24k). Mert az Úr harcba indul, mint hajdanán. – A 23.26. v-ek egy régebbi kor vaskos hasonlatait alkalmazzák: legyűrte az Úr népe ellenségeit. – Jézus is bement az erős (fegyveres) házába és elvette tőle javait, hogy méltatlan kézen ne démon bitorolja őket (Mt 12,28).

Félre a kishitűséggel, nehogy kétkedésemben csak késve kullogjak az erőteljesen cselekvő Úr nyomába.

Ézsaiás 50,1–3 – Karja nem rövidült meg

Kihallhatók az igéből a kegyes, de kishitúséget lehelő ellenvetések, amelyeket le kell küzdenie a prófétának. Hivatkozhattak a Jer 3,8-ra, mely szerint az Úr az északi rész-országnak kiadta a válólevelet. Júda mégsem okult nővére sorsán. S bár a Jer 3,11 az elpártolt Izráelt igazabbnak nevezi, mint a hűtlen Júdát, nem olvasható, hogy Júda is kapott volna elválólevelet. Mindkettőből az vehető ki, hogy a hajdan Júdából elhurcolt foglyok azon vitatkoztak, hogy lehet-e új kezdetben reménykedniük.

A fogságban az írásokat rendező, kutató tanulás töltötte ki a templomi istentisztelet fájdalmas hiányát. Elképzelhető, hogy volt aki csüggedten legyintett az örömondó prófétára. Mivel – úgy-mond –, az elválólevél egyszer s mindenkorra kizárta a lehetőséget, hogy újból kegyelmes szövetség fonódjék az Úr és népe között. Hiszen az 5Móz 24,1-4 során az Úr egyenesen megtiltja, hogy a férj később megint elvehesse a válólevéllel egyszer elbocsátottat.

A próféta válaszol a kishitűeknek: Hol van? Mutassátok föl anyátok elválólevelét! A gyülekezet az anya, tagjai pedig a fiak. Vétkeitek miatt elküldtem őt – ez igaz, de okmányról szó sem esett!

Másféle kifogás is elhangzott. A Zsolt 44,13 szerint így kesereg a szerző: „Potom áron adtad el népedet, nem szabtal magas vételárat érte”. Ha nem is szószerint, de valahogy ekként panaszkodhattak. Az Úr nem tagadja, hogy bűneik okán adta el őket. De eljött az ideje, hogy mint elsőszülöttet kiváltsa őket, ahogyan megtette az atyákkal (2Móz 4,22). Karja azóta sem rövidebb. – Hogy ki, vagy mi a váltságdíj és hogy ki kapja, erről nem esik szó; de az üdvtörténeti, kultuszi háttér ismerős a kérdezők előtt. Tudják, hogy milyen áron hozta ki népét Egyiptomból az Úr (2Móz 13,11-16).

Most pedig már elrendezett Uruk minden tartozást. Az ő dolga, hogy miként. Hol vannak a hitelezők? – kérdezi -. Hol vannak vádlói? – kérdezi Jézus a bűnös asszonyt (Jn 8,7-11) –, miután már mind eloldalogtak. – Hiszed-e, hogy mindenre van elégséges erőm? Az ítéletes példák nem utánozzák az egyiptomi csapásokat, de hajznak rá. Isten eszköztára változatos. – Sőt az apokaliptika kezdeményei is ott sötétlenek a 3. v-ben.

Ézsaiás 50,4–11 – Az Úr Szolgája, tanítványként

A harmadik Ebed-Jahve-énekben tanítványként ismerhetjük meg az Úr Szolgáját. A 2Kir 4,1 a próféta-közösség tagját nevezi szolgának. Most pedig a fiú és a szolga egyet jelent, mindkettő „tanítvány” értelmében. Az Úr Szolgája azonban közvetlenül Isten által tanított. Napról napra kész szívvel, nyitott füllel fogadja, amit az Úr közöl vele. – Megértvén, nem őrizgeti magában, hanem tanítványi nyelvvvel adja tovább, erősítve a megfáradtakat. – A két mű kiegészíti egymást: tanítunk és tanulunk egymástól. Felüdülünk a kölcsönös lelkigondozásban (Jak 5,16k), mialatt másokat felüdítünk. Közben megmaradunk Istentől tanítottaknak, tőle függünk egyedül (Jer 31,33k. Jn 6,45). Helyénvaló tanítványi segítség, ha nem akarjuk egymást és önmagunkat szüntelenül kiskorúságban tartani, de őszintén örülünk, ha valaki nagykorú keresztyénként megáll a saját lábán.

S ha egyszer csak általa mond valami újat az Isten –, az „új” legtöbbször az elhanyagolt, a feledésbe merült része a Kijelentésnek –, azt is készségesen tesszük sajátunkká. Nem úgy, mint az Ebed-Jahve kortársai, akik –, talán az újszerűnek ható üzenet-részletek hallatán (vakok, megtörtek gyógyítgatása, népek üdvössége stb) módfelett megbotránkoztak. Magukról megfélemedkezve gyalázatos tettlegességektől sem riadtak vissza. Szakállát megtépték, ütötték, leköpték. – Ő pedig – erőt merítve Istenből –, odaadta, kiszolgáltatta testét a gyalázkodásnak. Arcvonása sem rezdült (7). Bízott benne, hogy igazsága és ártatlansága ki fog derülni. Tűrése közelít a helyettes szenvedéshez. A Mt 26,67 közvetlen utalás a 6.v-re. A szenvedő Szolga sorsa prófécia. Ahogy körvonalai átütnek a sorokon, határozottan Jézus szenvedésének útjára mutatnak. Kálvin hívja föl figyelmünket rá, hogy Jézus egész földi útja szenvedés volt. Válságghalála a kereszten tetőzte be a szenvedéseket.

Végül arra int a próféta, hogy nem nevezhetjük istenfélelemnek, ha a Szolga szavára nem figyelünk (10). Istenfélelem tehát nem lehet akármiféle! – Nagy nyíltsággal szól az ige a tanítványság gyönyörűségéről és boldogító nehézségeiről.

Ézsaiás 51,1–8 – Mindenkihez van egy jó szava

A feldolgozás során tanácsos vissza, s előre is lapoznunk. Fölfedezhető e részletnél, hogy kezdetei már az 50,10. v-től számítandók. Szinte észrevétlen az átmenet a harmadik Ebed-énekből, mialatt arra intett, hogy hallgatniuk kell a Szolga szavára. Lehet, hogy a tanítványi kör egyik tagja a beszélő, amint figyelmet kérve, különböző csoportok felé fordul. Meglehet, hogy éppen a második Ézsaiás ez a tanítvány, aki mesterének, a szenvedő Szolgának az üzenetét hirdeti tovább.

Mindketten messze megelőzték korukat, midőn hívogatták más népek vágyakozó fiait, az istenfélőket, későbbi nevükön: a prozelitákat. Közösségük kiemelkedő, bár olykor félreértett tagjaiként, mentesek voltak előítéletektől, nem őrizgettek magukban fenntartásokat. E nyitott ézsaiási magatartást a fogság után is megőrizte e tanítványi kör (vö. 56,6-8). Történeti értelemben így vezet az út az első keresztyénekig, akik között már ott találjuk a prozelitákat (Ap-Csel 2,10. 8,27. 13,43).

A gyümölcstől újból visszatekintve a magvetés irányába, a 4-6 anépekhez, nemzetekhez, a szigetek lakóihoz fordul (vö. 42,1.4). Tértölelő reménységgel, messzetekintő hívással szólítja őket, a még mit sem sejtőket, de valami igazabbra áhítozókat. Legelső teendő, hogy füleljenek a hívásra. A szó nyomán már ott a tett, mert már közelít az Úr jogrendje, igazsága és szabadítása.

Szorongatóan közel jött a Mennyek, ill. az Isten országa. Ezt hirdette Keresztelő János és Jézus is (Mt 3,2. 4,17. Mk 1,15). – A keresztyén misszó az ige szerint akkor lehet „eredményes” (52,13), ha a szenvedő Szolga indulatával telítődik.

Az egész maradékhoz fordul az 1-3 részlet. Kicsiny volt a kezdet, csupasz kösziklából levésett darabka, akár egy obszidián penge, vagy pattintott kőbalta. Akár egy üres kút, víz sem csillant a színén eleinte. Példaként Ábrahám és a meddő Sára állt az út kezdetein. Az Úr mégis megáldotta és megsziporította őket. A maradék újból átéli e csodát. Lesz még Éden a romokon!

A 7k. pedig mintha a tanítványi kört bátorítaná. Lehet, hogy őket is szidalom érte, akár mesterüket. Ne féljete! Merjete ráhagytakozni a szívetekbe zárt tanításra.

Gyakorlat teszi – a tanítványt is!

Ézsaiás 51,9–23 – Ha senki sem, Ő melléd áll!

Ki ébreszti az Urat? A próféta, vagy a kétségbeesettek? – Babilontól Föníciáig ismerték a teremtés-mitoszokat. A különféle eredetű ósszörnyek (rahab, tengeri szörny, tenger, nagy mélység, vö. 1Móz 1,2) itt már mind az Úr kezében vannak. Elbánt velük, s máris üdvtörténetbe hajlik át, ami korábban mitikus volt. Utat készített a megváltottaknak a tengeren át. A népi kegyesség hangja ez, aki megalázottságában és rettegésében képtelen a hitre. Azt kellene elhinnie, hogy ugyanennek az Istennek a kezében van sorsuk ma is. – A prófétai kijelentés bátorítóan vonja le a jövőbe mutató következtetést: ugyanígy fognak megváltottként visszatérni azok, akik jelenleg még a fogságban sóhajtoznak gyötrelmesen. Az Úr ébresztése tehát kishitűség. Ahogy a kétségbeesett tanítványok is költögették az alvó Jézust: „Mester nem törödsz azzal, hogy elveszünk?” Ő pedig fölkelt, ráparancsolt a szélre...És elállt a vihar... Akkor ezt mondta nekik: Miért félték ennyire? Miért nincs hitetek?” (Mk 4,35-41).

Aztán maga az Úr szól (12-16). Helyzetüket, mindennapos szorongásaikat jól ismeri és beleszövi ígéreteibe. Halandó embertől félsz, nap mint nap rettegsz, mert perzsel az elnyomó haragja? Veszélyes féligazság, ha csak velük számolsz. Emiatt nem látsz halál-nál egyebet magad előtt, s csupán a naponkénti tengődést ismered. Kenyeredet szorongva majszolod: jaj mindjárt elfogy! Éhenhalunk!

Szembeszállva a kishitűséggel milyen érveket hoz elő az Úr? Rámutat a teremtéstől máig ívelő hatalmára. A 9.v. a vallás beszéde volt, a 13.v. Isten önbizonyoságtétele a teremtésről. A feszített égbolt, a jól fundált föld tanú rá, hogy maradandót alkotott. Előtte semmivé válik, ami most még rettentí őket. Kesergés helyett ígéit adja szájukba. Keze szelíd árnyékával befedezi, s népének nevezi őket.

A harag pohara prófétai hagyomány (Jer 25,15-29. Ez 23,31-34). Jól mondod: kiittad, de most vége alélt tántorgásodnak. Én adtam a kezédbe, most pedig kiveszem onnan és kínzóid kezébe adom.

Lehet ugyan Istent ébresztgetni, bár nincs rászorulva. Meg is hallgat, hogy közben minden aggodalmunk napfényre jöjjön. Az az igazi fordulat, midőn ő kezd minket ébresztgetni a dermedtségből!

Ézsaiás 52,1–10 – Térj magadhoz drága Sion (394. ének)

Nem lehetett rózsás a helyzetük a babiloni fogságban, ha mostanság enyhült is szolgaságuk. Bármennyire szeretnénk is többet tudni róla, csak visszhangjából és járulékos megjegyzésekből hámozhatunk ki gyér adatokat. Valószínű, hogy vízmerítő taposómalmokat kellett vég nélkül működtetniük öntözés céljából. Az 51,23 kuli-munkát sejtet: „Hajolj le, hadd tapossunk rajtad! Te pedig olyanná titted hátadat, mint a föld, (vagy) utca, amelyen taposnak”. Visszariadtak ugyan a szenvedő Szolga példázatos tanításától, mégis átvettek valamit a tűrőképességéből. „Hagytam, hogy verjék a hátamat... Olyanná tettem arcomat, mint a kovakő”; ő így viselkedett (50,6k). Egy volt a próféta-sorsok közül, tulajdon népe között (Mk 6,4-6). Személyét bár elutasították, példája, csodálatos módon, mégis átszivárgott a lelkekbe, elsősorban azokéba, akik sóvárogtak a hazatérésre. – Ne emészd magadat, hogy mik meg nem estek rajtad. Ideje, hogy összeszedd erődet. Rázd meg magad, verd le a port ruhádról. Kelj föl, oldd le nyakadról a bilincset. Kezdd hozzá, hogy ünneplőbe öltözz! – Hangzik az Úr biztatása.

A 3-6 közbevetett részlet, prózában írva. Még hallható, miként üvöltöznek önkényes parancsokat nekik és Istenüket szidva, próbálják összetörni a lelküket. Egy pillanatra felkődlik a próféta előtt népe sorsa, midőn egyik fogságból a másikba estek. Az Úr most nem taglalja, hogy okot adtak rá. Annyit jegyez meg csupán, hogy „ingyen” adattak el, neki semmi haszna nem lett belőle. – A megváltás sem fizetségért köszönt rájuk. Vajon valami értékesebbre kell ebből következtetnünk? Csak sejtés, hogy Jahve Szolgájának helyettes szenvedése volt, vagy lesz az ellenérték.

Mielőtt az Úr maga jelentkezne: „Itt vagyok!” (6), örömmondót küld. Ő az ÓSZ evangelistája. Lábanyoma is áldást hoz a hegyeken. Kihirdeti Istenük királyságát. Az őrállók pedig elsőnek észlelik, hogy a Sionra visszatér az Úr. Immár kétségtelen, hogy a fogság Ézsaiása ismerte Ezékiel írásait, mely szerint az Úr elhagyta volt Jeruzsálemet (Ez 10,18. 11,23), de vissza fog térni oda (Ez 43,1-4). A 8.v. ezekből merít.

Sion és Jeruzsálem egyszerre jelenti az otthoni romokat, s a szét-szórt maradékot. Ujjongjanak hát az omladékok. Ti pedig készüljetek, nem ideges kapkodással, hanem szentségben. – Más lesz vonulások, mint volt atyáitok futása Egyiptomból. Diadalmenet lesz az – diadalittasság nélkül!

Ézsaiás 52,11–15 – Előkészített hazatérés

Minden oka megvolt a maradéknak, hogy ujjongjon, mert Isten utat nyitott előttük a hazatérésre. Az örömmel együtt mostmár a feladat szabályszerű véghezvitelére kell figyelniük; vallási értelemben tisztán, ami módosultan ma úgy él nyelvünkben, hogy tiszta kezekkel lehet csak eredményesen visszatérniük. Nem a szabadulás öröme a legfőbb szempont, hanem a majdan fölépítendő szentély zálogai, az Úr házának edényei. Egykor Nebukadneccar hurcolta el, most pedig Círusz perzsa király újból a kezükre bízta, hogy az őket megillető helyre vitessenek vissza (Ezsd 1,7k). – Aki kincset visz, gondoskodnia kell megfelelő őrizetről. Jó volna minden baj nélkül célt érni! Siessünk hát! A próféta azt mondja, hogy szükségtelen a türelmetlen kapkodás. Jahve maga lesz az elő-, és az utóvéd. Nincs biztonságosabb kíséret nála. – Oly kifejező, ami az utóvéd fogalmában benne foglaltatik: még arra is lesz gondja, hogy összeszedegesse a lemaradozókat (12).

Most pedig a negyedik Ebed-Jahve ének jön sorra (52,13–53,12). Nem véletlenül került épp erre a helyre. Második Ézsaiás úgy látja, hogy a hazatérés lehetőségének előkészítéséhez döntően járult hozzá az Úr szenvedő Szolgájának élete és halála, aki talán az ő mestere is volt az ézsaiási prófétai hagyományt ápoló tanítványi körben.. – Ezért a 13.v. első sora értelmezhető ekként: „Szolgám munkája eredményesnek bizonyul.” Amiért élt, szenvedett és meghalt, az most gyümölcsözik. – Amíg élt, iszonyodtak tőle, mert kinézete alig volt emberinek nevezhető. Most azonban fölmagasodik az utókor előtt alakja, tanítása és szenvedése. Aki ismerte életében, meghökkent azon amit tanított, még inkább visszariadt, ha látta, miként vonszolja torz és silány testét. A 2Kor 10,10-ből tudjuk, hogy Pál apostolt is illették ilyen leértékelően. – Mások pedig azt sem tudták a Szolgáról, hogy egyáltalán a világon van. Most majd utólag fognak rácsodálkozni sokan, közöttük az idegenek és a hatalommal bírók szintűgy. – Az időbeli távolság gyakran tesz jót avégre, hogy helyes arányokban lássunk. Az igazi nagyság majdnem mindig utólag derül ki.

Tegyük föl végszóra a kérdést: A világtörténelmi, de üdvtörténeti játszmában (bár nem játék az!) ki vitte igazán döntésre, Isten népe szabadítására, a küzdelmet? Círusz, vagy a szenvedő Szolga? Egyik sem, mert egyedül Jahve üdvözítő szándéka itt a győztes, aki a próféta személyiségek, de főként a szenvedő Szolga által belsőleg érlelte népét a szabadulásra. Círusz csak a külső héjat bontogatta, s tette az utat szabaddá a hitben érett maradék hazatérésére! Círuszt értékeljük, a Szolga szavára hallgatunk és egyedül Istent magasztaljuk hálás szívvel.

Ézsaiás 53,1–7 – Vágóhídra hurcolt, néma bárány

A 11,1-2 alapján – ahol azonos értelmű szavakon túl a „gyökér” fogalma is megolvasható – bátran vehető messiási értelemben az egész fejezet.

Van valami hallatlan, forradalmian más abban, hogy nem egy Adonisz, sőt egy emberi torzó, az utólagos ráismerésben ilyen értelmet kaphat. A 3Móz 21,16-24 félreérthetetlen tiltásokat mond ki arról, hogy testi fogyatékos nem mutathat be áldozatot; még az oltárhoz sem közelíthet. A fogságban nem volt ugyan kultusz, de annál szorgalmasabban foglalkoztak a papi nemzetségek és az első írástudók a szentiratokkal. S ekkor halkszavú tanításával előlép valaki. Mondandója erőteljes lenne és fölgújthatná a képzeletet, ha – megjelenése nem volna kicsúfolása minden korok férfias eszményeinek. A messiási várakalmakat tápláló csoportok között is ellenkezést és undort keltett még a gondolat is, hogy a csodálatos és óhajtván várt dicsőséges dávidi sarj helyett az e tört testű nevenincs volna a messiási ígérek meggazdagítója, hogy ő lenne az új kezdet kulcsa, záloga, sőt a szabadulás ára is egyben.

Aki utólag most hitvallást tesz, őszintén beszél. Szól a megvetésről, mellyel – önmagát sem véve ki alóla –, mindenki elfordult tőle. Ugyanilyen nyíltsággal mondja el lassan ébredező fölismerésüket, hogy Isten ebben a törött cserépedényben rejtette el hatalmát. Elrejtette és kijelentette! A kettő együtt igaz. – Indokolatlan babonás félelemmel, a démonitól való rettegésben takarták el arcukat előle. Sőt teológiai értelmezést is tákoltak magyarázatul személyéhez: Veri az Isten, azért kínoztatik!

Immár meg kell vallania – szintén egy közösség nevében szólva –, hogy csak azért gyógyulhattak meg ők, mert a szenvedő Szolga fizetett békességükért. Kínjai akkor értek tetőfokra, mikor az éktelen külsejű Ebed-Jahve mártírságot szenvedett. Néma volt, mint a bárány, aki megadja magát sorsának, miközben sorstársai, tévelygő juhok módján, csak mentek saját fejük után.

Ézsaiás 53,8–12 – Isten akarata, áldozat által célhoz ér

Szeretnénk többet tudni az Úr szenvedő Szolgájáról. A 8.v-et értette, aki akkor olvasta, hallotta, de nekünk nem ad részletes betekintést kilétébe és sorsába. Vélhetően, amíg élt, nem számított az előkelők közé; de egy adott pillanatban kapóra jött, fölfigyeltek rá, hogy jó lesz bűnbaknak.

Lázadó nyugtalanságok járták át Babilóniát, amikor Círus már hatalomra jutott Perzsiában; de valamilyen oknál fogva késleltette hódító, s vele a fogoly népek felszabadítását elősegítő hadjáratait. Megtorlás követhette a fogság eresztékeit feszegető zsidók között támadt nyugtalanságot; s ekkor vehették elő az Úr Szolgáját, hogy elrettentésül példát statuáljanak rajta. Vagy bírósági ítélet alapján, netán azt mellőzve, de meg kellett halnia és a cégéres bűnösök közé tették.

Talányos, hogy halálát követően aztán hogyan és miért sorolták a „gazdagok” közé? Lehet arról is szó, hogy az Ebed-Jahvét halálában is gúnyolták, mintegy lovaggá ütve a tetemét. Az sem biztos, hogy azok a bizonyos gazdagok a babiloni hatóságok szemében is becsült valakik voltak. – Az igebeli támpontokból kiindulva a fönt leírtak csupán csak sejtések, találgatások.

Az utólagos fölismerés azonban bizonyos, hogy az átszenvedett tortúra – Isten akaratából, jótetszéséből –, engesztelő áldozattá lett a nép bűnéért. Helyettes szenvedése által Isten elérte célját. A szenvedő pedig most megláthatja – Isten tudja hogyan –, vére hullása magvetését. A Szolga egyik tanítványának vallomásán, utólagos fölismerése alapján tájékozódhattunk eddig. A 11k. lezáró részlete már Isten közvetlen közlése. Arról tesz tanúságot, hogy Szolgája igaz volt, sőt ma is sokakat tesz igazzá ismerete által. Az önként vállalt halál után hatalom adatott neki, hiszen még a halál közelségében sem magával törődött, hanem imádkozott a bűnösökért.

A tudósítás hiányos és utalás szerű, de valóságos személyről, s megtörtént eseményekről beszél, s ezzel prófécia is, és ily módon részleteket is kiemelő előrejelzés az értünk váltságahalált szenvedett, föltámadt és hatalommal felruházott Jézus Krisztusról. A prófécia tehát nem csupán szöveg; azzal, hogy ténylegesen volt egy Babilonban élt valóságos szenvedő Szolga, aki meghalt azért, amiatt, amit hirdetett, vele a messiási prófécia nem gyengül, sőt karakteresebb vonásokkal gazdagodik!

Ézsaiás 54 – Az Úr szolgálói, mindahány tanítvány

Az özvegy és elhagyott, a sajtó szívű asszony szégyenének vége! A meddő körül fiak nyüzsögnek. Jól kihasználandók a sátorponyvák, legyen mennél tágasabb, s körülötte is legyen elég helye a hirtelen fölszaporodott családnak. Innen visszatekintve az elhagyottság, az Isten arcának elrejtőzése csak átmeneti volt, összevetve az irgalom kiadásának csodálatos idejével. Az ábrázolandó cél érdekében a halmozott hasonlatok szinte ellentmondásosak (özvegy – elhagyott). A cél pedig, hogy megízleltesse az összegyűjtés új üdvörszakának telítettségét kegyelemmel. Olyan ez, mint a Nőé idejének újrakezdése(9k).

Luther és Kálvin egyaránt a Krisztus halálának és föltámadásának prófeciáját ismerte föl abban, hogy az 53.f-et az 54.f. üzenete követi. Történeti értelemben is bizonyos, hogy a prófétai könyv végső kiformalóinak határozott fölismerésük volt a helyettes szenvedésről Isten tervében, ha a két fejezetet ilyen rendben fűzték egybe. A fogság megszenvedett évtizedei csodálatos gyömolcsöt teremtek az Isten üdvözítő akarata folyamatos fölismerésével.

A szenvedésnek továbbá jövőt munkáló értéke és súlya is lehet, ha Isten azzá teszi: „Mert a mi pillanatnyi kis szenvedésünk minden mértéket meghaladó nagy, örök dicsőséget szerez nekünk” (2Kor 4,17). Nem érdemek szerzése végett. Mégis: „Most örülök a tiérte-tek elviselt szenvedéseimnek, és testem elszenvedi mindazt, ami a Krisztus gyötrelméből még hátravan, az ő testéért, amely az egyház” (Kol 1,24). – A vihártépte és vigasztalan, ígéretes időknek néz tehát elébe. Ha aztán a küzdelmes új kezdet népe visszatekintett a ragyogó fényű prófeciákra, nem vonta soha kétségbe, hogy azok mind igazak és ámenek ma is. Legyőzhetetlen szilárdságot adott nekik, melyről lepattant az ármánynak minden kilőtt nyila. A 14-17 várható küzdelmekről és nehézségekről beszél. Az ékkövek (12) nem a ragyogást, inkább a szilárdságot példázzák. Szerepük a mennyei Jeruzsálem esetében másféle (Jel 21,18-21) és kiteljesedő.

„Fiaid mind az Úr tanítványai lesznek” (13). Az ézsaiási tanítás legfőbb törekvése a tanítványság (8,16. 50,4), kilépve a rejtettségből, szétárad, s ezzel célhoz érkezik. – A gyülekezet jövője hasonlóképpen képzelhető el: minden tagja tanítvány. Nem önmagukat hirdetik; csak szolgálak a Jézusért (2Kor 4,5)!

Ézsaiás 55,1–7 – Sürgető hívás

A hívogatás evangelizáló ereje megragadó. Tegyük rá kísérletet, hogy meghatározzuk a helyet, ahol a szomjazóknak, s éhezőknek az Úr, ingyen kegyelemből, már most megelégitést nyújt. A fölruházott Dávid tisztében mindent megelőz az, hogy ő tanú, s csak aztán fedelem és parancsoló „a nemzetek fölött” (4). Fölmagasodó alakjában példázatosan alázatos és bűnbánatban, s bocsánatban tisztult a zsoltárköltő Dávid; jóllehet a Zsoltároknak ilyen minőségben, hogy tanú, nincs rá közvetlen utalás.

Igénk háttérben kirajzolódnak az egyre gazdagodó, prófétai erővel telített istentisztelet körvonalai. Ettől volt második Ézsaiás próféciája mindvégig ermelkedett, elérve itt a tetőfokot. A jerzsálemi kultuszt pótló egybegyülekezésekben az izmosodó zsoltáréneklés és a hívogató prófétai íghirdetés állt a középpontban. Meglehet, hogy a későbbi zsinagógai istentisztelet ekkor tette meg kezdő lépéseit, amit ugyan az ismét fölépülő templom kultusza némileg elfed, mégis mintát adott, hogy Jeruzsálemtől távol miként lehet együtt tisztelni az Urat. Ennyiben ősképe is a keresztyén gyülekezeti istentiszteletnek.

Meghökkentő a bor és tej (1). Csak az 1Móz 49,12 és az Énekek 5,1 ismeri ezt a messiási párosítást. Hozzá még a zsíros falatok. Együttesen kínálják a jövődő teljesség dúsan terített asztalát. Istentiszteletükön előlegben már átélhetik Isten gondos vezetését, melyet majd a hazavivő úton fognak megtapasztalni.

Az utalásokból kiolvasható, hogy a többség egyáltalán nem keresi, vagy nem itt keresi jövődjét. Őket szólítja meg az intés, hogy ami nem az Úrhoz köt, s nem készít föl a hazatérésre, nem méltó, hogy kenyérnek hívják. Értelmetlen, ha javakat áldoznak érte. Ne tétovázzatok, most kell elhagynotok az álnok gondolatokat, bűnös utakat (6k). Ezek nem feltétlenül kilengések, csak rossz helyen keresik boldogságukat, inkább boldogulni szeretnének, mindegy, hogy miként. Voltak közöttük, akik feltalálták és már meg is szedték magukat Babilonban. Az Úr népe az őket hazavezetni szándékozó Isten tervei közelségében keresendő, nem egyebütt, s nem akárhol.

A maradék úti készülődése kapunyitás a népek felé. A dávidi szövetség átertelmződik, s tárt karokkal várja a vágyakozókat. Ha népe enged a hívásnak, maga is hívássá válik (5. Jn 7,37-39). – A maradék, új üdvőtörténeti fogalommal és alakulással lett; az Úrhoz térve kerülhettek ők a jövődő üdvözítő tetteinek gyűjtőpontjába.

Ézsaiás 55,8–13 – Az ige esőszerű körforga

Bár az embernek még nem volt tudományos fölismerése a természet vízgazdálkodásáról, az isteni szó a víz körforgását veszi példa gyanánt: lehull az eső, termékenyít, majd páráként fölszáll, s megint felhő lesz belőle. Pontosítva: részismeretei voltak az ókor emberének arról, hogy az aláhulló eső és hó termékennyé teszi a földet. Ez a fölismerés megtalálható a teremtetéstörténetben is (1Móz 2,6). – Gondolatainak, utainak, tetteinek, a mi mértékünket meghaladó magasságát óhajtja az Úr megvilágítani e hasonlattal. Azon, hogy ég és föld, nemcsak mennyiségi különbséget értünk. Isten gondolatai és eljárása minőségében más és átfogóbb, mint népének útja és szándéka.

És mégis, már a személyes megszólításban van valami biztató. Egyetlen módja létezik a két pólus áthidalására, s az csak Istentől indulhat el. Szájából ige szól, mely teremő erővel száll alá és a természetben, történelemben, népe sorsában, s az ember lelkében véghezviszi, amit akar. Az ige, mint küldött – majdhogynem személyi megjelenésben –, céljához juttatja Isten szándékát.

El kell még mondanunk róla, hogy Istennek, minden emberit meghaladó gondolataiból csak az időről-időre szükséges rész ez az alászálló ige. A kenyérnek akkora szelete ez, amennyi eledelül elég a megszabott időszak tervszerű megmunkálásához. Mivel pedig Isten eldöntötte népe hazavitelét, ami ehhez szükséges, hitben őket előkészítendő, most kijelenti nekik. Foroghattak egyéb, ha nem is tisztességtelen elgondolások a fejekben; félre velük! Most a hazaké-szülődés dolgában kell Istenhez igazodniuk; ez az ő akarata.

Nem úgy van tehát, hogy megadással ismételve, hogy nincs mit tenni, Isten gondolata mindig más. Míg tart a ma, igenis sajátommá kell fogadnom Isten gondolatát, hogy elvégeztessék, ami ránk bízott. S engedve neki, betölt az öröm, az ügyek kezemhez szelídülnek, s ámulva észlelem, hogy az ige útegyengető, dudvát nemesítő munkát is végez körülöttem (13). Míg akaratának engedve haladok a cél felé, a szélről ingatott fák koronája mintha tapsolna.

Hálaadásomban, s neve dicsőítésében tér vissza az Úrhoz tulajdon magvetése!

Ézsaiás 56 – Megváltozott körülmények

A Babilonból hazatértek között vagyunk. – Mindenkit a maga módján az foglalkoztat, hogy a mózesi törvényekből, s a fogság idején kialakult szokásjogból mi az érvényes, hogyan kell alkalmazniuk, s miként alakuljon a gyülekezet élete.

Harmadik Ézsaiásnak hívják szakkörökben azt a Lélektől fölment (61,1) ismeretlent, aki az ézsaiási örökséget volt hívatra képviselni és tovább építeni. Az egymástól elütő színezetű részletek néhol az egész tanítványi kör gyűjtő munkáját sejtetik. Még fogság előtti próféciákat is fölvettek utólag, mivel megint időszerűvé váltak. Bizony-nyal nekik köszönhető az egész könyv elrendezése.

Abban mindenkinek egységes volt az álláspontja, hogy a szövetség vállalásának legfontosabb része a szombat sértetlen megtartása. Ahogyan a régi próféták is értették – teszi hozzá Ézsaiásunk –, hogy a tettek ne hazudtolják meg az ünneplést (Ám 8,4-6). Mások a törvény szigorúan betűszerinti megtartását követelték. Az 1.v. árnyaltabb; mintha a kicsinyekre tekintő jogszolgáltatást helyezné előtérbe.

A prófétai csoportok sikerrel oldották meg a nem könnyű feladatot, miként tevődjenek át a magasröptű remények a hazatértek mindennapjaira, hiszen a nulla-pontról kellett mindent újrakezdeniük. Tudomásul vették, hogy az ígéretekben a töredékes az övék, azaz ennyi teljesedett be – egyelőre. Maradjunk éberek és reménykedők, hogy alkalmasak legyünk a továbbiak fogadására. Meg kellett küzdeniük a nyitottságért, mivel voltak olyanok, akik mereven elzárkóztak. Ha valaki a gyülekezethez húzott az idegenek közül, kinézték maguk közül. A kasztráltaknak (kideríthetetlen, kik lehettek ők) egyenesen meg is mondták az 5Móz 23,2 alapján, hogy kívül tágasabb. A Mt 19,12 és az ApCsel 8,26-40 e teintetben előítélet-mentes.

Nem volt könnyű nemet mondaniuk a kiközösítő törekvésekkel szemben; prófétai bátorság kellett hozzá. Ézsaiásnak a templom – a maga újraépült egyszerűségében –, az imádság háza volt. Így tartja Jézus is, midőn a pogányok udvarát megtisztítva –, őt idézi (7. Mk 11,17).

Súlyosbította a közállapotokat, hogy a gyülekezet vezetői nem törődtek a növekvő feszültséggel. Ettek-ittak, aztán elheverték. Néma ebek voltak (10), mikor ki kellett volna állaniuk amellett, hogy mindenki az Úr szolgálja, aki őt szereti. – Az elkülönülés és a gyengék kiközösítése a misszió halála.

Ézsaiás 57,1–13 – Kísért a múlt

Egyetlen igaznak pusztulása nyugtalanítja a prófétát, vagy az igaz és hűséges kegyeseknek egy, válságos helyzetbe jutott csoportjának a kirekesztése? – Már az 56,9-től mérhetetlen fölháborodás feszíti bentről a szavakat, még az 58,1-ben is morajlanak a mélyben az indulatok. Valamilyen kritikus ügy egészen kihozta sodrából a prófétát, mivel a végveszélybe jutott igazért senki sem mozdítja a kisujját sem, sőt nemtörődöm módján mennek el mellette. Ha egyebek hallgatnak is, neki üvöltenie kell, hogy cinkossá ne váljék.

A 2.v. egyelőre sovány vigasz, ha bárki arra gondol, hogy az elgyötört már békén nyugszik a halálban. Majd csak a 13.v. végén érkezik el a reménységig, hogy az Úrhoz folyamodók öröklik az országot (Lk 12,32).

A közöny, akár a csúfolódás még nem üldözés (4). Mégis nyugtalanító lehet, mert ilyesmikkel kezdődhetett a fogság utáni kor fájdalmas szakadása. A szegény, de az Úrhoz hű kegyes a gonoszsgot cselekvők keresztttüzébe került (vö. Zsolt 14). Vissza ugyan nem vág, csak sóhajtását, vagy keserű kifakadását mondja el Istennek. Dávid (55,4!) neki is tanúja, mert a meghurcolt kegyes éppen szenvedései által jutott el a bizonyosságig, hogy ő az Úr örök szövetségének valódi örököse.

A fejezet epicentrumát az 5. v-től kezdjük megközelíteni. Mélyből tör föl a láva. Egy törésvonal szakadékos peremén járunk, ahonnan a történeti múlt mélyebb rétegei dobódnak a felszínre. Megfigyelhető, hogy az 56,9-57,13 egy régebbi kor próféciája, melyett itt láttak jónak, hogy beiktatódjék a könyvbe, mivel megfelelő válasz volt a minősíthetetlen orcátlanságra, melyet a próféta látott azok részéről, akiket elvetemülteknek nevez.

Még a Hós 4.f. sem beszél ily leleplezően a termékenység nász részleteiről, mint itt a 7-10 szakasz. Valóban ez volt a gyakorlat a fogság után is? Vagy épp most kezdenek elfajulni a dolgok, s a mutató kileng: a próféta időben szól, hogy megelőzze a még rosszabbat? Mégis inkább az utóbbi a valószínű. Egy hely és adat a sok közül, ahol a találgatásokig juthatunk csak el.

Az igaz pusztulása tehát jeladás, mint Jézus halála és feltámadása a „gonosz és parázna nemzedék”-nek (Mt 12,39). – Az Úr ősidők óta szól és nem hallgat (11). Felelünk-e rá istenfélelemmel?

Ézsaiás 57,14–21 – Félre az akadályokkal!

Mi lenne velünk, ha Isten vég nélkül perelne? Megtehetné, teljes joggal, de mit használna vele önmagának, s nekünk? Lényétől idegen a harag, ha tud is haragudni. S bármennyire második természetévé vált is az embernek a haszonlesés és az elpártolás, Isten jól emlékezik, milyen volt az az első, még romlatlan természetű ember. Ezért nem engedi, hogy a lázadásban fogant bűn őt magát is eltérítse a kegyelem vezér-elvétől.

S mivé válna a szerencsétlen ember, ha sikerülne Istent belevinnie a visszavonhatatlan haragba? Veszélybe sodorná önmagát. Elalélna a lélek, ha Isten arca nem fordulna újból éltetően felé, mint a nap-sugár. Az önpusztító betegségnek, amely már áldozatokat is szedett (18), úgy vet véget, hogy nem a megérdemelt örök haragja a válasz, hanem vigasztalással fizet. A kőre, amivel az ember megdobálta őt, kenyérrel felel –, módosítva a biblikusnak nevezhető, egyébként a Bibliában nem található közmondást. A kegyelemben, Isten váratlan műveként, ezek az előzmény nélküli, indokolatlan fordulatok a legfénylőbbek (Hós 11,7-9). Másként is megvilágítva e csodát: Isten tekintettel van tulajdon szentségére és dicsőségére, őrzi és megvédi azt.

Természete mégsem magánakvaló. Magasságban és szentségben lakik – avégre, hogy felüdítse, megelevenítse az alázatosokat és megtörtetteket. A 15.v. nehézséget okoz a fordítónak, s csak közelítő a megoldás, hogy a megtörttel és alázatos lelkűvel is lakik Ő; jobb azonban nincs ennél. – Kimond tehát valami olyant Istenről, ami egyedülálló az ÓSZ-ben (vö. Dán 2,11), s csak a Jel 21,3-ban érkezik el a beteljesedéshez. Mégis, már most teljes sorsközösséget vállal a porba taposottal.

A kegyelemnek ilyen fokú telítettsége szavakban ki sem fejezhető. Istennek kegyelmes közbeavatkozása szelíd hadüzenet második természetünk ellen, amelybe már belebetegedtünk. Ő meggyógyít (2Móz 15,26), s újjáteremtő műve előhozza ajkunkon a hála gyümölcsét. Nem nyugszik, míg ezt véghez nem viszi; s közel és távol szétárad békessége.

Törjétek, töltsétek, egyengessétek hát az utat (14), inkább ezt kell tennünk, mint iszapot, sarat kavarni (20)!

Ézsaiás 58 – Igeszerű böjt

A böjt bevett szokássá vált. Az is, amit a fogságban kezdtek el (Zak 7), Jeruzsálem pusztulása okán; s akkor sem hagytak fel vele, amikor a fogságnak vége lett. Begyakorolt alázkodással gyötörték magukat. Ezt nevezi Jézus eltorzított arcnak (Mt 6,16). Bár – látószólag –, nem volt benne semmi kivetnivaló.

Az ézsaiási tanítványi kör utolsó, harmadik vezetőjének sem volt szabad kímélnie torkát. Bele kellett kiáltania az ájtatos fülekbe az igazságot (1). Szemrehányást tesznek Istennek, hogy nem vesz tudomást böjtölésükről (2k). Mire várnak? Talán arra, hogy az om-ladékok majd maguktól épülnek meg? Az az igazi böjt, ha egy cél érdekében vállalnak lemondást és nekilátnak a munkának!

Még fontosabb lenne azonban, ha belsőképpen épülne meg a gyülekezet. Sok a rendeznivaló. A társadalmi összkep, amit a fejezet tükröz, úgy jellemezhető, hogy voltak a mindig talpukra eső, a kőből is vizet facsaró, gátlástalan ügyeskedők, akik a mások veritékéből gazdagodtak meg. E tekintetben –, ma így mondhatnánk: nem ismertek se vasárnapot, se hétköznapot. A szombat mellőzése miatti panasz is(13k) arra van tekintettel, hogy a pihenésre ügyelés rendelkezése – részben –, a munka nehezét végző szolgák, s az igavonó jószág fellélegzésére adatott (2Móz 23,12). Aki kihasználja embertársát, igát rak felebarátjára. Eközben, farizeus módra, ujjal mutogat és álnokul beszél (9). Holott a bilincseket kellene letörnie, szétzúzni minden igát; meg kellene osztania kenyerét az éhezőkkel és háza menedékét a bujdosókkal (7). Ez volna a kíváncsú böjt!

Átütő erejű a 7d fogalmazása: „tested előtt ne rejtse el magad”, ahogyan az egyik fordítás ezt jól vissza is adja. Azaz, vedd olybá, mintha tulajdon tested látna szükségét. Ugyanígy beszél a 10a: ha az éhezőnek azt adod, amit magadnak adnál. Ezt kellene tenned, s nem másokat, s magadat gyötöröd, ha – úgymond –, böjtölsz. A böjt értelme a diakóniai magatartás, mely áldásként hárul vissza rád. Életedet betölti a világosság és megtapasztalod az Úr jelenlétét, ahogy körülvesz és hordoz.

A belső és külső épülés édestestvérek. Csak együtt haladhatnak előre.

Ézsaiás 59 – Fojtogató elzárttság

Két évszázadot átívelő ézsaiási tanítás elemei ismerhetők fel a fejezetben. A 3.v. az 1,15-re emlékeztet; az 1.v. az 50,2-re tekint vissza. Tovább olvasva, mintha a Zsoltárok panaszait hallanánk (Zsolt 1. 12,1-5. 14. 36,1-5. 53. 55. 58,1-6 stb).

A próféta hasonlatai kép-erősek és találóak: „Pókhálójukból nem lesz ruha” (5k). „Tapogatjuk a falat, mint a vakok... Morgunk mindnyájan, mint a medvék” (10k). Vitába száll a kétkedőkkel, akik Istent vádolják süketséggel, s hogy kellő segítségre túl rövid a karja. Holott a bűneik választják el őket Istentől; s a próféta nevéen nevezi a bűnöket, ama céllal, hogy így üssön rést a válaszfalon, amelyet önmaguk köré építettek. Foglyai ők tulajdon sötétségüknek. Künn világos dél van, s ők bent vaksin botladoznak. Hiába nyögnek és morognak, bezártságuk oka ők maguk. Szemléletesen beszél az ige a bűnről; Istentől elválasztó fal az és szuroksötét zárka, amelybe az ember zárta be ömagát. – Egyedülállók e fejezet a maga nemében.

Ha a nyögdecselés és mormogás nem segít, netán a bűnbánat használ? A 12k. bűnvallása őszintén föltárt mélységekből tör elő, lévén egész katalógusa a bűn, erőszak és lázadás ÓSZ-i neveinek. Az indoklás, hogy ezért nem ér el hozzájuk az igazság (9), még a 14k. bevezető szakaszának is felfogható. Olyan módon most már, hogy a bűnvallásban a fejükre nőtt rossznak a következményeit is belátják. Adódhat olyan helyzet, amikor a hűség és a becsület, a romlottság egész hálózata miatt vereségre kell hogy számítson. – Nem értendő félre, de ezt a falat bűnbánattal sem lehet áttörni, hacsak az Úr észre nem veszi a bentrekedtek vergődését. A bűnbánat jó kezdet, de külső segítség is szükséges; s az Úr csodálkozik, hogy senki sincs, aki közbelépne. Ekkor ölti fel ő maga a fegyvereit, s akadályt nem ismervé teremt rendet. Megváltóként érkezik a Sionhoz.

A maradék nép a fogság után, nem világrengető történelmi fordulatokban kapja az Úr segítségét. Elég, ha a Lélek megnyugszik rajtuk, s az ige folyamatosan adatik a szájukba (21).

A bűnbánat az igében és a Lélek ajándékában találkozhat szabaddításra érkező Urával.

Ézsaiás 60,1–14 – Bizalom és nyíltság

A 60-62.f. nagyobb egységében érezhető a harmadik ézsaiási prófécia fészekmelege. Nagy szükség volt rá, mert az első hazatérők lelke bizony didergett. Mindenütt romok (61,4), s a feladat óriási, a gazdasági nehézségek pedig elviselhetetlenek. A Neh 5. bár későbből, mégis jól példázza a kiáltó szociális ellentéteket. A fogságban fölhangzott a vigasztaló szó, de most mi lehet vigaszukra; hol az erő, mely megedzheti a roskadozókat?

A fölkenetés bizonyosságában előlép a próféta, aki talán az ézsaiási hagyományokat gondozó kör vezetője. Szavában vigasztalás adatik a csüggedőknek. Szorongathat fojtogató sötétség, de fönt ragyog az Úr. Kelj föl és siess a kelő nap elébe (Róm 13,11-14)! Emeld föl tekinteted, s nézd hogyan érkeznek rendre a nemrég még szétszórtságban veszteglő fiai. S nemcsak ők, de népek és királyok is sereglenek világosságodhoz, azaz az Úrhoz (3).

Tisztelet illeti a prófétát következetességéért, ahogy a nyitottságot, s az üdv, népeket átfogó egyetemességét hirdeti. Akkor értjük meg igazán, hogy ez mit jelent, ha egybevetjük az elzárkózásra hajló törekvésekkel. Elég elolvasnunk az Ez 44,9. Hagg 2,13k. v-eket, vagy Zerubbábel és Jósua elutasító szavait: „Nem építhettek velünk együtt templomot a mi Istenünknek” (Ezsd 4,3). Az Ezsd 5,1k. során ezt olvassuk: „Velük (Haggeus, Zakariás prófétákkal, meg Zerubbábel és Jósua főpappal) voltak Isten prófétái, akik támogatták őket”. Alighanem itt keresendő az ézsaiási kör is. A névnek óriási volt a tekintélye. Eltűrték, amit hirdettek, mert segítette az újjáépítés törekvéseit.

A mindenünnen áramló kincsek az Úr dicső tettet kívánják szolgálni, semmi közük a kapzsisághoz. A ragaszkodás számos jele árad mindenünnen az Úr városába. Galambként szállnak gyors segítő csapatok: „Idegenek építik várfalaidat... Kapuid legyenek nyitva állandóan” (10k). Pedig a Neh 7,3-ban külön gond van a kapuk éjszakai bezárására. Az ézsaiási prófécia lehet korábbi, de később is megőrizte helyét és hitelét a másféle nézetek feszültségében.

Semmi csalódás, vagy a jószándékkal esett visszaélés nem téríthet el a hívogató, befogadó nyitottságtól.

Ézsaiás 60,15–22 – Sokak jól felfogott érdekében

Az igazak, hűségesek, szegények, valamint a „gonoszok” gyűjtőfogalmához sorolandó elvetemültek, az Úr dolgával nem törődők, s talán gazdagok két csoportja között választóvonal húzódik. Nem a hazatértek és a Júdában maradt töredék ellentéte ez. A szociális és vallási feszültség összetettebb lehetett.

A próféta nem nyugszik bele a szakadásba, de olyan jövődőt láttat, amikor majd „Egész néped igaz lesz.” (vö. Róm 11,26). – A „facsemete” (21) messiási név a 11,1-ből. Az 5,7 pedig Júda férfait hívja a Seregek Ura gyönyörű ültetvényének. Régi reménységek mai alkalmazása válik megint bátorítássá. Ezért a 21.v. a csúcspont, ahová előző versek grádicsain lépegetve jut el. – Nyugtalanúsága, hogy a dolgok alakulása nem jó irányt vett, felhajtó erővé alakult lelkében: miért ne lehetne mindenki részese az Úr igazságának. Példaszerű tanács minden idők hívóinak: keresd és kérd Istentől, hogy még ítéletes hatványokból is adassék lehetőség előnyök fölismerésére és munkálására. Isten adja meg övéinek ezt a törhetetlen és legyűrhetetlen optimizmust! – A Zsoltárok könyve ehhez képest mintha beletörődőbb lenne: van ilyen is meg olyan is az emberek között. Ézsaiásunk viszont messzetelektől és merész távlatokban segít gondolkodnunk.

Vége elhagyatottságuknak. Lehet, hogy ma még kezdetleges anyagokkal kénytelenek bajlódni, lesz majd helyette ezüst, réz és vas! Írmagja sem marad az erőszaknak; az Úr lesz örök világosságod, folytatódik következetesen a megszólító, tegező fogalmazás. Napod és Holdad is az Úr lesz, s ő nem tér soha nyugovóra. Meghirdeti tehát az állapotok tartós átváltozását. Ez már eszkatológia, melyet a Jel 21,23-27 szerzője – a kívülrekesztés némi fenntartásával –, egyenesen innen vesz át.

Igaz, hogy nem mindenkié a hit (2Thessz 3,2), mégis nem törpesség-e földni a reményt, s nem tennünk meg mindent a többség megnyerésére (1Kor 9,19)? A szeretet és felelősség nem is tehet mást, ha a túlvan lévők jól felfogott érdekeit nézi.

Ézsaiás 61,1–4 – Az Úr Lelkével fölkent

Egyetlen hely az ÓSZ-ben, ahol a Lélekkel való fölkenetésről halunk. A próféta enélkül nem tudná elvégezni küldetését, mivel erősít meghaladja a feladat.

A maradék hazajött ugyan a fogságból, de nem a készre érkeztek. Mindenütt gazos, málladozó romok fogadták őket. S bár ujjongva jöttek meg (Zsolt 126,1k), feledve minden bajukat, hamarosan a másikkal végletbe hullottak. Bénító személyes nyomorúságaik erőt vettek rajtuk. Gyászt öltöttek, fejükre hamut szórtak. Ilyen lelkülettel képtelenség mindent előről kezdeni, s a romokat felépíteni. – Tudjuk az Ezsdrás meg Nehémiás kv-éből, hogy számos gáncsoskodó akadt. Mégsem lehet mindent ráfogni a körülményekre. Ime, Isten kezdeményez, s fölhangzik a prófétai örömhír az Úr kegyelmének esztendejéről. Hathatósabb örömnép lesz, mint a kürtölés éve, a fölszabadulás 50. esztendeje (3Móz 25,8-10).

A bosszúállásnak viszont csak napja lesz. Ejtsünk szót erről is. Az újrakezdés ellenzőit is ráncbaszedi az Úr, de fontosság tekintetében az úgy aránylik a gyógyulás és szabadulás ajándékaihoz, mint egy nap az esztendőhöz. Egyébként a „bosszúállás” alaposabb nyelvi elemzés szerint azt jelenti, hogy Isten érvényt szerez igazságának: a kicsinyt fölemeli, a fölfuvalkodottat pedig helyreutasítja. – Akár küldött vagyok, vagy pedig azokhoz tartozom, akikhez a Felkent érkezik, testet-lelket oldozó erővel tölthet be a jó hír, hogy mindezt értem és velem is megcselekszi, s mindazokkal, akikkel sorsközösségben vagyok. S a jó hír nyomában, egy ütemen belül, már ott is a gyógyulás, mert Istennél a szó és tett összetartoznak. Mivel lehetőség nyílt arra, hogy átadjam magam a hozzám érkező szabadítónak, mi értelme tovább a sírátkozásnak?

Názáretben Jézus ezt a részletet olvasta föl a könyvtakercsből, s oda állt népe elé, mint akiben „ma” teljesedett be ez az Írás (Lk 4,16-21). Két eshetőség lehetséges: elfogadni őt, vagy – balga módon –, eltaszítanunk magunktól. Ne a názáretieket kövessük, akik kötekedve, majd meg elutasítva, s végül gyilkos indulattal válaszoltak annak, akin a Lélek teljessége megnyugodott. Mi inkább őt magát kövessük, s örömeinket ad a szánkba.

Ézsaiás 61,5–11 – Az odaszenteltség hatóköre

Nem lehet eléggé hangsúlyoznunk a 6.v. első felének fontosságát. A 60.fejezet kulcsa is ez. – Ha Isten népe már meggyógyult és fölépült, ősi ígéretek nyerik vissza érvényüket. Legelőször a Sínai hegynél mondta az Úr, hogy a szövetségben hűségesen megmaradva, papok királysága és szent nép lesznek a népek között (2Móz 19,5k). Ezt a felhatalmazást most visszakapják.

Nem ők állítják ki magukról a bizonyítványt, hogy az Úr papjai és szolgálói. A népek ismerik föl rajtuk e vonásokat és az elnevezés is tőlük ered. Ez pedig csak akkor válik lehetővé, ha már ők is megismerték és elismerik az Urat. Senki nem kényszeríti őket rá. Önként és örömmel vállalják át a mindennapos gondokat, hogy az Úr népe egészen átadhassa magát papi küldetésének. A papi tiszt vállalása nélkül élösködők volnának, de erről szó sincs, mert Isten szereti az igazságot, gyűlöli a rablást és az álnokságot (8). Munkájuk jutalma az lesz, amit, papokként, a vázolt úton-módon kapnak.

Amikor Jézus kiküldte tanítványait gyógyításra, démoni erők kiűzésére, halottak föltámasztására, e szavakkal bocsátotta útra őket: „Ne szerezzetek se aranyat, se ezüstöt, se rézpénzt az övetekbe, se tarisznyát, se két felsőruhát, se sarut, se botot: mert méltó a munkás a kenyerére” (Mt 10,9). Mert a szolgálat nem a szerzésért van, de aki helytáll a reá bízottakban, méltó megélhetése lesz. Isten népének, szolgálóinak a tisztas megélhetésre mindenkor lehet igénye. Ha pedig bővülködésben van része, legyen érte nagyon hálás és maradjon érzékenyen körültekintő és józan, ne bízsa el magát. Aki ekként bánik javaival, azon fölismerhető lesz, hogy megáldotta az Úr (9).

A papi tiszttól és öltöztettől már csak egy lépés a vőlegény és a menyasszony öltözete. Ez jut a próféta eszébe; mintha önmagáról beszélne, de a megszemélyesített népről szól. Az elveszett, de hazatalált fiak az igazság palástjába öltözhetnek. Nincs ennél szebb ruha (Lk 15,22).

A Lélek és a menyasszony együtt kiáltják a dicsőségben visszatérőnek: „Jöjj!” (Jel 22,17).

Ézsaiás 62 – Örök a romokon

Hazatérésük után Jeruzsálem népsűrűsége évtizedek múltán is gyér volt (Neh 7,4). A próféta korában az állapotok még szerényebbek lehettek. Leginkább az „elhagyott” és a „pusztaság” nevek illeltek a viszonyokra. Valóságtól elrugaszkodott rajongó lenne a próféta, ha nem venné tudomásul a való helyzetet. Tudja jól (1), éppen ezért nem nyugszik, míg föl nem ragyog a város igazsága.

Tanúi vagyunk ismét annak, hogy egy korábbi ígélet frissül fel és kap új tartalmat. Az 54,4-8 szerint az Úr rövid ideig elhagyta társát. Ez a fogság idején az ítéletet jelentette. Most pedig a kezdetleges körülményeket példázza. Az Úr haragja immár elmúlt, s a hazatérés fénylő jele volt örök irgalmának. Következésképpen e színeváltozásnak előbb-utóbb a városon és Júda földjén is meg kell mutatkoznia. Igazságának fednie kell a sorsot jelölő nevezetet. Lesz még új neve ennek a menyasszonynak! – A házasság-példázta szövetség színültig van érzésekkel. A hasonlatot az Úr öröme felől tárja fel a próféta –, mutat rá az egyik írásmagyarázó. Gyönyörűségemnek hívja majd társát. Az ország jogi helyzete is megszilárdul, ha az lesz a neve, hogy férjezett (4).

Ékes koronaként, mint királyi fejdísz hordozza majd őket kezében az Úr (3). Nagy merészség ilyet állítani a most még málladozó romokról, de a próféta nem a láthatókra néz, hanem az elhangzott ígéből von le következtetéseket. Bizony, hol vannak még a falak és kapuk? Majd Nehémiás gyürkőzik neki: javítgatnak, réseket tömnek be, fölállítják a tűzben megégett kapukat (Neh 4). A prófétai előkészítés – akár fölismerték, akár nem –, itt található Ézsaiásnál! Aki már most öröket állít a falakra. Bizonynal a tanítványi körhöz tartozókból. Legyen gondjuk rá, hogy emlékeztessék az Urat, talán éppen a fönti ígéletre. Az Úr emlékeztetése sincs híján a merészségnek, de bujkál szorongás is a szavakban (7). Csak az Úr néma ne maradjon! Vajon szerényebben csordogál a prófétaság adománya? Ne nyugodjatok bele!

S lám, van meghallgattatás: az Úr esküre emelte kezét! Nosza! Vonuljatok ki a kapun (még üszkös nyomán a régvolt bejáratnak)! Töltsétek az utat, adjátok hírül a Szabadító jöttét! Minden új, ami fölépül, neki készül!

A hit teherbíróképessége két pilléren nyugszik: Az elhangzott ígéretek újult tartalommal telítődnek, s az Úr, mint vőlegény, máris közeleg!

Ézsaiás 63,1–14 – Lelke munkál népe között

Végbemegy, amit a korábbi próféták hirdettek (Ám 1,11k. Jer 49,7-22, s benne legkivált a 9.v). Valaki jön fel Edómból, a borsajtó levétől összefröcskölt ruhában. Munkáját már elvégezte. Csodálkozik, hogy egymaga volt kénytelen taposni a sajtót. A magát meg nem nevező, erőteljes léptekkel érkező csak Jahve lehet; s a megtorlás esztendejének rikító színei a Jól 4,13. Jel 14,19. 19,15 esetében az utolsó ítélet jellemzői. -Körültekintéssel annyit fűzhetünk még hozzá, hogy Jézus palettáján nem ilyen vérvörös az utolsó ítélet. Nála nem a szüret, inkább az aratás a megfelelő hasonlat. E szelídebb változat alkalmasabb az ítéletben is ható kegyelem felmutatására (Jn 4,35-38).

A 7-14 részlet, összevetve az egyiptomi szabadítás jól ismert történetével, új gondolatokat juttat szóhoz. Költészet ez, mintha zsoltár lenne, eddig nem ismert mozzanatokkal: „Mégiscsak az én népem ők, fiaim, nem tudnak meghazudtolni” (8). Közelít hozzá a 2Móz 33,13 és mégis markánsabb e mostani. A 9.v. is eltér a 2Móz 23,20. 32,34-tól. Nem angyal, vagy más közreható tényező által váltotta ki őket. Isten maga –, orcája, szeretete és szánalma cselekedte meg velük. Lelke is közvetlen jelenlétét tanúsítja. – Olyan fölismerése Ézsaiásnak szólnia az Úr Lelkéről (a 10.v-től háromszor is), melyet a magyarázók eddig nem értékelték kellően. Pedig a 61,1 már arról tudósított messiási előjelzéssel, hogy a prófétát is a Lélek kente föl. – Az üdvösségtörténeti fejlemények az ÚSZ-ben hasonlóak. Meg kell dicsőíttetnie Jézusnak, hogy a Szentlélek pünkösdi mértékben kitöltessék (Jn 7,39). – Lelke által az Úr maga van jelen népe között, de a Lelket meg is lehet szomorítani (10. vö. Ef 4,30).

Az átélt fenyítés az Úr hajdani tetteire eszméltette őket. Kezdek visszafelé nyomozódni, s benne Istent keresték. A megfrissült érdeklődés újszerű szempontja, hogy Mózes pásztor volt népe között. Karját megragadta az Úr. Végül pedig az Úr Lelke megpihentette őket. – S a rideg valóság, amellyel szembesülniük kellett, megintcsak úgy hat rájuk, hogy érdeklődésük fokozódik: Hogyan is volt akkoriban? És most hol van az Úr? Nekünk is ő adhat pihentető felüdülést! Már az is az ő jótéteménye, hogy elértünk idáig!

Hívó szemlélet kérdése, hogy meghökkentő nehézségek ne a csüggedést, hanem fokozódó istenkeresést, s igéjének tudakozását ébresszék föl bennünk!

Ézsaiás 63,15–64,11 – A „Mi Atyánk” előzményei

Néhány évtizeddel később, a Mal 1,6. 2,10-ből látható, hogy Istent a fogság után kezdték atyának hívni. E tekintetben az ÓSZ rendkívül tartózkodó, nehogy bárki is az isteni nemzés és közvetlen leszármazás állítására vetemedjék. A népek vallásaiból tudtak ilyesmiről. Éppen ezért a ritka előfordulások egyben azt is hozzáfűzik, hogy ő a teremtőnk; tehát keze alkotásait nevezi fiainak (64,7). Megjegyzendő, hogy az Atya nevének kimondása – a fönti igei tisztázottsággal –, harmadik Ézsaiásnak tulajdonítható (a 16.v-ben kétszer is). – Hangvétele mégsem bizalmaskodó. Tudja, hogy az Isten mennyei dicső hajlékában van. „Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy” – tanította Jézus imádkozni tanítványait (Mt 6,9. Kissé eltérő és rövidebb szöveggel: Lk 11,2k), s mondjuk mi is imádkozás során. – Alkotónk, de megváltónk is ő. Hányféle csődből és sanyarú helyzetből váltotta már ki népét (51,10k)! Úgy gondolt velünk, mint a legközelebbi hozzátartozó, aki letette a garast az elszegényedett rokonért (3Móz 25,48k). Az még nem tudatosult az ÓSZ-ben, hogy Istennek ez mibe került, de érezték: a szabadulásnak ára volt.

Isten mindenható voltából következik, hogy képes megakadályozni tőle való eltérésünket. Miért teszi mégis, ha engedi? Époly talányos, mint amiből a Miatyánk kérése született: „Ne vígy minket a kísértésbe”, s követi a megszabadításért mondott esedezés, mint emitt is (17).

Az Isten országa eljöveteleért esdő kérés a jézusi imádság-mintában inkább elvonatkoztatott. Hozzá képest az ézsaiási előzmény az Úr megjelenéséről párját ritkítóan szemléletes. A Zsolt 18,8-11 közelíti ugyan, de az sem ilyen erőteljes. Az Úr, meghasítva az eget utat nyit magának, hogy aztán leszálljon. Még a hegyek is meginognak tőle (19. 64,2). – Mégis, hát Atyánk vagy; szüntesd haragodat! Hozzá sem tudunk fogni a romok, s a templom megépítéséhez, ha nem tekintesz ránk bűnbocsánatoddal.

Ha Isten hallgatásra fogja magát, számunkra az a legnagyobb győtrelem!

Ézsaiás 65,1–16 – Hamis remények

Az előlegezett kegyelem kitárt karjával fogadna mindenkit magához az Úr: „Itt vagyok, itt vagyok!” Nem rejtőzik el, inkább jelenti önmagát (1k). Mégis egyre kedvezőtlenebb tünetek mutatkoznak az életükön. A kertekben bemutatott áldozatok, a sírkamrákban guggolók –, várva az álomban kapott kijelentésre, a vallási vegyesvágottat mutatják (3-5. 11). – A disznóvágás, szent cselekményképpen, szintén behurcolt kultusz; éppen Níszán hónapban, a páska leölése előtt egy héttel volt szokás levágni Babilonban. A hithű zsidók felháborodtak az átvett szokás miatt. A prófétai körök is tiltakoztak ellene. Nem mérhető ez sem más mércével, mint az ősök bűne (7). Ha annak volt büntetése, lehetetlen, hogy ennek ne lenne. – A válás dolgaiban türelmes perzsa uralom idején nem volt várható, hogy ítélete hatalmi szó útján, vagy világtörténelmi fordulat által következze be. Ezért: nem merül feledésbe semmi, föl van írva nálam – mondja az Úr –, és nem hallgatok. Az ítélet majd válogatás-szerűen fog végbemenni. Újfent a szüret hasonlata mentén maradva: a száraz szőlőszemek eldobnivalók, de ami mustot ígér, az megkímélendő, mert áldás van benne (8). Ez azért másként hangzik, mint volt a 63,1-6.

Isten kiszűri tulajdon népe közül azokat, akik elfeledkeztek róla, miközben a szerencse-isteneket bőkezűen ünneplik. A vakszerencse forgandóságától várniuk jobbsorsot, üres valláspótlék. Akik mindent erre az egy kockára tettek fel, végül felkopik az álluk; éhezni, szomjazni és szegyenkezni fognak. Az Úr szolgálai pedig öröklík a dús legelőket. Az Ákór völgye (10) a Hós 2,17-ben is a reménység kapuja.

Ámde, beletörődik a próféta, hogy népe között szakadás van? Csak átmenetileg tűr nekik, ama végkicsengéssel, hogy a tévelygők jajkiáltása után már csak a halál következhet. Csupán nevük átka marad fenn belőlük, emlékként (15). A kívülrekedtek sírása és fogcsikorgatása Jézus mondásaiban alighanem innen is kapott ihletést (Mt 8,12. Lk 13,28).

A jószerencsében bízom, vagy Istenben? – Legtöbbször a hétköznapi váltóinál futnak vakvágányra emberi sorsok, mert az ünnepek próbái épp a hétköznapiak. Aki mindenkor megmarad az Úr szolgájának, az hordozhatja és közvetíti tovább a minden népre tekintő ábrahámi áldást (1Móz 12,3).

Ézsaiás 65,17–25 – Változás a történelmen belül

A 43,18-21 bepillantást adott Isten újat teremtő művébe. Ezzel is a hazavezető utat készítette elő. Mozgásba hozta értük a történelmi erőket. A célra tekintettel népét is formálta. A természet fölvidul; ujjong majd, ha megérzi a vizek frissítő illantát. Az előkészítés hatására a hazavergődés nehézségeit szinte nem is érzékelték. Az öröm mindent feledtetett.

Az újraterlepülés gondoljai már inkább hangot kaptak. A hangulatváltás jól tetten érhető a 136. zsoltárban. Majd meg a belső meghasonlás lett egyre gyötrőbb. A próféta mindennek ellenére csak átmenetinek tekinti a meghasonlást. S mi lesz majd ezután? – Égnek és földnek kell megújulnia, hogy Jeruzsálem is új életet kezdhessen. A mostani sebekből legfeljebb hegek ha maradnak.

Elmélyedve az ígében, tagadhatatlan, hogy az új ég és új föld híre ezúttal történelmen belüli változást hirdet, kitöltve végső határig gazdag és békés élettel az emberi adottságokat. A 25.v. a 11,6-9 messiási ígéreteiből emel ki részleteket. Értelme eközben módosul. Az állatvilág is részesül majd az új korszak áldásaiban, élvezi a mindenre rásugárzó békességet. Van még halál, és ott a kígyó is, igaz, de fenytés alatt van (1Móz 3,18). Mégis a rossznak árnyéka a peremekre szorul. Mintha a környezetkímélő ösztönzések kapnának itt lendületes ihletet. Ebben a majdnem Édenkertben nincs mi rettsentsen. Távol áll tőle a zordon szigor is. Örömré és vigasságra teremti az Úr Jeruzsálemet; de ő is vigadozni óhajt népével együtt. „Hiszen az Isten országa... igazság, békesség és a Szentlélekben való öröm” (Róm 14,17). „Ezeket azért mondom nektek, hogy az én örömöm legyen bennetek és a ti örömeitek teljessé legyen” (Jn 15,11).

Aki felépítette a házakat, az lakhat benne; s ha gyümölcsfát telepített, ízlelheti gyümölcsét. Az anyák nem a halálnak szülnek fiaikat. Az Úr oly elérhető közelségben lesz, hogy alig gondolnak ki valamit, máris ott az üdítő válasz (24. Zsolt 139,4), mert az Isten szinte lesi népe minden szavát.

Nincs életresegítő erő a történelmen belül is ható reménység és fáradozás nélkül, hogy igazságos és békés korszak köszönthessen ránk. Nem törhetnek le csalódások, s nem felejtendő el, hogy ki az, aki véghez is viszi azt; csak mi ne tegyünk ellene, váljunk inkább munkatársaivá.

Ézsaiás 66,1–14 – Szegényként sokakat gazdagítók (2Kor 6,10)

A 7-9 részlet a fejezet tengelye. – Már a 49,21. 54,1 úgy jellemezte a fogságból leendő szabadulást, hogy a meddő körül egyszeriben nyüzsögni kezdenek a fiak. Itt pedig a már megtörtént hazatérést tekinti a próféta gyors szülésnek, s a fájdalmak csak utóbb lepik meg a Siont. A tévelygések, meghasonlások az elhúzódó utófájások. Öröm, hogy a gyermek már él, és még él. Egy nép nem születhet egycsapásra. Később is voltak hazainduló csoportok. Aki elkezdte velük a jót, időre elvégzi (Fil 1,6). – Az ellentmondások között is megingathatatlan derűlátás vezérli a prófétát. Bár röviden, de mindenféle irányzat megkapja közben a prófétai korrekciót. A 6. és 14.v. utolsó sora vonatkozhat a Samaritánusokra is, akiket különben nem hoz szóba Ézsaiás.

Szoltunk már róla, hogy bizonynal pártolta az új templom építését; de fel kell szavát emelnie, hogy némelyek – félreértve Hageus próféciáit –, mindent az új templom dicsőségétől vártak. Az 1.v. emlékeztet Salamon templomszentelő imádságára (1Kir 8,27. ApCsel 7,48-50). Ne gondolja senki, hogy a templommal kalitkába lehet zárni Istent, akinek a menny a trónusa és a föld a lábzsámolya. Egyedülálló megállapítás; az 1Krón 28,2 aszentládát nevezi zsámolyának, de láda már nem volt az új templomban.

Mindennél fontosabb a tartalom: a gyülekezet, akik már a fogságban is az ige köré telepedtek. A nyomorult és megtört szívű tiszteli az Úr ígését ma is. Az Úr pedig reájuk tekint, legkivált amiatt, hogy némelyek gyűlölték őket. Kiközösítés is előfordult. Az ezsdraí korszak még a legelején tart. Különben nem tudható, kik szegezték nekik a kérdést, hogy a kegyesek miféle örömről fecsegnek. „Mutasd meg dicsőségét az Úr” – így követelöztek (5). Efféle csúfolódók támadták az első keresztyéneket is (2Pt 3,4).

Kultuszi vadhajtások burjánzottak tovább. A Tóra (Mózes 5 kv-e) szerinti áldozat keveredett tisztátalan állatok leölésével (3. 17). – Mégsem vetheti vissza semmi sem a teljességet váró örömet. Mint gyermekét az anya, Isten úgy vigasztalja népét és elárasztja minden jóval; igei előzményeként Jézus szavának: „én azért jöttem, hogy életük legyen, sőt bőségben éljenek” (Jn 10,10).

Ézsaiás 66,15–24 – Ami még biztonsággal elmondható

A tűzben megjelenő nap (1Kor 3,13) nem az utolsó tette az Úrnak. Ismeri az indítékokat, átlát azokon, akik a kegyesség látszatával, titokban bálvány körül tüsténkednek (17k). Ítéletük mesemmisítő lesz.

Nyomában azonban egyre erőteljesebben követik egymást az üdvidő fordulatai; váltogatva hol a népekre, hol az Izráel egybegyűjtendő maradékára tekintő ígéreteket (18-23), s nem is követhető mindenütt a kettő közötti határvonal. Olvasva az ígét, fölismerhető, hogy előnyt kap a különféle nyelvű népek összegyűjtése, ami nem minősítés, mivel egyszerűen eljött az ideje (18).

Talányos, hogy mit jelent: „Csodát (jelet) cselekszem (helyezek el) közöttük.” Az ÚSZ népének csak az a következtetés adódik, hogy a Messiás, az idő teljessége ez a jel (Gal 4,4), melyet Jézus is egyetlen jelnek nevezett nemzedéke számára (Mt 12,38-40). – Most azonban a Jeruzsálemben egybegyűlekezőkről is szó van. Kirajzolódnak a Szentlélek kitöltésének, s az egyház születésének körvonalai. Jelként ezek is részei az üdvtörténet központi idejének, az ÚSZ szentirataival együtt.

A megmentettek küldetést kapnak, hogy vigyék el az Úr hírért és dicsőségéért minden néphez, a messzi szigetekig. A szenvedő Szolga többrebízata (49,6) közös feladatukká lesz. Megfogam a miszsió gondolata, hogy aztán testetöltson a föltámadott Jézus Krisztus küldő szavában (Mt 28,19). – A 20.v-tól az Izráel szétszóródott fiainak és leányainak visszahozataláról adott ígéret (60.f) rövidített változatát kapjuk – némi módosítással. A hódolat ajándékaiképpen hozzák a népek Izráel fiait, kényelmes járműveken. – A Róm 11,25 sorrendje ugyanez: előbb a népek tartatnak meg, s aztán az egész Izráel. Az „egész” értelme vitatott. – S miként marad fenn az új ég és az új föld, és hogyan tovább (22-24)? A próféta egyelőre a kultusz ritmusával haladva előre, engedi látnunk a jövőbe vezető utat. – A Jeruzsálemből távozók borzongva tekintenek a Hinnóm völgyébe, ahol, valaha, bemutatták a dermesztő gyermekáldozatokat (2Krn 28,3. 33,6). Mintha a tűz ott örökké égne! Fölrémlik tehát a Gyehenna, a kárhozat tüze (24. Mk 9,43-48).

Az ige megerősít bennünket abban, hogy aki Krisztusban van, már most új teremtes (2Kor 5,17). A továbbiakban pedig: „új eget és új földet várunk az ő ígérete szerint, amelyben igazság lakozik” (2Pt 3,13).

Jeremiás 1,1–10 – Örök végzésből, elhívás

Könyvünk elején a kor, és a családi adottságok megnevezése azt jelenti, hogy Isten tekintettel van a történelmi helyzetre, ahol népének útja átvezet. Onnan hívja ki igéjével a szolgálatra kiválasztottat és prófétaként oda küldi vissza, hogy üzenetét időről időre meghirdesse és sorsával is kiabrázolja.

Jeremiás ároni családból származott, de nem tudunk róla, hogy papi szolgálatban állt volna. Tartotta magát – ha olykor keseregve is –, prófétai elhívásához népe között, s gyakorolta, népekre kiható érvénnyel (5).

Amikor Jézus megkérdezte: „Kinek mondják... az Emberfiát?“, a válaszban az is elhangzik: „Némelyek Keresztelő Jánosnak... mások pedig Jeremiásnak...” (Mt 16,13k). Volt tehát, akit Jézus Jeremiásra emlékeztetett. Egyásra utaló vonásaik: megjelenésük nem volt királyi, sem papi, inkább prófétai. Jézus többlete, hogy Isten egyszerű fia, s mindenekre kiható közbenjárásával és hatalmával főpap és király is. Dávid fia, de papsága nem ároni.

Újból Jeremiásra térve: mit tehet az, akire ekkora súlyú elhívás terhelődik egyszerre? –, mint amikor partja szakad a víznek! Minden lehető eszközzel tiltakozik. Előhozza összes ellenvetését. Emberileg igaza van. Különben sem faragták oly kemény fából, mint pl. Ámószt, vagy Ézsaiást. Visszahúzódó és hallgatag volt a természete. Szerinte járatlan a beszédben. Döntő érvnek tűnik, hogy még fiatal. Esetleg még joga sem volt rá, hogy felállhasson a gyülekezetben és olvasson a szent iratokból. Bár erre, ama korból, nincs meghatározó adatunk.

Ha csupán gátlásai voltak a mintegy 25 éves fiatalembernek, így még szembeszökőbb az alkalmatlansága; „De ki alkalmas erre?” – kérdezi Pál is –, apostolságára utalandó (2Kor 2,16). Egyedül Isten tehet alkalmassá. Ő ismerte emberét, mielőtt lett volna. Igéit elhívottja szájába helyezi (9). Nem csupán azért, hogy beszéljen, hanem közben gyomlálni és ültetni, rombolnia és építenie is kell.

Az igének teremtő hatalma van. Először azon, aki megbíztatik hirdetésével. Aztán meg vízvázasztó azok között, akik akár örömmel, akár viszolyogva, avagy vállat vonogatva, netán elutasítással fogadják.

Jeremiás 1,11–19 – Felövezett derékkal

Izráel földjén a mandula rügyezik elsőnek. Ki tudja, tán' mondta is a nép, hogy a legéberebb növény, mintha nem is lenne téli szunynyadása. – Az Úr megkérdezi a prófétát, mit lát. Ő pedig válaszul kimondja a mandulavessző nevét, ami pontosan úgy hangzik, mint az „(éber) őrködő” szó. Éberen vigyázom ígémet, hogy beteljesítsem azt –, hangzik megint az Úr szava. Mennyi minden fogja még érni Jeremiást, ami az általa hirdetett ige hatástalanságával csüggeszti majd! A biztatás nemcsak neki szól, de mindenkor bátorítja az ige vallástevőit, hogy Isten a beteljesedésig jutattja el minden igéjét. Egy sem fog közülük meghíúsulni.

Nem rendkívüli, bármely napon és bárhol előfordulhat az újabb látás. Egy színültig teli üst gőzölög előtte. Forrásban van, kifutni készül. Mintha észak felől ömlene máris, közelítve a prófétát, aki délen, Júdában van. Jönnek már észak felől az összes népek. A királyok fölállítják trónjukat Jeruzsálem kapui előtt és megleckéztetik Júda minden városát. Mellékes, hogy ők milyen okát adják felvonulásuknak. Az Úr indítja föl őket, hogy általuk fenyítse meg azt a népet, akihez ő tűzön-vizen át ragaszkodik. S mit kap cserébe? Hűtlenséget! Kedvesebb nekik a kezük-alkotta bálványisten. Mert az ember megkísérli maga kiválasztani azt az istent, aki előtt hajlandó leborulni, hiszen igazából önmagát imádja a kedvenc idolban.

Ahogy a harcos tenni szokta, avagy kétkezi munkásként kell a prófétának felöveznie magát (Lk 12,35), hogy meghirdesse, amit az Úr mond. Legyen mentes a félelemtől. Akkor sem szabad rettegnie, ha támadják. Isten ércfallá teszi. Visszapattan róla, ha meg-megújuló rohammal harcolnak ellene. Nincs fölhatalmazása semmiféle ellencsapásra. Az ígét kell hirdetnie. Az Úr pedig vele lesz és bevehetetlen várrá teszi. Szorult helyzetekből megmenti. – A kilátások nem kecsegtetnek sikerélményekkel, de ígéretnek elegendőek. Mindez teljesen ellene mond személyes adottságaimnak, ámde:

Nem az vagyok, aminek születtem, hanem amilyené – elhívásom nyomán –, az Isten kegyelme formál, fölruházva erővel (Lk 24,49).

Jeremiás 2,1–19 – Isten szív szerint emlékezik

Minden mást megelőzve, lelkiismeretet fölkavaró és szívet mozdító az emlékeztetés az első szeretetre. Az eljárás személyesebb, mint a Jel 2,4. Nem azt mondja az Úr, hogy jusson eszedbe, hanem ő vall arról, mily feledhetetlen számára népe ifjúkora, jegyességük ideje. – Hogyan is van hát? Hiszen nem volt az az időszak sem híján keserű csüggedésnek. A mátkaság üde időszakát mégis az jellemezte: „amikor követtél a pusztában”. Az Istennel együtt járó életnek szentség a neve. Ha botladozva, olykor duzzogva, de övé vagyok egészen. – Az 5k. soraiból kivehető, hogy a Sínai hegynél kötött szövetséget megelőző útszakasz vésődött be ilyen mélyen Isten emlékezetébe.

Ettől tértek el őseik igen hamar. Mi rosszat találtak bennem? – kérdezi az Úr. Mégis, hát fél évezred nem túl hosszú idő, hogy a ma élők feleljenek a régmúltakért? Nem! Különben, ahol ma tartanak, közvetlen folytatása régi tévutaknak. S van úgy, hogy a felelősség egyetlen nemzedék fejére gyűlik és összegeződik. – Amikor az ige szíven talál, a régmúlt is jelenné válik. A hátrány azonban egycsapásra előnnyé is válhat, mert minden megváltoztatható egyetlen határozott mozdulattal. Ehelyett kár kapkodni hol Egyiptomhoz, hol meg Asszíriához (18) ahelyett, hogy az Úrhoz térnének.

Boncolgassuk még egy kicsit a múltat. Csalódást okoztak; Isten mégis behozta őket a sajátjának nevezett földre (7). Megálmodott tervét sikerre vitte: szentségre elkülönített népét letelepítette a szent földön. Erre ők tisztátalanná és utálatossá tették azt. Papok, törvénytárgyalók, vezetők, próféták a Baál nevében ágálnak! – Amilyen derűs volt az Úr emlékezése főntebb, oly lesújtóan komor a kép a 8. v-ben. Ez lehetett a történeti valóság. Emlegették Jahve nevét, de azok sem ismerték őt, akiknek hivatalból kellett volna ismerniük; szívesebben prófétáltak a Baál nevében.. – Nézzetek körül, hívja tetemre népét az Úr; tájékozódjatok: cserélgetik-e isteneiket a népek, mint ahogy ti váltogatjátok?

S mit mondjunk ma, a nem-keresztyén vallások terjedése idején? Milyen társak vagyunk a Jézus Krisztus új szövetségében? Isten iránti hálát, olykor fordulatszerűen emlegetve, kivel járunk igazából? – Friss forrásvíz közelében ugyan ki iszik esővizet, hordóból? – Ma ez a 13.v. hasonlatának megfelelője.

Jeremiás 2,20–37 – Mentegetőzés helyett

Fejezetünk jobb megértéséhez segítség a 2Kir 21,1-18, Manassé tartós, de a hit és lelkiismeret dolgaiban dicstelen uralkodásának leírása. – A próféta kisgyermekként hallhatott a rémtettekről, egyet s mást láthatott saját szemével is. Híre kelt a gyermekáldozatoknak a Hinnóm völgyében (23). Egyébként a benjámini Anátót nem esett messze Jeruzsálemtől. – „Fegyveretek úgy irtotta prófétáitokat, mint a pusztító oroszlán” (30). „Még a ruhád szárnyán is található ártatlan, szegény emberek vére,... mert ellene voltak mindezeknek” (34). Mintha a hajmeresztő dolgok már a múlté lennének, s mégis –, lezáratlanul és földolgozatlanul nem lehet napirendre térni fölöttük.

Amón rövid uralkodása után Jósiás gyermekként került a trónra. Jeremiás egy-két évvel lehejt csak idősebb nála. Nem kizárt, hogy már a nevezetes jósiási reform előtt is igyekeztek rendet teremteni a vallásos zűrzavarban. – A múltat illetően legegyszerűbbnek tűnik letagadni azt, ami megesett: „Nem lettem tisztátalan, nem jártam a Baalok után” (23), „Ártatlan vagyok, ... Nem vétkeztem!”(35). – Most, hogy a próféta előidézi a nem feledhetőt, s ma is ártó (31) következményeit, nem türelmetlenségből, vagy pusztá fölhánytorgatás végett teszi. Különös, de hatékonyak bizonyul, hogy ha valamit – vallomásszerűen – néven nevezünk, máris oldódik igézete a szívben! Emberi mértékkel ki sem cövekelhető a határ a felelőtlen fecsegés, a szépítő mentegetőzés és az ige erejével kimondott igazság között. A prófétának belső bizonyossága, hogy az Úr küldi őt. Nem tehet mást, szólnia kell!

Az Úrral kötött szövetség olyan mint a házassági frigy. Ennélfogva részvételük a termékenységi rítusokban, házasságtörés. Mintegy 100 évvel korábban az északi rész-országban prófétált Hóseás. Az akkori hitehagyást ő is néven nevezte (Hós 2,7). Jeremiás lép az örökébe (24). – S nem segít a kultusz élénkítése. Lejárhatják a lábukat, mosakodhatnak lúggal, hogy megtisztuljanak, a bűn nem vezekelhető le. A beismerésig kell eljutniuk (23). Ha az Úr kérdez, hogy önismeretre segítsen (31k), máris oszlik az istenismeret körüli homály, s határozott fordulat kell, hogy ne forduljak el tőle, de felé nézzen arcom (27).

Jeremiás 3,1–13 – Látszat és valóság

Jósiás király reformja (2Kir 23) megtisztította az istentiszteletet az idegen kultuszi hatásoktól. A mózesi rendelkezések újraértelmezése szerint az ünnepek kizárólag Jeruzsálemben tarthatók meg (5Móz 16,2). Eszerint ünneplik meg a pászkát. A végső kicsengés (2Kir 23,26k) mégis baljós: „Az Úr izzó haragja azonban nem múlt el,... Júdat is eltávolítom magam elől, ahogyan Izráelt eltávolítottam.” Szakaszunk háttérében a fönt vázolt törekvések és a hozzá hasonló prófétai szemlélet áll. – A kérdést nem lehet úgy föltennünk, hogy helyeselte-e Jeremiás Jósiás reformját. A Királyok kv-ének írója is helyeselte, de nem tartotta elégnek; hozzá hasonló lehetett a próféta álláspontja is. Akkor szembenállt Jósiással? A közvetett adatok nem ezt mutatják.

A király arra a jelentős páskaünnepre az egykori északi ország-rész lakosait is meghívta. Asszíria gyengülése lehetővé tette a szabadabb mozgást. Jeremiás is látókörébe vonja a néhai testvérországot. Ismeri a megtérésre hívó szót (Hós 14,2), amelyet hajdanán nem szívleltek meg (6k). A kormeghatározás a 6.v-ben is azt sejteti, hogy a próféta együtt gondolkodott Jósiással. Bár a király inkább a külső reformok embere volt, a próféta meg arra ügyelt, hogy a rendezett külső mögött teljes és őszinte megtérés legyen. Ketten jól kiegészítették tehát egymást, s okkal tehetjük fel, hogy nem voltak ellenlábasai egymásnak.

A megtérés sürgősségét, de komolyságát kiemelendő, rámutat akadályokra, hogy pl. a törvény alapján szinte lehetetlen megtérniük. A Jósiás korát tükröző konyvból (5Móz 24,3k) hoz elő példát rá, mely szerint nem is olyan egyszerű visszatérniük az Úr szövetségébe. Az északi testvér egykor megkapta a válólevelet (8). Júda is hűtlenkedett, ám az 1.v. bizonytalanságban hagy atekintetben, hogy volt-e válólevele, vagy nem (vö. Ézs 50,1). Alapos indok lett volna rá, hogy igen, hiszen kővel és fával, ezek kultuszával tették gyalázatosá az országot.

Gyors megtéréssel tüntetve (4k), az alig több képmutatásnál (10). Hozzájuk mérten a sokat próbált északi országrész megmaradt lakossága talán most még alkalmasabb rá, hogy meghallja az őszinte szót, teljes szívvel megtérve Urához, akinek hűsége rendíthetetlen. A törvény mértéke szerint és emberileg bár kilátástalan Júda visszafogadása, mert nincs valódi reformáció szívünk reformációja (Ez 36,26) nélkül, mégis, ami embereknél lehetetlen; új életünk, üdvözítésünk, lehetséges Istennél (Mt 19,25k).

Jeremiás 3,14–25 – A lélek mélyéig megrendülten

A 14-18 prózában írt részlete nemcsak alaki, de tartalmi tekintetben is kiválik környezetéből, de indok van rá, hogy miért soroltatott éppen ide. – Az előzmény az volt, hogy a próféta őszintébb lelkűnek s megtérésre készebbnek látta a letűnt északi, úgynevezett Izráel királysága megmaradt lakosságát (11-13). – Ezúttal már az egész szövetséges néphez szól, de a megtizedelt Izráel őrzi kedvezőbb helyzetét: „Abban az időben Júda háza Izráel házához fog csatlakozni, és együtt jönnek meg észak földjéről” (18). Csatlakozásuk itt („együtt”), bizony óvatos, mintegy rejtjeles fogalmazás, mert igazából a fogságot jelenti. Elmélyedve az igében, úgy tűnik, mintha Jeruzsálem már elpusztult volna, odaveszett a szentláda is. Akkor majd szóba se hozzák, hogy el kellene készíteniük a mását. Nyilván azért, mert az Úr már új szövetséget kötött „Izráel és Júda házával” (31,31. Figyeljünk itt is a sorrendre!).

Az új szövetség ígérete Jézus Krisztusban teljesedett be, s az egykori északi országrész vidékei (Galilea) és népei (Jn 4-ben a samaritánusok; vö ApCsel 8,4k) egy ütemmel előtte jártak a többinek Jézus Krisztus befogadásában. A jeremiási váradalom tehát magasabb szinten teljesedett be, mint ahogy azt előre elgondolhatta a próféta. Viszont a megsemmisült szentládát valóban nem készítették el újból. Sőt a romjaiból éledő Jeruzsálemet nagyjából a 14.v. tanácsa szerint népesítették be, kijelölve sorsvetéssel, hogy tíz közül ki legyen az az egy, aki odaköltözzék (Neh 11,1).

Isten hosszútűréssel viseli, amíg népe ráébred hűtlenségére. Egyelőre még ott nyüzsögnek a hegytetők Baál kultushelyein, de a zshivaj színlelése mögött a lélek őszintén sír (21). Kínos lesz a fölismerés, de egyszer ki kell mondaniuk, hogy csalás folyt a halmokon és ők léprementek. Csak a szókimondó őszinteség segít: „Fetrengünk a gyalázatban, szégyenpír a takarónk” (25). Bálványaink csak emésztének bennünket, az Úr az, aki meggyógyíthat.

Van már Isten kedve szerinti pásztorunk (15), aki megszánta elgyötört népét (Mt 9,36).

***Jeremiás 4,1–18* – Magunk és mások érdekében**

A 3,19 Isten ragaszkodó szeretetéről vallott. Hívása fedezetül – anélkül hogy unos-untalan hangoztatná –, jósága és hűsége szolgál. S mégsem csupán népére van tekintettel. Ábrahám áldása forog kockán, hogy hűek vagyunk, vagy hűtlenkedünk. Ábrahám engedett a hívó szónak és elindult a megígért földre (1Móz 12,1-3). Csak így kaphatott áldást általa a föld minden nemzetsége.

Nemzedékek jártak előttünk az áldás-hordozás útján. Isten kezében van annak megítélése, hogy miként végezték el, ami rájuk volt bízva, mivel minden nemzedéknek újból neki kell vágnia az ugar feltörésének. A lelkekben megint sok a tövis, felverte az önpusztító vadság. Évente kell vetni újra. Ám nem elég csak szórunk a magot. Vetés után az ugart be is kell forgatnunk (Hós 10,12), ahogy az az ókorban szokás volt. Különben nem leszünk áldottak, s nem kapnak áldást a népek; magunkat tesszük fölöslegessé, ha tétlenkedünk. A vetés és szántás rendje ma fordított: előbb szántanak, s aztán vetnek, de a hasonlatot ez nem teszi erőtlenebbé.

Hogyan fogjak hozzá? Hol kezdjem, s mit kell tennem? Kétségtelen, hogy a szívekből – elsőrenden a magaméból –, kell kivetnünk a szeretet akadályait. Engednem és akarnom kell, hogy Isten itt benn kezdjen el valami mást, új szövetség jelét metszve a szívembe, különben az ítélet kardja hatol a lelkekig (10,18). Itt valóban csak két lehetőség adódik: vagy – vagy! Mert a jó választásra adott eshetőség talán az utolsó alkalom. Olybá vehető, mint amikor valaki épphogy felkapaszkodik az utolsó járatra. Így azonban még minden jóra, pontosabban javamra is szolgálhat.

Ha pedig nem fordulok feléje, akkor hiába áltatom magam, hogy majd lesz valahogy. Istent hiába vádolja az ember, mintha ő szedte volna rá a népét (10). Békességem feltétele: el kell fogadnom felém nyújtott békejobbát. Megtérésre tehát az Isten jósága indít.

Bárcsak ne kellene a gondolatmenetet a Róm 2,4k. szerint folytatnia: „Te azonban kemény szívvel és megtérés nélkül gyűjtesz magadnak haragot a harag napjára, amikor az Isten nyilvánvalóvá teszi, hogy igazságosan ítél.”

Jeremiás 4,19–31 – Hányféle fájdalom!

Mély kráterbe pillantunk, érzések kavarnak ott lenn. Heves érverés hullámoz át a testen, az ujjak hegyéig. Majd meg görcs fogja marokra a szívet a kürtszó hallatán, melyet a próféta lelke a jövőből már most felfog. Több és más ez, mint ha érzékeny idegzettel, megnevezhetetlen előérzetek kerítenek hatalmukba. A próféta meg tudja nevezni, képes kifejezni, amit hall, sőt látja, mert Isten adja tudtul neki.

A szívébe hasító fájdalom azt jelenti, hogy személye, sorsa, életérzése szerves részévé vált az üzenetnek. Széttéphetetlenül vált eggyé a hirdetendő szóval. A 20.v. elmondja még, hogy ugyanilyen közöség van közte és népe között is. Ami majd pusztul, az az övé is; bárki sátra omlik, őt is kár éri.

A kráter legmélye mégis a 22.v. A próféta száját szinte áttöri a közvetlen isteni szó. A szülő kiált így, ha látja gyermeke balgaságát, miként rohan vesztébe. Isten panasza szorongó, mert nem önmagáért aggódik: „nem ismernek engem!” Az ég és föld Urának fájdalma: fiaim örülten esztelenek, hiányzik belőlük gondolataim ismerete, idegen lettem számukra; s ha vannak is kitűnő adottságaik, a rosszra fecsérlik. – Mindez az Úr megállapítása.

Hát a többi nem az ő szava? De igen! S mégis –, minőségi különböztetés nélkül, de a jobb megértés érdekében észlelnünk kell, ahol Isten egyre hangosabban kiált, mert alig bírja túrtóztatni magát, szenved maga is. – Innen visszatekintve a 19. v-re, a próféta szenvedése az Isten gyötrődésével is eggyé vált. Formátlan alakot öltött önnön kínjaiban. A szenvedések eggyé-préselődése, tömörsége az egyetlen biztató mozzanat, amikor minden széthullásnak indult.

A látás valóságos, még ha később lesz is valósággá. Pusztaság mindenütt. A természet gyászt ölt, hegyek, halmok meginognak. Szülés gyötrelme a részük, élet-gyümölcs nélkül (31). Hiába tesznek fel mindent egy lapra, mint Jezabel (30. 2Kir 9,30), ami elvégeztetett, az ki nem kerülhet, mondhatnák öngúnnal: megszolgáltunk érte, kiérdemeltük!

Csak a Krisztus kínjából született e világnak, s benne nekünk, igazán élet (Mt 27,31-33).

Jeremiás 5,1–17 – Tűzzé tett ige

Mekkora mélységeket képes Isten bejárni, anélkül, hogy magát bezsennezné, vagy igénytelené válna! Kész megbocsátani, ha egyetlen igazságra törekvő találta Jeruzsálemben (vö. 1Móz 18,32k-el). Mindjárt felötlik bennünk, hogy ott van a próféta, sőt társai is vannak. Nem tudjuk, hogy Isten miként látja őket, az egész részeként. De nem állhattak helyt a többiekért, s nem merülhet föl bennük a kibúvót kereső ellenvetés: hát mi nem számítunk? – Végezték, amiért küldettek, s nem tétozáztak; de Istent sem faggatták. Vannak Isten dolgainak olyan szeletei, melynek ismerete nincs reánk bízva.

Az ÚSZ-ben az egy igaz Krisztusért van számunkra bocsánat. S hallatlan önmérséklő erő van abban, ha magunkat nem az igazak, hanem a kegyelmet nyert bűnösök közé számláljuk. Változatlanul érvényes továbbá a Lk 18,8: „De amikor eljön az Emberfia, vajon talál-e hitet a földön?”

A próféta gondolatban át-, meg átszeli a lakosság minden rétegét, keresve az egyetlen igazat. Kezdi a nincsteleneken (4). A korszak kárvallottjai nyomorúságban tengették életüket. Alkalmas szemléltetésül szolgálhat a Jób 24,4-12. A nincstelenek mindig az irgalom tárgyai. Isten nem vár tőlük – értsük jól –, teljesítményt, inkább teszi őket mások kegyességének próbakövévé, ők –, a minden tekintetben pusztá létükkel szolgálnak. A „nincstelen” fogalma egyáltalán nem jelenti azt, hogy „kegyes” –, szemben egyéb rokonjelentésű szavakkal (Zsolt 86,1k).

Mégsem ez a járható út, gondolja Jeremiás. A tehetősökkel, a rangbeliekkel fogok beszélni, hátha...! Csak egy pillanatra villan föl a remény. – Szinte nyomról nyomra követhető, ahogy a lehetőségeket fontolgatja magában, s máris lesújtják az ellenérvek! – Éppen ők szaggatták le a szükséges kötelmeket (5). S nem a próféta vádaskodása, hanem az Úr közvetlen szava megint, ahogy viselt dolgaikról lerántja a leplet. Megártott a jó mód (7k), s még tagadják is, hogy Isten képes volna ártani nekik. – Hol van ő? Létezik egyáltalán? Létének kétségbevonása a mindent-tagadás része itt. Az úgymond próféták is csak üres fecsegők. Nem az határozza meg léteimet, aminek, tetszelgésből magamat állítom, hanem amivé az Úr formált, mikor helyemre tett, hogy elvégezzem azt, amire nézve elhívást kaptam.

A tűzzé tett ige (14) segíthet egyedül, mert méltó helyére juttatja azt, ami bennünk pelyva (Mt 3,12). – Inkább az emésszen, mint másféle tüzek, mert így még javamra is van, amit tűzével belőlem kitisztít.

Jeremiás 5,18–31 – Akik visszaélnék tisztükkel

A 10.v-ben már megütötte fülünket az, ami itt (18) lényege szerint megismétlődik: „De még akkor sem vetek véget nektek”. Nem veszi-e élét a félelmetes háborgásnak a közbeszúrt „de”? Akár az apa, vagy a hűtlenül elhagyott társ hasonlatát vesszük, nem jogosít fel könnyelműsége, hiszen az, aki szeret, remegve emel szót a megfenyített érdekében, bárhogyan is viselkedett. – Isten állhatatos hűségéből levezethető a maradék –, fogalmazzunk szigorúbban: a töredék túlélésének lehetősége; az sem közömbös, hogy fiakként, vagy szolgaként élhetnek-e tovább. Mivel szolgának szegődtek idegen istenekhez, a rosszul megválasztott úton lesznek kénytelenek haladni tovább: idegen országba kell menniük –, értve a szóból: szolgálónak! Fölösleges a kérdezgetés, hogy „miért tette ezt velünk” (18k).

Tömeglélektani elemzésnek is vehető a 20-31 részlet, mivel az oktalanság és a tompaság általános. Ott élnek közöttük és kakukkfíókaként viselkednek a gátlástalan nyereszkesedők. Rákos daganat senyveszti az egész szervezetet. Jól látja és éri tetten Isten azokat, akik emberekre vadásznak, hogy tönkretegyék őket. Más éhén dagodtak meg. Elteltek önmagukkal, hiába hívják őket vezetőkné; visszaélnék tisztükkel. Pedig az ő feladatuk volna, hogy az árva és a szegény igazát érvényre jutassák. Az Úr nem nézheti tovább tétlenül; a mérték betelt. Aki a tengernek is határt vetett (22), megtorlásával feltartóztatja az élősködőket; és Isten nem késik el. Az ember pedig visszafordíthatatlanná teszi a romlást, ha már elharapózott. – Kevés szóval, inkább csak sejtetve beszél a 30k. A „szörnyű”, a „borzasztó dolgok” már nem adnak rá lehetőséget, hogy a romlás fészke és a másodlagos áttételek között árnyalati különbségtétel adódjék. – A bajt még csak tetézi, hogy a tisztükhöz méltatlan próféták és papok az emberek füle-viszketése szerint (2Tim 4,3k) tetszelegnek a kegyesség látszatával (Ám 4,5). Nem gondolnak a jövővel; majd lesz valahogy, s a mának élők szájaíze szerint beszélnek. Küldetésük mentő tettekre hatalmazná föl őket, ehelyett pedig hatalmaskodnak.

Mégis, mi lesz, ha jön a vég? S ki fog derülni, hogy éppen annak tetszését nem nyerték meg, akinek a nevét a szájukra vették.

Jeremiás 6,1–15 – Ha az Úr kinyújtja kezét

Az idők méhe valami félelmeteset érlel. Már nem Asszíria az északról fenyegető vész, inkább Babilónia királya. Júda uralkodója már nem Jósiás lehet, mint vélik, hanem Jójákim (vö. 2Kir 23,34–24,4-el). Az egyiptomi behatolás szót sem érdemel, az már a múlté. A döntő kérdés, hogy mi történik ma, és mi lesz holnap; s főként, hogy mi az Isten szándéka. A 8.v. az egész könyv kulcsmondata. El kell fogadniuk a fenytést, különben az Úr otthagyja Jeruzsálemet (Ez 11,23). Visszatekintve is hull innen fény a lüktetésszerű mondások helyes értelmezésére. A 4k. nem a próféta szava, s nem is a népé, hanem idézet; az észaról érkező „pásztorok”, azaz királyok sürgetnek a harcra. Ha nappal nem, hát éjjel, hogy lelegettessék Jeruzsálemet.

A város – s ez már isteni indoklás –, ellentmondásba került tulajdon nevével. Nem a béke honol benne; az erőszak és elnyomás ismétlődő esetei teszik hirhedtté gonoszságát (7). – Maradjon csupán föltételezés, hogy a sebeket kuruzsolgató próféták és papok alkalmadtán hivatkoztak-e arra, hogy a város nevében ott a „békesség” szó. Az bizonyos, hogy e fogalmat nem mint Istentől adott ígét, hanem varázsszóként emlegették sűrűn, ama mágikus elképzeléssel, hogy kellő nyomatékkal és gyakorta emlegetve valamit, eget-földet kényszeríthetnek rá, hogy az történjen meg, amit ők akarnak. Mint-ha a vízimalom kerekei mozgatnák a patak folyását. Az erők hatásának rendje és sora épp az ellenkezője: az Úr küldi, lendíti, hevíti prófétáit, s ez most Jeremiás.

A már megpendített legfőbb üzenet (8) mellett legyen arra is gondja, hogy a megmenthető maradékot mind egy szemig szedje össze (9). Menekíti a város biztosnak vélt falai közé húzódott benjáminiat, s az Ámós szülőföldje: Tekóa-belieket (1). Mit kap helytállásáért? Érdemes-e egyáltalán szóbahoznia? Hiszen fanyalognak és gyalázzák az ígét. A próféta pedig pattanásig telített az ígével és ki is önti aprajára-nagyjára (10k). Ha nem is bűnbánat, legalább némi szégyenkezés volna bennük! Vagy, ha észrevennék az Úr, ellenük kinyújtott kezét (12)!

Jeremiás 6,16–30 – Követendő út

Az „ősi ösvény” (16. 18,15) nem a maradiság. A múlthoz görcsösen kapaszkodó nem képes rá, hogy egyenes barázdát hasítson; nem alkalmas az Isten országára (Lk 9,62). – Az ősi ösvény tudakozása tárgyilagos széttekintés és szenvedélyes keresés. S rátalálva, a Szentlélek belső bizonyásgtétele nyomán szétárad lelkemben a nyugalom.

Aki vállalja e töredelmet, édes igát vesz magára, a Jézusét, s jutalma – őszerte is –, a nyugalom (Mt 11,29). Az ígéretet Urunk közvetlenül innen vehette, pedig ő igazán újat hozott. Egy utat nem az minősít, hogy régi, vagy új, hanem az, hogy jónak bizonyul-e. – Mekkora megátalkodottság a dacos „Nem megyünk!”... „Nem figyelünk.” A kürt szavát figyelő örök a próféták (17. 3,17). A kijelentett ige zendül meg ajkukon.

A jó fundamentumra építő keresztyén tanítók századunkban olykor szembeállították a vallásosságot és a hitet. A kettő közötti feszültség nem eredendő, mégis olykor valóban kiéleződik. Akkor például, amikor a prófétai erővel fölhangzó igével szemben az ember – csalárdul – a vallásos kultusz finomításával és fölélénkítésével védekezik. A 20.v. elveti a szembeszegülésnek e módját. Bizonyosnak mondható, hogy a jósiási reform idején a mózesi rendelkezések szerint rendbeszedett kultuszhoz (2Kir 23,21) nem hajszolták a drága importárukat. Viszont a „jó (illatú) nád” már divatos túlhajtás, menekülés a külsőségekbe. A túlfinomultság pedig hanyatlás. Az apák és fiak lába már megint buktatók között botorkál.

A Jósiás utáni időszak ez, s kezdik visszacsempészni félresöpört tévelygéseiket. Isten azonban hasznavehetetlennek tekinti az olyan áldozatot, melyben a hangsúly nem az igén, hanem az emberi teljesítményen van. Nem fog más történni, egyszerűen beérik majd gondolataik fanyar gyümölcse. „Ne tévelyegjetelek...amit vet az ember, azt fogja aratni ... aki a testének vet,... a testből arat majd pusztulást, aki pedig a Léleknek vet, a Lélekből fog aratni örök életet” (Gal 6,7k). Nem luxus, inkább zsákruha kellene most, gyász és zokogás. Ebben még találatna őszinteség (26).

Hálátlan feladat néven nevezni a hibákat. A próféta nem magától adta rá a fejét. Az Úr tette őt népe kiismerőjévé és vizsgálójává. A minőség örének keserves kimondania, hogy hiába zihált a fújtató, nem sikerült az olvasztás: nem vált ki a salak az ezüsből (29). Az egész, mindenestől kidobható!

Jeremiás 7,1–15 – Kegyes kufárok

A 26,1-6 során olvashatók nem feltétlenül azonosak e mostanival. Isten mond az elsőhöz hasonlót „másodszor” is (vö. Jób 33,14 alapszövegével). Lényegbevágó dolgokat nem győz elégszer mondogatni. Itt pedig pontosan ilyesmiről van szó. Egy másik fennen hangoztatott jelszó (vö. a 6,14-el) szintén hitegette őket: „az Úr temploma” van itt! – Azzal a feltételezéssel emlegették, hogy tehát nem eshet semmi bajuk. Igazuk lehet, ha; s háromszor fölhangzik a feltétel: útjaikat, tetteiket megjobbítják. Csak ezt megtéve tartózkodhatnak áldással templomukban. Hiszen a gyöngék veritékéből, véréből nyert haszon jobban érdekli őket. Mindent e szempontnak rendelnek alá. Ezen kell határozottan változtatniuk.

A profétának oda kell állnia a templom kapujába, hogy felfedje a visszasságokat. Mivel tetteik rácsafolnak vallásos lelkesültségükre, e házat olybá veszik, mintha rablók barlangja lenne. Hivatkozásuk az Úr templomára lehet csupán formális, amikor azonban „Megszabadultunk!” kiáltásba törnek ki, a kegyesség tartalmi ismeretét is sejthetjük. Ebben a vájtfulú hívők sem lelhetnek kivetnivalót. Az Úr előtt azonban nem a szavakon múlik, hogy mi állja a helyét, hanem a tetteken. Sokat vétkeztek a védtelenek ellen, fordítaniuk kellene visszas dolgaikon. – A Tíz ige (parancsolat) felebarátira tekintő tilalmi ismerhetők fel a 9.v-ben, s aztán a Jahve-tisztelet elleni vétség: a Baal és egyéb istenek imádása.

Amikor Jézus a templom egyik udvarában felborogatta a pénzváltók és az áldozati galambok árúsainak asztalait, a megírt prófétai ígére hivatkozik. Az ézsaiási (56,7) és e jeremiási intés ötvöződik szavaiban (Mt 21,13). Föllépése következetes összegezése korábbi prófétai kritikáknak, s végül a próféták sorsának. – Intő példáért sem kell messze menniük. Tőlük északra esik Siló, ahol valamikor a legkorábbi, szilárd anyagból épült szentély állt. A filiszteusok pusztíthatták el. Romjai Éli fiait vádolják (1Sám 2,32). A salamoni templom sorsa sem külső erők összhatásától függ. Isten megőrzi nekik, ha ők is megőrzik a szeretet parancsát. Ők adtak rá okot, hogy Isten végül is sorsára hagyta a templomot (Ez 10,18k).

Az ÚSZ-ben a templom megfelelője a a Messiás Jézus személye. A szeretet tettei tesznek vallomást az élő Úrról, aki teste templomát három nap alatt fölépítette (Jn 2,19-21) feltámadásában.

Jeremiás 7,16–34 – Lejáratott hitelű áldozatok

Az égőáldozat húsa mindentől az oltaré (3Móz 1). A véresáldozat egyik változata esetében (3Móz 3) úgy véljük, hogy az áldozók fogyaszthatták el a húst. Mindezt összevetve a 21.v-el, ostorként cserdül a keserű gúny: „Égőáldozataitokat rakjátok véresáldozataitok mellé és egyétek meg a húst!” Ma így mondanánk: egyétek meg, amit főztetek, nekem nem kell! Az Úr elhárítja a különféle áldozatokat. Vajon miért? – E részletből is is kiviláglik, hogy többféleképpen is visszaéltek az áldozatokkal. Családok apraja-nagyja szorgoskodott a népszerű női istenség Astarte (Istár) áldozati süteményeinek elkészítésénél (44,19). Maguknak ártanak, mert majd kiderül szegényük (19). – Másrészt a Ben-Hinnóm völgyében – Jeruzsálem déli határára –, megint elkezdtek az elborzasztó gyermekáldozatokat. Ilyesmi nekem „eszembe sem jutott” – mondja az Úr (31). Az áldozat tehát, vallásos cselekmény jellegével, ez időre újból súlyosan leterhelődött, mindenestől szinte hitelképtelenné vált.

Egyébként mélyen az ígébe gyökerező indoklása is van az áldozatok fölötti kritikának (Ám 5,21-23. Hós 8,11-13). Miről beszéltem legelőbb is öseitekkel? – kérdezi az Úr. A 2Móz 12.27. v-ig nem is nevezi áldozatnak a páskabarányt az Egyiptomból lett szabadulás ígéje sem. Amikor tehát a páskabarányt az Úr elrendelte szabadításukra, Isten tettén és népe engedelmisségén fordult meg minden. A 22.v. ezért pontosan úgy értendő, ahogy olvasható. Isten akkor nem beszélt égő-, és véresáldozatról. Szavának kellett engedniük és út nyílt előttük.

Ez volt a kultuszi kezdet; de amint kijöttek Egyiptomból – prófétai intések ellenére sem figyeltek az ígére. A 25k. szintű szó szerint veendő. Isten soha nem hagyta népét a prófétai ige vezetése nélkül. Ez az üdvösségtörténet napos oldala. Mégis, alighogy maguk mögött tudták a Vörös-tengert, kezdetét vette a zúgolódás (2Móz 15,24). S ez pedig az árnyékos oldal, az engedetlenségek története, az üdvtörténet visszajaként, amely most zordon szakaszához érkezett. A prófétának tilos most imádkoznia értük, nincs meghallgatásuk (16). Annyit tehet csak, hogy gyászt ölt és siratóénekekkel járja be a hegytetőket (29).

A fogság után volt még áldozat (Ezsd 3) valameddig. Mégis, a Krisztus golgotai keresztye az egyetlen hiteles áldozat, s mert az ŐSZ-i áldozatokat próféciaivá emeli, vehető azok rehabilitációjának is.

Jeremiás 8 – Aki mindenkiért beteg (2Kor 11,29)

Van-e valami összefüggés az 1-3.v és az Ez 37,1-14 között? Mondhatták a fogságban, igazat adva Jeremiásnak, hogy lám a holtakat sem hagyják nyugodni sírjukban, csontjaikat kiszórák. Igen, magunk is ilyen száraz csontmező vagyunk. Erre aztán Ezékiel által felelt Isten. – Arra pedig még senki nem gondolt, hogy Ezékiel ismerhette Jeremiást. Ekkor még neki is ott kellett lennie valahol a jeruzsálemi papság között. – A Jeremiás által hordozott üzenetnek tehát nemcsak előzményei lelhetők meg, főként Hóseásnál, de a prófétai lélek töretlenül viszi tovább örökségét egy újabb nemzedékben. Az ézsaiási próféciákkal megintcsak szoros a kapcsolata. Az Ézs 1,3 beszél az állatok embert szegényítő hazatalálásáról. Jeremiást is megragadja valami hasonló, megfigyelve a vándormadarak ma is csodába illő ösztöneit, ahogy fölismerik az időt, mikor kell hazaindulniuk, s hogy hová; „csak az én népem nem ismeri az ÚR törvényét” (7).

A 7-9. v-ek egyik legkényesebb pontja az ÓSZ-nek. Elmélet is épült a különben szűkös támpontot adó 8.v-re. Azaz, akik az Úr Tóráját kisajátítják, ők lennének a törvénykönyv megtalálói, alapjául szolgálva aztán Jósias reformjának (vö. 2Kir 22-23); s hogy az ő kezük műve volna a Mózes 5. könyvének első fogalmazása: szakmai nevén ez lenne az őseuteronómium. Ha a feltételezésekben nem is szükséges elmennünk eddig, az bizonyos, hogy hamarosan összeütkezésbe kerültek korának írástudói Jeremiással.

Más próféták is, mint pl. Hulda asszony (vö. 2Kir 22,16-20), próféciaként olvasták és értelmezték a törvényt, a megtalált könyv ígeit. A korabeli írástudók pedig viselt dolgaikkal tették hazugsággá azt, amit írtak, másoltak, egyébként nagy formai pontossággal és hozzáértéssel tették, miközben dolgoztak a Mózes öt könyvén, a Tórán, vagy éppen annak 5. könyvén, amit szaknyelven Deuteronómiumnak hívunk, mert benne, kis módosulással, újból le van írva a Tíz ige (5Móz 5,6-21). Bárhogyan volt is, reájuk is alkalmazandó a Jn 5,39 (l.o.). Az élő ige elől nem lehet az írott betűk mögé rejtőzködnünk ma sem..

Mások pedig az Urat vádolják; ő közben válaszol (19k). A próféta a legszívesebben zokogna, ha volnának még könnyei. Beteg népének betege ő, nem segít a legnemesebb balzsam sem (21-23). – Mindenki orvos után kiált.

Jeremiás 9,1–15 – Sírni azért szabad!

Az Úr teljes megértéssel fogadja a próféta csüggedését, s az 5-7. során mintegy aláírja az érzelmektől fűtött, de igaz elemzést népe romlásáról (1-4). Mi egyebet tehetnék? Ne toroljam meg? – ismétlődik az 5,9.29 kérdése. Isten sem lát más utat, a próféta küldetése tehát érvényben marad. – Isten vizsgálja meg és teszi olvasztóba népét (6), Jeremiás pedig a munkatársa (5,27-30). S ha a végeredmény használhatatlan selejt, akkor is ott kell maradnia népe között, hogy végezze tovább azt, ami ellen most minden ízében tiltakozik. Mert a legjobban az esne neki, ha semmivel sem törődve a pusztába menekülhetne. Lenne ott egy kunyhó, magányos csendjében szolgálna az Úrnak. Ezt ugyan nem olvashatjuk kifejezetten, de bizonyára így gondolta, nem rejtve el Isten elől panaszát. – Igaz, néha sükséges az egyedüllét. Jézus is olykor félrehúzódott a sokaságtól egyedül, vagy tanítványaival együtt. Szusszanásnyi pihenők az imádkozásban és beszélgetésben feltöltődést adnak; hogy aztán megint mehessen az emberek közé gyógyító erővel, Isten országának jóhírével (Mk 1,35-39. 6,31) –, kiteve magát a farizeusok gáncsoskodásának.

Egyetlen szabad útja van a próféta érzelmeinek: zokogva siratja Jeruzsálemet. A város még áll, s kisebb társai mind, de ő már látja, hogy „itt kő kövön” nem marad (10. Mt 24,2). Sokan töprengtek rajta (11. vö. a Hós 14,10-el), hogy miért kellett ezeknek mind megtörténniük. Mivégre itatott népével az Úr keserű ürmöt (14. 8,14. 23,15)? E képek háttérében a 4Móz 5,11-31 féltékenységi törvénye sejthető. A keserű és átokhozó vizet meg kellett innia a gyanúba keveredett asszonynak; s ha nem vétkezett, ártalom nélkül esett át a próbán. Félelmetes dolgok ezek; s a férjeknek miért nem kellett megkóstolniuk ezt a finomságot? – Kérdezhetnénk ma, fanyarkás humorral. De az Úr – ha áttételesen is –, velük is itatta, éppen mostanság!

A szövetség alapján joggal vár Isten hűséget. A hűtlenség megfer-tőzi az emberi kapcsolatokat. Testvérek váltak ellenségeivé egymásnak. A 3.v-ben célzás található a Jákób, azaz „csaló” névre (vö. Hós 12,3-5). – A hit és a hűség mindkét testamentum nyelvén azonos alapszóból ered. Általa vagyok kötve Istenhez, s a rám bízottakhoz. Jeremiás sírása ilyen felelősségből fakad, szintúgy a Pálé is (2Kor 12,20k).

Jeremiás 9,16–25 – Intés az utolsó napokra

Csatlakozzanak a gyászhoz a siratáshoz értő asszonyok. A 2Sám 14,1-20 beszél egy ilyen asszonyról. Nemcsak a siratáshoz értett, arra is érzett fölhatalmazást, hogy Dávid apai szívét meglágyítsa Absolon iránt. Ezeket az asszonyokat tehát közbecsülés övezte. Tekintélyük megközelítette a válságos időkben föllépő női prófétákét. Bár nem annyira Istennel, mint inkább a halállal való közelebbi ismeretséget tulajdonítottak nekik; mint akik értik a módját, miként lehet a „halál” előtt növelniük az elhunyt érdemeit azzal, hogy a szokásjog szerint elsiratták. Erre a szokásra egymást tanították. A 19.v. a népi kegyességnek ezt az átörökítését hitelesíti. Egyébként e terület szabályozására nincs rendelkezés a mózesi törvényekben.

A 20k. a halálról, mint valós személyről beszél. Sőt a nagy kaszás képzelete talán innen szüremlett be a népek tudatába. Vagy fordítva: az ősi képzet az irodalmi igényű képalkotás eszközévé lett; gondolva a Jel 10,14-re, igévé is lett. Aholis a Halál és Pokol, mint megszemélyesített hatalmak vettetnek a tűz tavába. A második halál már személytelen.

A siratóknak el kellett látniuk tisztüket. Csak elmosódott nyomai vannak, hogy esetleg a kiengesztelődést kellene munkálniuk, mint tette volt korábbi elődjük, Dávid előtt megjelenve a fönt említett tekói asszony. Ki tudja, hogy említésükkel mire gondolt Jeremiás (17). Mindenesetre a helyzet komolyságát példázták.

A Jak 5,1-5 szakasz sem lát egyéb lehetőséget a módosak számára: „ti gazdagok, sírjátok és jajgassatok a bekövetkező nyomorúságaitok miatt!... Kincset gyűjtöttetek még az utolsó napokban is.” Visszatar-tották a munkások bérét – égbekiáltó tett! Csak magukat hízlalták. Nincs rá több kilátás, hogy dolgaik még fordulhatnak kedvezőbbre. – A Jak 1,9k. bölcsen arra int, hogy a szegény dicsekedjék méltóságával, a gazdag pedig alázatosságával –, ami egymást megvilágító párhuzam gyanánt állítható a 22k. mellé. Az Urban az dicsekszik helytállóan, aki nem szégyelli őt. Ne ész, erő és gazdagság adjon tápot a dicsekvésnek. Mostanság újból lefújtuk a port a büszkeség fogalmáról, mégis kellemetlenül visszhangos kitétel: büszke vagyok erre, meg arra, hogy... Aztán a másik fordulat: mert megérdemled... A hátam máris lúdbőrös a hallatán. Inkább lejáratjuk magunkat ilyen öndicséretekkel. Legyen kellő önkritikánk!

Az a bölcs, aki együtt gondolkodik és cselekszik Istennel a szeretet, jog és igazság szívderítő tetteiben.

Jeremiás 10,1–16 – Napra szóló parancs szerint

A 12-16 v-ek, egyetlen szó híján majd ismétlődnek (51,15-19). Valószínű, hogy az utóbbi a későbbi leírás. Ennek azért van jelentősége, mert a bálványok készítésének műhelytitkairól a fogságból leendő szabadulás prófécijánál, második Ézsaiásnál olvashatunk részletesen (Ézs 40,19k. 41,7. 44,9-20. 46,5-7). Lehet, hogy az istenszobrok tehetetlenségét feltáró gondolatok első hirdetője Jeremiás volt, éppen itt!

A történeti háttér pedig, vélhetően a 2Kir 24,1k. Ekkor jelent meg először Nebukadneccar, Babilónia királya, sereggel Júdában, s 3 év múlva, rablócsapatok fosztogatásaival már megkezdődtek a csatározások. Ókori uralkodók általában a hadi sikereiket úgy értelmezték, hogy isteneik erekedtek fölül más népek istenein. Ezzel szemben a hitvallástétel erejével hat az Úrról az egész szakasz. Csak példaként kiemelve: „...nagy a te neved. Ki ne félne téged, népek Királya?” (6k).

Nebukadneccar erődemonstrációja során fennen hordoztatta isteneire utaló hadijelvényeit. A próféta szerint: hasonlóak az uborkaföldön felütött madárijesztőkhöz (5). A parádé paródiája, amit mond! – Egyébkor is, de hadi vállalkozások előtt feltétlenül tudakolták az égi jeleket, hogy kedvezőek-e. A próféta polémia kezdő intése népe számára, hogy ne rettegjenek az égi jelektől (1). A csillagokban nincs megírva semmi. Ha kivész a szívből az ige, akkor kapkod az ember – ma is –, titkos tudománynak álcázott babonákhoz. Vagy átadja magát sehol meg nem írt végzetének, netán a vak szerencsének.

Szembenállása az idegen kultuszokkal miként vethető egybe a később kirajzolódó jeremiási üzenettel? Majd azt kell ugyanis hirdetnie, hogy másokkal együtt Júdát is Nebukadneccar kezébe adja az Úr (27,8)! Egyrészt, Jeremiásnál még számos ellentmondást lehet fölfedeznünk, abból eredően, hogy ma lehet parancs az, hogy sirasd, de holnap már az, hogy ne sirasd (14,17. 16,5)! Tehát mindig a mára szóló parancsnak kell engedelmeskednie. – Másrészt, együtt igaz mindkettő: szolgálatok Babilóniának, mert királya most akaratlanul is a Jahve szolgálja a fenyítésben, de istenei előtt ne boruljatok le!

„Adjátok meg tehát a császárnak, ami a császáré, és Istennek, ami az Istené”, mondotta Jézus (Lk 20,25).

Jeremiás 10,17–25 – Egységben Istennel és a néppel

Letörttségének óráiban Jeremiás panaszkodik (15,10. 20,7.14-18). Isten tette prófétává. Mégsem vonható le olyan következtetés, hogy küldetésének csak kényszeredetten tett volna eleget. Elengedhetetlen volt, hogy szív szerint vállaljon közösséget Istennel, különben nem mondhatott volna hiteles szót.

Szavai egyébként első hallásra úgy hatnak, mintha csak kívülről szemlélné népe fogságba indulását. Parancsokat osztogat, mintha fogolykísérő volna: „Szedd föl a... batyudat”. Parittyából kiröpített kavicsként fogtok eltűnni... Voníthatok sarokba szorított ebként. A 17k. ilyen, s hasonló képzettársításokat ébreszt az olvasóban. Hogy ez a próféta mily egykedvűen, ha nem kárörömmel, mondja a leghajmeresztőbb dolgokat! – A látszat azonban csal, s a folytatás szinte zavarbaejtő. Mert a 19-22 során elsősorban a nép panasz olvasható, amit a próféta mindenestől vállal, s csak a 21.v-től kezd a közös panaszból előtűnni félreismerhetetlen személyes hangja. Szükséges az eltéphetetlen közösség Istennel, s azonegy lélegzetvételtre lehetséges az együttérzés népével is. Most tehát egyszerre Isten szája és a népéé. Szó sincs tehát távorról szemlélődő közömbösségről!

El sem dönthető a 21.v-től, hogy ami idáig juttatta őket: a pásztorok ostobasága (nemcsak lelki, de politikai vezetőké is), az ő szava már, vagy pedig kezdete a nép önvizsgálatának. Mégis inkább Jeremiás tulajdon szava, mert a köztudatban még nincs nyoma jó értelembbe vett erjedésnek. Emberileg magától értetődő, hogy az egymást követő hírek, s a közelgő hadseregek zörgésének, morajlásának nyomasztó hatása alól maga sem vonhatta ki magát. – Valami hasonlót éltünk át 1956 novemberében, amikor bihari körülményeink között, falusi távolságban az eseményektől, több tíz kilométerről is hallani véltük, második „babiloni fogságravitelünk” nyilvánvaló tényét; fülvélve a szovjet tankok dübörgésére. – Megint Jeremiásra figyelve, ebből magyarázható a végzetszerű, bénító érzés: tehetetlenek vagyunk, senki sincs ma közöttünk, aki ura lehetne élete útjának (23). A teljes igazságot a következő vers kerekíti egésszé; mert az még mindig megtehető, hogy Isten kezébe tesszük le életüket: mértékkel bánj velünk, Urunk, s ne haragoddal, így talán nem válunk végképp semmivé (24. Zsolt 6,2. 38,2).

Nincs olyan képtelen zsákutca, ahonnan ezt az imádságos sóhajtást –, magamat is egybefogva mások sorsával, meg ne lehetne tennünk (24); mint tettük volt a fönti időszakban, az 1947-től kezdődött református evangéliumi ébredés 1956-tól idülő szakaszában. Ez ma is megteendő! S ne törvényt hirdessünk, hanem szabadító evangéliumot, mindenki számára elérhető!

Jeremiás 11,1–14 – A szövetség intése

Rokonság van e mostani ige és az 5Móz kv-e között. Stílusában mindkettő szélesen áradó. Hangja személyes akár egy prédikáció. Valójában az is! Honfitársai előtt kellett elmondania Jeremiásnak az itt tanúsítottat. Rokon kulcsfogalmak vannak mindkét kv-ben: „Átkozott az az ember, aki nem hallgat... a szövetség ígéire, amelyet őseiteknek parancsoltam..., amikor kihoztam őket Egyiptomból, a vaskohóból” (3k). A „vaskohó” az 5 Móz 4,20 jellegzetes szava, de megtalálható Salamon templomszentelő imádságában is (1Kir 8,51).

Az „átkozott” (és az „áldott” 17,7) ünnepi liturgia részeként igen gyakori az 5Móz 27-28 szélesen áradó igehirdetésében. A Garizim és az Ebál hegyén kellett az áldás és az átok igéit fennhangon elhirdetniük a törzseknek. A „tejjel és mézzel folyó föld”(5) megintcsak a mózesi ígéretekre emlékeztet. Az öt kv. közül, azaz a Tórában csak az 1Móz könyvéből hiányzik ez az ígéretes nyelvi fordulat. Könyvünkben is van folytatása (32,22), valamint az Ez 20,6. és a 15. v-ben. Nyomon követhető tehát a gondolatok tovagyűrűzése. Valamint az is, hogy az északon fekvő Sikemhez kötődő szövetségi szertartás (Józs 24) miként vándorolt át Júdába.

Ennek alapján föltételezik, hogy az őszi lombsátor ünnepen tarthatták az évenkénti szövetségmegújító ünnepet. Pontos adatunk azonban csak arról van, hogy hétévenként volt a törvény könyvének, közelebből meg nem határozható, nyilvános fölolvása. Az 5Móz 31,9-13 emlékeztet egy szövetségmegújító ünnepre. Továbbá, rendkívüli sorsfordulók alkalmával gyűlhetek egybe a szövetség megújítására; de nem feltétlenül valamely ünnepen. Mind a Józs 24, mind az 1Kir 18 ilyen alkalom lehetett. Feltehető, hogy ez a részlet, s még a 34,8-10 is hasonló alkalomhoz köthető könyvünkben.

A szorongató idők áldása, hogy rákényszeríttem dolgaim rendezésére, s tisztázódik, miként állok Istennek velünk, velem kötött szövetségében. Áment mondvá Isten hűségére, mint tette a próféta is (5), imádságom meghallgattatásának készíték utat, hogy elfogadja őket Isten, s ne hiúsuljanak meg. Mivel az is bekövetkezhethet, ha megtörjük a szövetségi rendet, mely keretbe foglalja életünket (14. 1Pt 3,7).

Gondold meg: beletartozol az új szövetségbe, mely tartást ad életednek, de egyébbel nem pótolható!

Jeremiás 11,15–23 – Kedves népem (15.v)

Az Úr azt mondta: „Egyétek meg a húst!” – mármint az áldozatét (7,21). Most pedig a próféta szól hasonló szellemben, mivel ismeri népe csavaros gondolkozását. A „kedves népem” megszólítás nem színlelés és nem is gúny. A becéző őszinteség még csak fokozza a leplező erőt. Ki szereti, ha átlátnak rajta? De ha szükséges, a pásztori gond kénytelen beszélni róla, hogy a tervük ravasz. A „szent hús” láttán – vélitek –, Isten majd lekötelezve érzi magát; meghatódik és szemet húny, ti meg a markotokba nevettek: sikerült, győztünk!

Milyen más az Isten gondolata! Izráel szemet-lelket gyönyörköd-tető olajfa –, legalábbis neve szerint. Amikor az Úr elültette, ilyen-nek szánta, annak nevezte (16k). Hogy, hogy nem – indoklás nincs –, bizonyára gyümölcse hazudtolta meg szép nevét, önmagának végső soron kárt, az Úrnak meg bosszúságot okozva. Ezért következett be a nagy vihar, s ott állnak tört ágakkal, tűz-perzselte törzssel. Távolból int nekünk a Róm 11,17-24 „olajfa” hasonlata, Pál apostol alkalmazásában. – Isten védi azt a „szép nevet”, melyről neveztetünk (Jak 2,7). Csak mi tehetjük magunkat hitelképtelenné. Vigyázzunk hát, ne okozzunk neki csalódást!

Az áldozatok prófétái kritikája nem maradt következmények nélkül. Az anatótiak, köztük közvetlen rokonsága (12,6!) minősíthetetlen jelzőkkel illették –, a háta mögött. Szemtől-szembe jó rokon-nak mutatkoztak. Milyen más e tettettett kedvesség annál, amilyen a prófétáé volt főntebb, ha szókimondóan is! Ki így, ki úgy igyekezett elhatárolni magát ettől a gáncsoskodó embertől. Ehhez képest Jézus anyja és testvérei egyenesen és őszintén jártak el, ha föltámadásáig nem is értették meg őt (Mk 3,20. 31-35). A názáretiek viszont durva tettelegességgel fogtak volna hozzá, hogy megkövezzék. Jézus már a Jeremiás sorsán is okulva mondhatta, hogy egy próféta sem kedves a saját hazájában (Lk 4,24-30).

Bár a próféta most még gyanútlan bárány (Ézs 53,7), pedig már összefogtak ellene. Figyelmet érdemel a 19.v. alapszövege: „fát a kenyérbe!” Akadjon keresztbe a torkán? Vagy valami mérgezési ötlet? – Az Úr azonban tudatta vele az ellene szövetkezők tervét. S ők is elárulták ágaskodó indulataikat, mikor már nem bírták túrtörtetni magukat: Ne prófétálj az Úr nevében, mert megölünk!

Jeremiás 12 – Kitépve és visszaültetve

Semmi okunk, hogy pálcát törjünk Jeremiás fölött, ha perel Istennel. Ki nem hányódott már kétségek között? A hívő ember sem kivétel. – Egyébként teljesen érthető lelke háborgása, hiszen övéi fordulnak szembe vele, s ez méltán fáj. Minden ember kötődik szűkebb pátriájához. Otthonnak tekinti; a szülőföldje!

Ha Isten bármily kicsiny szolgálatra elhívott, mindennél biztosabb támpontként önmagát is adta vele. Lehet hozzá menekülni, s tőle elindulva van kiút a gondolatok és érzelmek útvesztőiből. A próféta így követendő példa is, ahogy Isten elé tárja gyötrő kérdéseit: „Igaz vagy Uram, ha perlek is veled... Miért szerencsés a bűnösök sorsa?” – Jób ő a próféták között (vö. a Jób 21.f-el).

Ismeri népét, hogy Istentől eltávolodott szívük állapotát takargatják, mikor úgy beszélnek, mint a bennfentesek. A szerencse forgandó másoknak, az enyém is változó, de te Uram megvizsgáltál engem, tudod, hogy a szívem tied (3). A válasz nem késlekedik, s benne szelíd szemrehányás van. Ha már most kifulladás, mi lesz majd később. Még eztán jön a neheze (5). – Nem csupán önmagunkért, lelki békénk miatt szükséges, hogy kijussunk kétségeink útvesztőiből, de szolgálatunk érdekében is, mivel magamat emésztve lemaradok az elvégzendőkről. Jobb hát, ha keresem Istennel a beszélgetés alkalmait, hogy jobban ismerve őt, vele tarthassak.

A 7-17 részlet a 2Kir 24,2 történelmi háttéréből kaphat jobb megvilágítást. A 8.v. Manassé király vérontásaira tekint vissza. A tévelygések és zűrzavaros következményei Jójákim idejében megint lábrakaptak (2Kir 23,37. 24,3k). Ezért az Úr ellenség kezébe adta kedvencét. Mert Isten a fiakat szorosabban, szigorúbban tartja kezben (Ám 3,2. Zsid 12,5k).

Mint amikor felhúzzák a zsilipeket, s az addig fékentartott vizek aláúdulnak, úgy törtek rá Júdára a szomszédos népek portyázó csapatai. – Váratlan és missziói erővel teljes a 16.v. E fosztogató népet is megfenyíti az Úr, számolva az eshetőséggel, hogy megismerik őt, s e hitben épülnek majd föl – együtt Izráellel (16). Hirtelen, tehát tágulni kezd a horizont! – Végszó gyanánt: A megtartatásra nézve, Krisztusban, mindenkinek egyenlőek a kilátásai (1Tim 2,1-4).

Jeremiás 13,1–14 – Hasznavehetetlen öv

Van, aki kétségbe vonja, hogy a mintegy 1000 km. távolságot a próféta valóban megjárta volna akár csak egyszer is. Szerintük látomásban tette meg az utat. Vagy pedig szülőföldje közelében, Anatólnál volt egy hasonló nevű kis folyó, ahol a derekáról leoldott övet el kellett rejtienie. Bízvást maradhatunk meg az Eufrátesznél. Az ókor embere elképesztő távolságokat és megterhelést bírt el. Szívósan, hozzá volt edződve. Illés elment a Hóreb (1Kir 19,8). Akár gondolhatunk a mai afrikai hosszútávutók edzettségére. – Érvek és ellenérvek mérlegelése nem terelheti el figyelmünket mellékes dolgokra. Az üzenet gerince, hogy az Úr magához csatolta az egész Izráelt és Júdát, hogy legyenek neki ékességére és hasznára, ahogy az ember övvel köti körül bő ruháját. Ők pedig, íme, alkalmatlanná váltak e bizalomteljes közelségre. Hasznavehetetlenségük mindenképpen kapcsolatban van a babiloni fogsággal, de nem a fogság teszi őket alkalmatlanná, hanem éppen annak ítélete a fogság!

A prófétának körültekintően kellett eljárnia, hogy ne érje víz a len övet. Kiválasztotta a megfelelő sziklahasadékot. Mégis, midőn indíttatásra újból visszatér, az öv szétmállott a kezében, semmire sem volt jó. Az Úr magyarázata szerint ilyen módon fogja ítélet alá vonni népe kevélységét. – Jeremiás, papi ismeretekkel bíró személyként, hozzáértően állapíthatta meg öve romlását. A mózesi törvények ruhán lévő poklosságnak ítélték az efféle penészt (3Móz 13,47-59).

A következő megbízás közismert szólás-mondáshoz fűződik. Akkor is biztatgatták egymást a szesztestvérek különféle suta szellemességekkel. Ha már korsó, legyen tele –, fordíthatnánk mai nyelvre szövegüket. A prófétának ezt kell elismételnie; mire hallgatói megrökönyödve bámulnak rá, mint akik megsértődtek: azt hiszed, mi nem tudjuk ezt nálad is jobban? A mondást aztán ironikusan arra az emberre is alkalmazták, aki akkor érzi jól magát, ha feltölt; népi mondás szerint: ha befog (ahogy a lovat fogják be a hámba)! – Isten pedig majd még veszélyesebb mámort bocsát rájuk, melyben egymást emésztik föl (14).

Ha az ítélet ily sokrétűen ábrázolható ki, a kegyelem még beszédesebb jelekkel hívogat. Akinek van füle, hallja meg, amit a Lélek mond, mert ezen fordul kegyelemre mirajtunk is az Isten dolga (11).

***Jeremiás 13,15–27* – Kérlelve is, ha kell**

Úgy lehet, hogy a király az ifjú Jójákin; anyja Nehustá. Pár hónapos uralkodását már befelhőzte a Jeruzsálem ellen fölvonuló Nebukadneccar. Elébe megy anyjával és főembereivel. Megadja magát, s jön a hosszú, távoli és megalázó fogság, s csak késleltetve a rehabilitálás (18k. 2Kir 24,8-15. 25,27-30).

Ő, ha mindezt előre látnák, vagy legalább megsejtenék! De teljesen elteltek önmagukkal. A próféta szinte kérlel: „Hallgassatok, figyeljete, ne legyetek kevélyek, mert az Úr szól”. Eltölti őket a csodavárás, ahogy Amós idejében az Úr napját óhajtották a felszínesen elbizakodottak (16. Ám 5,18-20). Mert világosság helyett bizony sötétség jó. Addig kellene Istennek adniuk a dicsőséget, amíg van rá idő! – Sürgetően szól „a világ világossága”: „Még egy kis ideig közöttek van a világosság. Addig járjatok a világosságban, amíg nálatok van, hogy a sötétség rátok ne boruljon” (Jn 8,12. 12,35k). Legnagyobb akadálya mimagunk vagyunk, mert a világosság igénye, s az öndicsőség bódulata egymást kizáró tényezők: „Hogyan tudnátok hinni ti, akik egymástól fogadtok el dicsőséget, de azt a dicsőséget, amely az egy Istentől van, nem keresitek?” (Jn 6,44).

Mindezt előre látva, a próféta a lelkét is kiteszi, hogy láttasson is, de alig talál megértésre. A 17. v-ben ugyanaz a lélek zokog, mint Pál apostolnak „könnyhullatással” írt levelében (2Kor 2,4). – A tompaságnak, s a hiúságnak oly tömény megátalkodottságával kell a prófétának szembesülnie, hogy kénytelen megállapítani: kísérlete reménytelen. Alaposan beletanultak a rosszba, nincs kilátás megváltozásukra. Mert bőre színét ugyan ki változtathatja meg? S ha a párdúc képes volna változtatni bundája tarka foltjain, akkor, s csakis akkor lehetne ez a nép is mássá. – Mi ez? Mégiscsak végzettség? Szégyenteljes helyzetükről a prófétának van még egy-két keresetlen szava (22. 25-27). S nem látni a végét!

Ami embereknél lehetetlen, lehetséges Istennél (Mt 19,25k). Új-jászületés és megtérés az isteni lehetőségek reánk is kiterjedő övezete. Természetünk börtönéből egyedül így lehet kitörnünk.

Jeremiás 14,1–12 – Érezd magad otthon nálunk!

Júdát még a szárazság is sújtotta. – Bár a könyv anyaga nincs szoros időrendben, ezért nem biztos, hogy egybeesett volna a hadi eseményekkel. – Az összkép drámai. Benne lüktet a próféta együttérzése az aszály miatt halódó természettel. Ember, állat „együtt sóhajtozik és... vajúdik” (Róm 8,22). Mit ér akár a gazdagság is, ha nincs egy korty víz? Szolgák keresik a vizet a tehetősöknek, de még tócsákban sem található. Meginnák azt is, ha volna. A szántóvető tehetetlenül, s keserűen nézi a kiszáradt magágyat, hiába öntözte verítékével.

Szánalommal észleli a próféta az állatok szokatlan viselkedését: a szarvas magára hagyja újszülött borját. A szívós és igénytelen vadzararak elhomályosodó szemmel bógnak keservesen, hangjukat viszhangozzák a hegyek. – A szárazság egyebütt is megtalálható gond a prófétai ígírdetésben (Ám 4,6-8). Ilyenkor „gyászolt” az ország (2. 4,28. 12,4.11. Csak szemelgetés több példa közül). Miért takarja el fejét az ember szígyenében (4)? Tehet róla? – Az elsivatagosodás veszélyeivel mi most kezdünk szembesülni. Ezért jobban megértjük a lelkek mélyén a pánikot, ami átjárta a Közelkeletet, amikor e folyamat fölgyorsult ott, ahol valaha – idézőjelben – édenkert volt: a Kétfolyó-völgyében, vagy a Jordán mentén is. A mi dolgunk azonban nem lélektani, hanem bibliai-teológiai magyarázatok felmutatása.

Mert a természet változásait Isten uralja. E meggyőződés hitvallástétel Jahvéról, szemben a különféle, népszerű természeti istenségek kultuszával, mellyel befolyásolni, mintegy élénkíteni igyekeztek a vegetációt. A szárazság a szövetségi eszmekör szerint Isten büntetése. Hűtlenségükkel idézték magukra az átkot. A 12.v-ben említett „fegyver, éhség, dögvész” az 5Móz 28-ra emlékeztet. Most állhatatlanabbak, mint valaha. Illés idején csak kétfelé sántikáltak (1Kir 18,21), most már ide-oda futkosnak, idegen utakon járlák le a lábukat (10).

Akaratlanul is felötlik bennünk a természet gyászolásának mai gondja. Ha nem is okozója, de fokozója az ember, holott lehetne fékezője. Bűn és büntetés együtt, ha a természet lágy ölén (legyünk költőiek, hogy utóbb nagyobb legyen a megütközésünk) pirulva és tehetetlenül meredünk nem várt helyeken pl. erdőkben is a szeméthalmokra

Jöjj hatalmaddal Jézus Krisztus, s légy mindennapos nálunk. Hozzá ez illik, nekünk pedig visszaadja emberi méltóságunkat, hogy nevéhez illő hűséggel (8k) tehessük jóvá, amit tönkretettünk.

Jeremiás 14,13–22 – Az utak szétválnak

Pontosan itt állunk az útelágazásnál. – Már előbb is hírét vettük olyan prófétáknak, akik – öngerjesztő módon –, békességgel nyugtatgatták Isten népét, hogy nem lesz itt semmi baj. Az 5,13. 6,13k. 8,10k. időben ide sorolandó. E nem Istentől küldött, botcsinálta próféták oly megejtően mondogatták: „Fegyvert nem látok, éhinség nem tör rátok, sőt igazi békességet adok nektek ezen a helyen” (13).

Jeremiás Isten elé viszi a nézetek eltéréseit; mintha még tanács-talan is lenne („Hiszen” 13). Tehát nem ő mond sommás elmarasztalást, itt Istennek kell döntenie; és az Úr válaszol: „az én nevemben prófétálnak, pedig nem én küldtem őket”. A félrevezetett néppel együtt ők is meglakolnak. – „Hagyjátok őket, világtalanok vak vezetői! Ha pedig vak vezet világtalant, mind a ketten gödörbe esnek” (Mt 15,14. vö. a 48,44-el).

A próféta teendője a föntiek szerint alakul. Arra nincs fölhatalmazása, hogy kitagadja őket Isten népe közül. Az ítélet, illetve az ítélet hirdetése nem kiátkozás! Érezzük meg a különbséget; ez egy fontos bibliai megkülönböztetés (disztinkció)! – De önmagát sem szükséges igaz prófétának kikiáltania: „meglátjátok, az idő majd engem igazol” módján. Embereknél sem kell keresnie igazát, egyáltalán ne foglalkozzék látványosan önmagával! Bajai majd rendbejőnek, ha Istennel beszéli meg. Egyetlen gondja legyen, hogy hirdesse, amiért elküldetett. Azt viszont nem szenvtelenül kell végeznie; azaz nem lehet csak úgy letudni-formán.

Zavarbaejtő a 17.v. Ki az, aki sír? Mintha Isten könnyezne szenvtelen. Nincs kétség, a prófétát halljuk ismét sírni, de a könnyek forrása nem az érzelmei csupán, mert Istentől törnek elő. Pál apostol is oly mértékben volt egységben Mesterével, hogy a Jézus bélyegét hordozta a testén (Gal 6,17). A sors hasonló e korábbihoz, csak vetületei különbözőek.

A 20-22 részlet során egymárokra van szedve a háborús csapás és az éhinség nyomorúsága. – A következő fejezetben kétségbevonja az Úr, hogy hitelesen megtehető volna az, amire a próféta most kísérletet tesz: bűnt vall a nép helyett és hitvallást is tesz. Minden megeshet velünk, megérdemeljük, atyáink bűne is minket terhel. Csak azt az egyet ne tedd meg velünk, hogy fölbontod szövetségedet. Tudván tudjuk: az ég nem magától adja zápora áldását, s a bálványok pedig tehetetlenek. Mi azonban benned reménykedünk!

Jeremiás 15 – Kétféle magány

Isten szájából a szavak nem kíméletesek; mivel azok a szabadjárra engedett ítélet döntései (1-9). A nép csak magára vethet, mert okot adott rá: „Te dobtál el engem., hátat fordítottál nekem...Befáradtam a szánakozásba” (6). Az Urat nem lehet semmibe venni következmények nélkül. – Gyötrelmes magány, ha már senki nem nyitja rád az ajtót, hogy megkérdezze: hogy, s mint vagy. – Tegyük azonban különbséget; más az, ha magamrahagyatottságom oka én vagyok, s megint más, ha azért maradtam egyszál-egyedül, mert ki mondom azt, amivel megbízattam. Az utóbbi sors a prófétáé, midőn szorongatja a közvélemény meg nem értése. Isten felé mégis ki lehet törni a körülzártágból, ha lázadozva és sebzetten is. – Engedtések meg egy közbevetett megjegyzés: A próféciák elemzése során fölismerhető, hogy a 12-14 szakasz a 17,1-4 mellé állítandó.

Visszatérve az ige gondolatmenetéhez, minden együttérzésünk a prófétáé, aki, halva a halálba, fegyver elé, éhínségbe és fogságba küldő parancsot, fölkiált: „Jaj nekem, anyám..!” Perlekedésre szültél engem (10), bár a természetem, alapjában véve, nem volna ilyen. Lehetnék a tucatból egy. Tréfálkozó társaságban múlatnám az időt, trécselve az emberekkel, élhetnék a mának, s a fejem se fájna. Ehelyett ki vagyok téve gyűlöletnek és közutálatnak.

Kortársaim pénzen, kölcsönökön, tartozáson, kamatokon mind-egyre civakodnak egymással. Ilyesmibe nem ártom magam, mégsem hagynak békén. Zaklatnak, s az életemet veszélyeztetik. Elmondom neked, Uram, ámbár – ha rágondolok, keserűséget érzek. Csalóka patakká lettél nekem, mint az üres vádik. Megy a szomjazó vizet remélve, hátha talál, s nyoma sincs víznek a mederben. Pedig mind ez ideig igéd volt az eledelem, kedvenc ételem. Örültem, ha szavad rámtalált (16).

A kétségbeesés olyan lelkiállapot, melyből a prófétának is meg kell térnie, hogy szájából ezek után is hiteles szó származhassék. Vedd tudomásul, hogy nem neked hozzájuk, sokkal inkább nekik kell hozzád térniük – így szól az Úr válasza. Ha hozzám térsz, ércfallá teszek. Reád támadnak, de visszapattannak rólad. Így leszek megmentőd (19-21).

Jeremiás 16,1–13 – Egyszeri jeladás

Jeremiás vallomásainak szokás nevezni a 11,18-23. 12,1-5(6). 15,10-21. 17,14-18. 18,18-23. 20,7-18 részleteket. Találókép volna „Lelkigondozói beszélgetések Istennel” címet adnunk nekik, s akkor ez a részlet is közéjük lehetne sorolható. – Ezúttal ugyan nem panaszkodik a próféta, de Isten szól bele legszemélyesebb dolgaiba. Nem házasodhat, tehát gyermekei sem lehetnek „ezen a helyen”. Lényegében Jeruzsálem képviseli az egyre zsugorodó országot, Júdát.

Minden ellenkező magyarázattal szemben, nem életre szóló nőtlenséget parancsol neki Isten. Élete változásával jeladás ő, s hogy le kell mondania a családi életéről, a helyen és időpontra van a hangsúly, mert előreküldött híradás az a fogságról! Jézus is az utolsó időkről beszélt, hogy jönnek majd napok, amikor: „Boldogok... az anyaméhek, amelyek nem szülnek, és... az emlők, amelyek nem szoptattak” (Lk 23,29). Ugyancsak az utolsó idők feltételezése adja az 1Kor 7.f. javasolt, de nem parancsolt Pál apostoli tanácsait, melyeken rendre fönnakadnak szakemberek, lelkészek, de bibliaolvasók is. – E példák esetében kerülnünk kell az egy időszakra szóló parancsnak általánosító túlértelmezését. Hiszen más próféták gyermekeik nevével, házaseletük alakulásával adtak prófétai jelet kortársaiknak (Hós 1-3. Ézs 7,1-8,4). – Az üzenet érdekében az Ez 24,15-27 megtiltja a prófétának, hogy váratlan hirtelenséggel elhalt feleségét meggyászolja. Ezek mind egyszeri jeladások voltak. Belőlük törvényt faragnunk hiba. Mint a munkaeszközöket, úgy az ígét is rendeltetés-szerűen szabad csak használnunk!

Az élet egy-egy szakasza, szelete akkor válhat prófétai módon beszédessé másoknak, ha az egész élet átadatott az Úr szolgálatára. Az ÚSZ kegyelmi ajándéknak tartja Pál nőtlenségét, de kegyelmi ajándék az is, hogy a többi apostol, Péterrel az élen és az Úr testvérei szintű, magukkal vitték feleségüket szolgálati útjaikra (1Kor 7,7. 9,5).

A bánat és az öröm érzelmeitől is vissza kell fognia magát a prófétának. A közös gyászolásnak voltak idegen eredetű megnyilvánulásai. Mégsem emiatt kellett távortartania magát ezektől, mert az 5Móz 14,1 tiltja. – Ivó házba (nem feltétlenül lakodalmasba) sem erkölcsi megfontolás okán nem szabad belépnie, hanem az okból, hogy intést adjon vele: Isten távortartja magát tőlük! – Sőt egy időre idegen istenek szolgálatába adatnak, hogy végre rádöbbenjenek állhatatlanságaikra. – Észrevehető, hogy a próféta nem a törvény tilalmait alkalmazza. Az ítéletben, s jelszerű hirdetései során, a kegyelem erőinek tartózkodását, s majd mozdulásait fedezhetjük föl a próféta vezettetés-szerű viselkedésében!

***Jeremiás 16,14–21* – Isten ki nem sajátítható**

A zsidó vallásos élet és hittudat tengelyében – a páska ünneppel kiemelten –, mindmáig az egyiptomi szabadítás áll. Történelmük során erőforrásuk volt, ha üldöztetést kellett szenvedniük. Miként értsük akkor a jeremiási próféciaát –, ismételten még a 23,7k-ben is –, hogy észak földjéről leendő hazahozataluk jelentőségében fölül fogja múlni azt. Mondjuk ki kereken, ez a átváltás nem következett be hitvallástételükben. A magyarázat az lehet, hogy Egyiptomból akkor jószerivel mindegyikük eltávozott, Babilonból viszont csak a maradék indul útnak. Később is voltak hazatérők, de a vagyonos rész maradt, hiszen ott is perzsa uralom volt, meg az Ígéret földjén is. A hitből vállalt maradék-sors és név üdvösségtörténeti fogalommmá lett, kifejezve a hit vallástételét, a minőségi kisebbség iránti tiszteletet. Hasonló reménység fűződött még a templomhoz is(vö.Hag 2,5-9).

Jézus nemzetségtáblázatában foglal el még központi helyet a babiloni fogsággravitel mint végpont és kezdet (Mt 1,11k); de Jézus maga is a páskavacsorához illeszti a tulajdon vérével szerzendő új testamentumot, azaz szövetséget. Mindkét szövetséghez fűződő vallástételben egyképpen súlypont az, hogy „él az ÚR”(14k). Ő bizonyítja élő voltát újabb és újabb tettekben. A mi Istenünk útonjáró Isten; együtt halad övéivel, s önmagát szabadítások füzére során jelenti ki. Szava tett is egyben, s hogy miként értsük, azt igéjével magyarázza.

A próféciaiban előrelendülő mozgás érvényesül. A régi mellőzése nélkül, sőt rájuk támaszkodva, keres az üdvözítés történetében jövőt érlelő új csomópontot, ahová majd az erővonalak összefutnak. – Az újszövetség népe, kinek kezében az ŐSZ beteljesítéseként, az ÚSZ-el formálódik egy egésszé a kétkönyvű teljes Biblia, az üdvözítés történetének középpontját Jézus Krisztusban ismerte föl, „aki halálra adatott bűneinkért és föltámasztatott megigazulásunkért”(Róm 4,25). Innen visszapillantva –, s lehet, hogy a nézetek erről nem osztatlanul egységesek –, azonos szinten látom mindkét ŐSZ-i szabadítást, az egyiptomit, s a Babilonból lettet, jóllehet a körülmények, s a százalékos eredmények eltérőek.

Addig is azonban az út göröngyös lesz. Áttételesen szólva: halászok és vadászok szedik össze őket és viszik messzi országokba; s csak ámulunk a törhetetlen reménységen, hogy maradt még erő hitre és vallástételre, miszerint: jönnek majd a nemzetek a föld széléről is az Úrhoz, bánva és szégyellve csinált isteneiket, kikben csalódniuk kellett.

Az az Úr az egyedüli szabadító, a mi élő Istenünk, ő az enyém is, de senki nem sajátíthatja ki őt magának.

Jeremiás 17,1–13 – A porba írt írás

Az ember nem képes megenni reménység nélkül. A kérdés csupán az, hogy kibe-mibe veti horgonyát. – Fussuk át röviden a megtevésztő lehetőségeket, melyek között – az ige szerint – kiutat keres. Ha a megszemélyesített természet kegyeit keresték, mögötte nem létezik élő Isten. Vagyon és kincs (3) sem menthet meg. Ráadásul a törvénytelenül szerzett gazdagság az idegen tojásokat melengető madár balgaságához hasonló; egy-kettőre elhessegetik (11).

Szóljunk valamit a család remények következményeiről is. Két végletes példa említetik, mindkettő írással, mint cselekvéssel kapcsolatos. – Egyrészt: vétkük kitörölhetetlenségét tárja föl és szemlélteti, arról szólván, hogy vas íróvesszővel, sőt mi több, gyémánt karcolóval van rávésve vétkük mind szívük (kő)tábláira, mind pedig oltáraik szarvára. Vélhetően, a termékenységi kultuszok fogadalmi feliratait rótták oltárok szarvaira (1k).

Másrészt nevük – s vele személyük –, mert hűtlenek, a porba íródnak (13); amit aztán széttapostak, annak jeléül, hogy kitöröltettek, számontartva sincsenek többé. – Máris emlékezetünkbe idéződik, mikor a vádlók Jézus elé idézik a tetten ért asszonyt, s Jézus csendesén és kitartóan ír ujjával a földre, közben fölegyenesedve azt mondja: „Aki büntelen.., az dobjon rá először követ” (Jn 8,6-8). Talányos, hogy mit írhatott Jézus. Ha ítéletes volt, az inkább a vádlókra volt terhelő, s nem a megvádoltra.

Aki emberbe veti reménységét, önmagát is beleértve, az Úrtól viszont elfordul, a karsztos sivatag körülményei között tengődő bokorhoz hasonló. Kiszolgáltatott a mostoha viszonyoknak, az időjárás viszontagságainak, a tikkasztó száraz szél gyötetésének. Elszántan dacolva a pusztulással, küzdve pusztta létért, mégis átkozott az ilyen sors.

Ellenben, áldott az, aki az Úrban bízik. – Nem arról van szó, hogy legyünk minden ember iránt eleve bizalmatlanok, amire könnyen hajlunk. – Az ilyen ember nem függ körülmények szeszélyétől. Mély hajszálgyökerei a víz felé törnek és onnan táplálkoznak (5-8). – Az Úr nem csinál titkot abból, hogy kire adja áldását; sőt fölszereli kellő ítélőképességgel, mert nem hagyja, hogy áldottait átejtse.

Jeremiás 17,14–27 – Jeles napok, s a végső nap

A csúfolódó, számonkérő fölényeskedés árnyékként kíséri a hit emberét és vallástételét. Számon kérik rajta: „Hol van..?” (2Pt 3,3k). „Teljesedjék már be!” (15). A próféta tehát malomkövek között őr-lődik, de a 18.v. ellenére sem sietteti a fenyítés napját. Éppen bírálói siettetnék, ama mellékgondolattal, hogy úgysem jön az! A próféta igaza gyorsan kiderülne, ha már itt volna, mégsem kívánja a végzetes napot; – Az 1. f-beli elhívása óta nem vonakodott. Vállalta, hogy az ige üzenete miatt szembefordulnak vele. Isten látja a lelkét, hogy torzítás nélkül igyekezett hirdetni, amit Isten szájára helyezett. Elgondolkodtat a 16/a.v: „...nem vonakodtam attól, hogy pásztorod legyek”. Számadó ő, még az elhullottakért is felelős (Ám 3,12). Némelyek nagyon fognak csodálkozni a „főpásztor” megjelenésekor (1Pt 5,1-4)!

A gyülekezet könnyítse meg a kölcsönös pásztorolást, mert az örömmel végzett szolgálat inkább válik javunkra, mintha sóhajtozva kellene végeznünk azt (Zsid 13,17). Mert Jeremiás bizony sóhajtozik, szinte belebetegedett, rettegés szorongatja szívét. Mégis Istent dicséri, mert őhozzá tartozik elsőrenden. A pásztor legyen az Uráé, akkor lesz igazán a nyájé, s szolgálja a legjobb értelemben vett érdekeit.

Mintha 180°-os fordulat állna be a 19.v-ben. Honnan csöppen ide a szombat megtartására szóló intés? Elképzelhető a fogságot követő idő. Szoktak hivatkozni a Neh 13,15-22. hasonló vonásaira. Ha így van, akkor Jeremiás igaza, bár utólagosan, de tisztázódott, ami a törvény szigora felé hajló kései utódokat is arra készítette, hogy behatóan foglalkozzanak a próféta írásaival és vegyék kultuszi használatba.

Másrészt, már a 12.v. is jelezte, hogy a próféta nem utasítja el mindenestől a templomot és az áldozatokat. Azt bírálta, ha visszaéltek vele (7,1-15). Maradjon szent mindaz, ami Isten számára elkülönített; fogalmi értelemben is ezt jelenti a „szent”. – Jézus, a templom szentségét őrzendő „nem engedte, hogy bárki bármilyen edényt átvigyen a templomon” (Mk 11,16). Prófétai tisztében, szombathoz való viszonyításával a nyugalom napjának ad jövődőt készítően, új értelmet.

Az ünnepek, megtisztítva az utakat, dicsőségében visszatérő királyunk fogadására készíteneek föl. – Beszédes kép a múlt évtizedekből: falunk főútján mindenki tisztára söpörte azt a háza előtt, vasárnap reggel.

Jeremiás 18,1–17 – Isteni hajlékonyság

Különféle a prófétai jelek természete. Van, amikor a prófétának kell valamilyen jelszerű tettet végrehajtania. Ezúttal egy műhely munkafolyamatát teszi jellé Isten – a próféta közvetítésével – egész népe, sőt minden nép okulására.

A fazekas első kísérlete a korongon nem volt sikeres. Újból összegyúrta az agyagot és másik edényt formált belőle. Előtte és azt követően is szól az Úr; tehát az ige teszi jellé azt, ami bárkivel, bármikor előfordulhat barkácsolás, bármilyen kézműves munka közben. A cselekmény olyan, mint Jézus példázatai. Csak néhány, ez esetben egyetlen mozzanat válik szemléletessé, szinte beszédessé.

Az edény elromlása, s anyagából egy újabb elkészítése Isten rendkívüli hajlékonyságát példázza. Ő a tervező, s bár agyag vagyunk a fazekas kezében, de nem holt anyag. Ha a népek Úra elhatározza, hogy egy népet kitép, kiirt, elpusztít (1,10), de ők megtérnek bűnükből (Jón 3), akkor terve – úgymond – elromlott. Ám, vonakodás nélkül formál belőlük másik edényt, a kegyelem példajaként.

Eshet fordítva is. Fölépítést, beültetést tervez, de megátalkodottan a rosszat művelik. Isten tüstént más tervet formál, megfenyítésükre. – Tehát a beszédes jelben az első edény sikerületlensége nem feltétlen jelent rosszat. – Végső soron Formálónkra, Alkotónkra kell tekintenünk, s csak aztán keze munkájára. Neki pedig nincs merev tételekkel megkötve a keze. – Akkor viszont hol vannak örök végzései és változhatatlansága? Azok is érvényesek, együtt erőteljes rugalmasságával, amlyre éppen most csodálkozhattunk rá. – Kiemelendő, hogy minden jel – kétszer is aláhúzottan (7.9) – minden népre érvényes. Ime, Jeremiás szemével most bepillantunk a világtörténelmet alakító Isten műhelyébe! „A mű forog” (Madách), de az Alkotó sem pihen (Jn 5,17)!

Még lehet változtatniuk azon, amit az Úr elhatározott. Utakat, eljárásokat, tetteket kellene megjobbitaniuk. Mily visszás, ha Isten hajlékony bölcsességével szemben tulajdon népe hajlíthatatlanul makacs. – Ha lelkiismeretünk vádol a romlás miatt, a bűnbocsánatban olykor adatik lehetőség a jóvátételre is (Lk 19,8), s lehet másként folytatnunk.

***Jeremiás 18,18–23* – Krisztusi többlet**

Nem tudható bizonyosan, hol és mikor szólt Jeremiás a 18.v. szerint. Hasonlít a 8,8k-re. Az egész részlet egybevethető továbbá a 14,17-21-el. – Kézenfekvő, hogy nincs minden leírva, ami elhangzott; gondoljunk az írott próféciaák hányatott sorsára is (vö. 36.f-el). Aminek azonban fönn kell maradnia, arra Isten különös gonddal vigyáz!

Lehetséges továbbá, hogy akik a próféta ellen szövetkeztek csak úgy szájába adták „hogyan nincs már a papnál tanítás, a bölcsnél tanács és a prófétánál ige!” S ha ilyen sommás formában nem mondta volna, ők akaratlanul is kimondták az igazságot; s ha váltig tagadva is, de fönn kellett maradnia. Az igazság kerülőúton is felszínre tör előbb-utóbb és megjeleníti magát, s Jeremiás egyszerűen csak leír(at)ta. – Honnan tudott az ellene szőtt tervekről? Az Úr már az anatótiák szándékát is tudatta vele (11,18-23). Elég hozzá egyetlen emberke (vö. az ApCsel 23,12-22 esetével), s az illetőt nem is neki kell megkeresnie.

Hallod, Uram, mit beszélnek ellenfeleim? Te tudod, hogy szoltam előtted az érdekükben. Hányszor mondtad, hogy hiába teszem, mert nem hallgatsz meg. Én mégis megkíséreltem, hogy elfordítsam rólok haragodat. S most a jóért rosszal fizetnek. Csapdába akarnak ejteni. A nagyvadnak ásott verem, s az apróbbaknak állított tör a lesben álló vadászok csele volt.

A 21-23.v. hasonlít az átok-zsoltárokhoz (pl. Zsolt 35), ellenpontként idézhető a megszabadultak hálaéneke, mint a Zsolt 124. – Átkozódását lehetne mentegetnünk, mondván: képzeld magad az ő helyébe! Adható továbbá teológiai magyarázat: hogy az ŐSZ szerint Isten igazságának és az ártatlanok igazának már itt, e földi életben érvényre kell jutnia, mert a megváltás és az örök élet hite még csak most van formálódóban. Ami rejtve volt az ŐSZ idejéig, Jézus Krisztusban kijelentetett (Ef 3,1-10). Jeremiás is egyike volt az ŐSZ kegyeseinek, akik „Csak távolról látták és üdvözölték” (Zsid 11,13) a beteljesedést.

Évégre kell figyelni arra, miként viselkedett Jézus a megölésére összetákolt perben. A vádak szelíden tűrte, „rábízta ezt arra, aki igazságosan ítél” (1Pt 2,22). Kínózva is főpapként állt Isten elé bíráiért, hamis tanúkért és a kivégző osztagért: „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekesznek”. – (Lk 23,34). Ez a Lélek hasson követőiben is (vö. ApCsel 7,60. 1Kor 6,7k).

Jeremiás 19 – Megint a fazekasműhelyben

A próféta i jelek másik változata, amit, nem saját elhatározásból, Jeremiásnak tennie kell. Megadott helyen hirdesse az Úr igéjét. Prófétaálás közben törje össze az éppen megvásárolt cserépkorsót, példázva vele Jeruzsálem elkerülhetetlen pusztulását. A cselekményt megint prófécia követi. Majd pedig az Úr házában is el kell mondania. – Isten olyat fog cselekedni, hogy aki hallja, a romlás mélypontját szemléltető fordulattal (3. 1Sám 3,11. 2Kir 21,12) „belecsendül a füle”. Az odavágott korsó fűlsértő pukkanása arról vészjelzés, ami bekövetkezik.

Bármily önkényesnek tűnik is a próféta i tett, hivatalos jellege és súlya van. Mint amikor bírói eljárás lefolytatása után az ítéletet kihirdetik. Ők i példák vannak rá, hogy gyakran egy láttató jelet is megselekedtek a bírák: gondoljunk az ismert mondásra: pálcát törni fölötté! – Maga mellé kell vennie a prófétaának néhány vént a nép és a papok közül. Amit jelenlétükben kimond, nemcsak nekik szól. A jogi töltés magyarázza a meglepő megszólítást: „Júda királyai és Jeruzsálem lakói.” Csak egymást követő királyoknak szólhat az intés. Akkor pedig itt most valami összegeződik, a büntetés is halmazati. Ámbár egyensúlyra billenti a másik, nem kevésbé meghökkentő fordulat: „ezt a helyet idegenné tették számomra,.. más isteneknek tömjéneztek benne, akiket nem ismertek sem ők, sem őseik, sem Júda királyai. Sok ártatlan vért is ontottak ezen a helyen” (3k). Úgy hangzik, mintha fölmentést adna a királyoknak, kivéve talán Manassét (15,4). Mégis, ha a júdabeli királyok palotái is tisztátalaná lesznek az ítéletben (13), akkor mégsem lesz kivétel.

Meglehet, hogy már Cidkijá idejét élik (21,1). Ő emberségesen igyekezett bánni az üldözött prófétaával (l. a 37-38. f-eket). – A próféciák újbóli leírásakor háttérbe szorult az időrend. Ezt olvassuk: „Sőt még sok más hasonló beszéd is került hozzájuk” (36,32). Valószínű, hogy már a 18.f-től kezdve, a Jeremiásról 3. személyben fogalmazott részletekben ott van Báruknak, Jeremiás írnokának keze nyoma.

A prófécia a Ben-Hinnóm völgyére tekintő kapuban hangzik föl. – A kapu általában jogi döntések hivatalos helyéül is szolgált. – A völgyet hívták Tófet-nek is, utalásul az ott folyó iszonyatos kultuszokra, gyermekáldozatokra. Az egész városra illeni fog majd ez a név. – A büntetés egyik változata, ha a megkezdett helytelen utat fölmentés nélkül végig kell járnom. – Az Úr immáron idegenül érzi magát Jeruzsálemben. – Nálunk vajon otthonos a személye?

Jeremiás 20,1–6 – Méltatlan eljárás, dicstelen vég

Ámós szópárbaja Bétél papjával (Ám 7,10-17) csak szóváltás volt. Ennél keményebb a Jeremiásé Pashúr főpappal (nem tévesztendő össze a 21,1 Pashúrjával), aki most megmutatja, kinek van itt joga dönteni; ha kell a megbotozásról is (5Móz 25,1-3. ApCsel 5,40k. 2Kor 11,24k).

A székenpadnak súlyosabb megalázásra kitalált válfaja a kaloda. Sejthetően erős botok alkalmazásával, gúzsbakötés. A nyakat, kezét és lábat foghatta szorosan, kiteve a vádoltat közszemlére „a felső benjámini kapuban... az ÚR háza mellett” (3). Annyi bizonyos, hogy a kapu északra nyílt, talán éppen átellenben a déli kapuval, ahol a minap lépett föl a próféta az Úr küldöttének jogán. Ha te, Jeremiás – úgymond – isteni fölhatalmazásra hivatkozva jogot formáltál, hogy pusztulásunkról fecsegi, majd én megmutatom, ki van itt jogen belül.

Ilyen gondolatok forrhattak Pashúr fejében. Tette önkényesnek látszik, bár lehet, hogy volt valamilyen szokásjog, felhatalmazva a kalodába zárásra. A műfogás mindenképpen azt célozza, hogy Jeremiás tekintélyét, s egyben szavainak hitelét összetörje. Netán őt magát is sikerül lélekben ízekre szaggatni, hiszen letörtségének szakaszai közismertek, mintha hajlamos is lenne rá. Őszintén beszél erről maga is, ahogy ez a folytatásból ki is derül, kitérve lelke megátható felületeit.

Mindazáltal úgy vészeli át Jeremiás az első meghurcoltatást –, amit még továbbiak is követnek –, hogy prófétai tekintélye nem szenved csorbát. Reggelre már szabad, s égő háttal, zsibbadt tagokkal is megmarad elhívásán belül, ahonnan nem sikerült kibillenteni őt. Pashúr pedig már nem az, aminek önmagát tartja. Isten előtt már más a neve. A név és személyiség szoros korabeli összefüggése alapján, ő szenvedett gyógyíthatatlan sérülést. Ennek az összezsúpolásnak végül is ő lett a kárvallottja. Aki eztán ránéz, óhatatlanul eszébe vágódik a Jeremiás-adta új neve: Iszonyat mindenütt! Nem fejtheti le magáról, árnyékként kíséri mindenhová és hazug próféciája –, mert még a prófétai adományt is kisajátította magának –, pusztulásba rántja rokonságát és barátait.

Aki Isten szeretetével menteni akar, hosszabb távon segítség másoknak. A mellékszempontok sorsa gyors hanyatlás.

Jeremiás 20,7–18 – Megújul szeretetében (Zof 3,17)

E részlet az utolsó a sorban, melyeket korábban „lelkigondozói beszélgetések Istennel” címmel illettünk (16,1-13). Különös beszélgetés, mert Isten hallgat. Türelemmel hordozza el a próféta nem mindennapi vádaskodását és nincs azonnali válasz, de még csöndes feddés sem. – A próféta kitörései összefüggésben lehetnek a Pashúr okozta megaláztatásokkal. Mégis, amivel Istent vádolja, méltatlan bánásmód Urával szemben. Visszas eltorzítása elhívásának, kézbevételének elferdítése megalázó Istenre nézve. – Miként is mondjuk el? – Mintha Isten elcsábította volna, s aztán szégyenében hagyta magára, közneveltség tárgyaként. – Már ott tartott, talán éppen a kaloda fái közé ékelten, hogy kiérlelődött lelkében a dacos elhatározás: ezentúl hidegen hagyja az Úr ígéje, többé nem teszi ki magát gyaláztatnak és veszélyeknek. S ekkor jött a döbbenet, hogy az ige nem hagyja békén, hatalma van rajta, bármennyire szeretné is magába fojtani.

Közben ki így, ki úgy emlegeti a vészjelző mondatot: „Iszonyat mindenütt!” (10). – A király környezetében léteztek még pártfogói. Sokan pedig azt fontolgatják, hogy föl kellene jelenteniük. Barátok és néhai jóakarók tüntetően állnak át az ellenfelekhez. – Isteni válasz híján egyoldalú a beszélgetés, s mégis vallomás számba megy – tűzként magában hordozva rá a feleletet. Pál apostol így fogalmazza meg: „...jaj nekem, ha nem hirdetem az evangéliumot!” (1Kor 9,16k).

A közbeiktatott, zsoltárra emlékeztető részletben (11-13) mégis ki kell mondania, hogy érzi az Úr jelenlétét. Emberek kezébe esve is, Isten próbálja meg őt. – Utána újabb érzelmi kitörés következik. Lehet azonban, hogy csak a felszín háborog, s a mélyben bizonyosság van. „Ha felindultok is, ne vétkezzetek!” (Zsolt 4,5. Ef 4,6). – Születése, születésének napja megátkozásával ismételten Jóbra emlékeztet (Jób 3).

A legnagyobb hatást rá és reánk is az teszi, ahogyan Isten, meg-rágalmazott szeretetében türelemmel viseli el a meg-megújuló támadásokat, amire pedig az ember azt szokta mondani, hogy végighallgatni is nehéz. – Ezek vagyunk mi, méltatlanok az Istennek megújító, túlradó szeretetére (vö. a Zof 3,17. alapszövegével, fordítási léheletőségeivel).

Jeremiás 21 – Ha a megmaradás jelenti az életet

Volt egy első babiloni fogságravitel(597), midőn Jójákin és a király anyja – netán Jeremiás tanácsára? (13,18. 22,24-27) – önként meghódoltak, megmentve Júdát a nagyobb pusztulástól. Tíz évre rá következett a második fogság(587), mikor az ellenállás harcias jelszavai katasztrófába sodorták az országot. Jeremiás próféciái már eddig is, jórészt e két válságos időpont körül kristályosodtak ki. Így van ez a továbbiakban is. – E f. előre lép egy évtizeddel, a következő viszont korábbról indul. Az ingázó elrendezésnek belső logikája nem mindenütt követhető nyomon. Kutatása már szakmai feladat. Az üzenet szemszögéből, előrehozott f-ünk azt kívánja példázni, miként ment ki Isten a személyes kétségbeesésből. Több panaszének nem követi, pedig Jeremiásnak továbbra is lenne rá elég oka. Talán javára vált a próbatétel; a megküzdött válságok tartást adtak életének, s határozottabb lett, mint volt korábban bármikor.

A király hozzá küldött követtségében találhatik megint egy Pashúr. Lehet, hogy a könyv fogság utáni szerkesztői azonosnak vették a korábbival, de hol van már az az illető! Utódja most ez a bizonyos Cefanjá. Ők ketten toporognak most szorultságukban a próféta előtt, hogy mi is volna a teendő.

Könyvünk, s a próféta is most ejti ki először (2.7.) Nebukadnecar nevét. Félreérthetetlen, világos beszéd: az élet és a halál útját adtam elétek. Formai hasonlósága az 5Móz 30,15. és 19.v-ekkel azt az üzenetet közli, hogy az élet és a halál választása olykor történelmi helyzetekben meghozandó döntésekig vezet. A jó választás üdvösséges, még ha megadásnak vádolt is, a többség értékítélete szerint. Az élet lehetőségének választása itt az Isten ítéletének elfogadását jelenti. Adódnak népeket foglalkoztató politikai kihívások, amikor határozottan kell a töredelmesebb utat választanunk, nem megaluvásból, hanem az Úr szavára; s erre nincs előre megírt általános érvényű recept.

Ez esetben az életet választva, keserves lépést kell megtenniük, hogy a káldeusokhoz (babilónokhoz) pártolnak. Az életet kapja ajándékba, aki megteszi (9), különben elvész. Csodavárás nem segít, lépniük kell. – S még eközben is maradjon idő és erő, hogy mentsék a kizsákmányoltat az elnyomótól (12).

Olykor a csupasz megmaradás jelent életet, – az Úr szavára, ami elég biztosíték a továbbiakra nézve.

Jeremiás 22,1–19 – Temetés a kapun kívül

Jósiás király életét összegezve közel két évtizedet tekint át a próféta. Összeméri személyét kisszerű utódaival. Mitől lesz valaki méltó a király nevezetre? Szemképráztató bevonulások az Úr háza kapuin, nagyralátó építkezések nem tehetik azzá. A törvényes és igazságos eljárás az uralkodás mindennapjaiban a kormányzás szolid alapja. Kultuszi reformját végrehajtotta; szükség is volt rá, de emberisége nagyobb súllyal esett latba. Az istenismeret és istentisztelet tisztasága a kicsinyek támogatásában bizonyult helyesnek. Még rá sem fizetett. – Igaz hogy tragikus körülmények között halt meg, amikor Nékó fáraóval szemben Megiddónál csatát veszített (2Kir 23,29k); mégse sirassátok őt, a holtat –, így int a próféta. Sokkal szánivalóbb a fiú, az utód, akit rövid királykodás után Egyiptomba hurcolt a fáraó. Szülőföldjét soha nem láthatta viszont (10-12. 2Kir 23,33k); Sallum ő, ismertebb nevén Jóáház.

Helyette a másik Jósiás-fit ültette a fáraó Júda trónjára. S hogy megmutassa, milyen kegynek köszönheti királyságát, a Jójákim nevet adta neki. Az 1-8 részlet bizonynyal az ő korához kötődik, s a 13-19 szintűgy –, beledolgozva egy rövid visszapillantás az apára (15k), akinek példáját tükörül kellene fölvennie; mindhiába, mert fellengzős és jogtipró e bábkirály.

Bámulatos a Szentírás tömörsége, aholis egy-két szóval jellemez személyeket, helyzeteket, mint itt is: „Apád talán nem evett és nem ivott?” – Más szavakkal: lám Jósiásnak nem kopott fel az álla! A maga hasznát és dicsőségét hajszólo ember folyvást küzd rossz lelkiismerével. Nyugtalanóságát kendőzve terelné folyton a figyelmet másokra. Téves optikával fölnagyít, vagy lekicsinyel, olykor tudatosan ferdít. A kegyesség mértéktartását vagy öngyötrő böjtnek, vagy szabadosságnak magyarázza. Holott a bibliai kegyesség és a természetesség tőszomszédok: „az Emberfia eszik és iszik”, mire ráfogják, hogy „falánk és részeges”. Máris kibújik a szög a zsákból, mert valójában az szúrt szemet, hogy „a vámszedők és a bűnösök barátja!” – véve a csattanós példát egyenesen Jézusról (Mt 11,19).

Nem tudható, hogy Jójákim a cím adta csúfos eltemettetést kapta volna (19). A 2Kron 36,8 vele történt utálatos dolgokra tesz rövid célzást, gondolva talán a gyászos végre is.

Jeremiás 22,20–30 – Az utolsó aranyágacska

Hogyan kerül ide a Libanon, melyre a könyvben csak itt található utalás (20.23), vagy a Básán és a délkelet felől szomszédos Abárim? E magaslati pontok északon és délen a hajdanvolt dávidi és salamoni birodalomhoz tartoztak. A régi dicsőség táplálta történelmi igény az idők folyamán egyre messzebb esett a valóságtól. Így kaptak földrajzi nevek átvitt értelmet. Az Ézs 2,13k. 10,34 ítéletet hirdet a libanoni cédrus és a Básán tölgye, azaz a fennhéjázó ellen, akit az Úr kivág és porba dönt. A Hós 14,6- 8 a helyreállítás ígértét e változatos vidék ízeivel-színeivel fűszerezi. – Tehát Jeremiás ezen a nyomon is a próféta elődök nyomába lép. Ez okból a 20-23 elsőrenden Jeruzsálemet jelenti, aki barátoktól (?) fosztottan maga is fogságra megy; s mivel a 24-28 Jójákin (ő itt a Konjáhu) fogságba hurcolásáról szól, mégis lehet, hogy már a 23.v. a király személyére utalt. Róla jövődöli a fájdalmat, akár a szülő asszonyét, de érezzük az egész nép lelki gyöt-rődését –, beleértve a prófétát is.

A magyarázók megemlítik, hogy igazából Jójákin volt az utolsó dávidházi király. Utódja ismét Jósias-fi, tehát neki nagybátyja. Megdöbbenhetett, aki hallotta: „ha pecsétgyűrű volnál is a jobbkezemen”, más szavakkal: ha az is vagy, akkor is lehúzlak újjamról és eldoblak más országba. Rövid lélegzetű királysága alatt nem mutathatta meg, hogy mit ér – a 2Kir 24,9 elítélően nyilatkozik róla.

A 28.v-ből határozott együttérzés csendül meg: hát ilyen semmirekellő lenne ez az ember, hogy így kell őt eldobni, ivadékával együtt? Mi nem ilyennek ismertük, ezt érezte a hallgatóság. A 29k. felel rá: „Ország, ország, ország” értsétek meg, hogy egyetlen utódja sem fog ülni többé a Dávid trónján. Tudomásul kell vennem, hogy vége egy hosszú korszaknak. Nemcsak Dávid házának, de az egész népnek –, országról egy ideig szó sem lehet –, merőben új helyzettel kell szembesülnie! – Mintha kérlelné is őket. Még maga sem tudja, mit hoz a holnap, de a mélyben ott lüktet a bizalom, hogy nyithatnak még új lapot. Ám, az nem lesz semmiben hasonló a korábbiakhoz képest. Ugyan fölhangzik még a dávidi jövődöles (23,5), de az a sarj messiási és egyben méltányos lesz. A babiloni fogság föl-dindulás-szerű rengést támaszt a dávidi utódlás menetében, mert megszűli a messiás személye ígértét és reménységét.

Jézus a válasz minden korábbi reménységre. Más, mint ahogy várták, de több, mint remélték.

Jeremiás 23,1–8 – Dávidi sarj

Úgy hagynunk, hogy vesszen az Úr nyája, főbenjáró bűn. A feladat nem egyszemélyes. E végett tartózkodik az ÓSZ – eltérően más népek korabeli szokásától –, hogy a királynak a „pásztor” méltóságjelzőt adományozza. Mert vele együtt a főemberek, papok, s mindenféle felelősséget hordozók, sőt maga a próféta is (17,16), vagy, aki magának e tisztet igényli, a pásztorok közé sorolandó.

Egyedül csak Jahve az igazán pásztor. Bizalom jele, ha ezt a feladatot emberekre bízta. Aztán, időnként számadásra vonja őket. Ha alkalmatlanná váltak, maga veszi kézbe a szétszórtak egybegyűjtését, s gondoskodik más pásztorokról. Az 1Pt 5,1-4 ugyanezzel a Lélekkel tekint a gyülekezet véneire és bátorít a főpásztor Jézus Krisztus megjelenése ígéretével. – A pásztorság nem uralkodás, hanem mentő, gondoskodó szolgálat. Tehát semmiképpen nem gyámkodás másokon. A Szentlélek tehet bölccsé, miként váljunk egymás pásztoraivá oly módon, hogy személyiségét össze ne zúzzuk. Mivel mindenkinek saját, utánozhatatlan vonásaival kell tükröznie a Krisztus arcát.

Ideje jöttén, az isteni gondoskodás megkoronázása lesz majd, ha Dávidnak igaz sarja támad. Nem harciasság, hanem teljes jog és igazság, szabadság és biztonság fogja őt fémjelezni. – A fogság után fűződtek ugyan királyi váradalmak Zerubbábel személyéhez (vö. a 22,24-et a Hag 2,23-al!), de át nem látható okból, hamar kihúnytak. – Következtesen végig vezetve a beteljesedés lehetőségeit, úgy mond: szent kényszerűséggel jutunk el a Dávid jogszerű fia, Jézus személyéig.

A végidők dávidi sarját a nép nevezi majd ekként: „Az ÚR a mi igazságunk”, általa tehát Isten dicsőítetik. Neve különben hasonlít a Cidkijá nevére. Ő nem volt oly elfogult Jeremiással szemben, mint pl. Jójákim. Ha egyáltalán van valami köze egymáshoz a messiási névnek, s a király nevének, összecsendülésük inkább vehető biztatásnak, mint bírálatnak. Attól függ, hogy a lelkiismeretnek melyik változatra van szüksége. Közömbös, vagy egymással lazán kapcsolódó dolgok is válhatnak javunkra, ha engedjük, hogy a lelkünkre beszéljenek.

Életünk adottságainak egy részét, magunkat is jól pásztorolva, ilyen esetben magunk fordítjuk lelki hasznunkra, sőt másokéra is. A leverhetetlen hívó derűlátás egyik válfaja ez a szemlélet.

Jeremiás 23,9–22 – Előfeltételek a békességhez

A békességet, röviden: a békét mindenki óhajtja. S most itt van ez az ige. Nem először utasítja vissza a próféta a mondvacsinált prófétákat, akik minduntalan hangoztatják: „Békességetek lesz!” (17). Kényes pont. Kikerüljük? Jobb, ha mélyére tekintünk!

A békesség járulékos adomány, ha Isten népe az Úrral kötött szövetség rendjében él. A szövetséget tekintve: vannak vallási, erkölcsi és diakóniát gyakorló jogi összetevői. Jeremiás most még erőteljesebben húzza alá a tartalmi föltételeket. Aki közel van az Úrhoz, a lényegyet kifejezve: aki vele bizalmas közösségben él (18), meghallja és hirdeti az igét. A próféta kellő mértéktartással szól e bensőséges közelségről. Nem mondja, hogy én vagyok az, akit az Úr tanácsába fogadott. Az ajtó bárki előtt nyitva áll, hogy az Úrhoz közelítsen, s akkor azt fogja hirdetni, amit tőle hall (22).

Ha viszont a szövetség etikai feltételei ingatagok –, az ige helyzetelemzése róluk most ez –, akkor a békesség hirdetése megalapozatlan. A végkifejlet tekintetében baljós intés, hogy még a korábbi asszír vészben elpusztult Samária prófétái is sorra kerülnek (13). A 3,11 ellenére meglep, miként hívta elő őket az emlékezet majd 140 év távolából? Azok a Baal nevében tévelyegtették kortársaikat. Ha máshonnan került ide ez a részlet, mégis fején találja a szegyet, mivel jótékonyan rázza föl azokat, akik valami csodálatos fordulatra várnak (21,2), amikor is Jeruzsálem falai alól visszavonultak az asszírok (2Kir 19,35k. Ézs 37,36k). Hátha most is megesik ugyanez velünk!

Akkor hát nem lehet beszélni békességről? Dehogynem! Nem kevesebbet, inkább többet kell tenniük az érdekében. Munkálniuk kell a békességet, hiszen boldognak mondatnak, akik ezt teszik. Meg kell teremtenem hozzá magunkban a tiszta szív előfeltételét. A boldogmondások rendje szerint ezt követi a béke (Mt 5,8k). – Közelítenem kell Istenhez (Jak 4,7k), s majd ő helyezi ajkamra a béke(sség) igéjét, mellyel előbben is megtérésre hív, s engedve neki, lesz is benne szív, sőt légműködő alakító erő.

Az ige számára elkötelezett embernek micsoda kín (9), látván látni, ha valaki csak mellébeszél, s tudnia azt, aminek amaz nincs tudatában: mily csúszós a talaj alatta. Biztos, hogy elesik a büntetés esztendejében (12).

Jeremiás 23,23–40 – Prófécia – haszonra!

Régtől fogva izgatta az embert a kérdés, hogy adhat-e Isten kijelentést álomban. Jób barátai ezt bizonygatták (Jób 4,12-17. 33,14-16). Egyedül Isten szabad döntésétől függött, mikor választotta a közlésnek ezt a módját. Mégis, inkább az íróprófétaság előtt fordulnak elő ilyen esetek, majd meg később, az apokaliptika kezdeteinél, amikor az íróprófétaság ideje már lezárulóban van.

Most azonban a csúcson állunk az ŐSZ-en belül, mert az ige átütő jelentősége így sehol másutt nem hatol át emberi korlátokon, mint éppen Jeremiás esetében. Adódtak olyanok is, akik az Úr kijelentésének tüntették föl csalárd szívük ábrándjait. Nagyobb súlyt adandó a bizonytalan álmovilág képeinek, előszeretettel alkalmazták a „kijelentés”, vagy „kinyilatkoztatás” fogalmának „kijelentés (terhe)” változatát. A próféták közül leginkább Ézsaiásnál található (13,1. 15,1 stb). A maga helyén lehet igaz, de mostanság nyögdecselve tettető és színlel: Jaj, alig bírjuk a terhét! Jeremiás szerint csak szalmáznak. Az ocsúnak pedig el kell válnia a tiszta búzától.

Az ige terhe egészen más. Tűz az, amit a próféta is érzett csontjaiba rekesztve (20,9), vagy sziklazúzó pöröly. Mégsem avégre adattott, hogy értelmetlenül vagdalkozzunk vele. Mert az ige hatalmával Isten használni akar. Az álmok prófétáinak éppen azt veti szemükre, hogy nem küldettek, „és használni sem tudnak ennek a népnek” (32). Ha bárki álmokra hivatkozik, ám legyen! De akkor mondja meg őszintén, hogy beszéde indoka csupán álom; viszont, ha ígét kapott, azt hirdesse! – Nem Jeremiás kizárólagos joga, hogy ezt teheti. Tehát nem a féltékenységi beszéd belőle, midőn az ál-ígét saját helyére utasítja. S most megint gondoljunk arra, hogy az Úr szól a próféta száján át. Ő támad a prófétaság technikáját egymástól elleső, szajkózó álmokergetőkre. Jaj azoknak, akik nem az Úrra emlékeztetnek, inkább feledtetni akarják őt. A közvetítő nem válhat szigetelő anyaggá a két pólus: az Úr és népe között. Ez sem jobb, mint volt a Baal tisztelet (27).

Még nem gondoltuk végig kellően az ŰSZ prófétaságát, melyet az 1Kor 14,1. 23-39 minden más kegyelmi ajándéknál (karizmánál) fontosabbnak mond, s nők számára is nyitva tart(1Kor 11,5). – Az ige maga a prófécia, ha telítődik Lélekkel; s döntő ismérve, hogy érthető.

Jeremiás 24 – Nehezebb sors – több kegyelem

A prófétának is voltak látásai; az nem álom volt? A fogalmazás szerény: „Ezt láttatta velem az Úr”. A főnevesített „látomás” már magyarázat. Pontosan ez alkalmazandó az Ám 7,1.4.7. 8,1-re is. Ámós ezzel előfutára lett Jeremiásnak. Minden jel arra mutat, hogy éber állapotban látnak a próféták valamit, amit aztán az őket kérdező Isten érthető magyarázata követ. A Jóel 3.1-ben is első helyen áll a prófétálás, mintegy ellenőrzés alá vonva az „álmokat” és a „látomásokat”.

Ige nélkül tehát nincs látomás. Megemlíthető a 38,21: „Ez az ige, amit láttatott velem”, vagy: „megmutatta nekem az ÚR (a dolgot), ami történni fog”. Ide kívánczik az ŰSZ-ből az „elragadtatás”, pl. Péter „révülete”(ApCsel 10,10). Hallván e fogalmat, fenntartásaink támadnak, nem-keresztényen belemagyarázást tulajdonítva a fordítási javaslatnak. Az ősi szó legmélyebb rétegében a ruah „Lélek” fogalmából ered, csak – vargabetűt leírva –, sámánisztikus jelenségek megnevezésére használták. Vegyük vissza onnan, s adjuk meg neki eredeti jelentését. A Szentlélek majd megtölti tárgyyszerű tartalommal. Ha nem félünk a szavaktól, majd a szavak térnek hozzánk. Ekéént formálódott a Biblia, s benne az ŐSZ változatos, nem finomkodó, de nem is útszéli szókészlete.

A láttatott két kosár fügét mi úgy rangsorolnánk, hogy az ehetetlen rosszak azokat példázza, akiket, Jójákinnal együtt vitt fogságra Nebukadneccar 597-ben (2Kir 24,14-16). A jók pedig mindazok volnának, akik ezt – átmenetileg –, megúszták. Az Ez 11,3 éppen e tévhitet és önhittségét leplezi le, mert a történeteket úgy kell szemlélünk, ahogy Isten tanít rá. Nem azt mondja, hogy az elsőre elhurcoltak jobbak voltak, hanem, hogy rájuk kegyelemmel tekint (5). A fogság évtizedeinek végén főként belőlük tevődik majd ki a „maradék”, akiknek majd új szívet ad. – A Cidkijjával együtt Júdában maradtak és az Egyiptomba menekültek (2Kir 23,34?) pedig riasztó példává lesznek minden nép számára. Az elsőnek elhurcoltak nehezebb sorsa előnnyé válik, kimentett résszé Jeruzsálem nagy pusztulásából, hogy a jövőendő zálogaivá válhassanak.

Bizony, „nem azé, aki akarja, és nem is azé, aki fut, hanem a könyörülő Istené” (Róm 9,16). Ki volna képes eldönteni ma, hogy holnap mi szolgál javára, s hogy a jövőendő záloga legyen?

Jeremiás 25,1–14 – Majd másként beszélek velük!

Megérett rá az idő, hogy írásban is összegeződjék, ami 23 éven át hirdettetett. Változatosan bár, de a prófétának minduntalan önmagát kellett ismételnie. Nem önfejségből tette. Az Úr szólt, ő pedig tolmácsolta. – Nebukadneccar, Babilónia királya első esztendejét élik. Nem sok jóval biztatnak előkészületei. Idegen volna a próféta Lélektől, ha belső elégtétellel könyvelné el magában: ugye megmondtam! Ki fog derülni, hogy nekem volt igazam. – Az álprófétákkal vívott küzdelme sem sodorta Jeremiást a másik végletbe, mintha kizárólag őt küldte volna az Úr. A 4.v. szólhat múltból és jelenről is. Egy ő azok sorában, akiket az Úr küldött. – Olykor csüggesztően maradt egyedül, mégsem sajátította ki magának az igazságot. Jó volt, ha mások is hirdették. Egyedül az volt elszomorító, hogy népe nem hallgatott az igaz szóra.

A szolgák személye, teendőjük jellege változásában fölismerhető az igének és Isten mindeneket kormányzó tetteinek belső dinamikája; s benne a fordulat éppen most következik be. Eleddig a próféták voltak a szolgák. Megtérésre hívtak gonosz utakról, Istent bosszantó faragott képek tisztetéből. Idejében szóltak, még minden jóra fordulhatott volna. De hatástalanul pergett le a népről az intő szó, s az események immár félelmes új irányt vettek. Mert ettől kezdve Nebukadneccar az Úr által előhozott szolga. Mondhatnánk: micso-da különbség! Rázúdítja őt az országra; sőt a szomszéd népeket is irtja. A LXX elrendezésében itt mindjárt az idegen népek, legelőbb is Elám (49,34-36) és az Egyiptom (46.f) elleni próféciák következnek. – Ráadásul kimondja, hogy Babilon évei is megszámláltnak: a 70 év kerekített szám; aki hallotta, mindjárt felötlött a kérdés: de ki fogja azt élve megérni?! – Végül is kegyelem, hogy a fogság rövidebb lett valamivel, s néhányan a hazatéréskor még emlékeztek az első templom dicsőségére (Hag 2,3).

A fönti dinamika előtűnik a királyi menyegző példázatában. Előbb mennek a hívogatók, akiket elutasítva, bántalmaznak és megölnék. A gyilkosokra aztán küldetnek pusztító hadak (Mt 23,3-7). Az utolsó szó mégsem ezé! – Keresztutak népe! Kedve szerinti szolgák útján érthet-e szót velünk az Isten, vagy másként kell beszélnie velünk? – Csak úgy lesz, úgy lehet részünk vidám örömben, ha van a király fogadására elkészített, megmosott menyegzői ruhánk!

Jeremiás 23,15–38 – A harag serlege

Isten adja a próféta kezébe a harag borával teli serleget, hogy ahová küldi, itasson meg vele minden népet. A feladat összefügg elhívásával; vö: „népek és országok fölé rendellek” (1,10), valamint a 46. és 50.f. idegen népek elleni próféciaival. – Hasonló tartalmú részletek (Zsolt 75,9. Jsr 4,21. Ez,23,31-34. Ézs 51,17-23. Náh 3,11. Hab 2,16) után, egy lépéssel előre visz az Abd 15k, ahol az ítélet az Úr napjába torkollik. – A Jel 16-ban kitöltetik a harag hét pohara. Mindegyikük rendre elindít egy, az embereket közvetve, vagy közvetlenül sújtó kozmikus katasztrófát.

Őszintén ki kell mondanunk, hogy az ige nem enged közelebb férköznünk a titokhoz, hogy miként itatta meg a próféta a fáraót, királyokat és főembereket, valamint a népeket. Mintha játszó gyermek etetné, itatná különféle babáit. Mai ésszel mindez fölöttébb gyermekesnek, s mágikusnak hat. Bízunk ezt Isten hatalmára. Ilyen szinten viszont erővel teli ráhatás a parányról a nagyobbra. Netán egy-egy jelentéktelen agyagfigura viseli különféle népek nevét, s ami vele történik, annak kell végbemennie a nagyon? Maradjunk meg a sejtések szintjén.

Az viszont bizonyos, hogy inkább látás ez is, s nem mágia. Nem akarják ugyanis elvenni kezéből a serleget. Holt bábuk ilyet nem mímelhetnek. Neki pedig rájuk kell szólnia: „Így szól a Seregek Ura: Ki kell innotok!” Az Úr saját népén kezdte el, s nem áll meg, míg el nem ér minden illetékes népet (28k). – Az Ám 1-2. során viszont – jelbeszéd nélkül –, Júda és Izráel zárta az ítéletes sort. Lélektanilag is közelítve az Úr eljárását, úgy hat, mint népe elbizakodottságának ernyesztése, puhítása. Végén csattan az ostor azokon, akik nagyon erősnek érzik magukat; kierősödtek, mint a részegek, de a végén jön a fekete leves!

Szemléltetésül történelmi példák idézhetők föl. Vértől, győzelmektől, vereségektől ellenére, diadal hajszolásától ittasult, vesztükbe rohanó diktátorok, nemcsak könyvek lapjairól ismertek, mintha Isten itatta volna meg őket –, elámított népükkel együtt. Ne firtassuk tovább, ami jobban már ki sem bontható; eddig is a történelem aknamezőin jártunk. Jaj a pásztoroknak (ők a népek királyai), ha egyszer oda a nyáj, s maguknak sincs hová menekülniük. – Leshegyéről előbújt az oroszlan is (38), példaként az ördögnek „keresve, kit nyeljen el” (1Pt 5,8k). – A hit józanságával mégis lehet ellene állnunk, mivel szándékai „nem ismeretlenek előttünk” (2Kor 2,11) !

Jeremiás 26,1–15 – Itt állok, másképp nem tehetek!

Az 1.v. és a 27,1 azonos fordulataiban fölismerhető Báruknak, Jeremiás íródeák-tanítványának a munkája. – Ami a tartalmat illeti, valóban mindig „idejében” (5) szólt az Isten és Jeremiás tüstént engedett, s nem hallgatott. Ha egy-egy király első esztendejében erőteljesebb volt hangvétele, az a szándék vezérelte, hogy megmutassa népének a helyes irányt. Új kezdet mindig új lehetőséget hoz, de rontani is lehet rajta. – Bármennyire hasonlít is föllépése a 7. fejezethez, nem egyazon esemény a kettő. Az Úr templomába vetett dogias hitet ezúttal nem állítja pellengérre. Bizonyos, hogy nemcsak kétszer, de több alkalommal is elő kell állania, hol valamelyik bejáratnál, máskor meg az Úr háza udvarában. Többször is elővehette az intéző példát: a silói szentély pusztulását.

Aki csak felületesen figyel oda, megütközik: micsoda szentségtörés! Hogy merészel e nemes épület, sőt az egész város pusztulásáról beszélni! Biztos szeretné is, hogy úgy legyen, azért emlegeti. Lincseljük meg! – Tán’ mondhatta volna a próféta szelidebben? Isteni igény volt, hogy egyetlen szót se vegyen el belőle (2). Kérdés, hogy módszerek változtatásával mennyire lehet az igazságot jobban belopni az emberi szívbe? Nem emberektől van, ha gyökeret ereszt. Isten művét most csak a bizalom sejteti: „Talán hallgatnak rá... Akkor megbánom, hogy veszedelmet akartam hozni rájuk” (3). Ez lett volna a megfelelő és életet munkáló válasz népe részéről. Ehelyett meghurcolni az ige eszközét, dühből fogant önvesztő őrülség. – Vaj’ mit hív elő szívemből az ige?

Az Úr háza kapujánál leülő vének: rögtönzött bíróság. A papok és próféták a vádlók és a tanúk. Hivatalos jelleget adnak az ügynek, így a próféta sorsa még kétségesebb. Ő pedig megőrzi higgadságát. Az üzenetnek adja az elsőséget. Megint elmondja, ami rábízott. Hogy vele mi fog történni, tizedrangú kérdés. Kezükben van, tegyenek vele, amit akarnak.

A fontoskodók pedig azt hiszik, hogy egyéb dolguk sincs, mint dönteni egyetlen emberélet fölött. Holott saját életük, s az egész nép jövője függ attól, hogy hallgatnak-e rá. Erről sejtelmük sincs.- Az ige olyan dallam, mely nem hal el nyomtalanul, s nem veszti hitelét, ha a hangszert össze is törik.

Jeremisá 26,16–24 – Eltérő próféta–sorsok

A papok és próféták féltékeny elfogultságát a nép és az ország vénei fékezik. Szót emelnek Jeremiás érdekében, s a kegyes királyra, Ezékiásra emlékeztetnek. Ezzel Jójákim király keze meg van kötve, talán emiatt is szorul háttérbe. Amikor tehát némely vezető bátran és bölcsen érvel (17), rámutatnak, hogy Jeremiás az Úr nevében szólt. Továbbá, emlékeztetnek egy korábbi prófétai intésre, egy évszázaddal korábban elhangzottira; szószerint idézik a Mik 3,12-t. Az akkor történtek háttéréről nem tudunk közelebbit; inkább ismerjük ama korból Ézsaiás sorsformáló, bajokat kivédő tevékenységét. De íme, a köztudatban Mikeásról is élt hasonló hagyomány. Tehát, ha van élő ige a szívekben, ráadásul le is van írva, az utókor pedig kész tanulni a múltból, s ha jó értelemben életrevaló a készítő jótanács, hogy az elődök „félék az Urat, és... esedeztek az Úrhoz” (19), mind eme pozitív tényezőkként összehatásaként sikerül kioltaniuk az indulatok tűzfészkrét. Így kell(ene) az evangéliumnak ma is engednünk egyházban és társadalomban.

Mivel így történt, egy pillanatra megtorpanunk. Ha ekkora mérseklő józanság munkált a hangadóknak, s ennek nyomán a közvéleményben, nem fest-e elének túl komor képet Jeremiás? Avagy, tán’ éppen az ő munkájának tulajdonítható, hogy ezúttal helyesen mérték föl a távlatokat? Kérdések, melyekre nincs kielégítő válasz! Jeremiás tevékenysége mégsem lehetett teljesen hatástalan, bár ha történtek is helyreigazító döntések, hatása csak átmenetinek bizonyult.

Nem a mi dolgunk, hogy a másik prófétát, Úrijját elmarasztaljuk. Mennyi minden történhetett még, amikről halvány fogalmunk sincs! – Amint hírért vette az ellene indult hajszájának, félelmében Egyiptomba menekült. Jójákimnak pedig elért a keze odáig, eleinte ugyanis Egyiptom szövetségese volt (2Kir 23.34). Egy tisztességesen álcázott küldöttségnek az volt a voltaképpeni feladata, hogy a prófétát visszahozza. Sikerral járnak; s a hazahurcolt prófétát lekaszaolják, tetemét pedig a köznépi temetőbe dobják. Krimi az ókorban! Az elismert előbbi fény mellett, az utóbbi a komor árnyék. Úrijjának talán nem is voltak pártfogói, mint Jeremiásnak. Az ige eléggé szófukar, bár nem véletlen a két próféta esetének összefűzése.

Jeremiás – illetve Báruk –, róla adott megemlékezése tört fénye annak az igazságnak, melybe az Úr követői egyaránt felöltözhettek majd. Ez itt az igazság visszája csupán, ott lesz majd a színe. – A teljes váltság napján sem leszünk ugyan mindentudók, de az istenismeret teljes lesz (1Kor 13,12)!

Jeremiás 27 – Igában a jövőndőért

Jeruzsálem túl van az első megrázkódtatáson. Nebukadneccar lefölezte Júdát, fogságra vitte a módosabbakat, s a használható mesterembereket (2Kí 24,14-16). Az otthon maradtak, fölcusdva a kábulatból mozgolódnak kezdtek. Nem udvariassági látogatáson vannak Edóm, Móáb, Ammón, Tírusz és Szidón követői Cidkijjá királynál. – A 25,17-26 kapcsán talán túl sokat is töprengtünk, hogy miként is volt lehetősége a prófétának elérnie az idegen népeket. Ha Istennek közlendője van a próféta száján át, azt is megteheti, hogy emberének helyébe hozza azokat, akik aztán megviszik az üzenetet távolabbi országukba. Isten útjai csodálatosan egyszerűek és hatékonyak!

Ha pedig a küldöttek avégett találkoztak Jeruzsálemben, hogy (Egyiptom biztatására?) Babilon ellen szövetkezzenek, akkor az erőteljes jellel kiabrázolt isteni döntés éppen telibe is találja azt, amit most kezdenek közösen építgetni. Nyakában az igával és a kö-tél-hámmal, a próféta furcsa szerzet, nézhették örültnék is! Személye azonban teljesen eltűnik a külső mögött, és előlép az ige, Isten önkijelentése. A Föld és a rajta élők alkotója szól, az, aki a történelem gyeplőjét is kezében tartja, s a népek sorsának alakításához abban a korban Nebukadneccart szolgájának tekinti (6). Ha pedig ideje kitelik, fiát és unokáját hozza utána. – Valóban még két király követte, de nem voltak vérszerinti leszármazottai. – Később pedig támad másik hatalom, hogy a népek pásztorává legyen (Ézs 44,28).

Jeremiás az ige terhével –, ami nem mondvacsinált teher –, a királyhoz is elmegy. Ellene mond a gyors változást jövőndölgető prófétáknak. Majd pedig a papoknak és a népnek is feltárja üzenetét. A zsákmányként elhurcolt templomi kincsek odavannak. Ami még maradt, azt kell menteniük. Főként az életet és a várost a pusztulástól. Meg kell ragadniuk a túlélés egyetlen lehetőségét.

Elnézem – képzeletben – a jármot hordozó prófétát. Kiabrázolvával ezzel a Babilóniához kötött jövőndöt, mégis Isten embere ő mindenestől. Nem a magát mondja, hanem amit Istentől hallott, azt közvetíti a világba (Jn 8,26-28). Egyik változata az élet mentésének, melynek ezúttal tanúi lehettünk.

Jeremiás 28 – Ha szívem mást mond is

Nincs még egy, ehhez hasonló, feszültségekkel telített összemérése az igaz és a hamis próféta-ság erőinek, mint aminek e f. kapcsán, időben távoli tanúivá válunk magunk is. Hananjá járatos a próféta-i beszéd fordulataiban. Föllépése határozott, s nincs híján lelkesültségnek. Fölfokozott erő kifejtéssel töri össze a Jeremiás nyakáról levett fájármot. – Hirdetni üdvöt, rövid határidőn belül helyreállítását annak, amit négy éve, az első fogsággravitelkor elvesztettek, kivétel nélkül mindenkinek hőn óhajtott vágya. Nota bene (jegyezzük meg jól)! Jeremiásnak is! Mégis, csak azt mondhatja, amire megbízása van. A korábbi próféták dolgainak elemzése megfontolásra inti. Mi sem könnyebb: jót jövendőlni; ámbár, mindig akkor támadtak próféta-küldöttek, ha előre kellett jelezniük, hogy valami bajt hoz az Úr a városra (Ám 3,6).

Mikájéhú is azt mondta elsőnek, amit a győzelemről szajkózó udvari próféták; s aztán vereségről kellett szólnia mégis (1Kir 22,13-17). Az Úrra figyelő prófétáknak is van szívük, meg hazaszeretetük, és nem kívánnak feltétlenül rosszat, de nem tehetnek mást, ha az Úr másféle üzenettel terhelte el őket. Az igaz próféta-ság ismérve, Jeremiás megfogalmazásában, hogy merik-e elmondani a népszerűtlent, tudva azt is, hogy népük érdekét is, hosszabb távon, ezzel szolgálhatják; ama bizonyossággal, hogy az Úr végül is jót fog előhozni belőle. Idő teltével azt is megmutatja, hogy melyik prófécia volt az igaz(i) (8k).

Midőn Hananjá leveszi róla a jármot, hogy a nép szemeláttára ellen-jelet mutasson föl vele, Jeremiás vonakodás nélkül enged. Az összetört iga látványos mutatóvány, mindenki szívesen engedi meggyőzni magát általa és Jeremiás a látszólagos vereség szégyenével távozik. S mert az Úr hallgatott, kívárta a végét, amíg a hamis szó minden érvét kijátsza. – Az Úr indítására jelenik meg ismét –, mint aki ottfelejtett valamit, s nem azért, hogy mégiscsak övé legyen az utolsó szó, ilyesmibe ő nem ártja magát! De most már szólt az Úr. Éber figyelemmel kísérté a fájárom összetörését; ám, megbízás nélkül tenni illet egyenlő egy vasjárom kikovácsolásával. Igazi vaskarika az, az összes kis népek számára, akik éppen szövetségben járatják az eszüket.

Hananjá saját életét is eljátszotta. Az általa hirdetett közeli fordulat félidejét sem éri meg. Látványos színjátzásának két hónap múlva vége!

Jeremiás 29,1–15 – Józan bátorság

Tekintélyes emberekkel az élen, hivatalos küldöttség érkezik a babilóni királyhoz. Valószínűnek látszik, hogy mind az otthonmaradtak, mind pedig a Babilonba hurcoltak között nyugtalanság volt tapasztalható. A küldöttek arra kaphattak fölhatalmazást, hogy eloszlassák a babiloni udvarnál az adódó kétségeket. Ők viszik Jeremiás levelét a foglyokhoz, akiket önjelölt próféták és jósok hitegetnek. Tulajdon álmódозásaik is azt sugallják, hogy nem érdemes semmihez hozzáfogniuk, hiszen úgylis hamarosan visszakerülnek szülőföldjükre. Jeremiás levele szembeszegül az álprófétákkal. Egyetlen hatásos ellenszer mindenféle tévhitre az Úrtól küldött prófécia a jelenről és a távoli jövőről.

A levél tartalma rendkívül józan, s egyben a hit bátorságát igényli. Szóbeli érthetően kimondja, hogy rendezkedjenek be hosszabb időre. Építsenek házakat, fogjanak hozzá kertek telepítéséhez, így majd gyümölcseiből is hamarabb ehetnek. Ne várjanak ölbetett kézzel. Alapítsanak családot, s gyermekeiket is erre bátorítsák. Szülessenek csak meg a következő nemzedékek, ha lehet, minél nagyobb számban. Kétkedés ha van, hogy bizonytalanra szüljenek gyermekeket? A hit bátorságával feleljenek rá „igen”-t. Fölkészülten, így tekintünk ma is a jövőbe. Mert letelik majd a 70 esztendő (25,11k), s akkor adja majd meg Isten, amiről most, kurta időszakot kivárandó, reménykednek. Hosszabb időszak után fog majd bekövetkezni az Ígéret földjére leendő összegyűjtésük. Addig azonban tegyenek meg minden lehetőt ama városállam békességeért és jólétéért, ahová, Isten rendelése szerint kerültek, mert sorsuk össze van kötve annak életével. – Ha béke és rendezettség van, visszahat majd a foglyok helyzetére is. Sőt, közbenjáró imádsággal könyörögjenek a város békességeért. Papi szolgálatukat ellátva, az idegenek között sem fognak belemosódni a népek tengerébe. Isten tulajdonaként élhetnek hasznos életet ott, ahová a kegyelmes ítélet sodorta őket. – Rémlík, valahol azt olvasván, hogy a Perzsa uralom alatt is zavartalanul élt Bagdad az iszlám térhódításáig, évszázadokon át; s benne jelentős számú zsidósága is fönmaradt.

Az ősegyházban is eleinte gyors visszatérését várván az Úrnak, némelyek kezdtek tétlenkedni (2Thessz 3,6-13). A meghosszabbított átmeneti idő az Úr eljöveteleig, rengeteg hasznos tennivalóra ad alkalmat arra is, hogy másokkal nem vetekedve, de hazánknak, belső szabadságunknak is használjunk.

Jeremiás 29,16–32 – Utórezgések a levél nyomán

Jeremiás levele fölkavarta az érzelmeket és elindított gondolatokat. Vajon, most a folytatást olvastuk? Inkább nevezhető a levél utóéletének. Eladdig, hogy egy pontosan meg nem határozható későbbi időben is foglalkoztak vele; s hozzáfűztek nem egészen odaillő kiegészítéseket is. A 24-32 nagyobb egység áll leginkább közel a próféta leveléhez. – A nehelámi Semajá, ki tudja honnan vett magabiztossággal leckézteti meg Cefanjá főpapot, s az egész papságot, hogy miért nem fegyelmezik meg az Úr házában prófétálgató féleszüeket. Jeremiás már ismeri a kalodát, melyet most újból felemlgetnek (26. 20,1-6). Félreértették volna? Ó, dehogyis! Van, amit pontosan értenek és jól értelmeznek: „Hosszú lesz a fogság!” (28) Szó szerint ez így nem is állt a levélben.

Agyonhallgatnák viszont az ígéretes részleteket, hogy lesz majd egybegyűjtés. Addig is állhatatos imádsággal kellene pásztornálniuk önmagukat és tevékeny várakozással tekinteniük az Istentől elhozandó jövőendő elé. – Jeremiás a templomtól kényszerűen elszakadó kultusz új formáinak veti meg alapját és ad neki tartalmat. A teljes ígéhez a hit teljes hallókészsége szükséges. Egy részletet kiragadva csak botránkozunk, vagy pedig féllábon sántikálunk. – Az elutasítók tudni sem akarnak a tanácsról, hogy házakat építsenek, s ültessenek kerteket. A 21k. két prófétáról is tud egy s mást. A hazug prófécia, megingatva másokat, önmagát is kibillenti sarkaiból, s egyensúlyát veszítve erkölcsi eltévelyedésbe eshet (23). – Nincs istenismeret Isten akaratának ismerete nélkül! Akaratától akár egy ponton eloldódva, a szál ott is tovább bomlik, ahol nem akarom.

Amint fontosabb szó volt róla, később is lekötötte az ígével foglalkozók figyelmét a nép két része között folytatott levél-, s üzenetváltások. A 16-19 ilyen későbbi kiegészítésnek tűnik, a24.f. szellemében. – A főpap elolvassa Semajá Jeremiásnak írt levelét, s nem ragadja magával a hév. Ha otthon nem is, de a fogságban fölülkerekedett a hit józansága; ebben oroslánrésze lehetett Jeremiás levelének. A mást jövőndölgetők pedig elszigetelődnek.

Aki az Úrnak enged, áttörve félreértéseken, mégis utat mutat. – A kijelentés történetében itt lesz először ígévé egy levél.

Jeremiás 30,1–11 – Teljesség és egyoldalúság

A 2.v. bizonyval ugyanazon utasítás, mint a 36,2, amely pontosabb is, mert van benne visszatekintő időmeghatározás: a Jósiás idejétől fogva kapott kijelentéseket kell a prófétának leírnia egy könyvtekerésre. Számításba kell vennünk továbbá azt a kényszerű közvetettséget, hogy az első leírás megsemmisült; s diktálás után Báruk újra írta.

A főnti párhuzamos hely támpont arra nézve, hogy a 30-31 két fejezet a legkorábbi időből, Jósiás király reformkorszakából való. S mindjárt ki is tűnik a 3,1-4,4-el a nyilvánvaló rokonsága. Amikor is akkoriban a király az északi, még az asszírok által szétzilált területet is hatalmi körébe vonta egy időre, s igyekezett idegen kultuszoktól megtisztítani (2Kir 23,15-20).

Feltételezhető, hogy megkésve, azért került ide a két fejezet, hogy a prófétát védje az elfogult egyoldalúság vádjától. Mintha ő csak az iga elviseléséről volna képes beszélni, de szava sincs arról, hogy az le is kerülhet a vállukról. Mert amit hirdet köszönőviszonyban sincs Izráel Istenével, aki úgy jelentette ki magát Mózesnek, hogy népét ki fogja szabadítani az Egyiptomi szolgaságból (2Móz 20,2). – A válasz erre a Péld 3,1-8 sínein halad, azaz: ideje van a járom fölvételének, de letörésének is. Az Úr tetteképpen: „Azon a napon letöröm igáját nyakadról – így szól a seregek Ura –, köteleidet leszaggatom” (8).

Az igeszolgalat – a teljes látóhatár igényével –, szükségszerűen kell, hogy vállalja az egyoldalúság vádját. Méghozzá ama belső szabadsággal, hogy ha Isten átvált az ígéretekre, habozás nélkül követi őt új ösvényeken, s mégsem fog tűnni szélkakasnak. – A próféta tehát ismer reményteljes jövődőt is. Az Úr majd időben tudatja vele, ha jóra kívánja fordítani Izráel és Júda (ismét a sorrend!), tehát mindkét országrész sorsát. A biztatás egy fókuszba gyűjti a különböző fogságravitelek kárvallottjait, ha az ítéletes fenytést úgy, ahogy kell, már végig szenvedték. A halottsápadt férfiak a sír szélé-ről térnek vissza megszabadultan (6k), mert a szenvedésből mindig születik valami élet. A Biblia héber szövegében a sorsa jóra fordulása valaki(k)nek szinte egyet jelent a fogságból lett kiszabadulással (vö. a Zsolt 126,1k-kel).

A Krisztus halála és föltámadása pedig olyan gyűjtőpont, mely minden fénynyalábot egybefog, hogy éljünk általa.

Jeremiás 30,12–24 – Harag után irgalom

Az Úr tetteinek jó része csak utólag áll össze előttünk egységes képpé. Szinte szószerint ismétlődik a 23,19k. most a 23k. során, melynek záró akkordja: „Az utolsó időkben értitek majd meg ezt”. – Az utólagos fölismerés egyik jellemzője a János evangéliumának: „Még sok mindent kellene mondanom nektek,... amikor eljön ő, az igazság Lelke, elvezet titeket a teljes igazságra” (Jn 16,12; vagy más színezettel a 2,22). Jézus mindvégig hűséges szeretetét csak később fogják megérteni tanítványai (13,1.7!).

Az ÓSZ még vár az Isten szeretetének beteljesedésére. Az olykor érdeesebb fogalmazáson gyakran a bibliaolvasók is megrökönyödnek és szólni, kérdezni sem mernek. Felmerülő, de ki nem mondott kérdésekre szoktam volt mondani: A Biblia nemcsak azt mondja el, hogy milyen az Isten, de azt is föltárja őszintén, hogy milyen az ember, azaz, hogy kegyelemreszorult. Ráadásul az ÓSZ idején még nem tartóztta föl az ítéletet a Megváltó testének paizsa. Egyedül Isten egyedülvaló irgalma fordítja jóra népe sorsát. Azt kérdezzük: hol? Éppen a mélyponton, midőn már elkönyvelték, hogy eltaszított, mintha leírták volna őket, hogy nem szövetségesek többé, s nem is törődik velük senki. Szépítgetés nélkül maga Isten állapítja meg a lesújtó diagnózist: „Halálos a bajod, gyógyíthatatlan a zúzódásod”, nincs orvos, sem gyógyír, sem kötszer. Én vertelek meg, s csapásaim nem különböztek az ellenség dühödt kegyetlenségétől. Sajognak belé tagjaid és méltán jajgatsz!

Ott a mélyponton üt be az irgalmas fordulat. A pusztítás, tova vándorló tornádóként már azokat a népeket szaggatja, akiket eddig Isten engedett szabadjára, hogy perzekútorok legyenek népe megfenyítésében. A kegyelem csodája, hogy aki teljes joggal vert, most gyógyítóként hajol le az összetörthöz (16k). Népet és várost, mindent helyreállít. Számukat megszorítja. Lesz vérükből támadt fejedelmük. „És népeimmé lesznek, én pedig Istenük leszek”. Ez lesz majd a kedvelt ezékieli prófécia (22. Ez 11,20. 14,11). Akkor töretik össze a járom, midőn leperelt ítélet után szabadító Úrként bizonyítja önmagát Isten: „Összetörtem jármotok fáját, és főlegyenesítve vezettelek...” (3Móz 26,12k).

Az Úr méltó haragjával a fejünk fölött, Krisztus nélkül védtelennek tudjuk magunkat, mert éget a tudat, hogy megérdemeljük. Időleges menedék kell addig is, míg az Úr bizalmasa, közbenjáróként, össze nem köt bennünket újból Istennel (21).

Jeremiás 31,1–14 – Jöjjetek, menjünk a Sionra! (6.v)

A kegyelem biztatása Izráel minden nemzetségének szól (1). Külön figyelemmel adózik a próféta az északi országrész szétszórt (vagy csak az otthon maradt?) lakosságának. – Már a 3,1 is emlékeztetett Hóseásra, most pedig ráismerhetünk szellemi rokonságuk nyomaira. Mintha a fiatal Jeremiás évszázados távolságból is Hóseást tartaná olyan láncszemnek, akihez közvetlenül kapcsolódhat. A pusztá a kegyelem kiáradásának helyévé lesz (2. Hós 2,16). Az Isten örök szeretete szívet mozdítóan von magához (3. Hós 11,4). Az Úr terített asztala várja a hazatérőket; gabona, must és olaj adatik nekik. A három, így együtt, egyedül még csak a Hós 2,10-ből köszön ránk.

Lelkük öntözött kertté válik (12). Nem hervadoznak; jóllehet lesz közöttük vak és sánta, meg várandós és mindenórás is(8). Pradicsomi ízek várják a sírva érkezőket, hogy a könnyek fölszáradjanak, s a bú fölszabadult, táncos örömmé változhassék (13). – Mintha most olvasnánk e részleteket életünkben először; fölfedezve, hogy, ha eként szól az Úr, Jeremiás is tud örömet hirdetni.

A megváltottak örömének gazdag színeit második Ézsaiásnál látjuk viszont. – Nincs rá kellően megindokolt magyarázat, hogy az édeni bőségnek és örömnnek, az építésnek és ültetésnek, s a körtáncot lejtő szüreti ünnepnek egymásra halmozott biztatásai miért éppen az Efraim gyűjtő-névvel nevezett törzsek felé fordulnak, akik – elhurcolva az asszírok által közel másfél évszázada –, jószerivel nyomtalanul tűntek el a történelem fürkésző tekintete elől az ismeretlenségbe. Ilyen meglepő kitétel is olvasható: „Efraim az elsőszülöttem”. Mintha a József-történetek elevenedtek volna meg (1Móz 48,21k).

Izráel összegyűjtése nemcsak tudomásulvétel végett hirdettetik a népeknek. A hírt továbbítaniuk kell az Égei-tenger szigetein, azon az úton, melyen az anyagi és szellemi javak cseréje már utat talált magának megcélózva távoli népeket. Izráel adása a népeknek, s a népek is adásai egymásnak az Isten megváltó szeretete jóhírével.

A címjelölte hívásnak az istentisztelet a háttere. A gyülekezet elővételezett jeladás a végső nagy egybeseregelésről.

Jeremiás 31,15–30 – Összefutó szálak

Csak most kezd derengeni előttünk, hogy Isten igazsága és irgalma szerint mily fontosak a 30-31. fejezetek. – Hóseás prófétától igazán elvárható volt, hogy elsőrenden szűkebb pátriájáért, az északi törzsek sorsáért szorongjon. Azóta eltelt bő évszázad múltán joggal kérdezhetnénk, hogy Isten végleg letett a szétszóródott északi törzsekről? Korántsem! Mert jól hallja a mélyből Ráhel zokogását elveszett fiai után; és nem is hagyja vigasz nélkül. Legyen vége a sírásnak, szenvedésednek meglesz a jutalma, fiaid vissza fognak térni. Tehát az Úr nem hagy veszni senkit az övéi közül (Jn 17,12)!

Atyai szívével hallja a fiak keserű panaszát: úgy megverték, mint-ha tanulatlan borjak lennének. A kesergéshez őszinte megrendültség is társul: készek megtérni, amikor Isten elvégzi bennük ezt a fordulatot (10k). A próféta látta-e vajon a tisztaság őszinte óhaját? Sejthetően: igen. Ezért állapíthatta meg: „igazabb lelkű az elpártolt Izráel, mint a hűtlen Júda” (3,11k). Ma már nem deríthető ki, hogy miből következtetett rá. – A bibliai teológiában is rövid úton intézik el a választott népnek eme részét, akik még az asszír időkben morzsolódtak le, a ki tudja merre sodró fogságban. Mintha elhullott volna a férgese, de megmaradt az a rész, akikre még lehet számítani. Ez is egyike a felszínes bibliai paneleknek, amelyek tévesek, hiszen itt újból drága fiának, kedves gyermekének nevezi Efraimot. Mialatt fenyegette, szíve remegett érte, szüntelen keresve az irgalmasság ki-látásait (20. Hós 11,8k).

A 23.v-től már kiegyenlítődnek a két testvér-országot illető reménységek. – Lehetséges, hogy a Júdából származó dávidi Messiás várása mellett élt egy néhol felbukkanó másik változat, hogy Efraim ad majd szabadítót. – A Mt 2,16-23 szerint Heródes vérengzése a Ráhel sírását juttatja az evangelista eszébe. – A hagyományban később Betlehem közelébe helyeződött át Ráhel sírjának helye. – A Názáreti Jézusban összegeződik a Júdához kötődő erőteljesebb és a halványabb efraimi messiás-reménység, melynek van olyan vonatkozása, hogy Galilea még északabbra esett, mint a hajdan efraimi vidék, de az égtáj azonos!

Az első teremtetésben a férfi hagyja el szüleit és ragaszkodik feleségéhez (1Móz 2,24). A gyökeresen újról szóló híradás meg is hökkent, habár inkább hasonlat, hogy a nő jár a férfi után (22). Ha nem is veendő szószerint, erőteljes kifejezője annak, hogy a próféta valami szokatlan új közeledését sejtí.

Jeremiás 31,31–40 – Istentől tanítottan

Az új szövetség nem minden előkészítés nélkül adatik majd az Izráel és a Júda házának. – Már a 3.f. során fentűnt a tudatos sorrend: a jobban megpróbált és szétszórt néprészé az első hely! – Megelőzi továbbá a földművesek és az állattenyésztők egymásratalálása. Igazából Kain és Ábel ősi ellentéte ez (24. 1Móz 4)! Szakszerű kifejezéssel: ez a félnomád életforma. – Elkövetkezik tehát a léleknek, szavakban alig kifejezhető békéje, midőn fölébredve azt mondja az ember: de jót aludtam (26)! – A népszaporulat megintcsak békés időkről beszél (27. Hós 2,25). Vége a kigyomlálásnak; eljött az ideje a fölépítésnek és elültetésnek (28. 1,10).

A megújított szövetség másféle életrendjét jelzi előre a megnőtt személyes felelősség. Mert a fiak büntetése az apák vétkéért elemi része volt a korábbi szövetségnek (2Móz 20,5k), melyet kortársi szójárás, közmondásként így fogalmazott meg: „az apák ettek egrest, és a fiak foga vásott el tőle” (29k. Ez 18). Azért, mintha elfeledkeztek volna Isten ezerízíg ható irgalmasságáról! – Ő pedig egy újabb szabadító tettel alapozza meg az elközelgő új korszakot (16,14k). Törvénye nem kőtáblákra íródik –, amit népe egyébként megszegett –, hanem a benjesükbe helyezi el Isten (33. Péld 3,3); Pál apostol szavaival élve – más téma kapcsán –, a szívek hústáblaira (2Kor 3,3). Értelmünkkel nem egészen fogható fel, hogy akkor nem tanítja többé egyik ember a másikat., hogy ismerje meg az Urat, „mert mindenki ismerni fog engem kicsinyek és nagyok., mert megbocsátom bűneiket” (34).

E végpontról vetül fény az ígéretre, hogy valamennyire azért értünk is, miről van szó. A bűnbocsánat személyes hitével kezdődik az Istentől lett közvetlen tanítottság. Eközben gerjedezik a szív (Lk 24,32). Más ez, mint az évezredes begyakorolt eljárás: szabályok és nagyobb szövegegységek szószerinti ismételtetése. Kérdezzük meg önmagunktól: milyen jellegű ismeretünk van? Csak emberektől vettük át? (vö.Gal 1,12). S bár Isten hűsége nem változott az idők folyamán, de mélyebbre eresztett ekével új fejezetet nyit az ószövetségen belül, erőteljesebb rámutatással a Krisztusban érkező új-ra.

A záró versek (38-40) a fogság utáni kor termékei, de nem mondják azt, hogy városfalak épültével már itt is van az új szövetség. Mintha várna még valami többre! Az pedig Krisztusban érkezett el minden néphez (Lk 22,20. Zsid 8,8-13. 10,16k).

Jeremiás 32,1–25 – A jel ellentmondásai

Ifjúként tudott a próféta üdvöt hirdetni, de van-e csak egy jó szava is Jeruzsálem szorongatott helyzetében? Nem tőle függ az, de ha Istennek örömhíre van, akkor most is kész a továbbadásra. Ez lehetett a magyarázata, hogy olyasmik kerülnek sorra, melyek, időben inkább a 37,10, esetleg a 37,21 után következhetnek. S lehet Bábuktól eredő az elrendezés. A 6.v-ből kivehető, hogy diktálás után íródott.

A 3Móz 25,25 alapján Jeremiás megvásárolhat szülőföldjén, a benjámini Anátótnban egy darab szántóföldet. A lehetőséget fölajánlák neki, mivel unokatestvérének ő a legközelebbi hozzátartozója. Mégis mi készíti rá, hogy ezt a képtelen lépést tegye? Az időpont 587, a teljes összeomlás küszöbén. Kissé engedett ugyan az ostrom hevessege (37,11), de birtokot venni gazdasági zűrzavarban?! – Jó volna befektetéseket, ha Nebukadneccar figyelembe venné a vagyoni jogi igényeket; erre pedig nincs sok kilátás.

Elve mégis a korlátozott lehetőségekkel, annak rendje-módja szerint két példányban megírják az adásvételi szerződést. Az egyik le van pecsételve, a másik nyitott, rajta van a tanúk kézjegye is. Aztán kimérik a jókora vételárat. Végül az iratokat bezárják egy cserépedénybe, hogy rongálódástól védve őriztessék meg hosszabb időkre. A szabályszerűen hitelesített adásvétel próféta jellé lesz; a Seregek Ura mondja: „Fognak még házat, szántóföldet, szőlőt venni ebben az országban!” (15).

Félreértés ne essék, a föld változatlanul az Úr tulajdona. Nem a sajátjuk, ahol laknak, „csak jövevények és zsellérek vagytok nálam” (3Móz 25,23). E jogrenden belül volt a törzseknek és családoknak elidegeníthetetlen örökrésze. Ezért kellett családon belül maradnia. Tiporják bár idegen harci saruk azt a földet, nem változtat a tényen, hogy az az Úré. Az igében tehát nem a magántulajdon rendíthetlenségéről van szó. A magántulajdon, úgymond szentsége, kinek nyolcadik, kinek harmadik „szentsége”, ha tréfálkozni akarunk, de nem mi élünk vissza a szent fogalmával, hanem azok, akik ezt jogtalanul igénylik maguknak az ingatlanaira. Tréfának pedig itt nincs helye, mert „az Úré a föld és annak teljessége” (Zsolt 14,1. 1Kor 10,26). Ma ez egy kinevetnivaló állítás, de komolyan veendő! Ne tulajdonítsd magadnak amid van, élj vele hálás szívvel, amíg Isten engedi.

Jeremiás ismeri a jogi hátteret. Érti a jelet is, midőn kimondja üzenetét. Gyakorlati érzéke közben tiltakozik, hiszen az ostromsán-

cok már a városig érték (24). Imádságban tárja föl a gyötrő ellentmondást: mégis, Úram, te mondtad, hogy vegyem meg.

A hit útjának feszültségei az imádságban oldódnak föl bennünk.

Jeremiás 32,26–44 – Bosszúság – okkal

Magyarázók szerint a 29-35 és a 37-41 részletek későbbi hozzáfűzések a jeremiási ígéhez. Ha ez így van, jó példa rá, miként kell, alapigéből táplálkozva ígét hirdetni ötletesen és frissen, kibontva értelmét, s helyet adva továbbvivő, ihletett gondolatoknak. Mennyi derűt áraszt a biztatás, hogy az Úr örömmel tesz jót velünk (41). Isten valóban ilyesmikben gyönyörködik.

A stílus egyébként szélesen hömpölygő, hasonlóan az 5Móz, a Deuteronomium ige hirdetéséhez, melynek egyik jellemző fordulata, hogy bálványokkal Istent bosszantották (29-32. 5Móz 31,29. 32,16.21 és a Kir kv-eiben több alkalommal is). – A bosszantás apropóján megjegyzendő, hogy merő emberi indulatként hat ránk, véljük, hogy méltatlan Istenhez; de ne ütközzünk meg rajta. Pál is így háborgott Athén bálványain (ApCsel 17,16), ne feledjük: azok ki voltak mázolja, nem is hathattak esztétikusan sem. Ássunk azonban mélyebbre, hogy mimagunk is nem teszünk-e olyat, amivel mi is bosszatjuk Őt?

Lehet még ma is komolyan állítanunk ilyesmit? Álljunk meg egy szóra! Nincs ugyan Molok szobor, gyomrában égő tűz, ahová, sejtetően, bedobálták a feláldozandó gyermekeket. Pontos adat sincs egyébként az írtóztató úzus mikéntjére. Ám, nincsenek-e másféle tüzek: önzés, szenvedélyek és bálványok, kiknek odadobjuk létező, vagy meg sem született utódainkat? Az ember képes olyasmiket kiötleni, amikre Isten nem is gondolt (35)! Ugyenez visszafogottan, elvégre kulturemberek volnánk –, amikor csendben hátatfordítok neki. A szemébe sem kívánok nézni, zavar a tanítása, lerázom magamról.

A bajok kezelését a gyökérnél kell kezdenünk. Minden fenyegető vészt időben elhárítandó, az Istent bosszantó dolgokat kell kipenderítenünk az életünkől legelőbb. Nincs ennél hathatósabb védekezés a válságok és az erőszak ellen. A megelőzés egyre fontosabb, s kezdjük magunkon.

S megint a váratlan fordulat, mert aki az ítéletet előhozta, meghozza a kegyelmes egybegyűjtést is. Ezt azonban nem kibőjtölnünk kell, hanem a fönti módon elébe mennünk. Kegyelem, hogy ő teszi népét alkalmassá. Egy szív, egy út, azaz eljárás; örök szövetség és végleges elültetés. Ekként cövekeli ki a hazavezető utat.

„Ő hitetlen nemzedék.., meddig tűrlek még titeket?” – sóhajtott fel Jézus (Mk 9,19). Bosszantóan értetlen tanítványok, időben ébredjetek és okuljatok!

Jeremiás 33,1–13 – Az ige nyitott kapu

A próféta a börtönudvar foglya. Némelyek mentenék, mások a legszívesebben eltipornák (37-38.f). Hányatottsága közepette az Úr beszél hozzá, s ez mindenért kárpótol. Még biztatja is: „Kialts hozzám, és válaszolok”. Nemcsak a kegyes imádság talál meghallgatásra, de a zordon panasz is. Ismeri emberét az Úr és tudja, hogy voltak eddig is háborgó kitérősei. Csak monddad és meglátod, hogy képzeletet meghaladó csodálatos dolgokba is beavatlak (1-3).

Eközben Jeruzsálem védői elkeseredetten védekeznek, szószerint is megmozgatva minden követ, hogy eltorlaszolják a támadók útját. A királyi palotát sem kímélik – egy részét még Dávid, meg Salamon építtette –, az anyaga megfelel a célnak, a többi nem számít. Menynyi értéket képes az ember föláldozni, ha végsőkig elszánta magát, hogy nem enged. – Ám, a hősökben hamar hősi halottak lesznek; ismeretlen katonák – holtan. Máris holttestek borítják a város utcáit. – Haragomban vágtam le őket –, mondja az Úr. Ez bizony ridegen kemény mondat, de, hát előre tudatta az ellenállás értelmetlenségét. Korábbi gonoszságaik büntetése, amit most átélnek, – ha túlélnek. Arcát most egy időre elrejtette előlük, de fordít majd sorsukon.

A fölépülés és belső megtisztítás együtt haladó isteni tett, ha már érvényre jutott a bűnbocsánat. Az újjáépített város Isten öröméről szóló beszédes jel lesz a föld népei előtt. Az öröm nem csökken, ha megosztják. Mindenkinek teljes öröm lesz a része. – Az ítéletben megtörik még a lakodalmas öröm is (7,34. 16,9. 25,10). Jelenleg emiatt kell szenvedniük; mosolynak még átsuhanó árnyéka sincs az arcokon. Akkor majd vidáman ujjong a vőlegény és amenyasszony, s velük a násznép. Keresztelő János örült így a vőlegény hangjának (Jn 3,29).

A hálaadásnak is van költészete: a 11.v. a Zsolt 136-ot idézi. A kegyelmet talált nép egyenként megy át a számadó pásztor keze alatt. A föltartott kar a pásztornépek ősi módszere volt. Alatta, a kar meghosszabbításaként esetleg bottal a kézben, mint kapun engedte át a pásztor a nyáját és közben számolta. Volt vidék, ahol a pásztor két kövön állva engedte ki juhait, mintegy megszülvén újból őket. Jézus ezért is a „juhok ajtaja” és a „jó pásztor” is egyben (Jn 10,7-11).

Valóban megfoghatatlan, hogy üszkös, poros, véres romok között ekkora távlatokat nyit Isten az üldözött próféta szemei előtt; bár az életéért még a közömbösök sem adnának most egy lyukas garast sem.

Jeremiás 33,14–26 – Fennáll, míg a világ világ lesz

A nappal és az éjszaka meg nem szűnő ritmus-váltása az 1Móz 8,22-ből ered. Hogy pedig ez szövetségnek tekintendő, az az 1Móz 9-ből vett összegezés.

Aki tehát mai részletünket megfogalmazta, kimondta és leírta, már olyan összefüggöttségben ismerte az özönvíz történetét, ahogy mi ma olvashatjuk. – Minden jel arra mutat, hogy ez a jeremiási szakasz később beiktatott bővítés, mivel hiányzik az ŐSZ ókori görög fordításából, a LXX-ából. Tanulságos látnunk, mily szövevényes úton formálódott ki a Szentírás. Ez a bonyolultság egy csöppet sem kisebbíti, inkább még növeli az ige tekintélyét, s ne értsük félre –, de az érdekességét is. S eljutunk a betűhittől a Szentlélekig, aki az Írást ilyen változatos úton-módon alakította, s hogy mindenáron megmentette azt, aminek helye van a szentiratokban. Így szól ma is az ige, a maga dinamizmusával, életet fogadóan, újjászülően a Szentlélek által. Önmagát szegényíti meg, aki vaknak, süketnek tettei magát, holott ő is láthatna, hallhatna, s élhetne Isten által, lélekben gazdag és boldog életet.

Nagy lelki ínségben adatott akkor ez az ígélet-sor. Isten figyelmezteti a prófétát, miféle szóbeszéd járja: Elvetette Isten e két nemzetséget (az északi és déli királyságot? Vagy Dávid és Lévi utódait?), s az egész már nem is nevezhető népnek. – Pál apostol is kérdez és felel: „elvetette Isten az ő népét? Szó sincs róla!” A korábbi bizonyosságtételekre épít, főként a Jeremiáséra, hiszen ő is benjámin törzsből való volt (Róm 11,1. Fil 3,5). Jeremiás egyéni gondolatmenettel viszi át az Ábrahám megszámlálhatatlan utódaira tett ígéretet (1Móz 15,5. 22,17) a Dávid-utódokra és a lévítákra, mely mindaddig érvényes marad, míg fönnáll a nappalra és éjszakára tekintő szövetség (20.25). E merész kijelentést a 26.v. tartja mederben. Ebből kiderül, hogy az utódok sokasága az Ábrahám, Izsák és Jákób leszármazottaira értendő, egy dávidi igaz sarjadék fősege alatt – közben a király méltóságjelzőt gondosan kerüli az ige –, aki mindenben Istenre mutat. Ezért mondják: „Az ÚR a mi igazságunk!” (16).

Ha pedig igaz az ige, akkor nincs másféle beteljesedés, mint Jézus, a Dávid fia. A lévita papságból pedig Keresztelő János az átmenet hozzá, legfőképpen pedig a papi származású anyja, Mária (Lk 1,5.36). – S Izráel, mint Isten népe mellett, szintén beteljesedés a gyülekezet egyetemes papsága is. Ők, azaz mi, nem-népből lettünk néppé (1Pt 2,9k). Számu(n)kat egyedül Isten ismeri, s lesznek, leszünk, míg a világ világ lesz.

Jeremiás 34 – Emberiesség – szeretet nélkül?

Cidkijjá király sorsáról a próféciát nem a végkifejlet (52,11) feől kell néznünk. A 21,8-10 a népet állította választás elé: kimennek a káldeusokhoz, vagy nem, eszerint alakul a jövőjük. Most pedig a király áll döntés előtt. Ezért a 4.v. így értendő: csak fogadd meg az Úr igéjét, tehát: aszerint cselkedj! S még mindig nem ez az utolsó figyelmeztetés (vö. 38,17-23). – Mindazáltal legfőbb ideje volna most határoznia. Minden elvégzendő tettnek van legkedvezőbb időpontja (az ŰSZ-ben ez a kairosz). Tagadhatatlan, hogy a döntés kockázattal jár, hiszen Jeruzsálemen kívül már csak két helység van a kezükön. Az esetleges egyiptomi segítséget kizárandó, délről bekerítő hadmozdulattal fogták körül őket a babilóni hadak.

A vész lélektani nyomása alatt a király, az előkelők és gazdagok komoly elhatározásra jutnak: egy mózesi rendelkezést hajtanak végre önként, azaz fölszabadítják héber rabszolgáikat. Nem számolgatnak, e dologban nekik ez most a hetedik esztendő (2Móz 21,2. 5Móz 15,12k), hadd álljanak önállóan saját lábukra szolgálók! Az most mellékesnek látszik, hogy mennyire játszott közre anyagi számítás e döntésnél: az ostrom szűkösségében ugyanis nem kell tovább etetni őket. – Egy vilanásra fölebben a fátyol a múltrol (14): bizony ritkaságszámba ment, hogy bizonyos rendelkezéseknek igazán eleget tettek volna!

A szövetségkötés ősi módja szerint (1Móz 15,7-20) ünnepélyesen kötelezik el magukat az emberies lépésre. Szétvágnaek egy borjút és átmennek a kettévágott részek között. Figyeljük meg: eltérően a mintául vett elsőtl, aholis Ábrahám nem ment át a szétvágott darabok között! Az Űr viszont igen! Ami itt hiányzik, de nekik egyáltalán nem hiányzik! – Figyelmet kelt az is, hogy önkényesen tologatják az éveket, hogy ez legyen a hetedik. Nincs-e esztendők tologatása egyebütt is, még a középkorban is, Európában?

Közben némiképp enyhült az ostrom nyomása, talán Egyiptom kezdett mozgolódni, hogy segítsen a megtámadottaknak. S a fogadalmat tévők máris megbánják, amit ijedtükben tettek, s egymás után kényszerítik vissza korábbi alávetettségükbe rabszolgáikat, vétkezve embertársaik ellen; de az Űr nevét is meggyalázzák állhatatlanságukkal. Nem szeretetből cselekedtek, csak begyulladtak. Látszat-megtérés volt és szemfényvesztés az egész hercehurca. Az Űr, a prófétát elterhelve a fenýtő üzenettel, megbélyegzi a szövetségsegezt.

Igazán megtérnünk nem a körülmények szorítása okán kell. Az ige szól és Isten kegyelmének lehajlása indít, s vezet el bűnös voltom fölismerésére, megbánhatatlan megtérésre. Minden egyéb „szomorúság” halált szerez (2Kor 7,10).

Jeremiás 35 – Az ígét követve, Lélek szerint

Korábbi esztendőikben történetekre emlékeznek a próféta. Nem ki-zárt, hogy az ostromlott fővárosba behúzódtak és ottrekedt sátor-lakó rékábiak 10 év alatt annyira elszegényedtek, hogy kénytelenek voltak eladni magukat, sorsközösségbe jutva így azokkal, akikkel a minap tisztességtelen játékot űztek gazdáik (34.f). Talán éppen ez okból soroltatott ide ez, a témájában egyedülálló fejezet.

Találkozásuk a prófétaival jelleme lesz az egész lakosság számára. Szükségeltetett hozzá mind a próféta, mind pedig a rékábiak hűsége. Jeremiás az Úr szavára keresi föl őket, s fölvezetve őket az Úr házá-hoz, a Hánán fiainak kamarájában bort tesz elébük. Más ez, mint az Ám 2,12, mégis rajtuk áll, hogy megisszák-e, vagy nem. Nem lenne tilos, ők azonban elutasítják a kínálást, mert ősük és szellemi atyjuk megtiltotta nekik. Szigorúan tartják magukat az előírásához. – Mel-lékesen, de megjegyzendő, hogy bor és erjesztett italok fogyasztását a tiszta víz hiánya is szükségessé tette, el egészen az újkorig! A rit-kán adódó forrásvizet ezért is becsülték nagyra, s nevezték a bibliai időkben „élő” víznek, ami tisztát is jelent.

Rátérve újból a rékábiakra, a letelepült életforma egyéb előnyei-től is tartózkodnak. Fogadalmuk olyan názírságnak is vehető (vö. a 4Móz 6,3k-el), amely egy életen át tartott, tudatosan vállalva a no-mád életfeltételeket. Szó sincs arról, hogy a próféta eszményítene magukválasztotta életmódjukat. De tiszteli azt, hogy meggyőződés-ből teszik; hiszen valamit felmutatnak abból, hogy Jahve együtt vándorol népével.

Egyetlen mozzanat, amit az Úr is példaszerűnek tart náluk és jel-ként mutat föl: nézzétek! Vannak emberek, akik önként vállalt kö-telezettségüknek minden körülmények közt eleget tesznek, akkor ti, én népem, miért nem hallgattok rám? Pedig én nem törvényt hirdetek, hanem az életbenmaradás ígét. A nagyobbhoz, a tölem származóhoz miért nem tudtok hasonló buzgósággal ragaszkodni?

A rékábiak nem fognak kihalni(19); még ma is élnek utódaik Irak-ban és Jemenben. – Egyébként meglepő, hogy mennyi szín kapott helyet a Jahve-hit palettáján. A 4.v. során az író megemlíti egy „Isten embere”-ként ismert személyt is.

Nem fogadalmak tartanak bennünket az Úr közelségében. Elég, ha az ige köt hozzá. Olyan emberek következetessége, akik kegyes-ségüket szabályok megtartásában élik, gyakorta hűségesebbek, mint mi, akiknek az ige és a Lélek vezetésére kellene naponként fi-gyelnünk, s engednünk neki.

Jeremiás 36,1–19 – Friss forrásvíz

Néhány évvel még korábbi igék, 605 tájáról. Fordulópont ez Júda jövőjére nézve. Egyiptom vereséget szenved és Babilon befolyása növekszik (46,2). Mégsem a történelem változásai serkentenek írásra, hanem az Úr utasítása. – Már elhívása kezdetén is voltak Jeremiásnak saját följegyzései (30,2). Ezúttal egy (papirusz)tekercsre kell leírnia mindazt, amit Jósias korától kezdve Izráelről és Júdáról (ismét a sajátos sorrend!) és a többi népekről eddig prófétált. A továbbiakban önállóan cselekszik, nincs részletező utasítás. Az írás mesterségében gyakorlott Bárúkot kéri meg, hogy segítsen. Ő pedig tanítványi lélekkel ír. Sőt többet is vállal, nincs híján a cselekvő bátorságnak, mert az Úr házában is fel kell olvasnia a leírtakat.

Mire véljük a meghirdetett böjtöt? Rendkívüli alkalomnak tűnik. Az Úr nem tartja megvetendőnek, gondoskodik róla, hogy legyen üzenetes értelme. Egybegyülekezésüket a váratlan úton-módon felhangzó ige teszi ünneppé. Egyszer már hallhatták a próféta szájából, azóta sem vesztette értelmét, sőt most kezd igazán időszerűvé válni. – Megtérniük nem általánosságban kell, hanem a megszólító üzenet meghallásában, ahogy nyomában kezdenek mássá lenni a gondolatok és a tettek.

Jeremiás nem jelent meg személyesen, mint nem is oly régen, amikor szólt a néphez a templomban, és kihívta sokak dühödt haragját. Már akkor is akadt, aki melléállt és megvédte (26,24). Egy-két esztendő telhetett csak el és a körülmények alakulása láttán megnőtt szavainak súlya, s eljött az összegezése ideje is (25,1-3). Bár a papság vezetői között lehettek ellenfelei, akik hitelképtelenné akarták tenni (vö. 20,1-3). Tehát vagy elrejtés (19), vagy a templomból való kitiltás lehetett, ami gátolta, hogy a nyilvánosság előtt személyesen jelenjék meg.

Az ige azonban bőven áradó forrásvízként megtalálja útját, miként jusson el a szívekhez, megmozgatva a lelkiismeretet. – Bárúk fellépése eszünkbe juttatja Jézust, aki a lombsátor ünnepe utolsó napján állt elő és hívta magához a szomjazókat, mert az idő sürget (Jn 7,33-38). – Amit Bárúk fölolvastott, annak híre eljut az éppen ülésező vezetőkhöz; ők pedig jelentik a királynak.

Isten gondoskodik az ige alkalmas medréről, hogy töretlenül jusson el ahhoz, akinek szól. Az írott ige ma is beszél hozzánk.

Jeremiás 36,20–32 – Könyvégetés

Bizonyára nem az első, és tudjuk, hogy nem az utolsó könyvégetés a történelemben. Nem is akármilyen. Beképzelt fölny és önigazság biztonságával nyúl a király a kancellár kése után és szabadlja le a fölolvastott hasábokat a tekercsről, s dobja a tűzbe. Ennek az Elisámának is csak átjáróház a szobája, ő maga és kése is a király kezeügyében van, felhasználja őket, sőt emberét kihasználja. Ha lehet kerüljük, hogy hatalmasok pusztá eszközeivé váljunk. – Tisztelet a másik háromnak, akik – ha módjával is –, de mernek motyogni valamit, hogy Jójákim ne égesse el a prófétai iratot. Érezhették a tett szentségtörését és hiábavalóságát. Az anyagot, a betűt meg lehet semmisíteni, a prófécia ereje megtörhetetlen. Az ellenvetésektől fölingerelve a király egyenesen Bárúk és Jeremiás elfogására küld ki egy különítményt. – Valaki, vagy többen menedéket adhattak nekik, a könyv írói pedig (Bárúk?) hittel ismerték föl, hogy az Úr rendezte el biztos kézzel az elrejtésüket és nem is találhattak rájuk.

Ebben a védettségből újból szól az Úr. Elő egy másik, még használatlan tekerccsel! Le kell újból írniuk az előbbi ígéket. A másodszori leírás lélekben nagyobb megterhelést jelenthetett, mint volt amaz első, amely oly csúfosan semmisült meg nemrég. Van egyáltalán értelme? Ez is bármikor a tűz martaléka lehet. A hatalmasok tűzbe söpörhetik! Ám, legyőzik kétségeiket, a próféta diktál és Bárúk szorgalmasan ír. Mily csodás, hogy vállalták, s nem törtek le. Különben nem lenne Jeremiás könyve. A mása tartalmasabb, mint volt amaz első. S majd még kiegészül azzal, ami Jójákim idejét követően épül hozzá. – Hamuvá omlott porából dicsőségesebben támad föl az ige, mint amilyen az első változata lehetett. Az írott ige sorsa most egészen hasonló a testet öltött, a megölt, de halottaiból föltámadott Krisztushoz.

„Nem fog utódja Dávid trónján ülni” (30), mondja az Úr Jójákimról. A király 598 decemberében halt meg, s a fia Jójákin négy hónapot sem uralkodott, fogságraviteléig. A másik királyfi, Jerahmeél, akit Bárúk és Jeremiás elfogására küldött ki királyi apja (26), szoba sem jött az utódlásnál. Lehet, hogy eredménytelen megbízása okán, de legalább nem szennyezte be magát próféta-vérrel. Egy kudarcban is ott munkálhat Isten megőrző kegyelme, kétféle végeredménnyel, megmenekült a próféta és írnoke, s a királyfi sem keveredett gyl-kosságba.

Ebből a küzdelemből az ige került ki sértetlenül, s közben még életeteket is mentett!

Jeremiás 37 – Kevesek ereje

Nem tudni, mi volt az oka, hogy a könyv fejezetei nem követik a történeti sorrendet. A megértés érdekében szükséges elhelyeznünk a sejtett időrendbe e mostani igénket is.

Korábban még voltak pártfogói, akik fékezni igyekeztek a próféta iránti ellenszenvet, sőt a próféciát megvető, cinikus Jójájim királyt is. Úgy eshetett közben, hogy 597-ben a próféta pártfogóit is elhurcolták a felső tízezerrel. – Cidkijjá király idejében változtak a hangulati összetevők. A király, bár gyámoltalanul, de pártolná Jeremiást. Ekkor már az új főtisztviselők az iránta elfogultak. – Ilyenek egyébként korábban is akadtak, vö.29,8k.24-32. Mégis Istennek elegendő egy gyenge, de érzékeny lelkű király, s néhány hűséges munkatárs, hogy a szolgálatra tekintettel, emberét megőrizze.

Tovább pontosítva az időrendet, valószínűleg nem ekkor váltotta meg nagybátyja fiának örökrészét, mert a próféta már fogoly. Tehát a 32.f-ben leírtak később történések. Fogsága összefüggésben lehetett az öröklési ügylettel. Ezt elvégzendő, észak felé akarja elhagyni a várost, de nem végleg. Elfogják és azzal gyanúsítják, hogy át akar szökni a káldeusokhoz. E név a 21,4.9-től a babilóniak gyűjtőneve.

Akik érzéketlenek a most szükséges, ha nem is lelkesítő, engedelmesség dolgában, azoknak a 21,9 elég okot szolgáltatott rá, hogy Jeremiást árulónak bélyegezzék. Különböztet sem csinált titkot belőle, hogy, ha az ostromgyűrű szorítása engedett is, – talán az egyiptomi sereg közeledtének hírére (eme időszakba iktatható be a 34,8-22), az Úr végzése visszavonhatatlan. Önmagukat felülmúlva, kis időre fölölkerekedhetnek; mégis, ha csak egy-két sebesült káldeus marad is meg, lesz elég erejük rá, hogy a várost fölperzseljék. – Nemcsak a szabaduláshoz elég Istennek néhány ember (1Sám 14,6), de az ítélethez is elegendő „kettő három nyomorult” – alkalmazva itt az ismert nóta-fordulatot.

Ha pedig, a mindenre kitekintő törődés jeleként, Istennek van folyamatosan szava hozzájuk, nagy hiba kellemetlenkedő személyeskedésnek tekinteniük az ígét! A király határozottan meg is érez valamit ebből. Jeremiás akkor vétene ellene, ha hallgatna. A király saját palotája udvarán veszi védőőrizetbe és gondoskodik élelméről. – Reformációs példa rá Luther Márton termékeny „fogsága” Wartburg várában.

Ha egy ügyben Isten a kevesek oldalára áll, az ügy célba ér.

Jeremiás 38,1–13 – Halálnál is rosszabb helyzetből

Prófécia Jeruzsálem elestéről eddig a királynak és a főembereknek szóltak (21,8-10. 34,2. 37,6-8), mindazáltal köztudottá váltak. Viszonylagos védett helyzetében Jeremiás csak mondja tovább, ami-re fölhatalmazása van az Úrtól. Mert az egész népnek (1) meg kell hallania, hogy megmaradásuknak egyetlen útja-módja, ha átmennek a káldeusokhoz. Máris akadtak, akik megtették (19); csak Isten a tudója, hogy mennyi része volt benne a próféciónak. Két egyforma, lehet, hogy mégsem azonos. Átállhattak számításból is. A próféta szerint – mint mindig –, hitből kell lépünk.

A harcias párt főemberei fültanúi voltak, miként ragad meg a próféta minden alkalmat, hogy beszéljen a vele kapcsolatba jutó emberekkel. Megmondja nekik, hogyan maradhatnak életben. Tűrhetetlen, hogy ez a semmirekellő aláássa a harciszellemet! Véget kell vetni ennek, végezni kell vele!

A király lebénultságának egyik oka lehetett az, hogy a fia is a harcias párt híve volt. Erre lehet következtetnünk abból, hogy az ő – mondjuk finomabban –, ciszternájába eresztették alá Jeremiást. Ha ledobják, menten meghal, de ők kínos fulladást szántak neki; s a gödörben nem víz volt. Megérdemli a hazaáruló – nézhettek egymásra fintorogva. – Ki hát a nemzeti hős és ki az áruló?

Egyet ne feledjünk, amivel az utolsó leheletig harcolók bizony nem számoltak –, hogy Júda nem egy a meghódítandó népek közül. Üdvösségtörténetet és kijelentéstörténetet élnek át, melynek most ők a visszája, a színe viszont – tetszik, nem tetszik –, mégiscsak ez az utálatos Jeremiás. Egy etióp udvari ember (eunuch, mint az ApCsel 8,27-ben?) adja hírül a királynak, hogy mit tettek a prófétával. – A király a legkritikusabb ponton, a Benjámin-kapunál tartózkodott éppen. – A védelem szemszögéből is kockázatos, midőn Cidkijjá segítségül adja 30 emberét, hogy húzzák ki a latyakból Jeremiást. Az etióp Ebed-Melek ismét oly emberséges. Arra is gondol, hogy az öreg, s netán sérült testet meg ne vágják a kötelek. Tegyen tépést a hóna alá, s úgy erősítse magára a kötelet. Végre szerencsésen kint van a gödörből.

A hazafiságnak együtt kell lépnie Isten igéjével és az emberséggel, enélkül az Istenre hivatkozás káromlásnak minősül. A mentő tettek emberei az igazán hősök.

Jeremiás 38,14–28 – Az összezárttság kínjai

Lehet-e bízni abban, aki megértette ugyan, mit kellene tennie, de a cselekvéshez nincs mersze? A király így veregődik, többféle félelem gyötri. A prófétát sem a gáncsnélküli lovag szerepében láttatja az ige. Van továbbra is kijelentése, de csak akkor mondja, ha rákérdeznek. Talán már el is múlt az az idő, hogy minduntalan mondania kellene, amit már az unalomig hangoztatott. – A király szorongva kérdez, hátha mást hall, mint eddig. Hiú ábránd! A próféta pedig csak akkor ismétli el, hogy háznépével és az egész várossal együtt mi lesz a sorsa, ha Cidkijjá nem szolgáltatja ki megölő ellenségeinek őt (16). A király – kéretlenül – esküvel kötelezi el magát, hogy nem adja a prófétát ellenségei kezére. Közben gyanakvó tekintetek figyelik a két megbízhatatlannak ítélt ember találkozását. Mindenki gyanús mindenkinek! Félelmektől szabdalt összezárttság és az ostrom szorítása kettős pántjába fogva szorongnak. A király is átlát a vezetőkön. Meghalsz – mondja a prófétának –, ha megtudják, miről beszéltünk igazából. Mondd, hogy kérést terjesztettél elém, hogy maradhass fogságod enyhébb körülményei között, ne vitessél vissza a Jónátán kancellár háza földalatti üregébe (37,15k).

Jeremiás rááll, s a főemberek fürkésző kérdéseire a megbeszélrt választ adja. Nem mondott igazat? Határesetek fennforgásakor a gyakorlat olykor kénytelen eltérni az elmélettől. Ki ne vezetne félre gyilkosokat? Hiszen még a király is halállal fenyegette, ha titkukat kibeszelné (24). A halál szorongató közelségében sükségtelenül terhelnék egymást életveszélyes fenyegetésekkel. Végül is a próféta, némi vonakodás után, megintcsak azt mondja el az ítéletről, ami reá van bízva és nem többet.

Az asszonyok énekében (22) tömör, de nagyívű szókimondás nyilvánul meg. Olyan mint egy miniatúr opera, ahol a haldokló hős még elénekel egy áriát és senkinek sem tűnik föl a helyzet képtelensége. Névtelen és a háborúban védtelen áldozatok őszinte dalt énekelnek a cserbenhagyott királyról. Hol vannak most, akik békésebb időkben még barátságával tetszelegtek? Mind faképnél hagyták! Lám, az éneklő nők sem magukat siratják. Dalukban együttérzés busong, szánják azt, aki ingoványba süllyedt. Ez is igazából prófétai tett. A dráma, meg a balladai homály, s az igazán irodalom mindig elvégez prófécia-jellegű feltárásokat és leleplező rámutatásokat! – A zűrzavaros helyzet a tisztákból előhossa a prófétai lelket. Kritikus pontokon rendre megméretik, hogy ki mit ér.

Jeremiás 39 – Összeomlás

A fejezetben a legkorábbi az Ebed-Meleknek adott ígérlet: „ajándékul kapod az életedet, mert bízál bennem!” – mondja az Úr. Jeremiást mentve az életét kockáztatta (vö. Róm 16,3k). Az Úr nem fog elfeledkezni róla. Mert „aki... elveszti életét énértem, az megtalálja azt”, mondta Jézus (Mt 10,39). Származását tekintve idegen ő, de lelkében közel áll az Úrhoz. Szembeúszva a tömeghisztéria árával, merészelt másként gondolkozni és tenni is. Erejének titka nem személyes bátorsága, hanem az Úrba vetett bizodalom. Isten őt éppúgy beavatja a városra tekintő döntéseibe, mint tette volt Jeremiás esetében.

Isten hatalma sejthető a mérhetetlen, avagy mérhető nagyságok gyűrásában, kormányzásában. Mégis ott fénylik föl delelőjén, midőn események csapongó kavargása közepette egyetlen kicsinyéről, netán többekről is külön-külön gondoskodik. Ebed-Melek belenőtt a a próféta sorsba. Nemcsak megtartja az Úr, de van személyes mondanója is számára. Nincs ennél nagyobb kitüntetés, pedig nem is kereste magának.

Cidkijjá valóban megláthatta, hogy a babilóni vezérek bevonultak Jeruzsálembe és a középső kapuban leültek. Milyen más azért ez a látás, mint volt a 34,3k. Akkor még volt választási lehetősége. – Egyébként a helyzet minden további nélkül elképzelhető. Még tartották a város déli pontjait, amikor döbbenet pillantja meg a király a soha nem látott méltóságok bevonulását, valószínűleg az északi Benjámin-kapun át. – Ösztönösen menekül és rejtőzik, amíg beáll az éj; s aztán kereket oldani, amilyen gyorsan csak lehet! Nem sikerül azonban egerutat nyernie. Mielőtt elérnék Jerikót az üldöző csapatok, elfogják. – Kegyetlen vég! Ó. Hányszor kapott intést! Fiai lemészárlása az utolsó kép, amit még ép szemekkel fölfoghat, s már szúrják is ki mindkettőt.

És Jeremiás? Csendben várja sorsát. Nem nyújtja az ujját, hogy ő nem tartott ezekkel a fejésekkel. Tudják úgyis róla. Kihozzák börtönéből, s maradhat a nép között, s ez kielégíti. Lesz még része hányattatásban (40,1), mert nem kovácsolt tőkét abból, hogy neki más volt a véleménye. – Egy vagyok az igével, amit mondok; s ha az állhatatos, engem is azzá tesz. De azért az ige nagyobb és fontosabb nálam!

Jeremiás 40 – Szent igénytelenség

Lehet, hogy a foglyok összeszedésekor nem ismerték föl Jeremiást. Ott találták a királyi lakhely őrségének udvarán. Nem lehet akárki –, gondolták. Láncot rá, tölti a létszámot, lódulj Babilónia felé te is! Vagy pedig a rá vigyázó Nebuzáradán szem elől tévesztette, s a prófétát később sorolták be egy menetbe. Majd csak Rámában talált rá a testőrparancsnok és máris intézkedett. Ha így van, Jeremiás kétszer is szabadult. – E történeti változatok adják a kép harmadik dimenzióját. Bármelyike a valós, jelentése egyértelmű: a próféta különleges bánásmódban részesült. Nem igényelte, de megkapta. Egyébként, ha Babilónban kell sorsközösséget vállalnia népével, zokszó nélkül tűri a rabszíjra fűzést is. Talán minden mindegy? Szó sincs róla! Mégis, mintha kerülné a kivételezést –, van ebben valami nagyszerű!

Eközben szembesül az igével. Mégpedig a testőrparancsnok szájából hallja vissza saját próféciáját: „Mert vétkeztek az ÚR ellen” (3). Áttételesen az ige igazának következménye, az evilági jutalmazásnak rejtett formájaként, hogy a lánc lehull a kezéről; mivel nincs kihangsúlyozva, hogy éppen ő hirdette, amit idegen szájából hallott vissza.

Az Isten szabadító ereje mégis itt az egészséges kindulási pont, s nem a kiérdemelt bánásmód. A hívő mindig Isten-központú; az érdemek számontartása, sőt felemlegetése én-központúvá zülleszt. Jeremiás képes eltűnni az ügy mögött, amit képvisel. Ha ennek ellenére kiemeltetik, él vele. Amikor pedig döntenie kell, Babilónia helyett Micpát, a törzsek ősi összegyülekezésének helyét választja (1Sám 7,5-17), ahol, babilóni megbízásból Gedaljá már hozzáfogott az újjászervezéshez. Tiszta szívű, vezetésre alkalmas, csak a jót feltételező ember ő; csak hát nem dávidi sarj. Figyelmeztetik, hogy az ammóni király fölbérelt egy szegről-végről királyi származékot ellene. Elébe kellene vágnia! De Gedaljá nem tűri a nemtelen eszközöket. Keresi a népi egység új útjait, s nem is eredménytelenül. Gyűlnék hozzá a szétszóródottak. Az ellene szőtt terv viszont végképp szétszórná az itthon maradtakat.

S éppen egy dávidi sarj áll megint (38,6) a rossz oldalra! Bárhogy nézzük is, az evilági dávidi királyság haláltusája ez!

Jeremiás 41 – Folytonosság – másként

Csodával határos, hogy akkora érvágás után, mint Jeruzsálem eleste és a tömeges fogságra hurcolás, ily hamar megindulhatott a rendeződés a megmaradottak között. Egyrészt Gedaljá rátermettségén múltott, másrészt jó medernek bizonyult, hogy a vallásos élet a megszokott rend szerint haladt tovább. – A 7. hónap az őszi ünnepek ideje. Tudomásul kell venniük a fájdalmas tényeket, ezért az öröm ünnepe (5Móz 16,13-15) most szomorúságra fordul. – Ezt fejezi ki annak a 80 embernek a gyásza (5. 16,6), akik három városból jövet összeverődtek. Jeruzsálembe indultak, mintha az Úr házával misem történt volna. S van benne valami megindító, ahogy adományaikat hozzák – a semmire. Nem letörte, inkább mozdította őket a tudat, hogy ott csak üszkös romok fogadják őket.

Jeremiás bizonynyal helyeselte népe élniakarásának biztató kezdeit. Jismáél pedig éppen ezeket az ütőereket vágja el, melyek már kezdték szállítani a vért az egész testbe. Ne feledjük, hogy Sikem, Siló és Samária egyaránt a néhai északi királyság területén feküdt. Micpa pedig benjámini terület, különben a szétzúzott júdai királysághoz tartozott, s talán jobban meg is kímélte a háború. – Mindezek előtt Gedaljá gyanútlanul fogadta királyi származású verndégét és kíséretét. Netán a jövőt látta benne? Ő pedig Gedaljá személyében zavaró tényezőt lát; és gyalázatos módon megölik Gedalját. – Az ige szenvtelenül tudósít, mi jobban felháborodunk. – Jismáél ezek után megy elébe az érkező zarándokoknak, miközben krokodil-könnyeket ejt, ki tudja mi okból és mi végre. A város (Jeruzsálem?) közepén pedig lemészárolják őket is. Fondorlatos díszkíséret a tömegsírig!

Miért sírt, míg ment elénk? Kultikus-politikai gyilkosságnak fogta föl tettét? Akkor meg miért kíméli meg azokat, akik eldugott kincset emlegetnek (8)? – Amikor pedig a Micpából elhajtott nép megpillantja felmentőit, teljes lesz Jismáél erkölcsi veresége.

Egyetlen fénysugár itt az a betlehemi szállás, ahol a megmentettek meghúzták magukat. Az emberi gondolatok csődtömegéből elővillan valami egy másféle dávidi folytonosságból (Lk 2,7).

Jeremiás 42 – Szavak helyett tettek!

A Jóhánán-vezette megmaradt nép között egyre erősödött a nézet, hogy el kell menekülniük Egyiptomba, „ahol nem látunk harcot és nem hallunk kürtszót, ahol van kenyér, nem éhezünk” (14). Elgyötörtek és nyugalomra vágnak. Teljesen érthető érvek; és mégsem szabadna olyan váradalommal állniuk az Úr elé, hogy hagyja jóvá, amit szívükben forgatnak. A prófétát is ezzel a mögöttes gondolattal szólítják meg, s mintha mentegetőznének: „Hiszen saját szemeddel láthatod, milyen kevesen maradtunk meg, pedig sokan voltunk” (2). Isten népéhez tartozásunk nem függ számarányoktól!

Kegyességük szókinscével nem lenne baj, kerek mondatok hangzanak el, bár az „Istened” (2k) mintha némi idegenségről vallana. Fogadkozásuk, hogy engednek az Úrnak akár jó, akár rossz az, amit mond, csupa előfeltétel nélküli várakozást mutat, mégis meg kellene kérdeznünk tőlük, hogy mondhat-e Isten egyáltalán rosszat? Legfeljebb rosszul esik nekünk. De tőle csak jó adomány jön a Jak 1,17 szerint. Amit Isten tesz, az az üdvösségtörténet és az írott kijelentéstörténet tekintetében, mindig jó végkicsengést munkál. A látszat-engedelmeség mögül azonban az igazságnak hamarosan napfényre kell jönnie.

Jeremiás 10 napot vár az Úr feleletére. Válasza a következő: Ha maradnak a feldúlt földön, áldásban lesz részük. Az ő ígéreteivel szemben mit sem ér az álmodozás, hogy másutt jobb. Mert az Úr itt óhajtja fölépíteni őket. Döntéseiben egyébként is fordulópontig jutott. Megbánja a rosszat, amit joggal zúdított rájuk, s ez nem úgy értendő, hogy az események kerekét a legszívesebben visszaforgatná, hanem akként, hogy az ítélet már tetőzött, s a kegyelem hajnala kezd pirkadni. – Isten megbánása olyan alap, amire építeniük lehet. Ha szíve megindult rajtuk, nem kell félniük Babilónia királyától. Isten irgalma a földi hatalmasságok által is elő tudja hozni az irgalmasságot. Egyébként a biztosnak vélt helyen is utolérheti a baj őket, amitől most rettegnek. Ha sejtenék, hogy milyen jövőendő szunnyad a „Júda maradéka” (19) megszólításban!

Maradjunk az Úr ígében és maradjunk a tethelyen, mert itt van a jövőendő! Magyar elődeink is úgy jöttek ide a Kárpát medencébe, mint új Ígéret-földjére, amit az egy Isten mutatott nekik! – Az engedelmes fiú az, aki – ha előbb ki is jelentette, hogy nem megy a hívásra –, végül mégis enged (Mt 21,28-32). A mi esetünk fordított: az Úr azt mondja: maradj! De elvagyódásunk közepette az az engedelmes, aki marad! – Szavainknál, vágyainknál súlyosabban esnek latba a tetteink! Azaz: maradásunk!

Jeremiás 43 – Az erőszak a gyengeség jele

Amit a próféta az Úrtól vett üzenetként, mindent pontosan tovább ad. Annál kiáltóbb Jóhánán és társai megátalkodottsága, miközben kézben tartják a vezetést a megmaradtak között. Azarjával eddig nem volt dolgunk. Jobb lett volna, ha most se nyitja ki a száját. Ha már szemébe vágta a prófétának, hogy hazudik, nem enged, csak azért is végig megy a megkezdett úton. Szerinte Isten nem üzenhet olyasmit, hogy ne menjenek Egyiptomba. – Ott van bűnbaknak Báruk, rá lehet kenni minden felelősséget. Tőle származhat a bujto-gató rossz tanács. Biztos a vesztüket akarja. – Mit lehet tenni ilyen helyzetben? Sem Jeremiás, sem Báruk nem bizonygatja igazát –, van Istenre váró hallgatás is.

Dramai fordulat következik: mindkettejüket magukkal hurcolják Egyiptomba. Jeremiás éppen ettől óvta őket (2,36. 37,7. 42,15-19). – Sorsának kényszerű alakulása sem változtat az Úrral fennálló közösségén. A fogsággravittek közül Isten kivette, most pedig ott hagyja a töredék nép között. Körülötte, reá bízottként élnek az igaztalanul meghurcoltak és a szétziláltság után egybeverődöttek (5k).

Bár igemagyarázat során megérzésekre aligha támaszkodhatunk, mégis megkockáztatható a sejtés, hogy, verhettek akármit a fejéhez, szükségük van a prófétára. Nagyobb a biztonságérzetük, ha maguk között tudják. Kell az ige embere, ha az ige nem is kell. Hátha egyszer áment mond a tetteikre. – Jeremiás és tanítványa azt teszi, amit Jézus tanácsolt az új szövetség kezdetén: „Ha... valaki egy mérföldnyi útra kényszerít, menj el vele kettőre” (Mt 5,41), s hozzátehetjük: de maradj meg eközben is tanítványnak.

S ott, Egyiptomban megint szól az Úr. – Tahpanhész, görögösen Daphné, a Nílus-delta egyik keleti csatornája mellett feküdt. A fáraónak lehetett ott egyik rezidenciája. – Szinte látjuk a prófétát, ahogy birkózik a nagy kővel, veszélynek téve ki magát, amíg elássa. Itt van az erő, s nem az erőszakban! – Isten számára nem kivi-hetetlen, hogy Nebukadneccar trónját – ha időlegesen is –, e helyre állíttassa föl, s utolérje az engedetleneket ugyanaz a sors, mint az ország többi népét (11. 15,2).

Otthonmaradva elkerülték volna, ahogy megúsztak két fogság-ravított is. Rosszul döntöttek, elszalasztották. Az Urat nem lehet –, labdajátékokból véve a beszédes hasonlatot – kicselezni.

Jeremiás 44,1–19 – Megszépítő messzeség

Nem friss fölismerése a prófétának, hogy szembefordul a babiloni eredetű Istár (Astarte) kultusszal (vö. a 7,16-20 szemnyitogató felhívásával). Nebukadneccar Jahve szolgája (25,9), ha nincs is tudomása róla, de a szétszórt, elhurcolt júdabeliek nem lehetnek a Folyamköz isteneinek szolgái. A kettőnek nincs egymáshoz köze, meg kell tanulniuk, hogy jól különböztessenek hitek, tények, szemléletek között. Ezt a szelektivitást Egyiptomban is érvényesíteniük kell(ene).

Az ide menekült néptöredék pedig válogatás nélkül ragad meg minden alkalmat, hogy ne szakadjanak meg a szálak hazájukkal és múltjukkal. Honvágy kínozza őket, vágyakoznak, hogy hazatérheszenek. E ragaszkodás, visszás módon, nem az ige tiszta forrásához tereli őket; pedig ott él közöttük Jeremiás. – Amint körülményeik némileg rendeződnek, újból előveszik a divatos hazai szokásokat. Már korábban is akadtak olyanok, akik Egyiptom felé vették az irányt (24,8). Velük együtt több csoportban, s központi helyek körül települtek le a júdaiak.

Ezúttal valamilyen okból összegyülekezhetnek. Netán egy ünnepi alkalmából, Istár tiszteletére? Asszonyok vannak ugyanis jelen nagyobb számmal (15). Előttük beszél a próféta. Önvizsgálatra készítő üdvtörténeti áttekintést kapnak engedetlen ősről, királyokról és királynőkről. Értsenek a szóból, mert ezt folytatják ők; nem minden hagyomány őrzendő meg a múltból! Különben is, hiába sóvárognak haza, az Úr ellenük fordul. Néhány fog csak hazavergődni közülük.

Ezzel megint kemény ellenállásba ütközik Jeremiás. Hogy elfeledték meghurcoltatásuk tanulságait! S, lám, van magyarázatuk a történetekre, a prófétai értelmezéssel homlokegyenest másféle. Azok voltak a szép napok, boldog békeidők, jó dolgunk volt! Volt mit enniük, elkerültük a veszedelmet, mert megnyertük az ég királynőjének kegyeit! – Talán Manassé hosszú uralkodására céloznak? Amint abbahagytuk a tömjénezést kedvenc istennőnknek, beköszöntött a szűkölködés, a háború és az éhínség.

Tehát a Jósias reformja (2Kir 23) volna a hibás mindenért. Akik ezt hajtogatják, jogi értelemben védve vannak. Tán' még csípőre is tették a kezüket, úgy szájaltak, hadonászva a próféta orra előtt –, s a férjek sem jobbak (20) a Deákné vásznánál. Képtelen fölfogni mindahány, hogy a próféta, amikor rossz szokásaikat támadja, életükért küzd. – Hiába tette ki lelkét értük és előttük, hogy népét meggyőzze.

Jeremiás 44,20–30 – Talajt veszítve

A hitehagyás ütközésében mindinkább a férfiak kerülnek előtérbe. Ennek nyomán megengedhető a következtetés, hogy nem csupán ötletszerűen fordultak az ég királynője tiszteletéhez, kifejezését adva elveszített otthonuk utáni vágyuknak. A szakítás tudatos és a többséggel dicsekvő döntés volt. Nem kell Jahve, az ige, sőt a próféta jelenléte is csak nyűgnek van. – A későbbi zsidó hagyomány szerint Jeremiást sorstársai ölték meg, vagy szolgáltatták ki az egyiptomi hatóságoknak. Elvégre is feltűnő, hogy további sorsa ismeretlen. – Miért hallgat Bárúk? S bár a könyvnek nincs vége, de ami még következik, korábbi próféciaák változata, visszatérés általunk még nem ismertekre, vagy olyan tényekre, amikről már tudunk.

Bárúk hallgatása gondolatátársításra készítet; mert miért hallgat Lukács? Amikor szeretnénk többet tudni Pál apostol további sorsáról Rómában (ApCsel 28,30k). Szó esett már arról, hogy mindketten Bejámín törzséből valók voltak (vö.1,1. ill. Róm 11,1. Fil 3,5), ami persze nem bizonyít semmit. Mégsem hessegethető el a történelmi tapasztalat, hogy hasonló körülmények – egymástól függetlenül –, hasonló reflexeket válthatnak ki. S itt belép mostmár a Biblián-kívvüli keresztyén hagyomány Pál és Péter mártíriumáról, Néró császár keresztyén-üldözése idején, feljelentések szolgáltatatta ürügyek alapján.

Nem tűnik tehát túlzásnak, ha ennekelőtte akként értelmeztük a nép feleselését, hogy tettelegességig is fajulhatott. – A próféta pedig továbbra is kimondja, amit mondania szükséges. – Az Úr különösképpen a tömjénezést nem tudja feledni, mellyel idegen isteneknek hízelegtek. Emiatt vált rommá Jeruzsálem, s most megintcsak ezt folytatják, amit akkor abbahagyni kényszerültek. S nem akárhogy teszik, fogadalommal kötelezték magukat, hogy tűzön-vizen át is keresztülviszik. – No jó, tegyétek! Az Úr pedig azt üzeni, hogy lesz gondja rájuk, de nem javukra. Végük ugyanaz lesz, mint ami elől elmenekültek az anyaországból. Előhozza szava igazát, mégha szavuk most fölül is kerekedett. Kimondható, hogy Hofra fáraó is bánni fogja, mert Egyiptomra is bajt hoznak ottlétükkel.

Menekülnünk mindig az Úrhoz kell, sohasem tőle el. A gellt kapott általános vallásosság pedig veszélyes csapda. Áldás csak az Ábrahám, Izsák és Jákób Istenénél van, aki nekünk a Jézus Krisztus Atyja. Ekkor áldás a jelenlétünk környezetünkre. Öt mellőzve, vagy elvétele Öt, csak a bajokat tetézzük!

Jeremiás 45 – Visszafogott vágyak

Jeremiás írdeákja, Bárúk nem ismeretlen előttünk (32,12-14.36.f. 43,1-7). Legutóbb azzal gyanúsították a közelesen Egyiptomba menekülőket, hogy ő ingerelte a prófétát a tervük ellen. Aztán pedig mindkettejüket magukkal hurcolták. Van elég ok az elkeseredésre, a kínnal tetézett fájdalomra.

Ha pedig az 1.v. kormeghatározását vesszük figyelembe, s nem a fejezetek sorrendjét, akkor pedig az a gondja, hogy az általa nagy odafigyeléssel leírt jeremiási prófécia tekercsét darabokra szabdalva dobta a király a tűzhely lángjai közé. Ezért a próféciaért ő is kockáztatta az életét, midőn a népszerűtlen iratot felolvasta nyilvánosan. Amiért kockáztattunk és megszenvedtük, annak becse megnő a szemünkben.

Az ismételt leírás, minden hozzáértése ellenére, keserves lehet, kínos türelemmel lekörmölni megint, ami oly látványosan és csüggesztően semmisült meg, mintha életének értelme veszett volna oda. Eddig úgy állt előttünk, mintha gépiesen engedelmeskedne. A prófétát jócskán hallottuk panaszkodni, őt azonban nem. Most azonban oly emberi, ahogy kesereg. Igazán egy ő Jeremiással, aki mellé Isten állította őt. A tanítvány nem lehet följobbvaló mesterénél (Mt 10,24). S ha ezt Bárúk megértette, akkor magyarázatát is megtaláltuk annak, hogy miért nem a 36.f. után, hanem csak a Jeremiás további sorsáról szóló leírás végére illesztette saját panaszát. – Mestere közvetítésével kapja meg a választ Istentől. Mintha ezt mondaná neki: te azért panaszkodol, hogy belefáradtál, hogy nem leled a helyed. Mit szóljak én, hogy magamnak kell letarolnom azt, amit építettem és gondosan elültettem?

Terveket melengetsz szívedben: merre, hová menekülnél, ha tehetnéd. Fogd vissza kívánságaidat, mert nem illenek bele elgondolásaim szövedékébe. – Egyet ígérhetek: az életedet ajándéku kapod, tehát nem halsz bele. Ezt mondta az Úr Ebed-Meleknek is, aki a prófétát kiszabadította válságos helyzetéből (38,7-13. 39,18).

Életünk minden napja ajándék. Nagy összeomlások idején a pusztá megmenekülés is kivételes adomány. „Valóban nagy nyereség a kegyesség, meglegegedéssel” (1Tim 6,6). – Nekünk elsősorban nem igényeink, hanem tennivalóink vannak. Hozzá kapjuk az életet.

Jeremiás 46 – Kétféle „de”

A más népekről mondott próféciaik korábbi társa a 9,25, ahol Júdát velük egy sorban említi. Sőt a rá szabott mérték még szigorúbb, mert körülméletlen szívét kéri számon tőle. Amit tehát egyéb népekről mond, az nem előítéletes. Egyiptom esete tanulságos, hiszen alig múlt 4 éve, hogy Nékó fáraó hadainak útját föltartóztatandó, Jósias király elesett Megiddónál (2Kir 23,29).

A prófécia úgy kezdődik, mintha együttérezne Egyiptommal. Serkenti őket készülődésükben, de hamarosan látnia kell, hogy vereséget szenvednek (Karkemisnél). „Meddig látom(v. Miért kell látanom)”!? – kiált fel a próféta (5). Ha íróknak megadatott, hogy szavai nyomán szinte látjuk, amit leírtak, akkor a Lélektől ihletés emberi mértéket meghaladó intenzitása oly közvetlenül képes láttatni, hogy közben mi is megdöbbenünk. – Ha a 6.v. is az Úr szava, a látomás áthajlik hallásba; aztán azt is hallja, amit Egyiptom mond, mert az Úr szavának megértésével együtt kialakul ama belső hallás, mellyel a történelem, akár a teremtettség szavak nélküli beszéde, öröme, sóhaja is fölfogható (Róm 8,22).

A népeknek mindent elárasztani akaró hódításaiba beleszól az Úr napja, mely – elővételezetten – már most érkezett Egyiptomra. Vereségének híre eléri a népeket. Mintha részvét rezdülne irántuk ismét a prófétai szóban. – E régvolt események most, 20 év múltán ismét föllevenednek az emlékezetben és Jeremiásnak új változatban kell szólania megint Egyiptom ellen; élesebben és határozottabban, mint korábban. A rájuk elkövetkezőkben az Úr cselekszik. Az utóbbi időben hátrányukra fordultak a hatalmi viszonyok. Nem a messzi északon, de saját földjén éri el Egyiptomot és isteneit a megsegyenítő vereség.

Izráelről szólva, a prófécia célja többretegű. Ki kell ábrándulniuk Egyiptomból a népeknek, akik csalóka reményeket táplálgatnak fölöle. Továbbá: a fenyítéseket oly módon kell megértetnie a prófétának, hogy megnyerje az Úrnak a népeket. – A f. végén a 30,10k. ismétlődik. Ezt a biztatást többször elmondhatták.

Köröskörül lehet iszonyat (5), mégis hatékony a másféle „de”, amellyel az Úr hozzánk hajol: „Ne félj!” (27k).

Jeremiás 47 – Az ítélet érvei

A könyv keretén belül a 25,15-38 részlet tartozik még a záró fejezetek előzményeihez, mely bár tömören, de a föld minden országára tekint (25,26). Most viszont csak azokról esik szó, akik –, együtt Júdával –, a babilóni uralom hatókörébe jutottak. Amiről viszont az ismereteink csak hézagosak. Herodotosz görög történetíró myújthat még egy-két járulékos adatot segítségül. Egyébként kézenfekvő, hogy Babilon hatalmának megerősödése befolyásolta kisebb és nagyobb népek sorsát.

Mint a 25,20-ban, Egyiptomot a filiszteus városok követik (közben kimarad Úc, vö. Jób 1,1-el). Általában neglepő, hogy a tőszomszéd Filiszteáról csak rövid próféciaak szólnak: Ám 1,6. Zof 2,4k. Az Ézs 11,14. 14,29-31 épp hogy csak érinti (vö. Ez 25,15k). Legkésőbbi a Zak 9,5-7, ahol már üdvigéret is olvasható Filisztea maradékáról.

E rövidrefogott részleteket egybevetve a történelmi múlttal, nevezetesen, hogy a bírák korában mennyi bajuk volt az öt filiszteus város valamelyikével, terjedelmesebb próféciaakat várnánk. Istennek ennyi szava volt felőlük! Nincs rá bölcsebb magyarázat. Egy részük közvetlenül jöhetett Kaftór (Kréta) szigetéről (az Ez 23,16. Zof 2,5 kerétieknek hívja őket), másik részük Kisázsiát is érinthette közben. Az ÓSZ nem említi, hogy a filiszteusok, akár a görög törzsek, az acháj népek közé tartoztak. Ez időben, Júdához hasonlóan ők is Egyiptom és Babilon ütközőpontjába kerültek.

Bárhonnan jött is a hódító (46,7-9), hasonló az áradó vízhez. Aztán paripák patáinak csattogása, harci szekerek robaja hallik (2k). Tekintetbe véve a Filiszteát illető próféciaakat, közülük ez a leghosszabb. Ez időben szövetséget köthettek föníciai városokkal, Tírusszal és Szidónnal (4). – A próféta szavaiban részvét rezdül, s ez nem is lehet másként, mert ha ítéletet kell is hirdetni, nem hozza magával e megbízás, hogy gyűlölné is őket. S bár az Úr elpusztítja őket, mégis lesz maradékuk. S mert vannak megmaradtak, ne adják fejüket végképp a gyásznak. Elolvasandó hozzá a Zak 9,5-7. Sőt a próféta kéri az Úr kardját (mintha élő és megszólítható volna), hogy csillapodjék, tehát közbenjár a filiszteusok érdekében, de az Úr parancsolta ki hüvelyéből e kardot (6k).

A kegyelemnek is hasonló az érvelése, midőn a világ bűnét hordozó Jézus így győzte meg önmagát: „De hiszen azért jutottam erre az órára” (In 12,27). A próféta közbenjárása alig volt több jámbor óhajnál, Jézusé ellenben hathatós.

Jeremiás 48 – Amit próféták és királyok sem láthattak

Az 5.v, és 29-39 részlet az Ézs 15-16. f-ből merít. A 43-46 pedig az Ézs 24,17k. 4Móz 21,28k. 24,17 motívumait kölcsönzi. Elolvasásuk segít a tájékozódásban. Akár az ézsaiási előzményeké, Jeremiás is részvétellel szól és az Úr is így tekint Móábra. S bármennyire igyekszik is a 26k. hasonlítani a 25,15-29 felhatalmazására, későbbi kiegészítésnek kell tekintenünk. Ihletettsége másodlagos, mint ahogy Jób barátainak barátságtalan és körmönfont érvei sem tekinthetők teljes fénnel ragyogó igének (vö. Jób 42,7).

Móáb mindezeideig megkímélődött a nagyobb viharoktól. Félre-eső helyen, a Holt-tengertől északra, szélárnyékban élhetett. Zamatát, értékeit zavartalanul meg tudta őrizni (11). Nebukadneccar azonban módszeresen szándékozott felgöngyölíteni az útjába eső kis népeket és nemcsak egy keskeny átjárót akart biztosítani magának Egyiptom irányába (49,30). A babilóni uralkodó tekinthető a néven nem nevezett pusztítónak (8.18).

A történelem kímélete, s a megmaradt értékek sem tehetnek elbizakodottá. Téveszme, hogy a nemlétező Kemós-nak hívott istenüknek tulajdonítják biztonságukat (46). Hírt kell hallaniuk arról az Úrról, aki saját népét is megszégyenítette Bétel miatt. A 13. v-ben lehet ez egy istennév is. – A próféta szolgálata kétirányú. A közelgő veszedelemről a riasztást időben kell megtennie. Másrészt, félő sürgetés szövődik szavaiba: mentsétek a menthetőt; ha egyebet nem is, de a pusztá életet (6). Ó, bár volna szárnyuk, hogy időben elröppenhetnének (9), s elhagyva büszke városaikat, lakhatnának a sziklák között, mint a galambok (28)!

Vajon a próféták eljuttatták intő jellegű próféciáikat a szomszédos népekhez? Biztos válaszunk nincs rá, de annyi feszültség préselődik mondataikba, hogy eltitkolásuk kizárt. A „hirdessétek” parancsa (20) valószínűsíti, hogy keresték a módját, miként figyelmeztessék azokat, akiket illetett. Tehát nemcsak szűk (tanítványi) körben foglalkozhattak – merő elméleti síkon –, más népek sorsával!

Jézus is kiküldte tanítványait. A 70, avagy 72 tanítvány (Lk 10,1-24. A 72-es változat a görög fordítású LXX-ára tekint, ahol az 1Móz 10.f-ében nem 70, mint a héber szövegben –, hanem 72 nép a világ népeinek száma). Kedvező nekünk, hogy elsőrenden nem ítéletet, de az Isten országának evangéliumát mondhatjuk el nekik, értük érzett mély felelősséggel!

Jeremiás 49,1–22 – Vége az elbizakodottságnak!

Móáb, Ammón és Edóm, pontosan e sorrendben olvasható a 40,11-ben. Tehát, ki nem mondva ugyan, de az akkori események is ott állnak a háttérben.

Az ammóniak királya kiváltképpen beleártotta magát a már-már újra rendeződő töredék júdaiak dolgába, fölbiztatva a dávidi Jismá-élt Gedaljá megölésére (40,14). A véres leszámolás után Ammón adott menedéket neki (41,15). – Gád törzsének ősi területe (Józs 13,24-28. 5Móz 3,12.16k) a Jordántól keletre, szomszédos volt velük. Lehet, hogy a gádi városokat már az asszír uralom idején bekebelezték. Vita tárgya lehetett továbbá a rúbeni Hesbón. Gád és Rúben határán feküdt és Móáb (48,34), de Ammón is a magáénak tudta (3). Mint senki földjét, szabad prédának tekintették, mit sem tudva arról, hogy az Úr tervében az változatlanul rész-öröksége Izráel fiainak.

Vajon már bekövetkezett Ammón pusztulása? Vagy az ige megelőzi az ítéletet? Valószínűbb az utóbbi. – Nincs helye most üres dicsekvésnek, inkább a gyásznak és magábaszállásnak volna ideje. Ezt javasolja ellenszerként (4), hogy el ne bizakodjanak. – A 48,47-hez hasonlóan pontosan körül nem határolható üdvígéret olvasható zárszóként (6). Valamilyen összefüggés áll fenn benne Júda jövődjével, hiszen Babilon igájában is közös a sorsuk (vö. 27,3-al, aholis a népeknek küldött prófétai üzenet elküldéséről is kifejezetten szó esik).

Edómról szólván, azaz, hogy odavan bölcsességük (7), eszünkbe jut Jób egyik barátja, a témáni Elifáz. Mindig ő vette – kéretlenül is – elsőnek a szót (Jób 2,11. 4,1. 15,1. 22,1); meg az Úr is az ő személyében feddi a társait is (42,7). Immár történelmi méretekben is csődöt mond Edóm híres bölcsessége. – A 14-16.v. egybevág az Abd 1-4 részlettel; a 19-21 pedig megismétlődik az 50,44-46 során. – Az Úr most sem cselekszik előbb, míg szolgálival, a prófétákkal nem közli azt (Ám 3,7). Jeremiás az Úrtól hallotta és bizonyára továbbítja, hogy már elküldettek a harcra serkentő követek a népekhez, s Edómot kifüstölik vidékük (5Móz 2,8) sásfészeikből.

Az Úr előtt senki sem bizakodhat helyzeti előnyökben. Minden képzelt fölény öncsalás (16).

Jeremiás 49,23–39 – Mentő szolgálat

A 34.v. időpontja egybevág a 27,1-3 adatával; de ezek a népek már nincsenek abban a fősorolásban, ahová korábban a prófétának üzenetet kellett küldenie. A 27,1-3 immár harmadik előzménye a könyvben a más népekről szóló próféciaíknak. – Az igének érvénye van akkor is, ha a közvetlen tudomásulvétel feltételei rejtve is maradnak előttünk.

Damaszkusz csak egyike a szorongatott szíriai városoknak. Álamukat, Arámot – ez az ősbibb nevük –, már jó 140 évvel korábban meghódította Asszíria, ahogy azt az Ám 1,4k. akkoriban előre megjelentette. Ha várfalak és paloták még állnának is ott, az Úr szava nem vesztette hatályát. Legyen az bármily dicső város (25), vagy pásztorkodó pusztai nomádok sátortábor, mind az Úr kezében van, aki most Nebukadneccarnak adta őket.

Kédár arab népe Izmaél leszármazottja (1Móz 25,13). Nevét fekete sátrairól kapta és pásztorkodásból élt (Énekek 1,5). Hácór nevű településük nem tévesztendő össze a Kinneret (Genezáret)-tó (4Móz 34,11) fölött fekvő azonos nevű várossal (Bír 4,2).

A 30.vers egy ütemmel előtte jár a vész megérkeztének, tehát a 28.v-nek. – Csak ne tétovázzanak! – Egyre inkább kirajzolódik előttünk a népekről szóló próféciaí mentő szándéka. A történelem mozgása összetett. Az Úr adja a parancsot, hogy Nebukadneccar vonuljon ellenük (28), aki – mit sem tudva róla –, ezért vágott neki terve végrehajtásának, melyet hódítóként magában fontolgatott. Közben már indul is a próféta mentő szolgálat – s ez is az Úrtól van: „Fussatok, bujdossatok...” (30). – A prófétai megbízás egyik szelete hát, hogy utakat, módokat találjon avégre, hogy a fenyegetett népek, megelőző intézkedésekkel, könnyebben átvészelhessék a nehéz időket. – Az egyház prófétai szolgálatában sem lekicsinylendő feladatunk tennünk ugyanezt. A keresztyének olykor szembenálló frontok tábori orvosai, akik az életüket is merik kockáztatni másokért; akár Izrael ősi prófétái, akik, mint az 1Sám 10-ben is, keresztyül-kasul járnak át a frontokon (Pákozdy L. Márton szóbeli példája, valamikori beszélgetésünkben).

Élám Babilon keleti szomszédja volt; de Babilont nem támadhaták hátba. Sőt meg kellett hódolniuk, mert az Úr töri össze félelmetes íjukat. Az a felállított trón (38), a 43,10-ből kikövetkeztethetően a Nebukadneccaré. – Népek megaláztatása mégis átmeneti; a végső döntés felőlük sorsuk jobbrafordulása (39). Az üdvígéreté mindig az utolsó szó, ezért érdemes túrni, élő reménységgel.

Jeremiás 50,1–20 – Kibontakozó jövő

Ha van biztos tájékozódási pont, onnan áttekinthető a múlt és a jövő; abból is annyi vehető át, amennyi elég a mára. Ez a lüktető folyamat holnap újból adott, s mindez kegyelemből.

Pusztuló nyáj voltak. Pásztoraik, nevüket és tisztüket megcsúfolva, hegyek és halmok förtelmes kultuszai közé tévelyegtették őket. Szinte már el is feledték a jó legelők ízeit. A Zsolt 23,1-3 versei nem andalító költészet jó legelőről, üdítő ivóvízről, hanem hitvallás Jahvéről, a jó pásztorról, aki igaz ösvényen vezet, minden tévelygéstől menten.

Babilon kezébe esve zavart szétszórtságban érte őket a pusztító (Jn 10,10), aki észrevette, hogy ennek a népnek lenne ugyan egy Istene, de ők, láthatóan, keveslik, s mert nem értik, le is kicsinylik őt, ezért adnak helyt mindenféle újnak, csak új legyen! Biztos, hogy Istenük nem veszi ezt jó néven. Ha pedig vétkeznek ellene, nem fogja segíteni őket. – Ám, a pusztítók csak az igazság egyik felét ismerték föl. Istent nem ismerve, tévedtek, ami hamarosan ki fog derülni (7). – Előbb Asszíria, majd meg Babilon hajszolta halálra a tévedező bárányt. Szinte csak csontok maradtak belőlük, lehet-e még életről beszélni? Diadalittasan ugrálnak a fosztogatók, heherésznek és nyerítenek (11). Csak hadd aknázzák ki a sikert! A mélyben már érik valami, amiről fogalmuk sincs. Északról már elindult ellenük egy nép.

Mind ez ideig Babilónia volt a fenyítő vessző, érkezendőben van már, amikor ezt az eszközt is – túlkapásai miatt –, félreteszi az Úr. A próféciák itt rokoníthatók az Ézs 10-14 nagyobb egységével. – A múlt összefüggéseinek elemzése olyan fölismerésig vezetett el, hogy, ha Asszíriát megbüntette az Úr, akkor Babilont kezelendő, sem eshet meg másként (18). Ezért ütni fog a szabadulás órája Izráel számára – s ez kihat mindkét rész-ország népére. Pásztor maga viszi majd el őket jó legelőre.

Hiszen nem érdemlik! – érvelhet bárki. De a két testvér-ország vétke már nincs sehol! Eltörölte azt a bűnbocsánat! Föl sem kutatható, mert nyoma sem maradt (20). Nézzétek: hogyan jönnek sírva hazafelé, keresve Istenüket! Merre van a Sion, hol az odavivő út? Jöjjetek erre! A Jeremiás lelki örökségét gondozó író valahol Jeruzsálemben van és onnan nézve hívogat. -Örök, el nem múló szövetségben csatlakozzunk az Úrhoz (5)! – A 31,31-34 ígéretes verseinek új szövetsége vár reájuk ott!

Jeremiás 50,21–46 – Erős Megváltó

A szélesen áradó prófécia a 33k-ben a legmélyebb, ott van a fő sodrás. A Seregek Ura, népének megváltója (a fogalom jogi háttere a 3Móz 25,47-55) második és harmadik Ézsaiásnál gyakori. Az „Izráel Szentje” (29) pedig első Ézsaiásnál (Ézs 1-39) is olvasható (Ézs 5,19.24). Az Ézs 41,14-ben találkozunk a két kulcsfogalom: „Én megsegítelek,...a te megváltód, Izráel Szentje”. Ahogy Egyiptomból lett valaha első szabadulásuk, a második exodus, szabadulás Babilonból megintcsak második Ézsaiás ígérete (Ézs 43,14-19). Az Úr tehát újat készít, s a régít nem is kell említeniük. – A jeremiási tanítványi kör szerint is, a várt szabadulás az egyiptomihoz lesz hasonló: „Akik fogságba hurcolták, ott tartják őket, nem akarják elbocsátani”. Hajdanán a fáraó csak nehezen engedett; nem akarta az atyákat elbocsátani országából (2Móz 4,23. 7,14.27. 9,2. 10,3k). Mostani helyzetükben van valami hasonló. – Homály fedi, hogy valóban tettek-e kísérletet rá, vagy pedig Babilon bukásával készen hullott az ölükbe a szabadság.

A könyv olvasása közben már többször keltett figyelmet, hogy Jeremiásnak gondja mind Izráel, mind pedig Júda. Tehát az erős Megváltó hatókörébe vonja az asszírok által korábban elhurcolt (2Kir 15,29. 17,6) északi törzsek utódait is. – A kijelentés nyomvonalát követve, több irányból érkező hagyomány-erek egybeömlését fedezhettük föl a 33k igéinél.

Most pedig álljunk meg a 44-46 rövidebb, de fajsúlyos intéseinél. (Hozzá hasonló volt az Edóm elleni jövendölés, vö. 49,19-31). A bozótból előtörő oroszlán az Úr maga. Elűzi Babilont; egyetlen pásztor (azaz: király) sem szállhat szembe vele. Nekik tehát nem lesz Dávidjuk (1Sám 17,34-36). Majd az Úr sorolja őket mind egy főség alá: „Választottamat helyezem föléje”. Sajnos mind itt (44), mind pedig a vele párhuzamos 49,19 esetében vitatott az alapszöveg értelme. Annyi kétségtelen, hogy Babilon „kevélyen viselkedett az Úrral... szemben” (29), sőt harcolt ellene (24). Ezért valaki (21. egyes szám!) fölindíttatik megsemmisítésére. – „Ne sírj! Íme győzött az oroszlán a Júda törzséből” (Jel 5,5). Az igéből megsejlik valami abból, hogy az erős Megváltó egy személyben a népek Ura is!

Jeremiás 51,1–40 – Leomlott Babilon!

Asszíria Jahve haragjának botja volt (Ézs 10,5). Babilon már kemény pöröly. Fegyverként az Úr forgatta. Az „összeszúztam”, egy mást követő erőteljes csapásként, nyolcszor ismétlődik (21-23). Babilonnak erre volt fölhatalmazása. Mivel azonban túltette magát illetékessége korlátain, kalapácsból rombolás hegyévé duzzadt, s rettegésben tartotta az egész földet (25), be kellett következnie a félelmetes pöröly összetörésének is (50,23). Van olyan nézet is, hogy az asszírok Babilonnál kegyetlenebbek voltak.

Újabb hasonlat: Babilon aranyserlegként van az Úr kezében. A továbbiakban már a város maga bódítja italával a népeket (7). – Az utazó kereskedők elvitték messze országokba a város szemkápráztató hatalmának, kincsei bőségének (13) hírét. Isteneik: Bél és Marduk (44. 50,2) ünnepeire zárandokok szájtáti tömege lepte el a kultushelyeket, s nyeltek a városok a sokaságot, mint a vizet. Ha bárki, jöve messze tájakról, megfordulhatott egyszer az akkori világ fővárosában: Babilonban, büszkén dicsekedett el: a saját két szememmel láttam! – Mi pedig nézzük meg, ha lehet, az Istár-kaput a berlini ókortörténeti múzeumban!

A hiú dicsőség gyors romlásának egyszer mégis ki kell derülnie Babilon esetében is. – A kiivandó pohár módosuló vándor-motívum. „Legvégül Sésak királyának is ki kell innia!” (41. 25,26). Ott a próféta vette át az Úr kezéből és úgy adta tovább. Emitt (7) az aranyserleg az Úr kezében, még a helyén van, de aztán mintha önállósítaná magát. A próféta pedig szenvedélyes tudósító; ez esetben Sésak sorsáról. – A név rejtjelezett, a két „s” elárulja, hogy Babilon értendő rajta, mert abban meg két „b” van.

Áttételes értelemben az ÚSZ végén bukkan fel Babilon megint (vö.1Pt 5,13), a nagy parázna alakjában, jellemezve a delelőjén túljutott Római Birodalmat: „borából ivott minden nemzet”. Ez volt homlokára írva, mintha szentség volna: „A nagy Babilon, a föld paráznáinak és utálatos bálványainak anyja”. Majd pedig: „Láttam, hogy az asszony részeg a szentek és a Jézus vértanúinak véréből”. Egy angyal kiált erős hangon: „Elesett, elesett a nagy Babilon”... „a pohárba, amelyet ő megtöltött, töltsetek neki kétszeresen” (Jel 14,8. 16,19. és 17-19 f-ek). – Izráel Szentjével szemben vétkezett (5); mindig ezen csúszott el „Babilon”! Isten népe vált kitett csalátekkel! – Végül azonban minden jóra fordult. Babilon kifulladt, s rákényszerült, hogy foglyait elengedje (mint tudjuk: a győztes perzsa Círusz rendeletére).

S ahogy futás volt egykor Egyiptomból, most Babilonból kell gyorsan kimenekülniük (6. Jel 18,4).

Jeremiás 51,41–64 – Prófécia – hosszabb távra

A 46.v. Jézus szavaira emlékeztet. Az Olajfák-hegyén, a templommal átellenben ülve, válaszol tanítványainak: „Amikor pedig háborúk...hírért halljátok,.. meg ne rémüljete! ... Mert nemzet nemzet... ellen támad,... a vajúdás kínjainak kezdete ez!” (Mk 13,3-8). A Babilon elleni prófécia tehát (50k.f) olyan gyűjtőmedence, mely különböző korokra szóló kijelentéseket, váradalmakat vett föl magába, a születőfélben levő apokaliptikáig terjedően.

A 11. és 28.v (vö. Ézs 13,17. 21,2) a médekben látta a Babilont fenyegető északi szomszédot. – Mintha egy haditudósító tájékoztatna a 31k. során, aki látja és láttatja, hogyan érkezik egyik futár a másik után, jelentve a királynak, hogy a kiterjedt öntöző-rendszerek gázlói az ellenség kezére jutottak, s már a városba is betörték mindenfelől. – Mintha Babilonban élne a 46-58 v-ek írója. Ott vették hírért a médek első sikereinek, ami aztán hamarosan semmivé vált, mert áruló serege kiszolgáltatta Astyagest Círusznak, s Perzsia hatalma gyorsan növekedett. A cseppfolyóssá vált állapotok (Kr.e. 550 táján) a magyarázata, hogy olyan elmosódott a „pusztító” kiléte (56). – Az 51.v-ben érezhető a gúnynak kitett fogoly nép fölháborodott szégyenkezése, amit fogságuk kezdetén éltek át, hogy énekelniük kellett Sion-énekeket (Zsolt 137); rég volt ugyan, de válságos időkben minden fenekestől fölkavarodik. – A 63k megint egy prófétai jel Cidkijjá király 4. esztendejéből (28,1). Csak ebből tudható (59), hogy a király személyesen ment volt el Babilonba, bizonyára hűségét bizonyítandó, mert éppen összeesküvés gyanúja környékezte.

Már a 30,2k tudott az Izráel és Júda sorsának jobbrafordulásáról írt könyvről. – A Babilon pusztulásáról egymás között fölolvassandó irat ellenpárja a foglyokhoz írt prófétai levélnek (29.f). Szerájá, Bá-rúk testvére (59.vö. a 32,12-vel) vitte magával az iratot. Lehet, hogy elsőnek érkezett a küldöttségből Babilonba, mert a király szállásmestere volt. Nem tudható, hogy ki, vagy kik előtt kellett fölolvassnia az iratot; utána pedig az Eufráteszbe kellett süllyesztenie. Ez okból nem lehet azonos a 50-51 fejezetekkel.

Istennek vannak rövidebb és hosszabb távra szóló kijelentései. A 29.f. levele az egyikre (bár abban is volt messzetelektől cél), e mostani pedig a másikkra példa. Ellentmondásuk tehát csak látszólagos. Mint ahogy az evangéliumi tanítás a végső időkről nem mentesít a háború, s minden bosszú elleni küzdelemtől.

Jeremiás 52 – Szétszórás és egybegyűjtés

Nincs az ÓSZ-i üdvtörténetnek még egy részlete, amelyre az elbeszélés részletességével annyiszor térnének vissza különböző könyvek, mint éppen Jeruzsálem eleste és a fogság. Már a 39,1-10 is elbeszélte. A 2Kir 24,18-25,30 ikertestvére fejezetünknek; s ne feledkezzünk meg a 2Krn 36,11-21 részletről sem, mivel név említésével is igazat ad Jeremiásnak, papi szemlélettel vonva össze a Jer 29,10 hetven esztendejét a 3Móz 26,34.43-al. Jókora késéssel mekkora fordulat papi körök nézeteiben Jeremiásról!

Mindegyik leírás a tragikus végről mond el olyasmit, amit egyebütt nem, vagy másként olvashatunk; hozzávéve még a Salamon templomépítésére (1Kir 7. 2Krn 3k) visszatekintő utalásokat is. – Ne csodálkozzunk, hogy ennyire ingadozó a gránátalmák száma. A város eleste után egy hónappal elkövetett kíméletlen rombolás semmisítette meg őket. Így számukat csak az emlékezet őrizgette. Az viszont biztos, hogy az öntött rézszlopok üresek voltak belül, s az anyag négyujjnyi vastag volt. Az összezúzást figyelők nézhették meg maguknak, hiszen Salamon óta feledésbe merült, hogy tömör volt-e belül, vagy pedig üres.

A város módszeres fölégetése, a templom, a várfalak és a paloták barbár lerombolása, az ellenfél felfogása szerint átok alá helyezés volt. Közrejátszott a félelem is, nehogy ellenállás fészkévé, támponttá váljanak. A fordulatot a fegyverek kényszerítették ki, de a lélektan hadviselés sem hiányzott. – Gondoljunk magyar váraink fölrobantására. – Sokkoló hatást válthatott ki a királyfiak, s a főemberek megölése, a király megvakítása, amit egy hónap múlva újabb kivégzések követnek (24-27).

A fejezetből teljesen hiányzik Gedaljá alakja, oka, talán, a Dávid háza iránti együttérzés. Meglepő a háromszori fogságravitel összelétszáma. A nincsteleneket esetleg nem számították hozzá (15), ezért alacsony a szám. A harmadik elhurcolt csoportról csak itt esik szó. Összeesküvés, vagy hatalmi szeszély lehetett az oka.

Az időpont 587 Kr.e. Eltelik 26 év (561), s a fogoly Jójákin király kegyelmet kap. Ha jelképesen is, de újból van dávidi fő a maradék nép között Babilonban.

Jeremiás Siralmai 1 – Jobb későn, mint soha

A babilónok kétszer foglalták el Jeruzsálemet: Kr.e. 597-ben, majd pedig 587-ben. Ekkor pusztult el a város, meg a templom. Sokakat fogságba hurcoltak. – Már az első kifosztás súlyos veszteségeket okozott. Rátették kezüket a templom kincseire, megszenteltségtelenítették az épületet jelenlétükkel (10). A fogsággravitel akkor még válogatós volt; vitték azokat, akikről és akikből hasznot reméltek (2Kir 24,13k), lehet, hogy innen eredet a „felső tízezer” ismert mondása. – Az 1.f. e kifosztás utáni gyötrelmet siratja el.

Az 1-11 részlet főként az özvegyen maradt Jeruzsálemről szól. A 12-16 és a 18-22 a megszemélyesített, fiaitól, vezetőitől megfosztott (18k) város panasza. – Pedig Jeremiás jó előre figyelmeztetett, de akkor fölháborodottan utasították el. Most mintha a Jer 15,5-9 szavai idéződnének elő, beismerve, hogy mégis a prófétának volt igaza? A kv-ben nincs szó arról, hogy a próféta írta volna. A hagyomány, a 2Kron 35,25 alapján tulajdonította neki. Tekinthető újfent a próféta igaza elismerésének. – Ily módon elmélyítve látnunk a könyv szerzőségét, sokkal megindítóbb, mintha csupán átvesszük, hogy Jeremiás írta. – Akadt tehát valaki, aki már az első megrázkódtatás során, sőt tán’ korábban is (vö. 2.v és 2Kir 24,2) rádöbbsent és ki is merte mondani, hogy vétkei miatt érte Jeruzsálemet a súlyos csapás.

A bűnbánat azonban nem születik egycsapásra. A fejezet első felében az egykor oly ékes és mozgalmas város sajtó szívvel tekint vissza arra az időre, amikor még jól ment sora (7). Nem gondolt jövődjére (9), s a gyászdal éneklő sem lát még jövődöt Sion számára.

Az 5. és 8.v, majd pedig a 12.v-től a személyes hangvételű részek hozzák felszínre a fordulatot. Kimondja, hogy igaza volt Istennek, midőn bűneit igaként terhelte a nép nyakára (14). Itt válik a sirató bűnvallóvá. Népe nevében szólva, kimond olyasmiket, melynek igazságát már mások is érzik, csak nem tudják megfogalmazni. Akkor sem vádol, mikor részletezi a tragédiát. Egyszerűen és őszintén keresi Isten közelségét, mert egyedül nála lehetséges, hogy vigasztalást és jövődöt találjanak.

Felénk is kiált: „Halljátok meg mind, ti népek” (18). Isten szerinti szomorúságból mindenkinek lehetséges alkalmat találnia a megtérésre (2Kor 7,9-11).

Jeremiás Siralmi 2 – Ígérek és az ítélet feszültségében

Minden fejezet valamilyen módon jelét adja, hogy a héber ábécé 22 betűje szabja meg a versek számát. Az 1. 2. 4. f-ek versei pl. kezdőbetűikkel a betűk sorrendjét követik; ezt a legjobb fordítás sem képes visszatéríteni. Miközben átsüt minden során a megrázó személyes élmény, e fegyelmezettség tiszteletet parancsol. Kész csoda, hogy a költő ügyelni képes a formára, miközben minden összedől körülötte; akár Radnóti Miklós „Bori notesz”-ének versei, melyek halála közelségében születtek.

A tartalom pedig át van hatva a próféták lelkével. A 14.v-ben fölismerhetők Jeremiás és Ezékiel próféták gondolatai. – A drámai események az 587-es, végzetes hadjárat szörnyű pusztításai, amikor a babiloni hadak szinte földdel tették egyenlővé az országot, a fővárost és a templomot. Olyanná lettek, mint akit a mennyből taszítottak alá. Halálra váltak, mert maga Isten volt, aki feldöntötte lába zsámolyát (1). Az ellenséggel együtt ő maga is támadásba lendült népe és szentéle ellen.

Keserű ironia rezdül a 7.v-ben. Az ellenség üvöltözése, szentségtörő rikoltozása a templomban eszébe juttatja az ünnepek egykori, másféle zsiromlását. – A királyt megvakítva horcolták fogságba (2Kir 25,7). A papok és a főemberek közül aki még élt, szétszóródott. A töredék, aki a vének és a főemberek közül mégis maradt, a gyász jeleként zsákruhát öltve ül a földön és port szórja fejére (10).

A próféták –, talán épp azok, akik makacsul csak jót jövendöltek, rádöbbenve, hogy utat tévesztettek, megrendülten keresnek az Úr kijelentését, – mindhiába. Az Úr hallgat és nincs látomás (Zsolt 74,9). – Minden háború legnagyobb vesztesei a gyermekek, mert ők az apák vétkéért valóban értelmetlenül, mondhatni: ártatlanul szenvednek (12). A 20.v. sem sorolható túlzások közé. Hogy ilyesmi előfordult egyébkor is, kiderül a 2Kir 6,28k. részletből.

Többet akar a költő, mint megörökíteni a leírhatatlant. Bár még sehol sem csillan föl reménysugár, az éjjel-nappal tartó szüntelen sírásnak, amelyre ösztönöz, meghallgatásra kell találnia. Mint aki tudja, hogy az ígerek és a történelmi ítélet egymásnak ellentmondó tényei nem maradhatnak feladatlanul.

Jeremiás Siralmi 3,1–33 – Az együtt–szenvedő

A Jeruzsálem pusztulása miatti panaszénekek közé ékelve olvasható e megrendítő személyes vallomás. Visszakeresve a szenvedő Messiásról szóló próféciákat, e részlet bátran odasorolható a Zsolt 22. és az Úr szenvedő szolgájáról szóló Ézs 52,13–53,12 mellé, s e mostani párhuzam még nincs is kellően értékelve az írásmagyarázat szintjén.

Mennyiben tekinti fájdalmait népe szenvedései részének? Az egész f-ben lépten-nyomon rálelünk az összefüggés szálaira. – A 10k tartalmaz továbbá olyan gondolatokat, miknek párja föllelhető a Hós 13,7k harsány hasonlataiban. Mindezekkel saját népét inti Isten. Ami tehát a Jeremiás nevét hordozó szenvedőt érte, összefonódott népe sorsával. Sőt el sem tudjuk választani, mi az, amit maga is a bőrén tapasztalt meg (4), s mi, ami valójában népét érte, de őt is úgy gyöttri, mintha személy szerint vele esett volna meg. Mindeztől azonosul sorstársaival, osztozik velük a szenvedésekben –, ha a helyettes szenvedés értelméig kifejezetten nem is jut el. Ámbár, mintha gerjedezne fölismerése a drámai sorok mögött.

Tartalmaz néhány, egészen egyedülálló hasonlatot. – Úgy van mindenfelől körülfalazva, mintha élve temették volna el (5-9). Eleven céltáblaként kapta veséjébe az Úr kilötte nyilat. Szinte eltörpül emellett, hogy ráadásul még gúny tárgya is lett a népek előtt. – Majd meg, Démoszthenészként ül, s úgy érzi, hogy kavicsokkal tömték tele száját. Nem avégett, mert vállalta volna, hogy eltűnjék dadogása. Számára most értelmetlen és könyörtelen parancsként hallik: rágiad! (16).

Minden affelé tart, hogy mennél inkább belemerül kínjai taglalásába, annál nagyobb csüggedésbe, reményvesztésbe hull; s a dolog mégsem így áll! Az ismételt átgondolás során felüti fejét némi reménység is. Érthetetlen, de ki kell mondania: „nincs még végünk” (22. Egyetlen eset, ahol, e szakaszban tsz. áll!). Nincs e csodára egyéb magyarázat, mint, hogy Isten szeret! S ha ver, nem szíve szerint teszi. Van hát értelme, ha várnia kell; sőt az arculverést is túrnie kell! Nem az a legény, aki adja, hanem, aki állja! Mondja egyik közmondásunk. Ezért minden megért reggel az Úr hűségéről és szabadításáról beszél. S erőt ad a fölismerés, hogy jó, ha igát kell viselnie a férfinak már ifjúságában (27).

A szenvedések között megfér az öröm, ha már látom a célját. „Ezért a Krisztusért örömöm telik erőtlenségekben, bántalmazásokban, nyomorúságokban, üldöztetésekben és szongattatásokban; mert anikor erőtelen vagyok, akkor vagyok erős” (2Kor 12,10).

***Jeremiás Siralmi 3,34–66* – Kétségek közt, de kétségbe nem esve**

Nem tudható, hogy van-e Isten előtt olyan eset, amikor az imádság meghiúsultnak vehető (1Pt 3,7?). Az valós, hogy esetenként, nevelő szándékból, Isten jónak látja azt az érzést keltenie bennünk, mintha imádságaink visszahullanának ránk. Válhat az imádság ürügyé, s vele szeretnénk kikerülni a kínos kötelezettséget, ha gyógyulni akarunk, hogy magunkat bonckés alá fogjuk. Ilyenkor van olyan érzésünk, hogy Isten elzárkózott szavaink elől. – A szentíró önvizsgálatra serkent, amikor maga is közénk áll, akiknek ezt meg kell tennünk. S talán itt nyílik út a meghallgatásra, s az önvizsgálat és az imádság kiegészítik, kiteljesítik egymást. Megéri magunkat terhelnünk ilyesmivel, ha úgyis van elég bajunk? Az ember, természetes, de lefojott észjárással inkább valamiféle búfelejtőt javallna. Rövidzárlat, ha az ember egyszerűen hátat fordít Istennek: „Miért engedte meg, hogy ennyi baj érjen?” jelszóval. Vagy éppen az egyház gyarlóságait pécézi ki, mentségül.

A Jer 44-ből kivehetően, sokan elfordultak Istentől. Minden előle való menekülés és kifogás tévút. Lelkierőre vall, ha a halálos csapással sújtott nép között vannak, akik kíméletlen őszinteséggel készek átvizsgálni múltjukat, s így térnek az Úrhoz. Kimondottan áldás, ha egyebet sem lehet tenni, csak ezt. Ezzel tesszük meg ugyanis a döntő lépést a megmaradás, az új kezdet felé. Szemben a szétszórátás tényeivel, hallatlan összetartó erő hat e tettben. Egyáltalán nem gyöngit, sőt, csodálatos módon inkább erősíti magát vele Isten népe. Csak induljon el bátran e rögös úton. Megtéve a kezdő lépéseket, lehet szólnunk őszintén mindarról, ami velünk megesett.

A költő is részletesen beszéli el, mi történt, személy szerint vele. Szinte észrevétlenül vált át a fogalmazás a személyes hangra. Mindenekelőtt népe baja foglalkoztatja, hogy eközben szenvednie is kellett, csak járulékos dolog. Hányattatásai hasonlítanak a Jeremiással megesettekhez, de vannak eddig nem ismert elemek is benne (53). A panasz-zsoltárok (pl. Zsolt 69,15k. Jón 2,6k) képeit követő hasonlatai átvitt értelműek. Azért szól így, hogy Isten tekintsen rájuk végre (50).

S ha üldözőire ugyanezt kéri, nem a bosszú vezérli, hanem az óhaj, hogy mindenben jusson érvényre Isten igazsága.

Jeremiás Siralmi 4 – Több feladat, nagyobb felelősség

A 17.v-ből sejthető, hogy a népével együtt szenvedőt a király környezetében kell keresnünk, aki a drámai események során a prófétai intések szerint jobb belátásra jutott és hiteles tanújává lett annak, amit átéltek. Beszél „igazak”-ról (13), akik vállalták a szenvedést, mert nem tartottak a hangoskodókkal. A papok és próféták valami csodában reménykedtek, de Jeremiás szájából másféle üzenet érkezett, és meg is szenvedett érte, megverték és fogolyként esett vermükbe (20. Jer 37,15k ?). A „verem” szó ritka; még csak a Zsolt 107,20-ban található meg, s valószínűleg átvitt értelmű, inkább a király sorsára utal. Ízlelgezzük ezt a csodálatos verset, mely messiási előrejezésnek is tekinthető, de bánjunk vele csínján!

Voltak, akik Jeruzsálem bevehetetlenségét hirdették, ahelyett, hogy engedtek volna a prófétai szónak. Szemléletes a Jer 26,20-23 részlet. Egy Úrijjá nevű prófétáról tudósít, aki szintén a város ellen prófétált, s ezért kivégezték. Ő tehát nem lehetett szemtanúja a későbbi pusztulásnak. Mégis, valaki hozzá hasonló szenvedő lehetett az, aki beszél hozzánk. – Figyelme ezúttal arra terelődik, hogy az ember miként őrlődött fel az ostrom és az éhség gyötrelmei alatt, s végül embervoltából is kivetkőzött. Mert a sakállók is fölnevelik fiaikat, míg itt az anyák vad éhségükben gyermekeikre vetették magukat (3.10). A tisztaságra oly kényes előkelők meg a szemétben turkálnak (5). A kínos haldoklásból arra kell következtetnie, hogy bűneik súlyosabbak voltak, mint Sodomáé. Hiszen azok iránt mutatott az Isten legalább annyi kíméletet, hogy gyors halált adott nekik (6).

A minősített tisztség nagyobb felelősséggel jár. Hatványozottan esik latba a próféták és a papok bűne; lehet, hogy a prófétai tanú éppen a fönt említett Úrijjá mártírságára gondol (13). Végül a meggyötört nép hangulata is ellenük fordult, pedig mindent föltettek egy lapra a népszerűségért. Most a babilonoktól megvakítottan (?) az utcán botorkálnak, s mindenünnen ordítanak rájuk: „Tisztátalan! Félre az útból!” (14-16). A király megpróbált kereket oldani, de az üldözők utolérték (19k. 2Kir 25,4-6).

Jézusnak szűkebb pátriájára kellett azt mondania, hogy Sodomának elviselhetőbb dolga lesz az ítélet napján. Ugyanígy szólt a tanítványokat kiutasító városokról is (Mt 10,15. 11,23k).

Mi a kedvesebb, a vágyálmaim, vagy az Isten akarata?

Jeremiás Siralmai 5 – Jövendőt keresve

„Emlékezz Uram” (1) tekint vissza a hiteles tanú a történetekre, prófétai lélekkel. Bizonyos, hogy nem túloz, midőn komor színekkel árnyalja a romok között vegetáló töredék nép helyzetét. Sorsközösségben él velük és nap nap után elszenvedője ő is a megaláztatásoknak.

A 6k az előzményekről, elvétett lépésről vall. A nagyvonalúság is lehet kishitűség! Nem az atyákat hibáztatja, mégis igaza van, ha arra következtet, hogy az ostor visszacsapó vége a fiakat éri, az atyák bűne miatt. Mind odahaza, mind a fogságban az a mondás járta, hogy az atyák ettek egrest, de a fiak foga vásott bele. Prófétánk osztja ezt a véleményt (7). Jeremiás és Ezékiel beszél olyan jövendőről, amikor majd érvényét veszti e mondás (Jer 31,29. Ez 18,2).

A sokat megélt, sok borzalmat látott tanúnak nem adatott meg, hogy előrelátással érezze meg egy új korszak, s a benne érvényre jutó új gondolatok horderejét. – Némi elképzelése van azért a jövőről, bár kétség és remény küzd egymással a lelkében. A kétség legmélyebb pontja, hogy talán Isten is elfeledkezett róluk. Isten érzései megváltozhattak, de Ő maga nem változik meg, ebben bízva fordul a kétség reménységre. Isten a trónján ül örökké, ebben nem történt változás.

Ha pedig Isten adja, akkor lehetséges a megtérés (19-22). Jóllehet emberi döntés szükséges, de nem emberi teljesítmény, ha elvégeződik. Isten műve, ha végbemegy. „Némelyik ember nem tudja hol tart” állapítja meg a népi mondás az elbizakodotról. A megtérésben rádöbbenek valódi helyzetemre és a kellő pillanatban bekövetkezik a 180°-os fordulat, amit a héber szó jelent is, azaz megfordulás és visszatérés Isten szövetségébe.

Fölismerhetően, Jézus is időszerűnek látta könyvünket. Kortársai előtt hirdetnie kellett, hogy minden igaz vér (4,13!), amely kiomlott a múltban, az ő nemzedékére fog szállni (Mt 23,35k). Sírása, látván Jeruzsálemnek, nem pillanatnyi érzelmi kitörés, de prófétai jel egy újabb pusztulásról (Lk 13,34k. 19,41-44), mivel nem ismették föl azt, ami békességükre lett volna. De lesz majd ígéretes fordulat, amikor így fognak kiáltani: „Áldott, aki jön az Úr nevében!” Ítélet után az összegyűjtés győz a szétszórás erői fölött.

Ezékiel 1 – Isten cselekvő dicsősége

A tehetősebb, tanultabb réteg, és a mesteremberek, akiket elsőnek hurcoltak Babilonba 597-ben (2Kir 24,10-17) azt érezhette, hogy végképp ki lettek szaggatva az Ígélet földjéből. Mintha levágták volna a fejet a törzsről. Lehet, hogy a világhatalmi szándék velük pontosan ez volt, mint egy ókori váltságdíjra váró emberrablás, továbbá agyelszívás. Vajon képes-e megbirkózni Isten beszűkült lehetőségeikkel? – Ha egyáltalán gondol még velük. A király is fogoly, hazulról sem érkeznek biztató hírek és Isten is hallgat, mintha az ég is bezárult volna. Így telik el 5 hosszú év. S ekkor, egyszerre, megnyílik az ég, egyetlen embert megragad Isten Lelke és ígéje és prófétává teszi Ezékielt. Mert nincs oly kilátástalan helyzet, ahol ne lenne továbbvivő út. Isten ugyanis nincs kötve a néki szentelt helyhez sem és nem köthető gúzsba a keze. Mozgása sem korlátozható.

Mielőtt beszélni kezdene a prófétához az Úr, dicsőségének emberi szavakkal alig kifejezhető látványával ajándékozza meg. Amit megpillant, oly gazdagon telített, s egyben serkentő, hogy hozzá még az sem fogható, amit Mózes és a nép vezetői láthattak meg egykor (2Móz 24,10). Először mindjárt a négy élőlény (Jel 4,6) különös alakja kötötte le a próféta figyelmét. Bizonyos, hogy Isten akaratának munkatársai, véghezvivői ők, akiket a Lélek irányított (12). Bármerre mentek, mindig előre haladtak. Ezért volt négy arcuk, ezt szolgálta az elmés kerék-szerkezet. Fordulás nélkül bármely irányba gördülhettek, mivel a két tengely derékszögben keresztezte egymást. A földön mozdultak előre, de föl is tudtak emelkedni, mintha szerves tartozékai lettek volna az élőlényeknek, mert azok lelke (20) irányította járásukat. – A kerekeken, köröskörül elhelyezkedő szemek vigyázó tekintete a mindenre kiterjedő, gondos figyelemre engednek következtetnünk.

Ettől följebb emelve tekintetét, eztán pillantja meg a próféta a trónut, s rajta egy emberhez hasonló alakot (26). Az Úr dicsőségének látványa hasonlít az Ézs 6 és a Jer 1 prófétai elhívásához; egybevethető velük, s mégis rendre más-más mindegyik, mert Isten önkijelentése változatosan gazdag, és személyre meg helyzetre szabott; mindazáltal minden esetben egyértelmű, mert Isten, ámbár Szentháromság, mégsem sokféle.

Mire számíthatunk ezek után mi? Ne várjuk fényözön megpillantását –, ámbár Isten megteheti velünk, ha szükségesnek ítéli. És azt se gondoljuk, hogy dicsősége megfakult azóta. Sőt, bevezető látás nélkül is elérhet a hívó szó. Bizonyos tehát, hogy akit megragad Isten, azt az ige ragadja meg a Szentlélek által.

Ezékiel 2 – Helyzetelemző fölkészítés

A dicsőség lát/tat/ását az elhívás keserű része követi, mivel a prófétának meg kell ismernie a tényeket. A kortársakról adott jellemzést fölmérve, azt kell mondanunk, hogy árnyalás nélkül, szent egyoldalúsággal tárja Isten a próféta elé népe lázadó természetét. Mivel ez a fő jellemzőjük, történelmük, atyáiktól kezdve, hűtlenségek sorozata volt. Számoljon csak vele a próféta, s nem fogják meglepetések érni és bizvást mondhatja, hogy innen már csak fölfelé vezethet az út. Végül is feltételeesen, Isten maga is azzal számol, hogy talán hallgatni fognak az intésre.

Közhely-számba megy a vélemény, hogy az embert főként környezete tartja hatása alatt. Isten küldötteire akként módosul a megállapítás, hogy őket legelőbb is Istennek megszólító igéje tartja hatása alatt: „Emberfia, állj lábadra, beszélni akarok veled” (1). És mégis, nélkülözhetetlen a helyzetüknek, a kornak és sorstársai hamgulatának, az uralkodó szellemi áramlatoknak alapos, elemző ismerete. Feldolgozva hitből józan bölcsességgel, azt kérdezzük legelőbb is, hogy Isten miként láttatja és értékeli a jelenségeket.

A próféta pedig semmiért viszonzást nem várva, legyen kész magát átadni annak, amire Isten elküldi, fölhatalmazza. Ülhet akár skorpiók közé, csípheti csalán, szúrhatja tövis (6), vértetse föl magát határozottsággal, hogy mindezekre csak igével válaszolhat. A prófétai küldöttnek egyetlen adóssága van, s azt kortársai érdekében Istennek törleszti: az üzenetet kell hirdetnie. S ha elutasítással fogadják, ne riadjon meg az engedetlenek miatt, nekik baj az, ha olyanok. Vigyázzon magára, hogy ne sodródjon velük. Az igével táplált ember új természetéből fakad az állhatatossága.

Évégből nyújt az a kéz Ezékiel felé egy könyvtekercset, hogy egye meg. Nem látatlanul, mert tudnia kell, mit eszik. Belepillanthatott és fölismerte, hogy a tartalma csupa siralom. Nem lehet tehát a teljes igével azonosítanunk. Inkább csak a keserűjéről lehet szó, melyek ítéletes időszakra íródtak. Mégis vállálnia kell, mert látja a feléje nyúló kezet, ahogy, nagy gondossággal kiteríti előtte a tekercset.

Isten mindig körültekintően készíti el az ige eledelét, a bizalom ébresszen bizalmat, s vegyük magunkhoz az erőt adó igét.

Ezékiel 3,1–15 – Szolgálatra fölszerelten

Táplálás és vitetés erős kézzel. Ez öleli körül a próféta nehézségekkel tűzdelt feladatát. Enélkül el sem tudta volna viselni, nemhogy a tényeket, de Isten előrejelzését sem arról, mekkora ellenállásba fog ütközni (7). Isten azonban semmi olyat nem követel, aminek külső és belső feltételeit előbb ne biztosítaná. Belső feltétel a mézédessé váló ige; pedig csupa keserű jajszó volt megírva benne, s még meg is kellett rágnia/ennie a könyvet. Soha nem tudta volna meg, hogy zamata is van az igének, ha nem adta volna át magát e tápláltatásnak. A zsoltáros is arról tesz vallomást, hogy az ige édesebb a méznél (Zsolt 19,11. 119,103). Kézenfekvő, hogy a keserűjét sem feledheti. Ebből eredhet keserűsége és fölindulása (14), miközben erőteljesen hordozza a prófétát Isten keze.

S hogy mégse csüggedjen, a kezdeti csodálatos látás ismétlődik; s nem utoljára. Szárnyak zúgása, kerekék zörgése jelzi, hogy minden mozgásba lendült és a próféta is vitetik, mintha repülne, pedig saját lábán megy. A robajszerű dörgés érthető szavakká rendeződik: az Urat magasztaló mondattá formálódnak a szavak a háta mögött. Mégis, mire megérkezik Tél-Ábibba, a fogságra vittekhez, csupán annyi ereje maradt, hogy ott ül közöttük összetörve, egy héten át, és –, talán új utasításra várva.

Elragadtatva és porig alázva, epét és mézet ízelve mennyi tapasztalatot, hogy ne mondjuk: élményt szerezhet az, akit megragadott Isten keze (Jel 10,10). Pál apostol is beszél arról, hogy megragadta őt a Krisztus Jézus (Fil 3,12). Történhet rendkívüli élménnyel, vagy anélkül, benne munkál a személyes üdvösség bizonyossága; de ne álljunk meg félúton, mert a szolgálat széles horizontját, képzeletet fölülmúló színkáláját pillanthatjuk meg, s mienk lehet, ha engedünk a megragadottságnak. Ne sajnáljuk magunkat tőle és ne sajnáljunk le másokat miatta. – S ne tántorítson el, ha épp azok nem engednek a szónak, akikre legelőbb számítottunk. Az ige iróniája most éppen az, hogy az értetlen beszédűek, a vadidegenek hallgatnának rá (6), de a küldetés most nem öbennük látja a célt. – Lehet, hogy fej ütközik fejjel (9). Szinte halljuk a kemény ütközést; ha szükséges, a prófétáé olyan lesz mint a gyémánt.

Ez a fölszereltség az Ef 6,10-20 lelki fegyverzetének ÓSZ-i párja.

Ezékiel 3,16–27 – Helyén mondott ige

Isten a prófétát őrállóvá tette Izráel házában (vö. a 33. f-el). Küldetése azt jelenti, hogy emberek élete tétetik le a kezébe. Nem válik élet és halál urává, annak Isten marad mindvégig a gazdája. El van kötelezve viszont, hogy a bűnöst figyelmeztesse. De intse az igazat is, ha az magáról megfélelkezve térne le az egyenes útról. Életével játszik a próféta, ha elmulasztaná gyakorolni tisztét.

Száma számára akkor is nyereséges e szolgálat, ha falrahányt borsóként hull alá, amit hirdet. Ha senkit sem sikerült kimentenie a bűnből, akkor is megmentette a tulajdon életét. Ha ellenben tétovázik, s a bűnös elvész, vérével a prófétának kell elszámolnia, s rámege saját élete is. Erre gondolhatott az apostol, midőn azt írta: „... jaj nekem, ha nem hirdetem az evangéliumot” (1Kor 9,16).

Eltérően a 33,1-16 párhuzamos helyétől, ezúttal egyedül Isten rendeli ki a prófétát; kijelölésében a nép nem vesz részt; lehet, hogy nem is igényelné, mert nem látja, hogy szüksége volna rá. Isten azonban szükségesnek ítéli, mert élet és halál múlik rajta. A kilátások bizony nem sok eredménnyel kecsegtetnek. A kép komor, mert merő elutasítás várható. Csak a 21.v számol vele, hogy az igaz esetleg felhagy vétkével.

Ekkora felelősség terhével most mihez fogjon? Futkosson fűhöz-fához, hogy mentse, vagy legalább mentesítse önmagát? Semmiképpen sem! Ha ígét hall, azt kell időben, s a maga helyén tovább hirdetni. Mindezt tudva sem oldódik föl a hallatlan feszültség, amely az előzők és a 22.v-től kezdődő részlet között ível. Bár itt is szó esik róla, hogy amikor az Úr nyitja meg a próféta száját, akkor szólhat hozzájuk az Úr nevében(27), mégis elsődlegesen kell azt tennie, hogy bezárkózik. Úgy megkötözik, hogy ki sem mehet embertársai közé. Nyelve megbénul, s az csak az üzenet számára oldatik föl.

Isten gyermekeinek szolgálata e kettős egységben, annak kínjában halad tova. Ezzel védve van a bőbeszédűségtől, de nem válik néma ebbé sem. Ha valamiben gátolva van, Istentől van az. Majd ő, akarata szerint, időben föloldja, s akkor igével lesz telítve a szó (Ef 6,19).

Ezékiel 4 – A jelbeszéd sajátosságai

A próféta nyelve meg van kötözve (3,26), ígét egy időre nem hirdethet. Más úton-módon kell most sorstársainak tudtul adnia a rábízott üzenetet. Három jelszerű cselekvésből kettő olvasható a fejezetben.

Az első olyannak tűnik, mintha egy gyermek játszanék. Téglára vési rá egy város kontúrjait. Aki némi figyelmet szentelt rá, fölismerhette: ez Jeruzsálem! De mit csinál ez az ember? Fölépít egy egész terepasztalt. Az ostromlott város körül ostromgépek, faltörő kosok kicsinyített másai tekintenek fenyegetően a „város” felé. A próféta is részese, sőt szervezője a „játék”-nak. Vaslemezt állít maga elé, mögüle néz farkasszemet a várossal, mint az ellenség, aki résen van, hogy bármely mozgásra a megfelelő ellencsapással válaszoljon. Felnőtt létére, játszik ez az ember? Talán nincs is eszénél! – A valóság azonban az, hogy ezt kell tennie, mert Isten bízta rá. Az engedetlen nép tehát nem mentheti magát, hogy nem kapott időben kellő figyelmeztetést.

A másik jelsorozat betegségnek vélhető. Már több mint egy év óta fekszik a baloldalán. Szűkös eledellel táplálkozik. Háborús idők éhkopp fejadagját készíti el magának, árvagané tüzénél, naponként. Már ez is engedmény Isten részéről (15), az első feltétel a próféta számára is elborzasztó volt (12-15). Alig evett valamit, s itta meg a kimért vízmennyiséget, máris fekszik vissza! Mégis, van valami rendszeresség elképesztő viselkedésében. Nézzétek: minden nap pont ugyanabban az időben kél föl, hogy egyék!

Miután letelt 390 nap, a másik oldalára kell fordulnia, míg le nem telik újabb 40 nap. Találgatás helyett elég utalnunk arra, hogy a 430 esztendőszak az ÓSZ-i üdvösségtörténet ismert fordulata volt (2Móz 12.40. Gal 3,17). Ily módon kell viselnie a prófétának egész népe bűneit (4-6). Értelme nem helyettes elégtétel, mert nem old föl a bekövetkezendők alól. Sőt jeladás arról, ha majd a „kenyér botja” eltöretik (16k). – A próféta ismeri a magyarázatot, de nem magyarázkodhat. Rémulten nézhették, miket csinál, s hogy csak enni kél fel, népi mondásunk szerint „csak kél meg fekszik”, több, mint egy év múltán fordul a másik oldalára.

Mekkora ajándék, ha az Isten beszél. S mily félelmetes, ha csak jelek vannak, s nincs hozzá kulcs, hogy értelmét megfejtsük! – Kérjük és fogadjuk az ígét, s ne kívánjunk könnyen félreérthető jeleket!

Ezékiel 5 – További intő jelek

A harmadik prófétai jelnek ismét a téglára karcolt „Jeruzsálem” közepén és akörül kell lejátszódnia. – A hajnak és szakállnak mágiikus szándékú lenyírása, nyirbálása tiltott volt (3Móz 19,27). Itt azonban egészen másról van szó. Nem tudható, hogy a próféta magyarázta-e, amit csinál. Inkább csak később beszélhetett róla, mert a 6,2-ben van határozott utasítás rá, hogy prófétáljon. Vele azonban tudatja Isten, mit kell kiábrázolnia a részleteiben bonyolult, az összbenyomást tekintve rémítő cselekedet-sorozatnak.

Képzeljük el, mintha ott volnánk a kor adottságai között. A torzonborz próféta nem mai feltételek fölszereltségével nyíratkozik és borotválkozik. Először is megnyírja magát éles karddal. Férfiak a megmondhatói, hogy modern eszközeinkkel bánva, mégis megvágjuk néha magunkat. Nem mehetett óhatatlan vágások, vérzések nélkül a tetemes haj-, és szakállmennyeség levágása. Nincs most idő rá, hogy ezzel törődjék, hanem elő a mérleget! Mert gondosan háromfelé kell osztania, amit levágott. Aztán tüzet hoz, s a harmadát meggyújtja „Jeruzsálem” közepén. Sőt még a ruhája sarkába rejtett részből is kell dobni a tűzbe.

Szükségtelen taglalnunk, milyen benyomást kelthetett mindez a szemlélőre. Ráadásul a második harmadot szét kell szabdalnia a „város”-on kívül. Tetézve végül a szélnek szórt harmadikkal, melyet kardjával vagdalkozva üldöznie is kell (a 2.v. vége csak így fogható fel). – Észveszejtő látványba rejtett félelmetes üzenet ez. Jeruzsálem, melyet az Isten mintegy a föld szellemi tengelyévé tett, s körülvelt népekkel (5), sokkal inkább vétkezett, mint egyéb népek, akik a maguk törvényei szerint élnek. Részleteiben is mindaz bekövetkezik majd, amit a prófétai jelek tudtul adtak. Éhség, vadállatok, dögvész és fegyver lesznek az ítélet változatai. – Elrettentő látvány a szomszédos népek számára.

A „hegyen épült város” (Mt 5,14) ne megfenyített sorsával tűnjék ki, hanem inkább lelki ékességeivel, mert nem rejthető el az egyik, de másik sem.

Ezékiel 6 – A szó és a jel összefüggései

Széles gesztusok, összeütött tenyér és haragosan dobbantó láb kifejezhetnek jellemet, vagy vérmérsékletet. Ilyen irányból mérve föl a próféta mozdulatait és szavait, talán nem is lenne jó véleményünk róla. Valóban azt gondolja, hogy a termékenységi kultuszoknak helyet adó magaslatok hallják is, amit ellenük szól? Az ott űzött sokféle idegen eredetű ceremóniát alaposan kisöpörte Jósiás király (2Kir 22-23.f). Úgy látszik, hogy idővel újraéledtek. Ha pedig csak azért beszél a halmoknak, hogy az emberek értsenek belőle, mi jögon teszi? Mikor – mai mérték szerint –, sok száz kilométerre van tőlük, nem nevetséges valószerűtlenség-e, ahogy abba az irányba fordul és – tisztesség ne essék –, de ágál; hallja -e, – Uram bocsá’ –, de hallásközembe juthat-e bárki is éppen azok közül, akiket leginkább illet?

Nézz csak oda! Most meg a kezét csapkodja, s lábával topog. A gyermek szokott türelmetlenül toporzékolni, ami meg a tehetetlenség tünete. – Félelmetes, amit mond – szentigaz! – de túl kicsi ő ahhoz, hogy ilyen, mindent letaroló, csupán csekély maradékot, hogy ne mondjam: töredéket szétszórva hagyó ítélet-sorozatot még a szájára is vegyen! – A felületes véleményt alkotó ember efféle prűszkölése nem esik messze tőlünk. S bár tévedés volna minden esemény mögött prófétikus jeladást keresnünk, de az is elvétett dolog, ha néha nem kérdezzük meg, elgondolkodva események láttán: nem mond-e valamit Isten, amire, sokkoló jeladások útján hívja fel figyelmünket?

Az eddigi jelek, a korábbi három, nehezen voltak értelmezhetők, mivel a próféta, vélhetően, beszédképtelen volt. Most azonban levétetett róla ez a kötelék, beszélnie kell és alkalmas is rá az ajka. Az áll most előtérben, amit hirdetni kell; kezével és lábával a mozdulatok csak kiemelik, szemléltetik a megértendő üzenetet. – Jó lenne, ha az igehirdetés során mi sem a prédikátort látnánk és indulatait kérnénk számon, hanem Isten szavára figyelnénk, ha mégoly nehéz is olykor emberi burkából kihámozunk! Az azért biztos pont, hogy van fölolvasott lekción, aztán meg alapige, textus, mely az igehirdetőt is fegyelmezi.

Isten akarata, célja pedig: „Akkor megtudjátok, hogy én vagyok az ÚR” (7.14). Az is megtudja végre, aki most nem hallja, vagy lélekben, avagy földrajzi léptékben messze van. Pedig úgy szeretnénk, hogy ők is meghallják. Eljön még annak is az ideje, anélkül, hogy magunkat erőltetnénk rájuk.

Ezékiel 7 – Értékelés, nézvést a végkifejlet felől

Gondoltunk-e már arra igehirdetés hallgatása közben, hogy mi jogon, milyen indoklással veszi, s alkalmazza az igehirdető a Szentírás egy-egy részletét alapíge gyanánt? Biztos, hogy ez a helyes módja? Jóllehet az írásmagyarázatnak két évezredes hagyománya van, ez még nem elegendő igazolásul. Számunkra természetesen döntő érv, hogy Jézus is így olvasta föl és alkalmazta az Ézs 61,1k igéit, mely a Lélektől kapott fölkenetéről szól (Lk 4,15-21). – Ezen a ponton meg is állhatnánk; mégis e fejezet megértésében nagy segítség a fölismerés, hogy háttérben – bízvást mondhatjuk –, Ámós próféciája áll, az elértékezett „vég”-ről (Ám 8,1-3). Ismert lehetett továbbá az próféta számára még az Ám 5,18-20, továbbá az Ézs 2,12-17 és a Zof 1. fejezet is melyek mind a Jahve napjáról szólnak. Ezeket alkalmazza népe sorsára; általában Izráel földjére, az eljövendő ítéletre. Azt a félelmetes népet, mely eszközként, végrehajtja, nem nevezi néven az próféta.

Ama napon értéküket veszítik a legbiztosabbnak vélt javak is. Nincs élelem, pedig mindenüket odaadnák egy betevő falatért (19), hiszen nem ehetik meg az aranyukat. – Akkor majd nem segít a böjt, s a pap, vagy akár a próféta is képtelen, hogy tanácsot adjon. A király és a főember is tehetetlen. Hová lett, miként segítsen az addig rettegett tekintély? Baljós intés a közeles jövőre: „Készítsd a láncot” (23). Akik, együtt a prófétával, ott vannak az elhurcoltak között, már a bőrükön tapasztalhatták, hogy az mit jelent; s nem kell bővebb kommentár hozzá!

Miért esik meg velük mindez? Az elhatalmasodott erőszak (11) társadalmi visszaéléseket sejtet, ami egyébként ritkán kerül szóba Ezékielnél. – Ötször fordul elő szószerinti értelmében az, hogy „útjaid szerint” büntetlek meg (3k. 8k. 27). Amikor elindulunk egy úton –, átvitt értelmében is –, meggondoljuk-e, hová vezet? Pontosabban: megkérdézzük-e? Jézus beszélt szoros kapuról és keskeny útról (Mt 7,13k). Alkalmazzuk magunkra ezt az „alapigét” és életre fog vezetni!

Ezékiel 8 – Szavahihető szemtanú

Nincs rá biztos válasz, miként volt lehetséges, hogy az elsőnek fogságravittek között, ott a Kebár folyó mellett szemtanúja lehetett a próféta annak, amik otthon, a jeruzsálemi szentély előtt és a templom homályos zugaiban folytak. Úgy fogadjuk el a tényeket, amint az igében olvasható. Végig ott ül Júda vénei előtt, s közben valósággal érzékeli, hogy hajánál fogva vitetik hazáig. Sőt az Úr vezetésével bejárja a szentélyt, hogy győződjék meg saját szemével, miként hódolnak ott különféle istenségeknek.

Isten féltékenységét, melyet fordításunk „féltőn szeretőnek” ad vissza a Tíz igében (2Móz 20,5. 5Móz 5,9) fölingerli a kánaáni eredetű bálványok kultusza. De ismerték és gyakorolták a meghaló és feltámadó Tammúz babilóni, valamint a napimádás perzsa eredetű tiszteltetés is. Vallások keveredését szinkretizmusnak hívjuk. Elképesztő vegyítésben kerestek kiutat, hátha valamelyik vallás istene segítené. Azt érzik ugyanis, hogy az Úr elhagyta országukat (12). Be is fog az következni, s nem oka lesz az tetteiknek, hanem következménye (6).

Tévednek tehát, mert az Úr jelen van; sőt szükségesnek látja, hogy szemtanút is vigyen magával. Isten mindenütt jelenvalósága dinamikus; s a próféta helyzetváltoztatásának rendkívüliségére sincs ennél jobb magyarázat. A megoldás, hogy értsük, nem az ő rendkívüli próféta-alkatában keresendő, hanem Isten jelenvalóságában, mind a fogságravittek, mind pedig a Jeruzsálemben maradtak között.

Mindenható voltában mégis oly közvetlen, midőn, nem kis íróniával mutatja a prófétának: nézd, hogyan tartják az orruk előtt a szőlőhajtásokat (17)! – A 70 vén is (11k) mily szájalmas, bújkálva kiki saját sötét fülkéjében, ha egybevetjük az első szabadítás utáni helyzettel, amikor a Mózesben ható Lélekből részesedtek hetvenen (4Móz 11,16k). – A 25 tagból álló csoport pedig a 24 papi rend képviselői és a főpap lehetett, akik napimádást üznek, háttal a templomnak (16). Az asszonyok is jobban tennék, ha bűnbánatban sírnának.

A mi esetünkben is minden azon fordul meg, hogy hittel, örömmel és szent félelemmel megérezzük-e Isten jelenlétét. Ő ma is belát a rejtekekbe, s ami ott történik, egyszer azt napvilágra hozza. A feltámadott Úr hiteles tanúja annak, amit szóval és tettel mondunk el róla az emberek előtt (Mt 10,32k).

Ezékiel 9 – A maradék

Erőteljesen és szemléletesen ábrázolódik ki előttünk, hogy mit jelent a „maradék”. Az ítélet-végrehajtó küldöttek előtt halad a hatból az egyik: a gyolcsba öltözött, hogy megjelölje a megkímélendőket. A jel egy „táv” betű, amelyet mi „té”-nek ejtünk. Az volt a héber betűsor utolsó jele. Ősibb alakjában – álló, vagy dőlt formában + alakú volt. A régi közelkeleti kultúrák hatása, hogy az analfabéták is ezt a jelet teszik nevük után, ha képtelenek nevüket sajátkezűleg aláírni. A személyes megjelölésnek tehát csak közvetett kapcsolata van Jézus keresztségével, ami egyébként inkább T alakú lehetett. Legyen bármily találó és ihlető a jel formája, a tartalmi megfelelés itt a döntő.

A kegyelmet, a személyes érintettséget kifejező üdvösségtörténeti előzmény volt az egyiptomi szabadulás idején, amikor a páskabarány vérével kellett az atyáknak megjelölniük az ajtófelet és a szemöldökfát (2Móz 12,22). A múltbeiről a végidőkre vetve tekintetünket, a majdani maradékot pedig pecséttel megjelölteknek nevezi a Jel 7,1-18, kiknek jellemzője lesz, hogy – ha egyebet nem is tehetnek, de sóhajtoznak és nyögnek az utálatosságok miatt, amik körülöttük megesnek. A 2Pt 2,7 hasonló értelemben fogta föl Lót-nak Sodomából lett megmenekülését.

A mentő kegyelem egy lépéssel mindig előtte jár az ítéletnek, amitől egyébként nem mentesít a szentélyhez kötődő formális azonosulás. Ráadásul, ha a romlás mind a vallásos életbe, mind a társadalmi igazságtalanságokba már be is fészkelte magát (9). Torz ismeret, zavaros istentisztelet, morális és szociális visszasságok előidézik és igazolgatják egymást (Róm 1,18-32). Érthető ezek után, hogy a tetemrehívásnak a szentélynél kell elkezdődnie (6. 1Pt 4,17).

Miként viselkedik a próféta, kinek homlokát Isten gyémántkeménnyé tette (3,8k)? Érzéketlen, vagy kárörvendő? Ellenkezőleg. Nem bírja nézni az öldöklést; arcra borul és imádkozik. Nem félti az életét, joggal tehetné pedig, hiszen valósággal az események kellős közepén tudja magát.

Közbenjáró imádság a főgondja, s ha leköt a közbenjáró szolgálat, nem érünk rá önmagunkkal foglalkozni. Isten avégett von bizalmába, hogy erre a szolgálatra felkészítsen. A közbenjárás vállalásának eredményességét nem méri látható sikere, vagy sikertelensége!

Ezékiel 10 – Eltávozóban az Isten dicsősége

A felhő és a tűzoszlop Isten kegyelmes jelenlétének és vezetésének jele volt a pusztában (2Móz 13,21). Dicsősége jelenlétét jelzi most is a felhő és a fény, mely a templomot betölti. Bár e látható tünetek nélkül is jelen volt ő mind ez ideig; hiszen az volt eredeti szándéka, hogy a szentély fedelén kiterjesztett szárnyú arany kerúbok közül szóljon Izráel fiához, Mózes közvetítésével (2Móz 25,22). Ami volt, mostantól kezdve visszahozhatatlanul a múltté, mert ezt a szentélyt soha többé nem töltötte már be az Isten dicsősége sem felhő és fényesség jelenlétében, sem anélkül. Isten elhatározta, hogy elhagyja azt, s a tűz martaléka lesz hamarosan. – A golyocsba öltözött férfiú – isteni utasításra átveszi az egyik kerúb kezéből a kétmaroknyi parazsat és eltávozik vele. Arról nem esik szó, hogy rögvest rászórta volna Jeruzsálemre. De semmi kétség, hogy pusztulása be fog következni.

Mialatt a prófétával szinte együtt szemléljük, hogy mi történik, megértjük Isten világkormányzó hatalmát, ahogy munkál történelmi fenyítésekben. Elgondolkodtató, hogy a parázs most ugyanabban a kézben van, amelyik az imént jelölte meg azokat, akik megmenekülnek. Valóban „félelmetes dolog az élő Isten kezébe esmi” (Zsid 10,31). – Istennek mégsem utolsó szava Jeruzsálemhez, hogy sorsára hagyja. Vannak azonban végképp lezáruló lehetőségek, melyek csak új alakzatban, s talán dicsőségesebben, térhetnek vissza – idővel.

Ha az ÚSZ népe számára Jézus Krisztus „Isten dicsóságának kigugárzása és lényének képmása”, nem lett-e mindenestől óvá, túlhaladottá a fönti szemlélet? Nem közömbös az idézet folytatása: „aki hatalmas szavával hordozza a mindenséget” (Zsid 1,3). Krisztusban kegyelmesebb, de nem lágyabb lett az Isten országlása. A tanítvány két dologról egyszerre ad számot: „láttuk az ő dicsőségét, mint az Atya egyszerűltjének dicsőségét”; de elmondja azt is, hogy az „övéi” nem fogadták be őt (Jn 1,1-14). Kegyelme és dicsősége még mindig hívogat, annak jeleként, hogy részünkről, sőt ÓSZ-i népe részéről is az elutasítást – hosszútűrése ajándékaként –, még nem tekinti véglegesnek, ámbár e halasztásnak is kimért ideje van!

Ezékiel 11 – Diagnózis és terápia

Íme, semmi biztosíték rá, hogy akik megúszták a bajt, le is vonták a helyes következtetést: megmentett Isten, hála neki. Ellenkezőleg: téves, hamis és veszélyes is volt, ahogy önmagukról és a már elhurcoltakról vélekedtek (3.15). Ha ők úgymond – hús a fazékban, akkor önmagukat igen nagyra tarthatták. A Babilonba kerültekre meg csak legyintettek: megérdemlik sorsukat! – Egyszer Jézus is megkérdezte: gondoljátok, hogy a megöltek és elpusztultak bűnösebbek voltak a többinél? Nem késlekedett a válasszal sem: „Nem, sőt mondom nektek: ha meg nem tértek, mindnyájan hasonlóképpen vesztek el” (Lk 13,1-5).

A Jeruzsálemben maradtak erősebbjei maguk is besegítettek abba, hogy ők maradjanak fölül, s az ő ölükbe hulljék az egész ország. Az árulás és összeszövetkezés részleteiről hallgat az ÖSZ. Isten azonban leleplezi a vérontást, s alkalmazza az előbbi hasonlatot: a megöltek a hús a fazékban! Akiket tehát leírtak, kiselejtezték volna maguk közül, azokat Isten kiváltképpen számontartja. Sorsuk volt a csepp, amellyel betelt a pohár. Mikor az ember embernek farkasává válik, az a teljes széthullás, amit elkerülhetetlenül követ a szétszórás. – Van itt azért némi felvillanó fénysugár, mely a jövő kibontakozás felé mutat. A történetek során, amivel még tetézték is önön bajukat, elárulták, hogy a szívük kőből van. Emiatt értelmeztek mindent tévesen. Nem lesz ígéretes jövő, ha ott belül nem történik változás. Isten maga fogja elvégezni az operációt: új szívet, új lelket, hús (azaz: érző) szívet ad majd nekik (19k. 36,24-27). Külön aláhúzendő, hogy a hús szív „egy szív” lesz (19). A meg hasonlításból Isten akarata elfogadásában egy nevezőre jutnunk csak ilyen módon lehetséges.

Másik ígéret is fölhangzik: akiket már idegen népek közé vetett Isten, azoknak ő maga lesz szentélyévé (16). Ami most még átmenteti megoldásnak vélhető, csírája a majdani véglegesnek. Jézus Krisztus így szólt: „Romboljátok le ezt a templomot, és három nap alatt felépítem”, amit az evangélista ekként értett meg: „Ő azonban testének templomáról beszélt” (Jn 2,19-21). Új megvilágításban áll tehát előttünk a keresztyén ember bizonyossága, hogy élete, életünk „öbenne van...” (1Jn 2,5k).

Ezékiel 12 – Halogatás helyett

Isten intéseit készséggel kell fogadnunk, s nem halogatva. A sebtében batyuba kötött útiholmi, melyet a próféta készségesen készített össze, hogy aztán a falon tört nyíláson át, lefedett arccal kivigye, majd meg az ideges remegéssel evett kenyér és kapkodva ivott víz egyaránt prófétai jelek arról, hogy közel van Jeruzsálem visszavonhatatlan eleste.

Az események szinte szóról-szóra így követték egymást. Elég elolvasnunk hozzá a 2Kir 25,1-7 tudósítását. Menekül a király az ostromgyűrűből, de utolérik, elfogják és Babilon királya jelenlétében megvakítják. Erre utal a 13.v. „de ezt már nem fogja látni” jövődöleése. Ha pedig a bekövetkezendők semmiképpen sem kerülhetők el, mi egyebet lehet tenniük? Hasonló esetekben a józan és alázatos tudomásulvétel fölér egy megtéréssel: „Talán látni fognak, bár engedetlen nép ez!” (3).

Megkérdezvén a prófétát furcsa magaviselete mibenlétéről, isteni utasításra meg kell magyaráznia tettét: ezúttal is intő jel volt számukra (11). Népe ily módon még könnyíthet helyzetén. – Ha az ember kész megalázni magát, lelkében elsőrenden Isten hatalmas keze alatt (Jak 4,10), akkor fogalmazhat, szakszerűen ekként: ha már meg kell lennie, legyen meg Isten akarata! Fegyverét tehát egyedül Isten elé teszi le, akkor is, ha emberek előtt kell megtennie. Készüljünk föl rá, tanácsolja, hogy kevesebb sérüléssel essünk át rajta. Kevésnek tűnő bölcsesség, s mégis, ha az ember kész Isten fenyítésének, a szó igaz értelmében, elébe menni, biztos, hogy a bajban is megtapasztalja Isten jótéteményét. A végső cél mégis csak az, ami gyakori végkövetkeztetés Ezékielnél: „Akkor majd megtudjátok, hogy én vagyok az ÚR!” (16.20.v).

A nem tanácsolható másik lehetőség volna a halogatás: hol van az még! Ekként ügyeskedve, nincs ennél nagyobb önáltatás. Napok telnek-múlnak – úgymond – és a látomások, próféciaiak úgyse teljesednek be (22). A hűtlen sáfár is így okoskodott: „Késik az én uram...” (Lk 12,45k). Az első keresztyénekkel is rendre gúnyolódtak: „Hol van az ő eljövételének ígérete?” (2Pt 3,3k). Az elodázás öncsalás. A mi késlekedésünk nem fogja megállítani az idő kerekét, amelynek Isten az Ura.

Ezékiel 13 – Az álprófétaság természetrajza

Élet és békesség, avagy fájdalom, meg halál, az emberi életútnak, népek és kisebb-nagyobb népcsoportok történelmének hol föllendítő ígéretes lehetősége, hol pedig olyan veszélyhelyzet, amellyel előre csak kevesen számoltak. A próféták roskasztó felelőssége volt, hogy a bekövetkezendő sorsfordulók megjelentetésében – félreérthető bár, de azt is írhatnánk, hogy kiosztásában –, részt vállaljanak.

Hogyan merészelhet bárki is beleszólni a másik ember életébe? Csak az szólhat egyetlen szót is ebben az ügyben, akinek meghatalmazása van rá. Enélkül minden lépés felelőtlenység. A próféta elhívást kapott, csírájában ez egyben fölhatalmazás ilyen szóra és tettek-re. Aki azonban „semmit sem” látott (3), az csupán saját szakállára, lelkesülten, rosszabb esetben tényleges romlások elkendőzésére, érdekből, vagy éppen olcsó fizetségért (19) – netán borsos árért –, szórta a szép szólamokat életről, békességről, s közben halállal riogatott másokat, kiket az Isten – az álpróféták dacára, meg fog menteni! Az igaz és a hamis prófécia, valamint mindkettő prófétái nem is szavaikban különböznek. Forrása szabta meg, hogy bárki is az igazságból részesedve szólott, avagy hazudott. A melléfogás elkerülhetetlen, ha saját szívünk sekély vizeiből, álmaiból merítgetünk! Isten nem a mi fanyar és fanyalgó ízlésünk szerint gondolkodik és dönt, meg cselekszik! A bálványt lehet saját képünkre faragni, az élő Istent nem lehet gondolataink foglyává tenni! Sőt! Ő szabadítja ki az álpróféták karmaiból övéit (22k).

Ezékiel, találóan „habarccsal vakolók”-nak (11) nevezi az álprófétákat. Ahogy népünk is mondja, irónikusan az összeecsapott munkára: kenjük be sárral! Csak egy kiadós zápor és a mázolás odalesz. Kiderül továbbá, hogy az eltussoló hízelgések nemhogy javítottak volna a falak repedésein, inkább aláásták a falakat. A lezúduló víz föltárta a rókalyukakkal szabdalt romok fundamentumig ható ingatagságát (4). Az eltanult prófétai modorosság, s a nők között elburjánzott bájolás és varázslás (18) nemhogy gyógyította, inkább növelte a bajt.

A próféták ígével elterhelt szolgálatának ÚSZ-i folytatása a tanítványok boldogsága, ha Mesterüket követik. Viszont „jaj” neki, ha minden ember szépet mond felőlük, mint egykor a hamis prófétákról (Lk 6,26). – Hatoljunk a jószándéknál mélyebb rétegekig, hogy valóban az igazságból szólhassunk, ha Istennek közölnivalója adódik.

Ezékiel 14 – A kétfelé sántikálás csődje

Illés próféta megfeddte Izráel fiait a kétfelé sántikálás miatt (1Kir 18,21). Általában elítélő, ha valakiről azt mondják, hogy egyszerre két vasat tart a tűzben. Az elmarasztaló vád lényege itt hasonló azokról a vénekről, akik eljöttek ugyan a prófétához, hogy meghallgassák, mit szól az Úr, de közben szívükben melengették kedvenc bálványaikat. Ragaszkodásuk mindkettőhöz nem tisztességes. Riged, bizony nem kenetteljes a fogalmazás így, de legalább nem érthető félre.

Legyen a próféta válasza is félreérthetetlen, szavában akkor hat a leleplező erő; másként nem válaszolhat. Isten vigyáz rá, hogy szolgálját lépre ne csalják, bár nem olt belé eleve gyanakvó természetet. Ha pedig a tiltás ellenére mégis adna kijelentést, amire nincs megbízása, akkor önmagát is veszélybe sodorja, mivel ő maga is a két úrnak hódolók közé keveredett (Mt 6,24), mint aki kincseit és gyöngyeit ebek harmincadjaként tékozolja (Mt 7,6).

Oly igen megromlott a helyzet a nép és Isten között, hogy egyelőre kilátás sincs rá, hogy bárki is közbenjárhatna értük. Volna bár közöttük maga Nóé, vagy Dániel, akár Jób (14.18.20.v) nem segíthetne rajtuk-, közvetett utalásként arra, hogy a próféta is hiába próbálkoznék közbenjárással. – Nóét és Jóbot családja papjaként ismerhetjük meg az ŐSZ-ben (1Móz 9,20. Jób 1,5). Dániel pedig közbenjáró imádsággal lép Isten elé népéért (Dán 9,5).

Egyező vonások a későbbi Dániel könyvével, aztán pedig a Dániel bölcsességére utaló másik hely könyvünkben (28,3), továbbá Biblián-kívüli egyéb ókori adatok is arra engednek következtetnünk, hogy alakja és neve köré sok reménység fonódott századokon át a népek között, amit talán szabad úgy értelmeznünk, hogy benne megmutatkozott egy olyan közbenjáró utáni egyetemes vágy, akit majd Isten maga állít erre a szolgálatra, hogy vérével megpecsételt áldozatát elfogadhassa – értünk. Mert amiről Isten rendelkezik, azt nem is fogja elutasítani, csak mi ne utasítsuk el magunktól.

Pillanatnyilag azonban holtpontra vesztegelnek, ahonnan egyelőre csak néhány fiú és leány (!) megmaradásának ígérete (22k) a biztató életjel.

Ezékiel 15 – A szőlő haszna a gyümölcs

A szőlő faanyagnak hitvány. Nemhogy szerszámnak, de még tűzrevalónak is alkalmatlan és silány. Némi haszna ha volna, az is semmivé lesz, ha már nem ép. A hasonlat pedig éppen arról szól, hogy a szőlő fáját már mindkét végén megpörkölte a tűz, sőt közepén is parázslík. Emiatt teljesen hasznavehetetlen. A tűztől lett többszöri perzselődés már megesett. A küszöbön álló fogságravitelt jelenti.

Miként jutott Izráel, jelesül most Júda idáig? Ártatlanul esett martalékul nálánál hatalmasabb népeknek? Mártírként szenved a lángoktól? Figyelmesen követve az ige gondolatmenetét, kiderül, hogy szó sem lehet ilyesmiről. – Induljunk ki az alaphelyzetből: Isten népe olyan, mint a szőlő. A Zsolt 80 szerint Isten szőlőtövet hozott ki Egyiptomból. Helyet készített számára és elültette. Meggyökerezett és vesszői, indái hatalmasra növekedtek. Elgondolkodtató a zsoltárban a 11.v.: „... vesszői vetekednek a hatalmas cédrusokkal”, még inkább a folytatás: „Miért romboltad le kerítését...? Lerágja az erdei vadkan...” (13. vö. Ézs 5,1-7). Ezékiel hasonlata is abban ismerteti velünk az elvétett lépést, hogy a szőlőt – hogy, hogy nem –, az erdő fái közé került, mintha mindenáron velük akart volna versenyezni. Pedig rendeltetése nem az, hogy buja zöldjével a magasba törjön, szó szerint: természetének adottságai is ellene mondanak ilyen vágynak. Átlépve a hasonlat körét, hiszen a 6-8.v is átlépi az alkalmazásban. – A szőlő maradjon meg saját helyén, s éljen egyedülálló természete szerint; hiszen egész alkata gyümölcstermésre rendeli!

Isten mindenkori gyülekezetének sem az a dolga, hogy versenyezzék a gazdagokkal és hatalmasokkal. Ideig-óráig virulhat, de gyümölcs nem lesz rajta. Pedig létének értelme ez és semmi egyébbe nem való, közelesen: arra sem, hogy politikai harcokba keveredjék. E határozottan körvonalazott háttérből még kifejezőbb, ahogy kibontakozik a szőlővessző páratlan sorsa, ez pedig a tanítványi gyülekezet kiváltsága, mert csak neki van szőlőműves gondozója, aki visszametszi, megtisztítja, hogy többet és jobbat teremhessen (Jn 15,1-8. Népünk még a fák tavaszi megnyesését is „megtakarító(tta)m”-nak hívja).

A szőlőtő Jézus hordozza a gyümölcstermő vesszőket. Tudatosan maradjunk Őbenne, s nem fogunk hiú versengések igézetébe esni!

Ezékiel 16,1–34 – Nem a származás, hanem a kegyelem

Kétségtelen, hogy Jeruzsálemről van szó, a városról, melyet Dávid foglalt el a jebúsziaiktól és tette királyi székhellyé (2Sám 5,6k). A túlélő őslakók, más népek fiai, így a hettiták is, Salamon idejében kényszermunkások voltak (2Kir 9,20k). A szolganépek akarva-akaratlan mindig megadták egy-egy település jellegét. Aki közülük eszesebb és ügyesebb volt, az uralkodó réteghez fölcsatlakozva, idővel a ranglétrán is följebb lépett. Példa rá a tragikus sorsú hettita Űriás (2Sám 11,17), akinek felesége, esetleg maga is hettita, a Dávid asszonyává lett. Tőle született később Salamon. Mindez a próféta szeme előtt lebegett, midőn azt írja: „sőt még a királyságot is elérted” (13). – Az ősökkel dicsekvő Jeruzsálem hamar feledte a sokféle tényezőből összetevődött múltat. Pedig élt a köztudatba, ha hallgattak is róla, hogy maga Izráel is, származása tekintetében mily kevert volt. A próféta pedig kimondja az igazságot, hogy a kegyelem tündököljék!

A tudomány igazolja, hogy nincsenek tiszta fajok. Az ősökre büszke, legyen az mondjuk: magyar, önmagában gyönyörködik, s az úgymond keveréknek tartott népekre undorral tekint; a mélylélektan nyelvén szólva: önmagát utálja bennük. – A magát nagyratartók gondolatkörében: míg nekem gyermekem van, nekik korcs utódaik, nekem családom van, nekik viszont pereputtyuk. – Az ember mindig hajlott az előítéletre. A kitaszítással bizony előfordult az ókorban is, hogy születésétől fogva (4k) nem kapta meg a kellő gondoskodást. Az utált, meg kitett gyermek azonban Istennél kegyelmet talált. A halálra szánt fölött kimondatott mégis, hogy éljen (6), ha nem is volt benne külnézetre semmi kíváncs.

Hogy rejtezik bennne mégis valami vonzó, az csak később lett szembeötlő. Az Úr pedig, arrajárva, rátekintett és megszerette. Fölvette, megmosta és megkenste olajjal, aztán elhalmozta drága ékszerekkel és ékes öltözetekkel. – Szépségének híre ment a népek között. Mire az eddig könyörületre szorult kezdett elbizakodni, vissza is élt szépségével, pillangatott hol Egyiptom, még inkább az asszírok idegen kultuszai felé. Ez volt méltatlan válasza az őt egykor fölemelő szerelemre és hűségre. A leírás az ígében is meghökkentően emberi, de így még kifejezőbb az életünket fölemelő kegyelem valósága.

Ezékiel 16,35–63 – Kegyelem – Sodomának

Hasznos, ha néha belepillantunk az írott kijelentés előtörténetébe. Hiszen a Szentírás nem készen hullott alá az égből. Ha az Írás emberi oldala a maga történetiségében megvilágosodik előttünk, segíteni fog, hogy akiben az ige testet öltött, Jézus Krisztust is jobban értsük.

Volt ugyanis régtől, leírt hagyomány, de előtte, sőt vele egyidejűen is élt a szájról-szájra továbbadott, többféle hagyomány-változat. Ide sorolható „a házasságtörő és vérontó asszonyok törvénye” (38). Idézhető ugyan néhány passzus hozzá (1Móz 38,24. 3Móz 20,10. 5Móz 22,22), érezzük mégis, hogy itt még egyébről is szó van. Lehetett valami szokásjog, vagy szájhagyomány; netán le is íródott, de később kirostálódott. Ide sorolandó továbbá, amit Sodomáról mond el a próféta. Olyan bűnökkel terheli el, amiről hallgat az 1Móz 19. Felrója nekik, hogy nem karolta fel a szegényt, fölfuvalkodott és utálatos dolgokat művelt (49k). Láthatóan ismeri, ami Sodomáról közzsájon forgott, s még egyéb adat is rendelkezésére állt. Meglepő, hogy kritikával illeti a korábban Sodomáról terjesztet rossz híreket is: „Milyen rossz hírét terjesztet húgodnak, Sodomának, amikor még gőgös voltál”, mondja a valamikori északi fővárosnak, Samáriának (56). Fogalmaink szerint is Sodoma egyenlő a reménytelen esettel. Az ige azonban most kigazít. – Íme, néhány adat avégre, hogy felfedezzük, milyen mély és gazdag az ige kútja, melyből az élet friss vizét meríthetjük.

Samáriát és Sodomát igazából Jeruzsálemhez méri a próféta úgy, hogy Jeruzsálem ezeknél súlyosabban vétkezett (51). Ő az anya, s amilyen az anya, olyan a lánya (44). – Ne ütközzünk meg, ha az ige néha naturalisztikus. Kilátásba helyezi ugyanis fenytésként a mások szeme előtti lemeztelenítést (37-39. Hós 2,5). Jelentése az, hogy Isten visszaveszi a szövetség jegyajándékait, mellyel korábban fölruházta őket. – Említhető az ÚSZ-ből a laodíceaiaknak címzett intés: elbizakodottságukban tudatában sem voltak szegyetlenjes mezítelenségüknek (Jel 3,18). Mégsem marad el a szövetség megújításának ígérete, mert Isten emlékezik szövetségese ifjúságának csodás idejére (59-62). Ha pedig a Sodomának kijutó kegyelem meghökkentő (53-55), olvassuk el az evangéliumból (Lk 11,23k), hogy – a kegyelem példaként –, Sodomának elviselhetőbb dolga lesz az ítélet napján, mint azoknak, akik ott voltak Jézus közelségében anélkül, hogy bűnbánatra indultak volna Jézus intése háttérben ez az ezékieli fejezet áll!

Bizony, a Krisztustól kapott fehér ruha fedezheti el egyedül Isten népének újszövetségi részét is.

Ezékiel 17,1–15 – Ítélet alatt is van út, hit által

A cédrus hajtásait lecsípkedő saskeselyű hasonlata a Jójákim királyt és a nép elitjét fogságba hurcoló Nebukadneccárt példázza (2Kir 24). A próféta maga is a foglyokhoz csatlakozott és a történeteket nem személyes sorsa szerint szemléli. Fölfedezi, hogy a kényszerű változás előnyére is válhat népének, mert amikor Cidkijjást tette királlyá Júdában a győztes Nebukadneccar (2Kir 24,17), az új, alacsonyrendű királyság, vele szövetségben, egy sor élethelehetőséget kínált a jövőre nézve. Életforma-képpen, túl az ítéleten, a kegyelem lehetőségeit rejtette magában. Földi hatalom és dicsőség tűnő álma helyett, lehet az ország terebélyes, bár alacsony növésű, mégis erőteljes vesszőket hozó, ígéretes szőlőtőke (6).

A másik saskeselyű, Egyiptom, kísértést jelentett, hogy vélt segítségével bízva ledobhatnák a babiloni igát. Ez okból hangzik föl többször is a lelkiismeretet megmozgató kérdés: sikerül ez? Jó vége lesz ennek? A szövetség, melybe Isten szorította egy időre őket, olyan történelmi kompromisszum volt, amit Ő mutatott meg; ezért egy adott időszakra oly komolyan vette, mint magát a vele kötött szövetséget. Következésképpen, ha megszegik, kénytelen olybá venni, mint amikor szövetségét törték meg.

Isten előrelátó tervét kutatva. Meglehet, hogy a fogságra vitt első tízezer között alakult ki a később az életszükségletnek számító zsinagógái, azaz a templomot nélkülöző istentisztelet; ugyanezt alkalmazta majdan az otthonmaradt töredék is. Továbbá, a történelmi rázkódtatás készítette az elhurcoltakat, főként a nagyobb tömegű második fogságravitel népe között, a hagyomány rendszeres írásba rögzítésére. Így születhetett meg az írott ŐSZ derekas része. Mindez maradjon az Isten üdvözítő tervének utólagos fontolgatása szintjén. Az biztos, hogy Isten tudta, hogy mit csinál!

Adva volt tehát az új élethelehetőség Babilon égisze alatt. Bízvást érezhették volna magukat úgy, hogy jó mezőben, sok víz mellé lettek elültetve; s mint pompás szőlőtőke, virulhatnak és gyümölcsözhetnek (8). Mégsem voltak képesek elfogadni. Inkább bíztak Egyiptom hadinépében; hátha az ő révükön visszanyerhető, amitől megfosztattak.

S bár Isten népe, pünkösöd után nem azonos egyik, vagy másik néppel, de válhat minden nép között érlelő kovásszá, igéből kapva indítatásokat helyzete helyes értékelésére, s lehető előnyök megragadására.

Ezékiel 17,16–24 – Kiszaggatás és elültetés

Isten szigorú következetességet kíván népétől a Babilonnal kötött szövetségben. Ezért megszegése súlyos következmények sorát zúdítja fejükre. S bár a frigyet – finom megkülönböztetéssel – nem vele, hanem „előtte kötött szövetség”-nek nevezi (19), a hitszegés mégis ellene elkövetett hűtlenség. Ő a kezes, aki jótállt értük, ők pedig szégyenszemre cserbenhagyták. Ezért csapdát feszít ki népének és a nagy többséget is Babilonba viteti.

Mégis van valami vigasztaló a vigasztalanban. Emberi hatalmak, s egy világbirodalom is számára eszközök. A hűtlen, végső soron, nem emberek kezébe esik, hanem Istenébe, mégha emberi kezek sújtanak is le rá. – Kérdés azonban, hogy a kései rádöbbenésben, azaz, hogy Isten megmondta előre, nem lesze-e több az önvád, mint a vigasztalás (21)?

Ha embereknek már nem is maradt, de Istennek mindig vannak lehetőségei. A 2Móz 19,4 oly módon jellemzi az egyiptomi szabadsulást, hogy sasszárnyon hordozta őket. Hasonlatként csak ritkán fordul elő (5Móz 32,11). A sasról azt tartották az ókorban, hogy a Nap felé repülve képes megifjítani önmagát (Zsolt 103,5). Izráelben viszont tisztátalan állatnak tartották (3Móz 11,13k). Innen van az, hogy Isten ezúttal még a hasonlat erejéig sem nevezi magát sasnak. Jóllehet a majdani kegyelmes csdelekedet ugyanaz lesz, mint volt az ítéletes: a cédrus hegyének lecsipegetése és újbóli elültetése.

A szimbólikus tett megtalálható néhány honfoglaláskori magyar díszítményen is: a sas szájában tart egy zöld hajtást, karmaiban pedig kisebb madarakat tart fogva. A próféta hasonló ősi képzetekből merít, midőn ígéri a maradéknak, vagy talán egy dávidi királyi sarjnak, hogy újból elülteti majd Izráel hegyén. Isten maga végzi ezt el, semmi máshoz nem mérhető hatalommal.

A fennhéjázót megalázó, az alázatost fölemelő isteni tette mond igent Mária éneke: „Hatalmasokat döntött le trónjukról és megalázzottakat emelt föl” (Lk 1,52).

Ezékiel 18,1–20 – Az élet kapujában

A közmondássá lett egres evése, amitől – az atyák bűne miatt –, a fiak foga vásott el, önigazolás. Az önmagukon sajnálkozók mindenestől az előző nemzedékre hárítják a felelősséget. Ezért kelt megütközést, midőn a próféta olyan értelmű ígét kap, hogy mindenki saját bűnéért felelős. Ez az álláspont itt tör utat magának először (vö. azonban: Jer 31,29, s nem lehet eldönteni, hogy melyik próféta kölcsönözte a másiktól!). Az értetlenek ráadásul számon is kéri, hogy miért marad el a fiak bűnhődése (19), amit akkor is megkövetelnének, ha a fiak változtatnának apáik eljárásán az istentiszteletben, valamint diakóniai és társadalmi forgolódásukban. A próféta igehirdetésébe építi be a vele vitázók ellenvetéseit. Okkal vélhetjük, hogy a Tíz ige idevágó részletét idézhették, mint egy paragrafust: „Megbüntetem az atyák bűnéért a fiakat...” (2Móz 20,5). Az ígét azonban akkor sem volt szabad szövődékéből kimetszeni, mert a parancsolat, már a folytatásban ezerízíglően ható irgalmasságot ígér az Istent szeretőknek, akarata teljesítőinek. Az irgalmasság hátterében ott van az ÓSZ legfőbb kulcsszava, a heszed, ami jelent szövetségi hűséget, szeretetet. Jegyezzék meg, legalább ezt az egy fogalmat a bibliaolvasók is. Isten irgalmassága tehát ébreszti bennünk a viszont-szeretetet. A kezdeményező Isten ilyen, magakeltette válaszra vár. Állítom, hogy az ÓSZ tenorja ez a szövetségi kegyelem, és minden egyéb másodlagos. A végén ebben csattan az irgalmas, ámbár intő és fegyelmező ostor. A hozzáértő pásztor is csak végszükségben használja ütésre ostorát, inkább terelget, figyelmeztet, ha pattogat is vele.

Három egymást követő nemzedékről van szó. Az első és a harmadik nem esik kifogás alá. A közbülsőtől vétetik el az élet ígérete (18). A másik kettő az élet kapujában érezheti magát; akár az ünnepekre elzarándokolt kegyes, akit megvizsgáltak a szentély kapujában (Zsolt 15. 24,3-6), s ha alkalmasnak találták, akkor léphetett be a szent területre. – A fogságban nélkülözik ugyan a templomot, de az életre vivő bemenetel akkor is lehetséges; annak ellenére, amit átéltek, s amit a hazaiaknak még át kell vészelnüik. A próféta hallgatói-nak föl kellett volna fedezniük, hogy erőteljesen kezd újból fényleni a kegyelem, mintegy fölülkerekedve az ítéleten, s ebbe van ágyazva a személyes felelősség. Nem vették észre, hogy új dolgokat jelent meg számukra Istenük, anélkül, hogy egy vesszőcske is elveszne a törvényből (Mt 5,18), mert új, élő tartalom tölti el az egészet; s ha ez így van, akkor valami mást készít elő vele az Isten.

Élet és halál forog kockán, ama személyes biztatással, hogy tanácsol: válaszd az életet és élsz (5Móz 30,19) – utódaiddal együtt!

Ezékiel 18,21–32 – Az élet pedig Krisztus

Ha a kegyelem aránya az akkor érintett nemzedékekben, a megérdemelt halállal szemben, kettő az egyhez, akkor Isten szívében az irgalmasságnak még viaskodnia kell a haraggal, s benne még mindig volna némi végzetszerűség. Így hát a közbülső nemzedékből való bűnös (10) végképp elveszett? Nem! Még neki is maradt lehetősége. Kétszer tér vissza azonegy gondolat: „ha a bűnös megtér...” (21k. 27k.).

Közben pedig szó esik arról is, hogy az igazat sem menti meg feddhetetlen múltja, ha egyszer csak fogja magát, s minden eddigit sutba vágva, hűtlenségre, bűnre adja fejét. Ilyenkor előtérbe lép a személyes felelősség. Jahve szavaként egyebet nem is mondhat a próféta, hogy mindenki maga ad számot Istennek. Mindazáltal e részlet is az 1-20 szakasz gondolatmenetét követi. Így az első és az utolsó szó megintcsak a kegyelemé, az Úr irántunk tanúsított szövetségi hűségéé, mert ő magát meg nem tagadhatja (2Tim 2,12).

Isten kész vitába bocsátkozni a kákán is csomót keresőkkel. A vitapartnerek álláspontja más. Az okvetetlenkedők elméleti ellenvetéseket sorakoztatnak föl, hogy Isten nem következetes, mert a törvényben igenis az áll, hogy a fiak hurcolni kénytelenek atyáik bűnének utóhatásait. Isten gyakorlatias logikával mond ellent és a lelkigondozás eszközeivel áll ki bírálóival szemben. Irántuk sem akként, hogy elveszítse őket. Miért gyönyörködne ilyesmiben? Ki kell hát nyíltan mondania, hogy ők a nem következetesek, mivel a mindenki számára feltáruló irgalomról hallva, két kézzel kellene kapniuk a lehetőségen, hogy visszatérhetnek Istenükhöz. Szerető és népéért szorongó Istenként, neki semmi köze a végzethez, hiszen óhajtja a bűnös megtérését, lévén olyan, mint aki az életben gyönyörködik, s nem a pusztulásban. Öröm van az Isten angyalai között egyetlen bűnös megtérésén is (Lk 15,7.10).

Nincs annál nagyobb következetlenség, mint választani a halált. Az ember is tanácstalanul kérdezi ilyenkor, hogy miért (31). Ha föl-tárul a kegyelem, a megtérés az igazi következetesség.

A halál nem csupán önmagam elvesztése, s az élet nem merő magamratalálás. Istent veszítem le, vagy őt találok meg. Az utóbbit hívják, méltán, életnek. Krisztusban kapu nyitott, hívogatóan, az életre.

Ezékiel 19 – Siratóének

A gyászdal két allegorikus hasonlata az utolsó júdai királyokat siratja el (2Kir 23,31-34. 24,15-20). Mindennapos szokás volt egyébként hogy hivatásszerű siratók mondtak gyászalt az elhunyt fölött. Sejtésünk szerint, mindig volt halott, mert a gyermekhalandóság is szapora lehetett. A messiási végidők egyik jele lesz majd, hogy nem lesz jellemző rá a korai csecsemőhalál (vö. Ézs 65,20). Ebből következtethetünk vissza a halál gyakoriságára és a siratás, siratók szükségsszerű alkalmazására. – Egy bizonyos sántikáló versforma volt a gyászdalok jellemzője.

Azon túl, hogy a Királyok könyvei rendszerint megnevezik a királyok anyját, anyák említése a dalban nem ötletszerű. Érthető, hogy az ő sebük gyógyul a legnehezebben, főként ha már felserdülten hullottak el, nem egyszer harcokban, a fiak. A gyászolás során örök emberi érzések nyilatkoznak meg.

Tartalmi jellemzője a siratóéneknek, hogy rendszerint hiányzik belőle a vád és a feddés, mivel a halál után már nem lenne semmi értelme. Ennélfogva a két ifjú oroszlán zsákmányszerző képessége nem szemrehányás (3.6). Ugyanez áll az erős vesszőket hozó szőlőtőre. Ellentétben a 15,6-tal, ezúttal nem elmarasztaló, hogy hajtásaival a fák koronája fölé emelkedett (11). Ezért fontos a műfaji meghatározás, hogy jobban értsük a tartalmat, mi van benne, s mi miért hiányzik, esetleg. – A hasonlat fókuszában most nem a gyümölcs van, hanem a királyi pálcának való, erőteljes vessző, ha nincs is rá remény, hogy célt ér. Rokon vonásokat mutat a régebbivel, a Jótám meséjével, ahol a királyi méltóság egyik várományosa a szőlő lehetett volna (Bír 9,12k). Elmaradnak tehát a vádpontok, és csak közvetve, a harmadik hasonlatból sejthető, hogy a drámai végkifejlet oka mégsem a körülményekben keresendő.

A tűz a vesszőkből csap ki (14), tehát a veszedelmet a királyok maguk idézték elő magukra. Önemésztő balgaság ez; nem olyan fajta, Istentől való tűz, amely nem emésztette meg a pusztai csipkebokrott, mikor égett, s mégsem hamvadt el a bokor (2Móz 3,2k).

Amikor Jézus siratta Jeruzsálemet (Lk 19,41k), nem feddte a várost, csak sóhajtott: „Bár felismerted volna ezen a napon... a békeségre vezető utat!” Az élet jele, ha Isten int és bírál. Ha elhalkul a feddés, és csak sirat, már halottnak tekint.

Ezékiel 20,1–17 – Amire fénynek kell derülnie

Mint már korábban is (8,1. 14,1), most ismét eljönnek a prófétahoz Izráel vénei közül néhányan, hogy megkérdézzék az Urat. Említendő különböztetés található a folytatásban. Istennek nincs közvetlen kijelentése, ha őt csak eszköznek tekintik. A prófétát, személyes döntésétől függően (4), mégis fölhatalmazta Isten üzenettel. A kérdezők elé tárhatja a hajdani elődök sorozatos engedetlenségeit; mondhatjuk, hogy az üdvözítés történetének a visszáját. – A színe pedig az, hogy számalomból és neve dicsőségéért ismételten megkegyelmezett nekik Isten. Mire a válasz részükről megint csak az engedetlenség volt. – Nem mehet a végletekig, hogy Istenhez futok, ha bajaim rákényszerítenek, különben a legszívesebben rá se hederítenék. Aki útmutatást kér és vár a mára, szembesülnie kell a tegnapi dolgaival, s igyekeznie kell, hogy rendezze, ami rendezhető. Életszabály ez, korszakonként ismétlendő, akár egyesekről van szó, akár közösségekről.

A történelem tudós művelőinek föladatai közé tartozik a közérdekű önvizsgálat. De a magunkfajta közember sem vonhatja ki magát alóla. Egy népről is megtetszik, kiolvasható magatartásából, ha lelke mélyéig fölmérte múltját, vagy, ha felületesen, hézagosan, előítéllettel, emlékezet-kieséssel kezelné. – A próféta részletekbe menő igehirdetése – bátran nevezhetjük annak –, segítséget nyújt népének, hogy őszintén vegye számba a feljebbvaló időket. Ezt megtévén lehet megint naponkénti vezettetése. Önvizsgálattal szükséges végigjárniuk az elvétett utat, ama ponttól, ahonnan elkezdődtek a tévedések.

Az eddig mellőzött adatok is napvilágra jönnek közben. Tanulságos példa rá az alábbi. Csak a Józs 24,14 említi, amúgy mellékesen, hogy az elődök Egyiptom isteneit imádták. A köztudatban az élt, hogy a rabszolgasors nyomorúságából lett szabadulásuk. Ez mind igaz, de ott és akkor is volt olyan lelki szolgaság, amit csak maguknak köszönhettek (7), bár nem volt benne köszönet.

Vannak az életünkben nem szívesen emlegetett dolgok. Álljunk azokkal is a bűnbocsátó igralom elé!

Ezékiel 20,18–31 – Múltat értékelő fölmérés

A prófétai szolgálat nem jósda; a kettő ég és föld. Az idegen valások hivatásos, de hívatlan jósai kötelesek voltak mondani valamit, ha megkérdezték őket, akár volt valamiféle ihletük, akár nem. Ha nem volt, úgy mesterséges eszközökkel serkentették fantáziájukat. A próféta viszont csak akkor beszél, ha az Úr szól, aki pedig nem hagyja magát erővel válaszra kényszeríteni, sőt szabados abban, hogy mikor válaszol; ámbár mindig lenne mondanivalója, csak az a kérdés, hogy el bíránk-e viselni (Jn 16,12-15).

Folytatódik tovább a múltbeli vétségek keserves, de szükséges tisztázása, nemzedékről nemzedékre, lépésről lépésre. Most a pusztában élt nemzedék, az ott töltött idő van soron. Már ők sem tanultak elődeik hibáiból, hogy mit és miként nem szabad cselekedniük. A fiak nemzedéke is feledékeny hallgatónak bizonyult. Erre Isten válasza egy mindennél világosabb önkijelentés volt, hogy legyenek végre tisztában azzal, ki is ő: „Én az ÚR, vagyok a ti Istenetek” (2Móz 20,2).

Mily nagy kegyelem, hogy az értetlen fiak az újból megbizonyított isteni szeretettel találkozhattak. A nyugalom napja, a szövetség jeleként, fölnyithatta volna szemüket, hogy a törvényekben és rendelkezésekben ne zordon paragrafusokat lássanak. Fölfedezhették volna bennük a felüdülés és az útbaigazítás ajándékát, az élet rendszeres lüktetésének nyugtató, meg serkentő mozdulásait. Nem így esett meg. S bár Isten joggal indult haragra, mégis visszavonta fenyítő kezét, nem akarván, hogy torzított istenkép alakuljon ki róla a többi népek között (22). Nem, mintha féltette volna saját dicsőségét. Önellentmondás volna nála a magánakvaló önzés. Inkább a népet szerető, missziói szándék vezérelte, hogy amennyiben lehetséges, félre ne ismerjék őt azok, akik szemmel tartják a népek sorsát, sőt, hogy közelebb kerüljenek az ő megismeréséhez. Eközben pedig azért ítéletének is érvényesülnie kellett.

Történt pedig olyképpen, hogy rosszra vivő, halált hozó rendelkezések harapóztak el népe között. Talán ezért is engedte Isten (25k), hogy a gonosz ezáltal végképp lelepleződjék. Egyedülálló gondolat-sor az OSZ-ben! – A gyermekáldozat szörnyősége soha nem volt Isten akarata. Neki nem kellett az elsőszülöttek élete, hogy feláldoztassanak. Azért adott helyettük bárányt áldozatul (1Móz 22,13); mindahányuk prófécia Isten Báránya egyszери, tökéletes áldozatáról (ApCsel 8,32-35. 1Pt 1,18-20).

Ezékiel 20,32–44 – Nem megalkuvás, de szabadítás!

Miután múltjuk érzékeny pontjaira irányította Isten figyelmüket, és még kérdezett is: „hát ez mi?” (29), be kellett látniuk, hogy amiben most leledzenek, az a ballépésekkel terhes előzmények folyománya. Mi volna a teendő ezek után? S mi várható a jövőtől? Kézenfekvőnek látszik a szívükben fontolgatott megoldás: nincs más kiút, mint a beletörődés. Akkor hát leszünk olyanok, mint a többi nép, akik fát meg követ imádnak! A csüggeteg lemondás azonban részben megalkuvás, másrészt pedig teljes félreismerése Isten szándékának. Az ítélet elfogadása Isten kezéből nem jelenti azt, hogy életüket a világ tetszése szerint, kényszerűségből átszabják. Vele csak tetéznék a félreismerések sorát. Nem szabad végzetszerűvé tenniük azt, amiről Isten másként végzett. Mivel az ő gondolata, – már döntött is felőle –, egy második exodusz. Újabb szabadításával szándékozik bizonyosságát adni változatlan királyi voltának életük fölött. Akár az egyiptomi szabadítás után, megint majd a pusztában beszél a fejükkel. Rendezi soraikat –, ámbár lesz, aki kihull. Megújítja szövetségét velük és egyenként tereli át őket pásztorbotja alatt (Jn 10,7-9).

E második kijövetel a szolgaságból, mely nem csupán megismétlése amaz elsőnek, prófétai gondolatként itt pendül meg először a Szentlélek húrjain, hogy aztán második Ézsaiásnál (Ézs 40-55) bőven áradó, színekben gazdag dallammá váljék. – Íme, az emberi feltételezés és ami tőle elüt: az isteni szándék (Ézs 55,8-13). Az ige avégett szól, hogy legyen reménységünk, s hogy áthangolja egész valónkat az Isten gondolatára. Ekként születik újjá egy nép a babiloni fogság szorításában, élő reménységre; s életre támadva, hálaáldozatuk gyümölcseiben is gyönyörködik majd Isten, ha már hazavezette szent hegyére őket (40k).

Elgondolkodtató továbbá, hogy előbb esnek meg velük e dolgok, minthogy egészen értenék, mert az istenismeretig és a bűntudatig: mondható, hogy az undorodásig jutott önismeretre szinte csak a maradék megérkezésekor jutnak el igazából. De aki elkezdte bennük a jó dolgot, végsőre el is végzi (Fil 1,6.10).

Ezékiel 21,1–22 – Az ítéletes szenvedés fokozatai

Isten lángoló pallosaként a kard igazon és bűnösön egyaránt elvégzi pusztító munkáját. – A próféta fokozatosan lendül bele mind a próféciába, mind pedig a kísérő gesztusokba. Nem ő hajszolja önmagát az egész lényén átviharzó prófétálásba (21). Ütemét és fokozatait Isten igéje vezérli. S mindez nem a feltűnés keltéséért van; célja a figyelem fölébresztése, s talán előkészítés arra, amit Isten tenni fog. Van benne talán némi kegyelem: hozzáedzi a testet, lelket megrázó ítélethez. Mert bizony megdermed a szív „és minden térd vizes lesz” (12. 7,17). Igen, pontosan attól, amire hirtelen mindenki gondolt! A prófétának először dél erdeje ellen kell vetnie tekintetét. Képes beszéd ez, de nem rejtelmes. Babilontól Júda arrafelé esik, s a tűzzel megtámadott fák az emberek. Egyelőre értetlenkednek, sőt szemrehányást tesznek a folytonos példázatok miatt.

A következő stáció már nem képekbe burkolt beszéd (6-10). – Utána következik az, hogy a próféta roskadozva, sóhajtozva jár-kél, mint aki gyászolja az elhulltakat, s egyben kiábrázolja: ilyené válnak.

Aztán fölcsattan a kard éneke, egyre jobban belelendülő mozdulatokkal. – A kardtáncok, toborzók ma már csak szemet igéző ritmusa, dobbantása, a taps-szerűen csattanó tenyerek, a kézben megvillanó kard suhogása (21) gyökérzetükkel a mágikus-vallásos fegyveres táncokig nyúlnak a történelem előtti mélybe. Belső szándéka a fegyver fölgerjesztése, mintha önálló lény volna, hatásának kétszeres, háromszoros fokozása (19), kiáltás, jajgatás és kígyózó mozdulatok kíséretében. – Megjegyzendő, hogy mennyire nem értjük már az ősi jelentést, ha művészi hatást kelt is bennünk!

A kijelentés körén belül Ezékiel mozdulataiban, mely azonos a föntivel, tartalmában egészen mást jelenít meg. Nem földidézni akar valamit, hanem általa Isten beszél, mert kiábrázol bekövetkező szenvedéseket. Olyan kálvária lépcsőzeteit járjuk vele végig, amely sejtet-láttat ugyan, de nincs megváltó ereje. Ezért kényszerülünk Jézushoz, aki – mialatt vitte a keresztet, beszélt a zöldellő és a száraz fáról (Lk 23,31).

Igen, a végén Isten csapja össze kezét, s nem a próféta (22), s már le is csillapodott lángoló haragja. A kegyelem levezető, záró mozdulata egészen az övé, s miközben nézzük, bizonyosságunk támad, hogy ez a kegyelem a mienk, mégha olykor meg is táncoltatott bennünket.

***Ezékiel 21,23–27* – Rossz, vagy helytálló következtetések**

Szükséges e részletnél, hogy igyekezzünk pontosan behatárolni, melyik mondatnak ki a gazdája; hogy kiről, vagy ki ellen szól.

A 2Kir 24,20 közli röviden: „Cidkijjá azután föllázadt Babilónia királya ellen”. Föltételezhetően, kis népek fogtak össze, hogy az igát lerázzák magukról. Elgondolva és kimondva lelkesítő lehet az álmodott cél, de az Úrnak más a döntése. Ha pedig egy időre odaadta őket Babilon kezébe, akkor a világhatalom méltán büntetheti vazallusait, mikor berzenkednek ellene. Csupán azt nem döntötte meg el, hogy a főcsapást Jeruzsálemre, vagy Ammón fővárosára mérje-e. – Igaz, hogy Babilonnak fogalma sincs arról, hogy erőit Jahve mozgatja. Megvan viszont a maga hiedelme, s válaszüthöz érve hivatja udvari jósait. Nyilat húzatnak (ki húzza a rövidebbet?). álarcot viselő (?) bálványocskáktól tudakozódnak, s a Babilonban oly népszerű májból való jóslás szerint döntenek, hogy hol kezdjék a harcot. A próféta, jelekkel kiabrázolvá, mindezt jóelőre tudatja népével. S ebben van az élő Úr fölénye a babonás hiedelmekkel szemben. Az a baj, hogy Jeruzsálemben nem veszik komolyan, ha Babilon jóslgatás alapján hozott döntést (28a); de az Úr majd emlékezteti őket tulajdon bűnükre, s akkor kénytelenek belátni, hogy helytelenül következtettek. Veszélyt idéznek magukra, ha lenézőek, hogy milyen babonások ezek a babilónok. Önmagában véve lehet, hogy igazuk van és mégsem követik gondolataik Isten igazságának menetét, hogy a történelem Őra fenyítése eszközéül használja az ókori világbirodalmak egyikét. Jobb volna tehát, ha azt mondanák: vétkesek vagyunk, Isten most leperli rajtunk. Vigyázzunk, nehogy szövetségsgő hűtlenségbe essünk. – Tehát a 28b-től már a próféta beszél. – A 32b sorolható esetleg az Ezékielnél ritka messiási ígéretekhez. Iránya a Jn 5,22 felé mutat: „Az Atya.., az ítéletet egészen a Fiúnak adta át”. Maradjunk meg a feltételezés szintjén, hogy ez az értelme.

A 33. v-től Ammón ellen fordul a kard-prófécia. Ugyanabban vétkesek, mint Júda népe. – A 35. v-től az Úr visszaparancsolja hüvelyébe a kardot. Azaz Babilon elvégezte, amit kellett. S a fenyítések sorában most már ő következik (vö. az Ézs 14. és 21. f-ekkel).

A fentiek szolgáljanak útjelzőül, hogy kiigazodjunk az igék fonadécai között. A megértett ige jó irányba mozdít-lendít.

Ezékiel 22 – Aki odaáll a törésbe

A fejezetet több szál is fűzi a „Szentség törvénye”-ként ismert 3Móz 17-26 korpuszához. E törvényeket minduntalan megszegik. A vallási, erkölcsi és társadalmi bűnök halmazati büntetése lesz, hogy csúffá, gyalázatossá tételnek (vö. a Róm 1-2 fejezetekkel), és szét-szórtnak. Nem azért, mintha Isten kegyetlen volna; inkább avégből, hogy a mélypontig jutva majd megtudják, hogy istenismeretük bizony elhomályosult, s el kell vitetniük kiválasztásuk elvesztése határáig, hogy Jahve-ismeretük kitisztuljon.

Ezékiel esetében erőteljesen ötvöződik a szentség igénye: a papi elem a missziói szándékkal. Sőt néhol (pl. 17,24) meg sem áll Izráel népi határainál; mezők fáiról szólva képletesen, a többi népre is tekintettel van, hogy ők is megismerjék az ég és föld Urát. Az alkalmazott hasonlat útján Isten a teremtettség minden élőlényét hatókörébe öleli, mint amikor Pál a teremtettség világ üdv utáni sóvárgásáról és reménybeli beteljesedéséről beszél (Róm 8,20-22). Esetünkben az ígéretes fények valahol a messzi horizonton derengenek csupán, mert először a népi határokon belül kellene rendbejönnie a viszonyoknak. A helyzet itt nagyon elüszkösödött. – A 17-22 hasonlatának nyelvén szólva, akár egy nagy meddőhányó, akként váltak csupa salakká. Újrahasznosítás céljából hanyják a fémeket kemencébe, mert az olvasztásnál talán még nyerhető némi ezüst belőlük

A 23. verstől úgy folytatódik a vétkek felsorolása, mintha soha nem akarna vége szakadni. Ily töméntelen panasza van a prófétának? Csak a hibákat látja? Itt Isten beszél és nem akarja erőnek-eréjével szóra bírni a prófétát! A nehezen fordítható 2.v. nem kényszerít; a prófétára bízva, hogy belevág-e a keserves felsorolásba! De Isten mindenképpen fejére olvassa népének a bűneit. Fejükhöz veri útjaikat –, mondja a revideált Károli fordítás. Félreértjük tehát a prófétát, ha olybá vesszük, hogy személyeskedik és vádaskodik, meg: hogy túloz, mert ennyi bűn nem is lehetséges egy csomóban. A tények őszinte kimondásával válik olyanná, mint akit most Isten keres, hogy, mintegy élő tömítés gyanánt, odaálljon a törésbe! Nem Isten tömi be vele a rést; neki is vállalnia kell a rés eltorlaszolását. Egy jó lépés ez a helyettes szenvedés kiérlelődése folyamatában. Ezékielnek itt egyedülálló jelentősége van. Nem mázolni kell, hanem tömíteni, s úgy zárni le egy válságos korszakot!

Mázoljuk (13,11k), kendőzzük bajainkat, vagy pedig magunkat is beleépítve leszünk, válunk a tátongó rések eltüntetőit!

Ezékiel 23,1–27 – Vágy és undor

Mint láttuk (20,7), Ezékiel kimondta, hogy a rabszolgasors nyomorúságai mellett, népe Egyiptom vallása átvételével is rombolta az elődök hitét. Lehet, hogy a közelmúlt eseményein át tekint a próféta népe történelmének előzményeire. Ezek, röviden, a következők:

A 2Kir 15-25 nagyobb egysége vezet el – visszatekintve –, a két testvérország válságos időszakára. Először az északi rész-ország, Izráel került az asszír világhatalom veszélyes közelségébe. Az északiak fővárosa Samária volt. Az igében ő az Oholá. Lakosságát két részletben (2Kir 15,29. 17,5k) vitték fogságra. A 15,4 sejthetően egynek veszi a kettőt. Így perzselődik meg a szőlővessző egyik vége. A prófétát is érintő első babiloni fogságravitel perzselte meg a másik végén.

A próféta tovább fejleszti hasonlatát, s már két mihaszna nővér-ről beszél: Oholá – Samária mellett Oholibá pedig Júda fővárosa, Jeruzsálem. Mindkét név a „sátor” szóból eredhet, de belső indokát az elnevezésnek nem tudjuk. Neveikkel azt a viselkedést pellengérez ki, ahogy kellek magukat az egymással is versengő nagy birodalmak előtt. A 2Kir 15,19. 16,7.18. 17,4.15 főként Asszíriára tekintő adat-sor. A 2Kir 20,12-19 során kezdődik el Babilonnal a kölcsönös magakelletés.

A vonzalomból hamarosan lesz egymás utálata, s némelyek megint Egyiptomban látnak mentsvárat. Szó volt már Jójákimról (2Kir 23,34k), vagy a Gedalját megölő és Egyiptomba menekülő királyi sarjról (2Kir 25,25k). Ezékiel nem mond merőben új dolgokat, de a hasonlattal meghökkentően szemléltet. Abból indul ki, hogy az ország mindkét felét a házassághoz hasonló, szoros szövetség fűzi Jahvéhoz (4k. 2Kir 17,15), s meg kellett volna maradniuk benne. Versengő hatalmak szorításában is, a hűség próbájának kellett volna tekinteniük helyzetüket; de nem tudtak megállni a kísértés közepete. Jahve féltékenysége tehát jogos (25). – Gerjedelmük után hamar jött az utálkozás. S ha már elindultak a mindennek, csak nem hitből valónak nevezhető úton, el kell szenvedniük a megcsonkítást, pőrre vetköztetést, hogy végre kijózanodjanak (25-27).

Mert minden, ami nem hitből származik, az bűn (Róm 14,23).

Ezékiel 23,28–49 – Pohár, eltérő tartalommal

Ezékiás király kincseit mutogatva dicsekedett a kíváncsi babiloni követeknek (2Kir 20,12-18). Az eset a szelídebbek közül való. A próféta sokkal vaskosabbakról tudhatott. A 40-44 részlet nyomán nagy vonalakban rajzolódik ki előttünk, hogy a korszak világpolgár előkelői miként viselkedtek féktelen kicsapongásaikban. – A szándék azonban most nem a gazdagok ostromozása. Viselt dolgaikkal szemlélteti, hogy amit a két parázna nővér, azaz a két testvér királyság tett az elmúlt időben, a gazdagok tivornyaihoz hasonlítható. Látogatták ugyan az Úr szentélyét, de a szombat ünnepét bemocskolták a gyermekáldozat förtelmével. Mindezt ünnepélyes látványosság körítette, mint amikor körbejár a pohár, ékszerek siklanak női karokra, a hajzatra koszorú kerül, tömjénillat terjeng a levegőben, s az olaj aromája leplezi a bomlást. A tömjén és az olaj az én istentiszteletemből vitett oda – mondja Jahve (41). Fölháborítóbb, mintha nyíltan szakítottak volna velem. – Az ivászat csak egyik hangulati eleme az édes életnek.

Az ítélet költői meghirdetésében már központi szerepe van a mély, öblös pohárnak. Telve van undorító tartalommal, amit – tetszik, nem tetszik –, ki kell inniuk. Már kiűritette a nővér, Samária, s meg kell tennie Jeruzsálemnek is, aztán még a cserép poharat is meg kell rágnia (34). A cserepek felhörpintése képtelenül markáns, de kifejező.

A pohár hasonlata, akár mint kísértés, vagy mint a kényszerű ítélet, ismételten visszatér a Szentírásban. A Jel 16-ban olvasunk a harag hét poharáról. Ugyanezen könyvben a 14,8-10 és a 18,3 részletek a nagy Babilon (az antik Róma?) népeket csábító dőzsölését és majdani teljes pusztulását szemléltetik a pohár motívum különféle alkalmazásával. Az ÓSZ-i előzményekhez sorolható még a Zsolt 75,9, valamint az Ezékiel korához közelítő Hab 2,16 és a Jer 25,15-29. Az utóbbinál szó esett a „pohár” (serleg) messiási összefüggéseiről.

Az ítélet betetőzése a megkövezés, a felkoncolás (47. 16,40), hátterében a 3Móz 20,2-vel. – Innen tekintve, a kegyelem még alig pillantható meg.

Ezékiel 24,1–14 – Az eseményekkel egy időben

A próféta újból előveszi a fazék és a hús hasonlatát (11,3-11). Aki-nek az jutott osztályrészül, hogy nem vitettek fogságra és megkímélődtek Nebukadneccar első jeruzsálemi fosztogatása alkalmával (2Kir 24,12-16), olcsó szellemeskedéssel mondogatták egymásnak: „Fazék ez a város, mi vagyunk a hús!” Az Úr Lelke keserű iróniával mondatja ki a prófétával, hogy cinkosok, tettesek voltak sokak megölésében, ezért „azok a hús, a város pedig a fazék”, de véget vetek körülbástyázott biztonságotoknak. S máris elérkezett az ideje, hogy megtegye, holott kerek 10 esztendő telt el 598 óta. A prófétának föl kell írnia a nevezetes napot, amit Jahve tudat vele. A babilónok még pusztítóbb támadása Jeruzsálem ellen, Kr.e. visszafelé számlálva 589/588 december-január hónapokra tehető. – Ezt követi a már ismert példázat továbbfejlesztett változata. Jelentése több irányú. Szemlélteti és értelmezi, merészebben fogalmazva: szinkronizálja a külső események mélyén végbementeket, mintha Isten, prófétai szó nélkül nem is óhajtana semmit cselekedni. A történelem előtt, meg közben, s mindjárt utánuk is a próféta által mondatja ki és értelmezi mindazt, amit közben folyamatosan végez.

Bármily értékesek is a húsdarabok, mintha a fazék állapota most fontosabb lenne. Az eltelt évtized alatt beleette magát a rozsdá. A korábban történtek és a most végbemenők összefüggését a 7k adja meg, melyet nem lehet másként értenünk, mint rámutatást a hajdan megöltekre (11,6). Amikor arra sem volt gondjuk, hogy a kiomlott vért földdel betakarják; megmutatva szándékukat, hogy tisztességgel temetnék el őket, ha nem lennének akadályozva. De nem! Tudatosan hagyták a tetemeteket temetetlenül, s ezzel földézték magukra Isten haragját (1Móz 4,10). – Ezért most eljött az idő, hogy visszaszálljon fejükre a kiontott vér. Nem tudható, hogy egy évtizede milyen atrocitásokat követtek el sorstársaik ellen; de fizetniük kell a temetetlen megöltekért. – No jó! Ti vagytok a hús; főttök is már a fazékban, s a csontok szinte égnek (10). Aztán az üres fazék is izzik tovább a tűzön. A rozsdának kell leégnie róla. Olvadva omlik össze a parázs fölött, s a rozsdá még mindig ott éktelenkedik rajta (12).

Mi mindennek kell még jönnie, hogy letörlődjenek a szégyenfoltok?

Ezékiel 24,15–27 – Az érzéseket uralja az ige!

Úgy látszik, hogy az otthon maradtak nem tekintették izráélieknek a Babilonba kerülteket; inkább magukat vélték kivételezettnek. Néhány prófétai gondolkodású fél vélekedett másként (Jer 29). Pedig a fogságravitel családokat is szétszakított. Az igéből kivehetően, elvitték a szülőket, a gyermekeket nem. A jó szakember, ha családapa volt, kellett, vagy a váltságdíj reményében a szülők is, a többi nem számított. Felnőtt gyermek jobban viselte ezt, míg a szülők szenvedtek, s most az egész igeszakasz arra int, hogy fogják vissza érzéseiket, inkább adják életüket és érzelmeiket Jahve uralma alá, mert nagy teherként fog rájuk nehezedni, éppen azokra, akik lélekben nem szakadtak el az otthoniaktól.

Jeruzsálem elestére, a templom pusztulására, az otthon maradt fiak és leányok halálára kell a prófétának jelszerű, személyes példaadással előkészítenie a Babilonba kerülteket. Néki a szeretett hitvesről kell lemondania. Sejthetően éjszakai kijelentésben kapja a közlést az Úrtól és este már halott a felesége. Ezékiel pontosan követi a kapott utasítást. Feltűnik a viselkedése és számon kérik tőle, miért nem gyászol a megszokott külső szabályok szerint. Elhagzik rá a válasz: ezt fogjátok ti is tenni, bár úgy érzitek, hogy a szívetek szakad ki testetekből! A gyász szertartásos formáit mellőzve kell elviselnetek a hírt, hogy odavan az ékes Jeruzsálem, a templom, és meghaltak gyermekeitek.

Lemondva a gyász külső jeleiről, mégsem tilos az őszinte, mély szomorúság. Bizony sorvadozni fognak a veszteség miatt, mint ahogy a próféta is teljes némaságba burkolózik, mostantól kezdve (a 3,24–27 volt ehhez hasonló állapot, de más okból), amíg egy menekült meg nem érkezik a város elestének hírével (33,21).

Az ige-uralta érzések egyrészt mélyebbek, másrészt erőt meríthetnek belőle mások is. Ha a szabadjára engedett érzelmekben kiszolgáltatottá válok, az ige uralta érzésekben viszont felvérteződöm! – A próféta feladatát tekintve joggal mutatnak rá a magyarázók a hasonlóságra: Ábrahámnak is vállalnia kellett a lemondást fiáról, akit szeretett (1Móz 22). Mivel Ezékielnek a lemondás végén is megmaradt áldozatvállalása, benne talán még több Krisztusra mutató indulat vált prófétai jellé.

Ezékiel 25 – A hallgatás nem üres tétlenség

A 25-32 fejezetek közbeiktatásával előtűnik az átgondolt prófétai szerkesztés. A 33,21-ben érkezik meg a menekült, hozva Jeruzsálem elestének hírért. Útja mintegy félévig tarthatott. Ez volt amaz időszak, amíg a prófétának, hites társa hirtelen halála miatti mély szomorúságában, némaságot kellett vállalnia. Isten köti meg, s majd ő oldozza fel nyelvét. Hallgatása nem tétlen letörtség, ahogy az mindjárt kiderül.

A hírrel érkező menekült egyenesen a prófétához megy. Mehetett volna bárki máshoz. Ott voltak a nép egykori vezetői, vagy a tisztüket most is ellátó vének. Az 1Kor 14,32 szerint a prófétákban lévő lélek engedelmeskedik a prófétáknak. Az a sejtésünk, hogy itt egy tanítványi lélek keresi föl a mestert. Ezékielnek messzeható vonzása volt. Ide sorolható az, amire nincs ésszerű magyarázat: a próféta Babilonban van ugyan, de a 8-11 fejezetekben leírt elragadtatása alatt mintha Jeruzsálemben tartózkodott volna. Feltételezhetően kegyelmi ajándéka volt a nagy beleélő képessége más(ok) helyzetbe/helyzetébe. Kitapintható továbbá, hogy kölcsönös értesülésekkel hidalnak át nagy távolságokat a nép két része között, s a próféta alkutú emberek tudtak igazán, s józanul együtt lépni az eseményekkel, amit habozás nélkül meg is tettek. Az első keresztyének sem maradtak le tőlük tájékozottságban (vö. ApCsel 9,13-17).

S hogy Ezékiel esetében sem szunnyadtak a lelki adományok a hallgatás fél esztendeje alatt sem, azt a későbbi prófétai kör azzal példázta, hogy eme időszakra helyezte el a más népekről mondott próféciákat; holott a 3.vers már mint megtörténtre tekint vissza a szentély meggyalázására, s hogy jószerivel az egész Júda fogságra hurcoltatott.

A többször is előforduló „bosszú” fogalmánál jusson mindig eszünkbe Isten igazságának érvényre jutása, mint helyénvaló jelentés, ami egyébként egyedül Isten dolga, ha emberi szájjal mondatja is ki. Lényege pedig az, hogy Isten fog válaszolni mindazoknak, akik a történetek láttán kárörömmel vonták kétségbe, hogy Istennek lenne egyáltalán választott népe (8).

Az élő Úr nem hagyja magát tanúbizonyságok nélkül. Néki is kedvesebb, ha kegyelemmel, s nem haraggal teheti (ApCsel 14,17).

Ezékiel 26 – Korai káröröm

Az ősi Tíruszt – Herodotosz görög történetíró adataiból kiolvashatóan – Kr.e. a 28. században alapították a tengerparton. Nagyobb biztonságot keresve, a város fokozatosan települt át a partmenti sziklás szigetre – héber neve ezért „szikla” –, de maradtak elővárosai a parton is (6-8). Látványos védettsége óriási tekintélyt szerzett számára. A szigetlakó népek (Kréta, Ciprus, s talán az Égei-tenger szigetein is) az ügyesség és bevehetetlenség példajaként néztek fölé. Bebiztosított helyzetét gazdaságilag erősítette szerteágazó és sikeres kereskedelme. Nem hadakozó, de talpraesett hajós nép lakta. Gazdagsága öregbítette hírnevét.

Ezért nem csoda, hogy az ókori világhatalmak, előbb Asszíría, majd pedig Babilónia is szemet vetett rá. Jeruzsálem elfoglalása után fogott hozzá Nebukadneccar, hogy bevegye; 13 évi sikertelen ostrom után egyesség született. Volt ugyan egy babiloni helytartója, de a város megőrizte gazdasági önállóságát. Nagy hirtelen most a mai Honkong jut, hasolatként, az eszembe. – Ennyit, röviden a városálam múltjáról.

Most pedig mindennél előbbrevaló, hogy Isten milyennek látja és láttatja a város lelkületét. Ki tudja, miért, de Tírusz vetélytársát látott Jeruzsálemben. Pedig érdekeik nem keresztezték, sőt Dávid és Salamon idejében békésen ki is egészítették egymást (2Sám 5,11. 1Kir 5,15-26). Ha Tírusz elismerten a tenger kapuja volt (27,3), Jeruzsálemet – úgy tűnik –, a népek kapujának hívták messze földön (2). Bárki adta is neki ezt a nevet, nem hangzik rosszul, összhangban van Isten üdvözítő tervével és munkájával.

Jeruzsálem, legjobb ismereteink szerint, soha nem óhajtott versengeni vele, de Tírusznak szálla volt a szemében szárazföldi társa. Irigyelte, hogy – bár megtépázva –, de mind ez ideig állta az idők viharait; és ámulhatott a megmagyarázhatatlan csodán, hogy kitéve a népek országútja korántsem békés forgalmának, miként tudott mentesülni Jeruzsálem pl. az asszírok mindent elsöprő hódításától. Most azonban – végre –, elesett, s Tírusz, markát dörzsölgetve nyugtázta versenytársa bukását.

A kapzsi gög elvakult irigységgel tapogatja, mint vaksi a falat, azt a, számára megfejtethetlen titkot, hogy Isten népe pusztulásában is létezik.

Ezékiel 27 – Hullámsírba merülő dicsőség

Az Úr beszélteti a prófétát, de maga az ének nem említi Isten nevét. A 11-25 közbeiktatott próza, mégis egységes a költői részletekkel. Továbbra is Tírusról van szó, róla veendő intő példa. – A 10k versek összekötő láncszemek. Olvasván őket szinte látni véljük a falakra aggatott pajzsok füzérét; ércetestük csillog a napfényben. S ha csöndes a tenger, a szemlélődő együtt gyönyörködhet a sziklavár és tükröződő képe kettőzött szépségében. Pajzsokkal díszítették a harci naszádokat is. A pajzsok kiaggatása átmenet a két műfaj között. Az ihletett hasonlat azonban már az 5.v-től fogva bontogatta színeit, mely szerint:

Olyan ez a sziklára épült város, mint egy nagy hajó; megépítve a legnemesebb anyagokból. Van árbóca, vitorlái, zászlója és ponyvai. A padokon egy ütemre dolgoznak az evezősök. FÜRGE matrások kúsznak a kötélhágcsókon. Ha valahol valamit javítani kell, menten kéznél vannak az ügyes mesterek. S micsoda perzsa-vásár, helyesebben: annak ősi mása, midőn nyugatról és a messzi görög kolóniákról, délről (Arabia) és keletről (Assúr) befutnak a kikötőbe a hajók, becses terhükkel. Piacaira megérkeznek a karavánutak méltóságteljes imbolygó hajói: a fölmálházott tevék.

Ahogy föl villan Assúr neve (23), helyt kell adnunk a feltevésnek, hogy az ékes vezérhajó gyors pusztulását megéneklő ballada szájhagyomány útján juthatott el a prófétához, aki belőle formáz prófeciát Tírusz bukásáról. Játszi gondolat, de vajon nem így énekeltek-e a népek a mesés Atlantisz (a távoli Tartesszosz – Tarsis?) elsüllyedéséről, amiről Platon írt? – És a szépségében tetszelgő, gazdag, nyüzsgő város egyszeriben alámerül, mint oly sok civilizáció az emberiség kultúrtörténetében. S amint elnyelik a habok, mert képtelen volt elviselni a keleti szél szaggató lökéseit, a szigetek látván látják: így múlik el a világ dicsősége. Sic transit gloria mundi! – Ellenpéldájaként a hegyen épített városnak, amelyről Jézus beszélt (Mt 5,14), mely el nem rejthető. Ő a példát nem Tírusról, inkább Jeruzsálemről vehette.

Aki nem önmagának, s önmagában tetszeleg, hanem Krisztust tükrözi, annak világossága nem ellobbanó fény.

Ezékiel 28,1–19 – Elveszített Isten–közelség

E részletet gyakorta magyarázták a Sátán bukására. Áttélesen lehetséges, de első jelentése Tírusz (mindenkori) fejedelméről szól, aki magáról azt állítja, hogy ő Isten (2.9). Az ókori méltóságjelzők is inkább csak az istenség fiának nevezik az uralkodót. A Szentírás ellene mond minden ilyen állításnak.

Vitathatatlan, hogy előtűnnek itt az 1Móz 2-3. fejezetekre emlékeztető vonások (13k): „Édenben, Isten kertjében voltál”. Az ol-talmazó, föl kent kerúb (a szöveg megértésének nehézsége miatt szólhat ez a fejedelemről. Mégis valószínűbb, hogy ő mellé adatott a személyes védelem) közel áll az 1Móz 3,24-hez, ahol azonban tsz-ban áll: „kerúbokat”. Nos, maradjunk meg a biztos talajon. Inkább az ember gögijének, majd pedig bukásának rajzolatát ismerhetjük fel az igében.

Elfogulatlanul sorolja föl a fejedelem személyes, vagy tisztével járó adottságait, s azt az önállítást, hogy ő bölcsebb Dánielnél is (3. 14,12-20). A királyok eszményképüknek tartották; annál nagyobb lesz szörnyülködésük látványos bukásán, midőn már eljátszotta minden őt ért megtiszteltetését. Hiszen öltözete szinte főpapi volt. A 2Móz 28,17-21 szerint a főpap hósenét 12 drágakő ékítette; közülük 9 itt is megolvasható (13). Igazából csak embernek kellett volna lennie; mivel pedig embertelen kalmárkodása ragadta magával, megbillent egyensúlyát öntömjénező istenítéssel próbálta helyrehozni.

Az isten-közelség, melyben része volt, bizonyosan több lehetőséget kínált az Isten igaz megismerésére. Hiába! Ezt is elvesztegette. Ezért üzetett ki e közelségből, mely minden embernek adott lehetőség. A Zsolt 8,5k tisztelettel tekint a halandóra, az emberfiára, mivel Alkotója kevéssel tette kisebbé Istennél. A prófétát is minduntalan emberfiának szólítja az Úr, éppen Ezékielnél. Könyve tehát egyszerre tekint Isten dicsőségére és az ember méltóságára, de nem elegyíti a kettőt! – Szemernyi káröröm sincs itt Tírusz fejedelmének bukásán. Őszinte siratóének követi a prófeciát.

Nemcsak a gög és az embertelenség ismétlődik egyre, de érvényben van a kiűzetés is az istenközelség boldogságából. Mekkora jó-tétemény, hogy az Emberfia Jézus helyrehozta ezt, kegyelemből, s helyreállította, meggyógyította az Atya és a fiak eredeti, sőt annál gazdagabb szövetségi frigyét.

Ezékiel 28,20–26 – Elfogultság nélkül

A tüske, vagy tövis szúrása, bántása hasznunkra lehet. Pál apostol is azért könyörgött előbb, hogy távozzék el a testébe adatott tövis. Csak a közvetlen isteni kijelentés igazította helyre imádságát, mely szerint egyenesen szükséges a tövis, mert erőtelenségünk által tisztábban juthat céljához Istennek üdvöt munkáló ereje (2Kor 12,6-10). Ez már a kegyelem rendje, ámbár már az ŐSZ idején is ugyanaz a kegyelmes Isten volt munkában. Innen nézve, ha a más népek ezt a kellemetlenséget jelentették Izráelnek, akkor azonegy nevelő szándékuk kellett benne hatnia.

E hitből való szemlélet közömbösíti a tövis okozta fájdalmat. A tövis példája ezúttal Szidón (24). A Jóel 4,4 együtt feddi meg Tíruszt és Szidont, mert Júdában és Jeruzsálemben kincset harácsolnak, rabszolgaként eladott foglyokat vásároltak. Ami úgy képzelhető el, hogy a babiloni hadak sarkában ott lábatlankodtak a szemfüles kereskedők, s náluk értékesíteni lehetett mindenféle zsákmányt.

A keserű megaláztatásoktól eljutni odáig, hogy Isten velem és velük is jót akar, hosszú az út, s ne is várjuk az ŐSZ idején a teljes tisztánlátást; de a tisztázódás már megindult, s mozgásban van. Ez pedig tetten érhető, midőn Izráel összegyűjtéséről szól: „akkor megmutatom a népek szeme láttára, hogy szent vagyok” (25k). A próféta tehát elfogulatlanul beszél, sőt kiváltképpen rugalmas az új események földolgozása során. Ide kívánczik a 29,17k részlet is. Épp akkor folyt Tírusz 13 keserves esztendeig tartó ostroma. Nebukadneccar végül is, szó esett már róla, alig volt képes valami sovány eredményt kicsikarni tőlük.

E kompromisszum ellentétesnek látszik a korábban meghirdetett ítélettel, de a próféta hisz a rábízott ige igazában. S mi már tudjuk, hogy 250 évvel később macedón Nagy Sándor gátat épít majd a parttól a szigetig és beveszi Tíruszt.

A prófétai elfogulatlanság (1Kir 17,9) nyomán jár maga Jézus is, mert éppen e két föníciai városról mondja azt, hogy könnyebb lesz a dolguk az ítélet napján (Mt 11,21k), mint szűkebb hazájának, Galileának. – A megvetésre egyébként mindig a nyitottság legyen a kellő válasz részünkről.

Ezékiel 29 – Kidől az emberi támasz

Évenkénti ritmussal a Nílus megáradt, majd meg visszatért medrébe, termékenyítő iszapot hagyva maga után. Az öntözés fortélyaira korán rájöttek az egyiptomiak. Az ötletes, lábbal taposandó, vagy körbejáró jószággal működtetett vízkiemelő szerkezetek ámulatba ejtették a messze vidékről érkezett, gyakorta éhező pusztai népeket. Egyiptom urainak, legkivált a fáraóknak hallatlan önbizalmat adott az igába fogott folyó. Hozzá csak a technológiai forradalmak (ma a digitalizálás) oktan felsőbbrendűségi öntudata fogható –, ha elmosódik a Teremtő és a műveléssel, kultúrával felhatalmazott ember között a kellő különbségtétel. – Egyiptom istenkedő felvágása ilyenformán fogalmazódott meg: „Enyém a Nílus, én alkottam!” (3.9).

Ezúttal is szellemes hasonlat példázza az ítéletre vonatást, ahogy kifogták orrába akasztott kampós horgokkal a krokodilt (csak az általános „tengeri szörny” névvel illeti, mintha óvatos tartózkodással nem óhajtaná megnevezni. A Tigris és az Eufrátesz folyamokban, vaj nem léteztek?). Így jár majd Egyiptom is, ha partra húzzák a „szörnyeteg”-et, kikerül szokott közegéből, s pórul járnak az állat páncéljához tapadt apró élősdiek. Ők volnának a benne reménykedő népek? Csak sejteti, de nem viszi végig a hasonlatot a próféta.

A salamoni idők óta mindig voltak Izráelben Egyiptom segítségében bizakodók, amit a próféták egyöntetűen hamisnak ítélték. Igaz, hogy a Lélek ihlette őket, de ha egy pillanatra e ténytől eltekintünk, nem magától értetődő, hogy idő-, és térbeli távolság ellenére Ézsaiás, Jeremiás és Ezékiel is e dologban egy nézeten voltak, ha egyiptom-pártiakkal kellett vitázniuk. Nincs reá emberi magyarázat, hogy miért. Ám elfogultak sem voltak Az Izráelben (pontosabban: most Júdában) erőre kapó hamis bizodalmat igyekeztek lefaragni, de Egyiptom megfenyítését időszakhoz, ezúttal 40 évhez köti Ezékiel, ami Istentől kimért kerek időszak.

Tudatja Isten a prófétával, hogy Tírusz hosszadalmas ostroma után, a babiloni haderőnek Egyiptom lesz a következő célpontjuk (19). Vagy látta a hadi készülődést, vagy nem a próféta, felhatalmazás nyomán kell szólania. Nincs olyan fontos fordulat, amiről az Úr ne tájékoztatná szolgáját (Ám 3,7), de részletekbe nem bocsátkozik.

Minden szavának és tettének végső célja, hogy a népek megismerjék, hogy Jahve egyedül az Úr.

Ezékiel 30 – Az Úr napja –, történelembe ágyazottan

Az Úr napja, ama félelmetes haragé, mely előbb Júda ellen fordult (7.f), eléri majd Egyiptomot is. Őt érinti, de szövetségeseit is sújtja: mindet, akik támogatták, vagy segítséget reméltek tőle. Fölriad az Egyiptom védő pajzsa mögött meghúzódó, gondtalan Etiópia is; és nincs kímélet Alsó-Egyiptom számára sem. Ott, ahol a Nílus-delta legyezőszerű ágait csatornákkal csapolta meg az ember, földjeit megöntözendő; a művelés helyett szomjazó földek és kókadozó vetések árválkodnak majd ott.

A nagymúltú városok, mindahány hajdanvolt székváros. Memfisztől kezdve (Nóf = Móf 13, Hós 9,6) forrásirányt fölfelé, a felső-egyiptomi Thébaig (Nó = Nó-Ámón 14k. Náh 3,8), s megint vissza a napkultusz-központ Heliopoliszig (Őn, 17), meg Tahpanhészig (18) – ide hurcolták Jeremiást a menekülők (Jer 2,16. 43,7) – mind, mind a pusztulás martalékává lesznek. A Jer 44,1 menekülteknek szállást adó városai már itt sorra kerülnek. – Ötletszerű válogatással, nem földrajzi rendszerességgel pásztázza be a próféta az egész országot és a szomszédos népeket.

Mi váltja ki az Úr napja közelségének riasztó jajgatását? Nem kozmikus, vagy természeti katasztrófa. A történelem megrázkódtatásai, s a háborúk is a végítélet előreküldött jeladásai. Nebukadneccar babiloni király égeti föl a büszke városokat. Kegyetlen népe megálázza a gőgösöket. – El lehetne meditálnunk az emberiség nyugat-keleti, vagy észak-déli irányú hullámvázait a történelem során, kutatva, hogy mi módon jutott érvényre benne Isten igazsága, de nem kapnánk mindenre feleletet.

A 20.v-től Hofra fáraó kísérletére lehet következtetnünk, midőn az ostromlott Jeruzsálem fölmentésére avatkozott közbe (Jer 37,5). Vállalkozása azonban fiaskót szenvedett. Ha egyik karja beletört, eltörik majd a másik is; mert az Úr Babilon kezébe adta most a kardot.

Ha van az Úr napjának egy-egy nép életére lebontott, elágazó válfaja, akkor kell lennie emberi sorsokra alkalmazott változatának is. „Alázzátok meg magatokat az Úr előtt, és ő fölmagasztal titeket” (Jak 4,10). – Inkább most érjen el keze, ne az idők végén!

Ezékiel 31 – Felhők magasságából halál mélységébe

Egyiptom királyáról és népe sokaságáról szól a prófétai ének, mögüle pedig előtűnik egy mélyebb réteg: Asszíria fölemelkedésének, majd gyors hanyatlásának leírása. A világfa hasonlata vándor-motívum. Az emberi eszmélődés ősi múltjába vezetnek el szálai, akár csak az Édené, melynek csak egyik leágazása az 1Móz 3. Igénkben a sudár-magas, deli-szép fa „az Isten kertjében” (8). Az „Éden fái között” (18) egy embert példáz, aki méltóságot visel, uralma van az egész országon.

Az alkalmazott hasonlat alakulására bizonyosan hatott a hagyományőrző ember töprengése, hogy vajon hová lett az Éden sokféle fája. Biztosan alászálltak a föld mélyébe, elnyelte őket a föld! A kisebb növényűek irigykedve nézték a dús lombozatút, de tehetetlenek voltak a közelségében, mert Isten tette őt erőssé (9). Ráadásul, nekik korábban kellett elmenniük a holtak hazájába. A Seolban reménytelenül várakoznak az árnyak, de megmaradt érzésviláguk. Amikor végre a nagy fát is utolérte sorsa és odakerült közéjük, megelégedéssel veszik azt tudomásul, megvigasztalódnak (16). – E vándor-motívum épp most van átmenőben a Folyamköz vidékéről (Asszíriából – Babilonból), hogy Egyiptom hanyatlására alkalmaztassék. A két vidék földrajzi és gazdasági adottságai némileg hasonlóak. Mindkettő folyó(k) táplálta föld volt. Ninive a Tigris mellett épült. Ez okozta vesztét, mert egy áradás elsodorta védő falainak egy szakaszát, utat nyitva a méd és babiloni hadaknak.

Az 1k, s talán a 18.vers szól kifejezetten Egyiptomnak, s Egyiptomról. A hasonlat annyiban módosul, hogy az Éden fáival együtt kell alászállnia a dicsőségből a mélybe. – Már a 14.v. általános következtetést von le belőle bárki okulására: „Azért ne nőjjön túl magasra egy fa sem a víz mellett... Ne bizakodjék el nagyságában senki”. – A hasonlat további alakulását a Dán 4-ben követhetjük nyomon. Magyar leágazása is van a jegenyefákra alkalmazva; azaz, hogy nem nőhetnek az égig.

Elhitte magát, mondja népi mondásunk, de amiatt is éretté vált a fejszére, mert kisajátította magának a mélység vizeit, s mellette a kisebbeknek csak csurrant-cseppent (4). – A madarak és a mezei vadak, akik árnyékába húzódtak azelőtt, most dőlt törzsén és tört ágai közt élnek világukat (13), s nem mutatnak sorsa iránt semmi részvétet.

Az Úrból táplálkozó fa áldott és állandóan virul. – Vaj’ milyen lesz holnap a „Magyar fa sorsa” (Makkai Sándor)?

Ezékiel 32 – Halálban is az Úr foglyai

Mélyen az emlékezetbe vésődött a nap, amikor a lesújtó hír megérkezett Jeruzsálem elestéről (33,21). Mi várható ezután? Isten nem szűnik meg szólni, ami nemcsak szépségflastrom, mert igéjében (újja)teremtő erő dolgozik. Két hónap sem telik el, s érkezik az Úr igéje, hogy a fáraóról és Egyiptomról kezdjen a próféta siratóéneket. Elmúlt tehát hallgatása ideje (24,25-27). Nagy újság lehetett sorstársai között, hogy a próféta ismét szóra nyitotta a száját, de meghökkenést is okozhatott, hogy nem Jeruzsálemnek, s a vészben elhullt áldozatoknak adja meg a végtisztességet, sőt személyes gyászán sem kesereg (24,16). – Hogy jön most ide Egyiptom? Kisebb dolgunk is nagyobb annál, hogy a fáraóval bajlódjunk; megérdemli sorsát. A mieink élet-halál harcában képtelen volt hathatós segítséget adni. – Bármily ésszerűtlen, mégis az az időszerű, amit az ige mond. S amikor az Úr szól hozzánk, azok életünk jeles napjai, a kiemelkedő jelentőségű napok.

Az Egyiptom lehanyatlásáról mondott prófécia számos mitológiai elemet alkalmaz. Oroszlán ő; majd meg tengeri szörny, aki föl-kavarja a vizeket, de az Úr fölveszi vele a küzdelmet. Kerítőhálóval kifogja, s kivonja a szárazföldre. Teteme és vére megtölti a völgyeket és a patakmedreket. Kimúlása a kozmikus sötétség napja lesz, mint volt az utolsó előtti egyiptomi csapás idején (5-8. 2Móz 10,21k), s lesz majd az Úr napján (Jóel 3,4).

Siratva énekeljenek a népek leányai, mialatt az egykor rettegett hatalom alászáll a holtak hazájába. A próféta szó felhatalmazza és ösztönzi őket a gyászenekre, s egyben Egyiptomot is elküldi az őt megillető helyre. Szavai úgy hatnak, mint egy freskó komor színei; drámaisága feszített. Átfogó arányai költőket ihletett meg: „S a sírt, hol nemzet sülyyed el, népek veszik körül...” (Vörösmarty: Szózat).

Nem Egyiptom lesz első a holtak birodalmában. Ott nyugszik már Asszíria, s dicstelenül mind, a hajdanvolt hódító népek. Az 1Móz 6,4 hőseinek megkülönböztetett helye van (21a. 27). A „hős” voltaképpen hősködő, pejoratív zöngével. Az 1Pt 3,18-20 is külön tartja számon a Nőé nemzedékét. A 31.v-ben mintha bágyadt remény is derengene.

Krisztusnak kell még Úrrá tétetnie (Fil 2,10), hogy a föld alatt való térde is meghajoljék Őelőtte.

Ezékiel 33,1–20 – Isteni következetlenség

Isten hallja, mikor népe szemrehányással illeti őt, hogy nem következetes. Véleledésük inkább tulajdon következetlenségükről árulkodik (17). Magasabb szinten valóban szó eshetne isteni következetlenségről, csak csüggedésük miatt nem veszik észre (10), mert Isten önmaga ellen cselekszik, ha az általa támasztott ellenség közeledtére őrállót támaszt népe oltalmára. Felelős tiszt az övé; emberek sorsa fordul meg éberségén. Megtévén, ami kötelessége, a döntés már azok kezében van, akiket riasztott. Aszerint alakul sorsuk, hogy engednek-e az intésnek, vagy nem. Az őrálló mentesül, mert nem mulasztott; önmagát mindenestre megmentette. Ha mégis hallgatott volna, akkor nemcsak a bűnös fizet halállal, de vére a számonkérésnél az őrállót terheli.

A rövid ténymegállapítást követve, azaz, hogy az őrállót a nép választja (2), máris az értelmezés és a gyakorlati alkalmazás mikéntje válik a próféta személyes kérdésévé. Valóságos történelmi megrázó kódtatások közepette kell munkálkodnia, kezdve azon, hogy meghallja a megszólító fölruházást: „Téged ilyen őrállóvá tettek Izráel házában” (7). A próféta (újbóli) elhívása része egy korszak közeledtének S mintha a nép is érezné, hogy sorsa fordulóponthoz érkezett. A 10.vers határozott bűnismeretről tanúskodik –, de reménytelen kilátásokkal, mert azt mondják: „elsorvadunk miattuk” (mármint bűneik miatt!). A próféta a megtérés hirdetésével felmutatja az élet, a megmaradás egyetlen lehetőségét számukra. Hívása mindenkinek szól. Senkit sem mentesít eddigi „igaz” volta, ha elbizakodik, de senkit sem taszít el a kegyelmes hívás, ha eleddig „bűnös” volt is. Az új korszak másik jellemzője tehát, hogy küszöbét senki sem lépheti át zslugorgatott érdemei segítségével.

A „bűnös”-nek viszont még akkor is van lehetősége, ha előbb azt mondta neki Isten, hogy meg fog halni (14). Megtérve, mégis életet találhat, mert Isten nem a bűnös halálában leli kedvét, inkább abban, hogy az térjen meg és éljen. Ha mégsem így történik, az az igazán értelmetlen halál.

A megtérés igeszerű következménye az emberséges eljárás, a felebarátnak okozott kár jóvátétele, Isten akarata szerint (15).

Ezékiel 33,21–33 – Félreértett prófécia

Adódnak az üdvösségtörténetben, de személyes sorsunkban is napok, amikor – mondhatjuk így: sűrűbb az idő, telítve eseményekkel, lehetőségekkel. – Este az Úr megragadta a prófétát. Hogy mi hangzott el közben, azt már elmondták az 1-20, nagyobb egység tudósításai. Vele a próféta tevékenységének, de könyvének is újabb szakasza kezdődött el. Még aznap (a napot estétől számították) érkezik meg a menekült a hírrel, hogy elesett Jeruzsálem, s a prófétának egycsapásra megszűnik a némasága; megint képes a beszédre (21k). Ezek, együtt, nem véletlen egybeesések; Isten előre készítette őt reá (24,26k). – Isten akkor is velünk van, ha látszólag semmi sem történik velünk. Ha pedig hirtelen nekilendülnek az események körülöttünk, értsük meg jól az isteni szándékot, mire szerel föl általuk.

Amint visszanyeri beszédképességét a próféta, szinte kivirágzik ajkán a prófétai közlés többféle változata. Énekét hangszerrel kísérve (32), hirdeti az Úr üzenetét. Hosszú némasága után, nagy feltűnést kelt Ezékiel nyilvános fellépése. A nép úgy érzi, hogy valami jó, sőt rendkívüli dolog történik vele. Lám, a némaság aláhúzza a váratlan megszólalás jelentését. Mekkora vigasztalás éppen most, amikor a város elestének híre bizonynyal futótűzként terjedt el közöttük. He-lyénvaló, ahogyan fogalmaznak: az Úrtól ige jön! (30).

Mégis van valamiféle, talán felszínes félreértés. Az igenek tette kellene válnia. Ha csak elandalít, ha csupán esztétikai hatást kelt, nem értették meg igazán, hogy miért is adatott az ige. – Mit tehet a próféta? A tudat, hogy Isten a siker valódi hátterét föltárja előtte, lélekben erősíti. Emberek félreérthetik, félremagyarázhatják, idővel azonban eljutnak a fölismerésre, hogy próféta volt, s hogy volt próféta közöttük –, csak nehogy túl késő legyen a rádöbbenésük.

Akik az ostromot otthon vészelték át, s most Jeruzsálem romjai közt élnek egyik napról a másikra, szintűgy tévedésben vannak, ha Ábrahámra hivatkoznak (14-29. vö. Jn 8,39). Mivel az ősök engedel-messége nem mentség. A hitben elődök ma tanítanak hitből való lépésekre.

Ezékiel 34,1–16 – A pásztor gondoskodása

A „pásztor” az ókor uralkodóinak méltóságjelzői közé tartozott. Az emberi együttélésnek az az alapelve fogalmazódott meg benne, hogy akinek több hatalom adatott, felelős a keze alá tartozókért. Nem bánhat velük kénye-kedve szerint. Visszaélnék helyzetükkel, akik tulajdonuknak, netán prédának tekintik „juhaikat”. Mivel a nyájnak gazdája Isten (vagy, más népeknél valamelyik maga alkotta isten), s ők csupán számadók (10). Mindazáltal úgy kell(ene) gondozniuk a rájuk bízottakat, mintha sajátjuk volna; ismerve mindahányat gyengéivel, bajaival, elkóborlásra hajló természetével együtt.

Nyugalmas időkben nem oly feltűnő a hűtlen eljárás, hogy ne mondjam: hűtlen kezelés. Ha azonban veszélyek leselkednek a juhokra, ragadozók tépázzák, tizedelik a nyáját, válságossá válhat a helyzet. A „felhős és burús” napokon (12) pedig van is, meg nincs is pásztor. A „addig is zilált, kihasznált nyáj szétszóródik; ki van szolgáltatva veszélyeknek, védtelenebb, s nincs aki utánajárjon.

Ha kritikus időkben alkalmatlannak bizonyultak a pásztorok (főemberek, papok, udvari próféták). Jahve türelme is fogytán van. Elérkezik a számonkérés ideje. Kiderülven pedig, hogy a pásztorok nem a Főpásztor (1Pt 5,4), a juhok nagy pásztor (Zsid 13,20) oldalán álltak, sőt maguk is a ragadozók közé sodródtak, a dolog természete szerint be kell következnie, hogy Jahve ellene fordul a hűtlen pásztoroknak (10); kiragadja szájukból juhait (11). – Mily visszás az összkép: azokkal szemben kell fellépnie szabadító hatalmával, akiknek az erősítés és gyógyítgatás gondosságával, Uruk munkatársaként kellett volna eljárniuk.

Mindezek után pedig az Úr maga veszi kézbe a pásztorlás gondját és végzi szakszerűen, szeretettel. A gyengét gyöngéden fölemeli, az elbitangoltat, azt a bizonyos századikat (Mt 18,11-14. Lk 15,1-7) visszahozza. A kövérrrel és erőssel biztos kézzel bánik: kordában tartja az ilyent. Nem feltétlenül irtja ki, veszt el őket, mint ahogy néhány kéziratban olvasható. Míg a kéziratok másik csoportja a valószínűbb „felügyelek, vigyázok” változatot részesíti előnyben (16).

Kezed alá adom magamat, Uram. Pásztorolj úgy, hogy munkálja megtartásomat, szabadításomat, s hogy mások megtartása érdekében is tehessek még valami keveset.

Ezékiel 34,17–31 – Az egyetlen pásztor fősége alatt

Hallvan a „juhaim”(17), „legelőm nyája” fogalmakat, a közérthető hasonlatoktól közvetlen szálak visznek odáig, hogy „Szövetséget kötök velük” (23). Szó sincs tehát az ember személyiségét semmi-bevevő, megnyomorító nyájszellemről; sőt a 31.vers határozottan kijelenti: „Emberek vagytok, én pedig Istenetek!” vagyok. A fölhangzó intések célt szolgálnak, hogy mindenki viselkedjék emberi méltóságához illő módon, magában foglalva a figyelmességet, hogy legyen tekintettel gyengébb felebarátjára. – Ezt elérendő, rendeli Isten a szolgáját, Dávidot egyetlen pásztorrá, fejedelemmé föléjük (23k), másként nem lehet közöttük békés rend. Bízvást vehetjük ezt messiási próféciaának. Idézzük emlékezetünkbe a jó pásztorról szóló jézusi hasonlatokat, az „Én vagyok” önkijelentésének egyik változatát: „Én vagyok a jó pásztor. A jó pásztor életét adja a juhokért” (Jn 10,11). Közvetlen folytatása ez ŐSZ-i előzményeknek, próféciaának; s amikor arról szól, hogy végül „lesz egy nyáj, egy pásztor” (Jn 10,16), ráismerhetünk mind az ezékieli, mind a Jer 23,3-ból merített ígéretekre. – Emberségem akkor képes kiállni a próbát, ha mindig fülemben cseng az egyetlen pásztor, Jézus szava, aki életét adta értem is.

A pásztornélküli nyájban eluralkodik az erősebb érvényesülésének – mondhatjuk így: farkastörvénye. Itt még csak arról esik szó, hogy az erős félrelöki a gyöngét (21), letiporja a maradék, silányabb legelőt, fölkaparja lábaival a másik számára elérhető ivóvizet(18k). Mintha ismerné a próféta az ókori latin tanmesét: A farkas és a bárány (lupus et agnus) címűt, melyben főntebb iszik a patakból a farkas, alább meg a bárány, s kapja a főntebb állótól a szemrehányást: miért zavarja össze az ő ivóvizét! – Az ösztövérebb tehát rendre hoppon marad az erős telhetetlensége miatt. Jézus tanításában, talán éppen a korabeli irodalmi motívum hatására is, ragadozó indulatok leleplezésére és fölismerésére úgy küldi ki tanítványait „mint juhokat a farkasok közé” (Mt 10,16). Őv a hamis prófétáktól, akik juhok ruhájában „belül ragadozó farkasok” (Lk 7,15). Jézusnál tehát a prófétai kritika radikalizálódása vehető észre – az erőtlenség érdekében, akik egyébként mindig alul maradnak, pedig – alkalmazva az iménti hasonlatot – nem sok vizet zavarnak. – A pásztor érvényre jutó igazságát nyomon követi az áldás (26-30).

Ezékiel 35 – Vérmes remények

A Jeruzsálemből érkezett menekült mondhatta el (ezért ékelődik épp ide e fejezet), hogy Edóm viselkedése, fosztogatásai még tézték is a bajt (Abd 10-16. Zsolt 137,7). Az 5.v. érthető úgy, hogy edómi csapatok is támogatták a babilóni ostromlókat Júda leigázásában. Pedig az 1Móz 25,22-26 szerint, származására nézve Edóm testvér volna. A népnév csak a fejezet végén bukkan föl (15). A régies Széir-hegye (földje: 1Móz 32,4. 36,8k) nevezet arra emlékeztet, hogy földjüket Jahve ajándékozta volt birtokul az edómiak ősenek, Ézsaúnak (5Móz 2,5). Ha Isten most e nép ellen fordul, vele megingatja létük alapjait. Az edómiak lakta terület, az Arabah (5Móz 2,8), a „síkság”, legkivált a völgyben átvívó út mentén, akkor még nem lehetett oly kietlen (4Móz 20,17-19). A főttebb említett 1200 m. magas Széir hegység olykor az ország nevéként is szolgált.

Midőn előbb Izráel rész-országát, aztán most Júdát is pusztulni látták, olyan hatást váltott ki Edómból, hogy Izráel népe mindenestől megsemmisült, és szabad prédaként végül majd az egész ország az ölükbe hull. A 6. és 12. versek olvastán olyan érzésünk támad, hogy fölfalván az ellenfelet, azt vélték, hogy ezzel annak ereje is a birtokukba került.

Edóm szintévesztése onnan ered, hogy nincs tudomásuk arról, milyen terve van Istennek népével. Továbbá, hogy e nép sorsa össze van kötve a földdel, ahol laknak. Az a föld pedig az Úré, jelzés erejével arról, hogy az egész föld az övé, mármint Istené. Ám, ismeri-e Edóm az Urat? Ha tehát most olyan mértékkel fog mérni Isten nekik, ahogy ők bántak Izráellel, ez csak felszínesen hat megfizetésnek. A szál vége ezúttal is a többször felhangzó indoklás és végcél: „Akkor megtudjátok, hogy én vagyok az ÚR” (9.15). Innen gombolyítva a gondolatmenetet, Edóm sem közömbös Istennek, holott a Mal 1,2-4 (Róm, 9,13) az elvettetés példajaként hozza szóba őket.

Mivel pedig Isten népe sem különb másoknál, a kegyelmi kiválasztás kifürkészhetetlen, bátorító, de intő példa is számunkra. „Hiszen így szól Mózeshez: Könyörülök, akin könyörülök, és irgalmazok, akinek irgalmazok. Ezért tehát nem azé, aki akarja, és nem is azé, aki fut, hanem a könyörülő Istené...Ó, Isten gazdagságának, bölcsességének és ismeretének mélysége! Milyen megfoghatatlanok az ő ítéletei, és milyen kikutathatatlanok az ő útjai! Ugyan ki értette meg az Úr szándékát, vagy ki előlegezett neki, hogy vissza kellene fizetnie? Bizony, tőle, általa és érte van minden: övé a dicsőség mindörökké, Ámen” (Róm 9,15. 11,33-35).

Ezékiel 36,1–23 – Még mindig szenvedéstörténet

Nincs még vége az Ígélet földje szenvedéstörténetének. Nem elég, hogy erőivel visszaélnék, még okolják is mindenféle bajért, ami utoléri ott a népeket. Emberevő földnek bélyegzik. Kedvezőtlen adottságai okán emlegetik, hogy egyetlen nép sem képes tartósan megvetni rajta a lábát (13-15). – Nincs azonban igazuk, mert a népek uzsorázták ki földjét, mivel nem sajátjuknak, de prédának tekintették. Mindezt megelőzte a ballépés, amit Izráel népe követett el. Legelőbb is ők tették tisztátalanná lakóhelyüket vérontással és bálványaikkal. – Korhoz kötött ókori szemléletnek tűnik a termőföld megszemélyesítése, amelyet gondolni kell, de ki is lehet hívni emberevő haragját. A magyar földműves szemlélete is őriz valami hasonlót, mikor azt mondja, hogy a föld meghálálja a gazda gondosságát.

Valóban mindenestől a múltba utalható az egész kérdéskör? Bizony manapság derül ki, hogy az ember a természet részeként lehet csak jó gazdája a természetnek. Eltekintve kozmikus tényezőktől, az embertől is függ a teremtet világ biológiai egyensúlya. Ha az ember csupán harcban áll a természet erőivel, már inog is, de föl is billenhet az egyensúly. A természetet nem leigázni, hanem gondoznunk kell. Ezzel teszi a legtöbbet az ember tulajdon fejlődéséért is. Különben, a szó legszorosabb értelmében, vágja a fát maga alatt.

Ezékielnek prófétálnia kell Izráel hegyeinek arról, hogy Isten kegyelmesen fog beavatkozni sorsukba. Gazdag növényzettel borítja be a lejtőket és sokasodnak rajta az emberek, akik bölcs gazdaként művelik és gondozzák (8-12). Nyomán kitűnik, hogy a természettel helyreállt egyensúly az Istennel rendeződött szövetség következménye. Léteznek túlhaladottnak vélt nézetek, ugyanakkor adódnak riasztó tünetek, velük szemben pedig ott állunk tanácstalanul. A biológiai értelemben vett élet is organikusan egy. Ha sérül egyik részlete, vele károsodik a többi is. Az ember nemcsak Isten kezéből vette ki az életet, de az élet egységes szövetéből is. Visszatalálva Istenhez, leli meg helyét, sőt otthonát a természetben.

S még nem is szóltunk Isten neve szenvedéstörténetéről (20-23). Röviden, a kérdés itt az, hogy szent neve nem miattunk gyaláztatik-e (Róm 2,24)?

Ezékiel 36,24–38 – Kőszív helyett hússzív

Isten erővel teljesen avakozik közbe népe sorsába. Azt vélnénk helyénvalónak, ha megvárná, sőt elvárná a bűnbánatot. Az azonban csak később támad; aztán, ha már Isten egybegyűjtötte őket, szívüket kicserélte, Lelkét bensejükbe töltötte, megmosta, s a természet áldásaival elárasztotta őket. „Akkor visszagondoltok arra, milyen gonoszul éltetek... és megundorodtok magatoktól...” (31). Ámbár a szégyenkezésnek és pironkodásnak már elérkezett az ideje, amint a prófécia felhangzik (32), de a szégyenkezés még nem bűnbánat!

Isten indul meg rajtunk mindent megelőző kegyelemmel. Ez indít bűnbánatra. Ama igehelyek, ahol ennek ellenkezőjére következtetnénk, azzal, hogy megszólítanak, bűnbánatra hívnak, máris bizonyítják, hogy az első lépést Isten megtette felénk. Hogyhogy? Azzal, hogy beszél róla, s a teremtő erejű ige már el is kezd bennünk dolgozni. Menthetetlen állapotomat csak a rajtam gyakorolt mentő kegyelem tükrében láthatom meg kendőzetlenül. – Az ígéből az is előtűnik, hogy lehetséges és szükséges a közösségi bűnbánat, egy nép gondolkozásának szinte egy ütemre történő megfordulása.

A kegyelmes beavatkozás egész valónkba, hajazva rá, emlékeztet a teremtés művére. Az eltávolított kőszív helyére behelyezett hússzív művelete – távolról – az asszony teremtésére hasonlít (1Móz 2,21), az isteni Lélek adománya pedig az első emberbe lehelt élet leheletére (1Móz 2,7k). Hivatkozás van továbbá az Éden kertre, reá fog hasonlítani a kiviruló ország (35). A távolból egymásnak felelgető párhuzamoknak jelentősége abban van, hogy az új teremtés ugyancsak Istennek műve, aki a teremtéskor cselekedett. Nem jellegtelen, amit ő cselekszik, s bár művének minden darabja egyedi, ráismerhetünk kezevonására, mint amikor örömmel ismerünk rá egy művészre, alkotása stílusjegyeiről.

Mindez szép és elgondolkodtató, ám, van-e már hússzívem? Hát nem az Isten műve az, egyedül? Felelek én ezért? Igen, mert a 18,31 azt is mondja: „újulatok meg szívetekben és lelketekben!” Az ő tette „félelemmel és rettegéssel” munkálva üdvösségemet, egyben az én feladatom is (Fil 2,12k).

Ezékiel 37,1–14 – Életre támadva

Isten jól hallja, amit elkeseredett népe megállapít önmagáról; sőt helybenhagyja a helyzetfölmérést (11). Mégis –, amit ők pontnak tekintenek, azaz néphalálnak vesznek, mely után csak a semmi jöhet, azt Isten kezdetté, kettősponttá teszi. S máris föltárul az élet új szakasza. – „Elszáradtak a csontjaink” – mondják. Úgy van! Nézz körül, próféta, mialatt átvezetlek az egész völgyön. Csupa megszáradt csont, egykor temetetlen holtak meszesen fehérlő maradványai. Mit gondolsz, lesz még életre támadás e természetadta, hatalmas csontkamrában? Uram, ezt te tudod igazán! – Nincs feddőzés a tartózkodó válasza miatt. Valóban, itt csak Isten lehet képes rá, hogy valamit tegyen!

Ez is igaz, s mégis ő azt akarja, hogy prófétai szó közbeiktatásával támadjon élet a tetemekből (1Kor 1,21). Micsoda bizzar kép: mintha valaki ma a néptelen temetőben odaállna a sírok közé, s kezdene prédikálni a holtaknak. Megbízás híján örülség, Isten fölhatalmazása szerint, eddig soha nem volt és le nem utánozható, egyszeri tett következik! Az emberi szó Isten újjáteremtő igéjévé válik. Ez az igazi, s az egyetlen győzedelmi ének – az emberi történelmen belül! – „Vert hadunk csonthalmain” (Kölcsey: Himnusz), amit nem „vad népek” énekelnek, hanem az örvendező angyalok. Krisztussal együtt támadjunk föl lelki halálunkból, hogy új emberként élő nemzedékek első zsongái lehessünk a 3. évezredben!

A látás erejét és hitelét erősíti, hogy amit a próféta elragadtatott állapotban lát és tesz, el is mondja népének. Előhírnöke ő a majdani szabadulásnak. Bizony olyanok vagytok, mint akiket már elföldeltek: Ennek annyi! Mondja a mai argó! Sírokban feküdni tisztesebb, de ha lehet, még kilátástalanabb (12k). Ám, az Úr kihoz sírjaitokból és földetekre visszahozva, újból letelepít benneteket. – Az egész látomás-sor, leírhatatlan kifejező erővel, átmenet és összekötő láncszem a teremtés, legkivált az emberé, s az ÚSZ-i föltámadás, a Szentlélek kitöltése és a végső idők mindeneket újjátevő isteni győzelme között. Több, mint a teremtés, ha nem is a messiási idők teljes dele. – A megépült tetemek egy csatamező egymásra hordott hullahegyeire emlékeztetnek. Majd a próféta hívására – könyörgés Szentlélekért! – érkezik a Lélek, és a tetemekbe költözik, s öltözik; ekkor válik belőlük nagy sereg.

Az ember temet. A népek egymás sírját ásnák. Az Úr pedig sírokat nyitogat, s kihozza onnan csüggedt népét. Mert lehetetlen, hogy az üdvözítés munkafolyamatát fönnakadás hátráltassa!

Ezékiel 37,15–28 – Összegező jel

A prófétai jelek látható igeként kiábrázolják az isteni szó és tett egységét. Amit most Ezékiel tesz, ha jól számba vesszük a prófétákat, az ÓSZ idején az utolsó jelszerű cselekmény. Összegez és ajtót nyit a jövő felé. – Még sok kijelentése lesz az Úrnak, de nem kíséri többé szemléltető cselekedet prófétai láttatása, mivel nem hangzik el ilyen értelmű isteni felszólítás.

A prófétának két fadarabot kell kézbe vennie. Talán a pásztorok számadó botjára emlékeztető lehetett az alakjuk? Akkora nagyságúaknak kellett lenniük, hogy a 4 Júdára, s a 7 Izráelre utaló szó elférhessen rajtuk. Összeillesztésük párhuzamos lehetett, túlmagyarázás lenne, ha keresztre utaló illesztést feltételeznénk; a lehetőség csábos, de az igében nincs alapja. Csendben rója egymás után a betűket a próféta. Az emberek tekintete megakad rajta; magyarázatot kérnek, mit jelent az egymáshoz illesztett két fa? Ekkor kell elmondania, ami rábízott.

A jelle még visszatérve, összegező erővel ábrázolja ki a múltat, jelent és jövőt. Annyiban a jelent, hogy a próféta marka összefogja őket. A múltat summázza a két, más-más szöveggel telerótt fa, fölmutatva a két királyságra szakadás több évszázados baját, amit államférfiúi képesség, mint volt a Jósiásé (2Kir 23,15-20), vagy érdekek, netán családi szálak összeszövődései sem tudtak helyrehozni.

A fölírandó két mondat körülményessége talán az egymás kezét kereső időleges próbálkozásokat is példázza. – A jelenben pedig nemhogy szétszakadás, de fogság, vereség és szétszórás jellemzi sorsukat. Isten azonban cselekedni fog és mindenfelől összegyűjti népét. Újból beviszi földjére, s többé semmi sem tépheti szét őket, mert egy királyuk lesz. A 34,23 Dávidja ő (24k), az Úr szolgálja, nekik pedig pásztoruk. Megtisztított néppé válnak, figyelnek az Úr akaratára. Helyreállítja szövetségét velük. Szentélye, hajléka közöttük lesz, hitvallástétel lesz az minden nép számára (28).

S ez már a jövő, túl azon, amit Ezékiel még befoghat hitével, mi pedig az ige nyomvonalán haladva láthatjuk a Dávid fia Jézust. Az ő nevében egybegyűltek jeladás a szakadásokat gyógyító pásztorról. Abban a bizonyosságban élhetünk, hogy az ő kezéből senki ki nem ragadhat (Jn 10,16.28k).

Ezékiel 38 – De ez még nem a vég (Mt 24,6)

Ha már a szentélyről, az Úr hajlékáról esett szó (37,26-28), követhetné az új templomról és Jeruzsálemről szóló látomás(40-48.f). Közbeiktatódik azonban két fejezet Gógról, Mágóg országában. Mágógról azt mondja Flavius Josephus, az 1.sz.d. zsidó történetírója „A zsidók története” (Antiquitates) művében, hogy szkíták voltak. Gómer; nevek egybecsengése alapján lehet a kimmer nép, akiket Homérosz Odüsszeájából ismerhetünk. Kisázsia (mai Törökország) nyugati felén laktak a Lídek. Az ő királyuk volt Gygész. Gógot vele szokták azonosítani. Egyiptommal szövetségben lerázta az asszír igát. Őt meg a kimmerek ölték meg. – Góg eredhet a sumér gug: „sötétség” szóból is. Meglehet, hogy a lovaglás technikáját a messiási szakról (a Kaukázuson túlról?) érkezetteknel látták először az ókor népei. Merőben új volt, hogy a lovas szinte összenőtt lovával. Borzongást érzett, aki látta, hiszen addig csak harcikocsi vontatására használtak lovakat. Baljós hírek terjedtek szerte. A gyér adatokból áll össze előttünk az apokaliptika születése, mert e két fejezet Ezékielnél már annak nevezhető.

Amikor tehát Izráel már újból letelepedett, s zavartalan békességben él, nem védik sem falak, sem záros kapuk, váratlanul zúdulnak rá, gonosz indulattal, a támadók. A békésen éldegélő, védtelen nép azonban kitett csalétek lesz a sötétség erői számára, s máris beütnek az „utolsó napok” (16).

Ezékiel tanítványi köre tovább ágaztatta tanítását. A 17.vers pl. kései visszaulálás korábbi próféciaikra. – Gógot éppen ott éri el a vég, ahol mindent szabad prédának tekintett. Az Úr beveti ellene egész fegyvertárát. Természeti katasztrófák segítik harcoló népét (a 20.vers falakról beszél, ez is módosulás a korábbiakhoz képest). Kemény kézítása lesz, ember ember ellen (21). – Jézus is épített a vég-ső időkről szóló próféciaiba innen származó elemeket (Mk 13,7k).

Az apokaliptika magában foglalja a közbeiktatott, bizonytalan időtartamú történelmi időszakot, amíg a vég el nem következik. A történések minden szála Isten kezében fut össze, s arra használja föl a népek kavargását, hogy közben bizonyosságát adja a maga szent voltának.

Majd az ÚSZ-ben domborodik ki ismeretének mentő szándéka, s hogy majd Isten lesz mindenkben minden (1Kor 15,25).

Ezékiel 39 – A jövődőről – józanul

Az Ézs 10,5 kimondja: „Jaj Asszíriának, haragom botjának”. Hasznólétképpen szól a Jer 50,2: „...Mondjátok: Elfoglalták Babilont!... Mert észak felől egy nép vonul ellene...” Ezékiel is egy velük abban, hogy Babilon Isten eszköze népének megfenyítésére, de hiába keresünk utalást rá, hogy eszközt egyszer majd félreteszi. A végidők eseményei, a foglyok hazatérésének ígérete áll figyelme előtérben, s Babilon sorsa közömbössé válik. Amikor Góg, a Fekete-tenger melléli (Rós), Mesek és Tubal fejedelme még utoljára előzönlí Izráel hegyeit, s vele saját vesztébe rohan, menet közben Babilont is elsöpörhette. Avagy Babilon már korábban letűnt a történelem szinpadáról, ha a város fenn is maradt és a polgárosult zsidó lakosság hazatérést vállaló „maradék”-a visszatelepülhetett atyái földjére. Tudjuk, az utóbbi történet, s az előkészítésben a fogság másik prófétája kapott Istentől feladatot (Ézs 47), aki a népek iránti missziói felelősségben is messzebb látott (Ézs 49,6). Ezékiel gondolatai, mint látni fogjuk a 40. fejezettől, az új templom felől szóló próféciáival vett részt a lelki-lélektani fölkészítésben, s végszóra szólt a városról is.

Ha Gógnak és a föld fejedelmeinek (18) seregét hirtelen éri végveszedelem, akkor a halottakat el kell temetniük. Hét hónapig tart majd elföldelésük, s minden zugot át kell kutatniuk, nehogy az ország tisztátalanná váljék az el nem hantolt csontok miatt. – Hátrahagyott fegyvereikből hét évig lesz jó tűzrevaló. – Vegyük gyakorlati jótanácsnak atomkorunk energiagondjaira. – A 21-29 szakasz tekinthető a 37.fejezet folytatásának. Épp ideje volt visszakanyarodnunk a jövőt illető latolgatásokból a mába.

A közel két fejezetnyi közbeiktatott apokaliptikus kitekintésnek egyenesági leszármazottja a Jel 20,1-10, mely szerint az első feltámadás után következik Krisztus ezeréves uralma. Ezt támadja meg a börtönéből kieresztett sátán – Gógot és Mágógot is magához gyűjtve. Görcsös erőfeszítés lesz a végső rohama, hátha fölülkerekedhet, de az égből alászálló tűz valamennyit elpusztítja. E részletből táplálkozott az egyháztörténet során olykor fellángoló chilizmus.

A baj mindig akkor következett be, mikor bárki számítgatások alapján kezdte mondogatni: „Íme itt, vagy íme ott van” (Lk 17,20k). Jézus óvott ilyesmitől. Elég nekünk, ha orcája és Lelke van velünk (29). A végső idők menetrendjét pedig nem mi állítjuk össze, s nincs is rá módunk, hogy beleolvassunk, mert visszaélés a Bibliával, ha menetrendnek tekintjük. Sőt, a bibliai eszkatológiából is időben vissza kell találnunk a ma esedékes feladataihoz. Erre is igaz a Hegyi beszéd kitétele: „Ne aggódjatok tehát a holnapért...” (Mt 6,34).

Ezékiel 40,1–27 – Ihletett látás

Könyvünk záró fejezetei a korábbi 8-11 nagyobb egységnek ellentétes párja. Ott elhagyta az Úr Jeruzsálemet, itt pedig visszatérését készíti elő. A próféta ismét elragadtatik hazájába. Egyébként sehol nem írja le Jeruzsálem nevét. Szándékosan? Vagy magátólértendőnek veszi, hogy gyülekezete érti, miről is van szó? – Egy magas hegyről látja az új templom körvonalait.

A mérőeszközökkel fölszerelt férfiú, aki „mintha ércből lett volna” (3), aprólékosan mér, s a prófétának jól eszébe kell vésnie az adatokat (esetleg az angyal diktál: 4.v?). – Az apokaliptikára jellemző a magyarázó angyal. A látomás maga is apokaliptika. A látvány olyan, mint madártávlatból egy terepasztal. Magassági adatok csak elvétve találhatók a leírásban: 5.v. Valamint a lépcsők és a küszöbök, s még néhány hasonló, melyek a harmadik dimenziót sejtetik.

Ezékiel később csatlakozik az érc férfiúhoz (17), a keleti kapun átvezető útvonal mérését csak távolról szemléli. A visszafogottság oka, hogy azon az úton fog az Isten dicsősége visszatérni a templomba (43,2), mivel kapu-elődjén át hagyta el egykor (10,19). Kiviláglik a látomás lényege: Isten olyan „városhoz hasonló” szentélyt láttat, mely méltó lesz szentségéhez és dicsőségéhez.

A szent terület védelmében kiemelt jelentősége van az 50 könyöknyi (kb 25 m hosszú) kapubejáratoknak keletről, északról és délről. Bennük, párosan 3-3 fülke tekint egymásra. Ilyen alaprajzú romokat már Salamon király idejéből is találtak egyebütt. De hatott a középkori várak építésére, sőt a lakóházak ülőfülkés kapubejárataira is.

Salamon templomának övezete sem fogott át ekkora területet. A Jósua és Zerubbábel fogság után épült temploma is az elpusztult korábbit igyekezett mintául fölvenni (vö. az Ezsd 6,3-al). A látottak közlése ösztönzi a próféta kortársait, hogy a jövőre nézve legyen bennük kezdeményező erő.

Az első (egyébként 7.) hó 10-e az engesztelés napja, sőt a nyugalom évének kezdete is (3Móz 23,27k. 25,9). János apostol is az Úr napján kapott kijelentést (Jel 1,10), többek közt a mennyei Jeruzsálemről. – Jelenünket teszi telítetté, ha bepillantást kaphatunk Isten terveibe.

Van úgy, hogy magasröptű tervek segítenek át csüggedésen és akadályokon a szerényebb megvalósulásig –, légvárak nélkül!

Ezékiel 40,28–41,4 – Út a szentek szentjéig

Bibliai kézikönyvek (Jubileumi Kommnetárunk is, 2. kiadás, II.k. 831.o) megkísérlik az Ezékiel látta templom alaprajza részleteinek felvázolását, hogy magunk elé képzelhessük, amit a próféta bejárt az Úr küldöttének vezetésével. – A külső déli kaputól a belső udvarra vitt útjuk. A külső 7 lépcsőfok (40,22) jelezte magasság fölé emelkedett 8 lépcsőfokkal a belső rész (31), ahová szintén három kapu vezetett be dél, kelet és északi irányból, szembenező párvaként a külső bejáratoknak. A lépcsők meglétéből az következik, hogy magasságuknak megfelelő emeltségen volt a belső udvar szintje is, sőt a templomhoz további 10 lépcsőfok vitt fel (49). A templomot övező szabad teret lehatárolta egy öt könyök szélességű fal, de magasságát nem közli a 41,11/b. A templom előtti belső udvar nem rendelkezett elhatároló fallal, hiába keressünk valami adatot reá, s mai ésszel mindjárt ki is jelenthetnénk, hogy mit nekünk a 7+8 lépcső magassága, föllépünk, s máris az oltárnál vagyunk! Mire való akkor a három, 25 m hosszú, fülkés bejárat? A kapuk a szabályszerű megközelítést szolgálták, megkerülésük, kijátszásuk szoba sem jöhet! A keleti kapuhoz pl. csak odamegy a próféta, de nem megy át rajta. Ott csak a fejedelem tartózkodhat, különben zárva kell tartaniuk (44,1-3).

Az ige Lelke szerint most már a Jn 10,1-10 is jobban érthető. Be lehet hatolni a juhok aklába egyebütt is, a tolvajok és rablók gátlástalanságával. A pásztor a kapun át érkezik, ott vezeti ki juhait, s ő maga az ajtó, melyet pásztorbotja felemelésével ábrázol ki, mialatt juhait számlálja. A hit és a szentség egyedül járható útja csak ez lehet.

A nyugati fal közelségében álló templom 15 m-el hosszabb volt a Salamon templománál (1Kir 6,3-6. kb. 37 m). Ha a körépitmények mögöttes részét, s a falak vastagságát is hozzá vesszük a belvilághoz, összesen 99 (100) könyök, azaz 51-52 m volt a hossza kelet-nyugati fekvésben. – A mérő férfiú a legbelső helyiség előtt szólal meg: „Ez a szentek szentje” (41,4)

A látás felmutatja az Isten elé jutás új lehetőségét, közvetlen, de szabályszerű módját, Jézus fogalmazásában: „Én vagyok az út, az igazság és az élet, senki sem mehet az Atyához, csakis énáltalam” (Jn 14,6).

Ezékiel 41,5–26 – További részletek

Az 1Kir 6-al egybevetve sem könnyű tájékozódunk az Ezékiel látomásában leírt templom járulékos építményei között. A három-szintű oldalépítmények, a cellák sora biztosan támaszkodott a kívül fölfelé keskenyedő templomfalon körbefutó párkányszatra. A világosságot adó ablakok egészen fönt sorakozhattak (16). A templom tehát kiemelkedett a három oldalról, egymás fölött sorakozó oldalfülkék közül. Ezért – a szöveg bonyolultsága dacára –, ugyanaz állapítható meg róla, mint tettük volt a salamoni templom esetében, hogy az épület kívülről egy háromhajós ókeresztyén bazilikához hasonlított, kiemelkedő hosszanti középrésszel; hangsúlyozandó, hogy kívülről nézvést ilyen, eltekintve másféle belső tagoltságától. Azt se feledjük, hogy mindez látás, természete szerint rapszódikus, de nem téveszti szem elől a lényegét. Itt fönt csak a templom bejárata előtti lépcsőkről tudunk (40,49), s csak innen volt megközelíthető a templomot három oldalról övező 10 mszéles folyosó. A szolgálat útja is csak szabályszerű lehetett. Bár az adatok itt hézagosak, a fülkékhez valahogy mégis fel kellett jutniuk. A folyosókat északról és délről fal zárta el a külső udvartól (41,11/b). Mindezt beszámítva az átmérő adataiba, a templom körzete pontosan akkora négyzet volt (13–15), mint a belső udvaré, ahol az oltár állt (40,47).

Hátul – a nyugati végen –, jókora melléképület állt (12). Rendelgetése bizonytalan. Közte és a templom nyugati, tehát hátsó vége közötti tér nevéből („elkülönített hely”) arra lehet következtetnünk, hogy a melléképület a legmagasabb központi részt zárta le; nyugatról tehát nem voltak kapuk.

A templom belső díszítése jóval szerényebb, mint a salamoni templomé volt; aranynak nyoma sincs, – Ezékiel újból meglepetéssel szolgál. A kerúb orca még hagyján, de az ember és az oroszlán orca – még ornamentikának is – meglepetés. Természetesen ezek nem istenábrázolások. Inkább figyelmeztetnek Isten dicsősége jelenlétére. Hasonlót látott a próféta elhívása alkalmával (1,10).

Szembeötlő továbbá, hogy bent csak egy faoltár-szerű asztal áll. S ekkor a férfiú megint megszólal: „Ez az Úr színe előtt álló asztal” (22). Talán a szent kenyerek asztalára értendő, elkészítve a gyülekezet hálááldozata számára. – A nagyvonalú terv belső egyszerűséggel párosul.

Ezékiel 42 – Szentséget őrző falak

A templomteret nyugat felől lezáró melléképület északról és délről határos volt egy-egy szimmetrikusan elhelyezett, hosszanti, tehát a templom kelet-nyugati tengelyét követő épülettel. E hátsó épületegyüttest észak és dél felől fal választotta el a külső udvartól (7.12). Mivel át kellett hidalniuk a 8+10 (40,31.49) lépcsőfok jelölte emelkedőt, két oldalról maguk is terasz-szerűen emelkedtek a közbülső melléképülethez mértén. Nem világos, hogy csak a padlózat emelkedett fokozatosan, vagy a tető is. Mindenesetre nem oly mértékben, hogy a kamarák belső magassága egy szintre állt volna be. A szélsőkhöz képest a belsők alacsonyabbak lehettek. A két legbelső volt a legszűkebb, lévén ott legmagasabb a talaj. – A 13k-ból tudjuk meg, hogy a papok ott fogyaszthatták el az áldozatokból őket megillető részt. Továbbá, az oltárra szánt áldozatokat tárolták bennük. És itt öltöztek át a papok. Letéve a szolgálati ruhát, s másikat öltve léptek ki a nép közé ama folyosón át, ahol a 7 és 12 v-ek jelezte falak kívülről, tehát az udvar felől lehatárolták a hátsó épületrészeket.

Lehet, hogy az 1-12 szakasz –, akár a 40,38-46 –, az ezékieli hagyományt gondozó tanítványi kör munkája. A papi szempontokat erősítendő, hiányolták, hogy sem Cádók utódairól, sem az áldozatok levágásáról, törvényszabta kezeléséről, s az igen szent dolgokat óvó elhatárolásról eddig nem esett szó. Pedig, ami az utóbbit illeti, már a külső udvar határoló 500×500 könyök (250×250 m) hosszú kőfal rendeltetése is azt szolgálta, hogy a szent területet elválassza a közönségestől.

A keleti oldalon kezdődik a mérés. Majd az északi oldal követi jelentőségében, mert az északi belső kapunál állt az áldozatok levágására a nyolc asztal (40,41). Majd pedig a déli, s végül a nyugati oldal következik. A Jel 21,13-ban ugyanez az égtáj-sorrend.

A zártságot sugalló tervrajz azt az óhajt fejezi ki, hogy a 8.f-ben feltárt vallási zűrzavar meg ne ismétlődjék. – A további részletező kidolgozás pedig azzal vívódik, hogy szükséges az áldozat, különben miként juthatna közösségbe a bűnös ember a szent Istennel?

A választ reá majd az ÚSZ fogja adni a Krisztus áldozatában (Róm 3,25).

Ezékiel 43,1–12 – Isten dicsősége visszatérőben

A külső falak lemérése után a próféta szemtanúja lesz annak, hogyan tér vissza kelet felől „Izráel Istenének dicsősége” (2) a majdani új templomba. – Van tán 20 éve is, hogy az Úr a beszenyezett és ezért pusztulásra ítélt korábbi hajlékát, s az egész Jeruzsálemet a tűznek adta át és eltávozott belőle (10,18. 11,23). Aki visszatér, ugyanaz maradt, mint aki volt hajdanán. Midőn Ezékiel elhívását kapta (1,1-3) mélyen beivódott emlékezetébe a részletek; Isten dicsőségének alig elviselhető, porig sújtó közelsége. S valahányszor kinyilatkoztatta dicsőségét, az összehatás azóta is ugyanaz: „Olyan volt, mint... amelyet a Kebár folyó mellett láttam. Ekkor arcra borultam” (3. 3,23. 10,15.20.22).

Hol volt az Úr dicsősége a két támpont-idő között? A szétszórtságban Isten maga lett szentélyükké „egy kis időre, azokban az országokban, amelyekbe jutottak” (11,16). Tehát az Úr aközben is sorsközösséget vállalt velük. S bár dicsősége nem ejthető rabul, önként vállalta, hogy egy időre elrejtí dicsőségét, s csak nagynéha engedi a prófétának, hogy megpillantsa azt, noha ő soha nem kereste ezt a velőki ható találkozást.

Közeleg azonban a kegyelem ideje, amikor e dicsőség majd visszatér. Kilép a rejtettségből és betölti a templomot, amelyet magának tervezett trónusul és lába zsámolyául, hogy mindörökre népe között lakjék (6k). – Ezt már az Úr maga mondja, akit – a név szentségét őrzendő –, „valaki”-nek nevez. Közben „az a férfiú”, mármint a magyarázó angyal, ott áll mellette. – Az Úr ígéretes visszatérte, s hogy magának szállást készít, előfeltétel nélküli. Jellemző Ezékielre – mondja egyik magyarázója –, hogy a feltételekhez nem kötött megajándékozottság vált ki szégyenérzetet és bűnbánatot (11). „Nem tiértetek cselekszem..., tudjátok meg ezt! Szégyenkezzetek és piruljatok...” (36,32). Ekkora kegyelem serkent igazán tisztaságra.

Királyi palota, uralkodók sírja (emlékköve?) sem lehet határos az Úr házával; kifejezendő politikai távolságtartását és függetlenségét bármiféle evilági hatalomtól!

A népe után menő és elrejtőzködő dicsőség meghosszabbított vonala Krisztusig visz el. Az uralom és a szolgálat egysége hitelesen egyedül benne öltött testet: „és láttuk az ő dicsőségét, mint az Atya egyszülöttjének dicsőségét, telve kegyelemmel és igazsággal” (Jn 1,14).

Ezékiel 43,13–44,3 – Előkészület egy új korszakra

Egyre inkább az oltár, az áldozatok, s a papi szolgálat foglalkoztatja a prófétát. – Az oltárt úgy kell elképzelnünk, mintha 8×8 m nagyságú, s arasznyi magas talapzaton állana. A körbenfutó, könyöknyi széles és mély vájatra azért volt szükség, hogy fölfogja, ami a tűztérből aláhullott, vagy lefolyt. Az 1 m-es alsó résznek csak fele emelkedett a felszín fölé. Ezért kisebb tömb a neve. Úgy nézett ki, mint egy talapzat.

A 2 m magas második rész a négyzet minden oldalán egy könyökkel karcsúbb volt (a könyököt vehetjük kereken 1 m-nek). Mérete tehát ezen a szinten 7×7 m. Innen magasodott föl ismét két méterrel a tűztér. Ezt a szintet is félkönyöknyi (arasznyi) szegély övezte, valamint könyöknyi bemélyedése volt körös-körül. Mérete tehát 6×6 m volt. Lépcső kelet felől vezetett föl az oltárhoz, szemben a szentély bejáratával. Itt már nincs helye a 8,16 napkultuszának.

Az oltár (négy) szarva fönt – régészeti adatokból és a Jer 17,1-ből kitetszően, egybeült is ismert volt. – Röviden egybevetve a fölszentelés áldozatait a mózesi rendelkezésekkel: vannak egybevágó (pl. 20k és 3Móz 16,18.27), másrészt csak távolról egymásra emlékeztető vonásai. Ilyen az áldozat megsózása (24), illetve a sónak örök szövetsége (4Móz 18,19. 2Krón 13,5 héber szövegei).

A részletekbe menő előírásoknak akkor lesz értelmük, ha majd újból lesz kultusz. Mivel pedig Isten ekkora komolysággal számol vele, az idő bizonyosan megéri reá. Addig is lelket önt szívébe azzal, hogy belső előkészülettel, a tervek foglalkoztatják őket. Nem vádolhatják Istent, hogy csak álmokkal hitegeti őket. – A hazatérés után az újjáépítés szerényebb méretekkel dolgozott. Mégis, hogy oltár, s rajta áldozat már akkor megvalósult (Ezsd 3), amikor a templomhoz még hozzá sem fogtak, nem kis része lehetett megvalósulásában az ezékieli látomásnak.

Az pedig, hogy a próféta – minden megkülönböztető tisztelet mellett –, tudatosan fejedelemnek, s nem királynak nevezi a nép élén állót, a korábbi királyi túlkapások kritikája. Visszatekintve: Isten is szívesebben vette volna, ha fejedelemnek hívták volna népe első emberét, mivel népének egyedül Jahve a királya. Továbbá a fejedelem nevezet előkészítés egy király nélküli korra, a tiszték átminősülésének idejére. – Az átmenet az ÚSZ üdvidéjére nem előzmények nélküli.

Ezékiel 44,4–31 – Mindent újból átvizsgálva

A babiloni fogságban élők között volt egy „maradék”, akik élénk szellemi-lelki életet alakítottak ki maguknak. A jelek azt mutatják, hogy különféle irányzatok kértek teret, s Ezékiel tanítványi köre (kezüik nyoma fölismerhető a 40-48 f nagyobb egységében), csak egy szín volt, a többi között. Innen tekintve vissza Mózes öt kv-ére (Tóra), feltételezhetően végső alakját itt a fogságban nyerte el. Tekintsük meg a 3Móz 26,41-45 részletet: „...én is szembeszálltam velük, és elvittem őket ellenségeik földjére, ha majd megalázkodik körülmetéletlen szívük... akkor visszaemlékszem... szövetségemre...” A 7. és 9.v is szóba hozza a „körülmetéletlen szívű és testű” embereket, úgymond idegeneket, akikre nem lett volna szabad rábízni a szolgálatok terhesebbjét. Talán a gibeóniakról lenne itt szó (Józs 9,27)? Meglehet. Eszerint tehát folyt közöttük a múlt kritikai vizsgálata. Mintha mindent újból előlről kezdenének. Átkutatták a szájhagyományt és az írott anyagot is, mi volt helyénvaló, s mi szorult – nézetük szerint –, korrekcióra. E múltba hatoló önvizsgálatnak csak egy töredéke kerülhetett könyvünk végére.

Figyelembe véve, hogy első helyen a szív körülmetélése áll, könyvünk álláspontja mintegy a Tóra (az 5 mózesi kv) és az ezsdási felfogás között foglal helyet. Az utóbbi ugyanis idegenen egyszerűen idegen származását értett és népét elhatárolta tőlük (Ezsd 10). Ezékiel ennél mélyebb és rugalmasabb! Fejezetünkben még csak sejthető, hogy a papi körök milyen álláspontra helyezkedtek. – Feltűnő a léviták elmarasztalása. Az Ezsd 2,40 az első hazatérők közt kevés lévitát számol össze. Lazaság terjedt volna el közöttük? Vagy még régebbi keletű az ellentét? Elgondolkodtató továbbá, hogy az egyetlen menekültön kívül (33,21) nem esik szó az elhurcoltak második hullámáról (2Kir 25,11). Bizonyosnak vehető, hogy Cádók főpap (1Kir 2,35b) utódai – akár Ezékiel –, az első csapatban vitettek el (2Kir 24,15k), s ők ott is ragaszkodtak hitükhöz.

Bármilyen volt is a feszültség oka, ha a léviták büntetése a szolgálat volt, ennél rosszabb büntetés ne érjen senkit élete során!

Ezékiel 45 – Szentségben és igazságban Őelőtte (Lk 1,75)

Az 1-5 szakaszhoz tanácsos elolvasnunk a 48,8-22 részletet. – Az ország képzeletbeli, jövődő felosztását szemléltető példával kíséreljük meg fölvezetni. A Földközi-tengertől a Jordánig úgy helyezkednek el egymás alatt a törzsek területei, mint egy címerpajzs vízszintes csíkjai. Északon 7, délen 5 törzs kapná meg kimért részét. A kettő között központi rész foglal helyet, aholis kialakítandó egy 25000×25000 könyöknyi négyzet, tehát minden oldala közel 13 km volna, az Úrnak ajándékkul följánlott szent területként.

A fönti szemléltető példánál maradva, mintha a nagyobb címer közepén magába foglalna egy kisebbet, melynek szintűgy hármass vízszintes tagozódása volna, mindegyikük 25000 könyöknyi hosszúságú. Ezen belül (valószínűleg) a legfelső, tízezer könyök átmérőjű terület a lévitáké (5). Alattuk ugyanannyi a papoké. Az ő területükön foglal helyet a szentély, körülvéve mintegy 25 m-es gyepűvel (2, „legelő”). A harmadik, alsó tagozódás csak feleannyi széles (ötezer könyöknyi, 48,15-19). E terület közepén helyezkedik el a „város”; de az egész terület a városé.

Ami a kisebb címerhez hasonlított szent területből két oldalt a Jordánig, ill. a tengerig kimarad, tehát a központi 25000-es méretű területen kívüli területek jobbra és balra, az a fejedelemsé. Belőle tisztessé megélhetése lesz. Midőn a próféta kimondja, hogy elég volt a nép sanyargatásából, mert többé nem űzhetők ki területükről, hatálytalanítja mindazon hátrányokat, melyeket – amikor királyt kívántak –, a király jogaként Sámuelnek fel kellett sorolnia (1Sám 8). Ennek immár vége.

A fejedelemségnek más jellegű, inkább papi kötelezettségei lesznek. A 3Mózes 1-7 nagyobb egysége sok önálló feladatot adott az áldozónak. Most az ország egész népe adományoz az áldozatokhoz (13-25), de a laikus áldozó tevékenységet az oltárnál mintha mindenütt a fejedelemsé venné át. – A szentélyért évenként (18-20. 2Móz 40,2) kell engesztelést végezniük „a tévedésből, vagy tudatlanságból vétkezők miatt”. – Az ige szigorú pontossággal követendő szentséget igényel, mely karöltve jár társadalmi igazságossággal.

Nincs szentség az emberséges igazság tettei nélkül, beleértendő tehát a könyörületesség.

Ezékiel 46 – A szolgálat méltósága

A fejedelem tisztsége, s neve nem minden előzmény nélkül vétetett most elő, bizonynyal abban a reményben, hogy a név megváltozott tartalmat is hoz majd magával. Emlékeztetés okán: a név gyakori a 4Mózes kv-ében, alkalmazva a törzsek vezetőire. A királyok korában, bár elvétve, de jelentése ugyanez (1Kir 8,1), különben alig használatos. Egyetlen helyet mégis bátran tekinthetjük a név és tisztség közvetlen elődjének. Az 1Kir 11,34-36 Salamonról mond prófétai kritikát – visszafogottsággal: „De nem veszem ki kezéből az egész országot. Megtartom őt fejedelemnek... szolgámért Dávidért...Csak egy törzset adok fiának, hogy maradjon előttem mindenkor mécsese szolgámnak, Dávidnak Jeruzsálem városában, amelyet kiválasztottam, hogy ott legyen a nevem”.

A fogság körülményei között kerülték Jeruzsálem nevének kiejtését is, de mindenki tudta, miről van szó, számukra az volt „a város”. Dávid nevét is alig említették (34,23k. 37,24k), de a próféta és köre, s ameddig elért a szó, mindenki tudta-várta, hogy a fejedelem majd dávidi sarj lesz. Tisztsége, tartalma szerint szolgálat. S az idézett helyből következőleg egyre inkább az formálódik ki, hogy az Úr szolgája lesz. Nem ellenlábasa a népnek, hanem közülük egy (10); és mégis a papi jelleg, tisztének szentsége elzárkózást is jelöl, hasonlóan a keleti népek kettős királyságához, aholis egyikük szent háttérbe húzódásban él, s nem foglalkozik pl. a hadügyekkel. Kellő tisztelet adatik neki, azaz, ha át is veszi az áldozó laikus teendőit az áldozatoknál, az csak jelképes. A papok készítik el áldozatait, mialatt ő a belső keleti kapunál imádkozik. A nép is vele imádkozik „szombaton és újhholdkor az ÚR színe előtt” (2k), ami úgy képzelhető el, hogy – mint láttuk (40,28-47) – a belső udvarnak kelet, észak és dél felől csupán jelszerű kerítése lehetett, s a nép odalátott az oltárra, s arra, ami ott végbement.

A jövőendő kultusz hely több pontján folyik majd az étkezés. A fejedelem a külső keleti kapuban evett (44,3), a papok a nekik fönn tartott egyik északi kamrában (42,13) ettek. A népnek pedig a külső fal négy sarkán kialakított konyhákban főztek (24). – Eközben ne feledjük, hogy mindez kijelentés ugyan, de a próféta képzeletén át válik azzá, s később sem ezt követve vált tényleges épületté.

A szolgáló Krisztus is azt ígérte tanítványainak, hogy asztalánál ehetnek és ihatnak majd az ő országában (Lk 22,24-30). Az asztalközösség az ő nevében, istentiszteleti és messiási cselekedet. Kóstoló a mennyei lakomából; ám az is lelki táplálkozás, evés lesz; lelki testnek lelki evés jár. Az úrvacsora is ilyen értelemben evés, ezért nemcsak visszatekintő vendégség, de előíze is a teljes váltságnak.

Ezékiel 47,1–12 – Éltető és gyógyító víz

Ha majd fölépülhet a templom (Jeruzsálemben), a hely kiáradó áldások kútfejévé válik. – Az Úr követe a templom keleti – egyébként zárva tartandó (44,2) kapujához vezeti a prófétát. Küszöbe alól víz csordogál elő. Mennyisége eleinte csekélynek tűnik, 600-700 m lemérése után még csak bokáig ér, mialatt az a „férfiú” (40,3) átvezeti a prófétát az éren. Négyyszer ismétlődik ezer-ezer könyök lemérése után az újbóli mérés, s az átvezetés során a prófétának egyre mélyebb vizet kell járnia. A harmadik alkalommal, midőn már derekánál érezte a víz sodrását, rá kell jönnie, hogy valóban rá van utalva, hogy (kézen fogva?) az a férfi vezesse át. Negyedszer máris hozzáfogna, hogy átkeljen rajta, de észleli, hogy úsznia kellene, s erre nem vállalkozik. Ekkor szólal meg először az Úr követe: „Látad-e emberfia?” (6).

Útban visszafelé fölfigyel a partvonal víz-táplálta zöldellő fáira. Ami pedig nem látható, arról kísérője beszél, hogy a folyóvá dagadt patak beleömlik a Holt-tengerbe, melynek életölő, tömény sós vize a folyó gyógyító hatására újból alkalmas otthonává válik a halaknak, s táplálójává a parton álló halászoknak.

Személyes kérdésünk, hogy holttenger vagyunk-e, vagy az ige és a Lélek által gyógyuló gyülekezet? Ha nem adjuk át magunkat az ige sodrásának, hasonlónak válunk a kiöntésekhez és tócsákhoz (11), melyek továbbra is alkalmatlanok rá, hogy az élet bölcsőjévé legyenek. A félrehúzódozó, a Szentlélek hatásától magát visszavonó ember veszélynek teszi ki magát és gyógyíthatatlanságra kárhoztatja önmagát.

Elolvasva a Jel 22,1k, az ezékielivel párhuzamos részletet, kitűnik, hogy az Édenkert előzménye, az új ég és új föld pedig beteljesedése ígéreteken gazdag szakaszunknak. ÚSZ-i többlete pedig az, hogy a víz az Isten és a bárány Jézus székéből fakad fel. Az ige és a Lélek, tehát az élet forrása a Szentháromság Isten személye. Óvele kell személyes közösségre jutnunk, s akkor általa élünk, gazdagodunk, mélyülünk és használunk, mert termékenyítünk, táplálunk és ihletünk másokat is; nyomunkban szárba, kalászbba szökken az élet.

Templomaink, istentiszteletünk alkalmat adhatnak rá, hogy ez a személyes kapcsolat az egyház Urával létrejöjjön, s folyamatos hatásával erősítsen és vezessen. – Ha van kicsiny kezdet, ne becsüljük le ajkbiggyesztve, s legyintve, mert bővizű folyóvá dagadhat!

Ezékiel 47,13–48,35 – A mennyei Jeruzsálem felé

A 48,8-22 és a 45,1-8 tartalma párhuzamos, ezért hosszabb most az olvasott szakasz. – Az igében kétféle törekvés figyelhető meg. Egyre mélyebbre hatolnak ősi hagyomány-rétegekbe, s közben előhozakodnak új és merész tervekkel is. A 4Móz 34,10-12 a Jordán mentén húzta meg a keleti határt. Így lesz a jövőben is. Tudnak Gileádról (47,18), de nem tartanak rá igényt. Délen az ősi határt követi a leírás (Kádes: 47,19. 4Móz 34,4). Északon viszont a felosztandó terület fölér a föníciai városokon át majdnem Bybloszig (Gebál: 27,9). Mintha a Józs 13,1-7 el nem foglalt, tehát vitatott területei az új honfoglalás alkalmával semmiképpen nem maradhatnának ki.

És mi legyen az idegenekkel? E kérdésben olyan álláspont jut szóhoz, mely ritkaságszámba megy az ÓSZ-ben. Részesedjék Izráel törzsi örökségében az idegen, ha fiai már helyben születtek (21-23). A 44,9 nem éppen erről szól. Tagadhatatlan, hogy a két szemlélet homlokegyenest ellenkezőnek tekinthető. Mekkora erők feszültek az írásokat kutató, s az eljövendő várost kereső (Zsid 13,14) tanítványi körben! S a könyvben mégis megférnek egymással. – Nincs békés együttélés a nézetek igazának türelmes és kölcsönös kivárása nélkül! Persze, ami írásba le van fektetve, valósuljon meg az életben is!

A törzsek, szalag-szerű fősorakozással egymás mögé – a központi följánlott szent terület fölött és alatt –, nem a történelem során kialakult rendet követik. Júda és Benjámin valósággal helyet cserél (48,22k). Nem tudható, milyen elvek alapján osztották ki – persze elméletben! – a törzsek örökségét. A jákóbi mellékfeleségek (1Móz 35,25k) utódai esnek a szélekre: Dán, Ásér és Naftáli északon, Gád pedig a déli végeken. Eltekintve tőlük, 4-4 törzs arányosan zárkózik föl a központi szent terület mellé. Az elgondolás mögött érezhető a hagyományok alapos ártértékelése.

A város 12 kapuja esetében hasonló elv jut érvényre, mint a törzsek elrendezésénél. A kisebb jelentőségű nyugati oldalon található a fönti 3 Jákób-fi neve. – A Jel 21,13 is, kapukkal ellátva láttatja velünk a mennyei Jeruzsálemet –, törzsi nevek nélkül.

Könyvünknek, s az egész Szentírásnak ugyanaz a záróköve: minden reménységet betölt és betetőz Istennek, s Országának velünk lakozása – igazságban.

Dániel 1 – Mélyről táplálkozó gyökerek

A fejezet magva szemléltethető egy szőlőművelő eljárással. Elvágva a felszíni harmat-, vagy szakállgyökereket, serkentjük a mélyebbre törő talajgyökerek növekedését, vele erősödik a tőke és a termővesszők gyümölcstermő képessége. Közben mentesül a növény a szárazság senyvesztő hatásától, mert a gyökerek mind mélyebbre hatolnak, ahol mindig van némi nedvesség.

A Kr.e.2. század közepe táján kívánczozott valakinek tollára Dániel és három társa sorsának alakulása, 400 évvel korábban, Nebukadneccar babiloni király udvarában. A két történelmi helyzet sok hasonlóságot mutatott. A világhódító, felvirágozó civilizációk, békés időszakok, majd újabb háborúk között hullámszó történelem a társadalom életében sok olyan eltéphetetlennek vélt gyökeret is elmet-szett, ami az embereket hordozta addig és éltette őket.

A könyv valószínű írása idején a görög szellem hatásának volt kitéve Isten népe is. Hogy mi az, amire főként ügyelniük kell, a régvolt babiloni fogság tapasztalataiból tanulhatták meg. Elveszíthetnek hazát, templomot, vallásos kultuszt, családot. Új névvel elnevezve, gyökértelenítve, más nyelvet és tudományt kell tanulnia, sokak közül, tanulságos példaként fölvéve, a négy ifjúnak is. Mégis sértetlen marad szívükben a fő gyökérszál, a talajgyökerek, mert ragaszkodtak Isten kijelentéséhez. Lelkiismeri kérdésükké vált a különböztetés tiszta és tisztátalan között, hogy az ÓSZ-i étkezési szabályok szerint mi ehető meg, s mi nem.

Hitük alapján találtak utakat, átvezető megoldást, ami egyelőre nem vitte őket nyílt és merev ellenszegülésbe. Velük volt Isten áldása és engedékenységet értek el főnöküknél (9), s ha félt is a kockázattól, a köztes-rangú beosztottnak több volt a mersze. – S íme, a nyugodt lelkiismeret, zöldségen és vízen táplálkozva, visszatükröződött derűs, kisimult arcukon. Végtevére is, az ily módon megőrzött és megáldott bölcsesség a király számára is szívderítő, s nem utolsó sorban hasznót is ígérő volt.

A reformáció is a fő gyökereket erősítette. Ez az élő és éltető hagyomány ma is kötelez. Népünknek, Európának is ezzel tehetjük a legjobb és maradandó gyümölcsű szolgálatot, s tehetjük kívántossá számukra Isten mentő, megtartó szeretetét.

Dániel 2,1–16 – Jósok csődje

Mivel az álom Isten közlése volt –, mert ilyen úton-módon is megközelítheti azokat, akikhez még nem ért el szava (1Móz 41,25) –, már a jelentés föltárulása előtt, bizonyos értelemben kinyílt a király szeme. Sarokba szorítja mágusait; praktikáikkal nem vezethetik többé az orránál fogva. – A babonás, áporodott levegőbe betör az igazmondás és az őszinteség metsző, de ködöt oszlató fuvallata. – Nem kér a király igazságtalanul túl sokat varázslóitól? Lehet, hogy eleddig soha még nem lépett föl ekkora igénnyel. Bizony rájleszt a fontoskodó társaságra, de jól működik logikája, mert, ha az álom valamelyik istenség üzenete, akkor az álmot magát is ismerniük kell. Hiszen azt állítják magukról, hogy szakemberei e tudománynak. – A csillagjósok választától kezdve (4b) könyvünk, egészen a 7,28-ig nem héber, hanem arám nyelvű.

Eleinte minden szokott medrében haladt, de hamarosan kiderül, hogy a király követelése vízvázasztó erejű. Fenyegét, hogy lelepleződnek, ha tudományukkal fiaskót szenvednek. Pedig gazdag jutalommal kecsegtet, ha mind az álmot, mind a magyarázatot elébe tárják. A tehetetlenné vált társaság még tesz egy erőtlen kísérletet, hogy a már jól kitaposott ösvényre terelje a kínossá vált ügy menetét (7).

Királyuk mindinkább átlát rajtuk, hogy az egész csupa időhúzás, hátha közben mégis történik valami. Haszontalan fecsegők, hazudnak össze-vissza. Most is csak abban bíznak, hogy valami csoda folytán kimenekülhetnek a hurok szorításából. – Ekkor döbbennek rá, hogy csak az őszinteség segít: be kell ismerniük szűkös korlátaikat, mivel a király igénye meghaladja képességeiket. Csak az istenek tehetnének eleget neki, de azok nem laknak együtt az emberekkel.

Az önleleplező beismerés dühöt vált ki a királyból, s már ki is adja a parancsot kivégzésükre –, mindre, válogatás nélkül. Ekkor lép közbe Dániel. Időt kér, s hogy, hogy nem, közbenjárásának hitele van. A király megérezi, hogy ennél az embernél van a titok kulcsa. Mindnek élnie kell, hogy ez az egy alkalmat kapjon a szólásra. Mert akkor lesz békesség a király szívében, ha az álom közlése kijelentés-sé tisztul.

Dániel 2,17–30 – Párbeszéd Istennel, s emberekkel

Dániel az ókori kelet mitikus hőse volt, aki igazságot szolgáltatott özvegynek és árvának. Az Ez 14,14.20. 28,3 ismeri és nem vitatja kivételes igazságát és bölcsességét. Dánielünk nem azonos a föntivel, de amikor nevet kapott, szülei azt az óhajt fejezték ki a névadással, hogy legyen gyermekük olyan igazságos és bölcs, mint akiről, hallva népek regéit, tudomást szereztek. Bizonytalán így történhetett; s Dániel és három társának élete megfelelt a várakozás hőfokának.

Ugyanakkor megtestesíti az istenhívő kegyes korabeli eszményét, együtt társaival, mert a négy ifjú közösen imádkozik (18). – Más ez, mint a görög testkultúra, de ebben is van edzettség. – Mennyiben hasonlít együttlétük gyülekezeti imaközösségeinkhez? Fogalmazhattuk volna fordítva is. Formák változhatnak, de a feladat terhét vállaló közös imádkozásuk, lényegében nem képzelhető el másként. Az ima párbeszéd Istennel, s az irgalomért esdeklő nem maradhat válasz nélkül. Következésképpen, Dánielnek megadatik a királynak szóló kijelentés ismerete –, jelentésével, üzenetével együtt.

A párbeszéd pedig folytatódik: Dániel áldotta a menny Istent a válaszáért. Magasztalása vallomástétel arról, hogy Istené minden hatalom és bölcsesség. Tudja, hogy miért kell végét vetnie királyok hatalmának, s mivégre támaszt helyettük másokat. Nála lakik a világosság, átlát a sötétség titkain, ő a bölcsesség forrása. Istennek köszönhető, hogy a király dolga, minden összefüggésével együtt, föltárult az imádkozó előtt.

Aki párbeszédben van Istennel, s mindent kegyelmének tulajdonít, annak megadatik, hogy emberi szíveknek is megtalálja a nyitját. Legyen az Arjók, a testőrparancsnok, vagy maga a király. Magától elhárít minden őt fürkésző csodálatot, mert ő csak eszköz. Nem emberi képesség (1Móz 41,16), de Isten az, aki föltárja a titkokat. – Már bevezető szavait is áthatja, mennyire átérzi a király felelős töprengését, hogy mi lesz ezután, az „utolsó napokban” (28-30). – Aki imádsága tárgyát megnevezve Isten elé áll, annak nemcsak megadatik a válasz, de szolgálata érdekében sorban nyílnak a szívek és az ajtók.

Beszélő viszonyban Istennel és emberekkel. – Hogyan érteném a kort és a talányokkal vívódó embert, ha nem értem Istent, szándékát és akaratát?

Dániel 2,31–49 – El nem múltó királyság

Oly beszédes a látomás, gazdag jelentéssel tele, hogy valóban ezt láthatta a király. Ha pedig annak titkát Istentől kérték el, miért vezetné őket félre? – Idő és tér ötvöződik egymásba. A nagy szobor arany fejétől – mely a legértékesebb –, az ingatag vas és cserép keverte lábujjakig, időben egymást követő világbirodalmakat példáz.

Helyesebben szólva: egy-egy neves uralkodóban testesülnek meg a birodalmak. Első a babiloni Nebukadneccar. Aztán a méd Asztüagész. Ellene lázadt föl hamarosan és sikeresen a perzsa Círusz. Majd pedig a méd Dáriuszok tesznek szert hírnévre a perzsa trónon. A név kapcsán, az emlékezetben számontartott történelem összefüggésbe hozta személyét egy, a babiloni és a perzsa kor közé ékelődött, önálló méd birodalommal, ami a valóságban nagyon rövid életű lehetett; s akkor nem élt igazából semmiféle Dáriusz.

A vas pedig a világhódító macedón Nagy Sándor. Korai halála után északon a Szeleukidák, Egyiptomban pedig a Ptolemaioszok uralkodtak. Utóbbi lehet az agyag, mert ő volt a gyengébb. A két rivális utódállam a királyi családok összeházasításával (43) próbált közös nevezőre jutni.

A történelem azonban vége felé siet. Egy, kéz érintése nélkül aláhulló kődarab, mint egy metor, telibe találja a nagy szobrot. Íz-zé-porrá zúzza; maradékát, pelyvaként hordja el a szél. A kő pedig nagy hegygé lesz, mely betölti az egész földet. – A 45.v. sorrendje egy pillanatra megállít. Legelől a vas, s az arany a végén; ez nem lehet véletlen. Mintha az arannyal, azaz Nebukadneccarral lenne a legkíméletesebb. Viszont éppen ott találja el a birodalmak kolosszusát, ahol a legkeményebb, de törékeny is egyben: a görög kort (Kr.e. 250 táján lesz egyre erősebb Palesztina hellenizálása), és a Szeleukidákat; 200 után az ő kezükre jut Júdea.

Az el nem múltó királyság reménye isteni ígéreten nyugszik, ha nem is úgy teljesedik be, amint azt évszázadokon át várták, mert Jézus Krisztus személyéhez kötődik, akié az egész föld, meg a teremtettség, mindenestől.

***Dániel 3,1–18* – Szabad lelkiismerettel**

IV. Antiokhosz Epiphanész (továbbiakban: Antiokhosz) uralkodása idején (Kr.e. 175-163) kihívta maga ellen a hitükhöz ragaszkodó zsidók nyílt ellenállását, majd pedig a makkabeus felkelést. A Makkabeusok három kv-e ott van a Vizsolyi Biblia ÓSZ-i részének a végén. Az apa: Mattatiás e három ifjú, s külön Dániel, példájával is bátorította fiait (1Mak 2,59k). Tehát a Dániel kv-ében olvasható dolgok helytállásra serkentettek a nehéz időkben. Ebből az összefüggésből az is kiderül továbbá, hogy könyvünk történetei jóval korábbiak! Tévedés volna tehát, ha Nebukadneccart, s a többi néven nevezett egyszerűen Antiokhosz személyével azonosítanánk.

Hogy pedig Babilonban előfordult tűz által kivégzés, kiderül a Jer 29,22-ből. Ilyen kegyetlen leszámolás tüzes torkával kell a 3 ifjúnak szembesülnie. Eközben kérdezhetjük, hogy hol van most Dániel? A különböző hagyományok sorbaszedésével azt óhajtja kimutatni a Szentlélek, hogy, bár Dániel közbenjárására kerültek ők is Babilon városa szolgálatába (2,49), nemcsak a baráti szövetség bátorítja őket. Dániel nélkül is meg tudtak állni hitük fundamentumán.

Nincs-e némi összefüggés a megelőző látomások és Nebukadneccar aranszobra között? Ne tévesszen meg az elnevezés azonossága. Ez itt egy 2,5 m széles, s mintegy 25 mmagas, sudár obeliszk lehetett, nagyolt faragással; s csak a bevonata lehetett arany, szolgálva az istenség, vagy egy isten-pantheon kultuszát; miközben hozzájárult a sokféle nép kordában-tartásához. Ha leborulnak a fölavatáskor, begyakorlódik a szolgalelkűség. – Bármely vallási, vagy vallási színezetű szertartás fölhasználása bármilyen politikai hatalom aládúcolására, a hit(vallás), a keresztyénség lealacsonyítása. Eszközi szerepre ne vállalkozzunk, de uralkodni se akarjunk; mi Isten országát szolgáljuk egyedül, s vele közvetve a közjót!

Mintegy kerülőúton jut a király tudomására, hogy e 3 zsidó ifjú nem hajlandó alávetni magát a királyi parancsnak. A király alig hisz a fülének: létezhet ilyesmi? Külön kegy, vagy engedmény, hogy kapnak újabb lehetőséget rá. Válaszuk határozott: Istenünknek van hatalma, hogy kiszabadítson a te kezedből, óh király. Ám, ha nem ténne is – értelmét ő tudja –, mi akkor sem borulunk le bálványok előtt. Ezzel nem azt mondják, hogy ezután nem lehet megbízni bennük, s nagy balfogás erre következtetniük a főnökeiknek.

Mert a hivatás éppen akkor kötelez el, egészségesen, ha a lelkiismeret szabad!

Dániel 3,19–33 – Tűzben sem perzselődsz meg (Ézs 43,2)

A hétszeresére hevített kemence már olvasztótégely. Alakja és alkalmazása a kohók korabeli technikája szerinti. Az oldalán, lent nagy nyílása volt; kürtője, fönt, szintén szabadba nyílt. A két nyílás kellő huzatot biztosított. A felső száj megközelítését könnyebbé tette, ha az egészet földbe vájták, vagy szikla oldalüregeiben alakították ki. Az olvadó érc aztán az oldalnyílás mélyített vajatánál talált magának utat és így könnyeben fölfoghatták.

Most azonban 3 embert dobtak, vélhetően a felső nyíláson át, a tűzbe. Megkötözve vetették be őket erős emberek. Miféle képzelgés, vagy egyszerűen a tehetetlen düh, áll e túlbiztosított és teátrális hercehurca mögött? Netán így akar a király példát statuálni? – Krisztus elfogatása is párhuzamba állítható e túlbonyolított kivégzéssel. Kardokkal, fustélyokkal fölszerelve vonulnak ki elfogására. Pedig a templomban bármikor rátehetnék volna kezüket (Mt 26,55).

A kürtőnél fölcsapó láng legelőbb is a fogdmegeket perzseli halálra. Midőn a király – bizonynyal az alsó nyíláson át – a tűzbe tekint, nem esik semmi baja. Nem magától értetődő, ha fölfelé csaptak is a lángok. A Zsid 11,34 a hit hőseinek felsorolása közben beszél azokról, akik „tűz erejét oltották ki”, láthatóan ésszerű magyarázatát is keresve a megmaradás csodájának. Netán a király is ennek köszönhetette, hogy sértetlenül lehetett szemtanújává a tűz közepén történeteknek? Az ige ezt megválaszolatlanul hagyja.

Kétségtelen, hogy megadatik a királynak a zavartalan látás. Közéről figyelheti meg ama negyediknek a jelenlétét a tűzben. Olyan volt ő, mint egy istenfia (25). Az ige jóváhagyja a királyi magyarázatot: Isten „elküldötte angyalát és kiszabadította szolgálait, akik benne bíztak” (28). Nem kijövetelük az igazi szabadítás; a kötelek már akkor lehulltak róluk, amikor a kohó gyomrában járkáltak együtt ama negyedikkel, akinek aztán nyoma vész, mert bejezte, amiért küldetett.

Nebukadneccar Istent magasztaló üzenetében hangot kap a meggyőződés, hogy Isten királysága már most hatékony erő e világban (Lk 17,21).

Dániel 4,1–15 – Isten tudatja, mit fog tenni

Bármily kíméletlenül járt is el Nebukadneccar Jeruzsálem bevételekor, s még utána is (Jer 52,28-30), ábrázolása könyvünkben mégis árnyalt. A világhatalom birtokosát, szélsőségekbe csapó indulataival, döntéseivel együtt, embernek tekinti az ige az 1-4. fejezetek során. Mintha, utólagos igazolással kötődne e szemléltetés a próféta fogalmazásához a Jer 43,10-ben, aholis az Úr szolgájának nevezi Nebukadneccart, akinek megkülönböztetett bánásmódja Jeremiással (Jer 39,11k) nem merülhetett feledésbe. Isten most álomban közl a királlyal, mi vár reá ezután; aki érzi, hogy beleszólnak sorsába, de a nagyobb összefüggések még homályosak előtte. – Megint csak Dániel vezeti el a megértésig, amelynek kiérése időt igényel. Az ábrázolás stílus-eszköze, a rokonszenv sejtetésére az, hogy a fejezet a megaláztatás iskoláját megjárt Nebukadneccar személyes vallomásként íródott.

A nagy fa már az Ez 31-ben is vándor motívum volt. Itt él tovább és az üzenetnek megfelelően módosul. Hatalmát kiábrázolandó: a fa immár óriásivá nőtt. Az égig ér, s megpillantható a föld minden szögletéből (8), akár egy kiemelkedő tájékozódási pont. Az egységbe gyúrt birodalom fölvirágzásában az egykor megítélt, s meghíúsult Babel tornya most, bár módosultan, de mégis megvalósult volna? Nem! Sőt! Ezen a ponton, egy ideig tán, de a célhoz érkezés békés, boldog állapota vége-szakadni kénytelen. Egy serkentő, vagy őriző (angyal) parancsot ad – nem tudni kinek –, a fa kivágására. Pedig a fa nem is volt minden haszon nélkül való. Épp most van gyümölcse, s a talányos végzés éppen gyümölcsérés közben éri.

Eközben, hirtelen, változás áll be a látásban. A fa meghagyott tönkje – megbilincselten – egy beszűkült értelmű „alig-ember” formáját ölti fel. Körülményei: ahogy él és gondolkozása is, állatok szintjére süllyedt. – Majd egyre inkább hallásba megy át az eddigi látás-láttatás. Az angyali szó közli a lealáztatás célját: „Hadd tudják meg az élők, hogy a Felséges uralkodik”, s a királyságot annak adja a földön, akinek akarja. Megaláz, hogy ő magasztalhasson föl. Azóta is ez a világtörténelem ritmusa: civilizációk alásüllyednek, s támadnak újak.

- Az Isten országa az egyetlen fa, melynek növekedése töretlen (Mt 13,31k). Szolgálatunkon pedig ott van a próbáló fejsze: „...ezért minden fa, amely nem terem jó gyümölcsöt, kivágatik, és tűzre vetetik”. (Mt 3,10). Egyetlen férges gyümölcs, pl. az önhittség is elég egy egész kosár jó gyümölcs elfertőzéséhez.

Dániel 4,16–34 – Az alázat magasiskolája

Külön figyelmet kelt Dániel tapintatossága.; részeként Isten erős-kező, mégis irgalmas uralmának, mialatt a fölismerésig juttatja el gondozottját. Isten pásztora és lelkigondozója kicsinyeknek és nagyoknak; s ihol jó példát kapunk rá, miként gyakorolja hatalmát – nevelő gonddal –, a világ hatalmasai között.

Az Isten nem igazságtalan? – Kérdezhetnénk Pál apostollal (Róm 9,14). – Feltételei most árnyaltabbak, mint volt a fáraó esetében. Mégis! Egy fát éppen ereje, s gyümölcsözése teljében kívágni, azaz egy uralkodót ország-világ előtt lefokozni, s állati sorba alázní, égbekiáltó igazságtalanságnak tűnik. Joggal éreznénk magunkat vérig sértve, ha a helyében lennénk. Ilyesmi – ha nem is drámai módon –, de minden emberrel megeshet. Főként pedig olyankor, ha Isten kiváltképpen kézbe vesz, s talán többre, de mindenképpen üdvösségre óhajt juttatni.

Nem tudom, ki hogy van vele, de keresztyén tapasztalat, hogy elérve egy fajta teljességet (persze viszonylagosan), nincs tovább út, csak a megaláztatáson át. Mélységekbe kell alászállnunk, tán' kirekeszte egy időre az emberek közül, lesajnálva, kinevetve, megcsúfolva! Mindezt alázatos vidámsággal vállalva – mit is lehet egyebet tennünk? –, míg majd bekövetkezik a mélypontról a fellendülés.

Van-e az embernek némi lehetősége, hogy kikerülje, vagy leglább enyhítse sorsát? Avégett tudatja Isten Nebukadneccarral előre, amit vele tenni akar, mert eshetőséget ad neki, hogy bölcs magaviselettel megelőzze, s vele mérsékelje a személyét érő megrázkódtatást. Dániel igen jó lelkigondozó, tanácsolva azt, hogy gyorsan hagyjon fel vétkeivel és legyen irgalmas a szegényekhez (24). Ezzel mehet elébe a hozzá közelítő Istennek és enyhítheti saját sorsát.

Megalázva, sőt trónfosztva magam, Istennek kevesebb baja lesz velem. Könnyítem a dolgát, amit ő maga sem csinál szívesen. De mit tegyen, ha nem megy másként? – Az intés dacára, itt a király értetlen marad. Egy évre rá előmlík rajta az önelégültség, s máris gúzsba köti a megalázó, furcsa betegség. – Csak amikor föltekint (31), tér vissza embervolta, amelyből mostanság kivetkőzött; s még hatalma is teljesebbé válhat, ha a testi-lelki próbát kiállta! Ne féljünk kijárni Isten magasiskoláját, ha néhányszor már meg is buktunk, ez is odatartozik a kegyelem idejéhez, s közben jobb pásztorává is válunk embertársainknak.

Dániel 5,1–16 – Megelégtelt túlkapások

Nebukadneccar utódja Evil-Meróda lett (2Kir 25,27). Babilónia utolsó uralkodója pedig Nabonid volt. Nincs kizárva, hogy ami eddig a könyvben Nebukadneccar személyéhez kötődött, jobban beilleszthető Nabonid uralkodása eseményeibe. Volt 10 esztendő, amit Észak-Arábiában, Téma oázisban töltött el (a Sínai félsziget déli csücskével állt egy magasságban keletre a hely, az Arab félszigeten). Marduk isten papságával került összeütközésbe. Lehet, hogy a 4.f. háttérében ez áll. A történetek tehát nem oknyomozó kutatásokon alapulnak; lényegesebb az üzenetük.

A király távollétében fia, Belsaccar gyakorolta a hatalmat. Helyzetéből, avagy jelleméből eredően könnyelműségre, hetykeségre hajlott. Miféle ötlet, hogy a féktelen mulatozás betetőzéseként a jeruzsálemi templomból elhurcolt edényekből isszák a bort, miközben magasztalják bálványisteneiket? Talán éppen azért, hogy mily erős istenségek. Lám, legyűrték, ékességeitől megfosztották Jeruzsálem hírneves Istenét, a zsákmányt pedig átadták Babilon királyának, aki tetszése szerint szórakozhat velük.

Az eszem-iszom menten rémült hisztériává bomlik, midőn egy kéz árnyéka tűnik föl a lámpák imbolygó, rőt fényében, s ujjak írnak valamit a meszelt falra. Falnál fehérebbé válik a király képe, midőn elsápad, térdei összeverődnek, lába felmondja a szolgálatot, miközben csak nézi dermedten az írást a falon. A kéz már eltűnt, nincs tovább jelentősége. Annál inkább van az írásnak, mely a szembenlévő, vagy pedig a főhely fölötti falon betűzhető.

Elovasni az képes, aki érti, akinek bölcsesség adatott hozzá. Most megint elővezettetnek a különféle jósok és varázslók, de hiába a megcsillogtatott bőséges jutalom, képtelenség ihletre csiholni őket. Szentlélek és szent élet kell(ene) hozzá, hogy feltáruljon az írás titka. Az anyakirálynő hívja fel figyelmüket Dánielre. Tüstént hívatják, miközben agyba-főbe dicsérik, holott eddig azt sem tudták, hogy a világon van; s a jutalom neki is kijár.

A kicsúfolt és alábecsült Isten tehát rövid, de határozott mozdulattal közbeavatkozott. Van rá hatalma, hogy temploma szent eszközeit megvédje, s kellő nyomatékka adja tudtul annak, akit illet, hogy mostmár elég!

Van, amikor nekünk is mondja (1Pt 4,3)! (Újonnan írtam ezt 2008, október 23-a délelőttjén! Nem kiszámítottan, de ez jött sorra).

Dániel 5,17–30 – Megméretve

A beígért jutalmat Dániel előbb kereken visszautasítja, s a végén mégis elfogadja (29). De mi egyebet tehetett, ha oly kemény feddést, mondhatni: fejmosást fogadtak el tőle, amilyent Bélsaccarnak kell meghallgatnia? Ráadásul még birodalmának végét is közli vele, s ő zokszó nélkül veszi tudomásul. A megjutalmazás a prófécia előtti meghajlás látványos bizonyítéka volt, mely elől nem lehetett kitérnie.

Dániel tehát nem dicsőségben fürdik, inkább kockázatot vállal. Élére állítva magatartását: közösséget vállal a bukottal –, mert az hitt abban, amit az imént tudomásul kellett vennie, hogy igaz, melyben nincs jogunk, hogy kételkedjünk. Hitt a próféta, de meghajolt előtte a király is. A próféta tehát nem hagyta faképnél azokat, akik eddig nem vettek tudomást róla. Nyiltan szólt, és maradt, mert amazok igazán megrendültek szívükben. Bélsaccar bármily önkényesen lépte is át fölhatalmazása korlátait, a menny Ura fölé is helyezve önmagát, most rezzenetlenül hallgatja végig Dánielt. Fölfogta-e egyáltalán, amit hallott? A lényegét értenie kellett, azaz, hogy apja esetéből nem tanult semmit. Az elődök hibáiból vett okulást be kellett volna építenie az életébe és viselkedésébe. Tudta, de képtelen volt eszerint élni!

Bizony hű tükre ő a rövidlátó, elbizakodott embernek. Sarkítottan fogalmazva: minden nemzedék azt hiszi, hogy vele, velük kezdődnek a dolgok, azelőtt pedig volt – a semmi. Ha pedig – ne adj’ Isten –, ő-pótolhatatlansága egyszer mégis múlttá válna, vele fog meghalni minden: utánam az özönvíz! Tudjuk, hogy a valóságban nem így adódik, s mégis másként viselkedünk. Csak jót tesznek a próféták, ha fölrázzák nemzedéküket.

A megméretésről szólván: a mené, tekél, ú-parszin súlyegységeket jelöl. Tehát az írás elemezhető nyelvtanilag, de a közlendők csak lazán kötődnek a szavak jelentéséhez. – Bélsaccar abban találtatott könnyűnek, hogy oly féktelenül hatalmasnak hitte magát.

Azt híván, hogy mindennek mércéje vagyok, már rá is kerültem a mérlegre.

Dániel 6,1–18 – Mint halálra váltak, és íme, élők (2Kor 6,9)

A 2,31-49 során szó esett már arról, hogy egy önálló méd birodalom aligha iktatható be a babiloni és perzsa kör közé; I. Dáriusz (Hüsztaszpész) pedig Círusz és Kambüész után uralkodott a perzsa birodalomban. Sorrendi, s egyéb kérdőjelekre a válasz egyszerűen az, hogy tudományos kutatások eredményeként sok tekintetben ma pontosabb adataink vannak ama, sőt bármely korról (is), mint valaha.

A továbbiakból az is kiviláglik, hogy a szentíró sem törekedett szoros időrendre. Bélsaccar neve pl. újólág visszatér. A szerkesztés tehát hasonlít némely modern regényre, vagy filmre, ahol a múlt és a jelen változtatják egymást, s az időrend viszonylagossá válik. – Az viszont történelmi tény, hogy a fönt említett Dáriusz úgy igazgatta birodalmát, hogy 20 kormányzóságra (satrápiára) osztotta fel, ami nem teszi kizárttá a még további osztást 120 kisebb egységre. – S hogy Dániel egyike a 3 főkormányzónak, annak némi köze lehet az 5,29-hez. Már-már akkora bizalmat kezd ébreszteni, hogy a király komolyan fontolgatja: ezt az embert kellene kiemelnie a legfőbb rangra. – Valamit tennünk kellene, dugják össze fejüket versenytársai, s intrikákat kezdenek szőni ellene. Sajnálatosan valóságghű, ahogy felhúzzák magukat, pörögnek, lótnak-futnak, mintha a birodalom került volna végveszélybe.

Mondvacsinált ürügy mégis csak egy akad, ahol karmaikat Dánielbe érezthetik: Istenbe vetett hite az. Ó, hát ennyi elég is, hogy tetten érjük és a sülyesztőbe juttassuk! – Dáriusz tehetetlenségébe rejt némi humort az ábrázolás, de szánalmat is kelt, ahogy gyanútlanul aláírja a hit dolgait érintő tilalmat, amit – midőn Dánielt mentené –, szinte az orra alá dugnak: aláírtad! Tehát nem változtatható meg!

Ezalatt Dániel rendületlenül imádkozik, napjában háromszor, mint tette volt azelőtt is. Ablakai (valamiféle zsalu lehetett) tárva vannak Jeruzsálem felé. Nem zárkózott be óvatoskodva. – A legfőbb hatalom széke helyett a mélységbe, az oroszlánok vermébe kerül. Kő zárja el a nyílást és le van pecsételve, mint majd a Krisztus sírja (Mt 27,66). Rossz vásárt csinált, s tán' ráfizetett? Aligha!

A kereszt vállalása minden méltóságnál dicsőségesebb!

Dániel 6,19–29 – Mélységeken át a fényre

Dáriusznak túljártak az eszén, de a lelkiismeretét fölébresztették. S lám, önnön rendeletével gúzsba kötve is elmegy addig, ameddig kijátszott helyzetében csak elmehet. S az teljesen elegendő, hogy az igazság kiderüljön. Kivételesen az álmatlanság is lehet jótékony. Mert van idő végiggondolnia, mi az, ami szűkös eszközökkel megtehető. Mellé állítva az ÚSZ-ből Pilátust, bizony elmarad emberségben a római, hogy mentse az igazat. A bírói székben ülve éri felesége nyugtalanító üzenete: „Ne avatkozz ennek az igaz embernek a dolgába, mert sokat szenvedtem ma álmomban miatta” (Mt 27,19). De megoldás-e, hogy mosom kezeimet, s nem teszek meg mindent, ami tőlem telik?

Még alig pirkad, már megy is le Dáriusz az oroszlánveremhez. Sehol egy lélek –, csüggedten, mégis némi bágyadt reménnyel kiált Dánielnek, s a lepecsételt kövön oda és vissza átszűrődnek a szavak. Kérdezhetné egyszerűbben: Élsz-e egyáltalán? Mégis Isten hatalma felől tudakozódik: volt-e ereje Istenének, hogy megszabadítsa a szüntelenül neki szolgálót? S érkezik onnan túlról a válasz; a fogalmazás pontos: „Az én Istenem elküldte angyalát és az bezárta az oroszlánok száját” (23).

A sírnál is rosszabb élve eltemettetés éjszakája próbatétel is volt. Alkalom az önvizsgálatra: vétkeztem-e Isten, vagy királyom ellen? – Mintha Dániel is viszont szánná a királyt. Tud különböztetni az embertelen rendelet és kiagyalói, valamint a szívében elfogulatlan uralkodó között. Eleget tett hivatalának, s nem marcangolja szűkségtelenül magát. – Az a csönd ott, a lezárt vesztőhely sötétségében, a messiási idők harmóniájává szelídült. Az ember és a fenevadak békésen vannak együtt –, sorsközösségben: éberen, ámbár éhesen. Jézus is vadállatokkal volt együtt a pusztában és angyalok szolgáltak neki (Mk 1,13).

Menten pokollá változik a hely, amint Dániel ellenfelei kerülnek oda. S újabb királyi leirat fogalmaztatik, éppoly érvénnyel, mint a korábban tőle kicsaltté: mindenki a Dániel szabadító Istenét imádja! S akár volt foganatja, akár nem, a király ezzel lerázta magáról a cselvetés gúzsát.

Dániel 7,1–14 – Az Emberfiáé a hatalom!

A látomás sorrendje a 2. fejezetét követi. Ott egy szobor – különböző anyagokból formázva –, példáz négy egymást követő világbirodalmat. Emitt is egyszerre emelkedik ki a fölkorbácsolt tengerből a négy, különféle vadállat. Leírásuk olvasható az igében. Szóljunk ezúttal arról, miként bántak velük. Az első esetében kitépett szárnya arra készíti őt, hogy álljon két lábra, s viselkedjék ember módjára. Értelem is adatik hozzá. Babilon ő. A második és harmadik, a méd és a perzsa birodalom, maradhat saját szintjén: az egyik jóllakásig kap enni, a másik hatalmat kap. Az utóbbi megjelenése már torzabb. Ugyanez érvényes a negyedikre is, példázva a macedón-görög világhódítást. Kinézete félelmet keltő.

A próféta figyelmét most a 10 szarv köti le. Valószínű, hogy Szeleukida királyokat jelentenek, a birodalom két részre osztása után. Majd pedig az a kis szarv vonja magára figyelmét, mely előtt az előbbi tízből három kitörik. A kinövő kis szarv bizonyosan Antiokhosz. Csak a tekintete emberi, de nem biztos, hogy értelmességet jelent, mert ha száját kinyitja, szava fellengzős és nagyzó. Emiatt éri utol a pusztulás. Megöletik és testét a tűzbe dobják.

Kíméletesebben bánnak az előbbi három fenevaddal. Hatalmuk ugyan elvétetik, de egy ideig még létezhetnek. Csak rövid utalásokkal sejteti az ige, hogy az öregkorú – de nem kivénhedt ! – intézi sorsukat. Ő a trónok egyikén foglal helyet. Eszméltető a trónok felállítására, hogy összeül a törvényszék, s könyvek nyitvatnak meg (Jel 20,12). A fehér hajú, ő a legtekintélyesebb –, helyet foglal. Mindezekről a próféta látás már akkor végbemegy, amikor a kis szarv még javában ágál. Azaz, a visszás viselkedések még javában uralganak, amikor Isten ítéletes döntése már meghozatott, s az ítélet végrehajtása már gördülni kezd, hogy a kártyavárakat halomra döntse. Ez az üdvösségtörténet és a népek történelmének belső dinamikája. A próféta nem mondja ki, hogy Istent látja. Ábrázolása egyedülálló a Bibliában. Őlé vezettetik az, aki az ég felhőin érkezik, aki emberfiához, azaz emberhez hasonló. Néki adatik majd a soha el nem múló hatalom a népeken.

Jézus a legszívesebben Emberfiának nevezte önmagát, aki előbb emberek kezébe adatik (Mt 17,22), de Ő lesz eljövendő az ég felhőivel (Jel 1,7).

Dániel 7,15–28 – Tűrés, s majd uralkodás Övele (2Tim 2,12)

Az ige jelölte események gyűrűznek tovább, s a látomás magyarázata egyre szélesebben ível. Az első válasz, amit az ott álló magyarázó (angyal?) ad, belefér két versbe (17k). – A próféta szeretne közelebbit tudni a negyedikről, kinek nem annyira külsőjében, inkább viselkedésében mutatkozott meg fenevad mivolta. A legtöbb emberi az elsőben volt, emez mindenben elüt a három másiktól, mert evése merő marcangolás, s önző, értelmetlen dühvel tapossa szét, amit meghagyott.

Arról a kis szarvról még többet tudunk meg. Hadakozott a szentek ellen és legyűrte őket. Az öregkorú azonban közbelépett, igazságot szolgáltatva „a Felséges szentjeinek” (22). A magyarázat eme részénél maga a szentíró mondja el, amit látott.

A kérdésre adott második válasz (23-27) már csak a negyedik vadállatról beszél. Emlékeztetőül: a kis szarv Antiokhosz. Egy tollvonással mindent hatályon kívül helyezett, ami a mózesi törvényekben ünnepekre, áldozatra, s a körülmetélésre utalt (1Mak 1,41-63). Mégis voltak olyanok, akik inkább a halált választották, de nem voltak hajlandók, hogy hűtlenné váljanak az isteni rendelésekhez.

A magyarázat a fejezet első feléhez képest mindhárom változatában módosul. Ott az emberfiához hasonlónak adatott hatalom (14), itt pedig „a Felséges szentjeinek népé” az (27). A kő – kéz érintése nélkül, s mégis a hegyről (Sion?) zuhan alá. Az uralom várományosai a hűségesek, akik bátorításra szorulnak (Lk 12,32). Hogy van hát? Az emberfia alakja egy közösséget, a gyülekezet hű magját jelentené? Kérdésünkre a felelet ott keresendő, hogy az alkalmazásban is számolnunk kell a fejezet első, ill. korábbi, aztán pedig későbbi, második felével. Azaz, a föltámadott és lelki testében megdicsőült Krisztusé már most minden hatalom mennyen és földön (Mt 28,18) de dicsőségének megjelenése kihatással lesz övéire is (Kol 3,4). A két időpont között feszül az egyház történetének íve.

Nem legfőbb, de nem is mellőzendő ösztönzése a fejezetnek az, hogy nem közömbös, milyen álláspontja és gondolkozása, nemkülönben tettekben megnyilvánuló figyelme ssége van a társadalom erőinek. Becsülendő, ha megmarad emberiesnek. A jogosság érvényesülése a ma, s nem minduntalan a jövő váradalma legyen a népek mindennapjaiban. A beszéd is parázna, ha szövetségről ágál délibábosan, de menten el is hal a szavakban.

Dániel 8,1–14 – Meddig?

Az egész könyvet átjárja a felelős együttérzés azokkal, akik nem vették át a görögös életmódot, és az erőszakos hellenizálás rájuk zúdította megtorlásait. A feszültséggel, véráldozattal tűzdelt korszak mélypontja a Kr. e. 167. év volt. Miért kell ezúttal is a látomásokat közel 400 évvel korábbra, Bélsaccar feltételezett uralkodása idejére (5.f) dátumozni? – Az sem kizárt, hogy valóban akkor látta mindezeket egy próféta. Tény továbbá, hogy a 7.f. végén zárul a könyv arám nyelvű része, s e fejezettel megint visszatér a héber szöveg. Ebből azt sejtjük, hogy e sok elemből összetevődő hagyomány emberöltőkön át élte előéletét. Isten népe szíve alatt hordozta, míg el nem érkezett az idő, hogy napvilágra jöjjön, mert Istennek – írott ígéként – szüksége volt rá, hogy népét élet-halál küzdelmében erősítse, s a messiási ígéretet megújítsa.

A könyv vége felé találhatók az időben fiatalabb részletek. Bennük már egyértelműen fölismerhetők a kritikus kor eseményei. Prófétai magatartás, hogy teljes szolidaritást vállal a szentíró a szenvedőkkel és üldözöttekkel. – Bennünk megfogalmazandó kérdésre válasz, és utólag összegezhető eredmény, hogy a hellenizmust, mint új és mindent elöntő világfelfogást mily talpraesetten dolgozta föl magában Isten népe. Pedig a görög szellem mindent át óhajtott formálni. Egyik előrevivő felelet a kihívásra az volt, hogy az egyiptomi Ptolemaioszok, fölkérve a jeruzsálemi főpapot, ottanvaló tudósokkal lefordíttatták görög nyelvre az ÓSZ-et. Így állt elő a Szeptuaginta (LXX, a „Hetvenes”). Nemcsak avégett, mert sokan már csak görögül értettek, de a misszió érdekében is. Az ÚSZ is görög köznapi nyelven (koiné) íródott, hasonló indítékból.

Tehát a célratörő hellén szellemiség a Szentlélek nyelveket uraló, szakszerű munkája által eszközzé szelidült, azaz: a nyelvet átvették – ez sem vált általánossá –, egyebet azonban alig. A küzdelem krízise éppen mostani kv-ünk kiformalódása idején tetőzött. – A már jól ismert „kis szarv” még a csillagok közül is földre dobott néhányat (10). Lehet, hogy a gyülekezet vezetői ők (Jel 1,20). Szembeszállt Istennel és beszüntette a mindennapi áldozatot (11k). Emiatt kérdezi „egy szent”, hogy „Meddig?” (13. Jel 6,10).

A se Istent, se embert nem ismerő ember (Lk 18,2-4) napjai, meg vannak számlálva.

Dániel 8,15–27 – A látás emberei

A próféták sorában Dániel legkivált Jeremiáshoz (9,2), valamint Ezékielhez hasonlítható és fűződik is hozzájuk. Az „emberfia” megszólítás ezékieli sajátosság. Az ÓSZ más könyveiben ismeretlen, de itt, a 17.v-ben megtalálható. – Egyik folyóvíznél éri a prófétát az elragadtatott látás, akárcsak Ezékielt a Kebár folyó mellett (Ez 1,3). Dániel az Úlj csatorna partján áll, abból az irányból hallja az emberi hangot (2.16). Ideig-óráig képes csak megállni lábán, s a magyarázat elhangzása után megint összeroskad, s a kijelentés terhe alatt napokig beteg (18.27), hasonlóan Ezékielhez (Ez 1,28. 4,4-6. 9,8). Ámbár az igének, s az Úr jelenlétének roskasztó terhe már általánosabb a Szentírásban.

Nem voltak-e a próféták túlérzékeny idegzetűek? Testben, lélekben mindegyik más. Jeremiás pl. egészséges fizikumú lehetett (a Jer 10,19 ellenére), de hajlott a kétségbeesésre. Pál apostol beteges testben, hallatlan energiával róttá útjait és tűrte a viszontagságokat, szenvedéseket. Kétségtelen, hogy Ezékiel, s az (ős) Dániel is érzékenyebb alkat volt az átlagosnál. Mindazok azonban, akiket Isten kijelentése a földre sújtott, átélhették, hogy az Úr (követe – angyala) talpraállította őket. Majd pedig elhelyezett szívükbe valami olyan többletet, ami egyrészt lenyűgözve tartotta őket időnként (27), másrészt szárnyakat adott gondolataiknak és íróeszközüknek.

Szent félelem és a Lélek ihletése töltötte be egész valójukat. Ilyen most Dániel is, mialatt végzi tovább napi tennivalóit a király mellett. – A látást hordozó emberek olyanok egy nép testében, mint a mellkasba helyezett ritmusszabályozó, amely fékezi és serkenti a szív működését. S ha a kijelentés ideje le is zárult, jeladásuk egy egész közösség készségét munkálja új látások és jövődőt készítő erők befogadására. Mennél démonibb csapás éri „a szentek népét”, annál mélyrehatóbb a látást hordozóknak és hirdetőknek a bizonyossága.

A 16.v-ben megjelenik Gábrriel angyal alakja. Ez már apokaliptika, a végidők gondolatköre. A prófétai láncolat fűzésének másik vége itt a Lk 1. fejezethez kapcsolódik, mintegy 200 évvel később.

Dániel 9,1–19 – Ha az ige megszólít

Ahasvérus (I. Xerxész) volt Dáriusz (Hüsztafszész) fia, s nem megfordítva (1). – Az első fogságravitel Júdából Kr.e.597 táján volt. A babiloni hadak 587-ben foglalták el Jeruzsálemet, s hurcolták a nagyobb számú foglyokat Babilonba. A 70 évet (Jer 25,11k. 29,10), melynek számolása innen számolandó; mégsem kellett egészen kivárniuk. A perzsa uralomváltás után egy évre, már 538-ban megnyílt az út haza a fogságból. Tehát 49 esztendő múltán mehetett, aki lélekben fölkészült rá. Mire a templom újból kész lett (515), 72 esztendő telt el.

A próféta nem bocsátkozik részletekbe. A múlt alakalom számára, hogy a jelenhez szóljon, mert a templomot új veszélyek fenyegetik, s Dánielt már az foglalkoztatja. Egyébként sem kérhetjük számon tőle a tudományos történelmi pontosságot. A múlt földolgozása valójában nem az adatok tévedhetetlen időrendbe szedését jelenti csupán. A mindenkori jelen nehézségeivel az képes megbirkózni, aki bűnbánattal vállalja a múltat. – Első meglepetésünkben máris odakiáltanánk a prófétának: Te aztán igazán mentes vagy a bűnöktől, s még az elődökét is magadra szeded? A töredelmes bűnbánat azonban egynek tudja magát nemcsak nemzedékével, de az elődökkel is. A múlt nem végzetszerűen tapad hozzám. Szakítani oly módon tudok vele, ha embertársam bűnét csak azért vállalom, hogy helyettük és értük is, az egész terhet odategyem az Úr elé.

Hiába kuporgatunk érdemeket, nincs saját igazságunk, csak orcapirulásunk van. Mégis, az Isten nagy irgalmasságában bízva visszük elé könyörgésünket (18). Öngyötrés, netán testem sanyargatása vihet el ideig? Tévedés! A bűnbánat nem magamra kényszerített megalázkodás, amivel aztán kicsikarhatnám Isten irgalmát. A bűnvalásban fölszabadul a szív, mert úgy születik, ahogy az élet szokott előtörni a dermedtségből.

A fejezet során itt is, ott is előtűnnek az íráskor tanulmányozásának nyomai. Dániel nemcsak Jeremiást olvasta (2), de Mózeset is; s lám, az átok, amiről az 5Móz 28 beszél, bekövetkezett. Mégis fordulhat áldásra sorsuk: a 17.v-ben elővillan az ároni áldás egyik szava (4Móz 5,25).

Az ige vezet el mélyebb önismeretre, mikortól kezdve kezd beszélni hozzám (Jak 1,25).

Dániel 9,20–27 – Tanítja a jelent a múlt

Voltaképpen jó oka volt rá a prófétának, hogy most elevenedtek föl a babiloni fogság vallási szükösségének emlékei. Szinte érintésközelbe jött amaz idő, és okulniuk lehetett az akkori tapasztalatokon. Antiokhosz alatt nem ők mentek fogságba, hanem a fogság jött a helyükbe. Mióta betiltotta az áldozatokat (8,11), és sok könyvet megsemmisített (1Mak 1,56k), szinte csak az imádság lehetősége maradt meg a zsidóknak. Dániel megint átéli, hogy senki sem tépheti szét személyes közösségét Istennel.

Az esti áldozat idején sebes szárnyakon érkezik Gábrriel és magyarázza – sőt újraértelmezi – a 70 év jelentését; ahogyan azt e mostani időben értelmezniük kell. – Már a 3Móz 25,3k ismerte a hétéves periódusokat. Most pedig évhetekben kell számolniuk. A 70 évhét összesen 490 esztendő –, három időegységre bontva: 7+62+1 évhét. A Jeruzsálem újjáépüléséről szóló kijelentés (25) bizonyonnyal a Jer 25,11k-nek és a 29,10-nek felel meg. – Az első ciklus a 7×7 év, ameddig a fogság ténylegesen tartott, éppen 49 esztendő. Az adat meglepően pontos, s egyben összecseng a nagy örömmünneppel, a kürtölés évével (3Móz 25,8-22). A próféta észrevétlen hagyja ezt a jelentős összefüggést, mert nem a kezdeti lelkesültséggel tekint vissza arra a korra, mint ahogy a fogság utáni időt hamar követte a remények lehiggadása.

Az az időszak, mely azóta eltelt, 62 évhét lenne. Ma utánaszámolva igazából 53 évhét. Tekintetbe véve azonban a különféle időszámítások miatti ingadozásokat, az eltérés nem jelentős. Így jutunk el Kr.e. 167-ig. Ez a próféta jelene, a válság mélypontja. Hátra van még egyetlen hét, azaz 7 esztendő. A fele esetleg már eltelt (7,25). Antiokhosz fölállította Zeusz oltárát a templomi oltárra. Erőszakosságának azonban hamar vége szakad. Szó esik közben a felkent megöléséről. III. Oniász főpapot kb. 170-ben távolították el tisztéből erőszakkal.

A vállalt szövetség miatti üldözést elszenvedők sora egyenesen vezet Jézus Krisztusig (Mt 23,34).

Dániel 10,1–11,1 – Erő az erőtlenségben

Észjárásunk azt diktálná, hogy ha valakiben Isten kedvét leli, azt köteles megkímélni mindenféle megrázkódtatástól, s körülvenni szeretetével, mint egy burokkal. Átfutva gondolatban könyvünkön, amit e fejezet alá is húz: becéző szeretetének más jellemzői vannak. Akit Isten kedvel, annak többet mutat meg üdvözítő szándékából. Beavatja terveibe és munkatársává formálja. Tekintsünk meg „üdvösségünk fejedelmét” (Zsid 2,10.12,2): „Mert akit az Isten küldött, az az Isten beszédeit szólja... Az Atya szereti a Fiút, és kezébe adott mindent” (Jn 3,34k); és milyen útom vezette őt? Pál apostol esetében is arányban volt a kijelentés nagysága a testében hordozott tövis fájdalommasságával, mely nem volt elkerülhető (2Kor 12,7).

A Dánielnek adott kijelentések felől is úgy végzett Isten, hogy váljanak írott ígéjének részévé. E döntéssel együtt járt a próféta erejének olykori elvesztése. Arcáról leolvasható, hogy az ájulás környékezi. – Megdöbbenjünk, vagy mosolyogjunk? Azt sem tudjuk, hová legyünk, ahogy feltápáskodni látjuk a prófétát, s közben hallja a már korábban is alkalmazott (9,23) kedveskedő megszólítást: „Dániel, te kedvelt férfiú” (11,19). Mintha csúfolódnának vele. De nem! Nem egyféle módon ugyan, de barátsága terhet ró ránk –, testünk-re-lelkünk-re szabottat.

Idézőjelben „szerencsénk”, hogy az írott kijelentés ideje már lezárult. Mégis az ige személyes megértését és megcselekvésének valóra váltását azzal is alátámaszthatja Isten, hogy időlegesen kiveszi hónunk alól a támaszokat, s mi csak tántorgunk kezének súlya alatt, mint aki tele zsákot vesz vállára. Ilyen áron is kitüntető kegy, ha baráti bizalmába von. Ne féjünk, nem hagy leterhelve, lesújtva, föl fog emelni, s ad annyi erőt, ami elegendő a tanúságtételhez. – Mellesken: barátságának ilyen „kitüntető” jele arra is megtanít, hogy a korunkban elferdült és értékét veszített „barát(ja)” mint fogalom, megtisztuljon a rátapadt szennytől, s kapja vissza biblikus jelentését.

Isten világkormányzó munkájába kap bepillantást a próféta. Az angyal nem nevezi meg magát, bizonyára Gábriel ő (8,16). Kis ideig föltartóztatta őt egy szembeszegülő erő, de Mikáél, Izráel vezére segített neki, s most együtt indulnak új feladatra küldve (13. 20).

Az ŰSZ-ben veszített jelentőségében az angyaltan, mert Jézus Krisztus a feje a fejedelemségeknek és hatalmasságoknak (Kol 2,10. Zsid 1.f.).

Dániel 11,2–20 – Világtörténelmi kistükör

Közeledve saját korához, a prófétának egyre több adat áll rendelkezésére. Szorítkozva a legfontosabbakra, érdekes szembesülnünk a történelemből, vagy irodalomból ismert személyekkel és eseményekkel a perzsa-görög-római hatalmak ütközőpontjain, mely fejezetünkben mintegy 300 évet fog át. Az azonosítást nehezíti, hogy a nevek és a földrajzi meghatározások hiányoznak. Az utalásokból több-kevesebb valószínűséggel mégis kihámozható néhány támpont.

A perzsák nem bírtak a görögökkel. Előbb I. Dáriusznak kellett meghátrálnia marathóni veresége (490) után; 10 év múlva Xerxész hajóit verik tönkre Szalamisznál. Macedón Nagy Sándor csapása – közben eltelt jó 150 év –, szétzúzza a perzsa birodalmat; de a világhódító ifjú hirtelen halála után darabokra hull szét birodalma. Példaként arra is, miként értendő a 2,34.45. 8,25: „anélkül, hogy valaki hozzányúlt volna” Ilyet mi is átéltünk, szinte a minap! –

Nagy Sándor utódai a Diadochok lettek. A négy utódállamból csak az egyiptomi Ptolemaioszok („a déli király”) és a szír Szeleukidák („az északi király”) huzavonáira figyel a próféta, mivel hazája „az ékes föld” (16) a két versengő közé van ékelődve. A két viszálykodó államot érdekházasságokkal sem sikerült egymáshoz fűzni. Mindkét részről belebonyolódtak bosszúhadjáratokba.

Palesztina Kr.e.198 táján jut végleg a Szeleukidák kezére. Miközben a római hatalmi érdekekkel is surlódásokba keveredtek. A 17.v. asszonya Kleopátra. A 18.v. római hadvezére Scipio. Tőle szenved szégyenteljes vereséget III. Antiokhosz. Közben szó esik (14) egy erőszakos beállítottágú zsidó csoportról. Egy állítólagos prófétai látást akarnak erővel is megvalósítani. Ők még nem a Makkabeusok. – Az egész könyvre jellemző, hogy tartózkodó minden olyan törekvés láttán, ahol az ember – nem riadva vissza erőszaktól sem –, maga segítene magán. Magasabb szellemi szinten várja a szabaddítást, közvetlen isteni beavatkozás nyomán.

Jézus hasonlóképpen intett: „Tedd vissza helyére kardodat, mert akik kardot fognak, kard által vesznek el” (Mt 26,52).

Dániel 11,21–45 – Antikrisztusi vonások

Ez már az az időszak, melyben a próféta él. Antiokhosz az új uralkodó, a „gyalázatos”. Az ellenszenvet módszereinek kétszínűségével hívta ki maga ellen. Továbbá azzal, hogy a vallás dolgait birodalma egységének szolgálatába kívánta állítani. Nemcsak a zsidók hitét akarta félresöpörni, de a babiloni eredetű Tammúz-kultusz híveinek érzékenységevel sem törődött (37. Ez 8,14). A jeruzsálemi templomban felállított iszonyatos bálványról esett már szó (31. 9,27. 12,11. Mt 24,15: „pusztító utálatosság”). Kedvence „az erődök istene” volt (38. Talán a Mitrász-kultusz?).

Mindenekelőtt azonban önmagát tömjénezte. Fölvette az Epiphánész „nyilvánvaló (isten)” melléknevet. Magát inkább az egy istenséggé gyúrt Baal – Zeus – (s talán) Jahve megtestesítőjének vélte. Tanúk rá az általa veretett pénzek. Polübiosz görög történetíró csúfondárosan Epimanésznek titulálta: „az őrző” jelentéssel. – Az első sikerek után, második egyiptomi hadjáratánál kénytelen a fölvonuló rómaiak elől viszakozni (29k. A „kittiek” a rómaiak). Dühét a védtelen Júdeán és Jeruzsálemen töltötte ki.

A 30. verstől fölsejlenek a különféle irányzatok körvonalai fölka-vart társadalmában. Akik hellenizálódtak, s beadták derekukat, azokat Antiokhosz kitünteti kegyeivel (39). A „nép okosai”, az „értelmesekek” bátorítják az Úr szövetségéhez ragaszkodókat. Közülük többen az üldözés áldozataivá lesznek. Gerjedőben van a Makkabeus felkelés, de a 34.vers „egy kevés segítség”-nek tekinti vállalkozásukat. Olyanok is adódnak, akik számításból csapódnak a felkeléshez. – A dánieli hagyománynak szintén lehetett tanítványi köre (10,7).

A 40-45 szakasz a jövőt ábrázolja. Megjövendőli Antiokhosz közeli végét. Be is következett, ha nem is azon a földrajzi ponton, ahol a próféta várta (45). – E részletből állapítható meg a könyv legkésőbbi darabjainak szerzettetési ideje: Kr.e. 165-164.

Antiokhosz nem az antikrisztus. Silány utánzatokat az eredeti nyomán szokták fabrikálni. Tény azonban, hogy benne új álarcot öltve lép fel a gonosz. Eddig nem volt ilyen a történelemben, s magakelletését – alkalmasabb jelző híján –, nevezhetjük antikrisztusinak. E minőségében előfutára ő a végső idők törvénytíprójának (2Thessz 2,3-12).

Dániel 12 – Feltámadás és örökélet

Egy hídnak ŐSZ-i pillére e fejezet, mely átível az innenső pillérig, Jézus Krisztusig. A Mt 24,15 név szerint említi Dániel prófétát, aki pusztító utálatosságról beszélt és az 1.v értelmében szólt a nagy nyomorúságról, amilyen nem volt a világ kezdete óta. Ama napok – tehát a nyomorúság időszaka –, a választottakra tekintettel rövidülhetnek meg. Lehet, hogy Jézus a dánieli utolsó hét (9,27) felére rövidülését ismerte föl az „Egy időszak, meg két időszal és egy fél időszak” 3 1 esztendejében, (7. 7,25. Jel 12,14), ami 42 hónap: Jel 11,2 13,5). Ezért beszélt Jézus a napok „megrövidítés”-éről (Mt 24,22), mert egy évhét fele három és fél esztendő. Kb. ennyi időt tesz ki kv-ünkben a háromszor is változó napok száma: az 1150 (8,14; a napi esti és reggeli áldozat alapján a 2300 fele), s most a 11k 1290 és 1335 napja.

Mindazáltal Jézus körültekintően hárította el a kíváncsiskodó kérdéseket a „mikor” felől. Meghökkenítő hallani őt, hogy azt a napot, vagy órát az égvilágon senki nem tudja, még a Fiú sem, csupán csak az Atya (Mk 13,32). – Ahogy Dániel kérdez, azon a szinten áll, mint a tanítványok kérdezősködése Jézus mennybemenetele előtt: „Uram, nem ebben az időben..?” S a kitérő válasz helyreutasításnak is vehető: „Nem rátok tartozik, hogy megtudjatok időpontokat, vagy alkalmakat...” (ApCsel 1,6k). A napok és időszakok apokaliptilus számolgotása helyett azt tegyék, amit én bízik rátok, missziót a föld végső határáig időben és térben. – Dánielnek legfőbb törekvése, hogy lelki hasznát keresi az Antiokhosz támasztotta üldözésnek. Meddig tobzódhat az igazságtalanság? S mi lesz azokkal, akik mártírként haltak meg? Vagy akik meghaltak egy hitehagyó, másokat gyötrő, gyilkos és büntetlenül maradt élet után?

Mind ez ideig Izráel tartózkodó volt a halál utáni dolgok tekintetében – ellentétben más vallások fantáziadús elgondolásaival. Mint ha várt volna az igazi válaszra. S ime, itt van a válasz (vö. az Ézs 26,19-el). A föld porában alvók feltámadnak örök életre, mások pedig örök gyalázatra. Dániel maga is részese lesz a dicsőséges végnek (2.13). – A „sokan” a Jn 5,28-ban válik egyetemessé.

Az utolsó idők olyan ítéletes korszak, ahol a kegyelem nyomvonal nem szakad meg, s benne a végső szót nem a halál, hanem az élet, pontosabban: az Élet Fejedelme mondja ki (ApCsel 3,15. 5,31).

Hóseás 1 – Profétasors: üzenet Isten népének

Salamon király után az ország két királyságra szakadt. Az északi rész neve Izráel, a déli országrészé Júda (nagy vonalakban az ŰSZ idején ez Júdea; ne keverjük a két nevezetet!). Már Salamon idejében – idegen származású feleségei révén –, fokozódott az idegen kultuszok beáramlása (1Kir 11,1-13). Ezekkel a természet termékenységét óhajtották utánózni, s egyben befolyásolni. Nem mentesség, de észlelhatték az egész közelkelet elsivatagosodását, s hogy ellene tenniük kellene valamit; mai ismereteink szerint a jelenség ebből az irányból is magyarázható. Ezt téven, akarva-akaratlan igézetébe került a nép a termékenységgel kapcsolatos különféle szokásoknak. Legkivált az északi rész-ország került a Baal-kultusz hatása alá, elegyítve a Jahve tisztelettel. Újabb régészeti lelet is árulkodik az elhajlás tényéről, aholis Jahvének lett volna egy női társa, mely kiválthatta a próféták rosszallását, bár nincs rá írott adat; talán nem óhajtották a tévelygést önkéntelenül is népszerűsíteni.

Ama kort jellemezte továbbá, hogy évszázadok óta nem tapasztalt új történelmi helyzet állt elő. Az atyák egykor Egyiptom elnyomása alatt szenvedtek és átélhették Jahve szabadítását. Azóta eltelt jó 500 esztendő, s most Asszíria nagyhatalmi mohósága fenyeget. – Változó helyzetek kihívására Isten új adománnyal felel; elhívja az egyetlen, északon honos íróprófétát: Hóseást, aki korábban neves próféta-elődök: Illés, Elizeus, s egy északon is járt júdai, egyben a legelső írópróféta, Ámós örökébe lép.

Az Űr szól, és ő engedelmeskedik. A Baal-kultuszban már részt vett asszonyt kell feleségül vennie. Pontosítsunk, s ezt a különbségtélt sokan nem ismerik; nem parázna nőt vesz el, hanem paráznaság asszonyát, aki tehát már részt vett egy tényleges beavatáson! (Értse mindenki jól, nem részletezem). Kicsit azért döbbenjünk meg, hogy mennyire fontos a pontos Biblia-ismeret! – A társul kapott asszony ezután is tartja magát a kor vallásos divatjához, s megszült 3 gyermekét a termékenység istene ajándékának véli. – A próféta pedig továbbra is azt követi, amit Jahve mond. Eszerint a gyermekek nevei: „Jezérel” (2Kir 10,11) – utalás a királyi ház közelgő végére. A leány neve, „Nincs irgalom” Isten eltökélte, hogy többé nem bocsát meg Izráel házának. A harmadik, akár az első –, fiú, neve „Nem népem”; ismételt jeladás: „nem vagytok az én népem!” (8). – A próféta családi élete tehát meghökkentő módon hívja föl a figyelmet Isten ítéletes üzenetére. Olyanok ők, mint hitelesítő pecsétek egy iraton.

Mégis lesz majd irgalmas változás Isten szívében, amikor ez a mindent megelőző és legyőző kegyelem – mégis azt mondja: „Népem”, s hogy „Van irgalom” (2,3. 25). Jézus Krisztusban pedig minden népre tekintettel mondja Isten: „a nem nép... most Isten népe” (1Pt 2,10).

Hóseás 2 – Isten frigyajándékai

Hát érdemes Istennek ránk, hűtlenekre pazarolnia erőfeszítésit? Szembesülünk e kérdéssel, mert önismeretre tanít! Eközben kiderül, hogy Isten soha nem fárad el, ha rólunk van szó. Minduntalan reménységgel vállalkozik rá, hogy ismét újat kezdjen. – Azért csalogat a pusztába, hogy ott – tiszta eszközeivel –, megint meghódítson. Bizonyos benne, hogy olyan választ kap, mint kapott volt az első szeretet idején (Jel 2,4), és csábos, idegen istenségek nevei egyszerűen elfelejtődnek. – A pusztta sosem volt ideális állapot. Nehézségeit Isten soha nem szépítgette, de való igaz, hogy népe ott született meg az Ő népeként. – Féligazság az, hogy a jólét ártalmas. Bizonyos azonban, hogy keményebb életfeltételek között kiderülhet, hogy az élet sokféle ajándéka között Isten szövetségének jegyajándékai (21k) az igazán tartósak. Soha nem veszítenek értékükből. Evégett a pusztta csak átmeneti állapot arra az időre, amíg meg nem tisztulok a rajtam, velem megújított szövetségi rendben. Kár, hogy hívő körökben is hanyagolt, hogy Isten szövetséges népe vagyunk! Pedig szövetségek láncolatából áll az üdvösségtörténet; nem mi lépünk vele szövetségbe, hanem Ő lép, és kezdeményez! Ha az én lépésem az elsődleges, huncutul, már érdemeket zsugorgatok – titokban!

Akár kivitt Isten a pusztába, akár helyembe jött a pusztta, már is kezd kivirulni minden körülöttem, mert az Úr szövetsége a természetet is magába zárja. A velem megújított frigyben magam is mássá lévén, a természet ajándékai a visszkapott szövetségi rend részeként tekintenek rám, reánk, s adják áldásukat életünkre. Az élet kegyelmes újulásának ősképe, ahogy az egész teremtettség életre támadt Isten egyetemes szövetségi rendjében az özönvíz után (1Móz 9,12). – Egyszeriben kezdem fölfedezni, hogy az Úr szeretetének szövetsége gyűrűként vesz körül mindenfelől. Aminek hiánya eleddig gúzsba kötött, most kinyilva, kegyelmesen hordoz. A süket csend helyett most mintha minden egymásnak felelgetne, mert Isten is meghallgat mindeneket. Ég és föld, egymást segítve, nagy figyelemmel értve meg a másikat, beszélő viszonyba kerül Urával és teremtetett társaival. S mindennek centrumában Istennek, velünk megújított frigye áll, melyben elárasztotta népét bőséges jegyajándékaival. A pusztta helyén pezsgés, élet támad, mert az Úr, meg nem szűnő szeretével magához édesgette népét. – Isten népe, menyasszonyként, bátran kiálthatja a Lélekkel együtt a vőlegénynek, Krisztusának: „Jöjj!” (Jel 22,17).

Hóseás 3 – Céltudatos szeretet

Az ige Isten rendíthetetlen szeretetéről szól. Tévútjaink ellenére hűséges hozzánk, mert nem teheti, hogy hűtlen legyen önmagához, s földja ígéreteit.

Amíg házassága első szakaszában a prófétának népe hűtlenségét kellett elsőrenden fölmutatnia, mintegy kiabrázolván, hogy a hitszegés képtelensége tarthatatlanná váljék; a második szakasz Isten szövetségi hűségét szemlélteti. Mélyre süllyedt asszonyát kellett egy rabszolga árának megfelelő ellenértékért visszavásárolnia. Azaz: Isten szeretete árat is kész letenni értünk; veretes népi formulát alkalmazva: hogy a szívünket megvegye.

Azt is megtanulhatjuk az igéből, hogy a bűjt, melyre néha fogva vagyunk, céltudatos nevelő eszköz a kezében. Szívünket, lelkiismeretünket mozdítja, hogy Isten, szövetséges társként, népével együtt maga is lemondást vállal (3). A vele közös bűjt lényege részünkről az, hogy elveszi korábbi adományaiból azt, ami kísértéssé vált, vagy vissza is éltünk vele. Ilyen volt Izráelnek pl. az efód, amit Gedeon tett bálvánnyá (Bír 8,27). Lehetséges, hogy valamely szentoszlopot burkoltak efódba úgy, hogy ráadták, fölöltöztették vele, jöllehet a papi öltözék tartozékaként volt helyén ez a ruhadarab (1Sám 2,18k). A főpap öltözetében is ott található az efód (2Móz 39,2-7). – Fontos szabály a kegyesség gyakorlásában, hogy minden hitvallási adományt és eszközt csak rendeltetésszerűen szabad használni, azaz az ige alkalmazásának rendje szerint! Minden, ami ettől eltér elhajlást, rossz vért szül, s méltatlan módon, csak játékszerré silányít.

A bűjt által előkészítve, az Isten által megadott időben találkozunk majd a megtért nép Ura szeretetével. – Sok mindent elmondtak már az utolsó napokról. E téren is gyakori az igeszerűtlen hangsúly-eltolódás. Az 5.v. kiigazít, midőn arra mutat rá, hogy az utolsó napok mindenekelőtt a nagy találkozás alkalmai lesznek.

E boldog egymásratalálásért életed Urával érdemes – ámbár nem érdemszerző –, vállalnod életed bűjtjét ott, ahol Isten szűkebbre szabta e földön kimért részedet!

Hóseás 4 – Elveszített istenismeret

Isten népének megtartó erőként kell hatnia az emberek között. Ahogy Jézus megfogalmazta: „Ti vagytok a föld sója” (Mt 5,13). Viszszavetítve e megmozgató, s vezérlő motívumot igénkire, Isten azért perel, mert a só ízetlenné vált, s így képtelen betölteni rendeltetését. Az 1-3 szakaszban jól tükröződik a Tíz ige (2Móz 20,1-17), pontosabban az, hogy áthágták az Úr rendelkezéseit. Mivel elveszítették istenismeretüket, ennek folyományaként hágták át a felebarát-ra tekintő tilalmakat is. Volt abban valami mélyen bibliai értelem, amikor a segítséget kérő embertárs e szavakkal kezdte: Ha Istent ismer (ösmér, mondták a régiek)... segítsen rajtam! Ezt felejtve könnyen elszabadul a pokol. „Mindig így volt e világi élet, Egyszer fázott máskor lánggal égett” (emlékeztből idéztem Vörösmarty „Vén cigány”-át). Nyomon követi a halál, gyász, szomjúság, sorvadás, a természet kínja, halomra pusztulása. Terjed a bomlás, követi a kozmikus méretű szárazság, a víz elillan. Nélküle pedig nincs élet.

Hol a só – ha kevés is, de elegendő –, mely romlástól óvná az ingatagságában is csodálatosan gazdag életet, mellyel Isten fölékesítette a földet? S az ember pedig eltékozolja! – Szinte el sem dönthető, hogy a próféta arról az országról beszélne csupán, ahol ő is él, vagy inkább az egész lakott földről? Ha az első föltevés valósabb, akkor is kimetszett darabja az a nagy egésznek; s kicsiben tükrözi a nagy összefüggést, melynek szövedékében részes az Úr népe is, széttephetetlen közösségben minden földön élővel.

A 4.v-től kezdődően fény derül rá, hogy honnan ered a sónak aggasztó szétesése. A Baal kultusz kicsapongásaiban a papok és a nemzetségfők jártak elől. Istentiszteletüket babonákra cserélték (12). Istentiszteletük eltorzult, s nincs többé morális gátlás (Róm 1,28-31). Ezt művelvén a fők, nem csoda, hogy a közember is vérszemet kapott. Nem rajtuk fog kezdődni a büntetés, hanem azokon, akikre több bízott (14). Jézus – amikor a hűtlen sáfárról beszélt (Lk 12,45-48), hasonlóképpen következtetett.

Ha támad a romlás, fokozatosan nyomul új területek bedarálására. A só oly módon száll szembe vele, hogy kifejti óvó, megőrző hatását, sőt újítja, jobbá teszi a megőrzendő. Nemcsak konzervál, – a kritika konzervatívnak titulálja a maradandó értéket képviselőket –, de kényszerből mentesen inkább konvertál, azaz: megtérésre hív! S ez már túllép a „só” hasonlat jelentésén, mert benne az élet győzhet a halál fölött!

Hóseás 5 – Vagy – vagy

Félelmetes erők kiszámíthatatlan birkózását sejteti az ige. – Vad-állatoknak tört, meg csapdát állítottak, vagy hálót feszítettek. Nagy-vadaknak csalétket tettek ki, s mellé letakart vermet ástak, hogy a léprecsalt vad beleessék. Ősi és ma is gyakorolt vadászfogások példáját alkalmazza a próféta rá, amit a papok, meg a királyi ház tesz Izráellel. (Samária a főváros. A körülötte elterülő vonzaskörzet neve Efraim). – De Júdában sem jobb a helyzet.

Lehet, hogy nem akartak szántsándékkal népüknek rosszat, meg maguknak sem, de elvakította őket a tarka termékenységi hiedelem, s vegyük még hozzá a gőgöt. A két királyságra szakadt ország határai együtt megközelítették a hajdanvolt salamoni birodalom nagyságát. – Egy hónap kell csupán (a 7.v így is fordítható) és mint harapófogóban, roppan össze az északi testvér-királyság. Mielőtt ugyanis kitört volna a szír-efraimi háború (vö. 2Kir 16,5-9), Efraim jóelőre igyekezett megnyerni Asszíria kegyeit. A 13.v talán a Menahém által fizetett sarcra gondol (1Kir 15,19). Damaszkusz és Efraim szövetsége akkor porladt szét, mikor a szorongatott júdaiak asszír segítségért folyamodtak, arra sem gondolva, hogy vele jó ürügyet szolgáltatnak a nagy hatalomnak törpe államok elsöprésére, bekebelezésére. – A hadiszerencse tehát megfordult, s az 5.v-től talán már júdai kürtjelek riogatják az északi rész-királyság településeit. A kölcsönösen egymásnak állított csapda végeredményben mindkét viszálykodó félnek kárára lett.

Még inkább dermesztő, hogy a szeszélyes történelmi erők, melyeket ők idéztek elő, s már nem képesek rajtuk úrrá lenni, Istentől vezérelt fenyítésnek bizonyulnak. Nincs a Szentírásban ehhez hasonló képsor: Isten önmagát pártoskodó népét megtámadó fekélyhez, csontszúhoz, zsákmányra leső, azt elvonszoló és széttépő oroszlánhoz hasonlítja. Nincs félelmetesebb tör, mint amit ő vet az egymásra fenekedőknek!

Alapjában két lehetőség áll előttünk. Vagy a verem, amit másnak készítek, hogy végtére magam essek bele. Vagy pedig az élet mentése testvérszeretetben és Isten félelmében. Ezen aztán nincs hatalma embereknek. E második lehetőségnek is rendje van, mert mindig ott kell menteni, amit éppen Isten hoz elélem.

Hóseás 6 – Szent kapkodás

Szinte sajnáljuk, hogy az 1-3 részlet szépen csengő szavai mögött meg kell látnunk a felszínes riadalmat, amely olyankor fordul elő, ha nemvárt vendég jön, s mi az utolsó pillanatban igyekszünk néhány gyors mozdulattal, simítással a rendbeszedettség látszatát kelteni. Kár, hogy a 2. v-el nem lehet egyből a feltámadás reménységét fölcillantanunk. Pedig oly jól beleillenek a bibliai összképbe.

A baj nem ott van, hogy a hívogató készítés megtérésre sürget. Ilyent már tapasztaltunk, tudunk gyors megtérésekről. Áldjuk Istent érte. A kifogás nem a szavakon akad fönn. Kultuszi sürgés-forrásban sincs hiány. Lehetséges továbbá, hogy néhány nemszeretem dolgot, nem odaillőt, kisöpörnek az istentiszteletből. A folytatás, a következetesség elégtelen. Jahve mögéje lát a vallásos nyüzsgésnek, s majdhogynem letörten még kérdezi is: Mit tegyek veled? Mondhatnánk így is: Mit kezdjek veled? Fölbuzdulásokat csupán szalmaláng, vagy köd, mely páráként fog elillanni.

Oltárok füstje nem pótolja, s nem feledteti a szeretet és az istenismeret hiányosságait. Az 5Móz 6,4-9 Izráel népének évezredes hitvallása: „Halld meg, Izráel: Az ÚR a mi Istenünk, egyedül az ÚR! Szeresd azért Uradat...” És ismerték a felebaráti szeretet parancsát is (3Móz 19,18). A 3Móz 18,5 nyomán ezeket fűzte egybe Jézus, s tette hozzá az élet ígértét a törvénytudóval folytatott beszélgetésben (Lk 10,25-28).

A hiány nem csupán az Isten ismeretében és a testvérszeretet mulasztásaiban leledzik, de a gyöngét ki is fosztják. Vannak hiány-bűnök, de elkövetett bűnök is vannak a számlán. Kikerülve a szükségben lévőt, mulasztást követnek el, de elvetemültségük fölülmúl minden képzeletet. Úgy viselkednek – papjaik sem kivételek –, mint az útonálló rablóbanda és gyilkosságtól sem riadnak vissza.

Az igazi megtérés tehát az irgalmasság tetteiben bizonyul valódinak. Jézus is ebben ragadta meg mostani igénk lényegét: „Irgalmasságot akarok és nem áldozatot” (Mt 9,13. 12,7).

Hóseás 7 – Így ne!

Elolvassa a 2Kir 15,8-31 részletet, értjük meg jól az igét. Gyors egymásutánban négy királygyilkosságot követnek el. Szinte mindegyiket összeesküvés előz meg. Hogy a szenvtelenül közölt tények mögött milyen indulatok izzottak, azt Hóseásnak a befűtött kemencéről szóló hasonlata érzékelteti igazán, belülről tárva föl, amiről a Királyok könyve krónikaszerű rövidezséggel számol be.

A főemberek egybegyűltek valamilyen királyi ünnepre. Rendre megjelentek, egyelőre lojalitást színelve, lefojtva keserű bosszúvágyukat azok is, akik már összeesküdtek a hatalom birtokosai ellen. Elkezdődik a dínom-dánom, a kiszemelt áldozatok leitatása, hogy majd az éjszaka múltán ellenállás nélkül lehessen kardélre hányni őket. Ennyi elég, hogy a burkolt célzásokat, mégis a leleplező tudósítást értsük.

Bizony messze sodródtak. Alig lehet fölfedezni rajtuk egy fikarcnyit is abból, hogy Isten népe volnának. Belső feszültségek buktatói közepette eligazít bennünket az 1Jn 2,10: „Aki szereti testvérét, az a világosságban van és nincs benne semmi, amivel megbotránkoztathatna”. A megbotránkoztatás – skandalum, botrány –, bibliai szóhasználatban jelenti azt is, hogy van, vagy nincs törbeejtő szándék. Az élet olykor engesztelhetetlenné keményítene, s a levegő szinte megfagy, vagy éppen fölizzik körülöttünk. Hitünk próbájaként ilyenkor bizonyíthatjuk, hogy a szeretet tartozását (Róm 13,8) készek vagyunk egymás iránt mindenkor törleszteni, legyen szó testvérről, felebarátról, akár ellenségről (Péld 25,21). Szemünkbe vágthatják: Engem te ne szeress! Mire a válasz: mit egyebet tehetek, amikor az Isten szeret téged!

Ha azonban bent meghasonlás üti fel fejét, és Isten népe nem leli helyét a népek között (11), s a vezérlő igét sem képes megtalálni, zárlatosan kezd erős embereket keresni, aki(k)hez odacsapódhat. Mint akkor is, némelyek Egyiptomban bíztak, mások Asszíriához folyamodtak. Belső és külső zavarokat jellemezendő a 8.v így fogalmaz: „Efraim a népek közé keveredett”, olyan mint az odaégett lánghos.

Egyedül az ige vezérelte úton leljük meg hiteles helyünket a népek világában. Ebből támad felelős érdeklődés sorsuk iránt és mentő segítőkészség, hogy mindenki – a szó legteljesebb értelmében –, boldoguljon.

Hóseás 8 – Ő ismer–é engem?

„Előtted ettünk és ittunk és utcáinkon tanítottál” (Lk 13,26) mondogatják majd a kívül rekedtek; és hiába az „Uram, Uram”, ha nem csekedték akarátát. Válasza az lesz: „Sohasem ismertelek titeket, távozzatok...” (Mt 7,23). – Talán így, az ÚSZ felől közelítve, férközhetünk e mostani igénk közelébe.

Megszegve a szövetséget, mentek saját fejük után. Nem kérdezték Jahvét, hogy ki legyen király. Lelkiismeretüket nyugtatgatva készítették aranyból trónust Istennek. Ez lehetett Samária borjúja. Mit ér, ha egyre azt bizonygatják: „mi ismerünk téged” (2), ha közben olyan lépéseket tesznek, amit Jahve nem ismer el (4). Ez a borjú is ízzé-porrá törik majd az ítéletben, mint hajdanvolt elődje (2Móz 32,20), s még a levét is megisszák.

Mindig az az időszerű és igerű „jó” (3), amit Isten akar. Azt kell követnünk. Különböztetve szemet az ember és vihart arat (7). Ahogy nyelvünk kincsvé vált e mondás, úgy váljék tartalmában is hitünk részévé. – Különböztetve mily szánalmas, amikor Isten népe a népek között bolyong. Erre gondolva, a csatangoló vadszamar képe merül föl a próféta lelki szemei előtt. Elvesztegetve a szövetség javait, szem elől tévesztve egyetlen hitestársát, Jahvét, nyugtalan kóborlással kutat pótlékok után, bálványok, oltárok, népek és királyok kegyeit keresve. Borsos árat is kész adni érte, csak legyen valakije. A legfőbb gond, hogy neki magának sincs senkinél hitele (8k). Igazából tudathasadásos a lelkiállapota. Mert azt hajtogatva, hogy ismerem nevét, sőt útmutatásai sokaságáról (12) is van több-kevesebb fogalmam, de ha közülük egynek kellene engednem, annak ami, Isten akarata szerint mára szólóan, feladatként reám bízva, akkor lerázom magamról az egészet. Legyen elég végre a mellébeszélésnek! Öntsünk tiszta vizet a pohárba!

Lehet, hogy kijózanítás okán is mindent előről kezd velem Isten. Azt mondja: Vissza Egyiptomba (13)! Majd onnan kiemelve, újból népévé formál, mert népe alkotója egyedül Ő (14). „Mert az ő alkotása vagyunk” mondja az ÚSZ népének az Ef 2,10, „akiket Jézus Krisztusban jó cselekedetekre teremtett, amelyeket előre elrendelt az Isten, hogy azok szerint éljünk”, (szó szerint: aszerint járjunk).

Hóseás 9 – A termékenységet Isten adja

Mintha szüreti mulatságon vennénk részt. (A kultúra minden ága, a népszokások is, eredetükben vallásos jellegűek voltak. Belőle ágaztak el, de időközben a kezdet elfelejtődött). – Egy ilyen ősi szüreti ünnepen váratlanul jelenik meg a próféta, s ünneprontás hatását is vállalva ezt kiáltja: Ne örüljeteك féktelen ujjongással, mert jön a fogság, ahol lehetetlenné válnak a népünnepély-szerű ünneplések, s főként az áldozatok. Hasonlít hozzá, az idő teljességében, Jézus föllépése egy, majd 800 évvel későbbi őszi lombsátor ünnepen, midőn így kiáltott: „Ha valaki szomjazik, jöjjön énhozzám és igyék” (Jn 7,37). Izráel ünnepei a mózesi rendelkezésekhez igazodtak, emlékeztetve arra, hogy a pusztai vándorlás során Isten vízzel ajándékozta meg elődeiket. Jézus e tanításhoz kapcsolódva hoz újat, tanúságot téve önmagáról: ő az élet egyetlen forrása. A próféta is úgy beszél Jahvéről, mint az élet, a termékenység egyetlen Uráról, akit nemhogy fölcserélni, de még ötvözni sem lehet mással.

A 7k föltárja, hogy merev elutasítás volt a válasz a próféta közbekiáltására. Még azt is mondták, hogy örült ez az ember. Legjobb volna eltenni láb alól, mit zavarja a többiek örvendezését. Megkeseredettek, ha másokat örvendezni látnak, meg irigységre hajlamosak. – Itt azonban szó sincs ilyesmiről. A 10.vers Isten örömről tanúskodik, midőn boldog meglepetéssel fedezte volt fel népét, mint amikor oázisra lelnek a vándorok a puszta közepén. Hiszen fügefafa zöldell ott, rajta zsenge termés, meg szőlő, fürtöket érlelő. S lám, már ehető is, leve édesen omlik szét a szomjazó szájában.

Isten, aki ily gyermekien tud örülni, nem ellensége az életnek és az örömnak. Csak legyen hittel egybecsendülő a dallama! Ha viszont népe mégis másvalakinek tulajdonítja az élet sokasodását, akkor a kivágatás közeleg. Ennél már a meddőség is jobb, illetőleg, még az a kisebb rossz (14).

Élet, szaporodás, a természet egyensúlya ma is kérdésesek. A kipróbált igei nyomon eljutnunk Istenig el nem évülő, időszerű feladat, boldogító lehetőségünk.

Hóseás 10 – Törjetekek föl új ugart!

Hamvas és vonzó volt a pusztában lelt szőlőfürt. Látványa és íze megragadó –, vallott róla a 9,10a. Most azonban meggondolásra késztet a buján tenyésző, s eközben termő szőlő hasonlata. Bár gazdagságról és jólétről beszél, mégis a metszetlen, tehát elburjánzott tőkét juttatja eszünkbe, ha gyümölcse sokaságával képes volna meg is szakítani önmagát, aztán máris kezdene elhalni. A gyümölcs érdekében is életbevágó a metszés, melyet Jézus tisztogatásnak nevez (Jn 15,1-8).

Isten népe érzi a gyors fölfutás, s máris a hirtelen hanyatlás veszélyét. Valamit tenniük kell. Némelyek földi királyban bíznak, mások legyintenek és azt mondják: nem ér az egész semmit, ha nem féljük Jahvét (3). Van aki oltárokat, szentoszlopokat állítgat úton-útfélen. Megint mások Samária borjúját nevezik királyuknak, reá esküsznek – mindhiába!

Az áldozóhalmokat fölveri majd a gaz. Összeomlanak a hamis remények, s akik nemrég még oly nagyra voltak, most a hegyek omladékaiba rejtőznének, fogalmazhatjuk úgy is, hogy az egérlyukba is bebújnának. – Szánalmas dolog, ha elszakadunk a tápláló, hordozó talajtól, az Úrtól. A jószándék is félresiklik, s a kezünk között elromlott áldás ellenünkre fordul. Megesszük, amit főztünk.

Van-e kiút, hogy az elrontottat helyrehozzuk? A válasz ekként hangzik: új ugart kell törniük, s vetni bele igazságot, hitet és hűséget, mert „Amit vet az ember, azt fogja aratni is” (13. Gal 6,7). A szakértelemmel megáldott gazda legtöbbször eltalálta, hogy mikor minek jött el az ideje. Soros teendői sikerét, minden darab földnek megadva a megfelelő előkészítést, a szakszerű végezvitel biztosította. Ma is elengedhetetlen minden téren a kellő szakismeret és a folyamatos tanulás.

Van-e bennünk hasonló fölismerés a hit dolgaiban? Mert az ige azt mondja: „... ideje, hogy keressétek az Urat”. Ha hozzáfogunk, feleletként áldás esője hull majd rá, és ránk (12).

Hóseás 11 – Az Ószövetség tékozló fia

Jóllehet a fönti cím az ismét kegyelmet talált Izráel felől tekint az ígére, irányuljon figyelmünk most mégis Istennek ama szeretetére, mely a visszafogadást lehetővé teszi.

Mindenekelőtt Isten vall szeretetéről: hogyan szerette meg a gyámoltalan gyermeket, amikor az még Egyiptomban vesztegelt és híján volt bármiféle emberi jótulajdonságnak, mely indokolná ezt a szeretetet (5Móz 7,7k). Valami hasonlóról van szó ezúttal is, mint amikor egy gyermeket örökbefogadva nevelnek föl, sajátjukként. A szülői ragaszkodás számos jelével, szelíd szálaival arra törekszenek, hogy a gyermek, érzelmeiben szülőként fogadja be azt, aki kiemelte őt sivar körülményeiből. Mily sok apró, de emlékezetes jele a gondoskodásnak: Kézen fogtam., jární tanítottam (3).

Kár lenne hagynunk, hogy elsikkadjon, s hitünkől kihulljon Istennek megannyi előlegezett bizalma, mintha a felnőtt ésszel hozott döntés előbbrevaló volna. A kiérett hit is kíváncsú, de különös fénye és fészekmelege van ama jóhírnék, hogy Isten már gyermekkoromban megszeretett. Szüleim és nevelőim által és sokféle gondos kéz hordozásán át ő fogta meg legelőbb tétován kereső kezemet. Ő vezetett, még ha nem is értettem sokáig őt. Ha ő beszél róla, s néki feledhetetlen, akkor igaznak kell lennie, amiről beszél, s megérleli bennem a viszont-szeretet választát.

Ne hallgassuk el azt sem, hányszor volt a válaszunk e vonzalomra rút feledékenység, sőt elutasítás. Mennyei Atyánk kitagadhatna. Mégis csak egy kurta pillanatig ragadja el a jogos felindulás. Latolgatja, mit tegyen. De egyszerre csak fölforrósodik szíve és kimondja: Hogyan adnám oda! Nem vagyok hajlandó kiszolgáltatni a végpusztulásnak. Azért sem lesz sorsuk a Sodomáé (Admáh és Cebóim annak voltak testvér-városai, 5Móz 29,22). Elsőrenden önmagához hú az Isten, ha nem dönt végromlásba; sőt hűsége lefegyverez, meggyőző és visszatérít magához. Ilyen érzéseket táplálhatott szívében a fiaihoz ragaszkodó atya, Jézus ismert példázatában (Lk 15,11-32).

Ha mennyei Atyánk ember volna, a jól megérdemelt büntetéssel válaszolna, de ő Isten és nem ember. Egyedül Ő a szent, népe között. Tisztét és helyét nem adja fel (9), hogy irgalmazhasson.

Hóseás 12 – Próféták sora

Fellapozva az 1Móz 25. fejezetet, meglepődve észleljük, hogy ott kissé más színezetű az, amit Jákóbról olvashatunk. Nincs szó például arról, hogy már az anyaméhben becsapta volna testvérét. A Hóseásnál, fejezetünkben lejegyzett, eddig szájhagyományban megőrzött ige kedvezőtlenebb jellemzést ad Jákóbról, mint az általunk jól ismert 1Mózes könyve. Fölfedezve az Írás emberi arcvonásait, nem kibélelt, inkább növeli előttünk Isten Lelke ihletésének csodálatos munkáját, hogyan mentette, adta kézről-kézre ígését, hogy általa közvetlenül, ily holográfikusan, azaz több-dimenziósan, beszélhesen hozzánk.

Bepillantva az ige születésének rejtelseibe, irányuljon figyelmünk most arra, ami legfőbb mondanivalója e fejezetnek. Itt található az a 11. és a 14. versében. – Sylvester János ÚSZ fordításának előszavában így kezdi mondanivalóját: „Próféták által szolt rígen néked az Isten”, mely mélyen gyökerezik Isten üdvözítő munkájába. Mivel Isten beszélt a prófétákhoz, látásokat adott nekik, jelszerű prófétai tettek húzták alá, emelték ki, szemléltették az üzenet magvas részét. Sőt próféták voltak Isten szabadításainak eszközei is; kezdve Ábrahámától (1Móz 20,7), át Mózesen (5Móz 18,15-18), próféták viselték a felelősség gondját, mellyel Isten megőrizte népét. Vegyük még hozzá a Mt 23,29-39 részletet, aholis Jézus tudatosan áll oda a próféták sorába –, jóllehet több volt ő, mint próféta – ámbár az is volt ő –, és vállalja a próféták sorsát, akik – ha kellett –, vérükkel is tanúságot tettek küldetésük igazáról.

Az ÚSZ gyülekezeteiben is volt prófétai ajándék. Egyebek között a józan és építő prófétai karizmaért kellene jobban könyörögnünk (1Kor 14,1), e kegyelmi ajándékért, az egyetemes papság keretei között, férfiak és nők egyaránt, s egyenjogúan folyamodhatnak (1Kor 11,5); s ennek semmi köze a feminizmushoz. Nem felejtjük, hogy az üldözések kezdeti idejében mennyi névtelen asszony kockáztatta életét és otthonát, hogy helyet biztosítson az összejöveteleknek; hiszen akkor még nem voltak keresztyén templomok!

Hóseás 13 – A halál tövise és fullánkja

Minden bibliai könyvben nyomon követhető előrehaladás, de hellyel-közzel visszatérés is szükséges korábbi témákra. Ismétlés a tudás anyja, mondja a latin közmondás. Haszna, hogy jobban bevési az emlékezetbe az igét, hogy ne merüljön feledésbe a hit tartalma. Méghozzá: az ige az élet magvetése, s ha mag gyanánt talajt fog nálunk, új élet sarjadhat belőle, amely feledhetetlen, s biztat az ígért „hogy aki elkezdte bennetek a jó munkát, elvégzi a Krisztus Jézus napjára” (Fil 1,6). Mégsem árt, inkább hasznos az emlékeztetés által munkált ébresztgetés (2Pt 3,1). Ekként tér vissza most a 7k során ama képsor – bár módosultan, de éppoly megdöbbenően –, amiről a 5,14 kapcsán szoltunk, hogy nincs hozzá hasonló az egész Szentírásban. Lékekzetelállító a kölykét vesztett medve féktelen tobozása. A ragaszkodó szeretet felől közelítve a hasonlatot, betekinthetünk Isten féltékeny szeretetébe, melyet magában táplál gyermekei iránt (2Móz 20,5. 5Móz 7,9k). Mimagunkra nézve is megszívlelendő, hogy szeretetével, szövetségével nem lehet játszsanunk, s félvállról sem vennünk.

Lépvén tovább egyet: fölrémlelenek előttem hajdanvolt matematika órák emléke, amikor a táblára írt egyenletben egy előjel megváltoztatta a zárójeles rész minden előjelét. Hasonlatként alkalmazva ŐSZ-i részletekre, kezdenek azok úgy beszélni hozzánk, hogy egy, mindent átértékelő isteni tett nyomán, értelmük örönhírként ér. Igazából az egész ŐSZ-re igaz e megállapítás, de egyes részleteknél szembeszökő a változás. Isten jóra fordító tette, mely az őt szertőknek minden körülmények között üdvösségesen fordul javukra (Róm 8,28), új fénybe állítja elénk az üdvösségtörténet korábbi szakaszait. Döntő módon az idő teljességében (Gal 4,4), Jézus Krisztus halálával és föltámadásával hatolt be a kegyelem a világ menetébe, s éppígy kinek-kinek személyes életébe ma is; ha ezt fölismeri, s engedi, hogy hasson az életében.

Alkalmazva mindezt a 14. v-re mintha önmagával beszélgetne Isten: Kiváltsam? Ne tegyem? Eh, mégsem! Elő a halál tövisével és fullánkjával! – Igen, de közben Jézus Krisztus testében fogta föl a halálos szúrásokat. Ezért tehát, immár Pál apostol diadalmas kérdése jut érvényre Krisztusban, szinte kihívóan: „Halál, hol a te diadalod? Halál, hol a te fullánkod?” (1Kor 15,55). Az előjel-váltás mindent mássá tett. „Ezért ha valaki Krisztusban van, új teremtes az: a régi elmúlt, és íme: új jött létre”. Revideált Károliban: Ime, újjá lett minden! (2Kor 5,17).

Hóseás 14 – Meghiúsult remények – érvényes ígérek

Az életnek, s történelemnek vannak keserű tanulságai. Nem volna szükségszerű, hogy az ember ilyen tapasztalatokat is begyűjtsön magának. Ha mégis így történik, még mindig hasznos következtetésekre juthatunk. A 4.v tanulságokat összegez. A próféta pedig tolmácsolja népének, hogy megszabadulhassanak csődöt mondott váradalmaiktól. Végleg varázsát veszítette az Isten helyett keresett pártfogó, meg a haditechnika felszereltsége (lovak), továbbá a Jahvától idegen és elidegenítő kultuszok. E három korabeli tényezőt lehetne folytatnunk mai példákkal. Ne sajnáljuk, ha használhatatlanná váltak bizodalma és utak, eljárások, mert megmaradt a bűnbánat és hálaadás keskeny, de járható ösvénye, mely bizonyosan Istenhez vezet (3).

A bűnbánat és megtérés egyik áldása, hogy másként tekintünk az életre, s észrevevesszük, mi a maradandó, s mi az avuló. Nem válunk csalatkozhatatlanná, de kitisztul ítélőképességünk. Isten gyógyító munkája mégis eléri célját nálunk és közöttünk.

Nem csupán mi vagyunk azok, akik felmérünk és mérlegre tesszünk utakat és módozatokat. Így módon az önteltség kísértene. A megtalált egyetlen helyes út is megpróbál bennünket. Ha rálépünk, a rendezetlen dolgok buktatóként köszönnek vissza. Emiatt esik el a bűnös, ha az Úr útjára tette lábát. Tehát nem az út okolandó, meg aki ajánlotta! Ilyenkor ment ki a bosszankodó, dühöngő bihari ember a ház végébe, hogy szidja az e célból odaültetett, szerény bokrú „Istenfát”, – hiába „szidta mint a bokrot”, csak magára vethetett! Mert csak a Krisztus által megigazult ember – szabad így értenünk a 10.v-et –, mehet végig bizalommal a tanácsolt jó úton!

Olykor biztatjuk magunkat: nincs minden elveszve. A 6-9 részlet ígéretesebb: minden visszanyerhető! Az ígéret itt mintha az elvesztett Édenkertbe engedne bebocsátást, telítve a szinte tobzódó természet képeivel. Szól például arról, hogy milyen lesz, ha újra szeretete oltalmában fog élni népe. Isten „zöldellő ciprus”-hoz hasonlítja magát (6), eszünkbe juttatva az élet fáját. S közben szó sincs itt valamiféle természet-vallásról! – Íme tehát, ha majd Isten mindent újjá teremt, az elvesztettnél is többet ad a szövetségében hűségeseknek (Jel 22,19).

Jóel 1 – A természeti csapás lelki haszna

Kiegyensúlyozott feltételek között élt Izráel az 5-4. szd. fordulóján a Perzsa uralom idején. E világhatalom türelmessége némi függetlenséget és békés termelési viszonyokat biztosított számukra. Egy természeti csapás következtében egy csapásra mégis bizonytalanná válik minden körülöttük. Ekkor hívja el Isten Jóelt és általa mutat kivezető utat a válságból.

Sáskajárás okozott természeti katasztrófát; ma sem ismeretlen melegebb égöv alatt. A gyakori sáskajárások közül azonban csak ez az egy vált beszédessé, mert Isten előjellé tette és prófétája útján értelmezte. – Nem túlzás egyébként a 6.v, melyben az oroszlánok hústépő fogaihoz hasonlítja a sáskák pusztítását. Szakemberek számára is talányos az a fázis, amikor a sáskák tömege robbanásszerűen kezd falni. Mintha megvadultak volna, s az éhség csillapításán túl csupán az evésért magáért ennének. Félelmetesen megjön az étvágyuk és mindent letarolnak, hogy a másiknak semmi ne maradjon.

Az ember tehetetlenül áll, ha a sáska-felhő hagyja, s csak arra képes, hogy kénytelen-kelletlen együtt szenvedjen a természettel. A próféta is együttérez a növény és állatvilággal (18), és megmondja, mi a teendő. Midőn a csapás már a megszokott rendben folyó templomi kultuszt is megbénította és a papság tehetetlenül sír és gyászol (9. 13), túl kell jutniuk a kesergés fázisán, s a szomorkodás váljék tudatos böjtté! Evégből gyűljenek össze a nép vezetői, a vének és az ország lakói!

Kifejezetten most még nem esik szó bűnbánatról, mégis egybegyűlésük a sorsfordulók döntő óráira emlékeztet. Rendkívüli időkben földereng, hogy az üdvösségtörténet nem merülhet ki az istentisztelet, s az egyházi élet előírászerű ünnepi körforgásában, bár ezek is elemi részei Isten üdvözítő művének, mégis a cél, mely felé a történelem és az élet mindennemű és rangú részese halad: az Úr napja. Ítéletes természeti csapások, s minden egyéb katasztrófa előhírnöke ama napnak, s az ember csak azt teheti, hogy maga is bűnbánatban készíti elő magát és családját, hogy ama végső napra időben fölkészüljenek. A bajok csak edzés arra, hogy az a nap ne találjon bennünket készületlenül. – Nekünk is ma ez a teendőnk!

***Jóel 2,1–17* – Közel az Úr napja!**

Amikor Jahve napját, vagy az Úr napját említjük, azonegy eseményről beszélünk; hasonlóképpen az USZ-ben is: 2Pt 3,10. A Jel 1,10-ben az Úr napja a hét első napjaként, a vasárnap, egyrészt szoros összefüggésben Jézus feltámadásával, másrészt a végső időikkel. – E részlet olvasásakor első benyomásra: mintha még mindig a sáskajárásról lenne szó. A sáskák már elvonultak, de maradt nyomukban a természet letarolva, s megmaradt lelkükben az Úr napja közelségének előérzete. Isten tehát elérte nevelő célját.

Példátlan tömegű hadsereget lát a próféta. Szoros, fegyelmezett rendben, ellenállhatatlanul másszák meg, lepik el a falakat. A 9.v-nél megint elbizonytalanodunk: meg tudjuk-e határozni, kikről van szó? A Jel 9. f-et eligazít: a végső idők apokaliptikus lények közeledtén nem az a fő dolgunk, hogy megfejtjük kilétüket. Jahve a fontos, nem ők. S ekkor kezdünk figyelni a lényegre. – Hallván arról, hogy úgy hatolnak be a házakba „mint a tolvaj”, egyszeriben rálelünk egyik tápláló gyökerére a meghökkentő hasonlatnak, amit az Emberfia eljövetelének váratlanságára Jézus is alkalmazott (Mt 24,43. Lk 12,39). – Igaz a hasonlat atekintetben is, hogy életünk válságos pontjain támad olyan érzésünk, mintha megloptak volna bennünket. S nemcsak egy szerettünk elvesztése okán van ez így. Mégis, túljutva az első válságos időszakon, fölfénylik előttünk az Úr közelségének vigasztaló valósága. Mint amikor a homályból kilépünk a napfényre, s bár előbb minden elsötétül előttünk, de aztán hozzá szokik szemünk a fényhez, s a veszteség érzésén fölülkerekedik a lelki nyereség bizonyossága.

Mivel pedig közeleg az Úr napja, egyetlen jó, amit tehetünk, hogy ahhoz menekülünk, aki eljövendő; ahelyett hogy ösztönösen fejevesztve szaladnánk, vagy a hegyek hasadékaiba rejtőznénk előre. Hiszen éppen azért szólt időben előre, mert még változtathat a dolgok menetén, s a pusztulás helyett hagyhat még maga után áldást (14). Nem közömbös tehát, hogy miként járulok elébe. Megszaggatott ruha helyett szívemet kell megszagatnom (13).

A megszaggatott szív, az önvizsgálat és bűnbánat, meg a föloldozás fordulataiban kiteljesedő teljes szív (12), mely visszatálalt Istenhez.

Jóel 2,18–27 – Isten szeretetre buzdul

A 18.vers fordulópont a könyvben. Arról szól ugyanis, hogy Isten féltő szeretetre gerjed népe iránt. Hátterét ismerjük: „mert én,...fél-tőn szerető Isten vagyok”(2Móz 20,5), „Állllhatatos Isten ő” (5Móz 7,9).

Mielőtt a kegyelemre fordult isteni döntés következményeiről szólnánk, vessünk egy pillantást az előzményekre. – Nincs hírünk a nép bűnbánatáról, hogy megfogadták volna a próféta intését. Mégsem kétséges, hogy a dolgok jobbrafordulása már következmény. Isten néha látni engedi munkánk gyümölcsét, máskor viszont csak hitbeli bizonyosságunk erősít meg, hogy szolgálatunk nem hiábavaló az Úrban (1Kor 15,58), mert a prófécia hitele független annak látható eredményességétől. Gyakorta kíséri utunkat, bizakodás és kétségek között, az a bizonyos „hátha” (szó szerint: „ki tudja?” 14. „talán” Ám 5,15).

Nem azért szükséges Istenhez térnünk, hogy vele kikényszerítsük sorsunk, s körülményeink jobbra fordulását. Am ha mégis bekövetkezik és Isten látni engedi jóakarátát, nagy békesség árad el bennünk: mégsem volt hiábavaló az ige magvetése! Végso soron mégis, a kegyelemre forduló döntés igazi elindítója az, hogy Isten ragaszkodik szövetséges társához, a néphez, és ÚSZ-i népéhez is, kiket féltékenyen szeret.

A változás első jelei a természetben mutatkoznak meg. Begyógyulnak a sáskajárás mindent leperzselő pusztításának sebei. Mivel Isten az inséges esztendő veszteségéért is kárpótolni tud (25), ahol az ítélet kezdődött, ott avatkozik közbe a gyógyító kegyelem. Olvasva a 20.v-et már észlelhető az átmenet a történelmi eseményekbe.

S megint egy elgondolkodtató hallgatás. Nincs szó arról, hogy a természet kiújulásával elkezdődnek újból a templomi áldozatok. Azt sem mondja, hogy az tilos volna, vagy mellékes. Kegyelmenek célja nem merő helyreállítása idáigvolt rendeléseknek. Jahve ott van népe között (27). Nem tudni milyen értelemben, de nincs ennél, tehát önála nagyobb, jelentősebb ajándék! – Az ige a Szentlélek kitöl-tésének teljesen új korszakára tekint elővételezetten.

Valamikor az idő tájt szűnhetett meg a templomi áldozat, amikor a próféta élt. Ekkor keresi ő is az istentiszteletnek Lélek szerinti értelmét, s válik az az ÚSZ előhírnökévé.

Jóel 3 – Lélek a magasból

Mégiscsak látva népe bűnbánatát, Isten könyörületességre indult. Véget vetett a pusztító természeti csapásnak és bőséget adott. Ilyenkor hajlamos az ember, hogy úgy vegye, mintha már célhoz érkezett volna és Istennek sem lenne több mondanivalója és nagyobb ajándéka, mert kielégíti Isten gondviselése, kivált, ha élvezheti jó ízeit, s nem is vár többet és egyebet. Pedig van még egy ajándék, aki nélkül csonka az életünk. Sőt adódnak helyzetek, amikor megmutatkozik, hogy nélkülözhetetlen a Szentlélek, mert nemcsak kenyérrel él az ember. Az 5Móz 8,3. Mt 4,4 erre is alkalmazható. Az ige elválaszthatatlan a Lélektől, ha hatékony.

A Szentlélek adománya áttöri a válaszfalakat, fölold különbségeket. Hatalmába veszi a testet és a lelket. A nemzedéki másságok nem feszültséget, inkább sokszínűséget jelentenek. A vének múltból is táplálkozó álmai, s az ifjak jövőbe tekintő, merész látomásai egyaránt telítődnek prófétai erővel. Nem tűnik el a nemek közötti különbség, de előtérbe kerül a Lélek által munkált testvéri egység. Igaz ez a társadalmi különbségekre is. A Gal 3,28 a Krisztus Jézusban már meglévő egységről szól ilyen értelemben.

A 3k kozmikus megrázkódtatásokat sejtet. A folytatás viszont a Jeruzsálemben feltárló szabadulás ígéretét adja mindazoknak, akik az Úr nevét segítségül hívják (Róm 10,13). Ezt hogyan értsük? Hiszen nem vagyunk katasztrófa-hívők. Emlékezzünk az egyiptomi szabadításra. Akkor is hasonló előzmények után következett be szabadításuk a szolgaságból. Az utóbbin van a hangsúly, nem a robjszerű aláfestésen.

A prófécia a 4Móz 11,29. Ézs 44,3. Ez 39,29 és a Zak 4,6. 12,10 ígéretein és intésein át a jeruzsálemi első pünkösdig vezet. Ez a jóeli prófécia volt akkor Péter tanúságtételének alapigéje, aki a kozmikus utalásokat mellőzi, s ez ma is megfontolásra int. Azt emeli ki, ami akkor üzenetté vált. – A sokaság aratási ünnepre gyűlt egybe és a Lélek kitöltetett. Az akkor történetek adtak lendületet az idők rendjében elkövetkezendőknek. – De könyörgünk-e Szentlélekért?

Jóel 4 – Kétféle összegyűjtés

Részben szókimondás, másrészt körültekintő tartózkodás jellemzi igényeket. Mértéktartásra utal többek között, hogy sehová sem tudjuk elhelyezni a térképen a Jósafát völgyét (2. 12). Az sem dönthető el, hogy kikre gondol a felhívás: „Vezesd, Uram vitézeidet” (11), s bár tudatosan kell készülniük a harcra, mintha a serkentés csak az idegen népeknek szólna. Ebben az időben a végső, békés korszakokra utalnak oly jellemző próféciaik, mint az Ézs 2,4. Mik 4,3 is –, s aztán, átmenetileg, ellenkezőjére fordulnak (10). – Kétirányú összegyűjtés képe bontakozik ki előttünk.

Egyik a népeknek szól. Ítéletre kell egybegyűlniük. Mégis, mintha nem volnának tudatában annak, ami következik. Szent vállalkozásra buzdulnak föl (9), s mikor már a tetthelyre érkeznek, derül ki az összesereglés voltaképpeni célja. – Az ítélet okainak egyike (4) a meg nem érdemelt bántás, amellyel Istent illették; nem gondolván rá, hogy Isten mindenestől azonosítja magát népével, s az Ígélet földjének javaival; leginkább pedig a rabszíjra fűzött védtelenekkel (3.5k. 19).

A másik összegyűjtés – vélhetően –, az előbbivel egy időben megy végbe. Isten gyűjti össze szétszórt népét. Ők is megrettennek, midőn fölharsan az Úr hangja a Sionról. De oltalmat találnak Urukánál, mert ott lakozik közöttük és többé nem engedi, hogy szétzilálják őket (20).

Miként alkalmazza a keresztyén gyülekezet az ilyen és hasonló ÓSZ-i részleteket? Mintegy prizmán, csak Jézus Krisztuson át! Tanulságos, ahogy Jézus maga is átgyúrta az ítéletes ígéket. A Mt 25,31-46 feltűnő rokonságot mutat e mostani jóeli próféciaival. – Amikor az Emberfia elé gyűjtetnek a népek – hogy senki se bízta el magát –, bizonyos fokig rejtve marad előttünk, hogy kik lesznek ott legkisebb atyjafiaiként, akikre rámutat (40,45). Az bizonyos, hogy Krisztus „legkisebb atyjafiai” közül nem fognak hiányozni a népek kicsinyei, és azok, akiket Krisztusért ölnek meg ma is, s ő így vállal akkor is magáénak.

Hogy ki az a legkisebb, nekünk kell időről-időre fölismernünk, s elfogadnunk, eljárva velük úgy, mintha Jézussal volna dolgunk.

Ámós 1 – Az íróprófétaság születése

Külön figyelem illese a tényt, hogy e könyv az első prófétai irat, ámbar minden ÓSZ-i könyvet átsző több-kevesebb prófétai lelki-ség. Áttörést jelent, hogy részletesebben le is írták, a próféta maga le is írta, amit, s amiről prófétált. Lehet továbbá, hogy hatottak művelődési, aztán világpolitikai tényezők is avégre, hogy a prófétai mozgalmakon belül ez az igényesebb jelenség, újdonságként, világra jöhetett.

Mindenekelőtt azonban az készítette a prófétát írásra, hogy az Urat hallotta megszólalni, méghozzá úgy, mint oroszlán ordítását, de érthetően, ahogy az fölhapsant a jeruzsálemi Sion felől. Szólásra, s majd írásra indíttatik; és el is kell indulnia délről, Júdából az északi államalakulat, név szerint: Izráel országába, hogy személyes megjelenése során ott mondja el a reá bízott üzenetet.

Gyakorta idegenkedünk tőle, hogy kegyességünkbe fogjuk be, feldolgozás végett, a népek tetteit és sorsát, mintha, úgymond –, a politikai beszennyezne hitünket is. Megtanulandó a prófétától, hogy éppen a hallgatás, a színlelt, fennkölt közönyösség a szennyes és utálatos az Úr előtt. Hatalomvágytól mentesen, de – ha Isten küld –, a prófétának bele kell ártania magát a népek ügyeibe. Lényegre törően, nem szószaporítva beszéljen, mert aki küldte, az szól általa. – Van úgy, hogy a száj megnyitása megelőzi az ígét. Beszelnünk kell a szószéken, mert harangoznak és istentisztelet lesz. Könyörögjön a gyülekezet is, hogy a száj megnyitásakor adassék ige (Ef 6,19). Jézusnál ez, mondhatni, problémamentes volt. A minap hallottam egy Rév-komáromi prédikációban, hogy a Hegyi beszéd kezdetén kiemelt fogalmazás kelt figyelmet: Jézus „megnyitotta száját” (az alapszöveg szerint: Mt 5,2). Ami neki, isteni természete szerint megadatott, a mi esetünkben nem természetes, de kegyelemből Isten akarata, hogy teremtő ige telítse a szavakat, amikor megszólalunk.

Isten üzenetének közlése nem zárja ki, sőt magában foglalhatja a próféta személyes fölháborodását. Mai fogalmazásba öntve: helyi háborúk kárvallottjainak szomorú sorsát hánysa szemükre különböző népeknek. – A háborúk legnagyobb vesztesei a gyermekek, anyák, öregek, elhurcoltak, hadifoglyok, deportáltak, tömegesen kivégzettek. A próféta korában gyakorta estek védtelenek a győzteseket kísérő vámszedőknek, a rabszolgakereskedőknek kezébe.

Mint az orvosi gyakorlatban, úgy nemzetközi kérdésekben is egyre fontosabb a megelőzés, ha a terrortámadásokat egyáltalán meg lehet előzni.

Ámós 2 – A jogrend kegyelemre épül

Nemcsak az foglalkoztatja a történelem Urát, hogy választott népével mi történik. Ők állnak figyelme előterében, de hatalma és éber tekintete átfogja népek és nemzetségek sorsát. Igebeli példán tájékozódva: Móáb és Edóm intézze el egymás között, ha vitájuk van, nekem semmi közöm hozzá –, a közfelfogás általában így vélekedik. Pedig nem így van. Az jár Isten gondolatai nyomán, aki föltűnést nem keresve, de jól tájékozottan és felelősen halad együtt kora nemzetközi eseményeivel.

Már az előző fejezettől kezdve mindmostanig és a máig érvényesen, a népek együttélésének jogrendje van, melynek szabályait az ember lelkiismeretébe írta be Isten (Róm 2,15k). Ha áthágják, megsértik a népek, azt fenyítő következmények követik. Istennek fokozott gondja a kis népek és néptöredékek sorsa.

Tulajdon népe, szöszérint is: földönfutóként (2Móz 12,11) érkezett vissza atyái földjére Egyiptomból. Midőn Isten újból helyet adott, jószerivel helyet szorított nekik, erős, elbizakodott népeket alázott meg, hogy a szabadult rabszolgák vándor utódainak otthont készítsen. Most viszont nekik kellene befogadniuk a nincsteleneket és a tisztességes szegénységben élő becsületest; gondolva arra, hogy itt az alkalom és meghálálhatom, amit elődeimmel, voltaképpen velem cselekedett Isten.

Hozzánk is gyakorta volt irgalmas az Isten. Elengedte adósságunkat a Krisztusért. Megteremtette életünk mindennapi feltételeit. Utódainkra is kihat kegyelme. Nem fukarkodunk a beismerő válasszokkal: igen! Így van! Az igazi hála mutatkozzék hát meg abban, ahogy a gyöngébbekkel bánunk. Az anyagiak érzékeny értékmérői hitnek, hálának, emberségnek. Nem esett-é úgy, hogy filléres ügyekkel aláztuk meg embertársainkat, mint a példázatbeli adós szolgálja (Mt 18,28)?

A 12.vers röviden rávillant az életerős, eleven próféta mozgalmakra. Ifjakat ruházott fel Isten kegyelmi ajándékaival. Akiknek ez nem tetszett, minden lehető eszközzel, erőszakkal is le akarták törni mozgalmukat. Diktatúrák idején mi is átértünk hasonló áldásokat, de Szentlelket oltó taktikákat is.

A szociális felelősség és a kegyelmi ajándékok befogadása egymást erősítik (1Kor 12-13). Általuk teljesebbé válik a keresztyén élet.

Ámós 3 – A szövetség ajándékai

Isten kiválasztó szeretete rátekintett Izráelre. Nincs rá emberi magyarázat, miért éppen őket választotta magának társul a népek közül. Kegyelmen nyugvó szövetségi közössége viszont magával hozza az igényt, hogy – úgy bánva velük, mint fiaival (Zsid 12,7) –, mindenben engedjenek akaratának. Bűneiket pedig jobban számonkéri, mint másoktól. Főlemelő ajándék, ha népe együtt járhat Urával, de az életközösség vele kötelez is.

Isten kiválasztása és a mi szabad döntésünk egyaránt érvényesül ebben a közös megegyezésben. – Vannak a hitben ilyen, logikailag össze nem egyeztethető igazság-párok. Mert a hit –, bár nem kerül meg, de gyakorta meghaladja értelmünk határait. Ha nem volna ilyen jellege, nem is volna hitnek nevezhető. Amiről fontosabb volt szó, Jézus szavai nyomán úgy ragadható meg, hogy nem mi választottuk előbb őt, hanem ő választása határozta meg életünket (Jn 15,16).

Szövetséges népe közül Isten elhívja szolgálait, a prófétákat. Megjelenti, mintegy lépéselőnyben, hogy mit akar tenni (7); az ÓSZ-ben számos példa van rá, de miként áll e dolog az ÚSZ-ben? A feltámadott Jézusra figyelve, amint a Szentlélek ajándékát ígéri gyermekeinek (ApCSel 1,4-8), feltáru előttünk a prófétai ajándék természete: „Ne távozzatok el Jeruzsálemből,.. nem sok idő múlva Szentlélekkel keresztteltettek meg...” Megjelenti tehát előre, milyen ígért fog rövidesen beteljesedni rajtuk, de csak a legszükségesebbet közli, annyit, amennyi fölkészíthet az ajándék fogadására. Prófétái tehát sohasem jósok, de egy lépést megtéve, mindig a jövődő emberei, jelként élve itt a mában.

Ámós nem sajátítja ki azt ami neki adatott. Soha nem mondja, hogy csak nekem van jogom elmondani azt, amit az Úr üzen. Bármily ítéletesek a 9-15 igéi, az üzenet vitelében hallatlanul változatosak és nyitottak: „Hirdessétek... mondjátok... Halljátok... tanúskodjatok...” olvashatjuk az ösztönzéseket egymás után. Lesz maradék, ha kevéske is: két lábszár, egy fülhegy, kiragadva az oroszlán szájából. Kijózanító közlés, hogy a maradék meglétében folytatódik Isten története népével, s nem számolhatnak tömegekkel. Mégis. bárki lehet a prófétai hír vivője: aki hallja, adja át!

Isten gyermekei sosem szűkkeblűek, mégha a keskeny ösvény olykor ítéletesen szorossá is válik.

Ámós 4 – Engedd, hogy beszéljen hozzád!

Némi keserű ironia is szövődik Jahve szemrehányásába: „mert így szeretitek, Izráel fiai” (5). Arról van szó, hogy ha az ember már közéletene Istenhez, szeretné maga megszabni feltételeit. Ily módon még áldozatra is hajlandó volna. Mit mondjunk erre? Vélekedhetnénk oly módon is, hogy örüljünk, ha a szívben egyáltalán fölébred az istenkeresés. Ez igaz, de ha a keresés őszinte, hamarosan el kell jutnia a keresőnek odáig, hogy elhallgat, hogy végre Isten szólhasson hozzá.

Emberek között is akad olyan, akitől nem lehet szóhoz jutni. Mondja a magáét, s a másik fél csüggedten csak állni kényszerül, mert nincs része igazi párbeszédben. Az illető ugyanis önmagával folytat beszélgetést. Ilyenkor szokott Isten a természet, vagy a történelem eseményein át erőteljesen bezörgetni az ember zűrzavarába, hogy végre hallóképes állapotra segítse. Fölrázza, „megrázza, mint Krisztus a vargát”, azaz a cserző vargát, sejtésem szerint a népi mondásban a születendő Pál apostol az, aki sátorponyvakészítő volt, azaz bőrök kisipari kikészítésével foglalkozott, mint később is, Akvilával és felesége: Priscillával együtt Korinthusban (ApCsel 18,1-3).

Az ige felsorol éhséget, szárazságot, sáskajarást, többféle vészt és járványt, vagy ahogy Sodomával történt: égszakadás-földinduláshoz hasonló tüzesőt, melyből csak egy pörkölődött fadarabot mentett ki hírmondónak Isten. Hozzájuk is ilyen, megpörkölődésből kikapott állapotukban beszél most, mint amikor valaki kézzel kap ki egy paraszat a tűzhely izzásából (kisgyermekként, anyai nagyapámtól látam ilyen hirtelen mozdulatot, hogy aztán rágyújtson vele). – Mindennek ellenére ötször tér vissza a szemrehányás: „mégsem tértetek meg hozzám”. Pedig, ha Isten megpróbált, nem minden cél nélkül tette. Azért dörömbölt, hogy hagyjanak már föl végre magukválasztotta rögeszméikkel és engedjék szóhoz jutni őt, hogy aztán szava nyomán visszatálhassanak hozzá.

Szedd össze magad, készül Istened elé (12), beszéde van veled! Tudatni szeretné szándékát, akaratát (13). Ez az ő igazi anyanyelve, hogy igével óhajtja megszólítani az embert. Meghallani őt, belső csönd kelletik. Vihar már volt, most minden elhallgat, s érthetővé válik egy halk, szelíd szó. Ahogy egykor Illéshez beszélt: szélben, földrengésben, tűzben nem volt jelen Jahve, csak orcája előtt küldte oda ezeket. Aztán halk, de érthető hang érkezett, s abban volt jelen Ő (1Kir 19, 11-13), hogy újabb indítást adjon prófétájának.

Keresd a csend lehetőségeit, hogy beszélhessen veled Isten, s ne feledd kinyitni és olvasni Bibliádat, s ha lehet, ne találomra tedd!

Ámós 5,1–17 – Miként találjunk életet?

Szorongó veszélyérzet sarkallta az embert, miként találhatnának életet, hogyan nyerhetnék meg mégis a jövődöt? Az alábbi utakat-módokat vélték célravezetőnek.

Szorgosan látogatták a kultuszhelyeket (Jeruzsálemről nem esik szó). Jahve azt javallja, hogy ne menjenek oda. Engem keressetek – mondja –, és élni fogtok (4-6). Jézus hasonló választ adott a samáriai asszonynak, aki arról tudakozódott, hogy hol kell imádni az Istent. A tartalmi tényezők legyenek meghatározók, válaszolja Jézus, mert ilyeneket keres Isten; azaz, akik lélekben és igazságban imádják őt (Jn 4,20-24). A kétirányú keresés a személyes egymásratalálásban éri el célját. Isten is keres, én is, és egymásratalálunk, örömmel és ráismeréssel.

Az erősek és vagyonosok másként akartak nagyobb részt szakítani maguknak. A jogot, törvényt, adót önzően csúrték-csavarták, s örömmé keserítették a nincstelenek életét. A város kapuiban folytak nyilvánosan a perek, s az húzta a rövidebbet, aki nem folyamodott megvesztegetéshez. Aki pedig föllépett az igazság mellett, azt feneketlen gyűlölettel és utálattal kezelték. Voltak nem kevesen, akik átláttak a szitán, fölismerték az idők tömény gonoszságát, és bölcsőbbnek vélték, ha hallgattak (13).

A próféta nem ítéli el, de nem is javallja, csupán csak megérti az óvatosokat, de a maga részéről nem ezt az utat járja. Neki szólania kell. Hirdeti, hogy az élet és a jövődő nem a kíméletlen ember-telenség útján biztosítandó. Isten népének létért folytatott nemes küzdelme magában foglalja a felebarát jogát, s a szegények igazát is. Sírás lesz a vége, ha nem így megy végbe (16k). A „jó” (14), amit szeretniük kell, s rá törekedni szükséges, az Isten szövetségéhez igazodó eljárást jelenti (Mik 6,8). A régi veretes népnyelv (254. ének 6.v), melyet még élő beszédben is hallottam –, így adott kifejezést annak, aki változtatott helytelen magatartásán: „jóba foglalta magát”. Ha a házastársak kibékültek, akkor „jóra jöttek”. Egyfajta szövetségi rend helyreállításáról van ezekben szó, nem merő szívjósságról. A szövetségyszerű magatartás föl vételére ma is szüksége van Isten újszövetségi népének, amit nem pótolhatnak szövetség-utánszatok.

Jót akarsz magadnak? Krisztusban van út, igazság és élet (Jn 14,6); induljunk el rajta – együtt!

Ámós 5,18–27 – Jahve napja

Igeszakaszunkban jelenik meg írásban először Jahve, azaz az Úr (végső) napja elnevezés. Az is észlelhető, hogy a fogalom és váradalma már ismert volt korábról is. Úgy remélték, hogy akkor majd – hasonlóan az Egyiptomból lett szabadításhoz –, Isten elpusztítja Izráel ellenségeit, őket pedig fénylő ragyogással öleli körül, s nekik majd csak vitetniük kell magukat „sasszárnnyakon” (2Móz 19,4). Vigyázatok, mert nagyot csalódtok! Az embertelen visszaélések miatt pont az ellenkezője következhet be. Veszélyekkel teli sötétséggel lephet meg benneteket az a nap! – Az evangéliumok is több alkalommal szólnak a ház ura, vagy a vőlegény megérkezéséről; de csak a hű sáfárok, a tevékeny várakozók részesednek Uruk örömeiben. Másoknak külső sötétség, sírás és fogcsikorgatás lesz a részük.

Türelmetlen, ideges emberek okkal, vagy ok nélkül zúdítanák felebarátjukra szidalmait. Sokszor meg is teszik. Csínján bánjunk indulatainkkal, mert lehet, hogy nekünk lenne legtöbb elszámolnivalónk. S ha rendbenlévőnek tudjuk is dolgainkat, ne feledjük, hogy az ítélet az Isten háza népén kezdődik el (1Pt 4,17k). Engedjük át nyugodtan ama nap időpontját annak, aki nálunk bölcsőbb Úra és megmondója időknak és alkalmaknak. (Mt 24,36.43k. Mk 13,32k. Lk 12,39k.1Thessz 5,1k. 2Pt 3,10).

Adatott viszont számunkra hetenként egy más jellegű Úr napja, azaz Jézus Krisztus föltámadásának napja, amikor a gyülekezet együtt magasztalja élő Urát az istentiszteleten. A hét első napja, kiigazítva a polgári jellegű naptárakat, nem a hétfő, hanem a vasárnap. – A próféta ezúttal is a lehető kemény szavakkal illeti kora vallásos ünneplését. Mi okból? S mi következik ebből számunkra? – Az idegen kultuszelemek behatolása mellett (26), a vallásos sürgés-forgás szolgált olykor az embertárs elleni vétkek elkendőzésére. – A Jak 1,27-ből tudjuk, hogy a helytálló és feddhetetlen istentisztelet a szetszolgálatban folytatódik.

Képletesen szólva: óráinkat következetesen kell igazítanunk a pontos időhöz. Erre adatott az istentisztelet, s a gyakorolt kegyesség. S akkor nem lesz végzetes eltérés a mi időnk és ama nap között akkor sem, ha váratlanul érkezik is meg, a fönti igesorból meghökentően ránk köszönő hasonlattal: „mint a tolvaj” (vö: Jól 2,8), de váratlan megjelenése nekünk nem meglepetés!

Ámós 6 – A bővölködés kísértései

A felső tízezer – a számot vegyük jelképesnek – életmódját, s gondolkodását veszi a próféta bonckés alá. Ne tekintsünk rá mégsem olyként, mintha ránk nem is vonatkozna. A bővölködésnek sajátos kísértései vannak ugyan, de a viszonylagos jólét buktatói is válhatnak veszélyessé. Kíváncsi tehát, ha edződünk abban, amit az apostol így fogalmazott meg: „Tudok szűkölködni és tudok bővölködni is, egészen be vagyok avatva mindenbe...Mindenre van erőm a Krisztusban, aki megerősít engem” (Fil 4,12k). – Egyébként: Íme, a korabeli, vagy a mindenkori kísértések újjhegyre szedve:

Szomszédos népek divatja után mentek, azt majmolták (1k). Az elbizakodottság arról árulkodik, hogy talajt veszítettek. Ezt pótlándó, keresnek idegen mintákat, amin tájékozódhatnak. – Egy kis vallásosság, biztonság okából, azért csak kell, ne dobjuk mindenes-től sutba a dicső ősokeket. Dávidot emlegetve, zenéjét idézgetve, illő társaságban érzik magukat (5). Ők azért legbelül kimosolyogják az Úr napja eljöttét. Ha lesz is, hol van az még! (3). – Nincs semmi baj, hiszen hadisikereink vannak (13)! – Ma meg sportsikereket áhítunk, vereségek láttán letörünk. Jó a siker, de vegyük észre, hogy mindez játék, nem megy vérre! – De térjünk vissza a próféta korának előkelőire.-Igényesek, otthonuk lakályos (a 6.v-ben elefántcsont intarziákról olvashatunk), még ingyencek is, ha enni-, és innivaló kerül elébük. – Mocorgó lelkiismeretüket gyorsan elaltatják. Az alkohol erre is kitűnő eszköz. Mit érdekli őket népük romlása (6).

A dúskálás árát a kiuzsorázottakkal fizettetik meg. Pedig Isten azért adta a törvényt, s a jogot, hogy megédesítse a gondokkal küzdő ügyefogyottak életét, s hogy igazához jusson a kisemmizett. Az előkelők kezében elsikkadt, sőt visszájára fordult a jogrend. Megkeserítették a szegények mindennapjait (3. 12). Akaratlanul jut eszünkbe megint a hűtlen sáfár önigazolása: halogatja az én uram a hazajövetelt (Lk 12,45). Ha ő halogat – véli az úrhatnám –, én meg kirughatok a hámból. Ő a felelős, nekem megvan a mentségem!

Hasonlóképpen érzékletes, sőt döbbenetes az ítélet szemléltetése a prófétai eszköztár szerint (7-11): Akik most elsők, a fogságra hurcoltatásban is elsők lesznek. Rejtekeiből előmerészkedik egy túlélő, hogy a tetemetek összeszedje, s egy romos zugból, riadtan, csendet pisszeg valaki. Egyébként és általánosan: pusztulás képe mindenütt; nem maradt kő kövön.

Mi hát a teendő, hogy ne jussanak idáig a dolgok? Serkentsen az őszinte kérdés továbbgondolásra!

Ámós 7,1–9 – Látások és közbenjárás

Öt szembeszökő, Istentől eredő, s a próféta lelkén, meg íróvesz-szején át közvetített üzenetes láttatást olvashatunk a továbbiakban. Közülük három mindjárt itt sorakozik. Ha látomásoknak neveztük volna őket, ebből nagy félreértés származhatna, mintha a próféta lelkéből eredeztetnénk a látottakat, holott azok forrása Isten, a próféta csak hűségesen és pontosan továbbadja, meghirdeti, amit az Úr föltárt előtte.

Sáska-felhőt észelve, az ókor emberének az volt az érzése, hogy azok a semmiből támadtak. Félelmetes falánságuk a szemlélőnek mindjárt Isten fenyítését juttatja eszébe (vö. Jóel 1-2). Ámósra viszont úgy hat, hogy máris érti, hogy Isten formálja a sáskarajt. A kép gyorsan változik, mert alig kap észbe a látó, a sáskák már-már le is tarolták az első kaszálás nyomán újra sarjadó füvet. Közbeveti magát, mint aki érti az üzenetet, s népéért esedezik, ahogy tette volt Ábrahám, Mózes és később Dávid. Nem érdemekre hivatkozik, nem is tehetné, elképesztő merészséggel Izráel kicsiny, feladatához elégtelen voltával érvel, mert ismeri a kegyelem lehetőségeit. Lám, a válasz engedelkeny: No jó! Nem teszem meg. Közben megfigyelhetjük, hogy a látás párbeszédbe torkollott.

A második látás félelmetesebb. Tűzvész, már-már tűzeső szívja föl a mélység nagy vizeit. Pedig az élet hajszálgökörei onnan táplálkoznak, aminek már a kor embere is tudatában volt. – A tűz pedig kezdi fölemészteni azt a földet is, amelyen népe él. A próféta – mint előbb már –, az Úrhoz kiált közbenjáró könyörgéssel; s nemhiába, mert Isten megbánja és visszavonja, amit pedig már szabadjára engedett.

A harmadik látás indokolja az előbbieket. Szó már nem esik közbenjáró szolgálatról. Jahvét látja a próféta: ott áll a kőfalon, kezében függőónnal, s hallja a magyarázatot: Népem közepette függőönt bocsátottam alá, hogy megmérjem, mit és hogyan építettek, s hogy miként állnak meg a fundamentumon. – Szavai értelméből következően: a függőön a próféta maga, akit, akár egy eszközt, Jahve „kivett” a nyáj mögül (15). E prófétai küldetésben az a kínzó, hogy sorstársként kell átélnie a bekövetkezendőket.

A keresztyén gyülekezet közbenjáró, papi szolgálata ma is érvényben van. Végeznünk kell, ha olykor nem is látjuk az eredményt. Mégsem végezhető másként, mint sorsközösségekben azokkal, akik között élünk. Ítéletes időkben is azt kell keresnünk, merre vezetnek a kegyelem lehetőségei.

Ámós 7,10–17 – Vereségen át hiteles üzenet

A királyi szentélynek, Bétélnek papja, Amacjá, tovább már nem tűrheti, ami itt végbemegy. Késztetést érez, hogy beavatkozzék. Hiszen ő a felelős, hogy minden zavarmentesen és előírás szerint folyjék e kulcsfontosságú helyen. El kell hallgattatni ezt a bajkeverő akárkit. Kellő határozottsággal kell föllépnie vele szemben, mégis, ha lehet, vér ne csorduljon. Ámbár, ez a féktelen nyelvű próféta a királyi ház, sőt, személy szerint a király pusztulásáról ágál!

Először is jelentést tesz a királynak. Összeesküvésről képzelődik, eszerint kommentálja a hírt, ami nem felel meg a valóságnak. Szükségtelen magyaráznia, kicsoda Ámós. A nevét ismerik. Sokan fölháborodtak, amikor arról beszélt, mi lesz a király és az egész ország veszte. Talán meg sem fordult a fejekben, hogy amit hallaniuk kell, az Isten üzenete. Csak az elviselhetetlen embert látják, s azt érzik, hogy minden áron meg kell szabadulniuk tőle.

Amacjá következő lépése, hogy találkozik a prófétával. Lekicsinylően „látnok”-nak nevezi. Visszaküldené Júdába, ahonnan érkezett. Folytassa ott a prófétáskodást, ha már ezt a kenyérkeresetet választotta, vesztére. Itt biztosan nincs helye, nem illik bele a fenséges összképbe.

A válasz részben igenlő. Valóban nem nevezhető teljes, vagy inkább hivatalos értelemben prófétának, mert nem tartozik egyik ismert prófétai körhöz sem. Pásztor a foglalkozása és szakszerűen metszi be a fügéket, gyorsítva az érlelődést, meg az aszalódást, hogy hosszabb időre szolgálhasson táplálékkul. – Az történt, hogy Jahve hívta el és küldte ide. Hallva most azt, hogy ne buzogj, ne prófétálj, mást mégsem tehet, minthogy újból elmondja, amit eddig sem hallgatott el, tetézve az Amacjára és családjára vonatkozókkal. Ez utóbbi félreérthető akként, hogy személyes bosszú a kitoloncolás miatt. Vállalva a félreértést, a közlés harag és elfogultság mentes. A valóság egyszerűségében félelmetes, mert ez is része Isten üzenetének. A minap mondtam valakinek, akit jó 40 éve egyházi helyiségben, egyházi emberek tortúráztak, hogy tegyen politikai értelemben is engedékeny nyilatkozatot: „Nézd, senki nem él már azok közül, te viszont túlélted őket, s nem is akárhogy, Isten ma is használ téged, adj hálát érte, s a dolog, az övéké is, le van zárva.”

A próféta személy szerint veszíthet, látszólag alulmaradhat. Üzenete, mert elsőrenden az Úré az, tőle függetlenül is érvényes; hanгоzzék föl akár nemvárt helyen és szájból.

Az is az egyetemes papság és prófétaság szerint érvényes, amikor gyermekek kiáltoztak próféciát a templomban, követve a sokaság hozsannázását; s Jézus nem volt hajlandó elhallgattatni őket (Mt 21,15k).

Ámós 8 – Szomjúság az ige után

A negyedik látást akkor értjük meg, ha ismerjük nyelvi hátterét. A nyári gyümölcs (kajszí?) héber megfelelője rímel a „vég” jelentésű szócskával. A kegyelem Ura ritkán ragadtatja el magát, de ezúttal oly igen felháborodott, hogy ki kell mondania: „többé nem bocsátok meg neki” (2). Mi okból fogyott el Isten türelme? Ama napon, amikor a vég bekövetkezik, a templomi énekek is jajgatássá változnak. E vészjósító prófécia megmutatja, hol a baj. – Vallásosságuk lehet előírásoknak megfelelő, megtartva szombatot és a hónap kezdetét jelző ünnepet (hold-hónap: 4Móz 28,11-15), de szinte kitapintható ideges remegésük, mert alig várják, hogy az ünnep elmúljen! Akkor vannak elemükben, ha adhatnak-vehetnek. Ennek is volna értelme; az üzleti pezsgés még nem bűn, de kisebb vékával, nagyobb súlyokkal, tehát csonkított, vagy megtoldott mérőeszközökkel, s a mérleg szárának manipulálásával becsapni a vevőt, vagy üzletfelet már undorító. Majd pedig a megfejtelt nyereséget megint ügyesen befektetve megvásárolták az eladósodottat; nemcsak javait, de őt magát, s a lelkét is úgy, hogy hulladékkal, aljagabonával szúrták ki a szemét, hiszen éhkopp senyvesztette őket (6).

Nemcsak az Úr fölháborodásával kell majd szembesülniük, de a föld is megrázza hátát, s a vizek haragos habja magasra csap (8), mint egy ókori cunami. Ezért fordulnak majd az ünnepek gyászra, s elérkezik a siratás ideje. A 14.v-ből látható, hogy istenhitük sok idegen elemmel volt elegyítve. Ez most szinte közömbös. Még jobb is, ha Jahve nevére nem hivatkoznak. Bár őt nem lehet lejáratni, inkább magunkkal tesszük ezt, vétkezve önönmagunk ellen is. – A vég még nem megsemmisülés. Sőt rosszabb is bekövetkezhet! Gyötrelmes az éhség, s nincs kínzóbb a szomjúságnál. Azon a napon az Úr éhséget és szomjúságot támaszt. Tudják is, mire volna szükségük. Kellene az ige, de nincs elérhető közelségben, mert elvétetett. Ifjak keresik elepedve; támolynognak és bolyonganak a négy égtáj felé, mindhiába! Vágyuk nem találkozik a rátalálással, s a megelegítéssel.

Az ige most még adatik nekünk. Ne kezeljük le, alábecsülve, mint tette volt Izráel a pusztában (4Móz 21,5). Jézus Krisztus hív és várja szomjazót is: „Uram add nekem azt a vizet, hogy ne szomjazzam meg” (Jn 4,15).

Ámós 9,1–10 – Isten népe a rostában

Bétel és a hasonló torzult kultuszok helyei miatt (8,14) az Úr engesztelhetetlen. – Az ország két részre szakadása után Jeroboám király alapította, országa északi és déli végén, Bételt és Dánt (1Kir 12,26–30). Nem valami hitbuzgóságból, inkább, hogy megtámogassa újkeletű kis országát. Ne menjen a nép Jeruzsálembe; ünnepeljen az ország határain belül. Az ott felállított aranyborjak már mutatták, hogy idegen vallásos hatást vesznek át. Nem is említve, hogy vélhetően, az atyák vészes elhajlására a Sinai-hegy lábánál készített aranyborjúra is visszatekintettek (2Móz 32). Hagyományukból tehát azt idézik vissza, amit inkább kerülniük kellett volna. A múlt nem minden hagyománya követendő! Az is tanulságos, amit lehetőleg mellőznünk kell. Közben pedig emlegették Jahve nevét; inkább ne tették volna, hiszen lélekben, kegyességben messze távolodtak tőle, ami azzal járt, hogy irgalmatlanul bántak az ország szegényeivel.

Illés és Elizeus, s a prófétai mozgalmak, éppen északon, szembeálltak a romlással. Evégre küldte most Isten Ámósz is Júdából az északi Izráelbe, s számolnia kellett a kiutasítással (7,12k). Most még – véljük –, ott tartózkodik, mivel az ötödik látás esetében a bételi szentély jöhet szóba elsőrenden, hogy ott megjelent. Az oltárnál látja az Urat, aki felszólítja, hogy üsse meg az oszlopfőt. A jelszerű prófétai tett a bekövetkezendőket ábrázolja ki. Fundamentumig hat majd a rengés, amit Jahve támaszt hamarosan (1. 5k).

Ha a talaj inog az ember lába alatt, hanyatt-homlok menekülne. Rejtőzzék bárhová, Isten rálel (1–4), mivel ő ég és föld Ura. A tenger mélységében is van ösvénye. Minden néki enged, legyen bár az a mélytengeri kígyó (4). – Ha az ember rájön, hogy nem menekülhet, megkísérli a mentegetőzést, aztán kiváltságaira hivatkozna. – Így érvelhettek Izráel fiai is szorult helyzetükben – mondván: Te hoztál ki bennünket Egyiptomból! Mire a nem várt, meghökkentő válasz: nincs ebben semmi különös, sem kiváltságos, más népekkel is megtett hasonlót (7k)!

A 9.v mégis megmutatja a fenyítések végső célját: a megrostálást. Isten ajándéka a megtisztítás! -Jézus is beszélt Péternek, s a többi tanítványnak a megrostálásról (Lk 22,31k). Nem kellemes, ha kézbevesz és megráz, sőt idegen kezekbe ad, hogy elvégezzék e munkát, de az imádság átkísér a nehéz útszakaszon. Minden ködön át, tekints a végre, hogy megtisztulva lehess szövetségének élő népe!

Ámós 9,11–15 – Ígéretes jövőendő

Az üdvígéret, mellyel prófétai könyvünk zárul, alig mond valamit a közönyösöknek és fásultaknak. Azokhoz szól, akiket bánt Dávid összedőlt sátorának állapota. Rései és romjai fájnak, mintha tulajdon testükön éreznének vágásokat és sebeket. A gyógyulás lehetőségéért valakinek fizetnie kellett. A Jn 1,14, ahol a testté lett Igéről szól a bizonyoságtétel –, azt mondja, hogy ő itt élt közöttünk, szó szerint fordítva: itt „sátorozott”. Sebei árán és föltámadásával avatkozott be Isten erőteljesen avégre, hogy minden bűn és halál ütötte rés és romlás begyógyulhasson, és megdicsőítette a Dávid fia, Jézus testét. Egyháza testére is gondja van már ebben az átmeneti üdvidőben is; s ama napon meglevenít majd porainkból.

A prófétai ígéret nemcsak Izráelre tekint. Reménysége van a többi népek felől is, akik majd Isten nevéől nevezetnek el (12). – A keresztyének is egy névről, a Krisztuséről átszármaztatott nevet viselnek (ApCsel 11,26). Vizsgáljuk meg, miként bánunk e névvel, mely legalább olyan fontos, mint családunk neve, vagy olykor feletébb megünnepeelt névnapunk. – A 11k Dávid házára tekintő ígérete döntéshez segítette a hagyományosan Jeruzsálemi zsinatnak nevezett első keresztyén egybegyülekezést, amikor határozniuk kellett, meghallgatva Pál és Barnabás beszámolóját arról, hogy a „pogányok”, azaz a nem zsidó népek között mily öröndetesen terjedt, már első nekifutásra is, kettejük Krisztus-hirdető misszója (ApCsel 15,1-21). Elsőnek Péter emelkedik szólásra, majd pedig az Úr féltestvére, s a jeruzsálemi gyülekezet nagy tekintélyű vezetője, Jakab kér szót és ő is helyes irányba tereli a döntéshozókat. Az a figyelmet keltő a javaslatában, hogy az ámószi próféciát idéző felszólalásában, nem – mondjuk így – hazabeszél, hanem azt emeli ki, a követendő eljárást tanácsolva, ami ténylegesen rendezi és meg is könnyíti az egyéb népekből Krisztushoz térők dolgát, mert csak az ún. Nóé szövetsége (1Móz 9,1-17) kötelmeit kell – krisztushívóként, szem előtt tartaniuk.

A 13-15 részlet során mintha az elveszített Éden kertjében járnánk újra. Az idő fölgyorsul, egymást érik a teendők, s mégsem tűnnek fáradságosnak. Túlcsordulnak a borsajtók és a tömlők; s lefolynak a lankákról. Isten újból elültette népét, immár kitephetetlenül. Ők is ültetnek és építenek. A messiási idők nem légiés, de itt a földön megvalósuló boldogsága olvasható ki a sorokból.

Ha akkor így lesz, Isten szerint most sem közömbös az ember kenyeré, sorsa és boldogulása.

Abdiás – Testvéri felelősség

Abdiás hozzávetőleg abban az időben profétált, amikor Jóel. Istentől hallott hírt ad tovább a próféta Edómnak. Ez a nép ősi testvérnek számított (1Móz 25,23-25. és 36.f). Mi végett adná Isten tudtul döntéseit, szóljon bármilyen keményen, ha nem akarna valami jót elérni vele? „Azután az ÚR fog uralkodni” mondja a 21.v. Ez a könyv csúcsa és Isten gondolatainak végső célja. Át kell formálódnia Edómnak, hogy betagolódjék Isten uralmának rendjébe. Isten e célra tekintettel válogatja meg nevelő eszközeit.

Edóm rendkívüli helyzeti előnnyel dicsekedhetett. A Holt-tengertől délkeletre, magas hegyek között meghúzódó településeken, vagy barlangok rejtekében biztonságban érezték magukat, akár a sasok; mintha a csillagok között fészkeltek volna (4). Véltek, hogy meglepetésszerű támadás nem érheti őket, nem úgy, mint a síkságon lakó egyebeket. Elbizakodottságukban mindenki feje fölött elnéztek, s nevettek a bajbajutott testvér láttán. Sőt – tetézve azok baját –, meg is zsarolták őket. – Gőgjüket növelte, hogy messzeföldön híres volt a bölcsességük (8k. Jób 4,1). A bölcsesség és az okoskodás mégis igen törekenynek fog bizonyulni.

Közeleg az Úr napja, s részükre keserű igazságtétel következik. A szétszórt és kisemmizett Izráelt az Úr visszahozza a fogságból. A magabiztos Edómot meg töviről-hegyire átböngészik a népek, akikben pedig bízott, kikkel véd-, és dacsövetségben állott (7). Hogyan is szól erről a prófétai lelkű Mária éneke? „Szétszórta azokat, akiknek gőgös a szívük indulata... és megaláztatokat emelt föl...” (Lk 1,51-55).

Ártalmunkra lehet, ha sok jut az előnyökből. Edóm körülbástyázott helyzetéhez szellemi erő is párosult, és ez önhitté tette. Az élet sokféle ajándékának elosztása nem arányos. „Aki tehát azt gondolja, hogy áll, vigyázzon hogy el ne essék” (1Kor 10,12). Védj magad, ha szükséges, önmagaddal szemben is, hogy a továbbiakban jól, sőt jobban legyen dolgod! Különben életed és adottságaid is ártalmadra lehetnek.

Jónás 1 – Elhívás után menekülés

Mekkora szerencse –, gondolhatta Jónás, hogy épp most indul ez a hajó Jáfóból; talán sikerül eltűnnöm Isten szeme elől. Riadt menekülése emberileg indokolt, hiszen Isten nem csinált titkot belőle, milyenek a közállapotok Ninivében. Gonoszságuk már hozzá is felhatolt, mint egykor Káin bűne (1Móz 4,10). Más indoklás nincs is, s neki meg oda kellene elmennie. Hasonló helyzetben Lótnak ki kellett futnia Sodomából (1Móz 18,21), ő meg fogja magát és menjen oda? – Istennek azonban minden időszakra van csak ráirányított parancsa, mely egyszer így hangzik, máskor meg másképpen, de egyaránt mentő szándéka munkál bennük. A prófétának föl kellene adnia előítéleteit, s félelmét. Nem akaródzik; sokkal vonzóbb Tarsis (a mai Spanyolország?). Mesés híre nyomán, inkább oda! A viteldíjat is kész lefizetni érte, ott nem fogja elérni Jahve keze, hiszen az az akkor ismert föld pereme!

A kör, mint egy hurok azonban egyre szűkül körüle és Isten utoléri. Végül kénytelen nyíltan vallani önmagáról, Isten elől lett meneküléséről. Legelőbb is a vihar által éri utol. Máris meggyőző bizonyíték hatol át a habokon: Nézd, én a tengerek Ura is vagyok. A föníciai népek ugyanis azt hitték, hogy a tengernek külön istene van. S már is nézzük meg a sorrendet Jónás vallomásában: „..., aki a tengert és a szárazföldet alkotta” (9). Egyelőre itt még nem tartunk, mert bújkálása folytatódik: a hajó gyomrába ereszkedik alá, s menten el is alszik. Ez is bizony a menekülés egyik változata. Jön azonban a kapitány, belebotlik az alvóba és fölrázza. Emlékezteti Istenére (tehát, íme, közvetve ugyan, de Istene talált rá!). Könyöröggön ő is hozzá, mint a többiek, ki-ki a maga istenéhez, hátha az segít. A kapitány ezzel fején találja a szöveget. Aztán a sorsvetés állítja kérdések keresztútjába.

Nem véletlenek sorozata ez. Fölismerve bennük Istene hatalmát, a leglényeget vallja meg magáról és Istenéről. A veszedelem is miatta támadt a sokfelől verbuválódott, különböző isteneket tisztelő hajós nép fejére. Tőle megszabadulva meg fognak menekülni. Ebben már bizonyos! – Jónást nem menti, hogy eset-szülte társai nélkül tán’ sosem hallottak volna a mindenható Istenről, aki mindenből hozhat ki valami jót. A 16.v. ellenére, milyen istenismeret az, hogy embert kell odadobni a pusztulásnak, engesztelés végett? Természeti népek, emberáldozatot tűzbe-vízbe dobva, ismertek hasonló kultuszokat. A hitből lett engedelmesség hasonlíthatatlanul nagyobb világgosságra segíthet másokat.

Áldáshordozó vagyok az emberek között, vagy bajok forrása?

Jónás 2 – Könyörgés a nagy mélységből

A próféta elnyeletését és szabadulását nem lehet természettudomány útján-módján magyarázni. Az viszont tény, hogy elejtve és földarabolva egy-egy nagy fogás áldozatait, a gyomrában egészben elnyelt halakat is taltak esetenként a halászat ókori mesterei, s előfordulhatott emberi testrészek föllelése is. Mégis, a hal gyomrában létel már Jónás imádságában is többféle, életünket elemészttéssel fenyegető próbatételt is jelent, ahonnan képtelenek vagyunk kivergődni saját erőnkől. Lehet az – mint olvasható –, halál torka, mélységbe húzó erők, sírként bezáródó föld. Sokféle változata volt és van a Jónások elnyelő úszó koporsónak. Jézus is tulajdon halálára és – értelemszerűen –, feltámadására alkalmazta, hasonlatként, épp ezt a részletet (Mt 12,40).

Válságos helyzetében miként tudott Jónás ily megrázó költői nyelven fogalmazni? Figyeljünk csak! Utólag hogyan fogalmaz: „Azt gondoltam...” (5). A fogalmazás tehát, bevallottan későbbi. A tett-helyen inkább csak egy gondolatban fölfelé dobott sikoltás lehetett, ami kipréselődött a száján, majd pedig a készségre hajló fogadalom és az Úr szabadításába vetett reménység a szívben.

A művészien fogalmazott énekben az utókor gyülekezetének hit-tapasztalata is benne foglaltatik, mely nemzedékeken át – talán az 1. és a 10. versek köré kristályosodva – bővült oly teljessé, mint ahogy az ma olvasható. Miért nem kapcsolódhatna hozzá a mi szívünkől szakadó, mélységekből föltörő kiáltásunk, sóhajtásunk, bűnvallásunk, reménységünk és hálaadásunk; Isten színe elé, szent templomába kíváncsozó vágyakozásunk?

Amint a kellő életváltozás végbemegy Jónásban, egy perc történéseinél tovább sem hagyja Isten a halálos szorításban. Sőt annak eszközével veti ki a szárazra. Mint aki újonnan született, mintegy életre támad a halálból, olyan ő most.

Valaki egyszer így fogalmazott: az élethez annyiban van jogom, amennyiben a szolgálat-igényelte készség – akár kínok között is –, de megszületett bennem.

Jónás 3 – Isteni megbánás

A próféta mostmár átadja magát Urának. Szabad út nyílik előtte, de csak Ninivébe. Van olyan részlet, melybe nincs betekintésünk. Bizonyos, hogy a kilátásba helyezett pusztulást (vihar, földrengés, ellenséges támadás?) megelőző negyven napos csend Isten ítéletes tervében, nem légből kapott emberi kitalálás volt. Továbbá: Jónás nem a senki földjén jár, mialatt meghirdeti Isten megfellebbezhetetlen döntését, hogy Ninive, minden ellenkező híreszteléssel szemben, az ő tulajdona, akár tud róla a város lakossága, akár nem. Következőleg: Isten szereti és szíve szerint óhajtja, hogy megmeneküljön. Szükséges azonban, hogy a próféta intésére megtérjenek. Nem tudható, mi volt a bűne a kései Asszír birodalom fővárosának. Lehet, hogy hódításaik során is ugyanolyan kíméletlenek voltak más népek leigázásában és fogságra hurcolásában, ahogy bántak országokon belül a szolganepekkel, akiket, a 4,11 tanúsága szerint teljes tudatlanságban tartottak. Isten azonban változást akar, s erre eszköze a próféta üzenetes szolgálata, s a bűnbánat, melyet, nagy meglepetésre a városban egyöntetűen tanúsítanak.

Bűnbánatuk szinte előtör, legelőbb is az utca emberei között, s terjed fölfelé. A király is csatlakozik az általánossá vált megtérési hullámhoz. Tettei: a díszruha levetése, s hogy zsákot ölt magára és hamuba ül, mintegy hivatalos állásfoglalást hirdetnek meg. Ehhez képest közhírré tett rendelkezése szinte fölöslegesnek hat; az állatok zsákba öltöztetése pedig túlhajtásnak, kissé gyermekesnek. A könyv jerllemzője, hogy az állatvilágnak kiemelt értéke van Isten hatalma és könyörületessége hatókörén belül. A rövidke mesterműben, együtt az igazmondással és tisztulással, bújkál valami mély derű, sőt humor is!

Eközben a próféta megmarad eszköznek, s a figyelem nem reá, hanem az üzenetre irányul. A meghirdetett rettentésnek a város rövid határidő múlva leendő ítéletéről, átütő ereje, s hitele van. A végén viszont – úgy tűnik –, hazugságban hagyja Isten Jónást, mert, látva a város általános töredelmét, változtat előbbi végzésén. Megbánta és nem tette meg, amit korábban döntött, hogy Ninivét elpusztítja.

Néha hitünk próbájaként válaszút elé állítatunk, hogy mi a fontosabb: nekünk legyen igazunk és vesszenek mások, vagy inkább csak hadd törje át a szívek ellenállását Isten kegyelmének igaza, még ha mi rövid távon ámitóknak (hitetőknek) is látszunk (2Kor 6,8). Nehogy – ez az igazi, kínos meglepetés –, majd minket is kárhoztassanak Ninive férfiai az ítélet napján (Mt 12,41. Lk 11,32).

Jónás 4 – Dac, majd türelmes meggyőzés

Inkább haljak meg, de kibírhatatlan számomra Isten szeretetének szélesre tárt ajtaja! Tudok hosszútűréséről, hálásan fogadtam, mikor rajtam gyakorolta Isten. Mégis, hogy az ellenszenves Ninive –, amit egy próféta előd vérontó városnak hívott (Náh 3,1), valóban részesedjék benne, az több a soknál. Ilyenféle indulatok kerekednek felül Jónás szívében. Pedig Isten mentő gondolata akkor is érvényt szerez magának, ha nekünk nincs ínyünkre. Kibújik a szög a zsákból, mert kiböki Jónás, hogy már a legelején tisztában volt vele, mit akar Isten, de ő képtelen volt azonosulni Isten mentő kegyelmével (2). A megtanult tantétel még nem jelenti a szívbeli azonosulást, ehhez az elhívott prófétának is meg kell térnie.

Észre sem veszi Jónás, hogy utálatosan viselkedik. Isten pedig nagy körületekintéssel pásztorolja, mert nemcsak egy világvárossal tud szakszerűen bánni, de egyetlen, magát dacba keményítő prófétáját is képes kezelni. Feje fölé nőttet egy lombos bokrot, védelmül a tűző nap ellen. Többet ér az, mint az összetákolt kalyiba. Ám, éjszaka múltán – mert Isten úgy intézte –, egy féregszúrás következtében a bokor elfonnyad, s Jónás ájuldozva és durcásan hever a hőségben.

Fölkavaró a haragvó embert engesztelgető Isten gondossága és céltudatossága. Hányszor van úgy, hogy nincs időnk mások számára. Van nekünk elég bajunk. Máskor meg bénultan várjuk, történjék már végre valami rendkívüli velünk! Eközben észre sem vesszük, kicsiny dolgokban, Isten bölcs intéseit. Megszólalván –, mely igen megalázza magát –, kérdez, szinte kérlel: hát haragszol? Miért állsz hadilábon az egész világgal, végső soron velem? Okot szolgáltattam rá?

Váratlan hirtelenséggel zárul a könyv, szinte abbamarad. Ez a csúcs, s nem leszálló ág! Folytatása következik – nálunk, a mi berkeinkben. Leledzik-e ugyanaz az indulat bennünk, mint ami Isten szívét indítja irgalomra? Mert számalma a város kicsinyei iránt mindennél előbbrevaló. A sokezer ügyefogyott (iskolázatlan gyermekek, rabszolgák?), különbségtételre képtelenek, előképei az utolsó ítélet „legkisebb atyámfiai”-nak (Mt 25,40.45), akiknek kilétéről már korábban is, az olvasóval együtt vívódtunk, hogy, vajon ők kik volnának? – Olyan diakóniai szemléletre taníttatunk most, mely az állatvilágot is számításba veszi, azaz sorsuk nem lehet közömbös az embernek sem.

Végső soron a megtérés nem kiváltja Isten irgalmát, hanem elfogadja a mindent megelőző, a gyöngére tekintő szeretetet.

Mikeás 1 – Szent helyéről eljön az Úr

Volt egy, íróprófétánknál korábbi, de ugyanolyan nevű próféta is, akiről az 1Kir 22. és a 2Krn 18. fejezetekben olvashatunk, s aki rendíthetetlenül képviselte az Úr ítéletes üzenetét, de prófétai könyvet nem írt. Tehát nem azonos mostani könyvünk Mikeásával, aki Ézsaiás próféta kortársa lehetett.

Az elhívó ige közlése során mintegy láttatja a prófétával Isten, hogy midőn ítéletre érkezik, miként olvadnak el lábai alatt a hegyek, hasadoznak meg a sziklák. A prófétát egész valójában megrázza Jeruzsálem, legfőképpen azonban Samária, az északi rész-ország fővárosának pusztulása, melyet szinte látja is már, amikor hirdeti. Az ige súlya alatt roskadozva olyan ő most, mint aki kivetkőzött önmagából. Öntestében érzi, de el nem háríthatja vele a halálos csapást, sír, jajgat és üvölt, akár a sakálók.

Ezékiel esetében találunk még a megragadottság állapotában hasonló kísérő jelenségeket, bár ott inkább a hosszú szótlanság a feltűnő. Akkora kitörések, mint Mikeásnál (8k), alig fordulnak elő egyebütt a Szentírásban. Bizonyos, hogy a próféták az átlagnál érzékenyebb lelkűek voltak. Éppen Mikeás esetében – aki egyébként igen határozott, férfias egyéniség volt –, derül ki, hogy rendkívüli magatartása nem beteges tünet, hanem roskadozás és elővételezett szenvedés a bekövetkezendők tudatának súlya alatt. Az ige, mondhatjuk –, a vérévé vált. – Nem így lett-e nekünk is lételemünk ké az ige, szolidabb fölszereltséggel, nem végveszélyes körülmények között, de kegyelmes feltételekkel? Hiszen „isteni természet részeivé” lettünk, hogy megmeneküljünk ama pusztulástól, amelyet a kívánság okoz a világban (2Pt 1,4)

Az Úr jöttének és hatalmának semmi nem állhatja útját. Vallási elhajlás és szociális közállapotok váltották ki izzó haragját. Samária fiatal városa, s az ősrégi Jeruzsálem, s talán még Lákis (13) váltak a tévelygés melegágyaivá. Az utóbbi júdai védőbástya az utolsók között esett el a babilónok hódító hadjárata során (Jer 34,7; vö. Keresztyén Bibliai Lexikon II. 110), vallási kilengéseiről nincs bibliai, s legjobb tudomás szerint, régészeti adat sem. – Az Úr hűtlen népe hamis alkalmazkodásból asszír és kánaáni mintára torzította el vallásos életét. A jól jövedelmező kultuszi forgalom azonban csődbe jut. A városokkal együtt a bálványok is megsemmisülnek.

A 16.v. gyászra hívó szava nem zárja ki, hogy a bűnbánat is kifejezésre jusson benne. Bár az ítélet, úgy tűnik, szinte megmásíthatatlan.

Mikeás 2 – Szétszóratás, s majd összegyűjtés

A próféciák gyakorta keltettek megütközést. Szinte általános tünet az embernél, hogy tetteinek elővételezett, vagy utólagos igazolását várja el Istentől és emberektől. S ha elvárásának valaki kész eleget tenni, attól nem sajnálja a megtisztelő „próféta” nevet (11). Ha mégis mást kap, mint várta, általános a meghökkenés és fölháborodás: hát szabad ilyet mondani? Elfogyott talán az Úr türelme? Úgy tudjuk, hogy a becsületesnek javára válik az Úr ígéje (6k)! Szólamokká üresedett szép szavak ezek a szájukban. Látszat kegyesség fozslányai csupán, takargatják mezítelenségük rútságait (Jel 3,18).

A próféta kénytelen fölfedni az embertelen visszaéléseiket. Mikeás a nyersességig szókimondó a próféták között, ha társadalmi visszasságokat szükséges megneveznie. Az 1-5 és a 8-11 részletek, valamint a következő fejezet látletei tanúsítják, hogy minden oka megvan rá, amikor „jaj”-t kiált, mert Isten az, aki legelőbb szenved és jajdul, ha elviselhetetlen viszonyokat észlel. Egyenesen káros, ha a vagyonnal és hatalommal rendelkező ember, felebarátain átgázolva képes véghez vinni kapzsi vágyait. Abban is kegyelem munkál, ha a történelem Ura változtat a társadalmi erőviszonyokon, s vele akadályozza az ember gonosz indulatának burjánzását; hadd ütközzék az gátakba, s ha lehet ne ölthessen testet. Nincs abban semmi köszönet, ha „szabadon” kifuthatja magát. Ez most a helyzet, a 3. évezred első évtizedében, hazánk gazdasági viszonyai csődjében, mely csak kint és keserűséget hagy maga után.

Isten nemcsak védekező ellenlépéseket tesz a gonosz kihívásaira, de szabadító és megváltó szándéka testet is öltött. Adott olyan pásztort, aki összegyűjti népe maradékát. Utat nyit számukra, s jó pásztorként előttük jár (Jn 10). A 12k ígéretei Jézus Krisztusig vezetnek el bennünket. Őbenne a király és a pásztor tiszte újból egyesül, csak magasabb szinten, mint amikor az ókori királyok viselték e neveket. Nem eltúlozott igény, hogy lehetnek olyan politikusok, akik krisztuskövetőként, minden döntés előtt megkérdezik Urukat, hogy e válságos ponton most mi az ő akarata. Az igazi harmadik utat képviselné ez a valóban karakteres politikus, aki ily módon hoz döntéseket; s hozzá nem is szükséges „kereszt(y)én” párt.

Mikeás 3 – Inkább Lélekkel betöltve

Jézus úgy jellemezte Keresztelő Jánost, hogy nem szélingatta nádszál ő, s nem a finom ruhákba öltözöttek közül való (Mt 11,7k). E hasonlat nyelvén szólva, Mikeás kortársai: a próféták, főemberek és papok elrettentő példák, nem öltözetük, hanem lelkiületük szerint. Állhatatlan ingadozás, amit művelnek. Részhajlóan, annak előnyére osztogatták az igazságot, aki lekenyerezte őket, mert a kereket kenni kell, mondja a sok keserű tapasztalaton érlelődött népi bölcsesség; ma ezt nevezik korrupciónak. A békesség, a róla mondott jóhír, vagy a társadalmi igazság, megtámogatva kegyes biztatással: „Közöttünk van az Úr...” (11) sohasem bocsátható áruba.

Hogy nem ártalmatlan huncutságokkal van dolgunk, ténylegesen a 10.v-ből derül ki, még inkább a 2k. részletből. Ki gondolná, hogy a különféle forradalmak egyik markáns szava, mellyel kipellengézték a kizsákmányolást, a „népnyúzó” jelző Mikeástól ered! – Ítéletet von maga után az áruba bocsátott, az ilyen-olyan, prófécianak csúfolt ígéretés, jósolgatás, melyek egyike sem ered az Úrtól. Velejéig hamis; de lelepleződik azok előtt is szégyenteljessége, akik most még meg vannak győződve róla, hogy hiteles szót mondanak. – Az önáltatás vaksi botorkáláshoz vezet. Van-e annál kétségbeejtőbb, ha nincs válasz Istentől? Lenne pedig hiteles válasz, éppen Mikeás szájából, de rá nem figyelnek. Pedig prófétánk igehirdetése még a következő nemzedékek között is élt tovább, tanú erre a Jer 26,18, aholis fejezetünk 12.v-e ismerhető föl, példázatos intésként egy későbbi válságos korban. Közben egy világbirodalom, az asszír hódítás már aláhanyatlott, s született egy újdonsült, a babiloni. Birodalmak eltűnnek, újak támadnak, de a hiteles ige, újból érvényes üzenetként tovább él, szinte önmagát újíttja meg, s Lélek által megint beszélni kezd az akkor élt kortársakhoz, ahogy a jelenben mihozzánk is!

Adjuk át magunkat a Szentlélek fúvásának (Jn 3,8). A Lélek, viszszahúzó erők ellenében, egy lépés előnnyel lendít előre. Prófétánk is megtelt Lélekkel (6). Erőt kapott, s a tények ismeretét, valamint az igazmondás késztetését hozzá. Nem volt vonzó, sem divatos, sem kíváncsú amit mondott. A Lélektől nyert fölhatalmazásnak nincs szüksége emberi biztosítékokra. Nem mérhető, de nem is győzhető le földi eszközökkel.

Legszemélyesebb kérdésünk, hogy milyen hatásoknak adjuk át magunkat tudatosan? „Jövel Szentlélek Úristen!”(370. énekünk).

Mikeás 4 – Isten gondolataként, a békéről

Alapvető keresztyén feladat, hogy teljes valónkkal vegyük át Isten üdvözítő terve ritmusát. Hiánya vehető olybá, mint ha valaki szeméhez nem illő szemüveggel tájékozódna, silabizálna betűket. – Hasonlóan végzetes tévedésben leledzettek ama népek, akik a Sion ellen gyűltek össze, ujjongva jövődől, biztos bukásán (11-13). Alkalmas párhuzam az 1Kor 2,6-8, midőn a világ fejedelmei, vakságuk okán, nem ismerve föl a dicsőség Urát, megfeszítették őt. A rövidlátás kísértésétől – keményebb változata az elvakultság –, a hívő emberek sem eleve mentesek. Az evangéliumnak szemnyitogató hatalma van, s kristályosodni kezd egy másféle egybegyülekezés. Isten műve az, saját akaratumk Lélek általi igénybevételével együtt.

Szívek mélyén mindig élt a tisztább és a prófétákat is magával ragadó messiási reménység. A kortárs Ézsaiásnál viszontláthatjuk ezt a várakozást az Ézs 2,2-4 során. Egyértelműen és örömmel vállalták prófétai közösségek is ama jó hírt, hogy Istennek végső történelmi célja az ő békessége, mely a népeket fenyítő ítéleten túl következik majd el, ígéreteket beteljesítő valóságként.

A legkorszerűbb fegyverek anyaga abban időben a vas volt. Költéses és félelmetes volt, de válhat majd a termelés és művelés jó eszközévé, midőn a népek majd a fölhalmozott fegyverekből, erőteljes és hozzáértő mívességgel, elkészítik belőlük a munka eszközeit. – Ma sem közömbös, mit tesz az ember korszerű energia forrásaival és fölfedezéseivel.

A békére tekintő reménység össze van kötve az Úr hegyére leendő gyülekezéssel, tanításának befogadásával, s együttes elindulásunkkal akarata ösvényein. Alkalomról alkalomra leendő összegyülekezésünk már most részesedik a végső egybeseregítés öröméből és jó ízeiből, mint a szakács, aki már tálalás előtt megízleli a majdnem kész ételt.

Olyan eleme is van a prófeciának (1), mely az utolsó időkre, az eszkatológiára tekint. Nevezetesen: az Úr házának hegye emelkedik ki a hegyek közül, hasonlóan a mennyei Jeruzsálemhez (Jel 21,16); az utóbbi különös kocka-alakjával hívja föl magára figyelmünket. – Az örökélet, bizonynyal többdimenziós.

Mikeás 5 – Utolsókból első

Már a 4,6k beszélt a meglepő tényről, hogy, ha van Istennél mégis személyválogatás, az a gyöngéket részesíti előnyben. Belőlük tevődik össze a maradék. Az USZ népe is elsőrenden a kicsinyekből verbuválódott (1Kor 1,26-29), és a szinte levegőnek nézett asszonyok, özvegyek kockáztatták legelőbb is életüket, mikor összejövetelek helyévé tették rendre, vagy átmenetileg, e célra megnyitott otthonaikat, főként üldözéssel idején. Mindenekelőtt pedig a Messiás támasztásában ismerhetjük föl az emberi értelmet meghaladó isteni bölcsesség elrendezését, hogy a Júda nemzetségei közül a legkisebb: Betlehem volt e méltóságra kiszemelve Isten tervében.

Az ősatya, Dávid kiválasztása szintúgy beszédes példa. – Ugyan ki számított arra, hogy Isai fia közül a legkisebb, a nyájőrzőnek ott-hon hagyott lesz Jahve választottja a királyságra (1Sám 16)? – Általános emberi gyarláság, hogy a Heródes által megkérdezett írástudók ige gyanánt idézik az itteni 1.v-et a Mt 2,5k-ban, de egyikük sem indul el, hogy meggyőződjen saját szemével az ige igazáról, s hogy a Messiást megpillantsa. Ismerni a Bibliát kezdetnek jó, de követni az ígét, s átvenni a benne lüktető élet ritmusát több és más ennél. Csak az volna a helyénvaló folytatás, hogy ők is fölkerekednek, legalább egy küldöttség erejéig; de nem, nem ez történik. Közben Mikeás jövendölésének megnő a tekintélye; s Mété már módosítva idézi a prófeciát: „Te pedig Betlehem, Júda földje, semmiképpen sem vagy a legjelentéktelenebb Júda fejedelmi városai közül, mert fejedelem származik belőled, aki legeltetni fogja népemet, Izráelt” (Mt 2,6). Az evangélista szemében Jézus Krisztus születése helyét Isten fölmagasztalta, s ő már ezzel a szemmel tekint az ősi dávidi helysége, s a hozzá fűződő ígéretre!

A Messiás, pásztorként halad nyája előtt. A föltámadott Úr ő, a föld végső határáig érvényesül hatalma, mely elégséges védelem népe számára. A hét, meg a nyolc pásztor és főember (4) számokkal fejezi ki fölösen elegendő, nem evilági eredetű hatalmát, mely – ha kell –, a történelem változásai közepette is érvényt szerez döntéseinek olyképpen, hogy „nem”-et mond babonákra, mágiára, s minden divatbajott, körül táncolt bálványra, de „igen”-t mond arra, ha népe, amikor mint az eső a vízben szegény vidéken, harmatként hoz áldást a népekre.

Mikeás 6 – Kegyelmes tettek, s az ember válasza

Hegyek és halmok legyenek tanúi ama párbeszédnek, amit Jahve megbízásából kell a prófétának elmondania a nép előtt. Földig alázhat, meg is keményíthet, ha fejemre olvassák vétkeimet; de nincs lelkiismeretet felrázóbb annál, ha úgy áll elélem Isten, mintha ő vétett volna ellenem, s azt kérdezi, hogy mivel sértett meg. Közben emlékeztet a szabadítások sorozatára: miként vitt át kilátástalan helyzeteken, hogyan váltott ki a szolgaság házából. Minden hűtlenségük dacára bevitte őket a megígért földre (Józs 4,19). Adott nekik jó vezetőket pásztor gyanánt, s elhárította a Bálák-sugallta átkot; Bálának pedig csak jót lehetett jövendőlnie (4Móz 22-24). Mirjám és Sittim (4Móz 25,1) említése csupán célzásszerű emlékeztetés, hogy nem volt minden rendjén akkoriban sem. Igen! A hiba sohasem Istenben volt és van.

A megbolygatott lelkiismeret nyugtalanul kezdi keresni, mikén engesztelhetné ki felperesét, aki ily meghökkentő módon adta elő vádbeszédét. Már elborítaná áldozatokkal az oltárt, hogy Ura kedvét keresse. Horribile dictu – még kiejteni is iszonyat, de arra is gondol, hogy gyermekáldozattal engesztelné meg Istenét, hátha ily módon egyenlegbe volna hozható bűnei adóssága. Ez ellen már régtől fogva tiltakozott Isten, s ha megtették szomszédos népek, akarata ellen volt az, sose kívánt ilyesmit (1Móz 22,12). Ezt az áldozatot egyedül Isten cselekedhette meg Egyszülött Fiával e világért (Jn 3,16). Az ŐSZ-ben azonban ennek még nem érkezett el a rendelt ideje.

Mit kíván, hát, Isten? Egyszerű és közérthető fogalmazásban, azt, hogy az ember maradjon meg ama jóban, amit a szövetségi rend megkíván. Lényegében az a „jó” (8), mely nem valami soha nem halott újdonság. Istenre kell gondosan figyelniük, ővele kell járniuk, szeretni őt viszont és követni akarátát. Letisztult dolgok ezek, nincs csűrés-csavarás, s ma is ez a dolgunk az új szövetségben. Kersztységünk legtöbbször egyszerű, hétköznapi feladatokban mutatkozik igaznak, vagy hamisnak. Itt nincs helye mellébeszélésnek!

Mikeás 7 – Bűn és bűnbocsánat

Lehet, hogy úgy van, amint a kutatók állítják, hogy a prófétai könyv itt záruló szakasza jó 200 évvel fiatalabb, s a fogság utáni időkből való. Bár az is elképzelhető, hogy a próféta mondta önmagáról – népével egynek tudván magát -: „Az ÚR haragját kell hordoznom, mert vétkeztem ellene.” (9). Az ilyenek találnak Istennél megigazulást. Aki ekkora őszinteséggel szól, s csak utána sorolja elő népe bűneit, az felettébb kényelmetlen, szinte elviselhetetlen kortársai számára. Magukat öngaznak állító emberek között az Isten által megigazított hívő túskeként fáj és szúr anélkül, hogy szándékosan tenné. Talán a 4.v. így értelmezhető; de inkább legyenek csetlő-botló a jóban, mint a rosszban nagystilű.

A felebarát elleni vétkeket nem teszik ártalmatlanná kifinomult módszerek. – Amikor Jézus fűgét keresett a fán (Mk 11,13), úgy járt, mint a próféta, aki korai fűgét, azaz hívet és becsületest keresett népe között. Olyankor is joggal teheti, ha nincs dandárja a gyümölcsérésnek (1). Ha az emberi kapcsolatokban eluralkodik a bizalmatlanság, a családi és baráti szálak is összekuszálódhatnak (5k). Aki Istentől szabadnak állítja magát, mindjárt azt is képzei, hogy mindenki fölé helyezkedhet, s a hívek mellének szegezi a kérdést: hol van a te Istened (10. Zsolt 42,4)?

Pedig nincs ehhez az Istenhez más fogható, aki bűnbocsánatában is oly csodálatos. Az elengedésnek, jogi értelemben ára volt, ezt már az újszövetség népe jól tudja, midőn az Úr Jézus Krisztusra tekint, s a bizonyosságot elpecsételi szívében a Szentlélek. De már az ószövetség idején is a megbocsátó Isten kegyelmes jelenléte olyannyira meghaladott minden képzeletet, hogy a szív megváltozása nélkül el sem volt viselhető, mivel Isten nem őrizgeti haragját, mint ahogy az ember szokta tenni, vigyázva, nehogy végképp lelohadjon. Isten nem ilyen! Ő a bűnre haragszik, ezért tapodja el a bűnöket eltöklélt határozottsággal, ahogy az asszony magva tapod a kígyó fejére (1Móz 3,15).

Vétkünket a tenger fenekére veti, úgy, ahogy az atomhulladékot temetik el korróziómentes tartályokban, kiürült bányák mélyére, hogy senkit, semmit, soha meg ne ferőzhessenek(18-20).

Náhum 1 – A történelem Ura

A Kr.e.7. század utolsó harmada táján prófétált Náhum. Emberi indokai is lehetnének felindulásának, mellyel az asszír főváros, Ninive ellen fordul, megjövendőelve gyors pusztulását. Mégis az a szempont indítja, az Ézs 5,26-29 nyomán őt is, hogy Asszíria Jahve ítéletének eszköze. – Ez a világhatalom mintegy 500 évig réme volt az előázsiai népeknek. Eközben használta föl Isten arra, hogy általa fenyítse meg választott népét. – Amikor azonban ez a hatalom túl lépte Istentől kimért korlátait, őt is botként törte szét a történelem Ura; tekintet nélkül arra, hogy tud-e erről az Istenről, vagy sem.

Náhum megbízása volt, hogy e bukást meghirdesse. Fölvázolja Isten féltékeny és haragvó vonásait (2), de rámutat közben arra, hogy Isten együttal türelmes is, anélkül, hogy hatalma ezzel csökkent volna. A belső feszültség és a mértéktartás egyensúlyát az 1-10 versek formai fölépítése is szemlélteti, mert az egyes versek a héber ábécé betűivel kezdődnek. A sor azonban nem teljes, hirtelen marad abba, s az ábécé utolsó betűit nem használja föl költői eszközül.

Bosszúállásról olvasván a Bibliában, megütközünk. Mégis igaza volna az elmarasztalásnak, hogy az ÓSZ Istene bosszúálló? – Eltekintve attól, hogy az ÚSZ-ben is van adat e vonására (Róm 12,19. Zsid 10,30), pontos elemzés nyomán e fogalom azt jelenti, hogy Isten igazsága már ez életben érvényre juthat, hogy meggyalázott dicsőségét helyreállítsa. Ezért menedék Ő a nyomorúság idején (7). S szükséges a népeknek rádöbbenniük, hogy a kicsinyeket bántva, máris magával Istennel találják szembe magukat, ahogy az öldöklés vágyától lihegő Saul útjába odaállt a föltámadott és mennybe ment, az Atya jobbára ült Jézus és azt kérdezte: „Saul, Saul, miért üldözöl engem?” (ApCsel 9,4), mert ami az ő kicsinyeivel történik, az ővele esik meg. Ő ennyire egynek tudja és vallja magát követőivel, akik nem védtelenek, mégha olykor kiszolgáltatottnak tűnnek is; de Isten majd lépni fog védelmük érdekében.

Náhum 2 – Kellő szabadság az istentiszteletnek!

Kevésbé szoktunk figyelni rá, hogy az Egyiptomból lett szabadítás időben legelső célja volt, hogy már a pusztában szabadon szolgálhassanak Istenüknek (2Móz 7,16). A vallási kultusz tehát a szabadság kifejezője olyan értelemben, hogy egyedül Isten rendelheti el, miként menjen végbe. Népe Istenhez kötöttsége a lehető legnagyobb szabadság. – Náhum ünnepi fölhívása ezen a nyomon halad: „Ünnepeld, Júda, ünnepeidet” (1). Ennek alapján feltételezik, hogy a kultuszpróféták közé tartozhatott, valamelyik kultushelyen. A próféták e rendje gyakorta szembeszegült a hiteles szavú prófétáknak. Ha Náhum valamelyik kultushelyhez kötődött, helyzete arra int, hogy sosem szabad általánosítanunk. Istennek mindenhol lehetnek hűséges emberei, akik – ige által megragadottan, netán egyetlen alkalommal állnak elő –, és mondanak hiteles szót.

Ünnepek megtartásához kiegyensúlyozott körülmények kellenek; ezt nevezi az ÓSZ sálóm-nak, azaz békének. Már közeleg – hirdeti a próféta –, aki örömhírt mond e korszakról. Evangéliumot hirdet, s a gyülekezet lélekben elébe megy a hírhozónak, és az elkövetkező békekorszaknak. Ma is ez a dinamika telíti ünnepeinket. A hiteles ünneplés múltban elhangzott rendelkezésekre tekint vissza („Ezt cselekedjétek...” 1Kor 11,24k), s szolgál a jelennek, miközben Istent dicsőíti. Egyben, nyitott a jövő felé is. Ez a jövő kötődik egy eljövendő személyhez. Lábai könnyedén lépik át a hegyek meredek ormait. Mint az Ézs 52,7-ben, úgy itt sem tudható, hogy ki az, aki az örömhírt hozza. Siet, hogy evangéliumát közölje a felkészülten várakozókkal, akik nem tétlenek, ők is mennek a hírhozó elé. Az istentiszteletnek, ahol különböző szolgálatok során ez a találkozás végbemegy, Isten gondoskodik idejéről, helyéről, s minden szükséges feltételéről, még világpolitikai tényezőket is kész félresöpörni az útból, hogy akarata rendje szerint és zavartalanul megtörténhesenek az igeszerű ünnepek, de népének is igazodnia kell, tagjaiban egyenként is, az ő rendelkezéseihez.

A K.e.7. szd. első felében, Manassé király uralkodása idején az asszír istenek kultusza a jeruzsálemi templomot is beszennyezte (2Kir 21,16). Ha Ninivének buknia kell, ezzel Isten kedvező feltételeket teremt, hogy az istentisztelet megtisztuljon az idegen, nemkívánatos elemektől.

Ez a jövődő még most készül, de az ünnepeket már most előírás szerint kell megtartaniuk. Könyvünk tehát nem a besült konzervatívizmus szócsöve, hanem inkább a reformáció bátor hirdetője.

Náhum 3 – Beszédes hallgatás

Elidőzhetnénk ama részleteknél, aholis a próféta kitűnő helyzetismeretét csodálhatnánk; vagy megállapíthatnánk, mily mesterien képes néhány lendületes mozdulattal fölvezetni Ninive hatalmának változatos, de nem válogatós módszereit: csábos vonzerejét és könyörtelen hódításait; jól szervezett adminisztrációját, nem is említve fölüket hegyező ügynökeit (17), továbbá messze földre kiterjedő kereskedelme csápjait. Taglalhatnánk a lenyűgöző csataképet, melynek drámai részleteit már a 2.fejezet során kezdte fölrakni vásznára a próféta. – Induljunk ki ezúttal mégis abból, ami szó szerint nincs is a fejezetben, de tartalmilag mégis benne foglaltatik. Legyen számunkra most ez a legbeszédesebb.

Közben érhetné vád Isten népét, és a Bibiliát is, hogy optikáját beszűkíti, mivel mindent, ami a történelemben végbemegy, a maga sorsán méri le. Ezúttal viszont szó sem esik arról, hogy Asszíriának azért kell buknia, mert rosszul bánt Izráellel. Mitagadás, az is beleértendő ok a bukásra, de szükségtelen minduntalan fölemlgetnünk.

Röviden: A vérontó városnak jaj! (1). Az embervér, ha kiontatik, legyen bárkié, Istenhez kiált (1Móz 4,10) és kihívás emberekkel, népekkel és a történelemmel, sőt a történelem Urával szemben. Ilyen volt a 20 szd. két diktatúrája sok tízmilliós áldozatokkal Európában, s ne feledjük Ázsiát sem! – Asszíria, hatalma delelőjén elbánt a felső-egyiptomi Thébával, hiába fogtak össze szövetségesei, hogy megmentsék (8k). Ahogy ezt tette, most hasonlóképpen éri utol őt a pusztulás, hiszen nem jobb amannál. A történelem Ura előtt minden evilági uralomnak igazolnia kell magát, hogy az előző korokhoz képest valami jobbat volt e képes fölmutatni. A jobb nem az igézöb-bet jelenti, hanem az emberiesebbet.

Figyelemre méltó továbbá, hogy a fejezetben nem hangzik el Isten neve. A 2,14-ből tudjuk, hogy jól tudta a próféta, ki irányítja az eseményeket, de Isten hatalma nem nevének sűrű emlegetésétől függ. Arról is hallgat a próféta, hogy melyik nép teríti le majd Ninivét. – Jézus sem nevezte meg, kik fogják lerombolni Jeruzsálemet (Mt 24,2). – A prófécia sosem szolgálja a kíváncsiság kielégítését.

Habakuk 1 – Isten népének léte folyamatos

Az 1-4 részlet a próféta személyes panasza a visszaélések miatt. Mintha semmi sem gátolná a gonoszt és Isten is tehetetlenül nézné és valami okból, őt sem óhajtana meghallgatni Isten. Az igazságra törekvő, becsületes ember a huncutság kénye-kedvének van kiszolgáltatva. A próféta együttérez a becsapottakkal, de lebénult és tehetetlen. Sőt úgy érzi, hogy a törvény, a Tóra is vesztett erejéből, képtelen rá, hogy föltartóztassa az igazságtalanság eláradását (4). A 2Móz 20,5k segít, hogy a prófétát jobban értsük. Mintha azt kérdezné, hogy az ellenszégülők esetében hol marad a nemzedékekre kiható büntetés? Másfelől: miért nem jut érvényre az Istent szeretők sorsában az ezerízigen ható irgalmasság? A gyötrő kérdésre érkezik a válasz. Közli vele Isten a bekövetkező ítéletet. Az idő megérett rá, hogy megnevezze azt a félelmetes, szilaj népet, akik az asszírokat, s velük együtt a Júda közéletében fölhalmozódott szemetet is kisöpri. Mindezekből az vehető ki, hogy Habakuk néhány évvel Náhum után prófétált.

Mi sem áll távolabb tőle, mint az ujjongás. Az Úr küldötteként hirdeti meg a közelgő ítéletet oly módon, hogy saját érzelmei visszafogottságával teljesíti a reá bízottakat. Sajátos lelkület ez, s téved az, aki csak annyit vél megérteni magatartásából, hogy bosszúvágy fűti a prófétát. A jó megértés, más hasonló esetekben is, azt helyezi első helyre, hogy a próféta Isten küldötte, s mégsem tehetetlen bábuként viselkedik; amit pedig mond, azért elsőrenden Istennek felelős, bár vállalja saját felelősségét eladdig, hogy emberek előtt is állania kell a sarat, ha melléne szegezik, hogy miért beszél ilyeneket. Ha pedig a közvélemény előtt is kedvező dolgokat hirdet, félvállról veszi, ha némelyek a vállát veregetik.

Rémítő lesz, ha jönnek a káldeusok, azaz a babilónok. Riasztó hírek kelnek szárnyra a pusztai népek harcmódoráról (8k), valamint a vízi emberek halászgató fogásaiból vett hasonlatok is meghökkenetőek (14-17). Vallásuk is kezdetleges; eszközeiket teszik istenükké, mert hatalmat jelent számukra (11. 16). Halvány sejtésünk támad, hogy fölbérelt pusztai, valamint vizijártas csapatokat is foglalkoztattak a hódító babilónok. – A próféta tudatában van, hogy fenyítő eszközként használja Isten őket (12), ezért nem rájuk tekintettel reménykedik. Isten marad számára az egyetlen Kőszikla. Józanul látja, hogy az új, közelgő korszak sem lesz jobb az előzőnél. Istenre tekint, s egy bizonyossága van: „Nem fogunk meghalni!” (12).

Halálunkkal nem szakad magva Isten népének, megmarad létének folytonossága. Fontosabb ez, mint egyéni sorsunk és megmaradásunk.

Habakuk 2 – Csönd! Mert az Úr szól!

Eldöntetlen, hogy kire, kikre értendő az „elbizakodott ember”, aki „nem őszinte lelkű” (4). Annyi látható, hogy az öt „jai” a fejezetben ugyanazokról szól. Az asszírokról beszél, vagy már a káldeusok túlkapásait ostromozza? A csak részlet-ismeret is válhat üzenetté úgy, hogy – félretéve egy időre a bizonytalansági tényezőket –, a jól érthetőre összpontosítunk. Ezt tesszük mi is ezúttal.

A tisztességtelenül, vagy öndicsőítésre épített ház kövei is fellázadhatnak, mondja a 11.v. Tudta Jézus mit mond, amikor kijelentette, hogy, ha a tanítványok elhallgatnak, a kövek fognak kiáltani (Lk 19,39k) – Van viszont olyan időszak is, amikor mindennek el kell csitulnia, mert az Úr akar szólani (20).

Meglep a 17.vers. Íme, a természetvédelem, prófétai fölháborodásba öltöztetve. A Libanon szálfáinak rablogazdálkodó kitermelése megfosztotta a vadállatokat jogos életterüktől. A természetén gyakorolt uralom Istentől adott megbízás az ember részére (1Móz 1,28), és nem jogosít föl visszaélésekre. A természetén gyakorolt erőszak ezért visszaüt reá(nk). Hallatlan a Biblia éleslátása a természeti környezet gondozására, hogy éljen és lélegezzon minden létező. Szó sincs arról, hogy hagynia kell az embernek, hadd nőjön minden saját törvényei szerint szabadon. A szabadelvű szemlélet népies, de felszínes változatában, véteknek tekinti a ritkítást és metszést. Nagy tévedés ez, hiszen Jézus is tisztításnak tekintette a szőlő metszését, a több és egészségesebb gyümölcs érdekében (Jn 15). A modern kor kérdéseire vetett bibliai világosságnak határozottak a körvonalai. A Holdon válik így el a tárgyak árnyéka a fényövezte környezettől.

Kiváltképpen hangsúlyos az 1-4 részlet. A próféta kitartóan áll őrhelyén. Nem daczból, vagy öncélúan, de feszült figyelemmel vár reá, mit szól hozzá az Úr. A válasz sem késik, és arra serkenti, hogy a kijelentést vesse (agygag?) táblákra. Ily módon kell tartósítania, mivel messzeható érvénye van. S bár hatékonysága késni látszik, mégis célhoz fog érni. Ha az isteni kijelentés átvészeli az időt, az igaz (a megigazult) ember is élni fog hite által, amíg rendelt pályáját meg nem futja.

Pál apostol és a reformátorok, Luther Mártonnal és Kálvin Jánossal az élen, a Róm 1,17 és a Ga 3,11 kapcsán, a hitre helyezték a hangsúlyt, prófétánk pedig azt emeli ki, hogy él hite által az igaz. Az ŐSZ sajátos hangsúlyának is helyt kell adnunk, hogy hitünk ne csonkuljon.

Habakuk 3 – Minél előbb, ha meg kell lennie

A próféta elmondja könyörgését és megrendítő költői erővel írja le a látottakat: azt, hogy milyen kozmikus jelenségek kísérik Isten érkezését. Fájdalom járja át a próféta csontjait (16). Átélt szenvedésében válik imádsága Isten ígéjévé. Kínja hasonló az öreg Pál apostoléhoz, aki két lehetőség között szorong, hogy éljen, vagy haljon (Fil 1,23k). Habakuk belső feszültségének a tartalma más, de esetében is fő szempont a másokért érzett felelősség.

A 2,2k-ben arra kapott utasítást, hogy a kijelentést vesse táblákra. Egyrészt azért, hogy gyorsan lehessen elolvasni, másrészt, hogy ne törölhesse le az idő múlása. Mintha népe szabadításáról szóló ígéretét, úgyszólván, befagyasztotta volna Isten. E zsoltárban a próféta most azért könyörög, hogy Isten ne szabjon túl messzi határidőt, hanem hozza közelebb a beteljesedést. A közeli években „elevenítse meg” (2), amit kőbezárt, vagy cserépbe égetett. Döntését hamarabb tegye ismertté és haragjában se feledkezzék meg az irgalomról.

Félelmetes a vízió-szerű látomás. Tán’ az egész Szentírásban nincs még egy, hasonló témakörben mozgó részlet, mely ekkora drámai erővel szólna arról, aminek meg kell lennie, ha az Úr ítéletre érkezik. Földrengések borzalmi, özönvíz-méretű áradások, viharok és szökőárok szívszorongató élményei sűrűsödnek itt, mintha sok-sok nemzedék föltorlódott tapasztalásai most egyszerre törnének elő a zsoltáros vallomásában.

Úgy tűnik, hogy az emberiség ősemlékezete őrzi és lelkében szenved nagy természeti katasztrófák nyomát. A kisebb létszámú emberiség jobban ki volt szolgáltatva a természet erőinek. Ehhez járultak a háborúkat kísérő dögvészek (5). Régmúltak emlékeit manapság fölülírják korunk megszaporodó kataklizmái. E tekintetben a jövő nemzedékei sem számíthatnak könnyítésre, sőt...! Ha mégis meg kell lenniük e nyomorúságoknak, midőn Isten harcokként vonul ki népe és „fölkenti” (13) szabadítására, jobb minél előbb átesnünk rajta! Az Úr is megrövítheti az utolsó idők tartamát (Mt 24,22).

A közbenjáró imádság felelősséget áraszt; ennek fültanúi lehetünk most. Hordozzuk mi is Isten előtt nemcsak népe, de az egész emberiség és a teremtetett föld jövőendő sorsát imádságban.

Zofóniás 1 – Méltó válasz a kihívásra

Prófétánk idejében Jósias király még kiskorú lehetett. Jólét és tepedtség ülte meg a közviszonyokat (12k). Majd csak később (621) hajtotta végre a király ismert kultuszreformját, melyről a 2Kir 22-23 és a 2Krón 34-35 részletek tudósítanak. Korábban, Manassé király hosszú uralkodása alatt, alábbhagytak a prófétai lélek megnyilvánulásai. Szélsőséges elnyomás és vallásos kilengések szomorították a Jahvéhoz hűeket, akik sokat szenvedtek hitük miatt. A prófétai tűz mégsem hűnyt ki egészen, ezt Náhúm és Habakuk föllépése, most pedig Zofóniás könyve sejteti. Helyenként az az érzésünk, mintha prófécia-töredékekből egybefűzött könyvet olvasnánk, miközben régebbi próféciaák elejtett fonalát veszi föl és fűzi, fejleszti tovább.

Közéjük tartozik az Úr, azaz Jahve napja. Jószerivel az egész könyvet e gondolatkör tölti ki. Közös keresztyén kincsünk része Énekeskönyvünk 364. éneke. Harmadik versszaka így kezdődik: „Haragnak napja az, kínok, ínség napja.” Szinte szó szerint innen származik a 15. versből.

Az ÓSZ rendre történelmi ítéletnek értelmezte Jahve napját. A természet robajyszerű háborgásai, változásai szintúgy az emberre szabott történelmen belül esnek. Vele pedig jó szolgálatot tesz az ige az újszövetség gyülekezetének; ezek vagyunk mi is. Nehogy bárki is azt gondolja, hogy az ítélet napja után a világ számára csak a semmi következhet. Ennek ellene mond egyébként a Jelenések könyve is (Jel 21-22).

Fejezetünk néhány részletét kiemelve, fölismerhető, hogy a dolgok ítéletre érlelődnek, s az Úr napja eljöttének számos kiváltó oka van: Valaki mécsest gyújt, s egy zugban seprején felejtett, romlott bort talál. Hasonlók ehhez az önelégültek. Jahvét pedig tehetetlennek, avagy közömbösnek vélték, aki, se nem árt, se nem használ. Mások, a vallásosak, mindenfelől igyekeztek bebiztosítani magukat. Tisztelték Baalt, Molokot, s az asszír csillagisteneket (5).

Tarthatatlan helyzet: ahol sok isten van, ott egy sincs. Ahol az egy Isten nem élő hatalomként tisztelt, mert kihúnyt a belé vetett hit, ott nyüzsögnek és az emberrel bolondját járatják a kitalált ál-isten-ségek. Kell ez nekünk? Egyedül csak az élő Úr tarthat meg bennünket, s adhat kiteljesedő életet!

Zofóniás 2 – A késlekedés veszélyei

Az Úr napja közeledtét nem rémítgetés végett adja tudtul a próféta. Jobb híján ezzel csak bénítóan hatna. Ellenkezőleg: arra óhajt ösztökélni, hogy hallgatói időben és jól döntsenek. Ez az isteni szándék egyöntetűen érvényesül az ÚSZ-ben is. Az Isten országa eljöttét változásnak kell megelőznie „...ha valaki nem születik újonnan, nem láthatja meg az Isten országát” (Jn 3,3). Ezért: „Térjete meg, mert egészen közel van már a mennyek országa” (Mt 3,2. 4,17).

Az ember, balgaságában a sürgetés elől halogatásba menekül, titkon azt gondolván, hogy hátha mégsem! A báva vélelkdéshez, hogy az Úr sem jót, sem rosszat nem tesz, s minden maradhat a régiben, máris tegyük hozzá, az 1,12 hasonlatát alkalmazva –, be is savanyodnak, ami nem valami vonzó kilátás! Ezért tanácsosabb mihamarabb előre menekülnünk, mert az Úr hívása nem tűr halasztást, ezért nekünk sem szabad hagynunk, hogy a napok üresen, pelyvaként szálljanak el. Ma még van rá lehetőség, hogy az ember összeszedje zilált önmagát, s magába szállva, mintegy megelőzze a születendő isteni végzést. A szabályszerű küzdelemben versenyfutás az idővel, ha alázatosan, s kellő időben, kezdem keresni Istent, s az ő igazságát (3). Jó igyekezetben, valós, de hitbeli kitekintéssel érvényesül a prófétai „talán”, vagy a „hátha”. Ezzel a józan számvetéssel eleddig többször is találkoztunk a prófétai könyvekben! Mivel a mindenható Isten magának tartja fenn a döntést, Őt nem lehet megvásárolnunk. Mégis, ha cselekvően törekszem igazságára, mehedékre találhatok nála a vihar kellős közepén is.

A 4-15 széles ívű kitekintésében arról hallunk, miként hat, milyen hatással sugárzik ki az Úr napjának ítélete közel és távol, kicsiny és nagy népekre. Az ÓSZ idején még ismeretlen volt a mi fogalmaink szerinti Föld, de tudott az ember a lakott földről és látókörébe vonta a szigeteken lakó népeket (11) is.

Az Úr napjának ítélete, s helyt-helyt jótékony utóhatása eléri a távoli népeket. Hasonlattal élve: minden föld-, vagy tengerrengésnek van központja, epicentruma. Jahve napján – kegyelemben és ítéletben –, Izrael lesz az, de a rengéshullámok eléri az emberlakta föld szélső peremeit.

Zofóniás 3,1–8 – Áldás helyett bajok forrása

Az előzőkben a hallgatók és olvasók lelkére köttetett, hogy megteréssel, dolgaik rendezésével, gazdaságosan kell fölhasználniuk a szorongató időt. E mostani részletben is igyekezetről hallunk. A baj csak az, hogy a gonosz cselekvésében éberek (3. 7). Ragadozó vadakhoz hasonlítja a vezéreket, s főembereket. Üvöltő hangjuk rettegésben tartja a védteleneket, s jó okuk van, sajnos, a félelemre. Aki áldozatául esik mohóságuknak, reggelre még lerágott csont sem marad belőlük. A papok legfőbb igyekezete, hogy önkényes törvényt magyarázattal dúcolják alá az erősek igazát. A próféták meglátják, ahogy eluralkodik az erőszak, de tisztükhöz méltatlan módon, szemet húnyanak. Gyávák és önzők, mert a tüzet kihasználva, ki-ki saját pecsenyéjét sütögeti. Nincs mit tenni, teregetik a kezüket. Ám, a kimondott „jaj” nem a tehetlenséget jelzi, sőt vészjóslóan vetíti előre a bekövetkezendőket.

Hányféle kísérletet tett már Isten, hogy visszatérítse népét! Napról-napra frissen serkenve, akarát reggelente napfényre hozta, félreérthetetlenül. Jó volna többet tudnunk arról, kik voltak hűséges eszközei. Próféta csoportokról lehet szó, akikhez Zofóniás is tartozott? Meglehet. – Elegendő tudnunk, hogy Istennek minden napra van friss eledele számunkra. Ha mégsem ér el szava, mi vagyunk készületlenek a fogadására. Kezünkben az ige, általa, engedjük őt idejekorán szóhoz jutni.

Istennek egyéb tettei is vannak (6k), még kimondásukban is mértéktartónak kell lennünk. Nem riad vissza áldozatoktól sem. Népek pusztulását tette intő jellé, hátha tanulnának belőle mások, nehogy úgy járjanak ők is. Mindhiába! Ez sem segített. Sőt a 7.v. utolsó sora cselekedeteik fölgyorsult romlásáról beszél; a lejtő pedig szinte magától sodor lefelé.

Most azonban eljött a kényszerű várakozás ideje (8), akár a vihar előtti csend, amíg az Úr vádlóként föl nem lép. Mégis! Igazságos-e az Isten, hogy kiönti haragját a népekre? Annyi bizonyos, hogy, – ha Isten népe ízetlenné vált só a népek között, akkor nemcsak saját romlásáért felelős.

Zofóniás 3,9–20 – Megalapozott öröm

Az indokolatlan, mesterségesen felszított örömré mondják, hogy eufórikus. A hit öröme azonban nem délibábos önáltatás. Megalapozott öröm az, kemény feltételek alapjain nyugszik, amint az, az ige nyomán ki is derül.

Hallunk a népek ajkának megtisztításáról (9). Csak úgy vált lehetővé, hogy mind megismerték Jahvét. Imádatuk nem csupán szavakban él, hanem készek „vállvetve szolgálni őt”. A minden népekből egybegyűjtött egyház tekintse magát szerény, mégis ígéretes zálognak a jövő felől. Az ígérettel egybecsendül a 13.vers, ahol arról van szó, hogy Izráel maradéka nem beszél és nem cselekszik többé csalárdul (Jak 3,2). Közöttük is végbement tehát a megtisztítás.

E tisztulás véghezvitele és elviselése nem volt egyszerű folyamat; tanúsítja a „maradék” fogalma. Így neveztetett a babiloni fogságból hazatérő nép. – Eredhet e mostani részlet valóban ebből a későbbi időből. – A véghezvitel folyamatára irányítva figyelmünket, az „eltávolítom” (11) akaratlanul is a sebész operáló kését juttatja eszünkbe. Isten tehát fájdalmas műtétet végzett népén. Kénytelen volt eltávolítani a gögösen vigadozókat. Mondvacsinált és felcsiholt örömük valóban indokolatlan és tiszavirág életű volt.

Maradékként meghagyta Isten a szegényeket és alázatosakat. Jézus a mennyek országát ígérte azoknak, akik ezt az édes és gyönyörűséges igát (Mt 11,30) vállalják, és boldogoknak nevezte őket (Mt 5,1-12). Különösen a Lk 6,20-26 kívánczik ígénk mellé, aholis négy „boldogok” és négy „jaj” a vízvázasztó két fél között.

Azért sem alaptalan az örömük, mert Isten maga is megújul szeretetében, következőleg: megújítja őket szeretetével (a 17. v-ben mindkét üzenet benne foglaltatik, bennható – átható, intranzitív-tranzitív nyelvtani jelentéssel!), s a nyáj háborítatlanul fog élni. Van pásztora, akinek gondja lesz a sántára és a szétszóródottra, s mindet hazavezérli majd.

Jézus Krisztus a juhok nagy pásztora. Isten kihozta a halálból őt (Zsid 13,20). Örömünk forrása az ő szabadítása. Az evangélium pedig örömhír minden népnek.

Haggeus 1 – A félbemaradt építés folytatódik

A babiloni fogságból lett szabadulás Kr.e. 538-ban és a templom alapjainak lerakása óta 16-18 év telt el. A munkát akkor a samáriaiak áskálódása miatt szakították meg (Ezsd 4,24). S most nehezebb valamit újrakezdeni, mint volt az első nekigyűrközéskor. A félbehagyott vállalkozás kátyújából a prófétai ajándék újbóli megjelenése segíti ki a népet és vezetőit. A próféták egyike volt Haggeus. Őt kifejezetten erre a feladatra hívta el Isten.

Ellentmondásokra kell legelőbb is rámutatnia. Mivel a vallás formanyelvét úgyesen alkalmazva húzzák-halasztják a munka folytatását, mondván: „nem jött még el az...ideje” (3). Annak viszont ideje van, hogy fával burkolt házakat építsetek magatoknak? – kérdezi a próféta. Nem mintha ez utóbbi fölösleges volna, de Isten neve azzal dicsőíttetik, ha házuk együtt épül az istentisztelet hajlékával.

Nem véletlen, hogy Isten elfújta (9-11) kezük fáradozásának minden eredményét. Szárazság sújtott minden élőt. Döbbenjenek rá erre az összefüggésre is. Ki-ki csak a magáéval törődött, s íme, Jahve felelt nekik. Nincs áldatlanabb dolog a beszűkült önzésnél. Aki ebben vegetál, képtelen helyet szorítani szívében a társadalmi, vagy egyházi jellegű közügyeknek. – Haggeus idejében e kettő szinte egybeesett.

Az őszinte prófétai szó rámutat a visszas helyzetre. Isten azonban nem marad adós az ígéréssel sem: „Én veled vagyok” (13). Zerubábel helytartó és Jósua főpap szív szerint vállalja a prófétai üzenet teendőit, sőt indíttatást vesznek belőle. Vezetésükkel újrakezdik az építést. Nincs tétovázás, magyarázkodás, sem félelem. Isten kegyelmes közbelépése, az óra megértett parancsa legyőzte tehetetlenségüket, s megszületett lelkükben a tetterekészség.

Az „alkalmas időt” (Ef 5,16) tudatja Isten és fölkészít rá mindenkor.

Haggeus 2 – Szerényebb külső, nagyobb dicsőség

A Jeruzsálemi templom újbóli felépítésének kezdeti, legnehezebb hónapjaiban Isten ismételten küldi a két vezetőhöz, hogy mindannyiójukat bátorítsa (1.10.20). A szerényebbre méretezett épületből még csak a félig kész, csupasz falak látszottak. A biztatás az alábbi ígérettel és intéssel párosult:

Kérdésként hangzik, de igenlő választ feltételez a 3.vers. Volt ugyanis közöttük néhány öreg – talán maga Haggeus is –, akik még látták a fogság előtti, salamoni templom pompáját, s egybevetve gondolatban a most készülővel, letörten kellett megállapítaniuk, mily kezdetlegesnek tűnik az épülőfélben lévő az akkorihoz képest! Félő, hogy nem lesz tartós, össze is omolhat.

A prófétai szó felel a szorongásokra: nagyobb lesz e háznak majdani dicsősége annál, ami egykor fölfénylett az előző templomon. Isten hamarosan megrendít eget, földet és népeket, de – s ott van a sorok között kimondatlanul –, ez a ház állni fogja a próbát, sőt ígéret szerint helyet ad a népek kincseinek, melyeket ide hoznak majd (6-9). A nagyobb dicsőség jellemzője lesz, hogy, bár szerényebb külső mögé rejtve, de rendíthetetlen lesz az állandósága.

A Zsid 12,22-29 útbaigazít, miként alkalmazzuk magunkra az ÚSZ idején e próféciát. Arról van benne szó, hogy az élő Isten városához járultunk, a mennyei Jeruzsálemhez. S ha majd Isten még egyszer megrendít eget és földet, a rendíthetetlen ország marad meg számunkra. Ezért éljünk hálaadással és Istennek tetsző szolgálattal már ma. Az útmutatásként fölvetett ígét több szál is fűzi Haggeushoz.

Arany és ezüst odaáramlásáról nem azért beszél az ige, hogy gondolata megszédítsen. A javak mindenestől Istenéi. Ha népéhez tartozunk, indítson inkább önvizsgálatra, hogy mivel óhajtjuk kifejezését adni hálánknak. Úgy járulunk-e elébe, mint a keleti bölcsek (Mt 2,10)? Az arany, tömjén és mirha csak járulékos része volt a messzi országból hozott tisztességtételnek a zsidók királya, a népek Messiása előtt; mintegy aláhúзва a lényegesebbet, a kockázat vállalását, s magát, a sokakat fölkavaró személyes megjelenésüket úgy, hogy az anyagiak csupán szűk körben voltak jeladás az ügy komolyságáról; akkor és ott ez nem tartozott a nagy nyilvánosságra. Amikor ez később leíratott, vált üzenetté a hallgatóknak és olvasóknak! – Csak az odaszánt élet hálaáldozata kedves Istennek (10-14).

Zakariás 1 – Isten újabb segítséget támaszt

Irgalmasságát Isten nem köti előfeltételhez. Azt mondja ugyan, hogy térjetek hozzám, és én is hozzátok térek (3), mégis, hogy másik prófétát is támaszt, s megszólít általa, a tény maga már mindent megelőző kegyelem. Isten a kezdeményező, s ez által indít megtérésre, majd pedig személyes jelenlétével válaszol reá. – Zakariás személyében újabb erősítést küld Isten. A haggeusi adatokkal egybevetve az időpontot (1), kitűnik, hogy a templom, majd pedig az egész tartomány (16k) fölépítésére tárt föl Isten a próféta személyében újabb erőforrást. Igehirdetésében fölismerhető a ragaszkodás a múltban elhangzott próféciákhoz, legkivált az Ezékiéléhez. Közben őrzi a belőlük levonható tanulságokat, egyben pedig rámutat, hogy nem a próféták személye volt a fontos, hiszen ők már nem élnek (5). Őket illő helyen tisztelve kell tovább lépniük, s a ma fölhangozó próféciára kell főként figyelniük. Ez elől nincs kibúvó, ama kifogással, hogy hajdanvolt prófétákat emlegetnek.

Jézus ugyanezt a gondolatmenetet követte (Mt 23,29), midőn nyíltan szólt arról, hogy a próféták sírjainak díszítgetése egyik válfaja a menekülésnek az elől, amit ma mond Isten. A múltat rendre akkor becsüljük helyesen, ha a jelenben figyelünk Isten szavára és tetteire. Ilyenformán az eszközök, az üzenetvivők is az őket megillető, tisztos helyre kerülnek az értékek rendjében, s az emlékezésben.

Továbbá: Zakariásnál szintérre lép az új jelenség. Részben Ezékiel magyarázata során, aztán Dániel könyvében már találkoztunk az apokaliptikával. Jellemző volt Ezékielnél, hogy „valaki”, vagy „férfiú” magyarázta a látottakat. Ezúttal pedig „magyarázó angyal” (9), vagy „küldött” siet a próféta segítségére. Az apokaliptika küszöbe ez. Kivirágzása, sőt elburjánzása az ŐSZ-i kijelentés lezáródása utáni iratokban található.

Látomások során ne akarjuk mindenáron megmagyarázni, hogy mit jelentenek a különböző színű lovak (8). Találgatni lehet, inkább egyértelmű híradásuk lényegesebb. Azaz, hogy a világkormányzó Isten békés, nyugodt feltételeket teremt a templom újjáépítéséhez; mert haragja elmúlt.

Ha valamit általa indítva, vele kezdtem el, nem fog cserbenhagyni, sőt eljuttat a megvalósításig.

Zakariás 2 – Az Úr elégséges védelem

Az 1,16-ban ígéret hangzott el: „feszítenek még ki mérőzsinórt Jeruzsálemben”. Láttuk továbbá, hogy a próféta elődök közül Zakariást Ezékielhez fűzik szoros szálak. Könyvének utolsó nagyobb egységében többször olvastunk egy férfiúról, aki mérőkötéllel méri ki az új templomot és védőfalait, majd pedig a templomból kifolyó víz egyes szakaszait (Ez 40,3. 42,15-20. 47,3-5). Ezeknek az ígéreteknek ismeretében egy „ifjú” indul el (5-8), hogy Jeruzsálemben, bizonyára jövődő tervek kialakítására tekintendő-, előméréseket végezzen el. Válaszából nem derül ki egyértelműen, hogy ezt akarja, de Isten belelát a gondolataiba.

A továbbiakban, vélhetően –, abbamarad a mérítség, midőn meghallja, hogy nem lesz szükség kőfalakra, mert Isten maga lesz, tüzes falként, népe számára védelmül. A látomás voltaképpen célja ennek közlése, s bár falak mégis épülnek, de az üzenet az, hogy ne a falakban bízzanak, mivel Isten már elküldte maga előtt követeit, a négy szakavatott kovácsot, hogy tegyék ártalmatlanná a négy szarvat, amellyek egykor szétszórták a népet. Ha pedig Jahve kőfalaknál biztosabb védelem népe számára, értelmetlen dolog tétovázniuk a még Babilóniában maradtaknak is: menjünk? Ne menjünk? Vélhetően a módosabbak vonakodtak, hogy – mondhatni –, a semmibe ugorjanak. Ne tétovázzatok, fussatok ki onnan! – Halljuk a sürgést. – Mint már előbb is, most is sietség vibrál a próféciában. Sürgősen kell megelőzniük a mérőköteles férfit, mielőtt munkájához fog. A tétovázóknak is sietve kell kifutniuk Babilonból. Azért a siettetés, mert Isten már elindult, hogy újra népe között lakozzék. Erre tekintettel viszont üljön el a zsvaj, legyen csönd őelőtte, aki immár útban van (17).

A hitből eredő engedelmesség kettős feladatra legyen kész: maradjon veszteg abban, ami Isten dolga. Ne akarjon őhelyette cselekedni. Ha pedig valamire elhívása van, induljon tétovázás nélkül és tegye meg, ami rábízott. Finomítsunk a korábbi megállapításunkon: az engedelmesség kétlépcsős, mivel nemcsak a jó és a rossz között kell választanunk, de a több jó lehetőség között is azt az egyet kell megtennünk ma, amit az Úr akar. Bonyolultnak látszik e folyamat, de gyakorlatban a Lélek vezetése biztos kézzel irányít bennünket, ha kérjük és rábizzuk magunkat.

Zakariás 3 – Töredelmes, de ígéretes út

Visszás helyzet; mivel beszennyezett ruhájú főpap áll az angyal előtt. Jósuát nem menti, hogy érhetne szenny úgy is, hogy azzal dobálták meg. Mitagadás, bűnről tanúskodik beszennyezett ruhája (4). Felhozhatnók mentségére, hogy főpapként, mások bűnét is hordozza, hiszen alább (8) szó esik társairól. Mindazáltal menthetetlen helyzetét súlyosbítja, hogy bárkinek a jobbján áll is a sátán vádlóként, ahol áll: a jobb oldal azt példázza, hogy jogszerű súlya van helyzetének és ezúttal neki van igaza. Minden oka megvan rá, hogy most nyeregben érezze magát.

A kegyelem csodája mégis, hogy az Úr angyala átadja a sátánt Jahve dorgálásának. A fordulat váratlan, bírósági tárgyaláson tán' elő sem fordulhat, hogy a vádló lesz vádlottá. – Jósua főpapra pedig úgy tekint az angyal, mint tűzből kikapott fadarabra. S elhangzik a parancs: öltöztessétek föl tetőtől talpig tiszta főpapi öltözetbe. A tékozló fiú, atyja által elkészített legszebb ruhája fogható ehhez az ÚSZ-ből (Lk 15,22). Már csak azért is, hogy a vádoltatást és a fölmentést, meg a bűnbocsánatot alkalmazzuk bátran magunkra – ama elkötelezéssel –, essék erről is szó –, hogy mostantól kezdve, egyetemes papságunkhoz illően, az Úr útjain kell járnunk. Átadván magunkat e megmosó, s felölthető kegyelemnek, reánk is igaz lesz az apostoli kérdés: „Ki vádolná Isten választottait?” Krisztus Urunk ott van az Atya jobbján, ő esedezik értünk, mint egyetlen Főpapunk (Róm 8,33k).

Mégse gondolja senki, hogy ő áll az események központjában, s vele célhoz is ért Isten terve. A tisztába öltöztetett főpap, társaival együtt; aztán a megigazított egyház léte is előre küldött jeladás valaki nagyobbról. Neve ugyan Sarjadék, vagy Csemete (8), de ő a Messiás. Az elbizakodottságtól továbbra is óv, hogy a bűnbocsánatra Isten népe a jövőben is rá lesz utalva (9), mert átmeneti helyzetben és időben, azaz az eljövendő Isten országa felé átmenőben járja útját.

Eljön majd a messiási idő. Jeképe a szőlő és a fügefá (10). Halatán az Édenkert jó ízeit érezzük a szánkban.- Érdemes hát végig járnunk ezt az ígéretes, bár töredelmes utat!

Zakariás 4 – A Lélek erejével, s nem másként

Nem elaludt és álmodott a próféta, hanem fölébredt. Ekkor adott neki újból látás (1). Ha nem is tárható föl minden részletében a különben szűkszavú tudósítás, érezzük, hogy a templomépítésben szorgoskodó Zerubbábelnek továbbítandó útmutatást közvetíti a látás. Azt kell megértenie, hogy nem hatalommal és erőszakkal, hanem Isten Lelkével kell munkálkodnia. Ha ezt követi, az akadályok is síksággá simulnak előtte, s a munkára ő fogja föltenni a koronát: a zárókövet (7). Akkor majd a gúnyolódók ajkán is áldásmondássá változhatnak a szavak (10).

A látottak a hétágú arany lámpatartóhoz kapcsolódnak (2Móz 25,31-40). Tárgya talán azonegy ősminta, mint amit Mózes is látott „a hegyen”. Minden mécsesét hét-hét csövecskén át táplálja az olajtartó tál, amely legfelül van elhelyezve. A 49 csövecske a hajszálereket juttatja eszünkbe, amint behálózzák az egész testet. A látás elsődlegesen azt jelenti, hogy a templomi istentisztelet kiapadhatatlan táplálója a Szentlélek.

A Jel 1,20 viszont a gyülekezetet nevezi gyertyatartónak. A megdicsőült Krisztus jár a hét arany gyertyatartó között (Jel 2,1). – E zakariási hely egybeült is megihlette a Jelenések könyve íróját. – A gyülekezet tehát nemcsak istentisztelete alkalmával, hanem mindenestől a Szentlélekből meríthet folyamatosan erőt. Az erő és hatalom emberi módszereivel bármely erőfeszítése és ügyeskedése csődöt mondana, de a Szentlélek vezetésére figyelve lesz munkája eredményes és erővel telített.

Szó van továbbá két olajfáról. Ezek Zerubbábelt és Jósuát látشانak példázni (14). A példázatos látás nyomát követve: minden keresztyén a Lélek ajándékára van utalva, prófétai, papi és királyi tisztében. E hármastiszt bibliai, református összegezése a keresztyén ember szolgálatának, szerénységben tanúsított méltóságának, legyen az férfi, nő, vagy akár gyermek. Fajtája lehet nemes olajfa, s a tiszte „olajjal fölkent” (14), mégis rá van utalva, hogy fölfelé nyúló ága csatornáján át a Szentlélek táplálásából részesedjék folyamatosan.

Végső soron ezen áll, vagy esik, hogy megmaradhat-e vagy ki-mozdítatik helyéről a „gyertyatartó” (Jel 2,5).

Zakariás 5 – A szövetség rendje és tisztasága

E fejezetben szinte mindent repülni lát a próféta. Első benyomásait máris követi a magyarázat, s ha mi is ezen a nyomon indulunk el, akkor nem tévedünk el az apokaliptika különös világában.

Az átkokkal teleírt hatalmas repülő tekercs először visszahökken: nem túl sok-e együtt ez az átokhalmaz? A jó megértést segíti az 5Móz 29,11-13. Belőle értjük meg, hogy az „átok” fogalma része a „szövetség” ígéinek, s nem szabad kiszakítanunk keretes helyéről. A szövetségnek ugyanis feltételei, jogi értelemben szankciói vannak. – Hogy itt valóban a szövetség megszegésének kirívó, vagy pedig burkolt, elkendőzött eseteiről van szó, kiderül a Zakariásnak adott magyarázataból. A hamisan esküvők az első, a tolvajok a második kőábra igéi ellen vétettek. A mérce tehát a Tíz ige, azaz a tizparancsolat.

Az újjászerveződő gyülekezetben aggasztó tünetek mutatkoztak: képmutatás és harácsolás. Egy részét azonban nem lehetett fegyelmi úton utolérni és büntetni. A látás útján azt közli Isten: bízzátok rám! Szövetségem igéi tettenérik őket, ha házukba rejtőznének is. A házuk szétroppan, mint amikor csigaházra lépünk. A Jn 12,48 szerint a hirdetett ígének önmagában is van vádló hatalma.

A népek, nemzetek együttélésének is vannak szövetség-jellegű kötelezettségei. Tekintsünk vissza a 40-es, 50-es évekig, mekkora vészt hozott hazánkra a külpolitikai szövetségszegés déli szomszédunkkal –, gondoljunk miniszterelnökünk öngyilkosságára, s a háború-vesztésre. Másik példa belpolitikai: mily súlyos következményekkel járt, amikor a vezetésre törő hatalom elsőnek a Református Egyházzal kötött egyezményt, hogy aztán gyorsan meg is szegje, amely egyenesen vezetett 1956-ig. Mondhatja bárki, hogy túlságosan egyszerűsíték, de lényegében a szövetségszegések juttatták mindig lejtőre az erőszakos felet. Az utóbbiban mi voltunk a kitett csalétek. A fenevad ráharapott, vesztére; Isten igazsága történelmi méreteken így működik. Tanulhat belőle az utókor, s a hívők ne feledjék: Soha sem erővel, s nem hatalommal, hanem Isten Lelkével vezérelten éljenek!

Ismét Zakariáshoz térve: a felelősöket foglalkoztatta, hogy nem fognak-e megint elharapózni a Baal, s más idegen istenségek kultikus kilengései? A próféta-elődök paráznaságnak neveztek minden vallási elhajlást. Az angyal azonban visszalöki az asszonyt a vékába és rácsapja az ólomfedelet. Majd meg a másik két asszony golyaszárnyakon szállva, a vékát elviszi Babilonba (Sineár földje). Ott

épülhet neki kultuszhely (11), de itt, az újból birtokba vett földön nincs helye! Isten, népe éberségének határain túl is őrökdi szövet-sége rendjén és érvényességén.

Zakariás 6 – Változatos eszközök

Némi hasonlóság van az első látomás (1,7-11) és e mostani, az utolsó között. Ne vesszünk el a találgatásokban, mit is jelenthetnek a harci kocsik eltérő színű lovai. Indulásra készen állnak ott. Istennek mindenre kitekintő, változatos kormányzását és megfelelő eszközeit példázzák. Hatalma velük fogja át az egész földet. – Az emberiség történelmének, s beleszöve, Isten népe sorsának időszakonként adódnak fordulópontjai, ahol eldől, merre tovább. Isten figyelmét és erőit – kivehető az igéből –, ezek a csomópontok jobban lekötik. Ezúttal főként „észak földje” foglalkoztatja. Az ige háttérében, vélhetően, a Babilonban maradtak iránt érzett pásztori gond áll. Észak felé indulnak el mind a fekete, mind a fehér színű lovak, s amit végeznek, az megnyugtatja Isten Lelkét. A vörös lovakat így be sem kell vetnie, maradnak tartalékban. Elég, ha a főnnmaradó részleg járja be a földet; eszerint eleget is tesznek rendelkezésüknek. Isten hatalma tehát fölösen elég rá, hogy mindent áttekintsen és átfogjon. Nincsenek benne rések, és kihagyások, eszközei sem szűkösek. Félre tehát a kétségekkel, s a kishitűséggel!

Megnyugtató, hogy a Babilonban maradt tehetősök szintén jelét adják segítőkészségüknek. A háromtagú küldöttség arany és ezüst adományokat hoz. Nem a templom építésére használják föl, hanem az Úr parancsára a próféta koronát, azaz diadémot (talán nem is egyet) készített belőlök. A templomban helyezik el őket, emlékeztetőül a szórványban maradtak jóindulatára és áldozatkészségére.

Vannak itt olyan részletek, amikre csak némi fény hull, hogy valahogyan mégis értsük. A 4,8-10 Zerubbábelről ígérte, hogy megvetve a templom alapjait, a befejezést jelentő zárókövet is ő helyezi majd el az új templom épületén. Emitt mégis a 3,8-ból ismerős „Sarjadék” kezébe tétetik le ez a feladat (az alapvetés kivételével?). A főpappal karöltve uralkodni is fog. A „helyette sarjad” (12) azt jelentené, hogy Zerubbábel helyett? Mögötte akkor ott lappang a rejtély, hogy Zerubbábel eltűnik; vajon mi okból?

Bizonyos azonban, hogy Isten üdvözítő, messiási művét, ha időnként tövig le is vágják, gyökere, életerősen újra sarjad. Megújul, mint a letarolt erdő.

A Messiás Jézus három nap alatt építette meg teste templomát (Jn 2,19-22).

Zakariás 7 – Istennek tetsző böjt

Az apokaliptika virágzása miatt nem szorul háttérbe a prófétai örökség? Zakariásnál a kettő ötvöződik. Egy néki föltett kérdés kapcsán a próféta is eszmélődni kezd és állásfoglalásából kétség nélkül kiderül, hogy – mindennapos, de lényegbevágó dolgokról lévén szó –, a prófétai örökség töretlenül él tovább. – A fogság idején kezdtek bizonyos évfordulókon böjtölni (8,19). Különbség mutatkozik a felvett böjtök gyakoriságában és különféle csoportok kezdeményezésére vállaltak böjtöket, de mindegyike Jeruzsálem pusztulásával lehetett kapcsolatban. Az 5. hónap böjtje idején arra emlékeztek, hogy akkor vált a templom a tűz martalékává. Most, hogy kész, vagy készül a templom, kell-e böjtölniük tovább? Ezt kérdezték a bételik, küldöttségük közvetítésével.

Nem várt választ kapnak. Sem dicséret vagy elismerés, de feloldozó döntés sem születik, hogy abbahagyhatják. Ehelyett azt a választ kapják, hogy amikor ezt a szokást fölvtették, saját tetszésükre vállalták, ahogy saját kedvükre teszik, amikor esznek, vagy isznak. Talán nem fogadja a próféta kellő komolysággal a felfokozott önmérsékletet? Ellenkezőleg! Felütve az Ézs 58. fejezetet, mely talán ugyanennek a kornak tükre –, hasonló gondolatokra lelünk. Ott még további mélyítést végez a prófétai kijelentés, midőn a szegények és elesettek iránti emberies viselkedést nevezi valódi böjtnek. A mózesi törvényadás tagadó fogalmazásba öltözteti a jó igenlését. Az ézsaiási nyelvezet pedig egyenesen megmondja, mi a teendő, tehát erőteljesebb. Ezt a lendületet veszi át Zakariás: „szeretettel és irgalommal bánjatok egymással”(9), a szövetségi hűség, tehát a heszed váljék életgyakorlattá mindennapjainkban. Az új ember lelkülete ez az emberi kapcsolatokban: „Az özvegyet és árvát, a jövevényt és a nyomorultat ne zsákmányoljátok ki”, ami nem érdemszerzés, hanem a hit gyümölcse.

Az atyák nem engedtek a prófétai intésnek, szívüket gyémántkeménnyé tették, s erre jött a szétszórátás. Tanuljatok az elődök hibáiból, fordítsátok jóra a korábbi mulasztásokat, sőt – s ez többlet a múltbeli intésekhez képest –, egymás ellen gonoszt mégcsak ne is gondoljatok (10). Akár Jézusnál (Mt 5-7), úgy e ponton is bensőségesebbé válik a törvény értelmezése. A szív, s a gondolatok tisztántartásánál kezdődik a böjt, s van olyan időszak, amikor nincs is szükség más böjtre. Kálvin szerint az egész keresztyén élet bizonyos értelemben böjt.

Zakariás 8,1–12 – Az Úr visszatér a Sionra

Isten féltékeny szeretete (2Móz 20,5. 5Móz 5,9), fölizzott népe iránt, midőn oly mértékben gerjedt haragra, hogy az ember nem élvezhette életének, munkájának, jószága igavonásának semmi becsét (10). Most viszont átélheti a szövetséges Úr ragaszkodásának kedvező színeváltozását. Ha a Tíz ige, azaz a Tíz parancsolat fönt jelzett két előfordulását egy verssel tovább olvassuk, már reánk köszön Istennek irgalmassága. Az ŐSZ-nek, s az egész Bibliának szinte legfontosabb fogalma, a heszed van ott ismét az alapszövegben (2Móz 20,6. 5Móz 5,10), ahogy 7,9-ben már rá is leltünk, s nem árt, ha a bibliaolvasó szívébe vési Isten szövetségi hűségének eme kulcsfogalmát. Jó alkalom, hogy elismételjük most, midőn a próféta bejelenti a nagy fordulatot: Jahve visszatér a Sionra és Jeruzsálemben fog lakni. Minden újszerűsége mellett Zakariás erőteljesen kötődik az előtte járt prófétákhoz. Fellapozva az Ez 10,18-at, azt találjuk, hogy Jahve dicsősége elhagyja a templomot. Az Ez 11,23 szerint a várost is sorsára hagyja a vész előtt. Oka van rá, s nem cél nélkül teszi, azaz tette, amit tett!

A hajdani fenyítés idejének azonban vége, s beáll a kedvező fordulat, elsőrenden magában Isten szívében; s népének nyert ügye van, ha Isten ismét közöttük fog lakozni. Ne bizakodjék el, s ne veszítse el megint e legfőbb jótéteményt. Bátran bizakodhat, szíve és élete örömmel telhet meg. Isten visszatérése csodák sorozatát nyitja meg, s tűnjék bár képtelenségnek, de a lehetetlen is legyűrhető, mivel Isten nem ismer lehetetlent (6). S ezen van itt hangsúly!

Örömteli és ígéretes a 4k. derűs életképe. A most még kihalt utcák és terek megtelnek majd pezsdülő élettel. Csak Istentől elhidegedve válik teherre az öregség, s megterhelő az öregnek a gyermekek zsi-vaja, valamint nyomasztó az ifjúnak is látnia az öregek botorkálását. Ellenben, ha Isten közöttünk lakik, az öregség is ajándék, s szintűgy az ifjúság – önmagában véve, egymás számára úgy szintén. E helyütt ismét a messiási boldog békeidők teljességét érezzük, kibontakozása közben.

Addig is feladat a nemzedékek kölcsönös tisztelete, mely – kézfelfoghatóbban –, azt jelenti, hogy az idősebb – a költő nyomán –, fiait játszani is engedi (József A). Viszont az életerős sem akarja az öreget idő előtt – népi szólást alkalmazva –, kitudni mindenből.

Zakariás 8,13–23 – A megáldottság vonzása

Isten jelenlétéből eredően, népe is áldott lesz; kezemunkája hasonlóképpen. A velük történő dolgok, fogaskereknek fogainak mozgása mentén, jól olajozottan mozgatják, viszik előre egymást. A 12.vers már erről beszélt (vö. még: Hós 2,23k). Az átkozott ennek ellentéte, amikor minden elem darabjaira hullva, szerteszét hanyódik, vagy ha nem, hát csikorogva marja egymást.

Ellenben az áldott mivolt visszatalálás ama rendeltetésre, melyre az ősatya Ábrahámot hívta el Isten (1Móz 12,2k). A 23.vers egyedülálló a maga nemében, azaz: tíz ember ragad meg, köpenye szegélyénél fogva egy júdait, hogy hozzá kapaszkodva, le ne maradjon Isten vándorló népétől; mint akik ráleltek az áldáshordozóra. A megáldott mivolt vonzereje a misszió kulcskérdése, sőt egész keresztyén létünknek ez az értelme. Hajszolni kilátástalan és szálnalmas, de azal sincs elintézve, hogy csak beszélünk róla, hacsak nem imádságban beszélünk Istennek erről; ami ígéretes irányvétel!

Az Isten országa nem beszédben áll, hanem erőben (1Kor 4,20). Ezt az erőt érezte meg Jézus jelenlétében a vérfolyásos asszony, amikor azt fontolgatta magában, hogy Jézus ruhája szegélyét csupán megérintve, meg fog gyógyulni (Mk 5,28. Lk 8,44). Aki Jézusban ismeri fel azt az egy zsidót, akit meg lehet, sőt meg kell ragadnia, biztos, hogy jó helyen keres és kap is segítséget és áldást. Nagy dőreség Jézusból, meg a keresztyénségből kitudni a zsidót, amint arra kísérletet tesznek újpogányságú honfitársaink. Ez egyenesen visz a náciizmusba, melyet Isten már megítélt.

Amilyen öröm a megáldottság ajándéka, mikor az, a szó valódi értelmében az ölünkbe hull, mint a mesebeli kislány ölébe a csillagok –, éppoly gond a megőrzése és kamatoztatása. A 7,9-10 során az ŐSZ-en belül áttörést jelentett a szív indulata, gondolata. A 17-19 részletben, – használjunk most korszerűnek mondott fogalmat: ez a trend, törekvés még inkább kidomborodik, valamint részletekben válik egyértelművé: igazmondás egymásnak, a közösséget, s a felebarát életét mérgező rossz szándékok kiséprése magunkból elengedhetetlen. Nélkülözhetetlen továbbá ragaszkodniuk az igazság és békesség szeretetéhez. Tettekben és döntésekben is jusson érvényre az, ami igazságos és békét munkáló. Ekként válhat mind a négy felsorolt bőjt (19) örömmünneppé.

Ahol a vőlegény jelen van, nincs bőjt (Mk 2,19). Őriznem, s a magaménál fontosabbnak tartanom mások igaz örömét, mely el nem hanyagolható, jó következménye megáldott voltomnak.

Zakariás 9 – Alázatos király

A történelmi háttérrel megvilágítva, szembeötlővé válnak a fejezet sajátosságai. Mert a világ nagyot fordult közben. Hol van már a mesés kincső Krózus (Xerxész?), meg a Dárius kincséről híres Perzsia? Jött, látott, győzött, de bele is halt a macedón Nagy Sándor, és hódító hadjárataival szinte egycsapásra megváltoztatta a világ arculatát. Hadai a sziklaerődként emlegetett Tíruszt is elfoglalták (3k). Jeruzsálemet viszont megkímélte a hódító, talán nem is vélte kulcsfontosságúnak.

A világhódítónak ama véleménye a városról, hogy lehet ez a hely vallási szempontból jelentős, egyébként jelentéktelen, akaratlanul is rávezeti a prófétát régebbi messiási ígérek nyomvonalára. A város érkezendő királya szintúgy igénytelennek tűnik a világ szemében. Hiszen alázatosan jön; ülve egy számárcsikó hátán. Mily másféle ő, mint a csodált és rettegett macedón-görög hódító! A folytatást ismerjük jól. A macedón Sándorét is, üstökösök szoktak így szét-pukkanni. A szelíd-szolíd messiási ígéret is céljához érkezett a Jeruzsálembe bevonuló Jézus vereségbe rejtett győzelmében (Mt 21,5)

A 10.vers is őhozzá vezet el. Lehetnek a történelemben az előzők romjain fölépítkező újabb és újabb nagyhatalmak. A tengertől tengerig terjedő uralom mégis ennek a szinte nevetségesen szerény, poroszkáló számaron ülő királynak a kezébe tétetett le. Amilyen a kezdet, olyan a folytatás: meghökkentő! Sirjak, vagy nevessek? – kérdezhetjük értetlenül. A próféta azt feleli: örülj bátran és zavartalanul! Akkor is, ha uralmát azzal kezdi, hogy saját népe maradványának fegyvereit megsemmisíti, s úgy hirdet békét a népeknek. Ki érti ezt? – Egy bizonyos: ha van mondanivalója a Szentírásnak a leszerelésről, mint ahogy van –, úgy ez az ige hely sem hagyható ki.

A 11.verstől változik a szín. A háttér a részeire hulló nagysándori birodalomból lett, versengő utódállamok. Az új helyzet jobban ütközőzónába állítja a zsidók lakhelyét. – Isten népe kerülhet néha keresztttűzbe, oltalmuk pajzsáról mégis erejüket veszítve hullanak le az éles parittyakövek (15).

A lelki fegyverzet felöltése mindenkor szükséges, de egyik sem támadó jellegű (Ef 6,10-17). Az ige kardja sem arra való, hogy vagdalkozzunk vele.

Zakariás 10 – Összegyűjti a szétszéledtet

E fejezettől kezdve a könyv végéig csak sejtjük, hogy mely kor szolgált akkor háttérül az igének. Valószínű, hogy a 10.vers Egyiptoma és az Asszíría elnevezés fedőnevek. A két nagysándori utódállamot: a Ptolemaioszokat, illetve a Kr.e. 3. és 2. század fordulóján Palesztinát is bekebelező Szeleukída birodalmat takarják.

Ahogy a vírusok változnak és hozzáedződnek az ellenanyagokhoz, s megtámadják a fölkészületlen szervezetet, hasonló esik meg Isten népe között is. Régi kísértések tünetkeznek új alakban. Eső szűkében kéznél voltak a házibálványocskák, az ókor kabalái. Ahogy ma is csak le kell fűjni a port az ősi babiloni csillagjóslásról, ki milyen égöv alatt született. – Tevékenykedtek a kóklerek is, a hiszékenység, a csüggedt tanácsalanság vámszedői: a varázslók.

Könnýítette dolgukat, hogy a nép különböző rendű és rangú pásztorai sem jártak el hivatásuk, vagy legalább hivataluk szellemében. Ezért széledt szét a nép. Isten azonban nem hagyja annyiban. Először is megbünteti a pásztorokat és a vezérlő kosokat (3), s aztán összeszedi népét. Az összegyűjtés belső változást hoz. A tétovázást fölváltja a nehézségeken fölülkerekedő küzdőszellem, s áthatja nagyját (sarokkő) és kicsinyét (sátorcövek) egyaránt (4).

Abban időben hatalmas szórványok éltek határaikon túl, különösen Egyiptomban. Ezért új tartalmat, s értelmet nyert a régvolt szabadítás; mert ha Isten ismét haza akarja hozni népét, a tenger hulláma, s a folyók mély vize is úttá szelídül előttük (11). Az alaphelyzet, s Uruk vállalása nem változott: Ő megváltja (8), az ÚSZ nyelvén: Fia vérén tulajdonába veszi népét.

Mennyi pásztor! –, de Jézus azt olvassa ki népe lelki elesettségéből, hogy nincs pásztoruk, azért elgyötörtek (Mt 9,36). – Sohase kérdezzük hát vállvonogatva mi sem: „Talán őrizője vagyok az én testvéremnek?” (1Móz 4,9).

Zakariás 11 – Pásztor – kényszerhelyzetben

Ha eleddig azt mondta valaki, hogy a fáknak lelkük van, legfeljebb a széplelkek közé sorolták őket, mint akiknek a rideg valósághoz nem sok közük van. A tudomány azonban kezdi fölfedezni, hogy az élet bármely formája az érzékenységek olyan fokát mutatja, amire egyelőre nincs magyarázat. A Szentírás Isten gazdag teremtettségének, az élet bármely rendű megnyilatkozásának egységes szemléletét képviseli. Az 1-3 részlet egyetemes nyögése, növények, állatok, s emberek sóhajtozása közelít a Róm 8,22-höz: „... az egész teremtettség együtt sóhajtozik... mind ez ideig.”

Mégis, miként értsük az egészet? A kulcsot a pásztorok jajgatása adja kezünkbe. – Ha valamilyen oknál fogva elpusztult a legelő, csökkenteni kellett a juhok létszámát, ha másként nem, hát kényszerű vágással. A próféta azt a nehéz feladatot kapja, hogy szolgálatával most ábrázolja ki a hálásnak nem nevezhető időszakot és helyzetet. Pásztorként, két kő között örlődik. Életével is felelős a juhokért, s közben tudja, hogy előbb-utóbb vágóhídra kerülnek. Az érzés nyomasztóvá válik, ha kényszerűségből fölgyorsul e folyamat.

A két pásztori eszközt, a jóakaratot és az egyetértést (7) egymás után töri össze. Belső feszültség terheli az eltelt egy hónapot, mivel kölcsönös elégedetlenség okán három pásztort is el kellett zavarnia. Nem jöttek ki egymással; s neki magának sincs sok becsülete. Ámbár megbízói fölismerik, hogy a nyáját tizedelő kényszerintézkedések mögött (11) Isten döntése áll. A próféta kezdeményez és viszi a dolgot kenyértörésre, és kéri a bérét! Harminc ezüstrrel fizetik ki. Nem annyira a munkáját, inkább őt magát becsülik ennyire, ami, hozzávetőlegesen, egy rabszolga ára (2Móz 21,32). A próféta viszont ezt a pénzt az Úr háza kincsei közé veti. Inkább prófétai tett ez (vö. Mt 27,5-10), nem pedig pénz miatti elégedetlenség! S kálváriájának ezzel még közel sincs vége. Annál is keservesebb lehetett számára, hogy következő teendője az lett, hogy bolond és hűtlen pásztorok eszközei után kellett néznie. Ítélet számba megy az olyan időszak, amikor egy hűtlenkedő nép olyan béreseket (Jn 10,12) kap, amilyet érdemel.

Sok minden homályos itt, csak sejtjük, hogy válságos időszakot szemléltet. Jöjj jó pásztor (Lk 15,1-7) juhaidat mentő szolgálatoddal; ne azt nézd, hogy mit érdemelnénk!

Zakariás 12 – Inkább bűnbánat, mint dicsekvés

Ha történeti magyarázattal kellene szolgálnunk csupán, itt bizony megállna a tudomány! Alázatra kényszerülünk, megvallva, hogy mennyi mindent nem tudunk még. Mindenre áll, kivétel nélkül, mely az 1-9 részletet összegezõ gondolata lehet: „egyetlen ember se dicsekedjék az Isten színe előtt”, mivel Isten az erőtelenek és semmik által szégyeníti meg, tartja kordában az erőseket és bölcseket (1Kor 26-29).

Az ókor ifjai is versenyeztek, hogy megtudják: ki az erősebb. Kínéztek pl. maguknak egy testes követ, s nekiveselkedtek, hogy fölemeljék. Volt, aki tévesen mérte föl erőit, elvakítva gőgjétől úgy vélte, hogy félkézzel is elbánik vele. De kifogott rajta a kő, igazából mozgathatatlanak bizonyult, s kiderült a végén, hogy mások sem bírtak vele. – Ilyenné teszi Isten Jeruzsálemet (3)! – Ellenben gondoskodik arról is, hogy Dávid háza és Jeruzsálem se dicsekedjék (7). Tehát egyensúlyt teremt az erőviszonyok között, s míg a hősködők elvesztik fejüket (4. 5Móz 28,28), addig a botladozót a Dávid háza szintjére emeli Isten; s ha ezt az iskolát kijárta a neves királyi ház, alkalmas lesz rá, hogy Isten angyalaként vezesse népét. Mert, aki megalázza magát az fölmagasztaltatik, amint megfogalmazódik Mária prófétai énekében (Lk 1,51-54).

Amikor pedig túlradó irgalomból kiárasztja Lelkét Isten, el kell jutniuk még egy fölismerésre, pedig már azt hitték, hogy minden tisztázódott. Közben ugyanis valakit igaztalanul átdöftek és átszegeztek. Amint meglepetten föltekintenek reá, villámfény erejével hasít szívébe a ráismerés, hogy irgalmatlanok és igazságtalanok voltak. Visszafordíthatatlan, alig jóvátehető, amit közakarattal elkövettek. Az utólagos döbbenet olyan hatást vált ki, mint az egyetlen fiú, vagy az elsőszülöttek elvesztése, siratása, hajdanán Egyiptomban (2Móz 12,19k). Csak most a híres-neves Dávid háza, meg Jeruzsálem volt a vétkes.

Ki volt az, akit kivégeztek, nem tudjuk, de, hogy prófécia Jézusról, az kétségtelen (Jn 19,37). A vádló kesergés általános: kicsinytől nagyig, férfiak és asszonyok között egyaránt.

Új élet támad, ha a Lélek hatására, szíven találva az igétől, azt kérdezik: „Mt tegyünk, atyámfiai, férfiak?” (ApCsel 2,37).

Zakariás 13 – Kemény feltételek, gazdag ígérek

Alapos indokkal feltételezhetjük, hogy a „kard”-nak adott parancs (7) a hűséges pásztor megtámadására, előzménye a 12,10-nek, aholis lelkiismeretfurdalással tekintettek az átszegezettre. Ha előremutató jelentése nem tárul föl előttünk a Krisztusban: „Megverem a pásztort, és elszélednek a nyáj juhái” (Mt 26,31), végképp érthetetlen lenne előttünk, hogy Isten nemcsak megengedi, de határozottan parancsot is ad ilyesmire. A folytatás azonban ígért az összegyűjtésre. A 8k is – jóllehet kemény feltételekkel –, ígérettel zárul. – Sőt kétharmad résznek kell elpusztulnia –, s talán közöttük van az emlegetett pásztor, sőt még bojtárjai is. Isten kikutathatatlan végzéséből olykor szükséges, hogy a java is pusztuljon, a maradék megmaradásának, jövődjének érdekében. Eljutva e pontig, közel járunk a megváltáshoz, a helyettes szenvedéshez, tekintettel arra, hogy a megmaradt harmad sem jobb azoknál, akik odavesztek (Lk 13,1-5). Tehát a megkímélteknek is meg kell tisztulniuk a próbatétel olvasztótégelyében.

A föntieket előrebecsátva vesszük sorra mostmár a fejezet első felét. – A forrás, amely feltör Isten népe számára, nemcsak a szenny és bűnös dolgok utólagos lemosására szolgál. Olyan hatással is számolhatunk, amit ma védőitalnak hívunk. A 2-6 részlet szemlélteti a feltörő víz többlet hasznát. Meglepetéssel észleljük, hogy meg kell szabadulniuk az elkorcsosult próféta céhektől. Itt vagyunk ama időhatár közelségében, amikor szünetel az ihlető Szentlélek pecsétjével hitelesített prófétai kijelentés. Elnézik majd 200 év, míg majd megint előtör Keresztelő János útkészítő szolgálata nyomán, Jézus ajkán a hiteles isteni szó.

A lelkek megítélésének ajándékában viszont nincs hanyatlás (3) –, nem kevésbé meglepő tény ez, mint volt az előbbeni.- Mert Isten szabad abban (népi mondás: Isten szabados velünk!), hogy mikor melyik ajándékát gerjeszti föl. Bármilyen lelki ajándékot szabad kérnünk, de gyakorta nehezebb elfogadnunk azt, amit ő lát jónak egyháza helyesen fölfogott érdekében. Előfordulhat, hogy van egy idő után lejárt, sőt általunk lejáratott ajándék is, amelynek feltételeit szűkítenie kell. Addig is míg visszaadatik, azzal kell élnünk, amivel Isten fölruhazza egyházát. Imádságaink tárgyában teljesen szabadok vagyunk egyrészt, másrészt kötelezve vagyunk rá, hogy ajándékai mentén, vagy visszafogását tudomásul véve, elsőrenden akaratahoz igazítsuk egész életünket.

Zakariás 14 – Az Olajfák hegyén

Fejezetünk azt a helyet tölti be a könyv végén, mint az ÚSZ záró akkordja: a Jelenések könyve. Rokonvonásokat fedezhetünk fel a kettő között lépten-nyomon. Az 1k az új korszak születésének fáj-dalmaként értendő. Az Úr azonban hamarosan közbeavatkozik. Megveti lábát az Olajfák hegyén. Hatalmas földrengés alakítja át az Ígéret földje földrajzi adottságait. Egyrészt azért, hogy a sziklás zegzugok menedéket adjanak a maradéknak (5), másrészt, hogy a síksággá szelődült központi vidék karéjából kiemelkedjék Jeruzsálem (10. Ézs 2,2. Mik 4,1). Az ország mentes lesz a háború átkától, s biztonságának bevehetetlen fellegrát Jahve maga védelmezi. – Új üdvkorszak köszönt be. Már nem történelmi korszakváltások, s nem az időjárás változásai szabják meg az élet ritmusát (1Móz 8,22). Immár Jahve az egyetlen király az egész földön (9): Ő az, aki „minden mindenekben” (1Kor 15,28). E központi üzenet fényében lehet csak helyesen értenünk az egész fejezetet.

Jól megérve az itt elhangzó ígéreteket, fogjuk föl igazán a tétovázó tanítványok sürgető kérdését a feltámadott Úrhoz. Ő pedig éppen a rájuk váró ajándékra, a Szentlélekre, és ebből fakadó feladataikra irányítaná figyelmüket, miközben nekik máson jár az eszük. Ott állnak az Olajfák hegyén, s ők, kik jól ismerték Bibliájukat, melynek tartalma szinte vérükké vált, türelmetlenül kérdezik: „Uram, nem ebben az időben állítod föl újra a királyságot Izráelnek?” (ApCsel 1,4-8).

Válaszában, Jézus nem azt mondja, hogy a próféciák érvénytelenek, hanem, hogy a kérdésbe vont időpont kitűzése az Atya hatalmában van. S ha majd veszik a Lélek ajándékát, menetközben föl fogják fedezni, hogy tanúságtételükben már árad is az élő víz Jeruzsálemből a szélrózsa minden irányába, a föld végső határáig (8). Tehát a beteljesedés már meg is kezdődött; ne toporogjanak tanács-talanul.

Ugyanez a bizonyosság kell, hogy átjárja a mi szolgálatunkat is. Törekedjünk máris arra, hogy legyen tűnőben életünkben a szent és a hétköznapi között a különbségtétel. A meghökkentő feliratok a lószerszámokon és a konyhai eszközökön: „Az Úr szent tulajdonai!” (20k) erre intenek. A szent mivolt nem visszavonulóban van, ellenkezőleg, mindenre kiterjed, s mindent áthat; földmagasztalja hétköznapijainkat.

Malakiás 1 – Látszat és valóság

Nem önálló állami létben ugyan, mégis nyugodt körülmények között élt a perzsa uralom helytartójának (8) fennhatósága alatt a fogságból visszatért maradék újra sarjadt népe. A viszonylagos jólét árnyoldalaként, ellanyhulás mutatkozott hitéletükben. Erről lesz a prófétának, Jahve küldöttének (névének ez a jelentése) egy-két kezesetlen szava.

Mielőtt kiderülne, hogy a vesékebe lát, evangéliumot, azaz örömhírt hirdet: szeretlek benneteket (2). Istennek e vallomására hitetlenkedve kérdez vissza az elégedetlen. Mert mindig kezünk ügyében van olyasmi, ami – szerintünk –, másként is lehetne. S ha nem ízlésünk szerint van, Isten az oka: ha szeretne, nem bána így velem. Szeretete kapcsán azonban üdvösségre kiválasztó, életemet népe kézé iktató döntéseit kell elsőrenden fölismernem. E keretbe fogva csodálom meg nem érdemelt szeretetét. Fiúi, vagy leányaként, hálaadással ragaszkodom hozzá és viszontszeretetem jeleként viszem oltárára életem, erőm, javaim zsebéjét. Nem csupán a selejtet, a megítélésem szerint nélkülözhetőt, a fölöslegest adom –, ha van ilyen egyáltalán.

A prófétának igen éles a szeme, s van humora is. Jól látja, hogy, ha a helytartó kegyét óhajtják megnyerni, a javát sem sajnálják odaadni ajándéknak. – Közben Isten előtt is igyekeznek megőrizni a látszatot. A hitvány, vagy kétes forrásból származó áldozati adomány fölvitelkor buzgóságot tettetnek. A próféta szókimondó: „lihegtek közben”. Nagyobbnak, jelentősebbnek látszik a gesztus, ha nagyot fújunk hozzá: hú! De nehéz! Mily nagy dolog, amit véghez viszek most (13).

Ezt tapasztalva jobban tennék, ha közülük bárki – mondja az Úr –, egyszerűen bezárná a templomajtót. Kétes, zavaros indulatokból hozott áldozat az Úrnak asztalát is tisztátalanná teszi. Isten nagy király, nem lehet őt ily módon becsapni. Az egyisten-hit bármely „jóillat-tétele”, ha elismeri Isten Úr voltát az egész földre érvénnyel, többet ér a szemében, mint népének kétszínűsége.

Kemény beszéd ez, de megcsívlelendő és őszinteségre késztető.

Malakiás 2 – Szövetségek kötelékében

Amikor Isten mindenekelőtt papjait teszi felelőssé a romlásért, ne távolságtartóan olvassuk, mintha ránk csak közvetve vonatkoznék. Az ŰSZ gyülekezete „szent papság”, „királyi papság” (1Pt 2,5.9). S hogy váljék is azzá, még korántsem befejezett, elvégzett feladat részünkről.

A „Lévivel kötött szövetség” (4Móz 25,12k) illő mederet adott az elhívás szerinti, hűséges szolgálatnak. Egykor helyesen tolmácsolták az Űr útmutatásait és életmódjuk is megfelelt annak, amit hirdettek. Figyelmet kelt, hogy tisztüket a próféta elsőrenden nem az áldozatok szakszerű bemutatásában látja. Meglehet, hogy már megszűnt, vagy szünetelt a véresáldozatok sora. Őrizni Jahve ismeretét, követségében járni és megtéríteni az embereket a bűnből (6k), ez a legfőbb dolguk! Amit egyszer Lélekben kezdtek el, nem szabad testben befejezniük (Gal 3,3), mert így áldás helyett átokká lesznek. S ne csodálkozzanak, ha ünneplésük szemetjét szemükbe szórja Isten, s végül maguk is a szemétre fognak vettetni (Mt 5,13). A nyers fogalmazásnak értelme és célja van, mivel a szövetség már romlásnak indult a papi tisztet hordozó Lévi-utódokkal. Ha fölhagynának visszaéléseikkel, talán nem vesztené érvényét a frigy, sőt visszanyerhetné életet és békességet sugárzó erejét!

Az üdvözítés művét szövetségek formájában közölte Isten az emberrel. A 10. verseben fölvillan ama szövetség is, amelybe minden teremtmény beletartozik. Mégis, a továbbiakban az Ábrahámmal és utódaival kötött frigyét tartja szem előtt a próféta. Szövetsége rendjét szembesíti azzal, hogy némelyek elhagyták feleségüket. Ifjúkorukban e frigy szálai fűzték össze őket a házasságban. A köteléket széttépve, idegen népek (és kultuszok) leányait vették el. Magukat mentegelve, netán még Ábrahámra is hivatkoztak, a 15.v középső szelete mintha ezt sejtetné. – Lehet, hogy Malakiás e kritikus ponton segít jobban megértenünk az Ezsd 10,10-44 túl szigorúank tűnő szabályait, mely szerint hűtlen elhagyás előzte volna meg az idegekkel kötött későbbi házasságot! Egyébként csak sejtés a két ige hely közötti összefüggés.

A legfontosabb azonban kihallható az igéből: vegyék örömmel a házastársak az elkötelező evangéliumot, hogy együtt örököstársak ők ketten „az élet kegyelmében” (1Pt 3,7).

Malakiás 3,1–12 – Tevékeny Isten – állhatatlan ember

„Én az ÚR nem változom meg” (6) nem azt jelenti, hogy tétlenül üldögél valahol, elérhetetlen magasságokban; mondjuk: egy nem létező mennyei öregotthonban. Abban változatlan ő, hogy szüntelenül munkálkodik mind ez ideig (Jn 5,17). Mindig számítani lehet megérkezésére, s tetszik, nem tetszik –, kell is számolnunk vele. Váratlanul érkezik, de sosem előkészítés nélkül. Többszöri híradás készíti előtte az utat. Ilyen herold a próféta, de érkeznek még más követek is, hogy útját egyengessék.

Az 1.v. kétszer is említett követe – meglehet, hogy nem is egyazon személy. A „szövetség követe” talán valaki más. Benne már az ÚR szorongató közelsége érint meg bennünket. A Jézus útját egyengető Keresztelő János hasonló hozzá, de érezzük, hogy a prófécia valahogy túl is mutat személyén, jobban, s meghökkentően Illés-szerű (23). Megjelenése szinte elviselhetetlen, mint amikor izzó kohó szájához áll oda az olvasztár. Védőöltözet, védő ital nélkül elhordozhatatlan a forróság. – Mégis oda kell állnom elébe, ki kell szolgáltatnom magamat neki. Vagy megtisztít, vagy pedig vádat emel ellenem. Nincs harmadik eshetőség. Vádol, ha visszaéltem embertársaim gyámoltalanságával, fölment, ha gyámoluk voltam.

Mert jó adag jákóbi természet lakozik a népben. Malakiás humora bujkál a kulcsvers (6) folytatásában: „... ti is Jákób fiai maradtatok!” – Itt a válasz rá, hogy miért éppen a tizedet hozza elő a próféta (8. 10). Midőn bátyját becsapva, csellel szerzi meg Jákób az elsőszülöttségi áldást, s üzőtt vadként menekül, az éjszakai látás és az ígéretes kijelentés még jobban megrémíti. Ekkor tesz fogadást, amit így fejez be: „Bármit adsz nekem, a tizedét neked adom” (1Móz 28,10-22). Nincs hírünk róla, hogy valaha is valóra váltotta volna.

A megtérés Mammont döntögető uralomváltás az életünkben! Ha ezen a területen nem szolgáltatom ki magamat Istennek, nem őt csapom be – ez egyszerűen képtelenség –, inkább magamat szegezem át sok, máskülönben elkerülhető, fájdalommal (1 Tim 6,10).

***Malakiás 3,13–24* – Befejezés és tárt kapuk**

Őszinte bűnbánata ellenére mily sok kiirtanivaló marad még az emberben! Mert az istenfélő (16) is gyors hasznót szeretne húzni abból, hogy engedett –, talán éppen a próféta megtérésre intő szavának.

Amit az ÚSZ a keresztfölvételéről mond (Mt 16,24), az az ÓSZ nyelvén az ige terhének hordozása. Ezt vállalta, többek között, Malakiás is, amit az 1,1 „fenyegető jövődőlés”-ként ad vissza nyelvünkön.

Hol van akkor az Isten igazsága, s hol lelhető fel az a boldogság, amit – titkolt irigységgel – a gátlástalanok boldogulásában vélünk fölfedezni. Más az, ha mi tartunk valakit boldognak; csalóka látszatok könnyen félrevezetnek. Egyedül abban van teremő-újjáteremő erő, ha Jézus mondja ki reánk: „Boldogok...” S akként vezeti be vele a Hegyi beszédet (Mt 5-7), a mint a teremő igéi a Szentírást.

A kereszthordozás, s a főtebb említett „ige terhe” már maga jutalom. Gyönyörűséges igájának hordozása és Isten igazságának napfényre jötte között, összekötő szálként, ott áll Isten emlékeztének könyve (2Móz 32,32. Ez 13,9. Lk 10,20). Jelentése azt tudatja velünk, hogy Isten egy hajszálynit sem téved és nem feledékeny (Mt 10,30). Ha majd minden napvilágra jön, ama nap félelmetes izzással semmisíti meg mindenestől azokat, akik saját – úgymond –, boldogulásukért minden árat készek voltak megfizetni, s ha kellett, a lelküket is eladták érte. Egészen más hatással lesz a Jahvét félőkre, ha fölragyog majd az igazság napja. Szárnyai, azaz sugari gyógyulást hoznak számukra. S mint ahogy a hízlalóból, rövidre kötött béklyók szorításából, kiszabaduló borjak vidáman szökdelenek – tekintet nélkül, hogy mi kerül óhatatlanul a lábuk alá, vagy közelségébe, olyan lesz szabadulásuk. Lám, a szoros kötöttség, ami igazságtalanságnak látszott, előnyére válik a híveknek!

Mózes és Illés, így együtt (22-24), Keresztelő Jánoson át, a megdicsőülés hegyéig vezetnek el bennünket (Lk 1,17. Mt 11,14. 17,1-13). Ebből eredően az apák és fiak szíve akkor férközhet közelebb egymáshoz, ha Krisztus felé hajlanak. A nemzedéki különbség megmarad – nemzedéki ellentét nélkül.

Az ÓSZ itt befejeződik, de út készül, s kapu tárul az ÚSZ, s vele az újszövetségi üdvkorszak testet öltött Ura, Jézus Krisztus felé, el egészen teljes váltság napjáig, ahol az ószövetségi üdvígerek is betelnek majd Őbenne, amikor átadja uralmát az Atyának, „hogy Isten legyen minden, mindenkben” (1Kor 15,28).

Epilógus

Az anyagiak szűkössége okán választottam a közzététel eme módját. Van aki azt mondja, hogy a jövő útja ez. Szívem szerint megmaradnék könyvpártinak. Mégis azt hallom, hogy az ifjabb lelkész-nemzedék, készülése során mindjárt számítógépe elé ül, s ez úton keres segítséget igehirdetéséhez. Ezúttal tettem/tettünk egy lépést az igezolgálat megsegítésére. Eközben előfordulhat, hogy tanulásra, készülésre némelyek le is töltik maguknak a kerek egészet. Nem tudom igazán, hogy ez mennyire szabályos, ha kézenfekvő is. Aki ezt megteszi, küldjön adományt a kárpátaljai nyugdíjasok támogatására református egyházunk közvetítésével. – S ne feledkezzenek meg lelkészeink az egységesülő magyar református egyház határon túli lelkipásztorairól sem, akiket megajándékozhatunk egy-egy másolattal. Vegyük ezt meg a Paraklétosz Könyvesháztól. – Az újszövetségi folytatás, azaz a 3. és 4. kötet, továbbra is megvásárolható a Kálvin kiadótól, s egyházunk könyvtárusító helyein. Nem fognak csalódni, akik segítségül veszik ezt a két kötetet, melyek, az anyag természetének megfelelően, nevezhetők még inkább kommentárnak, dióhéjban. – A két könyvesboltban megkapható élettörténetem is, 2. kiadásban Feltámadásaim címmel. Többek szerint van ahol letenni sem lehet. Tükröződik benne közel egy évszázad, de vehető teológiai önéletrajznak is. Olvassunk többet! Legyünk szellemileg igényesebbek, forgassuk a Kálvin-évfordulóval kapcsolatos újabb irodalmat. S ne legyen olyan lelkész egy sem közöttünk, aki legalább egyszer életében nem olvasta volna el az Institúciót!

Áldást, békességet kívánok minden igehirdetésre készülőnek!

A szerző